Daghregister. Deel 3. 1659-1662

Jan van Riebeeck

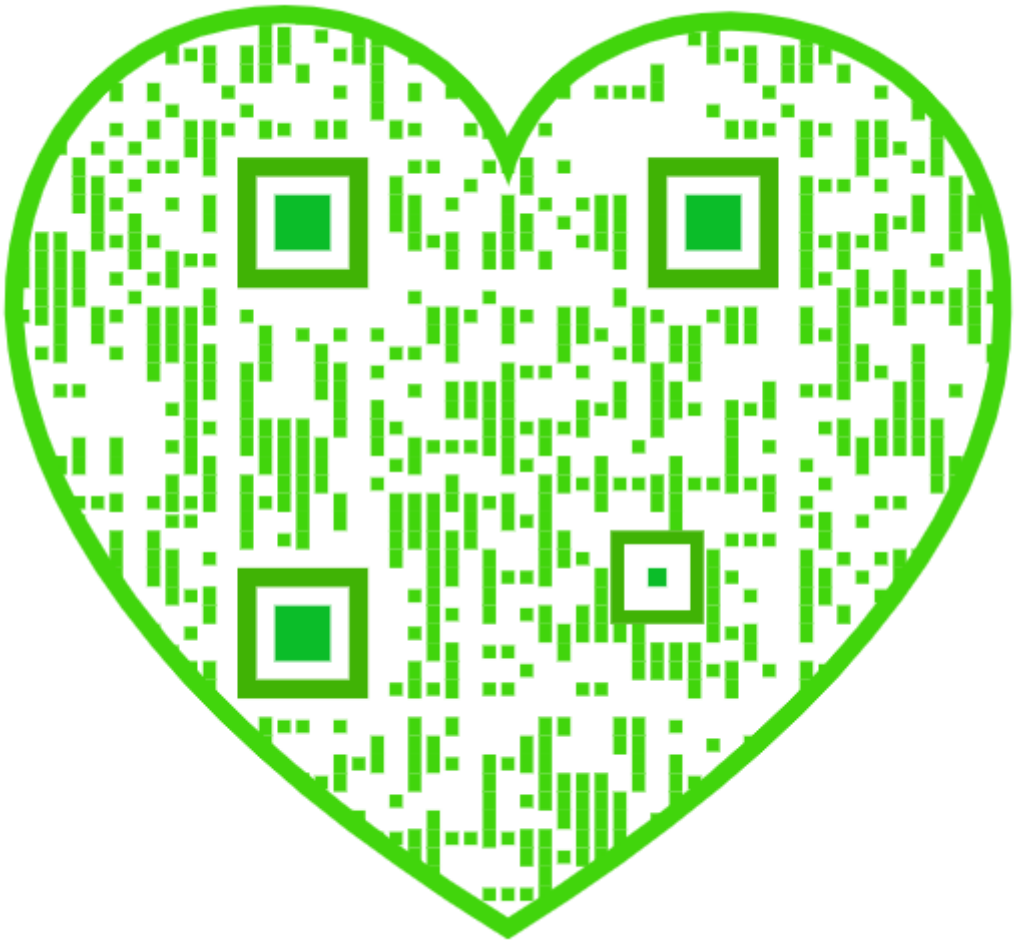
editie D.B. Bosman en H.B. Thom

bron
Jan van Riebeeck, *Daghregister. Deel 3. 1659-1662* (eds. D.B. Bosman en H.B. Thom). A.A. Balkema, Kaapstad 1957

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/rieb001dagh03_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. VVRVS

PORTRET VAN JAN VAN RIEBEECK IN DIE STADHUIS, KAAPSTAD.
Oor die portrette van Van Riebeeck, kyk Godée Molsbergen: De Stichter van Hollands Zuid-Afrika, Jan van Riebeeck, bls. 279 vlg.; Sir Percival David; Africana Notes and News, Deel III, 1; Ruth Prowse, aldaar, Deel III, 3; Prof. D. Bax, Die Huisgenoot, 8 Feb. 1952; Dr. R. van Luttervelt, aldaar 7 Maart 1952.
Foto Nasionale Pers, *Kaapstad*.

Voorwoord

In die *Introduction* tot *Journal of Jan van Riebeeck*, Vol. I, die Engelse vertaling van hierdie uitgawe, kom daar opvattinge voor wat hier nie onbesproke gelaat mag word nie.

Dáár word van die opvatting uitgegaan dat (1) die Kaapse kopie van die *Daghregister* 'is the original in the sense that it was the first final official manuscript of the document to be written', (ald. bls. XXIX) en dat (2) 'Van Riebeeck should not be regarded as the author in any strict or absolute sense.' (bls. XXXV).

Sonder om die argumente daar aangevoer hier te herhaal - dit word uitvoerig gedoen in 'n artikel in die *Hertzog-Annale*, Des. 1955, waarna die belangstellende leser verwys word - wil ek die argumente hier puntsgewys behandel.

Koloniale aanwinsten, no. 224 - ek meen dat die nommer nou verander is -, Rijksargief, Den Haag bevat ('n kopie van?) 'n private brief van Abraham van Riebeeck, Goewerneur-Generaal van Nederlands-Indië, gedateer 13 Januarie 1711, aan sy skoonseun, oud-Goewerneur-Generaal Joan van Hoorn, eggenoot van Johanna Maria van Riebeeck, waarin die woorde voor kom: 'UE. Hoog Edt. heeft onder myn (d.w.s. in my besit) gesien *de minuten van het Caebse dagregister* ende meer andere negotieboeken, *die hy* nevens d'afgaende brieven *selfs heeft moeten formeren*'. (Ek kursiveer). Hierdie eerstehandse getuienis los feitlik alle probleme in verband met outeurskap, handskrifte, ens., van die *Daghregister* op: Jan van Riebeeck het die *Daghregister* eiehandig opgestel, van sy oorspronklike 'minuten' is daar deur die kopiïste, 'schryvers' of 'adsistenten' aan die Kaap 'grossen' (kopieë of afskrifte in duidelike letters) gemaak. Nadat hierdie kopieë met die oorspronklike gekollasioneer is, word hulle 'dubbelden' genoem. Sulke afskrifte of kopieë is beskou as in alle opsigte gelykwaardig aan die oorspronklike 'minuten', d.w.s. 'het oorspronkelijke van verschillende officieele stukken geschreven.... in klein loopend schrift (mlat. *scriptura minuta*)' (*Wdb. d. Ndl. Taal*).

Die tekste van die *D.* wat ons vandag besit: een in die Kaapse argief (K), twee in die Haagse argief (H en HA, waarvan HA slegs plus minus 40 bladsye van die aanhef bevat) is algar dus grosse, kopieë, afskrifte, dubbeldes-soos ons dit verkies te noem. Dit spreek dus vanself, soos ook uit die tekste blyk, dat die handskrifte in die verskillende tekste wissel van kopiïs tot kopiïs, sodat daar van 'n 'paleographic criterion' geen sprake kan wees nie.

Van Riebeeck se eie handskrif is al lank bekend. Leibbrandt het in 1898 in *Precis of the Archives of the Cape of Good Hope*, *Letters and Documents Received*, Deel I, 'n faksimilee gepubliseer. In *Die Huisgenoot* van 9 April 1948 het ek Van Riebeeck

se handtekening en 'n stukkie teks van die dagverhaal in sy eie skrif gepubliseer - die enigste reëls in sy hand wat in enige teks - in hierdie geval HA - van die hele *D.* voorkom.

Dat die oorspronklike van die *D.* ter plase moes bewaar word, is 'n mening wat berus op 'n verkeerde lesing van die instruksie van 1609. Dat aldaar alleen sprake is van *kopieë*, kom omdat dit die gewone vorm van dokumete in dié tijd was. Dat die originele op die betrokke kantore bewaar moes word, staan nie in die instruksie nie.

Dat die *D.* in die 3de persoon geskryf is, is geen argument teen Van Riebeeck se outeurskap nie. In werklikheid wissel die 3de persoon enkelvoud en die 1ste persoon meervoud mekaar gedurig af in die *D.* Dit is wel opmerklik dat Van Riebeeck, anders as byvoorbeeld 'boeckhouder Verburgh' (Deel I, 392 vlg.) so konsekwent díe persoonsvorme handhaaf. Maar twee maal val hy tog deur die mat. Vgl. I, bls. 33 bo-aan: 'Formosa, dat ick gesien heb' en bls. 117 middel: 'Formosa (dat gesien hebbe)' waar die vorm van die werkwoord duidelik eerste persoon enkelvoud is.

In die genoemde artikel in *Hertzog-Annale* word talryke voorbeelde aangehaal waar met *wy* duidelik *ick* bedoel is.

Van Riebeeck se druk werksaamhede het dit nie vir hom onmoontlik gemaak om self die dagboek by te hou nie. Die nuwe, volledige uitgawe van die *D.* sal, met ingelaste briewe, reisverhale, resolusies, maar sonder note, plus minus 1400 gedrukte kwarto-bladsye beslaan, wat uitwerk op iets meer as ⅓ gedrukte bladsy per dag van die tien jaar en 4½ maande. As ons die *D.* as ⅓ van al sy skryfwerk beskou, dan kan V.R. se leuse gewees het: *nulla dies sine pagina*. Natuurlik was daar dae wat veel meer te skrywe gegee het as ander. In die eerste deel van ons uitgawe beslaan die langste maand 21 blsye, die kortste 2.

Van Riebeeck was tien keer vir korter of langer tyd - gewoonlik een of twee dae - van die fort afwesig. In ag van die tien gevalle kry ons in die *D.* die beskrywing van Van Riebeeck se lotgevalle op reis, maar geen berig oor wat daar gedurende sy afwesigheid aan die fort plaasvind nie. Net in twee gevalle kry ons aantekeninge oor wat gedurende sy afwesigheid aan die fort voorgeval het. In albei gevalle kan die aantekeninge *post data* gemaak wees, berustende op wat Van Riebeeck na sy terugkeer gehoor het. Maar die laaste geval, waar hy van 3 tot 9 Desember 1660 afwesig was, is die beriggewing, hoofsaaklik weerberigte, hiervoor te uitvoerig. M.i. moet die verklaring hiervoor gevind word in die feit dat Van Riebeeck - alleen by hierdie geleentheid - instruksies gegee het aan die onderkoopman en die fiskaal 'met authoriteyt om....alles in orde te houden ende des Compagnies fort ende verderen omslagh waer te nemen soo dat behoort.' Dit lê voor die hand dat die hou van die dagverhaal deel van hulle opgedrae taak uitgemaak het. Die inskry-

wing - van sowat 10 reëls in sy geheel - bestaan, soos gesê, hoofsaaklik uit weerberigte en is daarom deur Brill, op twee reëls na, in sy uitgawe weggelaat; wat getuig van die onbelangrikheid van die aantekeninge.

Daar is in die *D.* geen aanduiding wanneer Van Riebeeck die pen neergelê het nie. Wat in die roesemoes van de laaste dae van Van Riebeeck aan die Kaap en die oorname deur Wagenaer in die kantore van die Kompanjie gebeur het, bly 'n duistere saak. In die eerste paar bladsye van die *D.* ná Van Riebeeck se vertrek het ek 'n paar taaldingetjies opgemerk wat vir my gevoel nie Riebeeckiaans is nie. So word daar herhaaldelik gepraat van *slobberig* weer, 'n woord wat ek my uit Van Riebeeck se verhaal nie kan herinner nie. Daar is opvallend veel verkleinwoordjies: *halfaemkens*, *lieffelyck weertjie*, *soete windjes*; daar is sprake van 'n *ondergevoegde* (in die betekenis van: ingeslote) *brief*, 'n woord wat ek my ook nie uit Van Riebeeck se geskrifte kan herinner nie, van *seck* as wynsoort, van *verwisselinghe* van vee vir tabak en koper (waar Van Riebeeck gereeld van *ruyl* praat) ens. Dr. J.A. Verhage, wat gepromoveer het met 'n proefskrif: *Sintakties-Stilistiese Studie van die Dagregister van Jan Van Riebeeck*, en wat díe werk beskou as in sy geheel afkomstig van een skrywer en nie van 'n halfdosyn sekretarisse nie, is besig met 'n ondersoek van die styl van die *Daghregister* van ná 1662 in vergelyking met die van 1652-1662. Sy voorlopige resultate wys op 'n breuk in die styl na die vertrek van Van Riebeeck.

Die verwarring waarna ek in my note verwys (Deel II, p. 26) in verband met die datums en inhoud rond 12 tot 18 Maart 1656 is nie te wyte aan 'n veelheid van dagboekskrywers nie maar aan slordigheid van die kopiïs van die H-teks, wat gelukkig opgelos kan word deur vergelyking met K. Die afwyking tussen die tekste begin o.d. 12 Maart wat in K lees: ‘Sondagh, den 12 do, 's morgens mooy weer ende 't luchjen variabel. Is 't fluytscheepjen Breuckel.... begeren’ (soos in H.); *14*, *15*, *16*, *17 dito* van H is dan *13*, *14*, *15*, *16do.* van K en die tweede *16 dito* van H, tesaam met die woorde: ‘'s morgens dysich weer met regen ende styve N.Westecoelte tot’ is in K geskrap. Hier begin nl. 'n nuwe folio-afdeling in H, soos in ons teks aangedui.

Om op te som: in die *D.* kom daar 'n daar honderd bladsye voor wat aangedui is as deur ander geskrywe, soos reisverhale, briewe, die petisie van die vryburgers van 1658, ens., en miskien ook sekere van die dosyne resolusies; maar origens is die *D.*, na my oorwoë mening, die werk van Van Riebeeck self. Dit is natuurlik onmoontlik om te *bewys* dat Van Riebeeck die eintlike *D.* van A tot Z self geskrywe het, maar, met uitsondering waarskynlik van die aantekeninge onder datum 3 tot 9 Desember 1660, *kon* hy elke woord self geskrywe het en groot dele van die *D.* kon *niemand anders* as Jan van Riebeeck geskrywe het nie.

Ek wil graag hier my erkentelikheid betuig teenoor Mnr. K. Lekkerkerker, wat verantwoordelik was vir die teksversorging van Deel I op 'n tyd toe ek daar self weinig of geen aandag aan kon bestee nie, teenoor Mnr. J.J. Blom wat behulpsaam was met die proewe van *Deel II*, teenoor Dr. J.A. Verhage wat, behalwe dat hy gehelp het met die proewe van *Deel II* en *Deel III*, belangrike hulp verleen het met die kontrole van die voetnote. Ook is ek dank verskuldig aan Mnr. Helmut Weigert, wat *Deel I* by die verskyning daarvan sorgvuldig deurgelees en my gewys het op 'n aantal drukfoute en alternatiewe of beter teksverklaringe. Hulp van Prof. en Mev. Franken van Stellenbosch, Proff. A.C. Bouman en G.G. Kloeke van Leiden, Prof. Valkhoff, nou van die Witwatersrandse Universiteit e.a. is in die voetnote verantwoord.

Ten slotte my dank ook aan Mev. L.E. de Villiers en Dr. Verhage vir hulle gewaardeerde hulp by die opstel van die registers. Die hele *Naamregister* is die werk van laasgenoemde.

Klein Helderberg,
Somerset-Wes.
Des. 1955.

Lys van illustrasies deel III

No. 1.	Jan Van Riebeeck	(Frontispies)
No. 2.	Abraham Van Riebeeck	teenoor bls. 80
No. 3.	Elisabeth Van Riebeeck	teenoor bls. 176
No. 4.	Joanna Van Riebeeek	teenoor bls. 208
No. 5.	Kaart Linschoten	teenoor bls. 304
No. 6.	Grafsteen Maria Van Riebeeck	teenoor bls. 336
No. 7.	Grafsteen Jan Van Riebeeck	teenoor bls. 464

Jannuary anno 1659

Adij, *primo dito*, *Nieuwjaersdagh*, goedt weer met betrocken lucht ende stilte tot[+] 's avondts dat 't luchjen Z.Z.West bloes ende 't *Schape-jachjen* ten eynde voorsz. [+]204 daermede na Robben-eylant vertrocq.

De voorsz. Hottentoos van de Cochoquas uyt den oversten Oedasoa's leger waeren des voormiddags met Eva, de tolcquinne, mede onder 't sermoen geweest, ende te verstaen gegeven sijnde wat daer geleert wierde, hadden daerinne, na 't scheen, goedt behagen genomen ende voornamentlijcq in 't goede tractament dat men haer liet aendoen.

Op dato is een seer schoon parckjen Compagnie's landt, gelegen tegenover Compagnie's boogart, daer 't eerste coren achter den Taeffelberg tot preuve op gewonnen ende sedert bij den vrij borger Steven Jansz met toelatinghe voor niet besayt is geweest, groodt omtrent 2 morgen, bij opveylinge aen de meest biedende voor 3 jaeren verhuyrt à 90 guldens in 't jaer, mits <hij>noch eenich nieu, ongeboudt, woest landt, besijden aen 'tselve tot tegen de crompte van de revier Liesbeecq over[1.] Harman Remanjenne's wooninge, ongemeeten leggende[(a)], daerbij sal hebben ende deselve 3 jaeren voor niet schoon maeken ende mogen bebouwen, omme alsdan weder te verhuyren als jegenwoordich geschiet is.

2 *dito*, weer ende windt als voren, doch begondt tegen den middag wat stijff te wayen van den Z.Z.Oosten.

3 *dito*, 's morgens deselve Z.Z.Oostewinden noch aenhoudende, sijn de voorz. Hottentoos van Oedasoa, lusstigh onthaelt wesende, met goedt genoegen weder vertrocquen, blijvende Eva hier aen 't fort om vorder te leeren leesen[2.] ende bidden, etc., en is den Commandeur weder uytgeweest om na gewoonte 't oogh over der vrije luyden doen op den landtbou, etc., te laeten gaen, gelijcq veeltijts doet ende nodich is, opdat deselve in gheen negligentie comen te vervallen, ende ten welcken insichte sijn volcq ende Compagnie's boeren[3.] daerinne lustich laet voortgaen[4.] om de andere da<e>rmede op te wecquen.

's Avondts thuyscomende, bevond een Engels schip bij de rheede g'arriveert dat, vermits de harde Z.Z.Oostewinden, niet heel binnen hadt cunnen comen, maer[+] quam echter haer boot aen landt met den coopman Ritchardt Fouly[(b)], relaterende, [+]204v dat dit schip, groot 100 lasten, was genaempt *Barbadis Marchant*[5.] ende den capitein Charl Whyls[(c)] met 45 coppen, daer onder 8 swarten, commende laest van Maesulipatnam[(d)] geseylt den 9/19 September, gecargeert na hun segghen met salpeter ende
[(e)]

1. teenoor.
2. Deel van die besondere opvoeding wat Eva ontvang het, moontlik van Maria van Riebeeck.
3. *Compagnie's boeren* - landarbeiders in diens van die Kompanjie? Met *sijn volcq* sal bedoel wees Van R. se eie arbeiders en met *de andere* die Vryburgers.
4. *voorgaen?* - op sy plaas *Bosheuvel*, as voorbeeld vir die vrylandbouers?
5. *Barbado's Merchant*.

custdoecken[1.]), nadat te voren in Persia waren geweest daer 't, alsmede tot Masalipatnam, op hun afschijdt met Compagnie's saecken wel stondt ende aldaer van diverse quartieren waren aengecomen 5 scheepen, daeronder *Erasmus* ende *Vogelsang* van Persia met veele Portugeesen, die 14 dagen voor hun vertrecq na Batavia waeren vertrocken, legghende daer noch, behalven 2 andere scheepen, 't jacht *Naerden*, daer gecomen met over de 500 Pordugeesen daeronder wel 200 papen[2.] op dat jacht alleen, ende waervan 't jonge volcq na Batavia gesonden ende d' oude daer maer aen landt gesedt wierden, gecomen wesende van Neginapatnam[(f)] dat bij d' onse soude verovert sijn, ende Goa[(g)] oocq so benouwt door beleg van d'onse, dat hetselve mede licht[3.] stondt haest in Compagnie's handen te vervallen, doch wat eygentlijcq van de waerheyt sij, sal cunnen ervaren worden, alsoo hieronder wat scaeteringe[4.] van dese vrinden mochte loopen.

4 *dito.* 's Morgens de harde Z.Z.Oostewindt ende 't luchjen van de Noortwestelijcker handt met heel moy weer opgecoomen wesende, is verhaelde Engels schip ter rechter rheede gecomen.

Ende 't *Schape-jachjen*, van 't Robben-eylandt, dat ten eersten weder met brandthaudt om te vuyren ende eenige resterende sparren tot het schapestal op dito eylandt affgelaeden ende gedespescheert is.

Sondagh, *den* 5*en dito*, fray weer met Noord-Weste, betrocqen luchjen.

6, item, met een weinich stofregen, ende quam 's namiddags <'t> *Schape-jachtjen* weder vandt Robben-eylandt met onderstaende briefken geschreven, luydende als t' weten:

‘Aen Commandeur,

E. Heer, het getal van de schapen is nu vierhondert en 78. Sondt[5.] dat UE. hier[+] gewe<e>st is, ben daer geen jongen geweest. Het getal van de conijnen is vijftigh; [+]205
de gansen, soo hem[6.] laet ansien, sal wel gaen, want sij de groente alhier eeten. UE. schrijft van Herry te laeten houdt dragen na den bergh, maer ick kan hem met goetheyt daer niet toe crijgen. De dassen beginnen oocq de[7.] vermeenichvuldigen alsoo ick er nu 12 à 13 gesien heb. De timmerluyden sijn all wacker doende. Versoecq aen UE. om een weynich lack, want ick niet en heb.

Blijve UE. dienstverplichte dienaer,
ende was geteyckent:
Rijck Overhagen.’

1. Vgl. *kustlinnen* o.d. 13/6/1656. Bedoel sal wees doeke afkomstig van die kus van Koromandel, waar Masoelipatnam geleë is.
2. Katolieke geestelikes.
3. wellig, maklik.
4. In die teks staan *scalteringe* wat Brill, vermoedelik tereg, verander in *scaeteringe*. Hy sê in 'n voetnoot: ‘schetteren, by Kiliaen: *garrire:*’
5. Seldsame byvorm van *sint*, sinds. WNT XIV, 1369, haal die vorm *songt* aan uit Bredero, *sunt* uit Beets: *Camera Obscura*.
6. Lees: *'t hem*, teenswoordige Ndl. *'t zich*.
7. *de* i.p.v. *te*.

Soo was oocq desen avondt geretourneert van 't Dassen-eylandt een van de vrije luyden vaertuygen, de *Pequyn*, met 6 halve amen traen, sijnde 't ander noch in de Saldanha-bay op de herder- ende ander vischvangst, als oocq om soudt, uyt seeckere pannen aldaer gevonden.

7*den dito*, goedt weer als voren.

Volle maen, *den* 8*en dito*, idem, fray weer.

9*en dito*, is het *Schape-jachjen* weder afgevaerdicht na't Robbeneylandt met navolgende briefcken geschreven aen Rijck Overhagen, luydende als te weten:

'Hier neffens senden wij Ul. 5 stux Hollandtse eenden, meenende dat se daer mede beter als hier voor't wilt gediert sullen bewaert wesen; cunt se met de gansen voeden ende laeten waernemen[1]. So wort Ul. oocq wat pecq voor 't schuytjen gesonden. Item noch een lading sparren, daeronder de 20 sware sparren door den timmerman laest gevordert tot spanten. Ende alsoo Kees en Heijn hier heel sieq legghen, soo laet Frederick met dese boot wedrom hier comen in plaetse van Anthony, die wij oversenden om met Neuteboom(h) de stal voorts op te maecken, dat wij meenen hij wel claeren sal, mits dat hem Fredericq van alles ter deegen onde<r>recht[2] doet. Lacq hebben wij niet, maer in de plaets ouweltjes[3], hier ingeslooten, om briefckens mede toe te maecken.[+]

[+]205v

In 't fort de Goede Hope,
adi 9en Jannuary 1659.
Hiermede, etc.
Jan van Riebeeck
Roelof de Man.'

't Heeft op den middagh tot wat in de voornacht hardt van den Z.Z.Oosten gewaeyt.

10 *dito*, weer ende windt als gister. Is 't *Schape-jachjen* 's morgens ten 8 uyren ten eynde voorsz. na 't Robben-eylandt vertrocquen met een Z.Z.Oost-luchjen, dat glijck boven, na gewoonte van dees tijt 's jaers, 's namiddags redelijck stijff deurcoulden ende ordinaris tot midnachts aenhaudt.

11 *dito*, 's morgens warm sonneschijn-weer ende <'t> luchjen N. westelijk uyter see, is 't *Schape-jachjen* wedrom hier geretourneert.

Sondags, *den* 12 *dito*, 's morgens doncker, betoogen lucht ende weynich reegen.

13 *ende* 14 *dito*, idem.

15*en dito*, de wint aen <de> over zijde Z.Z.Oost, is daermede 't vrijmans vaertuygh, de *Peguyn*, na 't Dassen-eylandt vertrocken.

16*en dito*, noch al conndinueerende[4] stijve Z.Z.Oostewinden, waermede des voormiddags 't Engels schip de *Barbadis Marchant* naer Engelandt vertrocq, beneffens een

1. oppas.
2. onderrig.
3. 'ouwels zijn dunne schijfjes van gebakken meel, die vroeger, toen men nog geen gegomde enveloppen bezigde, veel gebruikt werden voor het verzegelen van brieven en ook dienden voor het inwikkelen van slecht smakende medicijnen.' (Winkler Prins).
4. Sic; *d* vir *t*.

advysbriefcken aen d' E. Heeren 17en voor de Camers Amsterdam ende Zeelandt, g'addresseert onder couverte van Sr. Lucas Luce, Compagnie's correspondent in Londen[(i)].

17*en dito*, 's morgens stil, heet weer, is den Commandeur uyt wesen besichtigen het doen van des Compagnie's ende vrije luyden boulieden, die altemalen fray besich vondt met ploegen, dorsen, wannen, etc., ende van welcke oocq dagelijcks al coren begindt in te comen.

18*en dito*, warm weer ende <'t> luchjen gelijck gister op den middach Z.Z. oostelijck, is daermede <'t> *Schape-jachjen* weder medt parthije latten ende stocken voor 't schapestal na 't Robben-eylandt gesonden, neffens wat parceleynsaedt[1.] om[+] 'tselve over al mede te besayen. [+]206

Sondagh, *den* 19*en dito*, warm weer ende <'t> luchjen variabel.

20*en dito*, warm weer, de wint N.West, is 't *Schape-jachjen* daermede weder van 't Robben-eylandt geretourneert met tijding, datter noch eenige houdtwercken tot de stal manqueeren ende seedert de laetste reyse 8 conijnen waren aengeteelt, doch gheen schapen, conform onderstaende briefcken, geschreven:

'Aen den Commandeur, etc.:

E. Heer, den 18en dito is door UE. ordre het *Schape-jachjen* hier aengecomen ende verstaen dat de wanden van de stal in plaets van plancken nu met stocken sal gemaeckt worden, mar sal dan aen de Westzijde wel dienen gevlochten ende met kley dichtgemaeckt de[2.] sijn, vermits de reegen daer meest vandaen compt. Daer[3.] compt oock noch eenich houdt te cordt, hetwelcke baes Kees[(j)] UE. nu wel sal raporteeren. De laest gesonden timmerman compt oock weder op[4.], vermits hij hier 6 daegen sieck gewest[5.] is. De last[6.] gesonden eenden beginnen al te leggen, hebbe oock weeder 8 jonge conijnen, maer noch geen lammeren. De saden, nu gecomen, sijn al op de bequaemste plaets gesaydt. Soo Ul. geliefte, saude hier nodich noch een slaef of slafin van doen[7.] hebben om houdt na den vuyrbergh te draghenn ende de doornen uyt de[2.] roeyen, ende als de stal sal gemaeckt wesen om stroying voor de schapen te haelen.

UE. dienstverplichten dienaer,
Rijck Overhagen.'

Heden is een groot ongelucq ende schade gecomen aen Compagnie's schapen, vermits deselve in 't drijven van d'eene plaets na d'ander tuschen weegen een seer diepe, nauwe cloof hebben ontmoed ende de voorste door d'achderste aengedrongen wordende tot 61 stux toe over hol over bol[8.] daerinn gevallen ende doot geraeckt

1. Die vorm *parceleyn* weer onder die 27ste hierna.
2. *de* vir *te*.
3. Die vol vorm soos in Afr. In Ndl. gewoonlik *er* of *der*.
4. d.w.s. gaan terug.
5. Sic.
6. Sic, vir *lae<t>st*.
7. *van doen* = nodig.
2. *de* vir *te*.
8. *over hol over bol*, letterlik Afr. gat-oor-kop.

sijn, van de beste jonge oyen daer over de 40 jonge uytgehaelt wierden ende de ouden met der haest noch geslacht ende ingesauten om noch te oorboren, hebbende, na 't schijndt, den hoeders achter an weesende[1.], vermits de engte des voorsz. greps,[+] schijnende effen grondt ende een effen wegh te sijn, sulcks niet heeft cunnen beteren noch voorcomen als doen het te laet was, ende in 't beschutten mede [+]206v in den gantsen trop, tuschen 6 à 700 in 't getal, bijna in de clooff op de gevallen schapen staende te keeren een persoon dootgebleeven souden hebben, als wesende daer oocq al tot over de middel in beklempt, sulx niet anders schijnt als een seer ongluckigh, onnosel toeval te sijn sonder schuldt van ymandt, daer echter nader enqueste[2.] na gedaen wordt.

Aen dese 61 schapen ende hare dooden jongen[3.] is meer schaede als aen 500 stucx die men van de Hottentoos kombt te ruylen, vermits altemalen schone, uytgeleesen, jonge, aengefocte oyen van Herry sijn, en die men ruylt altijt wat schorten ende den[4.] eersten moeten verorboort ende gegeten worden, of sterven meestal uyt, dat geen 10 ten 100 bequaem om an te houden in 't leeven blijven ende groote oorsaeck is dat er soo weynich anteelt tot dito noch ingevallen is.

21, moy weer met N.Weste-coelte.

Nieuwe maen, *den* 22 *ende* 23*en dito*, idem. Den Commandeur, siende dat het met de vrije vissers ende soudtgaerders niet al te naerstigh anging, dagelijx uytgeweest om overal deselve wat tot hun deboir aen te manen, etc., ende nademael eenige bevonden sijn wat traeg ende niet anders schorten als luychheyt[5.], etc., waeromme sij haer uyt Compagnie's dienst in vrijdom hadden begeven, is wat siffting van sulcke doodeeters gemaeckt, ende andere op hun versoecq, hare premmentien[6.] beter meriterende, in de plaetse gestelt, door hoedaniche toesicht de landtbouwers hun oocq al te neerstiger aenstelden ende hare saecken vervorderden.

Ingevolge van 'twelcke dan Pieter Cornelis van Langesondt[(k)], vrij wiltschudt, ende[+] eenen Carel Broers, vrij knecht van Leenert Cornelissen van Zeevenhuysen, [+]207 houdtsager, 2 seer naerstige ende arrebijtsame luyden, welcke hier veele jaere in Compagnie's dienst ende staende haer vrijdom volkomen preuve van debvoir ende trouwicheyt hebben gegeven[(l)], de visserij ende de preminentien daertoe sijn overgegeven in plaetse van Pieter Jacobsen van Bodegraven, gewesen maet van den versteecken Marten Vlockert[(m)], die al sijn nette ende gereetschap verwaerloosden ende d'E. Compagnie in alles contramaneerden[7.], als aen de Engelsen tegen will van den Commandeur varende ende volck aen boort brengende, mitsgaeders die haer sochten te versteken aen die[8.] revier, ophoudende tot dieselve gelegentheyt sagen om 's nachts de revier uyt na boort te varen; dies die, met sijn maet, een grooten luyart wesende, weder in Compagnie's dienst sijn aengenommen om haer eerst tot wat meerder

1. In die teks: *weesen ende*.
2. ondersoek.
3. lammers.
4. Vir *ten*.
5. In Afr. ook gewoonlik uitgespreek *luigeid*, Ndl. *luïgheid* naas *luiheid*.
6. Vir *preëminentien*, privilegies.
7. Vir *contramineerde*, teengewerk het.
8. Hierdie *die* i.p.v. *de* kan aan Duitse invloed te danke wees.

naersticheyt te gewennen ende tuschenwijllen hare gemaeckte schulden te laeten indienen, etc.

Ende dewijlen oock gesien sij, dat de vrije Saldanhavaerders met niet meer als onder hun driën besich stelden[1.] in de soudtpannen, is voorsz. 2 niewe vissers mede toegestaen aen deselve te mogen werken om emmers soudt genoech op hopen te crijgen, dat men hier anders alle jaren t' cordt compt ende met uytlopen van Februari niet meer te crijgen is, in voegen deese corte tijt met ijver moet waergenomen worden.

Verleeden nacht was den vrij borger Hendrick Boom weder een slaef ontloopen, item oock eenige daegen geleeden een van Vrelandts Compagnie ende 2 van Leendert Cornelisz, vrij houdtzager, sulx de luyden daeraen seer ten achteren[2.] worden geset.

[+] 24*en dito*, 's morgens heet sonneschijn-weer, is 't *Schape-jachjen* weder afgesonden met sparren tot de stal ende brandthoudt tot ballast voor de vuyrbaecken op <'t> eylandt met navolgendt briefken geschreven aen Rijck Overhagen, luydende als te weeten: [+]207v

'In plaets van noch een Nederlander, wort U bij deesen de versochte slavin gesonden, die seer wercksam is om 't houdt beneffens[3.] den daer sijnde slaef tot[4.] haer man te cloven ende na den vuyrbergh de dragen, op welcq vuyren Ul. voortaen, alsser schepen comen, wel letten moet na d'ordre vor[5.] deesen gesonden, ende meenen wij dat het nu aldaer well sult cunnen stellen om oocq de schapen wel te reynigen van de doornen ende schurft, item oock het doorncruyt[6.] ter tegen uyt de roeyen, vermits het veel schade aen de voeten van de schapen doet. 'T is seer goet, dat ons telckens laet weeten hoeveel schapen ende conijnen datter anteelen, 'twelcke noyt moet vergeeten, item oock van de dassen, gansen, eenden, hoenders, etc. Baes Cornelis[(n)] compt nu oock weer om de stal op te rechten ende Neuteboom van de rest voorss. onderwijs[7.] te doen, sullende tot beschermingh van den reegen voor de schapen de stal aen de Westsijden de eynden met plancken, hier na te senden, dichtgemaeckt, doch de Oost sijde gevlochten worden, warmede[8.] deselve dan seer wel sullen besorgt weesen.

In 't fort de Goede Hope,
adij 24 Jannuary 1659.
Hiermede, etc.
(was geteyckent:)
Jan van Riebeecq.'

25*en dito*, warm weer ende 't luchjen N. westlijcq, is 't *Schape-jachjen* van 't eylandt geretourneert ende deesen selfden avondt met plancken tot de stal ende brandthoudt voor de vuyrbacken weder derrewarts afgestuyrt.

1. Blykbaar het hier 'n woord of woorde uitgeval.
2. *ten achteren*, agteruit.
3. saam met.
4. Bepaling van gesteldheid. Vgl. *tot man te neem*.
5. Sic.
6. So iets as dubbeltjiedorings?
7. Die onderrigting waarvan te vore sprake was.
8. Sic.

Sondagh, *den* 26*en dito*, 's morgens doncker, mistig weer en de windt W., beginnende 208 tegen den avondt weynich te regenen.

27 *dito*, weer ende windt als voren, is 't vrijmans vartuygh, de *Pegueyn*, van 't Dassen-eylandt geretourneert met niet anders als pertije versche eyeren om onder den borger[1.], etc., te vercoopen, blijvende haer ander vaertuygh, 't *Zeeleeutjen*, na de Saldanha-bay gevaren, al wat lang achter, sonder te weten wat sulcx beduyt.

De verckens die deese vrije Salda<nha>vaerders op 't Dassen-eylandt hebben, schijnen na hun segghen daer seer wel te tieren van de groene parceleyn ende eyeren daer se deselve mede spijsigen; is haer derhalven eenige saeden[2.] mede gegeven om daer oock te sayen.

28*en dito*, weer ende windt N. westelijcq met betrocken lucht als vooren. Den Commandeur uytwesende, was van de vrije landtbouwers te verstaen gecomen Goringhaiquas, alias Capmans, ende Gourachouquas, ofte Tabacqdieven, al weder besich waren geweest ende van Brinqmanss geselschap hadden genomen een melcqkoe ende een kalff, mitsgaders van Compagnie's ploegossen 2 stucx ende dat dierhalven oock al de Hottentoos, welcke sommige in haer huysen tot wat dienstbarheyt hadden gehadt, waren weggeloopen, sulx dat men nergens een eenige van deselve coste verneemen, als eenelijck den tolcq Doman, tegen wie, om consideratien, hiervan noch stil gesweegen wierdt.

29*en dito*, weer ende windt als voren. Is den Commandeur weder uytgegaen na eenige nieuwe soudtpannen, bevonden te leggen na veel omsoecken tegen 't Lupartsgeberchte, stijff 4 mijlen gaens van hier, in de mondt van de reviere bij onse landtrijsers, om 't veele Hollandts riet daerin wassende, genaempt den Hollants Rietbeecq[3.], die nu vooraen in de mondt droogh is ende in de regentijdt in de groote saudtpannen boven 't vrack van *Harlem* aen de staert van 't Luparts-geberchte een[+] sterken uytloop heeft, ende soo voorts over de pannen van boven in de [+]208v
Soute-reviere, welcke bij de redout Duynhoop in zee loopt, ende soo voorts over dito pannen van boven in de Soute-reviere[4.], welcke men met platbodem-vaertuygen van 't fort af tot an de voorsz. groote soutpannen wel cunnen comen, aparent in de regentijt over dito pannen, nu droog, in de mondt van de voorsz. Hollandts Rietbeecq, ende deselve dan wel voorts heel tot in 't landt sal cunnen opvaren, altoos 't sout uyt die pannen gehaelt mogen worden, dat seer schoon valt, beeter als noch oyt ergens gevonden is, vermits in een uytlopende revier groyt[5.], 's winters versch ende soomers droogh ende soudt wesende, die gheen ruyghte oft croos, glijck de stilstaende pannen hier ende daer in 't landt doen, ende daerdoor na die ruygte 't soudt wadt ruyckende bevonden wordt, doch sal wegen 't opvaren ende de vordere streckinghe der voorsz. reviere in de regentijt nader ondersoeck worden gedaen, sijnde nu in de caert maer

1. Sic.
2. In die teks staan *sooden*.
3. Dieprivier, wat later in Soutrivier oorgaan. Vgl. Bylae I in Deel II, blz. 458.
4. Herhaling deur kopiïs.
5. deur verdamping gevorm word.

genotteert[1.] waer de mondt aen de groote soudtpannen is bevonden sijn uytloop te hebben.

't Begon 's middags al wat stijff te wayen,

30*en*, 's morgens noch aenhoudende, ende waermede weder na 't Dassen-eylandt vertrock 't vrijmans vaertuygh, de *Peguyn*, medenemende noch al meer verckens, omdat se daer beter schijnen te aerden als hier ende oock geen schade cunnen doen in tuyn of corenlanden, tot groote moeyelicqheyt van de luyden, dat oocq de principale oorsaecke is van ongraeghte tot aenhoudinge derselver.

Ultimo dito, 's morgens noch' al continueerende velle Z.Z.Oostewinden. Echter is den Commandeur weder uytgeweest omme te sien waer de Hottentoos tegenwoordich leggen ende oocq na ander passagie voor de wagens, buyten der vreye luyden corenlanden, tot te min hinder voor deselve, etc., die fray besich bevonden wierden aen 't ploegen, dorsen, etc.

Eindnoten:

(a) Vgl. kaart van vryburgerneersetting. Böeseken: *Geskiedenis-Atlas vir Suid-Afrika*, p. 52.
(b) Richard Foley. Die naam Foley (of Follio) was in die diens van die Engelse Oos-Indiese Kompanjie geen onbekende nie. Vgl. *Court Minutes etc. of the East India Company*, 1655-1659 (Clarendon Press, Oxford), pp. 260, 316, 321 en 326.
(c) Charles Wylde, en sy skip die *Barbadoes Merchant*. Ibid., 1660-1663, pp. 219, 243, 277, 280 en 291. Ook Foster: *The English Factories in India*, 1655-1660, p. 396.
(d) Masulipatam, op die ooskus - die Coromandelkus - van Indië.
(e) D.w.s. Ou Styl 9 September; Nuwe Styl 19 September. Sien in hierdie verband *Daghregister*, II, Geskiedkundige Aantekeninge, September 1656 (m).
(f) Negapatam, ten suide van Masulipatam, op die ooskus van Indië.
(g) Goa, op die weskus van Indië, was die hoofkwartier van die Porutgese in die Ooste.
(h) Die persone van wie hier sprake is, is die volgende: Cornelis Cornelisz., baas-timmerman (Kees); Heyn Symonsz., timmerman (Heyn); Frederick Jansz., timmerman (Frederick); Anthony de Munten, timmerman (Anthony); en Dirck Cornelisz. Neuteboom (leerjonge). Sien *Monsterrollen*, 1659, in V.C. 39: *Monsterrollen*, *Vrije Lieden etc.* K.A.
(i) Vir hierdie 'advijsbriefcken' - wat 'n kort verslag van toestande aan die Kaap bevat het - sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 841-847. K.A.
(j) Cornelis Cornelisz., bass-timmerman. Sien noot (h) onder hierdie maand.
(k) Langesund, seehawe in die suidooste van Noorweë.
(l) Van Riebeeck en sy Raad het blykbaar vergeet dat Carel Broers, saam met twee andere, sowat agtien maande tevore beboet was weens nalatigheid in verband met hulle versorging van die Kompanjie se vee. Sien *Daghregister*, 4 Julie 1657.
(m) Vgl. *Daghregister*, 9, 10 en 13 November, en 23 Desember 1658, artikel 17.
(n) Cornelis Cornelisz., baas-timmerman. Sien weer noot (h) onder hierdie maand.

February anno 1659

[+] *Primo dito*, 's morgens helder, warm sonneschijn-weer ende 't luchjen variabel, is 't *Schape-jachjen* van 't Robben-eylandt geretourneert ende datelijck met plancken [+209] ende brandthoudt weder derrewarts afgevardicht.

So hebben haer nae lange aenmaeninge 7 liefhebbers aengeboden een tocht te landewaert in te doen tot heel na Monomotapa ende vooreer<s>t na seecker natie bij de Hottentoos genaempt Namana ofte Namaqua, welcke in steenen huysen met

1. Sic.

swarte[2.] muyren woonen, etc., ende waerop dan heeden oocq deese resolutie is genomen, luydente als te weeten:

Saterdach, den eersten February 1659[(a)]:

'Van tijt tot tijt door de vertalinge van de tolcquinne Eva ende anderen sooveel te verstaen gecomen wesende dat deese Hottentoos[3.] haer alderhoogste coning of opperheer soude wesen den Chobonas ofte C<h>oboquas, rijcq van goudt, parelen, etc., ende naest hem de Namanas ofte Namaquas in steenen huysen woonende ende binnen 20 à 30 dagen te bereysen, dragende witte bereyde vellen in plaets dat deese hieromtrent onbereyde, ruyge vellen dragen, ende oock hebbende, na Eva's seggen, kercken daer se Godt in bidden gelijcq de Hollanders doen, mitsgaders haer geneerende met allerhande hantwerck door swarte slaeven, sijnde sijluyden witachtigh, met lang hair, daer sij[4.] oock handel mede drijven, item met oliphantstanden ende bestial in groote meenichte ende begerich sijnde meest na root coper ende geel dito draet[5.], rode coralen, etc.

2. Fol. 211 hierna is daar weer sprake van 'steenen huysen met swarte muyren van binnen.' Met donker klei afgepleister? Swart van die rook?
3. *deese Hottentoos* staan in die genitief wat funksie betref.
4. Dit is nie duidelik waarna *daer.....mede* en *sij* verwys nie. Chobonas wat handel drywe met Namanas?
5. d.w.s. geel koperdraad.

Ende om na welcke natie te reysen na veele aenmaninge haer jegenwoordigh comende aenbieden seven fluxe personen, alle vrije luyden wesende, genaempt ende van hanteringe[1.] als te weeten:

Christian Jansz. van Hoesem, vrij wiltschudt, decker ende lademaker, eerste aenvoerder, ende bij de rest als hooft aengenomen ende belooft staende de tocht daervoor te erkennen;

Jochim Elberts van Amsterdam, vrij Saldanha-vaerder;
Hans Jacobs Lisky van Danzigh, vrij knecht van de vendrich;[+]
Pieter Jansen van Middelburch, vrij knecht van de meulenaer; [+]209v
Gijsbert Arensen van Bommel, vrij metselaer;
Dirck Rensckens van Maseyck[(b)], vrij corenmayer;
Jan Francken van Aernhem, corperael in Compagnie's dienst.

Soo is bij den Commandeur ende Raedt na genomen deliberatie ende nader lectuyre van des E. Heer Commissaris van Goens ordre[(c)], als[2.] de daerop gevolghde confirmatie onser Heeren Meesters uyt Patria per derselver jongste schrijven uyt de 17en[3.] van den 16en April anno verleeden[(d)], goedtgevonden ende g'arresteert deese voorsz. vreye liefhebbers hare aenbiedinge te accepteeren ende deselve op Maendach of Dingsdagh aenstaende te laeten reysen ende ten dien eynde van alle vereyssende[4.] provisien ende nootwendichheeden op Compagnie's costen t'accomodeeren, neffens 2 van de beste trecqossen om haer goet te draegen, ten eynde sij te langer souden cunnen uytblijven, ende belofte van sodanige premie als de op te vinden saecken ten dienste van de E. Compagnien sullen bevonden worden te meriteeren, conform d'authorisatie van opgemelte Haer Ed. per voorsz. missive aen ons gesonden, waerop sijluyden het hebben aengenomen met voorneemen om, mogelijcq sijnde, niet eer te keeren eer sij de voorsz. Namanas of andere sullen opgevonden hebben, hoopende d' Almoogente wat goedts voor d'E. Compagnie sal gelieven te laeten opvinden tot soulaes van derselver swaerdragende lasten, etc., waertoe 't vertrouwen groot is ende dese gemelte luyden brave, jonge, frisse gasten sijn, die dickmal hier in 't landt geweest ende al eenige jaren in Compagnies dienst ende vrijdom aen deese Caep gewoont hebben ende daerom tot die saeken de beste ende bequaemste g'ordeelt.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jare als boven.

Was geteyckent:
Jan van Riebeecq
Roelof de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

1. handwerk, bedryf, besigheid.
2. sowel as.
3. die vergadering van die Here Sewentien.
4. Gewone verwarring met *vereiste*.

+ Op dato creegh den Commandeur tijdingh, dat gister avondt een van sijn Guneese slaven aen sijn boulandt was weghgelopen. +210

Sondag, 2*en dito*, fray, warm weer ende windt als gister, is 't *Schape-jachjen* voormiddags van 't Robben-eylandt geretourneert ende des nanoens met brandthaudt ende plancken weder derrewaerts gestuyrt.

Heeden is Gode loff van de Caepse druyven d'eerste mael wijn geparst(e) ende van die[1.] nieuwe most soo versch uyt de cuyp de proef genomen, sijnde meest muscadel ende andere witte, ronde druyfen van seer goede geur ende smaeck, weesende de Spaense[2.] druyfen noch gants onrijp, daer verscheyden wijnstocken mede fray ende redelijck vol van hangen ende te hoopen staet oocq treffelijcq geven sullen, gelijcq deese druyven van 3 kleyne, jonge stocken van 2 jaeren hier geweest, wel omtrent 12 mengelen[3.] most afgecoomen is, ende hoe se vorder in 't legghen haer sal aenstellen[4.], sal mede haest ondervonden worden, ende alsoo de retourvloot jaerlijx op de nieuwe most ende goedt oudt bier voortaen al haest fray te pas hier ancomen, dat oocq allerhande vruchten op haer best ende volcomen rijpheyt sijn, daer dan met eenen de herffst-ende kars<s>chepen[5.] omtrent die tijt mede comende, oocq treffelijcq haer recreatie[6.] ende gewenschte verversinghe van comen te genieten, dat seer fray compt ende alsoo alle des Compagnie's meeste scheepen op de beste en volle tijt hier aencomen en de minste, namentlijck de Lent<e>scheepen, in de winter, als wanner 't niet minn abondant is van veelderley overgelaten aertvruchten ende melcq, die in de somer (vermits de dorre weyden) weder niet te crijgen is, als oock allerhande salade, etc.

3*en dito*, warm weer ende windt als gister, hebben des namiddags de voor aengetogen liefhebbers ofte avontuyrers[7.] de voorgenoome landtreyse in den namen des Heeren aengevangen, geprovideert op 2 cloecke draegossen voor 3 maenden ende versien tot narechtinge met navolgende memorie.

+ 'Memorie voor de vrije liefhebbers ende avonturuyrers[7.], staende uyt eygen vrijwillighheyt op hun vertrecq t' landtwardt in, tot opsoeckinge van ander volcq, +210v steeden ofte vlecken ende wes meer te vinden mochte weesen, omme te dencken op navolgende saeken:

Doch eer wij daertoe comen, sullen wij Ul. bekent maecken de naemen van 't volcq hier te lande, sooveel wij altoos seeckerlijck weeten, ende beginnen van dese Caepse natie, warvan Herry is balling gestelt, sulx hier ontrent noch maer sijn de Watermans, schuylende onder Caepmans troup, genaemt Goringhaina ofte Goring-

1. Vgl. noot, 8, bls. 5 hiervóór.
2. Terwyl 'Fransdruiwe' 'n erkende soort is in Suid-Afrika, is daar geen erkende naam 'Spaansdruiwe' nie, hoewel baie van ons druifsoorte soos Almeria, Alicante, ens., uit Spanje ingevoer is. Dit is moontlik dat wit 'Hanepoot' ('n Spaanse 'Moscatel') hier bedoel word, - *Moscatel Gordo Blanco*. Die eufemistiese vorm van die Afrikaanse naam was al in die tyd van Mentzel bekend.
3. Vogmaat van ongeveer 1 liter.
4. *hoe se vorder.....sal aenstellen*, hoe die wyn hom sal gedra terwyl hy lê en verouder.
5. skepe wat in die herfs of teen Kers vertrek. Vgl. Dl. II, n. 2, p. 83.
6. Dieselfde as *verversinghe*.
7. Sic, vir *avonturiers*.
7. Sic, vir *avonturiers*.

haiqua, daervan den Vetten Capitein overste is, genaemt Gogosoa, Ul. altemalen wel bekent.

Darna Gorachaucqua alias Gorachauna, de Tabacqdieven, ende welcque 2 haer hieromtrent altijt houden, omdat se bij de rechte Saldanhars niet durven comen, die voornamentlijck sijn:

de Cochoquas, daer den vendrich laest is bijgeweest(f), item oocq eenige van Ul., bestaende in twee exdraordinary machtige volcq-ende veerijcke heerschappijen onder den oversten Ngonnoma ende Oedasoe, Eva<'s> suster<s> man, ofte swager, onthoudende haer meest W.N.Oost-waerts[1.] van hier achter de hooge geberchten en verder.

Den Khonaiqua, meede rijcq van vee, dichtbij deese Cochoqua's ende in goede aliantie met deselve wonende ende levende, ende welcque oock volgens Eva's onderrecht wel de beste wechwijsers soude sijn na de Namanas, die wij vooreerst gaerne soecken souden ende in steenen huysen wonen, als Ul. so wel als wij, uyt haer ende andere monden gehoort hebben.

Doch alsoo getwijffelt wordt of dese wel souden genegen sijn om Ul. na dit volcq de brengen ofte wijsen, soo souden wij niet vreempt duncken, dat Ul. haer eerste gangh naempt bewesten 't Luyparts-geberchte op de Saldanha-wegh na de Hosomans[2.], sijnde clijne Charigurinars ofte Ghariguriquas, om door deselve gewesen ofte gebracht te worden bij de groote Chariguriquas die na alle becomen informatie mede corespondentie[3.], altoos kennisse, hebben met de Namanas ofte Namaquas[+] ende Ul. bij deselve sullen connen brengen, ofte tenminsten den wegh daerna [+]211
toe wijsen, sijnde die Namana, als Ul. selfs oocq gehoort hebt, overheer van al dit Hottendoos geslacht, woonende in steenen huysen, met swarte muyren van binnen, gecleet met witte bereyde vellen, die ons mettertijt oocq verder sullen cunnen leyden na de Chobonas, welcke noch boven deese Namanas heerschappey hebben over dit Caepse volcq ende seer rijck van goudt, daer gehouden wordt dat de reviere Spirito Sancto[4.] leyt, uyt welcke al 't goudt na Mosambique soude gehaelt worden, niet boven 120 à 130 mijlen[5.] ten hoogsten N.Oostwaert van hier, ende welcker oversten aparent den Monomotaper[6.] ofte Keyser van deesen uythoecq is, doch soo haest Ul. maer eenige luyden in vaste wooningen hebt gevonden, ende verstaen dat se U noch verder meer ander natie<s> soude cunnen aenwijsen, sullen wij het vorder rijsen, ofte van den Namana wedrom te keeren, Ul.[7.] goet overlegh laeten aenbevolen sijn, mackende[8.] altoos eenige van deselve wat goedt onthael aen te doen ende tot ons te animeeren, doch Ul.[9.] het verder rijsen niedt al te lang valt,

1. Sic. Skryffout vir *N.N.Oost-waerts*?
2. Tot nog toe onbekende Hottentotstammetjie.
3. omgang.
4. Volgens die *Groot Atlas* van Blaeu (1665) loop die Rio de Spirito Sancto deur Monomatapa in Suidoostelike rigting en mond uit in die baai van Lourenço Marquez.
5. Van Riebeeck se skatting van 'n kleine 500 Engelse myl is dus veel te laag.
6. Soos elders word die ‘overste’ met die stamnaam betitel.
7. Genitief: *Ulieder*.
8. Vir *maeckende*, in die betekenis: sorgende.
9. Die woord in die teks kan ook *als* wees. Lees: *Als Ul.*? Dan moet *ende Ul.* ingevoeg word tussen *valt* en *verneempt*.

verneempt, dat bij deese Namanas niet besonders gevonden wierdt, souden wij het vorder<r>eysen na de Chobonas ofte tot de stadt Monapatapa, daer den Keyser woont ende 't landt rijck van goudt is, op de voorsz. reviere Spirito Sancto, goet achten, met hoope Ul. overal voo<r>sichtigh ende naeu opmerckende sult weesen met goede ende partinente aentijckeninge van alles, ende waermede dan:

Eerstelijck:

Soo haest Ul. over de eerste reviere sijt, dat <Ul.>vandaer ten eersten begindt op een compas ofte peylen de cours[1.] ende te noteeren ofte op te teyckenen hoeveel uyren, half uyren, langer of corter, telckens op de genomen cours gegaen sult hebben, in forme als de stuyrluyden ter zee doen, om sulx in een caert te cunnen stellen voor de Heeren Meesters in 't Vaderlandt. Dit moet emmers[2.] vooreerst ende vooral wel waergenomen ende niet versuympt worden.

- 2 -

Daer dan mede moet bijvoegen waer cley- ofte bougrondt, sandich, steenich, bergachtigh ende water ofte lopende rivieren sijn ende hoe se strecken, oocq te letten of ergens in 't geberchte of revier eenich minerael steeckt daer silver of goudt uyt te trecken sij. Item acht te nemen of de wegen overal met wagens sullen te passeeren sijn, gevende sommige remarcable plaetsen oocq namen, oocq vragende na[+] de namen van 't volcq ende haer oversten ende steeden om te kennen in toecomende. [+]211v

- 3 -

Bij al ontmoetende[3.] volcqen moet oocq geleth worden waer se bij[4.] leeven, wat oversten dat se hebben, wat kleeding, wat erneering, wat Godtsdienst, woningen, vastichheeden[5.], waer sij meest begeerich na sijn, of se oock honich, was, struysveeren, oliphantstanden, silver, goudt, parelen, schiltpatshoorn, muscus, cevet, amber, eenige fraye vellen, of yts anders bij haer hebben.

- 4 -

Wat bequame boom- of aertvruchten de landen dragen, ende ergens aen strant comende, te mercken wat bayen, revieren in zee uytloopen, hoe se strecken ende wat gelegenheyt van water, houdt ofte verversinge, etc. daer te becomen sij, offer oocq ergens oesters of mosselen met parels of schiltpadden bequaem tot kammen[6.] ende ander wercq te crijgen is.

1. Lees: *op een compas of (= aff.) te peylen de cours?*
2. in elk geval, stellig.
3. Verhage ('n *Sintakties-stilistiese Studie van die Dagregister van Jan van Riebeeck*, bls. 73) noem dit 'n ‘metonimiese’ participium praesentis.
4. op, van.
5. versterkinge, forte.
6. Kamme van ‘schiltpatshoorn’ was blykbaar destyds 'n gesogte artikel.

- 5 -

Hoe starcq van volck ende met wie sij in fruntschap ofte vijantschap leeven ende waerom; hoe sij luyden generalijck genaempt worden ende special de naemen van haere voorname oversten ofte coningen, en de plaetsen, steeden, dorpen, mitsgaders wat oorloogsgeretschap dat se hebben.

- 6 -

Hoe sij onse natie genegen sijn, of se oock wreet, vruntlijck ende van eenige redelijckheyt ende politie[1.] sijn, ende opdat Ul. emmers tertegen[2.] soudt mogen weeten hoe Ul. alles suldt mogen aenteyckenen ofte opschrijven, hebben wij Ul. bij deesen tot meerder opmerckinge ende narechtinge noch medegegeven copie van de memorie bij d'E. Heeren Bewindthebbers ontworppen om in 't stellen van raporten op te letten, waermede wij hoopen Ul. boven ons mondeling onder<r>echt wel voorts sult weeten wat Ul. in 't een en 't ander te doen staet tot betrachtinghe van Ul. eygen eer ende verdiening van de premie Ul. belooft, na meriten van[+] 'tghene bij Ul. opgevonden wordt, dat Godt geven considerabel mach wesen ende waermede [+]212
wij ten besluyte Ul. dan toewenschen een gluckige heen- ende wederomrijse onder 't beschut van den Oppersten Bewaerder aller vromen, die wij altijt voor Ul. in onse dagelijcke gebeden sullen bidden, dat hij Ul. met sijn gnade wil bijblijven. Amen.

In 't fort de Goede Hope,
adij 4en February anno 1659.
Was geteyckent:
Jan van Riebeecq.'

Na overgevinge van allen 'twelcke ende gluckwenschingh op rijse, etc., deselve in den naeme Godes onder haer sevenen hiervooren genoempt, sijn vertrocken, gearmeert elcq met een goede snaphaen en 1 pistool, neffens de daertoe horende amonitie, bij hun hebbende op 2 draeghossen:

1. regeerkuns, staatsbestuur.
2. Vir *ter degen: t* vir *d*.

350 lb. broot, 80 lb. speck, 1 mouris[3.], 1 salmpouris[4.], 1 chits[5.], ½ taffachelis[6.], 1 stuck St.-Thomass cleetjen[7.], 1 s<tuck> rode, 1 dito witte en 1 dito blaeu betthilis[8.], 1 nequanias[9.], 4 ps enckelde negroseleeden, 2 briefkens met orhangels[8.], 1 carcant[10.],

3. ‘Moories are blue cloths, principally manufactured in the districts of Nellore and at Cantatur’ (aanhaling by Yule & Burnell: *Hobson - Jobson*, onder *Piece-Goods*, pag. 707).
4. soort sis. Oudste aanhaling in *Hobson - Jobson*, pag. 785, uit Linschoten, 1598, in die vorm *sarampuras*.
5. sis, van verskillende soorte.
6. ? *Hobson-Jobson* noem *taffaties*, ‘a name applied to plain woven silks’.
7. Vermoedelik 'n kleedjie gemaak op St. Thomas - wat een van 'n half dosyn plekke van die naam kan wees, miskien St. Thomee in die Golf van Guinea.
8. In *Hobson-Jobson* onder die naam *betteela*, wat onderskeidelik aangehaal word as 'n soort ‘muslin’, 'n soort ‘E.I. chintz’, 'n soort ‘linen’. Andere vorme van die naam is *betilla*, *beatilha*, *beattilias*. ‘This seems to be a Sp. and Port. word for “a veil”, derived....from certain *beatas*, who invented or used the like.’ *Beata* is 'n *religieuse*.
9. ? 10. *briefkens met orhangsels*, kaart waarop oorhangers vasgesteek is. *Brieffken* word o.d. 12 Nov. 1660 net so gebruik. *Oorhangel*, *oorhanger*, *oorhangsel*, afleidinge van dieselfde samestelling en dieselfde betekenis met verskillende agtervoegsels.
8. In *Hobson-Jobson* onder die naam *betteela*, wat onderskeidelik aangehaal word as 'n soort ‘muslin’, 'n soort ‘E.I. chintz’, 'n soort ‘linen’. Andere vorme van die naam is *betilla*, *beatilha*, *beattilias*. ‘This seems to be a Sp. and Port. word for “a veil”, derived....from certain *beatas*, who invented or used the like.’ *Beata* is 'n *religieuse*.
10. halsketting (van edelstene).

2 paren breseletten[1.], 10 vergulde ende zilvere kettinkens, 24 stux corale kettingskens, 4 copere schellekens, 2 dito bellen, 12 seylnaelden, 500 nay dito's[2.], 2 france[3.] hoedbanden,[+] 2 copere compassjes, 21 lb. plaetcooper, namentlijcq: 6 platen roodt dito wegend 4 lb., 12 dito geel plaetcooper wegende 17 lb., 7 lb. draetcooper, 2½ mas coral, te weten: 2 mas roodt corael en ½ dito blauw, witte, violet, gris[4.], pelgrijn[5.], 14 lb. toback, 6 stux pistolen, 2 snaphaners, 28 lb. bospoeder[6.], 42 lb. looth, 200 stux vuyrsteenen, 1 vischlijntjen ende parthijen vishoecken, neffens oocq wat specerijen als foely, neuten, nagelen, caneel ende peeper, om te ondersoecken of oocq yts van allen 'tselve begeert mochte weesen, etc. [+]212v

4 *dito*, 's morgens doncker, betogen lucht met een noorlijcke coeltjen, waermede <'t> *Schape-jachjen* van 't eylandt retourneerden ende voormiddags met plancken ende brandthoudt geladen, mitsgaders 't luchjen Z.Z.Oost geloopen wesende, alweder darrewaerts afgesonden is.

Wesende oocq ymandt van de landtreysers weder aen 't fort geweest met den eenen os daer se claeghden niet mede voort costen, des haer een ander in de plaets gelangt.

[+] Vervolgh[7.] van 't *Caeps Daghregister* gehouden zedert den 4en February 1659. [+]Kol. Arch. 3971. Fol. 666.

[+] 5 *dito*, 's morgens warm sonneschijn-weer met een noordelijcq luchjen, daer 't *Schape-jachjen* des namiddaghs mede weder van 't eylandt retourneerden, gevist hebbende, ende na volbrachte ordre medebrengende de drech, voor dato onder 't eylandt verlooren ende veele moeyten te vergeefs om gedaen. [+]666

's Namiddachs begond na maniere van dees tijt jaers seer hart te wayen van den Z.Z.Oosten, aenhoudende tot omtrent 2 uyren nae middaght[8.], als wanneer 't weder stil wierd ende bleeff tot

Volle maen, 6 *dito*, den gantschen dagh.

7 *dito*, idem, ende is op dato den viscael Abraham Gabbema met den landtmeeter (sich des oock wat verstaende[9.]) ende eenigh volcq uytgesonden om rontsom de Caep alle in zee affleggende clippen, etc., off te peylen ende des voorsz. lantmeeters werck partinent nae te sien om alles terdeegen in de caert te brengen, etc., ten welcken eynde met hun vijven voor 7 dagen sijn geprovideert, omme met eenen oock eens contschap te halen waer de Caepmans ende Toebacqdieven leggen, alsoo vernomen

1. Vir *braceletten*, armbande (van edel metaal).
2. d.w.s. *naynaelden*.
3. Kan ook *fauce* wees. Brill lees *france. Fauce* kan hier 'los' betekenen. Vgl. *faux col*.
4. Port. of Fr. *gris* = grys. Verskrywing vir Ndl. *grys?* Daar skyn geen rede te wees vir 'n vreemde woord nie. Of gaan *gris* saam met
5. *pelgrijn*, wat ek nie nader kan tuisbring nie.
6. buskruit.
7. Hier verander die handskrif in die Haagse Kopie en kom 'n ander, beter kopiïs aan die beurt as die een van 4 Desember 1658 tot 4 Februarie 1659.
8. Hiperkorrekte vorm wat aandui dat slot-t na spirant neiging gehad het om weg te val, soos in Afr. gereeld gebeur het.
9. Die woorde tussen hakies moet op *Gabbema* slaan, nie op die landmeter nie, wat dus voor *Gabbema* moes gestaan het. Dieselfde woordorde in albei tekste.

is dat den tolcq Doman verleden nacht met al sijn Hottentoos (soo hij se, als een heerschap op sijn Herry's[1], al begint te noemen) seer bedectelijck is vertrocken, sijnde deshalven den Commandeur heden mede uytgeweest om te sien off se ergens eenige vernemen conden, doch gene vernomen hebbende, de vrije luyden alomme waerschouwinge gedaen wel op hoede te weesen, alsoo desen Doman (sedert sijn wedercomste van Batavia vrij stout geworden) minder te vertrouwen is als Herry, etc.

's Avonts is navolgende resolutie genomen, te weten:

'Vrijdach, den 7en Februarye anno 1659[(g)]:

Aengesien het haer de meeste vrije luyden van onvermogen seer scheynen te laten verdrieten dat se niet hooger als den gestelden taxt van d' E. Compagnie mogen geborcht[2] worden ende wij derhalven schroomachtigh sijn deselve verder te crediteren, ende nochtans bevinden sijluyden sonder meerder handtbiedinge onmogelijck cunnen in ploy[3] ende tot verhael van hare gedane oncosten comen, soo is na[+] lange deliberatie, om deselve, namentlijcq de corenbouwers, emmers buyten verdrieticheyt ende wanhoop te houden maer ter contrarie hun in haeren [+]666v corenbou te meer aen te moedigen, eyndelijck goetgevonden, nietjegenstaende derselver schult aen d' E. Compagnie meer gemelt, voor het derde part van de taru die se sullen comen te leveren, gelt off goedt te geven ende de 2 ander derde parten te ontfangen in affcortinge van haere achterheden[4] om hun, gelijck gesecht, niet al te verdrietigh sonder gelt ofte goet te laeten voor haeren swaer doenden arbeyt in den bouw, als oock op dat se haer Duytse knechts ende dienaers daermede oock wat souden cunnen betaelen, te meer dewijl gemerckt wordt sommige van deselve, om contant gelt in handen te crijgen, onder dexel van hoender- ende verckenscost veele taru onder den dravick ende ander uytwansel mengen ende alsoo indirectelijck vercoopen, 'twelcke bij[5] dese middel gehoopt wordt te voorcomen ende sijluyden, achtervolgende de conditien op welcke sij vrij geworden bennen, te meer genegen sullen blijven alle hun granen volgens plicht aen d' E. Compagnie te leveren tot affcortinge haerer schulden offte, die affgedaen sijnde voor gelt ende goedt, sulcx sij mochten begeeren, derhalven oock tot voorcominge van welcke fraude ende indirectien[6], ten dienste van d' E. Compagnie ende beste van het gemeen dan oocq goedtgevonden ende g'ordonneert, gelijck g'ordonneert ende belast wort bij desen, dat alle 'tgene elcq tot hoender- off verckenscost te vercoopen heeft, voortaen sullen hebben te brengen in 't fort (voor die hieromtrent woonen) ende dat ander (in 't landt woonende) mochten coopen, te brengen aen Compagnie's coorenschuyr omme aldaer te doen keuren door den fiscael ende landtschout, offte ymandt anders, daertoe te committeren, ende mits betaelende den cooper drie stuyvers voor

1. *op sijn Herry's*, volgens die manier van Herry. Aanleiding tot die opmerking is die gebruik van die woordjie *sijn*.
2. borg toegestaan.
3. *in ploy*, op stryk.
4. skulde.
5. deur.
6. onregstreekse, d.w.s. ongeoorloofde aanwendinge. Hierdie afleiding nie in WNT nie. Vgl. p. 84, n. 2.

't schepel tot verval[1] van diverse oncosten bij d' E. Compagnie in veele gelegentheden tot geryff ende accommodatie van 't gemene doende, ende opdat dit doch wel mochte werden achtervolcht[2], sullen die hierinne naelaetigh bevonden worden, verbeuren telckens 6 Realen van 8en, sowel den cooper als vercooper, t' appliceeren naer uso, ende opdat oock geen taruw en werde uytgevoert. Idem oock gehouden wordt d'ordre voor dato gestelt op 't hout uyt de bossen te haelen(h), sullen de wagens+ voorbij Compagnie's huys ofte fort comende, stil staen tot de visite daerover sal genomen wesen. Item oock alles wat iemandt binnen off buyten de revier aen de boots ende schepen ofte eenige huysen willen brengen - alles op pene hierboven ende voor dato gestelt. +667

Ende nademael d' E. Compagnie cortelingh opnieuws door den landtmeeter al der vrije luyden landerijen met scheytpalen[3] heeft doen affscheyden, soo is conform de gelaeten ordre van d' Heer Commissaris van Goens(i) ende de daerop gevolchde confirmatie onser Heeren Meesters(j), vooreerst gestelt een peene van 6 Realen van 8en voor elcke pael te verbeuren bij dengeenen op wiens landt voortaen eenige sullen vermist worden, ¼ ten proffijte van den landtmeeter ende de rest naer uso.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaren als boven, mitsgaders extract hieruyt geproninchieert ende geaffigeert den 9en hiernavolgende(k).

Geteyckent:
Jan Riebeecq
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

8*en dito*, 's morgens stil weer ende op den naemiddach harde Z.Z.Oostewinden, als wanneer eenige van de Cochoquas volcq aen 't fort qamen met 48 schaepen ende 4 oud ende jongen koebeesten, die altemalen voor cooper ende tobacq geruylt wierden ende 't volcq na ouder manier[4] onthaelt ende getracteerdt, doch trocken tegen gewoonten seer haestigh wech, apparent door den tolcq Doman (hier off daer verborgen leggende) bangh gemaeckt, volgens oock 't gevoelen van Eva, die haer[5] alle swaericheyt soveel mogelijck trachten uyt 't hoofft te praeten; echter hielden niet langh plaets[6], maer gingen voors[7] wegh, met bescheyt dat se noch eenige schapen hieromtrent hadden, die se metterhaest mede gaen halen wilden, versoeckende Eva wat toebacq voor haer suster ende swager, den oovers ten Oedesoa, dat haer gegeven ende door een van sijn knechts aen deselve gesonden is. Voorsz. tolcq Doman had (quaet sijnde op Eva, omdat se ons alle gelegentheden verhaelt) gisteren sich laten

1. goedmaking.
2. nagekom.
3. grenspale, bakens.
4. *na ouder manier*, 'naar ouder gewoonte' is beter bekend.
5. die Cochoquas.
6. *plaets houden*, stand hou, ter plase bly. Vgl. WNT XII, 2194.
7. voorts.

ontvallen dat wilde maecken onse landtreysers onderweegen om den hals gebracht wierden, ten eynde wij niet meer souden onderstaen soo verde te reysen ende de[+] plaetsen van 't landt te ontdecken, etc., waervan wij nu, juyst te laedt, [+]667v gewaerschout sijnde, sulcx op sijn beloop moeten laten staen ende den uytval[1.] Godt de Heere beveelen, die wij hoopen d' onse bewaeren sal, maer soo men denselven Doman weder aen 't fordt verneemt, soude wel dienen op sijn verseeckeringh[2.] gedacht.

Sondag, *den* 9*en dito*, 's morgens noch al geduyrende harde Z.Z.Oostewinden, waermede door tabacqsuygers[3.] een drooge koedreck[4.] in 't crael aen brandt geraeckt sijnde ende 't vier over 't gantsche crael sich verstroyde, eyndelijck in 't rietdacq van de nieuwe coestal quam, soo verde dat de vlam al uyt 't dacq vloogh, doch is Gode loff noch metter haest geslist en de clock door 't schielijck cleppen soo hard overgetrocken, dat, het oogh[5.] gebroocken, deselve van boven neder quam te vallen, sulcx die niet meer te gebruycken was, 'twelcq ten aensien van den perikel des voorsz. brants, die oock al uyt de gracht de wal van 't fort op quam climmen (vermits 't gras overal door de hette seer droogh is) noch een cleyne schade sij, want aen 't stal alleen wel 2 à 3 duizend guldens stont geleden te worden, behalven 't prykel van de huyssingen binnen 't fort door de voncken te vreesen, doordien oocq met rietdack sijn, uytgenomen 't oude magasijn, dat alleen noch maer[6.] met pannen (per de *Haes*, anno 1653, becomen[(l)]) gedeckt is.

10 *dito*, 's morgens wierd het stil, blijvende als de vorige daegen seer heet ende droogh weer, ende quam op den middagh een van 't volcq aen 't fort, die verleden Vrijdagh met den fiscus ende landtmeeter[(m)] sijn uytgesonden om de clippen rontsom buyten de Caep leggende off te pijlen, etc., met tijdinge, dat den fiscael omtrent 13 à 14 uyren gaens van hier, heel dicht bij den uytersten hoeck van de Caep, sieck geworden ende met groote coorstsen[7.] bevangen lagh, conform onderstaende briffken[+] geschreven aen den Commandeur, ende luydende als te weten:

[+]668

'Mijn Heer,

Den brenger deses wordt express affgevaerdicht omme d' indispositie van den fiscus te doen verstaen, dewelcke sedert den berghvalley[(n)] hoe langs hoe meer is toegenomen, doch al evenwel tot bijnae de uytterste hoeck besichtight ende nae de caert wel bevonden, daer denselven sich soo flauw heeft gevoelt, dat geen een maer wel thien mael binnen de hondert treden heeft moeten rusten, sulx genootsaeckt was door de indispositie voorsz. ende andre toevallen meer, die door de verheyt ende moeyelijckhijt der passagies souden comen te causeren, te keeren naer de voorige rustplaets, alwaer deselve heel machteloos worden en met een stercke coors beladen wiert, 'twelck goet gedacht heeft UE. te verwittigen, om aldaer soodanige ordre door te becoomen als bij UE. sal goetgevonden worden, sullende oock met beter-

1. uitslag.
2. inhegtenisneming.
3. rokers.
4. miskoek.
5. Brill het 'n onnodige emendasie: *koord*.
6. *alleen noch maer*, nog maar die enigste is wat.
7. Sic. Vgl. *coors* hieronder.

schap ons mede na 't sandtbaytje[o] begeven ende 't een off 't ander tegemoedt sien. Weest dan in de handen des Alderhooghsten bevoolen met UE. familie, hoopende dat d' alsiende Godt den fiscus onder de vl<e>ugelen sijnder genade sal stercken.

UE. aldergedienstichsten,
(was geteyckent:)
P. Potter.'

Den 10 February.

Waerop datelijck volcq met vier slaven ende een hanghmack[1.] is heen gesonden om den fiscus daermede te laten thuysdragen, neffens wat wij<n> ende cost tot verquickingh ende versterkinge.

[+] 11 *dito*, 's morgens doncker, betogen weer ende 't luchjen N.westelijck, wierd tegen den avond een schip gesien, dat 's nachts in de bay quam ende [+]668v

den 12 *dito*, (de wint Z.Z.Oost) op de rechte reede, sijnde het bootgen *Emmenhoorn* van Enchuysen, daerop schipper Dirck Dirckxe Jonas, met 34 coppen, alle noch fraey gesont, sonder eenige dooden, noch ergens onderweege aengeweest als verleeden Saterdagh gecomen in de Saldanhabay, daer gisteren morgen vandaen vertrocken ende denselven avont voor midnacht met een Noord-Westecoelte in dit hardtste van 't Zuyd-Oostemousson hier in de bay was opgeseylt, uyt 't Vlie gelopen sijnde den 22 October anno passato in compagnie van de scheepen *Paerl*, *Princes Royael*, *Arnhem*, fluyten *Loene*, *Cortenhoeff* en de galjot *Zuylen*, van welcke in 't Canael was affgeraeckt, etc.

Heden is bij den Raadt navolgende resolutie genomen, te weeten:

'Woensdagh, den 12en February 1659[(p)]:

Aengesien het bootjen *Emmenhooren*, heden morgen hier ter rechter reeden gearriveert, na 't getuygenisse van den schipper bysonder wel beseylt ende gemaniert is, ende wij ons noch bevinden onvoldaen d' ordre van Haer Ed. tot Batavia per derselver jongste brieven van den 26 December anno 1657[(q)] ende 16 January[(r)] anno verleeden becomen, namentlijk om met een van de lichste scheepjes uyt Vaderlandt hier aencomende noch naeder te laeten ondersoeck doen na 't vrack ende ellendich verongeluckte volcq van 't schip den *Vergulden Draeck* op 't Zuytlandt[2.], mits lettende 'tselve op de bequaemste tijt dito Zuytlandt[(s)] soude cunnen off mogen aendoen, bij opgemelte haer Ed. gedeschribeert te wesen in de maenden January, February ende Maert, ende naedemael het jegenwoordigh noch redelijck vroech in de maendt February is ende ingevolge niedt in[3.] apparent om de voorsz. custe in

1. Interessante tussenstadium tussen die oorspronklike Karaïbiese *hamaca* (vgl. Fr. *hamac*, Eng. *hammock*) en die teenswoordige Ndl. en Afr. *hangmat*. Brill het *hangmat*.
2. Australië.
3. So in albei tekste. Brill lees *is* i.p.v. *in*, wat die moeilikheid nog nie oplos nie. Ek vermoed dat bedoel is *niet inapparent*, 'niet onwaarschijnlijk'. *Inapparent* vind ek in die *Shorter Oxford Dictionary*, maar in geen Ndl. woordeboek nie.

de volgende maent Maert tijts genoch[1.] te sullen cunnen bereycken, soo is, in conformite van Haer Ed. schrijven meergemelt ende tot voldoeninge ende naecominge derselver ordre, goetgevonden voorsz. bootjen daertoe ten eersten soo haest doenlijck[+] <te> laeten ververssen ende, partije reys medegevende, te employeren ende d'opperhooffden tot narichtinge te versien, neffens onse oock [+669] met de copie-instructien van Haar Ed. ons ten dien fine per verhaelde schrijven toegesonden ende in mandato gegeven, ende wes meer deselve tot opmerckinge, etc., naeder sal cunnen offte mogen te pas comen.

Ende alsoo Corn. Cornelisz. van Harelem, hier te lande gecomen per 't schip *Malacca*, anno 1655, à 12 guldens, naderhant gevordert tot 16 gulden, voor huystimmerman ende alsoo sijn tijt daervoor heel uytgedient ende sedert de plaets van baes-timmerman in stede van die anno passado, vermits tijtsexpiratie is vertrocken, tot contentement heeft waergenomen, soo wordt denselven bij desen als baestimmerman geconfirmeert ende toegelecht een beloningh van 30 gulden maendelijcx, ingaende van de tijt dat de plaetse als boven heeft waergenomen, omdat oock een goet scheepstimmerman is ende dierhalven verbonden blijft Compagnie's vaertuygen te repareren ende onderhouden, mitsgaders de resterende 2 jaeren aen sijn ander[2.] boven sijn eerste verbandt daervoor hier aen de Caep noch te continueren.

Aldus gedaen, etc.

(Ende was geteyckent:)

J. van Riebeecq

R. de Man

A. Gabbema, secretaris.'

's Middaechs is den fiscael, in 't landt siek geworden ende 't op eergister hem naegesonden volcq gemist hebbende, noch stuck weegs met een vrijmans wagen thuysgebracht, wesende heel swack.

13*en dito*, 's morgens noch al harde Z.Z.Oostewinden tot den

14*en dito*, 's morgens, was 't stil, warm weer.

15 *dito*, idem, met variable luchjes, is 't vrijmans vaertuych, de *Seeleuw*, vertrocken na 't Dassen-eylandt ende Compagnie's *Schape-jachjen* nae 't Robbeneylandt, geladen met stroo ende deckgaerdens[3.] om 't schapestal te decken, neffens wat saet van seecker groente[4.] in 't wilt op sandige gronden in de droogen tijt wassende ende bevonden dat het de schapen seer graech eeten, om 'tselve dierhalven over 't gansche eylandt te saeyen ende te dienen tot meer voetsel voor de schapen wanneer der geen gras in de drooge tijt is, etc.[+]

Sondagh, *den* 16 *dito*, fraey weer als vooren. [+669v]

17, idem, ende sijn vandage d' opperhooffden van 't bootjen *Emmenhorn* affscheyt

1. Soos dikwels in Afr., waar die vorm *genog* egter nie in die spelling erken word nie.
2. tweede.
3. deklatte.
4. groen plant, struik.

gegeven ende g'intregeert de brieven aen Haer Ed. tot Batavia, mitsgaders instructie ende annexe pampieren(t) tot narichtinge om na d' ordre van deselve Haer Ed. 't Zuydlandt empassant aen te doen ende te sien ende vernemen nae 't volcq van den verongeluckten *Draeck*, etc.

18 *dito*, is voorsz. bootjen met een variabel luchjen vertrocken. Ende tegen den avont, tusschen 4 ende 5 uyren, comen te overlijden den vaendrigh, Jan van Harwarden, niet boven 6 à 7 dagen siek gelegen hebbende, waeraen de Compagnie hier ter plaetse een seer neerstigh ende arbeytsaem dienaer verliest, welcke daeromme sedert 6 jaren (niet boven verdiensten) van cor<p>erael tot fandrigh g'advanceert was, naelatende een weduwe[1.] met 5 kinderen. Omtrent 2 uyren laeter is den vrij cleermaecker, Hendrick van Zurwerdens vrou van een jonge soon verlost.

19 *dito*, harde Z.Z.Oostewinden. Ende alsoo d' E. Compagnie bij 't overlijden van voorsz. vendrigh is comen te verliesen haren boumeester ende opsichthebber over alle wercken ende ambachten, etc., is den Commandeur heden uytgeweest, soo op Compagnie's coornlanden, boomgaerd ende vorders omme overal de noodige ordre te stellen ende te doen onderhouden, ten eynde 't werck nergens in vervallinge en comt te geraecken, voornaementlijck omtrent de ploegh en de dorsvloer, daer al eenige verslappinge bevonden wierd, ende dienvolgende een tijdige toesicht noodich was, als menende de luyden, nu sij haeren baes queyt waeren, den[+] bouwen in 't wilt[2.] te sijn, etc. [+]670

20*en dito*, weer ende wint als vooren, is den vendrigh met de vereysschende solemniteyten ter aerde gebracht.

Nieuwe maen, *den* 21*en dito*, harde Z.Z.Oostewinden, ende quaemen 's middachs 7 schepen voor de wal waervan, vermits de stijve winden, 6 stucx niet verder als in de mont van de bay desen avont costen ten ancker comen.

22*en dito*, 's morgens noch al even harde Z.Z.Oostewinden, als wanneer vernomen wierd datter 3 schepen van de 6 verdreven waeren, comende den vice-admirael met een N.westelijck luchjen tegen den middagh weder de hoeck om, als wanneer hem een sloep met wat ververssinge tegemoet gesonden wierdt, doch weynich daerna de Z.Z.Oostewinden weder opsteeckende, moest voor de mont van de bay bij de 3 andere ten ancker gaen, blijvende de 2 resterende noch uyt het gesicht.

Sondagh, *den* 23*en*, 's morgens fray, bequaem weer ende 't luchjen meest variabel, quamen daermede fraey ter rheede de retourschepen *'t Wapen van Amsterdam*, *Oliphant* ende *Vlissingh*, blijvende de *Provintie* buyten de reede in de mont van de bay noch leggen, besigh om aldaer een ander stengh op te setten in plaetse van die denselven hier voor de bay affgeseylt heeft. Comende oock den Admirael[3.], onder sijn vieren noch sijnde, ende eergister door de harde S.S.Oostewinden verdreven wesende, noch niet te voorschijn; off het voorts nae St.-Helena sullen hebben laeten

1. Annetje Boddys.
2. *den bouwen in 't wilt te sijn*, die landbou sonder reël kon geskied.
3. die admiraalskip.

offloopen offte noch bijhouden om met d' eerste gelegentheyt weder de bay te beseylen, staet in corte te vernemen ende voor ons te hoopen, om niet gefrusteert te blijven van den reys in deselve schepen voor dese residentie sijnde, etc.

24 *dito*, fraey weer ende 't lughjen variabel als gister, is den vice-admirael van der[+] Marckt per schip de *Provintie* daermede voormiddagh fraey ter rheede g'arriveert, sonder van de rest meer te vernemen. [+]670v

25 *dito*, weer ende wint als boven tot tegens den avont, begond wat stijff te wayen van den Z.Z.Oosten, dat

26, 27 *ende* 28 *dito*, al bleeff aenhouden, sulcx tusschenwijle geen boots van de scheepen costen off- noch aenvaeren tot omtrent de middagh, dat het wat stilder begond te worden ende elck sijn water ende dagelijcx<e> ververssingh weder coste aen boort haelen.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 401-402. K.A.
(b) Stad aan die Maas in die provinsie Limburg.
(c) In sy instruksie vir Van Riebeeck en die Politieke Raad het Van Goens o.a. daarop aangedring dat die binneland soveel doenlik ontsluit word, ten einde vas te stel of daar nie waardevolle handelsartikels vir die Kompanjie gevind kon word nie. Hy het selfs aan die hand gedoen dat geldelike belonings gegee word aan persone wat suksesvolle ontdekkingswerk doen. Vgl. C. 700: *Mem. en Instr.*, 1657-1685, pp. 14 en 24. K.A.
(d) In hierdie brief het Here Seweniten die Kaapse owerheid o.m. in kennis gestel: ‘Om de gelegentheden vant lant van Africa te eerder ende te beter te cunnen ontdecken, ende van alles de rechte kennisse te crijgen, worden ul: by desen g'authoriseert om nae u goet duncken een premie te stellen voor die geene, die ten eijnde voorsz: ten lant waert ingesonden worden’. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, p. 1039. K.A.
(e) Vir die jong kolonie was dit ongetwyfeld 'n belangrike gebeurtenis. Ons sien hier in werklikheid die begin van die tans bloeiende wyn-industrie van die Westelike Provinsie.
(f) Aan die end van Oktober van die vorige jaar. Sien *Daghregister*, 30 en 31 Oktober 1658.
(g) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 403-404. K.A.
(h) Sien in verband hiermee plakkate van 3 en 13 Oktober 1658. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 41-43.
(i) C. 700: *Mem. en Instr.*, 1657-1685, pp. 21-22. K.A.
(j) C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 1033-1034. K.A.
(k) Vgl. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 47-48.
(l) Die *Haes* het op 26 Maart 1653 aan die Kaap aangekom en weer op 17 April vertrek. Sien *Daghregister*, I, pp. 132 en 135.
(m) Abraham Gabbema en Pieter Potter onderskeidelik.
(n) Die vallei ten suide van Houtbaai en Chapman's Peak - vandag staan dit bekend as Noordhoek. Vgl. kaart 39, K.A.; en Böeseken, *Geskiedenis-Atlas vir Suid-Afrika*, p. 52.
(o) Die beskutte baaitjie aan die westelike kus van Houtbaai.
(p) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 405. K.A.
(q) Die datum van hierdie brief is in werklikheid 17 Desember 1657, maar dit is op 26 Desember te Batavia met die originele konsep gekollasioneer. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, p. 1026. K.A.
(r) Ibid., pp. 1028-1030.
(s) Australië.
(t) Vir hierdie stukke sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 848-851. K.A.

Martio 1659

‘Saterdagh, den eersten Maert 1659[(a)]:

Alsoo den Commandeur van de retourvloote, d' E. Isaaq Coedijck, per de[+] scheepen *Amersfoort*, *Walvis*, *Fenix* ende *Zierckzee* den 21 der verleden maent [+]671 February, beneffens d' ander 4 hier voor de bay geweest door d' opgesteecken[1.] felle Z.Z.Oostewinden verdreven tot heden niet te voorschijn comen ende volgens dien niet anders te sustineren sij off dat het voorts nae St.-Helena sullen hebben laeten deurstaen, waerdoor wij comen te missen de 22 lasten rijs ende eenige packen cleeden daerinne voor dese Caeps residentie gelaeden, tot geen cleyne belemmeringe van deselve ende onse verlegentheyt, etc.; - soo is, omme dito retourschepen van de gemelte belemmeringe te ontlasten, bij den Raedt goetgevonden 't eerst aencomend ende alle uyr verwacht wordend galjot *Zuylen* offte *Terboede*[2.] van Amsterdam off Zeelandt nae voorsz. eylandt St.-Helena off te senden om de gemelte goederen hier teruch te haelen, ende omme oock deselve retourschepen na de comste van dito galjot niet op te houden, nochte daeromme in 't bevorderen haer[3.] thuysreyse emmers 't alderminste te traineren, is oock geresolveert met dese noch hier sijnde 4 retourschepen, 't *Wapen van Amsterdam*, *Oliphandt*, *Provintie* ende *Vlissingen* (indien voor 't vertreck van deselve geen van beyde gemelte galjots comen aen te langen) te laeten medegaen den adsistent Gijsbert van Campen met 5 à 6 man, omme dito goederen ten eersten te ontfangen ende aldaer onder een loodts te bewaren tot de compste van een der voorsz. galjots.

Ende alsoo op den 18 der voorsz. maendt February is comen te overlijden den vendrich Jan van Harwarden, die beneffens d' opsicht over alle wercken, oock

1. H en Brill het *opgestreecken* en WNT siteer hierdie plek as enigste voorbeeld van *opstrijken* in die betekenis: ‘opsteken, beginnen te waaien’. K het egter die juiste lesing *opgesteecken*.
2. H het: *ter voerde*, K: *t' erboerde*. Vgl. egter 9 en 18 Mei hierna.
3. vir *haerer?*

boven sijn militairen dienst waernam des Compagnie's corenbou, welck eerste, namentlijck de toesicht over alles, sedert sijn affsterven den fiscael, Abraham Gabbema,[+] is bevoolen geworden, ende onder opsicht van denselve 't ander, namentlijcq den corenbou, den provisionelen corporael Pieter Cruythoff, die tot waerneminge van 'tselve ende sijn militairen dienst bequaem bevonden wordt, soo is verstaen hem, Cruythoff, daertoe voortaen te gebruycken ende met navolgende acte van verbeteringe[1.] te versien, als oock om de verlossinge van den anderen corporael vermits tijts expiratie, den persoon Elias Giers, tot tweede corporael, conform d' actes hier onder g'insereert, aen deselve te passeren. +671v

Pieter Cruythoff van Lin[(b)], in 't landt gecomen per 't schip *Amersfoort*, anno 1658, voor adelborst à 10 guldens 's maents, welcke eenigen tijt de corporaelsplaetse provisioneel heeft waergenomen ende sedert het affsterven van den vendrigh als boumeester oock met eenen des Compagnie's corenbou, die soowel met militairen als andere moet gedaen worden, ende volgens dien om 't meeste ontsachshalven den eersten corporael alhier sulcx best is passende, soo wort denselven vermits sijne daertoe vereysschende[2.] bequaemheyt ende oock omme te meer authoriteyt te mogen hebben, bij desen gevordert tot de qualité van corporael van d' adelborsten, met 16 guldens maendelijcx, heden ingaende, ende verbonden blijvende daervoor sijn 5 jaeren aen de Compagnie alhier uyt te dienen.

[+] Elias Giers van Stocholm, hier te lande gecomen per 't fluytschip *'t Lam*, den 21 December anno 1653, voor adelborst à 10 guldens 's maents, welcke seder<t> eenige tijt de corporalsplaetse provisionelijck becleedt ende sijn tijt tot genoegen langh overuytgedient heeft, wordt ten dien insichte, als desselffs vereyschte bequaemhijt, bij desen in voorsz. corperaelsqualité geconfirmeert ende voor noch 3 jaren aengenomen onder een beloningh van 14 guldens maendlijcx, heden ingaende. +672

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.
Geteyckent:
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man
Abraham. Gabbema, secretaris.'

'Saterdach, 's avonts, den eersten Maert 1659:

Aengesien[3.] sedert het affsterven van den vendrigh, Jan van Harwarden, het commando over d' aenwesen<de> melitie alhier als hooft tot voorsz. van Herwarden's hooger advancement te vooren altijt ten minsten bij een sargeant becleet, na sijn doot bij Pieter Everaerts van Cruyssaert, corporael-commandant van 't fluytschip de *Harp*, provisionelijcq is waergenomen, welcke d' E. Compagnie voor dato langen

1. bevordering.
2. In die volgende paragraaf word die juiste verl. deelw. *vereyschte* gebruik.
3. In die teks staan *aendgesien*, waarvan Brill *ende gesien* maak.

tijt in India onder de militie gedient ende voor sooveel ons tot noch is blijckende, sich tot voorsz. bedieninge bequaem toont, soo wordt denselven om 't meeste ontsachshalven ende conform den generalen articulbrieff[(c)] bij desen in de voorsz. plaetse als sergeant geconfirmeert ende toegelijdt een belooninge van 20 guldens maendelijx, neffens 't ordinair rantsoen van 4 Realen costgelt, heden ingaende, ende verbonden blijvende sijn vijffjarich verbandt daervoor hier aen de Caep uyt te dienen.

Aldus gedaen, etc.
Was geteyckent:
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man
Abraham Gabbema, secretaris.'

Adij, *primo dito*, 's morgens fraey, liefflijck weder, ende quam 's middachs[+] 't *Schaepe-jachjen* van 't Robben-eylandt wederom met tijdinge dat se niet beter hadden cunnen sien off de resterende 4 scheepen hadden 't voor de wint off nae St.-Helena laten deurstaen, etc. [+]672v

Sondagh, *den* 2*en*, fray weer als vooren.

3 *ende* 4 *dito*, idem, quam 't vrijmans vaertuygh, de *Peguyn* van 't Dassen-eylandt met versse eyeren ende gedroochde vis, die haer toegelaten wiert te vercoopen aen 't volcq van de scheepen, etc.

5 *dito*, de retourscheepen besich wesende hunne ververssinge voor de reyse aen boort te haelen om oock desen dach affscheyt ende over te nemen[1.] de brieven ende pampieren gedirigeert aen d' Ed. Heeren Meesters in 't Vaederlandt, begond voormiddaechs uytten Z.Z.Oosten vrij hard te wayen, tot belet van 'tselve, vermits de boots ende schuyten daerdoor niet costen off- noch aenvaeren.

6 *dito*, idem, als wanneer des namiddaeghs een schip voor de bay quam, ende vermits, om de voorsz. harde Z.Z.Oostewinden niet cost op de reede comen, stack 't selve t'zee.

Op dato is een soldaet overleden, die van *Prins Willem* hier siek verbleven was, genaempt Anthony Terrou van Antwerpen.

7 *dito*, 's morgens fray weer ende 't luchjen variabel tot 's middachs, hebben de gemelte retourscheepen haer affscheyt ende alles aen boort becomen, mitsgaders oock de brieven ende pampieren gedirigeert aen opgemelte Haer Ed. in 't Patria[(d)].

Comende tusschenwijlen oock ter rheede 't scheepjen dat gisteravont voor de bay gesien was, sijnde een Engels jachjen genaempt het *Surats Vergat*[2.] met 35 man, groot 100 lasten, ende Capitein Hendrick Terel[3.] ende coopman Claterbacq[3.], den[+] 2/12 Augusty van Londen vertrocken ende in Gunea geweest, daer eenige tanden[4.] [+]673

1. *affscheyt ende over te nemen de brieven* - oordrewe sametrekking. Vgl. Verhage: *Sintaktiesstilistiese Studie van die Dagregister*, bls. 218 vlg.
2. *Suratte Frigate?*
3. Tyrrell en Clutterbuck?
3. Tyrrell en Clutterbuck?
4. olifantstande, ivoor.

ende gout gehandelt hadt ende tenderende waeren na Suratte ende Coramandel[(e)].

Ondertusschen comen de vrije landtreysers weder aen 't fort, rapporterende dat se het landt overal soo dor, droogh ende weynigh van gras ende water bevonden hadden, dat se daeromme expres gedrongen waeren wederom te keeren, als hebbende daerdoor niet alleen geleden grooten dorst, maer oock gebreck van voetsel voor de draeghossen, welcker haer een van honger ende dorst affgestorven was, mitsgaders den anderen seer mager ende sijluyden niet min[1.], somtijts haest van dorst versmacht geweest, hebbende wel bij de Chariguriquas geweest, maer deden deselve alle mogelicke weer[2.] om haer van de Namaquas te diverteren, sulcx al op haer eygen selffs hadden moeten reyssen doch niet verder cunnen comen als tegen seecker groote revier[3.], die ebd'en vloeyde[4.] ende volgens dien meende in zee uytliep[(f)], over welcke haer door de Souquas (offte struyckroovers, heel wilde natie sonder huysen off vee[5.], doch wel gewapent met hasegay, pijl ende boogh) bericht was, dat se omtrent noch 7 à 8 dagen te reysen hadden om bij de Namaquas te comen, maer merckende dat over deselve 't landt overal mede even dor, vol steenbergen ende weynigh water te becomen was, hadden dorstshalven moeten resolveren wederom te keeren, menende wel 90 mijlen gereyst te hebben op diverse corssen[6.], meest aen de Noortsijde van Africa[(g)], 'twelck uyt haer gehouden notitie[7.] niet boven 30 mijlen bevonden wordt te sijn[(h)], sulcx haer reys weynigh beschootten[8.] sij.

8*en dito*, 't luchjen variabel, sijn de bovengenoemde 4 retourscheepen t' seyl ende fraey buyten geraeckt, comende tusschenwijle weder de bay in sijlen 't schip de *Princes Royael*, daerop schipper Marten Doedez ende ondercoopman Pieter Paeuw, met 394 coppen, 22 October anno verleden uyt Vlie geseylt ende onderwegen[+] nergens aengeweest, verloren hebbende 8 persoonen, sijnde de rest noch redelijck wel gedisponeert, om dewelcke soodanige te houden ende vorder te verfrissen, datelijck een beest[9.] ende schaep met abbondant allerhanden thuynvruchten voor deselve nae boort geschickt sij. [+]673v

Sondagh, *den* 9*en dito*, fray, warm, stil weer. Wierd een schip gesien ende sommige schooten gehoort.

10*en dito*, weer als vooren, met een sacht N. westelijcq coeltjen. Wierd gemelte schip noch gesien, achter beneden N.Westwaerts van 't Robben-eylandt, ende alsoo heden oock schooten gehoord wierden ende volgens dien niet wisten wat sulcx mochten beduyden, is den fiscael des namiddaechs met een Biscaeyse sloep in der veerdichijt[10.] derwaerts affgesonden.

11 *dito*, 's morgens stil weer. Ende is desen morgen overleden een bosschieter

1. nie minder maer nie.
2. In H moeilik leesbaar. K het *wel! Weer* in die betekenis van *werk*, *moeite?*
3. Die Olifantsrivier.
4. Afleiding van *vloed*, soos *ebben* van *eb*.
5. Dus Boesmans.
6. Vir *coursen*.
7. Die 'notitie' is nie bewaar nie, altans nie in die *Daghregister* opgeneem nie, soos die meeste reisjoernale uit die tyd.
8. Verl. deelw. van *beschieten:* van betekenis wees, iets oplewer.
9. Soos in Afr. Anders gewoonlik *koebeest*, soos onder die 16de hierna.
10. gouigheid. K het *vaerdigheyt*.

genaemp<t> Jan Corn. van Warmeso[(i)], van de fluyt de *Harp* hier siek aen landt gebleven.

Comende voormiddaechs al bijtijts wederom den fiscus, hebbende 't schip niet weeder cunnen sien, maer aen 't Robben-eylandt vernomen, dat het was geweest een van de vertrocken retourscheepen, 'twelck, ende oock d' andre, maelcander hadden toe geschoten om den dijs[1.] halven ende stilte niet van den anderen te geraecken, etc., welcke gisteravondt altemaelen voorts t'zee ende uyt gesicht geraeckt waeren.

12*en dito*, 's morgens stil, dijsigh ende doncker, mottigh weer, is 't *Schaepe-jachjen* weder nae 't Robben-eylandt gesonden met naevolgende brieffken, luydende als te weten:

'Aen Rijck Overhagen,

Den fiscael heeft onder andren gerapporteert, dat het crael voor de schaepen van de clipsteen[2.] tegen Vrijdach aenstaende sal affgemaeckt wesen, als wanneer Ul. 't volcq sult stellen aen 't draegen van schilpen[3.] tot bij de Santbay[(j)], om vandaer telckens met de boot gehaelt te worden tot een kalckoven, laetende den metselaer[+] Johannis Diel weder hier comen ende oock Jan Bonnickhoven; sullen Ul. [+]674
beneffens Pieter Sompus dan noch behouden Neuteboom, Schaik, Balhoorn, Hans Meyer, Lourens Albertsz, Michiel Bartholomeus, Jan de Vries, sijnde 7 Duytse, Ul.[4.] ende den jongen is 9, daervoor een maent provisie wort gesonden ende een maendt slaverantsoen voor den swarten bandit Pasquael en de 2 Gunese, slaeff ende slavin, neffens Herry, sijnde saemen 4 swarte, welcke Ul., behalven Herry, neerstich aen 't schilpen draegen houden moet tot naeder ordre, en siet wel toe dat se 't *Schapejachjen*, als 't daer comt, niet en overweldigen.

Dito *Schape-jachjen* is weder gelaeden met stroo om te decken; laet dat telckens door Jan de Vries ende Balhoorn maer affdecken, anders soude het stroo verderven ende stelt deselve dan weder aen 't schilpen dragen, waertoe thien goenysacken mede gaen - d' adviso. Ende gegroet van Ul. goede vrunden.

Was geteyckent:
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man.'
12 Maertio 1659.

Heden is 't Engels jacht, de *Surats fergat*[5.] vertrocken na Suratte.

13*en dito*, 's morgens stil weer, is voorsz. fergat door contrarie wint weder ter rheede gekeert, wachtende nae beter coelte, die des namiddaechs, uytten Z.Z.Oosten wacker blasende, bequam, ende alsdoen daermede vertrock ende wech raeckte.

1. *dys* = dynserigheid. H het *dieshalven!* Die skepe het skote afgevuur om nie van mekaar af te dwaal in die 'dys' en die (wind)stilte nie.
2. Afr. klippe.
3. H het hier en op die volgende bladsye konsekwent *schilpen*, K *schelpen*.
4. Duidelike voorbeeld van *Ul.* as tweede persoon enkelvoud.
5. *Suratte Frigate*, soos bo.

14*en dito*, 's morgens noch al stijve Z.Z.Oostewinden, tot omtrent 8 uyren, dat begond te stillen.

15*en dito*, fray, stil weer. Wierd een schip bewesten 't Robben-eylandt gesien, leggende in calmte te drijven.

Sondagh, *den* 16*en dito*, 's morgens stil weer als gister, doch op den dagh 't luchjen uytte N.westelijcker handt wat deurcoelende, quam daermede voorsz. schip, van onder 't Robben-eylandt vóór windt op zeylende, omtrendt 11 uyren wel ter[+] rheede, sijnde *Arnhem*, den 22en October verleden met de *Princes Royael*, etc., [+]674v in compagnie uyt Vlie gesijlt met 347 gegag<i>eerde coppen, daeronder den schipper Jan Tymons ende ondercoopman Johannis Nieuwenhoff, nergens aengeweest, ende onderwegen gestorven ende verongeluckt sijnde 11 persoonen, doch lagen noch een goet deel aen 't scheurbuycq, waertoe ten eersten g'ordonneert is alle dagen een koebeest ende abondantie van moescruyden nae boort te schicken, item alle twee dagen een schaep voor de cayuyt, etc.

's Middaeghs quam een Engels jacht in de mont van de bay ten ancker, cunnende, vermits de wint wat stijff van den Z.Z.Oosten opstack, niet op de reede comen.

17*en*, moy weer ende 't luchjen variabel, quam van voorsz. Engels schip een schrijver ende de meester[1.] aen landt, rapporterende dat het was den *Dolphin*, groot 140 à 150 lasten, 7 January passato van Bantam gescheyden, volladen met Jambise peper, tenderende na Londen, seer desolaet[2.] van siecken ende haeren capitein, Thomas Morgan, overleeden, wiens broeder in plaetse regerende, oock heel sieck te coy lagh met meest al sijn volcq, sulcx niet machtigh waren haer ancker te lichten om op de rheede te comen, versoeckende derhalve wat adsistentie, die hem met een boot van de *Princes* ende 25 man gedaen is om hem op de rheede te helpen, etc.

Beginnende het tegen den avont weder stijff van den Z.Z.Oosten te wayen, doch middaghs weder still te worden.

18*en dito*, 's morgens fraey weer met een westelijck luchjen, is geseyden Engelsman door d' hulp voorsz. ter rheede gebracht, slaende al sijn seylen aff[3.] om een goede wijle hier te leggen ende te recouvreren, etc.

19*en dito*, goet weer en de wint Noord-West, zijn d' opperhooffden van 't schip de *Princes Royael* haer affscheyt gegeven ende geintregeert de brieven ende pampieren gedirigeert aen Haer Ed. tot Batavia[(k)], doch costen vermits voorsz. wint (contrarie[+] wesende) heden niet onder zeyl raecken.

20*en dito*, 's morgens stil weer, wierd een schip onder de wal gesien ende 's [+]675 middaechs 't luchjen Z.Z.Ooste comende, is daermede 't schip *Princes Royael* onde<r> zeyl gegaen ende nae Batavia vertrocken, waerwaerts hem d' Almogende salvo wil geleyden.

Comende voormelte schip weynich daernae ter rheede, sijnde een fluytjen, doch

1. Blykbaar die dokter.
2. in ontredderde toestand.
3. *affslaen* = losmaak en afneem.

vermits de wint vrij hard aencoelden, quam niemandt desen avondt aen landt, sulx wij noch oncundigh bleven wie off hoe 't genaemt was.

Cort daeraen comt noch een ander fluytjen binnen seylen, dat vermits voorhaelde stercke Z.Z.Oostewinden buyten de rheede moeste ten ancker comen. Waerop sigh terstont weder een derde schip uytter zee op deede ende oock wel voor de bay quam, maer vermits voorsz. stijve winden voor de wint na 't Robben-eylandt offlensten[1].

21*en dito*, 's morgens stil weer, quamen d' opperhooffden van d' eerste fluyt aen landt, wesende den *Ulisses*, daerop schipper Corn. Reyertsz. Steenhuysen ende bouckhouder Steven Hattingen, 3 December[2] verleden voor de Camer Amsterdam alleen uyt Tessel geseylt met 95 coppen, daervan 1 over boort geraeckt, ende St. Jago aengeweest om te sien off se esels costen becomen, maer die van 't landt in de wapenen vernomen ende den Gouverneur den schipper ende bouckhouder van boordt willende hebben, waeren se na 8 uyren leggens weder vertrocken ende voorts tot hier met gesont volcq rechtdeur aengecomen.

Comende weynigh daernae met een westelijck lughjen oock het ander ter rheede, dat de fluyt *Loenen* was, 22 October te vooren uytgeseylt met 71 coppen, daervan een overleden ende op welck den schipper Jan Jansz. Schrael en de bouckhouder Augustijn uyt den Bogaerdt, nergens aen geweest ende meest van de reys door[+] contrarie windt gesuckelt ende al wat scheurbuycq vermits de lange reyse onder [+]675v 't volcq wesende, tot alle welcke de vereysschende ververssinge van koebeesten, schapen ende thuynvruchten ten eersten is nae boordt geschickt.

Ende nae welcke na 's middaechs omtrent 5 uyren het derde schip oock ter rheede quam, wesenden den *Hector* van de Camer Delft, doch quaemen d' opperhooffden niet aen landt voor den

22 *dito*, 't windeken westelijck, waeruyt verstonden, dat deselve den 6 December verleden uyt Goere waren geseylt met 173 coppen, van welcke een overleden ende de rest noch heel wel gestelt waeren, hebbende oock nergens aen gewest.

Heden arriveerden oock den E. Heer van Almonde[(l)] met 't schip de *Paerl* ende de fluyten *Cortenhoeff* ende *Zuylen*, die noch een groot schip in zee gesien ende *Meliskercken* versproocken[3] hadden, gecomen sijnde uyt de Saldanha-bay ende tenderende voorts nae Batavia omdat daer redelijcke ververssinge ende water becomen hadden, etc. Sijnde de *Paerl* voorsz. uyt 't Vlie geseylt den 22en October met 382 gegagieerde coppen, daervan gestorven 13 ende nergens aengeweest als met de boot aen Groot-Canariyen om wat ververssinge, aldaer ten deelen becomen, varende op dito schip voor schipper Douwen Aukes[4], onderkoopman Constantijn Ranst ende secretaris Philips Dublet.

1. met weinig of geen seil voor die wind af vaar.
2. In die teks staan *Xber*, wat wel nie die 10de maand sal beteken nie, maar soos gewoonlik *decem-ber*. Die *Loenen* (kyk volgende alinea) is wel in Oktober uit Nederland, maar het dan ook 'n 'lange reyse' gehad. Die *Hector* was ook maar 3½ maande onderweg.
3. toegeroep, gepraai.
4. Die kaptein onder wie se sorg Van Riebeeck se twee seuntjies die volgende jaar na Nederland sou reis.

Op *Cortenhoeff* voer schipper Luyt Pieters ende boucqhouder Salomon Sanderaer, uytgeseylt dato voorsz. in compagnie van de *Parel*, etc., met 67 coppen, daervan 1 overleden. Hebbende altijt bij de *Parel* gebleven, item oock *Zuylen*, uytgeseylt in[+] compagnie ende op dato voorsz. met 26 coppen ende twee van de *Parel* [+]676 overgecregen sonder een man op reyse verlooren te hebben.

Comende den E. Heere van Almonde desen avont (door den Commandeur tegemoet gevaeren sijnde) noch selffs in persoon aen landt.

Heden is overleden eenen sergant van 't schip de *Provintie*, hier sieck gebleven, genaemt Johannes Hulman van Amsterdam

Sondagh, *den* 23 *dito*, heeft het den ganschen dach heel stijff gewaeyt van de Z.Z. Oosten.

24 *dito*, wat sachter.

25 *dito*, fray, stil weer. Is op des Commandeurs versoeck ende bij mijn Heere van Almonde en de Breeden Raedt toegestaen 't bootjen *Zuylen* nae St.-Helena te senden ende den voorbijgeseylden reys[1.], etc. voor de Caep hier te haelen, achtervolgens resolutie bij d' opgemelte Sijn Ed. en de Raedt daerover heden specialijck genomen[(m)], bij dewelcke gister oock goedtgevonden is den capitein Thomas Margan op 't Engels jacht den *Dolphin*, vermits sijn hoogen noot, etc. te accommoderen met 1 ancker van 1390 lb., 1 touw van twaelff duym ende 6 rollen seyldoek, mits betalende nae 't accoordt met schippers te maecken ende daertoe gecommitteert[2.].

Dese morgen is van sieckte overleden een trompetter, genaempt Jan de Beer, van 't schip *Prins Willem*, hier verleeden geweest.

Sijnde oock op dato door opgemelte[3.] Sijn E. gedepescheert 't schip *Aernhem* om met den eersten goeden wint nae Batavia te vertrecken.

26, 's morgens regenachtigh weer en de wint Noord-West met regen, doch deselve schijnende te willen ophouden, is mijn Heere van Almonde, beneffens eenige schippers ende coopluyden, met den Commandeur in 't landt gegaen besoecken ende besichtigen al der vrije luyden landrijen, bosschagies, etc., 'twelcke effectueerden, doch 's avonts seer nat thuys quaemen, alsoo den regen, 's middaghs weder begonnen, tot 's avonts aengehouden had.

[+] 27 *dito*, weer ende wint als vooren, is Mijn Heere van Almonde eens aen boort gevaren. [+]676v

28 *dito*, noch al redelijcke, stijve N.Weste-coelte met regen. Quam op dato wel binnen op de rheede te arriveren 't jaght *Hogelande* van de Camer Zeelandt, 6 December anno verleden uytgeseylt met 154 coppen, daeronder Pieter Pouwels Andriese Steenhouwer en de bouckhouder Johannis Polder, van welcke voorsz. coppen gestorven sijn 23, hebbende de Sierleonas aengeweest omdat in den eersten al 16 man heel vroegh verlooren ende over de 50 siecken te coy had, sijnde de resterende 7

1. rys.
2. d.w.s. die skippers is daartoe gemagtig.
3. So in K.H - en Brill - het: *daerop gemelte*.

naderhandt overleden, ende den 23 January vandaer gescheyden, voorts nergens meer aengeweest als nu hier met redelijcke gesont volcq, waertoe de vereyschte ververssing verordineert is alle dagen aen boort te schicken. Had gister een cordt[1.] schip gesien Westwaerts van de wal af oversteeckende, waeruyt gepresumeert wordt, dat het een Engels schip sal sijn geweest, die wel van de Caep blijven mogen, alsoo men doch maer quellinge van haer heeft.

Op dato sijn oock de fluytschepen *Ulisses* ende *Loenen* affscheydt gegeven om met den eersten goeden wint nae Batavia te vertrecken.

29, 's morgens noch al regenachtigh weer ende westelijcke wint als vooren tot belet van *Aer<n>hem*, *Ulisses* ende *Loenen<'s>* vertreck, wesende *Zuylen* heden mede affscheyt gegeven om ten eynde voorsz. nae St.-Helena te vertrecken[(n)].

Sondach, 30, 's morgens stil weer, is bij d' E. Heer van Almonde aen 't schip de *Parel* den Breeden Raedt beroepen ende in deselve voorgecomen wesende clachten van den schipper des fluytschips *Ulisses*, dat denselven onder andre neffens meer saecken gisteravondt met sijn stuyrman hadde moeyten gehad, soo verde dat ten laesten hantgemeen waren geworden, is geresolveert dien stuyrman tegen den stuyrman van de fluyt *Loenen* te verplaetsen om rust, vreede ende te beter ordre op voorsz. *Ulisses* te doen houden, cunnende de voorsz. gedepescheerde schepen vermits de continuerende westelijcke windt heden mede noch niet vertrecken.

Ultimo dito, 's morgens 't lughjen noch al westelijck met moy weer ende 's naemiddaghs, wesende West-Z.West, sijn daermede t'zeyl gegaen 't schip *Arnhem* ende de fluyten *Ulisses* ende *Loenen* naer Batavia, daer d' Almogende hun salvo wil geleyden.[+]

[+]677

Eindnoten:

(a) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 406-407. K.A.
(b) Linn, stadjie naby Krefeld in Wes-Duitsland.
(c) Sien *Daghregister*, I, p. 433, noot (l).
(d) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 853-949. K.A. Onder hierdie stukke was daar 'n buitengewoon uitvoerige brief, waarin die Kaapse owerheid in fyne besonderhede aan Here Sewentien gerapporteer het oor 'n verskeidenheid van Kaapse aangeleenthede, bv. die jaarlikse begroting, die vordering van landbou en veeteelt, die verversing van skepe, betrekkinge met die inboorlinge, skeepsaangeleenthede, en die pogings wat aangewend is om kosbare artikels aan te Kaap te ontdek en handel op die kuste van Angola te dryf. Ibid., pp. 853-928.
(e) Hierdie skip het geheet *Surat Frigate* (voorheen *Achilles*); die kaptein was Henry Tyrrell; en die koopman Daniel Clutterbuck. Vgl. *Court Minutes etc. of the East India Company*, 1655-1659 (Clarendon Press, Oxford), pp. 264, 265 en 270.
(f) Die Bergrivier. Die rivier toon 'n hele paar myl van sy mond af eb en vloed, sodat dit duidelik is dat die landreisers nie ver van die mond af omgedraai het nie - ofskoon hulle die mond self klaarblyklik nie gesien het nie. Vgl. Mossop: *Old Cape Highways*, p. 121.
(g) Hulle moes dus nog maar baie beperkte kennis van die kontinent van Afrika gehad het.
(h) Die afstand van Kaapstad na die mond van die Bergrivier, d.i. die afstand wat die geselskap afgelê het, is ongeveer 125 myl, wat gelykstaan aan iets meer as 30 Hollandse - of Duitse - myl.
(i) Warmsö, 'n klein eiland by Estland; of miskien 'n verskrywing vir Warmelo, in die provinsie Overyssel.
(j) In verband met hierdie baaitjie sien *Daghregister*, I, p. 433, noot (b).
(k) Vir hierdie dokumente sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 951-960. K.A.
(l) Adriaen van Aelmonde was tot Ordinaris-Raad van Indië benoem en in hierdie hoedanigheid was hy nou op weg na die Ooste. Dit was hom egter nie gegun om ter plaatse diens te aanvaar nie, want aan die einde van sy reis is hy oorlede. Onder datum 21 Junie 1659 word in die Bataviase Dagregister aangeteken: ‘Comt hier ter rhede behouden aan te landen 't schip, de

1. Met kort (d.w.s. gereefde) seile? Vgl. WNT VII, 5694. Die betekenis is onduidelik.

Peerl, op 22 October jongstleden voor de Camer Amsterdam uytgeseylt met den E. heer Adriaen van Aelmonde, raet ordinaris van India, die voor weynige dagen, zoo als 't lant van dese cust aendeden door de doot de Comp^{e} synen dienst ontruct ende weghgenomen is, sulcx door de scheepsopperhoofden 't doode lichaem, in een loode kist wel versien ende gebalsemt geleght synde, hier mede brengen'. *Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia*, *Anno* 1956, p. 124. 'n Paar dae later is die stoflike oorskot met die nodige seremonie - 'als een ordinaris raet van India competeert' - in die Stadskerk van Batavia ter aarde bestel. Ibid., pp. 125-126.

(m) Die notule van hierdie vergadering van die Breëraad is nie onder die Kaapse argiefstukke terug te vind nie; dit het blykbaar onder die papiere van Van Aelmonde se vloot bly berus.

(n) Vgl. brief van die Kaapse owerheid aan Gysbert van Campen, assistent op St. Helena. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 961. K.A.

April anno 1659

Adij, *primo ditto*, fraey weer ende omtrent den middagh beginnende te coelen van den^{+} Z.Z.Oosten, is Mijn Heere van Almonde per de schepen *Paerel*, *Hector* ende *Cortenhoeff* naer Batavia t'seyl gegaen ende 't galjoot off bootjen *Zuylen*, ten fine vooren meermael aengeroert, naer 't eylant St.-Helena. D'Almogende wil elck ter gedestineerde havens geleyden. $^{+}$677v

2 *dito*, heel moy weer ende 't luchjen variabel.

3, 4 *ende* 5, idem is 't jacht *Hoogelande* gedespescheert ende <met> een Z.Z.Oosteluchjen vertrocken nae Batavia, neffens onse brieven ende pampieren gedirigeert aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raaden van India[(a)].

Sondach, 6*en dito*, jaersdagh van de genomen possessie deser Caep bij d' Ed. Compagnie, mitsgaders bid- ende danckdagh voor den zegen door Godt de Heere over alles met soo goede successen verleent[(b)].

7, idem, fray, stil weer.

8, 9, niet sonders gepasseert als dat den Commandeur is uytgeweest ende visite genomen heeft over der vreyeluyden bestiael, mitsgaders, die <'t> nodigh had, g'accommodeert om haer ploegen te beter te cunnen doen gaen, etc. Vertreckende[1.] des avonts oock met 't *Schaep-jachjen* nae 't Robben-eylandt om te sien hoe 't daer in dese dorste tijt van 't jaer staet, ende off er oock gelegentheyt soude sijn om verckens te planten[2.], gelijck op 't Dassen-eylandt; bevinden 'tselve wel overal sonder gras ende heel dor, doch de boomtjens noch al groen, daer de schapen overvloedich de cost van crijgen ende genoech, wast[3.] wel voor 2000 schaepen, maer tot verckens gansch niet, doch waeren de conijnen op 't eylandt aen alle canten al soo vol, dat het qualijck weder souden cunnen van dat gedierte uytgeroeyt werden, sulcx het binnen 2 à 3 jaer seer overvloedich daervan sal wesen, vermits deselve seer treffelijk voortende aenteelen.

10 *dito*[4.], 's namiddaechs is den Commandeur met voorsz. *Schaepe-jaeghjen* wederom kerende ende comende omtrent halff wegen de Caep, sach een schip in zee, daervan[+] (ontrent middachs in 't fort arriveer<en>de) vernam dat d' opperhooffden al aen landt waren ende van deselve verstont te wesen 't schip [+]678
Naerden, 15 January passato van Batavia vertrocken in compagnie van 't schip *Erasmus*, 'twelck den 29 Meert verleeden omtrent Terre de Natal door storm van haer affg'dwaelt was, niet sonder vreese van eenigh disaister, dat d'Almogende wil verhoedt hebben, hebbende op dit schip *Naerden* 't commando over beyde voorsz. scheepen den oppercoopman Isaacq van Twist[5.], daerop oock voor schipper Cornelis Rob ende ondercoopman Evert van Cralingen.

11 *dito*, 's morgens, quam voorsz. schip *Naerden* met een westelijck luchjen, Gode loff, wel ter rheede te arriveren.

12 *dito*, fray weer ende windt als boven.

1*e Paesdagh*, 13 *dito*, insgelijcx.

2*de Paesdagh*, 14 *dito*, harde Z.Z.Oostewinden ende drooghte.

15, beter en stil, warm weer.

16 *dito*, idem, is den Commandeur met d' E. van 't Wisgh[5.] ende desselffs schipper, Corn. Rob, ende ander geselschap der vrije luyden corenbouwerijen, etc., eens gaen besien, comende 's avonts donker weder thuys.

17 *dito*, 's morgens goet weer ende N.Westewint. Is bij den Raadt, versterckt met d' E. van 't Wisgh ende vordren scheepsraedt van 't retourschip, *Naerden*, dese[5.-(c)] navolgende resolutie genomen, te weten:

Donderdagh, den 17en April 1659[(d)]:

'Den Engelsen capitein, Thomas Morgen, van <'t> Engelsch schip den *Dolphin* dagelijx iterative[6.] hebbende g'insisteert boven d'accommodatie hem bij Mijn Heere

1. d.w.s. die 'Commandeur'.
2. oor te bring, mee te begin boer.
3. Vir *was 't*, al was dit.
4. By afwesigheid van die Kommandeur weer niks oor die Kaap self nie.
5. So in K.H het: *van 't Wisch*, *van 't Wisgh*. H (resolusie 23 April 1659) ook: *Van Twist*.
5. So in K.H het: *van 't Wisch*, *van 't Wisgh*. H (resolusie 23 April 1659) ook: *Van Twist*.
5. So in K.H het: *van 't Wisch*, *van 't Wisgh*. H (resolusie 23 April 1659) ook: *Van Twist*.
6. by herhaling, aanhoudend.

van Almonde reets van anckertouwe, seylen, etc., gedaen, om eenigh volck omme daermede sijn schip van hier tot Liborn[1.] (werwaerts tenderende is) deur zee te[+] mogen brengen, vermits deselve al van 50 tot op 29 coppen door siekte waren [+]678v verstorven ende weynigh van haer alleen[2.] noch degelijck gesont, maer met eenige Indische lantsieckte onder de leden geplaeght, daer dagelijx, d' een voor ende d' ander na, noch al aen quamen te versmelten[3.] ende alsoo heel ommachtigh te worden om met 't schip te cunnen vertrecken, etc.[4.]; sulx dan, ingesien dat sij blijven leggen off vergaen, alhier d' Compagnie niet anders als moeyten ende quellingen sonder[5.] voordeel can bijbrengen, boven[6.] de vremde pretentien welcke die natie daeruyt oock mochten smeden, etc., ende dat wij uyt[7.] fort, noch voorsz. schip *Naerden*, als tot Compagnie's groote ondienst, eenige Compagnie's dienaers cunnen offsteeken[8.], vermits deselve in India doorgaens overal gebreck sijn[9.], - soo is echter gepractiseert op middel tot voorsz. Engelsmans hulpe, sonder nochtans Compagnie's hinder offte schade maer tot ontlastinge van deselve, eyntlijk gedaght niet vreempt te wesen ende oock geresolveert denselven aen te presenteren de 15 à 16 Portugesen die tot Compagnie's groote costen ende belemmeringh, als oock niet min prykel van verraedt off ander onheylen op voorsz. *Naerden* mede na 't Patria overvaren ende bescheyden sijn, omme alsoo onse Heeren Meesters in 't Patria met eenen te ontheffen van de moeyten ende costen te lijden om haer na hun landt te senden, als oock tot streckinge van *Naerden's* sobre provisien, daer de gemelte opperhooffden oock sijn over clagende ende hier sonder aencompst van een schip off schepen uyt 't Patria niet genoeghsaem in geholpen sullen cunnen werden, welcke presentatie gedaen ende bij voorss. Engelssen capitein met blijtschap ende niet min bethoninge van danckbaerheyt aengenomen wesende, is dan voorts goedtgevonden ende vastgestelt van deselve 14 stucx op voorss. Engels schip ten meer gemelt fine te laten overgaen, ende den Portugesen capitein ende vendrigh, daer boven[10.] sijnde, nae hun keur beleeftheytshalven gegeven, te laten met voorss. *Naerden* mede naer Amsterdam[+] overvaren.

Aldus gedaen ende geresolveerd in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende [+]679 jare als boven.

Was geteyckent:
Jan van Riebeecq
Isaacq van 't Wist
Cornelis Rob
Willem Volckersz.
Evert van Cralen
Roeloff de Man ende
Abraham Gabbema, secretaris.'

't Begon tegen tegen den avont wat te regenen.

1. Livorno.
2. *alleen weynigh van haer*.
3. wegteer? Of: in getal verminder?
4. Kan ook wel *ende* wees.
5. So in K.H het *soude*.
6. behalwe.
7. *uyt 't*.
8. afstaan? In hierdie betekenis nie in WNT nie.
9. Vir *iemand gebrek zijn* naas *aan iemand gebrek zijn*, vgl. WNT IV,
10. *daer boven sijnde*, aangesien hulle te hoog in rang was?

Vervolgh van 't Caaps *Daghregister* ende g'insereerde resolutien gehouden ende genomen in 't Fort de Goede Hoope, na 't vertreck van 't laaste retourjacht, *Naerden*, zedert

APRIL ANNO 1659.

++ *Adij*, 18 *ende* 19 *dito*, droogh weer ende variable luchjens.

Sondagh, *den* 20 *dito*, 's morgens de wint stijff Z.Z.Oost met doncker betrocken lucht, waernaer een corten donderregen ende een N.Westewint volgden. +Kol.Arch. 3972. +55

Nieuwe maen, *den* 21 *dito*, fray weer met variable luchjens tot tegen den nacht, begont wat stijff te wayen van den Z.Z.Oosten,

22 *dito*, 's morgens noch aenhoudende tot 's nachts.

23 *dito*, 's morgens fray, stil weer.

'Woonsdagh, den 23en April anno 1659(e).

Nademael vernomen is dat de vrije Saldanha-vaerders op 't Dassen-eylandt meest al de varckens hier van de vrije luyden opgecocht ende aldaer hebbende om aen te teelen, gelijcq redelijcq wel (altoos veel beter als hier) is succederende, in plaetse van, na de gestelde conditien, deselve voor d' E. Compagnie te focken, die (sonder aensien van dien nodigen aenfocq) eenige al hebben vercocht aen schepen welcke de Saldanha-bay ende voorss. eylandt, sonder dese Caep te besoecken, hebben aengeweest ende ('t welcke 't alderarghste sij) met desen jegenwoordigen hier leggende+ Engelsman versproocken om hem oocq partije verckens ende schapen (op dat eylandt hebbende) te vercopen, ende dat denselven ten dien eynde dito eylandt, van hier scheydende, empassant soude aendoen - Soo is, omme emmers in voorss. soo hooghnodigen aenfocq sulcke schadelijcke opstaculen[1.] te prevenieren, goetgevonden van Compagnies wegen op dat eylandt 1 à 2 trouwe soldaten te leggen omme op alles toe te sien ende ons successive 't een ende 't ander over te brieven, beneffens een slaef om oocq op de verckens te helpen passen. Ende alsoo d' E. Compagnie voor de helft met de voorss. vrije luyden in den aenteelt te staen[2.] omme daeruyt de gagie der voorss. 2 soldaten noch te vinden, mitsgaders ten dien fine haer de helft van 't jegenwoordigh daer sijnde getal goet te doen[3.] off te betalen, ten welcken eynde dan oocq verstaen is, den fiscus eerstdaegs derwaerts aff te senden om inspectie te nemen ende met eenen op alles de nodige ordre te stellen, mitsgaders noch eenige meer putten te graven, dewijle de eene daerop sijnde put niet waters genoegh in de drooge tijt can geven voor al de verckens, daer dito eylandt soo van porceleyn ende ander groente cost genoegh voor heeft. +55v

Staende dese beraetslaginge bij[4.] d' E. Isaacq van Twist ende opperhooffden des retourschips *Naerden* ons voorgedragen sijnde hare sobere gestalte van rijs ende meer andere provisien, oocq verthoont schriftelijcke ordre van Haer Ed. tot Batavia,

1. obstakels, hindernisse.
2. So in albei tekste.
3. *goet te doen*, te vergoed.
4. deur.

geteyckent bij d' E. Heer Directeur-Generael, Carel Hartzingh[(f)], dat haer deselve uyt de Vaderlantse schepen hier ontmoetende souden vermogen te versien, welcke staende haer leggen[1.] hier geen sijnde aengecomen, is goetgevonden deselve uyt[+] Compagnies magasijnen alhier te accommoderen met [+]56

½ legger Spaense wijn, 2 halff amen oly, 2 dito asijn, 2 dito brandewijn, 3 vaten gort, 3 vaten sout, 2 M[2.] lb. broot, 1 schepel Turcse boonen, 1 vat pecq, 1 vat teer, 400 lb. cruyt in wisselingh[3.] tegen dat t' scheep bedorven is.

Daertegen voor 't fort weder ander te lichten bij gelegentheyt van 't eerst aencomend schip daer dit gemelte retourjacht niet na wachten can.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

Was geteyckent:
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema, secretaris.'

24 *dito*, goet weer ende 't luchjen variabel, is den fiscael met de vrije luyden[4.] vaertuygen ten eynde voorss. na 't Dassen-eylandt vertrocken, doch quam

den 25, de wint contrarie ende stijff uytter zee wayende, wederom.

26 *dito*, 's morgens noch al donckere lucht met mist ende windt als vooren.

Sondagh, *den* 27 *dito*, doncker, regenachtigh weer en de wint Noortlijcq, die des 's nachts vrij hard doorstormden tot belet van *Naerdens* vertrecq, daertoe al affscheyt[+] hebbende. [+]56v

28 *dito*, 's morgens noch al stijve N.W. wint met regen, sijnde, door quade toesight van den stuyrman, *Naerdens* boot verleden nacht tegen 't hooft daer hij aen lagh, t' eenemael in stucq gestooten ende haer cleyne schuyt in de Soute-revier verdreven[5.]; des haer weder in plaetse is gegeven een van de 2 Biscayse sloepen, die noch bij 't fort sijn, alsoo de boot heel aen spaenders gestooten ende gansch onbruyckbaer geworden was.

29 *ende* 30 *dito*, regenachtigh weer ende wint als vooren.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 966-970. K.A.
(b) In verband hiermee sien *Daghregister*, I, p. 440, noot (b); en 6 April 1657.
(c) Isaacq van Twist is op 7 Januarie 1659 deur die Hoë Regering van Indië tot opperbevelhebber oor die skepe *Naerden* en *Erasmus* benoem. *Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia*, *Anno 1659*, p. 3. Sien oor hom ook ibid., pp. 10 en 145.
(d) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 409-410. K.A.
(e) Ibid., pp. 412-413.
(f) Die Direkteur-Generaal was in die Kompanjie se Indiese diens 'n besonder belangrike amptenaar: in rangorde het hy onmiddellik na die Goewerneur-Generaal gevolg. Sien in verband met sy posisie en bevoegdhede Klerk de Reus: *Geschichtlicher Ueberblick der administrativen*, *rechtlichen und finanziellen Entwicklung der niederländisch-ostindischen Compagnie*, pp. 85-86 en 96-97; en Colenbrander: *Koloniale Geschiedenis*, II, pp. 211-212. Carel Hartsinck is in 1655

1. *staende haer leggen*, solank as hulle hier lê.
2. d.w.s. 1000.
3. in ruil vir, om op te weeg teen, wat aan boord bederf geraak het.
4. *de vrije luyden* - in genitieffunksie.
5. weggedryf.

tot hierdie amp benoem. Sien oor hom bv. *Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia*, *Anno 1656-1657*, pp. 27, 48 en 165-166.

May anno 1659

Adij, *primo dito*, continueel regenachtigh weer ende N.W. winden tot belet als[+] boven.

[+]57

‘Donderdag, den eersten May anno 1659[(a)].

Bij de vrije luyden, na de maniere van 't vorige jaer, op nominatie gebracht sijnde 4 persoonen uyt haer, namentlijcq:

Jan Reyniersz. van Amsterdam.
Jacob Cornelisz. van Rosendael.
Wouter Cornelisz. Mostaert ende
Jan Rietvelt,
omme daervan weder te kiesen 2 tot borgerraden ende in onsen raedt cessie te laten hebben[(b)], omme over delicten (onder haer voorvallende) te helpen besoigneren[1.] ende besluyten, soo is verstaen, om altijt yemandt van ervaringe te hebben ende niet telckens altemalen nieuwelingen, den persoon Hendricq Hendricxss. Boom van Amsterdam, getrouwt ende wel vast sittende, mitsgaders 't verlopen jaer als 2<de> borgerraedt geweest, jegenwoordigh als eerste borgerraedt te continueren tegen den affgaenden eersten borgerraedt, Steven Janss. ende tot 2<de> bij Hendricq Boom te elegeren ende admitteren Jan Reynierss. van Amsterdam, mede vrij lantbouwer ende getrouwt, hier aen de Caep vast woonende, 'twelcke haer luyden dan sal worden gecommuniceert omme hun van te mogen dienen na behooren.

Ende alsoo tot te meer verseeckeringe, rust, vreede ende weringe van alle tumult, oproer ende hostiliteyt van dese Caepse Hottentoos ende struyckrovers van al over 2 jaren g'ordonneert is, dat de vrije lantbouwers ende borgers haer altijt van schietgeweer wel gewapent sullen houden ende volgens dien elcq op geweer gestelt[2.] sijn - soo is verstaen, opdat onder hun mede goede ordre ende regel g'observeert werde, deselve onder vereyssende[3.] officieren tot een compagnie schutters te formeren, te[+] weten (gelijcq als Compagnies guarnisoen alhier gehouden wort) met een sargeant, 2 corporaels ende een tamboer, die men (uytgesondert den [+]57v
tamboer) alle jaren na de verkiesinge van de borgerraden oocq sal veranderen, ende ten dien eynde oocq deselve borgerraden, verstercqt met haren sargeant ende een corporael, jaerlijcx laten nomineren een dubbel getal goede perssoonen, omme daeruyt, gelijcq boven wegen de borgerraden, bij den Commandeur en de Raedt van 't fort soodanige crijgsofficieren weder te kiesen ende voor 't aenstaende jaer te authoriseren als deselve ten dienste ende beste van 't gemeen bevinden sullen te behooren, dewelcke dan oocq de schutters gehouden sullen wesen te gehoorsamen, sijnde tot dito schutters-officieren dan voor dit eerste jaer gecosen:

den afgaenden borgerraadt Steven Jansz. tot sergeant ende hoofft van de schutters, den lantbouwer Harman Remagienne ende}tot corporaels, den vrij meulenaer Wouter Cornelisz. Mostert}tot corporaels, welcke voorss. officieren ende schutters (onder derselver officiers subjectie) haer vorders sullen hebben te reguleren in alles na de ordres dienaengaende voor de vrije schutters ende borgers tot Batavia gestelt[(c)], verstaende voor sooveel met dese residentie ende coloniers sal cunnen ende mogen overeencomen, ende waervan de articulen,

1. reël, amptelik behandel.
2. *op geweer gestelt* moet beteken: onder die wapens geplaas.
3. Soos so dikwels vir: *vereyste*.

etc. tot 't een ende 't ander nodigh vereyssende sullen worden ontworpen omme hun na te cunnen reguleren[(d)].

Christiaen Janss. van Hoesum, hier te lande gecomen 9 July, anno 1654, per 't schip de *Goutblom*, voor soldaet à 9 gl., naderhandt verbetert tot 12 guldens, jegenwoordigh vrij wiltschut, welcke goede kennisse hebbende om met paerden om te gaen, wort, vermits ons daertoe een bequaem persoon ontbreekt, op sijn versoecq weder in Compagnies dienst aengenomen voor noch vijf jaren als opsiender van Compagnies paerdestal à 12 gl. ter maendt, verbandt ende gagie heden ingaende,[+] edoch onder die conditie dat, ingevalle sijn vrouw hier compt, denselven weder in vrijdom sal treden. [+]58

Ende alsoo den corporael van d' adelborsten, Pieter Cruythoff, gebruyckt wordende als bouwmeester op Compagnies corenbouw, versoeckt om costgelt te mogen hebben, vermits dagelijcx heen ende weder na 't land moetende gaen, selden op sijn tijt hier noch daer aen de bacq can wesen, soo is hem, om denselven in dien nodigen dienst te meer te encouragieren, sulcx toegestaen, namentlijcq 4 realen 's maents sonder subsidie ofte meer.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope ten daege ende jaere als boven.

Was geteyckent:
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema, secretaris.'

2 *ende* 3 *dito*, stil, fray weer ende tegen den avondt, 't luchjen comende van den Z.Z.Oosten, is daermede 't retourjacht *Naerden* eerst cunnen t' seyl raecken. D' Almogende wil hem salvo tot de havenen des vaderlants geleyden.

Soo gingh oocq heden 't hier seer langh gelegen Engels schip, den *Dolphijn*, t' zeyl, tenderende na Ligorn[1.].

Sondagh, *den* 4 *dito*, liefflijcq, groeysaem weer en de wint als vooren.

Namiddagh cregen tijdingh dat de Hottentoos van Caepmans leger 7 van Compagnies trecqbeesten (achter de Taeffelbergh wat in 't geboomte gaende weyen) d' onse ontjaeght hadden, doch ons volcq weder van haer genomen een draeghos vol bagagie, ende een Hottento den arm aen stucq geschoten. Wierd derhalven[+] terstont ordre gegeven aen den corporael van d' adelborsten, ofte Compagnies [+]58v bouwmeester, Pieter Cruythof, om met thien soldaten de voorss. beesten en de Hottentoos te vervolgen tot in haer leger ende deselve[2.] te sien (mogelijcq sijnde) sonder hostiliteyt weder te eysschen, off bij weygeringh haer te seggen dat de gemaeckte vrede (bij haer genoechsaem gebroocken) te niet soude wesen, etc.

1. In resolusie o.d. 17 April 1659: *Liborn*.
2. die beeste.

5 *dito*, 's morgens vroegh voorss. ons volcq wedergecomen sijnde, rapporteerden dat omtrent 11 uyren in den avondt bij Caepmans leger (bestaende in 2 troupen ende leggende even beneden den Cloofpas[(e)]) waren gecomen, vindende deselve seer verbaest ende datelijcq gereet onse beesten te restitueren. Item oocq een van des Commandeurs particuliere trecqossen, die se eenigen tijt verleden mede soo weghgehaelt hadden, maer de 2 andere trecqbeesten van d' E. Compagnie, een dagh na des Heer Almondes vertrecq, beneffens noch verscheyden van de vrije luyden langh te vooren gestoolen, seyden frivolijcq[1.] dat de leeuw verslonden had. D' onse willende een schaep voor tabacq van haer hebben om te eeten, waren daerinne gansch weygerigh, des sij der een namen ende betaelden, sonder dat de Caepmans yets pooghden daertegen te doen, ende meenden d' onse dat se met 40 man, ten hoogshten, beyde de voorss. legers van Caepmans, van welcq grootste den dicken capiteyn, Gogosöa, overste is, ende van 't ander eenen Ankeysaöa (stercq samen stijff 100 à 120 weerbare mannen) wel opgeslagen[2.] ende al 't bestiael aen 't fort gebracht souden cunnen hebben, dogh daertoe geen ordre gegeven sijnde, hadden haer voorts met vreden[+] gelaten, maer dewijl dese Caepmans tegen de gemaecte conditien vast ophopinge maecken van schult, ware niet vreempt [+59] sijluyden eens (gelijcq Herry) ter degen afbetaelt wierden, ende waertoe de Saldanhars niet weynigh aenporren ende de vrije luyden al sooveel, menende haer suffichant[3.] genoegh te kennen tot bewaringe van hun persoonen ende goet, ende willende liever 't pryckel van de schade die se haer souden mogen aendoen verwachten als alle dagen van deselve in hun bestiael ende vruchten bestolen te werden, etc.

Heden is den Commandeur uytgeweest, hebbende overal wat ordre gestelt tot bescherminge van 't een ende 't ander, off[4.] de Caepmans yets mochten attenteren op Compagnies ende der vrije luyden buytengoederen ende bestiael, etc., maer gecomen sijnde boven op den Bosheuvel (uytsight hebbende over de gantsche vlacte tusschen beyde de baye Fals ende Taeffelbay, etc.) sagh de Caepmans met al haer bestiael wijcken heel na den hoecq van de Steenbergen[5.] daer se omtrent het Tent-revierken[6.] sullen overnachten, welcq Tentrevierken is een ordinair rustplaets, als men achter de Steenbergen ende na de Berghvaley[7.], etc. reyst, daer d' heer Van Goens oocq rustplaets heeft gehouden, doen de Berghvaley, etc. besichticht had.

Volle maen, *den* 6 *dito*, fray, lieffelijcq weer ende 't luchjen van den N.Westen, doch begondt 's nachts vrij hard op te steecken met swaren regen.

7 *dito*, 's morgens vehement stormigh aenhoudende, met welcke stormen evenwel den fiscus per 't *Schapejachjen* desen namiddagh van 't Robben-eylandt gesteecken

1. op nie-ernstige, leuenagtige wyse.
2. op die vlug gejaag. Vgl. WNT XI, 1192.
3. *suffichant genoeg te kennen*, sterk genoeg te beskou.
4. in geval.
5. Tussen Valsbaai en Houtbaai.
6. Seker so genoem nadat iemand (Van Goens?) daar tent opgeslaan het.
7. Reeds genoem in die brief van Potter, o.d. 10 Februarie hiervóór. Die laagte van die huidige Vishoek na Kommetjie?

was ende hier quam, nadat te nacht met heel hard weer van 't Dassen-eylandt daer[+] aengecomen was, wonder sijnde dat het soodanigen vaertuygh heeft cunnen affstaen, vermits de zee in de mondt van dese bay soo uyttermaten hoogh deynende ende stortende was, blijvende derhalven voor de 2 vrije luyden-vaertuygen, *Peguyn* ende *Zeeleeuw*, (gister mede voornemens ende gereet sijnde te volgen) al wat beducht, doch willen hopen haer d' Almogende bewaren sal. [+59v]

Den fiscus rapporteerden dat aen 't Dassen-eylandt maer 20 in plaets van 40 à 50 verckens (soo men meenden datter al waren) bevonden had, sijnde na 't seggen der vrije luyden 4 aen 't jacht *Meliskercken* verkocht en de rest in den eersten al gestorven, doch dese 20 fray tierende ende meest met jongen, sulcx te hopen stont d' aenfocq voorts wel gaen soude, ende opdatter te beter op mochte gelet worden, had den fiscus aldaer, na sijn becomen last, gelaten een Compagnies dienaer met een swarten bandit om toe te sien watter bij de vrije luyden omgingh ende ons dat telckens over te brieven, wesende na des fiscaels duncken daer cost genoegh voor duysenden verckens ende in de regentijt oocq geen watergebrecq, doch had echter g'ordonneert ende gereetschap gelaten op d' uytgecosen plaetsen meer putten te graeven, om in de droge tijt daervan oocq niet gebreckigh te wesen, etc.

Aen 't Robben-eylandt (daer nu soo schoonen schapenstal gemaeckt ende op een weynigh na afgedeckt is) waren met dese schielijcke coude regen ende stormigh weer wel over de 80 moerschapen (vol jongen) gestorven, hebbende groote lammicheden,[+] off het berbery was, in de beenen gecregen ende soo (als niet cunnende gaen maer blijvende leggen) voorts heel vercleumpt ende gestorven, hoedanige 7 stucx had medegebracht om te sien off kenders wisten te seggen wat sulcx was ende hoedanigh te remediëren, etc. [+60]

't Retourjacht *Naerden* was in Compagnie van d' Engelschen *Dolphijn* den 4 deser van voorss. Dassen-eylandt voorts geseylt na St. Helena, sonder dat Sr. van Twist een letter aen Haer Ed. na Batavia had medegelanght, gelijcq denselven hier, sonder dies[1.], oocq van hier gescheyden was.

Heden creegh den Commandeur tijdingh dat sijn wooninge ofte bouwhuys aen den Bosheuvel tot de gront, van eygen vuyr binnen 's huys ontstaen, affgebrandt was.

Ende lieten de vrije luyden den Commandeur op dato ter handt stellen navolgend request, van inhoude als te weten:

‘Aen den Heer Commandeur Johan van Riebeeck en de Raedt van 't fort de Goede Hoope, etc.

Wij vrij-lantbouwers, vissers, borgers ende wie 't oocq magh wesen, alle te samen hier ondergeteyckent, geven den heer Commandeur en de Raedt te kennen 't geene UE. selfs oocq wel weet, naementlijcq dat ons van de Caepmans Hottentoos

1. *dies* is na die vorm 'n genitief - wat in Mndl. sintakties moontlik is wanneer *sonder* as bywoord opgevat word; *sonder dies* = daarsonder?

soowel als van de tabacqdieven alle dagen veel overlast ende schade geschiet, soo met steelen van onse tabacq ende andere vruchten van 't velt, onse eggen ende ja[+] oocq 't ijserwercq van onse ploegen, als oocq principael onse beesten ende schaepen, dat UE. tot noch toe al met goede oogen hebt over laeten gaen ende [+]60v gemeent dat het beteren soude, maer nu heeft de Heer selffs gesien, hoe dat de Caepmans, die 't altijt op anderen hebben geschoven, oocq Compagnies beesten ende schapen hebben gestoolen, die op heeterdaet emmers mede in haer leger gevonden sijn in ons presentie, behalven dat se oocq weer soo stout sijn geworden dat se den schipper Jan Symonss. Rentmeester ende den stuyrman van 't schip *Arnhem* niet langh geleden soude hebben dootgeslagen, soo der geen ontset gecomen had, ende alsoo wij emmers ten vollen hebben gesien, doen Herry over sijn moetwil gestrafft wierdt, dat elcq doen[1.] in vreese ende goede devotie bleeff - Soo versoecken wij gesamentlijcq dat op de Caepmans eens ter degen magh revengie genomen worden ende wij onse schade mogen verhaelen, want sij hebben gemaect dat wij te swacq sijn geworden van bestiael om onse ploegen te laeten gaen. Daerom bidden wij den Commandeur ende sijnen Raedt hiertoe, alsoo wij ons suffichant[2.] kennen ons van alle schade ende overval der Hottentoos te beschermen, als 't UE. maer belieft Compagnies beesten met soldaten in de vlackte te laten weyden buyten ende boven onse corenlanden, gelijcq nu eenigen tijt tot goede bewaringe geschiet is, alsoo ons oocq dan beeter sullen cunnen wachten voor haer[3.] als nu, dat men se na UE. ordre niet anders als alle goet magh doen, dat verdrietigh valt omdat se ons altijt quaet ende schade aendoen met stelen van onse beesten ende schapen. Principael hierop verwachten wij UE. gewenschte bescheyt ende sullen wij maecken lustigh ficx[4.] ende gereet op ons geweer te sijn ende te passen op UE. woort, als de Heer maer gelieft te laten weten[+] wanneer wij uyt sullen, 't sij nacht off dagh, van elcq huys ten minsten een, sommige 2, ende [+]61 andre wel drie off vier, ende soo voorts sal elcq al bijbrengen wat hij can.

Actum aen d' Caap d' Goede Hoop, den 7 May 1659.

Was geteyckent:

't mercq van Hendricq Hend. Boom
Harman Remagenne
Phillips van Roon
't mercq van Jacob Corn.Rosendael
't mercq van Jacob Corneliss.
't merck van Willem Coenraedt
Caspar Brinckman
't merck van Symon in 't Velt
Jan Martensz. de Wacht
't merck van Carel Broers
Jacob Cloeten
Hendrick Elbrechtsz.
't mercq van Otto Janss. van Vrede
't mercq van Jan Reynierss.
't mercq van Cornelis Claess.
Johannes Rietvelt

1. toe.
2. sterk genoeg.
3. *wachten voor haer* - oppas vir hulle (die Hottentotte).
4. flink.

't mercq van Pieter Corneliss. van Langesondt.
Frans Gerritsz.'

8*en dito*, redelijck bedaert weer, doch den hemel betogen ende 't luchjen variabel,[+] met regenvlagen den ganschen dagh deur. [+]61v

Heden hadden Oedasöas volcq weder 32 schapen ende 5 beesten aengebracht die altemalen gehandelt ende sijluyden wel getracteert, oocq verhaelt wierden de stouticheyt van de Caepmans ende hoe dat wij van deselve niet meer wederom hadden genomen dan soo veele ossen alsse ons ontstolen hadden, doch dat een van de dieven in 't weghaelen onser beesten den arm aen stucq geschoten ende gister daervan gestorven was. Waerop de Cochoquas antwoorden dat de Caepmans hun[1.] mochten gerust houden, ende haer verwonderend wijluyden hun niet t' eenemael en[2.] ruyneerden, dewijl se ons alle dagen daer doch oorsaecke ende reden genoegh gaven. Op 'twelcke hun weder gedient wierd wij niet gaerne yemandt quaet dede, maer met al de werelt liever in vruntschap leeffden, etc.

Den tolcq Doman, onder dies[3.] mede een woort willende in 't capittel brengen, creegh van Oedasöas volcq lustigh wat clop ende wiste de tolckinne Eva te seggen, dat Oedasöa de Caepmans wellicht eerstdaegs voornemens was op den hals te vallen, vermits van deselve mede veel overlast lede met stelen van beesten ende schapen, uyt hoedanige roverije haren rijckdom doch maer bestond ende daerom welhaest eens straffe verdient hadden, als hij maer wist dat wij 't ons niet aentrecken soude, etc.

9 *dito*, 's morgens goet weer met betogen lucht ende de wint labber van den Noortwesten, waermede op den middagh (dewijl den Commandeur in 't landt was) hier wel ter rheede arriveerde 't bootjen *Terboede* van de Camer Zeelandt met 52 coppen,[+] daeronder schipper Cornelis Isaacxss. van der Veere, sijnde den boeckhouder Hubert Willemans overleden, doch geen meer, sulcx noch 51 waren, [+]62 altemalen fris ende gesondt, 6 February passado in compagnie met de schepen *Orangie* ende *Honingen* tegelijcq uyt de Wielingen t' seyl gegaen, nadat *Honingen*, van Goeree tevooren uytgelopen, door contrarie windt in Zeelandt weder binnen gecomen was, van welcke omtrent 40 mijlen buyten 't Canael affgeraeckt ende voorts nergens aengeweest was, hebbende omtrent Cabo 2 Portugeese scheepjens met Engelse vlaggen gesien ende die vruchteloos eenige dagen nagejaeght, mitsgaders voorts niet anders als fraye voorspoet, Gode loff, tot hier gehadt.

10, 's morgens fray weer ende wint als gister, ende is verleden nacht een soldaet, genaemt Hieronimus van Straelsont, jongst van 't schip *Arnhem* hier siecq aen landt gebleven, overleden.

Sondagh, *den* 11, 's morgens stil, mistigh weer met stilte, 's namiddags claer.

12 *dito*, claer, stil sonneschijn-weer.

13, 14 *ende* 15, idem, hebben Oedasöas volcq 3 magere beesten te verreuylen aengebracht.

16 *ende* 17 *dito*, fray weer als boven, cregen 's morgens vroegh tijdingh dat die van

1. hulself.
2. Tweede negatief.
3. Vgl. *sonder dies* bls. 37 hiervoor.

Vasagie[f] 10 ende van Roons[g] geselschap 6 trecqbeesten ende melckditos[1.] gister namiddagh[+] ontrooft waren door Caepmans volcq, ende dat deselve vervolght waren bij 4 vrije luyden die heden na de middagh wederom gecomen wesende sonder [+]62v haer te hebben cunnen achterhalen, rapporteerden dat den tolcq Doman (eenige dagen niet aen 't fort geweest) mede onder de rovers ende weghdrijvers was bevonden ende door denselven[2.] haer dienaar (de wacht hebbende over de beesten) ter doot gequest ende geslagen was.

'Saterdagh, den 17en May anno 1659[h].

Dewijle alle gedaene moeyten ende soecken tot dato te vergeefs sijn bevonden na den persoon Pieter Pouwelss. Kley, gewesen vrij-timmerman ende houtsager alhier, welcke eenen Dirck Adriaenss. Vreem van der Meere, mede vrij-timmerman geweest, met een mes soodanigh tot in de lever gequest[i] had dat den 8<sten> dagh daeraen van de wonde is comen te sterven, conform de verclaringe na gedaene openinge des dooden lichaems bij de chirurgijns ende gecommitteerde in dato 14 December, anno 1658 passado gedaen, ende dat volgens 't eenparigh gemeen gevoelen voorss. Kley sigh soude hebben weten wegh te maecken met het Engels schip, de *Barbados Marchandt*, 6/16 January passado van hier al na Londen vertrocken, sulcx jegenwoordigh aen de achterhalinge van dito persoon bij de justitie alhier voortaen t' eenemael wort gedespereert - Soo is bij den Commandeur en de Raedt deser fortresse, versterckt met de vrije borgerraden (representerende als leden van[+] de justitie over der vrije luyden saecken, etc.) na rijp overlegh verstaen alle des verhaelden dootslagers ende weghlopers hier sijnde middelen voor d' [+]63 E. Compagnie te confisqueren, verstaende soo veele boven sijn schult aen d' E. Compagnie ende andere deuchdelijcke schulden aen vrije luyden bij denselven bevonden sullen worden hier gelaten te wesen, waervan bij den secretaris ende fiscus deser fortresse inventaris is gemaeckt ende aen dese resolutie geregistreert ende geheght, etc.

Soo is mede goetgevonden desselfs goederen ten dien eynde ten aldereersten aen den meest biedende in 't openbaer te vercopen, alsmede die voorss. gestorven Dircq Vreem nagelaten heeft, ende wie dan yets op deselve te pretenderen hebben bij billiet[3.] te ontbieden, dat se sulcx met bewijs van de deuchdelijcheyt binnen 2 mael 24 uyren sullen op te brengen hebben om te letten dat den gerechtigen[4.] aen 't sijne compt als na behooren.

Inventaris van de goederen sooals die in presentie van Pieter Corn. van Langesondt, vrijborger, ende Arent Andriess. van Bergen, coperslager, bij den secretaris van 't fort de Goede Hoope door ordre van den Commandeur en de Raedt van voorss. fortresse sijn gevonden in 't bos van den vrijborger Pieter Pouwelss. Kley, timmerman ende houtsager, heden, namentlijcq den

1. *melckditos*, d.w.s. 'melckbeesten', parallel met 'trecqbeesten'.
2. nl. Doman.
3. biljet, skriftelike bekendmaking.
4. Vir *gerechtigden*.

11 December 1658 sigh vluchtigh hebbende gestelt uyt de hooftwacht met[+] de bout aen 't been[1.], daer hij in detentie sadt overdat eenen vrijtimmerman, Dircq Adriaenss. Vreem, met een mes in de rechter sijde onder de corte ribbe had gesteecken ende seer swaerlijcq gequest, etc. als te weten: [+]63v

Ende eerst

Een ledige kist met wat oude rommelingh.

Een schultbrieff, inhoudende een capitael van vier hondert carolus[2.]-guldens, op den naeme van hem, Cley, ende denselven Dircq Vreem ten laste van de gesamentlijcke vrije borgers van Harmans geselschap ende haer verbonden huys ende erve gepasseert voor gecommitteerde uyt bovengemelten Raedt in dato 24 May, anno 1658, somma.....IIII[e] gl.[3.] Ende den intrest van voorss. capitael 't sedert den III Maert tot III December passado, sijnde 9 maenden tegen 9 ten hondert 's jaers, is noch.....XXVII gl.

Een timmerkist ende daerin:

1 voorloper[4.], 1 reetschaef[5.], 2 binne-beschotploegen[6.], 1 glasponder[7.], 2 boorschaeven, 2 paer cruys-ojijff[8.], 1 gorfschaeff[9.], 5 oude schaven, 5 beytels, 2 bijlen,[+] 2 cruyseerschaven[10.], 2 avagaers[11.], 2 raemsagen, 1 craensagh[12.], 1 schulpsaegh[13.], 1 trecqsaagh, 1 slijpsteen, 1 schop, 1 spae, 1 ijser potje. [+]64

Aldus gedaen ende g'inventarisccrt op den 11en December 1658 in presentie als boven.

Staende dese vergaderingh opgebracht wesende bij navolgende persoonen dese onderstaende schulden ende pretentien ten laste van de voorgeroerde persoonen, Pieter Kley ende Dircq Vreem, mitsgaders oocq den corts overleden vrij-timmerman Joost Pieterss. Moen, te weten:

1. *met de bout aan 't been* moet so iets beteken as met 'n staaf, 'n stuk yster aan die been geklink. Nie in WNT nie.
2. muntstuk met die kop van Karel (Carolus) die Stoute daarop oorspronklik ongeveer 12 gulden werd (Van Dale: *Nieuw Groot Woordenboek der Ndl. Taal*).
3. *IIII C. gl.* beteken 400 gulden en nie 4 Carolus gulden nie.
4. soort swaar skaaf om hout eers enigsins by te werk.
5. Ndl. *ree-* of *reischaaf* met twee handvatte om reeds geskaafde hout glad te maak.
6. *beschotploeg* is 'n soort skaaf waarmee die 'ploeg' of tongetjie geskaaf word wat in die groef van 'n ander plank pas - eintlik *ploegschaaf*.
7. glasgewig van een pond?? Nie in WNT nie.
8. skaaf wat gebruik word om 'n ojief te skaaf - 'n lys wat half hol, half bol is.
9. So in albei tekste. *Grofschaaf* skyn in Ndl. nie te bestaan nie. Brill maak hiervan, waarskynlik tereg, *gerffschaeff*, 'rond afgewerkte blokschaaf, dienende tot het ruw schaven van werkhout' (Van Dale).
10. ?
11. 'n *Avegaar* is 'n soort boor wat met 'n kruishout gedraai word, Eng. *auger*.
12. 'grote zaag waarmee bomen in de lengte worden doorgezaagd' (Van Dale).
13. raamsaag om hout in die lengte te saag.

Pieter Cley, schuldigh

Aen Harmans geselschap over 'tgene bij deselve aen hem, Pieter Cley, belooft voor 't maecken van eenigh buytenwercq ende bij denselven niet volbracht ende gemaeckt, ende daerom op hem noch sijn pretenderende ende als schult hier gebracht wort	LI gl.
Den secretaris van 't fort de Goede Hoope comt over verdient[+] salaris ende schrijffloon de somme van	VIII gl. VIII st.
	[+]64v
Jannetjen Boddijs comt over verschoten gelt ses gl. ende van verteerde gelagen t' haren huyse verteert de somme van	XIIII gl. VIII st.
Elbert Dircxss., vrijborger ende cleermaecker, pretendeert over verteerde gelagen	VI gl.
Somma	LXXIX gl. XVI st.

Dirck, Vreem, gewesen vrij-timmerman, <schuldigh>:

Elbert Dircxss., vrijborger, comt over verteerde gelagen t' sijnen huyse in verscheyde tijden verteert	VI gl.
Roeloff Janss. van Daelen over geleendt gelt	II gl. X st.
Hendricq Boom, vrijborger, over 40 voet plancken à 2½ st. yder voet door voorss. Vreem van denselven gecocht	V gl.
Mr. Robberson, oppermeester van 't fort de Goede Hoope, comt voor 't cureren[1.] van desselfs wonde, gecregen van Pieter Cley, waeraen gestorven is, als oocq 't openen ende visiteren van sijn lichaem, etc. de somme van	XXI gl.
Den secretaris over salaris ende maecken van den inventaris als vercopingh van sijn goederen, etc.	XIII gl.
Somma	XLVII gl. X st.

1. behandel (in hierdie geval nie *gesond maak* nie!).

Joost Moen, idem:

+ Jan Reynierss. over geleverde melcq, boter ende thuynvruchten t' sijnen huyse gehaelt	XV gl. +65
Den secretaris over salaris, maecken van den inventaris ende vercopingh sijner goederen, t' samen	V gl.
Somma	XX guldens

Soo is verstaen alle de voorss. schulden, als er yet comt over te schieten (mits alles bij de genomineerde crediteuren wegen de deuchdelijcheyt van dien onder presentatie van eede bevestight sijnde) te voldoen ende te laten betalen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

Was geteyckent:
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
't mercq X van Hendricq Boom
Abraham Gabbema
't mercq [illegible] van J. Reynierss
Pieter Everaerts.'

's Avonts is 't bootjen *Terboede* affscheyt gegeven omme met den eersten goeden wint sijn reyse na Batavia te vervolgen ende ten dien eynde d'opperhoofden g'intregeert de brieven ende pampieren(j) gedirigeert aen Haer Ed. aldaer.

Sondagh, *den* 18 *dito*, 's morgens betogen weer ende 't luchjen heel slap uytte westelijcker handt, is voorss. bootjen *Terboede* onder seyl gegaen, maer cost de bay niet uytgeraecken.

Overmits die van 't Robben-eylandt gister- ende eergisternacht vrij gevuyrt hadden, is desen morgen voor daegh een sloep daer na toe gestuyrt, om na de beduydenis te vernemen, welcke 's avonts wederom keerende, raport brachten dat+ het vuyren was geschiet om de sterffte die onder de schapen bleeff continueren, als +65v onderstaende brieffken is dicterende, luydende als te weten:

'E.E. Heer,

De sloep door UE. ordre hier aengecomen, heeft mij de provisie wel behandight, waervoor ick UE. ben danckende. UE. gelieft te weten, dat het hier tegenwoordigh heel sleght staet, vermits de groote plage die nu onder de schapen is, alsoo daer sont[1] dat UE. hier laest sijnde al omtrent de 200 schapen doot sijn, al meest jonge oyen die haer eerste lam dragen ende nu alle dagen souden gejonght hebben, soo datter samen met de lammeren dien ick daerin bevonden hebbe al over de 400 ende in de 20 beloopt, en can noch niet sien dattet ophoudt. Hadde gehoopt van 't jaer 800 schapen bijmalcander te hebben, maer loopt nu heel contrarie, soodat ick hier niet veel lust meer heb, wenschte wel dattet anders waer.

(Onder stont:)
Blijve UE. dienstverplichten dienaer ende onderdaen.
(Ende was geteyckent:)
Rijck Overhagen.'

1. Wisselvorm vir *sint* of *sent*, sinds, sedert. Vgl. noot 5, bls. 2 hiervóór.

Heden namiddagh den Commandeur uyt sijnde gegaen na des[1.] Compagnies ende vrije luyden bouwerijen, etc. ende gecomen sijnde omtrent Otto ende Stevens wooninge, verstondt aldaer dat haer overbuyren van Brinckmans geselschap sooeven weder 3 schone beesten ende Vasagie noch een ontvoert waren, die van een Duytsman[2.] (dogh sonder schietgeweer, tegen de gestelde ordre) ende een slaeff wierden gehoedt, welcke slaeff de tijdingh had gebracht, hebbende gister tegen den[+] avondt den tolcq Doman met eenige Hottentoos oocq achter voorss. Brinckmans gansche trop al geweest ende deselve al aen 't voortdrijven gehadt, dogh met schietgeweer vervolght, weder ontjaeght ende alsdoen noch behouden. [+66]

Siende derhalven hieraen dat het stelen, roven en de moetwillicheyt der Caepmans meer ende meer begint toe te nemen, waerdoor rede al 2 bouwerijen verlegen sijn gemaeckt, ofte stil staen, ende de rest mede welhaest soude gansch onder de voet raecken, te meer dewijl men doch mede siet, hoe seer de vrije luyden worden vermaent haer beesten ende schapen elcq ten minsten met een Duytsman met schietgeweer te laten hoeden, welcker oncosten dito vee's aenteelt rijckelijcq can opwerpen, als sijnde elcq boven haer trecq- ende melcqbeesten oocq met 50 moerschapen versien, daer sijluyden wel een Duytsman op houden maer soo sloff sijn, dat se denselven selden (selffs in dese periculeuse tijden) schietgeweer laten bij hem hebben - Soo is met haer aller toestemminge goet ende op 't hooghste geraden geacht, dat men elcq huys sal versien met een goet soldaet, om expres haer beesten te hoeden, namentlijcq vier voor de vier bouwerijen aen dees sijde ende 5 voor de overluyden[3.], mitsgaders een aen den Bosheuvel op des Commandeurs particulieren lantbouw, sijnde te samen 10 soldaten onder aucthoriteyt van d' E. Compagnie ende gebilljecteert[4.+] aen yeder huys een onderhoede[5.], van dewelcke[6.] vertrouwt wordt de beesten dan wel verseeckert sullen bewaert blijven ende oocq de luyden des nachts binnenshuys voor alle andere overval der Hottentoos, tot vaste onderhoudinge van welcke goede wachten, etc. door Compagnies fiscael, sargeant ende corporaels dagelijcx ronde ende visite sal gedaen worden. [+66v]

Tusschenwijle is oocq een corporael met den lantmeter ende noch 3 soldaten tegen den nacht (voor drie dagen geprovideert) uytgesonden, om bedectelijck te spioneren waer hun de voorss. Caepmans met haer leger jegenwoordigh onthouden ende hoe stercq van volcq ende vee deselve bij den anderen[7.] leggen, etc., met ordre omme, haer vernomen hebbende, 2 man (daeronder den lantmeter) terugh te senden, om ons sulcx alles te verwittigen ende dat den corporael neffens de ander 2 soldaten sigh sal omtrent haer leger bedectelijcq blijven onthouden ende deselve opbreeckende

1. Moeilikheid met die genitief!
2. Blykbaar hier soveel as blanke (in teenstelling met *slaeff*). Vgl. nog Afr. *Duisman*.
3. mense wat aan die oorkant (van die Liesbeek) woon.
4. ingekwartier.
5. So in albei tekste. Brill maak hiervan, waarskynlik tereg: *onderhoeder*, 'n woord wat nie in WNT voorkom nie, maar wat kan beteken: ondergeskikte hoeder. Vgl. die ww. *hoeden* hoërop.
6. Hiervan maak Brill: *de wercken!*
7. *bij den anderen* = bymekaar.

alsoo oocq vervolgen, tot onse nader ordre, hebbende de vrije luyden alomme oocq de leus aengenomen om, off[1.] er goetgevonden wierdt wat voor te nemen, wel ficx ende op staende voet gewapent vaerdigh te wesen, gelijcq daertoe overal van Compagnies wegen in alle stillicheyt mede goede preparade is g'ordonneert te maecken, etc.

Na allen 'tselve den Commandeur 's avonts thuys gecomen wesende, de leden des Raedts de saecken desen nacht wel te overdencken heeft aenbevolen, om morgen[+] met te rijper deliberatie ende voorbedach<t>eyt te helpen overleggen wat ten meesten dienste van d' E. Compagnie en de gemeene ruste tot weringe van [+]67 de voorgeroerde roverijen ende overlasten der Caepmans sal dienen aengewent, waertoe oocq de borgerraden (als den vrije luyden meest sullende tot rust ofte onrust strecken) tegen morgen sijn ontboden aen 't fort te comen.

19 *dito*, 's morgens weer ende een westelijcq luchjen als gister, was 't vooraengetogen bootjen *Terboede* noch niet buyten de bay, maer deedt sijn best om voorts uyt te laveren.

Tusschenwijlen comen de langh achtergebleven vrije Saldanha-vaerders van 't Dassen-eylandt wederom, seer schadeloos[2.] sijnde geraeckt door 't laeste stormigh weer, sulcx sij weder vertimmeren sullen moeten, niet[3.] mede gebracht, maer een wanreyse[4.] gemaeckt hebbende.

'Maendagh, den 19en May anno 1659[(k)].

Door den Commandeur heden raetsplegingh geleght sijnde, ende om verscheyde consideratien den Raet, mits de weynige leden van dien, versterckt met den sargeant ende de 2 vrije borgerraden, alsoocq in desen (als een wichtige saecke sijnde) stem vergunt hebbende aen den fiscus ende secretaris van den Raedt, Abraham Gabbema, heeft denselven Commandeur de navolgende harangue[5.] gedaen, omme daerop elcx advys met goet overlegh te hooren ende sulcx te besluyten als ten meesten dienste van d' E. Compagnie ende ruste der vrije coloniers met dese[6.] lants natie, etc. sal[+] comen te vereyssen ende oocq (soo veel in ons te wercken sij) met Godes eere ende welbehagen sal mogen gepractiseert worden overeen te comen, [+]67v opdat wij van sijn Almogentheyt in onse beraetslaginge met den geest der rechte wijsheyt ende voorsichticheyt begaeft wesende in plaetse van straffe met Sijnen H. zegen in alle voor te nemen saecken mogen begenadicht worden. In welckers naeme dan voortgaende, soo is 't dat voorss. Commandeur wijders voortdraegt:

Eerstelijcq, het moetwilligh roven, stelen ende alle andere overlasten dese dagen van de Caepmans geschiet, door onderspelinge[7.] van den tolcq Doman, die met d' E. Heer Van Goens op Batavia geweest ende met d' Heer Cuneus weder hier geretourneert sijnde, al te wijs is geworden ende ons jegenwoordigh veel schade-

1. in geval.
2. beskadig.
3. niets.
4. skadelike reis.
5. toespraak.
6. i.p.v. *deses* met genitieffunksie.
7. Nie in WNT nie, maar Dl. XIV, 2710: '*onder iets spelen*, er bedeckt in werkzaam of aanwezig sijn.'

lijcker pest valt als oyt Herry te vooren is geweest, vermits alle onser natien gelegentheden, etc. bekent sijn geworden ende oocq met schietgeweer heeft leeren omgaen, dat hem, Gode loff, tot heden hier aen de Caep noch uyt de handen is gehouden, doch sijn volckjen wel heeft weten wijs te maecken[1.], dat men in tijt van regen geen londt ophouden[2.] ende daeromme qualijcq schieten can, gelijck ydereen bekent is.

Alsoocq dat wij dagelijcx, boven de jegenwoordigh lijdende overlasten, oocq gewaerschouwt worden, de Caepmans voorhebben[3.] (bij soodanigh nat ende doncker, regenachtigh weer wel mogelijck sijnde) ons soowel des Compagnies als der vrije luyden bestiael aff te haelen, als menende dan niet cunnende schieten ende sijluyden met hasagayen, pijl ende boogh versien, in 't vechten te suffichanter sullen wesen[+] als de Nederlanders, gelijcq de tolckinne Eva sulcx oocq t' eenemael is [+]68 confirmerende ende ons waerschouwt wel toe te sien opdat wij 't ons niet te laet beclagen[4.].

Want gister den Commandeur eenige van Caepmans Hottentoos, hier bij 't fort haer onthoudende (quansuys als met de ander niet te doen hebbende, dogh eygentlijcq maer spions wesende, dat bij ons geveynst[5.] wort) door de voorss. tolckinne latende vragen hebben wat de Caepmans op ons schorten[6.], dat se dus aengaen ende off haer derhalve niet goet dachte dat ymandt van de hare met 2 à 3 van d' onse na haer toegingen om te vragen wat hun deerden ende de verschillen die der mochten wesen te sien met vruntschap te bemiddelen, etc., waren sijluyden daertoe niet te bewegen, ende seyde Eva naderhandt ons rondtuyt dat de Caepmans-capiteyn, Gogosöa, sijn volcq wel vermaenden haer rust te houden, met voorstellingen waer se blijven souden als de Saldanhars met groot volcq affquamen om te wijcken, doch dat sijn volcq sulcx door Domans tegenhitsinge sulcx[7.] doorgaens in de wint sloegen ende niet gesint waren ons oyt meer gerust te laten, dewijl se selffs haer nabuyren ende eygen lantsluyden niet ongemoeyt cunnen laten, wesende Eva oocq van sulcq gevoelen indien wij soo minnelijcke besendinge om vrede te maecken voornemen, sijluyden dencken souden dat sij nu genoegsaem over ons al meester waren, mitsgaders daerin door Doman oocq souden gestijfft worden ende blijven, soo langh tot se ter degen generalijck voelen wat de Nederlanders doen cunnen.

Boven allen 'twelcke ende wes bij den Commandeur langh ende breet mede[+] geproponeert wierdt, wijders oocq te letten stonde niet alleen op 't voorige, maer [+]68v off in desen alles nu oocq al reden genoegh gegeven sijn om de gemelte Caepmans op der vrije luyden gedaen versoecq, etc., capitalijcq te overvallen ende sooveel affbreucq te doen als wij cunnen, want onse Heeren Meesters per hare generale missive van den 2 September anno passado meenen (altoos tot die tijt) noch geen suffichante reden daertoe voorgevallen te wesen.

Sulcx dan jegenwoordigh 'tselve, na ons geringh oordeel, al sijnde, ende oocq

1. *wijs te maecken*, te leer.
2. aan die gang, brandende hou.
3. van plan is.
4. In die teks staan *belagen*. Skryffout reeds deur Brill verbeter.
5. gedoen word asof ons dit nie weet nie.
6. *schorten op*, ontevrede wees oor (WNT XIV, 915).
7. Herhaling van *sulcx* in albei tekste.

geacht wordende voor Godt oocq rechtvaerdigh ende oocq verantwoordelijcq[1].

Dat dan noch wijders gedacht diende off het wel tot het rechte doelwit sal comen te strecken, namentlijcq niet om den buyt van de beesten nochte juyst om revengie off vraecq te nemen, die Godt alleen toecompt, maer om daerna met dese lants natie dan voorts gerustich sullen cunnen leven ende omgaen, dat 't voornaemste poinct sij om niet door onveyligheyt de wegen belet off verhindert te blijven van Compagnies vorder desseynen[2], te weten 'tgene diep te lande met reysen ontdeckt soude mogen worden ende de frequentatie met d' inwoonders dieper te landewaert in, welcke door de hostiliteyt (de Caepmans aen te doen) mochten affschrickigh van ons gemaeckt worden, etc.

Oocq dat sigh niemandt (gelijcq al de vrije luyden op haer request voor dato oocq voorgedragen) en[3] behoeft in te beelden dat de humeuren met hostile middelen sullen verbetert maer meer ende meer verargert ende verbittert, mitsgaders bij haer gepractiseert worden op alle schade die se ons in weervraeck aen te doen sullen cunnen bedencken.[+]

Sulcx dat aengaende de vrije coloniers hierinne al grooter swarigheyt gelegen [+]69
sij als deselve wel cunnen bedencken, soo met brantstichtinge aen hunne huysen, schuyren ende 't rijpe cooren als andersints, gelijcq deselve emmers alsoowel als wij weten dat de Caepmans rede dreygen te doen, ende Doman oocq weten te seggen, sulcx door de Bantammers op Batavia wel heeft sien geschieden, soodat dien slimmen gast haer daertoe dan oocq te meer sal ophitsen ende, 'twelcq 't slimpste sij, in alles cunnen onderrechten, etc.[(l)]

Ende volgens 'twelcke den Commandeur de vrije luyden bovendien allomme oocq gewaerschouwt hebbende, dat het d' E. Compagnie seer ongelegen soude comen haer, die se nu eens op de been hebben gebracht, weder van onder op te herhelpen, ende veel min hare schaden, hierna buyten vrede[4] te lijden, cunnen ofte goetvinden te vergoeden, maer elcq sijn eygen packjen souden moeten dragen. Ende daerop eerst alle de lantbouwers in 't openbaer op Compagnies corenlandt den Commandeur en de ondercoopman Roeloff de Man, mitsgaders nu jegenwoordigh de vrije borgerraden uyt alle derselver naem, conform haer request op den 7en verleden overgegeven ende in 't daghregister aldaer g'insereert, blijvende volharden bij hare gedaene absolutie[5] van noyt sulcx in gedachten gehadt te hebben, veel min dierwegen yts op de Compagnie te willen pretenderen[6], maer dat se alle periculen tot hun eygen laste haer willen getroosten, ja veel liever als langer dus ongerustich te leven ende berooft te worden van[7] degeene daer men niet als met alle vruntschap ende minne soeckt mede te leven, om welcke redenen haer versoecq, als vooren[+]

[+]69v

1. te verantwoord.
2. *vorder desseynen* = verdere planne.
3. Negatief: *nie*.
4. So in albei tekste. Brill lees *mede. Buyten vrede* = gedurende oorlogstyd? Die (twyfelagtige) interpunksie is van die redakteur.
5. *absolutie* sou moet beteken: ontheffing van aanspraaklikheid. Hier: *absolutie van noyt* = ontkenning van ooit.
6. *pretenderen op* = eis van.
7. deur.

per requeste gedaen, oocq was ende bleeff, dewijl het doch van dagh tot dagh erger wierd, eenlijcq dat het den Commandeur en de Raedt geliefde haer met Compagnies macht te helpen adsisteren, niet alleen deffensyff maer oocq offencyff, off dat hun selffs mochte toegestaen worden revengie te mogen haelen, waertoe haer selffs stercq genoegh kenden, volcx genoegh toe uyt te maecken, beter om te offenceren als haer voor geveynsde vrunden te deffenderen, etc.

Op alle 't welcke dan bij den Commandeur en de Raedt (verstercqt als vooren) aendachtelijcq geleth ende overwogen sijnde wat in desen te overwegen stonde, is eyntlijcq[1.] met gemeender[2.] stemme, na wel rijpe ende langhsaeme genoege deliberatien, goetgevonden ende g'arresteert, dewijl men oocq gansch geen ander middel siet om tot rust off vreedsaemheyt met dit gemelte Caepvolcq te comen, dat men d' eerste gelegentheyt voor[3.] de beste sal waernemen, om haer met een goede macht (doenlijck sijnde) schielijcq te overvallen ende verrassen, mitsgaders soo veel bestiael ende mannen gevangen te nemen als mogelijcq wesen sal[(m)], met vermijdinge sooveel doenlijck van alle moortdadige bloetstortinge, maer om de gevangens als hostagiers te houden ende alsoo die 't mochten comen te ontvluchten, daerdoor in toom ende devotie te brengen, op hope met die[4.] middel tot gerustheyt te comen, te meer dewijl men voor seecker houdt het haer de rechte Saldanhars, hare vijanden, al soo weynigh als van Herry sullen aentrecken, maer te liberder afcomen om met ons gerustiger om te gaen als te vooren, vermits dese Caepmans altijt daerinne de principaelste beletters sijn bevonden.

[+] Tot uytvoeringe van welcke voorss. saecke dan ordre is gestelt alles op voorraedt[5.] vaerdigh te maecken ende Godt de Heere bij den Raedt gebeden hij [+]70
ons met sijnen zegen ende hulpe gelieve bij te woonen. Amen.

Aldus gedaen, geresolveert ende g'arresteert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als vooren.

Was geteyckent:
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
't mercq X van Hendrick Boom
Abraham Gabbema
't mercq [illegible] van Jan Reynierss.
Pieter Everaerts.'

Sooals[6.] dese resolutie geen uyr genomen was, compt er tijdingh dat Brinckman al sijn beesten (bij de 30 in getal) ende al sijn schapen (in de 70 stucx sijnde) mits-

1. eindelik.
2. algemene.
3. Gewoonlik, ook in Ndl., *de eerste*, *de beste* (sonder *voor*).
4. Oor die verwarring van geslagte in 16de en 17de eeuse Ndl., vgl. Bosman: *Oor die Ontstaan van Afrikaans*, eerste uitgawe, bls. 105.
5. *op voorraedt*, vooruit, by voorbaat.
6. Bywoordelike voegwoord van tyd. Beter: *soo als*.

gaders oocq de rest van Vasagies ende van Roons beesten genomen ende Brinckmans cameraet, Symon in 't Velt, nadat hij sijn roer op de Hottentoos gelost had, overvallen ende met hasagayen seer ellendigh vermoort was door wel 7 wonde, ende een slaeff een wonde gecregen hebbende, den tolcq Doman daeronder geweest ende voorss. Symons roer selffs opgevat ende medegenomen, welcke door 7 vrije luyden vervolght sijnde, doch sullen na onse vreese niet achterhaelt worden ende peryckel lijden van oocq in de loop[1.] te blijven. Is derhalven datelijcq ordre gestelt de voorgenomen soldaten aen der vrije luyden huysen te bestellen om haer vorders soo veel mogelijcq voor meerder ongeluck te helpen bewaren ende voorts alle preparade gemaeckt[+] tot voorcominge van vorder onheylen, alsoo jegenwoordigh nu al 4 bouwerijen glad in ruyne sijn ende stil staen, juyst in dese rechte ploegh- ende saytijt, tot groot nadeel van den bouw, etc. [+]70v

Ende soo haest en quam 't gerucht niet aen 't fort, off al de Hottentoos hieromtrent namen de vlucht met vrouwen, kinders ende al.

20 *dito*, doncker, graeuwe lucht. Wierden al des Compagnies beesten bij 't fort van 't corenlandt gehaeldt, uytgenomen de meeste schapen ende Compagnies ploeghende wagenbeesten om den bouw mede waer te nemen, etc. vermits hier geen meer schapen in de stal mochten[2.].

Item oock, dewijl men siet datter met minne omtrent de Caepmans niet te winnen sij ende deselve oocq dreygen, eer se ophouden, al ons vee te willen weghnemen, ende dootslaen die haer maer sulcx trachten te beletten, etc., is overal voorts volcomen verloff gegeven alle deselve, waer se die begaen[3.] cunnen, vast te houden ofte onder de voet te schieten, verstaende die se hier off daer bij haer huysen cunnen betrapen[4.] off elders ontmoeten[5.], opdat elcq bij huys blijve 't sijne te bewaren ter tijt nader ordre sal gegeven worden om daer expres op uyt te gaen, als onse uytgesonden spions weder thuyscomen met degelijcke contschap waer men hun best sal cunnen waernemen om de meeste affbreucq te mogen doen, ende eens degelijcke schrick daeronder te brengen, etc.

De tolckinne Eva bleeff alleen bij den Commandeur in huys, welcke alle preparade siende ende hoorende, omdat voor haer (vermits sij goet Duyts spreeckt ende verstaet)[+] qualijcq yets verborgen cost blijven, scheen seer verslagen te sijn, ende seyde dat die gister noch aen 't fort waren, haer wilden mede weghtronen, maer was liever hier gebleven ende eenlijcq[6.] bangh dat van Oedasöas volcq, hier comende, daeronder mochten doot raecken, daer men haer van verseeckerden dat voor gesien[7.] soude worden, maer dat wij nu de Caepmans moetwille al te langh verdragen hadden ende emmers door haer[8.] verleden Sondagh noch laten versoecken om vrede, die sij niet en wilden accepteren, maer daerenboven 's namiddags een vrijborger soo [+]71

1. *in de loop blijven* slaan op die '7 vrije luyden': in die slag bly, verlore gaan.
2. = Ndl. *konden*, d.w.s. daar was nie plek vir hulle nie.
3. bykom.
4. Byvorm van *betrappen*, afleiding van *trap*, val om diere te vang, Eng. *trap*.
5. op die lyf loop.
6. alleen.
7. gesorg.
8. d.w.s. Eva.

jammerlijcq vermoort ende over de 70 schapen ende 40 beesten, boven de vorige, weghgenomen hadden, 'twelcke een saecke was dat Godt de Heere van sulcke menschen (die Hem niet en kenden) seer mishaeghden ende ons daerom toestondt niet alleen alle mogelijcke tegenweer te bieden, maer oocq deselve jegenwoordigh sooveel affbreuck te doen als wij sullen cunnen, opdat se, door minne niet hebbende gewilt, per force tot beter verstandt ende ommegangh mogen worden gebracht, ende in welcq rechtvaerdige saecken ons Godt de Heere oock helpen ende bijstaen soude.

's Namiddags quamen onse uytgesonden spioniers[1.] thuys met raport, dat se nergens yets hadden cunnen vernemen, verstaende in de Houtbay, Berghvalye ofte aen eenige[2.] oorden van dese Caep, ende dat oocq daer nergens omtrent in 6 à 8 maanden tijts legers off beesten geweest waren, sijnde daeraen te mercken, dat het[+] overal groen bewassen ende niet betreden was, sulcx deselve voorseeckers na 't overgebergte van Africa[(n)] geweecken sullen sijn, daer se te vangen sijn als [+]71v een vogel die der vlieght[3.].

's Avonts comt tijdinge dat den vrijborger Jan Reynierss. mede al sijn beesten weghgenomen waren van dicht voor sijn huys, doch meest door eygen slofficheyt, omdatter niemandt bij had ende hij selffs met sijn vrouw aen 't fort was, hebbende maer sijn maet ende een jongen thuys ende de beesten wat te laet aen de overcant van de Verserevier[(o)] gelaten.

Soo cregen oock tijdingh dat heden wel 20 Hottentoos gesien waren omtrent den Bosheuvel op des Commandeurs landt, 't alderverste, wel 3½ uyr gaens van 't fort leggende, met meeninge om die beesten oocq wegh te haelen, maer hadden noch geen cans gesien.

Wierd derhalven na Compagnies corenlandt, de vrije luyden ende voorss. Bosheuvel meer soldaten uytgesonden om voorteerst emmers wel te bewaren dat elcq noch had, mitsgaders alle hantwercken[4.] ende bosvolcq, etc. ingetrocken, om oocq Compagnies vee, hier aen 't fort (in een seer schonen aental sijnde) seecker te hoeden, daer se al roemen bij regenachtigh weer achterheer[5.] te sullen comen.

De 7 vrije luyden, gisteravondt Brinckmans beesten vervolgt[6.], waren door de Hottentoos (die se, omtrent 20 persoonen stercq sijnde, weghgenomen hadden)[+] weder terugh gedreven, doch hadden haer deselve seer sloffelijcq niet anders [+]72 gearmeert meest als met vorcken ende maer 2 à drie met schietgeweer, sulcx het veele oocq al haer eygen slofficheyts schult is, 'twelcq de Hottentoos van tijt tot tijt affgespeculeert hebbende, nu tot haer voordeel seer wel weten waer te nemen, ende voornamentlijcq Doman haer in alles al voorts aen te moedigen, op wiens lijff derhalven

1. Vorm wat afwissel met *spions*. Vgl. hiervóór, fol. 70v.
2. Soos in Afr. = Eng. *any*.
3. d.w.s. net so min.
4. Vir *hantwerckers?*
5. Dit kan 'n skryffout wees vir *achterheen*, soos Brill dit emendeer. Dit kan egter ook 'n wisselvorm van *achterher* wees. *Heer* naas *her* kom dialekties in Ndl. nog voor. Vgl. WNT VI, 355.
6. d.w.s. *vervolgt hebbende*. Vgl. Verhage, a.w. bls. 136.

gestelt hebben levendigh 100 ende doot 50 guldens, mitsgaders voor andere van de gemeene rovers 20 guldens levendigh ende 10 doot, vrouwen ende kinders halff gelt, om welcke premien te verdienen verscheyde hantwercks vrije luyden[1.] ende die nu haer beesten verlooren hebben, hun[2.] voornemens sijn ende aengeboden hebben te laten employeren om te sien off men de rovers, ende voornamentlijcq Doman, sal cunnen in handen crijgen, waermede na alle apparentie de roverijen wat comen[3.] te cesseren ende een goede schricq gemaeckt worden, daer d'Almogende sijn zegen toe geve.

Nieuwe maen, *den* 21 *dito*, 's morgens seer nat, stormigh, doncker weer. Wierd een expres gebedt gedaen tot Godt, dat sijn slaende handt dogh wilde van ons affkeeren, ons jegenwoordigh vrij latende gevoelen[4.] met de groote sterffte onder 't vee als steelen, roven ende moorden deser barbarise menschen, waertoe tegen morgen oocq een vast-, ende bededagh is ingestelt.

D' aengeboden vrije luyden na het voorss. gebedt vaerdigh ende g'armeert om op de Hottentoos uyt te gaen, quam den vrijborger Jan Reynierss. versoecken sijn vrouw aen 't fort te mogen laten brengen ende de vrije luyden van Otto, Steven ende[+] Harmans[5.] geselschap met al haer schapen ende beesten, tot op 6 na, voor haer wagen aen 't fort wijcken[6.], dervende deselve niet langer aen hun huysen [+]72v
wagen uyt vreese van brantstichtinge, sijnde den fiscael oocq uyt vreese van brantstichtinge, om de vrouw ende kinderen van Hendricq Boom ende d' ander vrije luyden te waerschouwen, bij noot hun retraict op de steene redout Corenhoop, dicht bij hun wooninge staende, off mede aen 't fort te nemen, sullende d' E. Compagnie met hare ploeghbeesten de schuyr ende oocq den Commandeur de sijne aen den Bosheuvel tot 't uytterste sien in te houden, alsoo de Hottentoos daer nu op blijven vlammen[7.] ende volcq uytgemaeckt[8.] is op haer oocq te passen, die Godt de Heere met couragie ende cloeckmoedigheyt wil begaven[9.], ten eynde wij eenige schelmen mogen becomen, etc.

Staende het seer desolaet aen te sien dit vluchten der arme lantluyden ende sijnde oocq op 't hooghste jammer van den rogh ende taruw, dagelijkcx ende meestal in de grondt gebracht ende veele al mooy groen staende, ende elcq nu met maer 6 trecqbeesten gesint[10.] haer huys te bewaren ende op de Hottentoos mede toe te leggen sooveel als mogelijcq is, om met voorss. beesten ende wagens eenigh vorder goet bij noot op 't uytterste noch te salveren.

Ende om de Hottentoos te beter te achterhaelen in 't lopen daer se ons te gaeuw sijn, soo is verstaen al de slaven (seer op deselve gebeten sijnde ende haer wel willende

1. *hantwercks vrije luyden* = *vrije hantwercksluyden*.
2. *hun* behoort by *aengeboden hebben*, nie by *voornemens syn* nie.
3. So in albei tekste. *Sullen* voor *comen* weggeval?
4. nl. die *slaende handt*.
5. Die genitiefs-*s* van *Harmans* geld ook vir *Otto* en *Steven*.
6. d.w.s. <*quam*> *wijcken*.
7. begerige blikke op slaan.
8. vir die doel afgesonder, uitgerus.
9. beskenk. Verouderd behalwe die verl. deelw. *begaafd*.
10. WNT IV, 2225: 'Met betrekking tot handelingen waarbij gevaar of bezwaar is te duchten: tot iets bereid'.

+ eeten) uyt de kettings te slaen ende tegen de Hottentoos met halve-piecken[1.] voor eerst te gebruycken tot sij hasagayen tot meerder offentie sullen becomen hebben, +73 moetende jegenwoordigh over de 40 man bij de beesten ende schapen hier aen 't fort ende Compagnies corenschuyr worden gehouden, buyten die men noch overal tot defentie voor de vrije luyden heeft uytgesonden, in vougen jegenwoordigh in 't fort maer een sargeant ende corporael met 2 soldaten in de poort de wacht houden ende alle hantwercken[2.] ingetrocken sijn, volgens 'twelcke dan oocq (de saecken dus blijvende staen) te wenschen was hier een schip lagh om ons daeruyt wat te mogen verstercken, etc.

De vrijborger Hendrick Boom, een seer goet huys gebout ende al sijn welvaren daeraen te cost gehangen wesende, wel 17 à 1800 guldens aen te goet gehadt hebbende soldije bij de 6 jaren verdient, sonder yts op te nemen, bleeff met sijn huysvrouw mits[3.] de bijgevoegde adsistentie van de 2 Compagnies soldaten (doch al te stout[4.]) geresolveert het uytterste uyt te wachten ende haer voor hun goet ende bloet (hebbende 5 kinderen) ende veel schoone beesten, schapen, verckens, hoenders, etc., soo langh als mogelijcq ware te deffenderen, eer se na de redout Corenhoop wilden vluchten, daer hun de vrouwen ende kinderen van de lantbouwers, Jacob Cloeten ende Jan Martenss. de Wacht[5.] hadden geretireert ende de mannen thuys gebleven om, als vooren geseght, hare huysen te bewaren ende te sien waer het soude heen willen.

+ Ondertusschen is door den fiscael (overal uytgesonden wordende) onder andre oocq laten ordre geven om aen Compagnies schuyr een vaster crael te maecken, +73v dewijl al 't vee hier in de Taeffel-valey geen weecq de cost can crijgen ende deselve derhalven nootsaeckelijcq ver aff moeten geweyt worden ende alle dagen aen 't fort niet cunnen comen ofte te houden sijn, anders als eenige van de outste ende onbequaeme tot den aenteelt, die men tot spijsinge voor 't guarnisoen gebruyckt ende dichtbij moeten houden, om bijtijts te laten slachten eer se op 't velt doot blijven ende van verre dan qualijcq levendigh off goet cunnen thuys gebracht worden, ende tot bewaringe van voorss. beste vee ende der vrije luyden bestiael ende huysen 32 soldaten g'ordonneert, namentlijcq 20 te wachten op Compagnies ende 10 op der vrije luyden goet, helpende de vrye luyden hier bij 't fort 's nachts de buytenwachten houden ende rontsom overal de ronden waernemen, etc., waerneffens dan oocq eenige liefhebbers op Hottentoos te loeren sijn uytgegaen ende oocq preparade gemaect wordt om ten dien eynde oocq de Bataviase banditen (om haer vrijdom ende lossinge te verdienen) neffens eenige slaven te armeren, tot welcke lijffeygenen dan oocq hasagayen na hun manieren ende onderwijsinge worden gemaeckt, daer se al beter ende ficxer mede weten om te gaen als de Hottentoos, ende ordre gestelt is te versorgen, dat de slaven hun[6.] vrouwen wel hier gehouden worden, om 't wegh-

1. lanse.
2. Vgl. fol. 71v waar vermoed word dat dit *hantwerckers* moet wees.
3. tesame met (WNT IX, 890). Tans verouderd.
4. dapper, roekeloos.
5. Brill maak hiervan *nacht*. Prof. Thom het my die juiste lesing aan die hand gedoen.
6. Omskryf die genitiefverhouding in die meervoud.

blijven te prevenieren, alsoo bevonden is dat se daer veel van schijnen te houden ende die niet licht verlaten sullen, etc.

Biddagh, 22 *dito*, 's morgens noch al even onstuymigh, nat, vuyl weer, is conform[+] 't goetvinden van gister een bidsermoen ofte predicatie gehouden ende Godt de [+]74 Heere gebeden om Sijn hulpe ende zegen in dese periculeuse ende beroerige[1.] tijden, etc.

's Namiddags verstonden dat weder eenige Hottentoos omtrent Jan Reynierss. ende Boomtjes wooningen vernomen ende op de beesten loerende waeren, waertoe haer dit donckere, natte weer seer favorabel valt, vermits niemandt droogh geweer can houden, 'twelcq sijluyden door Domans onderricht oocq wel weten ende daerom sulcke tijden principaelst maecken waer te nemen.

Sijnde oocq verscheyde vrije luyden soo vreesachtigh ende met sulcke schricq bevangen bevonden, dat eenige, op de redout Corenhoop gevlucht, haer huysen den verleden nacht al t'enemael verlaten ende ten proye van de Hottentoos gestelt hadden. Item oocq aen allen canten den bouw glad stil ende in 't riedt laten lopen[2.], als dervende niemandt met ploegen ofte yts in 't velt comen, ende dat juyst nu in de regentijt, sulcx het seste paert[3.] wel sal blijven leggen, tot groot achterdeel. Is derhalven

den 23 *dito*, 's morgens ten eersten den fiscael uytgesonden om haer overal een beter moet ende couragie in te spreecken ende oocq dese navolgende ordres te stellen, namentlijcq:

die haer beesten quijt sijn, haer ploegen, eggen ende alle gereetschappen tot den[+] bouw te brengen aen Compagnies schuyr off de steene redout, om daer wel bewaert te blijven ende niet mede van de Hottentoos om 't ijsers wille gebroken [+]74v ende gestolen te worden;

ende die noch beesten hebben ende daermede niet derven bouwen, deselve te weyden onder Compagnies bestiael bij de schuyr off 't fort;

elcq te waerschouwen datter voor geen 14 dagen londt is ende daerom haere lonten spaeren soo veel als mogelijck sij, te dien eynde aen deselve gedooffde coolen te houden dat beter als poplondt[4.] ende datelijcq te ontfoncken is;

dat niemandt sijn huysen sal verlaten, maer hun vrouw, kinders, coorn ende goederen wel aen de voorss. redout ende Compagnies corenschuyr brengen mogen, want alsoo de Hottentoos soodanige schrick ende vrese onder d' onse merckende, daerop te stouter worden souden ende haere huysen in brandt steecken, op 'twelcke bysonder nootsaeckelijcq moet wacht gehouden blijven;

1. Afleiding van *beroer*, onrus, opstandigheid. Reeds in die 17de eeu seldsaam, tans verouderd (WNT II, 1914 en 1918).
2. *in 't riedt laten loopen*, verwaarloos, in die war laat raak. Oorspronklik met betrekking tot 'n roeiboot (WNT XIII, 132).
3. part, deel.
4. lont om 'n brandpop (WNT XII, 3427) mee aan die brand te steek. Samestelling in WNT alleen onder *lont*, nie onder *pop* nie.

dat hun des Commandeurs particuliere volcq ende bouwlieden aen den Bosheuvel (op die[1.] buytenste frontier) sullen houden ten uyttersten toe ende den bouw evenseer als oyt te vooren laten voortgaen ende beneffens dien goede wacht houden; oocq desselffs vrije timmerluyden haer soo veel doenlijcq haesten met de vaste corps du guarde in der ijl aff te maecken tegen aen 't crael, etc.;

[+] dat ydereen voornaementlijcq oppast te bewaren ende beschermen 'tgeene hij noch heeft; [+]75

ende 't uytgesonden volcq vooreerst maer sien een off meer Hottentoos levendigh in handen te crijgen, om deselve dan per force te gebruycken tot aenwijsinge van haer legers, om die dan te seeckerder te vinden ende overvallen met grooter macht;

al de vrije luyden die niet en bouwen met haer persoonen, wagens ende bijhebbende beesten, Compagnies volcq te helpen uyt de naeste bosschen te hacken ende bijhaelen tot 800 stucx dicke palen, langh 10 voet, ende dicq genoegh om met haer hulp de geprojecteerde ende g'ordonneerde vaste crael aen Compagnies schuyr in der haest in defentie te brengen, tot vaste bewaringe ende retraict voor haerluyder beesten ende goederen, etc., ten alderhoogsten nodigh;

Compagnies bouwmeester Pieter Cruythoff te seggen dat met alle vigeur de ploegen en de bouw laet voortgaen, ten dien eynde de dorssers tot mesten van 't landt gebruyckende soo langh het nodigh is, ende dan, off oocq bij nat weer, wederom aen 't dorssen, etc.;

als 't landt aen dees sijde de Drooge-revier altemalen besaeyt is met taruw ende garst, dan aen de beneden cant van d' oversijde der voorss. reviere te ploegen, om met haver te besayen, namentlijcq daer de boomen al sijn uytgeroeyt, tot voer voor de paerden ende esels[2.], etc., seer nootwendigh;

ende de soldaten tot bewaringe van de ploeghbeesten ende schapen altijt omtrent de ploegers ende eggers te weyden ende deselve in 't gesicht te houden tot te beter[+] bewaringe ende defensie oocq van Compagnies bouwluyden; [+]75v

item oocq in dier vougen op den Bosheuvel te doen;

ende dat Boomtjen vrij magh sijn beesten onder 't faveur van Compagnies beestenwachters weyden, 't sij die van 't fort ofte van de schuyr, daer 't hem best sal gelegen comen, dewijl hij noch met al sijn vee, vrouw, kinders ende goet blijft even constant 't huys houden;

ende dat emmers de brugh, soo haest 't crael gereet is, oocq ten eersten verbreedt wort over de rivier Liesbeecq bij Harmans wooninge, om met beter gemacq de beesten ende wagens over te cunnen drijven ende mennen.

Den fiscus 's avonts weder thuys comende, rapporteerden dat die van Vasagies geselschap soo bangh waren dat se (schoon haer een soldaet noch bijgevoucht was) 's nachts niet langer wilden in haer huys blijven, vertragende[3.] oocq soodanigh in

1. H: *die*, K: *de*.
2. Oorspronklik Spaanse esels afkomstig van Santiago? Vgl. bls. 27 hiervóór, of St. Vincent? Vgl. bls. 83 hierna.
3. verslappende.

hunnen bouw, etc.; ende opgenomen hebbende d' een ende d' anders verlies, is bevonden elcq ontrooft te sijn, ende noch behouden te hebben, als te weten:[+]

[+]76

Jan Reynierss. geselschap, in 2 eygenaers bestaende, quijtgeraeckt:		koeb. schapen
6 trecqbeesten		
12 melcqkoeyen,		
6 vaersen, is samen	stucx	24
hebbende behouden 1 koe, 1 kalff, 1 Caeps ende 5 Hollantse schapen.		
Brinckmans geselschap is, behalven de doot van sijn macker Symon In 't Velt, ontrooft:		
10 trecqbeesten,		
7 melcqkoeyen,		
2 calven, sijnde samen	stucx	19 ende 67[1.],
ende maer behouden 5 schapen ende een calff.		
Vasagies geselchap, idem in twee eygenaers, ontrooft:		
8 trecqbeesten,		
6 melcq-ditos,		
3 calven, is samen koebeesten	stucx	17
ende behouden 2 trecqossen.		
Roons geselschap, in drie mackers bestaende, ende sijnde de nieuwste vrije luyden, welcke noch niet een voet landt omgebouwt hebben, sijn ontrooft:		
6 ossen ende		
2 koeyen, sijnde samen	stucx	8
ende behouden maer 2 koeyen.		

Soodat de Caepmans dese 4 geselschappen hebben ontrooft, jongh ende oude koebeesten 68 stucx ende 67 schapen, ende daermede derselver bouw t' eenemael onder de voet gebracht, welcke uyt Compagnies jegenwoordige bestiael voor dit

1. d.w.s. *schapen*.

saysoen, vermits het ál koeyen ende heel jongh goet van bulletjes, noch onbequaem om te trecken sijn, seer beswaerlijck weder op de gangh sullen cunnen geholpen worden, daer echter sooveel mogelijcq middel toe gesocht ende om g' ijvert wordt, maer aengaende Roons geselschap, welckers 2 mackers seer slap ende traegh volcqjen is, dogh noch weynigh schult gemaeckt hebben, sal men apparent weder in Compagnies[+] dienst moeten aennemen, off hun in dienst van andre vrije luyden op daghgelden, etc. laeten erneren, die der dogh oocq seer nootsaeckelijck van doen[2.] sijn. [+]76v

2. *van doen*, nodig.

24 *dito*, doncker, betogen lucht met westelijcke wint, dogh wat beter weer als de voorige dagen. Waren weder eenige Hottentoos omtrent den Bosheuvel vernomen, loerende op des Commandeurs beesten, van welcke Hottentoos bijna 2 à 3 in de cnip souden geraeckt hebben, indien niet een van de vrije avonturiers, achter biesen ende bosjens leggende, sigh ontijdigh ontdeckt had, als wanneer deselve weghliepen ende met vluchten ontquaemen, vermits se d' onse te radt in 't voorlopen sijn ende maer met listicheyt sullen cunnen achterhaelt worden.

Sondagh, *den* 25 *dito*, 's morgens quaemen de gemelte vrije avonturiers weder thuys, sonder anders yets als boven verhaelt uytgerecht ofte opgevonden te hebben.

Heden namiddagh is den Commandeur na al der vrije luyden wooninge geweest, onder andren 't volgende in ordre gestelt ende begin gemaeckt hebbende, namentlijcq:

dat alle Sondaghsnamiddags de borgers hier bij ende om 't fort woonende (genaempt de stadts-borgers[1.]) met haren corporael, dewijle de parade van 't fort gedaen wordt ende de militie in 't geweer staet, sullen comen binnen 't fort, eens 2 à 3 mael omtrecken, ende dan weder de poort uyt voorts na haeren sargeants ofte hooftofficiers[+] woninge, omme aldaer te vergaderen ende dan met al de lantborgers[2.] te verschijnen aen de steene redout Corenhoop, daer sigh den Commandeur, [+]77
off yemandt uyt den Raedt, altijt sal laeten bijvinden, om na het te doen sermoen aldaer, de borgersparade en de visite over hun geweer aen te sien, mitsgaders deselve elcq met een romer wijn off brandewijn te laten beschencken ende dan yder na sijn wijck weder laten keeren, alsoo apparent om den brandewijn veele trage noch aengeloct sullen worden, die anders wel achterblijve ende te min oppassen mochten, schoon het tot hun eygen deffentie, etc., nootsaeckelijcxt is;

doch aengaende den vrij-houtsager, Leendert Corneliss. ende sijn volcq, omdat se al te verde woonen ende niet versuymen soude, sullen alle Saterdaghsnamiddags door den fiscael ende sargeant besogt ende gevisiteert worden, ende volgens dien maecken tegen 1 à 2 uyren in haer volle geweer vaerdigh ende gereet te staen;

item oock des Commandeurs particuliere lantbouwers, hare naeste buyren, ende woonende de alderverste ende uyterste van alle de coloniers;

sullende op <hem> die sijn geweer niet ficx hout, etc., boeten gestelt ende oocq ordre beraempt worden tot het employement van dien.

[+] Den Commandeur even voor den avont thuyscomende, wierd een schip gesien benevens het Robben-eylandt, comende met een Noortwestelijck lucbjen voor [+]77v
de wint opseylen.

26 *dito*, 's morgens goet weer ende wint als gister, lagh hetselve al op de rheede, wesende het bootjen *Zuylen*, den 27en April de retour van St. Helena herwaerts aen vertrocken, sulcx in 29 dagen tot hier geseylt was, medebrengende, beneffens de

1. Vroeë onderskeiding tussen stads- en landsburgers. Vgl. volgende noot.
2. In teenstelling met ‘stadsborgers’.

packen cleden, in plaetse van 22 lasten rijs voor dese plaetse in de schepen *Amersfoort*, *Phenicx*, *Walvis* ende *Z.zee*[1.] op Batavia gescheept, niet mere als 2 à 2½ lasten rijs, sijnde de rest over deselve schepen aen St. Helena verdeelt, tot streckingh van hare provisie op hun vordere te doene reyse, dat ons al weder doet sober blijven, als hebbende in plaetse van 60 nu niet meer als tusschen de 18 ende 19 lasten rijs ontfangen, waerbij ons tot groote schade noch bij compt, dat ons de Caepmans ende Tabacqdieven met hunne adherenten, soo schielijcq met moorden ende roven dagelijcx seer vijandelijcq overvallen ende den bouw doen verachteren ende op veele plaetsen stilstaen.

Bij voorgemelte 4 retourschepen waren de ander vier, op den 8en Maert van hier gescheyden, aldaer 25, 28 ende ultimo dito wel bij gecomen ende gesamentlijcq den 8en April van dito eylandt na 't Patria verseylt, daer hun d' Almogende salvo wil geleyden.

Soo waren oocq aldaer aengeweest vier Engelse schepen, te weten d' *Egle*, 13,[+] ende de *Negro*, 19, de *Verginis*, 20 ende de *Kingh Ferdinando*, 25en April[(p)], 2 [+]78
van Suratte ende 2 van Coromandel, welcke den 25 dito gecombineert naer Engelandt sijn vertrocken, ende te seggen wisten datter 2 fregats uyt Engelandt alle dagen waren te verwachten om haer, ende die noch wel (na hun seggen) tot 20 stucx volgen souden, naer huys te convoyeren, welcke fregats oocq empassant voor de bocht van Gunea souden cruyssen op Spaense schepen ende dan van daer op St. Helena, ten eynde voorss., comen, doch dewijle die wat langh achterbleven ende sijluyden nu onder hun vieren waren, hadden geresolveert gecombineert het naer huys te wagen ende d' onse aldaer groote beleeftheden bewesen, in recompense van d' accomodatien die se verstonden den verlegen capiteyn Morgan op den *Dolphijn* hier aen de Caep gedaen was[(q)].

27 *dito*, 's morgens heel nat, doncker, regenachtigh weer, quam tijdingh aen 't fort dat den vrij-houtsager Leendert Corn. van Zevenhuysen gister omtrent een uyr voor den avondt in sijn bos bij den Bosheuvel, wel 3 uyren van hier, van 50 à 60 Hottentoos overvallen, doch hij maer even in den hals met een hasagay gequest was ende sijn volcq met schietgeweer juyst bij der handt comende, deselve datelijcq op de vlucht gejaeght hadden, sonder (mits hare rappicheyt) eenige Hottentoos gecregen off gequest, maer 5 hasagayen behouden te hebben, die se[2.] na hun[2.] noch maer verschoten hadden.

Is derhalven datelijck den onder-chirurgijn met 4 soldaten na hem toegesonden, neffens den lantmeter om hem te onderrechten van ten eersten een beschansingh van plancken, gelijcq aen den Bosheuvel gedaen is, etc. in der haest op te slaen tot beschermingh,[+] alsoo wij mits ons weynige volcq niet anders als ons selffs vooreerst wel [+]78v

1. Afkorting van *Zierikzee*. Dieselfde skepe, met uitsondering van die *Phoenix* wat later kom, was in April 1660 weer op die uitreis aan die Kaap.
2. Dit is nie duidelik op wie die *se* en *hun* respektiewelik slaan nie.
2. Dit is nie duidelik op wie die *se* en *hun* respektiewelik slaan nie.

te bewaren en[1.] cunnen doen, mochte anders wel yemandt op haer[2.] gesonden worden, om te sien off men ergens eenige achterhaelen ende onse wapenen laten voelen conde, 'twelcq nu tot nader ontset van volcq uyt d' eerst aen te comen schepen moet uytgestelt blijven, ende maer geleth ons onder Godts beschut soo naeuw te bewaren voor meer schade ende moort als mogelijcq is.

's Avonts quamen de uytgesonden persoonen met den lantmeter weder thuys, rapporterende dat de quetsuyr aen Leendert Cornelis voorss. maer een schamschoot[3.] sonder noot was, ende omtrent 30 Hottentoos aen den Bosheuvel bij des Commandeurs particuliere lantbouwers geweest, doch van deselve met schietgeweer ende <van> eenige slaven met hasagayen vervolght, gevlucht ende ontcomen waren.

Wesende voorss. Leendert Corneliss. besigh sigh met pallissaden te beschansen, gelijcq des Commandeurs volcq hun met plancken doende waren.

Dingsdagh, den 27en May 1659[(r)]

'Dewijle den Raedt jegenwoordigh in geen meer persoonen bestaet als den Commandeur[+] en de ondercoopman Roeloff de Man, mitsgaders den sargeant van de soldaten, die oocq heel sieck ende daerom noch selden gebruyckt is cunnen [+79] worden, ende jegenwoordigh mits der Hottentoos oorlogh, etc., ons boven vermoeden soo schielijck over den hals gecomen, dagelijcx wat meer als ordinaris te delibreren valt Soo is, ingesien de bequaemheyt van den fiscael, Abraham Gabbema, ende sijne, door lange ervarentheyt becomen kennisse van saecken, welcke oocq sedert het affsterven van den vendrigh Jan van Harwarden (gelijcq denselven) in alle voorvallende gelegentheyt, soo buyten als binnen, overal is gebruyckt, op approbatie van d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India, verstaen denselven, tot versterckinge des voorss. Raedts, mede als een lidt in den Raedt te assumeren ende naest den ondercoopman voorss. cessie te laten nemen, mitsgaders den adsistent, Gijsbert van Campen, als secretaris in voorss. Gabbema's stede, die 't beneffens het fiscaelsampt placht te becleden, welcke beyde dan de gewoonlijcken eedt sijn affgenomen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man.'

28 *dito*, noch al regenachtigh weer ende westelijcke, slappe coelte. Hadden haer nergens Hottentoos verthoont.

1. Tweede negatief.
2. nl. die Hottentotte.
3. Vir *schampschoot*, saamgestel met die stam van *schampen* = Afr. *(weg)skram*. Afr. *skramskoot* is saamgestel met die stam van Ndl. *schrammen. Schampen* beteken 'afstuit', *schrammen* 'skuur, effentjies oopskeur'.

29 *dito*, 's morgens liefflijcq weer, quam den vrij-borger Steven Janss. seggen, datter een partije verleden nacht al in haer schapenstal gebroocken, dogh (hun wacker[+] vernomen hebbende) weder gevlucht waren. [+]79v

Weynigh daerna quam Hendricq Boom seggen, dat se te nacht met hun zeventhiene oocq in sijn beestencrael gebroocken ende eenige al aen 't uytdrijven van dien besigh waren, doch hij met sijn knechts uytcomende, hadden de vlucht genomen, sonder ymandt met haer schietgeweer te hebben cunnen begaen[1.], vermits den doncker, ende hadden gereetschappen gevonden daer se vuyr mede maecken, menende dat se sijn huys hadden gesocht in den brant te steecken, daer hun Godt voor behoeden wil, want sulcx een onversettelijcke[2.] schade voor de luyden wesen soude, vermits oocq het cooren, datter veele noch ongedorst is, hebben leggen.

's Namiddags wort een soldaet van den Bosheuvel thuys gebracht welcke twee quetsuren met hasagayen in 't dicq van sijn been gecregen had, ende rapporteerden dat voormiddags omtrent elff uyren ongeveer drie à vier hondert Hottentoos op des Bosheuvels 25 beesten (met hun vieren bewarende), aengevallen ende na omtrent ½ uyr vechtens elff van deselve weghgecregen hadden, voerende Doman den trop, die op voorss. persoon vijff hasagayen verschoten dogh geen Hottentoos cunnen quetsen had[3.], vermits die de schooten wisten te ontduycken ende voorts met verhaelden buyt waren deurgegaen, waermede sij des Commandeurs particulieren lantbouw (op d' uytterste frontier leggende) al bijna mede hebben vruchteloos gemaeckt, sijnde jegenwoordigh aldaer omtrent 25 mergen landt, met schoonen, witten taruw besayt ende over de 1200 wijngaerden op den bergh[4.] geplant, altemaelen[+] geruyneert ende 't vorder planten tot wel sooveel duysent dit saysoen voor gehadt, apparent door dese overlast mede gestut alsoo de tijt[5.] haest [+]80 aencompt.

Donderdagh, den 29en May anno 1659[(s)].

'Om de jegenwoordige roverije der Hottentoos te beter tegen te staen, is na rijpe deliberatie goetgevonden alle de vrije luyden die niet bouwen[6.] cunnen, tot 10 stuyvers daegs aen te nemen, om ons daermede sooveel doenlijck te verstercken, ende eenige partijen volcx in 't velt off embuscade te houden, etc., verstaende voor niet langer tijt als de noot sulcx ten dienste van d' E. Compagnie alhier sal vereysschen ende voorss. struyckroverijen duyrende blijven, sijnde tot meerder affschricq van deselve oocq goetgevonden te planten[7.] 2 vijffponderstucken aen Compagnies schuyr, daer men d' overluyden mede can beschieten, noch een 2 ponder op de steene redout Corenhoop, daer der rede[8.] soodanigh al een leght, om Hendrick Boom

1. onder skoot kry. Die onderwerp van *hadden de vlucht genomen* is *se* (die Hottentotte), van *hebben cunnen begaen* is *hij met sijn knechts*.
2. onherstelbare.
3. Die sin is baie onduidelik: *elff van deselve* slaan op die beeste; die *trop* het die asgaaie op *voorss. persoon....verschoten*, maar hy (die *voorss. persoon*) kon geen van hulle *quetsen*.
4. berg, heuwel, waarteen V.R. sy wingerd geplant het en waaraan Wynberg sy naam te danke het.
5. nl. die planttyd.
6. landbouwerk doen.
7. op te stel.
8. reeds.

ende Jan Reynierss. aen de Noort, mitsgaders Ott<o> ende Stevens bouwerijen aen de Suytsijde te beschermen, alsmede een 4 ponder aen den Bosheuvel, tot oocq de vrij houtsagers meerder beschermingh, ende sullen 20 van de sleghte koebeesten met de voorss. partijen uytgesonden worden om, met een à 2 loose schiltwachten, quansuys te weyden en de Hottentoos te locken, daer d' onse haer 's nachts sullen verbergen.

Mede gesien dat geen van alle de persoonen welcke haer met de retourschepen[+] hebben versteecken per 't galjot *Zuylen* van St. Helena en sijn wederom gecomen, [+]80v is verstaen hare reecqueninge te sluyten ende de te goet sijnde saldos voor d' E. Compagnie geconfisqueert aff te schrijven, sijnde deselve genaempt ende geweest als

te weten:	te goet	te quaat
vrije luyden:		
Pieter Heynsz. uytte Rijp[(t)], vrij-timmerman		*f* 91.10, -
Warnar Cornelisz. van Nunspeet vrij-lantbouwer aen d' E. Compagnie over Vaderlantse schult	*f* 84. 4.11	
ende over genot[1.] staende sijn vrijdom	*f* 485.14.1	
aen diverse vrije luyden	*f* 84.18. -	
	f 654.16.12	
vrije luydens knecht<en>:		
Jan Pietersz. van Anraadt[(u)]		
Jan Hendricxsz. van de Nieuwe Nierop[(v)]	*f* 9.11.8	
Carel Melin van Brugge		*f* 71.16. -
Claes Geraertsz. van Leeuwen		*f* 54. 2. -
Pieter Jacobsz. van Bodegrave		*f* 60.13.2

1. wat hy ontvang het (as lening, voorskot)

Dirck Cornelisz. Grutter van Hoorn	*f* 97.10.8	
Jan Cruyck van Antwerpen		*f* 65.14. -
Dirck Dircksz. van Montfoort[w]		*f* 128.16. -
Compagnies dienaren:		
Cornelis Gleynsz. van Atte[x]		*f* 48.14. 8
Abel Sjours van Seruyssum	*f* 20. 6. 9	
Jan Elias van Leyden	*f* 40. 8.15	
Hendrick Jansz. van Noorden[y]	*f* 42. 4. 7	
Jochum Eyssen		*f* 59.15. -
Hendrick Heunigh		*f* 28.10. 3
banditen:		
Frans Helmigh		
Ertman Gleuge van Straelsont		
Domingo van Bengale		

Bij den schipper van 't jacht *Zuylen* den Raedt voorgedragen ende gedaen blijcken, sijnde het quade comportement, etc. van sijnen bottelier, genaempt Gerrit[+] Pieterss. van Rijn, ter saecke van ontrouw in Compagnies provisien, is denselven als per [+]81
sententie na schultbekenninge ende biddinge om gratie, neffens confiscatie van 2 maenden gagie, ½ pro fisco ende ½ voor den armen, gedessendeert van bottelier à 18 tot cuyper à 14 guldens 's maents ende in sijn stede op 't voordragen voorss. weder gestelt den quartiermeester Arien Willemss. Fop voor bottelier à 18 guldens, ende wijders den bosschieter Jan van Linge in voorss. Arien Willemss. plaets tot quartiermeester bij halveringh[1.] à 13 guldens, alles op approbatie van Haer Ed. tot Batavia, ende de gagies heden ingangh nemende.

Ende alsoo Cornelis Luyten van Amsterdam, uyt 't vaderlandt hier aen de Caep gecomen den 22en Maert verleden per 't schip de *Princes Royael* voor bosschieter, nadat voor dato sijn tijt hier als constabel ende oocq tweede ofte meester-thuynman heeft uytgedient, ende dat die[2.] sijn plaetse voor 16 guldens 's maents becleedt had, corts overleden is, soo wordt denselven bij desen op sijn versoecq ende vereysschende bequaemheyt, weder als meester-thuynknecht sedert sijn jongste aenwesen gebruyct sijnde, geconfirmeert ende verbetert tot op 16 guldens, daervoor dan sijn tijt hier aen de Caep weder sal uytdienen ende dito gagie van den dagh sijnes aencompste alhier ingaen.

Goris Claess van Langerack[(z)], uyt eygen vrijwillicheyt aen St. Helena van de retourvloote sigh gepresenteert bij d' onse tot geselschap te leggen ende per 't fluytjen *Zuylen* oocq herwaerts gecomen, daerom van d' Heer Koedijck, Commandeur[+] over gemelte retourvlote toegelyt is 14 guldens maendelijcx, ofte quartiermeestersgagie, mitsgaders alsnu sijn dienst vorder presenterende om [+]81v
op 't *Schapejachtjen* in voorss. qualité gebruyckt te worden, is vermidts sijn daertoe hebbende bequaemheyt volgens de getuygenissen van d' opperhooffden des voorss. fluytjen *Zuylen*, ende dat ons oocq soodanigh een persoon gebreect[3.], daertoe bij den Raedt aengenomen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Steven Foran
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Gijsb. van Campen, secretaris.'

30 *dito*, fray weer. Is conform d' op gister genomen resolutie een redelijck tropjen

1. die helfte van die loon van die laer pos + die helfte van die loon van die hoër pos. Kyk H.B. Thom: *Journal of Jan van Riebeeck*, I, p. 159.
2. = degene die.
3. ontbreek.

volcq uytgemaeckt[1.] ende onder 't gesagh van den sargeant door den fiscael Abraham Gabbema buyten gebracht, neffens 20 van de sleghte beesten omtrent den Bosheuvel ende tusschen de overvrijeluyden[2.] met 1 à 2 loose schiltwachten te weyden ende sijluyden haer achter bossjes ende ruygten des morgens voor den daegh te verschuylen, daer se ordinaris haer meeste ende eerste aenval doen ende heen comen.

Ultimo dito, 's morgens redelijcq weer, was den Commandeur met 4 paerden[+] ende 6 soldaten uyt om overal visite te doen ende sigh met soo weinigh volcq [+82] eens te verthoonen omtrent de plaetse daer d' onse embuscade leggen, om te sien off se op hem (soo onstercq van volcq siende) souden willen afcomen, vermits voorgegeven ende geroemt hadden op denselven te passen[3.], als menende dan meester van al den omslagh te wesen; maer wat achter 't geberghte comende, wierd het heel doncker stoffregen ende mistigh, nat weer, sulcx daerom cort wederkeerden ende 'tselve tot beter gelegentheyt uytstelden.

De vrije luyden, siende de preparaden om stucken[4.] buyten op 't landt te planten tot haer beschermínge, schenen daerdoor vrij gemoedicht te sijn ende gereet om hare ossen te leenen ende deselve[5.] daermede ter gedestineerde plaetsen te brengen, gelijcq haer deselve[6.] mede behulpsaem thoonen om dicke palen tot het gedestineerde vaste crael aen Compagnies corenschuyr bij te helpen halen ten fine vooren aengetogen, doch onder belofte van hare moeyten te vergoeden, dewijl ons daertoe ende tot meer ander saecken in dese troubel tijt volcq manqueert.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol*, 1651-1663, pp. 414-416. K.A.
(b) Hier kry ons weer met die bekende stelsel van ko-optasie te doen. Sien in verband hiermee *Daghregister*, 22 Junie 1658.
(c) Kort voor dié tyd is daar verskeie reglemente in verband met die vrye skutters of burgerwag in Batavia aangeneem. Vgl. Van der Chijs: *Nederlandsch-Indisch Plakkatboek*, 1602-1811, II (1642-1677), pp. 1-2 (6 September 1642), 220-221 (25 April 1656), 241-243 (13 Augustus 1657) en 308 (24 Julie 1658).
(d) Histories was dit 'n betekenisvolle besluit van die Politieke Raad, want hiermee is die nodige stappe gedoen om in Suid-Afrika 'n burgermilisie op die been te bring, waarvan die bevelvoerders, ooreenkomstig die enigsins demokratiese stelsel van ko-optasie, gekies sou word. Vgl. Roux: *Die Verdedigingstelsel aan die Kaap onder die Hollands-Oosindiese Kompanjie*, p. 50.
(e) Vandag bekend as Constantianek.
(f) Pieter Visagie. Hy was een van die ondertekenaars van die eerste burgerpetisie, 22 Desember 1658. Sien *Daghregister*.
(g) Phillips van Roon, een van die vryburgers wat tien dae tevore die versoekskrif onderteken het waarin hulle die Kommandeur en sy Raad gevra het dat op die Hottentotte wraak geneem en die gesteelde vee terug gebring moes word.
(h) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 417-421. K.A.
(i) Pieter Cley is na die voorval gearresteer, maar hy het later ontsnap. *Daghregister*, 7 en 9 Desember 1658.
(j) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1002-1011. K.A.

1. afsonderlik uitgerus.
2. In die teks as drie aparte woorde. Die bedoeling skyn te wees: die vryliede van oorkant die rivier.
3. hom in die oog te hou, dit op hom te munt.
4. kanonne.
5. nl. die ‘stucken’.
6. d.w.s. die ‘vrije luyden’.

(k) Sien C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 422-427. K.A.
(l) Doman se besoek aan Batavia was - soos alreeds voorheen, in verband met die kennis wat hy van die gebruik van vuurwapens opgedoen het, opgemerk is - op die duur vir die blankes erg nadelig. Die verwysing na die inboorlinge van Bantam is nie vreemd nie: ten gevolge van die optrede van die Nederlanders by Batavia het die naby-geleë Bantam groot verliese gely en as handelsentrum selfs ten onder gegaan. Teen die Bantammers het die Kompanjie jarelank 'n heftige stryd gevoer, 'n stryd wat teen 1657 - toe Doman in Batavia was - baie hoog geloop het. Vgl. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 99; en Paulus: *Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië*, I (A-G), pp. 165-166.
(m) Hierdie besluit het in werklikheid op 'n oorlogsverklaring neergekom, en aldus het dan die eerste oorlog tussen blankes en inboorlinge in Suid-Afrika begin.
(n) Die berge in die omgewing van Somerset-Wes, Stellenbosch en Paarl, wat van die Kaap af sigbaar is. Dit is in hoofsaak die suidelike gedeelte van die Drakensteinbergreeks. Vgl. kaarte 38 en 39. K.A.
(o) D.i. die Liesbeekrivier.
(p) Drie van hierdie vier Engelse skepe was die *Eagle*, die *Virgin* en die *King Ferdinand*. Sien *Court Minutes etc. of the East india Company*, 1655-1659 (Clarendon Press, Oxford), pp. 236, 279, 293, 333, 338 en 339. In verband met hierdie skepe word daar in die betrokke dokumente egter geen skip met die naam *Negro* vermeld nie. Dit is nie uitgesluit nie dat die skrywer van die *Daghregister* - aangesien dit heel gewoon was om vreemde eiename te vertaal - die naam *Negro* gaan gebruik het vir die skip *Blackmore*, welke naam hy moontlikerwyse opgeneem het als *Blackamoor* (Neger). Die *Blackmore* is juis in dieselfde tyd, naas genoemde skepe, in verband met die vaart op die Ooste gebruik. Ibid., pp. XXXII en 333.
(q) Die *Dolphin* het in erg ontredderde toestand op 16 Maart 1659 aan die Kaap gearriveer. Kaptein Thomas Morgan was toe reeds oorlede, maar hy is deur sy broer opgevolg. Deur die hulp wat Van Riebeeck en sy Raad hulle verleen hat, kon die manne van die *Dolphin* op 3 Mei hulle reis voortsit. Sien *Daghregister*, 16 en 17 Maart, 17 April en 3 Mei 1659; en ook *Court Minutes etc. of the East India Company*, 1655-1659 (Clarendon Press, Oxford), p. 341.
(r) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 429. K.A.
(s) Ibid., pp. 430-433.
(t) Ten einde voetnote tot 'n minimum te beperk, is verklaringe in die reël nie herhaal nie. Belangstellendes wat oor sekere punte verduidelikings verlang, en dáár geen voetnote aantref nie, word aangeraai om die Register aan die einde van hierdie Deel te raadpleeg en daar die eerste plek te bepaal waar die betrokke saak of eienaam genoem word - die nodige verduideliking sal dan hier gevind word. Dit geld ook vir plekname, by name die plekke van herkoms van persone, waarvan hier nou weer 'n hele reeks voorkom.
(u) Ou Pruisiese dorp by Krefeld.
(v) Nieuwe Niedorp, dorp in Noord-Holland.
(w) Waarskynlik Montfoort aan die IJssel in Utrecht. Daar is egter plekke met dieselfde naam in Limburg en Frankryk.
(x) Waarskynlik Ath, 'n stad in Henegouwen.
(y) In Suid-Holland is daar twee plekke met die naam Noorden.
(z) Daar is 'n Langerak in Suid-Holland, en 'n plek met dieselfde naam in Gelderland.

Juny anno 1659

+ *Pincxterdagh*, *primo ditto*,	}fray weer.
	+82v
2 *ditto*,	}fray weer.

'Maendagh, den 2 Juny anno 1659(a).

's Morgens omtrent negen uyren, den sargeant thuys gecomen wesende met raport dat haer gister tegen den avondt omtrent 50 à 60 Hottentoos (gevoert wordende van Doman ende andere bekende) redelijcq schoon waren bijgecomen, daer hij sigh seer wel in drie troupen embuscade op verborgen had, met apparentie om deselve fray te sullen cunnen waernemen, etc., dogh dat door onversichticheyt van den vrijborger Harman Remagenne te vroegh ondect ende alsoo van hun desseyn versteecken gebleven waren - Soo is goetgevonden sulcx hoe eer hoe liever weder te hervatten, ende ten dien eynde morgen vroegh den Commandeur,

neffens den schipper van 't fluytjen *Zuylen*, Steven Foran, en de fiscael met drie à 4 paerden ende eenige soldaten, selffs heel tot over ende verbij den Bosheuvel uyt

te gaen, quansuys om een ronde[1], off het oogh over der vrije luyden bouw eens te laten gaen (gelijcq de Hottentoos van denselven dogh somtijts wel gewoon sijn) ende 's avonts even stercq naer huys te keeren, mitsgaders den sargeant weder uyt te laten blijven met een trop van 18 à 20 van de beste soldaten, uyt Compagnies dienaren ende vrije luyden te kiesen, ende tegen den nacht bedectelijcq na den Bosheuvel te senden, bij des Compagnies 20 sleghste beesten, daer tot waeghalsen[2] met 5 man bewaert, om de Hottentoos op d' een off d' ander middel te abuseren[3] ende eens een goede stoot, mogelijcq sijnde, te laten voelen, dewijl men mits onse jegenwoordige cleyne macht, vooreerst noch anders op deselve[4] niet doen can,[+]
bij welcke voorsz. soldaten oocq geresolveert is 4 ficxe slaven, g'armeert met [+]83
hasagayen, toe te voegen, om in 't vluchten eenige Hottentoos te onderlopen ende levendigh te mogen in handen crijgen, etc.

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Steven Foran
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Gijsb. van Campen, secretaris.'

3 *dito*, 's morgens windrigh, cout weer ende betrocken lucht uytten Noortwesten met wat regen. Is den Commandeur met het geselschap, ende ten fine in de gister genomen resolutie gementioneert, uytgeweest, welcke buyten sijnde, van de beestewachters verstonden dat sij de voorsz. Hottentoos noch al op den Bosheuvel hadden vernomen, oocq met haer, van verde (buyten schoots blijvende) toeroepende, gesproocken, waeronder Doman de voorste ende andere bekende schelmen, die riepen dat se het Duyts volcq geen quaet wilden doen, maer alleen al de beesten van haer begeerden te hebben.

Den vrijborger Caspar Brinckman onder andere oocq passerende, die van al sijn beesten (sijnde geweest 19 stucx ende 67 schapen) berooft is, wiste te seggen dat[+]
oocq van verde met de gemelte rovers gesproocken had, die hem gevraeght [+]83v
hadden, off hij al weder andere beesten van den Commandeur had gecregen, wilden se dan met der haest mede maer weder weghhaelen ende in haer leger brengen dat sij soo wel en verde verscholen hebben dat het bij ons vooreerst seer beswaerlijcq sal te

1. rondgang van die wag.
2. *tot waeghhalsen*. Dieselfde uitdrukking o.d. 5/7/1659. Dit is nie duidelik of *waeghalsen* 'n meervoudige snw. dan wel 'n (ongebruiklike) infinitief is nie.
3. *op d' een off d' ander middel te abuseren* - op die een of ander manier (deur die een of ander middel) te mislei (in die val te lok).
4. *op deselve*, teen hulle (die Hottentotte).

vinden wesen, wordende daerom te ijveriger opgepast om eenige schelmen te crijgen die 't ons dan wijsen souden moeten per force, om haer aldaer dan soodanigh te bestoocken datter eens schricq onder gebracht mochte worden, 'twelcq claer gemerckt wort nootsaeckelijcq te wesen.

4 *dito*, 's morgens guyr, windrigh weer en de wint als gister, tot belet van *Zuylens* vertrecq na Batavia, volgende daerop seer swaren regen ende harden wint.

5 *dito*, idem, nat, stormigh weer en de wint al N.Westelijcq, welcq weer tegen den nacht met donder ende blixem hard toenam ende

den 6*en dito*, 's morgens (wat sachter) continueerden, als oocq

den 7 *dito*, tot belet als vooren, ende waer ons uytleggende volcq op de struycrovende[1.] Hottentoos niet hebben cunnen uytrechten, noch oocq deselve op ons, sulcx wij op haer persoonen ende sij op onse beesten dese gansche weecq vruchteloos hebben uytgeweest, maer willen hopen met moy weer eens een aentreffinge geschieden[+] ende Godt de Heere met ons wesen sal.

[+]84

'Saterdagh, den 7 Juny anno 1659[(b)].

Alsoo ons Godt de Heere om onser overtredinge wille cortelijcq[2.] heeft gelieven te comen besoecken, soo met sterffte onder Compagnies bestiael, als oocq met roverije onder 't vee van de borgers door den oorloge ende moorderije deser lants brutale menschen[3.] ons seer schielijcq ende onverdacht over den hals gevallen, tot groote schade ende onderdruckinge van deselve[4.] ende totale ondergangh eeniger lantbouwers, daer wij nochtans altijt ende oocq tot noch[5.] seer genegen sijn gebleven met de genoemde natie in alle minne ende vruntschap te leven ende om te gaen, doch siende dat sulcx niet heeft mogen helpen, maer de wapenen hebben moeten in de handt nemen omme haren moetwil, daer se noch niet van affhouden, tegen te staen - Soo is goetgevonden voortaen alle Woonsdaghsnamiddaghs tegen 4 uyren een vast- ofte bidpredicatie te laten doen, omme den toorn Godts door bidden ende smeecken van ons aff te bidden, ende dat het Sijne mogentheyt gelieve ons in de plaetse te begenadigen met Sijne zegeninge ende hulpe tegen dese gemelte onse vijanden, ten eynde wij, over haer victorye crijgende ende behoudende, met deselve in goede rust ende vrede weder mogen handelen ende wandelen, 'twelcke dan morgen na de Sondagspredicatie de gemeynte sal bekent gemaeckt worden,[+] opdat sigh yder daertoe preparere ende ten gestelden tijde wete te vervougen ter plaetse van de ordinaire vergaderinge des Godsdienst.

[+]84v

1. Blykbaar deur Van Riebeeck gevorm van *struycroover*. Weer o.d. 31 Jul. 1659 (fol. 116v hierna). Nie elders opgeteken en nie in WNT nie.
2. onlangs, in die laaste tyd.
3. *deser lants brutale menschen* - eienaardige samevoeging met *deser* as genitief meervoud beheersende *lants brutale menschen*. Vgl. *dese lants natie*, n. 6, p. 45.
4. Los gebruik; die naaste woord waarop *deselve* sou kan slaan is *borgers*, enige reëls hoërop.
5. tot nog (toe), tot hede (toe).

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum als boven.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Gijsbert van Campen, secretaris.'

Sondagh, *den* 8 *dito*, 's morgens noch al nat weer ende wint, tot belet als vooren, doch wat bedaerder.

9, 10 *ende* 11*en dito*, meest insgelijcx, gaende echter 't bootjen *Zuylen* met een variabel luchjen 's middags onder seyl, maer most in 't gadt[1.] weder anckeren.

's Avonts namen oocq de vrije Saldanha-vaerders affscheyt om na 't Dasseneylandt te vertrecken om traen ende robbevleys voor de slaven met haer eene gerepareerde boot ofte vaertuygh, de *Peguyn*, leggende haer ander vaertuygh, de *Zeeleeuw* noch heel reddeloos, ende is desen naenoen d' eerste biddagh (ten fine in bovenstaende resolutie vervaet) gehouden.

12 *dito*, 's morgens schoon, helder, stil weer ende op den dagh een zuyelijcq luchjen, is *Zuylen* daermede voorts in zee geraeckt ende voorss. vrije luyden na 't Dasseneylandt t'seyl gegaen.

13 *ende* 14 *dito*, idem, liefflijcq weer ende 't luchjen variabel.[+]

Sondagh, *den* 15 *dito*, 's morgens idem tot 's namiddags dat het nat, [+]85
regenachtigh weer wierd, ende den Commandeur met den fiscael Gabbema ende noch een persoon te paert neffens 8 soldaten uytgegaen, mitsgaders gecomen wesende niet boven een groot halff uyr gaens van 't fort, verstonden dat ongeveer ¼ uyr geleden, den vrijborger Hendrick Boom al sijn beesten (sijnde 30 stucx, jongh ende oudt) met 34 schapen door ongeveer 20 wel bekende Hottentoos (aengevoert van Doman) waren ontrooft, sooals se tegen den hoecq boven in 't hangen van den Wintbergh[2.] geweyt wierden van drie man, versien met een musquet ende d' andere 2 met corte snaphaenroers, waervan een door sijn schouwer gequest, een maer in sijn mouw ende den derden met 5 wonden van hasagayen dootgeschooten was, meenende[3.] deselve te paert noch te onderhaelen, maer waren soo haestigh in 't voortdrijven geweest over de vlacte, dat men se nergens in 't gesicht coste becomen; sulcx den Commandeur des avonts laet in den doncker dieswegen vruchteloos thuysquam, hebbende hier ende daer ordre ende volcq uytgestelt, om te sien off men se op eenige advenuen bij nacht off ontijde niet sal cunnen betrappen, die[4.] se dan nootsaeckelijcq moeten passeren, omdat se haer dus overal weten te verschuylen ende daer se weynigh volcq

1. 'Open plaats of vaarwater tusschen kusten of banken, waardoor men van eene reede of uit eene rivier naar zee kan komen; zeegat' (WNT).
2. Die ou naam vir die teenswoordige Duiwelspiek, Devil's Peak.
3. Die subjek kan 'den Commandeur' wees.
4. nl. 'eenige advenuen'.

+ bij[1.] ende haer cans schoon sien de beesten soo wegh te rooven, 'twelcq al veel der vrije luyden eygen schult is, ende voornamentlijcq desen Hendricq Boom, +85v omdat se haer beesten altijt tegen onse gestelde ordres in dese periculeuse tijden te verde van den anderen verscheyden willen weyden, ja de soldaten elcq tot bewaringe bijgevoeght, daertoe dwingen, anders waren stercq genoegh om malcander te deffenderen, want voor haer thien soldaten van d' E. Compagnie sijn geordonneert, daerbij sijluyden oocq noch 10 man hebben, wesende samen 20, die onder musquetschoot van den anderen verscheyden[2.] hebbende laten weyden, daerbij oocq Compagnies schapen- ende ploegbeestenwachters mede noch 6 man sijnde, souden sulcken noot niet gehadt hebben, maer elcq schijnt liever sijn eygen sin als wel gestelde ordre te volgen, ende waerdoor Hendricq Boom ten principalen[3.] sijn beesten ende schapen heden is quijt geraect ende sijn corenbouw ende melckerij, etc., oocq in d'asse, Godt beter 't.

16 *dito*, vuyl, regenachtigh weer en de wint variabel, was der vrije luyden vaertuygh weder van 't Dassen-eylandt geretourneert met weynigh traen, ende wisten te seggen dat in 't verbijzeylen van 't Robben-eylant gesien hadden dat de nieugemaeckte schapestal aldaer soude omgewaeyt wesen, waeromme 't *Schapejachtje* datelijck derwaerts is afgevaerdight met navolgend briefken geschreven aen Rijck Overhagen, luydende als te weten:

'Alsoo ons de vrije Saldanha-vaerders heden hebben weten te seggen dat se in+ 't verbijzeylen meenen gesien te hebben dat de schapestal souden omgewaeyt +86 zijn, soo worden bij desen in der haest Ul. toegesonden den baes- en 2 ander timmerluyden met hem, om deselve weder op te rechten ende te sien watter aen te doen zij, die[4.] de ander onderwesen hebbende, oftewel selfs daer wat blijvende met hulp van 't jachts volcq soo langh als 't goet weer blijft, helpen ende dan weder hier comen sal, gaende tot dien eynde voor 7 man provisie voor een maent, sijnde den baes-timmerman met 't jachts volcq geprovideert ende d' ander 3 met u daer blijvende te eeten. Den decker sal 't stroo van 't dack fray afnemen, soo 't noodigh is ende het dack niet weder heel gelaten can opgerecht werden. Wij sullen met eenen gaerne verwachten off de sterft van de schapen al ophout ende deselve weder wat beginnen aen te teelen, alsoock de conijns, ende hoe 't wijders met alles staet.

Hier neffens gaet wat wortel-, croot-, pastenakel- ende coolsaet. Dat u dunckt meer noodigh te wesen, cuntter om schrijven, 't sal u gesonden werden. Hout moet, ende weest naerstigh in 't waernemen van de schapen.

In 't fort de Goede Hoope, adij 15 Juny, anno 1659.

(Ende was geteeckent:)
Jan van Riebeeck.'

1. d.w.s. *by sien*.
2. geskei, uitmekaar.
3. vernaamlik, as hoofpersoon.
4. nl. die baastimmerman.

17 *dito*, 's morgens gantsch onstuymigh weer met swaren regen, hagel en harde N.Westewint, daer 't *Schapejachjen* mede weder van 't eylant retourneerden, dogh buyten 't hooft op de ree most leggen rijen voor 2 anckers, als cunnende mits de harde aenstortingh ende dat zijn roer quijt geraeckt was, soo men van verre sien coste, 't Roggebaytjen[1.] niet beseylen. Even na den middagh had Doman nogh[+] tusschen de 50 ende 60 Hottentoos dichte bij Compagnies corenschuer ende [+]86v
tusschen Compagnies bogaert bij de brugh tegenover Harmans huysingh leggende met een seer donckeren, fellen regenbuy, dat men geen 5 roe van sigh sien coste, een aenval gedaen op Compagnies ende voorss. Harmans ploeghbeesten, welcken Harmen[2.] de sijne de brugh (naest zijnde) over nogh gesalveert heeft[3.], maer uyt Compagnies ploeghbeesten 29 stucx weghgenomen ende 4 doot gejaegt, sonder dat onse soldaten meer als 2 à 3 schoten, mits het natte weer, op deselve hadde cunnen doen, die de schelmen nogh hadden ontdoken, daer se seer fix op zijn, ende zoo hardt met de beesten tegen den Wintbergh op vlogen ende vandaer deselve weder aff over de Bracke-revier, wat benoorden Jan Reynierss. wooningh, dat niemant van d' onse, nogh vrije luyden, met alle man op de been sijnde, deselve hadden cunnen onderloopen en haer den pas aldaer off ergens aff te snijden, ende ten ware d' onse nogh dus gau waren bij geweest, souden de heele trop quijt zijn geraeckt, alsoo stijff 20 Hottentoos ten eersten onder de beesten vielen ende de rest haer in batalie[4.] stelden om d' onse aff te houden, maer hadden, nietjegenstaende (mits 't natte weer) geschoten en[5.] coste worden, geen stant derven houden, maer doordien se op de vlucht gedreven ende de beste pluck van de beesten tot op 29 stucx wederom gecregen, ende in gevalle het droogh weer was geweest, souden se altemalen wel weder gecregen ende schijnbaerlijck eenige Hottentoos oock wel onder de voet geraeckt hebben, maer nu cost men niet mercken anders als datter maer een de hasegayen uyt de hant geschoten ende een ander over[6.] een schoot soodanigh onder de voet gevallen was dat 3 à 4 mael rontsom[7.] den bergh aff hadt getuymelt, maer off weder[+] opgestaen ofte door zijn volcq weghgebracht was, wisten niet, hebbende den anderen sigh vorders met de [+]87
vlucht gesalveert, sulcx men niet weet hoe swaer off licht die gequest is geworden, achtervolgende oock het raport van den fiscael op de becomen tijdinge ten eersten derwaerts gereden ende informatie genomen hebbende.

Nota: de vrouwen van Jacob Cloeten ende Jan Martense hadden in dese rencontre haer mans roers uyt den[8.] huys in 't velt tegemoet gebracht.

1. Eerste maal dat die naam vir die tans drooggelegde baai gebruik word. Dit is uit die verband nie op te maak of met *Rogge* die vis- of die graansoort benoem is nie. Die eerste lyk meer waarskynlik.
2. K het *met* na *Harmen*.
3. d.w.s. Harmen het sy beeste, in teenstelling met die van die Kompanjie, nog oor die brug gejaag en so gered gekry.
4. gevegstelling.
5. nie. Die bedoeling is: hoewel weens die nat weer nie geskiet kon word nie, het die Hottentotte tog geen stand durf hou nie, en deurdat hulle op die vlug gedryf is, het ons die grootste hoop (‘de beste pluck’) van die beeste teruggekry.
6. as gevolg van.
7. Behoort by ‘getuymelt’, nie by ‘den bergh’ nie.
8. Sic.

18 *dito*, 's morgens nogh al even onstu<y>migh weer ende wint als voren, is den fiscael weder uytgesonden om op 't een ende 't ander, na gegeven last, ordre te stellen, etc.

Ende quam desen voormiddagh 't volck van 't *Schapejachjen* aen landt, raporterende dat se door de contrarie N.Weste-stormwinden gister 't eylant niet hadden cunnen crijgen, vermits haer roer door 't achteraen hebbende schuytje verloren hadden, 'twelck de steven[1.] daertegen uytgestoten zijnde, affter affgespoelt en weghgeraeckt was.

Nieuwe maen, *den* 19 *dito*, fray, helder, besadicht[2.] weder ende 't luchjen Z.Z.Oost, is 't *Schapejachje* weder een nieu gemaeckt roer aengehangen, namiddags met 't hoge water vlot geraeckt wesende, na 't Robben-eylant geseylt ende der vrije luyden vaertuyg, de *Peguyn*, naer 't Dassen-eylandt.

Heden het crael van dicke palen ende boomen als pallissaden aen d'eene sij van Compagnies schuer soo na digt gemaeckt sijnde datter de beesten 's nachts in cunnen bewaert blijven, soo sijn alle des Compagnies beesten en de meeste schapen derwaerts[+] heen gebracht, gelijck oock de vrije luyden al hun schapen ende beesten daer bijgevougt ende aen d' E. Compagnie gelevert hebben, omme aldaer onder [+]87v
bewaringe van Compagnies wachten bewaert ende daeghs uytgaende onder ende met deselve geweyt te worden, alsoo de weyden omtrent 't fort voor al 'tselve te cort schieten, ende hierdoor met eenen des Compagnies ploeghbeesten oock te beter bewaert zijn, welckers soldaten, bij den anderen geconjungeert, te defencyver te samen sullen wesen, als zijnde nu bij de 40 man sterck, daerbij boven der[3.] bouluyden ende die hier en daer van Compagnies ende aengenomen vrij volcq uytleggen[4.] en loeren, ende is den vrije luyden toegestaen beesten, noodigh hebbende om te bouwen, die van de hare telckens uyt den trop te mogen halen, verstaende op haer risico, soo langh sij die bij haer hebben om te besigen, sijnde het dus moeten gestelt worden omdat men, op vele plaetsen beesten weydende, elcke cleyne trop met het daertoe verdeylde volck soo seecker niet costen bewaert blijven als nu dat men al 't volck gecombineert bij al de beesten getrocken heeft, ende gehoopt wort de Hottentoos daerdoor te minder op deselve sullen attenteren.

20 *dito*, seer fray, lieffelijck weer als gister.

'Vrijdagh, den 20 Juny 1659[(c)].

Alsoo men vertrout, door de middel ende ordre gisteren nogh jongst ende nader gestelt, de nogh overigh hebbende beesten (veel schoon, jongh goet ende recht bequaem staende te worden tegen 't aenstaende jaer) tot de ploegen, etc., wel sullen bewaert blijven, ende gecalculeert is bovendien nogh een tropjen van 30 à 40 man

1. d.i. van die *schuytje*.
2. bedaard.
3. *boven der* - so in albei tekste. Skryffout vir *boven de dertig*? Vgl. aanhef van resolusie hieronder.
4. in die veld lê - die oorspronklike betekenis van oorlog?

uyt vrije luyden etc., soude cunnen uytgemaeckt werden om de Caepmans eens mede te gaen besoecken aen haer leger, waertoe wij tot dato nogh niemant hebben[+] cunnen gevangen crijgen, om door dwangh off andersints ons te doen wijsen [+88] waer deselve leggen, soo is na langwijlige[1.] deliberatien eyntlijck goetgevonden Herry van 't eylant te halen ende die daertoe (wel bewaert) te gebruycken, onder belofte van goude bergen sonder eenige van effecten[2.], waertoe dan, vermits 't moye weer, ten eersten naer[3.] dese raetspleginge een roeyschuytjen derwaerts is heen gesonden.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, datum als boven.
(Was geteeckent:)
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man
Abraham Gabbema ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

Den fiscael Gabbema, daerop terstont mede te paert uytgaende om na dagelijxe gewoonte te sien dat alles buyten overal wel in ordre gehouden wordt, ende gecomen wesende op den hoeck van den Wintbergh, comt hem daer een van de vissersknechts, beneden van de revier de bergh oplopende, waerschouwen dat hun daer eenige, dogh niet wetende te seggen hoeveel, Hottentoos hadden verthoont ende al lustigh quamen aenmarcheren, sulx des vissers vrou al na de redout Duynhoop (daer digst bij zijnde) vluchten[4.] ende ons vandaer oock de tijdingh aen 't fort bracht, op alle noodige ordre tot defentie gestelt ende den Commandeur van boven 't Cat[5.] uytsiende, sagh deselve ende oock den fiscael met voorsz. vissersknecht na de Hottentoos (hem van verre omtrent 20 sterck in 't oogh schijnende) toe rijden, waerover eenige musquettiers[+] ende den stalcnecht te paert hem na gestuert wierden, maer eer deselve quart weegs bij waren, sag men hen [+88v] door een verkijker[6.] met de voorsz. Hottentoos ende eenigh vee den hoeck van de hooge duyn aen de Soute-revier om herwaerts aen comen, menende deselve gevangen had, dogh aen 't fort comende, vernamen de saken, Gode loff, nogh geluckiger ende na de tolckinne Eva's geduerige voorsegginge uytgevallen, namentlijck dat het waren seven personen met 15 schapen, expres afgesonden van haer swager Oedosoa, den oversten der machtige Cochoquas, welcke na verwillecomingen, etc. dese navolgende harangue deden, te weten:

Vooreerst dat voorsz. haren heere ons liet aenbieden ende verseeckeren sijn stantvastige, onveranderlijcke vrede ende nader aliantie, schoon hem de Caepmans daervan hadden getracht aff te leyden. Welcke, ende oock de Gorachouquas ofte Tabacqdieven, hem ende sijn confrater, Ngonnomoa, eenige weken geleden, even voor dese laest gepasseerde regen- ende stormweersdagen, hadden laten brengen

1. langdurige.
2. *sonder eenige van effecten*, d.w.s. sonder enige belofte van waarde.
3. ná - tydsbepaling.
4. So in albei tekste. Vir *vluchtte*.
5. verhoogde vierkant binne in die ou fort.
6. Vgl. Dl. I, bls. 412, waar 'n verkyker 'n *versiende bril* genoem word.

presenten van coper ende tabacq ende versoecken om sijne adsistentie, off dat zijluyden dogh 't lant wilden intrecken om niet t'eeniger tijt van het Duyts volck schaede te lijden ende sijn volck in 't fort gevangen gebracht te worden, met veele quaet dat se van ons seyden, tot verachtinge ende ophitsinge, etc., dogh hadden sij[1.], Oedesoa ende Ngonamoa, de Caepmans niet gelovende, met[2.] haer presenten[+] veracht, afgewesen, ende terughgesonden, hoewel Ngonnomoa (vrij besigh[3.] [+]89 sijnde) die wel soude willen nemen hebben.

Soo hadden zijluyden oock al hun volcq, die onder de Gorachouquas waren, altemalen thuys gehaelt om met deselve (van de Duytse overvallen wordende) geen schade off ongeval te lijden, op 'twelcken haer g'antwoort wiert sulcx voorsichtigh gedaen ende ons seer lieff was, als soudende ons seer bedroeft hebben te hooren dat ymant van de hare met dese schelmen hinder leden, etc.

Sijluyden met haer reden voortgaende, seyden wijders dat sigh Ngonnomoa door de Caepmans al soo bangh off soo veel wijs hadt laten maecken, dat hy[4.] swarigheyt stelden om volcq naer 't fort te senden, met waerschouwinge aen Oedasoa dat hij soude voor hem sien[5.] wat hij dede, etc., ende daerover soo verde te samen oock in woorden geraeckt dat Oedasoa hem geseyt hadt met sijn deel volcq ende vee van hem aff te gaen ende sélfs toesien soude, etc. Hij[6.] soude de sijne wel bewaeren, waertoe oudt en wijs genoech was, en dierhalven van hem niet behoeffde geleert te worden hoe hij oorelog voerden oft vrede maecken en houden souden, etc., gelijck zijluyden daerop hun oock van den anderen hebben gesepareert, willende Ngonnamoa sien hoe 't spel soude aflopen ende sigh wat uyt de weegh houden, dogh gantsch niet na[7.] onse vijanden, de Caepmans ofte Gorachouquas, te adsisteren ofte luysteren, maer siende dat alles wel gingh, oock met de Dutsyen, gelijcq vooren, handelen ende wandelen, etc.

Maer Oedasoa was op Eva's seggen (van ons veel voor dato gedaen) constant geresolveert gebleven sijn volcq na ons aff te senden, om te hooren hoe 't hier aen de Caep stonde, ende oft den Commandeur oock recht met den oorlogh tegens de Caepmans, etc., meenden, om daerop vast te mogen gaen[8.] ende dan tot ruyne van deselve nader met den anderen te spreecken, versoeckende ten dien eynde ende om in vaster gelooff te mogen sijn, dat zijn vrou's suster, Eva, ende eenige Duytsen[+] met sijn volcq mochten bij hem comen, met belofte van te versorgen dat hun 't [+]89v minste velleken van haer lichaem en[9.] soude gecrenckt ofte beschadicht worden, maer dat hij dan met 10 à 12 huysen tot dicht onder de Lupaertsbergh en achter de soutpannen wilde comen, ende sijn grootste ende aengenaemste vrouw, Eva's suster, selfs in persoon, met ons volcq ende sterck geconvoyeert aen 't fort senden, om ons

1. In die teks en by Brill: *bij*, wat 'n skryffout moet wees.
2. So in H; ontbreek in K.
3. Vir *begerigh?*
4. So in K; H het *sij*.
5. *voor hem sien*, versigtig wees.
6. Oedasoa.
7. Behoort blykbaar by *luisteren* verderop.
8. *vast te mogen gaen*, te mag staat maak.
9. nie.

van sijn eygen mont te spreeken woorden[1.] te verseeckeren, als wanneer hij sijn sijdts halven[2.] affirmeerden de saken te samen wel soo te beleggen dat de Caepmans ende Tabacqdieven niet langh dus woelen off veel meer spel maken souden; wij wilden[3.] maer vooreerst nau toesien dat se ons soo weynigh vee ontroofden als mogelijck was, ende om 'tgene wegh was niet becommert wesen; hij meende 't soude wel dubbelt betaelt worden ende wilde hij ons door handel wel sooveel beschicken, dat wij des geen gebreck zouden hebben, wesende maer blij dat wij viandigh[4.] tegen de Caepmans geworden waren, ende wenschende dogh noyt weder met haer aen vrede mochte gedacht werden, gelijck hij van zijn kant niet coste doen, alsoo die schelmen dogh noyt gewent waren langh vrede te houden, maer sonder rooven ende moorden niet kosten leven nogh gerust blijven, maer altijts d' een off d' ander op zijn swackst ende onversients[5.] sochten te overrompelen, gelijck se hem, Oedasoa, oock eens gedaen hadden soo als ons, van ander volcq diep in 't lant geslagen wesende, met sijn weynigh overigh behouden volcq ende vee in de huysen gequest ende machteloos ergens gevlucht ende verscholen lagh, als wanneer sij, Caepmans, hem niet alleen meest sijne resterende beesten afnamen, maer oock al wat sigh niet verweren conde,[+] dootsloegh ende jammerlijck vermoorden, tot vrou ende kinders incluys, ja hadden de swangere vrouwen opgesneden ende de [+90] vruchten tegen d' aerde vertreden, welcke <by> hare weynich voor ons genomen residentie[6.] hier aen de Caep geschiet was ende hij noyt vergeten conde, maer haer, al overlangh weder tot vorige macht gerespireert[7.] ende van voorsz. wonden genesen sijnde, soude betaelt hebben, indien niet geducht hadt wij in al te vaste verbonden met hun waren, omdat hier op haer landt woonden, daer hij nu hoopten met ons, in plaetse van die ondeugende guyten, gerust ende vredigh libere toegangh ende handelinge met de Duytsen te hebben, 'twelcke alles ons gelieten aengenaem te bevallen ende dese gesanten fray tracteren, gevende 'tselve oock een seer groot encouragiement onder alle de borgers ende vrije lantbouwers, als menende nu weder cans te sien om ander bestiael genoegh te crijgen ende tot verhael te comen.

Dese gesanten verhaelden oock dat Oedasoa partije renostershoorens voor ons hadt opgesamelt, item mede al een jongh paert[8.] gevangen, menende het levendigh aen den Commandeur te schicken, maer was door een hasegay boven vermoeden wat te diep gequest ende gestorven, dogh hoopten haest andre, off meer, te becomen, 'twelck nu soo wel off haest geen effect[9.] cost crijgen om de quetsuer van de leeuw aen sijn elboogh, vermits daerdoor persoonlijck in huys moste blijven, alsof hij (seyden sij) een vrou was. Wegen oliphantstanden, als met ons nader gesproken ende vaste verbonden ende aliantie gemaeckt hadde, soude bij bequaeme tijt oock devoir doen ende volck toe in 't lant senden, etc.

1. *van sijn eijgen mont te spreeken woorden*, woorde wat hij met sy eie mond sou spreek, mondelinge boodskap.
2. *sijn sijdts halven*, van sy kant, wat homself betref.
3. moes.
4. Die vorm met *i* kom herhaaldelik in H voor waar K *ij* het.
5. Vir *onversienst*.
6. *genomen residentie*, vestiging.
7. herstel.
8. kwagga.
9. Te lees: *wel geen*, *of haest geen effect?*

[+] Haer wierd gesegt indien Oedasoa, haren heere, wilde aen 't fort comen, souden hem een wagen toestueren ende in[1.] een bequaem huys fourneren om van ons [+]90v meesters[2.] gecureert te werden, met soo goede tractementen in eten ende drincken, etc., als hij selfs begeerden, 'twelck Eva haer seyde, ende sijluyden antwoorden dat als zijluyden met haer ende ons volcq daer quamen, hem onse bethoonde genegentheyt ende presentatien wel souden verhalen ende vorder inprenten.

Wiert door Eva gevraecht off sij ons empassant Caepmans leger wilden wijsen, en souden soo veel soldaten laten medegaen dat men se daermede eens een wackeren neerlagh[3.] hoopten te geven, om met eenen tot Oedasoa's meerder verseeckertheyt te bethoonen hoe wij 't jegenwoordigh tegen haer ernst waren. Sijluyden gaven tot antwoort daertoe geen last te hebben, maer wel ons onder anderen te seggen dat ons wel versekert mochten houden, Oedasoa haer nu hoorende, dat middel genoegh gevonden ende ons aenwijsinge ende onderricht gedaen soude worden, om meergemelte hare al langh gewesende[4.] ende ons nu corts gewordene vijanden totaliter te ruyneren. <Wij> souden ondertusschen maer naeu toesien voor verder schade ende ongemack ende weynigh[5.] patientie hebben, sonder al te haestigh met uytgaen op haer te wesen, etc.

Soo seyden sij oock (haer gethoont hebbende de groote hasegaey van Doman ende eenige andre meer in eenige rencontres becomen) dat haer dat nu teyckens genoegh was van versekertheyt, ende schenen schier (die siende) van vreugde op te springen, seggende wijders dat het Oedasöa in 't hert speet dat die schelmen wegnamen de beesten welcke hij uyt soo goede genegentheyt aen ons verhandelt hadden, maer souden patientie hebben, en ons hart tegen haer[6.] soo hart ende onversettelijck[+] maken, dattet gelijck als 't zijne over de Caepmans noyt vermorwt mochte worden maer als ijser blijven, ende als hij dat merckten, wisten sij wel [+]91 dat Oedasöa iets voorhadt ende ons wel soo wat openbaren ende induceren[7.] soude dattet met de schelmen haest een eynde soude nemen ende wij door sijne alliantie ende vruntschap met gerustigen handel ende wandel volcomen genoegen becomen ende soo gerustigh wonen soude als te wenschen ware, etc.

's Nachts quam tijdinge aen 't fort dat de Hottentoos den vrijborger Otto's[(a)] huys bij den doncker hadden meenen in te breeken ende alles te vermoorden, maer sijluyden opgestaen ende na deselve geschoten hebbende, waren ontcomen[8.] ende, seer ongeluckigh ende onnosel, voorsz. Otto van sijn eygen maet, Jacob Rosendael, selfs in 't dick van 't been geschoten met 5 coegels[9.] op een roer geladen geweest, alwaer den fiscael met de meester is heen gesonden om te laten verbinden ende nader informatie van saken te nemen.

Vergangen namiddagh was de roeysloep met Herry al seer vroegh aen 't hooft

1. H: *in een bequaem huys fourneren*, K: *in een bequaem huys foureren*. Skrap *in?*
2. dokters.
3. So in albei tekste.
4. Sic.
5. d.w.s. *een weynigh*.
6. die ‘Caepmans’.
7. onderwys, meedeel.
8. d.w.s. die Hottentotte.
9. Vorm waarby Afr. *koeël* direk aansluit.

gecomen, maer alsoo wij nu hier Oedasoa's volcq hadden ende Eva oock van zijn ontbiedingh nogh comste en wiste, lieten hem sonder aen te leggen off op te comen, om verscheyden consideratien ten eersten wederom na 't eylant brengen, sulcx dat desen hals den verleden dagh in veelderley angsten ende blijschap is geweest, want gister uyt het *Schaepjachts* volcq de voorgevallen saken met Caepman eerst verstaen hebbende, sigh heel sieck geveynst hadt, ende heden morgen daerop schielijck siende comen een sloep expres om hem, scheen heel de dootveruw[1.] geset te hebben, maer d' onse hem thonende de cleeren: hemt, rock ende hoet om aen te doen, dochte weder heel in de gratie geraeckt te wesen, dogh aen 't hooft verschijnende ende[+] siende daer soo ten eersten wederom gesonden wiert, is af te meten in wat bedencken denselven nu voorts is blijvende. [+]91v

De schapen aldaer al over de 500 geweest sijnde, waren al tot op 100 stucx uytgestorven ende de timmerluyden besigh de stal weder op te bouwen, welckers stijlen door de verleden harde stormwinden van de steene neuten[2.] waren afgeset ende 't dack daerdoor ingevallen.

Hier is oock wel sterft onder de schapen, maer niet soo groot, dogh de roverij der Hottentoos te meer, sulcx ons Godt de Heere aen alle canten een wijle tijts heeft gelieven te besoecken, hoopende met Hiop[3.] weder haest segen sal ontmoeten. Amen.

21 *dito*, 's morgens schoon weer als gister ende eergister. Lieten de voorhaelde gesanten door Eva versoecken den Commandeur ende die van zijnen Raet in een aparte plaetse weder te mogen spreeken ende harer Heers vorderen last te openbaren. Daer laten comen sijnde[4.], begonsten aldus weder aen te vangen:

Oedasöa heeft ons gelast den Duytsen capiteyn voor te stellen dat hij nu emmers nemmermeer met de Caepmans nogh Tabacqdieven en wil[5.] pays ofte vrede maecken. Waerop hun g'antwoort wiert, ingevalle het Oedasoa soo recht met ons meenden als wij met hem, dat wij hem dan sulcx wel beloven wilden. Sijluyden antwoorden: dats goet ende verseeckeren u uyt sijn mont, dat hij niet anders voorheeft als de Caepmans t'eenemael te helpen verdelgen, sulcx sij aen beyde canten volcomentlijck verdient hadden, mits[6.] 't gerelateerde van gister, ende dat telckens als ons volcq in 't lant bij hem waren gecomen met de Caepmans tot weghwijsers, deselve dan altijt hadden versocht dat Oedasoa haer die, ende voornamentlijck den vendrigh, Jan van Harwarde, zaliger, wilde in handen leveren, dogh hadt hij haer daerop[+] g'antwoort dat sij schelmen waren, maer hij wilde ter contrarie dat d' onse sonder een fnaesjen[7.] van de cleeren beschadicht, salvo soude aen 't fort thuys gebracht werden. [+]92

1. doodverf, lykkleur; *de doodverf zetten*, gewone verbinding in die ouer taal: lykkleur aanneem (vertoon).
2. stukke klip waarop die style gerus het.
3. Job.
4. *laten comen sijnde*, vgl. Verhage: *'n Sintakties-stilistiese Studie van die Dagregister van Jan van Riebeeck*, bls. 81.
5. moet.
6. om rede van, in aanmerking geneem.
7. draadjie, pluisie. Gewoonlik *fnazel*. Vgl. hiervóór fol. 89v: *'t minste velleken van haer lichaam*, wat Hottentotser klink as *een naesjen van de cleeren*.

Ende voornamentlijck speet <'t> hun seer dat den Commandeur aen Oedasoa met volcq ende wagens had vereering toegesonden, 'twelck sij met haren aenhangh nu gaerne door oorlogh stutten ende beletten wilden, maer soo wij 't recht meenden (noyt met haer, sonder Oedasoa's weten, vrede te maecken) was cans haer altemalen in soo goeden fuyck te jagen datter niet een soude ontcomen.

Wij seyden jae ende (om haer nogh meer tot ons genegen te maecken:) dat wij 't jegenwoordigh oock niet mochten nalaten haer te ruyneren, off dat onsen Godt van den Hemel (die Eva nu mede leert kennen ende voorsz. rovers gansch niet van weten nogh leeren willen) ons soude straffen, alsoo dat bloet van zijn volck, 'twelck dese schelmen soo moordadigh gestort hebben, tot hem om wrake riep ende wij ons derhalven daer sooveele aen moeten gelegen laten dat wij sonder ophouden haer moeten vervolgen.

Sij antwoorden: dat is 't woort 'twelck Oedasoa van den Commandeur verwacht ende waerom hij ons in sijnen name tot denselven heeft afgesonden, item oock om te openbaren dat alle inwoonders, gansch diep in 't landt, der Duytsen goetheyt soo ruchtbaer geworden is dat elck maer verlangt deselve te sien off bij te comen, 'twelck de Caepmans altijt hebben getracht met alle doenlijcke middelen tegen te houden, maer nu comende te verstaen dit woort van den Commandeur, souden wij bevinden dat yder sal trachten al aff ende toe te brengen watter in 't landt is, als[+] sij maer weten wat wij begeeren, tot heel aen de Chobonas incluys, daer sij seyden der [+]92v Duytsen naem ten goeden al verbreyt was.

Waerop hun weder gedient wiert, dat wij langh getracht hadden soo een groot heer aen te treffen om vaste aliantie mede te maecken, ende welcken wij genegen waren alles te beschicken[1.] bij forme van handelingh. Dat hij ende al die in 't lant woonen, begeerden, souden 't maer bedencken; 'tgene wij niet hadden, costen van Hollant, India ende al de plaetsen van de werelt met de schepen wel ontbieden.

Hierop antwoordden voorsz. gesanten weder, dat sulcx de saeck was daer Oedasoa oock langh na gewenscht had, maer door de Caepmans altijt verleyt, dogh was sijn voornemen nu op 't voorsz. woort van den Commandeur met sijn leger in de plaetse van Caepman hier te comen wonen ende ons soo veel bestiael te beschicken als wij wenschen, om selfs[2.] die deucht danckbaerlijck te genieten, dat[3.] de Caepmans dus langh ondanckbaerlijck hebben beseten ende jegenwoordigh dus schelmachtigh (dogh na hunnen aert (seyden sij) met rooven ende moorden beloonen.

Ende wanneer Oedasoa hier dicht bij woont, wil hij den Commandeur altemet[4.] selfs comen besoecken ende die aengename bejegeninge der Duytsen ontfangen als 2 broeders van één hart ende ziel - dus meent het Oedasoa, seyden sij, ende dat het nu genoegh ende vast was, versoeckende ten eersten weder te vertrecken met een wagen ende sooveel volcq als den Commandeur beliefden, opdat, de gesant-

1. toe te stuur.
2. self.
3. *die deucht....dat*. Die relatief is so ver verwyder van die antecedent dat die geslag in die knel raak. *Deucht* = voorreg.
4. van tyd tot tyd.

schap aen wedersijden gedaen sijnde, vorders mochte gehandelt[1.] worden hoe men met Caepman (te samen, off elck apart in verscheyden oorden) aengaen souden.

Gaven haer door Eva te verstaen dat den fiscael om een wagen ende volcq (bij[+] haer versocht mede te hebben) uyt was; sijluyden insisteerden echter seer om [+]93 soo ten eersten maer weder wegh te gaen, alsoo Oedasoa anders te langh in verlangen soude blijven; <wij> lieten haer d' onmogelijckheyt van vroeger als tegen morgenochtent gereet te wesen declareren, vermits 't volcq ver ende aen alle oorden uytlagen op de Caepmans te loeren ende niet voor t' avont costen thuys comen, nogh oock de wagens, buyten op 't lant sijnde, etc.

Oock dat wij gaerne een goede vereeringe voor Oedasoa souden prepareren ende hem die met fatsoen (als men sulcke groote heeren behoort te doen) laten toebrengen met een man die ter degen met hem uyt onsen name spreecken can, dat hun scheen te behagen ende daerop lieten bewegen tot morgen te wachten, wordende voorts met eeten, drincken ende alle minsaemheyt wel getracteert. D'Almogende geve de saken bij haer soo recht gemeent wort als <bij> ons; 't mochte dan wel tot vrij wat goets gedijen voor d' E. Compagnie, alsoo dese luyden voorstellen ons begeren maer te openbaren, dat se dan haer best doen willen, soo 't eenigsints becomelijck is, te beschicken, 't magh dan te halen wesen daer 't wil, ja dat se d' onse, ergens reysende, oock overal willen soecken te beschermen na vermogen, etc.

Saterdagh, den 21en Juny anno 1659[(e)].

'Bij d' onderhandelinge van Oedasoa's afgesanten niet anders connende vernemen als dat het dien overheere der Cochoquas (de rechte Saldanhars zijnde) oprecht met d' E. Compagnie is menende, volgens oock het gevoelen van den beginne[+] ende oyt off oyt[2.] elckeen daervan gehadt ende welcke jegenwoordigh even recht [+]93v over de baey, achter 't vrack van Haerlem, aen d' ander zij van <de> staert van 't Lupaertsgeberchte, meest N.Oostwaerts, ongeveer maer ½ dagh reysens van hier, met veel duysenden menschen sterck is leggende.

Wijders geconsidereert dat zijne aenbiedinge van nader ende vaste alliantie gansch nootsaeckelijck dient g'accepteert ende in 't alderminste gedacht om die te verwerpen, nogh oock sijne afgesanten sonder verseeckeringe van onse daertoe hebbende inclinatie wederom te laten gaen, soo ten aensien van dat ons[3.] zijne macht tegen te staen te groot is, oock voor d' E. Compagnie te costelijck soude vallen, vermits men reede siet dat men met al des Compagnies ende vrije luyden macht dese 2 cleyne troupen van de Caepmans ende Tabacqdieven haer rooven ende moorden en[4.] can beletten, in vougen om meer vianden[5.] over den hals te halen,

(d)

1. onderhandel.
2. *oyt off oyt*, versterkte vorm van *ooit* = deurgaans. Weer fol. 159v en fol. 117v in die vorm *oyt ende oyt*.
3. vir ons, d.w.s. sy mag is te groot vir ons om teen te staan.
4. nie.
5. K deurgaans *vijanden*, H dikwels *vianden*. Dit kan daarop dui dat die diftongering destyds nog nie voltrokke was nie, of dat die twee kopiïste verskillende dialekte verteenwoordig.

gansch ongeraden, maer vrunden te maecken 't nootsaeckelijckste. Item oock Godt de Heere 't behaeglijckste sij, voornamentlijck met die altijt voor discrete luyden sijn vermaert[1.] ende van wie d' E. Compagnie doorgaens haer meeste bestiael door minnelijcke handelinge heeft becomen, welcke anders, siende hun afgesanten (in dese oorlogstijden op groote risico gansch vertrout aen ons gesonden) niet met het vereyschende[2.] bescheyt ende respect wederom quamen, ende dat de Gorachouquas ende Goringhaiquas ons allen dus cunnen quellen met sijn ontelbare macht van menschen, ons nogh vrij meer benauwen ende een heel ander spel mochte comen maecken, ja soodanigh wel dat geen menschen niet alleen ergens buyten op 't landt en[3.] souden[+] cunnen wonen, maer oock selfs hieromtrent gerustigh in Compagnies thuynen gewerkt, off branthout, ver van de hant zijnde, soude gehaelt cunnen [+94] worden, ende wes meer, te langh om aen te halen - Soo is, omme alle die ende meer andre pregnantien[4.] en hooge nootsaeckelijckheden in dese occurentie, na wel rijpe deliberatien goetgevonden ende gearresteert, voorsz. Oedasoas aenbiedinge van nader en vaster aliantie met bethoninge van aengenaemheyt te accepteren ende sijn versoeck toe te staen, sijnde, dat wij sijn vrou's suster, de tolckinne Eva (die de Goringhaiquas geseyt hadden dat bij ons aen kettings gesloten ende gevangen gehouden wierd) met voorsz. afgesanten mede wilden laten keeren, neffens sooveel volcq van d' onse (ende soo vertrout gelijck hij de zijne aen ons gesonden hadt) als wij begeerden, 't zij weynigh off veel, was hem indifferent, om daermede door oprechte vertalinge van Eva dan nader te spreecken ende zijne vordere desseynen ende voorslagen tot ruyne der voorsz. Gorachouquas ende Goringhaiquas, ons ende sijne vianden, te openbaren ende goet overlegh te maecken.

Ende door beleefde opdringinge van de voorsz. gesanten dan vernomen hebbende dat deselve blijven persisteren 10 Duytsen genoegh te sijn, ende geconsidereert dat, schoon oft hondert medegingen, wanneer desen heere het verkeert voor had, vermits sijn groot getal volcx, even wel[5.] helpen soude ende wij vele afstekende[6.] (dat oock de beste moeten wesen) bij ongeluck ons sulcx te magtigh crencken[7.] ende verswacken soude, evenwel off misschien de voorsz. vianden mochten toeleggen[+] d' onse onderwegen te overvallen, soo is, om wat diffenciver te wesen ende een redelijcke trop te mogen wederstaen, goetgevonden onder 't gesag [+94v] van den sergeant 13 van de ficxste mannen uyt te maecken, neffens een wagen tot haer meerder deffentie ende oock om de vereeringe met het vereyste fatsoen aen Oedesoa te brengen, dat sij voor een groote eere schijnen te houden, ende, soo sij zelfs seggen, door 't ganse landt tot reputatie van haren heere gereputeert ende verbreyt is, en dies hem 'tselve oock op 't alderhoogste behagen sal, mitsgaders daerbij vastelijck sigh inbeelden ende verseekert houden van onse genegentheyt tot een onverbreecke-

1. bekend.
2. Vgl. nou ook Verhage: *'n Sintakties-stilistiese Studie* ens., (verskyn in 1952), bls. 74.
3. nie.
4. Let op die Frans-Latynse woorde in die volgende reëls.
5. d.w.s. ewe weinig.
6. d.w.s. as ons te veel volk meegee, afstaan, ‘uitmaak’.
7. krank (swak) maak.

lijcke vruntschap ende aliantie, volgens allen 'twelcke dan d'onse gelast sijn voorsz. Oedesoa, na de vereyste groete ende overleveringe van de vereeringe, dit volgende uyt onsen naem aen te seggen:

Dat ons sijne eerst gedane legatie en aenbiedinge van nader aliantie, etc. op 't hoogste aengenaem is bevallen ende wij dienvolgende in reciproque niet minder willende doen, oock hebben goetgevonden niet alleen sijn vrou's suster Eva met deselve te laten keeren, maer oock onse gecommitteerdens om hem van onse genegentheyt t' zijnwaerts ten selven eynde oock te verseekeren ende tot teycken van 'twelcke den Commandeur hem dese vereeringe liet toebrengen met versoeck deselve te willen aengenaem[1], als van eygen broeder van één hart ende sin accepteren, mitsgaders d'onse, gelijck wij de sijne, soo cort als mogelijck met bescheyt wederom laten thuys comen, met gecommitteerde ofte wel sijn persoon selfs, om den anderen nader te spreecken.

Ende ingevalle het hem geliefde door eenige van sijn volcq, alleen off in compagnie van weynige onser soldaten, op te laten soecken ofte te doen verspieden waer men onse ende sijne vianden coste vinden, dat sulcx ons seer aengenaem wesen ende hij ons die dan aengewesen hebbende, wel haest bevinden soude hoe ernst[+] het ons was haer alle mogelijcke afbreuck te doen, etc. [+]95

Dogh indien hij sprack van saken, om met dese 13 man ende eenige van de zijne daerop ten eersten aen te vallen, dat sulcx dese mael, met soo weynigh volcq, beleeft ende politycq, als daertoe geen last hebbende, excuseren souden ende maer denselven affhooren hoe hij 't meende aen te leggen, etc., ende op alle sulcx antwoorden: 'tselve den Commandeur te sullen rapporteren, met wie hij dan over ende weer, 't zij selfs, ofte door gecommitteerdens, nader coste handelen, latende sijn volcq met eenen oock vrij met beesten aen 't fort comen om te verreuylen, alsoo bij den Raet om verscheyden insigten niet coste raetsaem off goetgevonden werden vooreerst nogh met coopmanschappen in 't lant te gaen, maer in plaetse van dien te sien off men de saken daertoe coste brengen dat sij altijt selfs met haer vee aen 't fort quamen, om allc te vresen onheylen te min subject te mogen blijven, tot oock te meer gerustheyt en andre considerable redenen meer.

Aldus geresolveert ende g'arresteert in 't fort de Goede Hope ten dage ende jare als boven.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everarts
Gijsbert van Campen, secretaris.'

1. So in albei tekste. Bywoord in die betekenis: welgevallig? Vgl. bls. 78, noot 3.

+ *Sondagh*, 22 *dito*, fraey liefflijck weer als voren, is ons volcq onder haer 13e met de voorsz. gesanten ende de tolckinne Eva, neffens verscheyden dingen tot +95v vereeringe, op een wagen met 6 ossen aen voorsz. Oedasoa (overste der machtige Cochoquas) 's morgens ontrent 8 uyren vertrocken, uytgeleyt wordende door den fiscael ende 2 ruyters (dagelijcx op d' advenus[1] onser vijanden leggende) tot over de Brackereviere. D' Almogende sij gebeden het desen heere recht meene ende d' onse met gewenscht raport sonder schade mogen wederom comen.

23 *dito*, guyr, windrigh weer en de wint N.West, retourneerde 's middags der vrije luyden vaertuygh, de *Peguyn*, van 't Dassen-eylandt met 6 halfamen traen.

Ende tegen den avont Compagnies *Schapejachtjen* van 't Robben-eylant met tijdingh de stal haest weder opgerecht soude wesen, onder welcke over de hondert schapen doot gebleven ende de rest al tot op hondert stucx voorts uytgestorven waren, sonder datter nogh beteringh vernomen wiert, maer de conijns vermenigvuldigden fraey aen alle canten.

's Avonts, langh na 't sluyten van de poort, comen ons afgesonden volcq van Oedasoa, den oversten der Cochoquas, al wederom, met 6 andre gecommitteerdens van denselven, daeronder zijn susters soon ende de tolckinne Eva, rapporterende den sargeant dat hij[2] (hem al ver buyten sijn leger eenige tegemoet gesonden hebbende) de groete ende vereeringe door den Commandeur aen hem gesonden met groote aengenaemheyt[3] hadt aenvaert, ende verstaen hebbende onse goede intentie ende 'tgene hem vorder gelast was te seggen (hadde daerop de hant in zijn borst (als grijpende nae sijn hert) geslagen ende gesecht: Sie daer, 't is onmogelijck 't vleeselijck hart uyt mijn boesem te rucken, anders, ware het doenlijck, ick soud het den Commandeur toesenden, maer laet hem de siel daeruyt na sigh nemen om met het zijne te vereenigen, dat het noyt can van den anderen gescheyden worden, ende segt dat ick hem ten eersten selfs meene bij te comen om onse harten te samen als stucken yser aen den anderen te wellen ende soo hart te maecken, dat het van niemant in de werelt sal connen gebroocken off weder vaneen geclooft worden[4].

+ Ende aengaende de rovende Goringhainas ende Gorachounas, was verheucht wij nu bemercken conden dattet maer schelmen ende struyckrovers waren, om +96 welcke ende andere diergelijcke te straffen sijn vocatie ende beroep was, willende daerover met zijne raden (wesende de outsten uyt zijn volcq, daer oock raedt mede hielt) sigh beraden hebbende, met den Commandeur dan mont aen mond selfs spreecken ende hem bekent maecken hoe se te atrapperen zijn, als hebbende daervan, na dese lants gelegentheyt ende natuer der volcken, beter kennisse, daer hij ons dan goet onderricht van geven soude. Door den sargeant onder anderen voorgedragen zijnde dat wij maer van doen hadden 1 off 2 van de zijne om aenwijsinge te doen waer se haer onthielden ende dat wij se dan wel wisten, naest Godt, met onse macht t' onder te

1. toegange.
2. Oedasoa.
3. welgevalle.
4. Die boodskap van Oedasoa is 'n mooi voorbeeld van hoe ver Eva dit gebring het as ‘tolckinne’!

brengen, hadt hij daerop seer cort (als gansch[1.] weynigh van woorden, maer een bysonder stil, geciviliseert persoon wesende) g'antwoort[1.]: T' is goet, den Commandeur en behoeft niet soo haestigh te wesen, maer belieft wat patientie te nemen. Als ick bij hem come, sal hem selfs van alles spreecken ende soo goeden raet geven dat hij daerin genoegen nemen ende bevinden sal het weynigh wachten geen schade, maer te grooter voordeel ende victorie op de rovers sal toebrengen.

Waerop <hij> d' onse (desen morgen daer eerst gecomen) beleeft versochten weder te vertrecken, ende hij (deselve 2 schapen voor 't volcq vereert hebbende) oock cort afscheyt gaff met Eva ende 6 van de zijne, sonder geweer, anders als stockjes in de hant bij haer, tot teycken dat sij se onder bescherminge van d' onse volcomen vertrouden.

Hij was seer mager, geduerigh lijdende door de pijne aen de quetsuyre van de leeuw op de eerste paerdejacht (voor ons gedaen) gecregen, vermits deselve door sijn meester[2.] niet coste genesen worden, hopende derhalven van d' onse beter hulpe[+] te vercrijgen, wesende sijn vrou, Eva's suster, mede soo heel wel niet te pas, die in d' eerste ontmoetinge door blijschap den anderen lange wijle niet [+96v] toespreecken nochte d' onse met[3.] vertalen dierhalven dienen conde, ende welck geduerigh op haer susters, Oedasoa's vrou's schouder met de arme lagh (een teycken van dat se haer aengenaem was) hebbende Oedasoa sijn excuse gedaen dat geen beesten aen ons voor jegenwoordigh affsond, vermits onder deselve, ende oock sijn schapen, dit jaer (sedert voorsz. sijn becomen quetsure) een seer groote sterfte had gehad, maer soude echter wel maecken wij daervan geen gebreck leden.

Eva verhaelden (conform oock d' onse hun[4.] raport) dat Oedasoa, soo haest d' onse daer quamen, al 't volcq ende vrouwen liet van hem uytgaen ende maer sijne raden, ofte outsten van 't volcq, had doen bij hem roepen ende gesegt: Schoon ick wijs genoegh ben om mijn ampt waer te nemen ende mijn volcq te regeren, etc., soo ist nochtans, nadien het Ul. beroep oock is mij in alles met raet ende daet bij te wonen, als wesende oude lieden die de werelt langh doorsien ende den loop der saecken veel ervaren hebt ende daerom in alle voorvallen u consideratien mij moet communiceren, soo is 't bysonderlijck nu tijt dat gij mij opent u aller gevoelen, wat ten besten van mij ende onser volckeren jegenwoordigh dient aengewent.

Waerop (seyt Eva) daerbij sittende te leunen op haer susters schouder, de voorsz. outsten (soo noempt sij se in Duyts) na weynich bedencken ende pratens onder den andren, hadden geantwoort dese eygentlijcke redenen:

Coningk Hou (dus spreecken hem de ousten aen, seyt Eva), wij bemercken dat[+] u jegenwoordigh een seer groot geluck boven 't hooft hangt, want nademael gij [+97] ende Ngonnomoa, tegenwoordigh onder off naest u, sijt de machtigste van 't landt, waervoor alles mits de menichte uwer crijgsvolcq moet wijcken daer se maer dencken

1. So in K; ontbreek in H.
1. So in K; ontbreek in H.
2. Hottentotdokter.
3. In H *niet*; in K onleesbaar.
4. *d' onse hun*, opvallende analitiese konstruksie.

dat gij compt, boven dat gij mits u civilder natuer als Ngonnomoa boven denselve verre gemint ende gevreest zijt, soo sal jegenwoordigh, soo haest men hoort gij met het Duyts volcq in verbont getreden bent, al de werelt u achten voor den geluckigsten heer van 't gantse landt, ende u van alle canten soecken te vrunt te houden om 't genot van der Duytsen goet, dat gij nu alleen in handen ende <in> u macht sult cunnen hebben, 'twelck de Gorachouquas nochte Goringhaiquas door haren roofachtigen aert niet hebben cunnen begrijpen ende veel min tot haer voordeel weten waer te nemen; daerom weest gij nu voorsigtigh, opdat gij in goet verstant met de Duytse compt ende maeckt te blijven, off anders soude daer datelijck een ander (de minste diffidentie van u over de Duytsen[1.] maer merckende) terstont een vaster vertrouwen den Duytsen trachten aen te bieden, om u daeruyt te arbeyden, gelijck haer uwe vianden hun selfs daeruyt geworpen ende sulcken subtilen volcq tot hun vianden gemaeckt hebben, van welcke soo veel voordeel ende genot te becomen is, boven 't groote ontsagh waeromme gij emmers in al die tijt dat die luyden haer hier hebben beginnen te stabileren, niet hebt derven dencken voorsz. rovers, uwe aldercleynste vianden sijnde, aen te randen, uyt vreese van dat het haer de Duytsen souden hebben aengetrocken, gelijck deselve u oock altijt hebben weten wijs te maecken; soo is dan wel te bevroeden in wat ontsagh gij harenthalven wesen[+] sult, vermits gij van u selfs bovendien wel hondert mael soo sterck ende machtich van volcq bent als de voorsz. rovers, maer een hant vol tegen een lant [+97v]
vol[2.] menschen bij u te vergelijcken wesende, etc. Dit sijn, seyt Eva, de eygentlijcke woorden in substantie die de outsten tegen Oedasoa gesproken hadden, ende waerop bij hem oock g'antwoort was het mede soo te begrijpen ende tot zijn voordeel oock voornemens bleeff waer te nemen. D' onse confirmeren oock dat se gesien hebben, soo menige reden als Eva overtolckten, dat hij dan met de outste sigh beriet ende sprack eer hij daerop antwoordt gaff, waeraen te mercken denselven een groot heer moet wesen van bysonder consideratie, die met raden is versien ende met deselve alle saken overweegt, ende waeromme te meer te hopen is met hem wat goets sal cunnen uytgerecht worden, tot welck begonnen werck d' Almogende sijn vorderen segen wil geven, sijnde altoos beter in vruntschap ende aliantie te treden met die genegen sijn tot handelingh ende minnelijcke ommegangh, als die genatureert sijn principael tot alle struyckroverije, met hoedanige wij dus langh al te civil in groote moeyelijckheyt hebben omgegaen, ende nu hopen (soo 't sigh altoos laet aensien) met goede luyden, tot ons genegen, te converseren[3.], die ons in plaetse van te beroven, presenteren voor[4.] de rovers te helpen beschermen, ende ons begeren uyt het landt na vermogen, neffens oock bestiael genoegh, toe te brengen, 'twelck de sake sal sijn daer langh na g'arbeyt ende gewenst is, om oock onder deselve met beter hoop van

1. *diffidentie van u over de Duytsen* moet beteken: gebrek aan vertroue in die Nederlanders by U. Die voorsetsels word wel besonder slordig aangewend.
2. ‘geen handvol maar een landvol’ - in 17de eeuse Ndl. en nog in Afr. gebruiklik. Weer fol. 108v hierna.
3. om te gaan.
4. teen.

t.o. 80

ABRAHAM VAN RIEBEECK.
3de seun van Jan van Riebeeck, aan die Kaap gebore 18 Oktober 1653,
Goeverneur Generaal van Nederlands-Indië 1708-1713.
Oorlede in Batavia 17 November 1713.

apparentie Godes leere metter tijt te verbreyden, vermits de beginnende kennisse Godts rede in Eva ende door haer onder dese haer volcq nu ende dan al wordende vertelt ende gedivulgeert.

Voorsz. tolckinne Eva verhaelden oock Oedasoa geseyt had, de Caepmans d' eerste beesten die se van d'onse in 't beginsel[1.] gerooft hadden, neffens partije coper ende tabacq, hem hadden wesen aenbieden, seggende dit zijn van u beesten, neempt die[+] nu wederom ende laet ons versoenen over voorige onlusten, etc. Daerop Oedasoa geantwoort had: neen, dan soude ick een schelm van de aerde wesen, [+98] dat 'tgene ick verreuylt had, van rovershanden wederom nam, ende wanneer ick se hebben wil, can ick se van u met gemack wel laten halen. Daerom gaet met u gestolen goet wegh van mij aff - ende soo voorts, waervan hij ten eersten al genegen was den Commandeur te verwittigen, ende zijn volcq ten dien eynde oock afgesonden heeft, maer waren tot 3 malen onderwegen van 't verleden[2.] nat ende cout, stormachtigh weer telckens vruchteloos genootsaeckt geweest weder terugh te keeren, sulcx tot nu tegen sijn genegentheyt had moeten patienteren[3.].

24 *dito*, 's morgens fraey, helder sonneschijn-weer ende 't luchjen variabel. Is bij den Raet over messusen[4.] van vrije luyden, met advys van de borgerraden, dese navolgende resolusie genomen, als te weten:

'Maendagh, den 24en Juny anno 1659[(f)].

Onaengesien de stoutigheyt begaen bij den vrij-borger, Elbert Dircxsz., ende zijn schoonmoeders knecht, Hans Jacobsz., op den 10en verleden, namentlijck dat sij hebben beclommen de wallen van Compagnies buytenwerck ofte beestencrael[5.] ende aldaer den schiltwacht stilletjens sijn geweer ontnomen, sonder hem nochtans slapende te vinden, terwijl denselven sijn gevoegh was doende, ende door hem nagevolcht ende 't geweer afgevordert hebbende[6.], nogh dapper afsloegen, is niet als van Christenen maer of se Barbarische menschen waren geweest, daer se tot ondersoeck van des forts wachten geen ordre hadden anders als deselve, buytenom passerende, empassant toe te roepen ('twelck se oock niet gedaen hadden) ende t' antwoorden wanneer se van deselve aengeroepen wierden, invoegen sijluyden daeraen begaen hebben seer sware crymen[7.], bysonder in dese jegenwoordige oorlogstijden van seer dangereuse gevolge, 'twelcke voor den crijgsraet comende, quaelijck soude afloopen - Soo heeft nogtans den Commandeur uyt medogentheyt van[8.] voorsz. Elberts vrou sulcx eerst voor den dagelijcxen Raet (versterckt met de borgerraden) gebracht, welcke ten insichte voorsz. ende uyt pure gratie[+] hebben goetgevonden de saecke voor den crijgsraet niet te laten comen, maer de gemelte [+98v] personen civilijck op te leggen een amende te betalen voor den armen: 10 realen van 8en, te weten Elbert 6 ende Hans Jacobsen 4 realen, mitsgaders den

1. begin.
2. verlope, onlangse
3. geduldig wees.
4. wangebruike.
5. Weggelaat in H.
6. *sijnde* sou duideliker gewees het.
7. oortreding.
8. met.

fiscael vorders toe te staen met deselve wegen sijn pretentie te composeren[1.], mits niettemin betalende dubbelt sluytgelt[2.] aen den geweldiger.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jare als boven.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Roelof de Man
't merck bij Hendrick Boom
't merck van Jan Reyniersz
Gijsbert van Campen, secretaris.'

26 *dito*, 's morgens doncker, betogen weer ende redelijck stijve N.W. coelte met somtijts wat jachtregen, is den Commandeur echter uyt geweest met eenige borgers, doende deselve achter 't geberchte aenwijsen verscheyde enge passagies daer de Hottentoos Compagnies bestiael over 7 jaren d' eerste mael ons hadden ontvoert ende henen weghgedreven, latende die plaetsen derhalven jegenwoordigh eenige met ijsere weerhakige voetangels besetten, om, wanneer ons de beesten hier omtrent 't fort weder ontjaegt wierden, te weten waer ende hoe men haer vervolgen ende met toewegen[3.] tegemoet lopen ende hierdoor sooveel doenlijck sal cunnen stutten ende beletten haren voortgangh, etc., sijnde op plaetsen daer ons volcq niet te doen hebben, nogh weyde, thuyn ende corenlant behoeven te soecken, als daertoe onbequaem ende ongelegen leggende, ende volgens dien geen vreese zijnde van daer selfs[+] in te lopen, waervan oocq 't volcq der aencomende schepen sullen gewaerschout worden. [+]99

Omtrent half voormiddagh sijn de voorhaelde Oedasoa's volcq onder hun 6en met wat coper, tabacq, messen, etc. tot vereeringe, na wel genoten tractementen weder vertrocken, beneffens onse groete aen haren heeren, ende met hun oock de tolckinne Eva, begerende, hoe seer ende beleeft wij daertoe aenhielden, geen van ons volcq bij hun, alsoo Oedasoa haer sulcx gelast had, omdat deselve door over ende weder gaen haer te veel vermoeyden ende versocht dat Eva na haer vrije wil mochte heen en weder keren, voornamentlijck dese mael om hem te wijsen ende onderrichten hoe men met de vruchten ende andere versnaperinge (hem van den Commandeur gesonden) omgingh ende deselve toemaeckten[4.] om te eeten, sullende <Eva> niet langh achterblijven maer met hem selfs haest wederkeeren, om, als voorseyt, den Commandeur mont aen mont te spreecken ende sigh in 't fort onder handen van onse chirurgijns ter cure van zijnen arm te begeven. Alhoewel dit vertreck van Eva op Oedasoa's versoeck onder eenige al wat bedenckinge gaff, soo is echter niet cunnen goetgevonden werden haer tegen genegentheyt hier te houden,

1. *wegen sijn pretentie te composeren*, aangaande sy eis 'n skikking te tref.
2. geld wat deur 'n gevangene aan die sipier vir die opsluit moes betaal word!
3. kort paadjies.
4. voorberei.

want doch dan den rechten deegh met haer en soude cunnen te doen wesen[1], ende door dese gelaten liberteyt sijluyden te beter gelooff mogen stellen over ons goet vertrouwen van haerluyden ende onse oprechte meninge, etc.

27 *dito*, redelijck weer, is den Commandeur de vrije luyden op 't lant meest overal eens wesen besoecken om deselve weder een nieuwen moet in te spreecken, stellende met eenen oock wat ordre op Compagnies boomgaert, corenbou, bestiaelsbewaringe ende andere nodige saken als vereffeningh der wegen, etc., ende vont sommige nogh soo al wat besigh met ploegen, mitsgaders andre (die haer beesten quijt waren) met spitten, om soo nogh wat thuynvruchten in plaets van coren dit saysoen aen[+] te winnen.

28 *dito*, ydem weer, is den Commandeur 's morgens heel vroegh ten selven [+]99v
fyne weder uyt geweest, dogh wat verder, en al over den Bosheuvel heen, daer men over de gantsche vlacte van d' een baey tot d' ander[2] can sien, maer costen nergens geen legers van de Caepmans vernemen, wesende 't landt door de verleden regenachtige dagen overal vol water als heele lacken ofte meeren.

Tegen den avont thuys comende, bevondt hier wel ter reede g'arriveert 't schip *Orangie*, met schipper H. van der Putten ende ondercoopman Pieter de Cock, van de Camer Zeelant in compagnie van 't *Slot van Honingen* (nogh achter off verbij) ende 't bootjen *Zuylen* (hier aengeweest en al na Batavia vertrocken sijnde) den 12en February uytgeseylt met 410 gagiewinners, daervan 15 gestorven ende ongeveer 40 sieck te coy lagen, hebbende 5 dagen nodigh aen St. Vincent gelegen, maer geen esels cunnen becomen, ende besuyden de linie veel zuydelijcke winden, mitsgaders voorts de gantsche reyse seer schoon weer gehadt, tot eergister avont, dat d' eerste mael had moeten marseyls innemen.

't *Slot van Honingen* was, soo hij meenden, een van de Canarise eylanden aengelopen, dogh hoe 't wijders daermede gestelt was, wisten niet, nogh hadden hem naderhant oock niet vernomen.

‘Saterdagh, den 28 Juny anno 1659[(g)].

Om Oedasoa, den oppersten der Saldanhars, te eerder tot ons af te locken, is goetgevonden heden desen dagh ten eersten een expresse besendingh van 7 personen aen hem te doen, met wat vereeringe van tabacq ende coper, ende hem aen te laten seggen datter jegenwoordigh een schip is g'arriveert, off 't hem dierhalven gelieft nu bij den Commandeur te comen sien watter van sijn dienst mochte gevonden[+] worden, ten eynde men te eerder gelegentheyt become met denselven in nader onderhandelinge te treden, etc. [+]100

Siende ende dagelijcx meer ende meer merckende, de minder prijs van den brandewijn, betaelt wordende bij den burgers (geen herbergiers sijnde) ende de

1. *want doch dan...te doen wesen*, want dan sou tog nie die beste diens van haar gekry kan word nie.
2. nl. van Tafelbaai tot Valsbaai.

daeronder schuylende sluyckerijen, vele verhole debouches ende smockeltapjens[1.] sijn veroorsaeckende, is goetgevonden den brandewijn uyt Compagnies magasijn voortaen elck tot eenen prijs, wesende 56 stuyvers 't mingelen, te laten betalen, omme alle indirectien[2.] ende ongeregeltheden, etc. sooveel mogelijck voor te comen.

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hope, datum ut supra.

Ende geteyckent::
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

Op welcke resolutie d' onse ten eersten dan zijn vertrocken, comende *Sondagh*, *den* 29*en dito*, 's morgens heel vroegh al wederom met raport dat Oedasoa seer debyl hadden bevonden, ende van hem tot antwoort becomen dat met zijn leger al soude nader geweest hebben, indien door toegeslage[3.] sieckte niet ware belet gebleven, maer hoopte binnen 3 dagen te comen ofte, dus swack blijvende, een wagen te versoecken, thoonden hem beschaemt over de vereeringe aen hem telckens sendende, waervoor wel eenige beesten in recompense soude stuyren, maer wilde die selfs brengen als hij aen 't fort quam, etc.

Zijn confrater ofte secunde, Ngonnomöa, was oock daer gecomen ende sigh met Oedasoa geconjungeert, die d' onse, in 't gins gaen eerst ontmoetende, een vereeringtjen uyt den tabacq ende coper voor Oedasoa medehebbende, formeerden[4.+] ende gaven, dat groote aengenaemheyt bij denselven had gebaert ende d' onse met gecommitteerde tot bij Oedasoa geleyt, die te samen spraken [+]100v ende oock een vlaggetjen van Oedasoa (met 2 versien sijnde) mede wederom namen om te gebruycken als zijn volcq aen 't fort met de beesten souden comen, tot seyn van vrunden, etc., ende welcken Ngonnomoa meenden oock selfs bij den Commandeur te comen, sijnde eergisteren 21 beesten door de Caepmans achterom weggenomen[5.] om datter maer een jongen bij gingh weyden, 'twelck de viantschap doet vergrooten, tot Compagnies voordeel, soo wij altoos willen hoopen.

'Sondagh, 29en Juny, anno 1659.

Om, dewijl dit schip hier nogh legt, wat deegs op onse vianden te mogen uytrichten sonder dito schip daerom op te houden ende oocq te min volcq van 'tselve te lichten, ende andere pregnantien meer, als oocq om te min tijts te verliesen, is goetgevonden voorss. Oedasoa tegen morgen andermael te besenden ende dat, om te meerder aensien, door den fiscael quansuys met een wagen voor hem tegemoet,
(h)

1. Brill het *smockellapjens*. Die betekenis is: tapperytjies wat geen aksyns betaal nie.
2. wanpraktyke, ontduikinge.
3. voorgekome, uitgebroke. Vgl. WNT XVII, 676.
4. opgemaak het.
5. Blijkbaar van Ngonnomoa. Dan *achteromwegnemen* = roof. Vgl. WNT, *achteromhalen*.

nevens weder wat tabacq, cralen, coper, ende dito cnoopen tot vereeringe, met last denselven met alle doenlijcke vrundelijckheyt sien te bewegen dat hij medecompt, off su lcx nogh langh uystellende, serieus ende beleeft te versoecken eenlijck maer eenige weynige van zijn volcq tot weghwijsers, alsoo wij soldaten genoegh hadden om de roovende vianden te verslaen, haperende 't ons daeraen maer dat wij niet weten waer se leggen, nogh deselve door genige uytgesonden spions tot heden hebben connen opvinden.

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hope, datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Gijsbert van Campen, secretaris.'

's Naemiddags quamen 5 personen van Oedasoa seggen dat haren heere morgen[+] met Eva voornemens was selfs aen 't fort te verschijnen. Ende tegen den avont [+]101
quammer nogh 9 met 15 schapen te verhandelen die 't vorige confirmeerden.

Is echter niet onraetsaem g'acht Oedasoa tegen morgen door den fiscael, goet weer sijnde, met een wagen tegemoet te gaen, om hem daermede tot zijn meerder gemack hier te geleyden ende brengen.

Ultimo dito, 's morgens swaren regen, dogh op den dagh beter weer wordende, is den fiscael ten eynde voorsz. naer Oedasoa heen getrocken, sterck 11 personen, met een wagen ende hij te paert, neffens wat tot vereeringe voor hem ende sijn confrater, Ngonnomoa, als moetende denselven empassant voorbij, die 't sigh anders mochte aentrecken dat men hem oock niet eenigsints en kenden[1.], etc.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 434-435. K.A.
(b) Ibid., p. 436. K.A.
(c) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 437. K.A.
(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 434-435. K.A.
(e) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 438-441. K.A.
(d) Otto Jansz. van Vrede.
(f) Ibid., p. 442.
(g) Ibid., p. 443.
(h) Ibid., p. 444.

July anno 1659

Adij, *primo dito*, fraey, claer weer ende 't luchjen variabel. Hadden vergangen[+] nacht een redelijcke partije Hottentoos weder een aenslagh op des Commandeurs [+]101v
bouwerij aen den Bosheuvel gedaen, dogh mits de goede wacht te vergeefs, sonder dat d' onse oock eenige hadden cunnen met schietgeweer begaen.

'Dyngsdagh, den eersten July anno 1659[(a)].

1. in sy waardigheid erken.

Den fiscael, Abraham Gabbema, desen namiddagh van Oedasoa, den oversten der Saldanhers, wederom gecomen wesende, met raport hij denselven gansch pijnlijck ende debyl had gevonden ende derhalven nogh ongereet (vermits oock

de sieckte van zijn kint, dat seer lieff scheen te hebben) om voor jegenwoordigh nogh mede te gaen. Item mede niet heel wel tevreden, soo 't scheen, op de tolckinne Eva dat sij maeckten wijluyden dus veele moeyten te vergeeffs heen en weder deden, als latende seggen dat, om herwaerts te comen, geen wagen souden behoeven, vermits het hossen[1.] niet soude cunnen verdragen, selfs niet op een os, na hun maniere, invougen na beter dispositie (soo 't scheen, soo wel van zijn kint voorsz. als hem selfs) moste wachten, ende dan soo al sachjens afcomen, sulcx te presumeren zij, Eva, van de wagen sal hebben gesprooken meest om haer selfs, om niet te voet te gaen, ende sij ons in ander saken oock wel wat meer wijs maeckt als Oedasoa haer doet vertolcken[2.], ende waeromme denselven, soo 't scheen sulcx oock menende, op haer al eenigh misnoegent[3.] gelaet thoonde, sonder evenwel sigh anders tegen d' onse te gelaten[4.] als de aengeboden vruntschap ende nader aliantie met ons ende den oorlogh tegen de Caepmans, etc. oprecht te meenen ende te verseeckeren sigh soo haest doenlijck bij den Commandeur in 't fort te begeven om met denselven, na sijn vorige zeggen, dan mont aen mont te spreecken ende nader overlegh van saken te maecken.

Ende nademael den fiscael in 't verbij gaen van Ngonnomoa (sijn 2de schijnende te wesen, als 't heden aen verscheyden dingen bleeck) ende oock van Eva verstaen[+] had datter vastgestelt was, hij, Ngonnoma, met haer van dage aen 't fort soude [+102] gecomen hebben, 'twelck Ngonnomöa, heden bij Oedasoa geweest hebbende, door hem nu was tegengehouden ende den fiscael laten weten had, den Commandeur te seggen dogh geen moeyten meer doen souden hem te besenden, als moeyende[5.] sigh de vermoeytheyt van 't volcq, ende dat men daer vast op soude staen hij ende sijn kint, beter gedisponeert sijnde, sonder fault wel soude comen, ofte des niet, Ngonnomoa met Eva afsenden.

Dogh nademael hij niet hadde cunnen resolveren op des fiscaels versoeck maer 1, 2 à 3 man te consenteren om ons te wijsen waer men de rovende vianden haer leger soude cunnen opvinden, ende dat d' onse oock een beest, met een tou aen de horens gebonden gelijck Compagnies treckbeesten, na Oedasoa's crael op hun vertreck door 3 Hottentoos tegenquam, welck een en ander ons soo al wat vremde bedenckingen[6.] dede geven, soo is bij den Raet (versterckt met den schipper, coopman ende sergeant van 't hier ter reede leggende schip *Orangie*) na wel rijpe deliberatien goetgevonden ende besloten weder 10 spions van ons eygen volcq uyt te senden, om voorsz. onse vianden selfs op te soecken ende dat van de hoge Steenbergen deser Caep aff, langhsdoor[7.] al de duynen van de Baey Fals tot in 't Hottentoos Hollant[(b)], omtrent O.Z.O. 10 ueren gaens (recht aen) van hier achter 't eerste over-

1. stamp en stoot.
2. Na sy ondervinding met Herry en Doman begin V.R. se vertroue in Eva ook af te neem.
3. Vir *misnoegd*.
4. voor te doen.
5. aantrekkende, spytende. Woordspeling met *vermoeytheyt?*
6. Bedenkinge ook ten opsigte van Oedasoa!
7. Voorbeelde van *langs door* en *langs neder* in WNT VIII, 1063. Tans verouderd. Vgl. nog *langsheen*.

geberchte van Africa leggende, omme na wedercompste van deselve dan vorders t' overleggen wat ten meesten dienste van d' E. Compagnie sal dienen voorgewent[1.] ende doorgaens soo wel op hoede te blijven op voorsz. Oedasoa als de rovende, openbare vijanden, welcke voorleden nacht nogh een aenval op d' onse aen den Bosheuvel hebben gedaen, mitsgaders in te wachten wat middelerwijl van voorss. Oedasoa sigh nader openbaren ende Godt de Heere ten beste sal gelieven te geven.

Aldus gedaen en geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jare als boven.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
H. van der Putte
Roelof de Man
Pieter Cocq
Abram Gabbema
Pieter Everaerts
Nathaniel Walther ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

2 *dito*, goet weer als gister, sijn 10 personen om te spioneren ten fyne voorsz. des middaegs uytgesonden met ordre haer tot midnagt aen den Bosheuvel te onthouden om de Hottentoos, hier overal in de Bosbergen[2.] loerende op Compagnies ende der vrije luyden beesten, niet anders te doen dencken dan dat zijluyden tot beschermínge van dien bou uytgegaen zijn ende dan over denselven heuvel onder langs de Steenbergen voordagh in de duynen van de Baey Fals maecken te comen, om alsoo voorts tot de g'ordonneerde plaetse incluys, soo bedeckt als mogelijck, na der Caepmans leger om te soecken. [+]102v

3 *dito*, ydem schoon weer, ende quam 's namiddags tijdingh datter wel een trop van over de 300 Hottentoos achter den Bosheuvel vernomen waren, besigh wesende met dansen ende springen; des terstont ordre na boort gesonden is om ten eersten partije soldaten met haer volle geweer te laten aen lant comen, om deselve daer en elders op die florerende[3.] vianden te mogen uytleggen[4.]. Soo seyden oock die van Stevens ende Jan Reyniersz. geselschappen dat het overal langs de Bosbergen mede vol Hottentoos vernomen was, dervende derhalven qualijck hun selfs in hare huysen vertrouwen.

'Donderdag, 3en July anno 1659[(c)].

Ingesien dat, conform 't raport van den fiscael Abraham Gabbema, van Oedasoa geen volcq te becomen was om ons de wegh tot der Caepmans ende Tabacqdieven

1. In die ou betekenis van: aangewend, aangevang.
2. beboste suidoostelike hange van Tafelberg.
3. So in albei tekste. *Floreren* = plesier hê, jolig wees? Vgl. bo: 'besigh wesende met dansen ende springen'.
4. Vgl. noot 4, bls. 68 hiervóór.

legers te wijsen, sulcx derhalven voor eergisteren in Rade is goetgevonden 10 spions uyt te senden omme te proberen off men se selfs in corte soude cunnen opvinden ende dan, dewijle dit schip, *Orangie*, hier nogh licht, sonder verlet van 'tselve off onnoodigh retardement in 't spoedigen sijner voyagie na Batavia, met te meer macht van volcq een capitale atacque op onse rovende vianden te doen, ende gemerckt de gemelte spions na alle apparentie niet voor overmorgenavont ofte Sondaghochtent sullen cunnen thuys wesen ende dan oock niet eer als dien Sondagh tegen den nacht op 't alderspoedigste (soo 't oock goet weer blijft) sullen cunnen uytgaen, vermits bij nacht maer mogen marcheren om bij daegh niet ontdeckt te worden ende de gemelte vijanden vóór den dagh op den hals te mogen vallen, als[+] wesende ons bij daegh te vlugh ende te vangen als[1.] een vogel in de vlucht, [+]103 invougen door dit alles den tijt tot voorsz. schips nodigh vertreck vrij sal comen te verlopen, vermits tegen Maendagh off Dingsdagh ten langsten staet seylreet te wesen en volgens dien geen cans gesien wort met capitale macht uyt 'tselve tot ons voornemen te sullen cunnen comen, ten ware bij ophoudinge van hetselve, dat voor d' E. Compagnie in 't generael gansch ondienstigh wort g'oordeelt.

Nogtans, dewijle wij ons alhier te swack van volcq bevinden niet alleen tot eenige exploiten[2.], maer selfs in dese oorlogs- ende troubbel tijden om Compagnies bestiael voor 't stelen der gemelte rovende vijanden, alsoock den bou ende huysingh op 't landt voor brantstigtinge ende andere ongemacken te bewaren - Soo is, omme voorsz. schip in sijn vertreck emmers de minste ogenblicq te beletten, na welgenomen deliberatien goetgevonden 'tselve na genige exploicten op te houden, maer in plaetse van dien sommige personen (beter ter zee als in de melitie dienende) tegen sooveel soldaten te verwisselen ende ons bovendien met nogh 25 à 26 te verstercken, ende vorders te sien wat met de compste van de naeste schepen empassant sal cunnen gedaen worden ende hoe sigh de saecken tusschenwijlen vorders sullen mogen toedragen, tot welcke verwisselinge ende lichtinge ten eersten door den Commandeur ordonnantie sal worden gepasseert om de reecqueninge over ende weder sonder tijtverlet oock in der ijl vaerdigh te laten maecken, ten eynde 't volcq op de nodige plaetsen vooreerst tot bewaringe[3.] mogen uytgeleyt worden.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, datum ut ante.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

1. d.w.s. net so min als.
2. krygsbedrywe.
3. d.w.s. tot ons beskerming.

Den ondercoopman van 't schip *Orangie* heden morgen aen 't vissershuys op de Soute-revier eens geweest hebbende, wiste te verhalen dat 't volcq van Oedasoa[+] heden met goede vereeringe van 't fort na huys gegaen sijnde, empassant aen [+]103v
dito vissershuys vrij al eenige moetwil gepleegt ende de vrouw (alleen thuys zijnde) broot ende tabacq per force aff willen dringen hadden, dogh door dito[1.] vissersvrou een roer opgevat ende haer voor de neus geseth hebbende, waren weghgegaen, met seer verachtelijcke minen ende dreygementen, sulcx men langs soo min weet hoe men 't nogh sal hebben, ende welcke dat vrunden off vianden sijn, te meer te beduchten, dewijle Oedasoa's volcq oock heen ende weer, sonder geweer, tot ons comen, twelck ons doet bedencken sij sulcke vijanden op de Caepmans niet moeten wesen als door Eva's vertalinge wel voorgegeven wort, oock omdat men merckt de rovers langs soo stercker hun overal beginnen te verthonen, ende den fiscael gister onder anderen mede rapporteerden gansch weynich volcq in Oedasoa's ende Ngonnemoa's legers gevonden te hebben, behalven 't beest met touwen aen de horens, haer in 't herwaerts keren door Oedasoa's volcq tegemoet comen drijven.

Volle maen, *den* 4*en dito*, schoon, liefflijck weer als voren.

5 *dito*, 's morgens ydem, ende quamen als doen ons uytgesonden spions weder thuys met raport dat na de gegeven last allomme tot in 't Hottentoos Hollant wel om- ende uytgesien, maer gantsch niet, ja geen schijn off spoor, van Hottentoos off beesten vernomen hadden, wesende het overal oock soo nat dat geduerigh door 't water mosten passeren ende nacht en dagh tot aen de middel nat en seer cout waren geweest, sulcx in dese wintertijt weynigh anders sal connen werden uytgerecht als hier en daer op ons defentie te leggen ende sien te bewaren dat nogh in esse ende behouden is, mitsgaders verborgen partijen met beesten tot waeghalsen[2.] uyt te brengen om de Hottentoos daerop aen te locken, gelijck heden al begonnen ende ten dien eynde eenige nieuwe onder 't oude volcq gemengt sijn, om haer oock de wegen ende manieren bijtijts te laten leeren kennen.

'Saterdagh, den 5en July anno 1659[(d)].

De verleden Woensdagh uytgesonden spions hedenmorgen weder thuys gecomen[+] sijnde sonder iets te hebben cunnen opvinden ofte vernemen waer de Caepmans [+]104
(onse vijanden) met haer leger leggen, ende dienvolgende oock veel tijt soude verloopen eer men met macht iets soude cunnen op deselve te weegh brengen - Soo is, vermits dit hier ter reede leggende schip *Orangie* op Maendagh toecomende 't alderuytterste t'zeylreet sal zijn, bij den Raet (versterckt met d' opperhoofden van dito schip) eendrachtelijck verstaen, 'tselve in 't alderminste te retarderen ofte op te houden, maer op 't spoedigste tot bevorderinge zijner voyagie (de verversinge daertoe aen boort gehaelt hebbende) op Maendagh voorsz. te depescheren.

1. gesegde, bogenoemde.
2. Vgl. noot 2, bls. 63.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jare als boven.
(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Heyndrick van der Put
Roeloff de Man
Pieter de Cocq
Abraham Gabbema
Pieter Everhart
Gijsbert van Campen, secretaris.'

Heden is 't *Schape-jachjen* van 't Robben-eylant gecomen met navolgende brieffken 'geschreven aen den Commandeur Jan v. Riebeecq, van inhoude als te weten:

E.E. Heer,

Hiernevens gaen met het jacht 50 hoender-eyeren en 29 schapen, soodat het getal nogh 40 blijft, onder die oock al eenige zijn die de quael oock al onder de leden hebben, soodat het te beduchten staet om niet over te blijven[1]. De timmerluy sullen in 't laest van de nieuwe weeck gedaen hebben ende de decker sal met het gaeren[2] oock soo langh genoegh hebben. Onse jonge versoeckt, als 't UE. gelieft, om wat goet, te weten: 4 hemden, 2 paer schoenen, 1 chits[3] en 1 lb. tabacq.

Blijve UE. dienstwillige dienaer ende onderdaen
(Geteyckent:)
Rijck Overhagen.'

[+] 's Avonts quamen wel 40 Saldanhars van Oedasoa ende Ngonnomoa met maer 8 schapen, hielden ons of <wij> se niet verstaen costen, opdat se Eva telckens, [+]104v om te vertalen, souden medebrengen, dat haer beduyt wiert.

Sondagh, *den* 6*en dito*, lieflijck weer als vooren. Sijn haer de voorsz. schapen afgehandelt ende sijluyden, na wat genoten tractement, weder welvernoegt naer huys gegaen.

Soo zijn oock heden verscheyde partijen uytgeleyt[4] overal in 't geberchte om gelijck de Hottentoos op onse beesten loeren, alsoo oock op hare personen te loeren, dewijl men dogh hun leger niet can opvinden, ten eynde men, een off meer van haer crijgende, die tot wegwijser sal mogen gebruycken.

7 *dito*, ydem moy weer ende een Z.westelijck luchjen.

Eenige vrije luyden wisten te seggen dat de Saldanhers, gister naermiddagh van 't fort vertrocken, 5 à 6 met het vlaggetjen maer recht door na huys gegaen waren ende d' andere met 't vallen van den avont terughgekeert, daervan sigh 7 in de

1. *om niet over te blijven* - dat daar niks sal oorbly nie.
2. dekgaring.
3. Hier het blykbaar die naam van 'n kledingstuk (van *sis* gemaak) uitgeval.
4. 'uitgelê'. Vgl. noot 4, bls. 68.

Bosbergen hadden verscholen ende de rest (weynigh minder als 30 in 't getal) hun door de Leeuwe-clooff[1.], achter 't fort heen, deur gepasseert sijnde de passagie[2.] om, buyten om de Gevelbergen langs de zeecant na de Houtbaey te gaen, ende alsoo sulcx wel mochte aengeleyt wesen om door de Clooffpas[3.] malcander weder te ontmoeten ende aldaer een conjunctie in de Bosbergen te maken, om alsoo een cans op Compagnies off der vrije luyden beesten af te gaen sien - Soo is ten eersten nogh een partije van elf personen binnendoor[4.] gesonden om dito Clooffpas, daer se dogh passeren moeten, te besetten, met ordre om die daer g'attrappeert cunnen worden, alle mogelijcke afbreuk te bewercken, als hebbende daer niet te schaffen dan om roverije, etc., ende indien se in de clem raken, connen Oedasoa door Eva laten seggen dat men daer noyt als rovers te ontmoeten heeft ende hij sijn volcq daer moet vandaen houden, ende wes meer dan ter materie sal mogen te pas comen.

Dogh soo men se in voorsz. Clooffpas niet verneempt, is te presumeren haer al[+] de vianden in 't Caepse geberchte[5.] onthouden ende dat dese Saldanhers [+]105 derwaerts sijn om met deselve te spreecken, ingevolge oock dat het altemalen valse schelmen samen sijn, 'twelck ons oorsaeck geeft van te naeuwer toesigt, wesende maer te wenschen dat se hun daer onthouden, souden haer dan genoegsaem in de fuyck hebben; om 'twelck te ondersoecken den Commandeur voornemens is selfs uyt te gaen om oock alle onervarene met eenen de passagies ende advenuen overal te wijsen ende informeren[6.] hoe deselve te besetten, etc.

Tegen den middagh besigh wesende om *Orangie* zijn despesche te geven, comt, Gode loff, hier wel ter rheede te arriveren 't schip *Slot van Honingen*, daerop schipper Sander Gerritsz. van Os ende ondercoopman Wilhem Quarles, voor de Camer Rotterdam, in compagnie van voorsz. *Orangie* ende *Terboede* den 12en February passado uyt Zeelant vertrocken met 341 gegagieerde, daervan 12 overleden zijn, omtrent 40 plat te coy ende ongeveer nogh sooveel gaende en staende aen scheurbuyck lagen, hebbende nergens aengeweest, maer door stilte tusschen de 6 gr. benoorden ende 6 graden besuyden de liny omtrent 1½ maent langh wat gesuckelt, mitsgaders over 6 dagen[7.] 't landt van de Saldanhabaey eerst opgedaen ende vandaer fraey gemackelijck tot hier opgecomen, daer men nietjegenstaende der Hottentoos oorloge, Gode loff, geen gebreck van verversinge voor 't volcq heeft.

Heden zijn d' opperhoofden van 't schip *Orangie* hun affscheyt gegeven omme met den eersten bequamen wint die Godt sal verleenen onder seyl te gaen, neffens de brieven ende pampieren gedierigeert aen Haer Ed[(e)] tot Batavia[(e)], daer se d'Almogende salvo wil geleyden.

1. Teenswoordige Tamboerskloof.
2. Die ‘passagie’ is blykbaar die deurgang tussen die Gewelberge en die see in die rigting van Houtbaai.
3. Teenswoordige Constantianek.
4. Aan die landkant, tussen Tafelberg en die vlakte.
5. Die berge na die Kaap, d.w.s. Kaappunt se kant toe.
6. leer, aanwys.
7. *over 6 dagen*, ses dae gelede.

8 *dito*, 's morgens dijsigh weer ende noordelijcke wint, sijnde contrarie ende tot beleth van *Orangies* vertreck.

Omtrent 8 ueren compt de tolckinne Eva met wel over de 50 Saldanhars van[+] Oedasoa, medebrengende een jongh osjen dat den fiscael, laest van Oedasoa [+]105v thuyscomende, tusschen wege na Oedasoa's leger door sijn volcq hem, fiscael, tegemoet had sien drijven, seggende Eva dat 'tselve van haerluyden onderwege van jagen vermoeyt gevonden was, sijnde een van die ons de Caepmans hebben ontrooft, 'twelcke Oedasoa tot nu seer nau had laten bewaren, om aen den Commandeur wederom te geven ende daervoor niet anders te willen hebben als een vaem tabacq tot vind- ende berghloon voor den vinder, doende wijders zijn excuse ende danckbaerheyt over de laeste besendingh van den fiscael aen hem, ende dat alsdoen niet wiste wat van schaemte doen soude, siende een der grootste van de Duytsen met een wagen tegemoet aen hem gesonden, waerdoor sigh bevond op 't hoogste verobligeert te zijn om alsdoen aff te comen, 'twelck nogtans sijn indispositie door de quetsure aen den arm niet coste gedogen, alsoock de sieckte van sijn jongste kint ende 't cort overlijden van zijn vrou's (wesende oock Eva's) moeder even 2 à 3 dagen tevoren, daer nogh leet over droegh.

Onder dese luyden, nu met haer gecomen, wasser 5 om met den Commandeur selfs te spreecken, ende onder die 5 een van de outste, die hij de secreeten[1.] ons te openbaren bevolen had ende Eva gelast sulcx uyt zijnen monde over te tolcken, welcke secreeten haer nogh onbekent waren, willende voorsz. gecommitteerdens rusten ende wachten tot morgen vroegh, om dan, gelijck d' eerste mael oock geschiet, haren last te openbaren, dat haer toegestaen ende een rustplaetse gewesen, mitsgaders alle behoorlijcke tractement aengedaen is, alsoock de bijloopers, nadat hun hare medegebrachte 25 stucx schapen ende 3 beesten afgehandelt waren.

Eva seyde dat Ngonnomoa selfs had begeert mede te comen, dogh dat Oedasoa sulcx niet begeert maer geseyt soude hebben, als hij beter gedisponeert was, Ngonnomoa neffens alle de hoofden ende grooten van der Cochoquas legers (wie weet hoe veel in aental) met hem gaen souden tot zijn geselschap als hij selfs quam.

[+] Haer[2.] hierop nogh eenige meermalen vragende, bevonden haer wat varierende, alsoo regelrecht daer weder tegen sprack, namentlijck dat Oedasoa, ons de [+]106 Caepmans eerst gewesen hebbende, voornemens soude sijn met al zijn legers te vertrecken ende dat derhalven gecomen was om wat veel tabacq voor hem, daer hij wat langh mede soude cunnen strecken; oock had haer laten ontvallen met een half suchtende stem dat sij noyt meer Duyts volcq sien soude.

Naderhant tegen den avont met haer hier weder wat van discourerende, seyde dat Oedasoa niet wiste wat aen het landt hieromtrent haperden, vermits hem alle dagen veel beesten ende te machtigen hoop schapen afstierven ende 'twelcke oorsake was

1. geheime mededelinge.
2. nl. Eva.

waerom (tot sijn groote beschaemtheyt, seyde sij) hij den Commandeur op zijn soo veelvoudigh goet doen met geen bestiael in recompence en coste accommoderen, ende dat derhalven voornemens was op te breecken ende dieper in 't lant beter weyde te soecken, dogh soude ons morgen vroegh sijn gecommitteerden alles nader openbaren.

9 *dito*, 's morgens nevelachtigh weer en de wint variabel, is 't *Schape-jachtjen* na 't Robben-eylant afgevaerdigt met navolgende briefken, geschreven

‘Aen Rijck Overhagen:

Hier neffens in provisie voor u, de jongen, 1 slaeff, 1 slavin ende Herry, met 't *Schape-jachjen* dat daer soo langh sal blijven tot de timmerluyden gedaen hebben, 'twelck ons dunckt heden al sal zijn; des de timmerluyden met 't jachjen sult laten mede comen, alsoock den decker, alsoo <hij> hier van doen is ende daer nu dack genoegh sal wesen voor de nogh weynigh overige schapen. Dat de conijnen wel aentelen, is wel een goede sake, maer tegen de schade der schapen niet te vergelijcken; echter moet op de vorder aenteelt goede acht geslagen ende oock gesien ende afgewacht worden off Godt de Heere van voorsz. overige schapen weder een nieuwen aengroey sal gelieven te verleenen, maer om eenige andere meer daer te[+] senden, cunnen wij nogh niet goetvinden.

Sr. de Man sent oock het versochte goet tot verschooninge ende cleedinge voor den jongen op zijn reecqueninge; cunt het hem overhandigen. [+]106v

In 't fort de Goede Hope, adij 9 July, anno 1659.

Hiermede, etc.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man.’

Desen voormiddagh de gecommitteerde van Oedasoa (daer onder oock zijn soon) bij den Commandeur en de Raet binnen 't fort met hun sessen in 't comptoir sijnde ontboden, wisten ten principalen niet anders te seggen, als dat haren heere sigh nogh qualijck coste inbeelden wij het tegen de Caepmans ernstigh meenden; waren derhalven hier gecomen om sulcx nogh eens ter degen te hooren.

Op welcke hun g'antwoort wierd hoe Oedasoa sulcx van ons coste dencken, daer wij en de Caepmans nochtans geen een soorte van volcq waren, gelijck sijluyden, ende waeromme ons sulcx eerder van Oedasoa stonde te presumeren als hij van ons, hoewel (soo wij lieten seggen) noyt daerop hebben gedacht, nochte gehad eenige de minste suspitie, die wij (dit wiert haer niet geseyt) bij ons selfs nu al vrij, ja langs soo meer, beginnen te crijgen, ende dat des[1.] met d' ander[2.] vast dagelijcx overleggen hoe ende op welcke manieren des Compagnies omslagh alhier totaliter te ruyneren

1. desweë.
2. *met d' ander*, met mekaar.

te meer te suspecteren[1.] uyt de navolgende redenen die sij vorder allegeerden, namentlijck:

dat Oedasoa ons liet waerschouwen wel op hoede te wesen alsoo de Caepmans haer beroemden (Hoe souden se dit weten indien se geen dagelijcxe gemeenschap ende samenspraeck met den anderen hadden?) niet alleen in 't corte[2.] wegh te nemen al 't beestiael dat de buytenluyden nogh hadden, maer oock hare personen, vrou ende kinders te vermoorden, d' een voor ende d' ander na, tot het vissershuys en de redout Duynhoop incluys, met declaratie hoe ende op welcke maniere sij sulcx voornemens waren aen te leggen, omme dan oock ten laetsten 't fort te overrompelen, welckers aerde wallen sij genoegsaem moet hadden over te loopen ende[+] dan, binnen sijnde, alle de huysen op te breecken ende 't volcq doot te slaen, neffens meer andere diergelijcke redenen, seggende van Dooman wel gehoort [+107] te hebben hij alle gelegentheyt van de Duytsen daertoe al van overlange hadde afgespeculeert, welcke, om sulcx ten eersten te beginnen, met de Gorachouquas, Goringhaiquas, Ankeysoa ende alle bijeengeraepte strant- ende lantlopers[3.], niet heel ver van hier met seer veel volcq al gereet lagen, souden derhalven maecken wel op ons hoede te sijn, sijnde Oedasoa gesint te vertrecken, om ander weyde te soecken voor zijn beestiael, daer groote sterfte onder had en soude vooreerst niet weder herwaerts comen, versoeckende derhalven wat veel tabacq, broot ende andere dingen, om wat langh te mogen strecken.

Waerop haer sulcx is toegeseyt ende gevraecht wierde off sij dan geen last[4.] hadden 2 à 3 man met eenige van d' onse te laten wijsen waer dat voorgenoemde onse vianden lagen.

Hier cost men qualijck antwoort op crijgen ende quammer ten lesten dit uyt: dat sijluyden Oedasoa eerst mosten zeggen wij sulcx ernstigh op hem versochten; maer <wij> hierop Eva wat nau ondertastende, liet haer ontvallen dat se daertoe niet gaerne quamen, maer wilde ons hier van 't fort van verde wel wijsen welcke wegh uyt sij te vinden waren, seggende wijders dat sigh Oedasoa verwonderden wij doorgaens bleven persisteren om volcq tot weghwijsers te hebben, als sigh inbeeldende, indien wij 't recht ernst waren[5.], haer wel selfs souden cunnen opvinden, ende cunnende dierhalven niet anders opinieren als dat wij met deselve weder vrede soude soecken te maecken.

Waerop haer gesecht wiert: 't is goet dat Ul. hare meeninge recht openbaert; ende is Oedasoa gesint te vertrecken, sullen hem niet ophouden ende selfs met onse vianden procederen, sulcx den tijt ende saecken ons wel sal leeren, sijnde ons oock also aengenaem alleen te oorlogen als met hem te samen, hebbende sijn vruntschap ende nader aliantie ende vordre presentatie van bijstant, etc., niet willen verwerpen,

1. Ongebruiklike formasie. Weer bls. 96, v. 10. Vgl. Eng. *suspect*, verdink.
2. *in 't corte*, binnekort.
3. Geestige kombinasie.
4. bevel.
5. Let op die konstruksie. Gewoon sou wees: ‘indien 't ons recht ernst was’. Vgl. *wij waren 't getroost*.

maer uyt goede genegentheyt gaerne aengenomen, gelijck wij oock met hert ende+ sin genegen blijven daerbij te volharden; ende dat wij van oorlogssaecken met +107v hem onder andren over en weer sedert eenigen tijt verscheyden malen hebben gehandelt, is op zijn eygen voorslagen eerst geweest, dogh indien desselfs oogmerck niet verder streckt als met ons, sonder van oorlogssaken te spreecken, over ende weer met gerustheyt maer handel te drijven, wij sijn des seer wel te vreden.

Hierop seyde Eva (dit overgetolckt hebbende) dese selfde woorden: ‘Ja, Mijnheer Van Riebeeck, soo wil Oedasoa doen’, ende daermede seggen: sijn volcq is 't nu al te mael gedaen, willende te verstaen geven alles afgehandelt ende de sake aen weercanten nu wel begrepen ende recht getroffen, versoeckende hiermede afscheyt, om ten eersten Oedasöa raport te mogen brengen, alsoo gereet lagh om soo haest mogelijck na sijn lant in te trecken ende ons na eygen sinnelijckheit[1.] met onse vijanden te laten omspringen, gevende ons die glat[2.] over om daermede te handelen ende doen wat wij costen ende mochten, als latende hem aen deselve soo weynigh gelegen als niet met al.

Waerop haer gedient wiert: 't is goet ende ons oock alsoo behagende, namentlijck dat Oedasoa's volcq maer over en weer sullen comen ende gaen om beesten ende schapen aen ons te verhandelen, maer hij geliefde te versorgen dat se noyt sonder vlaggetjen quamen, nogh aen eenige luyden hare huysen, als directelijck naer 't fort, te meer dewijl sij voorgaven de Caepmans gesint waren onder schijn van vruntschap oock met beesten tot ons te comen ende alsoo eenige verrassinge ofte verraderije aen te rechten, opdat Oedaso's volcq niet onnosel hier off daer eenigh ongeluck quamen te treffen, dat ons jammeren[3.] ende wij nochtans niet beteren souden cunnen.

Sij lieten door Eva antwoorden: harenthalven souden sij wel sorge dragen, ende die sonder vlaggetjen quamen, behoefden wij (schoon der beesten bij waren) voor geen vrunden te kennen, maer mochten vrijmoedigh ons voordeel daerop soecken, hebbende Oedasoa oock gerecommandeert dat men noyt meer met wagens souden in 't landt comen, nochte oock bij hem, alsoo de Caepmans daerop ende op ons+ volcq overal lagen te loeren, dogh sedert hun over en weer gaen tot ons +108 harenthalven nogh niet hadden derven attenteren[4.], maer soo haest sij vernamen dat Oedasoa vertrocken was, souden 't weder aengaen ende deselve ons met vrij grooter macht dan te voren (al toe[5.] gereet leggende) weder comen besoecken, etc., waermede na genoten resolute[6.] vereeringen ende tractementen gansch vol-op, wel vernoegt vertrocken, seggende Eva: ‘Mijnheer Van Riebeecq, pas wel op; ick sal nu in langh selfs niet weer comen. U lant sal nu lustigh vol oorlogh wesen’. Ende alhoewel uyt dese omstandigheden vele vremde bedenckinge sijn te nemen, ende dat alle de aengeboden vruntschap van Oedasoa wel vals ende aengeleyt[7.] mochte sijn principa-

1. sin, wens.
2. heeltemal.
3. *dat ons jammeren....soude*, wat ons sou spyt. Verouderde konstruksie.
4. 'n aanslag maak.
5. daartoe.
6. rojale. So in K; H het *resolutie*. Brill plaas 'n komma na *resolutie*.
7. bedoel, bereken.

lijck om sijn vrou's suster, Eva, uyt onse handen te crijgen, soo en is echter, om verscheyden insichten, niet cunnen goetgevonden werden haer nu tegen danck hier te houden maer, de maet seer vol gemeten, weder te laten vertrecken om de saken mettertijt, niet anders als vol schelmerij vindende, op zijn schoonste ende vordelijcxste te mogen waernemen, vallende ons alles te meer suspect, omdat Oedasoa's secunde, genaemt Ngonnomoa, denselfden persoon is die wij plachten te noemen den swarten capiteyn, welcke anno 1653 's avonts tevoren nogh bij ons aen 't fort was, sooals[1.] Herry 's anderdaegs de eerste mael al des Compagnies beesten roofden[(f)] ende volgens 'twelcke wij, grooten overval van vijanden crijgende t'eenemael suspecteren alles met dese gasten sal samen geschieden, om 't coper, tabacq, broot ende andere saken, welcke sij door Doman's informatien sullen meenen ten rooff te crijgen, oock had geroempt sulcx genoeg doenlijck te wesen, ende na ruyne van 't fort oock 't volcq van de scheepen mede wel de voet van 't lant te houden, ofte eerst derselver tabacq, etc. afgetroont hebbende, dan telckens alle de waterhaelders[+] ende vissers doot te slaen. Hier is dan te sien hoe sigh de saecken nogh weynigh tot ruste schijnen maer al tot oorlogh te laten aensien, waerin d' [+]108v
Almogende d' E. Compagnie met sijne bijstant wil segenen ende te hulpe comen, om ons hantvol tegen dit lantvol brutale volcq te bewaren.

Tegen den avont is 't schip *Orangie* uyt dese baey met een Z.West-luchjen ten eynde voorss. t'zeyl gegaen ende fraey buyten geraeckt.

10 *dito*, meest moy weer ende wint als gister, is de Biscayse sloep in der haest na 't Robben-eylant affgevaerdigt, om Herry van daer eens weder hier te halen, conform ondervolgende resolutie daerover specialijck genomen, luydende als te weten:

‘Donderdagh, den 10 July anno 1659[(g)].

Gemerckt dat men van den oppersten capiteyn ofte overste der Cochoquas, Oedasoa, geen volcq tot wegwijsers na de Caepmans ende Gorachouquas legers (onse openbare vianden) can optineren om op deselve met onse jegenwoordige ende van 't *Slot van Honingen*, hier nogh sijnde, daerbij te voegen macht iets notabels uyt te rechten ende dat men oock nogh niemant daertoe van de struyckrovers heeft cunnen beloeren ofte in handen crijgen, hoe naeu daerop alomme toegeleyt wort, soo is, na wel genomen deliberatien, verstaen ende goetgevonden Herry ten eersten met de sloep eens weder hier te laten halen ende hooren of men uyt hem (als de wegen ende schuylplaetsen overal beter dan ons bekent zijnde) iets sal cunnen vernemen 'tgene ten dienste van d' E. Compagnie ende afbreuck onser jegenwoordige vianden soude mogen strecken; item, wat van Oedasoa apparent te geloven sij,

1. toe.

met de Caepmans te willen oorlogen ofte conjungeren ende wes meer bedencklijck mochte wesen hem op uyt te hooren.

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hope.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

Voormiddagh quamen die in de Clooffpas hadden gelegen weder thuys, relaterende[+] geenige Hottentoos ter werelt off spoor nogh schijn van dien hadden cunnen [+]109
vernemen, ende waren hun oock eenige van onse boslopers ontmoet die, de bossen overal doorcruysende, tot dato oock nogh niets hadden opgevonden.

11 *dito*, 's morgens stil weer, quam de sloep met Herry hier, alsoock 't *Schaepejachtjen* met de timmerluyden en de decker, achtervolgens de gesonden ordre.

Herry eens voor den Raet geroepen ende verscheyden saken afgevraegt zijnde, scheen qualijck mogelijck te houden dat sigh Oedasoa met de Caepmans soude vermengen, maer wel mochte met haer soo verde versproocken sijn ende belooft hebben de Duytsen tegen haer niet te helpen off sigh met derselver verschillen te bemoeyen, dogh dat wel eenige vagabonden (gelijck onder de beste regeringe wel zijn) haer bij de Caepmans mochten voegen om den beuytshalven, wilde hij wel geloven.

Ende om ons te wijsen waer se lagen off heen waren, was, staende dese regentijt, qualijck te speuren, maer wel in de drooge tijt, als hebbende veel schuylplaetsen, jegenwoordigh gansch onseker op te doen[1].

Echter zijn onse boslopers ende andere partijen tegen morgen thuys ontboden, om deselve eens te senden daer ons Oedasoa's volcq van verde gewesen hebben daer de Caepmans ende consoorten souden leggen.

12 *dito*, 's morgens goet weer ende 't luchjen variabel, is 't *Schape-jachjen* affgevaerdicht naer 't Robben-eylant met navolgend briefken, geschreven aen Rijck Overhagen, luydende als te weten:

'Wij senden hierneffens den decker weder terugh om de stal voort af te decken, dewijl der dogh het stroo is dat anders verderven soude, ende maecken staet hij het in 18 dagen sal cunnen glad[2] afclaren. Soo gaet oock eenen Louys de la Bee[(h)] om in u plaets op te passen; cunt derhalven met 't *Schape-jachjen* met d' eerste goede[+]

[+]109v

1. *op te doen*, te vind.
2. heeltemal.

wint mede eens overcomen om u te spreecken; ende soo de wint contrarie blijft, dito jachjen afladen met de schulpen die daer op strant leggen.

In 't fort de Goede Hope, adij 12 July, anno 1659.

(Geteyckent:)

Jan van Riebeecq

Roeloff de Man.'

's Namiddaghs quamen 9 personen van Oedasoa ende Ngonnomoa's volcq, met 5 schapen om te verreuylen, sonder iets anders te seggen te hebben.

'Saterdag, den 12 July anno 1659[(i)].

Heden aen 't vissers-huys becomen hebbende seeker Hottento uyt der Tabacqdieven ofte Gorachouquas, onse grootste vianden, haer leger, ende denselven bedectelijck buyten kennisse der jegenwoordige hier sijnde Saldanhers, met dreygementen ende andersints, door vertalinge van Herry (van 't eylant gehaelt) soo verde gecregen hebbende dat ons van verre niet alleen heeft aengewesen waer voorss. Gorachouquas ende Caepmans neffens Ankaisoa te samen zijn leggende, maer oock belooft ons als aenwijser te dienen ende onse macht daerbij te brengen, tot hoedanige occasie seer lange ende vergeefse moeyten 'tsedert eenigen tijt herwaerts sijn gedaen - Soo is na veel rijpe deliberatien bij den Raet (versterckt met d' opperhoofden van 't schip *Honingen*) eenstemmigh verstaen dese gemelte occasie niet te laten passeren, maer dewijle ons Godt de Heere oock de gelegentheyt geeft om ons uyt dit schip soodanigh te cunnen verstercken dat men een capitale macht, sonder belet in voorsz. schips vertreck, etc., can uytmaecken, deselve waer te nemen ende ten dien eynde alles daerna aen te leggen, om tegen morgenavont met stijff 80 man uyt 't schip ende ontrent 70 van hier, soo Compagnies dienaers als vrijwillige vrije luyden, in den name des Heeren te marcheren, om bij daegh niet ontdeckt te worden ende, mogelijck sijnde, onse vianden 's morgens met den dagh schielijck over den hals vallen, mitsgaders met Godes hulpe soodanigen slagh te geven, dat onder deselve sulcken schrick magh werden gebracht, dat se d'onse (alhier ingeseten ende vrij bloot overal wonende) voortaen in beter rust ende vrede mogen laten, etc.

[+] Tot voeringe van welcken train g'ordonneert sijn den fiscael, Abraham Gabbema, als hooft van d' armade[1.] te verdeelen in 3 compagnien, mitsgaders over deselve [+]110
als commandanten[2.] (in plaets van capiteyns) te stellen den sargeant van 't fort, Pieter Everaerts, den sargeant van 't schip *Honingen*, Francois Dominicus, ende den corporael van d' adelborsten, Pieter Cruythoff, compagnies boumeester, elck over 48 à 50 coppen, neffens 2 corporaels van 't fort ende 2 dito's van 't schip *Honingen*.

1. Beteken gewoonlik: krygsvloot. In Romaanse tale vroeër egter ook: leër. Hier in elk geval 'n weidse term, behalwe in sover as 'n kommando van 150 man vir die Kaap van destyds miskien 'n leër kon genoem word.
2. Begin van die spesifiek Afrikaanse gebruik van die woord as aanvoerders van 'n troep te velde 'in plaets van capiteyns'?

Ende omme deselve ende al 't volcq te meer moets te geven, is gepersisteert bij de vorigh gestelde premie, sijnde voor den tolcq Doman's levendige lijff 100 guldens ende voor andere gemene Hottentoos 40, doot half soo veel, ende aengaende 't beestiael: na den buyt van dien, groot off cleyn, sal wesen.

Is oock goetgevonden 6 à 8 slaven g'armeert met hasegayen te laten mede gaen, om 't een ende 't ander te dragen ende de beesten te bewaren.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, datum ut supra.

(Ende geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Sander Gerritse
Roeloff de Man
Willem Quarrels
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Pieter Cruythoff ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

'Sondagh, den 13 July anno 1659[j]

's Namiddags een aental van over de 80 soldaten van 't schip *Honingen*, ende daer neffens nogh bij de 70 cloecke coppen van 't fort ende vrije luyden, mitsgaders alsoo 150 man uytgemaeckt ende jegenwoordigh in wapenen voor 4 dagen geprovideert binnen 't fort vaerdigh staende tot aenvangh van de op gister geresolveerde lanttochte te doen tot afbreuck van onse brutale vianden alhier, ende schoon over[+] die capitale macht (om met te meer voorsigtigheyt te mogen werden geregeert) den fiscael, Abraham Gabbema, als opperhooft is gestelt, als hebbende [+]110v
verscheyde malen diep te lant in geweest[(k)] ende dierhalven de natuere der wegen ende legers van de Hottentoos kennende, soo heeft nogtans den Commandeur (voorstellende de wichtigheyt van saken hangende aen dese te doene lanttocht) den Raet (versterckt met d' opperhoofden van voorsz. schip, neffens alle derselver ende deses forts crijgsofficieren (bij de resolutie van gister gespecificeert) in nader bedencken gegeven of niet wel soo goet, ja best soude wesen dat voorsz. Commandeur selfs in eygen persoon medegingh, soo om te meer vrese onder de vianden als oock te grooter moet ende coeragie onder ons volcq te verwecken, mitsgaders de gemelte crijgsofficieren in alle voor te vallen saken telckens met te meer raet en daet t' adsisteren, oock sijn intentie doorgaens te vernieuwen ende in vaste memorie te doen houden.

Waerop bij de bovengenoemde raetspersonen om verscheyde bijgebrachte pregnante redenen meeststemmigh[1.] g'adviseert ende geconcludeert is, dat sigh den Commandeur soo verde in 't lant niet van Compagnies besettinge ende omslagh

1. met meerderheid van stemme? of: met die mees mogelike, d.w.s. met algemene stemme? Nie in WNT nie.

behoorde nogh behoefde te begeven, als achtende den fiscael tot allen 't voorhaelde suffisant ende capabel, met genegentheyt oock om denselven (als des Commandeurs persoon representerende) te respecteren. Item oock tot de minste van de Caepse crijgsofficieren (ervaringe van saken hebbende) hem selfs volcomen ende genoegsaem van alles g'informeert, gelijck mede de scheepscrijgsofficianten, als dese raetspleginge oock bij sijnde, sulcx dat bij de resolutie van gister dienaengaende gepersisteert bleeff, namentlijck dat den Commandeur soude thuys blijven, om datter oock boven de fiscael aen den ondercoopman Roeloff de Man mede bequame stoff genoegh was. 't Is wijders mede raetsaem g'acht dat, dewijl den gevangen Hottento onse tale weynigh verstaen can, beneffens denselven oock Herry soude (wel bewaert)[+] mede genomen worden, om den anderen onse intentie in 't wijsen onser vijanden legers recht te doen begrijpen ende nacomen, etc. [+]111

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jare als boven.

(Geteykent:)
Jan van Riebeecq
Sander Gerritsen van Ossen
Roeloff de Man
Willem Quarlis
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Francois Dominicus
Pieter Cruythoff
Robbert Lourens
Elias Giers
't merck ⊗ van
Gabriel Mall ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

's Avonts doncker is gemelte armé met mooy droogh weer in des Heeren name ten eynde voorsz. van hier naer meergenoemde onser vianden legers uyt 't fort heen 'getrocken ende aen 't marcheren geraeckt. D' Almogende wil deselve met segen ende victorie in gesontheyt weder laten thuyscomen. Amen.

14 *dito*, schoon liefflijcq, helder sonneschijn-weer, quamen 's namiddaegs wel 20 scheepssoldaten wederom, die tot aen 't Lupaertsgeberchte 5 uyren gemarcheert hebbende, niet verder hadden cunnen gaen, 'twelck den trop wel wat verswackt, dogh door Godes geleyde onse vianden maer comende op te vinden ende aen te treffen, te hopen dattet met zijn Almogende hulpe ende bijstant echter nogh wel gaen sal.

Tegen den avont comt, Gode loff, hier met een fraey westelijcq coeltjen wel te

arriveren 't schip *Hoff van Zeelant*, daerop schipper Jacob Bartelse ende ondercoopman Niclaes de Raet, den 3 April passado voor de Zeeuse Camer uytgeseylt met 362 coppen, daervan 9 overleden, 8 sieck te cooy ende de rest nogh tamelijcq wel gestelt, sijnde nergens aengeweest ende redelijcq spoedigh overgeseylt, dogh meest hieromtrent de Caep eenige dagen van stilte wat gesuckelt; soude anders de reys nogh vroeger gedaen hebben.

15 *dito*, 's morgens 't luchjen variabel met betogen, vochtige lucht, quam des[+] voormiddaegs hier oock wel aen te langen 't jacht d'*Achilles* van Rotterdam, [+]111v daerop schipper Cornelis Reyerse ende ondercoopman Adriaen van der Goes, den 2 April uyt Goeree geseylt met 190 coppen, daervan maer een overleden ende de rest nogh fris ende gesont, hebbende St. Vincent aengeweest om wat te verstouwen[1.], ende sedert de 30 gr. Z.breete oock van stilte hieromtrent de Caep wel 4 à 5 weken gesuckelt, sonder 'twelcke anders wel in 2½ maent mochten overgeseylt hebben.

16 *dito*, 's morgens stijve Z.Z.O. droge somerwinden, tegens natuer van de tijt des jaers.

Tegen den avont quam den fiscael met zijn onderhebbende 3 compagnien soldaten uyt het lant weder thuys, raporterende dat gistermorgen door aenwijsinge van den gevangen Hottento wel hadden aengetroffen de plaetse daer onse vianden legers jongst gelegen hadden, maer bevonden dat se even, ja qualijcq ½ etmael, tevoren waren opgebroocken ende gevlucht, die se wel geresolveert waren te vervolgen, maer bevonden de soldaten van 't schip te swack om langer te marcheren. Oock hadde Herry geseyt dat men se nu seer qualijck soude cunnen achterhalen, als dervende jegenwoordigh nergens haer volle leger nederslaen, nogh een uyr voor den dagh ofte nacht stil blijven leggen, behalven dat se overal hare schiltwachten op de hoogten ende heuvelen onder struycken ende bosjes uyt hebbende, d' onse cunnen ontdecken ende weten waer ende hoe deselve gaen, die se dan doorgaens genoegh cunnen ontschuylen, sulcx dat wij der weynigh aen sullen hebben anders als bij verrassinge ende schielijcke overval, waertoe weder ander tijt moet blijven uygewacht, ende vorts wat Godt <de> Heere sal gelieven ten besten te verleenen.

D' onse in 't wederkeeren passerende de wegh daer Oedasoa gelegen hadde, bevonden dat denselven, ende oock Ngonnomoa, mede opgebroocken waren, als wanneer sijluyden, den gevangen wat pijnigende om te weten waer d' een en d' ander mochte wesen, bekenden dat Oedasoa met onse vijanden verdragen[2.] was deselve te helpen beschermen, ende daeromme nu oock bij den anderen souden leggen,[+] als hebbende haer toegestaen soo diep in 't lant mede te mogen intrecken ende voor ons verschuylen als<s>e wilden, waeraen dan blijckt Oedasoa ons [+]112 verleyt ende soecken op te houden heeft, tot haer de Caepmans wel hebben cunnen verschuylen, ende volgens dien op d' een alsoo weynigh als d' ander te vertrouwen is, ende wij

1. anders (in die ruim) pak, bêre.
2. deur 'n verdrag verbind.

nootsakelijck na Eva's raet, in haer laetste afscheyt gegeven, overal wel oppassen mogen om te bewaren dat wij nogh hebben.

17 *dito*, 's morgens heel fraey, lieffelijck, droogh weer, sijn d' opperhoofden van 't *Slot Honingen* affscheyt gegeven om met den eersten goeden wint die Godt verleenen sal, te verseylen na Batavia, ende g'intregeert de brieven ende papieren gedierigeert aen Haer Ed[e] aldaer[(l)].

18 *dito*, redelijck goet weer met betrocken lucht ende N.Westecoelte, sijnde contrarie voor *Honingen* om in zee te geraecken.

Nieuwe maen, *den* 19 *dito*, idem stil, mooy, claer weer, is desen morgen weder rencontre[1.] van 5 Hottentoos voorgevallen die op een soldaet, met 2 beesten van Compagnie's schuer, na 't fort comende drijven, aenvielen, ende nadat <hij> eenige hasegaeyschoten door de cleeren had afgestaen[2.], daermede deurgingen[3.], dogh door den fiscael ende 3 op de wacht leggende ruyters omtrent de passagie daer se heen mosten, onderschept ende besingelt[4.], dogh haer quartier presenterende[5.], hadden 't niet begeert, maer hun selfs te weer gestelt nadatter den fiscael Gabbema eerst alleen te paert onder geweest was ende had moeten retiereren, welcke naderhant sijn sonder vrucht afgeschooten geweer weder geladen ende van 3 ander ruyters gesecondeert wesende, 2 van deselve (als voren besingelt hebbende) had onder de[+] voet geschooten, den derden door een ander dicht op de plaets, ende den 4den, soo men meent, niet minder[6.], hebbende den paerdeknecht, Christiaen, [+]112v Doman[7.], nadat hem gesproken ende oock geen quartier begeert had, soodanigh mede getroffen dat het bloet uyt sijn lichaem had sien speuyten[(m)], maer echter nogh gesiappeert[8.], dat wel jammer maer weder nogh goet is, om dese tijdinge te brengen tot wat affschrick van zijn cammeraets, sijnde voorsz. Christiaen achter in den rugge met een hasegaey gequest ende nogh een ruyter in de sijde ende door den arm, wesende den fiscael ende den 3en ruyter daer nogh heelshuyts[9.] afgecomen, maer heeft hij, fiscael, eens alleen onder haer sijnde, geen cleyn perykel gelopen, sulcx aen dit rencontre (gesien 5 Hottentoos haer tegen 4 ruyters hebben derven stellen) wel te sien is dat se, benaeut sijnde, desperate resolutie derven nemen, namentlijck liever te sterven als haer te te laten vangen.

Welcke tijdinge, door den fiscaelvooruyt gebracht zijnde ende daerop datelijck eenige soldaten en de barbier onse gequetste tegemoet gesonden wesende, ende voorts de rest om de hoofden[10] van de voorsz. nedergevelde vianden te halen, con-

1. vyandige ontmoeting.
2. deurstaan, verduur. H - en Brill - het: *nadat eenige hasegaey door de cleren schoten had afgestaen*.
3. (het die Hottentotte) daarmee, d.w.s. met die beeste, van deur gegaan.
4. omsingel.
5. *quartier presenterende*, lyfsbehoud aanbiedende.
6. Hierdie passasie, so in albei tekste, is waarskynlik bedorwe.
7. *den paerdeknecht Christiaen* is onderwerp, *Doman* lydende voorwerp. In 1660 was daar 'n Christiaen Jansz. van Roesum, 'superintendent of the Company's stables' (Leibbrandt: *Letters Despatched*, III, p. 298).
8. Hieronder: *gechappeerden*. Van Fr. *échapper*. Die woord is tot in Trigardt se tyd in Afr. bewaar.
9. Die vorme *heelhuids* en *heelshuid* kom ook voor. Vgl. WNT: *heelshuids*.
10. Om die beloofde beloning te kry.

firmeerden deselve ruyters 't voorige mede, hoewel maer een bekende Hottento ter doot gewont gevonden wiert, d' andere 2 (waervan d' een nogh op de gront leggende geschoten, nogh van den gequetsten ruyter 2 mael dwers doorgesteecken, ende den anderen, behalven de schoten van den fiscael gecregen, door den stalknecht met den houwer den hals wel half affgehouwen was) costen niet gevonden werden, schijnende door den gechappeerden ende eenige andere Hottentoos versleept ende weghgenomen te wesen, want die wij, als voorsz., nogh eenigsints levendigh (een van de gauste[1.] ende snootste schelmen) in 't fort gecregen hadden, te seggen wiste dat se met hun 13e uyt Caepmans, Ankaisoas ende Gorachouquas legers haer desen morgen in de clooven van 't geberchte hadden begeven, leggende voorhaelde legers in ende omtrent de Saldanhabaey, met Oedasoa verdragen om haer plaets om derwaerts te wijcken te verleenen, dogh was hij met Ngonnomoa 't land dwers ingetrocken tot over de Groote Bergh-revier, 15 à 16 ueren gaens wel van hier,[+] ende voorsz. 8 resterende rovers nogh loerende op nader buyt, die se oock nogh [+113] sonder verhinderinge cregen, namentlijck al de 6 ploeghbeesten van Vasagies geselschap, onder welcke 4 schoone ossen, hun nogh corts gegeven om haer resterend out landt mede om te bouwen, waermede de corenbouwerij nu oock gladt onder de voet legt ende nogh maer 4 bouwerijen, neffens des Compagnies en de Commandeurs particulieren bou, qualijck half in wesen zijn, sijnde oock voorsz. beesten, schoon door d' onse te voet wel rap en gau vervolcht, niet connen achterhaelt off weder becomen werden, maer meer paerden hebbende gehadt, souden al soowel als de vorige van den morgen onderhaelt te gast gecomen hebben, maer daer hapert het ons hier principael aen; sij souden anders altemet soowel eens stuyt keeren[2.].

Sondagh, *den* 20 *dito*, 's morgens moy weer ende contrarie wint voor *Honingen* als vooren, wisten de vrije luyden (in de kerck comende) te seggen dat se gister tegen den avont weder bij menichte Hottentoos over de reviere Liesbeecq hadden vernomen ende deselve den vergangen nacht oock dapper hadden hooren aengaen met singen ende rasen, dogh is jegenwoordigh overal op de beesten soo goeden ende stercken wacht uytgeset dat wij niet hope sij der sonder verlies van volcq veel uyt crijgen sullen.

Heden is door den predicant Cornelius Jansonius[(n)] het H. Avontmael des Heeren bedient ende eenige kinderen gedoopt.

21 *dito*, lieffelijck weer als vooren, is den Commandeur eens weder overal den bou

1. behendigste, geslepenste; H het *gautste*.
2. Die hele passasie van: '*sijnde oock voorsz. beesten* tot *stuyt keeren* in WNT aangehaal onder *stuit* (I) maar nie verder verklaar nie. M.i. vereis die sin dat ons vir die onderwerp van *souden te gast gecomen hebben* en *stuyt keeren* moet teruggaan tot *voorsz. 8 resterende rovers*, terwyl WNT blykbaar die digterby staande *voorsz. beesten* as onderwerp beskou. '*De vorige van den morgen onderhaelt* was egter vyf van die dertien rowers en nie beeste nie. Ek sou dan ook *onderhaelt te gast gecomen hebben* wil verklaar as: ingehaal en as gevangenes verwelkom gewees het, terwyl *stuyt keeren* letterlik dieselfde beteken as Eng. *turn tail*. Vgl. *stuytkeeringh*, noot 7, bls. 132.

wesen besien ende door denselven op 't een en 't ander sommige nodige ordres gestelt, met sigh genomen ende dies alles verthoont hebbende de schippers ende coopluyden van de hier ter reede leggende schepen, *Hoff van Zeelant* ende *Achilles*.[+]
In 't wederkeeren wierde geseyt dat hun weder partije Hottentoos aen d' oversijde [+]113v
der reviere souden verthoont hebben, dogh de waerheyt scheen wat duyster, altoos hadden nergens yets g'attenteert.

's Avonts thuys comende bevonden 't schip *Honingen* met een Z.Z.Oost-luchjen onder zeyl gegaen, dogh dat nogh niet heel wel buyten coste geraecken ende *den* 22 *dito*, stil weer zijnde, nogh besigh was met boucheeren in zee te comen.

'Dynsdagh, den 22 July anno 1659[(o)].

In Rade (versterckt met d' opperhoofden van 't schip 't *Hoff van Zeelant* ende *Achilles*) overgegeven zijnde seecker confessie voor den scheepsraet van 't schip den *Achilles* gedaen door den persoon Lucas Caspersz. van Nedercassel[(p)], wegen eenige vuylicheden die hij soude gepleegt hebben met de jongens Barent Barentz. Noorman ende Jan France van den Blocq, luydende van woorde te woorde als te weten:

Op Donderdagh, den 12en Juny, anno 1659.

Den Raet over de saeck van Lucas Casperen van Nedercassel vergadert zijnde, omme 't wit[1.] van sake wegens de grouwelijcke abondonnable[2.] sodomytie-sonden door de jongens Jan France van der Blocq ende Barent Barentse Noorman soo ten deele ons bekent gemaeckt, waerop ondervraecht zijnde, verclaerde eenmael 'tselve werck hadde trachte te doen maer dat zijn natuer[3.] niet was geschoten ende dat 'tselve maer tegens ende niet in (den jongen van Jan Fransen lichaem) waer geweest sonder meerder, etc. Dato ut supra.

Onder stont:
Ende was onderteeckent:
Cornelis Reyerse Crimpen
Adriaen van der Goes
Herman Willemsz. Vos
H . I. 't merck gestelt bij
Harman Janse ende
Dirck Janse van de Velde
⊣ 't merck gestelt bij
Corn. Maertense.'

Waerop den voors. jongen, Barent Barentse Noorman, geroepen ende voor den Raet deser fortresse versterckt als boven, verclaert heeft dat den persoon Lucas Caspersen bij hem in de koy was comen leggen ende gesecht, dewijl hij Barent

1. kennis. Reeds Mndl. *wit van saecken. Wit* staan in verband met *weten*.
2. K: *abondennable*. Vervorming van, of skryffout vir *abominable?*
3. teelvog.

Barentse te kennen hadde gegeven dat sieckelijck ende coudelijck was, hij hem wel[+] soude verwarmen ende alsdoen in de hant hadde gegeven zijn mannelijckheyt ende hem daermede had laten vuyligheden met de hant bedrijven, dat hij, jongen, [+]114
oock segt gedaen te hebben.

Na desen jongen voor den Raet oock geroepen zijnde den jongen Jan Franse van der Block, verclaert dat den persoon Lucas Caspersen tot 3 avonden na malcander bij hem is gecomen ende 2 avonden hem hadde van vooren aen 't lijff met sijn mannelijckheyt ende den derden avont met sijn schamelheyt van achter aen 't lichaem gestoten, dogh daer niet in geweest, maer daerop terstont weder van de kist (daerop lagh) gevallen zijnde, heeft sulcx aen d' andere jongens gesegt, etc.

Waerop den confessant, Lucas Casperse van Nedercassel, op voorstaende sijne gedane bekentenis voor den scheepsraet van 't schip den *Achilles* voorsz., andermael dito[1.] sijne confessie van woorde te woorde distinctelijck voorgelesen sijnde, persisteert wel dat het voorige tegen den scheepsraet heeft bekent, maer dat sulck quaet werck soude soo verde gepleegt hebben, segt niet recht te weten, alsoo doen droncken was geweest, dogh wel wiste dat hem, namentlijck Jan Franse, de broeck had affgetrocken ende tegen sijn bloote lichaem geraeckt, maer niet met voorsz. lidt.

Ende ingesien aen dese sake met 't nemen van nader informatie ende vordre procedueren sooveel wercx soude vallen dat het hier qualijck sonder verlies van tijt ende retardement der schepen soude cunnen ten uyteynde affgedaen worden, ende dat voornamentlijck tot sulcke saecken oock wel vereyschen luyden haer volcomen de rechten in de gront verstaende, etc., - Soo is bij meerderingh[2.] van stemmen goetgevonden sulcx alhier niet verder aen te roeren, maer den delinquant en de jongens met de bescheyden op dito schip voorts geslooten naer Batavia te laten vertrecken ende aen Haer Ed[e] aldaer ('t hoge recht van India wesende[(q)]) te renvoyeren om de voorsz. schepen in haer vertreck oock te min beleth te causeren.

Bij den Commandeur (dewijl den Raet dus sterck bijeen is) met alle omstandigheden[+] gecommuniceert sijnde de jegenwoordige gelegentheyt van oorloge der Hottentoos alhier, ende dat verscheyde lieffhebbers ofte avonturiers, tot 15 [+]114v
à 20 incluys, haer dienst presenteren om een atacque te doen uyt de Saldanha-baey (met onse ende vrije luyden vaertuygen derwaerts te varen) van achteren op onse vijanden, daer se selve nu heen geweecken zijn ende volgens dien daerop versocht yders advys ende gevoelen, dewijle oock den schipper, Jacob Bartelsz., een out, ervaren persoon wesende, veele experientie van uytval sommiger saken is hebbende, etc. - Soo is, na overlegh van alles, ingesien sulcx veele swarigheden subject sij, eyntlijck[3.] verstaen 'tselve vooreerst nogh niet raetsaem te wesen, te meer men dogh qualijck genoeg den ommeslagh hieromtrent can besetten ende bewaren, ende volgens dien best g'oordeelt daerop te passen ende beloeren diegeene welcke haer hier comen

(r)

(s)

1. gesegde, bogenoemde.
2. Vir *meerderheid?*
3. uiteindelik.

begeven om de beesten te steelen ofte moord ende brantstigtinge aen te rechten, om oock op geen verkeerde legers van de Saldanhers onwetende aen te vallen ende alsoo te veele vianden op den hals te halen, dewijl men siet ons dese reede[1.] soo veel spel[2.] cunnen maecken, etc.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, datum ut supra.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Jacob Bartelse
Cornelis Reyertse Crimpen
Roeloff de Man
Niclaes de Raet
Adriaen van der Goes
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Gijsbert van Campen, secretaris.'

23 *dito*, redelijck weer met Noordewint, biddagh wesende, sijn de op Sondagh verleden ondertroude personen[v] door den predicant, Cornelius Jansonius, na zijne[+] gedane predicatie, etc., solemnelijck in den huwelijcken staet bevestigt. Ende [+115] desen namiddagh oock 15 personen, in 3 troupen verdeelt, boven de ordinaire beestewachters, uytgelegt op de principale advenuen onser brutale roovende vianden, om die, mogelijck zijnde, te beloeren, gelijck sij op onse beesten doen, etc., blijvende, beneffens 't werckvolcq in thuynen als andersints, geen 10 man om 't fort te bewaren, welcke wercklijck beneffens deselve dierhalven 's nachts alle tochten ende wachten oock moeten waernemen.

't Begon tegen den nacht stijff uytten Noortwesten te wayen met somtijts eenige regenvlagen,

24 *dito*, 's morgens nogh niet afnemende voor tegen den nacht.

25 *dito*, 's morgens fraey, bequaem weer, 't luchjen N.westelijck, 'twelck op den middagh soo stijff weder begond aen te halen[3.], dat de aen lant gecomen vaertuygen van de schepen niet weder costen aen boort varen, tot beleth van 't *Hoff* ende *Achilles*[4.] vertreck, die heden anders haer afscheyt souden becomen hebben.

26 *dito*, idem regen en stormigh weer tot belet als voren.

27 *dito*, *Sondagsmorgens*, wat bedaerder weer en de wint als voren N.westelijck met hagel en regenvlagen.

28 *dito*, fraey, lieffelijck, stil weer, waren die van 't *Hoff van Zeelant* met hulpe van d' *Achilles* boot besigh haer 3 anckers weder op te vissen, die se eergister in 't harde weer door breecken ende slippen van de touwen verloren hadden.

29 *dito*[5.], idem, sijn d' opperhoofden van de voorsz. schepen haer afscheyt gegeven

1. reeds.
2. las, moeite.
3. *aan te halen*, toe te neem.
4. *Hoff* en *Achilles* staan in die genitief.
5. Hier verander die handskrif in K. heeltemal.

ende g'intregeert de brieven ende pampieren aen Haer Ed[e] tot Batavia, waernatoe sijluyden heden nogh met een Z.Z.Oost-luchjen tegen den avont t'zeyl gingen. D'Almogende wil hun geleyden ende salvo overbrengen.

Soo is oock 't *Schape-jachjen* na de Saldanha-baey afgevaerdight ende vertrocken, om deselve wat nader aff te peylen, meten ende op het accuraetste tot verbeteringh in de caert te mogen brengen, achtervolgende onderstaende

‘Memorie voor den lantmeter Pieter Potter ende den quartiermeester van 't *Schape-jachjen*, gereet leggende om te varen na de Saldanha-baey.

Tot welcke reyse Ul. dan in compagnie van de vrije Saldanha-vaerders den eersten goeden wint sult waernemen, wordende expres gedaen om nogh nader ende perfect de streckingen der custe van hier tot in voorsz. baey, neffens alle in-inhammen,[+] eylanden ende diepten binnen deselve gelegen, te ondersoecken ende in de caerten tot verbetringe van alles op het accuraetste in te brengen, soodanigh dat, mogelijck sijnde, niemant na desen eenige feylen sal cunnen aenwijsen, ten welcken fyne dan 't loot om te diepen overal in de hant houden, gebruycken ende aenteyckenen moet. Item oock afteyckenen de gedaente ende verthoningen des hogen ende lagen lants langs de custen ende hoecken der voorsz. baey, die van binnen (gelijck dese Caepse cust als oock 't Robben- en Dasseneylant gedaen is) overal wel partinent langs den oever alle hoecken, bochten, etc. de streckingen gepeylt ende de distantie afgetreden moet worden, alsoock de eylantjens met cruyspeylingen elck op zijn rechte plaets te leggen ende dan deselve rontsom in forma als voren aftreden, peylen ende diepen, zijnde Ul. tot dit werck met u sessen sterck, waervan Goris[1.] ende den Schiedammer[(t)] altijt sullen aen boort blijven, om 't vaertuygh te regeren ende bewaren, ende Potter[2.] met Lakus[3.], Pieter Weltevreden ende Jan Jansz. van Eyck te lant met geweer om te peylen ende meten, etc., makende altijt, doenlijck zijnde, 's avonts aen boort oft op 't Schapen-eylant te slapen om van geen Hottentoos te min schade te lijden, daer Ul. dan oock niets sult op attenteren, maer als u dingen gedaen zijn ende gereet bent om weder herrewaerts te seylen, ende dat Ul. dan eenige van selfs bijquamen, verstaende van onse vianden maer geen andere, mooght die wel mede hier brengen, maer in geenen deele u selfs in prykel begeven. +115v

Soo sijn in 't vaertuygh oock gescheept 14 ledige vaten die de Saldanha-vaerders hopen met robbevleys empassant te vullen, 'twelck gij dan, vol sijnde, overnemen ende hier brengen sult, al sout[4.] Ul. daer eenige weynige dagen na wachten, om te meer voorraet voor de slaven daervan met eenen te krijgen, maer Ul. sullen haer met robbe vangen off souten niet bemoeyen, ten ware ná u vorige dingen gedaen

1. Joris Jorisz. van Oldenburg, ‘ship's corporal’? (Leibbrandt: *Letters Despatched*, III, bls. 296).
2. Pieter Potter, die landmeter.
3. Hendrik Lakus, adelbors, later landmeter en assistent.
4. Hier: *al sout Ul.*; 'n paar reëls verder: *Ul. sullen* en later: *sal Ul.* Alleen *Ul. sult* ontbreek.

sijn, op haer versoeck tot wat hulpe om te eerder herwaerts te mogen keeren.

Tot Ul. meerder defentie sijn op 't jachtjen 2 steenstucken, maer en sal Ul. daermede gansch niet schieten, als bij noot tot tegenweer, op verbeurte van 3 maenden gagie voor elcke vergeefse ende onnodige schoot.

+ Voor Pieter Weltevreden ende Jan Jansz. van Eyck gaen 2 musquets[1.], om aen lant te gebruycken bij Potter ende Lakus, die met snaphanen[2.] versien sijn. +116

In 't gins varen sullen Ul. 't Robben-eylant verbij seylen ende niet aendoen, op verbeurte als boven, waermede Ul. dan de voorgemelte saken ten hoogsten tot Compagnies dienst bevelende, Ul. ten besluyten toewenschende een geluckige heen en wederom reyse.

In 't fort de Goede Hope, den 29en July, anno 1659.

(Geteyckent:)

Jan van Riebeecq.'

De Biscayse sloep is oock na 't Robben-eylant affgesonden, met 2 seuge vol jongen, om te sien off deselve daer in plaets van d' uytgestorven schapen sullen willen aerden, neffens welcke oock 10 moerconijnen in een cooy, hier gewonnen, om daer mede in 't wilt te planten bij d' andere die fraey vermenigvuldigen; ende alsoo uyt den gevangen Hottentoo vernomen wort dat hun Herry's volcqjen (Watermans genaemt) achter in de Hout- ende Berghvaley sijn onthoudende, vanwaer se d'onse deur de Cloofpas achter den Bosheuvel telckens vandaen comen bestoocken, is hedenmorgen den corporael Elias Giers (met 10 soldaten bij hem) derwaerts uytgesonden om tot 't alderuytterste van 't Caepse geberchte nae haer huysjens te soecken, eenige te beloeren ende alle mogelijcke afbreuck te doen, alsoo deselve hun door voorsz. Clooffpas op de vlacte (de Caepmans tegemoet) weten samen te conjungeren ende alsoo gecombineert, van achter struycken ende bosjens onversiens uytvallende, d' onse haer beestiael aff te roven.

Tegen den avont, door vrije luyden geraporteert wordende dat zijluyden vandage eenige Hottentoos boven ende onder de bossen ende cloven van de Wint- ende Bosbergen hadden vernomen, is den sargeant met de 4 ruyters en eenige soldaten, uyt der vrije luyden huysen geligt, te voet in den nacht uytgesonden om te sien of se ergens souden cunnen opvinden ende vernestelen[3.].

30 *dito*, 's morgens lieffelijck, claer, helder weer als voren, quam den sargeant wederom met raport dat wel overal ter degen had gecruyst ende omgesocht, maer nergens iets cunnen vernemen.

Verstonden oock uyt de gevangen Hottentoos dat sijluyden, op onse beesten+ uytgaende, bij nacht nogh dagh geen vuer stoockten, om daerop niet van d' onse +116v gevonden ende overrompelt te worden.

1. lontgewere.
2. gewere met haan en vuursteen.
3. uit hulle 'neste', houplekke dryf.

Vergangen nacht is een soldaet overleden, genaempt Jan Vervoort van Brussel, welcke uyt 't schip *Honingen* hier sieck aen lant verbleven was.

's Middags quam de Biscaise sloep weder van 't eylant met navolgend briefken geschreven aen den Commandeur en Raet, luydende als te weten:

'E.Heer,

Ben op Dingsdagh met het vee alhier wel gearriveert; heb alles wel gevonden. Het getal van de schapen is nogh 40; daer zijnder 6 gestorven terwijl ick aen de Caep ben geweest en soo veel jongen weer in plaets; dogh de laetste ram is mede doot, soodat hier nu geen ram en is. Wenste wel dat UE. geliefde met het naeste vrijmans vaertuygh een ram te senden. Hebbe oock geseyt van de beer[1]. Tomas[2] die heeft geseyt dat se Gerrit Harmanse hier sal aensetten[3]. Hiernevens gaen 50 meeuweneyeren en 2 vissen.

Onderstont: UE. dienstverplichte dienaer ende onderdaen,
Was geteeckent:
Rijck Overhagen.'

Ultimo dito, 's morgens de wint N.N.Oost met betrocke, coude lucht, is den Commandeur met den ondercoopman Roeloff de Man, <de> fiscael en de sargeant[(u)] na verscheyden oorden uytgeweest, specule rende diverse plaetsen aff om verholen schiltwachten uyt te setten ende specialijck hoe men des Compagnies ende der vrije luyden beesten ende schapen binnen den begrepen cerkel (nodigh tot Compagnies intentie) best ende op 't oncostelijckste verseeckert voor dese struyckrovende[4] brutalen met minder macht van volcq als men nu houden moet, soude cunnen bewaren, etc., dat heden niet al coste affgespeculeert, maer bevonden is dagelijcx meer om sal uytgegaen moeten worden.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 445-447. K.A.
(b) Dus vanaf die Steenberge, noordwes van die huidige Muizenberg, in oostelike en vervolgens suidoostelike rigting, na die huidige Somerset-Wes en die Strand aan die voet van die Hottentotshollandberge. Voorheen het ons reeds gesien hoe die naam Hottentotsholland verklaar moet word. *Daghregister*, 6 Junie 1657.
(c) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 448-449. K.A.
(d) Ibid., p. 450.
(e) Vir hierdie stukke sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1024-1036. K.A. Soos te verwag is, het Van Riebeeck en sy Raad aan die Hoë Regering van Indië 'n vry uitvoerige uiteensetting van hulle ondervindinge met die Hottentotte gegee.
(e) Vir hierdie stukke sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1024-1036. K.A. Soos te verwag is, het Van Riebeeck en sy Raad aan die Hoë Regering van Indië 'n vry uitvoerige uiteensetting van hulle ondervindinge met die Hottentotte gegee.
(f) Sien *Daghregister*, I, p. 161 (19 Oktober 1653).
(g) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 451. K.A.
(h) Sy naam is nie in die Monsterrolle van die tyd terug te vind nie.
(i) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 452-453. K.A.
(j) Ibid., pp. 454-455.

1. Blykbaar 'n mondelinge boodskap aangaande 'n beervark.
2. Daar was 'n Thomas Mulder, vry-Saldanhavaarder.
3. aan wal sit op Robbeneiland.
4. Kyk noot fol. 83v hiervóór.

(k) Abraham Gabbema het bv. die ekspedisie aangevoer wat van 19 Oktober tot 5 November 1657 tot in die gebied van die Bergrivier gegaan het en wat - vir hierdie vroeë tyd - baie belangrike ontdekkingswerk gedoen het.
(l) Vir hierdie dokumente sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1036-1039. K.A. Van Riebeeck en sy Raad het aan die Hoë Regering verslag gedoen van hulle mislukte poging om met die vyand slaags te raak.
(m) In die *Daghregister* is hierdie passasie onduidelik, maar met behulp van 'n beskrywing van die geveg, wat in 'n brief aan Batavia (d.d. 29 Julie 1659) voorkom, kan 'n mens die betekenis goed verstaan. Doman - só word meegedeel - het met 'n skoot in die rug 'noch ter naeuwer noot ontvlucht'. Volgens die gevangene, 'n Kaapman wat redelik goed Hollands kon praat, sou die Hottentotte ontevrede gewees het omdat die blankes die land in besit neem, en Doman sou die Hottentotte aangemoedig het om huise en graan af te brand en die fort te oorweldig. In genoemde brief het Van Riebeeck die owerheid in Batavia ook weereens om perde versoek, 'doordien men haer daermede fraij ende lustigh achter haelen ende op de hacken wesen can'. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1040 en 1042. K.A.
(n) Ds. Cornelis Janssonius (of Janssenius) is deur die Classis van Walcheren na Oos-Indië gestuur en was nou juis met die *Hof van Zeeland* op weg daarheen. Nadat hy in Batavia aangekom het, is hom 'n werkkring op Ambon aangewys, waar hy egter reeds in 1660 oorlede is. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, p. 216.
(o) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 458-461. K.A.
(p) In Hesse-Nassau, Pruise.
(q) In Batavia sou die Hoë Regering die saak verwys na die Raad van Justisie van die Kasteel Batavia, wat die Kompanjie se hoogste hof in die Ooste was. Vgl. Klerk de Reus: *Geschichtlicher Ueberblick der administrativen*, *rechtlichen und finanziellen Entwicklung der niederländisch-ostindischen Compagnie*, pp. 146-153.
(r) Die vorige Sondag, 20 Julie, is daar egter van 'ondertroude personen' in die *Daghregister* geen melding gemaak nie.
(s) Sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1039-1044. K.A.
v
(t) Joris Jorisz., skeepskorporaal; en Gillis Arentsz. van Schiedam. Vgl. Monsterrolle vir 1659 en 1660 in V.C. 39: *Monsterrollen*, *Vrije Lieden etc.* K.A.
(u) Die fiskaal was Abraham Gabbema; die sersant, Pieter Everaerts. Vgl. *Daghregister*, 12 Julie 1659 (Resolusie).

Augusty anno 1659

Ady, *primo dito*, weer ende wint als gister.

Volle maen, *den* 2 *dito*, goet weer en de wint als voren, is den Commandeur met voorsz. personen ende de voornaemste vrije lantbouwers, ten fine als eergister, weder uytgeweest ende vooreerst afgespeculeert dat de voornaemste plaetse, wijt ongeveer 500 roeden (daer ons de Hottentoos veel oock de beesten henen weghdrijven) met een schutleuningh[5.] aff te setten soude wesen om de beesten daervoor[+]

[+]117

5. Vir ons gevoel is *leuning*, ondanks die verwysing 'n paar reëls laer, nie die geskikste woord vir so 'n skutting nie. Die geskikste woord vir V.R. was seker die Maleise *pagar* wat hy moes geken het, aangesien hy die woorde *paggeringe* en *ompaggeren* (o.d. 29/4/1656) gebruik. Vir 'n beskrywing van die skutting, vgl. resolusie bls. 115 hierna.

te keeren ende te doen blijven staen, in forma als de leuningen op palen van een beestemerckt in 't Vaderlant[(a)] gemaeckt zijn, neffens 2 wachthuysjens tot bewaringe van deselve schutleuningh, dat voor 't oncostelijckste ende aldaer qualijck op ander maniere doenlijck g'oordeelt wort, vermits 'tselve met geen vaste sloot gegraven nogh borstweer opgeset can worden, omdat het altemalen hele mul ende welsandige[1.] gront bevonden is, die altijt calven soude; dogh is daerop nogh geen finale resolutie genomen, maer elck gerecommandeert, ende voornamentlijck de vrije lantbouwers, wat yder nogh beter tot bewaringe van haer beestiael bedencken ende practiseren can, om sulcx den Commandeur ende Raet te communiceren, welcke voornemens was in de nieuwe weecke weder uyt te comen om te speculeren hoe men 't van den Crommenboom[2.] tegen Compagnies ende achter Brinckmans ende Vasagies landerijen heen voorts besetten soude cunnen, omme alsoo met meerder gerustheyt 't vee te mogen wijt ende sijt laten weyen, dat nu so nabij ende becrompen in den anderen, hoewel met veel volcq, geschiet dat se niet half de cost cunnen crijgen ende daerdoor gansch mager worden ende vele derhalven comen te sterven.

Sondagh, *den* 3 *dito*, fraey, lieffelijck sonneschijn-weer.

4 *ende* 5*en dito*, is den Commandeur, vergeselschapt als Donderdagh ende Saterdagh verleden, ten selven fine 's morgens al met den dagh weder uytgeweest ende gespeculeert dat het van den Crommenboom[2.] tusschen Harman ende Brinckmans woningen tot aen 't bos van den vrij-houtsager Leendert Cornelisz. van Sevenhuysen (dicht bij de Clooffpas leggende) mede gansch bequaemlijck sal cunnen met een houte schutleuningh, als voorsz., gemaeckt worden datter geen beesten door Hottentoos sullen cunnen werden overgejaegt, veel beter als met slootgraven off eenige retranchementen; op welck een ende ander den Commandeur dan voornemens blijft eerstdaegs met den Raet nader over te delibreren ende resolveren, etc.

[+] Hedenmorgen was oock thuys gecomen den corporael Elias Giers, ultimo July voorleden uytgesonden achter de Hout- en de Bergh-valeyen heen, tot de dalen [+]117v ende bergen deser Caep na de Zuyt, om die overal tot 't eynde incluys te doorsnuffelen na de Hottentoos die haer daer verholen houden ende ons met de Caepmans samen oyt ende oyt de meeste schade ende overlast aendoen, welcken corporael rapporteerde dat hij op Sondagh, 's morgens tusschen 9 en 10 uyren verleden, wel 18 uyren gaens van hier (de naeste wegh gerekent) verbij de Bergh-valey ende d' Heer Van Goens-Bergh[(b)] achter verscheyde Schorbergen[(c)] (aldus sijn de resterende bergen mits haer hoge steylte ende clippigheyt genaempt) bijna op d' alderuytterste uytstekende hoeck van de Caep[(d)], digt aen de zeecant, even binnen de Noorthoecq van de Baey Fals, offte Zuythoeck van 't Caepse schorberghlant[(e)], tussen 2 hoge, steyle bergen in een bossien[3.], 't eerste spoor van Hottentoos ende haerluyder honden hadde vernomen, 'twelcke vervolgende cort daeraen oock haerluyder leger opdeden,

1. Vgl. Afr. *wel-*, *wilsand*.
2. Vgl. o.d. 21/2/1657 en pp. 114, 116 hierna.
2. Vgl. o.d. 21/2/1657 en pp. 114, 116 hierna.
3. So K.H het *bogjen*.

bestaende in 3 matte huysen, daerinne 18 weerbare mannen, behalven omtrent sooveel vrouwen ende kinders, die se hoorden besigh met smeden van hasegaeyen, ende fraey schielijck overvallen souden hebben, indien hunne honden niet hadden beginnen te blaffen - als wanneer deselve achterwaerts gansch naeckt ende verbaest, sonder vellen om 't lijff, uyt haer huysen sprongen, vrou ende kinderen haer in bosjens ende ruygte verborgen, mitsgaders de voorsz. mannen, welcke alle bekenden waren die dagelijcx bij 't fort plachten te verkeeren, tegen d' onse riepen dat se Vismans, alias Watermans, waren, welcke haer met 't nemen van de beesten (soo sij seyden) nooyt gemoeit hadden; dogh waren sijluyden bij d' onse also wel ende veel mael in 't roven van 't beestiael gesien, daer sommige[1.] de quetsuyren der hasegaeyen nogh van gevoelden. Echter was den corporael al soo verde met haer in gespreck gecomen dat se haer bij hem souden begeven hebben ende alsoo sonder ongemack fraey in zijn handen gevangen gecomen zijn, indien niet een vuerroer onversiens was losgesprongen[2.], sooals deselve al op 't aencomen na d' onse toe waren, waerdoor deselve dan weder deysden[3.] ende haer met de vlucht trachten te salveren, 'twelck d' onse vernemende, om geen vergeefse tocht te doen, daer als doen vorder op inschoten, crijgende haer principaelsten capiteyn van redelijcken ouderdom (Herry's cammeraet plegende te wesen) gevangen, ende 2 anderen onder de voet, welck eenen, bij d' onse genaempt Siginman[(f)], gewesen combuyscnecht[4.] van den Commandeur, d' onse de bovenste lip[5.] van medebrachten, alsoock van voorsz. haren capiteyn, genaempt Trosoä, omdat niet met d'onse had willen mede na 't fort gaen ende te moeyelijck was hem over 't geberchte soo verde te dragen, had anders[+] een fraey portuer geweest om met Herry gepaert in de kettingh te gaen. Den derden was, de dootschoot ontfangen hebbende, van [+118]
boven 't steyle geberchte heel na beneden gevallen, onmogelijck om bij te comen, ende daerom geen teycken van dien medegebracht. Echter zijn d' onse, op presentatie van eede dat hij dootgeschooten ende bovendien in 't vallen van de steyle clippen voorts wel aen morsselen geraeckt was, oock de premie voor hem gegeven, sijnde samen 60 guldens voor de gemelte 3 personen, hebbende voorts haer voorsz. 3 huysen, al datter in was, neffens omtrent 50 hasegayen, coockers met pijlen, bogen ende vellen gansch ende gaer verscheurt, gebroocken, vernielt ende van boven de steyle, schorre clipbergen aen 't uytterste van de Zuythoeck der Baey Fals in zee gesmeten, sulcx dat de resterende 15 Hottentoos heel moedernaeckt ende gansch ontbloot van wapen<en> zijn gebleven, welcke 15 gasten d' onse op eenige enge passagies beneden sommige steyle, schorre clipbergen sogten te besetten, daer se dan groote steenen soodanigh van boven neder wisten te rollen, dattet door deselve[6.] (in 't affvallen meerder[6.] volgende ende breeckende) onmogelijck was te passeren, ende ander passagies over al deselve schorre clipbergen mosten kiesen, hoedanige besettingen d' onse ver-

1. d.w.s. *van d' onse*.
2. afgegaan.
3. agteruit gespring het.
4. N.B. *combuys*, nie *keuken* nie.
5. As '*teycken*' van sy dood.
6. d.w.s. '*steenen*'.
6. d.w.s. '*steenen*'.

scheyden malen ontmoeten, dogh costen haer soo nae niet weder comen datter eenige met schietgeweer meer conden begaen, sulcx sij resolveerden met dese uytrechtinge naer 't fort te keeren, als hebbende op d' ander overgebleven 15 Hottentoos niet verders cunnen attacqueren, die soo naeckt ende cael waren gemaeckt dat se niet een velletjen om off aen te doen hadden, 'twelck van haer, behalven de voorsz. 3 verslagene[1.], een gansch groote schade ende afbreuck is, bysonderlijck dat se al haer hasegaeyen, pijl ende bogen quijt ende hunne huysen vernielt zijn.

De drie geblevene[1.] sijn, als voorseyt, haren in Herry's plaets gesuccedeerden capiteyn van redelijcken ouderdom, genaempt Trosoä, den gewesen combuyscnecht (bij d' onse Siginman ende bij de Hottentoos genaempt Heybuha) een van de doortrapste gasten, den derden, alsoo van achter dootgeschoten ende van boven de steyle, clippige schorbergen nedergestort is, onbekent gebleven, ende onder de 15 overgebleven waren dese navolgende bekende, seer slimme quanten[2.] die dagelijcx plachten voor d' een en d' ander hout te halen ende ander diensten te doen omtrent het fort ende oock overal op 't lant bij de vrije lantbouwers, welcke ons doorgaens oock de meeste overlast gedaen ende voornamentlijck onder de principale voorvechters in desen ons aengedaenen oorloge ende roovinge der beesten altijt overal hebben present geweest, te weten bij de Hottentoos genaempt

Carabinga, alias ofte bij d' onse	Platneus.
Egutha, alias	Hoogh-en-laegh.
Mosscha, alias	Cleyne Lubbert.
Kaikana Makoukoa, alias	Claes Das.
Kherreby, op zijn Duyts	niet genaempt.
Goegoe, alias	Keesje Goegoe.
Heybingha, alias	Hans van Neurenborgh.

Louchoeve, plegende voor Vredens geselschaps ploegh de ossen te leyden.

Bisinte, gewesen combuyscnecht van den ondercoopman Roeloff de Man.

Hober, alias	Willem de Visser.
Beymakoukaö Danhou, alias	Orenbare[3.].
Guasso, alias	Dicknavel.

[+] D' ander drie hadden soo na niet derven comen dat se van d' onse costen bekent worden, sijnde dese bovenste soowel van Caepmans als Herry's volcq[4.], welcke te seggen wisten dat Doman ende eenige andere bekenden (die se noemden) haer in Caepmans leger omtrent de Saldanha-baey onthielden. [+]118v

1. doodgemaaktes.
1. doodgemaaktes.
2. rakkers, skelms, ‘klanten’.
3. Mal. *orang beharoe*, Afr. ‘baar’ mens. Die ‘Duytse’ byname soos *Platneus*, *Dicknavel* is meer plat beskrywend as geestig. 'n Mens vra jou af waaraan name soos *Hoog-en-laag*, *Hans van Neurenborgh* te danke was.
4. nl. die Watermans.

6 *dito*, fraey weer met betogen lucht. Wiert de wijngaerd gesneden ende goet deel[1] onder de vrije luyden verdeelt, genoegsaem met opdringinge, alsoo maer eenige weynige om tegen hare huysen te setten begeerden, dogh had den Commandeur over de 2 mergen lants op zijn verleden jaer begonnen wijnbergh laten gereet maken om te beplanten, daer der dan wel 10 à 12000 stucx affgesneden stecken liet heenbrengen.

Beginnende het nu oock bequame tijt te worden om d' olijff- ende allerley Vaderlantse ende Indische fruytboomen te planten ende griffien[2], etc., waervan dit jaer des Compagnies ende ander bogaerden al treffelijck sullen vergrooten ende vermenigvuldigen, voornamentlijck orangie-, appel- ende lemoenboomtjes, wel by duysenden, dogh wort in sulcx meest in Compagnies ende des Commandeurs particuliere bogaerden g'ijvert, houdende d' andre lantbouwers hun meest besigh met granen ende thuynen om de gereetste vruchten ende ten eersten wat voordeel te mogen trecken, plantende derhalven yder voor hun selfs nogh maer heel weynigh boomen. Item oock luttel patattisen, hoe seer hun g'informeert wort van de voortreffelijcke nutbaerheyt dies aertvruchts, waerom den Commandeur sijn gansche lant met deselve rontsom, 2 roeden breet, buyten 't coren ende wijngaert, mede voornemens is te[+] besetten om op die groente den brant van 't rijpe coren te weren, 't welck men in de drooge tijt seer subject is, vermits de Hottentoos de dorre [+119] groente ende 't verdroogde gras overal alsdan gewoon zijn in den brant te steecken, 'twelcke sonder corte, groene ofte cale plaetsen tusschen beyden alsdan qualijck van 't rijpe coren aff te keeren offte te blussen is, welcke noodige saken den vrije luyden bysonder in dese oorlogstijden dan mede overal te ernstiger vermaent is waer te nemen, dat sommige oock al beginnen, verstaende die haer beesten nogh behouden hebben, welcke hun oock weder beginnen te verstouten om te ploegen, dogh op onse expresse aenmaninge ende onder beschut van soldaten haer daertoe bestelt, zijnde d' andre besigh met voortplantinge van thuynvruchten om daeruyt dit saysoen in plaets van ledigh sitten nogh sooveel te halen als mogelijck sij.

7 *dito*, goet, stil weer als voren wesende, is den Commandeur weder uytgeweest om pertinent aff te meten de distantie tussen de Verserevier bij Jan Reyniersz. woninge ende de zeecant, gespeculeert om ten meer geroerden fine[3] met palen aff te schutten, zijnde dan bevonden op zijn cortste 500 roeden Rijnlants, sullende 't ander boven den Crommenboom, hiervoren aengeroert, ten eersten mede afgemeten worden, om dan vorders met te beter fondament[4] ende kennisse van alles op te mogen delibreeren ende besluyten 'tgene ten meesten dienste van d' E. Compagnie tot de verseeckerste bewaringe van 't beestiael met de minste oncosten sal cunnen ofte mogen bevonden worden te vereyschen, etc.

8 *dito*, lieffelijck weer met stilte als voren. Waren op verscheyde plaetsen boven de

1. van die wingerdstokkies, '*afgesneden stecken*'.
2. ent; van *griffie*, (skryf)-stif, entjie.
3. *meer geroerden fine*, meer genoemde doel.
4. grondslag.

corenlanden achter tegen de Tafel-, Wint- ende Bosbergen weder Hottentoos vernomen, loerende op de beesten, ende evenwel can men de luyden daertoe niet houden dat se met geweer de wegh passeren, waerdoor op dato een vrijmansknecht, ongewapent, bijna van 2 Hottentoos overvallen ware, indien hij deselve niet bijtijts vernomen ende sigh na d'uytleggende ruyters geretireert had, die derhalven daerop tegen 't geberchte opgingen ende wel vernamen eenige plaetsen daer se nogh vers[1.] doende geweest waren met worteltjes tot hun cost te graven, maer hadden hun tusschenwijlen wel soodanigh in speloncken off ruychten verscholen dat se deselve niet vinden costen.

[+] Is derhalven, doncker avont geworden sijnde, een partije van 10 soldaten op deselve met snaphanen uytgesonden onder den corporael Mathias Benedictus, [+]119v met ordre om den gantschen nacht overal te soecken ende voor den morgenstont haer te verbergen ende den heelen dagh tot den avont hun verborgen te houden, om te sien of men oock niet eenige van deselve sal cunnen beloeren.

9 *dito*, 's namiddags regenachtigh weer en de wint noordlijck, quam tegen den avont voorsz. corporael thuys met raport dat niets hadde cunnen vernemen.

'Saterdagh, den 9en Augusto anno 1659[(g)].

Langs soo meer ervarende dat dese brutale natie ons jegenwoordigh nogh niet met vreden schijnen te willen laten, schoon deselve nu tot 2 reysen al een tamelijcke nederlage ende afbreucke in haer personen, wapenen ende huysen, soo door den fiscael Gabbema als jongst door den corporael Elias Giers hebben geleden, maer het nogh al dagelijcx daerop aenhouden om d' E. Compagnie en de vrije ingesetenen hun beesten, die se nogh hebben, voorts aff te rooven, om 'twelck haer te beletten, men langs soo meer bevind qualijck middel uyt te vinden sij, als met macht van vele soldaten daerop expres overal buyten in 't velt te houden, tot bysonder grooten last ende onsmakelijcke, excessive costen van d' E. Compagnie, ende waeromme den Commandeur al van over jaren langh gespeculeert heeft op middelen om buyten soodanige groote lasten, met minder volcq, 't vee te mogen bewaren, voornamentlijck nu dese laetste dagen, in 't bijwesen van zijne raetspersonen ende principaelste borgers ende lantbouwers, sulcx dan na vele gedane moeyten bevonden daer de Verse-reviere, Liesbeecq, van Jan Reyniersz. woninge aff tot aen den Crommenboom boven Jan Maertense van Vreelants woninge incluys, van de ruychte gesuyvert zijnde, soo diep ende steyl te wesen dat het onmogelijck is daerover eenigh beestiael te drijven als[2.] op 3 à 4 smalle plaetsen, die lichtelijck te diepen zijn, ende dat de Hottentoos dierhalven haer overdrift[3.] al nemen tussen de zeecant ende voorsz. Jan Reyniersz., ongeveer 500 roeden breet gemeten, mitsgaders oock tusschen voorsz. Crommenboom ende 't bos van den vrij-houtsager Leendert Cornelisz. van Sevenhuysen, na gissinge 11 à 12 hondert roeden distancie, 't welcke met

1. pas, onlangs.
2. behalwe.
3. plek waar hulle die beeste deurdrywe.

graven ofte andersints soude moeten geholpen[1.] worden, welck graven op sommige[+] plaetsen door de sandigheyt onstantvastigh geoordeelt wort, als[2.] met groote [+120] moeyten ende costen van palen ende rijswerck, dat oock seer licht in den brant can gesteecken worden ende andere plaetsen door de clippicheyt ende de meeste gronden hare hardigheyt schier onincomelijck, in voegen sulcx seer langh, swaer ende machtig costelijck werck soude vallen, gelijck oock is het beestiael dagelijcx met sooveel soldaten te moeten bewaren sonder nogh seecker te wesen, vermits de Hottentoos te bysonder slim sijn om daeronder te comen, ende met deselve mits hare raddigheyt dan deur te gaen sonder dat men se can achterhalen als[2.] met paerden, die men oock maer 4 passelijck bequaem heeft, ende soovele ruyters daerop dagelijcx te houden mede niet min costelijck voor d' E. Compagnie valt, ende dat nochtans evenwel 't een off 't ander dient aengewent ofte gecontinueert - Soo is eyntlijck na lange overlegginge (dewijle het dogh principael daerop aencomt om 't weghdrijven der beesten te beletten) uytgevonden 't oncostelijckste te sullen wesen, dat men voorsz. distantien, in plaetse van het moeyelijck ende costelijck langhduyrigh graven, sal cunnen afpalen ofte besetten met een schuttingh als de beestemarckten in 't Vaderlant sijn, van palen ende 2 hoge gordings[3.] ofte bomen[4.] 4½ voeten Rijnlants boven de gront ende dick 6 duym in 't cruys[4a.], om de beesten daertegen te keeren ende dagelijcx langs deselve expresse schou[5.] en toesicht te laten nemen, ten eynde die schuttingh door de rovende Hottentoos nergens bij nacht ofte ontijden en[6.] werde aen stuck gehackt ofte gebroocken, dat se oock maer eens (bij nacht) sonder verlies van lijff off leven sullen cunnen doen, als wanneer se dan oock de beesten nogh niet soo juyst gereet hebben om datelijck deur te drijven, die se 's nachts uyt de vaste cralen van goede pallesaden gemaeckt zijnde, niet wel cunnen in stilte, off sonder gewelt ende geraes weghalen, vermits d' een d' ander dan gereet is te secunderen, maer bij daegh weten sij der bysonder raet toe om mede deur te gaen, voornamentlijck als 't doncker, dijsigh ende regenigh weer is, dat d'onse haer schietgeweer niet cunnen gebruycken ofte hun van verre en[6.] sien aencomen, welcken volgende dan 't een soo wel als 't ander ingenomen[7.] zijnde, vastgestelt ende g'arresteert blijft de voorsz. schuttinge op de geroerde 2 distantien ten eersten te laten maken, soo om de minste costen, als oock dat het vermits de dagelijcxe toesicht voor 't breecken sal cunnen bewaert worden ende suffisant wesen om de beesten voor te keeren, mitsgaders 't beestiael binnen 'tselve schoone weyden genoegh hebbende, bewaert zijn, alsoo daer geen ander corenlant als dat van d' Compagnie, Stevens, Vredens, Boomtjens ende Jan Reyniersz.[8.] samen omtrent 170 mergen wesende maer en sal

1. verhelp.
2. behalwe.
2. behalwe.
3. dwarslat, -balk.
4. balke. Vgl. Eng. *beam*.
4a. *in 't cruys*, in deursnee.
5. inspeksie.
6. Negatief: nie.
6. Negatief: nie.
7. begryp, verstaan. Kyk WNT VI, 1813.
8. Die *s*-vorme moet as genitiewe beskou word, hoewel die genitiefvorme oorbodig is na die *van* voor *d' Compagnie*. Met *Stevens* word bedoel: van Steven Jansz.; met *Vredens:* van Otto Jansz. van Vrede. *Reiniersz*. sal ook as genitief bedoel wees. Fol. 120v is sprake van *Reyniersens*.

+ nogh van uytgegeven worden om altijt weyde genoegh voor de beesten binnen deselve schuttingh te houden, volgens oock de wel gevatte opinie ende ordre +120v van Mijnheer Van Goens, aen welcke schuttingh oock, 100 roeden van de rivier Liesbeeck en de Soute-rivier, alsmede op de duynen aen den zeecant goetgevonden is 2 houte wachthuysjens van 12 voeten viercant te hechten(h), omdat daer de beste uytsicht en de meeste doorloop van de Hottentoos ende Saldanhers sij, als oock tusschen den vrij houtsager Leendert Cornelisz. ende de lantbouwers van Vasagies geselschap besuyden den Crommenboom, alwaer tegenover de Cleyheuvels(i) en de Bosbergen het 3e wachthuys geprojecteert ende goetgevonden is te stellen(j), om onder faveur van die der meeste vrije luyden ende oock Compagnies ploegbeesten te bewaren.

Ende om dat werck dan ten eersten in aller ijl te spoediger voortgangh te doen hebben, is goetgevonden de distantie tusschen Jan Reyniersens woninge en de zeecant voorsz. bij Compagnies bosvolcq ende timmerluyden te laten afmaken, alsmede de gemelte 2 wachthuysen, aldaer ten hoogsten nodigh; ende 't ander, namentlijck de grootste verheyt[1.] gemelt, door den vrij houtsager Leendert Cornelisz. voorsz., als hebbende 8 knechts in sijn vrijen dienst ende volgens dien daertoe sterck genoegh van wercktuyden wesende, welck werck hem dan aengeboden is aff te maken voor 16 stuyvers yder roe[2.], 't eynde maet, 't eynde gelt[3.], ende dat het hout door hem in 't bos t' hacken ende vaerdigh te maecken op Compagnies costen door derselver volcq off ander vrije luyden aen te besteden, uyt 't bos gesleept ende ter gedestineerde plaetsen sal gebracht ofte gevoert worden, ende dat dito hout sal moeten wesen van dese navolgende swaerte, namentlijck op yder roe 2 palen, dick 6 duym in 't cruys aen 't dun eynd ende langh 8 voet, mitsgaders 4 voet gebrant[4.] om 3 voet in de gront geslagen te worden (om te langer te dueren) ende 5 voet daer boven te staen, met boomen[5.] van insgelijcke dickte ende 13 voeten langte daer boven op gelipt[6.] ende over den anderen gelast, mitsgaders op de helft van dito palen tusschen dito bovenste boom ende de gront nogh een ander boom

1. verte, afstand.
2. roede.
3. Brill lees *moet* i.p.v. *maet*. WNT III, 4026, sub voce *einde* (die bewerking van *einde* deur Knuttel is later as dié van *maat* en *moed* deur Kluyver in Deel IX) gee: '*Te einde moed*, *te einde geld*, met betrekking tot eene verbintenis, die de vrijheid laat, te allen tijde van eene opdracht af te zien. Verouderd.' Dan word hierdie passus uit Van Riebeeck aangehaal. Onder *einde* vermeld WNT verder *t' einde bot zijn* - ook uit Van Riebeeck - en '*t' einde geld*, *t' einde geloof* (d.i. crediet)' uit die spreukwoordeboeke van De Brune en Tuinman. Brill se emendasie van *maet* in *moet* gaan in teen sowel die Haagse as die Kaapse teks, wat albei *maet* het. Knuttel se verklaring is sonder verder bewysmateriaal nie oortuigend nie. Ek sou *'t (t') eynde maet*, *'t (t') eynde gelt* wou verklaar as: betaling na mate die werk vorder; die einde van die werk, die einde van die betaling; maar dié verklaring word bemoeilik deur die voorwaarde genoem teen die end van die resolusie dat: *het werck.... afgemaeckt sijnde.... hij de helft in contant gelt sal genieten ende de rest op affcortinge van sijn schult.*' Knuttel se verklaring skyn egter ook weerspreek te word deur die feit dat Cornelisz. 'n paar dae bedenktyd gegee word, om te besluit of hy die werk sal aanneem of nie.
4. om verrotting teen te gaan.
5. d.w.s. dwarsbalke.
6. ingekeep.

van idem lengte ende 4 duym dickte in 't cruys, opdatter de beesten alsoo weynigh onder deur als boven over souden cunnen gejaegt ende te beter gestut mogen worden, met dese verdre conditie dat het werck in 3 à 3½ maenden afgemaeckt sijnde, na ende op de royingen he<e>n aff te baeckenen, hij de helft in contant gelt sal genieten ende de rest op affcortinge van sijn schult aen de Compagnie valideren, waermede denselven die dan oock haest glad sal te boven wesen; dogh heeft voorsz. Leendert Cornelisz. hierop een dagh 2 à 3 sijn bedencken genomen, dat hem toegestaen sij. Des oock den Commandeur 't werck voornemens <is> in de nieuwe weeck mede wat nader aff te speculeren.[+]

Jacob Meynderse van Quanen, soldaet à 9 gl., hier te lande gecomen met 't schip *Princesse Royael*, den 9 Maert deses jaers, welcke sedert zijn aenwesen alhier als timmerman gebruyckt ende bevonden een goet, neerstigh werckman te wesen, wort bij desen op zijn versoeck ende bequaemheyt als huystimmerman[1.] geconfirmeert ende toegeleyt van nu aff een belooninge van 16 gl. maendelijcx, mits daervoor gehouden blijvende sijn tijt uyt te dienen. [+]121

Johannes Diel van Goedensburgh[(k)], adelborst, hier te lande gecomen met 't schip *Breda*, den 30en October anno 1656, à 10 gl., welcke sedert als metselaer ende naderhant, van Meert verleden, als baes van dien[2.] gebruyckt is in plaets van den na 't Patria vertrockenen, waerinne dan tot heden contentement gedaen hebbende, wort bij desen op zijn versoeck ende bequaemheyt tot baesmettselaer geconfirmeert ende toegeleyt een beloninge van 16 gl. maendelijcx, heden ingaende ende verbonden blijvende daervoor sijn tijt aen de Caep uyt te dienen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jare als boven.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

's Avonts, des Commandeurs particuliere boucnechts ende naderhant des Compagnies boomgaerdier, Cornelis Luyten, ende andren van het lant thuyscomende, wisten te seggen datter 5 Hottentoos waren geweest aen 't huys van den lantbouwer Caspar Brinckman, welcke tegen sijn knecht hadden gesprooken ende na zijn meester gevraegt, dogh met denselven (een nieulingh wesende) niet cunnen terecht raecken, alsoo Brinckman in persoon aen 't fort was. Echter had se dito knecht in huys te comen genodigt, schoon hij moederalleen thuys was, dogh hadden de gemelte Hottentoos niet gedorst, welcke onder dies[3.] vernemende voorsz. Cornelis

1. In teenstelling met *scheepstimmerman*.
2. *baes van dien*, d.w.s. baasmesselaar.
3. *onder dies*, ondertussen.

Luyten met een snaphaen passeren, na denselven toegingen, die daerop siende dat[+] se maer met één hasegaey onder al hun vijven versien waren, sijn geweer nederleyde ende alsoo malcander binnenschoots naderden, mitsgaders in gespreck souden gecomen hebben, indien niet de lantbouwers, Harman Remanjen, ende sijn cammeraet, Jacob Cloeten, uyt hun huys (daer 't dicht bij was) met schietgeweer waren toegecomen, als wanneer deselve Hottentoos hun op de vlucht begaven na 't overgeberchte van Africa. [+]121v

't Meeste gevoelen is dat dese Hottentoos geen quaet in 't sin hebben gehadt, vermits haer soo bloot begaven ende dat se apparent wel gaerne met ons hadden willen spreecken van pais ende vrede; des om daertoe te bequamer occasie te geven, d' onse alomme vermaent sijn op die sonder geweer comen, niet anders te attenteren als met schijn van vruntschap, om haer alsoo in handen sien te becomen, op belofte van voor deselve al soo wel de premie te betalen, dan of se bij forme van oorloge gevangen genomen waren, dogh soo der meer als een op soodanige maniere gelockt ende aen 't fort gebracht wierden ende om vrede te versoecken quamen, soude voor de rest halve premie betaelt worden. D' Almogende geve dat het na onse beginnende hope ende verlangen haest ten goede uytvalle.

Echter sal voorsz. schuttingh even nodigh wesen, alsoo se noyt te vertrouwen sullen sijn, schoon men al vrede met haer quam te treffen, want hoe meer men haer gelegentheyt beneempt, hoe geruster men met haer sal cunnen omgaen ende sijluyden te minder gelegentheyt crijgen om weder beesten te stelen ende wegh te drijven, alsoo dogh de gansche werelt door ervaren wort dat veeltijts gelegentheyt genegentheyt baert, weshalven tot het werck aen Compagnies bosvolcq heden oock ordre is gestelt, navolgens de resolutie heden daerover genomen, en de Compagnies timmerluyden om de 2 daerin gementioneerde wachthuysen in der haest van gebinten en plancken op te stellen.

Sondagh, *den* 10 *dito*, 's morgens moy, lieffelijck weer.

11 *dito*, vuyl, nat ende windrigh weer van den N.Westen.

12 *dito*, 't weer sigh wat beter verthonende met een Z.Z.Oostluchjen, is den Commandeur 's morgens al heel vroegh met den fiscael en de sargeant ten fine als bij de resolutie van verleden Saterdagh gemelt, weder uytgegaen ende bevonden[+] dat de reviere Liesbeecq van den Crommenboom aff tot aen meergenoemden vrijhoutsagersbos op vele plaetsen langs de cant redelijck dicht met corte, dicke krekelboomen[1.] bewossen[2.] is, waerop wat naeuwer speculerende ende de wegh nogh [+]122

1. Vgl. Deel I, bls. 299, noot 5. Scholtz se gelykstelling van *krekelwortel* met *haarwortel* (daar aangehaal) is agterna vermoedelik in omgekeerde sin juis as wat hy bedoel het, nl. dat *haarwortel* die fyn worteltjies - betekenis waarin ons die woord nog in Afr. ken - van die *krekelboom* of -*bos* is. O.d. 7/7/1657 is daar sprake van 'luyden, die de ruyge crekelbomen ende wortels uytroyen.' Hoewel dit (natuurlik) nie in die oorspronklike so geskryf is nie, is die bedoeling tog seker: *crekelbomen ende -wortels*, wat dit, gelees in verband met die gesegde op bls. 299, Deel I, baie waarskynlik maak dat die *crekelwortel* die (haar)wortels van die *krekelboomen* of -*bossen* is.
2. Dieselfde byvom van *bewassen*, bls. 127, noot 4, hierna. K het *bewassen*.

een mael overgaende ende ter degen toesiende, geoordeelt wiert dattet werck, den vrij houtsager op sijn nader bedencken aengeboden te besteden, wel g'excuseert ende in plaetse van dien dese grootste distantie (bij de 1500 roeden heden met eenen oock afgemeten) sal cunnen afgesloten worden met dicke crekelboomen te brengen tusschen eenige opene plaetsen die hier ende daer maer weynigh openleggen ende waertoe deselve overal dichtbij genoegh omtrent[1.] sijn ende met Compagnies soldaten daer dogh (moetende alle dagen lopen ende de wacht houden) empassant met hulpe van eenige houthackers cunnen uytgewerckt[2.] worden, welcke sake dan door den Commandeur, des savonts thuysgecomen sijnde, den Raet gecommuniceert ende in bedencken is gegeven, om tegen morgen met te rijper oordeel op te mogen resolveren, etc.

Op dato is den gevangen Hottento (Eyckeman genaempt) van sijn quetsuren (in de rencontre met den fiscael op den 19en July passado gecregen) overleden, ende opdat geen Hottentoos van sijn doot souden weten, nogh oock Herry en den andren gevangen Hottento, (welcke daeromme al overlangh van deselve aff geset[3.] waren) is 't volcq alomme wel expresselijck verboden, bij ontmoetinge eeniger Hottentoos, sijn doot te divulgeren, maer dat hij na 't Robben-eylant gebracht sij, gelijck dan oock Herry ende den anderen voorsz. wijs gemaeckt ende oock inderdaet alsoo geschiet sij, want met een vaertuygh stillekens derwaerts aen gesonden, onderwegen met swaerte[4.] overboort geset is, om te min ombragie[5.] met begravinge te maken, ende andere consideratien meer.

13 *dito*, 's morgens lieffelijck, stil, sonneschijn-, dogh gansch cout weer, vermits het den verleden nacht vrij gerijpt ende in eenige plasjens ijs gevrosen had.

'Woensdagh, den 13en Augusty 1659[(l)].[+]

Gister bij nader ondersoeck ende wel naeuw genomen inspectie ondervonden [+]122v
sijnde, dat om het bestiael voor 't wegh- ende verdrijven der Hottentoos te keeren, de reviere Liesbeecq van den Crommenboom aff tot aen den vrij houtsager Leendert Cornelisz.' bos incluys (ongeveer 1500 roeden distantie) sigh uyt de natuer seer 'bequaem verthoont, vermits deselve daer meest overal aen de Oost- offte overcant redelijck dicht bewassen is met vrij dicke, stercke, ruyge, getackte crekelbossen ende boomen[6.] qualijck mogelijck om beesten door te drijven als op eenige open plaetsen die van deselve boomen (daer in abondantie overal meest dichtbij ende omtrent staende) met geringe moeyten ende cleyne costen g'oordeelt worden voorts wel soo dicht sullen te maecken wesen, dat tusschen voorsz. groote distantie geenigh beestiael meer sal cunnen over- ofte deurgejaecht worden - Soo is bij nader deli-

1. in die buurt.
2. uitgehaal.
3. *aff geset*, afgesonder.
4. gewigte.
5. argwaan, agterdog. Eintlik: iets wat skaduwee gee, afleiding van Fr. *ombre*, skaduwee.
6. Moet gelees word: *crekelbossen ende -boomen*, waar *crekelboomen* iets groter en hoër as *crekelbossen* maar dieselfde gewas moet beteken?

beratie goetgevonden sulcx voor het ander werck (namentlijck de schuttingh aldaer geprojecteert) te prefereren, vermits het, boven de minder oncosten, oock vaerdigh voortgangh sal nemen ende dies alle nodige saken claer te maken omme 'tselve met ongeveer 30 man, soo van Compagnies dienaers als eenige vrije luyden (op daghgelden daertoe te huyren) onder 't gesagh van den sargeant ende een corporael in de toecomende nieuwe weecke al ten eersten aen te vangen, waermede ten minsten een duysent realen van 8en voor d' E. Compagnie sal verspaert worden, dat voorsz. schuttingh, vermits oock het aenvoeren van 't hout (door vrije luyden te doen, omdat d' E. Compagnie jegenwoordigh daertoe onversien van ossen is) ende spijckers, etc., wel rijckelijck soude gecost hebben ende nu meest door de soldaten (daeromtrent dogh op de wacht moetende leggen) sonder extraordinaire costen, met hun geweer bij haer, als empassant sal cunnen afgerecht ende met eenen bij deselve de nodige wachten op onse rovende vijanden aldaer cunnen waergenomen worden.

Dogh aengaende de openheyt[1.] van 500 roeden distantie tusschen Jan Reyniersens bouwerij ofte woninge ende de zeecant, daer geen geboomte altoos bij ofte omtrent sijn, maer overal gantsch gulle, losse santgront, is niet wel practicabel bevonden op ander maniere te besluyten als met de geprojecteerde schuttingh in voorige resolutie van Saterdagh verleden gedeclareert, sulcx, die plaets aengaende, daerbij gepersisteert blijft, ende Compagnies bosvolcq van Maendagh verleden oock al[+] hebben begonnen de nodige houtwercken toe[2.] te hacken ende mitsgaders de timmerluyden bij 't fort gestelt om de geprojecteerde 3 wachthuysen, van [+]123
gebinten ende plancken, groot 12 voet in 't viercant, met een houte capjen, in der haest mede vaerdigh te maecken omme, aldaer ten hoogsten nodigh, dan gesloopt[3.] te brengen ende op te slaen, als sijnde de principaelste plaetse daer ons 't beestiael meest ende bequaemelijcxt can ontjaegt worden, welcke openheyt men nu dagelijcx met ruyters ende vele soldaten moet bewaren, emmers soo naeuw als de gemelte 1500 roeden tusschen den Crommenboom ende Leendertsz.' bos, etc.

'Ende omme emmers ter degen oock te mogen weten hoe de reviere Liesbeecq tusschen voorsz. twee besluytingen gelegen ende off se overal oock diep ende steyl genoegh sij, is mede goetgevonden, ende oock al datelijck in ordre gestelt, dat de vrije luyden deselve yder, soover sijn lant daer langs heen streckt, ten aldereersten 2 voeten breet op de cant van de ruygte sullen hebben te suyveren; omme te speculeren waer deselve op eenige ondiepten nogh nodigh soude mogen ende moeten geholpen[4.] worden ende alsoo de besettinge te seeckerder ofte segourder te maken tot versparinge van veele soldaten, nu boven ordinaris moetende tot bewaringh van 't beestiael expres gehouden ende dan na voltoyinge wel sullende mogen g'excuseert worden, hoewel men (menigvuldiger van beestiael wordende) echter

1. ope gedeelte.
2. daarvoor.
3. uit mekaar gehaal - dus 'n 'montage'-gebou!
4. reggemaak.

somtijts wel buyten voorsz. besluytinge met Compagnies beestiael sal moeten weyde gaen soecken, maer daer sal dan met al de macht van volck ende ruyters alleen op behoeven gepast, daer men nu alle openheden ende te vele plaetsen te besetten heeft ende nogh qualijck genoegh 't beestiael voor dese brutale, rappe Hottentoos bewaren can.

Ende nademael meer aengetogen vrij houtsager, Leendert Cornelisz., 't aengebodene wegen de gemelte schuttingh tot 16 stuyvers yder roe niet heeft willen accepteren, als hem na sijn duncken te weynigh sijnde, ende dat d' E. Compagnie met luttel houthackers ende timmerluyden versien sij, soo is goetgevonden vier van sijn beste bosvolcq ofte houthackers in daghhuer à 10 stuyvers daegs en de vrije[+] cost aen te nemen, tot voorsz. hoog nodigh werck t' eenemael sal afgemaeckt wesen, ten eynde het oock te spoediger voortgaen ende ingevolge mette naeste schepen partijen volcq t' onser ontlastinge van hier na Batavia gelargeert mogen worden, etc. [+]123v

Aldus gedaen ende geresolveert, mitsgaders oock gearresteert ende vastgestelt in 't fort de Goede Hope, ten dage en jare als boven.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeeck
R. de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

14 *dito*, 's morgens stil, claer weer als gister, is de sloep na 't Robben-eylant gesonden met navolgend briefken geschreven aen Rijck Overhagen, luydende als te weten:

'Hiernevens worden U met dit moye weer per de Biscayse sloep toegesonden 2 rammen tot de nogh overigh gebleven 40 oyen. Item een bockjen ende 3 geytjens, omme te sien off die daer beter als hier sullen willen voorttelen, waerbij oock wat porceleyn ende St. Helena's suyringhsaet, dat wij bevinden de verckens lustigh eeten, gelijck oock de malve ofte kaesjensbladeren[1.], die wij voornemens sijn in sooden uyt te sticken[2.] ende telckens over te senden per 't *Schape-jachjen* als het uyt de Saldanha-baey weder hier compt, ten ware deselve daer alreeds in de voor desen overgesonden sooden wiessen[3.], dat ons laten weten cunt om ons van te mogen dienen; ende laet de sacken ten eersten wederom comen.

Wat boomsaet wert U oock gesonden dat Ul. in omgeroerde aerde rontsom van

1. So genoem omdat die vruggies op klein plat kasies lyk - *Malva parviflora*. Die gewone Afr. naam *kiesieblaar* is 'n 'Bolandse' vorm van *kesieblaar*, Ndl. *keesjensblad*, waarin *keesje* 'n byvorm van *kaasje* is.
2. Intensivum by *steken*.
3. Sterk verlede tyd van *wassen*, groei.

binnen tegen de muyr van de thuyn aldaer moet sayen, 'twelck in een jaer fraey ende hoogh boven de muer opwassen sal tot te meer beschut van de winden.

In 't fort de Goede Hope, den 14 Augusto anno 1659.
Hiermede
(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq.'

+ 's Namiddaegs bracht een van de ruyters tijdinge dat se 3 Hottentoos aen de Zuytsijde boven tegen 't hangen van den Wintbergh hadden vernomen daer deselve, vermits de steylte door de paerden niet te vervolgen wesende, ordre gegeven is den aenstaenden nacht op uyt te gaen ende te sien of se op haer vuyren niet te vinden ende eens te attrapperen wesen sullen. +124

Voorsz. ruyter wist oock te seggen dat soo haest sij de vlagh van de redout Corenhoop ten halven de stock sagen waeyen ende bovendien een cleyn vlaggetjen aen een pieck uytsteecken na de plaetse toe daer voorsz. Hottentoos gesien wierden ('t welck het geordonneerde seyn is) deselve den bergh soo hart opliepen als harten, als wel merckende sulcx harenthalven gedaen wierd.

15 *dito*, claer weer met redelijck stijve Z.Z.Ooste-winden, ende rapporteerden de gemelte ruyters ('s avonts thuyscomende) dat se voorsz. Hottentoos nergens hadden cunnen opvinden.

Heden had een leeuw onder des Commandeurs particuliere ploeghossen geweest ende van deselve 2 te schande[1.] gemaeckt dat se voorts geslagt mosten worden, waerop 4 uytleggende soldaten, dit vernemende, de bouknechts van voorsz. Commandeur te hulp comende, met malcanderen na vele moeiten ende roerschoten den leeu eyndelijck nogh ter doot ende om den hals brachten, maer was een van de voorsz. soldaten, genaempt Guilliame de Bunje van Disselgem, van den leeuw besprongen ende onder zijn claeuwen op 't lijff geweest, in den arm gebeten mitsgaders met de claeuwen op de hant ende in den bil gequest, dogh niet swaer, sulcx 'tselve maer vleyswonden wesende, met Godt de voorste, haest weder sal genesen, werdende de premie voor 't dooden van den leeu aen voorsz. luyden (onder haer sevenen sijnde geweest) betaelt, namentlijck den gequetsten 7 ende d' ander 6 elck 3, sijnde t'samen 25 guldens, hoedanigh Mijn Heere Van Goens op 't dooden van een leeuw off tiger gestelt heeft[(m)].

16 *dito*, bleef 't nogh al stijff wayen van den S.S.Oosten.

'Saterdagh, den 16en Augusto anno 1659[(n)].

Nademael de eerde wallen van 't fort, mits de schuynheyt van deselve, gemackelijck cunnen opgeloopen worden, insonderheyt van dese rappe Hottentoos, etc., ende de stormpalen langen tijt daerin gelegen hebbende oock vele al wat vergaen

1. *te schande gemaeckt*, verskeur, gekwes; vgl. WNT XIV, 260: '*te schande brengen* of *maken*, vernielen, vernietigen, bederven, leelijk maken.' Brill verander *schande* in *schaede*.

sijn, die daeromme gansch licht bij entreprinse[1.] te breecken souden wesen - Soo[+] is verstaen tot meerder versterckinge van 't fort een stercke staketsel rontsom [+]124v onder op den barm[2.] te stellen, van sporten[3.] 8 voet langh, 4 duym breet ende 2 duym dick, gelijck 't crael voor de beesten gemaeckt is, welcke sporten dan, om dat werck oock al ten eersten te laten voortgangh nemen, den vrij houtsager, Leendert Cornelisz. van Sevenhuysen, sijn aenbesteet tot 3 stuyvers 't stuck, te sagen ende boven scherp te maecken, mits men deselve op Compagnies costen door vrije luyden wagens sal laten thuys halen.

Tielman Hendricxs. van Uyttrecht, jongman, out 27 jaren, vrij bouknecht van d' heer Commandeur Jan van Riebeecq, sigh in troubelofte hebbende begeven met Mayken Hendricx van den Bergh, geboortigh van Cooltjensplaet, out 34 jaren, weduwe van Jacob Theunisse van Cooltjensplaet, gewesen vrijborger alhier aen Cabo de Boa Esperance, welcke versockende omme met den anderen in den H. echten staet wettelijck te mogen werden bevesticht, mitsgaders tot dien eynde te vergunnen dat haer eerste gebot morgen na 't sermoen mochte afgecundigt werden, soo is bij den Ract (niet anders hebbende cunnen vernemen als dat beyde liber ende vrije personen waren, welcke met niemant ter werelt, volgens haerluyder eygen verclaringe onder presentatie van eede, ytwes dienaengaende uytstaende hadden) goetgevonden dese luyden haer billick versoeck te consenteren, mitsgaders ten dien fine op morgen na 't eyndigen des Christelijcken sermoens haer eerste afcundinge te laten doen, ende alsoo vervolgens alle Sondagen tot de derde incluys, omme alsdan, na de laetste afroepinge, door den secretaris van onsen Raet (alsoo geen predicant hebben) de solemnisatie voor alle den volcke (in openen raetcamer) wettelijck te laten geschieden ende met de trou publyck voort te varen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, datum ut supra.
(Geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everard ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

Sondagh, *den* 17*en dito*, 's morgens nogh al continuele stijve, schrale Z.Z.Oostewinden.[+]

Nieuwe maen, *den* 18 *dito*, 's morgens stil, bequaem, helder sonneschijnweer, [+]125 openbaerden sigh, beneffens eenige halstarrige onwilligheyt, dat de Gunese slaven voornemens waren ende besloten hadden gesamender<hand> wegh te loopen ende hun bij de Hottentoos te begeven. Des deselve alle, namentlijck de manspersoonen ten

1. onderneming; hier: aanslag, aanval.
2. 'berm', skuinste, helling.
3. spyle, stawe.

eersten, weder wierden in de kettingh geclocken, omme d' E. Compagnie voor die schade te verhoeden, want oock deselve (gansch fors ende stout volcq wesende) met onse vianden aenspannende, meer schade ende quaet soude cunnen doen als hondert mael sooveel Hottentoos, boven dat se die oock in saken van oorloge te veel leeren ende onderwijsen souden, vermits den Europisen oorlog in Gunea sommige wel bij geweest zijn.

Soo hadden sigh mede eenige soldaten, hedenmorgen uytgesonden, onwilligh aengestelt om de palen uyt 't bos te slepen, die bij 't bosvolcq voorleden weecke gehackt ende claer gemaeckt waren tot de g'ordonneerde schuttingh, om 't overdrijven der beesten voor te keeren, etc.; des den fiscael derwaerts gesonden sijnde ende die alsoo weynigh als de corporaels hebbende willen gehoorsamen, deselve bij den Commandeur sijn ontboden, mede uytgegaen wesende met voorsz. fiscael ende sargeant na 't uytterste frontier, al bij den vrij houtsagers bos, om aff te speculeren ende ordre <te stellen> hoe ende van waer men de geordonneerde schuttingh soude beginnen, etc.

Onder welcke voorsz. soldaten (19 sterck) aldaer bij den Commandeur gecomen sijnde, den roervinck uytgevonden, gevleugelt[1.] na 't fort gebracht ende onder de rest weder goede ordre gestelt is ende aldaer met den sargeant ende een corporael gelaten, om het afgesiene werck met alle naerstigheyt af te vaerdigen[2.], etc.

Den Commandeur, 's avonts thuyscomende, bevond de Biscayse sloep van 't Robben-eylant geretourneert met navolgend brieffken, luydende als te weten:

‘E.Heer,

De sloep door UE. ordre hier aengecomen, is mij alles wel behandigt: 2 rammen,[+] 2 bocken, 2 geyten en de saden. Sal deselve op de beste plaetsen saeyen, [+]125v alsoock mede dat boomsaet in den thuyn aen de muer. Het getal van de schapen is nogh 35. Soo het hem laet aensien, sal het heel wel gaen met de verckens. Gaet wat van de groente[3.] mede, die ick self gesien heb dat se nu eten, en daer nu ander groente genoegh is; soo sij dat in de droge mousson willen eeten (want het altijt groen is) soude dan cost genoegh sijn voor een à 2000 verckens, alsoo het eylant daer vol van staet. Hiernevens gaet oock een van de laest gesonden zooden; can UE. selff sien hoe se groeyen. Doordien de chaloup hier zoo lange heeft verwaeyt[4.] gelegen, heeft het volcq om wat eyren loopen soecken, doordien haer cost op was, en ick heb haer oock soo lange rijs gegeven; hebben mij onder anderen een slange gebracht; geopent zijnde, heb daerin bevonden een van de conijnen die ick laast mede nam.

Versoeck als 't UE. gelieft om 2 andre slaven, vermits dese die hier sijn, geerne aen de Caep waren en ick daer geen werck van crijgen can, al slae ick se doot. Hierneffens gaen 20 reygerseyeren ende wat van de Hottentoos' aertaeckers[5.].

1. van ‘vleugels’, boeie voorsien. *Gevleugeld* nie in WNT nie.
2. *af te vaerdigen*, klaar te maak.
3. groenigheid.
4. Vgl. *verweert*.
5. Ndl. *aardaker* is die eetbare wortel van 'n peuldraende plant *(Lathyrus tuberosus)*. Wat die Hottentotse of inheemse ‘aertackers’ was, is onseker.

Onderstont: Blijve UE. dienstverplichte dienaer ende onderdaen.
Ende was geteyckent:
Den 18 Augusty
Rijck Overhagen.'

'Dingsdagh, den 19en Augusty 1659[o].

Alsoo sigh eenige op gisteren wat onwilligh hadden aengestelt om de houtwercken uyt het bos te slepen, geordonneert tot schut ende afweringe onser jegenwoordige vianden, soo is goetgevonden, omme soodanige verder inobedientie voor te comen, te promulgeren ende den fiscael (nae den sergeant gesonden werdende om de nodige wercken aldaer sijn voortgang te meer te doen nemen) oock mede te geven ende aldaer insgelijcx te pronuncheren ende affigeren dit navolgende:

Extract uyt den generalen articulbrieff.
Articul CVIII.

Alle crijgsofficieren ende soldaten, alsoock des noot zijnde alle andere, in den dienst van de Compagnie wesende (gene uytgesondert) sullen gehouden wesen soo wel tot haer verseeckeringe ende diffentie, als tot den dienst van de HoogMogende Heeren Staten-Generael ende de Compagnie, ter ordonnantie van den Gouverneur-Generael ende Raden van India alsoock van alle andere over haer gestelde overheden ende bevelhebberen te arbeyden aen het maecken ende repareren van forten, baterijen ende loopschansen ofte andere wercken,[+] sonder daervoor meer dan den vrijen kost gedurende den tijt van 't arbeyden boven haer bedongen gagie te genieten.' [+126]

'Des nademael eenige sigh op gister tegen dit articul hebben begost te opposeren ende alsoo haren schuldigen dienst aen d' E. Compagnie te weygeren - Soo is bij den Commandeur ende Raet goetgevonden hetselve articul dienselven volcke ende oock allen anderen in 't openbaer te publiceren ende affigeren[p], met wel expresse last ende bevel, dat sigh yder daerna come te reguleren op pene van gestraft te worden als men soodanige ongehoorsame gasten gewoon is te doen, namentlijck die haer laten verleyden: met verjagingh uyt de militie, ende den oprockenaers aen lijve ende leven, na exigentie van saecken.

Aldus gedaen ende gepubliceert in 't fort de Goede Hope, ende oock daer buyten overal bij 't werckvolcq, desen 19en Augusto, anno 1659, mitsgaders ten selven dage geteyckent:
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
den sergeant absent bij 't werckvolcq
in 't lant ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

't Was desen morgen nogh al stijff, windrigh weer van den Z.Z.Oosten tot 's middags, als wanneer 't stil wiert, comende tegen den avont den fiscael thuys, met raport dat het werck aen de schutweringh onder opsichte van de sergeant wel gemaeckt wiert ende fraey voortgingh, mitsgaders d' op gister geopposeerde, dewijl den roervincq na 't fort gebracht was, hun oock vroed ende wel met goede naerstigheyt aenstelden.

20 *dito*, ordinaris biddagh, wat dijsigh weer ende begon tegen den nacht stijff te wayen van den Z.Z.Oosten met droogte.

21 *dito*, 's morgens nogh aenhoudende tot 's avonts, wierd ende bleef den

22 *dito*, fraey, stil weer, als wanneer den Commandeur 's morgens vroegh uytgingh om 't werck overal eens op te nemen ende besichtigen, bevindende de pegapega[1.+] tot een schutweringe van Leenderts bos begonnen al omtrent 600 roeden gevordert. Item oock Compagnies ploegh nogh al gaende ende de vrije luyden alomme meest besigh met thuynen, vermits de corensaeytijt oock al heel op 't laest is ende ons met 'tgene gesaeyt sij voor dit troubel jaer sullen moeten gedoen[2.]. D' Almogende beware den aenstaenden oogst maer voor brantstigtinge der Hottentoos, soude dan nogh wel meer coren mogen incomen als anno voorleden, vermits 't gewas sigh meest overal fraey verthoont. +126v

Heden waren het paer Gunese slaven van Herman Remanjen weder gecregen beneden uyt de bos-revier[3.] die uyt Compagnies bos afloopt, daer het rendevous een fraey huys[4.] ende oock al gelegentheyt was gestelt voor de rest van al des Compagnies ende al der vrije luyden slaven om te volgen, dogh is Gode loff verleden Maendagh bijtijts voorgecomen ende deselve alle weder in de kettingh gecloncken, dogh desen, omdat sijn maet wedergehaelt heeft, gelargeert gelaten ende gestelt als gardiaen over sijn lantsluyden ofte Compagnies Gunese slaven, gelijck hij mede is.

23 *dito*, 's morgens regenachtigh.

Sondagh, *den* 24 *dito*, betrocken weer.

25 *dito*, is 't geraempte van 't eene wachthuys door 4 vrije luyden wagens 's morgens al vroegh op sijn plaets gebracht ende aldaer (door den Commandeur eerst afgebakent) bij de timmerluyden begonnen op te rechten, voorts in der haest met plancken af te maecken, sijnde gekomen op 12 voeten viercant, 8 voet hoogh ende 3 voet overstekende borstweer, mitsgaders genaempt den Uytkijck, alsoo op een

1. Woord wat herhaaldelik in die volgende bladsye gebruik word, vgl. fol. 130, o.d. 2 September, fol. 130v, o.d. 15 September, fol. 133, o.d. 22 September, eers as 'n *pega-pega* ‘tot een schutweringe,’ d.w.s. wat dien as skutting, uiteindelik as ‘pega-pega ofte schuttweringe’. O.d. 15 September blyk dat 'n *pega-pega* van takke gemaak word - in teenstelling met 'n *pagger* wat van pale en dwarslatte getimmer word. Die woord is vermoedelik Maleis, maar staan nie by Klinkert nie. Brill het (Deel III, bls. 190) 'n voetnoot: ‘Benaming beteekenend schuttingswering’.
2. tevrede stel, behelp, genoeë mee neem. WNT gee alleen voorbeelde met *kunnen - gedoen*. Origens is die infinitief *gedoen* verouderd. Vgl. Eng. *it will have to do us*.
3. Die Liesbeek of 'n spruit daarvan.
4. Hier so iets as onderkome, vergaderplek.

hogen duyne aen de zeecant wort gestelt om de passagie tusschen d' Soute-reviere achter 't strant omlopende te besluyten[1.] ende beletten het verbijdrijven onser beesten door de rovende Hottentoos, etc., staende morgen off overmorgen oock de metselaers te vallen aen 't ander wachthuys van even groote buytenwercx[2.], van steen te maken omdatter niet hout genoegh tot gebinten, etc., bij de wercke sijn, ende mede te eerder mochte vaerdigh ende in postuyre van diffentie geraeckten, hoedanigh vaerdigh boven den nogh mogelijck op gangh blijvenden bou ende thuynen oock het werck aen de schutweringh overal gevordert ende niet min[3.] nau op de wachten van 't beestiael, etc., gepast wort, sulcx naulijcx iemant bij <'t>fort sij om 'tselve tegen eenigen aenval te bewaren, dogh is daervoor wegen dese natie nogh geen[+] sonderlinge vreese.

26 *ende* 27, idem, fraey, lieffelijck weer, sijn de metselaers ten fine voorsz. [+]127
aen 't ander wachthuys gestelt, waertoe de steen al meest bij der hant gebracht ende de houtwercken tot het dack ende balckjes al bijna gereet gemaeckt leggen tusschen de voorsz. Soute-reviere ende de verse reviere Liesbeecq op een hoogh bewossen[4.] duynigh heuveltjen recht in 't midden van der Hottentoos passagie ofte deurdrift, sijnde ('t fondament gelecht wesende) genaempt Keert de Koe, leggende van 't wachthuys Kijckuyt stijff 340 roeden ende lopende de Soute-reviere tusschen beyden heen.

Woonsdagh, den 27en Augusty anno 1659[(q)]

'Nademael den vrij meulenaer Wouter Cornelisz. Mostert van Utrecht aengevangen heeft te maken een nieuwe watermeulen, vermits de rosmeulen (uyt 't Vaderlant gecomen ende onder een bequaem huys met zijn toebehooren al van overlangh opgestelt[(r)]) door 't ontroven van Compagnies ende meest al der vrije luyden treckossen niet can op de gangh gebracht worden, item oock dat men volcomen preuve heeft, de ossen al genoegh hebbende, hun gansch qualijck in dito rosmeulen willen schicken, boven dat men mede merckt daeraen alle jaren veele ossen staen affgedreven te worden, waermede men in de plaetse veel ende nodiger werck soude cunnen doen aen den corenbou, etc.;

Ende gesien voorsz. vrij meulenaer met zijn begonnen werck niet veel voortgangh can maecken ende dat, vermits het laest gelicht hart broot uytte schepen, neffens oock den rijs en grutte, gansch op 't eynde loopt, de meulen nootsakelijck aen de gangh gebracht sal moeten werden om voortaen broot te mogen backen van 't coren jegenwoordigh uyt 't Caepse gewas, Gode loff, wel voor omtrent 6 maenden tot den ganschen omslagh alhier op solders leggende;

Soo is op 't hoogste nodigh geacht ende goetgevonden, den voorsz. vrij meulenaer op sijn ernstigh versoeck in 't vorderen der voorsz. watermeulen (van redelijck succes dogh anders van trage voortgangh sigh latende aensien) te assisteren ende de

1. te sluit, af te sluit.
2. So in albei tekste. Brill verander dit in *buytenweren*.
3. minder - ou komparatief.
4. Vgl. o.d. 12 Augustus, noot 2, bls. 118, hiervóór.

hant te bieden, ten eynde d' E. Compagnie en de vrije borgeren daervan te eerder[+] haer nodigh gerieff mochten genieten, dogh onder dese conditie dat ingevalle [+]127v hem de meulen te duer valt, d' E. Compagnie deselve alsdan aen haer behouden, ende sijn tot nu gedane werck, sooveel te stade can comen, behoorlijck taxeren ende vergoeden sal.

Ende nademael dan, gelijck voorsz., de potspijse[1.] t' eenemael begint op te raecken, sulcx men langer geen lepelcost 1 voor de luyden sal cunnen laten schaffen, gelijck men scheep[2.] doet ende tot nogh in sulcker vougen voor 't gemene volcq hier in gebruyck is geweest, vermits men uyt de aencomende schepen mede langer geen gort can lichten omdat se daervan doorgaens niet te overvloedigh tot hunne vordere te doene reysen na India geproviandeert bevonden worden;

Soo is tot nader ordre onser Heeren Majores (daer oock over geschreven sij[(s)]) goetgevonden des Compagnies dienaers voortaen altemalen van den eersten der aencomende maent September aff, na de maniere van India, costgelden uyt te reycken, exepto die in 't siekenhuys leggen, daer altijt apart, na ouder gewoonte, voor geschaft sal worden ten eynde deselve haer behoorlijcke deegh[3.] blijven genieten, ende tot voorsz. costgelden wijders bij te voegen, in plaetse van 40 lb. rijs ter maent, 30 lb. hart off 40 lb. vers gebacken broot, na gelegentheyt des tijts, sijnde elck persoon 1⅓ lb. daegs ofte 9⅔ lb. vers broot 's weecks[4.], conform de reecqueninge daervan maentelijcx in de negotie- ende soldieboecken[5.] te doen houden ende na te sien, maer de soldaten die, gelijck jegenwoordigh aen de pega-pega tot de schutweringe off aen eenige wercken anders gestelt worden, sal men soo langh sulcx duert, alsoo daer weynigh te coop sij, met 1½ broot ende ½ lb. speck daegs sonder costgelt versien, mitsgaders dewijl soowel de werckluyden als de soldaten oock des nachts moeten waecken ende de soldaten beneffens haer tocht ende wachten[6.] alhier mede wercken, soo sal tot nader ordre, als voorsz., oock de costgelden onder deselve eguael verstreckt worden, mistgaders daertegen weder gecontinueert 's morgens ½ mutsjen brandewijn aen ydereen te geven uytgenomen die wachtvrij zijn, vermits de nachten hier cout vallen ende den volcke[7.] te min genegen mogen sijn hare costgelden in de herbergen te verquisten, sijnde oock goetgevonden tot meerder gerieff van deselve eenige statsborgers, omtrent 't fort wonende, te previliseren[8.] allerley winckel- ende vettewarij[9.] te vercoopen, mits die halende voor contant uyt Compagnies magasijn, 'tgeen daer te crijgen sij, waeruyt beneffens de schone Caepse visserijen, etc., melck ende boter, mitsgaders de abon-

1. Soos gort- en ryspap.
2. Vir *t' scheep*, *te scheep*, aan boord.
3. Hier: deeglike, voedsame kos.
4. '*s weecks* na analogie van *'s daegs*.
5. *soldie*-, ongediftongeerde vorm van *soldy*-.
6. *tocht ende wachten*, gewoonlik *wacht*, gebruikelike benaming vir bepaalde militere dienste, vermoedelik bestaande uit die rondgang, ‘ronde’, en wagstaan. -
7. *den volcke* - verkeerde deftige stadhuistaal vir die eenvoudige korrekte *het volck*.
8. die privilegie te verleen, te vergun.
9. vetware, soos olie, kerse, ens. Die uitgang -*ij*, ouer -*ie*, ontleen aan Fr., is analogies uitgebrei tot woorde soos *drogisterij*, *komenij* (afleiding van *koopman*) *makelaardij*, ens.

dante moescruyden, aert- ende tuynvruchten, toespijs alhier genoegh te becomen wesen sal, ende opdat d' een ende d' ander soude mogen bestaen ende niemant met yets en monopolisere, is verstaen op de volgende waren de onderstaende prijsen te[+] stellen, namentlijck:

[+]128

visch{	verse vis, met grom[1.] en al, 1 braspenningh[2.] de	3 lb.,	}dog 'tgene d' E. Compagnie hiervan nodigh heeft voor slaven ofte andersints, sal gelevert worden ten prijse voor dato beraempt.
visch{	dogh bij 't hondert pont,	2 gl.,	}dog 'tgene d' E. Compagnie hiervan nodigh heeft voor slaven ofte andersints, sal gelevert worden ten prijse voor dato beraempt.
visch{	gesoute dito, de 2 lb. 1½ braspenningh,		}dog 'tgene d' E. Compagnie hiervan nodigh heeft voor slaven ofte andersints, sal gelevert worden ten prijse voor dato beraempt.
visch{	maer bij de hondert lb.	4 gl.,	}dog 'tgene d' E. Compagnie hiervan nodigh heeft voor slaven ofte andersints, sal gelevert worden ten prijse voor dato beraempt.
visch{	drooge vis, 2 lb. voor 2 braspenningen ofte		}dog 'tgene d' E. Compagnie hiervan nodigh heeft voor slaven ofte andersints, sal gelevert worden ten prijse voor dato beraempt.

1. ingewande van vis.
2. muntjie ter waarde van 10 duite, ongeveer 6 sent.

visch{	een stoter[3]		dog 'tgene d' E. Compagnie hiervan nodigh heeft voor slaven ofte andersints, sal gelevert worden ten prijse voor dato beraempt.
visch{	bij de hondert lb.	5½ gl.,	}dog 'tgene d' E. Compagnie hiervan nodigh heeft voor slaven ofte andersints, sal gelevert worden ten prijse voor dato beraempt.
schapevleys, als er geslacht wort,	3 stuyvers 't lb.,		}mits dit ende wes meer van d' E. Compagnie gehaelt wort, den vercoopers wat minder bij 't gros sal gegeven worden, om behoorlijcke winninge te mogen hebben.
koebeestevleys, als er geslacht wort,	2 stuyvers 't lb.,		}mits dit ende wes meer van d' E. Compagnie gehaelt wort, den vercoopers wat minder bij 't gros sal gegeven worden, om behoorlijcke winninge te mogen hebben.
caeps verckevleys geslacht	4 stuyvers 't lb.,		mits dit ende wes meer van d' E. Compagnie gehaelt wort, den vercoopers wat minder bij 't gros sal gegeven worden, om behoorlijcke winninge te mogen hebben.
dito levendigh	2½ stuyvers 't lb.,		mits dit ende wes meer van d' E. Compagnie gehaelt wort, den vercoopers wat minder bij 't gros sal gegeven worden, om behoorlijcke

3. munt ter waarde van ongeveer 12½ sent.

		winninge te mogen hebben.
Hollantse ende Caepse boter 't lb., ten hoogsten	15 stuyvers	}
soete melck, ten hoogsten 't mingelen[4.]	4 stuyvers	}'tsij datter schepen leggen off niet.
carnemelck, 't hoogsten 't mingelen	2 stuyvers	}

Alsoo om des gemenen mans beste verstaen wort niemant voortaen sigh sal vervorderen daervoor iets ter werelt meer te nemen, als ondervonden sijnde de melckboeren daermede cunnen bestaen.

Hoender- ende eende-eyeren ten duersten een om 1 stuyver[5.],
gansen- en kievitseyeren na discretie,
peguyns-ditos, ten duersten 5 stucx voor 2 stuyvers,
meeuwen-, duyckers- en diergelijcke eyeren 10 off 12 ten minsten om 2 stuyvers,

oly van olijven, 't mutsjen[6.]	2½ stuyver,
asijn, 't mutsjen	1¼ stuyver,
sout, 't lb.	½ stuyver,
taruwen-, roggen-	}als de meulen gaet, te calculeren en de prijs te ramen.
ende witte broot	}als de meulen gaet, te calculeren en de prijs te ramen.

meloenen, water-meloenen (rijp ende ten minste 1 lb. yder swaer wesende) ½ stuyver

4. vogmaat van nagenoeg 1 liter.
5. d.w.s. hoogstens 1 stuiwer stuk.
6. vogmaat, ongeveer 1½ dl.

't lb. soo se d' E. Compagnie voor de schepen tot verversingh (noodigh hebbende) oock aennemen sal,
gesloten coolen, 2 à 3 stuyvers, na se groot sijn, 't stuck,
geel, wit ende roode wortelen, 2 à 3 stuyvers de bos van 25 stucx volwassen,
rapen, de bos van 25 stucx ydem, na se groot sijn.
witte turcxe en heereboonen, ten duersten 2½ stuyver 't lb. ofte pint; bij de groote maet, 2 realen 't schepel.
Alle andere aertvruchten, fijne ofte grove moescruyden, salade, loocq, ajuyn, etc. l'advenant[1].

+ 't Gevogelte als voor dato beraempt, namentlijck:

+128v

een wilde gansch,	6 stuyvers	}'t stuck
een bergheent,	5 stuyvers	}'t stuck
een ordinair eent,	4 stuyvers	}'t stuck
talingen[2], duyven en diergelijcke	2 stuyvers	}'t stuck

hoenders, fasanten, pardrijsen[3], quartels, snippen, etc. na discretie.

Met wel expresse waerschouwinge ende interdictie, als vooren van de booter ende melck gesegt, dat niemant iets meer voor de aengeroerde leeftochten sal vermogen te nemen, 'tsij van 't volcq der aencomende schepen ofte deses guarnisoens ende Nederlantsche inwoonders, op verbeurte van het duerder vercochte ende 3 mael de waerde bovendien in gelde, ten laste van den vercooper ende ⅓ van de waren voor den aenbrenger, opdat de luyden op hare cost-, off rantsoengelden alhier soude cunnen leven, ende insonderheyt de booter niet meer soodanigh na de comste van de schepen om de meeste prijs opgehouden ende gegadert wert als voor desen tot groot ongerieff van de ingesetenen alhier wel geschiet sij, daer den fiscus amptshalven dan last[4] van heeft naeu reguart op te nemen ende doen nemen, sonder conniventie van saken off aensien van persoonen.

Ende opdat emmers de verckens in te meer abondantie mochten worden voortgeset, is verstaen dat elck borger, hier omtrent 't fort wonende, vooreerst ten minsten sal moeten aenhouden 7 stucx verckens, namentlijck 6 seugen met 1 beer, ende de rest mogen vercoopen ten prijse als boven, daer ende aen wien 't hun belieft, verstaende wanneer elcken statsborger hier met voorsz. aental sal versien wesen, ten welcken fine yder sooveel lant tot wortelen en ander tuynvruchten sal in eygendom gegeven worden als hij nodigh begeert, exepto die eygen lant buyten hebben, om de lantbouwers niet van hun corenbou te diverteren, als sijnde daeraen 't meeste gelegen om geen broot- ende ander corengebreck te hebben.

Soo is oock om nootsakelijcke reden verstaen dat de statsborgers hier bij 't fort, boven de gemelte verckens, sullen vermogen te houden Hollantsche schapen, dogh

1. K het: *lijck advenant*.
2. soort klein eendjies.
3. patryse; *partrijs* is 'n ouer vorm van diewoord, vgl. Eng. *partridge*, Fr. *perdrix*, Lat. *perdix*.
4. instruksie, bevel.

van deselve geene slachten nogh aen buytenluyden vercoopen als die over de 50 stucx (daeronder 2 rammen tot den voorteelt) sullen hebben aengewonnen, ende dan nogh niet anders als rammen ende hamels, sullende de oyen onder de statsborgers den anderen mogen tot verdragelijcke prijse overgeset[1.] worden, ten eynde[+] elck boven voorsz. aental in dito schapen comende te geraecken, 't volck der aencomende Compagnies schepen daerbij te beter verversinge genieten [+129] mogen, 'twelck den lantborgers niet min toegelaten sij, beneffens ende onder hunne Caepse schapen, gelijck mede ydereen toegelaten sij te vercoopen alle waren bij Compagnies magasijn te crijgen, exepto lantbouwers, herrebergiers ende tappers, welcke daervan g'excludeert blijven, vermits hare groote slijtagie, opdat de neringhluyden daerdoor te beter behouden blijven ende hare profijtjens oock uyttrecken mogen, maer aengaende de Caepse boter, melck, eyeren, hoenders, gansen, eende ende alle andere gevogelte, vis, vruchten ende wes meer op 't lant, in de wateren en de lucht te crijgen ende aen te focken is, staet ydereen vrij te vercoopen, uytgesondert coren ende beestiael, dat d' E. Compagnie alleen sal negotieren na haer goetduncken - dit alles op approbatie ende nader goetvinden onser Heeren Majores ende Hoge Overigheyt van India.

Aldus gedaen en geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage en jare als boven.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everard ende
Gijsbert van Campen.'

28 *dito*, 't luchjen westelijck, was verleden nacht 't vrijmansvaertuygh, de *Peguyn*, van 't Dassen-eylant gecomen met partije eyeren, vogels ende vis. Ende retourneerden 's avonts mede uyt de Saldanha-baey haerluyder ander vaertuygh, de *Zeeleeuw*, vol ingesoute robbevleys voor de slaven. Mitsgaders oock Compagnies opgeboeit vaertuygh, genaempt 't *Schape-jachjen*, insgelijcx geladen met 9 vaten vol dito vleys empassant van voorsz. Saldanha-vaerders in de gemelte baey ingenomen dewijle d' onse daer lagen, ende den lantmeter, Pieter Potter, besigh is geweest de baey, etc. aff te meten, diepen en op 't papier te stellen om in een behoorlijcke caerte te brengen, dat alles conform sijn gegeven ordre van den 29 July passado uytgewerckt ende volbracht heeft, hebbende daer 2 mael Hottentoos vernomen, eens 7 ende eens[2.] 19 stucx, welcke met der vrije luyden vaertuyghen op 't Schapen-eylant geweest, den anderen over ende weer wel bejegent hebben, maer geen beestiael becomen, alsoo strantluyden waren die haer met vis generen, bij d' onse wel bekent ende na

1. oorgemaak, verkoop.
2. Ontbreek in H.

+ hun seggen van de Caepmans roverije wel gehoort, maer sijluyden daer noyt mede gemoeit hadden, wetende te seggen dat se[1.] hun jegenwoordigh onthielden +129v tusschen voorsz. baey ende dese Caep.

29 *en* 30 *dito*, lieffelijck, droogh weer. Is sedert verleden Sondagh een soldaet gemist, genaempt Louys Labé, welcke 's morgens vroegh met consent van den sargeant uytgegaen was, om langs de strant van de duynen en de staert van den Leeuwenbergh wat clipvis te vangen, sulcx van ydereen veel geschiet, welcke oock door den vrij-meulenaer Wouter Cornelisz. Mostert ende den vrij-cleermaker Elbert Dirckse daer gesien is geweest, dogh sedert niet meer vernomen, hoe seer daerna tot heden gesocht is geworden, sulcx gepresumeert wort van de clippen sal afgeslibbert ende alsoo verongeluckt off door eenigh wilt gediert omgebracht wesen(t), dewijl men daer omtrent geen Hottentoos verneempt.

Sondagh, *den laetsten dito*, fraey weer ende wint als vooren.

Eindnoten:

(a) 'n Nader beskrywing van die betrokke 'schutleunigh' word gegee in 'n Resolusie wat onder datum 9 Augustus 1659 in die *Daghregister* voorkom.
(b) Hierdie naam is nooit - ook nie in Van Riebeeck se tyd - algemeen aanvaar nie, en op die ou kaarte in die Kaapse Argief is dit ook nie terug te vind nie. Miskien word daarmee bedoel die huidige Chapman's Peak of - dog minder waarskynlik - Rooikransberg, verder suidwaarts, oos van die huidige Kommetjie en Slangkop.
(c) Hierdie naam het ook nie ingeburger geraak nie.
(d) Uit wat onmiddellik hierop volg, is dit egter duidelik dat korporaal Giers nog glad nie so erg naby die 'alderuijtterste uijtstekende hoeck van de Caep' (Kaappunt) was nie.
(e) '.... aan de zeecant even binnen de Noorthoecq van de Baeij Fals offte Zuythoeck van 't Caepse schorberghlant....' Dit sal vermoedelik die omgewing van die huidige Vishoek of Kalkbaai aandui, maar 'n mens moet onthou dat hierdie topografiese gegewens maar baie vaag is en dat dit nie regtstreeks van Elias Giers afkomstig is nie, dog onregstreeks - via die skrywer van die *Daghregister* - meegedeel word. Dit kan dus wees dat die plek, waarna hier verwys word, verder suid op die Kaapse Skiereiland lê.
(f) Sien weer *Daghregister*, 2 en 4 Julie, en 10 November 1658.
(g) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 462-467. K.A.
(h) Met die oprigting van hierdie twee waghuisies of fortjies, wat Keert-de-Koe en Kijckuijt genoem sou word, is ook nie lank uitgestel nie. Vgl. *Daghregister*, 25, 26 en 27 Augustus 1659; *Geschiedkundige Atlas van Nederland: De Koloniën*, blad 26 (kaart van prof. Van Winter); en Böeseken: *Geskiedenis-Atlas vir Suid-Afrika*, p. 52.
(i) Hierdie naam het nie ingeburger geraak nie, en word ook nie op die ou kaarte aangegee nie, sodat dit nie moontlik is om vandag presies ie sê watter plek daarmee bedoel word nie.
(j) Ook hierdie fortjie (Houdt-den-Bul) is 'n bietjie later gebou. Vgl. *Daghregister*, 15 September 1659; *Geschiedkundige Atlas van Nederland: De Koloniën* blad 26 (kaart van prof. Van Winter); en Böeseken: *Geskiedenis-Atlas vir Suid-Afrika* p. 52.
(k) In die monsterrol vir 1659 word hierdie pleknaam aangegee as Koedeburgh (V.C. 39: *Monsterrollen*, *Vrije Lieden etc.* K.A.). Dit is óf Koetenburg in Noord-Holland óf moontlikerwyse Gudensberg in Pruise.
(l) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 468-471. K.A.
(m) Belonings vir die uitroeiing van roofdiere is oorspronklik deur Van Riebeeck en sy Raad op 17 Junie 1656 vasgestel. In die volgende jaar het Rijkcloff van Goens die belonings verhoog. Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 650. K.A.; en Thom: *Geskiedenis vsn die Skaapboerdery in S.A.*, p. 28.
(n) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 472-473. K.A.
(o) Ibid., pp. 474-475.
(p) Dit is op dieselfde dag gedoen. Vgl. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 48-49.
(q) Vgl. C. 1: *Res., Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 476-481. K.A.

1. d.w.s. die 'Caepmans'.

(r) Sien *Daghregister*, 7 Mei 1657. Ook C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 638-639. K.A.
(s) Sien brief van die Kaapse owerheid aan die Hoë Regering van Indië, 7 Julie 1657. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1027-1029. K.A.
(t) Hy is waarsckynlik deur 'n leeu verskeur. Sien veertien dae later, 12 September 1659.

September anno 1659

+ *Volle maen*, *primo dito*, 's morgens wat motregenigh[2.] weer ende westelijcke coelte.

2 *dito*, drooger weer, heeft den Commandeur met den fiscael uytgeweest, +130
doende weder een ronde overal ende vindende alles in goeden voortgangh ende postuere, mitsgaders elck aen 't sijne redelijck ijverigh besigh wesende, oock op dato 't steene wachthuys, genaemt Keert de Koe, soo verde opgemetselt datter de bovenhoutwercken ende dack (hier aen 't fort bereyt) gesloopt[3.] almede bij gebracht sijn met apparentie om dese weeck alsoo wel als 't houte[4.] glad[5.] afgemaeckt te wesen.

Gelijck oock niet veel sal haperen aen de pega-pega tot de genoemde schutweringh bij den sergeant onder handen, om alsdan voorts de schutweringh van palen ende boomen tusschen de voorsz. wachthuysen te stellen ende aen malcander te hechten[(a)], waertoe deselve houtwercken dese weecke bijna mede in 't bos al gehackt ende claer sullen leggen, sulcx, met God de voorste, dat werck haest sullen afgemaeckt hebben, soo ons de Hottentoos (gelijck eenigen tijt herwaerts) soo lange nogh maer wat willen met vreden laten, die ons de beesten dan soo glad[6.] niet sullen cunnen ontjagen ofte daermede weghdrijven, gelijck se wel plachten, maer aldaer soo wat meer stuytkeeringh[7.] vinden.

3, 4, 5 *en* 6 *dito*, meest al los, regenigh, groeisaem weer ende de wint westelijck, mitsgaders elck overal fraey besigh met moesthuyn- ende aertvruchten aen te

2. Vgl. noot 3, bls. 383, Deel I.
3. Vgl. noot, 3 bls. 120.
4. d.w.s. in teenstelling met ''t steene wachthuys'.
5. heeltemal.
6. maklik.
7. In die noot oor *stuyt keeren*, o.d. 19 Julie (teen die end) hierbo, is in ooreenstemming met WNT, uitgegaan van *stuyt* in die betekenis: 'het onderste uiteinde van de ruggegraat' (WNT XVI, 294, *stuit* (I). Ek vra my egter af of nie uitgegaan moet word van *stuit* (V), kol. 296, in die betekenis: 'het stuiten, het tegenhouden of het niet-verder-kunnen'. Dan sou *stuytkeeringh* hier beteken: kering deur te stuit.

planten, alsoock veelderley Vaderlantse vrucht- ende uytheemse lemoenen- ende orangie-appelboomen, volgens den jegenwoordigen tijt van 't jaer.

Sondagh, *den* 7*en dito*, fraey, lieffelijck weer.

8 *dito*, 's morgens heel donckere, droge mist. Is den Commandeur weder uytgeweest ende overal visite wesen nemen.

9, 10 *ende* 11*en dito*, meest eenderley weer ende variabele luchjens, mitsgaders niet sonders gepasseert als de visite door den Commandeur dese dagen op verscheyden plaetsen meest gedaen.

12 *dito*, 's morgens regen, dogh op den dagh wat droger weer en de wint Zuytwestelijck. Is heden de cleedingh, hooft ende verscheyde gebeenten van den op 30 verleden vermisten soldaet gevonden aen de staert van den Leeuwenbergh, omtrent 30 roeden boven de strant, wesende de herssenpan als half affgebeten, ende dies gepresumeert wort van een leeu sal verslonden wesen, daer d' onse altemet[1.] al schade ende aenval van lijden.

13 *dito*, 's morgens redelijck, fraey, somerschijn-weer[2.], heeft den fiscus de schou over voorsz. verongeluckte persoons gebeente wesen nemen ende 'tselve laten begraven, etc.

Sondagh, *den* 14 *dito*, stil, doncker weer. Ende alsoo die van 't Robbeneylant te nacht gevuert hebben, is 't *Schaepe-jachjen* in der haest derwaerts afgevaerdicht [+]130v met navolgent briefken geschreven aen Rijck Overhagen:

''t *Schape-jachjen* wort U toegesonden om te vernemen wat U vueren te nacht heeft beduyt, neffens een maent provisie, 1 schepel garst ende haver, 2 conijnen ende 2 slavinnen in plaets van het onwillige paer slaven die gij daer hebt. Laet se dagelijcx schelpen aenbrengen, dogh soo laegh niet op strant dat se weder weghspoelen. Ende soo U vueren niet sonders beduyt ende de weet[3.] ons derhalven niet haestigh nodigh sij, soo laet de boot laden met schelpen, ende soo geladen weder overcomen, al souden se van overen[4.] gehaelt worden door 't bootsvolcq en de versz. slaven ende slavinnen.

Wij sullen oock geerne horen hoe sigh de verkens aenstellen ende off de schapen weder wat voortteelen, alsoock de conijnen, etc.

Onder stont:

In 't fort de Goede Hope.

Ende was geteyckent:

Jan van Riebeecq.'

15 *dito*, goet weer. Is den Commandeur uytgeweest ende heeft de gemaeckte schutwering (van tacken als een pega-pega) laten proberen ende van de cloeckste beesten lustigh tegen aen doen jagen, om te sien of se daer oock over- off deur-

1. van tyd tot tyd.
2. K het: *sonneschijn weer*. O.d. 16 Oktober, bls. 148, hierna, het H nog eens *somerschijn-weer*, sodat ons moontlik nie met 'n verskrywing in H te doen het nie.
3. inligting.
4. *van overen*, van die anderkant (van die eiland).

breeken souden cunnen, maer is volcomen suffisant ende langh over de 1150 roeden in 20 dagen met 30 man afgemaeckt, bevonden[1.], eenlijck met de grootste swarigheyt hierin wesende, dat deselve den brant seer sal onderworpen sijn, waertoe dan 3 personen tot brantwachters sijn g'ordonneert, ende heden oock 3 timmerluyden in 't bos (daer dicht bij sijnde) bestelt, om de houtwercken tot het derde wachthuys gereet te maken ende dan voorts in der haest op te slaen met plancken, mitsgaders 'tselve te noemen Hout den Bul.

Nemende[2.] den Commandeur wijders een nader visite van[3.] de riviere Liesbeecq ende stellende ordre, de plaetsen daer men aen twijffelt dat nogh beesten souden cunnen overgejaecht worden uytmercken<de>[4.] om te sien hoe men alles op[+] 't oncostelijckste ende spoedigste voorts al sal cunnen helpen ende verstercken, [+]131 etc., dewijl ons de Hottentoos jegenwoordigh wat in rust ende volgens dien daertoe fraeye tijt laten.

Heden waren de vrije Saldanha-vaerders hun[5.] eene vaertuygh, de *Peguyn*, van 't Dassen-eylant gecomen met 4 half amen traen ende partije vis ende eyeren, medebrengende voor tijdingh dat verleden Sondagh westwaerts van voorsz. eylant een schip in zee gesien hadden, 'twelck vermits de dagelijcxse stilte hier omher[6.] apparent legt en swerfft ende sijn best doet om in dese baey te comen, daer hem d' Almogende (Compagnies wesende[7.]) salvo wil brengen.

Nieuwe maen, *den* 16 *dito*, fraey, lieffelijck weer ende 't luchjen westelijck, quam der vrije Saldanha-vaerders ander vaertuygh mede van 't Dassen-eylant met 2720 lb. robbevleys voor de slaven, neffens 4 halff amen traen, eyren, vis ende vogels.

17 *dito*, weer ende wint als gister, quam 's namiddags Compagnies *Schape-jachjen* van 't Robben-eylant, geladen met schulpen ende[8.] tijdingh dat het vueren maer beduyt had dat haer provisie op was ende een van de 2 verckens gejongt hadde; item de schapen weder fraey vet ende glad wierden, mitsgaders weder tot op 46 stucx voortgeteelt waren. Met de conijnen gingh het mede seer wel, gelijck oock de dassen mede fraey begonnen voort te teelen.

18 *dito*, 's morgens regenigh weer en de wint westelijck, is 't *Schape-jachjen* (ontlast) weder vaerdigh gemaeckt om na 't eylant gesonden te worden met navolgend briefken geschreven aen Rijck Overhagen:

'Hiernevens gaet op U voorstel partije geschoote[9.] crulcool, alsoock eenige geschote[5.] rammelas off Spaense radijsen, dito gele wortelen met haer loff, item raeploff ende ander groen voor de verckens, dat gecapt[10.] ende onder water off ander spoelingh

1. Behoort by *suffisant ende langh*.
2. Los konstruksie; *nemende....wijders* sluit op 'n manier aan by *Is den Commandeur uytgeweest* van die vorige paragraaf.
3. K het: *over*.
4. K het: *uyt te mercken*.
5. Analitiese konstruksie. Vgl. ouer Afr.: *die vry Saldanhavaarders hulle een vaartuig*. Vgl. *der vrije Saldanhars-vaerders ander vaertuygh* in die volgende paragraaf.
6. *omher*, her- en derwaarts. Verouderd.
7. *Compagnies wesende*, in geval dit 'n skip van die Kompanjie is!
8. Geestigheid of dwase beknoptheid? Vgl. o.a. 18/5/1656, teen die end: *met een schaep ende teydinge*.
9. in die saad geskiet.
5. Analitiese konstruksie. Vgl. ouer Afr.: *die vry Saldanhavaarders hulle een vaartuig*. Vgl. *der vrije Saldanhars-vaerders ander vaertuygh* in die volgende paragraaf.
10. So K.H het: *gelapt*.

gecookt ende gemengt moet worden, om 's avonts ende op andere tijden van den dagh de verckens te laten eeten ende daerop bij 't huys te wennen, principalijck de jonge biggen te beter te voeden ende op te brengen, die in de ruyme stal plaets genoegh can gegeven ende ruygte van gras moeten beschickt worden, dat altemalen, als oock van[1.] de schapen, goede mist sal geven voor het thuyntjen aldaer, dat gij[+] lustigh met crulcool moet besayen ende beplanten, alsoock het gantsche eylant [+]131v rontsom ende overal besaeyen met posteleyn, daer wij jegenwoordigh U een heele hoet[2.] vol van oversenden, 'twelck op St. Helena de beste verse cost wel is ende daerom hier oock met cracht moet voortgeset worden, dewijl de verckens daer nogh weynigh in aental sijn, om daerna soo vol te wesen dat het niet te ruyneren[3.] sij.

't Crulcoolsaet gaet oock hierneffens; moet op een cleyn ackertjen in de thuyn gesaeyt ende een span langh opgecomen sijnde, dan 2 à 3 voeten van den anderen verplant worden, dogh die eert[4.] moet eerst wel gemist sijn. Laet hier wel op letten, alsoo het t' eenemael, neffens de conijnen, daer op verckens moet aengeleyt worden ende wij het niet derven wagen daer meer schapen te senden, maer willen hopen dat de jegenwoordige 46 stucx weder genoegh voorttelen sullen, van welcke ons de gesnede rammen, alse groot genoegh sijn ende wij om schapen schrijven voor de schepen, telckens moeten overgesonden worden.

Laet 't *Schape-jachjen* weder met schulpen laden als hij van de soden ontlost is, die al bij d' andere moeten gelegt worden, sullen genoegh wassen, sijnde de groente die der op staet oock goede verckenscost, gelijck wij hier volcomentlijck mercken.

Soo de holle boom aldaer voor de verckensback om slobbering in te maecken niet groot genoegh is, laet het ons weten; sullender nogh wel een off 2 meer senden, item oock 't jachjen met wortelloff ende ander groente, dat in de drooge tijt hier genoegh is, sullende deselve[5.] daer oock wel cost vinden aen de bolletjens ende worteltjens die de Hottentoos eeten ende Herry weet te seggen het eylant seer overvloedigh van is.

Hiernevens gaet oock voor een maent tabacq voor de 2 slavinnen, wesende een lb.

In 't fort de Goede Hope, den 18 September, anno 1659.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeecq.'

19 *dito*, betrocken lucht ende 't windeken variabel.

20 *dito*, idem weer met Z.Z.Oostewinden, dogh niet heel hard.[+]

's Namiddags deed het wachthuys Kijckuyt seyn dat se Hottentoos sagen, [+]132 waerop datelijck de uytleggende ruyters ende vrije vissers hun daer na toe vervoegden. Item oock terstont eenigh volcq van 't fort, welcke voorsz. ruyters daer eerst bijcomende, vernamen (vermits de Hottentoos een vlaggetjen uytstaken) dat het Oedasoa's volcq

1. Sic.
2. Maat van 'n betreklik groot inhoud - teenswoordig nog gebruik in verband met steenkool, kalk, graan, wisselende van 981 tot 1172 liter.
3. uit te roei, op te vreet.
4. *eerd*, aarde, grond.
5. nl. die varkens.

was met 7 à 8 schapen ende de tolckinne Eva, die met 't fort's volcq (deselve oock ontmoet sijnde) als vrunden binnen quamen.

Ende na gedane groete van haer swager, neffens eenige reden van cleyne importantie[1.], seyde van denselven gelast te sijn ons aen te dienen, dat de Caepmans bij hem waren geweest te versoecken hij Eva aen haer wilde overgeven om door deselve aen ons weder vrede te laten versoecken, dogh dat hij, Oedasoa, daerop soude g'antwoort hebben, dat se Doman hadden, die alsoo wel als Eva in des Commandeurs huys opgevoet was ende Duyts genoegh spreecken conde. Evenwel, dewijl hij swaerlijck gequest[2.] was, als zijnde in de rencontre van de fiscael door den opsiender van Compagnies paerdestal achter op sijn schouwerblat in ende voorbij de borst weder uytgeschoten, gelijck oock nogh 3 andere heel swaer gequest lagen, ende dat sigh niemant van haer anders omtrent ons dorste begeven, had hij aengenomen ons door Eva sulcx te laten aendienen ende seggen dat se de helft van de genomen beesten ende schapen wilden wederom brengen, alsoo door de buythaelders de rest ende oock al de geroofde Hollantsche schapen opgegeten waren, etc.; waerop Eva gevraecht wiert off Oedasoa niet g'antwoort hat sulcx een slechte aenbiedinge te wesen, ende sij niet behoorden te presenteren 2 mael soo veel als se ons ontrooft hadden? Sij seyde dat hij haer[3.] had geseyt te moeten presenteren even sooveel als se ons ontnomen hadden ende waertoe hij, Oedasoa, genegen was het, mogelijck sijnde, te brengen, met versoeck wij ons daermede dan wilden oock laten genoegen, als hebbende op hun lange bidden haer[3.] belooft sigh als mediateur te vougen. Waerop haer[4.] g'antwoort wiert dat men haer, tegen dat se vertrecken wilden, onse resolutie soude bekent maken, etc.

Sondagh, 21*en dito*, 's morgens moy, stil, sonneschijn-weer, dogh begon 's middags vrij stijff te waeyen van den Z.Z.Oosten, ende sijn op dato voorss. 8 schapen van de gemelte Saldanhars ingereuylt.

Heden met Eva weder in discours wesende, wiste sij onder anderen te seggen[+] dat Caepmans volcjen altemalen seer op Dooman gestoort waren, hem dagelijcx [+]132v verwijtende ende de schult gevende dat se van 't schoone genot ende den ommegangh der Duytsen versteken ende als verbannen mosten blijven, boven 't verlies van 8 haerder fixte[5.] ende cloexste mannen, ende nogh 3 behalven Doman seer swaer gequest leggende, niet sonder pryckel van daeraff oock te sterven, sulcx d' oneenigheyt onder haerselven dienthalven seer groot was ende niet min het huylen ende crijten der vrouwen, sijnde oock de Gorachouquas, omdat hij[6.] 2 van sijn cloeckste mannen in voorsz. rencontre mede verloren had ende daerom van ons nu oock in 't oogh geraeckt was, mede van haer afgescheyden, nadat eenige van deselve dienthalven al eenigsints feyten[7.] van oorloge tegen den anderen hadden gepleegt, sulcx

1. *reden van cleyne importantie*, praatjies van weinig betekenis.
2. Vgl. o.d. 19 Julie hiervóór.
3. die ‘Caepmans.’
3. die ‘Caepmans.’
4. Eva en die manne van Oedasoa.
5. flinkste.
6. So in albei tekste.
7. dade.

sij nu, wegen haer doen, in beschaemtheyt ende groote schande geraeckt sijnde, hadden 't hooft bij Oedasoa in schoot geleyt, om door hem weder vrede aen ons te laten versoecken, welcken Oedasoa daerom Eva aen ons had gestuert om sulcx aen te dienen ende vrundelijck te versoecken dat wij haer weder in genade ende vorige vruntschap wilden aennemen, alsoo jegenwoordigh overal door dit doen (tegen de Duytsen) den hals vol vianden vonden ende nergens een dagh dorsten stil leggen, als haer oock inbeeldende overal Duytsen hoorden schieten ende vreesden t' eeniger tijt van deselve al te swaer nogh overrompelt te worden, etc.

Waerop Eva gevraecht wiert off sij het niet wel dubbelt verdient hadden, etc.; gaff tot antwoort ja, ende dat haer swager Oedasoa haer sulcx oock wel had tegemoet gevoert, dogh den Commandeur wilde het die arme bloets (dus waren haer woorden) dese mael vergeven; Oedasoa soude sijn best doen dat wij contentement ende al 't gerooffde vee wederom bequamen.

Op 'twelcke haer is g'antwoort: als sijluyden hetselve altemalen wederbrachten, dat wij dan, om Oedasoa's versoecks wille maer geensints harenthalven, van vreede souden spreecken ende eenige van hunne principaelste dan oock mochten met haer aen 't fort comen, etc.

22 *dito*, 's morgens nogh al stijve ende droge Z.Z.Oostewinden, is Eva ende haer volcq des voormiddags weder vertrocken, neffens wat vereeringe aen deselve altemael, als oock voor Oedasoa ende sijn vrouw, met het bovenstaende bescheyt.

Dogh hadden sij in 't passeren de redout Duynhoop aengeweest ende aldaer niemant als de swarte vrouw van den vrijman Jan Sacharias vindende, deselve een tangh ende bijl ontnomen, item oock geslagen, welcke Eva toeroepende[1.], soude[+] sij niet willen comen hebben, maer met de hant op den bil slaende, deurgelopen [+133] sijn.

Soo quam oock tijdinge tegen den avont dat hedenmorgen bij den Bosheuvel waren gesien 13 stucx Hottentoos, welcke boven de gemaeckte pega-pega ofte schuttweringe tegen 't hangen van de Bosbergen achter door Leendert Cornelisz. bos waren gegaen[2.] ende weder terugh haer in dito bos begeven. Wat se in den sinne hadden ofte nogh hebben, bleeff onbekent; altoos blijckt dat men niet weet wat men van Eva's bootschap ende oock dit volck sal geloven, ende wij doorgaens even nau sullen moeten toesien ende oppassen. Is derhalven terstont 7 man van de beestewachters, daeronder een corporael, uytgesonden na voorsz. Leendert Cornelisz. bos, met last overal de vrije lieden ende d' onse aen Compagnies corenschuer te waerschouwen dat se wel op hoede sijn, ende voorts te gaen leggen bij voorsz. Leendert Cornelisz. ende daeromtrent, om te sien wat attacque de gemelte Hottentoos souden mogen voornemen, alsoo geducht wort sij op denselven, om sijn sagen ende andere gereetschappen, wel een aenslag mochten vóór hebben, ofte oock wel op des

1. d.w.s. Sacharias se swart vrou (Maria van Bengale) het vir Eva toegeroep - waarop Eva haar so onwellewend gedra het.
2. So K.H het: *gaen*.

Commandeurs corenbouwerij ende omslagh aen den Bosheuvel, als leggende 't alderuytterste ende volgens dien 't minste cunnende worden gesecundeert.

23 *dito*, 's morgens nogh al even stijve Z.Z.Oostewinden, echter den Commandeur heel vroegh uytgegaen sijnde ende bij Compagnies bogaert ontmoetende verhaelde corporael met zijn volcq, verstont dat de gemelte Hottentoos niets g'attenteert hadden, nogh oock ietwes van deselve meer vernomen was, des hij dito corporael ende 4 van sijn volcq medenam, als hebbende maer 6 bij hem, om desen dagh eens weder na gewoonte een visite rontsom te doen, ten eynde elck (siende den Commandeur dagelijcx overal besigh ende omtrent) te beter aen hun debvoir blijven, ende oock eenige Hottentoos hieromtrent wesende, mercken mogen dat op hun wel gepast wort, etc.

24 *dito*, harde, schrale, continuerende Z.Z.Oostewinden als voren, die op de corenlanden achter de Tafelbergh het thiende deel soo stijff niet vernomen werden.

's Namiddags quam een schip in de baay welck, vermits de harde Z.Z. Oostewint, niet cost ter rechter reede ende maer in de mont van de baey ten ancker comen.

+ 25 *dito*, 's morgens fraey, lieffelijck weer, quamen d'opperhoofden van voorsz. schip al vroegh aen lant, rapporterende dat het was *Erasmus*, den 16 January +133v verleden met 't retourjacht *Naerden* van Batavia geseylt ende omtrent 34 gr. Z.Breete door harde storm ende becomen ongemack aen de spiegel[1.], etc., tusschen 29 ende 30 Meert des nachts van *Naerden* afgeraeckt ende moeten opduwen na de Commorise eylanden, daer se aen Ansuanny[(b)] ende in een onbekende baey op Madagascar gelegen ende vandaer hier gecomen waren, verloren hebbende 30 personen van sieckte, ende seer sober gestelt sijnde van montcosten ende provisien, als hebbende binnen scheepsboort volgens opgegeven notitie nogh maer:

6 vaten vleys, 2 dito speck, 3 leggers aracq, 35 à 40 cannen oly, ⅓ legger asijn, 5500 lb rijs.

Tot welcke provisie sijluyden jegenwoordigh 86 personen sterck waren, ende aengaende hun vorder wedervaren hebben gerelateert bij[2.] 't volgende extract uyt gehouden dagregister van 't jacht *Erasmus*.

(Kyk Bylae I, *bls. 461)*

26 *dito*, betrocken lucht, is *Erasmus* ter rechter reede salvo ten ancker gecomen.

27 *dito*, ydem weer, ende is op dato navolgende raetspleginghe gehouden ende besloten, sulcx onderstaende resolutie is dicterende, te weten:

'Saterdagh, 27 September 1659[(b)].

+ Bij den Commandeur, en de Raet van 't fort de Goede Hope aen lant geroepen sijnde d' opperhoofden, alsoock de passagiers-schippers[3.] Cornelis Lodewijckz. +135 ende

(c)

(d)

(e)

(f)

1. Vlak gedeelte bo die agterstewe van die skip.
2. So in albei tekste.
3. Vgl. *passagierschippers*, hieragter bls. 142, 15 reëls v.o. en 24/12/1657, Dl. II, bls. 220, noot 6.

Magnus Heyndrickz., tot den hoogen bootsman incluys, van 't retourjacht *Erasmus* op gisteren hier na een lange, penible ende sware voyagie over de Comorise eylanden ende Madagaschaer van Batavia g'arriveert, ende deselve afgevraegt ende gevordert zijnde hoedanigh het met 't schips gelegentheyt stonde ende off het oock (na gedane secours van alle nootwendigheden ende provisien, etc.) bequaem ende suffisant soude wesen om tegen 't uytgaen van de maent February achter Schotlant ende Yrlant om de havenen onses Vaderlants aen te doen, dewijle onse Heeren Majores uyt de vergaderinge der 17e bij derselver jongste ordre van dato 22 Augusto 1658[(g)], aen den Commandeur en de Raet van de retourvloote geschreven, wel expresselijck zijn bevelende ende ordonnerende, om wichtige redenen Haer Ed[e]. daertoe moverende, dat de schepen uyt India na 't Patria geen andren cours als achterom sullen hebben te nemen sonder 't Canael deur te loopen, etc., conform d' inhout der versz. missive, dito opperhoofden gecommuniceert ende een origineel dubbelt[1.] van dien ter hant gestelt, mitsgaders voorgehouden alle onheylen die men op de Hollantse custe in de wintertijt subject is; ende waerop deselve dan hebben geantwoort ende eenparigh g'adviseert dat jae het schip (na eenige reparatien ten hoogsten noodigh ende tot primo December stijff aen te lopen), ongeval buyten[2.], suffisant genoegh is om de reyse tegen 't begin van Maert achterom na 't Vaderlant te nemen, als reeckeningh maeckende alsdan dagh en nacht even langh sijnde, het weer oock gestadigh ende hantsaem wort; daertoe oock bijbrengende datter wel veel minder en swacker scheepen als dit in de winter die vaert frequenteren, ende waerom sij 't dan niet zoude derven bestaen, etc. - Soo is goetgevonden ten eersten dito schip van alle geleden rampen behoorlijck te doen versien[3.], ende sooveel mogelijck wederom te repareren tot de vordre thuysreyse (hierna bij gelegentheyt over te delibereren) te laten claer, vaerdigh ende bequaem maecken.

Sijnde wijders bij d' opperhoofden des gemelten schips opgebracht een memorie ofte notitie van de resterende ende nogh bij 't schip in wesen sijnde provisien, als namelijck: 6 vaten vleys, 2 dito speck, 3 leggers aracq, 35 à 40 can oly, 4 à 5500 lb.[+] rijs[1.], ⅓ legger asijn.

Ende dewijle deselve dan uyt de hier aen te comen Vaderlantse schepen vorder [+135v]
sullen moeten werden geprovideert, ende dat se haren rijs[1.] in plaetse van gort tot potspijs op de thuysreyse sullen moeten gebruycken, vermits van de Vaderlantse schepen geen gort ofte erten te crijgen sij, soo is verstaen datter, om voorsz. rijs[4.] te sparen, aen boort alle dagen soo langh sij hier leggen niet als verversinge uyt de thuynen sal worden geschaft ende daertoe voor elck man beschickt 4 lb. broot ter weeke instede van de rijs[4.], ende om de luyden nogh te meer moets ende couragie te doen houden, vermits sij door haer langduyrge reyse veel ongemack ende armoede,

1. *origineel dubbelt*. Die term word gebruik om 'n tweede eksemplaar te onderskei van 'n afskrif.
2. uitgeslote.
3. repareer, opknap.
1. *origineel dubbelt*. Die term word gebruik om 'n tweede eksemplaar te onderskei van 'n afskrif.
1. *origineel dubbelt*. Die term word gebruik om 'n tweede eksemplaar te onderskei van 'n afskrif.
4. Brill het hier tweemaal *rijs* en tweemaal *rijst*, hoewel sy teks (H) alleen *rijs* het.
4. Brill het hier tweemaal *rijs* en tweemaal *rijst*, hoewel sy teks (H) alleen *rijs* het.

oock honger ende commer, hebben geleden, is op hun gedaen versoeck toegestaen van hare verspaerde vleys, speck ende andere provisie, door outheyt niet veel bysonders sijnde, te laten genieten beneffens voorsz.:

4 lb. broot	}'s weecks
1 speck- ende 3 vleysdagen	}'s weecks
1 mutsjen oly ende	}'s weecks
1 dito asijn	}'s weecks

mitsgaders 3 halfjens aracq daegs, ende om den anderen dagh een schaep en de groente die der alle dagen beschaft sal worden, sooveel sij eeten cunnen, met 8 à 10 lb. rijs in 't warmoes na discretie van d' opperhoofden.

Soo is mede verstaen 12 à 15 man van deselve aen lant te laten comen, om ons bij dese oorlogstijden(h) voor[1.] 't leeghgaen aen 't uythalen van de houtwercken tot de schutweringh wat te helpen, ten eynde wij aen de reviere oock cunnen vallen om die tot stuttingh ofte keeringe der beesten mede te eerder bequaem ende vaerdigh in posture van deffentie te brengen; dogh de Portugesen op voorsz. schip[+] sijnde, is goet gevonden dat noyt sullen aen lant comen, om geen speculatie op [+136] Compagnies gelegentheyt alhier te cunnen nemen(i).

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jare als boven.

(Ende geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Pieter Gerritse
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Vincent Vette
Tielman Cornelisz.
Cornelis Lodewijkse
Mangus Hendrickse
Pieter Everaerd
Dirck Janse Schaick ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

Sondagh, *den* 28*en dito*, betrocken lucht ende stilte.

29 *dito*, ydem.

Volle maen, *den laetsten dito*, is den Commandeur 's morgens vroegh (goet weer sijnde) uytgeweest, om na ordinaire gewoonte inspectie over alles te nemen, item oock het meergenoemde derde wachthuys (waertoe de houtwercken gereet waren) aff te steeken, gelijck gedaen en 'tselve genaempt heeft Hout den Bul, sijnde wijders 21 man gestelt om de reviere, na voren beraemde ordres, daer 't nodigh is oock

1. in plaas van.

te verstercken ende de canten wat steyl op te maken, voor 't overdrijven van de beesten door de Hottentoos subject, als dickmael gemelt.

Ende nademael van 't volcq des retourjachts *Erasmus* in 't bos gesonden om boomen uyt te helpen slepen (tot de schutweeringh) veele wat swack zijn bevonden,[+] heeft[1.] eenige van deselve weder laten thuysgaen ende voorgenomen morgen [+]136v off overmorgen eens aen boort te varen om te sien off de rest oock dus qualijck ofte eenigsints niet wel gedisponeert waren, om dan te delibreren op de continuatie ofte excuse van voorsz. hulpe des gemelten scheepsvolcq, etc.

Eindnoten:

(a) Vgl. kaarte 41 en 42. K.A.
(b) Soos ons al voorheen gesien het, word vreemde name in die *Daghregister* soms baie onnoukeurig geskryf.
Ansuanny, waarvan hier melding gemaak word, is klaarblyklik Anjouan, een van die Comoroeilande aan die noordelike ingang van die kanaal van Mosambiek. Dit het 'n vrugbare bodem en was sedert oudsher 'n bekende verversplek.
(b) Soos ons al voorheen gesien het, word vreemde name in die *Daghregister* soms baie onnoukeurig geskryf.
Ansuanny, waarvan hier melding gemaak word, is klaarblyklik Anjouan, een van die Comoroeilande aan die noordelike ingang van die kanaal van Mosambiek. Dit het 'n vrugbare bodem en was sedert oudsher 'n bekende verversplek.
(c) Die Engelse Oos-Indiese Kompanjie is reeds in 1600 opgerig, maar in Oktober 1657 het hierdie maatskappy - na lang onderhandelings met die Britse Regering - 'n nuwe oktrooi gekry, waardeur aansienlike veranderings in die samestelling van sy kapitaal teweeg gebring is en die 'New General Stock' ontstaan het. Vgl. *Court Minutes etc. of the East India Company*, 1655-1659, Clarendon Press, Oxford, pp. III-IV (Inleiding van William Foster). Vandaar dan dat hier in die *Daghregister* sprake is van die 'Nieuwe Vereenigde Brittanisse Zosieteijt'.
(d) *Surat Frigate*. Ibid., pp. 263 en 264.
(e) Zamodo - onnoukeurige weergawe van Machadou. Dit is die hoofstad van Anjouan; dit het 'n goeie hawe in 'n geskikte, natuurlike baai.
(f) Vgl. C. 1: *Res*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 483-485. K.A.
(g) Sien brief van Here Sewentien, C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 1072-1076. K.A.
(h) D.w.s. tydens die oorlog met die Hottentotte.
(i) Die rede hiervoor word duidelik as 'n mens in gedagte hou dat daar in dié tyd tussen die Nederlandse Republiek en Portugal oorlog was. Sien bv. Colenbrander: *Koloniale Geschiedenis*, II, p. 11; en ook C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 30 en 39. K.A.

October anno 1659

Adij, *primo ditto*, 's morgens doncker weer met Noortweste-coelte die al redelijck[+] stijff deurwoei ende den [+]137

2*en dito*, nogh meer toenam met weynig regen tot den

3*en dito*, 's morgens, dat het wederom fraey, stil weer was ende den Commandeur ten eynde voorsz. eens aen 't schip *Erasmus* voer, om oock te sien hoe 't aldaer met 't een en 't ander vorder gestelt was. Vindende de regeringe in goede ordre ende 't volcq fraey gehoorsaem omtrent hunne officieren, maer deselve doorgaens van ongesonde coleur ende gedaente, des keur gelaten sijn[2.] geen andere aen 't bos te gebruycken als die der vrijwilligh om versoecken, welcke dan oock belooft

1. die versweë onderwerp is *de Commandeur*.
2. *des keur gelaten syn*, hulle is die keus gelaat.

sijn na 't uytslepen van al de palen ende boomen (gelijck d' onse) mede een maentgelt op reecquening te verstrecken, neffens elck een lb. tabacq, ende voor deselve ende al 't scheepsvolcq in plaetse van 4 lb. hart broot 's weecks 5 lb. versch broot te laten backen van half taruw ende halff rogh, ende die in 't bos wercken 9 lb. sulck broot ter weeck, etc.

Op dato is den gevangen Hottento met 't *Schapejachjen* na 't Robben-eylant gesonden neffens partije geschote[3.] rammelassen ende wortelen voor de verckens.

4*en dito*, fraey weer, ende 't bosvolcq 's namiddags thuyscomende, hebben de 11 man van 't jacht *Erasmus* (dese weeke daer met d' onse doende geweest ende keure gegeven sijnde of se wilden aen boort varen) vrijwilligh versocht aen 't uytslepen van 't hout te mogen continueren, al waer 't soo langh alsse hier leggen, waeraen wij hier dan fraeye hulp gevoelen.

Sondagh, *den* 5*en dito*, doncker weer met drooge N.Weste-coelte, wiert des avonts een schip gesien, dat voor midnacht nogh fraey ter rheede quam, wesende het schip *Malacca*, daerop schipper Van de Werve ende ondercoopman Outhoorn[4.], 29 Mey verleden uyt 't Vlie geseylt met 352 gegagieerde coppen, daervan 36 overleden ende nogh omtrent 30 siekelijck waren, die aen lant gebracht wierden om op te queecken,

3. Vgl. noot 9, bls. 134 hiervóór.
4. Later Goewerneer-Generaal van N.O. Indië.

+ etc.; hadden oock nergens aengeweest ende voorts geen bysondere voorvallen op reyse gehad als geduerigh gansch moy weer. +137v

6 *dito*, 's morgens fraey, stil weer, dogh tegens den nacht stijve Z.Z.Oostewint, wesende voormiddags het *Schapejachtjen* van 't Robben-eylant geretourneert met navolgend briefken geschreven aen den Commandeur, etc., luydende als te weten:

'E.Heer, Het jacht is hier aengecomen met 1 vercken en groente voor deselve; heb weer 5 jonge verckens. Robbevleys hier te senden is onnodigh, vermits sij de peguyns liever eeten. Heb oock weer 4 lammeren, soodat het getal nu 50 is.

Onder stont: UE. dienstverplichten dienaer ende onderdaen.

(Was geteyckent:)
Rijck Overhagen.'

7 *dito*, wat windrigh weer van den Z.Z.Oosten.

'Dingsdagh, den 7en October anno 1659[(a)].

Den Commandeur en de Raet van 't fort de Goede Hope aen 't schip *Malacca* hun vervoegt ende aldaer met d' opperhoofden derselver, als die van 't jacht *Erasmus*, versterckt, voorgedragen hebbende de nootwendigheden[1.] van voorsz. jacht mits sijn lange penible reyse, etc. op notitie[2.] gestelt bij de gemelte opperhoofden, ende de daer sijnde passagier-schippers, Cornelis Lodewijcksz. ende Mangus Hendricksz., tot te meer versterckinge in raden mede present genomen;

Wijders oock gedelibereert op 't vertreck off verblijff van dien ten eynde het van montwaren daerna mochte worden geprovideert, etc.;

Soo is op 't eerste (de overgegeven notitie 2 nagesien wesende) verstaen te committeren den schipper en de ondercoopman van *Malacca*, neffens den ondercoopman Roeloff de Man en de fiscael van 't fort, Abraham Gabbema, omme eens een nauwer inspectie te nemen van alles dat aen boort nodigh van doen sij, ende dan na vereysch van saken ende vermogen 'tselve te accommoderen ende versien.

+ Ende aengaende 't vertreck, is om verscheyde insichten ende vresende inconvenienten[3.] oock tot de naeste vergaderinge uytgestelt, ten eynde yder +138 daertegen tijt neme sigh wat vorder op te bedencken, om met te rijper oordeel op de gedane ende nogh te doene propositien van den Commandeur ten dien fine te adviseren ende helpen concluderen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't schip *Malacca* op de rheede voor 't fort de

1. behoeftes.
2. lys van behoeftes.
3. *vresende inconvenienten*, inkonveniënte wat gevrees word - 'passiewe' teenswoordige deelw.

Goede Hope in de Tafelbaey aen Cabo de Bona Esperance, ten dage ende jare als boven.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Jan van de Werve
Pieter Gerritsz.
Roeloff de Man
Willem Outhoren
Abraham Gabbema
Vincent Vette
Cornelis Lodewijcksz.
Mangus Hendricksz. ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

8 *ende* 9*en dito*, goet weer met variable luchjens, is den Raet weder bijeen geweest ende navolgende resolutie genomen, luydende als te weten:

'Donderdagh, den 9en October anno 1659[(b)].

Bij de gecommitteerdens volgens resolutie van eergister aen 't desolate retourjacht *Erasmus* inspectie genomen ende bevonden sijnde 'tselve van dese navolgende nootsakelijckheden dient te werden geprovideert om sijn reyse na 't Patria te vervolgen, soo is verstaen 'tselve daervan uyt 't schip *Malacca* te laten versien, vooreerst dan van eetwaren voor 6 maenden, als te weten:

6000 lb. broot voor 4 maenden, 10 vaten vleys, 6 dito speck, 7 half amen oly, 2 verckens asijn ofte halve leggers[1.], 24 half amen brandewijn, ½ legger Spaense wijn, 4 vaten gort en 4 dito erten die bequamelijck sal cunnen gemist werden, ½ vat boter,[+] wegende 150 lb, 100 stucx stockvis, 2 ton sout ende andere versnaperinge na discrctie van d' opperhoofden; 1 vat mom[2.] voor de cajuyt, 1 swaer tou van [+138v]
16 à 17 duym, 1 cabeltou van 6 à 7 duym, 1 stuck tot draeyreep[3.], langh 32 vadem, 2 ps[4.] marseyl-schooten[5.], langh 40 vadem; 2 ijsere[6.] - ende 3 wiel-trossen, 3 hangersblocx[7.], ½ huyt pompleder, 8 gesorteerde blocx, 2 rollen seyldoeck, 15 strengen zeylgaren, 8 lijnen, te weten: 4 van 6en, 4 van 9en, 6 bossen huysingh[8.], 12 bos marlijn, 1 vat

1. 'n 'vercken' is dus blykbaar 'n halwe lêer.
2. soort bier.
3. tou waaraan 'n ra of steng gehys word (Van Dale).
4. ?
5. toue om die marsseile te beheer.
6. Sonder enige nadere verklaring gee WNT (VI, 1445): '*IJzeren touwwerk*, scheepsterm: goed, nieuw touwwerk.' Aangesien trosse normaliter van tou is, sal *ijzeren* hier wel in bostaande betekenis gebruik wees. Die term is reeds vroeër so gebruik, vgl. Deel II, bls. 271, noot 6.
7. katrolle waardeur 'hangers' - soort toue - loop; *blocx* is meervoud van *blok*.
8. dun skeepstou vir weeflyne (Van Dale).

teer, 1 cabel-large[1.], langh 32 vaem, 2 bladen wagenschot[2.]; 50 stucx van 7 duym, 50 dito van 8 dito, 50 dito van 6 dito, 100 dito van 5 dito, 600 dubbelde middel spijkers; 600 lasijsers, 10 bosjens lont, 1 lootlijn, 2 nachtglasen, wat medicamenten, sooveel gemist can worden; 1 vat peck en 1 halve rol plat loot uyt 't forts magasijn.

Waermede g'oordeelt wort voorsz. jacht suffisant versien sal wesen, om sijn reyse na 't Vaderlant te volvoeren, verstaende als goetgevonden wort 'tselve vóór de retourvlote te laten alleen vertrecken, dogh sulcx in nader deliberatie genomen sijnde ende dat Haer Ed[e] uyt 't Vaderlant wel expresselijck ordonneren de schepen van d' E. Compagnie om genige redenen als uytterste noot van lijff en goet andere als de Vaderlantse havenen vermogen aen te doen ende de retourschepen daeromme wel expresselijck verbieden 't Canael tusschen Engelant ende Vranckrijk deur te[+] loopen, maer hunne reyse sullen moeten achterom nemen, om 'twelck te doen voor dit jacht *Erasmus* tot ultimo December off begin van January soude [+139] dienen nogh hier gewacht, als wanneer den tijt van de comste der retourvlote alhier mede nabij compt ende maer omtrent 2½ off 3 maenden langer ten uyttersten soude behoeven te leggen, omme alsdan met ende onder sauveguarde van deselve veel segourder na 't Patria te cunnen varen; geconsidereert oock datter om de Noort, alsoo wel als in de Hoofden[(c)], ende overal in de Noortsee vele Engelse ende Sweetse capers met Sweetse commissien sijn grasserende[(d)] ende dagelijcx schepen van onsen staet stropen ende roven, soo is, om die ende meer andere inconvenienten, bij de meeste stemmen niet cunnen verstaen worden meergemelte retourjacht *Erasmus* vóór de aencomste van de retourvlote (½ off ultimo February te verwachten) te laten vertrecken maer 'tselve daerna[3.] op te houden, schoon d' opperhoofden van dien 't contrarie sijn stemmende, ende moet hebben alleen deur zee de reyse achter Yr- ende Schotlant om te nemen, ende ten dien eynde ½ off ultimo December van hier te vertrecken, als inbrengende dat het jacht door 't langh leggen alhier soodanigh soude verslimmen[4.] dat daerna onmogelijck soude wesen met de retourschepen vloot te cunnen houden[5.], etc., dogh is desalnietjegenstaende geen resolutie cunnen vallen tot vroeger vertreck alleen deur zee, maer gelijck geseyt, bij de meeste stemmen voor d' E. Compagnie dienstigst g'oordeelt na de compste van de retourvlote te wachten.

Jelle Henrix van de Cuynder, hier te lande gecomen met 't galjoot de *Swarte Vos*, den 4en Juny anno 1653, voor hooploper[6.] à 5 guldens per maent, welcke

1. So in albei tekste. Brill maak daarvan *kabelaring*. Blykbaar uit 'Port. *cabo de ala e larga*, touw (kabel) tot halen en vieren.' *Cabo* beteken oorspronkelik: punt, kop, uiteinde; vandaar: kaap. *largar* beteken: loslaat, laat skiet. *Cabo de larga*, (sonder *ala*), waaruit *kabellarga*, *kabellarge*, *kabelaring* sonder meer sou kon verklaar word, kom blykbaar nie voor nie. Die verandering van *cabo* tot *kabel* is 'n 'volksetimologie' wat voor die hand lê.
2. 'rechtdradige, gladde dunne eiken planken, gezaagd uit over de volle lengte gekloofde stukken, die slechts aan één zijde wankant en spint hebben' - d.w.s. waarvan die baskant nie gesaag of geskaaf is nie (Van Dale).
3. met die oog daarop, tot dan toe.
4. versleg, agteruitgaan.
5. *vloot te cunnen houden*, die vloot in snelheid te kan byhou.
6. minder soort matroos. Vgl. Deel I, bls. 323, noot 6, o.d. 3/7/1655.

sedert 't verongelucken van 't galjoot de *Tulp* op Madagascar bij de Francen verbleven sijnde[(e)], naderhant op 't Engels jacht, de *Catarina*, geraeckt en den 27 Juny anno 1659 aen 't eylant Ansuanny gecomen wesende, aldaer sigh aen 't retourjacht *Erasmus* in Compagnies dienst weder heeft begeven, wort derhalven op sijn versoeck ende bequaemheyt, vermits oock over tijts expiratie, bij desen voor 3 jaren de novo aengenomen voor bosschieter à 12 guldens 's maents, 't verbant ende gagie ingaende 27 Juny bovengenoempt, dat sigh als voorsz. aen gemelte retourjacht weder in Compagnies dienst heeft begeven.

Willem Cornelisz. van Rotterdam, hier te lande gecomen met 't schip den[+] *Achilles*, 15 July deses jaers, voor trompetter à 12 guldens, welcke sigh aenpresenterende om met eenen oock de constabelsplaets alhier waer te nemen ende daertoe na genomen examinatie bequaem bevonden sijnde, wort bij desen, beneffens zijn trompettersqualité, oock aengenomen voor constabel, ende om beyde die plaetsen waer te nemen toegevoegt een beloninge van 20 guldens ter maent, heden ingaende, ende verbonden blijvende daervoor sijn tijt uyt te dienen. [+]139v

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hope, datum als voren.
(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Jan van der Werff
Pieter Gerritse
Roeloff de Man
Willem van Outhoorn
Abraham Gabbema
Cornelis Lodewijcksz.
Mangus Hendricx
Pieter Evrard, ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

10 *en* 11*en dito*, weer en wint als voren, daeronder somtijts wat stijve Z.Z.Oostewinden, 't volcq van 't jacht *Erasmus* uyt 't boswerck g'excuseert ende weder na boort gesonden.

Sondagh, *den* 12 *dito*, idem weer als vooren tot

13 *en* 14 *dito*, 's namiddags, als wanneer 't seer hart begon te waeyen uyt voorsz. hoeck, ende quam ons den vrijman Pieter Jansz. van Middelburgh seggen dat hij omtrent den Bosheuvel ontmoet ende beset was geweest van 9 Hottentoos, welcke na eenige gehouden redenen over ende weer, versocht hadden dat hij een vlaggetjen van 't fort soude halen, om daermede bij den Commandeur sonder molestie te mogen comen spreecken, etc., 'twelck hem dan, met nogh een soldaet bij ende de 3 uytleggende[1.] ruyters ter schuyl achter hem gegeven is, mitsgaders hij alsoo nogh voor

1. d.w.s. op wag.

den avont met deselve aen 't fort quam, sijnde van Herry's volcq, Watermans genaempt, die laest op den 3en Augusto door den corporael Elias Giers achter in 't Caepse geberchte bestoockt waren geweest, doende haer excuse dat sij geen schult aen den begonnen oorlogh off't nemen der beesten hadden, maer sulcx door[+] de Caepmans, onder 't beleyt ende op d' aenhitsingh van Doman begonnen was, [+]140 versoeckende derhalven, dat d' onse niet meer op de hare mochten uytgesonden worden, maer sijluyden, gelijck voor desen weder g'admitteert met hun huysen, vrouwen ende kinderen omtrent 't fort te wonen, om voor ons alle dienstbaerheyt te doen van hout, water ende vis te halen, etc., als hebbende sijluyden geen beesten nogh ander rijckdom als 't gene sij uytter zee met vissen cregen, daervan den gemeenen man al veel gerieffs plagh te genieten.

Hier gebracht wordende, haer gevraegt[1.] of se niet wisten waer de Caepmans hun jegenwoordigh onthielden, seyden neen, ende dat se sulcke goede vrunden niet en waren dat se veel tot malcander quamen, maer hadden eenigen tijt geleden wel gehoort dat se hun onder 't beschut van Oedasoa begeven hadden ende hij daervoor van haer verscheyden beesten hadde genoten van die se ons ontrooft hadden, sulcx sij meenden deselve met den anderen diep in 't lant souden geweecken sijn.

Hun gevraegt of se die voor ons niet wel souden willen gaen opsoecken, gaven tot antwoort sulcx niet wel inderhaest doenlijck te wesen, maer als men hun versoeck wilde toestaen, om hier omtrent 't fort ten eynde voorsz. te mogen comen wonen, souden eenige van de Caepmans mettertijt selfs bij nacht ende ontijde wel bij haer comen ende alsoo soecken weder gelegentheyt te crijgen om van vrede te spreeken, etc.

Herry was achter een dun beschot geset, daer hij dit volcq altemalen cost hooren spreeken, om van hem te ondertasten[2.] off se oock logen, etc., maer hem naderhant gevraegt sijnde, seyde dat het altemalen sijn volcq was ende de waerheyt spraken.

Is derhalven den Raet de saeck in bedencken gegeven om tegen morgen over te delibreren hoe off wat men met dese 9 Hottentoos sal aengaen, 't zij weder te largeren ofte vast te houden, etc.

15 *dito*, nogh al even felle Z.Z. Oostewinden, is bij den Commandeur ende Raet van 't fort de Goede Hope navolgende resolutie genomen, te weten:

‘Woonsdagh, den 15en October anno 1659[(f)].

Dewijle het soo hart van de Z.Z.Oosten blijft waeyen dat geen vaertuygh aff off aen de hier ter rhede leggende schepen cunnen vaeren om d' opperhoofden van dien aen lant te ontbieden, ende den Raet alhier daermede te verstercken in de[+] saken van de jegenwoordige bij 't fort sijnde Hottentoos, 'twelcke om verscheyden [+]140v insichten geen uytstel can lijden, maer hoe eer hoe liever dient over beraetslaegt, soo is sulcx bij den dagelijcxsen Raet van 't fort bij der hant genomen.

1. Die woorde *haer gevraegt* in K, ontbreek in H.
2. ondersoek, probeer agterkom.

ende na verscheyden overwegingen verstaen dattet tegen alle recht ende billijcheyt soude strijden, dat men luyden (hoewel vijanden ende mede, schoon sij het trachten t' excuseren, aen 't roven der beesten, etc., hantdadigh geweest) die haer selfs comen aenbieden tot vredemakingh, etc., soude vast ende in hechtenisse houden, te meer aen dese cale gasten dogh gansch niet vast en is[1.], ende door d' aenhoudinge van deselve soodanigen afkeer ende wangelooff onder d' andre soude gemaeckt worden, dat hun die (aen wien d' E. Compagnie recht ende principaelst gelegen is) noyt hieromtrent souden derven vertrouwen, daer ter contrarie dese den libren toegangh als voor desen op hun jegenwoordigh versoeck toegestaen en hun quaet geoogluyckt[2.] wordende, d' andre haer te vrijmoediger sullen derven hier omtrent begeven ende alsoo in tijt ende wijle beter gelegentheyt mogen aengetroffen worden om òff behoorlijcke revengie te nemen, òfte soodanige conditien aen te gaen ende doen houden als dan ten meesten dienste van d' E. Compagnie ende 't gemeene best na tijts en saecks gelegentheyt soude mogen voorvallen ende goetgevonden cunnen werden, te meer oock jegenwoordigh de schutweringen (om 't beestiael voor 't deur- ende weghjagen der Hottentoos te keeren) nogh niet afgemaeckt, nochte vaerdig sijn, ende wij dienvolgens weynigh anders cunnen uytrechten als ons beestiael met alle macht nogh maer bewaren, 'twelcke oock door de consumptie aen schepen[3.] seer is verminderende, ende derhalven oock nootsakelijck moet blijven gedacht op middelen om door handel ('t geradenste) weder ander ende meer te becomen, 'twelck door d' aenhoudinge van dese luyden niet can verstaen worden te bewercken soude sijn, ende veel min om de Caepmans, onse principale vijanden, soo verde weder bij ons te locken dat men op deselve soude cunnen onse slagh tot revengie ter degen eens waernemen, soodanigh als men daertoe voor desen wel dickmael gelegentheyt heeft gehadt ende gehoopt wort, met de liberteyt aen dese te laten, wel weder in tijt ende wijle toe mochte comen, ofte ten minsten soo verde dat se weder met ons comen te reconsilieren ende eenig van 't geroofde vee wederom te geven, om dan oock den handel met d' ander te geruster te exerceeren, die se nu door Oedasoa ons soecken sooveel mogelijck t' onttrecken ende ydereen afkeerigh van ons te maecken, daer dan een tegenmiddel nootsakelijck dient toe aengeleyt, die niet beter vooreerst can bedocht worden als dese voorsz. Watermans liber ende vrij te laten toe- en affgaen, dewijl men dogh echter haer volcq, nogh[+] niemant, beletten can onse gelegentheyt doorgaens overal aff te speculeren, die se (siende dat wij langs soo stercker maken) te hopen sij te min sullen soecken weder te turberen[4.], mits op alles seer naeuwe[5.] met scherpe wacht gepast en men overal even seer op hoede blijve ende latende met de schutweringen en de andere defensive versterckingen ydem ijverigh voortvaren. [+]141

1. *aen dese cale gasten dogh gansch niet vast en is*, in hierdie armoedige skepsels tog niks steek nie.
2. die oë voor gesluit. Die ww. *oogluiken* is tans verouderd, behalwe in die teenswoordige deelw.
3. konsumpsie deur die skeepsvolk.
4. versteur.
5. Bywoord.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, datum ut ante.
(Ende geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerd ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

Op welcke resolutie de gemelte Hottentoos (provisionelijck mede gereconcilieert) dan sijn gelargeert ende door den fiscael tot verbij al der vrijeluyden huysen uytgeleyt ende aengewesen, wanneer se nu telckens wedercomen, wat plaetsen sij te schouwen[1.] ende welcke wegen sij voortaen heen en weer te gaen sullen hebben, etc.

Nieuwe maen, 16 *dito*, 's morgens fraey, bedaert, warm, somerschijn-weer, 's avonts is 't huys van den vrijborger Heyndrick Boom tot de gront afgebrant, bijgecomen door[2.] 't onversigtigh stoocken van een backoven.

17 *dito*, jegen den avont viel der een moyen regen ende quamen 4 van de voorgemelte Hottentoos weder met den Commandeur (uyt sijnde ende onderwegen bejegent) aen 't fort, seggende dat morgen off overmorgen hun vrouw, kinderen ende huysen met de rest van haer volcq volgen ende hun hieromtrent weder ter neer slaen souden, etc.

18 *dito*, N.Weste-coelte, quamen de vrije luyden vaertuygen van 't Dassen-eylant ende Saldanha-baey aen met partije vis en eyeren, brengende <tijdingh> mede dat se Oedasoa's volcq ende eenige van de Tabacqdieven daer vernomen ende van deselve over de 20 schapen gehandelt hadden, oock haerluyden[3.] beesten waren aengeboden, die se niet cunnende voeren[4.], oock door gebreck van coopmanschappen, hadden moeten weygeren, menende dat men daer anders wel goede quantité soude cunnen handelen hebben als men se wiste hier te crijgen, vermits oock niet anders als alle minnelijcke bejegeningen van[5.] haer waren ontmoet.

[+] *Sondagh*, *den* 19*en dito*, 's morgens fraey, stil, bedaert weer tot tegen den nacht, begont heel stijff te waeyen van den Z.Z.Oosten. [+]141v

20 *dito*, 's morgens nogh al aenhoudende, met welcke wint heden 't *Schape-jachjen* affgevaerdigt is na de Saldanha-baey met navolgende

'Memorie voor den lantmeter Pieter Potter.

Dewijle wij uyt de vrije Saldanha-vaerders verstaen dat aldaer in de baey de Cochoquas leggen ende genegen sijn tot handel, hebben goetgedacht Ul. met 't *Schape-jachjen* derwaerts te senden met 32½ lb. draetcoper, 4 lb. tabacq ende 4 dosijn pijpen, omme daer schapen voor te reuylen ende deselve, soo vele laden

1. sku, vermy.
2. *bijgecomen door*, gekom deur, ten gevolge van.
3. In die teks staan *haerl.* (afgekort).
4. meeneem.
5. So K.H - en Brill - het *voor*.

cunt, herwaerts te brengen, dogh ingevalle geen handel becomt, cunt de schapen, aldaer op 't Schapen-eylant door voorsz. vrije Saldanha-vaerders geset, innemen ende hier brengen, ten eynde sijluyden, tusschenwijlen op haer visneringh besigh sijnde, haer vaertuygh daermede afgeladen, herwaerts brengen mogen, maer soo Ul. handel vint, sullen sij haer schapen selfs moeten overvoeren.

Dogh eer Ul. uyt de baey scheyt, sult alvoren onder U vieren over lant, gelijck U gewesen is, eens ondersoecken off de baey van St. Helena niet dicht aen de Saldanha-baey comt te strecken ende dan voorts deselve aff te peylen, meten ende in een kaert te brengen, soo partinent als de Saldanha-baey gedaen is, met opmerckingen van de gelegentheden van water, brant-, off timmer- en ander houtwercken, alsoock de hoedanigheyt ende situatie der bergen, heuvelen, valeyen, etc., die Ul. van den Oliphantshoeck[g] oock nogh eens sult gaen afspeculeren, omme in de lantcaert te cunnen verthonen gelijck van dit Caeplant[1.] gedaen is[h], etc., ende waeromme Ul. dan ten principalen de<r>waerts heen gesonden wort, met vertrouwen Ul. sijn[2.] dingen daerinne met goede devoiren ende opmerckingen ten dienste van d' E. Compagnie na behooren sult waernemen, waermede dan een geluckige heen- en weerreyse toegewenst blijft.

In 't fort de Goede Hope, den 20 October anno 1659.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeecq.'

Alsoo de Watermans, als op den 15en passado aengeroert, weder bij 't fort comen wonen sijn, is Herry met 't *Schape-jachjen* weder bedectelijck na 't Robben-eylant gesonden, sonder dat hem sijn volck gewaer worden[3.], die der soo veel[4.] na vragen off hij noyt in de werelt geweest was.

21 *dito*, nogh al harde Z.Z.Oostewinden met betrocken locht ende wat regen in[+] den morgenstont, die der van de nacht oock eenigsints gevallen was, sijnde 't *Schapejachjen* met dese coelte (wat afgenomen) ten fine voorsz. 's morgens ten 8 uyren onder seyl gegaen. Item oock de vrije Saldanha-vaerders. [+]142

'Dingsdagh, den 21en October anno 1659[i].

Bij de confessie van den sergeant, Allert van Hafte[j], ende andere examinatien meer, niet anders blijckende als dat hij den persoon Gillis van Muyden[k] desen morgen met sijn degen heeft in de borst gesteken, dat hij volgens 't raport van de chirurgijns, ten overstaen van gecommitteerden gevisiteert, van de wonde ten eersten is doot gebleven, dogh dat hij, sergeant, sulcx soude hebben gedaen tot deffentie ende verweringe van zijn lijff ende leven, conform de confessie daervan leggende[5.], etc., tegen 'twelcke geen contrarie getuygenisse off blijcken sijnde te crijgen, is bij den

1. land bij die Kaap.
2. Aantonende dat *Ul.* enkelvoud is.
3. Verlede tyd: vorm wat wissel met *werden*.
4. d.w.s. so weinig.
5. afleggende? In dié betekenis nie in WNT nie.

Raet (versterckt met den schipper ende ondercoopman van 't schip *Malacca*, alsoock den schipper van 't jacht *Erasmus*) eenstemmigh verstaen de saecke wijders te ranvoyeren[1.] aen Mijn Heeren de Gouverneur-Generael en de Raden van India tot Batavia, om aldaer vorders in gehandelt te worden als opgemelte Haer Ed. na derselver goetvinden sullen verstaen te behooren, vermits men hier oock met geen personen van rechtsgeleertheyt versien is, om in soo dubieusen ongeluck den Raet, nogh den perpetrant, tot vorder verhandelinge te adsisteren, ende volgens dien goetgevonden denselven gedetineert per 't schip *Malacca* (daer op bescheyden is) na Batavia te laten varen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jare als boven.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Jan van der Werff
Pieter Gerritsz.
Roeloff de Man
W. van Outhoorn
Pieter Evrard ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

Na 't nemen deser bovenstaende resolutie sijn d' opperhoofden van 't schip *Malacca* afscheyt gegeven ende geïntregeert de brieven ende pampieren aen Haer Ed e tot Batavia[(l)], omme daermede, ende de stucken ten laste van den sergeant bovengemelt, hun reyse derwaerts aen te vervolgen.

22 *dito*, 's morgens clare Z.Z.Ooste-lucht, is voorsz. schip *Malacca* onder zeyl gegaen ende, beoosten 't Robben-eylant deur, ten eersten fraey buyten in zee geraeckt.

[+] 23, 24 *en* 25 *dito*, fraey, stil, warm weer.

Sondagh, *den* 26 *dito*, ydem, als oock den [+]142v

27 *dito*, tot tegen den avont, begond wat hart te waeyen van den Z.Z.Oosten, wesende 's morgens 't vrijluyden-vaertuygh, de *Peguyn*, van 't Dassen-eylant aengecomen, met partije vis, eyeren ende vogels. Item op dato navolgende resolutie genomen, luydende als te weten:

'Maendagh, den 27en October anno 1659[(m)].

Conform onse resolutie genomen dato 27 Augusto passado, den vrij-meulenaer soo verde de hant geboden ende geholpen zijnde, dat zijn gestelde[2.] watermeulen (daer niet mede voort ofte te rechte coste comen) nu fraey aen de gangh is gebracht, sulcx hem, na de alsdoen aengegane conditie, de ceure[3.] gestelt zijnde off hij die

1. verwys.
2. opgestelde, opgerigte.
3. keuse.

wilde in eygendom aenhouden ofte niet, ende bij denselven overleyt, ende langs soo meer siende de groote oncosten daeraen vast, eer der nogh een huys over geset sal worden, vermits nogh maer onder een strojen loosje[1.] is staende, om bij provisie vast onder beginnen te malen[2.], mitsgaders volgensdien sijn werck gansch en gaer abandonnerende ende versoeckende deselve maer in huer te mogen hebben, als wetende geen raet soo grooten somme bijeen te crijgen ende schromende sigh soo verde oock in schult tot swaren intrest te steeken - Soo is, achtervolgens de resolutie bovengemelt, met denselven g'accordeert 't gansche werck (boven d' oncosten tot sijn hulpe bij d' E. Compagnie sedert voorsz. resolutie daeraen gedaen) door d' E. Compagnie aen te nemen ter somma van 218 guldens, 11 stuyvers, 2 penningen, ende wijders een viercant steenen, brantvrij huys daer over te stellen, sonder eenige woninge apart, maer alleen om 't werck van 't gemael onder te cunnen doen ende 't water-rat oock onder te begrijpen voor[3.] 't opschijnen van de son, etc., dat dan gecalculeert is te sullen cunnen vallen met 16 voeten wijte ende 18 à 20 voeten langte, mitsgaders onder een verdiepinge van 13 voeten, daerop een borstweer van 3 voet ende de cap, om oock nogh met eenen tot een corensolder te mogen dienen, ende waeraen de timmerluyden dan ten eersten sijn verstaen te werck te stellen, om de houtwercken te prepareren ende dan in der ijl met het metselwerck oock voort te mogen varen, om alles in behoorlijcke essen[4.] te brengen, welcx oncosten opgeteyckent wordende, weynigh meer met dit waterwerck sullen vallen[5.] als de ossen ofte paerden die tot de rosmeulen in 2 jaren tot achterstal[6.] van den corenbouw aen souden afgedreven[7.] ende pleyn opgehouden moeten worden, volgens rede bevonden preuve.

Ende nademael voorsz. vrij-meulenaer, genaempt Wouter Corn. Mostert, aen 't gemelte waterwerck over vergeefs gedanen arbeyt ende oncosten al vrij wat comt te verliesen ende volgens dien versoeckt, dewijl oock geen ander meulenaer hier nogh aen de Caep is, d' eerste te mogen wesen om deselve in huer te hebben - Soo is hem sulcx billick toegestaen ende wijders g'accordeert dat hij het meelmalen[+] in dese gemelte watermolen alleen sal hebben soo lange hij d' E. Compagnie [+143] ende vrije ingesetenen sal cunnen gerieven, alles met eygen dienaers, mitsgaders oock instaen voor alle ongeluck van brant door het te hart omlopen der meulen, ofte andersints, van binnen door hem ofte sijn volcq, off die hij der mochte laten incomen, met vuer, lont ende tabacqsuygen, etc., ontstaende, de nodige reparatien ende tgene in de meulen breecken mochte, sal half bij hem ende half bij d' Compagnie becosticht worden, schoon d' E. Compagnie de meulen voor eygen heeft aengenomen ende blijft behouden, gelijck oock de solderingh tot bergingh van granen daerboven, als voorseyt, te maken, invougen den meulenaer maer tot sijn gebruyck

1. Vir *lootsje*, soos in K.
2. *beginnen te malen*, te begin maal.
3. teen.
4. staat van bestaan, bedryfsgereedheid.
5. te staan kom.
6. nadeel.
7. afgewerk (deur die arbeid).

sal hebben het onderhuys met het meulewerck, weeghschale ende buylcisten[1.] daerin te stellen doen; als gesegt, 'tgene aen alles dies breeckt ende gerepareert moet worden, sal blijven halff tot sijnen laste ende half voor d' E. Compagnie, boven de schade van brant voorgemelt tot sijnen laste alleen, ten eynde denselven te beter sorge moge comen te dragen, etc.

Ende nademael anno passado bij resolutie van den 26 July[(n)] was gestelt dat hij soude genieten voor 't meelmalen 2 stuyvers, ende mout een stuyver per schepel, met 1 lb. voor stuyffmeel[2.], ende nu, gesien op de meerder gerustheyt, alsoock dat alle vrije luyden soo geen gelt hebben om te betalen, is verstaen bij voorsz. gewicht van stuyfmeel te persisteren ende voor 't gemael wijders te laten scheppen van 't coren, 't sij dan taruw, rogh, garst off mout, het sestiende deel, half voor den meulenaer ende half voor d' E. Compagnie, 'twelck hij dan eens ter weeck sal moeten aen den dispensier van 't fort altemalen leveren, volgens de briefkens met Compagnies merck, die se elck bij den dispensier sullen moeten halen ende sonder welck hij, meulenaer, het minste graentjen niet sal vermogen te malen, op verbeurte van 25 realen van 8en d' eerste reys, de 2 mael dubbelt ende meermalen binnen 's jaers daerinne pexerende[3.], 100 realen, neffens cassatie, volgens oock den eet daerop te doen ende hem voor den Raet sullende werden afgenomen, schoon vooralsnogh niet goetgevonden is eenige pacht op 'tselve te stellen maer om te mogen weten datter vooreerst niet meer gemalen ende geconsumeert ofte verquanselt wort als can gemist worden, ten eynde het tot alles te beter moge strecken.

Ende aengaende des meulenaers deel van het sestiende des coorens voor het gemael, sal hem betaelt ende goetgedaen worden ten prijse als d' E. Compagnie de granen van de vrije luyden is aennemende, dewijl men om te strecken vooreerst[+] elck zijn maentlijcken taxt van coren nogh maer sal distribueren, namentlijck yder [+]143v persoon, hooft voor hooft tot het minste Nederlantse kint incluys, een schepel, sijnde stijff (ofte wat over de) 40 lb., daer 50 lb. broot van can gebacken worden volgens genomen preuve, dogh voor suyghkinders half soo veel.

Ende nademael gissinge gemaeckt wort hier al wat van can overschieten, ende sommige om haer proffijts halven (gelijck rede ondervonden wort) de rest gebacken sullen soecken aen d' een en d' ander te vercoopen, soo is, na gemaeckten overslagh, goetgevonden op het broot dese navolgende prijse te stellen, met wel expresse interdictie van hetselve, 'tzij backer off wie het soude mogen wesen, niet duerder te vercoopen, op verbeurte van het te ligt bevonden broot ende 20 realen boete voor d' eerste, 40 de 2e, ende swaerder correctie bovendien voor de derde off meerder malen daerop bekeurt wordende, soowel dat aen de hier wonende luyden als die van de aencomende schepen duerder mochte worden bevonden vercocht te wesen, namentlijck:

1. kiste waarmee (waarin?) die meel gebuil, d.w.s. gesif word. Ook o.d. 26/7/1658.
2. gewig aan meel wat die meulenaar weens verstuiwing in die maalproses mag aftrek.
3. oortredende.

het tarwenbroot het pont een braspenningh,
het heel- ende halfrogh[1] vooreerst nogh 't lb. 1 stuyver,
witte broot vooralsnogh tot discretie.
Ende opdat den borger ende andere te min bedrogen werden, sal den fiscael ten minste eens ter maent, als 't hem goetduncken sal, met de 2 borgerraden de ronde doen ende het broot visiteren, alsoock sonder eenige conniventie scherp reguart daerop nemen, neffens alles meer daer oock prijs op gestelt is, sonder aensien van persoon, etc.
Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jare als boven.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Evrard ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

28 *dito*, 's morgens nogh al stijve Z.Z.Oostewinden.
29 *dito*, stil weer. Sijn in 't sieckenhuys overleden Jan Cornelisz. van Alckmaer, soldaet, ende Cornelis Hendricxe Hogerbeets van Hoorn, bosschieter, beyde van[+] 't schip *Malacca* sieck alhier verbleven. [+]144
Volle maen, *den* 30*en dito*, stil weer als voren.
Ultimo dito, 's morgens doncker, variable lucht, daer voor de middagh seer stijve Z.Z.Oostewint uyt broeiden.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 458-461. K.A.
(b) Ibid., pp. 462-467.
(c) Engels: The Heads, d.i. die Straat van Dover.
(d) In hierdie tyd was daar oorlog tussen Denemarke en Swede, en die Nederlandse Republiek het in so 'n mate met die Dene gesimpatiseer dat hy in November 1658 'n vloot onder Van Wassenaer na die Sond gestuur het om hulle te help. Dit is dus verstaanbaar dat Sweedse seevaarders hulle nou daarop toegelê het om die Nederlanders skade aan te doen, en dat Engelse kapers die omstandighede tot voordeel van hulleself probeer uitbuit het. Vgl. Backer Dirks: *De Nederlandsche Zeemacht in hare verschillende Tijdperken geschetst*, pp. 398-405.
(e) Sien in hierdie verband *Daghregister*, 31 Maart 1657.
(f) Vgl. C 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 491-493. K.A.
(g) 'n Gedeelte van die land van Saldanhabaai. Sien *Daghregister*, 7 en 24 November en 14 Desember 1659; en kaarte 1 en 9, K.A.
(h) Vgl. kaarte 36, 37 en 41, K.A.
(i) C. 1: *Res.*, *Raad* van *Pol.*, 1651-1663, p. 494. K.A.
(j) Genoem na Haaften in Gelderland. Vir sy volledige, vrywillige verklaring sien C. 326: *Attestatiën*, 1652-1665, pp. 123-124. K.A.
(k) Muiden in Noord-Holland, aan die mond van die Vecht.
(l) Vir hierdie dokumente sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1044-1050. K.A.
(m) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 495-499. K.A.
(n) Ibid., pp. 361-363.

1. halfrog, halftarwe.

November anno 1659

Adij, *primo dito*, continuerende harde Z.Z.Oostewinden, ende is op dato d' eerste[+] Hollantse roos aen de Caep gepluckt van roseboomen anno passado hier gecomen, ende staen de kerse- ende mispelboomen jegenwoordigh mede al fraey te bloeyen[(a)]. Item oock eenige lemoenboomtjens, etc., wordende bij sommige de garst mede al afgemaeyt van die se wat vroegh in de Meymaent gesaeyt hebben. [+]144v

Sondagh, *den* 2 *dito*, stil, warm weer ende 's namidaags na gewoonte van dese tijt des jaers wat stijve Z.Z.Oostewinden.

3, 4 *en* 5 *dito*, al meest een[2.] weer tot 's middags, begond een fraeye, drooge N.Weste-cou uytter zee te waeyen.

6 *dito*, doncker, betrocken locht en de wint N.West, met wat stoffregen.

7 *dito*, ydem, met altemet een slaghregen en de wint als voren, waermede 's morgens

2. eenderse, dieselfde soort.

vroegh ten 6 ende 7 ueren uyt de Saldanhabaey hier wel aenquamen 't vrijluydenvaertuygh, de *Peguyn*, met wat visch ende eyeren, ende Compagnies *Schapejachjen* met 18 schapen die de genoemde vrije luyden daer voor dato gehandelt en op 't Schape-eylant in dito baey geset hadden, hebbende dese mael geen handel vernomen, maer uyt de strantlopers verstaen dat de Cochoquas lantwaert in geweecken waren.

Soo hadde oock den lantmeter, Pieter Potter, de baey St. Helena besocht, maer bevonden heel onbeschut anders als voor de Z.Z.Oostewinden, sonder water off branthout, oock vrij clippigh ende volgens dien onraedsaem voor schepen aen te doen, als sijnde maer een inwijck.

Maer den Oliphantshoeck van de Saldanha-baey had na sijn seggen bevonden fraey boulant te wesen, wel versien van water ende branthout, mitsgaders gansch civil[1.] tot een eylant te maecken om alderhande vee ende oock verckens, soowel als op St. Helena, te planten, mitsgaders 'tselve oock bequamelijck met een redout voor alle natien te cunnen bewaren, 'twelck, vermits d' Engelse St. Helena innemen, den Commandeur voornemens is selfs eens nader aff te gaen speculeren ende off dito plaetse voor Compagnies schepen (de Caep verbij raeckende) niet soude cunnen tot een nader wijck dienstigh wesen, eer sulcx d' Engelse te weten comen ende daer nestelen, mitsgaders alsoo d' E. Compagnie van die schone baey diverteren mochten, etc.

[+] 'Vrijdagh, den 7en November anno 1659[(b)].

Op gisteren de vrije luyden alomme na vermogen uyt Compagnies beestiael [+]145
weder versien hebbende van treck- ende melckbeesten, namentlijck die daervan door de rovende Hottentoos zijn gerooft ende ontbloot geworden, om haren bou[2.] mede waer te mogen nemen, dewijl se deselve om hun jegenwoordigh mayende[3.] coren in te rijden ende de stoppelen weder onder te ploegen, etc., op 't hoogste nodig hebben, soo is goetgevonden tot te seecker bewaringe van deselve 't navolgende te ordonneren ende bij forme van placcaet te doen promulgeren ende affigeren[(c)], te weten:

Dewijle de vrije luyden welck haer ploegh- ende melckbeesten (sommige altemalen, ende andere gedeelte, van de Hottentoos waren ontrooft) dese weecke met andere van d' E. Compagnie weder te borgh na vermogen in de plaets sijn versien geworden om haren bou mede waer te nemen, etc., ende nademael de overluyden[4.] wel 't meeste pericul lijden om van deselve weder berooft te worden, waertegen geen beter middel uyt te vinden sij, als met[5.] een schutweringh van palen ende boomen te maken, gelijck d' E. Compagnie jegenwoordigh is onder handen hebbende, tusschen de wachthuysen Keert de Koe ende Kijckuyt - Soo is goetgevonden de gemelte overluyden, off alle die aen de overzijde der reviere Liesbeecq wonen,

1. sonder veel koste.
2. landbou.
3. 'Passiewe' teenswoordige deelwoord.
4. boere oorkant die Liesbeek.
5. Of *met*, of *te maken* is oorbodig. Kontaminasie van twee konstruksies.

te bevelen dat elck soo verde hare landerijen leggen, soo vele palen ende boomen uyt 't bos sullen met eygen wagens halen als d' E. Compagnie sal laten gereet maken om hun lant door behulp van Compagnies timmerluyden daermede oock soodanigh af te schutten; item oock die aen dees sijde wonen, de plaetsen van de riviere daer eenige beesten soude cunnen deurgedreven worden, sullende 'tgene buyten iemants landen openlegt bij d' E. Compagnie alleen voorts tot meerder beschermínge insgelijcx, ofte met pega-pega's afgeslooten ende met bittere amandelboomen[1.] beplant worden, gelijck de vrije luyden mede sullen moeten doen soo haest voorsz. schutweringh sal afgemaeckt wesen, ende waertoe deselve oock, om te eerder voortgangh te maken, bovendien voor niet het hout sullen mogen hacken ende halen uyt alle de bossen uytgesondert Compagnies off Leenderts bossen[(d)], ende de palen, soo verre die in de gront moeten staen, wel branden om te langer te mogen dueren, langh 8 voet, met 2 dubbelde boomen[2.] ende 6 voet yder van den anderen, evenals d' E. Compagnie onderhanden heeft, gelijck boven geseyt is, ende dat al den eersten dagh voor den laetsten[3.], alsoo de nootsakelijckheyt sulcx op 't hoogste is vereyschende.

Soo is oock noodigh geacht dit volgende te emaneren tegen eenige voorvechters[4.], etc.:

Aengesien gemerckt wort dat sigh vele weynigh ontsien de geringe boete van[+] 10 realen gestelt op 't mes-trecken, maer sommige daervan nogh al even lichten[5.] [+]145v hant hebben - Soo is goetgevonden dat die sijn mes off eenigh geweer treckt, voortaen sal verbeuren volgens den generalen articulbrieff 6 maenden gagie ende de vrije luyden 25 realen van 8en, al waer 't dat niemant daermede gevulneert[6.] off gequest hadden, ende die van de vrije luyden onvermogen[7.] is te betalen, sal aen Compagnies wercken gestelt ende gehouden worden, soo lange[8.] sulcx sal ingedient hebben tegen 9 guldens per maent, alsoo verstaen wort sulcx tot voorcomingh van veele ongelucken ende de meeste gerustigheyt van 't gemeen te strecken.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope ten dage ende jare als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Evrard ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

1. Waarvan daar vandag nog oorblyfsels is.
2. d.w.s. die 2 horisontale balke.
3. *den eersten dagh voor den laetsten* = ? Dit moet so iets beteken as: sonder verlies van tyd.
4. baasbakleiers, veglustiges.
5. geneig (gereed) om die mes te trek.
6. H: *gevulmeert*.
7. So in albei tekste; vir *onvermogend*.
8. Verstaan: *totdat*.

8 *dito*, betrocken weer ende variable luchjens, meest uyt de westelijcke kant, waermede heden 't *Schape-jagjen* afgevaerdigt is na 't Robben-eylant met navolgend briefken geschreven aen Rijck Overhagen:

‘Hier neffens worden U toegesonden 40 oud' ende jonge verckens. Laet ons weten hoe d' ander varen ende off er oock na U[1.] voor desen gesonden schrijven altijd cost genoegh voor deselve sal wesen, opdat men U anders van hier accommodere met groente, die gij laetst afgeschreven hebt.

Soo sullen wij oock verlangen te weten hoe 't met de schapen ende conijnen gaet, ende laet 't jachjen altijt vol schelpen wederom comen.

Let emmers wel op het vuyren als er tegen den avont schepen voor de wal sijn, na d' ordre Ul. voor desen ter hant gestelt, ende als gij branthout daertoe gebreck crijgt, vergeet niet ons sulcx over te schrijven, om U daervan telckens bijtijts op voorraet te mogen versien.

Hiermede Gode in genade bevolen en gegroet van

Ul. vrunt,
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeecq.’

Sondagh, *den* 9*en dito*, 's morgens betrocken lucht ende westelijcke coelte.

10 *en* 11 *dito*, 's morgens sachte westelijcke, ende 's namiddaegs stijve Z.Z.Oostewinden[+] met warmte ende droogte, volgens gewoonte van dees tijts jaers.

12 *en* 13 *dito*, gedurige stijve Z.Z.Oostewinden tot tegen half voormiddagh, [+]146 begond wat te stillen, dogh tegen den nacht uyt den vorigen hoeck weder stijff te waeyen.

Nieuwe maen, *den* 14 *dito*, 's morgens stil.

15 *dito*, 't luchjen westelijck.

Sondagh, *den* 16 *dito*, 's morgens mistigh en de wint als gister, waermede 't *Schapejachjen* omtrent midnacht van 't Robben-eylant is aengecomen met navolgendt briefken geschreven aen den Commandeur, etc., luydende als te weten:

E.E.Heer,

‘Den 13en, het jacht weder afgevaerdigt met schelpen, heeft met[2.] jacht seer slecht gestaen door de harde wint, is van sijn anckers gespilt ende in de clippen (tot alle geluck in een cleyn santbaeyken) gedreven; maer heeft veel schade van de clippen gecregen, als UE. selfs best sien sal.

UE. schrijft van 40 verckens: heb niet meer als 36 ontfangen en 4 back[3.]; ben oock al 6 van doot en daer sullen nogh al meer volgen, al van het jonge goet, hebben geen melck in de beenen ende de oude sijn soo mager dat het vel de beenen

1. *na U* = Ndl. *naar* (*volgens*) *uw*.
2. *met 't*.
3. ? So in albei tekste. Brill lees *bock*, wat met die oog op onderstaande: ‘Heb oock een jonge bock,’ nie reg sal wees nie.

samenhout, en de eerste sijn soo vet off sij gemest waren. Weet tot de overige oock haest[1] raet om wel in 't vlees te crijgen, alsoo hier nogh geen groente manqueert ende jonge duyckers[2] ende eyeren genoegh te becomen sijn, manckeert niet anders als nogh twee slaven om het goet te dragen, vermits de 2 slavinnen aen 't schulpedragen sijn.

Het getal van de schapen is tegenwoordigh 53, sijn soo vet dat se schudden. Heb oock een jonge bock.

Den aenteelt van de conijnen gaet heel wel; vinde aen alle quartieren van 't eylant conijnen met 6 à 8 bij malcander, dogh meest in 't Zuyden.

Het vueren voor d' aencomende schepen sal niet manqueren; wort alle avont na gesien. Heb oock vooreerst nogh branthout genoegh.

Hiermede gaen 6 vissen.

(Onder stont:)
Blijve UE. dienstverplichten dienaer ende onderdaen,
(Was geteyckent:)
Rijck Overhagen.'

17 *dito*, betrocken weer en de wint als voren tot omtrent midnacht, begond weder[+] stijff te waeyen van den Z.Z.Oosten, [+]146v

18 *dito*, 's morgens nogh aenhoudende tot 's namiddags, als wanneer 't stil wiert.

19 *dito*, weer ende wint als de vorige dagen. Ende is overleden eenen Matijs Dijckelman, van Mullen[(e)], adelborst uyt 't schip *Malacca*, hier sieck aen lant verbleven.

20, 21 *en* 22 *dito*, al meest eenderley weer.

Sondagh, *den* 23*en dito*, 's morgens lieffelijck sonneschijn-weer ende 't luchjen N.westelijck.

24 *dito*, idem, ende is tegen den avont per 't *Schapejachjen* na de Saldanha-baey vertrocken den fiscael Abraham Gabbema, neffens de schippers Mangus Hendricx. ende Cornelis Lodewijcksz. omme de gelegentheyt van deselve eens na te sien, achtervolgens d' onderstaende

Memorye om de Saldanha-baey[3] wat nader te ondersoecken ende aff te speculeren navolgende saecken, te weten:

Dewijle d' Engelse St. Helena schijnen te besetten voor haer selfs ende wij sedert die cuntschap[4] weder hebben gespeculeert op een wijckplaets voor Compagnies schepen die somtijts dese baey door stijve Z.Z.Oostewinden verbij raecken, waertoe bevonden hebbe de Saldanha-baey de bequaemste te wesen volgens d' aenwijsinge der vrinden gedaen, die daerop haer genegentheyt hebben gethoont om sulcx eens na te sien, 'twelck wij, ten dienste van de Compagnie niet onraetsaem maer noodigh

1. spoedig, gou. Dit kan ook in teenstelling met *haast geen raat* gebruik wees, en sal dan beteken: wel, seker, stellig.
2. die seevoëls.
3. Kyk kaart Deel I, teenoor bls. 350.
4. inligting.

achtende, seer gaerne hebben aengenomen ende daertoe 't *Schapejachjen* geprepareert ende volgens dien dese navolgende pointjes op 't papier gestelt om tot versterckinge Uwer memorie te dienen ende op te mogen mercken, namentlijck:

Off het naeste ende verste binne-water in 't lant ofte valeyen van den Oliphantshoeck, tusschen de Rietbaey en de Waterplaets(f) met graven bequaem (voor schepen te crijgen) sal te maecken wesen;

Item dat oock in Lacusbaey(g), 'twelck volgens bericht met een grip[1.] van boven af te leyden wesen soude;

Hoedanigh den Oliphantshoeck best met palen, graven off andersints op zijn naeuste soude af te setten wesen voor 't deurjagen der beesten door de Hottentoos, etc.;

Waer best een redout off ander vastigheyt te stellen, diffencyff voor Europise natie, ende hoedanigh;

+ Off de stranden soo onaencomelijck[2.] sijn ende 't lant sulcx gelegen dat men met geen canon boven bij voorsz. redout soude cunnen comen, vermits de heuveligheyt van onder de strant ende de clippigheyt meest overal langs deselve; +147

Hoe oock de naeute van de Rietbaey af te setten met graven, palen off op te stapelen clipsteen, als 't schapecrael op 't Robben-eylant, om tot een verckenshoeck af te scheyden ende 't ander tot bou- ende weylanden te gebruycken, etc.;

Item off aldaer off ergens eenig bequaem timmerhout, palen ende clipsteen bij der hant off ergens anders bequamelijck te becomen is;

Ende beneffens de gelegentheyt van 't water, voornamelijck mede te speculeren op de bequaemheyt van de bougronden van 't grootste parck[3.] des Oliphantshoecks tot aen de Waterplaets voorsz. incluys;

Alsoock op de groente voor verckens achter de Rietbaey voorsz., waervan op 't Robben- ende Dassen-eylant empassant inspectie cunt nemen wat deselve daer graegst ende doorgaens eeten, om ginder te beter acht op te nemen[4.], etc.;

Gelijck dan oock op voorsz. eylanden mede te sien hoe sigh de gesaeyde Hollantse ende St. Helenase porceleyn, Caepse seyer[5.], malve, sparry[6.] ende ander groen sigh in 't wassen aenstelt, als oock den tier[7.] der verckens, schapen, conijnen ende dassen, etc., den fiscus genoegsaem bekent.

Om na 't water aen voorsz. plaetsen te graven, gaen mede twee schoppen, 2 spaden, 2 houweelen, 2 coevoeten ende 2 braetspeden[8.], mitsgaders tot 11 personen provisie voor een maent, met hope Ul. te samen met gesontheyt na gedaen onder-

1. watersloot.
2. onbevaarbaar, sonder landingsplek.
3. perseel, lap grond.
4. *acht nemen* is verouderd behalwe in: *in acht nemen*. In Mndl. is *acht nemen* gevolg deur die genitief: *acht nemen des*. In teenswoordige Ndl. *acht geven*, *acht slaan op*.
5. *Caepse seyer* = ?
6. Die gewone vorm in Ndl. is *spurrie*. K het hier *sporry*, die vorm ook o.d. 10/7/1658, fol. 128. Almal van Lat. *spergula*.
7. groei, aanwas. Hier miskien alleen: hoe die varkens, ens., aard.
8. Seker nie om mee te grawe nie!

soeck binnen voorsz. tijt wel ende salvo sullen wederkeeren - dat Ul. d' Almogende gunne, alsmede wij.
UE. goede vrunden

(Ende was geteyckent:)
Jan van Riebeecq ende
Roeloff de Man.'

25 *dito*, tegen den avont stijve Z.Z.Oostewinden, welcke den
26*en dito*, 's morgens even hart aenhielden.
27 *dito*, betrocken, variable locht met wat regen ende donder, welcke swaerste hier qualijck soo hart valt als in 't Vaderlant den gemenen lichten donder.
Volle maen, *den* 28 *ende* 29*en dito*, betrocken weer met N.Weste-coelte ende weynigh regen.
Sondagh, *den laetsten dito*, idem, waermede desen nacht uyt de Saldanha-baey hier[+] is aengecomen het vrijmans-vaertuygh, de *Zeeleeuw*, vol droge vis, met tijdingh dat Compagnies *Schapejachjen*, haer ander vaertuygh, de *Peguyn*, verleden [+]147v
Dingsdagh hier voor de baey ontmoet ende 24 schapen overgegeven had, mitsgaders waervan 21 stucx levendigh op 't Robbeneylant geset, wesende de *Peguyn* doen weder terugh na voorsz. baey gekeert, als oock des anderdaegs Compagnies vaertuygh, nadat onder voorsz. eylant wat schade aen anckers geleden hadde door de stijve Z.Z.Oostewinden, hebbende doen voorts het Dassen-eylant aengeweest ende dat oock besigticht, sulcx sijluyden eergister (Vrijdagh wesende) eerst in de Saldanhabaey aenquamen, daer voorsz. vrije luyden nogh 18 schapen op 't Schapen-eylant hadden lopen, gereuylt sedert haer vertreck van de Hottentoos die daer nogh lagen, ende den fiscael (soo haest in de baey gecomen was) met de schippers Mangus ende Cornelis Lodewijckse na toe gevaren is om met haer verder sien te handelen, dogh wat sij sullen uytgerecht ende opgedaen hebben, wisten dese luyden niet, alsoo sijluyden onderwijlen vandaer t'zeyl gingen, sooals haer ander vaertuygh, beneffens compagnies, denselven Vrijdaghavondt daer oock bij gecomen is.

Eindnoten:

(a) Kort ná die eerste roos, t.w. op 13 Desember 1659, is ook die eerste ryp kersie aan die Kaap gepluk. Sien *Daghregister* onder hierdie datum.
(b) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 500-502. K.A.
(c) Hierdie plakkaat is twee dae later bekend gemaak. Vgl. *Kaapse Plakkaatboek*, *I* (1652-1707), pp. 53-54.
(d) D.w.s. die Kompanjie en Leendert Cornelissen se bosse.
(e) Waarskynlik Mullem, 'n dorp in Oos-Vlaandere.
(f) Vgl. kaarte 2 en 9, K.A. Laasgenoemde kaart is afgedruk in *Daghregister*, I, p. 350.
(g) Ibid., en ook kaarte 1 en 3, K.A. Lacusbaai is genoem na Hendrick Lacus, wat landmeter Pieter Potter op sy tog na Saldanhabaai in Julie - Augustus 1659 vergesel het. Sien *Daghregister*, 29 Julie 1659 (Memorie). In die ou tyd was Lacusbaai ook bekend as Baviaansbaai, maar vandag heet dit Noordbaai.

December anno 1659

Adij, *primo dito*, betrocken weer ende westelijcke wint als voren tot tegen den[+] avont, wiert het weer claer ende 't luchjen Z.Z.Oost. [+]148

2 *ende* 3*en dito*, al één weer met variable luchjes, sijnde op dato 't vrijmans-vaertuygh, de *Zeeleeuw*, weder na de Saldanha-baey op zijn visneringh vertrocken ende de lantbouwers alhier overal even besigh in den oegst aen 't mayen van den bruynen taruw ende rogh, die op meest alle plaetsen seer treffelijck is geslaegt, gelijck oock de garst mede redelijck bevallen, elck al meest binnen in sijn schueren ende

op mijten[1.] heeft, latende het sigh met den witten taruw, Gode loff, mede niet min gewenscht aensien, die wat later rijp wort ende na alle apparentien (nietjegenstaende den stut[2.] door der Hottentoos oorlogh in den verleden bou) dit saysoen nogh al treffelijck wat afleveren sal) soo 't Godt d' Heere maer gelieft dat wij se mede soo gerustigh mogen incrijgen als 't sigh tot nogh schijnt te laten aensien, vermits sigh nogh geen onheyl van de moetwillige Hottentoos haer gedreygde bran<t>stigtinge in 't coren en verthonen, daer d' Almogende wil voor wesen[3.].

'Woonsdagh, den 3en December anno 1659[(a)].

Dewijle het, Gode loff, jegenwoordigh soo verde met den corenbou alhier is g'advanseert dat wij daeruyt al comen gespijsigt te worden, ende begonnen is voor 's Compagnies guarnisoen ende werckvolcq alle maenden 40 lb. versch gebacken broot, beneffens de costgelden, tot rantsoen te verstrecken, welck broot te backen vrij groote ombragie[4.] voor d' E. Compagnie is gevende, behalven de meerder dienaers daerop te houden, etc., sulcx al van overlangh uytgestroyt zijnde van een vrije backerije te willen vergunnen ende sigh eyntlijck daerop in vrijdom hebben aengeboden de personen Louwijs Richart, binnen-, ende Claes Lambertse van Aelsmeer, buyten-cocks van d' Compagnie, welcke 't eerste broot voor des Compagnies dienaers tot heden hebben gebacken ende preuve genomen, waermede sijluyden sullen cunnen ofte mogen behouden blijven; item bij ons daerop tot Compagnies voordeel niet min oock gelet - Soo is na verscheyden genomen deliberatien goetgevonden haer vrijdom ten dien fine toe te staen ende voorts met deselve g'accordeert, dat sij voor yder schepel coorn, 'tzij taruw, rogh ofte beyde ondereen gemengt, soo 't meel van de meulen comt, aen d' E. Compagnie sullen hebben te leveren 50 lb. broot nadat het een nacht sal overgelegen ende beslonckenˆ sal wesen, sonder oock eenige blom daeruyt te siften, ende dat sij dan voor ˆ148v backen van soodanigh schepel coren ofte 50 lb. broot sullen genieten: 9 stuyvers aen gelt, off 3 lb. fijn gebuylt[5.] meel à 3 stuyvers 't lb., van d' E. Compagnie voor dato uyt 't Vaderlant in vaten overgesonden, ten eynde sijluyden daervan witte broot, koeckjes, kraeckelingen[6.] en ander geback souden mogen maecken, tot gerief van die wat delicater willen leven, mitsgaders soodanigh gebuylt broot mogen vercoopen tot 3 braspenningen 't lb., ende fijnder na discretie.

Ende nademael voorsz. Louys een goet pasteybacker, brader ende cock is, soo wort hem ende sijn maet voorsz., soolange sij te samen blijven, oock vergunt alle gebacken, gebraden ende gesoden[7.] spijse van allerhande soorte tot gerieff van iedereen te mogen gereet maecken ende vercoopen ende wijders soo deselve conform

1. Afr. *miet*, *mied*, met ongediftongeerde lang i. Die gewone Afr. mv. is *miedens*. Vandaar die spelling *mied*.
2. belemmering, stilstand.
3. *daer d' Almogende wil voor wesen*, moet beteken: wat die Almogende mag voorkom, verhoed.
4. Letterlik: skaduwee. Hier so iets as: ongerief, onkoste.
5. gesifte.
6. soort bros koekie, meestal in die vorm van 'n 8.
7. gekookte.

haere vrijbrieven sullen te rade worden, excepto tapneringh, sullen haer geensints mede bemoeyen, alsoo aen de 2 herbergiers bij 't fort ende den cleynen tap[1.] van de vrije vissers op de Soute-reviere geriefs genoegh voor de vernachtende luyden van de schepen, etc., dienaengaende te becomen sij.

Ende vermits der nogh geen backershuysingen sijn gebout, sijn voorsz. eerste vrije backers des Compagnies oven ende backplaets buyten 't fort in de gemeene combuys, beneffens een cleyn vertreck daer annex staende, soo lange voor niet vergunt te gebruycken, tot sijluyden, off iemant anders voor haer, een bequaem huys ende gelegentheyt sullen gemaeckt off laten maecken hebben.

Ytem wijders oock toegestaen, dat niemant buyten haer (soo langh sij raet weten ydereen te gerieven) eenigh groff off wit broot, koekjens, craeckelingen ende wes meer de brootbackerije aengaende sullen vermogen te vercoopen, op verbeurte van 'tselve ende 20 realen boete daerenboven, ⅓ voor haer (soo sij iemant daerop betrappen) ende de rest pro fisco ende den armen, met dien verstande noghtans, dat de herbergiers ende gasthouders of andre, eenige toebereyde cost, item oock de huysluyden in 't landt melck, boter, eyeren off andersints voor den passerenden man te coop hebbende, daertoe wel van haer eygen broot sullen mogen tot gerieff voor gelt toedoen[2.] sooveel sij tot hare spijse aldaer mochten noodigh hebben te eeten, gelijck op meer plaetsen ten platten landen buyten den backers toegelaten sij, maer niet tot provisie voor eenige langer off meerder tijt, ofte oock om wegh te dragen ende na boort te brengen, 'twelck voorsz. vrije backers op conditie voorsz. alleen toegelaten blijft, ten eynde oock in de wicht van 't broot geen fraude door andre en come te geschieden, nogh den gemeenen man van de aencomende schepen (als oncundige) te min te cort gedaen worde, waerop den fiscus last sal hebben te letten ende extract van desen aengaende ter gewone plaetsen te doen promulgeren[+] ende affigeren, opdat yder gewaerschout blijve, sigh te hoeden voor schade. [+]149

Ende aengesien de personen Willem Pieterse van Nimmegen, Michiel Bartholomeus van Swol ende Dirck Corn. de Jonge Neuteboom (primo October anno passado over begane schapedieverije, etc. gecondemneert in een bannissement van 5 en 6 jaren) haer sedert in alle occasien, ende voornamentlijck staende des Hottentoos oorloge, seer wel hebben gedragen - Soo is bij desen oock goetgevonden deselve van voorsz. haer bannissement te relegeren[3.] ende weder op vrije voeten te stellen, namentlijck Michiel Bartholomeus ende Cornelis de Jonge Neuteboom, om haer alhier aen de Caep als vrije timmerluyden te erneren ende Willem Pietersz. in Compagnies dienst tot sijn vorige gagie van 10 guldens per maent aen den lantbou te gebruycken, mits voorsz. vrije timmerluyden van nu nogh 12 ende Willem Pietersz. 16 jaren aen de Caep sullen blijven wonen, verstaende na Nieuwjaersdagh

1. klein herberg met ‘vergunning’.
2. byvoeg.
3. Sic. Van Latyn *relegare*, verban? of *relegere*, terugneem? of skryffout vir *releveren*, onthef?

aenstaende, als wanneer voorsz. Willem Pietersz. gagie voorsz. oock sal ingangh nemen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jare als boven.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man
Pieter Evrard ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

4 *dito*, goet weer als boven, is overleden eenen Jacob Meyndertse van Quanen met *P. Royael* in Maert voorleden voor soldaet hier gecomen ende om sijn goede kennisse van timmeren en deuchtsaemheyt naderhant gevordert geweest tot ondertimmerman à 16 guldens per maent.

5 *ende* 6 *dito*, lieffelijck weer met variable luchjens als voorsz.

Sondagh, *den* 7*en dito*, ydem.

8 *dito*, goet weer als voren ende 't luchjen N.westelijck, quam daermede tegen den avont uyt de Saldanha-baey het vrijmans-vaertuygh, de *Peguyn*, met 21 schapen, in dito baey beneffens nogh 8 stucx daer op een eylant loopende, gereuylt van Oedasoa's volcq.

Ende soude den fiscael en de schippers met Compagnies vaertuygh voornemens sijn geweest des anderen daegs mede te volgen, moetende Lacus- ende Pottersbaey[(b)] nogh eerst besoecken, ende hadden sijluyden bij haer in 't vaertuygh de tolckinne Eva, die den Commandeur wilde comen spreecken, leggende Oedasoa daer in de[+] baey wel met over de 16000[(c)] van sijne Saldanhars. De nader waerheyt en wat Eva sal te seggen hebben, staen met de comste van de fiscael haest te vernemen. [+]149v

Herry ende den gevangen Hottentoo waeren over 8 à 10 dagen van 't Robbeneylant met d' onse haer schuytje des nachts deurgegaen, dogh was soo leck, dat niet getwijffelt wort, off sullen 't niet hebben cunnen boven houden ende, al overcomende, in de brandingh tegen de strant (seer hoogh ende 7 à 8 baren in zee gaende) moeten verdroncken sijn[(d)], te meer het alsdoen een redelijck stijve westelijcke wint woey, dat oock een gladde leger ende te slimmer voor haer sal geweest zijn. Echter is ordre gestelt morgen vroegh 5 man te senden, na deselve langs strant te soecken tot over het Dassen-eylant incluys, om te sien wat men van haer ergens sal cunnen vernemen.

9 *dito*, mottigh weer ende westelijcke coelte, is den corporael Elias Giers 's morgens vroegh met sijn vijven ten eynde voorsz. uytgesonden.

10, 11, 12 *ende* 13 *dito*, fraey, betrocken weer met meestal westelijcke luchjens, ende quam den corporael Elias Giers met de zijne wederom, rapporteerende dat omtrent 1½ dagh reysens van hier in een sandige inham, bij een plaetse door d' onse genaempt de Zantzee[(e)], vermits de hoge santbergen, aldaer gevonden hadden een schuytjen

met 2 riemen, hoog op strant, offter met handen opgehaelt was, dogh costen geen spoor off gelijck van dien van menschen ergens vernemen, sijnde derhalven langs de strant voortgegaen tot tegenover het Dassen-eylant, tot waertoe niet verder meer vernomen hadden, medebrengende een riem ende ijsere dol[1], waeraen volcomentlijck bekend wiert, dat dit het schuytjen was, daer Herry ende den anderen Hottento mede van 't eylant gevlucht waren ende volgens dien na alle apparentien sullen ontcomen wesen. Wat hij sal uytrechten, staet mettertijt vernomen te worden, sijnde de meninge daervan divers, sommige quaet, andere goet ende <dat> hij met aenbrengingh van Chainouquas volcq, eenigsints sijne beste vrunden wel wesende, met veel beesten (als eens gedaen heeft) sigh wel weder mocht soeken in de gratie te brengen, aen 't fort verschijnen om over de Watermans (sijn oude volckjen) weder te regeren.

Heden is d' eerste rijpe kers aen de Caep gepluct van een kersseboom, die stijff 3 jaren hier in de thuyn gestaen heeft.

Nieuwe maen, *Sondagh*, *den* 14*en dito*, 's morgens 't luchjen uytten N.Westen, waermede 't *Schape-jachjen* uyt de Saldanha-baey aenquam met de fiscael en de schippers Mangus Hendrixsz. ende Cornelis Lodewijcksx., welcke raporteerden de baey na d' affteyckeningh wel ende seer bequaem tot scheepsbergingh hadden bevonden. Dogh aengaende bougronden op den Oliphants-hoeck sonderlingh niet,[+] sulcx 't aengegevene dieswegen soo breet niet was ende 't water mede niet seer [+150] bequaem om langh te dueren, als sijnde wat brackachtigh.

De tolckinne Eva, uyt eygen wil ende begeerte, met toestemminge van haer swager Oedasoa, per voorsz. *Schape-jachjen* mede overgecomen sijnde, seyde dat se haer swager de bootschap hadde gedaen, namentlijck dat wij om sijn voorspraeckende versoeckshalven met de Caepmans wel weder vrede wilde maken als sij al de geroofde beesten ende schapen wederom brachten, etc.. Dat Oedasoa hun had laten aendienen ende de gestolen beesten doen vertoonen, dogh hadden hem 't vierde part niet laten sien. Echter had hij haer sijn vlaggetjen overgegeven ende gesegt dat se haer gecommitteerde daermede aen 't fort souden senden ende aenbiedinge doen van al de gerooffde beesten, met belofte van haer na desen beter te dragen, etc., willende hij nu dieper in 't land trecken ende haer niet verder bij haer[2] hebben (schoon sij daerom gansch hertelijck hadden versocht), dat hij haer geweygert ende geseyt soude hebben dat se bij de Duytsen weder soude soecken vrede te maken eer se van deselve eens schielijck overvallen wierden, 't welck sij hem souden belooft hebben, sullende daer in de baey met de cleyne Chariguriquas maer alleen blijven leggen, alsoo de groote Chariguriquas ende de Gorachouquas ofte Tabacqdieven al diep te lande in vertrocken waren om andre weyden, gelijck rede oock Ngonnomoa, Oedasoa's secundo. Ende soude hij selfs nu oock al opgebrooken wesen - sulcx,

1. pen waarom, of holte waarin, roeiriem beweeg, Eng. *rowlock*.
2. *hem?*

indien men jegenwoordigh een galjoot had, soud men met vreemde vlaggen in de baey comende onse voorsz. vianden fraey aen boort locken ende treffelijck overvallen ende verrassen cunnen, maer is te duchten dat Herry bij haer gecomen wesende, wel wat nau sal doen op hoede wesen ende vertellen hoe men hem laetsmael met een deel soldaten heeft doen reysen, waer men haer opvinden soude, etc., hoewel Eva van opinie is, dat hij sulcx niet sal derven verhalen, maer dat hij, om sigh weder in de gratie te brengen, soude soecken met veel beesten aen 't fort te comen van de Chainouquas, daer hij nogh redelijck wel bij staet, welckers capiteyn Chaihantima (voor desen veel van geschreven ende wiens vrouw, van Chobonas geslacht ende met goude chieragie[1.] behangen wesende, van de Cochoquas dootgeslagen is) van sijnen heere den Chainouquar is verjaegt omdat in die rencontre soo veel van sijn volcq om sijn vrou's halven verslagen waren, sijnde hij, Chaihantima, derhalven met 5 huyssen ende veel beesten mede bij de Caepmans comen wonen.

[+] Den tolck Doman was van sijn schoot door de schouwer[2.] gecregen, weder genesen, maer den arm lam gebleven, dervende niet weder bij den Commandeur comen, als vresende dat opgehangen soude worden, maer de rest haeckte seer na vredemakingh, dogh dorsten sigh nogh niemant qualijck na 't fort begeven. D' uytcompst sal den tijt leeren ende van Godt de Heere ten besten moeten ingewacht worden. [+]150v

Heden is 't *Schapejachjen* weder afgevaerdigt na 't Robbeneylant, met navolgend briefken geschreven aen Rijck Overhagen, luydende als te weten:

'Wij hebben met groote verwonderingh uyt de vrije Saldanhavaerders verleden Maendagh gehoort, dat Herry met het cleyne schuytjen ende 2 riemen van 't eylant bij nacht was weggeroeyt, waerop wij dan ten eersten volcq langs de strant gesonden hebbende, omtrent 1½ dagh reysens van hier in een inham bij de Sant-zee boven op strant een schuytjen hebben gevonden met 2 riemen daerbij, van welcke wij bij desen een oversenden, neffens een ijsere dol die daerin gesteecken heeft om bij U gesien ende bekent te worden off het oock de riem en dol is van het schuytjen daer Herry met den anderen Hottento mede is deurgegaen. Wij cunnen niet bedencken hoe hij dat heeft durven bestaen, nogh oock dat Ul. geen beter sorge voor de riemen hebt gedragen, ende deselve na de voor desen gegeven ordre 's nachts in huys gehaelt, daer gij na desen beter op sult moeten passen als men U weder een ander schuytjen toesent, opdatter dan de slaven oock niet mede deurgaen.

Wij sullen oock verlangen[3.] hoe de schapen, door den fiscael daer laest opgeset, al aerden, ende off er oock nogh geen cost voor de varckens noodigh is in dese droge tijt - dat Ul. niet vergeten moet ons bijtijts te laten weten, als oock telckens 't getal van deselve en de schapen. Item, hoe de Hollantse gesaeyde porceleyn ende ander groen al slaegt.

1. sierade.
2. Vroeë voorbeeld van verlies van *d* tussen vokale in Hollands.
3. d.w.s. verlang om te hoor.

Aen 't uytroeyen der slangen moet niet verslapt maer nogh al even naerstigh gevordert worden, alsoo wij vooreerst geen schulpen meer tot calck sullen noodigh hebben ende daerom, dat nu op voorraet bij de wercken is, maer in 't jachjen geladen worden sal, d'adviso. Ende gegroet van

Ul. goede vrunden,
(ende geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man ende
Abraham Gabbema.'

Desen middagh is door den opperchirurgijn, Mr. Wiljam Robbertson van Dondey[(f)],[+] een groot verraet ontdeckt, waervan 3 van de principaelste sijn in hechtenisse [+]151 gecregen ende overal goede wacht gestelt.

15 *dito*, sijn nogh 5 in hegtenis becomen, alle Compagnies dienaers, mitsgaders 2 in 't lant gevlucht ende oock verleden nacht een vrijmans knecht. Item bij examinatie voor den Raet openbaer geworden datter 4 Engelse, 4 Schotten ende 3 Duytse Compagnies dienaers, alsoock een swarten bandyt aen vast[1.] waren, neffens 2 vrijeluydencnechts[(g)] ende 15 slaven, die voorgenomen hadden eerst 't scheepsvolcq van *Erasmus*, in 't bos werckende, om te brengen, dan die van Compagnies corenschuyr, ende dan voorts 't fort te beclimmen ende al te vermoorden watter was, tot 't cleynste kint incluys, mitsgaders daerna met Compagnies off der vrije luyden vaertuygen na 't jacht *Erasmus* te varen ende dat oock aff te loopen ende mede deur te gaen[(h)]. Dogh d' Almogende sij gedanckt, heeft dien grouwelijcken, moordadigen aenslagh tot nogh toe gelieven te verhoeden.

16 *dito*, 't luchjen westelijck, is even na den middagh hier wel ter rheede comen te arriveren 't schip de *Gecroonde Leeuw*, daerop schipper Fredrick Pool ende ondercoopman Johannes Doreslaer van de Camer Enckhuysen, 25 July passado uytgeseylt met 386 gegajeerde[2.] coppen, daervan in 't begin van de reyse overleden 32 stucx, hebbende dierhalven (ende vermits hare lange suckelinge onder de liny, wel by de 2 maenden geduert) met redelijck doorcoelende Z.Z.Westewinden ende regen, staende de maenden Augusto ende September, Annobon aengeweest ende aldaer treffelijck naer wensch ververscht, sulcx 't volcq altemalen fris ende gesont waren, sijnde 26 October van voorsz. eylant vertrocken.

Voor ende weynigh na middagh voor dit schips comste op de rheede, is den tijt meest doorgebracht met verhooren van voorgeroerde delinquanten ende complicen[3.], dogh niemant meer als den eenen gister tot confessie van voorsz. enorm[4.] voornemen cunnen crijgen, welck oock een van de 2 oppersten is[(i)].

1. *aen vast waren*, in betrokke was.
2. Spelling om die *zj*-uitspraak in die derde lettergreep aan te dui.
3. medepligtiges.
4. Vroeër in die eerste plek van sedelike handelinge, veral misdrywe, gesê: groot, verskriklik, 'execrabel' - soos dit enige reëels verder heet.

17 *dito*, in deselve saken met adsistentie van d' opperhoofden der schepen *Erasmus* ende *Gecroonde Leeuw* besoingierende, sijn der nogh 3 tot vrijwillige belijdenisse gecomen[j].

18 *dito*, nogh 2[k], sulcx 5 van de principaelste alles opentlijck hebben bekent, sijnde niet sonder alteratie aen te hooren geweest haer execrabel opset, waervan nogh 5 andre (tot haer menende gecregen te hebben) niet geweten hadden, maer wel aengesprooken[+] waren geweest om over lant na Angola wegh te loopen, daerin sij niet hadden willen consenteren, wesende nog 2 van de principaelste fugityff, [+]151v een Duytsende een Engelsman, op welckers lijff levendigh 25 realen is gestelt ende doot crijgende, halff soo veel, sijnde bij den Raet, versterckt als voorsz., wijders verstaen tegen overmorgen vorders te procederen tot sententie, etc. conform ondervolgende ‘resolutie.

Donderdagh, den 18en December anno 1659[l].

Den Raet van 't fort de Goede Hope, versterckt met de opperhoofden van de schepen *Erasmus* ende *Gecroonde Leeuw*, in besoignes sijnde geweest nu 3 dagen aen den anderen[1.] met nemen van informatien, examinatien, etc., over het seer execrabel ende enorm voornemen eeniger personen tegens Compagnies fortresse ende 't jacht *Erasmus*, als[2.] derselver dienaren ende alle vrije ingesetenen alhier, met afloopen, moorden, branden, etc., voorgehad, ende in die saecke nu soo verde gecomen sijnde dat den Raet voorsz. op voorgaende clare inditien, door examinatien volcomentlijck, ende den rechten meer als genoegh sijnde, is gebleecken bij eygen vrijwillige bekentenissen van d' onderstaende personen, dat deselve hadden voorgenomen verleden Sondagh des avonts op het 3<de> glas haer boos opset te beginnen, indien se haer volcq (hiertoe al consent gedragen[3.] hadden cunnen bij den anderen crijgen, waervan den eenen principaelsten omtrent ten 5 ueren desselven Sondags 'savonts tevoren in apprehentie gecregen wiert ende des anderdaegs de rest op 2 na, te weten Hendrick Hendrickse van Cloppenburgh ende Jacob Born van Glasco[m], schaepwachters, welcke haer hebben figutyff gestelt, mitsgaders dese in apprehentie gecregen ende tot belijdenisse voorsz. gecomen, te weten:

Pieter Barber van Hamstede[n], soldaet,
Jacob Dirxsz van Antwerpen, dito,
Patricq 't Jok van Glasco, dito,
Marcus Tommelson van Ogel[o], dito ende
Pasquael Rodrigo van Teneriffa, bandit.

Soo is na genomen deliberatie goetgevonden ende verstaen met Godes toelatinge Saterdagh aenstaende, wesende overmorgen, vergaderingh te houden om over de sententie ofte andersints te besoingneren soo ten meesten dienste van d' E. Com-

1. *aen den anderen*, aanmekaar, agtereen.
2. sowel as.
3. verleen. In WNT onder *dragen* alleen *verlof dragen* (III, 3240); *konsenten* (*consenten*) *dragen* onder *consent* (III, 2120).

pagnie ende best van 't gemeen sal cunnen ofte mogen goetgevonden worden, sijnde onderwijlen overal oock ordre gestelt om de 2 nogh fugityff sijnde personen, mogelijck zijnde, mede in handen te crijgen, 't sij levendigh off doot, soo 't best sal cunnen ofte willen vallen, ende ten dien eynde op haer lijff levendigh gestelt[+] 25 realen van 8en, doot half soo veel, om alle te vreesen onheylen van deselve te [+]152 mogen verhinderen, etc.

Ende aengaende d' andere 5 personen in hechtenisse sittende, mitsgaders nogh 3 buyten hechtenis, welcke getuygenisse hebben gegeven van 't weghgaen na Angola over lant, waervan zij al over 3 à 4 weken hebben kennisse gehad sonder het te openbaren, bij dewelcke nochtans geen schult van voorsz. enorme verraderij can gevonden worden, maer wel dat eenige van deselve door bovengenoemde gevangen confessanten waren aengesprooken geweest om mede door 't lant na Angola wegh te loopen, is verstaen nogh soo langh in verlichte[1.] apparentie[2.] te houden, tot de hooftsaken van de boven genomineerde sullen afgehandelt wesen.

Aldus geresolveert ende g'arresteert in 't fort de Goede Hope, datum als vooren.
(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Pieter Gerritsz.
Fredrick Riewersz. Pool
Roeloff de Man
Cornelis Lodewijcksz.
Johannes Dooreslaer
Pieter Evrarts
T. Jacobsz. van Ayr ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

't Begon tegen den avont vrij stijff van den Z.Z.Oosten te waeyen, sulcx d' opperhoofden van voorsz. schepen niet costen aen boort comen, maer mosten blijven vernachten.

19 *dito*, bleef de wint nogh al aenhouden ende wierde des nachts tusschen elff ende twaleff uyren de 2 gevluchte schapewachters, Hendrick van Cloppenburgh ende Jacob Born, gevangen aen 't fort gebracht, sulcx nu, Gode loff, niemant meer wegh is ofte gemist wort, ende dese 2 gevangen sijn (eerst Hendrick Cloppenburgh) door den vrijborger Jacob Cloeten van binnen sijn huys door gemaeckte schiet-ende kijckgaten in de want[3.] vernomen ende toegeroepen hebbende wie daer was, daerop den anderen gerepliceert had dat hem iets wilde geven, ende de vrijborger voorsz. g'antwoort: ja, comt binnen, ick sal U een soopken schencken; waerop denselven incomende, had hem datelijck vastgebonden ende door zijn maet doen bewaren

1. ligte. Vermoedelik nie in kettings of boeie nie.
2. So in albei hss. Bedoel sal wees: *apprehensie*.
3. d.w.s. in die wand gemaakte skiet- en kykgate.

tot hij den corporael van d' adelborsten, Compagnies bouwmeester ende den corporael+ van d' uytleggende ruyters van Compagnies corenschuyr hadde gehaelt, met welcke sij, den gevangen gedwongen hebbende sijn maet te wijsen, cregen +152v die op de cant van de revier oock al datelijck mede gevangen, ende quamen alsoo met deselve ten eersten als voorsz. na 't fort toe(p).

20 *dito*, nogh al even harde Z.Z.Oostewinden, is voorsz. resolutie van eergister nogh wat uytgestelt tot nader gelegentheyt om eerst dese laetste gevangens te examineren, van welcke maer een, namentlijck Jacob Born tot volcomen vrijwillige bekentenisse is gecomen wegen de voorgenomen moorderije ende alles, maer den anderen, genaempt Hendrick Cloppenburgh, schapewachter, is nogh hertneckigh gebleven, schoon van alle de confessanten in sijn aengesicht overtuygt ende gesegt wort hij den principaelsten capiteyn ende verleyder van hun al te samen is, ende oock die het werck gedierigeert ende overal toe- ende afgeloopen heeft om de saken te beschicken, etc.

Sondagh, *den* 21*en dito*, 's morgens fraey, lieffelijck, stil weer.

22 *dito*, betrocken westelijcke locht. Ende is op dato in 't siekenhuys overleden eenen Jan Theunisse van Dockum, quartiermeester uyt 't schip *Malacca*, hier sieck aen lant gebleven.

23 *dito*, idem weer. Ende is heden den Raet vergadert, den schapewachter, Hendrick Cloppenburgh, tot volcomen bekentenis van alles mede becomen(q), mitsgaders daerop navolgende resolutie genomen, luydende als te weten:

'Dingsdagh, den 23 en December anno 1659(r).

Den Raet (versterckt met d' opperhoofden van 't schip de *Gecroonde Leeuw* ende 't retourjacht *Erasmus*) na verscheyden genomen informatien ende gedane examinatien bij vrijwillige confessien buyten pijn van banden, ijser off dreygementen derselver, evident ende den rechten genoegsaem wel gebleken sijnde de wille om Compagnies fortresse te overrompelen en de ganschen omslagh alhier, ende dan voorts af te loopen 't costelijck geladen retourjacht *Erasmus*, mitsgaders de execrable, enorme moort- ende brantstigtinge van alle huysen, schuyren, etc., onder dies met eenen voorgenomen bij de personen Hendrick Hendricksz. van Cloppenburgh, Pieter Barber van Haemstede, Jacob Dircksz. van Antwerpen, Patricq 't Jocq van Glasco, Marcus Tomelson van Ogel, Jacob Born van Glasco, Pasquael Rodrigo+ van Teneriffa ende Claes Wiskebroeck van Lingerick(s), ende dat daervan den +153 principaelsten eersten aenvoerder en beschicker van alles is geweest voorsz. schaepwachter, Hendrick Hendricksz van Cloppenburgh, volgens de eenparige verclaringe van alle de voorgenomineerde confessanten ende conform oock de belijdenisse van Cloppenborgs eygen maet, Jacob Born, die insgelijcx verclaert, ende dat van denselven daertoe verleyt is geworden, etc. ende hij, Cloppenburg, met hanttastinge den eet van getrouwigheyt van hun alle hadde afgenomen ende daerop oock van elck gelt

ontfangen om cruyt ende loot, mitsgaders tabacq ende provisie voor te coopen tot uytvoeringe van alle 'tselve voorsz., dat Sondagh den 14en deser maent December bij de redout Coorenhoop vergadert sijnde, soude hebben aengegaen, sooals het den Commandeur en de Raet deser fortresse denselven dagh des namiddags omtrent 2 uyren door den opper-chirurgijn, Mr. Wiljam Robberson van Dondey, eerst wierde ontdeckt, etc., 'twelck voorsz. Cloppenburgh sedert Maendagh den 15en ontvlucht ende tot Vrijdagh den 19en fugityff geweest ende alsdoen, gecregen sijnde, gansch en gaer is ontkennende, verstaende dat hij causa movens[1.] van ende capiteyn[2.] over alles wesen soude, schoon heden voor de 2e mael met hondert lb. gewicht aen de pley[3.] geweest, ende van dies nochtans voor den vollen Raet voorsz., selfs oock van zijn eygen maet, is overtuygt geworden ende gansch hartneckigh blijft persisteren bij geen ander ofte verder confessie als dat met alle d' ander confessanten t voorgenoemde als complice hadde helpen toestemmen, volgens oock de nader examinatie heden bij den meergemelten Raet daerover van denselven genomen, sulcx men langs soo meer menende te mercken desen Cloppenburg bij sigh selfs opgeset ende wel voorgenomen mochte hebben dienthalven niet vorder te belijden maer alle pijnen, etc. deur te staen;

Soo is bij den Commandeur (om verscheyde consideratien swarigheyt makende, schoon den Raet alles genoegsaem is blijckende, ende dat hij, Cloppenburgh, inderdaet den principaelsten van allen ende den eenigen eersten opbrenger[4.], mitsgaders volgens dien oock den schuldigsten is) geproponeert off niet al soo goet ware, dat men met denselven ende voorsz. confessanten niet verder en procedeerden[+] maer eenige andere, boven[5.] alle de voorgenoemde in hegtenis sittende, voorts examineerden, mitsgaders oock voorsigtelijck sommige andre [+]153v die daer nogh meer buyten sijn ende oock mede beticht worden, omme alsoo te comen achter alle die der in 't minste nogh mede mochten aen vast wesen ende sich daer al mede in tijt ende wijle van verseeckerende, de decisie van voorsz. sware halssaken ondertusschen suspendeerde[6.] tot de overcomste van de retourvlote uyt India, apparent over 6 à 7 weecken alhier te verwachten, omme deselve alsdan den Commandeur van dien te communiceren, welcke mogelijck een van de Heeren Raden van India, onse Hooger Overigheyt, ende gelijck de vorige jaren Commissaris over desen Caepsen omslagh sal wesen, mitsgaders oock met Zijn E. en de Breeden Raet meerder ervarentheyt ende wijsheyt hebben om vorder ende ten uyteynde in soodanige sware halssaecken te procederen, etc., over, off bij, welcke beraetslagingen den Commandeur bij desen heyliglijck verclaert noyt bij ofte omtrent geweest te hebben;

1. *causa movens*, aanstigter.
2. aanvoerder, leier.
3. Ndl. *palei*, *plei* van Fr. *poulie*, vgl. Eng. *pulley*, katrol wat as martelwerktuig gebruik is om beskuldigdes tot bekentenis te dwing. Uit die teks blyk dat gewigte aan die katroltoue bevestig is.
4. *eersten opbrenger*, aanstigter.
5. bowe en behalwe.
6. *suspendeerende?*

Waerop dan den Raet (versterckt als voren) bij voorsz. Commandeur elcx stemmen affgevordert sijnde, na lange overwegingen ende oock dat het te periculeus is soodanige misdadigers (gevangen) per 't eenigh schip na Batavia over te senden, twelck oock is strijdende tegens het 11<de> articul van den generalen articulbrieff(t), eenstemmigh verstaen ende vastgestelt is de decisie der voorsz. sware halssaken te schorten tot de comste van de retourvlote voorsz., ende ondertusschen de gevangens, wat verlicht van hare banden, in goede verseeckeringe binnen een vaste plaetse 2 aen 2 met de beenen in de kettingh gesloten te houden; ende voorts die maer weynigh schults hebben, anders als door verleydinge van de voorsz. principaelste gevangens, hare saecken civilijck te decideren ende beneffens alle d' Engelse ende Schotten die daeraen onschuldig bevonden, mitsgaders uyt noot van der Hottentoos oorloge desen jare gelicht zijn (meest van 't schip *Orangie*) per 't hier ter rheede leggende schip de *Gecroonde Leeuw* tegen eenige andere verwisselt na+ Batavia te laten vertrecken, omme sooveel doenlijck dese plaetse van alle oncruyt te suyveren. +154

Aengaende den opper-chirurgijn, Mr. Wiljam Robberson, welcke de conspiratie als een eerlijck, vroom man heeft ontdeckt ende den Commandeur en de Raet bijtijts aengegeven, is verstaen de daertoe gestelde premie van 50 realen van 8en, conform den articulbrieff op 't 14<de> articul in contant te doen aentellen, ende wegen 't advancement, etc., daer vorder in dito articul bij geexpresseert, suspens voor hem te houden tot de compste van den Commandeur der retourvlote voorsz(u).

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, datum ut supra.
(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Pieter Gerritsz.
Frederick Riewerse Pool
Roeloff de Man
Cornelis Lodewijcksz.
Johannis Doorislaer
Pieter Evrards
Thomas Jacobsz. van Air ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

24 *dito*, goet weer met variable luchjens, is bovengenoemde Raet (bij den anderen sijnde) 't voorts gebesoingneert[1.] ende navolgende resolutie genomen, te weten:

'Woonsdagh, den 24en December 1659(v).

Conform de genomen resolutie van gister, heden bij den Raet, versterckt als vooren, nader oversien de stucken ende informatien beleyt wegens de conspiratie,

1. *'t voorts gebesoingneert* - so in albei hss.

etc., in deselve ende voorgaende resolutien g'expresseert, ende gemerckt dat de personen Colijn Louson, Jan Bruyn van Leswede(w) ende Jan Bex van Dondey nogh buyten apprehentie zijnde, volgens hare gegeven getuygenisse, mitsgaders Alexander Craffert, in apprehentie wesende, conform sijne confessie ende verclaringe voor den Raet voorsz. altesamen eerst gedaen na d'ondeckinge der gedachte conspiratie, etc. daer sij al overlangh kennisse van hebben gehad, namentlijck dat de conspirateurs voor gehad hebben haer, als ontrouwe overlopers, te landewaert in te begeven naer Angola bij onse vianden, sonder sulcx bekent gemaeckt te hebben, ende waeruyt+ al voorts gebroeit ende gevolgt is een voornemen van soo noyt gehoorden conspiratie, moort ende brantstigtinge, etc., die des Sondags +154v savonts soude aenvangh genomen hebben, sooals den Commandeur en de Raet sulcx denselven namiddagh van den opper-chirurgijn, Mr. Robberson, wierde ontdeckt, in vougen voorsz. personen sooveel in haer was daervan, mits hare verswijgingen, 't zij willens ofte altoos door versuymenis, geen cleyne oorsaecke sijn, als hebbende sulcke schelmstucken, gelijck het overloopen na den vijant, behooren ten eersten hunne officieren te openbaren, sulcx hetselve van al vrij dangereusen gevolge (gelijck gebleecken) wesende, niet wel sonder correctie can over 't hooft gesien worden, echter met compassie weder geconsidereert de schroom der voorsz. personen die se t' haerder verschooninge allegeren dat se hadden van sulcx aen den dagh te brengen, te cunnen staende houden[1.] ende proberen - Soo is, gemerckt geensints en consteert[2.] haerluyden ietwes van de conspiratie is g'openbaert ofte bekent geworden, bij den Raet goetgevonden dit sonder forme van proces, maer bij dese jegenwoordige resolutie aff te doen ende ingevolge deselve over hare (schadelijcke) verswijginge civilijck te condemneren, omme alle 4 met de colff van 't musquet gelaerst te worden, neffens confiscatie van 3 maenden gagie voor Coulijn Lausen, Jan Bruyn ende Alexander Craffort, en Jan Bex 2 maenden, t' appliceren naer uso, met de costen van het sluytgelt voor den geweldiger, etc.

Ende aengaende Willem Mores, Hendrick Wricht ende Steven Nobel, welcke sedert d' ontdeckinge van voorsz. conspiratie uyt suspitie tot heden mede in apprehentie sijn geweest, ende gansch niet bevonden can worden met de waerheyt te accorderen dat se van 't een nogh 't ander geweten hebben, nochte ergens van aengesproocken zijn, is verstaen die t' eenemael te largeren ende op vrije voeten te laten uytgaen, mitsgaders conform de genomen resolutie van gister (omdat Engelse sijn) met de bovenstaende civil gecondemneerdens per 't hier ter rheede leggende schip, de *Gecroonde Leeuw*, mede na Batavia te laten varen, gelijck oock goetgevonden is per de naeste schepen te doen met die nogh meer bevonden sijn ende sullen worden van voorsz. conspirateurs aengesproocken te wesen tot weghloopen ofte andersints, omme alsoo met voorsigtigheyt, al vorder ondersoeck

1. K het: *aen den dag brengende te cunnen staende houden*.
2. blyk, vasstaan.

doende ende vorssende, eyntlijck dese plaetse van alle desulcke te mogen suyveren ende oock 't meer geroerde schip, de *Gecroonde Leeuw*, daermede niet al te veel te belasten ende pryckel te doen hebben, etc.

+ Voor 't scheyden deser vergaderinge hun voor den Raet verthonende Gijsbert Arisz. van Bommel, jongman ende vrijmetselaer alhier, out 25 jaren, welcke sigh +155
in troubelofte hebbende begeven met Anna Rodolphus van Grietziel in Emderlandt(x), jonge dochter, out 24 jaren, bescheyden op 't hier leggende schip, de *Gecroonde Leeuw*, ende volgens dien beyde versoecken omme met den anderen in den H. echten staet wettelijck te mogen werden bevesticht, mitsgaders ten dien eynde te vergunnen dat haer eerste gebot Sondagh aenstaende na de predicatie mochte afgecundigt worden - Soo is bij meergemelten Raet (niet anders hebbende cunnen vernemen als dat beyde liber ende vrije personen sijn, welcke met niemant ter werelt volgens haer eygen verclaringe onder presentatie van eede ietwes dienaengaende uytstaende hadden) goetgevonden dese luyden haer versoeck te consenteren, mitsgaders ten dien fine Sondagh toecomende haer eerste afcundinge[1.] te laten doen, ende alsoo ende volgens[2.] alle Sondagen tot de derde incluys, omme als dan na de laeste afroepinge door den secretaris van den Raet (alsoo wij hier geen predicant hebben) de solemnisatie voor alle den volcke (in openen raetcamere) wettelijck te laten geschieden ende met de trou publiquelijck voort te varen.

Aldus gedaen, geresolveert ende g'arresteert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jare als boven.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Pieter Gerritz.
Frederick Riewerse Pool
R. de Man
Cornelis Lodewijcksz.
Johannes Doreslaer
Pieter Evrards
Thomas Jacobsz. van Air ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

Kersdagh, *den* 25*en dito*, 's morgens betrocken, westelijcke locht ende goet weer.

26 *dito*, fraey helder weer. Ende is op dato overleden eenen Hendrick Iden van Emden, adelborst van 't schip *Malacca*, hier sieck aen lant verbleven.

27 *dito*, idem weer, als oock

Volle maen, *Sondagh*, *den* 28*en*, als wanneer de *Gecroonde Leeuw* is affscheyt gegeven ende g'intregeert de brieven ende pampieren gedierigeert aen Haer Ed. tot Batavia(y).

29 *ende* 30*en dito*, betrocken, vochtig weer ende westelijcke lucht tot

1. Van *afcunden*.
2. *vervolgens?*

Ultimo dito, 's morgens wat claerder, sonneschijn-weer ende 't luchjen slap van[+] den Z.Z.Oosten wesende, is 't schip de *Gecroonde Leeuw* daermede onder zeyl [+]155v gegaen, dogh vermits boven 't eylandt[1.] tusschen de Leeuwenbergh ende de clip Walvis wilde deurloopen[(z)] ende hem na d' ordinair manier aldaer ontmoeteden de dwarlwinden ende calmten achter 't Leeuwengebergte, heefftet moeten setten, daer anders, tussen 't Robben-eylant ende d' overwal[2.] hebbende deurgeset, de deurgaende Z.Z.Oostecoelte fraey tot heel buyten soude behouden hebben ende beneden voorsz. eylant alsoo na wensch dwers in zee cunnen geraecken.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 503-505. K.A.
(b) Genoem na Pieter Potter, bekende landmeter van die Kompanjie aan die Kaap in Van Riebeeck se tyd. In Julie en weer in Oktober 1659 is hy na Saldanhabaai gestuur om daar opmetingswerk te doen. *Daghregister*, 29 Julie en 20 Oktober 1659. Vgl. ook kaart van Saldanhabaai, Daghregister, I, p. 350. Pottersbaai het later bekend geword as Hoedjiesbaai, 'n naam wat tans nog welbekend is ofskoon vandag van hierdie baai in die reël gewoonweg as Saldanha gepraat word, omdat die dorpie Saldanha daar lê.
(c) Die getal 16,000 lyk wel heelwat oordrewe.
(d) Die veronderstelling dat Herry verdrink het, was nie korrek nie. Iets meer as 'n jaar later het hy aan die Kommandeur 'n boodskap gestuur om te vra of hy weer by die fort kon kom woon; kort daarna het hy ook werklik sy verskyning gemaak, en vervolgens as tolk by die fort opgetree. *Daghregister*, 18 Januarie, 5 Mei en 15 Desember 1660.
(e) Vermoedelik in die omgewing van die huidige Bloubergstrand. Dit is moeilik om vandag met sekerheid te sê op watter plek die destydse beskrywende naam *Zantzee* betrekking gehad het.
(f) William Robertson van Dundee. Vgl. lykskouing deur hom gehou, *Daghregister*, 14
(g) Die vier Engelse was: Peter Barber, Marcus Tomelson (Tomlinson), Henry Wright en Stephen Nobel; die vier Skotte: William Morris, James Born, Alexander Crafford en Patrick Job; die drie Hollanders: Hendrick Hendricksz., Jacob Dircksz. en Cornelis Willemsz.; die 'bandijt' of balling Pasqual Rodrigos; en die twee vryburgerknegs: Claas Wiskebroeck en Herman der Schelhoven. C. 326: *Attestatiën*, 1652-1665, pp. 137-139; en C.J. 2952: *Confess. en Interrog.*, 1652-1673, p. 65. K.A.
(h) Dat dit die oogmerke van die samesweerders was, word verduidelik in 'n verklaring wat Peter Barber voor die Kommandeur en Raad afgelê het. C.J. 2952: *Confess. en Interrog.*, 1652-1673, p. 65. K.A. Volgens ander getuies sou die oogmerke oorspronklik egter minder drasties gewees het: die kwaaddoeners sou beoog het om na die Portugese kolonie Angola weg te loop, waar hulle dan genoeg goud en silwer sou kry om soos prinse te lewe. Toe Peter Barber daarop gewys is dat dit onmoontlik was om met veiligheid deur die barbaarse land te reis, sou hy gespog het: 'Wenschende maer dat hij soo licht Coningh van Engelant cost worden als hij hem inbeelden met 4 man deur dit lant wegh te reijsen'. C. 326: *Attestatiën*, 1652-1665, p. 138. K.A.
(i) Vgl. C.J. 2952: *Confess. en Interrog.*, 1652-1673, p. 67. K.A.
(j) Ibid., p. 70.
(k) Ibid.
(l) Vgl. C. 1: *Res., Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 506-507. K.A.
(m) Glasgow.
(n) Hampstead.
(o) Miskien Ockley in Engeland.
(p) Sien verklaring van Jacob Cloete en Harmen Remajenne. C. 326: *Attestatiën*, 1652-1665, pp. 145-147. K.A.
(q) Vgl. C.J. 2952: *Confess. en Interrog.*, 1652-1673, p. 58. K.A.
(r) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 508-512. K.A.
(s) Waarskynlik Lengerich, 'n stad in Wesfale.
(t) Die betrokke artikel in die Artikelbrief van 1634 - wat in hierdie tyd aan die Kaap en in Oos-Indië gegeld het - het neergelê dat sulke sake afgehandel moes word, 'sonder, gelyck als voor desen

1. Ten zuide van Robbeneiland.
2. Die noordwestelike kus.

gebeurt is, de misdadiger tot groot pericul van de schepen in apprehentie te houden, omme in Indiën ofte naer huys te brengen, omme aldaer haere verdiende straffe te ontfangen'. Van der Chijs: *Nederlandsch-Indisch Plakaatboek*, 1602-1811, I (1602-1642), p. 313.

(u) Artikel 14 het o.a. gelui: 'Ende soo wie eenige conspiratie ofte voorgenomen muyteryen ontdeckt ende aen den dach brengt.... ende by aldien hy aen deselve conspiratie onschuldich is, sal met vyfftich realen vereert ende daer en boven tot het eerste vacante officie, daer toe hy bequaem mag wesen, geadvanceert ende gevordert werden'. Ibid.

(v) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 513-516. K.A.

(w) Waarskynlik Lisseweghe in Wes-Vlaandere.

(x) Greetsiel (of Greetsijl) naby Emden in Oos-Friesland.

(y) Van Riebeeck en sy Raad het aan die Hoë Regering verslag gedoen van hulle optrede teenoor die Hottentotte, van die vordering van die landbou en - soos verwag kan word - van die gevaarlike sameswering wat aan die lig gekom het. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1051-1055. K.A.

(z) D.w.s. suid van Robbeneiland. Die Walvisrots (Whale Rock), wat net onder die oppervlakte van die water lê, is vandag nog onder hierdie naam bekend.

January anno 1660

Nieuwjaersdagh, *den eersten dito*, fraey, helder, warm, stil, sonneschijn-weer ende[+] is vandage overleden eenen Philips van Roon, vrij lantbouwer[(a)]. [+]156

2 *dito*, idem weer, ende was de *Gecroonde Leeuw* verleden nacht buyten gaets in zee geraeckt, blasende het 's namiddags heel stijff van den Z.Z.Oosten, geduerende tot den

3 *dito*, voormiddags, dattet weer stil was, tot 's namiddags dattet weder als voren stijff aenblies.

Sondagh, *den* 4*en*, idem, voormiddags stil ende 's namiddags harde Z.Z.Oostewinden. Is overleden de knegt van den lantbouwer Casper Brinckman, sijnde genaempt Gerrit Sandersz. van Blixem[(b)].

5 *dito*, weer ende wint als de voorige dagen. Is nogh een knecht van voorsz. Brinckman overleden, genaempt Jan Willebrandt van Eynckelroo[(c)], waermede dito Brinckman soo verlegen is geweest dat van andre en oock van d'E. Compagnie is moeten geholpen worden om sijn coren aff te maeyen, dat in redelijcke abondantie op zijn landt rijp stont.

6 *ende* 7 *dito*, idem weer ende wint als de vorige dagen. Is desen namiddagh met de Z.Z.Oostewinden 't *Schape-jachjen* gestuert na 't Robben-eylant met wat stroo om 't dack van 't schapestal aldaer te verstellen ende partije houtwercken tot de verckenshocken, etc., te maecken.

Heden is oock overleden eenen Cornelis Arensz. Riet van Corteraer[(d)], timmerman van 't schip *Orangie*, hier gebleven geweest, ende dat van de loop die jegenwoordigh soodanigh onder Compagnies dienaren ende vrije luyden graseert[3.], dat seer weynigh daervan vrij sijn, ende die van 't schip *Erasmus* oock al beginnen te gevoelen, ende waervan heden mede een van Compagnies beste slaven is gestorven, die sigh 't ploegen, dorssen ende ander lantbouw-werck alsoo wel verstont ende hier geleert had als de beste boer aen de Caep.

3. woed, van Lat. *grassor*, te keer gaan, ens. Kyk noot 8, bls. 462 (Bylae) hierna.

Soo is oock desen avont (mede van de loop) overleden seeckere bruyt van den vrijmetselaer Gijsbert Arensz. van Bommel, genaempt Anna Rodolphus, van Grietziel in Emderlant, gesont hier gecomen met 't schip de *Gecroonde Leeuw* voor soldaat in manscledere[1.], welcke haer 2e gebot voorleden Sondagh al gehad hadden ende volgens dien aenstaende Sondagh voorts wettelijck souden getrout hebben.

Woonsdagh, den 7en January anno 1660[(e)].

[+] 'Gesien dat het decken met de nieu g'inventeerde gebacken tighels[2.] op de watercorenmeulen seer wel is succederende ende een goet brantvrij dack voor [+]156v
buytenvuer[3.] is maeckende, daer ter contrarie het rietdack[4.] (waermede alle des Compagnies huysingen binnen ende buyten 't fort nogh maer gedeckt sijn) groot pryckel van buytenvuer ende vliegende voncken uyt schoorsteenen ende andersints sijn lopende, soo laest gebleken is bij het verbranden van den vrijborger Hendrick Boom's[5.] huys, als wanneer men de handen vol werck had de gemelte Compagnies rietdacken met watergieten voor de vliegende voncken te bewaren, etc., soo is na rijpe deliberatien ten dienste van d' E. Compagnie ende om de meeste verseeckertheyt der gemelte huysing ende ingebergde[6.] waren op 't hoogste noodigh geacht ende volgens dien oock geresolveert alle des Compagnies huysingen met gebacken tichels te laten decken ende 't riet doen afnemen, mitsgaders sien 'tselve aen de vrije luyden te vercoopen, om daermede die nieuwe oncosten nogh sooveel mogelijck tegemoet te comen, sijnde dan met den vrij steen-en tichelbacker, Wouter Cornelisz Mostert (die oock vrij meulenaer is) g'accordeert ten aldereersten voor d' E. Compagnie gereet te maecken soo veel tighels als ten fine voorsz. sullen vereyschen, namentlijck na de vorm van 6 duym breet ende 12 duym Rijnlants langh, voor 40 guldens 't duysent, heel[7.] op 't dack gedeckt te tellen, mits d' E. Compagnie op haer costen daertegen hem deselve van den oven met carren[8.] ofte wagens weder sal laten bijhalen.

Ende nademael tot dito tigheldack oock seer rechte latten moeten wesen gesaegt, soo is met den vrij-houtsager, Leendert Cornelisz. van Sevenhuysen, mede g'accordeert d' E. Compagnie daertoe de vereyschende latten te leveren, de saegsnee min als[9.] een duym in 't viercant, voor 13 guldens de hondert voet planx, daer se van sullen gesaegt worden[(f)].

1. Die toneelstuk *Susanna Reyniers* van A. Francken is op hierdie gegewe gebaseer.
2. *tegel*, *tiggel*, *tichel*, *tiegel*, afleidingsvorme van Lat. *tegula*, dakpan.
3. vuur wat van *buite kom*, teenoorgestelde van *binnenbrand*.
4. Blykbaar saamgestel met die substantief *riet*, nie met die afgeleide adjektief *rieten* nie.
5. H: *Boom en huys*, blykbaar 'n skryffout en nie *Boom syn huys* nie.
6. *bergen* vroeër ook swak vervoeg.
7. ongebroke.
8. Eerste maal da tdaar sprake is van *karre* naas *waens?*
9. *min als* i.p.v. *niet min als*.

Aldus geresolveert ende g'arresteert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jare als boven.
(Geteykent:)
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Evrards ende
Gijsbert van Campen, secretaris'.

8 *ende* 9 *dito*, fraey weer ende 't luchjen westelijck, deden die van de clooffwacht seyn, dat se een schip onder de wal sagen, 'twelck met dese westelijcke wint 's middags fraey ter rheede quam, sijnde genaempt *'s-Gravelandt*, daerop schipper Andries[+] Pietersz. ende bouchouder Robbert de Smeth voor d' Camer Amsterdam in compagnie van 't schip *N. Enchuysen*, uytgevaren den 9en September anno [+]157 verleden met 207 gegagieerde coppen, waervan door sieckte ende ongeluck overleden sijn 9 personen, hebbende nergens aengeweest, ende van de 8 gr. benoorden tot deur de liny stijff een maent gesuckelt, wesende van voorsz. schip *Enckhuysen* door harde westelijcke winden in de Noordzee al afgeraeckt.
10 *dito*, idem weer.
Sondagh, *den* 11*en dito*, doncker, betogen lucht.
Nieuwe maen, *den* 12 *dito*, claer, warm somerschijn-weer, waren desen verleden ende oock gisternacht vueren omtrent 't Lupersgeberchte vernomen, sulcx tot versterckinge des Raets d' opperhoofden van de schepen *Erasmus* ende *'s-Gravelande* aen 't fort ontboden sijnde, navolgende resolutie is genomen te weten:

Maendagh, den 12en January 1660[(g)].
'Bij den Commandeur in Rade (versterckt met d' opperhoofden van de schepen *Erasmus* ende 't jacht *'s-Gravelandt*) voorgedragen wesende dat verleden nacht ende des nachts te voren schuyns over de Tafelbaey tussen ende achter 't Lupartsgeberchte eenige vueren waren vernomen, sulx daer volcq sal sijn, sondernochtans te cunnen raden wie ofte welcke, anders als dat de tolckinne Eva ende oock de hier bij 't fort wonende Hottentoos, ofte Watermans, weten te seggen dat het geen andere cunnen sijn als de Caepmans met haren aenhangh (onse openbare vianden) doordien (soo hij[1.] seyde) de Saldanhars te verde te lande waren ingetrocken, etc., - Soo is, om daervan te degen contschap te becomen, bij den Raet voorsz. met eenparige stemmen verstaen ende goetgevonden nogh desen avont bij nacht eenige spions uyt te senden om te sien of men deselve sal cunnen opvinden, ende waertoe dan sijn gecommandeert[2.] dese navolgende personen, te weten:

1. *soo hij seyde* vir *soo sij seyden?*
2. Net so gebruik soos teenswoordig nog in Afrikaans.

Elias Giers van Stocholm, corporael, als hooft.

Christiaen Janse van Hoesum }militaire,

Pieter Mou van Dansigh }militaire,

Pieter Hanse }militaire,

Mathijs Huybrechts }militaire,

Nicolaes Delbort }militaire,

Pieter Meerhoff }militaire,

met last aen voorsz. corporael dat, als hij eenigh leger van onse vianden sal comen op te vinden, des nachts daeraen (alsoo bij dagh niet sullen mogen marcheren om[+] niet van deselve ontdeckt te worden) drie van sijn volcq met raport sal herrewaerts [+]157v stueren, ende hij met de 4 resterende in de ruygte omtrent haer verholen blijven leggen om te cunnen afsien ende speculeren, als sij mochten comen op te breeken ende te vertrecken, werwaerts dat se haer cours nemen, die dan door 2 van haer bedecktelijck sullen werden vervolgt ende d' ander 2 op die plaetse blijven tot onse nader ordre ofte toesendinge van soodanige crijgsmacht als op 't becomen bescheyt ten dienste van d' E. Compagnie sal cunnen ofte mogen werden goetgevonden. Ende waerop voorsz. spions desen avont dan in den name des Heeren sijn uytgegaen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jare als boven.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Pieter Gerritsz.
Andries Pietersz.
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Vincent Vette
Cornelis Lodewijcksz.
Robbert de Smeth
Pieter Evrards ende
Gijsbert van Campen, secretaris.'

Heden voormiddagh, dewijl den Commandeur uyt was ende overal de ronde ende visite dede, hadden die van de cloofwacht (in de Leeuwen-clooff, sijnde tusschen de Tafelberg ende 't hooft van de Leeuwenbergh) een schip gesien <dat> tegen den avont voor de mont van de baey door opstekende[1.] Z.Z.Oostewint moste ten ancker blijven, maer quam den

13*en*, 's morgens met een fraey westelijck luchjen gemackelijck ter rechter rheede, sijnde 't schip *Enchuysen*, uytgevaren in compagnie van 't jacht *'s-Gravelant* uyt 't Vlie den 9 September passado met 283 gegagieerde coppen, daeronder voor[2.]

1. So in K.H het: *door opsteken Z.Z. Oostewint*.
2. as, in die bevoegdheid van.

Volgens Godée Molsbergen: De Stichter van Hollands Zuid-Afrika, bls. 282, is hierdie portret van Elisabeth, dogter van Jan en Maria van Riebeeck (gebore aan die Kaap 25 September 1659, oorlede in Batavia, 9 Oktober 1704).

Foto uit bogenoemde werk.

schipper Hendrick Sieuwertsz. ende ondercoopman Justus d' Edel, hebbende onderwegen verloren door sieckte 18 personen ende jegenwoordigh nogh wel soo sieck ende gebreckigh van scheurbuyck, nergens aengeweest, ende van de 14 gr. benoorden tot 3 graden bezuyden de liny 1 m<aent> langh wat suckelingh van contrarie winden ende stilte gehad.

14 *ende* 15 *dito*, droogh weer met somerse, variable Z.Z.Ooste- ende westelijcke winden, waermede 't *Schape-jachjen* ende een schuyt van 't schip *Enchuysen* achter de steert van den Leeuwenbergh buyten om is gesonden naer een santbaytjen, genaempt het Leeuwen-zantbaeyken om wat branthout, daer staende, voor dito *Enchuysen* (hoog nodig hebbende) vandaen te halen, om dees tijt 's jaers best te doen,[+] dogh sal qualijck voor hem genoegh te crijgen wesen.

Hedenmorgen quamen onse uytgesonden spions wederom met raport dat [+]158
niets ter werelt hadden cunnen vernemen, hoewel wij alle avonden de vueren op een ende deselve plaetsen nogh al hebben blijven sien.

16 *ende* 17 *dito*, betrocken ende Z.westelijcke lucht.

Sondagh, *den* 18 *dito*, 's morgens groote slaghregen ende westelijcke coelten, waermede de vrije Saldanha-vaerders met hunne 2 vaertuygen, *Peguyn* ende *Zeeleeuw*, uyt de Saldanha-baey aenquamen met drooge vis ende 20 schapen, van Oedasoa's volcq gehandelt, die daer nogh omtrent lagen en de Caepmans (onse vianden) bij haer, welck Caepmansvolcq altemalen meest bij hun in de vaertuygen geweest waren. Item oock Doman ende Herry, die geseyt hadden dat sijluyden, ende oock den dicken capiteyn, genegen waren weder met haer leger bij ons te comen wonen, indien se, wedercomende met hunne vaertuygen, een briefken geteyckent van den Commandeur, een ondercoopman Roelof de Man en de fiscael Abram Gabbema, neffens wat tabacq ende 4 stucken draetcoper voor haren capiteyn medebrachten, etc., dat se voor een teycken van vreden souden aennemen ende dan eenige van haer selfs medecomen; soo hadden de Caepmans oock gesegt: den Commandeur hout Eva soo aen, maer die laet Oedasoa maer daer blijven ende over ende weder gaen als agente, om te weten watter bij ons omgaet ende voorgenomen wort, dat se van haer swager telckens weder oversegt.

Hebbende oock niet willen aennemen dat wij de vissers ofte strantloopers weder aen 't fort dulden, ende wanneer se dat seecker wisten, ofte een met haer brachten, souden alsdan te meer gelooven dat des Commandeurs quaetheyt nu t' eenemael over was; ende dat se ons het oorlogh hadden aengedaen, was omdat wij het beste lant overal met de ploegh braken, ende dachten sij sulcx met 't nemen van de ossen (daer wij 't mede deden) te beletten. Oock hadden hun eenige vrije lantbouwers veel quaet gedaen, insonderheyt Jan Reyniersz. ende Hendrick Boom, die een van haer lieden eens met een strop in huys hadden opgehangen, dogh was door Jacob Rosendael weder afgesneden ende soo nogh levendigh gebleven.

+ Ende nu siende dat wij ons tegen hare overlasten[1.] stercker maeckten ende volgens dien onmogelijck bevonden om de Duytsen van de Caep te verdrijven, wilden se +158v weder in vrede met ons treden ende leven als te voren.

Soo had Herry oock versocht bij sijn volcq omtrent 't fort weder te mogen met sijn vrouwen comen wonen, willende maecken dat ons van de Chainouquas doorgaens beesten toegebracht wierden, etc. Seyden oock, indien Symon in 't Velt op haer niet geschoten had doen se sijn beesten quamen nemen, souden hem niet dootgestoken hebben met hasegayen, nogh oock de knecht van Hendrick Boom, alsoo het hun maer om de beesten te doen was ende sijluyden haer daertegen wilden stellen, dat de oorsaeck was van haer eygen doot, anders souden haer niet misdaen maer alleen de beesten weghgenomen hebben. Haer gevraegt hebbende waerom dat se nu weder aen de Caep wilden comen ende vrede maken, hadden g'antwoort, dat het haer geboortplaets ende eygen lant, vol schoon water was, daer hun 't hert doorgaens na haeckten ende dat het in de Saldanha-baey overal dor ende brack was. Oock dat haer Oedasoa niet heel na[2.] op de beste plaetsen ende revieren bij hem hebben wilde ende gesegt had te mogen maken dat se met ons in haer eygen lant in vrede ende rust leefden, etc., 'twelck de tolckinne Eva, gecommuniceert sijnde, altemalen confirmeerden, dogh seyde sij Oedasoa mochte wel lijden dat men met de Caepmans pais maeckten, maer niet met rechte liefde nogh in de ziel, dat namentlijck de ziel en[3.] het hart moste voor hem als broeder alleen blijven ende voor de Caepmans geveynsde pais, gelijck sijluyden dogh anders niet met ons voor hadden, ende daerom evenwel oppassen souden moeten dat se ons geen overlast meer en deden. Dit seyde sij had haer Oedasoa belast ons doorgaens wel in de memorie te doen houden, ende dat den Commandeur hem dogh als den grootsten heer (gelijck hij, Oedasoa, was) van dit lant en als eygen broeder wilde blijven erkennen ende sijn hert niet van hem vervremden, ende vooral niet te vast met de Caepmans maken, nogh haer verder vertrouwen als hij se sagh, want sij dogh niet laten sullen cunnen ons, d' een of d' ander tijt haer slagh waernemende, weder quaet te doen, hoe schoone vrede dat men met haer maeckt; waerop Eva verseeckeringe[+] gedaen wierd dat haer swager Oedasoa in des Commandeurs hart soo vast geprent was, datter niemant soude cunnen uyttrecken, etc. +159

19 *dito*, 's morgens droge, stijve Z.Z.Oostewinden tot

20 *dito*, 's morgens, was 't fraey, stil, bequaem weder.

21 *dito*, weer als voren wesende, sijn de vrije Saldanha-vaerders met hun 2 vaertuygen weder na dito baey vertrocken, neffens[4.] den Hottento, Claes Das, een van de vissers ofte Watermans die weder op hun versoeck bij 't fort gedult zijn, neffens. navolgende briefkens, van inhoude als te weten:

1. gewelddadighede, WNT XI, 1822.
2. naby.
3. So in K, ontbreek in H.
4. saam met.

Brieffken voor den dicken capiteyn van de Caepmans, Gogosoa, ende Doman, met een rolletjen tabacq, een kan brandewijn ende 4 stocken draetcoper, neffens consent dat hij met Doman en al sijn Caepvolck vrij sal mogen aen 't fort comen om met den Commandeur te spreecken van vrede. Ende was op voorsz. Caepmans versoeck geteyckent bij Jan van Riebeecq, Roelof de Man ende Abraham Gabbema.

Briefken voor Herry met een rolletjen tabacq ende consent dat hij met zijn huys ende vrouwen wel magh bij 't fort comen wonen, als hij maer maecken wil dat ons veel beesten toegebracht worden. Geteyckent als boven.

Op dato zijn die van 't jacht '*s-Graveland* afscheyt gegeven om met den eersten goeden wint die Godt verleenen zal, hun reyse na Batavia te vervorderen met de brieven en pampieren aen Haer E. aldaer[(h)].

22 *dito*, de wint tegen de middagh met betoge lucht van den Z.Z.Oosten redelijck stijff beginnende deur te coelen, is voorsz. jacht '*s-Gravelande* daermede t' zeyl gegaen ende fraey de baey uyt (beoosten 't Robben-eylant deur) in zee geraeckt. D' Almogende wil hem vorders behouden laten overcomen.

23 *dito*, 's morgens drooge, harde Z.Z.Oostewinden.

24 *dito*, idem, tot belet van *Enckhuysen's* vertreck.

Sondagh, *den* 25 *dito*, bangh[1.], heet weer, ende is desen ochtent in 't sieckenhuys overleden eenen Andries Stals van Lunenburg, gewesen adelborst, met de *Gecroonde Leeuw* hier sieck aen lant gebleven.

Ende 's namiddags d' opperhoofden van 't schip *Enchuysen* afscheyt gegeven,[+] mitsgaders g'intregeert de brieven ende papieren gedierigeert aen Haer Ed. tot Batavia[(i)], werwaerts heen nogh voor den avont met een Z.Z.Oost-luchjen van dese rheede vertrocken ende fraey (beoosten 't Robben-eylant deur) buyten in zee geraeckt sijn. D' Almogende brenge haerluyden vorder behouden in salvo. [+159v]

Tegen den avont quamen nogh 2 personen in 't sieckenhuys te overlijden, een van voorsz. schip *Enchuysen*, genaempt Pieter Pieterse Gabbe van Amsterdam, gewesen scheeps-corporael op dito schip, ende eenen Andries Broeckman, gewesen adelborst op de *Gecroonde Leeuw*.

26 *dito*, idem heel bangh, heet weer bij daegh, ende 's nachts harde, drooge Z.Z.Oostewinden.

Volle maen, *den* 27 *dito*, 's morgens bleven voorsz. harde winden ende droogte nogh al aenhouden met heete lucht als voren, als oock den

28, 29, 30 *ende laetsten dito*, soo fel als nogh oyt ervaren is, en dat oock met extraordinarie slaghregenen. Echter bleeff 't jacht *Erasmus* onverschrickelijck[2.] vast ter rheede leggen, ende is noyt bij dese overlantse Z.Z.Oostewint (een opper maeckende in dese Tafelbaey) gebleecken (altoos soo langh d' E. Compagnie hier residentie heeft gehadt) datter schepen van de rhee gedreven zijn, maer wel dat de anckers

1. benoude.
2. Vir *onverschickelijch*, onwrikbaar, onbeweeglik? Nie in WNT nie.

weynigh ingetrocken[1.] off deurgedrecht zijn, dogh dan zooveel te vaster blijven houden, hoe sterck het oock uyt desen Z.Z.Oosten-hoeck oyt off oyt gewaeyt heeft, ende 'twelck desen Saterdagh soo extreem is geweest bijna als Mauritiaense[2.] orencanen ofte Japanse tuffans[3.], ende ingevalle de N.Westewinden des winters soo deurtasten, was 't onmogelijck datter een schip te reede soude cunnen leggen, vermits die een lager[4.] ende seer groote deyningen ende stortingen uytter zee de baey inbrengt.

Eindnoten:

(a) Of Van Roijen. Hy het in vennootskap met Jan Coenraad Visser geboer. Vgl. V.C. 39: *Monsterrollen*, *Vrije Lieden etc.*, p. 23 (*Erfbrieven*, 1657-1667). K.A.
(b) Waarskynlik Blessum, 'n dorpie in die provinsie Friesland.
(c) Geskryf *Eyckelroo* in die Kaapse teks van die *Daghregister*. D.i. Eikenrode, 'n buurt in Noord-Brabant.
(d) Korteraar in Noord-Holland, naby Haarlem.
(e) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 522-523. K.A.
(f) Die breedte van die planke, waarvan die latte gesaag moes word, word nie vermeld nie, maar waarskynlik moes dit dieselfde wees as wat deur die owerheid in Batavia neergelê is, t.w. nie minder as 10 duim nie. Van der Chijs: *Nederlandsch-Indisch Plakaatboek*, 1602-1811, I (1602-1642), p. 247.
(g) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 524-525. K.A.
(h) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1055-1057. K.A.
(i) Ibid., pp. 1057-1058.

February anno 1660

[+] *Sondagh*, *den eersten dito*, 's morgens 't weer fraey, bedaert, dogh 't luchjen Zuytoostelijck. [+]160

2 *dito*, idem, ende is tegen den avont den fiscael per het *Schape-jachjen* gesonden na 't Robben-eylant, expres om ordre te stellen dat bij opdoeningh[5.] van de retourvlote aldaer datelijck sal seyn gedaen worden ten eynde voorsz. *Schape-jachjen* (daertoe buyten de rhee vaerdigh te houden met roeyers, etc.) daerop datelijck met voorsz. fiscus dito vloot soude cunnen tegemoet gevaren worden om deselve van der Engelse besettinge van St. Helena, etc., te waerschouwen, mitsgaders te communiceeren de ordre onser Heeren Majores om dienthalven dit saysoen St. Helena te excuseren[6.], conform onderstaende briefken, geschreven aen Mijn Heere den Admirael en de Breeden Raet van de retourvlote, per expresse door den fiscael met 't *Schapejachjen* in zee tegemoet gesonden.

Ed., Erntfeste, wel-achtbare, wijse, voorsienige, seer discrete Heere,

'Mijn Heere,

1. Dieselfde as *deurgedrecht?*
2. Weggelaat in H.
3. Vgl. *tuffons*, Deel I, bls. 108 en noot 8 aldaar.
4. d.w.s. met die wind na die wal, die teenoorgestelde van *opper* hierbo. Vgl. Deel I, bls. 394, noot 2 en WNT XI, 1072, vide *opper*, II.
5. verskyning.
6. verbyloop. Die betekenis sluit aan bij WNT III, 4315,4): 'zich onttrekken aan, vrijloopen'.

Naer onse ootmoedige gebiedenisse aen Mijn Heere en de vordre vrunden, dient tot advys dat de Engelsen het eylant St. Helena beset ende volgens dien van Mijn Heeren de 17e alhier schriftelijck ordre is dat de retourschepen desen jare dat eylant niet en sullen mogen aenloopen, omdat men oocq in twijffel is off de saecken jegenwoordigh, door de wanckelige regeringe aldaer, mit[7] onsen staet tot een vaster alliantie ofte wel tot een rupture sal uytgeborsten zijn, 'twelck wij U.Ed. bij desen expres laten weten om bij harde Z.Z.Oostewint off andersints (dees tijts jaers veel waeyende) hun van te mogen dienen, 'tsij in soodanigh cas ergens te anckeren off in zee bij te houden, sooals elck na zeemanschap sal bevinden te behooren, om van dese rheede emmers, mogelijck sijnde, niet versteecken te blijven,

7. Sic.

ofte wel andersints, niet cunnende, 't Robben- ende Dassen-eylants rheeden ofte Saldanha-baey tot een uytterste wijck te nemen, om vandaer met westelijcke luchjens (dickwils onverdacht opcomende) mede herwaerts op te seylen, ofte des al niet vermogende, aldaer dan soodanigh van hier te mogen werden gesecondeert als met Mijn Heere den Admirael voorsz. ende die van Zijn E. vlote hier de rheede mochten comen te bereycken, na goet overlegh ten besten sal cunnen uytgevonden[+] ende beraempt worden, etc., waermede, na onse ootmoedige gebiedenisse ende dienstige groete, wij Mijn Heere ende de vrunden willen wenschen een geluckige arrive hier ter rheede van [+160v]

Mijn Heere,

UEd. alderootmoedigste dienaren.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema'.

3 *ende* 4 *dito*, idem goet weer, was den fiscael met 't *Schapejachjen* wederom gecomen, rapporteerden dat de gerecommandeerde ordre daergestelt ende alles wel bevonden had. Item oock de verckens ende schapen in goeden tier, welcke schapen weder al op 90 stucx waren aengegroeit, daer onder 25 cloecke, vette rammen bequaem voor de schepen etc., wordende voorsz. *Schape-jachjen* met cloecke roeyers op stroom[1.] vaerdigh gehouden, om ten fine voorhaelt op 't eerste seyn de retourvloote in 't gemoet te varen ende bij stilte daerbij te cunnen roeyen, etc.

5, 6 *ende* 7*en dito*, fraeye, lieffelijcke dagen ende niet sonders voorgevallen als dat den Commandeur rontsom overal der vrije luyden ende Compagnies bou, etc., soowat de visite gedaen heeft ende op verscheyde saecken ordre gestelt daer het vereyste, die deselve overal fraey besigh vont met de stoppelen onder te ploegen ende eenige oock beginnende haer nieuwe coren te dorssen.

Sondagh, *den* 8 *dito*, 's morgens stijve, droge Z.Z.Ooste-winden.

9 *ende Nieuwe maen*, *den* 10*en dito*, idem, als oock

11, 12, 13 *ende* 14 *dito*, met weynigh stilte tusschenbeyde.

Sondagh, *den* 15 *dito*, 't luchjen meest N.westelijck, ende wiert een schip onder 't lant gesien, dat 's nachts ter rheede quam, sijnde 't fleuytje *Loenen*, 22en December, 7 dagen na de retourvloote, van Batavia vertrocken, met partije rijs ende andere nootwendigheden voor dese residentie, ende hebbende gemelte retourvloote gepasseert den 27en daeraenvolgende onder 't eylant Crakatou in Sunda's engte, van

1. *Op stroom liggen* moet oorspronklik beteken het: klaar om met die stroom af te vaar. Later soveel as 'op de reede of op de open rivier, buiten de haven' (WNT XVI, 151), gereed om uit te loop.

welckers admirael (d'E. Heer Sterthemius) voorsz. opperhoofden een briefken medebrachten, geschreven aen d' heer Commandeur, Jan van Riebeecq.

+ ‘Erntfeste, wijse, voorsienige en seer discrete Heer,

+161

Bij d' jegenwoordige overgaende generale missive door d' Ed. Heer Gouverneur-Generael ende d' E.Heeren Raden van India aen UE. geschreven[(a)], sal UE. omstandelijck vernemen connen wat costelijcke retouren[1.] d'selve, op 9 bodemen verdeelt, onder onse vlagge alsnu naer 't lieve Patria retournerende zijn en hoe, buyten 'tgeen voor UE. presidie[2.] over d'selve verdeelt is, nogh goetgevonden hebben 't fleuytjen *Loenen*, eenlijck tot overvoer der noodige g'eyschte provisien voor de Caep derwaerts aff te steecken, gelijck 'tselve dan op huyden alhier bij ons in de vloot verschenen is, en overmits 'tselve een licht scheepken en seer wel beseylt is, sulcx wij staet maecken 'tselve vrijwel wat eerder als in compagnie onser vloot de Caep sal bereycken connen, soo hebben goetgevonden 'tselve vooraff, met dit preadvys-briefken te laten vertrecken, soo ten insichte wij gaerne sagen UE. tijdigh van 't noodige vereyschte aldaer mochte werden gedient, als wel ten principalen om ons per 'tselve weder vandaer, tegens onse aencomste aldaer, buyten, dogh in 't gesicht van de Caap, cuntschap van den toestant tusschen onsen Staet ende de republiek van Engelant toe te brengen, dewijle daervan alhier diverse geruchten geloopen hebben, alsoff deselve wel met een aensienlijcke macht naer St. Helena, om possessie van dat eylant te nemen, vertrocken mochten zijn, dogh dewijle op dit voorgeven geen staet te maecken zij, en zij onder dien naem en deckmantel wel eenigh ander deseyn, om bij forme van represalie (alsoo sij dogh doorgaens sustineren van d' onse hier beledigt te zijn) onse retourvloot aen d' Caep t' attraperen souden voorhebben connen, soo sal UE. dan, als gesegt, 't geseyde fleuytjen ter eerster instantie weder even buyten en in 't gesicht van de Caep op ons met zijne advysen cruysen laten, om ons in 't aendoen van deselve met des te meerder gerustigheyt daernaer te mogen reguleren. Onderentusschen[3.] sal ick Godt bidden hij UE., naer groete, te sparen in langhduerige gesontheyt en gunnen wij in 't corten aldaer mede bij UE. paresseren mogen.

In 't schip *Wapen van Hollant*, seylende bij 't eylandt Cracatou, adij 27 December 1659.

(Was geteyckent:)
UE. genegen vrund,
Pieter Sterthemius.’

1. retoerladinge.
2. pos, garnisoen, residensie. Nie by Meyer, Kramer of in WNT nie. Van Lat. *praesidium*.
3. Vir *ondertusschen*, na analogie van ouer *entusschen*, *(intusschen)*, *daarentusschen*, *hierentusschen*.

16 *dito*, 's morgens stille, donckere mist, die met een N.westelijck luchjen op[+] den dagh verdween; des den Commandeur de opperhoofden van de schepen *Erasmus* ende *Loenen* aen lant liet comen, met wie na overlegh van saecken dese navolgende resolutie is getrocken, te weten: [+]161v

'Maendagh, den 16en February anno 1660[(b)].

Verlede nacht hier, Gode loff, wel ter rheede g'arriveert wesende 't fleuytschip *Loenen*, van Batavia met stijff 60 lasten rijs ende andere nootwendigheden voor dese residentie, beneffens een brieffken gedateert 27 December 1659 uyt de Straet Sunda, van Mijn Heer Pieter Sterthemius, Raet van India ende Admirael over de laest van Batavia vertrocken retourschepen, waerbij Sijn E. is ordonnerende dat men voorsz. fleuytjen ten eersten na sijn arrivement ontladen ende dito Heere in zee tegemoet op de gemelte vloote in 't gesichte van 't landt te cruysen soude senden, hoedanigh oocq onse intentie al van overlangh is geweest, bij paresse van 't Caepse galjoot met 3 masjens[1.] alle ueren uyt 't Patria tegemoet gesien wordende, omme deselve retourschepen kennisse te doen hebben van der Engelsen besettinge aen St. Helena, etc., ende ingevolge oocq van d' ordre onser Heeren Majoris uyt 't Patria, waertoe (soo langh 'tselve ende dese gelegentheyt van *Loenen* heeft gemanqueert) d' opgeboeyde boot 't *Schape-jachjen* met de daertoe geprepareerde brieven, voor yder schip een, heeft gereet gelegen, soo is in Rade, versterckt met d' opperhoofden van 't jacht *Erasmus* ende voorsz. fleuytjen *Loenen*, ten dienste van d' E. Compagnie verstaen, soo om voorsz. Sijn E. ordre te voldoen, als ten aensien van de hooge nootsaeckelijckheyt in dese saecke, dewijle voorsz. fleuyt door de contrarie wint niet can buyten raecken, met hulp van alle 't vaertuygh des voorsz. jachts *Erasmus* ende voorsz. *Schape-jachjen* van landt soo veel rijs uyt *Loenen* vooreerst maer te halen dat hij watervast[2.] sal mogen blijven ende met eenen soo veel drinckwater aen boort te doen brengen, dat gemelte *Loenen*, soo haest morgen de wint slaghboegt, ten eersten tot voorigen fine sal mogen in zee loopen, beneffens de briefkens van ons[(c)] en de originele missive van Mijn Heeren de 17e aen opgemelte Zijn E. ende de vordere hoofden der voorsz. vloote, al vaerdigh leggende, gedirigeert met oock partie cool, wortelen ende andere van de durabelste vruchten tot verversinge, etc.

Vermits d' indispositie van den opperstuerman des fleuyts *Loenen*, is verstaen dat den opperstuerman van *Erasmus*, soo langh 't cruyssen duert, op dito fleuytjen sal overgaen om daerna weder op zijn eygen schip te comen.

1. '*t Caepse galjoot met 3 masjens* = *?* Die *Parkiet?* Vgl. bls. 247 en bls. 251 hierna.
2. stabiel, nie 'rank' nie. As daar te veel van die ryslading afgehaal word, kon die skip onstabiel word.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, datum ut supra.
(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq,
Pieter Gerritsz.
Jan Schrael
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Vincent Vette
Abraham Blom
Gijsbert van Campen, secretaris.'

+ 17 *dito*, is des morgens vroegh den fiscael met 't *Schape-jachjen* vol cool, wortelen 'ende watermeloenen voor de retourvloote, nevens ongeveer 2000 verse herders, +162
gesonden na 't fleuytje *Loenen* met navolgende ordre, etc., van inhoude als te weten:

Schipper Schrael,
Achtervolgende 't besluyt deser annexe resolutie, genomen op d'ordre van Mijn Heer Sterthemius, sal UE. deselve dienen tot narichtinge om geduerigh in 't gesicht van 't landt op de retourvloote (onder Sijn E. gesagh gehoorende) te cruysen, ten minsten tot halff off 20 Maert, hoewel wij niet twijffelen off Ul. sal deselve eerder opdoen, als wanneer onse neffensgaende brieven aen Sijn E. ende vordere opperhoofden derselver vloote sult hebben over te leveren, beneffens soo vele van de medegegeven verversinge als Ul. met goede sorgvuldigheyt sult cunnen goet ende buyten 't bederven houden. Ende alsoo hiermede alles aen boort ende sijn volcomen afscheyt hebt, mitsgaders oocq genoegsaem versien sijt met water, sullen U gerecommandeert laten met den aldereersten na buyten te loopen, 'tzij met laveren, boucheeren off andersints, soo 't best vallen ende met soo een licht scheepjen volgens ervaringh genoegh geschieden can. De siecken daervan gesproocken is, sal brenger deses (den fiscael) met onse sloep ofte *Schaepe-jachjen* mede aen landt nemen, om in 't sieckenhuys opgequeeckt te worden. Des Ul. maer soo datelijck gelieft t'seyl te gaen sonder noodigh te sijn om afscheyt[1.] aen landt te halen, als gevende UE. sulcx bij desen, met toewensingh van geluck ende voorspoet op UE. reyse, ende dat de vloote haest moogt opdoen[2.] ende behouden binnen lootsen ende geleyden.
In 't fort de Goede Hope,
den 17en February 1660.
(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq.'

1. seilbevel, -vergunning.
2. in die gesig kry.

Op welcq afscheyt voorsz. fleuytjen *Loenen* ten eersten dan is onder seyl gegaen, ende alhier weder g'arriveert van 't Dassen-eylandt 't vrije luyden vaertuygh de *Peguyn* met vis, eyeren; item haer ander vaertuygh, de *Zeeleeuw* uyt de Saldanhabaey met 25 schapen, gehandelt 8 van de Caepmans (onse vijanden) ende de rest van de clijne Chariguriquas, daer Herry sigh jegenwoordigh bij onthout, welcke op 't gesonden consent van ons met dito vaertuygh nu gaerne hadde mede herwaerts gecomen, dogh vermits den Hottentoo Claes Das (jegenwoordigh bij 't fort als hooft over de Watermans in Herry's plaets aengenomen) daerin was van herwaerts gegaen om de Caepmans (bij dito baey oocq leggende), te doen gelooven dat zijn volcq, de Watermans, weder bij 't fort wierden gedult, etc., ende dat voorsz. Herry ende Claes Das tesamen geen heele goede vrunden sijn, hadden zijluyden dese mael sulcx ergens anders op g'excuseert, 'twelcq denselven oocq in te vaster vertrouwen[+] over ons sal houden ende dies om verscheyde consideratien niet quaet sal wesen. [+]162v

Voorts rapporteerden ons voorsz. Saldanha-vaerders ende den Hottento Claes Das, dat Pieter Otegne Khuma, alias Jan, 2 zoonen van der Caepmans capiteyn Gogosoa, Doman, Gotiko Platneus ofte Carabinga, beyde de Zymons ende eenige andere van der Caepmans principaelste geseyt hadden eerstdaegs met gecommitteerden aen 't fort te willen comen, neffens sooveel van 't geroofde vee alsser nogh in 't leven ende bij haer niet opgegeten was, op vertrouwen den Commandeur sulcx aennemen ende met haer een vaste, onverbreeckelijcke vrede sal willen aengaen ende onderhouden, etc., ten welcken eynde oocq al een goet stucq herwaerts aengeweecken[1.] waren.

Ngonnomoa, den anderen oversten der Cochoquas, die wij altijt plachten den Swarten Capiteyn te noemen, was met de Gorachouquas ofte Tabacqdieven (onse andere vijanden) te samen geworden[2.] ende had sigh van Oedasoa aff begeven, sulcx wel mochte, vermits Caepman na Oedasoa's raet weder vrede soeckt (soo 't altoos schijnt) ende den Gorachouquar te groots is met ons te reconcilieeren, alhoewel zijn volcq ons veel overlast hebben gedaen, dat ons die 2 groote troupen niet genegen sullen wesen ons gerustigh te laten, dogh dewijl wij nu paerden becomen ende sijluyden lustigh rijck van bestiael zijn, salder weder lustigh guarant[3.] op te halen wesen, beter als van de cale Caep- ende Watermans, etc.

Dinsdags 's avonts, den 17 February 1660[(d)].

'Is bij den Raet na goet overlegh goetgevonden, om de retourvloote emmers in zee te seeckerder met onse brieven van waerschouwinge, etc., bij alle occasien te cunnen dienen, een van der vrije luyden vaertuygen boven 't cruyssen van *Loenen* uyt te laten leggen soo verre aen den buytensten hoecq van de Caep, achter eenigh beschut offte elders als deselve sullen mogelijck ende doenlijck wesen, om na de [(e)]

1. nader getrek.
2. d.w.s. het by hulle aangesluit.
3. vergoeding. Vgl. Deel I, bls. 217, noot 8, bls. 236, noot 9, bls. 368, noot 5.

(e) Dele van hierdie bitteramandel-heining is vandag nog te sien. Vgl. boek van die Historiese Monumente-Kommissie: *Die Gedenkwaardighede van Suid-Afrika* (Tweede Uitgawe), pp. 19-21; en Böeseken: *Geskiedenis-Atlas vir Suid-Afrika*, p. 52.

vlote uyt te sien ende soo haest eenige schepen vernemen, datelijck daer na toe te steecken, waertoe zijluyden moed hebben, schoon het al wat crap voor haer (opgeboeyde boots zijnde) sal wesen, ende volgens dien g'accordeert is voor elcke brieff die se aen een retourschip bestellen, offte bij hard weer, achterom seylende, bescheydentlijcke[1.] preyen[2.] dat het die van 't schip off schepen recht verstaen sullen hebben,[+] te betalen 8 realen van achten, mits tot 20 Meert na de gemelte vloote gehouden sullen wesen uyt te blijven, verstaende soo deselve niet te voren [+163]
binnencompt, dogh indien se geen van deselve quamen te beseylen, sal haer vergeefse moeyten na discretie vergoet worden.

Ten welcken eynde oocq Compagnies opgeboeyde boot, het *Schapejachjen*, geduerigh met insgelijcke[3.] brieven op stroom vaerdigh gehouden sal worden om de vloote hier voor de mont van de baey waer te nemen, daer se dikwils wel comen ende door schielijcke Z.Z.Ooste stijve winden aldermeest het incomen belet worden, die dan te vooren nogh buyten sijnde, uyt meeninge van wel binnen te comen, voorsz. *Loenen* ende vrijmans vaertuygh mochte ontseylt ende daerna niet gewacht hebben, echter door voorsz. *Schape-jachjen* de gemelte brieven van waerschouwinge ten uyttersten naseylende, nogh tussen de Saldanha-baey ende hier bestelt ende aen boort gebracht cunnen worden, gelijck de vrije luyden met haer ander vaertuygh aen 't Dassen-eylant ten dien fine mede aengenomen hebben uyt te sien ende op te passen, vóór die van de gemelte vloot soo laegh mochten comen te vervallen. Sulcx dan nu overal, daer 't mogelijck ende doenlijck is, op de vloote gepast ende naer uytgesien wort, met hope Godt de Heere dese aengewende debvoiren ten meesten dienste ende voordeele van d' E. Compagnie sal gelieven te segenen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope,
datum ut ante.
(Ende geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Evrard door sieckte absent
ende Gijsbert van Campen, secretaris.'

18 *dito*, fraey, stil, bequaem weer, is den Commandeur eens uyt wesen sien hoe 't overal stonde, omme alles in ordre te doen hebben tegen de compste van de retourvloote ende het dan alsoo aen d' Heer Starthemius, admirael van deselve vloote, met te minder moeyte naeckt ende claer te cunnen verthonen, etc.; comende 's avonts weder thuys, als wanneer de vrije Saldanha-vaerders affscheyt namen om met haer vaertuygh ten fine voorsz. uyt te loopen.

1. duidelik verstaanbaar. Verouderde betekenis van die woord.
2. aanroep
3. So K.H het *insgelijcx*. WNT ken *insgelijks* alleen as byw. of voegw.

19 *dito*, is 't eene van der vrije luyden vaertuygen met een Z.Z.oostelijck luchjen 's morgens vroegh al na de Zuythoeck van de Caep ten fine voorsz. uytgeloopen, ende haer ander vaertuygh na 't Dassen-eylant en de Saldanha-baey, om met eenen haer neringh aldaer oocq waer te nemen.

20 *ende* 21 *dito*, fraey, lieffelijck weer ende 't luchjen variabel.

Sondagh, *den* 22*en dito*, idem.

23, 24 *ende* 25*en dito*, al aengenaem weer met westelijcke luchjens, ende niet sonders gepasseert als dat het tegen den nacht wederom vrij stijff begond te waeyen uytten Z.Z.Oosten, mitsgaders heden den circkel[1.] van den Caepsen omslagh afgemeten ende bevonden is van de zeecant bij 't eerste wachthuys Kijck Uyt aff, achter aen der vrije luyden ende Compagnies landerijen om, ende over den rugh van den Bosheuvel heen tot tegen de Bosbergen, bij den vrij-houtsager Leendert Corn.bos[2.+] incluys, te weten 3673 roeden distantie, namentlijck van de zeecant tot de principael geprojecteerde ruyterwacht: 1320 roeden, ende de ander 2353 roeden voor de rest, dat voorgenomen is (een roe breet) te laten omploegen, om met bitter amandelboomen ende alderhande braem ende steeckdoorn (haestigh groeyende) soo dicht te beplanten ende besaeyen datter geen beesten off schapen sullen cunnen werden deurgedreven, in forma als een lantweer[3.], gelijck in Duyts- ende Keuls-landt sommige graven ende heeren hare jurisdictien afscheyden ende hier ende daer ronde wachtoff waerthorens[4.] hebben met slaghboomen daerbij om de boeren voor invallen van buyten te beschermen, hoedanigh alhier de reede gemaeckte wachthuysen ende bijgestelde slagboomen sullen dienen ende te pas comen; welcq omploegen ende beplanten, etc., g'oordeelt wort wel 't oncostelijckste ende 't gereetste te sijn, vermits 't ploegen niet boven 2 à 3 weecken werck aen sigh sal hebben ende de bitter amandelen alhier tegen 't uytgaen van Maert ende begin van April in abonda<n>tie (rijp zijnde) cunnen opgesamelt ende dan met dit eerste aenstaende natte mouson gesayt ende den doorn geplant worden, welcke in 4 à 5 jaer tot een goede, dichte ende stercke beschuttingh (bequaem genoegh tot voorsz. oogmerck) na alle apparentie sal begroeyt off bewassen zijn, alsoo men bevint dat de voorsz. bitter amandelboomen alsoo weligh als eenige willigh[5.] in 't Vaderlant groeyende ende dick hout settende is, ja soodanigh dat het oocq, met voorsz. doorn doorplant, bewassen sijnde, selff qualijck voor menschen sal deur te comen wesen, veel min eenigh bestiael, als dat men met wil[6.] van de ruyterwachters op voorsz. wachthuysen door de gemelte slaghboomen sal consenteren uyt ende in te laten, waerbinnen dan den ganschen omslagh en all corenbouwerije, bosschagies, etc., als in een halff maen fraey sal beslooten ende voor de Hottentoos inval bequaem beschermpt cunnen blijven. +163v

1. omtrek, grenslijn.
2. *den vrij-houtsager Leendert Corn.* is blykbaar genitief: tot by en insluitende die bos van L.C.
3. V.R. dink hier klaarblyklik aan Du. *landwehr* 'zur Verteidigung eines Landes errichtete Mauern, Wälle, Gräben usw.' (Paul, *Deutsches Wörterbuch*). Kyk WNT VIII, 1035.
4. Du. *Warttürme*.
5. d.i. 'wilg', wilgerboom.
6. vergunning.

Volle maen, *den* 26*en dito*, 's morgens fraey, lieffelijck weer ende 't luchjen westelijck, dogh tegen den nacht al weder harde Z.Z.Oostewinden, welcke den

27 *en* 28*en dito*, vrij stijff bleven aenhouden, als wanneer 's middags een schip onder de wal wiert gesien dat, vermits dese stijve winden, moste buyten blijven, dogh naderhant vernomen wiert dat het was 't cruyssende fleuytjen *Loenen*, 'twelcq tegen den nacht weder t'zee stack.

Sondagh, *den laetsten dito*, 's morgens stil, maer tegen den middagh begon al weder even hard uyt den vorigen hoecq te waeyen, waerdoor 't fleuytjen *Loenen* (heden weder voor de baey gecomen wesende) het niet coste binnen leggen, maer onder 't Robben-eylant ter rheede lopen moste.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, p. 1322. K.A. Hierdie generale missive was gedateer 15 Desember 1659.
(b) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 526-527. K.A.
(c) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1058-1062. K.A.
(d) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 528-529. K.A.

Maert anno 1660

+ *Adij*, *primo dito*, 's morgens stijve Z.Z.Oostewinden, waermede de gansche retourvloote onder hun negenen in seer goede ordre voor de baey ten ancker quamen, daer sij het, vermits gemelte stijve Z.Z.Oostewinden, mosten geset[1.] houden ende het *Schapejachjen* met den fiscael is na toe gesonden, met onse brieven van waerschouwinge, etc., als voren meer gemelt, off[2.] *Loenen* misschien de vloot mochte gemist hebben, alsoo desen morgen verde beneden 't Robben-eylant is vernomen. +164

Den vrijborger Harman Remanjenne, onder sijn drien op haer eygen houtjen, buyten ons weten geweest hebbende in 't landt tot bij de Saldanha-baey, was bij de Caepmans gecomen, gelatende sigh aldaer off hij op sijn selfs sochte wat bestiael te reuylen, die der onder dat pretext 6 schapen ende een magere koe van becomen hebbende, hadden sij met hem gesonden 3 van haer volcq, daer hij desen avont mede aen 't fort quam, welcke versochten dat het den Commandeur wilde gelieven dat Herry ende Doman met eenige beesten ende schapen tot vereeringe aen 't fort mochten comen om van vrede te handelen, willende haer voortaen dragen[3.] als goede vrunden sonder oyt eenige overlast meer aen d' onse te doen, etc., 'twelcq na vereysch van saecken beantwoort ende toegestaen wierd.

2 *dito*, 's morgens quamen al de gemelte retourschepen en 't fleuytjen *Loenen* al bijtijts heel vroegh met een N.westelijck luchjen fraey op de rheede, ende tegen den nacht stond er weder een harde wint op van de Z.Z.Oosten.

3 *dito*, 's morgens stil, ende wierden voorsz. Caepmans 3 committenten[4.] met meergemelte vrijborger Harman Remanjenne ende nogh een van Compagnies soldaten weder na hun volcq gelargeert, nadat elcq met wat cost, tabacq ende

1. geanker.
2. in geval.
3. gedra.
4. afgevaardigdes.

brandewijn, etc., tot vereeringe voor haer ende hunnen capiteyn versien waren, als oocq met een briefken dat se vrij sullen mogen aen 't fort comen om van vrede

te handelen, etc., 'twelcq bij d' E.Heer Sterthemius ende den Commandeur Riebeecq in haer presentie onderteyckent wiert, om haer te meer te doen gelooven.

4 *dito*, 's morgens quamen de vrije Saldanha-vaerders met een N.West-luchjen per hun vaertuygh, de *Seeleeuw*, uyt de Saldanha-baey met partije eyeren, vis ende 20 schapen, gehandelt van de Caepmans en de Chariguriquas, welcke Caepmans al heel herwaerts aengeweecken waren en geseyt hadden voorts te willen met hun gansche leger omtrent ons comen handelen, wesende Herry oocq in haer vaertuygh al geweest om hier te comen, maer de Caepmans hadden hem daer weder uytgehaelt ende gewilt dat hij met haer over lant soude gaen, als vresende, alleen hier comende, te veel particulier met ons spreecken soude, etc.

's Nachts harde Z.Z.Oostewinden.[+]

5*en dito*, nogh al harde Z.Z.Oostewinden, waermede de vrije luyden vaertuygen [+]164v
sijn vertrocken na 't Dassen-eylant ende een na de Saldanha-baey, daerinne den assistent[1.] Gijsbert van Campen met wat coopmanschappen, om daervoor te sien wat bestiael van d' inwoonders voor de retourvloot (mogelijck sijnde) te handelen, daer 't fleuytjen *Loenen*, om toe te brengen, sal nagesonden worden.

6 *dito*, idem, harde Z.Z.Oostewinden.

Sondagh, *den* 7*en dito*, 's morgens stil.

8 *ende* 9 *dito*, fraey, bequaem weer, is 't fleuytjen *Loenen* na de Saldanha-baey gesonden ten eynde als luydende is navolgende

Memorie voor d' opperhoofden van 't fleuytjen *Loenen*,
gedestineert te gaen van hier na de Saldanha-baey.

'Alsoo wij van de vrije luyden uyt de Saldanha-baey hebben tijdingh becomen dat aldaer van de Chariguriquas wel eenigh groot ende cleyn bestiael mochte te handelen vallen, daervan men hier jegenwoordigh weynigh voor de retourvloot is versien, soo is ten dienste van de Compagnie verstaen dat Ul. haer sullen hebben te spoedigen om, mogelijck sijnde, nogh desen avont uyt dese baey derwaerts heen te seylen, alwaer den secretaris, hier van 't fort met eenige coopmanschappen hem ter hant gestelt, is vooraff heengesonden om daervoor soo veel bestiael van de voorsz. ende andere aldaer sijnde inwoonders voor des gemelte retourvloots meerdere verversinge te handelen als doenlijck ende becomelijck wesen sal, ende welck bestiael aldaer op 't Schapen-eylandt telckens can geset worden tot Ul. soo veel hebt opgegadert als staet maecken sult te cunnen binnen boort bergen, om onse gemelte vloote buyten in zee tegemoet te brengen, die wij staet maecken[2.] den 20en deser van hier te sullen opbreecken, ende *Erasmus* 3 dagen te vooren om U daervan te cundigen, ende dan ons alsoo gesamentlijck (langs de cust tegemoet) in

1. en sekretaris van die Raad. Hy word opgevolg deur Hendrick Lacus. Kyk slot van resolusie o.d. 20 April hierna.
2. *die wij staet maecken....te sullen opbreecken*, wat, soos ons reken,.... sal vertrek.

zee bij te comen, dogh ingevalle Ul. vroeger U last[1] crege, sult dan oocq cunnen alleen langs de cust daermede herwaerts opcomen, om het ons wel tot hier toe te brengen; des neen, sal Ul. altoos onse nader ordre per voorsz. *Erasmus* vooraff tegemoet comen. Dit dan 't principaelste wesende waerom Ul. derwaerts affgesonden[+] wort, willen wij wenschen dat een goede quantité door handel tot ons meerder verversinge becomen moogt. [+]165

In 't heenvaren sal Ul. het Dassen-eylant aendoen ende aldaer van de vrije luyden sooveel traen voor de vloot innemen, als deselve op voorraet hebben, achtervolgens neffensgaende open briefken aen deselve vrije luyden aldaer geschreven.

In 't fort de Goede Hope,
adij 9 Meert anno 1660.
(Geteyckent:)
Pieter Sterthemius.'

Volgt nogh een briefken geschreven aen de vrije luyden op 't Dassen-eylandt:

'Omdat de vloot seer om traen verlegen is, soo laet aen 't fleuytjen *Loenen* volgen ten minsten voor elcq schip een, sijnde negen, half amen traen, welcke fleuyt daerom het eylant expres aendoet ende d' opperhoofden U een briefken sullen geven, om ons alhier te verthoonen ende Ul. alsdan te betalen. Wilt dit dogh maecken te volbrengen. D' E. Compagnie sal daerbij dienst geschieden.

In 't fort de Goede Hope,
adij 9 Meert anno 1660.
(Was geteyckent:)
Ul. goede vrunt
Jan van Riebeecq.'

's Nachts, de wint redelijck stijff van den Z.Z.Oosten waeyende, is 't fleuytjen *Loenen* daermede ten fine voorsz. vertrocken.

10 *dito*, harde Z.Z.Oostewinden. Tegen den avont den vrijborger Harman Remanjen, op den derden deser gemelt, weder aen 't fort met Herry ende Doman, neffens een heel deel van haer volcq, ofte Caepmans, medebrengende 10 beesten ende 5 schapen, om van vrede te handelen, dat aengenomen ende, vermits den avont viel, wat gestaeckt[2] wierd, wordende voorsz. vrijborger met goetvinden van Mijn Heer Sterthemius voor sijn moeyten toegelegt een vereeringh van 25 realen van 8en.

Nieuwe maen, *den* 11*en dito*, harde Z.Z.Oostewinden. Ende sijn op dato van de voorsz. Caepmans de 10 beesten ende 4 schapen in vereeringe ontfangen ende haer daertegen weder wel soo veel coper, tabacq ende cralen vereert dat se rijckelijck

1. lading (vee).
2. So in K.H het die verskrywing *gestraelt*, waarvan Brill *gedraelt* maak.

betaelt sijn, boven tracktement van eeten ende brandewijn, etc., wijders met deselve[+] bij provisie g'accordeert dat se met haer leger, huysen ende bestiael vrij en vrancq [+]165v sullen mogen weder aencomen tot achter, off buyten, den Bosheuvel, om alsdan nader van vredenstractaten te spreecken, etc.

12 *dito*, beter weer met betrocken lucht ende weynigh regen.

'Vrijdagh, 12 Meert anno 1660[(a)].

Bij d' E. Heer Pieter Sterthemius, Raet van India ende admirael deser jegenwoordige retourvloote, als commissaris tot de visite alhier aen Cabo de Boa Esperance, etc., beneffens eenige raetspersoonen uyt den Breeden Raet van de gemelte retourvloote ende die van 't fort de Goede Hope, geresumeert ende aendachtelijck oversien de stucken, leggende ten laste van de 8 gevangene persoonen: Pieter Barber van Haemstede, Hendricq Hendrickse van Cloppenburgh, Jacob Dirckse van Antwerpen, Jacob Born van Glasco, Patricq 't Jocq van Glasco, Marcus Tomelson van Ogel, soldaten, Pasquael Rodrigo van Teneriffa, bandit ende Claes Wiskebroecq, vrijmansknecht; ende daerbij gesien 't quade voornemen van deselve om wegh te loopen na Angola, onse vijanden plaetsen[1.] ende aen te vangen verscheyde moorderijen, afloopen van 't fort en de jacht[2.] *Erasmus*, nader bij de stucken blijckende, welckers decisie bij den Commandeur en de Raet van voorsz. fort tot onse compste is opgehouden, ende wij insiende dat nogh ten minste 8 à 10 dagen souden heenloopen eer de voorsz. halssaecken[3.] ten vorder uyteynde soude cunnen na behooren afgehandelt worden, tot groot verlet ende verachteringe van de gemelte costelijcke retourvloote, vermits d' opperhoofden van deselve schepen daertoe dagelijcx souden moeten aen lant wesen, veel in haer dagelijcxe scheepswerck souden versuymen, soo is (hoewel onse Heeren Meesters ordre bij den generalen articulbrieff is dicterende, dat alle delicten sullen afgedaen worden ter plaetsen daer se voorvallen[(b)]) ingesien d' importantie van het spoedige vertreck van soo een als dese jegenwoordige costelijcke vloote, eenparigh verstaen, om de gemelte delinquanten[+] wille, daerinne geen meer belet[4.] te maecken, in die saecken niet verder te treden, maer die[5.] vordere afhandelinge te surcheren[6.] ende ranvoyeren[7.] [+]166 aen Haer Edele tot Batavia, met ordre aen den Commandeur ende Raet deser gemelte fortresse, om die delinquanten, verdeelt op de 2 eerst uyt 't Vaderlant aencomende schepen, verseeckert 2 aen 2 geslooten, na Batavia te senden, met de stucken ende

1. *onse vijanden plaetsen:* en na die woonplekke van ons vyande.
2. *jacht* is by V.R. afwisselend ons. en vr.
3. misdade wat die beskuldigdes se hals (lewe) kan kos.
4. vertraging, belemmering.
5. So in albei tekste.
6. Van Fr. *surseoir*, uitstel. Vgl. *surseance*.
7. Van Fr. *renvoyer*, verwys.

bescheyden daernevens, om bij opgemelte Haer Edele vorders daerinne gedaen te worden als deselve bevinden te behooren.

Aldus gedaen ende geresolveert, in 't fort de Goede Hope,
ten dage ende jare als boven.
(Geteyckent:)
Pieter Sterthemius
Jan van Riebeecq
Justinus Weyns
Pieter van Borsselen
Pieter Gerritsz.
Roeloff de Man
Abraham Gabbema.'

+ Vervolgh van 't Caaps Daghregister ende g'insereerde resolutien 'tsedert Marty anno 1660. +Kaapse Archief 3972

+ 13 *dito*, tegen avondt[1.] weder harde Z.Z.Oostewinden.

Sondagh, *den* 14 *dito*, 's morgens noch al aenhoudende. +517

15, 16, 17 *ende* 18 *dito*, idem.

19 *dito*, stil weer.

20 *dito*, 's morgens idem, maer 's middaghs 't luchjen van den Z.Z.Oosten blasende, is d' E. Heer Admirael Sterthemius ende onderhorige retourschepen t'seyl gegaen, neffens oock onder desselffs geleyde 't jacht *Erasmus*, welcke alle d' Almogende salvo wil in 't Patria geleyden, ende hebben haer met deselve wel 50 persoonen versteecken, soo vrije als Compagnies-dienaren, waervan maer 13 sijn wederom becomen.

Psalmsondagh, *den* 21 *dito*, 's morgens hielden verhaelde winden noch al aen.

22 <*dito*>, 's morgens liefflijck weer ende 't luchjen uytter zee. Ende is op dato bij raetsplegingh navolgende resolutie genomen, luydende als te weten:

+ 'Maendagh, den 22 Maert 1660[(c)].

Alhoewel wij per 't fluytjen *Loenen* uyt Batavia soo goeden secours van rijs hebben becomen, door gebreck van 'twelcke, ende oock gort als anders meer, bij ons op den 27 Augusty des verleden jaers[(d)] bij provisie, ende tot nader ordre onser Heeren Majores, was geresolveert ende oock in train gebracht alle des Compagnies ministers costgelden uyt te reycken, etc., 'twelck men nu met verhaelden rijs weder soude cunnen excuseren[2.], dogh vernomen sijnde dat de luyden beter gecontenteert sijn met de costgelden als het schaffen na scheepsgebruyck, soo is verstaen dat men, tot voorsz. nader ordre onser Heeren Meesters, met het uytreycken +517v

1. Anders dikwels *tegen*(s) *den avond*.
2. van afsien.

van costgelden noch sal blijven continueren, ende in plaets van 40, daertoe te geven 45 lb. rijs, met 6 lb. soute vleys ende speck ter maent, in stede van de contante subsidien, dogh als de gelegentheyt sulcx sij dat vers vleys can geslacht worden, sal men daervan een derde meer uytreycken, opdat de luyden doch etens genoegh ende oocq dagelijcx een stuyver gelt in de handt mogen hebben.

Ende aengaende de vrije luyden, sullen hooft voor hooft 50 lb. ter maent mogen haelen, 'tsij dan rijs ofte ander cooren dat hun sal lusten ofte gelieven.

Heden oock g'examineert de 12 persoonen, namentlijck 8 Compagniesdienaren[+] ende 4 vrije luyden ende dito knechts, die haer in de retourschepen versteecken [+518] hadden, ende uyt deselve vernomen hebbende dat sij meest alle door aenlockingh van 't scheepsvolck daertoe waren gepersuadeert, ja sommige bij 't lijff ende de cleeren tot in de boots getrocken, haer dese plaetse wars[1.] ende tegen maeckende, mitsgaders die vervloeckende, neffens belofte van haer segour[2.] genoegh te versteecken ende in 't Vaderlandt te leveren, in vougen t' eenemael blijckt sijluyden meest door verleydinge ende veele wijsmaeckingen daertoe gebracht. - Soo is goetgevonden voorsz. luyden van straffe vrij te laten ende deselve met een goede vermaninge tot meerder versichticheyt te largeeren, mitsgaders elck aen sijn voorigen dienst te stellen, etc.

Ende aengaende de vrije huyrlingen van Hendrick Boom's bouwerij, die haer mede verstaecken ende den bouw verlaten hadden, hebben haer beesten ende graenen voor de schult aen d' E. Compagnie overgelaten, met presentatie van 't mancquement metter tijt te willen voldoen, 'twelck, om meerder schade voor te comen, g'accepteert is, te meer dewijl het malcander bijna al sal comen te quad<r>eren[3.] ende volgens dien d' E. Compagnie niet te cort schieten.

Is oock goetgevonden onderstaende persoonen op haer versoeck ende bequamenheyt[+] te beneficeren met navolgende verbeteringe om de consideratien ende reden in de verleende actens hierondervolgende aengehaelt. [+518v]

Ende nademael men langs soo meer bevindt hoe weynigh dat men sigh op sommige luyden verlaten magh, ende dat dienthalven Compagnies *Schape-jachtjen* groot pryckel loopt om van 't volck daerop varende, d' een off d' ander tijt oock wel verlaten te worden, vermits haer eenige van deselve mede in de laest vertrocken retourvloote al hebben versteecken, ende dus off soo gestaen[4.] heeft off den quartiermeester van 't selve, aen boort gevaeren hebbende, oock soude hebben deurgegaen ende 'tselve laten drijven[5.], soo is goetgevonden tot voorcomingh van sulck verlies ende om een vast man daer op te mogen hebben, den getrouden vrijborger, Jan Reynierss. van Amsterdam, daer 't dogh soo heel wel niet mede voort wil, tot quartiermeester ende hooft van de[6.] gemelte *Schape-jachtjen* op sijn versoeck aen

1. afkerig van.
2. sekuur, veilig.
3. klop met, ooreenstem met, balanseer.
4. *dus off soo gestaen heeft:* dit nie veel geskeel het nie.
5. '*tselve laten drijven*, d.w.s. die *Schapejachtjen* aan sy lot oorgelaat het.
6. Sic.

te nemen, omme sigh oock als seylmaecker te laten employeren, ende dat voor sijn selve[1.] gagie van 18 guldens, gelijck hij voor sijn vrydom gewonnen heeft, volgens d'acte hieronder g'insereert.

Jan Reynierss. van Amsterdam hier te lande gecomen met 't schip de *Vogel Phenix*, den 16en Augusty anno 1653, voor bosschieter à 11 guldens, naderhant mits tijt-expiratie gevordert tot seylmaecker met 18 guldens per maent, welcke sedert 14 April 1657 sigh als vrijman alhier heeft g'erneert ende sijn vrouw oock uyt Vaderlant becomen hebbende, door den oorloge ende rovinge der Hottentoos gansch in ruyne ende 't onderspit[2.] is geraeckt, wort derhalven, ende dat ons oock stoffe mancqueert[3.], op sijn versoeck ende bequaemheyt weder als seylmaecker in Compagnies dienst aengenomen, mitsgaders om een vast vertrouwt man op Compagnies vaertuygh te hebben, gestelt tot quartiermeester ende hooft van het *Schapejachtjen*, mits voor die beyde bedieningen sijn vorige tractement van 18 guldens per maent sal winnen, primo April aenstaende ingangh nemende ende gehouden sullende blijven dat voor[4.], gelijck gesegt, als[4.] seylmaecker ende quartiermeester van gemelte vaertuygh d' E. Compagnie 5 jaren te dienen, ten ware eerder resolveerden weder in vrijdom te treden, dat hem dan sal toegestaen mogen worden. +519

Jan Claess. van Steenwijk, soldaet, hier te lande gecomen met 't schip *Wapen van Amsterdam*, 28 Maert anno 1658, à 9 guldens per maent, welcke hem sedert dien tijt vigilant ende getrouwelijck in verscheyde diensten heeft gedragen ende gecomporteert, als een eerlijck persoon behoort te doen, wort derhalven op sijn versoecq, ten reguarde van diverse goede diensten, gevordert[5.] tot de qualité van adelborst, met een beloningh van 12 guldens per maent, heden ingaende. +519v

Niclaes Delbort van Arien[(e)], hier te lande gecomen met 't schip *Henriette Louyse*, 10 Augusty anno 1656, voor soldaet à 9 guldens per maent, welcke sedert, vermits sijn goede kennisse in het metselen, gebruyckt is geworden als metselaer ende daerin ten genougen van sijn eerbiedigh[6.] opperhooft volcomen contentement gedaen heeft, wort derhalven op sijn gedaen versoecq ende bequaemheyt ten insichte van de metselaersarbijt en dat[7.] soo langh dien di<e>nst heeft waergenomen, verbetert ende voortaen toegeleyt een beloningh van 13 guldens per maent, heden ingaende.

Tomas Harmannss. van Sevenbergen, bootsman, hier te lande gecomen met 't schip de *Provintie*, 13 Augusty anno 1657, voor bootsman à 10 guldens per maent, welcke sedert in de thuynen is gebruyckt geworden omdat hem op het thuynieren verstont, hebbende dien dienst wel ende getrouwelijck waergenomen ten vollen genouge van sijn eerbiedigh[6.] opperhooft, waerom op sijn versoeck ende volcomen +520

1. selfde. So is albei tekste.
2. *in....'t onderspit is geraeckt:* agteruit gegaan het. WNT X, 1467 (2).
3. *ende dat ons oock stoffe mancqueert*, en omdat ons ook mense ('n man) van die aard ontbreek? Vir *dat* = *omdat*, vgl. WNT III, 2307 (11). As die verklaring van die sin reg is, dan word *stoffe* hier in 'n besondere betekenis gebruik.
4. Of *voor* of *als* is oorbodig.
4. Of *voor* of *als* is oorbodig.
5. bevorder.
6. Hier blykbaar in verswakte betekenis gebruik, ongeveer = gunstig gesinde, die eer géwend wathom toekom.
7. Vgl. noot 3 hierbo.
6. Hier blykbaar in verswakte betekenis gebruik, ongeveer = gunstig gesinde, die eer géwend wathom toekom.

bequaemheyt gevordert wort met een beloninge van 12 guldens per maendt, heden ingaende.

Jacob Pietersz. van Brugge, bosschieter, hier te lande gecomen met 't schip *Wapen van Amsterdam*, 28 Maert anno 1658, à 10 guldens per maendt, welcke sedert dien tijt in de thuynen (dat hem verstont[1.]) ende voor opsiender van de slaven is gebruyckt geworden, welcken dienst wel ende getrouwelijck ten genougen van sijn opperhooft heeft waargenomen, wort dierhalven op sijn versoeck ende bequaemheyt verbeetert met een belooninge van 12 guldens maendelijcx, heden ingaende.

Aldus gedaen ende geresolveert, in 't fort de Goede Hoope,
ten dage ende jaere als boven.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Gijsbert van Campen, secretaris.'

Desen namiddagh is 't *Schape-jachtjen* na 't Robben-eylant affgesonden met navolgend brieffken geschreven aen Otto Jansz.:[+]

'Wij senden 't *Schape-jachtjen* om te vernemen off U van de retourschepen [+]520v
oock mede overlast in 't passeren is aengedaen; ende laet ons weten hoeveel verckens en schapen datter nu in alles noch sijn. Laet oock wel letten op het vuyren alsser 's avonts schepen voor de wal comen, die gij siet dat bij daegh niet binnen cunnen loopen. Anders, als se bij daegh binnenloopen, behoeft het niet. Past hier wel op ende blijft gegroet van Ul. goede vrundt.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck.'

23 *dito*, 't luchjen N.West, is 't fluytjen *Loenen* 'snamiddags omtrent 2 uyren hier ter rheede geretourneert uyt de Saldanha-bay, gister ochtent ten thien uyren vertrocken, sonder de retourvloote off gewagh[2.] van dien in 't passeren vernomen te hebben, nochte oock eenige andere Hottentoos als cale strantlopers, ende volgensdien veel min eenigh groot off cleyn bestiael; sulcx sijn reys ende de vojagie bij Mijn Heer Sterthemius derwaerts laten doen door der vrije luyden vaertuygh altemaelen vruchteloos is uytgevallen.

24 *dito*, weer ende wint als vooren, met weynigh regen, is 't vrijeluyden-vaertuygh,[+] de *Zeeuleeuw* oock (als voorss.) vruchteloos uyt gemelte bay geretourneert, [+]521
doch

1. *dat hem verstont*, waarvan hy verstand gehad het. Die *dat* pas sleg by 'n snw. mv. *tuinen*, beter bij 'n ww. *zich (hem) verstaan*, in hierdie bet. is verouderd.
2. teken.

empassant aen 't Dassen-eylandt gelopen sijnde, hadde noch drie halff amen traen medegebracht, seer verwondert opsiende dat haer mackers waren met de retourvloot mede deurgegaen, ende dat se op haer reeckeninge van andre vrije luyden veele gelts hadden opgelicht ende hun ander vaertuygh, de *Peguyn*, van alles berooft, hier tegen de wal laten leggen, vrij ontramponeert[1].

25 *dito*, 's morgens sacht weer en de wint N.West als gister, was men besigh *Loenen* te lossen, etc.

26 *dito*, idem.

Volle maen, *den* 27 *dito*, idem, sacht weer met variable luchjens.

Paesdagh, *den* 28 *dito*, 't luchjen N.westelijck, quam daermede des namiddags hier wel ter rheede 't schip *Wapen van Amsterdam*, doch d' opperhoofden den

29 <*dito*> 's anderdaegs eerst aen lant comende, rapporteerden dat daer voor oppercoopman op voer Pieter Marriville, ende voor schipper Michiel Engelken,[+] den 17 December, in compagnie van *Amersfoort*, met 337 coppen uyt 't Vlie geseylt, [+]521v waervan 8 overleden ende de rest fris ende gesont[2] sijn, nergens aengeweest hebbende ende weynigh benoorden de liny van voorss. *Amersfoort* affgeraeckt wesende, die doen al eenige dooden ende noch met veel siecken beladen was.

30 *ende* 31 *dito*, liefflijck weer.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 530-532. K.A.
(b) Sien twaalfde afdeling van die betrokke Artikelbrief: *Ordre op verscheyden delicten ende disorders*, *op de reyse vallende*. Van der Chijs: *Nederlandsch-Indisch Plakaatboek*, 1602-1811, I (1602-1642), pp. 337-340.
(c) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 533-537. K.A.
(d) Ibid., pp. 481-486.
(e) 'n Buurt in die Nederlandse provinsie Drenthe.

April anno 1660

[+] *Adij*, *primo ende* 2 *April*, goet, bequaem weer met westelijcke luchjens, waermede 's avonts doncker, omtrent 11 uyren, op 't vuyr van 't Robben-eylandt, hier wel [+]522 ter rheede arriveerde 't schip *Amersfoort*, hiervooren genoempt.

Den 3 *dito*, weer ende wint als vooren wesende, verstonden uyt de opperhooffden, sijnde den schipper Jan Munt en de ondercoopman Willem Boesum, dat gister noch drie seylen westwaerts van haer gesien hadden, ende t'sedert den 17 December, dat uyt 't Vlie geseylt waren, veele sieckten hadden onderworpen geweest, waervan 31 Compagniesdienaren overleden, onder welcke den predicant Henricus Cool[(a)], sulcx van de 345 coppen, daermede uytgeseylt, noch 314 in 't leven ende altemalen fris ende gesont[2] waren, sonder oock ergens aengeweest te hebben.

Soo quaemen heden noch mede ter rheede 't jacht *Naerden* van de Camer Enchuysen, 24 December verleden uytgelopen met 121 coppen, daerop schipper Pieter Egbertsz. Groot ende bouchouder Wybrant Dubbeldecop[3], van welcx volck

1. gehawen.
2. In Holl. ook *gezond en fris*.
2. In Holl. ook *gezond en fris*.
3. K: *Dubbele Cop*. Ek volg Brill se skryfwyse.

maer een overleeden ende de rest fris ende gesont[2], nochte oock nergens aengeweest waren.

[+] Item 't jacht *Zirckzee* van de Camer Rotterdam, 17 December uytgelopen, daerop schipper Jut Jacobss. Buys ende bouchouder Joannes van Oppijnen, met 192 [+522v] coppen,

2. In Holl. ook *gezond en fris*.

daervan 2 overleden ende verdroncken, de rest gesont. Ende hadden aen Ilha de May geweest ende daer bocken genoegh becomen, als oock wat watermeloenen tot ververssinge, nadat tevooren omtrent Caep Finistre sijn fockemast ende boeghspriet verloren had ende de groote mast oock gebroocken was, neffens meer schade aen sijn ronthoudt[1], 'twelck, soo best conde, soodanigh noch heeft gerepareert dat sijn reyse voorts na Batavia sal cunnen vervolgen.

't Jacht *Vlissingen* quam 's namiddags mede ter rheede, daerop schipper Reynier Reynierss., die sijn been over eenige weecken gebroocken hadde ende waeraen door toegeslagen accedenten[2] noch ellendigh te koy lagh, volgens raport van den predicant Cornelius Walrandt[(b)] ende bouchouder Jan Blommert, daermede uytgevaren den 18 December verleden in compagnie van de fluyt *Diemermeer*, met 220 gegagieerde coppen, daervan 9 overleden, 2 verdroncken ende de rest oock vrij sieckelijck waren, hebbende met voorss. *Diemermeer* 't eylant Böa Vista aengeweest, doch aldaer gansch niet tot ververssinge becomen ende oock maer brack water cunnen becomen.

Sondagh, *den* 4 *dito*, betogen lucht en de wint als boven. Is heden door bovengenoemde[+] predicant hier aen landt predicatie gedaen ende 6 kinderen gedoopt, te weten: [+]523

1	van den Commandeur met den naeme	Elisabeth
1	van de weduwe van den overleden vendrigh, Jan van Harwarden, met den naeme	Johanna
1	van den vrij-meulenaer, Wouter Corneliss. Mostaert, met den naeme	Cornelia
1	van den hovenier, Marten Jacobss., met den naeme	Cornelis
1	van den vrij-lantbouwer, Jacob Cloeten	Catrijn
1	van den vrij-Saldanhavaerder, Joris Janss., met den naeme	Johannes

Ende quam heden hier mede wel ter rheede 't schip de *Walvis*, van de Camer Amsterdam, daerop schipper Albert Bruynvis, ondercoopman Hendrick Duycker, ende een predicant genaempt Nicolaes Heussens[(c)] ofte Heussinius[3], uyt 't Vlie geseylt 24 December passado met 379 gegagieerde coppen, waervan 20 overleden ende noch omtrent wel 40 sieck te coy lagen, hebbende nergens aengeweest.

5 *ende* 6 *dito*, idem weer. Ende is vandage met den capiteyn ende overste van de[+] Caepmans, Herry, neffens al de principale ende outste, in 't fort weder opnieuws vreede gemaeckt ende belooft aen weercanten den anderen niet meer te [+]523v

1. 'alle ronde houten die tot het tuig (van 'n skip) behoren, als masten, stengen en raas' (Van Dale).
2. *toegeslagen accedenten*, bykomende verskynsels, komplikasies. Vir *toegeslagen* vgl. WNT XVII, 675 (5); *accedenten* vir *accidenten*.
3. Die verlatynste vorm van *Heussens*.

molesteeren; maer van 't gerooffde vee wasser niet overigh om te restitueren, willende sijluyden in de plaetse haer best doen dat van ander volck uyt 't lant sooveel als mogelijck was in tijt ende wijle afgebracht wierd, staende seer daerop[4.] dat wij hier vast langs

4. *staende seer daerop*, d.w.s. hulle het daar sterk nadruk opgelê.

soo meer van haer landt hadden naer ons genomen, 'twelck haer van alle eeuwen eygen toegecomen had, ende waerop sij gewoon waren haer vee te weyden, etc.; vragende oock: als sij in Hollant quamen, off men haer sulcx wel soude toelaten; ende vorder seggende: wat wasser noch aen gelegen dat gijluyden hier bij 't fort bleeff, maer gij comt heel in 't landt 't beste voor U uytkiesen, sonder eens te vragen off 't ons oock aenstaet off geen ongerief geven sal. Ende dringende derhalven seer hard om daer ten dien fine weder vrije toegangh te mogen hebben. Op 'twelcke eerst geallegeert wierd dat voor haer ende ons vee daer niet gras genoegh was.[+] Sijluyden in antwoorde seyden: hebben wij dan geen oorsaecke te beletten dat [+524] gij geen beesten crijght, dewijl gij, veel hebbende, onse weyden daermede comt te beslaen[1.] ende te seggen 't landt is niet groot genoegh voor ons beyden? Wie sal dan met 't beste recht wijcken, den rechten eygenaer off den vremden innemer? Blijvende derhalven op haer oude recht van natuyrlijck eygendom, etc., seer vast staen, ende dat se de bitter-amandelen, daer in 't wilt veel wassende, ten minsten souden mogen haelen, alsmede worteltjes vroeten tot haer wintercost, 'twelck haer mede niet cost ingewillicht worden, soo ten aensien dat se dan te veel gelegentheyt souden hebben de coloniers te beschadigen, als ten anderen dat wij de amandelen desen jaere selffs sullen van doen[2.] hebben om te planten tot de geprojecteerde lantweer ofte schuthegh, etc., welcke reden haer wel niet gegeven wierden, maer sijluyden dus vast hier op blijvende, moest er eyndelijck dit woort uyt: dat sij dat landt nu met den oorlogh verloren hadden ende daerom geen ander staet te maecken[+] als hetselve voortaen glad quijt te sijn, te meer dewijl sij haer niet costen laten bewegen 't gerooffde vee te restitueren, 'twelck sij ons onrechtvaerdigh [+524v] ende buyten eenige redenen hebbende affgenomen, ons dan haer landt, door diffenciven oorlogh rechtvaerdigh als met 't swaert gewonnen, was toegevallen, ende 'twelck wij oock voornemens waren te behouden.

Sij daertegen claeghden seer dat de coloniers en de anderen daer buyten woonende, haer veel overlast hadden gedaen met nu ende dan altemet een schaep ende calff, etc. achterom te haelen[3.], hare coralen ende armringen van d' ooren ende armen te nemen ende die hun slaven te geven, oock met slaen, stooten, etc., sonder dat het den Commandeur juyst altemaelen wiste (daer oock al wat aen is) ende dat se daerom, sulcx niet wel langer cunnende verdragen, haer revengie hadden geresolveert met roven van beesten te nemen, in vougen sij rondelijck sustineren oorsaecke genoegh gehadt te hebben.

[+] Dogh wierden haer weder tegemoet gevoert de veele exempelen bij ons gestatueert[4.] van straffen aen die se ons plachten te beclagen[5.], over sulcke ende [+525] diergelijcke overlasten, etc., ende als se daer niet mede tevreden ware, maer hun selffs als voorss.

1. daar vee op bring.
2. *van doen hebben*, nodig hê.
3. *achterom te haelen*, te ontfutsel, stilletjes weg te dryf.
4. *exempelen bij ons gestatueert*, voorbeelde deur ons gestel. Vgl. Deel I, bls. 198, noot 4.
5. *aen ons beclagen*, by ons aankla.

met roven ende steelen telckens wilden revengieren, datter dan noyt rust soude cunnen onder ons gehouden worden ende noch meer van haer landt door 't recht van oorloge souden verliesen, ten ware sij moet hadden ons te verjagen, als wanneer sij door 'tselve recht dan eygenaers van 't fort en al souden worden ende blijven soo langh sij het souden cunnen houden; ende stont het haer dan soo aen, wij souden dan sien wat ons te doen stondt.

Sijluyden daerop seyden, dit te wesen een verhael van gepasseerde saecken ende waren tevreden voortaen noyt meer te dencken d' onse eenige moleste aen te doen, maer die haer molesteerden aen ons beclagen, om na genomen informatien van ons na verdienste gestraft te worden, gelijck sij van haer candt mede doen souden, ende voorts verwachten[1.] een dagh dat den Commandeur sal uytgaen om haer te[+] wijsen de wegen die se sullen mogen gebruycken ende de limyten daer se sullen moeten buyten blijven, etc., 'twelck dan tot vertreck der schepen van de [+525v] rheede is uytgestelt, ende den pais voorts gesloten, mitsgaders den oversten Gogosöa, Herry ende alle de principaelsten tot omtrent 40 persoonen, met coper, craelen ende taback vereert ende met eeten ende drincken voorts soo wel getracteert dat se altemaelen lustigh bestoven[2.] wierden, ende, soo wij gewilt hadden, in ons macht wel coste gehouden hebben, doch cost sulcx om veel gewichtige consideratien niet goetgevonden worden, dewijl wij daertoe altijt comen cunnen ende ondertusschen haer geest noch verder can ondertast[3.] worden, etc.

Verleden nacht is een persoon van 't schip *Vlissingen*, genaempt Anthony Eeyckman, hooghbootsmansmaet, overleden van een steeck hem gegeven met een ponjaert in den hals, van den derde-waeck van 't schip *Wapen van Amsterdam*, genaempt Cornelis Jansz. van Flensburgh, welcke aldaer in apprehentie ende ordre gestelt is, om de[+] saecke nader te ondersoecken, etc.

7 *dito*, is 't fluytjen *Loenen* met een Z.Z.Oost-luchjen buyten gesonden, om in [+526] 't gesicht van 't landt aff ende aen te cruyssen op de 2 laeste retourschepen, met onse brieven van waerschouwinge, wegen d' ordre onser Heeren Meesters om niet verbij na St. Helena te lopen, etc., waertoe oock een vrijmans vaertuygh uytlicht[4.] ende 't *Schape-jachtjen* op stroom in de bay vaerdigh, om die voor dese bay quaemen ende d' ander gemist hadden, te cunnen waerschouwen, eer se door harde winden mochten comen te verdrijven[5.], etc.

Ende is op 't boven gementioneerde ongeluck, na genomen informatie, navolgende resolutie genomen, luydende als te weten:

Woonsdagh, den 7den April anno 1660[(d)].

'Den Commandeur en de Raet van 't fort de Goede Hoope, versterckt met d' opperhooffden van de jegenwoordige hier ter rheede leggende Vaderlantse

1. afwag.
2. aangeklam, dronk.
3. ondersoek, bestudeer.
4. *uytlicht*, buite lê, d.w.s. op see rondkruis.
5. af te drywe, verby te drywe.

+ schepen, na verscheyde genomen informatien ende nader examination gebleecken sijnde dat Cornelis Janss. van Flensburgh, derde-waeck bescheyden op 't +526v admiraelsschip, *Wapen van Amsterdam*, den persoon Anthony Eyckman, hooghbootsmansmaet, bescheyden geweest op 't jacht *Vlissingen*, eergisteren avont met een poock[1.] in de strot gesteecken ende doodelijck gequest heeft, aen welcke quetsuyre denselven (volgens raport van de chirurgijns) 's nachts daeraen is comen te overlijden; ende alsoo 't schijnt te blijcken, dat voorss. derde-waeck volgens sijne confessie ende verscheyde attestatien, eerst van den bootsmansmaet in sijn dienst ende commando soude sijn gemoveert[2.]; item oock in sijne rugge gequest, sulcx dat, om ten uyteynde te procederen, wel cloecke advocaten ende rechtsgeleerden aen dese saecke werck hebben, welcke hier manqueren, als oock den tijt om tot decisie te comen, dewijle 't schip *Amsterdam* jegenwoordigh op sijn vertrecq ende seylreet leyt, mitsgaders d' ander schepen mede haest staen te volgen, welckers opperhooffden daeglijcx hun dingen aen boort te doen hebben tot bevorderinge haerder scheepssaecken, ende volgens dien qualijck tijt overschiet om alle dagen tot dese besongnes aen landt te comen, etc. - Soo is bij den Raedt (versterckt als voren), om voorss. schip ende schepen in haer vertreck niet te retardeeren ofte ten eynde voorss. eenigh+ belet te causeren, na rijpe deliberatien, ten dienste van d' E. Compagnie verstaen de saecke te renvojeren aen d' E. Heeren +527 Gouverneur-Generael ende Raden van India tot Batavia, omme aldaer vorders in gehandelt te worden als opgemelte Haer Ed. na derselver goetvinden sullen verstaen te behooren.

Ende vermits voorsz. schip *Amsterdam* (daer den perpetrandt[3.] bescheyden is) alle uyr met de goede wint staet uyt te lopen, is oock goetgevonden denselven op 't schip de *Walvis* gedetineert te laten overgaen, ende tusschenwijle de stucken ende bescheyden t' sijnen laste leggende, dubbelt[4.] gereet te maecken, om met den perpetrant, etc. mede te laten gaen, als oock den persoon Jan Brouwer, welcke, om sijn inobedientie tegen voorss. perpetrandt, schijnt de aenleydende oorsaeck geweest te sijn, achtervolgende de stucken daervan oock bij de vorige g'annexeert sijnde.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Pieter Marville,
Michiel Engelken
Jan Munt
Albert Bruynvis
Rut Jacobsz. Buys
Roeloff de Man
Willem Bosem
H. Duycker
Gijsbert van Campen, secretaris.'

1. vuuryster. Eng. *poker*.
2. lastig geval. Ook in die Resolusie van 14 April hierna word die woord in dié betekenis gebruik; elders herhaaldelik in die betekenis: beweeg. Oor die afleiding kyk Boshoff: *Etimologiese Woordeboek van Afrikaans*, die literatuur daar aangegee en J. du P. Scholtz in *Tyds. v. Wet. en Kuns*. Okt. 1935, bls. 23-24.
3. dader.
4. in dubbele afskrif.

Heden is d' E. Pieter Marville oock affscheyt gegeven, om met den eersten goeden[+] wint per 't schip *Wapen van Amsterdam* in Godes naeme sijn reyse voorts na [+]527v Batavia te vervolgen, met de brieven, pampieren ende boucken, etc., geaddresseert aen Haer Ed. aldaer[(e)].

Wordende oock tusschenwijlen over de aengeclaegde saecken, wegen den sargeant ende eenen Hendrick van der Straten op 't jacht *Zirckzee* voorgevallen, door gecommiteerde nader informatien genomen.

8*en dito*, goet weer ende variable luchjens als vooren. Sijn de Caapmans ende haer gevolgh weder naer huys gegaen, na 't schijnt verblijt over den getroffen pais, die d' Almogende geve, gerustigh magh gehouden worden.

Sijnde vandaege[1.] den jaerlijcxen danck- ende bededagh gehouden ende gepredickt bij den predicant Cornelius Walrandt over ons eerste arrivement alhier, ende over den milden zegen in alles bij Godt Almachtigh verleent, ende dat het Sijn Almogentheyt met genade soodanigh vorders gelieve te laten toenemen, etc., na welcke predicatie door denselven predicant noch gedoopt is een kint van den vrijborger,[+] Jan Sacharias, met den naeme van Maria[2.].

Na den middagh is over de saecke van den bovenstaende sargeant navolgende [+]528 resolutie genomen van inhoude als te weten:

‘Donderdagh, den 8 April anno 1660[(f)].

Bij den Raet, versterckt met d' opperhoofden van de schepen *Amersfoort*, *Walvis* ende *Zirckzee*, ter handt gecomen ende geresumeert sijnde de stucken ende nader genomen informatien wegen eenige vuyle saecke, die den sargeant van 't jacht *Zirckzee* soude gepleeght hebben met eenen Hendrick van der Straten, op dito schip mede bescheyden; ende gesien dat daervan noch weynigh claerheyt can becomen worden, mitsgaders 't verder ondersoeck ende besoignes oock noch al veele wercx aen sigh heeft ende de gemelte opperhoofden om de bijwooninge der beraetslaginge dagelijcx veele in haer nodige scheepswerck soude comen te versuymen, tot groote verachteringe in 't spoedigen haerer vorder te doene reyse na Batavia - Soo is bij opgemelten Raedt, ten meesten dienste van d' E. Compagnie, verstaen in de voorss. saecken alhier niet verder te besoigneren, maer deselve te[+] renvoieren aen Mijn Heeren den Gouverneur-Generael ende Raden van India, [+]528v tot Batavia, omme bij Haer Ed. daerin soodanigh vorder gehandelt te worden als deselve bevinden sullen te behooren.

Ende omme alle vresende onheylen dieswegen op voorss. *Zierickzee* oock vorder voor te comen, is mede verstaen deselve over te laten gaen, namentlijck den gesuspendeerden sargeant, op 't schip *Amersfoort*, met 2 Caapse gevangens, ende den

1. Twee dae te laat.
2. Die moeder was Maria van Bengalen.

persoon Hendrick van Straten op 't schip de *Walvis*, met insgelijcke 2 Caepse gevangens, neffens de stucken ende documenten bij elck gehorende.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope,
datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Jan Munt
Albert Bruynvis
Rut Jacobsz. Buys
Roeloff de Man
Willem Bosem
Gijsbert van Campen, secretaris.'

Tegen den avondt raeckten 't schip *Wapen van Amsterdam* met een stijve Zuyt-Zuyt-Oostewint onder seyl, maer wat beneden de schepen gedreven sijnde, weder[+] ten ancker, de reden waerom ons onbekent.

Nieuwe maen, *den* 9 *dito*, 's morgens variable luchjens, was dito schip weder [+529] onder seyl, sijn best doende om buyten te geraecken, gelijck het tegen den avondt oock geluckten, ende alsdoen weder 2 ander schepen voor de wal gesien wierden, waervan den

10 *dito*, 's morgens 't eene met een fraye westelijcke coelte omtrent halff acht uyren binnen quam, sijnde 't fluytschip *Diemermeer*, daerop schipper Carel Alteras, ende bouchouder Eeuwout Teelingh, in compagnie van 't jacht *Vlissingen*, den 18 December uyt de Wielingen geseylt met 154 gegagieerde, daervan maer een gestorven, voorts eenige maer wat scheurbuyckigh; hadden met *Vlissingen* mede aen Boa Vista geweest dogh daer niet[1.] gecregen ende veel stilte omtrent de liny gehadt.

't Ander was 't fluytjen *Loenen* dat, sijn boeghspriet gebroocken sijnde, mede binnen quam om die te repareren, clagende seer dat het buyten van de westelijcke winden qualijck houden conde, vermits deselve daer wel ses mael harder deurbloesen als hier in de bay, ende waerdoor oock desen morgen gesien had dat het schip *Wapen van Amsterdam* sijn marsseyls had moeten inhaelen ende met schoverseyls[+] de Caep, lustigh voortgaende, was boven geseylt, blijvende echter 't vrijmansvaertuygh achter 't Robbeneylandt op de wacht, als vooren aengeroert. [+529v]

Heden is overleden een bosschieter, genaemt Albert Albertss. van Blocksiel[(g)], uyt 't schip *Enchuysen* hier sieck verbleven geweest.

Sondagh, *den* 11 *dito*, 's morgens regenachtigh weer en de wint westelijck, sijn[2.] die van 't jacht *Naerden* affscheyt gegeven, om met d' eerste goede wint hun reyse naer Batavia te vervolgen.

1. niets, d.w.s. geen verversinge.
2. So in K.H en Brill: *synde*.

12 *dito*, fray, droogh, lieflijck weer,}de luchjens variabel.
13 *dito*, regenachtig weer,}de luchjens variabel.
14 *dito*, liefflijck, droogh weer ende 't luchjen tegens den avondt van den Zuyt-Zuyt-Oosten, is 't jacht *Naerden* alsdoen daermede onder seyl gegaen ende buyten geraeckt, nadat alvooren op 't schip *Amersfoort* bij den Commandeur ende d' opperhooffden van de hier ter rheede leggende schepen, daeronder oock die van *Naerden*, bij de raetspleginge 't navolgende was geresolveert over een swaer gequesten, als in deselve hieronder g'insereert is na te lesen.

'Woonsdagh, den 14 April anno 1660[(h)].

Bij den Kommandeur en de Raet van 't fort de Goede Hoope, aen 't schip[+] *Amersfoort* expres gevaeren ende aldaer versterckt sijnde met d' opperhooffden van de hier [+]530
ter rheede leggende schepen, oversien ende gerecolleert hebbende de stucken ende bescheyden ten laste van Roeloff Boute, bosschieter op dito *Amersfoort*, ende daerbij gesien de genoechsame confessie van den perpetrant, conform de attestatien, doch met die expressie[1.]: dat de gequeste hem eerst heeft gemoveert[2.] ende verscheyden reysen een mes op hem getrocken, naegelopen ende na hem gesneden[3.], invougen hij genootsaeckt was sijn lijff te verweeren[4.], sonder nochtans te weten off den anderen was van selffs in sijn mes geloopen ofte niet, dat hij niet getrocken maer in de hant, besigh met een stuck specq te eeten, hadde, ende overmits den gequesten oock noch in 't leven ende van de chirurgijns redelijcke hope is ten besten, sulcx men niet wel vooralsnoch tot eenige verder proceduyren can comen, als met[5.] langer tijt met de voorss. luyden op gemelte schip *Amersfoort* bescheyden, dat neffens alle de andere schepen jegenwoordigh seylvaerdigh leght, om met den eersten goeden wint na Batavia te vertrecken - Soo is niet verstaen cunnen worden deselve daerinne eenigh belet dierhalven te veroorsaecken, maer goetgevonden de[+] saacke te staecken ende met de gemelte stucken ende bescheyden, neffens den voorsz. perpetrant ende patient, op voorsz. schip te [+]530v
laten blijven ende vertrecken, om tusschenwijlen te sien hoe 't sigh met den patient sal toedragen, ende dan na uytval van saecken daerinne onderwegen te disponeren, als den Breeden Raedt van de respective schepen *Amersfoort*, *Walvis*, *Vlissingen*, *Zirckzee* ende *Naerden* sullen bevinden te behooren, vermits deselve alle dogh jegenwoordigh gereet leggen, om gelijckelijck met den eersten goeden wint van dese rheede te scheyden, met intentie omme (Godes weer ende wint sulcx toelatende) tot Batavia bij den anderen[6.] te blijven.

1. *met die expressie*. As *expressie* geen skryffout is nie - dit staan so in albei tekste - dan kan die betekenisontwikkeling wees: uitdrukking, bewering, getuienis. Dit is egter 'vergesog'.
2. Vgl. noot 2, bls. 200.
3. gekap of gesteek.
4. *sijn lijff te verweeren*, sy lewe te verdedig.
5. So in K.H het *niet*.
6. *bij den anderen*, bymekaar.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't schip *Amersfoort*, op de rheede voor 't fort de Goede Hoope,
datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Jan Munt
Albert Bruynvis
Carel Alteras
Rut Jacobsz. Buys
Jan Schrael
Pieter Egbertsz. Groot
Roeloff de Man
W. Bosem ende H. Duycker.'

[+] Desen avondt sijn d' opperhooffden van de bovengemelte schepen mede haer affscheyt gegeven na Batavia. [+]531

15 *dito*, liefflijck weer met stilte.

16 *dito*, 's morgens 't luchjen slapjens van den Zuyt-Zuytoosten, sijn de schepen *Amersfoort*, *Walvis*, *Vlissingen* ende *Zierikzee*, ten eynde voorsz., tegelijck seyl gegaen ende omtrent thien uyren buyten geraect. D'Almogende wil se behouden op Batavia laten arriveren.

17 *dito*, idem fray, lieflijck weer.

Sondagh, *den* 18 *dito*, 's morgens harde, drooge, Zuyt-Zuytooste-winden.

19 *dito*, wint als vooren met reegen.

20 *dito*, weer ende wint als gister. Sijn d' opperhooffden van de fluyt *Diemermeer* affscheyt gegeven om haer reyse na Batavia te vervolgen.

'Dincxdagh, den 20 April anno 1660[(i)].

Bij de gemeene stadtsborgers hieromtrent 't fort woonende, den Commandeur en de Raedt voorgedragen sijnde de moeylijcheden ende costen die sij hebben met het aenfocken van hare verckens, ende voornamentlijck om die uyt de thuynen te houden, waerop ten minsten wel een cloeck persoon expres dient te passen, soo[+] in 't uyt- als indrijven, welcke oncosten elck voor sijn particulier[1.] te draegen vrij [+]531v swaer is vallende, ende dat se derhalven hadden overslaegen[2.] ende metten anderen verdraegen[3.], nae de maniere als op sommige plaetsen boven in 't landt[4.] gebruyckelijck is, een persoon in 't generael[5.] daerop te houden ende die elcq bij beurten te betaelen ende de cost te geven, verstaende alle die hier getrouwt ende ongetrouwt in vrije huyshoudinge saten, 'tsij dat se veele off weynigh verckens hielden, die elcq de sijne 's avonts in sijn eygen hock dan souden van den generale trop binnenhaelen ende 's morgens op het teycken (bij den verckenhoeder te doen) weder bij den trop

1. *elck voor sijn particulier*, elkeen vir homself.
2. voorgestel.
3. ooreengekom.
4. *boven in 't landt:* dieselfde uitdrukking Deel I, bls. 215 (noot 6).
5. *in 't generael*, gesamelik.

uytjaegen, om door voorss. hoeder opgepast te worden dat de verckens van de thuynen affblijven, op pene van ¼ reael bij de voorsz. verckenhoeder te verbeuren voor elcq vercken, ende soo menighmael alsser een in eenige thuynen gevonden ende opgevangen wierd. Soo is de saecke, bij den Raedt nader overwogen sijnde, gemelten overslagh[1.] voor goet gekent ende volgens dien oock verstaen de stadtsborgers in 'tgene voorsz. is, met Compagnies authoriteyt behoorlijcken te hanthaven, omtrent die voor sijn deel in de betalinge van den verckenhoeder voorsz. na desen traegh ofte weygerigh bevonden mochte worden, sijnde oock deselve dit mede geaccordeert, dat men alle neringhluyden die voortaen vrij willen worden, daerinne sal doen consenteeren, alvoren haerluyder vrijdom sal vergunt worden, excepto lantbouwers, die daerin na eygen gevalle sullen mogen doen ende laten[+] soo sij willen. Ende omme de weynige borgers de gemelte belastingen noch [+]532
minder te maecken, sal het Compagnies dienaers mede toegestaen worden op de voorhaelde wijse oock verckens te houden, ten eynde de Caep dogh eenmael vol verckens mochte comen te geraecken.

Ende opdat elck te beter mochte oppassen om sijn verckens in haer eygen hocken 's avonts op te sluyten, is gestelt gelijcke boete van ¼ reael op elck vercken dat 's nachts ergens buyten eenigh hock gevonden sal worden, te verbeuren bij die daerinne sal versloft hebben, ende soo 'tselve binnen 24 uyren niet gelost wordt, voor d' E. Compagnie verbeurt na 't Robben-eylandt gesonden ofte geslaght worden, na gelegentheyt van tijt ende saecken, gelijck oocq geen seugen, maer niet als gelubde beeren, off burgen, sullen mogen geslacht worden, ende dat oock met kennisse[2.] ende daertoe een brieffken haelende, sonder nochtans eenige belastinge ofte cijns te betaelen ende oock vermogende 'tselve voor eygen selffs op te leggen ende vercopen daer 't elcq sal gelieven, ten prijse voor dato beraempt, daer d' E. Compagnie (nodigh hebbende) oock voor sal aennemen.

Ende alsoo den Raedt jegenwoordigh door 't vertreck van den adsistent[3.] Gijsbertvan[+] Campen ontbloot is van haren secretaris, omme voor welcken[4.] sommige acten ende andere instrumenten[5.], etc., wettelijck te mogen werden gepasseert, [+]532v
soo is goetgevonden den adsistent Hendrick Lacus voortaen in de plaetse te gebruycken ende hem ten dien eynde den eet[6.] daerop aff te nemen, gelijck dan bij desen alsoo geschiet sij. Aldus gedaen ende geresolveert, in 't fort de Goede Hoope,

ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck

Roeloff de Man

Abraham Gabbema

Pieter Everaerts

Hendrick Lacus, secretaris.'

1. voorstel, plan.
2. *met kennisse*, na notifikasie? Vgl. WNT VII, 2198 (II).
3. *adsistent* = (hier) *secretaris*, soos uit die volgende reël blyk.
4. = *denselven*.
5. dokumente, oorkondes.
6. d.w.s. *eed*.

21 *dito*, 's morgens droogh weer met Zuyt-Zuytoostewint als gister, quamen met den dagh 2 schepen voor de bay, die voor den middagh met laveren oock fray ter rheede arriveerden, wesende de fluyten *Vogelesangh* ende *Hilversom*, 17 January jongstleden tegelijck in compagnie van Batavia geseylt ende 13 February Sunda's enghte buytengeraeckt, mitsgaders tot hier fray, handsaem weer gehadt, sijnde[+] *Vogelesangh* geen ende *Hilversum* drie van sijn volcq affgestorven, ende voorts [+]533
de rest meest fris ende gesondt op 2 à drie na, die van Batavia al aff sieckelijck sijn geweest.

22 *dito*, stil weer, dat *Diemermeer* belette t'seyl te gaen, dogh daertegen weder occasie gaff om tusschenwijle sonder versuym uyt 'tselve de voorsz. retourfluyten van eenige nootwendigheden wat te laten versien, 'twelcq 's middags gedaen sijnde, met een nabrieffken Haer Ed. tot Batavia wierd geadviseert, ende voorss. *Diemermeer's* opperhooffden beneffens een nader affscheyt[1.] ter handt gestelt[(j)], leggende met 't ancker op ende neer[2.] om met 't eerste bequaeme luchjen van de rheede te seylen, dogh bleeff, als voorsz., den ganschen dagh voorts stil ende stacq tegen den nacht een harde westelijcke wint op, tot belet als vooren.

23 *dito*, woey de westelijcke wint vrij harder deur met somtijts wat regen.

Een van de vaertuygen, uytgelegen hebbende te passen op de gemelte laeste retourschepen met onse brieven van waerschouwinge, etc., ende gister mede binnen[+] gecomen wesende, hadde den 17en deser nae een schip toegelopen ende dichtbij comende, vernamen dat het een Engelsman was, die sijn boot uytsetteden [+]533v
ende na voorsz. vrijmans-vaertuygh toegeroeyt, doch door deselve ontseylt was, nemende den Engelsman sijn coers Noortwestwaerts aen over na St. Helena.

't Heeft heden soo hard uytten Noordwesten de bay in gewayt, dat de fluyt *Vogelesangh* verscheyde maelen driftigh[3.] geworden is ende *Loenen* voor de boegh de blinde ree aen stuck geholpen had, naderhant *Loenen* oock gaende ende de fluyt *Hilversum* voor de boegh raeckende, had sijn eygen galjoen[4.] aen stucq ende *Hilversum* de boeghspriet glad affgereden, doch wat ramp d' een ende d' ander verder geleden sal hebben, cost men niet weten, vermits door 't harde weer geen vaertuygh van de schepen aen landt coste comen.

Hoewel[5.] 's morgens met den dagh in dit stormigh weer 't ander vrijluydenvaertuygh echter noch aen quam seylen van 't Dassen-eylandt, daer se verleden nacht ten tien uyren waren affgescheyden, geladen sijnde vol peguyns, meeuw ende kivitseyeren.

24 *dito*, noch al even onstuymigh weer ende wint als vooren, sijnde Godt de

1. afskeidsverlof, -las. Ook in die Supplement op WNT word aan hierdie skeepsterm nie die nodige aandag gegee nie.
2. *met 't ancker op ende neer*, d.w.s. met die tou of ketting van die anker loodreg voor die boeg, sodat die anker gou gelig kan word. Kyk WNT II, 494.
3. *driftigh geworden is*, het sy ankers begin sleep.
4. uitbouing aan die boeg van 'n seilskip.
5. Los konstruksie. Die bedoeling is: hoewel die weer so sleg was dat geen van die skeepsbote aan land durf kom het nie, het die vrymansvaartuig dit tog gedoen.

Heere niet genoegh te dancken overdat[1.] Sijn Almogentheyt de gemelte 2 retourfluyten[+] daegs voor eergisteren heeft gelieven hier behouden te laten binnencomen; soude anders door dese westelijcke stormwinden, gelijck *Erasmus* [+534] anno passado, de Caep niet cunnen crijgen[2.] ende mede terugh na Madagascar off elders moeten lopen hebben, ofte altoos ten minsten sooveel te doen gehadt hebben als se soude hebben cunnen affstaen.

Volle maen, *Sondagh den* 25, even onstuymigh weer en de wint N.westelijck, met regenvlagen, dogh begond tegen den nacht met seer dichten regen te stillen.

26 *dito*, 's morgens stil, mistigh weer, waren de voorsz. retourfluyten besigh haer verloren anckers weder op te vissen ende hunne geledene rampen te repareren, tot dien eynde op haer vertoogh van nootsaeckelijckheyt oocq eenige nootwendicheden van touwen, etc., halende uyt *Diemermeer*, welcke heden weder affscheyt creegh, dogh door de stilte noch belet bleeff te vertrecken.

27 *dito*, idem stil weer als vooren, ende is op dato overleden eenen Hidde Sibes van Jellum[(k)], matroos, siecq van 't schip de *Walvis* hier verbleven geweest.

Weynigh voor de middagh, 't luchjen van den Z.Z.Oosten wayende, is voorsz.[+] fluyt *Diemermeer* daermede fray onder seyl ende de bay uyt t' zee geraeckt. [+534v] D'Almogende wil hem salvo tot Batavia geleyden.

Heden sijn aen 't fort verschenen drie gecommitteerde van den oversten der Gorachouquas ofte Tabacqdieven, welcke seyden dat se van gemelte haren oversten (Choro genaempt) gesonden waren om te vragen off sijluyden, gelijck de Caepmans, mede in den hermaeckten vreede soude mogen aengenomen ende gedult worden, om weder als voor dato aff ende toe[3.] te gaen, onder belofte van haer best te doen dat wij door handel, soo met de hare als andre uyt het landt, ten genouge weder abondant bestiael bequaemen, etc.; op 'twelcke haer is geantwoort: jae, mits dat se vooreerst ende tot nader onderhandelinge geen ander passagie souden gebruycken als directelijck deur de gemaeckte slaghboomen, onder 't oogh van de wachthuysen Kijck Uyt ende Keert de Koe gestelt, die de Caepmans aengewesen waren, met vorder verclaringe dat wij alsoo wel coper, tabacq, craelen, brand<e>- ende Spaense wijn, aracq, rijs en broot, etc., gecregen hadden om te verhandelen ende haer minnelijck ende vrundelijck mede te tracteren, als[4.] paerden ende ander oorlogssaecken, om tegen[+] de quaetwillige te vechten, etc., ende dat nooyt onse intentie anders ware geweest, gelijck deselve noch is, als om met al het landtvolcq [+535] in vruntschap te leven, mitsgaders deselve uyt ons landt te laten haelen ende beschicken dat se maer begeeren, tegen sulcx als deselve ons weder sullen verhandelen, etc., dat sij begrepen, ende wat goet tractement aengedaen wierden tot den

28*en dito*, 's morgens fray, liefflijck sonneschijn-weer, als wanneer de voorsz. drie gecommitteerde van de Gorachouquas haer affscheyt versochten, 'twelcq haer

1. Vgl. Deel I, bls. 139, noot 2.
2. *cunnen crijgen (hebben)* parallel met *moeten lopen hebben*.
3. *aff ende toe*, heen en weer.
4. as ook. Sluit aan by *soo wel* hiervóór.

gegeven is, neffens weynigh coper, taback, broot ende craelties, tot vereeringh voor haer ende oock voor hunnen capiteyn ofte oversten, Choro, ende sijn broeder Gakingh, die sij seyden dat jegenwoordigh omtrent drie daghreysens van hier bij Gonnoma (secunde van Oedasöa) lagh met veel bestiael, daer hij cort hiernaer voornemens was dichter herwaerts mede aff te comen, om eenige van dien aen ons te verhandelen.

+ De tolckinne Eva seyde, dat se uyt de discoursen van de voorsz. ende andere Hottentoos soo veel verstonde, dat wij dit saysoen wel weder machtige partije +535v bestiael mochten becomen, vermits de Hamcunquas voornemens waren bestiael door de Chainouquas aff te laten brengen, daer den capiteyn Chaihantima dan mede soude van des Chainouquas oversten aen 't fort gesonden worden, om aen d'onse te verhandelen. 'T succes sal den tijt hiernaer leeren, beginnende sigh de saecken altoos geen quaet aensien te verthoonen.

29 *dito ende ultimo dito*, idem, ende is op dato navolgende resolutie genomen over de versteeckelingen met d' eerste vloot, als te weten:

'Vrijdagh, den laesten April 1660(l).
Bij den Raet gesien dat geen van al de persoonen, welcke haer met de retourschepen onder d' E.Heer Sterthemius hebben versteecken en[1.] sijn wederom gecomen per 't fluytjen *Loenen*, dat gemelte heer meenden voor de Saldanha-bay te ontmoeten, dogh gemist is, - soo is verstaen alle deselve haer reeckeninge te sluyten+ ende die te goet zijn[2.], hunne saldo's voor d' E. Compagnie geconfisqueert aff te schrijven, +536 sijnde genaempt ende geweest als te weten:

		te goet	te quaet
Compagnie's dienaren{	Willem Jansz. van Alckmade, bosschieter(m)	*f* 93. 8.81	
Compagnie's dienaren{	Willem Dircxsz. van 's-Gravendeel(n), bosschieter		*f* 112.17. 8
Compagnie's dienaren{	Carsten Carstensz. van Amsterdam, jong bootsman[3.]	*f* 5. 3. 4	
Compagnie's dienaren{	Jan van Overmeer van Ouwerschie(o), bootsman		*f* 65.13. 2
Compagnie's dienaren{	Cornelis Bouwesz. van Dorp van Leyden, bosschieter	*f* 18. 3. 8	
Compagnie's dienaren{	Cornelis Cornelisz. Luyt van Amsterdam, meester-thuynknecht	*f* 94.19. 4	

1. Negatiewe partikel.
2. *die te goet sijn*, wat 'n batige saldo gehad het.
3. In teenstelling met *(hoog)bootsman*. Is die *P. bootsman* van bls. 323, Deel I 'n verskrywing vir *J. bootsman?*

Compagnie's dienaren{	Fredrick Fredricksz. van Amsterdam, bosschieter	*f* 32. 7. 8
Compagnie's dienaren{	Marten Climpien van Boomgaerden(p), adelborst	*f* 56.11. 2

Volgens Godée Molsbergen, aangehaalde werk, bls. 282, is hierdie portret van Johanna, dogter, van Jan en Maria van Riebeeck (gebore aan die Kaap, 23 Janarie 1662 en oorlede in Malakka. 21 Julie 1665). Maar kyk artikel van Dr. R. van Luttervelt (in Die Huisgenoot, 7 Maart 1952) volgens wie hierdie portret 'n seuntjie voorstel. Dan sou albei portrette, 3 en 4, moontlik dus geen Van Riebeeck voorstel nie.
Foto uit eersgoemde werk.

		te goet	te quaet
Compagnie's dienaren{	Pieter Vervenne van Brugge, soldaet		*f* 101.-.-
Compagnie's dienaren{	Erentrigh Dilman Ditmar van Barlijn, soldaet		*f* 87. 6.12
Compagnie's dienaren{	Niel Breursz. van Slangerop[q], adelborst.		*f* 81. 5. 3
Compagnie's dienaren{	Jacob Hendriksz. van Femeren[r], adelborst	*f* 20.18. 9	
Compagnie's dienaren{	Guilljam Snauwart van. St. Boevius, soldaet		*f* 88.19. 8
Compagnie's dienaren{	David van Guchten, soldaet		*f* 100.13. 8
Compagnie's dienaren{	Lourens Verstraten van Brugge, adelborst		*f* 82. 1.10
Compagnie's dienaren{	Jan van Gent van Deventer, soldaet	*f* 8. 3.-	
Compagnie's dienaren{	Cristiaen Roeloffsz. van Wesselenboere, jong soldaet		*f* 89. 2. 9
Compagnie's dienaren{	Joris Cauwel van Honschote[s], soldaet	*f* 24. 1.10	
Compagnie's dienaren{	Antony Govertsz. van Antwerpen, adelborst		*f* 135. 3. 8
Compagnie's dienaren{	Anthony Dircx van Haerlem, jonge[1.] van de fluyt *Loenen*		*f* 5. 6.11
Vrije luyden ende kneghts{	Jurgen Gerritsz. van Weetke		*f* 131. 8. 8
Vrije luyden ende kneghts{	Jan Jansz. Macca van Delft	*f* 4.10.-	
Vrije luyden ende kneghts{	Dirck Cornelisz. jonge Noteboom		*f* 2.11.-

1. skeepsjong

Vrije luyden ende kneghts{	Michiel Bartholomeus van Swol		*f* 49.11.10	
Vrije luyden ende kneghts{	Gijsbert Arrisz. van Bommel, metselaer		129.10.-[+]	[+]536v
Vrije luyden ende kneghts{	Jo<c>hum Elbertsz. van Amsterdam, Saldanha-vaerder		*f* 166. 6.11	
Vrije luyden ende kneghts{	Dirck Rinckes van Maseyck[(t)], dito knegt	*f* 66. 8.-		
Vrije luyden ende kneghts{	Pieter Jansz. van Middelburgh, dito			
Vrije luyden ende kneghts{	Jan Lourensz. van Haerlem, vrij decker		*f* 15.13.-	
Vrije luyden ende kneghts{	Jan van Baerlem van Brussel		*f* 68.10.8.	
Vrije luyden ende kneghts{	Jan Symonsz. Elders van Amsterdam		*f* 130. 9. 8	
Vrije luyden ende kneghts{	Hans Jacobsz. Lisky van Dantsigh		*f* 110.13. 4	
Vrije luyden ende kneghts{	Jacob Balhoorn van St. Margriet-Caspel[(u)]	*f* 20.10.-		
Vrije luyden ende kneghts{	Egbert Dircxsz. van Bremer-Caspel[(v)]		*f* 108.13.-	
Vrije luyden ende kneghts{	Jan Lievensz. Verley van Leyden		*f* 29. 2. 8	
Vrije luyden ende kneghts{	Hendrick Goltaer van Amsterdam		*f* 21.11. 6	
Vrije luyden ende kneghts{	Michiel Fransz. van Swol		*f* 86.15.-	
Vrije luyden ende kneghts{	Michiel Brugmans van Antwerpen		*f* 60.16.-	

Bandieten{	Jan Hendricksz. van Leeuwarden	}van Batavia
Bandieten{	Lourens Albertsz.	}van Batavia
Bandieten{	Lourens Cornelisz. van 't schip *N. Enchuysen*, hier verbleven.	

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten daege ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
H. Lacus, secretaris.

Eindnoten:

(a) Hy word deur Van Troostenburg de Bruijn aangegee as Bartholomaeus Cool. *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, p. 102.
(b) Ds. Cornelius Walrandt is deur die Classis van Walcheren na Oos-Indië gestuur. Na sy aankoms in die Ooste is hy op Amboina geplaas, waar hy in November 1663 oorlede is. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, p. 473.
(c) Ds. Heussenius (of Heussen) is deur die Classis van Amsterdam vir diens in Oos-Indië beroep. Met die *Walvis* het hy op 19 Julie 1660 in Batavia aangekom, waar hy tot sy dood toe in 1670 gearbei het. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, pp. 182-183.
(d) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 538-540. K.A.
(e) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, pp. 1109-1120. K.A.
(f) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 541-542. K.A.
(g) Blokzijl, 'n dorp in die Nederlandse provinsie Overyssel.
(h) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 543-544. K.A.
(i) Ibid., pp. 545-546.
(j) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1130-1133. K.A.
(k) Plek in die Nederlandse provinsie Friesland.
(l) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 547-548. K.A.
(m) 'n Dorp in Suid-Holland.
(n) 'n Dorp in Suid-Holland.
(o) Ook 'n plek in Suid-Holland.
(p) Of Bogaerde, 'n dorpie in Suid-Brabant.
(q) Of Slangerup, 'n Deense dorp op die eiland Seeland. Die naam van hierdie adelbors word in die Kaapse teks geskryf *Nielssen Bieurssen*.
(r) 'n Eiland in die Oossee, eintlik deel van Sleeswyk.
(s) Honscote, 'n dorpie in die noorde van Frankryk; of miskien Hoschütz, 'n dorp in Pruise.
(t) 'n Nederlandse stad aan die Maas.
(u) 'n Plek in Seeus-Vlaandere.
(v) Vermoedelik Brem by Tilburg. Die naam *Bremer Caspel* laat 'n mens ook aan Bremen dink, maar dit sal waarskynlik nie hierop betrekking hê nie, aangesien die Karspels (of Caspels) gewoonlik klein plekkies is.

May anno 1660

[+] *Primo dito*, redelijck goet weer, met Noortwestelijcke luchjens met regen.

[+]537

‘Saterdagh, den eersten May 1660[(a)].

De schippers van de retourfluyten *Vogelesangh* ende *Hilversum*, alsoocq die van 't fluytjen *Loenen*, tot versterckinge des Raedts door den Commandeur aen landt ontboden ende in vergaderinge overlesen ende gecommuniceert sijnde de brieven van Mijn Heeren de 17e uyt 't Vaderlandt[(b)], soo aen den Commandeur en de Raedt alhier, als die aen de voorsz. opperhooffden der voor- ende na-retourschepen[1.] geschreven sijnde, eygentlijck aengaende 'tgunt deselve schepen is raeckende, etc., dat sijluyden, vermits der Engelse besettinge op St. Helena, dito eylandt voor dit jaer sullen hebben verbij te lopen; item oocq achter ende benoorden Yr- ende Schotlandt om, etc., onaengesien de contrarie ordre van Batavia, die sijluyden sijn hebbende; ende dat oock Mijn Heeren den Gouverneur-Generael en de Raden van India aen den Commandeur ende Raedt uyt bedenckingen van nader tijdinge alhier bij Haer Ed. jongste schrijven van den 17en January passado[(c)], denselven Commandeur ende Raet derhalven oock sijn qualificerende, in dese laeste 2 retourfluyten hare gegeven ordres dienaengaende soodanige veranderinge te mogen maecken als ten meesten dienste van d' E. Compagnie bevonden soude worden[+] te vereysschen - Soo is de saecke, na behooren geventileert sijnde, verstaen, [+]537v in 't stuck van nader ordre ofte veranderinge, etc., voor de meergemelte 2 laeste retourfluyten niet te treden, als leggende eene soo clare instructie alhier van Mijn Heeren de 17e voor deselve gereet, beter als bij ons soude cunnen gepractiseert worden, maer dat ons daer geheel aen sullen gedragen[2.], meldende onder andren

1. Die retoervloot het nl. in twee seksies, 'n vroeë en 'n late, gekom.
2. dat ons ons geheel en al daarvolgens sal gedra, *of* dat ons volstaan met daarna te verwys. Vir *gedragen aan*, vgl. WNT IV, 622.

wel expresselijck, dat het eylandt voorsz. gansch niet aengedaen ende oocq buyten om geseylt sal worden, verstaende soo deselve per tout[1.] Augusty, een dagh 5 à 6 min off meer onbegrepen[2.], in de havenen des Vaderlants hopen te wesen, ende dat andersints, bij laeter aencomst, 't Canael binnendoor sullen mogen nemen, ende alsoo de gemelte retourfluyten Dingsdagh aenstaende, Godes weer ende wint toelatende, staen t'seyl te gaen ende sijluyden omtrent Corvo ende Flores[(d)] comende aen de voor- off tegenspoet tusschen hier ende daer alsdan best sullen cunnen weten off haer tijts genoegh sal over ofte te cort schieten om achterom te seylen - Soo is verstaen datselve te laten aen de dispositie des Breeden Raets van de voorss. 2 retourfluyten aldaer te nemen, vermits men gewoon is vandaer de vaste courssen tot buyten om off binnen deur te beramen, ende sullende dan, gelijck voorseyt,[+] oock na de spoet[3.] die se van hier sullen hebben gehadt, best cunnen weten te [+538] overleggen wat tijt haer in 't een off 't ander tot nacominge van Compagnies ordre sal comen over te schieten, met vertrouwe deselve den meesten dienst van d' E. Compagnie ende segouriteyt der gemelte 2 retourfluyten sullen trachten te bevorderen.

Wijders in rade overlegt dat jegenwoordigh het fluytjen *Loenen* van sijn in gehadt hebbende goet voor de Caep t' eenemael gelost ende nu bijna weder wel geballast is, nadat alvooren, op d' ordre van Mijn Heere Sterthemius, sijn aenwesen alhier[4.] met de volle ladinge eerst op de voor- ende nu jongst op de na-retourvloote gecruyst hebbende, sijn dingen t' eenemael heeft affgedaen, vermits de gemelte 2 vlooten behouden hier gecomen ende d' eerste op den 20 Maert passado al na 't Patria vertrocken is, mitsgaders dese 2 laeste den 4<den> off 5<den> deser aenstaende oock derwaerts staen te vertrecken, boven dat voorsz. *Loenen*, tusschenwijlen door opgemelte Mijn Heere Sterthemius is in de Saldanha-bay gesonden geweest tot opcoop van bestiael, etc., 'twelcq, vermits der Hottentoos vertrecq te landt in, vruchteloos is uytgevallen, conform 't raport van *Loenen's* opperhooffden op den 23 Maert passado in 't Caeps daghregister genoteert ende dat 'tselve ten dien eynde[+] conform de gelaten schriftelijcke ordre van Mijn Heere Sterthemius voornoempt, [+538v] aldaer voor jegenwoordigh oock geen dienst can doen, als geen van de genoemde inwoonders daeromtrent door de laest vandaer gecomen vrije luyden en[5.] sijn vernomen, ende wij oock uyt verscheyden Hottentoos verstaen deselve meest alle herwaerts-aen sijn sackende[6.], om met ons weder alhier te handelen, etc., sulcx daer in handel niet te doen sal wesen, ende ingevolge niet anders ingesien wordende als dat 't fluytjen *Loenen* na voorsz. Sijn E. ordre al derwaerts gaende, maer een vruchteloose reyse soude comen te maecken, behalven dat het beter ende d' E.

1. *per tout*, einde? Ital. *per tutto?*
2. nie inbegryp nie, nie in ag geneem nie. Vgl. Deel I, bls. 17, noot 3. Brill lees: *inbegrepen*.
3. voor- of teenspoed.
4. Dit is nie duidelik wat die woorde *sijn aenwesen alhier* beteken nie. Het daar iets uitgeval voor *sijn aenwesen*, byvoorbeeld: *gegeven tijdens?*
5. Negatiewe partikel.
6. d.w.s. afsak (na die Suide).

Compagnie proffytabler sal wesen de natie aen 't fort te locken, omdat het bestiael met groote costen ende pryckel van sterven onderwegen soude moeten overgevoert worden, etc. Ende oversulcx dan bij den Raedt, 't een ende 't ander ingenomen, geoordeelt sijnde de besendinge derwaerts ten eynde voorsz. te staecken, ende wij staende dese vergaderinge geresumeert de jongste generale brieven becomen van Mijn Heeren de 17e uyt 't Patria[(e)], welcke in deselve onder anderen ordonneren[+] 't galjot de *Parkit*, voor dese residentie gemaeckt dogh noch niet hier wesende, [+]539
maer door de vorst[1.] neffens de schepen *Musquaet* ende *Nagelboom* noch wel een wijl mogende achterblijven, bij goede occasie te senden om het eylandt St. Helena Nova nader te laten opsoecken, om redenen daerbij gestelt, ende welcken tijt, na voorsz. galjot langer wachtende, t' eenemael soude comen te verlopen om met de aenstaende May-schepen ofte wel vroeger noch de tijdinge aen Haer Ed. op Batavia te brengen, om noch te mogen dienen voor de retourvloote desen jaere in December vandaer na 't Vaderlandt te vertrecken, etc.;

Ende oock gelesen 'tgene Mijn Heeren den Gouverneur-Generael ende d'EE. Heeren Raden van India schrijven per derselver jongste van den 17en January met de voorgemelte 2 retourfluyten, namentlijck dat Haer Ed. willen vertrouwen met gemelten Heere Sterthemius, 't voornemen der Engelse aen St. Helena alhier verstaen hebbende, te rade sal geworden sijn[2.], 't voorsz. fluytjen *Loenen* neffens de vloot van de Caep na St. Helena sal mede laten seylen hebben, om Haer Hooghgedachte Ed. ende ons advys te geven van 't gedoente[3.] der Engelse aldaer, als[+] oordeelende sulcx seer gevouchlijck soude hebben cunnen geschieden (*Nota:* sonder daermede veel te versuymen, als eenlijcq den tijt dat wat later op Batavia [+]539v
souden comen, die seecker, seggen Haer Meergedachte Ed., daerbij niet onnut soude wesen besteet). Bij welck een ende ander dan volcomentlijcq is blijckende hoeveele, soowel onse Heeren Majores uyt Vaderlandt als oock onse Hooge Overicheyt uyt India, haer sijn gelegen latende aen een soodanigh ander rende-vousplaets voor derselver retourschepen, als Out St.-Helena is geweest ende 't nieuwe St. Helena soude mogen wesen.

Soo heeft den Commandeur den Raedt, versterckt als vooren, alle 't voorige in consideratie gegeven ende voorgeleyt daerop conclusive te adviseren, wat hier 't swaerste sal wegen ende welck ten meesten dienste van d' E. Compagnie ende treffinge[4.] onser Heeren Meesters ende Hoge Overicheyts intentie van India sal comen te strecken, namentlijck off men *Loenen* sal laten gaen na Batavia, dan offwel affvaerdigen om St. Helena Nova, gelijck voorsz., nader op te laten soecken, dewijle na Out St.-Helena alleen te gaen, wat te haserdeus geoordeelt wort ende, gelijck voorseyt, men noch niet en weet off het *Perkytjen* oocq tijts genoegh[5.] comen sal[+] om dit saysoen dat ondersoeck noch te doen, behalven de veele inconvenienten [+]540
die het onderwegen op zee mede can overcomen, etc., ende daerdeur de gemelte

1. Van die vorige winter in Nederland.
2. *te rade sal geworden sijn*, goed sal gevind het, sal besluit het.
3. bedryf, handelinge.
4. nakoming.
5. *tijts genoegh*, betyds.

aenstaende retourvloot soude cunnen gefrustereert blijven (bij verlegen weer de Caep verbij raeckende) haer dan van de gemelte ontdeckinge te dienen. Op 'twelcke elck 't sijne ingebracht hebbende, is eenstemmigh g'oordeelt tot dienst van d' E. Compagnie best te wesen *Loenen* in plaets van <na> Batavia voor eerst aff te senden tot ondersoeck na St. Helena Nova, ten eynde Haer Ed. tot Batavia daervan voor 't affsenden van meer geseyde aenstaende retourschepen dogh mogen cuntschap hebben, dewijle dat *Loenen* oock wat deffenciver[1.] is als 't *Perkytjen*, 'twelcq ten minsten met 30 coppen, derwaerts gaende, soude moeten gemant worden, omdat Haer Ed. uyt 't Patria meenen dito eylandt niet alleen van de Portugesen gepossideert[2.] maer oocq wel gefortificeert mocht wesen, ende daerom bij d' opperhooffden al wat omsichtigh sal dienen gegaen, etc.

Bij den schipper van de retourfluyt *Vogelesangh* in Rade voorgestelt sijnde sijne soberheyt[3.] van rijs, ende dat omtrent 40 man meer op gecregen heeft als voor welcke hij op Batavia soude geprovideert sijn, namentlijck in plaets van 80, 117 coppen, sulcx hij jegenwoordigh maer nogh schaers drie lasten is hebbende, ende alle maenden weynigh min als 1½ last consumeert, mitsgaders volgensdien versoeckt[+] om noch 2 lasten - Soo is, om denselven van dies op sijn reyse niet verlegen te laten, verstaen, hem daermede uyt't forts provisien te accommoderen, [+]540v neffens oock op desselffs versoeck een halff aem Spaense wijn voor hem ende een dito voor de fluyt *Hilversum*.

Welckers schipper voorgedragen hebbende seeckere moetwillicheden ende stoute tegenstrevingen gepleeght van 2 matroosen, genaempt Joost Joosten van Amsterdam ende Dircq Janss. van Buysen[(f)], tegen den opper- ende onderstuyrman in 't stuck haerder commando, etc., - Soo is verstaen deselve heden door gecommitteerde te laten verhooren ende, schuldigh bevonden wordende, op voorsz. schippers versoeck door den fiscael te laten aen landt comen, neffens de 2 persoonen die haer op dito *Hilversum* van Batavia hebben versteecken, omme hierna daerinne soodanigh vorders te procederen als bevonden sal worden te behooren.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Robbert Ram
Jan Schrael
Hendrick Francken,
Roelof de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts ende
Hendrick Lacus[4.], secretaris.'

1. beter in staat om homself te verdedig.
2. in besit geneem.
3. geringe voorraad.
4. Bostaande woordryke resolusie kan uit die pen van die pas aangestelde sekretaris wees. Kyk slot van resolusie o.d. 20 April hierbo.

+ Vervolg van het Caaps Daghregister ende g'insereerde resolutien gehouden ende genomen in 't fort de Goede Hoope, na 't afsenden ende slot van de laaste pampieren per de twee jongste retourfluyten *Vogelsangh* ende *Hilversum* na 't Patria zeedert +Kol. Arch. 3973 69

MAY ANNO 1660

Primo dito[1.], regenachtigh weer ende Noordtwestelijcke winden, ende is des namiddags raetspleginge gehouden over de verkiesinge van de vrije borgerraden ende officieren van de schutterije, als bij de volgende resolutie blijckende sij.

Saterdagh, den eersten May 1660, 's namiddaghs[(g)].

'Bij de vrije luyden, na de maniere van de voorige jaren, op nominatie sijnde gebracht 4 persoonen uyt haer, namentlijck Jacob Cloeten van Ceulen, vrij-lantbouwer,+ Leendert Corneliss. van Zevenhuysen, vrij-houtsager, Wouter Corneliss. Mostaert, +69v vrij-meulenaer ende steenbacker, ende Joris Janss., vrij-herbergier, omme daervan weder te kiesen tot borgerraden ende in onsen Raedt sessie te laeten hebben omme, over delicten onder haer voorvallende, te helpen besoingneren ende besluyten;

Soo is verstaen uyt de voorsz. 4 genomineerde te elegeren ende admitteren Wouter Corneliss. Mostaert van Utrecht tot eerste, als d' outste in vrijdom sijnde geweest, die oocq sijn vrouw hier heeft, ende Leendert Corneliss van Sevenhuysen voorsz. tot 2 borgerraedt, 'twelcke hun dan sal worden gecommuniceert, omme haer van te mogen dienen na behooren.

Ende alsoo tot te meer verseeckeringh, rust, vreede ende weeringe van alle tumulte, oproer ende hostiliteyt van dese lants natie, g'ordonneert is dat de vrije lantbouwers ende borgers haer altijt van schietgeweer wel gewapent sullen houden ende ingevolge van dien, conform resolutie van den eersten May anno verleden[(h)], om onder hun oock goede ordre te mogen werden onderhouden, deselve alsdoen mede onder vereyssende[2.] officieren tot een compagnie schutters sijn geformeert, namentlijck (gelijck Compagnies guarnisoen alhier) met een sargeant, 2 corporaels ende een tamboer, omme oocq alle jaren, excepto den tamboer, na de verkiesinge van de borger-raden te veranderen, welcken volgende dan dito borger-raden,+ versterckt met haren alsdoen gestelden sargeant ende een corporael, een dubbelt +70 getal mede op nominatie hebbende gebracht, in conformité van de meergenoemde resolutie des jaers verleden, naementlijck:

1. Op hierdie dag is daar twee raadsvergaderinge gehou, die eerste blykbaar Saterdagoggend, die tweede ''s namiddaghs'. Die weerberig vir die dag word, in enigsins afwykende bewoordinge, voor die notule van die tweede vergadering herhaal.
2. vereiste, nodige.

Harmen Remanjenne, vrij-lantbouwer ende		}tot sargeant
Hendrick Hendrickss. van Surwurde, vrij-cleermaecker		}tot sargeant
Elbert Dircksz., vrij-cleermaecker,	}aen 't fort	}tot corporaels;
Marten Jacobss., vrij-thuynier,	}aen 't fort	}tot corporaels;
Hendrick Elbertsz., vrij-lantbouwer,	}in 't lant	}tot corporaels;
Pieter Corneliss. van Langesont, vrij-visser,	}in 't lant	}tot corporaels;

Soo is uyt de bovenstaende dan g'eligeert ende voor 't aenstaende geaucthoriseert, als te weten:

Hendrick van Zurwarden[1.], met sijn vrouw bij 't fort wonende, tot sargeant,
Harman Remajenne tot corporael in 't landt,
Elbert Dircxss. tot corporael bij 't fort,

blijvende den verkosen borger-raedt, Leendert Corneliss. hiervooren genoemt, 't commando over sijn knechts ende vrije houtsagers in 't bos houden, om op 't geweer, etc., van dien na behooren te doen letten. Ende de schutters in 't generael g'obligeert (onder subjectie van voorss. gestelde officiers) hun wijders te reguleren na d' ordonnantien anno passado voor deselve beraempt[(i)], etc.

Onder dese raetspleginghe de navolgende persoonen, verthoogt hebbende redenen hun moverende[2.] te versoecken om verbeteringe, etc., is daerinne goetgevonden[+] te handelen als de onderstaende actens (hun dienaengaende verleendt) sijn dicterende, te weten: [+]70v

Pieter van Clinckenburgh van Middelburgh, hier te lande gecomen met het 't fluytschip de *Meese*, anno 1658, voor onderchirurgijn à 18 guldens per maent, welcke hem alhier wel gecomporteert ende sijn dienst na behooren heeft waergenomen, oock 'tsedert het vertreck van den opperchirurgijn, Guilljaeme Robbertsz. van Dondey, desselffs plaetse bedient, wort derhalven op sijn versoeck ende bequaemheyt aengenomen voor chirurgijn, met een beloninge van dertigh guldens per maent, heden ingaende, mits noch drie jaeren naer[3.] d' expiratie sijns eerste verbants daervoor verbonden blijvende te dienen;

Ammon Ericksz. van Bergen, hier te lande gecomen met 't schip *Wapen van Amsterdam*, anno 1658, voor bosschieter à 12 guldens 's maents, welcke 'tsedert eenigen tijt herwaerts door 't vertreck van den gewesen baes in 't bos over de houthackers is gebruyckt ende sijnen dienst daervoor wel waergenomen heeft, wort ten dien insighte als baes in 't bosch geconfirmeert, onder een beloninge van seventhien guldens per maent, heden ingaende, mits daervoor noch drie jaren naer[3.] 't uyteynde van sijn eerste verbandt te moeten dienen; edoch met bespreck dat,

1. Die spelvorme *Surwurde* en *Zurwarden* kort na mekaar toon hoe weinig waarde daar destyds aan spellingkonsekwensie geheg is.
2. bewegende. Die gewone betekenis van die woord in teenstelling met die betekenis in die resolusies van 7 en 14 April hiervóór. Kyk noot aldaar.
3. ná.
3. ná.

soo den jegenwoordigen Commandeur deser plaetse eerder quaeme te vertrecken,[+] dat hij dan sijn keur sal hebben om mede na 't Vaderlandt ofte India te nemen, [+]71 't welcke hem, omme sigh in sijnen goeden ijver geanimeert te houden, is geconsenteert ende toegestaen;

Pieter Egbertsz. Uyttendam, hier te lande gecomen met 't schip de *Princes Royael*, anno 1659, voor matroos à 9 guldens per maent, welcke 'tsedert altijt, vermits sijn kennisse, in de smits[1.] is gebruyckt ende sigh naerstigh gethoont heeft, wort dierhalven op sijn versoeck ende bequaemheyt aengenomen als smitsknecht ende daervoor een beloninge toegeleyt te genieten twaelff guldens 's maents, heden ingaende, mits daervoor sijn loopende tijt uyt te dienen.

Is oocq geaccordeert met de vrij-Saldanhavaerders voor 't uytleggen op de eerste vloot ende handelen[2.] voor deselve in de Saldanha-bay, elcq met een vaertuygh gedaen, te betaelen hondert guldens ende dat men haer ontramponeert vaertuygh weder van Compagnies timmerluyden sal laeten repareren, vermits de vrije timmerluyden haer altemaelen meest versteecken hebben, ende oocq om haer tot Compagnies dienst in toecomende te grager te houden, voor dese laeste mael ½ maendt langh op de jongste retourfluyten uytgelegen, de somme van 50 guldens, voor alle welcke sommen de eerste retourschepen op hare reeckeninge van oncosten respective na rato aen cassa belast worden, om alles te doen blijcken na behooren.

Aldus gedaen, geresolveert ende g'arresteert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.'

(Was geteyckent:)[3.]

[+] *Sondagh*, *den* 2 *dito*, redelijck goet weer en de wint N.westelijck.

3 *dito*, idem, ende is op dato overleden eenen Jacobus Halsterbeeck van [+]71v Leyden, hier den 9 April passado van 't schip de *Walvis*, jongst siecq aen landt verbleven, geweest.

4 *dito*, seer vuyl, regenachtigh weer, 't luchjen als vooren, sijn de retourfluyten *Vogelesangh* ende *Hilversum* haer affscheyt gegeven, ende g'intregeert de brieven ende pampieren aen onse Heeren Meesters in 't Vaderlandt[(j)], daer d'Almogende gemelte schepen salvo wil geleyden.

5 *dito*, 's morgens fray, liefflijck, stil weer, quaemen tegen den middagh eenige van Gorachouquas volcq aen 't fort seggen dat se met 12 beesten in Caepmans leger (6 à 7 uyren gaens van hier leggende) gecomen waren, die se morgen aen 't fort souden brengen tot een vast teycken van hare aengebode vruntschap. Dit is onder dese natie de maniere, dat, die na eenigh oorlogh weder vreede ofte vruntschap aensoeckt ofte aenbiedt ende van hare partije geaccepteert wordt, hare oversten dan met 10 à 12 beesten tot vereeringe daerop aencomen, waertegen dan tot teycken

1. smidse, smidswinkel.
2. d.w.s. poging om vee te handel.
3. Die handtekeninge, soos onder die vorige resolusie (bls. 213), ontbreek in H, kom voor in K.

van acceptatie van d' ander cant weder eenige schenckagie geeft, 'twelck bij ons nu met coper, tabacq, eeten ende drincken, etc., gedaen wort, welcke beesten nu wel souden mede gecomen hebben, maer schijnt dese voorlopers eerst een weynichjen vooraff getracteert hebben willen wesen, gelijck (haer begeerigen natuyr doch wel[+] kennende) oocq geschiedt is, om te meer aenlock te veroorsaecken, etc.

Onderwijlen raeckten de fluytschepen *Vogelesangh* ende *Hilversum* 's namiddags tusschen 2 ende 3 uyren met een Z.Z.Oost-luchjen onder zeyl, mitsgaders tusschen 't Robbeneylandt ende d' overwal fray de bay uyt in zee. [+]72

Ende quam tegen den avondt den oversten van de Gorachauquas, Choro genaempt, met een gevolgh wel van 100 man noch aen 't fort, daeronder meest al sijn outsten ende principaelsten, medebrengende 13 redelijcke oudt ende jonge koebeesten tot vereeringe, met versoeck die in teycken van sijn aenbiedende vruntschap wilden aennemen, ende belofften van voortaen genegen te sijn met den anderen in vreede te leven, ende sijn best te doen 't volcq uyt het landt met ons na contentement quamen handelen, etc., dat met vrundelijckheyt aengenomen ende insgelijcke vruntschap te onderhouden toegeseght wierd, latende, vermits den avondt viel, de gemelte beesten (voor d' E. Compagnie ontfangen) in 't beestecrael brengen ende haerluyden met rijs, broot, tabacq ende brandewijn, etc., tracteren ende seggen dat wij haer morgen vorder met vereeringe in reciproque souden beschencken,[+] wesende Herry ende Doman met haer gecomen, haer als mediateurs ende tolcken gedragende ende volgens dien met den voorss. oversten apart getracteert ende in 't fort te slapen gedult wordende, staende deselve weder seer op 't inruymen van hare weylanden, etc., doch scheen sigh de Gorachouquar[1.] dat soo seer niet aen te trecken, ende waeromme oock Herry, Doman ende de hare geseght wierden dat sulcx laest afgeslagen was ende dies daervan niet meer mocht gesproocken worden, als hebbende dat met haer oorlogen tegen ons verlooren, etc., thonende sigh den Gorachouquar voorss. wel tevreeden dat wij sijn aengeboden vruntschap aennamen, ende seggende dat hij sijn volcq geen ander wegen souden laten passeeren als door de slaghboomen, regelrecht na 't fort, ende daer wij sijn volcq nader ende vorder gelieffden te wijsen. [+]72v

Ankaisöa was mede present ende wierdt op sijn versoeck oock in den pais getrocken, sulcx wij nu met onse drie vijanden, namentlijck de Goringayquas, ofte Tabacqdieven[2.], Ankaisöa[3.] haren adherent ende Gorachouquas ofte Tabacqdieven, weder vruntschap ende vreede hebben, welcke ons verleden jaer om dees tijt begonden te beoorlogen, stercq sijnde geweest te samen ongeveer 1000 lustige, weerbare mannen. Mogen hopen dat dese pais ofte vreede bij deselve maer recht gemeent

1. Die opperhoof van die Gorachouquas.
2. Fout, moet wees *Kaapmans*. Die ‘Tabacqdieven’ was die Gorachouquas, soos hieronder en weer o.a. onder datum 13 Mei hierna.
3. Die teken ¨ staan soms bo die *o*, soms bo die *a: Gogosöa*, *Gogosoä*, *Oedasöa*, *Oedasoä*, ens. In K staan hier 'n kort strepie soms bo die *o*, soms bo die *a*.

+ wort, soo salder wel cans sijn om wederom een goede partije bestiael te geraecken[1.], volgens de hoope die deselve en de tolckinne Eva daervan sijn gevende. +73

Hemelvaertsdagh, *den* 6*en dito*, fray, liefflijck weer als gister, is des morgens voor de predicatie den gemelten oversten der Gorachouquas ende gevolgh met weder vereeringen van coper, cralen, tabacq ende pijpen begifticht, wel de dubbelde waerde van de voorss. 13 koebeesten, ende na de predicatie oock getracteert wordende met eeten ende drincken, mitsgaders de baly, met aracq ende brandewijn ondereen gemenght, midden in 't pleyn van 't fort opengestelt sijnde, met een locjen[2.] daerin, sooper[3.] dit volcq soo droncken ende vol datter de selsaempste cuyren[4.] van de werelt aengesien wierden, soo met singen, dansen, springen ende meer andre vreemde continantien[5.], vallende nu den eenen, dan den anderen van dronckenschap onder de voet, welcke dan van die nogh wat schappelijck waren, opgenomen, buyten 't fort gedragen ende aldaer in 't gras te slapen geleyt wierden, behalven den voorss. oversten, die hem redelijck schappelijck hieldt ende sigh niet boven halff-vol en dronck, neffens drie à 4 van sijn outsten, dogh eenige van die schenen haer echter niet te cunnen onthouden mede te danssen, ende de wijven+ songen ende clapten soo hard in de handen dat men 't wel 150 roeden buyten 't fort hooren conde, sulcx dat sij schenen op haer maniere een heele vreedenstriumph ende vreughde te houden. +73v

Heden sijn d'opperhooffden van 't fluytjen *Loenen* affscheyt gegeven, omme met den eersten goeden windt die Godt sal gelieven te verleenen, t'seyl te gaen om St. Helena Nova op te soecken.

7 *dito*, 's morgens mistigh weer, ende voorss. Hottentoos met eeten ende tabacq weder getracteert wesende, sijn deselve ten acht uyren seer wel vernoeght vertrocken, uytgeleyt wordende van den Commandeur ende 6 ruyters tot aen de slaghboom, tusschen de wachthuysen Keert de Koe ende Kijck Uyt, daer noch eenige uytleggende ruyters achter de struellen[6.] vandaen tegemoet bijquaemen, ende alsoo met de voorss. natie gingen tot aen de Bracke-revier[7.], alwaer hun gewesen sijnde de passagie die se voortaen te gebruycken ende welcq landt sij aff te blijven soude hebben, sijn deselve dito revier overgegaen ende den Commandeur aen dese cant langs voorts na des Compagnies ende vrije luyden boulanden, met een goeden galop haer in der haest uyt 't gesicht lopende, expres om hun de snelheyt van de paerden met eenen eens te verthoonen, die groot ontsagh onder haer baren[8.]. In 't besichtigen van den bouw allomme wierd bevonden dat al goet deel rogh ende taruw in d' aerd gebracht was ende sommigh oock al fray opquam. Ware te

1. *aen* moet vóór *een goede partije* uitgeval het.
2. kommetjie, bakkie. Volgens WNT VIII, 2635 'n variant van *logge*. K het *lockjen*.
3. Sic. Brill verander *sooper* in *soopen*. As *sooper* = *soop haer*, dan is *soop* enkv., *haer* meerv., *volcq* gemeen getal.
4. fratse.
5. Vir: *contenantieën*, gedraginge, gebare.
6. struike. Teenswoordige Ndl. *struweel*, mv. *struwelen*, van 'n Ofr. woord *struvel*.
7. Soutrivier?
8. So in K.H het *verthonen*, verskrywing onder invloed van voorafgaande *verthoonen*.

wenschen dat men wat meer treckossen van dese natie in der haest handelen coste,+ vermits d' E. Compagnie en de vrije luyden overal jegenwoordigh soo schaers daervan versien sijn, datter hals-werck[1.] sal wesen om 't oude landt dit jaer in 't saet te crijgen, sijnde ongeveer 152 mergen, namentlijck: +74

50 morgen bij d' E. Compagnies	}bouwerijen,
35 morgen bij den Commandeurs	}bouwerijen,
10 morgen bij Jacob Cloetens	}bouwerijen,
15 dito bij Jacob Rosendaels	}bouwerijen,
16 dito bij Steven Janss.	}bouwerijen,
9 dito bij Harman Remajennens	}bouwerijen,
3 dito bij Jan Martenss.	}bouwerijen,
10 dito bij Caspar Brinckmans	}bouwerijen,
4 dito bij Pieter Vasagies	}bouwerijen,

samen 152 morgen. Dogh soo Godt de Heere van elcq morgen gelieft te verleenen maer ⅓ last door malcander, hoopen wij 't noch al tamelijck voor menschen ende vee te strecken.

8 *dito*, los, regenachtigh weer en de wint N.West, tot belet van *Loenen's* vertreck.

Sondagh, *den* 9 *dito*, vrij hard weer van den N.Westen, wierd 's morgens vroegh een schip in de bay vernomen, leggende heel aen d' oversijden, dight op de wal g'anckert, ende latende (na men sien coste) een witte vlagh wayen; wes den Commandeur met den schipper van de fluyt *Loenen*, den ondercoopman Roeloff de Man+ ende eenige ruyters achter de duynen derwaerts heen reden ende aen stuyrboort van hem op de strant verthoninge[2.] deden alsoff soo verde van de handt overal oock volck op eenige wachten lagh. Daer comende, bevonden 'tselve seer dangereus dicht op de brandingh te leggen, ende na 't scheen te wesen een Vlaems fregat, hebbende rode, uytgesnede split-vleugels[3.], maer liet alsdoen geen vlagh wayen, sulcx men geen verder bescheyt daervan sien coste, noch oock ter degen wat achter tegen 't hackebort[4.] stond, sullende apparent een Fransman offte een van de Genuesen sijn, die soo periculeus leght om tegen de strandt te geraecken als hij emmers magh, de stengen geschooten ende sijn fockerhae[5.] omtrent ⅓ omhoogh, om bij breeckingh van sijn touwen het voor de wint op de strandt te cunnen laten lensen ende 't leven daer noch aff te mogen brengen, als hebbende niet boven een musquetschoot drift[6.] achter hem off soude tegen de wal aenleggen, maer scheen goet rijtuygh[7.] ende touwen te hebben, voor 2 van dewelcke dat hij lagh. +74v

1. baie swaar werk. WNT haal hierdie voorbeeld aan.
2. tekens.
3. ‘gegilde (d.w.s. skuinsgesnede) tip van een zeil?’ (WNT). Dit is die enigste vindplaats wat WNT van die woord gee.
4. ‘versierde bovenlijst van het achterschip’ (Van Dale).
5. d.i. ‘fokke-ra’, ra waaraan die fok, onderste seil van die voormas, bevestig is.
6. dryfruimte.
7. kabels, toue, ens., waaraan 'n geankerde skip ‘ry’.

Nieuwe maen, *den* 10 *dito*, 's morgens noch al even onstuymigh weer en de wint als gister, tot omtrent den middagh, als wanneer de wint soo veel bedaerde dat voorsz. schip sijn een ancker inwond ende op 't ander een springh[1.] achteruyt bracht[+] ende alsoo de groote ende focke-rhaas wat omhoogh gebracht hebbende, daerop [+]75
over backboort ten besten slaegs vallende, met huyck[2.] ende schoverseyls van de wal affraeckten ende naer wensch seer geluckigh op de rhee quam zeylen, sijnde tusschenwijlen een van de vrije luyden vaertuygen aen boort geweest, met weynigh groente ende eyeren, quansuys te coop, omme door deselve eens te doen vernemen, wat schip off volcq dit was, die even voor 'tselve wederom quam met den gewesen luytenant van Monsieur Laros, genaempt Monsieur Pierre Gelton, sijnde een Pruysser, over drie jaren met voorss. Laros hier oock geweest[(k)], waeruit verstonden dat dit was hetselve schip dat gemelten admirael Laros doen mede hier was, genaempt *La Marichal*, den 20 January verleden voor reecqueninge van Monsieur la Milleray, Gouverneur van Nantes, uyt de Nantese revier geseylt met 180 coppen, daervan onderwegen geen altoos gestorven waren ende nu noch maer 7 à 8 siecken te coy lagen, sijnde den capiteyn genaemt Monsieur Symon Veron, geboortigh van Rochel, daer 't meeste volcq was aengenomen, tenderende na 't eylandt Madagascar, alwaer voorss. luytenant als Gouverneur soude verblijven, in plaetse van den jegenwoordigen Monsieur Durivé, over drie jaren door Laros daer gelaten welcke nu met dit schip weder terugh sal comen, ende desen, staende sijn drie jaren, een fort in de bay[+] St. Augustijn leggen[3.], om alsoo dwersover 't geheele eylandt te domineren, ende soude oock noch een schip over 6 maenden volgen met veel [+]75v
getrouwde huysgesinnen, om de colonie aldaer te vergrooten ende oock in Augustijnsbay te planten, dogh na 't Roode Meyr souden sij, na sijn seggen, niet gaen, maer dit schip ten eersten maer van Madagascar retourneren met ebbenhout, huyden ende was, sandel- ende aloëhoudt, alsoocq tabacq van 't eylandt Mascarenhas, die sij seyden daer door hun volcq ende slaven treffelijck goet aengeplant wierd.

Hebbende oock vóór de sijteelt aldaer te vorderen[4.], ten welcken eynde een sijspinster, met haer man, met dit schip oock mede quam om haar op voorss. eylandt Madagascar daermede te erneren, vermits daer al redelijcke quantité sijde is vallende, gelijck 't blijct aen de sijde-boverockjes ende -middelkleetjes bij de Groote gedragen wordende ende door desen gemelte Pruysser ons verthoont, mitsgaders oock overeencomende met de rapporten door den ondercoopman Verburgh zaliger (daer 2 mael met de *Tulp* geweest ende verongeluct) voor dato wel gedaen.

Dese Francen hadden tusschen Nantes ende hier geweest aen 't eylandt Teneriffe ende oock aen Cabo Verde, ende wisten ons te seggen dat weynigh tijts tevooren[+] 't fort van de Westindische Compagnie[(l)] aldaer door een ander Frans schip van [+]76
Diepe

1. kabel om 'n skip dwars te trek.
2. dekseil. Moet gelees word ‘huyck- ende schoverseyls’? WNT gee geen samestelling *huikzeil* nie.
3. bou.
4. hulle is ook van plan om die syteelt daar te bevorder.

onder een Sweetse vlagh ende commissie was affgelopen[1.], geplundert ende noch 2 Nederlantse fluyten, volladen leggende om te vertrecken, mede overrompelt ende met haer, nevens een beuyt van wel drie tonnen gouts, weghgenomen hadden, nadat denselven als vrundt 2 maenden langh sijn France vlaggen dagelijcx hebbende latende wayen onder de vaste cust ende dickwils alsoo door die van voorss. fort getracteert ende de fluyten tusschenwijlen volladen sijnde geworden, mitsgaders hij alles tot sijn voordeel wel affgespeculeert hebbende, doen met sijn schip (daerop 200 coppen) bij de gemelte twee fluyten onder 't fort mede was comen anckeren, om quansuys per courtoisye noch een laeste affscheyt met de vrunden van 't fort en de fluytschepen te helpen houden, waerop dan een gastmael binnen gedachte fort tot affscheyt van de meergeseyde fluyten aengeleyt, mitsgaders voorss. Fransman met 10 stercq (bedectelijck onder de cleeren met pistoolen versien) mede genodicht, aen landt sijnde, na 't opstaen van de maeltijt, onder een affscheytdroncq, syn[2.] slagh waernam ende den Gouverneur met eenige van de sijne de pistoolen op de borst[+] stelden ende dwongen haer gevangen te geven, met al die binnen sonder geweer off gedachten van quaet waren, als wanneer hij seyn deden ende [+]76v waerop datelijck 't volcq van sijn schip de voornoemde fluyten schielijck overrompelden ende hij alsoo, na wel gedaene plunderinge, etc., vandaer vertrocq, mitsgaders den gemelten Gouverneur weder in sijn uytgeplunderde fort de possessie overliet, sonder datter ymandt doot was gebleven, dogh had hem noch eenige duysende huyden gelaten die hij niet medeslepen conde; welcq verhael ons hier op dese gasten te omsichtiger maeckten, hoewel wij se noyt hebben vertrouwt.

11 *dito*, harder weer ende wint als gister, met snelle, dichte jachtregen.

12 *dito*, den capiteyn van voorss. schip aen landt comende, verthoonde ons sijn drie commissien[3.], 1 van den Coningh, 1 van Sijn Majesteyts moeder ende 1 van den Gouverneur van Nantes, la Melleray, dewelcke met complimenten g'excuseert, dogh oock sooveel wel te verstaen gegeven wierd' dat men bovendien noch wel meer commissie van ander potentaten coste hebben, maer sulcx van hem niet willende vertrouwen, etc., wierd des middags bij den Commandeur met voorss. luytenant aen taeffel vergast, nadat op alles soo goede ende naeuwe wacht was gestelt, dat ons van sulcken verraedt mochten verseeckert houden, gelijck oocq dat gelet wierd[+] 't volcq, die dagelijcx om water quaemen, 's avonts weder aen boort geraeckten sonder 's nachts aen landt te mogen comen, etc. [+]77

't Was heden wat sachter, dogh noch al los regen[4.] - ende windrig weer van den Noordtwesten.

13 *dito*, 's morgens fray, liefflijck, stil, sonneschijn-weer. Ende sijn op dato 6 stucx

1. verower.
2. Ontbreek in H.
3. opdragte.
4. Dit sou interessant wees om te weet of *regen*- as *regenrig* - met die oog op *windrig* - dan wel as *regenig* moet opgelos word. Vgl. Mndl. *regenich*, teenoor Afr. *reënrig*. WNT is nog nie aan *regen* en sy afleidinge toe nie. Vgl. o.d. 1 Juli 1660.

redelijcke koebeesten, 1 kalff ende 4 schapen gereuylt van de Gorachauquas ofte Tabacqdieven, 't eerste begin van handelingh na den gemaeckten pais met haer ende de Goringaiquas ofte Caepmans, ende voor de groote soort rode cralen, jongst uyt 't Vaderlandt becomen, die se boven 't coper prefereeren ende oocq een bysonder gevallen hadden in de laest gecomen tabacxpijpen met groote colcken[1.], waerdoor de cleyne nu heel installigh[2.] blijven ende daerom getracht sal worden deselve onder den borger[3.] te vercopen, om d' E. Compagnie daerbij niet te laten verliesen, maer schadeloos, ende mogelijck sijnde met eenige winst, van te ontlasten.

Soo waren oock des namiddags eenige van Oedasoä[4.], den oversten der Saldanhars, volcq mede aen 't fort geweest met 9 schapen die se voor coper, coralen ende tabacq verhandelden, dogh was hun principale bootschap om wat tabacq te versoecken voor[+] gemelte haren oversten tegen een vetten hamel voor den Commandeur (quansuys tot vereeringh ende onderhandelinge van vruntschap) [+]77v met haer gesonden, om welcke consideratie deselve dan oocq omtrent 1 lb. tabacq met ½ dosijn pijpen ende eenige coralen wederom vereert wierden ende sijn volcq (stercq tusschen de 20 ende 30) met eeten ende drincken getracteert, dogh gingen buyten 't fort in de Watermans huysjes slapen, omdat op de voorsael geen tabacq mochten drincken[5.], noch vuyr stoocken, vermits deselve van een plancken vloer op een kelder staet ende sijluyden in dese coude nachten sonder vuyr om haer sober deckselshalven niet wel wesen cunnen, etc.

14 *dito*, 's morgens vroegh liefflijck weer als gister sijnde ende 't luchjen eenighsints Zuytoostelijck, is 't fluytjen *Loenen* ten fine vooren aengeroert daermede onder zeyl gegaen ende fray buyten geraeckt.

15 <*dito*>, idem liefflijck weer, is Oedasoäs volcq tegen den avondt met voorss. vereeringe aen haeren heere, ende oocq wat aen deselve elck particulier, na huys vertrocken met belofte van veele vee aen te brengen, waeromme deselve dese drie dagen oock met eeten ende drincken als tabacq, etc., drie mael daegs te royaelder[+] getracteert sijn geworden, dat d' E. Compagnie al wat costelijck valt ende d' [+]78 incoop van bestiael oock vrij beswaert, dogh ware aen 'tselve soo veel niet gelegen als men daerdoor noch maer genoegh na behoeven crijgen coste.

Pinxterdagh, *den* 16 <*dito*>, 's morgens doncker, betrocken, westelijcke lucht ende regen.

17, 18 *ende* 19 *dito*, al geduyrigh nat[6.], hardt, windrigh weer van den Noortwesten, waerdoor oocq desen nanacht 't vooren aengeroerde Frans schip, *La Marichal*, tusschen de redout Duynhoop ende de Soute-revier gestrant was, schijnende

1. koppe. Enigste voorbeeld van hierdie betekenis is WNT (VII, 5131).
2. onverhandelbaar. Vgl. *uitstal* van koopware.
3. Tensy *borgers* i.p.v. *borger* moet gelees word, het ons hier 'n idioom wat ek nie in die woordeboeke opgeteken vind nie. Vgl. *aan de man brengen*. Vermoedelik is dit 'n skryffout.
4. Moeilikheid met die genitief!
5. Vgl. Deel I, bls. 86, noot 4 en bls. 322, noot 2.
6. So in K.H het *na 't*.

het met de focq voor de wint met de neus op de wal geseylt te hebben, nadat sijn vaertuygh (niet cloecker als een Biscaeyse sloep wesende) tegen strandt aen stucq geslagen was, sijn mast gecapt ende voorts drie anckers verlooren hadden, sijnde al die hij gehadt heeft, ende waren besigh (soo men coste sien) om vlotten te maecken ende gestadigh te pompen, houdende de blint[1.] voor bij, om niet op sij, maer met het wassende water voorts met de neus op strandt te geraecken. Ende is op voorss. redout ordre gestelt om te letten wie ende wat volcq ende goet, off geweer, etc., aen landt gesalveert sal worden.

Tegen ende na den middagh sonden sijluyden 2 briefkens met een ton[2.] aen landt, biddende seer om bijgestaen ende geholpen te worden, vermits sij vreesden op sij te geraecken ende dan 't leven niet te sullen cunnen salveren. Is derhalven, vermits[+] te water bij haer te comen onmogelijck was, een oude Biscayse sloep op een [+]78v wagen geset ende langs strant tot voor 't schip gevoert, die met lijnen maer 2 mael aff ende aen coste comen, ende volgensdien desen dagh oocq maer 3 man heel op den hals[3.] met deselve aen landt quamen, sijnde nogh 2 andre aen landt geswommen deur de brandingh ende één sieckelijck in een herbergh, sulx sij nu met hun sessen 't lijff geberght hadden, waeronder den Pruysser, die tot verlosser[4.] van den Gouverneur op Madagascar gedestineert ende hiervooren meermael van geschreven is, welcke versochte plaetsen om tenten voor haer volcq en de te bergen goederen op te mogen stellen, etc., die haer recht voor 't schip onder 't faveur[5.] van voorss. redout Duynhoop gewesen wierd.

20 *dito*, redelijck fray, bedaert weer ende 't luchjen westelijcq, sijn 61 persoonen vandage van 't Frans schip aen landt gecomen, waeronder den capiteyn, voorss. luytenant, den bisschop[6.] ende drie papen ofte priesters, versoeckende gemelten capiteyn om der vrije luyden vaertuygen te mogen huyren, om te sien off hij sijn anckers ende touwen daermede soude cunnen opvissen ende, sijn schip ontladen hebbende, mogelijcq sijnde, daermede weder aff te winden, 'twelcq hem, om geen onbeleeftheyt te thoonen maer niet anders als genegentheyt, tot alle mogelijcke behulpmiddelen sooveel buyten versuym ende nadeel van onsen schuldigen dienst coste[+] geschieden, is toegestaen.

Is oock des avonts na gehouden conferentien om goede consideratien [+]79 raedsaem geacht deselve door den secretaris, Hendrick Lacus, goet Frans spreeckende, morgen met beleeftheyt te laten aenseggen (dewijle sij selffs versocht hebben te mogen weten hoe ende waer sij haer souden hebben na te reguleren, onder beloffte van sulcx te willen nacomen, etc):

Dat se gelieven al 't geweer 'twelcq sij aen landt brengen ten eersten over te

1. ‘blindzeil’, seil onder die boegspriet.
2. vat.
3. *op den hals*, met lewensgevaar. Ook Deel I, bls. 290, noot 3.
4. aflosser, opvolger.
5. begunstiging, beskerming.
6. Nicolas Etienne. Vgl. Mees: *Maria Quevellerius*, bls. 117 vlg.

leveren, aen d' onse tot den ontfangh te stellen[1.] ende, onder notitie daervan, te houden;

Item, een oprechte rol van haer volcq en, de namen van dien, om te cunnen weten waer elcq ende wie op dees off die plaets gelogeert is, ten welcken eynde ymandt willende tot eenigh borger loogeren, deselve haer aen de secretaris maer behoeven bekent te maecken, om van denselven een brieffken van consent te crijgen;

Dat al 't goet 'tgeene sij bergen, alle dagen opgeven om opgeteyckent te worden ende te weten waer sij het huysvesten, uyt consideratie van nae te mogen vorssen waer 't gebleven sij, dat sij nu off dan mochten clagen vermist te wesen;

Dat soo sij, namentlijck d'opperhoofden ofte particuliere, yts vercoopen willen, 'tselve d' E. Compagnie eerst gelieven bekent te maecken om daerop te letten nae behooren;

Dat se haer gemene volcq niet verder gelieven te laten gaen als tusschen de redout Duynhoop ende 't vissershuys, alwaer hun het vers water tot gebruyck sal toegelaeten[+] worden, als oocq tot daertoe de strandt en de revier om te vissen;

Ende voorts sulcx haer vorder te willen vougen na alle 'tgeene haer maer billicq [+]79v
vorder na gelegentheyt van tijt ende saecken sal aengeseght worden, ende vooral geen publicque vergaderinge ergens te houden van Roomse godsdienst door hare priesters, noch eenige van d' onse daertoe trecken, etc., 'twelcq oocq den borgers allomme op hooge peene gelast sal worden in hare huysen, schuyren off erven niet te gedoogen.

21 *dito*, 's morgens redelijck weer, sulcx den Commandeur uytgingh om overal in 't landt een besightingh, etc., te doen, doch op den middagh een swaren regen <hem> overvallende ende dies omtrent ten halven[2.] keerende ende in 't retourneren de strant langs comende, sagh 't volcqjen van voorss. Frans schip seer desolaat overal in den regen leggen schuylen in vaten ende onder zeylen, sonder datter eens debvoir gedaen wierd een tent daervan op te slaen, schijnende de opperhooffden als confuys ende soo heel goeden gesagh van ordre niet onder haer volcq te hebben.

Soo had oock heden een[3.] van de vrije luyden vaertuyghen aen boort geweest ende wat goet voor den capiteyn, luytenant en de papen aen landt gebracht, volgens notitie daervan gehouden wordende, ende wisten de vrije luyden te seggen dat het aen boort sijnde volcq, namentlijck stuyrluyden ende al, te samen droncken, vol,[+]
ende sonder ordre waren, ende sijluyden[4.] volgens dien den capiteyn geseght [+]80
hadden niet meer daer te willen comen, alsoo sij alles maer los van boven neer in sijn vaertuygh smeten ende 'tselve daerdoor haest om den hals[5.] helpen soude, etc.

De gemelte Francen 'tgene vooren genoteert staet, voorgehouden sijnde, hadden daerop geantwoort, dat se niet costen verstaen[6.] haer geweer over te geven, alsoo

1. *tot den ontfangh te stellen* skyn dieselfde te beteken as *over te leveren*.
2. d.w.s. hy het halfpad omgedraai. Vgl. o.d. 24 Juni 1660.
3. iemand.
4. Aan die begin van die paragraaf was daar sprake van *een*, hier van *sijluyden* en straks van '*sijn* vaertuygh'.
5. *om den hals helpen*, verongeluk.
6. instem.

daermede hun cost in 't landt souden moeten gaen soecken, ende volgens dien niet haer te laten binden om hun gemeene volcq binnen de gestelde limiten te houden, ende schoon hun gesegt wierd dat het haer, wanneer se quaemen haer schip weder in 't diep[1.] te crijgen, onbeschadight soude worden gerestitueert ende wij haerluyden voor dese lants natie wel souden beschermen, als hebbende die soodanigh onder devotie, dat haer geweer buyten onse wachthuysen moeten affleggen ende sonder dies herwaerts comen, ende aengaende de gestelde limiten voor haer gemene volcq, dat sulcx was opdat sij deselve daerdoor te beter t' haerder devotie ende onderdanigheyt souden cunnen ende mogen houden; item, voor te comen de questie die tusschen d' onse ende de hare buyten aff[2.] mochten comen te resulteren, etc.; soo en coste haer dat echter niet doen tot overleveringe van 't geweer ende voorss. limiten verstaen.

Aengaende de rest, schenen niet tegen te hebben, dogh had den capiteyn Veron[+] geseght morgen ten acht uyren den secretaris eens te willen alleen spreecken, [+]80v dat den bisschop noch luytenant en hoorden, alsoo hij gereformeert ende d' andere paeps wesende, met den anderen in sommige saecken al wat different waren.

Ende had voorss. luytenant met Duytse woorden geseght: ons schip aff te crijgen, is geen cans ende daerom wil ick met mijn volcq te landt in om onse cost te soecken, dat sonder geweer niet te doenlijck[3.] ware, met noch al eenige meer force, desperate redenen.

Ende alsoo haer schip, daer 't legt, dogh geen pryckel heeft te breecken ende dies oocq 't volcq datter op is geen noot van 't lijff[4.], is op voorss. force antwoort bij provisie last gegeven dat voor nader ordre niet sal gedooght worden onse ofte vrijeluyden[5.] sloepen daer aen te vaeren, noch oocq geen vaeten off goet aen landt[6.], alsoo de toesight ons bevolen is, te meer dewijl heden al tot 81 persoonen sijn aen landt geraeckt, daer men niet als moeyelijckheden mede heeft, etc.

't Begond tegen den nacht heel fel te wayen van den Z.Z.Oosten,

22 *dito*, 's morgens noch al aenhoudende. Ende wierd een groote inobedientie van 't France volcq tegen haer opperhoofden gesien, willende elcq gaen daer 't hem belieffden ende gansch na deselve[7.] niet hooren, sulcx sij haer dingen[8.] om 't goet te bergen niet doen costen.

Ende quam den capiteyn met den Pruysser, Monsieur Gelton meergenoemt, den[+] Commandeur voormiddags persoonelijck besoecken ende seggen dat se om [+]81 geen redenen ter werelt costen verstaen haer geweer over te geven, seggende den Pruysser die 't harde woort meest voerde, ronduyt als desperaet, dat voornemens was ende

1. *wanneer se quaemen haer schip weder in 't diep te crijgen*, als hulle so ver sou kom om hulle skip weer vlot (in diep water) te kry.
2. So in K.H het *te buyten aff*.
3. So in albei tekste. Moet wees *te doen* of *doenlijck*, i.p.v. *te doenlijck*.
4. lewe, d.w.s. hulle was nie in lewensgevaar nie.
5. Genitief.
6. Verstaan: *aen landt (te vaeren)*.
7. d.w.s. *haer opperhoofden*.
8. Hier soveel as: besigheid.

bleeff met 't volcq te landt in te gaen ende volgens dien van 't geweer niet begeerde aff te scheyden, boven dat denselven veele redenen ingebracht van daerdoor te veel disreputatie[1.] te gedoogen aen sijn Heer ende Meester, oock den Coninck, etc., ende dies het over sijn gemoet niet mochte, willende liever sterven, want soodoende niet als vrunden, maer als vijanden met haer gehandelt wierd.

Waerop met alle beleeftheyt na vereysch g'antwoort ende geseght sijnde, sulcke desperate woorden van gequalificeerde luyden[2.] niet verwacht wierden, maer redenen soude gelieven te verstaen van die haer niet als vrunden, maer gelijck broeders sochten, volgens getoonde blijcken, te accommoderen in 't bergen van lijff ende goet.

Ende eyndelijck aengaende te landt in te gaen, off haer volck toe te laten hun geweer, dat sulcx 2 poincten waren strijdende regelrecht tegen d' ordre onser Heeren[+] Meesters, als wordende sulcx selffs niemant van derselver eygen dienaers [+]81v toegelaten, ende volgens welcke versocht wierden dieshalven geen verder emportuniteit off versoeck gelieffden te doen.

Ende nademael sij[3.] daerop sagen dat se haer niet souden cunnen laeten disarmeren, wierd hun ses snaphanen ende sooveel sijtgeweer voor de hooftofficianten toegestaen om daermede hun volcq te beter in devotie te houden ende haer goet met het behoorlijcke gesagh ende authoriteyt te bergen, mits telckens onse visite[4.] daerover gaende, om te letten datter meer als voorss. geweer aen landt gebracht en[5.] wierde, 'twelcq boven ordre noch over ons namen, etc.

Den voorss. Pruysser niet ophoudende van desperate woorden ende dat sijn volcq moste haer geweer hebben off dat liever wilde sterven, ende wij toesien mochte dat het in Hollandt niet weder betaelt wierd[6.], oocq dat hem onmogelijck was sulcx te lijden, wierd hem daerop weder beleeft g'antwoort: ons oock alsoo onmogelijck te wesen yets toe te laten buyten ordre, ende hun dies gelieffden tevreden te houden, als wordende haer niets te vooren gelegt[7.] als accommodatien, ende aengepresenteert (oock effectivelijck bewesen) alle vrundelijcke behulpmiddelen om[+] haer goet te helpen bergen, ende daer se dachten onse hulpe meerder nodigh te hebben, dat se die souden vinden in alle gelegentheyt daer 't sonder versuym [+]82 van den dienst die wij onse Heeren Meesters schuldigh sijn ende Haer Ed. ordre niet en contrarieert, sal cunnen ende mogen geschieden. Op 'twelcke hij met den capiteyn affscheyt nam ende buyten gingen.

Doch op den middagh was den voorss. Pruysser ende meergenoemde bisschop aen de poort van 't fort geweest ende door den secretaris laten versoecken dat het gehuyrde vrije vaertuygh ende Compagnies aen haer geleende chaloup mochten toegestaen worden weder aff ende aen te varen om haer goet te bergen, hebbende metten anderen bij nader overlegh verstaen, aengaende 't geweer na ons ordre hun

1. gebrek aan respek.
2. *gequalificeerde luyden*, offisiere.
3. So in albei tekste. Skryffout vir *wij*?
4. visitasie, inspeksie.
5. Negatief.
6. d.w.s. dat daar nie in Holland genoegdoening voor geëis word nie.
7. *te vooren gelegt*, getoon.

te reguleren ende de visite over de vaertuygen telckens toe te laten, ten eynde wij weten mochten dat geen geweer, als in ons handen over te leveren, soude aen landt comen, willende na den middagh comen om met den Commandeur verder te spreecken; dat haer daerop dan terstont is geconsenteert, gelijck oock op hun versoeck van drie à 4 man om 't voorss. gehuyrde vaertuygh van strandt aff te helpen haelen, wel 30 à 40 slaven, om emmers te thoonen onse gereede wil tot alle behulpsaemheyt, etc., werdende haer oock geseght dat haer volcq niet gelimiteert wierd[+] op de g'ordonneerde plaetse te blijven, anders als dat se uyt haer eygen selffs, na eygen fantasyen niet verder soude mogen gaen, maer die sij hier off [+]82v
daer tot den arbeyt in 't bergen van haer goederen van noden hadden, dat se deselve daertoe te absoluyter souden cunnen ende mogen na wil ende wensch commanderen, doch sonder sijd- offte schytgeweer[1.], anders als 6 stucx voor de hooftofficianten gelijck voorss., van welcke 6 snaphaenen hun oock vergundt wierd 2[2.] dagelijcx uyt te mogen laten gaen sien off se eenigh wilt voor haer schieten souden cunnen, mits hun wachtende dese lants natie eenige hinder aen persoon, bestiael off goet te doen, etc.

Den capiteyn Viron had heden, met den secretaris alleen wandelende, gesegt blijde te wesen (nu hem Godt de Heere 't ongeluck dogh had gelieven te laten overcomen), dat hij hier was bij volcq van sijn religie, want ergens anders gestrandt hebbende, soude sonder faut[3.] met alle de sijne door de papistische[4.] hebben om den hals gebracht geworden, versoeckende oock indien 't mogelijck ware, dat deselve (44 sterck) van 't Gereformeerde gelooff, mochten in Compagniesdienst aengenomen worden soo haest haer goet gebergt hadden, ende dat omtrent den Commandeur daerinne 't beste gelieffden te spreecken, als hebbende die alle te Rochel gehuyrt[+] ende wesende van 't eylandt St. Martin oock geboortigh, etc.

Tegen den avondt quaemen den voorss. capiteyn met sijn 2e capiteyn, [+]83
genaempt Kirequadieu, neffens den bisschop, genaempt Monsieur Estienne, ende meergenoemden Monsieur Gelton, die als vervanger van den Gouverneur op Madagascar gedestineert was, seggen dat sij, te samen raedt gehouden hebbende, willigh ende bereyt hun na alle de voorgemelte articulen ende ons vorder te geven ordre wilden reguleren, bekennende ende wel begrijpende deselve niet anders als in behoorlijcke billigheyt[5.] te bestaen, jae selffs oock den voorss. Pruysser die versochte dat men hem sijn desperate minen[6.], desen morgen bethoont, wilde ten goede houden, als wesende niet uyt quaet-, maer door mistroosticheyt geschiet, vermits sigh[7.] dus ongeluckigh van sijn gouvernement versteecken was door 't stranden hares schips, 't welcq al geborsten ende 't waeter daer uyt- ende invloeyende was, etc., sijnde genegen, staende haer aenwesen alhier, hun[7.] als eerlijcke vrunden met ons te leven.

1. *syd- offte schytgeweer*, d.w.s. sabels of skietgewere.
2. d.w.s. ‘snaphaen’ -skutters.
3. *sonder faut*, ongetwyfeld.
4. Roomse.
5. Die vorm *billig* kom reeds in Mndl. naas *billijk* voor. *Billig* is aan Hoogduits ontleen. (WNT s.v. *billig*).
6. voorkome, uitdrukking; hier: gedrag.
7. Onnodig en foutief, òf 'n verskrywing, òf die gevolg van moontlike ‘kontaminasie’.
7. Onnodig en foutief, òf 'n verskrywing, òf die gevolg van moontlike ‘kontaminasie’.

Waerop na vereysch g'antwoort ende onder dies oock verseeckert wierden, dat bevinden souden onse intentie gansch ende gaer tot hun hulp ende accomodatie was[+] streckende ende tot teycken van 'twelcke haer 4 persoonen den Commandeur[1.] tegen morgenmiddagh ter maeltijt nodighden, dat sijluyden accepteerden, ende [+]83v na een glas wijn ende bier gedroncken hadden, weder heel wel te vreeden ende danckbaer over alles (soo 't altoos scheen) vertrocken, na hun geheuyrt logement in de stadtsherbergh.

Sondagh, *den* 23 *dito*, fray, liefflijck weer, is den voorss. bisschop, 2e capiteyn ende den Pruysser bij den Commandeur ter maeltijt geweest, sijnde den oppercapiteyn met der vrije luyden vaertuygen[2.] aen boort geweest, waermede al haer cruyt ende een groot deel schiet- ende sijdgeweer aen landt sond, dat altemaelen onder goede notitie in 't fort ontfangen wierd.

Heden juyst mede een van de dagen wesende dat al de vrije luyden als schutters optrecken, ende oock in 't fort alles wat van buyten[3.] gemist conde worden, binnen gehaelt ende daerdoor na Sondagse gewoonte[4.] parade gedaen sijnde, mitsgaders elcq oock uyt eygen genereusheyt[5.] sijn geweer bysonder fix ende schoon gemaeckt ende haer persoonen op 't best oock gecleedt hebbende, sagh men claerlijck dat haer de Francen over de goede ordre ende het fraye, fluxe, gesonde ende vol couragie sijnde volcq niet genoegh conden verwonderen, comende veele van de hare hunne[+] persoonen tot den dienst van d' E. Compagnie aenbieden, die bescheydentlijck gesegt wierden eerst een brieffken van ontslagh ende consent [+]84 van hun opperhooffden te halen, etc.

Volle, *maen den* 24 *dito*, bysonder schoon, liefflijck weer, waren de Francen vast besigh met der vrije luyden[2.] gehuyrde vaertuygh soo veel goet aen landt te brengen als se costen, ende wij toesiende dat geen geweer in haer handen bleeff, etc.; sijnde oocq ondertusschen, aengaende 't France volcq in dienst aen te nemen, 't navolgende bij den Raedt geresolveert, om de motiven ende pregnantien[6.] in de onderstaende resolutie aengehaelt, te weten:

Maendagh, den 24en May 1660[(m)].

'Door den Commandeur den Raedt 'tsedert 't stranden des Frans schip, genaempt *La Marichal*, in bedencken gegeven sijnde de moeyelijckheden die men van Compagnies wegen met hetselve sal hebben, soo in 't toesien ende oppassen dat ons van hun volcq geen ongelegentheyt overcome, als sijnde 145 à 146 persoonen stercq, ende wes[+] meer dienaengaende te bedencken ofte duchten, welcke, vermits haer schip al geborsten ende daerom niet weder affte crijgen is, hunne [+]84v opperhooffden gansch weynigh

1. Onderwerp van *nodighden*.
2. *der vrije luyden vaertuygen* - ook 'n keer die korrekte vorm!
3. d.w.s. van die plase van die vryburgers.
4. Nog 'n aanduiding dat daar destyds ander opvattinge oor sabbatsheiliging bestaan het.
5. Gewoonlik: 'edelmoedigheid'. Hier nie veel meer as: 'goeie wil' nie.
2. *der vrije luyden vaertuygen* - ook 'n keer die korrekte vorm!
6. gewigtige redes. Ook onder datum 17/7/1657.

obedieren ende ingevolge wel tot eenige desperatie mochten resolveren, voornamentlijck door honger, daer se seer over claegen, ende sommige hare persoonen tot Compagnies dienst al voor de cost alleen comen aenbieden - Soo is, na overlegh van saecken, eenparigh g'oordeelt om voor te minder macht van volck vreese[1.] ende goet deel van deselve onder ons devotie ende gesagh te hebben, niet vreempt te sijn (ende volgens dien oock geresolveert) de opperhooffden te presenteren haer van alle hun volcq, die se om haer goet te bergen te veel hebben, t' ontlasten ende in Compagnies dienst aen te nemen, welcke dan, in plaetse van die men haerenthalven nu bij 't fort moet houden, in 't landt werck gegeven sullen worden, sonder schietoff sijdgeweer, met omspitten ende houwen van de plaetse daer de levendige hegh[2.] ofte lantweer geprojecteert is, met bitter amandel- ende ander boomen te besayen ende planten, totter[3.] schepen uyt 't Vaderlandt aencomen, om deselve daermede dan ten eersten na Batavia te versenden, daer dogh voor d' E. Compagnie geen volcq te veel can comen, ende tusschenwijle de grondt tot de gemelte lantweer vast claer sal cunnen gemaeckt worden - dat anders dit jaer door mancquement van ploeghbeesten noch soude achterblijven ende nochtans op 't hooghste nootsaeckelijck is, om te eerder soo dick ende dicht te bewassen, datter geen beesten cunnen deurgejaegt worden, doch 't principaelste daerop siende, als vooren gesegt,[+] om soo veele volck ende al die men bescheydentlijck met wil van d' opperhooffden can becomen, onder ons gesach te crijgen ende alsoo te min [+]85
ongelegentheyt subject te sijn, daer te meer op staet te letten omdat men weet een ander Frans schip onder schijn van vruntschap de West-Indische Compagnie soo verradelijcken part hebben gespeelt met het overrompelen ende plunderen van haer[4.] fort ende 2 geladen fluyten aen Cabo Verde, onder Sweetse commissie na 't gedaene feyt de Hollanders aldaer hebbende gethoont, etc.; om voor hoedanige ongelegentheyt ons alhier te bewaren, wij veel volcq tot groot versuym uyt haer werck van 't dorssen, etc., ende oocq van de nodige wachten buyten op de Hottentoos hebben moeten binnenhalen, om alhier Compagnies principaelste sterckte, etc., te bewaren, welck een ende ander ingenomen[5.] sijnde, den Raet te eerder tot het voorige heeft doen resolveren ende oock bij desen vastgestelt, sulcx hoe eer hoe liever op 't fatsoenlijcxste te onderleggen, als niet twijffelende off sal bij onse Heeren Meesters in 't Vaderlandt ende onse Hooge Overicheyt van India, niet anders als wel genomen worden, ende dat in desen niet dan ten meesten dienste ende gerustheyt voor d' E. Compagnie alhier gehandelt is, gelijck oock dat men d' opperhooffden (passagie versoeckende met Compagnies schepen na Batavia) sulcx mede sal toestaen, neffens hare te bergen[+] goederen, mits daer voor betalende sulcx ende soovele als sijluyden met Haar Ed. Mijn Heeren den [+]85v
Gouverneur-Generael ende Raden van India sullen cunnen

1. Verstaan: *te hebben*.
2. 'n heining van groeiende bome
3. = totdat daar.
4. nl. van die Nederlandse Wes-Indiese Kompanjie.
5. verstaan, begryp.

accorderen, als ons tot dies onvermogen[1.] ende niet gequalificeert kennende.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Hendrick Lacus, secretaris.'

Soo is gistermiddagh na de predicatie 't navolgende tot waerschouwinge oock gepronunchieert, luydende als te weten[(n)]:

'Den Commandeur en de Raedt, etc. doen te weten:

Dat om wichtige redenen dienstigh is g'acht bij desen den vrije luyden bij 't fort ende oock allomme in 't landt woonachtigh, item oock Compagniesdienaren te doen de navolgende waerschouwinge, namentlijck:

Dat niemandt eenige luyden van 't gestrande Frans schip voor off naer sonnenonderganck sal mogen aenhouden ofte eenige de minste heul[2.] verleenen, opdat deselve te beter onder gesagh van haerluyden opperhooffden mogen blijven ende[+] die daerdoor machtigh wesen hunne goederen te salveren, volgens welcke deselve[3.] plaets is aengewesen tusschen de redout Duynhoop ende het eerste [+86] vissershuys aen de revier, om aldaer tenten op te slaen ende hare goederen onder te bergen.

Ende in gevalle eenige van dese tegenwoordige gestrande luyden bij yemaendt wilde loogeren, soo en sal echter niemandt ingenomen mogen worden, tensij hij haer eerst bekent gemaeckt hebbende[4.] aen den Secretaris ende van desselffs handt een brieffken van consent thoone, om emmers derselver opperhooffden met alle mogelijcke behulpsaemheyt in hun bevolen gesagh sooveel doenlijck te helpen mainteneren, als hebbende rheede schade ende ongelegentheyt genoegh geleden, ende volgens dien alle doenlijcke adsistentie op 't hooghste wel noodigh. Dogh sal niemant in haere huysen ofte[5.] landt eenige andere als de gereformeerde godtsdienst van deselve toegelaten[6.] ofte gedoogen, ende bijaldien sulcx op 't platte landt off ergens vernomen wordt, sullen deselve datelijck den fiscaal aendienen om daerin dan te handelen als na behooren.

Ende voornamentlijck wert yder gelast, soo ymandt van de Francen met cort off langh schiet- ofte zijdgeweer in hare huysen comen, dat sijluyden ons, off de wacht van de naeste redout off wachthuys, sulcx ten eersten sullen bekent maecken,

1. So in albei tekste. Skryffout vir *onvermogend?*
2. beskerming, toevlug. Vgl. noot 2, p. 245. Kyk WNT VI, 704.
3. Verstaan: *aen deselve*, aan hulle.
4. In plaas van *hebbe* (vgl. *thoone*). So in albei tekste.
5. Mens sou verwag het: *ofte op haer landt*. Die voorsetsel *in* pas by *huysen* maar nie by *landt* nie.
6. Vir *toelaten*. So in albei tekste.

die haer 'tselve dan sullen affnemen ende tot onse nader ordre in bewaringe houden, op pene van die hierinne naelatigh off dissimulaet[1.] bevonden wort, bij den fiscael sal in apprehentie genomen ende door denselven crimenelijcq tegen geprocedeert[+] worden na wichticheyt van tijt ende saecken. [+]86v

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hoope, den 22 May 1660, mitsgaders gepronunchieert ende g'affigeert den 23 daeraenvolgende.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck.'

Heden quam den oversten van de Gorachauquas, Choro genaempt, met sijn broeder Gakingh aen 't fort, met maer drie magere ossen ende 2 koeyen ende wel een sleep van tusschen de 40 à 50 menschen, die na de gedaene reuylingh al weder mosten getracteert werden met eeten, brandewijn ende tabacq, etc., doch met een lachend aenseggingh dat men voortaen niet meer volcq, beneffens den oversten sal tracteren als die beesten te reuylen brengen, vallende deselve anders wat te costelijck, als sij met soo luttel bestiael altijt soo sterck aencomen souden.

25 *dito*, 's morgens sware, donckere lucht met bysonder coude jachtregen ende wint van den N.Westen.

26 *dito*, redelijck goet, dogh noch al los, nat weer.

27 *dito*, gestadigen, dichten regen, met weynigh coelte van den N.Westen. Ende is op dato aengeplact navolgend billjet, g'intituleert ende van inhoude als te weten[(o)]:

'Waerschouwinge.

Dewijle jegenwoordigh die van 't verongeluckte Frans schip, de *Marischal*,[+] vrij wat brandewijn aen landt brengen, die sij d' een ende d' ander presenteeren te [+]87 vercopen, soo sullen de vrije burgers daertoe moeten haelen een brieffken van consent ende met eenen betaelen de gerechticheyt[2.] van d' E. Compagnie, sijnde ¾ realen van 8en yder mengelen, op pene van 100 realen voor den coper, gelijcq voor dato daerop gestelt is[(p)], 'tsij bij cleyne off groote maet.

(Geteyckent:)

Jan van Riebeeck.'

Ende nademael de stal voor de uytleggende ruyters buyten in 't velt, tegen de Hottentoos ende tot beschermínge van der vrije luyden landerijen ende beesten gemaect, jegenwoordigh soo verde vaerdigh is dat deselve aldaer voortaen sullen cunnen gestalt worden, etc., soo is deselve tot narichtinge dese volgende memorie ter handen gestelt, van inhoude als te weten:

1. Ongebruiklike afleiding van *dissimuleren*, veins. *Dissimulaet* is hier ekwivalent aan *naelatigh*.
2. regte, syns, belasting.

‘Ruyterwacht.

Sullen expres te passen hebben op 't volgende, namentlijcq:

1. dat <sij> geen Hottentoos altoos binnen haer limiten na de vrije luyden laten passeren, maer deselve wijsen ende doen gaen na 't wachthuys Keert de Koe, om aldaer door de slaghboomen regelrecht te gaen na 't fort, 'tsij dat se yemandt[+] van de vrije luyden bij haer hebben off niet, alsoo tot noch niet mogen gedooght [+]87v worden daer aengangh[1.] te hebben. Waeromme dan den corporael van de ruyterwacht sal vermogen de vrije luyden huysen te visiteren, als hij maer denckt datter eenige Hottentoos ergens mochten in huys genomen ofte verscholen sijn, die hij dan sal laten gebonden aen 't fort brengen, alsoo deselve maer soecken bij de vrije luyden aengangh te hebben, om te beter occasie aff te speculeren tot rovinge van derselver bestiael, etc.,

2. dat sij derhalven oock niet sullen gedoogen eenige vrije luyden beesten off schapen buyten de limiten van de voorsz. ruyterwacht gaen weyden, ende sulcx siende, deselve datelijck weder doen binnen drijven, mitsgaders die soodanige beesten toehooren, laten betaelen ¼ reael voor elcq beest dat se buyten de voorss. bepalinge ofte tersijden uyt haer gesicht sullen bevinden te gaen weyden,

3. dat se eenige jacht na buyten toe onder 't bestiael vernemende, datelijck sullen derwaerts rijden ende siende sulcx door Hottentoos geschieden, deselve sonder simulatie[2.] als vijanden vervolgen ende t' onder sien te brengen, om 't bestiael te ontsetten ende d' eygenaers, mogelijck sijnde, wederom te beschicken,

4. dat se derhalven seer naeuw sullen passen op de seynen van 't wachthuys Houdt den Bul, ende datelijck met 4 ruyters derwaerts heenrijden om te sien watter hapert, ende te doen als boven, latende d' ander soo langh op de stal blijven tot die sien dat de noot haer bijcompste mochte vereysschen, 'twelck sij kennen sullen aen een canonschoot dat die van Hout den Bul in sulcken geval sullen doen met[+] het stuck aldaer gestelt, waerschouwende alsdan empassant mede de passerende vrije [+]88 luyden, dat se hun bestiael binnen haelen,

5. dat soo haest sijluyden op de voorss. buytenplaetsen sulcq onraedt vernemen, haer vlagh geduyrigh laten op- ende nederhaelen, daerop dan oock Keert de Koe, Kijckuyt ende Duynhoop mede soo sullen doen, ende als die 2 wachthuysen eerst haer vlagh op- ende nederhaelen tot teycken van onraedt, soo sullen haer de gemelte ruyters, gelijck van Hout den Bul geseyt is, oock derwaerts vervougen. Op welcq seyn Compagnies ruyters, voetvolcq ende borgers van 't fort ende alle canten tot adsistentie hun ten eersten, met alle mogelijcke vlijt, mede sullen maecken bij te vougen.

1. aanloop, toegang.
2. nalatigheid. Dieselfde as *dissimulatie*. Vgl. *dissimulaet* hierbo.

Dewijl dan oock in dese gemelte memorie van de ruyterwacht te passe comen eenige waerneminge voor de ander wachthuysen, soo is aen 't volcq, op deselve bescheyden, mede ter handt gestelt dese navolgende

Nader ordre voor de wachthuysen Keert de Koe, Kijckuyt en de redout Duynhoop:

‘1. dat soo haest sij van de ruyterwacht sien de vlagh op- ende nederhaelen, datelijck elcq mede soo sullen doen; item oocq, als sij selffs onraedt vernemen, tot waerschouwingh aen 't fort, gelijck in 't reglement daervan gemaect, nader is g'ordonneert[(q)];

2. dat soo langh de Francen hier sijn, altijt een man van Keert de Koe de Hottentoos,[+] met beesten off schapen deurcomende, tot aen 't fort sullen geleyden ende de Francen van haer affwijsen, maer geen beesten off schapen bij hun hebbende, sal 't niet behoeven; [+]88v

3. dat se vooral geen Francen, Engelsen, noch Hottentoos binnen in de wachthuysen laeten comen, maer eenige Francen off andre natien, daeromtrent verschijnende, datelijcq de deur sluyten ende haer naer boven[1.] in 't geweer begeven ende met minne affwijsen, soo langh sij geen gewelt thoonen, 'twelcq dan magh toegestaen worden, om hare plaetsen te bewaren, als vrome soldaten toestaet, sonder haer oocq te openbaren hoe stercq sij daer op leggen[2.].

28 *ende* 29 *dito*, vuyl, nat, regenigh weer en de wint Noortwestelijcq.
Sondagh, *den* 30*en en de laesten dito*, idem.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 549-556. K.A.
(b) Hierdie briewe was gedateer 5 September 1660. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 1286-1290. K.A.
(c) Vgl. C. 410: *Ink. Br.*, 1660-1667, pp. 1-6. K.A.
(d) Portugese besittinge - twee eilande van die Asore-argipel in die Atlantiese Oseaan.
(e) Vgl. C. 409: *Ink. Br.*, 1651-1660, pp. 1272-1284; en C. 410: *Ink. Br.*, 1660-1667, pp. 7-8. K.A.
(f) Buyssing, 'n dorpie in Suid-Brabant; of Busen, 'n eiland in die Noordsee aan die mond van die Elbe.
(g) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 557-561. K.A.
(h) Vgl. Ibid., pp. 414-416.
(i) Ibid. Sien in hierdie verband ook weer *Daghregister*, Mei 1659, aantekeninge (a), (b), (c) en (d).
(j) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1133-1163. K.A.
(k) Sien *Daghregister*, 31 Maart-14 April 1657.
(l) Die Nederlandse Wes-Indiese Kompanjie is in 1621 gestig om in die Weste (Noord- en Suid-Amerika) handel te dryf en die Spanjaarde en die Portugese daar afbreuk aan te doen. Colenbrander: *Koloniale Geschiedenis*, II, pp. 1-29.
(m) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 562-565. K.A.
(n) Vgl. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), p. 59.
(o) Ibid., p. 60.
(p) Ibid., p. 31.

1. Die waghuis het 'n verdieping gehad.
2. Die betekenis van hierdie onduidelike passasie skyn te wees: die Franse, ens., moet ‘met minne’ afgewys word as hulle die waghuis wil betree. Daar moet geen geweld gebruik word nie, behalwe wanneer dit nodig is om, soos dit goeie soldate betaam, hulle poste te bewaar, sonder om te laat blyk hoe sterk die besetting is wat in die waghuis lê.

(q) D.i. artikel 5 van die instruksie wat onmiddellik hieraan vooraf gaan.

Juny anno 1660

Adij, *primo dito*, noch al vuyl, regenachtigh weer ende stijff, windrigh weer van[+] den Noordwesten. [+]89

2 *ende* 3 *dito*, al eveneens.

4 *dito*, 's morgens begond 't weer te bedaren ende de lucht (hoewel westelijck) te claeren.

Saterdagh, den 5en Juny anno 1660[(a)]

'Heden door den capiteyn van 't verongeluckte Frans schip, *La Marischal*, Monsieur Veron ende den geprojecteerden[3.] gouverneur van het te maecken fort in de bay Augustijn op Madagascar, genaemt Monsieur Gilton, alsoock den bisschop Monsieur

3. aangewese, voorbestemde.

Estienne, aen den Commandeur ende Raedt versoght sijnde dat men soude willen eenige persoonen van haer in Compagnies dienst aennemen die sij te veel hebben, ende volgensdien soeckende deselve te ontslaen van haren eedt, om hun alsoo daervan te ontlasten, vermits haer schip rede gebersten ende 't water met de vloet daerinne wies ende viel, al haer broot nat geworden was ende sijluyden daeromme niet hadden om sooveele volcx langer de cost te geven, boven dat se hun oocq te veel waren in 't werck te doen tot berginge harer vordere goederen, etc. - Hetwelcke verstaen ende daerop ingenomen[1.] sijnde de goede genegentheyt die Onse Heeren Majores hebben omme onse nabuyrige g'allieerde vrunden in alle noden (ende voornamentlijck aen de voorss. opperhooffden haren heer Monsieur Lameljery de behulpende handt te bieden, gelijck ten dien insichte bij ons van den beginne van 't stranden des voorss. schips met alle mogelijcke vlijt ende middelen[+] oocq is gedaen - Soo is bij den gemelten Raedt eenstemmigh verstaen voorss. opperhooffden [+]89v haer versoeck te accorderen, ende alle die se per notitie opgeven ende haer willigh tot den dienst van d' E. Compagnie presenteren, onder den eedt ende articul van deselve[2.] aen te nemen voor soodanige tractementen als met haer sal billicq geaccordeert worden, mits dat se voor hare te bedingen gagies, soo langh sij hier sijn, haer sullen laten tot arbeyt gebruycken ende met d' eerste schepen uyt 't Patria verdeelt[3.] na India versonden worden, om aldaer gebruyckt te worden als bij onse Hoge Overicheyt te dier plaetse ende elders verstaen sal worden te behooren, etc.

Ende dewijle vooraengetogen Capiteyn Veron ende Monsieur Gelton ons oock hebben voorgedragen dat se dan haer matrosen pleyn[4.] meenen te gebruycken om haer goet te bergen, doch dat se mercken hare stuyrluyden, bootsmans, schiemans[5.] ende andere scheepsofficianten wat traegh vallen om tot 't een ende 't ander haer debvoir na behooren te contribueren ende hij, Capiteyn, nochtans seer gaerne ten alderuyttersten genegen is voor sijn meester, Monsieur Lameljeray, eerst al 't goet ende canon[6.] te bergen ende dan te sien off 't ledige schip, sijn bersten geholpen[7.], noch weder van de strant soude cunnen gebracht worden; sulcx deselve, benevens 't bovenstaende, oock vrundelijck versoecken wij haer met onse authoriteyt[+] daerinne mede wat gelieven te adsisteren ende volgensdien de gemelte hare [+]90 onderofficieren tot hun debvoir wat ernstigh te vermaenen - Soo is, om consideratie als vooren, deselve sulcx mede toegestaen ende ingevolge daerop voorss. scheepsofficianten oock doen ontbieden ende 't onderstaende aengesegt, te weten:

Hoe dat wij van wegen onse Heeren Meesters, uyt genegentheyt die wij weten deselve hebben omme alle nabuyrige g'allieerde vrunden, ende bysonderlijck haerluyder Heer ende Meester, Monsieur Marchial[8.] de la Melleray, alle mogelijcke

1. in ag geneem.
2. d.w.s. van die Kompanjie.
3. d.w.s. verdeel oor verskillende skepe.
4. eenvoudig, bloot.
5. soort onderoffisiere.
6. Kollektief: geskut.
7. verhelp, reggemaak.
8. Maréchal.

vruntschap ende courtoisye te doen, van den beginne dat haer schip alhier is comen te stranden, deselve datelijck ende ten aldereersten met alle vermogen ende bij de handt hebbende middelen hebben getracht te helpen, eerst met een vaertuygh over landt op een wagen tot voor haer schip getrocken, omme hunne persoonen te salveren, dewijl het te water door 't harde weer innavigabel ende oock, vermits de brandingh, niet bij 't schip te comen was, ende 'tsedert oock met een seyl- ende roeyboot van de vrije luyden te huyr, expres den overloop[1.] van dien oock uytgenomen om haer goederen bij mooy weer te mogen bergen, daer anders, tot Compagnies gerieff, bij[2.] de gemelte vrije luyden d' eylanden, etc., hieromtrent mede bevaren ende vele nodige saecken daermede aengebracht wierden. Alle welcke saecken wij (pleyn ende alleen om haer te helpen) voor onse Heeren Meesters lieten stil staen ende achterblijven;

Ende nademael ons voorcomt, mitsgaders wij oock langs soo meer mercken dat sijluyden, namentlijck de gemelte scheepsonderofficieren, ter contrarie haer seer[+] weynigh beijveren in 't bergen van hunne Meesters goederen ende oock al te [+90v] luttel haren capiteyn in sijn debvoir helpen bijstaen ende mainteneren, boven dat oock de vrije luyden van 't gemelte vaertuygh seer clagen over haerluyden onordentie[3.], die derhalven niet derven met haer vaertuygh meer aen boort varen omdat de vaten, cassen, etc., niet met ordre door touwen ende taeckels affgelaten, maer alles slegs van boven nedergeworpen, ende alsoo niet alleen de goederen, maer oocq hun vaertuygh aen stuck geholpen ende gansch ontramponeert wordt;

dat sij dierhalven sulcx alles dienen te verbeteren ende hun onder haer gebiedent opperhooft neerstigh ende ordentlijck[4.] te comporteren ende, ingevolge, deselve ten alderuyttersten te helpen, om te sien off het ledige schip weder sal cunnen vlot gecregen worden, etc. Ende des onmogelijck bevonden wordende, als alles ondersocht is, dat men haer dan vorder sal sien te accommoderen met dienst na India off passagie na 't Vaderlandt, soo als sijluyden op[5.] ons alsdan sullen comen te versoecken ende buyten nadeel van d' E. Compagnie cunnen g'accordeert worden, maer niet eer voordat se ons thoonen ende leveren een oprecht handtschrift[6.] (van haer alle geteyckent) dat alle mogelijcke middelen ende bijstandt van ons ende debvoiren van haer gebruyckt sijnde, bevonden is geen cans altoos meer te wesen om het schip van de grondt weder in 't vlot te crijgen, ende volgensdien 'tselve als een onnut vrack t' eenemael abandonneeren, etc., alsoo wij sulcx verstaen in dier[+] vougen alsoo te behooren, ten eynde onse Heeren Majores t' allen tijden ten [+91] vollen souden cunnen ende mogen bethoonen onse debvoiren ende gecontribueerde behulpsaemheyt tot ende in alles gedaen, ten welcken eynde, ende om ons debvoir

1. boonste dek.
2. deur.
3. gebrek aan tug. WNT gee *onorde*, *onordelijkheid*, *onordening* en *onordentelijkheid*, almal ook ongeveer in genoemde betekenis, maar nie *onordentie* nie.
4. ordelik.
5. *versoecken op* is ook in die ouer taal ongebruiklik; Mndl. gewoonlik *versoecken aen*.
6. geskrif, dokument.

noch meer te bethoonen, oock wel opgepast sal worden dat niemant anders in Compagnies dienst genomen, noch met de aencomende scheepen na Batavia sal gelargeert worden, als die haren capiteyn ende wettige opperhooffden ons goetwilligh daertoe comen aenbrengen;

Gelijck oock, dat sigh niemandt bij eenige particuliere haer[1.] begeven;

Noch oock, dat sigh niemandt sal comen in de gemelte Compagnies schepen te versteecken;

Item, dat se haer dieshalven hoe eer hoe liever haesten, want dat men voor haer (door hun lanterfanten[2.]) hier langh blijvende ende hun cost opraeckende) uyt Compagnies schepen geen cost sal cunnen lichten, tot verlegentheyt van Compagnies veele volck ende schepen in India, etc., sullende d' E. Compagnie rede ongerieffs genoegh lijden door de consumptie van 't volck die den capiteyn, t' sijner ontlastinge, rede aff- ende in Compagnies dienst aengenomen sijn, gelijck oock met de rest als 't schip niet sal cunnen gesalveert worden, want wij alhier, noch oock Compagnies schepen, daerop versien en sijn, als brengende deselve soo veel volcx uyt als voor de schepen ende India in overvloet ten vollen nodigh is ende cost[+] l'advenant[3.], sulcx sij uyt dese reden dan wel verstaen conde dat alles pleyn tot [+]91v haerder accommodatie alleen geschieden, ende wij dies ten vollen sullen trachten te bethoonen dat wij genegen blijven alle behulpmiddelen te contribueren ende dat oock met naersticheyt ende debvoiren; des sijluyden haer dan oock niet min gelieven te benaerstigen, ende 'twelcq wij daeromme willen doen opdat haren Heere Monsieur la Meljeray niet ergens over soude te clagen hebben, ende voornamentlijck dat men de sijne belet had het goet te bergen, maer ter contrarie dat denselven sal cunnen sien, soo claer als de son, dat men haer in consideratie van de g'allieerde vruntschap, etc., heeft getracht met alle mogelijcke middelen, als voor eygen broeder, te adsisteren ende accommoderen ten uyttersten toe, etc. Protesterende[4.] derhalven van alle hinder ende schade niet door ons, maer (eenige vallende[5.]) door haer onderofficieren indiligentie, etc. te resulteren, alsoo den Capiteyn Veron's naersticheyt oock ten vollen in alles is blijckende, ende sijluyden derhalven hebben op te passen alle debvoiren met hem aen te wenden, ten eynde alles mogelijck voor haren Heere geberght worde, gelijck dat behoort.

Welcke reden geeyndicht sijnde, hebben de voorsz. onderofficieren geseght het aen haer debvoir, etc., voortaen niet te laten mancqueren ende daermede affscheyt genomen, mitsgaders <is> den Raedt voorts besigh geweest met het aennemen van de afgedanckte France soldaten, die tot 35 stucx in qualité van soldaten in[+] Compagnies dienst sijn aengenomen tot 7, 8 ende 9 gulden per maent de meeste, [+]92 ende altemaelen een maendtgelt op de handt gegeven, neffens elcq ½ lb. tabacq,

1. Toutologies na *sigh*.
2. luilak, leegloop. Vgl. *te leggen pannekoecken*, Memorie o.d. 4 Mei 1658, Deel II.
3. *à l'advenant*, na verhouding.
4. verklarende.
5. *enige vallende*, as daar enige (skade) ondervind word.

als oocq voor de naeckte die der onder sijn, wat cledinge ende hembden, etc.
Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut ante.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Hendrick Lacus, secretaris.'

Sondagh, *den* 6*en dito*, idem, 't bleeff mede heel fray, liefflijck weer.

'Nota. De bovenstaende resolutie is expres alsoo g'extendeert ende d' accommodatien daerbij oock wat g'addeert, opdat 'tselve soude cunnen ende mogen dienen tot wederleggingh van contrarie praterijen ende pretensien, die Monsieur la Melleray t' avondt off morgen op d' E. Compagnie soude mogen willen ofte meenen te maecken, volgens welcke alles oock pertinent wort genoteert, om voor onse Heeren Meesters te dienen daer het soude mogen te pas comen.

Ende opdat het schip te min door 't volcq mochte geschendt worden, is den capiteyn ende voorss. onderofficieren oock vermaent dat sij wilden sorgh dragen datter niets van ontsloopt[1.] wierde, off Monsieur la Meilleray misschien t' avond off morgen noch wilde versoecken[2.] 'tselve weder aff te crijgen, om welcke reden[+] sij het dan belooffden. Doch wierd dese vermaningh onder voorss. pretext ende de [+]92v
bijgevoeghde reden expres maer gedaen, opdat sij het daerom mochten laten, daer se anders licht alles wel te schande hacken[3.] souden, 'twelcq tot verscheyde saecken (heel blijvende) noch souden cunnen tot 't een ende 't ander te passe comen ende gebruyckt mogen worden, etc.

Nieuwe maen, *den* 7 *dito*, *ende* 8 *dito*, goet weer. Hadden de vrije wiltschutten een leeuwin geschoten ende die van Compagnies schuyr 2 wolven, waervoor hun de gestelde premien van Mijn Heere van Goens is betaelt[(b)], om hun te grager te houden tot vernielinge ende te meerder uytroeyinge van sulck schadelijck wilt gediert, onder 't tamme, groot bestiael veel schade doende.

9 *dito*, wederom wat onstuymigh weer en de wint van den Noordwesten, quam echter daermede des avondts met sonnenondergangh hier wel ter rheede 't schip de *Vogel Phenix*, daerop schipper Jan Lucas Meeuw ende ondercoopman Albertus Oosterwijck, met oocq een predicant, Gerardus van Holckenburgh[(c)], 13 Maert verleden uyt Goeree geseylt, met 273 coppen, daervan 2 verdroncken ende 1 overleden, hebbende nergens aengeweest, maer tusschen de Canary- en de Souteeylanden[(d)] ontmoet ende versproocken[4.] 'tschip de *Provintie*, dat mede den 13en Maert[+] uytgelopen was ende acht dagen bijeen geseylt hebbende, weder van malcander [+]93

1. Dieselfde as *gesloopt:* afgebreek, weggedra.
2. probeer.
3. *te schande hacken*, stukkend kap, verniel. Vgl. *te schande brengen* of *maken*, WNT XIV, 260 en hiervóór p. 122, noot.
4. gepraai.

gescheyden, wesende het daermede als doen noch wel gelegen, gelijck oock met het schip de *Nagelboom*, die se eergisteravondt hier onder 't landt oock gesproocken ende verstaen hadden, dat die den 10en Maert uyt 't Vlie gelopen was, sijnde fray cort aengeseylt ende dit schip onderwege geweest niet meer als 2 maenden ende 26 dagen. Willen hopen de rest oock haest opdonderen ende behouden aencomen sullen.

10 *ende* 11 *dito*, los, nat ende

12 *dito*, fray, liefflijck, bedaert weer en de wint als vooren.

Sondagh, *den* 13 *dito*, liefflijck weer. Is vandage door den predicant, Gerardus Olckenburgh, des Heeren H. Avontmael gehouden ende veele gereformeerde Francen in de kerck geweest, mitsgaders den capiteyn Veron ende andre van sijn volck mede gecommuniceert[1.], nadat alvooren, na 't eyndigen der predicatie, door gemelte predicant oock 2 kinderen gedoopt waren, namentlijck: 1 van den vrij kleermaecker Hendricq van Surwurden, met den naeme van Katrine, ende 't ander van den vrij cleermaecker Elbert Dircksz., met den naeme van Dirck.

14 *dito*, 's morgens met den dagh wierd aen d' oversijd een schip in de bay gesien, seylende ende sijn best doende om met het zuyelijck luchjen datter woey op de rechte rheede te comen, dat hij voor de middagh fray met gemack claerden[2.], sijnde[+] den *Nagelboom* van de Camer Hoorn, daerop schipper Dirck Corneliss. de Beer [+93v] ende ondercoopman Samuel Loth, 10en Maert passado uyt Texel in zee gegaen met 299 gegagieerde coppen, waervan gister den 3en persoon noch maer overleden was ende voorts de rest wel te pas, behalven datter 't scheurbuyck door outheyt[3.] wat onder de leden scheen te comen, tot 'twelcke ten eersten ververssingh genoegh wierd aen boort bestelt, hebbende oock nergens aengeweest.

't Schip de *Muscaetboom* was 2 dagen tevooren, namentlijck den 8en Maert, uyt 't Vlie gelopen, sulx die ende de *Provintie* mede alle uyren tegemoet gesien worden.

15 *dito*, drooge Suyt-Suytoostewinden. Ende quaemen tegen den avondt 2 van de vrije Saldanha-vaerders uyt dito bay over landt hier rapporteren dat haer vaertuygh, de *Zeeleeuw*, aldaer op Marcus-eylandt op de clippen gestrandt ende vrij ontramponeert was, versoeckende twee domme krachten[4.], omme die met haer ander vaertuygh de *Peguyn* (dat de Francen in huyr hebben) derwaerts te brengen ende te sien daermede 't vorige van de clippen te crijgen, neffens eenige andere materialen[5.] meer haer daertoe dienstigh, 'twelcq hun toegestaen is.

16 *dito*, idem weer ende wint als gister, is den Commandeur met de schippers van de schepen *Phenicx* ende *Nagelboom*, neffens 2 timmerluyden van elcq, op 't versoeck van den bisschop ende d' opperhooffden van 't gestrande France schip,[+] *La Marischal*, daer aen boort gevaren, om te sien off hetselve noch weder soude [+94] cunnen in 't vlot gecregen worden, 'twelck na genomen visite bevonden is soodanigh

1. nagmaal gevier.
2. klaargespeel het.
3. nl. van die kos.
4. Afr. *domkragte*.
5. gereedskap.

al ontset[1.] ende geborsten te wesen, dat sulcx bij de gemelte schippers ende timmerluyden gansch onmogelijck g'oordeelt wordt; ende alsoo deselve versochten daervan een verclaringe te mogen hebben, is haer die verleent, van inhoude als 't onderstaende dicteert, te weten:

'Huyden den XVIen Juny, anno XVI^{C} t'sestich[2.]

Wij ondergeschreven schippers van de schepen *Phenicx* ende *Nagelboom*, elcq met twee timmerluyden, op 't versoeck van de France geestelijcheyt[3.] ende opperhooffden van 't gestrande schip *La Marischal*, ende het toestaen[4.] van den Commandeur Riebeeck, aen dito Frans schip gevaren sijnde ende 'tselve met voorss. onse timmerluyden ten overstaen van den gemelten Commandeur in 't bijwesen der voorss. geestelijcheyt ende opperhooffden gevisiteert hebbende, verclaeren op onse manne-waerheyt[5.], in plaetse van eede (desnoots oock gereet sijnde daerop te doen), dat het voorgeroerde Frans schip soodanigh onder aen sijn backboortssijde geborsten ende overal ontset is, dat wij, volgens oock het raport van voorss. onse timmerluyden, oordeelen t' eenemael onmogelijck te wesen hetselve met eenige middelen off moeyten ter werelt oyt sal cunnen weder in 't vlot gecregen, off hoger op strandt geholpen worden, om het op sij te crijgen ende van onder te helpen, gelijck den Capiteyn Veron is voorstellende, want het gladt gebroocken is, ende volgens dien al[6.] in 't diep gebracht wordende, oock niet boven water soude cunnen gehouden[+] worden, boven[7.] dat wij oordelen 'tselve oock al soo vast in 't sandt gewelt te sijn, dat het niet te verreppen[8.] nochte een haer breedt van sijn plaets te crijgen [+94v] soude wesen, wat cracht ende moeyten dat men daer oock toe aenwende.

Actum in 't fort de Goede Hoope, desen 16en Juny anno 1660.'

17 *ende* 18 *dito*, fray liefflijck weer ende sijn op dato de opperhooffden van 't schip de *Phenicx* affscheyt gegeven om met den eersten goeden wint die Godt sal verleenen hun vordere reyse na Batavia te vervolgen, met 58 Francen van het meergeroerde verongeluckte France schip, die wel altemaelen souden aen boort gecomen hebben, indien men 't had begeert.

18 *dito*, 't luchjen N.Westelijck, waerdoor de *Phenix* noch belet bleeff t'seyl te gaen; des den Commandeur met eenige uyt den Raedt is aen boort van de *Nagelboom* gevaren ende aldaer ontboden hebbende den schipper ende ondercoopman van de gemelte *Phenix*, is met adsistentie van deselve, om de querellen, etc., op dito *Nagelboom* ter neder te leggen, navolgende resolutie genomen, als te weten:

1. uit die voeë geruk.
2. In K lui die opskrif: *Huyden den* 16*en Juny* 1660.
3. nl. die biskop.
4. d.w.s. '*op* het toestaan', met die vergunning.
5. Tans verouderd. Mndl. gewoonlik *manwaerheit*. WNT IX, 217.
6. indien al.
7. behalwe.
8. verroer. Nog nie in WNT nie. Mndl. *reppen*, in beweging bring.

‘Saterdagh, den 19en Juny 1660[e].

Den Commandeur en de Raedt van 't fort de Goede Hoope met d' opperhooffden[+] van 't schip de *Phenix*, aen den *Nagelboom* aldaer aen boort, eens gehoort [+]95 hebbende sommige querellen tusschen den ondercoopman en de sargeant van de soldaten voornaementlijcq; item oocq eenige weynige mede tusschen den schipper van voorss. *Nagelboom* ende gemelten ondercoopman Loth, welcke ingesien niet wel cunnen tot ruste gebracht worden, als met verplaetsinge van voorss. sargeant, genaemt Thomas Smith, ende twee adelborsten, genaemt Adriaen Decker ende Joannes Heemskerck - Soo is, om meerder geschillen ende daeruyt te resulteren onheylen voor te comen, eenstemmig bij ons ondergeschreven goetgevonden den meergemelten sargeant, onvermindert sijn qualiteyt, over te laten gaen op 't schip de *Vogel Phenix*, ende die van dat schip weder op de *Nagelboom*, mitsgaders de voorsz. 2 adelborsten aen landt, om met de naeste schepen na Batavia te vaeren, ende de gemelte schipper en de coopman te versoecken ende te vermaenen haer aen weercanten daerinne gecontenteert[1], mitsgaders geduyrende de voyagie tot Batavia toe, hun vorders stil, sonder questie ende elcq in 't sijne te houden, waervan de articulen ende ordre onser Heeren Meesters[f], bij hun hebbende, tot reglement cunnen dienen, mitsgaders ten overvloede van sommige poinctjes de interpretatien oock gedaen wierden.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't schip de *Nagelboom*, op de rheede voor[+] 't fort de Goede Hoope aen Cabo de Boä Esperance, den 19en Juny anno 1660. [+]95v

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Jan Lucasz. Meeuwen
Roeloff de Man
A.v. Oosterwijck
Pieter Everaerts
Hendrick Lacus, secretaris.’

't Heeft tegen den nacht een wackere couw[2] gewayt van den Suyt-Suyt-Oosten, waermede de *Phenix* 's avonts t'seyl ende fray de bay uytgeraeckt is. D'Almogende geleyde hem salvo tot Batavia.

Sondagh, *den* 20 <*dito*>, 's morgens hielden voorsz. Z.Z.Oostewinden noch aen.

21 *ende* 22 *dito*, moy, liefflijck weer ende 't luchjen variabel, sijn d' opperhooffden van 't schip de *Nagelboom* afscheyt gegeven ende g'intregeert de brieven ende pampieren gedirigeert aen Mijn Heeren den Gouverneur-Generael en de Raden van India, tot Batavia[g].

Volle maen, *den* 23 *en dito*, betrocken, westelijcke lucht. Ende is op dato navolgend biljet gelast omme allomme te publiceren ende affigeren, g'intituleert:

1. Verstaan: *te houden*.
2. koue wind. *Kou* vir ‘wind’ is seemanstaal. Vgl. WNT VII, 5849.

‘Waerschouwinge[(h)].

Alsoo nietjegenstaende den gemaeckten pais met dese lants natie, yedereen genoegh kennelijcq is dat sijluyden, cans siende, daerom niet naelaeten sullen d'onse het bestiael, waer se maer cunnen, echter noch al te ontroven, etc., - Soo wort[+] een yegelijck, soowel Compagnies dienaren als vrije luyden, niemandt uytgesondert, wel expresselijck bij desen gewaerschout dat, soo haest sijluyden [+]96
de seynen van onraedt vernemen (sijnde het geduyrigh op- ende nederhaelen der vlaggens[1.] op de wachthuysen) datelijck hun bestiael sullen sien binnen 't naeste crael in te drijven ende elck met sijn geweer sigh na den onraedt tot adsistentie van d' onse ende affbreuck van de rovende vijanden te begeven.

Actum in 't fort de Goede Hoope, den 23 dito, mitsgaders gepubliceert ende g'affigeert den 24 daeraenvolgende.

(Geteyckent:)

Jan van Riebeeck.’

Tegen den middagh is den *Nagelboom* met een westelijck labber luchjen onder seyl gegaen, ende laverende 's avonts de bay uyt, fray in zee geraeckt, met 58 Francen, een vrouw ende kint van 't meergeroerde verongeluckte Frans schip, *La Marischal*. D'Almogende verlene deselve een spoedige, behouden reyse na Batavia.

24 *dito*, goet weer en de wint als gister, is bovengeschreven waerschouwinge (daer 't behoort) gepronunchieert ende g'affigeert, mitsgaders d' ordres op de wachthuysen ende uytleggende ruyters gestelt, allomme weder gerenoveert[2.], alsoo men dese natie (schoon[3.] den gemaeckten pais) niet verder derff vertrouwen als men se sien can, mitsgaders aen d' onse groote sloffheyt gemerckt wordt als men se altemet[+] niet op en[4.] weckt ende elck in 't sijne tot hun debvoir vermaendt.

's Middags den Commandeur uyt sijnde, om oocq den bouw van d' E. [+]96v
Compagnie, etc., eens te gaen besichtigen, begond het lustigh te regenen, sulcx onverrichter saecken, nat ende vuyl, omtrent ten halven[5.] wederkeeren moste.

25 *ende* 26 *dito*, fray weer ende wint als vooren, heeft denselven de visite voorsz. hervat, ende bevonden dat elck sijn oudt landt haest sal in 't saet hebben, brekende sommige weder al voort nieuw landt, om tegen 't aenstaende bequaem te hebben tot taruw ende rogh, etc.

Sondagh, *den* 27 *dito*, 's morgens heldere lucht met coude Suyt-Suytoostewinden.

28 *dito*, betrocken lucht en de wint N.westelijck, quam daermede 's morgens tusschen 7 ende 8 uyren hier wel ter rheede te retourneren 't fluytjen *Loenen*, den 15en May passado affgesonden tot opsoeck van 't eylandt St. Helena Nova, 'twelcq sij niet hadden cunnen vinden; sulcx diesaengaende onverrichter saecken weder

1. Meervoudsuitgang -*ens*, wat afwissel met -*en*.
2. vernieu, herhaal.
3. ondanks.
4. So in K.H het *de* i.p.v. *en*.
5. *ten halven*, halfpad. Vgl. noot 2, onder datum 21 Mei 1660.

herwaerts gekeert ende den derden deser van de breete van Out-St. Helena gescheyden is, ende alsoo in 25 dagen vandaer tot hier overgeseylt heeft.

Ende alsoo de rheede door de drie verlooren anckers van 't verongeluckte Frans schip, *La Marischal*, soodanigh ontsuyvert[1.] is, dat Compagnies schepen, hier ter[+] rheede comende, groot pryckel staen te lopen daerop hare touwen te breecken, [+]97 etc., soo is d' opperhooffden van voorss. fluytjen ten eersten ordre gegeven met sijn schuyt ende boot alle debvoiren aen te wenden om deselve voor d' E. Compagnie op te vissen, op de premien daertoe gestelt, sijnde volgens de gelaten ordre van d' E. Heer Sterthemius ¼ van de waerde van 't ijser, gerekendt na den taxt onser Heeren Meesters tot thien gulden 't hondert pondt.

's Nachts isser seer swaren regen gevallen.

29 *ende* 30 *dito*, idem, regen ende N.Westecoelte, quaemen tegen den avondt 10 man van Oedasöa's volcq met maer een beest ende 8 schapen aen 't fort, die haer, namentlijcq 't beest, tegen craelen ende taback ende de schapen tegen tabacq ende pijpen afgehandelt wierden, begeerende daervoor geen coper, maer wel een goet tractement van eeten ende drincken, etc., 'twelck, om haer te meer te gewennen, oock aengedaen wierd, hoewel al van over eenige daegen, mits het schielijck weghgaen van Herry, Doman ende al de Hottentoos, geducht wordt datter eenige beraetslaginge onder deselve moet wesen, alsoo de Caepmans, genaempt Goringhaiqua (dichtbij gecomen geweest) na 't vertreck der schepen *Phenicx* ende *Nagelboom*, weder weghgeweecken ende nu dicht bij Oedasöa leggende sijn, mitsgaders de Tabacqdieven, genaempt Gorachouqua, vergeselschapt met Gonnomoa, Oedasöa's ander,[+] ofte 2e, heyr der Cochoquas. Oock insisteert de tolckinne Eva seer om met dese bovengenoemde weynige van Oedasöa's volcq [+]97v eens haer suster te gaen besoecken. Off dit susterbesoecken[2.] is om wegh te comen, ende datter wat in til is, valt quaelijcq te raden ende daerom bij ons maer gauw[3.] op te passen, gelijck dan te meer aen alle canten ordre gestelt is te doen. 'T waeckende oogh, schijnt[4.], sal hier doorgaens op die natie moeten gehouden worden.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 566-573. K.A.
(b) In 1657 het kommissaris Van Goens die belonings vir die uitroei van roofdiere verhoog: o.a. sou vir 'n leeu voortaan 25 guldens en vir 'n wolf 20 guldens betaal word. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 650. K.A.
(c) Ds. Van Holckenburg het op 24 Augustus 1660 in Oos-Indië aangekom. Hy is by Colombo geplaas, waar hy tot sy dood toe, in 1662, werksaam was. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, p. 189.
(d) Die Kaap Verdiese Eilande was vroeër ook as die Souteilande bekend.
(e) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 575-576. K.A.
(f) 'n Verwysing na die Generale Artikelbrief. In dié tyd het die Artikelbrief van 1634 gegeld. Hierdie uitvoerige instruksie vir Kompanjiesamptenare is te vinde in Van der Chijs: *Nederlandsch-Indisch Plakaatboek*, 1602-1811, I (1602-1642), pp. 309-361.
(g) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1188-1191. K.A.
(h) Vgl. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), p. 60.

1. 'vuil' gemaak.
2. Vir die geleentheid gevormde woord.
3. skerp.
4. = *schijnt 't*.

July anno 1660

+ *Primo ditto*, vuyl regen-[5.] ende al redelijck stijff, windrigh weer van den N.Westen, als gister ende eergister. +98

2 *ende* 3 *dito*, idem.

Sondagh, *den* 4*en dito*, 's morgens fray, liefflijck weer ende 't luchjen variabel.

Op dato, gelijck meermael ende oock conform veele teeckenen, vernomen sijnde dat den vrijborger Harman Remajenne van Ceulen sigh niet en blijft ontsien regelrecht, tegen alle het aenschrijven onser Heeren Meesters ende onse daerop g'ema-

5. Vgl. noot 4, bls. 221.

neerde[1.] placcaten[(a)], den handel van bestiael met dese lants natie bedectelijck te exerceren, mitsgaders deselve des nachts ter schuyl thuys brengende, alsdan oocq, in plaetse van noch voort te teelen, die ten eersten bij 10, 12 ende 15 schapen, ende beesten 2 à 3, gelijck te slaghten ende dat vleys onder d' andre borgers ende de schepen, als oock aen de hier sijnde Francen, te vercopen, etc., ende wij des jegenwoordigh gewaerschout sijnde dat hij desen nacht, aparent uyt der Gorachouquas leger, met beesten ende schapen weder staet thuys te comen - Soo is den sargeant in de voornacht met eenige soldaten uyt 't fort na sijn huys gesonden om daerop te passen, welcke hem, met sijn maet Hans Ras, van Angel[(b)], des nachts tusschen 12 ende een uyren heeft bevonden thuys te comen met een beest, 6 schapen ende een lammeken, gereuylt van de voorss. Gorachouquas, neffens drie Hottentoos, die se met hun[2.] thuys quaemen drijven, welck lopen na de Hottentoos om verscheyden consideratien[+] mede verboden is. Is voorss. Harman om 't een ende 't ander na 't fort gebracht, als oocq de gemelte drie Hottentoos, genaempt [+98v] Heyde, Nantisa ende Oedimackha, welcke voor den Raedt in Harmans presentie verhoort sijnde, 't volgende hebben verclaert, naementlijck:

dat sij noyt gesint noch willigh sijn geweest, ende oock haer oversten hun geen consent had willen geven, om door de verbooden plaetsen na de vrije luyden te gaen, veel min aen deselve eenigh vee te verhandelen; maer dat Harman Remajenne altijt tot harent[3.] quam, ende wanneer hem gesegt wierd dat haer oversten met den Duytsen Commandeur had geconditionneert nergens anders als aen 't fort vee te verhandelen, hij dan g'antwoort had: daer soo veel niet aen gelegen te wesen ende dat het den Commandeur maer altemaelen socht alleen te hebben, ende soo voorts;

ende op welcke wijse[4.] van tijt tot tijt oock al van overlangh den handel soo indirectelijck ende particulier g'exerceert had, mitsgaders 't vee telckens, soo haest daermede thuysquam, geslaght ende aen andere vrije luyden in 't landt ende oock bij 't fort vercocht, mitsgaders alsser schepen lagen, 'tselve aen boort verreuylt had tegen soute vleys, specq, broot, kaes ende voornaementlijck tabacq ende coper, daer hij dan sijn handel weder mede dreeff ende gaende hield, hebbende van tijt tot tijt alsoo wel 4 à 500 schapen becomen ende vernielt[5.], mitsgaders hun met haer[+] drien doorgaens ende ordinaris gebruyckt om 't geslagte vlees overal in sacken [+99] voor hem te dragen, ja selffs noch laest aen de schepen *Nagelboom* ende *Phenix*, welcke sij wisten te noemen; oocq niet langh geleden had hij 't vlees wel van 10 schapen op sijn wagens onder 't branthout hier aen de borgers bij 't fort ende gedeelte aen de voorss. schepen aen boort gebracht ende vercocht, noemende selffs verscheyde persoonen die der hem in haer presentie oocq geldt voor gegeven hadden, etc.;

seggen oock dat hij weet kettingskens van coper te maecken ende daervoor vee

1. voortgevloeide, gevolgde.
2. Wederk. vnw. uit die volkstaal, later deur die aan Hoogd. ontleende *zich* grotendeels verdring.
3. *tot harent*, in hulle kraal, land.
4. *op welcke wijse*, op hierdie manier.
5. tot niet gemaak, opgeslag.

te handelen, ende voor een sooveel geeft als den Commandeur voor 5 à 6 beesten off schapen, hoedanigh een kettingsjen[1.] Harman uyt sijn sacq haelende, den Commandeur overgaff;

oock had hij omtrent drie weecken geleden met de vrije luyden, Jan de Wiltschut, Jacob Cloeten ende Caspar Brinckman, doen sij de jonge renoster geschooten hadden, daer geweest, mitsgaders gehandelt voor hem 8, voor Cloeten 5 ende voor Jan de Wiltschut drie schaepen, maer Brinckman had niet[2.] cunnen becomen, als eenige tijt te vooren dat hij, Brinckman, 2 beesten gereuylt ende datelijck, gelijck oock de bovenstaende schaepen, geslaght ende vercocht hadden, als vooren. Item mede aen de Francen yetwes, maer hoeveel wisten sij niet;

soo had hij, Harman, staende den oorlogh verleeden jaer met de Hottentoos oock 2 mael bij de Caepmans geweest ende mede weten schapen van haer te crijgen ende secretelijck te praeten.

Dit is waerbij dat de gemelte drie Hottentoos blijven volharden ende oocq dat[+] Harman haer had leeren schieten met een snaphaen, als gebleecken aen voorss. [+]99v renoster, daer Harman eerst op mis[3.] ende doen een van haer drie Hottentoos hem met een carbijn geschooten, mitsgaders Jacob Cloeten, een snaphaen op den hals hebbende, daermede dien renoster 't been aen stucq geschoten ende omgebracht hadde. Item, dat hij haer ende andere Hottentoos voor den oorloge wel souden gewesen ende onderricht hebben, hoe sij ons souden cunnen meest beschadigen, etc.

Altoos is volcomen blijckelijck dat hij geweten heeft datter, staende den oorlogh, in de bosjens achter Steven ende Rosendaels wooninge, langen tijt een trop Hottentoos hebben leggen passen op den Commandeur om die, als hij uytgingh, te overvallen, dogh seght hij sulcx van de Hottentoos eerst gehoort te hebben na 't vernieuwen van den pais, etc.

Wordende bij veele oock g'affirmeert dat hij, staende den oorlogh, Doman, neffens noch drie à 4 andere op verscheyde tijden soude hebben cunnen onder de voet schieten als hij gewilt had, maer dit ontkent hij wel expresselijck.

Doch is weder gebleecken doen in die troubel tijden den sargeant met partije volcq (daeronder hij, Harman,) op de gemelte vijanden uytlagh[4.] ende deselve seer schoon aenquaemen om in de knip te raecken, dat hij sigh alsdoen ontdeckten[5.] ende de vijant daerdoor gewaerschouwt sijnde[(c)], genouchsaem op de vlucht joegh ende d' E. Compagnie daerdoor een aenslagh misten, in dewelcke ten minste 50 à 60 vijanden stonden in de kaers te vliegen[6.] ende ter neder gehouden[7.] te worden tot[+] een bysonder schrick, die 't onder deselve soude hebben gebaert, etc.

Soo heeft hem oock laeten ontvallen dat de gestelde ruyterwacht wel goet tot [+]100 bewaringh van haer beesten was, maer al te veel in de weegh stond om haer parti-

1. Sic.
2. niks.
3. d.w.s. waarop Harman eers mis geskiet en een van die drie Hottentotte hom (die renoster) toe met 'n karbyn (raak) geskiet het.
4. in die veld was.
5. laat sien het.
6. *in de kaers te vliegen*, in die val te loop.
7. Vir *gehouwen*, gekap.

culieren veehandel te exerceren; item den toegangh van de Hottentoos tot de vrije luyden beletteden ende dat die natie derhalven souden beslooten hebben deselve, soo se maer best conden, te vernielen, met volcq, paerden ende al, 'twelcq hij bekent wel gehoort te hebben, maer van de seeckerheyt[1.] wiste niet. Echter blijckt dat hij van heymelijcke aenslagen deser natie somtijts eenige kennisse heeft ende sulcx niet en openbaert, gelijck hij oock al veel kennisse gehadt heeft van de conspiratie anno passado door de conspirateurs op Compagnies fort ende 't jacht *Erasmus*, als hebbende deselve haer meeste heul[2.] ende loop tot sijnent gehad, mitsgaders oock hun meeste provisien bij hem opgedaen, ende geweten wanneer 't spel aen de redout Corenhoop aengaen soude, alsoo <hij> Sondags omtrent de middagh, sooals[3.] wij tegen den avondt den oppersten conspirateur in hechtenis cregen ende 's avonts 't werck bestempt was, tegen sommige gesegt had: daer sal te nacht wat wonders[4.] omtrent de redout beginnen, etc.

Alle 'twelcke seer suspecte saecken sijnde, boven de indirecte[5.] ende tegen Compagnies ordre gedreven particuliere veehandelinge, etc., tegen Saterdagh aenstaende de borgerraden aengesegt den Raedt bij te woonen, om hierover nader te helpen[+] besoigneren, etc.

En de voorss. Hottentoos weder gelargeert, met waerschouwinge haer van de [+]100v
verboden wegen voortaen aff te houden, off dat se seer licht tot een ongeluck soude comen, ende sulcx (als nu weder gewaerschout sijnde) alsdan haer eygen schult soude sijn, want d' onse last hebben, haer daeromtrent vernemende, doot te mogen schieten, ende als men se al levendigh creegh, dat se dan niet meer souden los gelaeten worden. Ende dat derhalven beter sal sijn, sij directelijck met haer vee aen 't fort comen ende in gerustheyt met vreede handelen; waerop sij antwoorden: jae, dat is goet, maer den Commandeur wil niet gaerne oude off magere beesten ende schaepen hebben ende de vrije luyden sien daer soo nau niet nae, omdat sij het datelijck maer dootslaen, ende oocq daervoor geven sooveel ende sulcx als wij maer begeeren, selffs ijser (sijnde een coopmanschap die te wenschen ware men dese natie coste uyt de handen houden, omdat sij der niet als hasagayen ende oorlogsgeweer van maecken). Echter wierd haer geseyt dat in 't fort alle dingen genoegh te crijgen was. Sij daertegen seyden weder dat se haer mager ende out goet beter aen de vrije luyden als ons verhandelen costen, gelijck vóór geseght, doch souden hunselffs niet meer na desen in pryckel stellen ende naecomen de contracten met hun overicheyt gemaeckt; oock souden 't soo niet hebben gedaen, had haer Harman selffs niet aen- ende thuysgehaelt, etc., 'twelcke alles dan veel blijck geeft dat voorss. Harman den bysonderen hinderpael doorgaens van Compagnies veehandel is geweest, ja[+] verclaeren de gemelte Hottentoos dat hij ende andere wel geslagt vleys (van haer[6.] [+]101

1. *van de seeckerheyt*, vir seker.
2. Kyk noot 2, bls. 230 hiervóór.
3. toe.
4. *wat wonders*, iets wonderliks, iets eienaardigs.
5. So in albei tekste.
6. *van haer*, deur hulle (die Hottentotte).

aen hun[1.] huysen gebracht) gecocht hadden van beesten ende schaepen die gestorven waren ende daer al evenveel voor gaven, dogh sij[2.] en wisten juyst niet dattet van gestorven vee was; waeraen dan te mercken is, hoe 't op 't laest metten veehandel verlopen ende den aenteelt oock niet gevordert worden soude, om welcke saecke (eenlijck tot ververssinge van de schepen) d' E. Compagnie hier sooveel costen doet ende dragende blijft, ende in 'twelcke deselve principael gecontramaineert[3.] wort, door die d' E. Compagnie (soo caritate[4.]) van onder op geholpen heeft ende den mont noch al te borgh[5.] ende op langh credit open houdt.

Sijnde jegenwoordigh hier aen landt niet boven 90 schaepen bij d' E. Compagnie, ende hebbende volgens dien den Commandeur in 2 maenden tijt gister eerst het 2e schaep voor hem ende al d' officianten van 't fort laten slachten, om 'tselve emmers voor de schepen te verspaeren, want in gansch langen tijt geen 1½ dosijn schapen aen 't fort sijn gecomen te verhandelen, 'twelcq door voorss. Harmans particuliere negotie blijckt principael verhindert is gebleven, boven dat denselven veele praetjens bij de Hottentoos in haer legers legt en maeckt[6.], tot luttel dienst van d' E. Compagnie off 't gemeenebest, etc.

6 *dito*, idem fray, liefflijck weer als de voorige dagen, waermede die van *Loenen* noch al besigh bleven de France anckers op te soecken, om de rheede daervan weder te suyveren voor de compste eeniger schepen uyt 't Patria, ten eynde deselve haer[+] touwen daerop niet mochten comen aen stuck te vijlen ende alsoo mede in ongelegentheyt te vallen, maer hebben tot noch niet cunnen opvinden, schoon [+]101v haer de Francen stuyrman tot aenwijsingh binnen boort beschickt was.

Nieuwe maen, *den* 7*en dito*, noch al schoon, stil, liefflijck sonneschijn-weer.

8, 9 *ende* 10 *dito*, idem, met alle welcke moye dagen die van *Loenen* echter geen anckers hebben cunnen vissen, wat debvoiren daerom gedaen hadden, wes den schipper tot versterckinge des Raedts aen landt ontboden sijnde, navolgende resolutie is genomen, te weten:

Saterdagh, den 10en July 1660[(d)].

'Gesien dat sedert den 28en der verleden maendt Juny bij die van 't fluytjen *Loenen* geen anckers van 't France gestrande schip, noch oocq eenige andere en sijn cunnen opgevonden worden, wat debvoiren deselve daeromme in al die tijt tot heden met seer schoon, liefflijck weder hebben gedaen, achtervolgens de verclaringe hieronder g'insereert, luydende als te weten:

Wij ondergeschreven, jegenwoordigh alle bescheyden op 't fluytjen *Loenen*, verclaeren ende attesteeren hoe dat ons debvoir ende beste, sooveel bij ons doenlijck is geweest, hebben gedaen, om in de Taeffel-bay seeckere drie anckers (die van het Frans fregat aldaer gestrant ende gebleven) te vissen ende deselve niet en hebben gevonden, alhoewel 6 à 7 dagen daerover doende sijn geweest, soo is ten versoecke

1. d.w.s. van Remajenne en ander vryburgers.
2. die burgers.
3. teengewerk.
4. uit goedhartigheid.
5. *te borgh*, op skuld.
6. Soos nog in Afrikaans: 'lê en maak.'

van den Commandeur Jan van Riebeeck aldaer, hiervan verleendt dese verclaringe ende bij ons alle onderteeckent, alsoo 'tselve waerlijck ende waerachtigh sonder+ eenige fraude is geschiet. +102

In teycken der waerheyt, soo hebbe dit alles met eygen handen onderteyckent.

In 't fluytjen *Loenen*, desen 10en July anno 1660, leggende in de Taeffel-bay voor het fort de Goede Hoope aldaer.

(Ende was geteyckent:)
Jan Schrael
Abraham Blom
Jan Hendricksz.
Cornelis Heymsen
't mercq van Andries Barentsz., hooghbootsman
Wijbrant Wijbesz.
Jilles Pietersz.

Ende gemerckt het hier om dese tijt van 't jaer wel drie à 4 weecken altemet geen bequaem weer can sijn om na anckers te vissen, gelijck heden namiddagh gebleecken dat het wat stijff uytter zee heeft gewaeyt, sulcx de boots dan quaelijck met dreggen ende swaerte aen de lijnen, ende alsoo slepende langs de gront, cunnen voortroeyen, boven dat *Loenens* opperhooffden oocq seggen dat de grondt jegenwoordigh door de N.Westewinden soo vol ruyghte ende trombas[1.] leght, dat apparent de touwen ende anckers daeronder t' eenemael souden bedo<l>ven sijn, waervan de grondt niet suyver wort voordat de Zuyt-Zuytoostewinden wayen, ende sijluyden meenen alsdan daermede de bay weder uytdrijven ofte boven comen drijven, etc., om waerna te wachten een al te langen verblijff voor gemelte fluyt hier maecken soude - Soo is niet cunnen goetgevonden worden 't fluytjen *Loenen* langer, ofte altoos, daernae op te houden, noch oocq op 't onseecker tot den veehandel weder na de Saldanha-bay te senden, alsoo daer jegenwoordigh geen volcq+ is leggende, maer eenparigh geresolveert 'tselve ten aldereersten na Batavia te largeeren, op hoope het galjot de *Perkit* uyt 't Patria, voor dese plaetse gedestineert, haest opdonderen ende daermede de rheede van de blinde anckers dan gesuyvert cunnen worden sal. +102v

Is mede verstaen navolgende persoonen te beneficeren met soodanige verbeteringen als onderstaende actens, hun daervan verleendt, is medebrengende, te weten:

Claes Lambertsz. van Aelsmeer, hier te lande gecomen met 't schip *Princes Royael*, den 22en Maert anno 1659 voor bosschieter, à 12 guldens per maent, welcke sedert tot cocq van Compagnies slaven ende backer van des volcx rantsoenbroden is gebruyckt, wort, vermits daerinne contentement heeft gedaen, op sijn versoeck

1. seebamboes. Van Port. *tromba*, slurp; trompet. Vgl. Scholtz. *Naamgewing.* ens., bls. 5 en 6.

ende bequaemheyt in de voornoemde bedieningh van cocq ende backer geconfirmeert ende bij desen toegevoeght een belooningh van 18 gulden maendelijcx, primo deser ingaende, ende gehouden blijvende daervoor een jaer over sijn eerste verbandt alhier te continueren.

Pieter Jansz. Sampus van Leyden, hier te lande gecomen met 't schip *Wapen van Hollandt*, den 13en Maert anno 1658 voor hooploper[1.], à 5 gulden 's maents, welcke soo cloecq als een man sijnde[2.] ende sedert sijn aenwesen op 't Robbeneylandt, alsmede oppasser over Compagnies schapen ende verckens, etc. aldaer gebruyckt, mitsgaders volgens de getuygenisse van den opsiender aldaer de goede ende vereyssende diensten gedaen heeft, wort ten dien insichte, ende om hem daer te meer[+] toe te animeren, als oock vermits desselfs vereyschte bequaemheyt, etc., op sijn versoecq verbetert tot op 9 guldens ter maent, primo July ingaende. [+]103

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut ante.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Jan Schrael
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Hendrick Lacus, secretaris.'

Op dato is bij den Raedt, versterckt met de borgerraden, oocq gewesen[3.], dat den vrij-borger Harman Remajenne over sijn particuliere bestiaelhandelinge sal betaelen een boete van 20 realen van 8en ende de laest gereuylde 6 schapen ende een beest voor d' E. Compagnie geconfisqueert, doch d' andre vrije luyden, aen dito faut mede handadigh, vrijgesproocken blijven, omdat door gemelten Harman daertoe aengelockt ende verleyt waren, nochtans met die waerschouwinge van haer daer voortaen van te wachten, off dat het soo licht niet weder soude cunnen nochte mogen afflopen, etc.

Sijnde wijders oocq eenige verschillen, tusschen eenige vrije borgers onder malcander ontstaen, ternedergeleyt ende g'appaiseert[4.], mitsgaders, daer den tijt te cort toe schoot, tot aenstaenden Saterdagh uytgestelt.

[+] Comende ondertusschen de vrije Saldanha-vaerders uyt dito bay thuys, hebbende haer gestrant vaertuygh, op den 15 passado van gemelt, weder medegebracht, neffens 3 halff amen traen ende 10 schapen gereuylt van de Cariguriquas, die nu te land in geweecken ende geen Hottentoos als strandtlopers jegenwoordigh in de voorss. [+]103v

1. Vgl. Deel I, bls. 323, noot 6.
2. *soo cloecq als een man synde* - So in albei tekste.
3. vonnis 'gewys', uitspraak gedoen.
4. *ternedergeleyt en de g'appaiseert*, gesleg en tot vrede gebring, gestil. Volgens WNT, s.v. *appaiseeren* in *Supplement*, word die woord: 'In tegenst. met het Fr. niet aangetroffen met een persoon als object.'

bay meer waeren, waeromme oocq niet cunnen goetvinden is[1.] voorsz. in de resolutie aengetogen fluyt, *Loenen*, om beestenhandel op 't onseecker daer te senden, maer des al mede te liever na Batavia te largeeren, etc.

Sondagh, *den* 11*en dito*, 's morgens redelijck weer, met donckere variable lucht.

12*en dito*, idem weer, is den Commandeur uytgeweest ende door denselven ordre gestelt op het planten van de bitteramandel- ende ander boomen op de royingh[2.] van de geprojecteerde lantweer, tot affsluytingh van Compagnies begrepen circkel ende stut[3.] voor de Hottentoos om beesten deur te jaegen, etc.

13 <*dito*>, stil weer. Wierd van de clooffwachters[4.] een schip onder 't landt gesien, Zuytwestwaerts van de Leeuwenclooff, leggende daer van calmte en dreeff[5.] ende volgens dien heden niet cunnende binnencomen, daer 't fluytjen *Loenen* na[6.] opgehouden wort, dat anders heden sijn affscheyt na Batavia soud becomen, dogh om de gemelte stilte evenwel niet hebben cunnen t'seyl raecken.

14 *dito*, 's morgens betrocken Noortlijcke lucht ende stilte, sonden 't sloepjen van[+] *Loenen* na buyten om te vernemen wat schip het was; 'twelcq tusschen drie ende [+]104
4 uyren 's namiddags met de brieven[(e)] aen landt quam, ende met een Suytwestelijcq luchjen oocq voorss. schip op de rheede, sijnde den *Muscaetboom*, 8 Maert passado in compagnie van 't galjot de *Perkit* uyt 't Vlie gelopen, daerop voor[7.] schipper Jan Harmanss. van Amsterdam, ondercoopman Jacob van Dam ende den predicant Francois Caron[(f)], opgehad hebbende 299 coppen, daervan 16 overleden ende de rest vrij aen 't scheurbuycq waren, mitsgaders voorss. galjot onder de liny van haer affgedwaelt. Ende alsoo men nu 't rechte bescheyt van 't schip had, is 't fluytjen *Loenen* oock desen avondt noch affscheyt gegeven om sijn reyse na Batavia te vervorderen.

15 *dito*, stil weer, waerdoor *Loenen* niet is cunnen t'seyl raecken, ende is op dato, weeckelijcke[8.] predickdagh sijnde, door bovengenoemde predicant in 't fort predicatie gedaen ende gedoopt het kindt van den sieckentrooster, Pieter van der Stael, met den naeme Antonia.

16*en* <*dito*>, 's morgens dat het luchjen Zuyt-Zuyt-Ooost was ende hij[9.] daermede fray buyten seylden. D'Almogende verleene hem een spoedige, geluckige overcompste tot Batavia.

17 *dito*, idem, liefflijck, stil weer. Ende is op dato een van de vrije luyden vaertuygen weder vertrocken na de Saldanha-bay. Item oock 't *Schape-jachtjen* na 't Robben-eylandt met 30 jonge rammekens omme aldaer gesneden ende vetgeweyt[+] te worden. [+]104v

Sondagh, *den* 18*en dito*, fray weer ende westelijcke lucht, die 's namiddags al wat

1. Verouderde konstruksie.
2. rooilyn, riglyn.
3. stuiting, afweer.
4. wagters op die (Tamboers)kloof.
5. *leggende....en dreef*, het gelê en drywe.
6. *daer....na*, waarvoor, waarop.
7. as.
8. Vir *weeckelijcks(ch)e?*
9. nl. *Loenen*.

deurcoelde ende oocq regen op volghden; mitsgaders weynigh daerna[1.] vruchteloos retourneerden voorss. vrije luyden vaertuygh van 't Dassen- ende Compagnies *Schape-jachtjen* van 't Robben-eylandt, geladen met schapemist voor Compagnies thuynen alhier.

Ende is heden na de predicatie door gemelte predicant oock gedoopt een kint van den vrij-lantbouwer, Thielman Hendricxss., met den naeme Jannetgen.

19, 20 *ende* 21 *dito*, westelijcke wint ende soo swaren regen als noch oijt[2.] in al de tijt dat d' E. Compagnie hier possessie heeft gehadt, is gevallen, ende waerdoor veel particuliere ende oock Compagnies thuynen, mits de snelle ende groote affwaeteringe, onderliepen ende van 't gesayde gedeelte weghspoelden.

Sijnde de wint heden meest van 't Zuyden ende Zuyt-Zuyt-oosten met machtige buyen.

Volle maen, *den* 22 *dito*, drooge, stijve Z.Z.Oostewinden. Quaemen tegen den avondt uyt de Houtbay over landt aen 't fort den onderstuyrman ende noch 2 andere van 't galjot de *Perkyt*, met tijdingh dat 'tselve aldaer eergister op de wal, met een Noortweste-storm beset[3.], door noot ingelopen ende salvo ten ancker gecomen was, conform onderstaende brieffken door den schipper geschreven aan den Commandeur, etc. van inhoude als te weten:

'E., Seer Erentfeste, wijse, voorsienige Heere, Saluyt, dient deses om UE. achtbaere bekent te maecken dat wij op dato den 20 alhier in de Hout-bay met het galjot[+] de *Perkyt* g'arriveert sijn, op dato den 19 op een halff mijl nae onder den Leeuwenbergh geweest hebbende. Bij nacht kregen den wint uyt de wal ende [+]105
daernaer uyt het Noorden met een storm, alsoo dat wij genootsaeckt waren de Hout-bay in te loopen met doncker, mistigh weer, beset sijnde op een lager wal, den windt uut den Noortwesten comende ende hebbende een seer ongemaniert[4.] schip. Ick sal UE. vorder raport doen wanneer ick verhoope bij U te comen. Ick stuyr UE. met toonder deses mijn brieven, die aen Mijn Heer behooren[5.], verwachtende vorders ordre van Mijn Heer etc.

Den 22en July, anno 1660.

(Was geteyckent:)
Isbrant van Bancke.'

Op welcq brieffken dit volgende den
23 *dito* 's morgens over landt weder in antwoorde is geschreven ende gesonden:
'Aen den schipper van 't galjot de *Parkit* in de Hout-bay.
Eersame, seer discrete,
Met de compste van U onderstuyrman hebben wij U briefken van den 22en deser

1. 1. Beter: mitsgaders retourneerde der vryeluyden vaertuygh weynigh daerna vruchteloos van....
2. So in K.H het *oocq*.
3. na die wal toe gedryf.
4. moeilik bestuurbare.
5. *aen Mijn Heer behooren*, aan Meneer geadresseer is.

gisteravondt wel ontfangen ende U behouden arrivement aldaer verstaen, dienende dit in antwoorde dat Ul. met d' eerste gelegentheyt maer debvoir doet om herwaerts aen te comen ende wij met de opperhooffden van de *Muscaetboom* mogen overleggen hoe de ongelegentheyt[1.] van 't galjot te helpen sal wesen, etc., ende off[2.] Ul. de wint wat contrarie bleeff, soude niet quaet wesen dat alsdan voor 't leegh leggen ondertusschen wat steen (daer beeter als hier te crijgen) innaempt, alsoo 't loot[(g)] daeruyt[3.] ende met het eerste schip na Batavia gesonden moet worden, waer het mogelijcq selffs nogh met de *Muscaetboom*, die Maendagh off Dingsdagh ten langsten[+] staet te vertrecken; ende alsoo U stuyrman ende ander volcq seer moede sijn, wordt U dit door den lantmeeter ende drie ander persoonen toegesonden. [+]105v Hebt Ul. haer van doen tot hulp in 't herwaerts comen, cunt se houden ende gebruycken, off anders ons morgen weder laten over landt herwaerts comen.

Hiermede
Gode in genade bevolen ende gegroet van Ul. goede vrunden
(ende was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema.'
'In 't fort de Goede Hoope,
'den 23 July anno 1660.

Ondertusschen quaemen, gelijcq mede oocq gister, twee als voorboden van de Chainouquas (een groot machtigh volck van menschen ende vee sijnde) met tijdingh dat haeren Heere aff quam sacken, om aen ons groote quantité bestiael te verhandelen ende alsoo 't dese dogh om wat te hebben te doen was, wierden se met eten, brandewijn ende tabacq, etc., getracteert, daer hun 't Caepvolckjen als maeckelaers om de slemp[4.] na gewoonte mede bijvoughden.

24 <dito>, moy, liefflijck weer.

Sondagh, *den* 25*en*, <*dito*>, idem.

26 *ende* 27 *dito*, insgelijcx, ende 't luchjen westelijck, is 't galjot de *Perkit* daermede wel ter rheede g'arriveert, daerop schipper Isbrant van Bancke, sterck 21 coppen, waervan geen overleden, maer alle meest stijff aen 't scheurbuyck sijn, uytgeseylt[+] met de *Muscaetboom* in compagnie van de Camer Amsterdam, op den 8en Maert [+]106 verleden ende onderwegen, neffens denselven[5.] ende 't schip de *Provintie*, oock 't eylandt St. Vincent aengeweest, maer geen ververssinge sonderlingh becomen ende oocq maer heel slecht water aldaer cunnen crijgen, sulx haer de bereyckingh deser Caep vrij nodigh is geworden, etc.

Op dato is oock voorss. schip, de *Muscaetboom*, affscheyt gegeven ende g'intregeert de brieven ende pampieren, gedirigeert aen Haer Ed. tot Batavia[(h)], omme daermede,

1. die 'ongemaniert'-heid bo genoem.
2. in geval.
3. nl. uit die *Parkiet*, wat aan die Kaap agterbly.
4. etery en drinkery.
5. d.w.s. die *Muscaetboom*.

met den eersten goeden wint die Godt verleenen sal, derwaerts te vertrecken. D'Almogende verlene haer een geluckige overcompste.

28, 29 *ende* 30 *dito*, stil, sulcx gemelte schip, met een Zuytoostelijck luchjen 's morgens gaende, eerst tegen den nacht buyten de bay cost geraecken, hier gelaten hebbende maer 11 siecken, waertegen weder 9 gesonde ende 6 France sijn mede gegaen.

Ultimo dito, 't luchjen als voorsz. aen d' oversij Zuyt-Zuyt-Oost met fray, liefflijck sonneschijn-weer.

Eindnoten:

(a) Op 5 Mei, 15 September en 28 Oktober 1658 is plakkate uitgevaardig waarvolgens die vryburgers op swaar strawwe verbied is om vee van die Hottentotte te ruil. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 34-35, 39 en 43-45.
(b) Waarskynlik Angeln, op die ooskus van Sleeswyk.
(c) Sien *Daghregister*, 2 Junie 1659 (Resolusie).
(d) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 577-580. K.A.
(e) Vgl. C. 410: *Ink. Br.*, 1660-1667, pp. 7-8. K.A.
(f) Ds. Francois Caron was vermoedelik 'n seun van Francois Caron, opperhoof op Tojouan (Formosa) met wie ons reeds voorheen kennis gemaak het. Vgl. *Daghregister*, 8 Julie 1658 (Resolusie). Na voltooide studies in Leiden en Utrecht, is ds. Caron deur die Classis van Amsterdam vir diens in Oos-Indië beroep. Hy het op 29 Desember 1660 in Batavia gearriveer, en is kort daarna op Amboina geplaas. Hier het hy heelwat moeilikheid met die plaaslike goewerneur, Pieter Marville, gehad, deur wie hy selfs geruime tyd gevange gehou is. Hy het later na Nederland terug gekeer, waar hy predikant van Lexmond geword het en in 1706 oorlede is. Vgl Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, pp. 87-89.
(g) Die lood het klaarblyklik as ballas gedien en moes nou deur die klippe vervang word. Isbrant van Bancke het immers in sybriefie van 22 Julie 1660 (hierbo aangehaal) van die *Perkijt* gepraat as 'een seer ongemaniert schip'.
(h) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1198-1122. K.A.

Augusty anno 1660

+ *Sondagh*, *den eersten dito*, graeuwe lucht en de wint variabel. Waren van Oedasoä's volcq omtrent 40 man aen 't fort gecomen met 9 beesten ende 16 schapen, welcke ingereuylt wierden, als te weten: +106v

8 stuck voor coralen	}tabacq	}ende pijpen
1 dito voor coper	}tabacq	}ende pijpen
9 koebeesten, mitsgaders		}ende pijpen
7 schapen voor coper, ende		}ende pijpen
9 dito voor alleen tabacq		}ende pijpen

mits[1.] deselve met brandewijn, aracq ende broot, etc. na gewoonte moeten getracteert worden, dat de coopmanschappen soo vrij wat beswaert.

1. op voorwaarde dat? Eerder verskrywing vir *mitsgaders*. Vgl. ná opsomming o.d. 24 Aug. hierna.

Relateerende de gemelte Cochoquas dat Oedasoä's vrouw, de suster van de tolckinne Eva, overleden was, welcke in des Commandeurs huys woonende, daerover groote droeffheyt thoonden.
2, 3 *ende* 4 *dito*, fray, liefflijck weder, als wanneer tegen den avont eenigh volcq van de Chainouquas waren aen 't fort gecomen, daer sedert eenighen tijd herwaerts, ende voornaementlijcq op den 23 passado, door de Caepmans off Goringhaiquas ende andre soo van geroepen[2.] is, al off se met sulcke menichte bestiael souden affcomen, dat wij geen coopmanschappen genoegh souden hebben daertegen te verhandelen, maer laet sigh 't beginsel[3.] soo groot niet aensien, vermits maer elff beesten hadden medegebracht, van welcke

4 voor cooper ende	}tabacq ende pijpen ingereuylt, mitsgaders die
d' andere 7 voor coraelen	}tabacq ende pijpen ingereuylt, mitsgaders die

luyden wat met eeten ende drincken getracteerd wierden, om te meer aen te locken, alsoo hope gaven dagelijcx met meer aff te comen, hebbende dit tot een proeff[+] affgebracht ende, soo ons meenighmael gebleecken is, mager goet sijnde van de Caepmans, apparent tegen haer beter slagh verreuylt, alsoo sijluyden weten te [+107]

2. ophef gemaak.
3. begin, aanvang.

maecken dat het volcq uyt landt eerst aen hun leger comen ende dan voorts hier, waerdoor sij seer schoon vee opsamelen ende maecken dat ons alsoo maer hun eygen out, affgeslooft refuys[1.] toecompt, 'twelcq om verscheyde insichten voornamentlijck in dese tere tijden noch al soo ongemerckt met goede oogen aengesien wort.

Nieuwe maen, *den* 5*en dito*, idem liefflijcq weer als vooren.

6 *ende* 7 *dito*, insgelijcx, ende is op dato het *Schape-jachtjen* affgevaerdicht na 't Robben-eylandt met navolgend brieffken, geschreven

'Aen Otto Jansz.

Hiernevens wort U gesonden 27 jonge rammen om gesneden ende vetgeweyt te worden, neffens wat oude booter. Tot den inct moet ghij U kannetjen oversenden. Soo gaet oock noch een halve legger ende 2 halff amen draff[2.], een vat zemelen ende een vat gruys[3.] van broot voor 't vercken dat opgeleyt[4.] <wordt> ende voor de zeugen die suygende jongen hebben. Ul. moet het wel suynigen, alsoo men altijt sooveel niet sal cunnen bijeencrijgen. Ende laet ons nu weten, hoeveel jongh ende oude zeugen, beeren, burgen, hamels, rammen ende oyen datter voor d' E. Compagnie sijn. De halff amen ende alle vaten met ijsere hoepen moeten ten eersten altijt wederom comen. Wij senden U oock thien gewortelde wijngaerden[5.] om aen 't Noort-W.-eynde van de stal ende 't huys te setten ende eenige in de thuyn tegen de muyr, alsoocq wat rancken om steecken[6.] van te snijden, en de steecken[6.], die 5 leeden[7.] langh wesen ende alsoo drie leden onder ende 2 leden boven de aerde moeten gesteecken[8.] worden, de aerd met mest[+] toegemaeckt ende fray vermengt sijnde, sullen se wel wassen; ende laet tegen 't stal ende 't huys, tusschen de [+]107v gewortelde wijngaert, oocq eenige stecken[6.] alsoo stellen, alsoo de gewortelde blaeuw[9.] ende d' ongewortelde witte druyff is.

De sloep gaet mede om daer de mest in te draegen ende dan deselve door de brandingh met een lijn in 't vlot[10.] aen 't *Schape-jachtjen* te trecken, maer moet de sloep geduyrigh vlot gehouden worden, al souden se de mest tot den hals door 't water daer indragen; dit verstaen wij dat soo wesen can ende daerom oocq alsoo geschieden can. Als de *Perkit* wat vertimmert is, sal ick U licht eens bijcomen ende sien hoe gij 't daer al stelt. Past wel op 't vuyren voor Compagnies aencomende schepen bij avondt, ende blijft gegroet van Ul. vrunt, etc.

In 't fort de Goede Hoope, den 7en Augusty anno 1660.

(Geteyckent:)

1. uitskot.
2. varkenskos.
3. krummels, reste. In die brief o.d. 25/9/1660: *cruymelbeschuyt*.
4. vetgevoer.
5. wingerdstokke.
6. Afr. *stekkies* of *steggies*. Is *steecken* hier 'n skryffout vir *stecken*, soos 'n paar reëls verder? (K is hier onleesbaar). V.R. skryf normaal *steck(en)*, soos o.d. 21 en 25 Aug. 1658 en 5 Aug. 1659.
6. 'n Vorm *steek* naas *stek* by die werkwoord *steken* is egter moontlik. Ndl. *staak*, Eng. *stick* is verwante woorde. *Stok* is van 'n ander stam. Afr. *steg(gie)* skyn 'n verbastering van *stek(kie)* te wees.
7. litte.
8. geplant.
6.
9. Uit *blaeuwe* vóór *ende?*
10. *in 't vlot*, drywend.

Jan van Riebeeck.’

Heden gestelden[1.] rechtdagh wesende, sijn oocq eenige questien (onder de borgers ontstaen) ten overstaen van de vrije borgerraden ter neder geleyt[2.] ende sommige over begaene faulten wat sivile correctie gedaen. Item oocq wegen sommige dienaers van d' E. Compagnie bij des forts Raedt, etc[(a)].

Sondagh, *den* 8*en*, doncker, graeuw weer ende Noortweste-coelte. 's Avonts omtrent tusschen 9 ende thien uyren is den corporael Elias Giers met sijn paert in de Verse-revier, geen twee musquetschoot[3.] van 't wachthuys Keert de Koe, verdroncken, sijnde vrij beschoncken, aen wie een stout soldaet verlooren ende aen 't paert mede wel 200 realen schade geleden wierd, ten aensien het de alderbeste Caepse merry ende oocq met veulen was, vermits de paerden, hier tot ruyterije[+] toe geschickt[4.], bysonder ontsagh onder dese natie baren, door de miraculen in haer oogen rede daermede gedaen, etc. [+]108

9 *dito*, idem, swaren stortregen die tot den

10*en dito*, soo dicht ende fel aenhield als 't noch oyt van dit saysoen gedaen heeft.

11 *dito*, was het wederom heel schoon, liefflijcq, helder sonneschijn-weer, maer den

12*en* <*dito*>, stijve Noortwestewinden met regenvlaegen, gelijck de dagen voor gister. Ende is op heden bij den Raedt 't navolgende geresolveert, als te weten:

'Donderdagh, den 12en Augusty anno 1660[(b)]

Den schipper ende stuyrluyden van 't galjot de *Perkyt*, versocht hebbende om de premie bij d' E. Compagnie in den generaelen articulbrieff[(c)] gestelt op de spoedige vojagies naer India, ende gemerckt voorss. galjot bij Mijn Heeren de 17e gemaeckt ende gedestineert, mitsgaders daeromme oocq expres gesonden, tot dienst van dese residentie, etc., volgens dien niet in staet na Batavia te gaen; item oocq dat geen reden cunnen gevonden worden waeromme de gemelte opperhooffden, meer als andre, van de premie tot dese plaetse toe, sijnde ⅔ van de reys, soude versteecken sijn, te min dewijle deselve hier op een seer slecht ende crap[5.] vaerwater ('twelcq al de werelt tegen de borst staet) hun sullen moeten getroosten te vaeren - Soo is, om haer daerinne te meer aen te moedigen, goetgevonden hun de gemelte premie, op ⅔ van de reys gereeckent, te laten genieten, sijnde die met de ses maenden[6.] op Batavia comen, 600 guldens, ende volgens dien tot hier 400 guldens, vermits[+] vorder gevaren hebbende bij de seven weecken noch overigh hadden, binnen welcken tijt het veeltijts wel overgeseylt wort, boven dat het scheepjen [+]108v oock wel eerder soude hier geweest hebben, indien 't soo laegh niet verbonden[7.] had geweest, dat, om geen water over te crijgen, selden sijn marseyls bij eenige de minste topseyls-

1. vasgestelde.
2. *ter neder geleyt*, gesleg, vereffen. Vgl. noot 2, fol. 103 hiervóór.
3. Sic.
4. *toe geschikt*, geskik tot? Of *toegeschikt*, toegestuur?
5. Volgens WNT hier: 'nauwelijks diep genoeg om te kunnen varen en manoeuvreeren'.
6. *met de ses maenden*, binne ses maande, d.w.s. seilende van Nederland na Batavia.
7. *laegh.... verbonden* slaan op die konstruksie van die *Parkiet*. Vgl. hierna waar die 'overloop wat hooger als den jegenwoordigen' gemaak word om die gebrek te verhelp.

coelte heeft cunnen voeren off wierd telckens vol water gesmeten, soodanigh dat conform haer eenparige verclaringe al verscheyde maelen ('t waeter niet haestich genoegh cunnende losen) hebben gemeent van die overstolpinge te sincken, sulcx sijluyden oock dieswegen hebben moeten voor de wint lensen, tot verachteringe der vojagie, gelijck laest noch gebleecken hier onder 't landt door de groove zee om voorss. oorsaecken niet hebbende cunnen bijhouden[1.], veeltijts voor de wint wegh ende eyndelijck noch op dese wal beset sijnde, moetende Hout-bay om haer te salveeren inlopen, soudende[2.] het anders niet cunnen bolwercken maer tegen de wal aengeraeckt hebben.

Om welcq dangereus gebreck te beteren, dan verscheyde conferentien gehouden sijnde, niet alleen met de opperhoofden bovengemelt, maer oocq met die van de *Musquaetboom*, hier bij 't gemelte galjot gelegen, ende in presentie van den Commandeur en de Raedt, neffens beyder scheeps-oppertimmerluyden, etc., gevisiteert ende alsoo eenparigh g'oordeelt sijnde dat het niet beter te helpen soude sijn als met een overloop, wat hooger als den jegenwoordigen, daer in te brengen, mits[3.] sloopende de plancken, behalven de lijfhouten[4.] van den jegenwoordigen overloop, om boven off elders weder te gebruycken, ende 't oude verbandt der balcken, etc., in sijn geheel ende als lastbalcken te laten leggen onder den voorss. nieuw te leggen overloop, om 't scheepjen daerdoor emmers 't alderminste niet te krencken[5.], maer eenlijcq te maecken dat het door gemelte middel te min overnemen ende oocq[+] te meer ende beter losinge hebben, alsmede het behoorlijcke seyl sal mogen voeren, 'twelcq het nu, om de voorss. cuylachticheyt dcs overloops, moet [+]109
spaeren ende daerom, t' eeniger tijt op de wal benart sijnde, niet soude cunnen affleggen maer daerdoor wel ellendigh t' eeniger tijt comen te verongelucken - Soo is na gehouden conferentien ende deliberatien eyndelijck eenstemmigh geresolveert 'tselve in forma als vooren (aengaende 't verhoogen van den overloop) alsoo te laten vertimmeren ende volgens dien ordre te stellen om de ribben, plancken, lijffhouten ende andre houtwercken daertoe nodigh in 't bos bij den vrij-houtsager, Leendert Corneliss. van Zevenhuysen, ten eersten te laten prepareren, om hoe eer hoe liever aen dat wercq te vallen ende den vereysschenden dienst van 't scheepjen te spoediger te mogen trecken.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten daege ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Isbrant van Bancke
Abraham Gabbema
Pieter Danielsz. Coocker
Pieter Everaerts
Hendrick Lacus, secretaris.'

1. 'Als scheepsterm: *de zeilen bijhouden*, geen zeil minderen, b.v. als er een bui komt aanzetten' (WNT).
2. Eienaardige deelwoord vorm: Die uitgang van die teenw. deelw. agter 'n verledetydsvorm.
3. daarby, op voorwaarde dat.
4. 'Plancken, die op de verdecken het naest aan boort leggen' (Verklaring in WNT aangehaal).
5. swakker te maak.

13 *dito*, 's morgens noch al even onstuymigh weer ende vrij stijve Noortwestecoelte.

14 *dito*, idem, sonder ophouden tot

Sondagh, *den* 15*en*, 's morgens, als wanneer 't wat begond te bedaren ende liefflijcq te worden, hebben die van 't Robben-eylandt 's avonts gevuyrt, waeromme den

+ 16*en* <*dito*>, idem liefflijcq weer sijnde, een roeysloep derwaerts is gesonden, om te vernemen de oorsaecken van dien; welcke tegen den avondt retournerende, +109v tijdingh bracht dat Compagnies *Schape-jachtjen* met de jongste West- ende Noortlijcke stormwinden op den 13 ende 14en des nachts aldaer over veel clippen heen is comen te stranden ende d' eene sijde glad aen stucq gesmeten, doch nademael het heel hoogh op strand sit, isser noch eenighsints hoop om weder te sullen cunnen worden gerepareert, daer nader sal na gesien worden.

17, 18, 19 *ende* 20 *dito*, al fray, liefflijck, helder weer ende niet sonders gepasseert als dat dagelijcx aen 't weder opmaecken des forts wallen (van den swaren regen deses saysoens nedergestort ende noch out werck sijnde) ijverigh g'arbeyt wierd; item oocq aen 't verwijden ende diepen van de gracht, mitsgaders 't leggen van een dam onder de Reygerspunt[1.] in de revier, om 't water daer tegen te stutten ende rontsom 't fort te leyden, na d' eerste ordre onser Heeren Meesters bij instructie den Commandeur Riebeeck anno 1651 op sijn vertrecq uyt 't Vaderlandt medegegeven[(d)], ende oocq om dito water, alsdan heel diep staende, suyver door craenen ende coockers[2.] uyt gemelte dam[3.] (dicht tegen 't hooft[4.] staende) in de vaten te tappen tot groote accommodatie ende gemacq van 't volcq der passerende schepen, conform 't project bij gemelte Commandeur in Maert passado aen d' E. Heer Commissaris Sterthemius verthoont ende d' ordre bij denselven daerop (als gansch dienstich sijnde) positive gegeven.

+ 's Namiddags begond al vrij wat te roesmoesen[5.] uytten Noortwesten, daer 's nachts oock swaren reegen op volghden. +110

Volle maan, *den* 21 *dito*, 's morgens stormigh weer als vooren.

Sondagh, *den* 22 *dito*, idem, aenhoudende met vrij felle regen ende hagelbuyen, tot den

23*en*, tegen den avond, als wanneer 't wat begond te bedaren ende eenige Chainouquas ende Cochoquas, geleyt van sommige van de principaelste Goringhaiquas ofte Caepmans aen 't fort verschenen, met redelijck partije bestiael ende schaepen, welcke des anderdaegs den

24 *dito*, fray weer sijnde, van haer gehandelt wierden als te weten,

van de Chainouquas:

36 stucx koebeesten ende

1. d.w.s. die gooi van 'n wal in die Verserivier onder die punt van die fort genoem die ‘Reiger’.
2. pype, buise.
3. dam, hier in die Afr. sin van die woord: insluitende die water agter die wal.
4. die seehoof.
5. onstuimig te keer gaan.

van de Cochoquas:
14 dito's, beneffens 43 schapen, naementlijck[1.]:

35 meest magere, oude koeyen	}voor coper, coralen, tabacq ende pijpen, mitsgaders een
5 dito oude ende	}voor coper, coralen, tabacq ende pijpen, mitsgaders een
8 redelijcke jonge ossjes ende	}voor coper, coralen, tabacq ende pijpen, mitsgaders een
2 suyghcalven	}voor coper, coralen, tabacq ende pijpen, mitsgaders een

voor- ende nae-tractement van broot, rijs ende brandewijn, boven eenige vereeringtjens aen de principaelste gedaen.

't Begond uytten Noortwesten des nachts al weder hard te wayen, met regen ende hagelvlagen, blijvende den

25 *ende* 26 *dito*, aenhouden. Ende is op dato in vergaderinge 't navolgende beslooten, te weten:

'Donderdagh, den 26 Augusty 1660[(e)].

Naedemael door den extraordinaren regen dit saysoen meer als oyt te vooren[+] staende Compagnies residentie alhier gevallen, het eerste oude werck van des forts wallen (noch sonder hout- ende thuynwercq gevlochten, gelijcq nu geschiet) beset[2.] sijnde, meest altemaelen is comen neder te storten, invougen daeraen al een lange wijle groot ende veel wercx voor 't volcq is geweest ende noch blijft aenhouden, behalven oock het nodigh verwijden der grachten ende besettinge des waters met 2 stijve, stercke dammen onder de Reygers-pundt onder handen genomen, omme conform de gelaten ordre van Mijn Heere Sterthemius[(f)] (op ons verthoonde project) aldaer met beter gemacq ende minder spillinge offte[3.] breecken der vaten door 't volcq der aencomende schepen heel suyver, schoon ende gesoncken[4.] waeter te cunnen laten haelen ende alsoo met eenen tot voldoeninge der medegegeven instructie onser Heeren Majores uyt 't Vaderlandt aen den Commandeur Riebeecq[(g)] t water rontsom in des forts grachten te leyden ende op te stutten[5.] bij 't leggen deser voorss. dammen ende verlaeten[6.], daerdoor den minsten arbeyt en de costen best doenlijcq, etc., - Soo is bij den Raedt, overwogen de veele swaere moeyelijcheden van al dat werck ende 't waernemen der posten ende wachten bij nacht al met eenen mede, na overlegh van saecken goetgevonden, om het gemelte werck te eerder te spoedigen ende 't volcq daerinne wat meer aen te moedigen, te stellen verscheyde perken om, tot daer g'arbeyt sijnde, haer alsdan telckens (verstaende die aen voorss. extraordinaris wercq der wallen ende grachten

+110v

1. *naementlijck* dui 'die opsomming van die pryse aan, nie van die getalle en soorte vee nie.
2. Die funksie en betekenis van *beset sijnde* is nie duidelik nie. Bepaal dit 'wallen'? En is die bedoeling: *door de regen beset sijnde?*
3. In die teks: *aff te*. K is geskonde en nie vir vergelyking beskikbaar nie.
4. besonke?
5. op te dam.
6. Meervoud van *verlaet*, sluis.

arbeyden) te laten trackteren met een vat van 't beste gebrouwen bier ende een vette maeltijt ofte croegh[7], soo 't den

7. WNT haal hierdie plek aan vir hierdie betekenis en verder alleen Winschooten: *Seeman*, waar blyk dat *kroeg* = maaltyd, gebruik is om die viering van die voltooiing van 's skip of huis aan te dui.

gemeenen man noemt, ende wanneer 't alles sal wesen g'absolveert[1], yder van[+] deselve alsdan, boven d' ordinaris leeninge, te verstrecken een maendtgelt in [+]111 contant op reecqueninge, boven noch een generaele vereeringe van tweehondert guldens voor deselve extraordinaire arbeyders, beneffens 2 mael daegs warme cost ende 's middags vleys, vis, off wes anders te crijgen sij, ende een halff pondt rijs, yder boven hun ordinair ransoen brooden ende costgelt, etc., te laten schaffen, soo langh tot voorss. wercq sal g'absolveert wesen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everarts
Hendrick Lacus, secretaris.'

Jegen den avont, onaengesien 't vuyle weer, quaemen eenige van de Chainouquas volcq weder met 21 beesten aen 't fort, te weten 12 koeyen, 2 oude ende 7 jonge ossen ende bulletjes, die alle tegen coraelen ende tabacq soo civil wierden ingereuylt dat yder beest niet boven een schellingh quam te staen, schijnende dit volcq seer begerigh na de coraeltjes (d' E. Compagnie heel weynigh gelt costende) te wesen ende gansch geen werck van 't coper te maecken, gelijck wel de Cochoquas (onse naebuyren) doen, welcke haer schaepen voor coper handelende, yder wel omtrent een halff reael somtijts meer comen te costen, mitsgaders hun beesten al omtrent 2 realen, ontstaende uyt de duyrte des copers, doch worden daerom al even graegh[+] aengenomen, als sij der maer mede willen aencomen, 'twelcke wel apparent [+]111v mochte wesen, soo de tolckinne Eva maer niet al te veel op de mouw spelt[2] ende dat het waer is 'tgene sij weet te seggen, naementlijcq, dat dese twee volckeren, de Cochoquas ende Chainouquas, seer jalours op den andren soude wesen ende daeromme haer swager Oedasöa, overste ofte coningh der Cochoquas, omme emmers niet te min van vermogen ende middelen bij ons te schijnen, soude soecken alsoo veel bestiael aen te brengen als de Chainouquas, die nochtans veel meer van volcq ende extraordinaire rijck van bestiael sijn, de Cochoquas daerinne verre overtreffende, hoewel gemeendt wort deselve wel 17 à 18 duizend zielen stercq sijn, in verscheyden troppen ende twee hooftleggers[3] altijt verdeelt onder Oedasöa voorss. ende sijn 2e, genaemt Ngonnomöa. 't Succes van de voorss. handel, daer door de Goringhaiquas ofte Caepmans, ende Gorachouquas ofte de Tabacqdieven, soo van geroepen wordt, staet ons mettertijt te ondervinden, met hope Godt de Heere daertoe geluck ende zegen gelieve te verleenen.

1. afgemaak, voltooi.
2. *op de mouw spelt*, wysmaak.
3. Sic. Vir *hooftlegers*.

27 *dito*, noch al even nat, vuyl ende onstuymigh weer, waerdoor de Zuytsijde van de punt Walvis mede t' eenemael nederstorten ende affcalffden, doch is noch van 't oude onbethuynde[1.] werck in den eersten opgehaelt, vermits men doen geen beesten offte paerden had om hout ende rijsbossen bij te haelen, gelijck men nu door Compagnies ende vrije luyden wagens fray doen can, ende 't wercq daermede soo stercq maken dat na geen affcalven meer sal omgesien behoeven te worden, doch wort echter niets onder handen genomen om alsoo te vermaecken[2.] als 'tgene[+] eerst comt te vallen, om niet al te veel overhoop te hebben, 'twelcq dan nu ter [+]112
degen gemaect ende boven met wackere, dicke, gebrande stormpaelen van durabel, hard iserhout[3.] ingeleght wort, voor 't overloopen der wallen, die van eerde sijn, wat schuyn moeten leggen, ende daerom oock rontsom den barm met een goede staketsel beset wordt van onder uyt de grondt van de gracht, dat een bysonder sterckte is gevende, ende te meer gevordert wordt om van geen Europianen, die somtijts, doch nu meest uyt Vranckrijck hier aencomen, eenige schielijcke overrompelinge te lijden, alsoock van Genuesen off andere geveynsde vrunden ende openbaere vijanden, dewijle d' E. Compagnie om 't missen van St. Helena aen dese plaetse nu meer als te vooren sal gelegen sijn. Doch sal 't principaelste ende 't eerste werck in soodanigh cas hier wesen, dat men vijanden de voet ende haer canon van 't landt siet te houden, ende tot dien eynde in 't landen soo veel affbreuck te doen als mogelijcq wesen mochte, alsoo (gelijcq gemelte fort versterckt sijnde) sonder gewelt van canon ende mortiers, ofte verraet, 't fort dan qualijcq te dwingen ofte te incorporeren sal sijn, doch mogen met den tamboer[4.] hopen, dat het daer niet toe comen magh, etc.

28 *dito*, 's morgens was het weer fray bedaert.

Sondagh, *den* 29*en*, al wederom nat, stormigh weer van den Noortwesten, tot tegen midnacht begond 't te bedaeren.

30 *ende* 31 *dito*, redelijcq, doch echter noch al nat, vuyl, regenachtigh weer en[+] de wint als boven. [+]112v

Eindnoten:

(a) Nader besonderhede in verband met hierdie verrigtinge is te vinde in C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, pp. 75-80. K.A.
(b) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 581-584. K.A.
(c) Vgl. Van der Chijs, *Nederlandsch-Indisch Plakaatboek*, 1602-1811, I (1602-1642), pp. 309-361.
(d) Vgl. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 25-32. K.A.
(e) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 587-588. K.A.
(f) Sien C. 700: *Mem en Instr.*, 1657-1685, pp. 43-57. K.A.
(g) Vgl. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 25-32. K.A.

September anno 1660

1. nie met gevlegte hout versterk nie.
2. reg te maak.
3. harde, inheemse hout. *Olea laurifolia. Iserhout*, soos vandag nog Afr. *oli(w)enhout*, met ongediftongeerde lang *i.* Vandag egter Afr. *ysterhout*, (met diftongering).
4. *met den tamboer hopen*, blykbaar 'n spreekwoordelike gesegde, mij onbekend.

Adij, *primo dito*, fray, liefflijck, stil weer.[+]

2, 3 *ende* 4 *dito*, idem, doch 't luchjen meest ende doorgaens al westelijck tot jegen den avont (Nieuwe maen sijnde) begond vrij hard uytten N.N.Westen te wayen, met dichte, stuyvende jachtregen. [+]113

Sondagh, *den* 5 *dito*, noch al los weer; echter quaemen van de Chainouquas 28 persoonen met 77 beesten ende 18 schaepen, welcke haer heel civil sijn affgehandelt,

naementlijck 74 koebeesten ende 6 schaepen voor coralen, mitsgaders	}tabacq ende pijpen,
3 koebeesten ende 12 schaepen voor coper	}tabacq ende pijpen,

neffens 't gewoonlijcke tractement van broot ende brandewijn, allen 'twelcke ingereeckent, yder beest niet boven 8 à 9 stuyvers compt te staen, doch de schaepen, vermits meest voor coper gehandelt sijn, wel bijna eens soo veel.

Dese luyden waren, de vrije wiltschutten ende vissers eergister achter 't Lupaertsgeberghten ontmoet sijnde, soo vrempt noch dat niet een woort wisten met d'onse te spreecken, beduydende al na Caepmans leger, dat se daer heen wilden, maer dewijl men weet dat die dan 't beste goet tegen haer mager, out vee verwisselen, etc., hebben de gemelte vrije luyden haer daer van affgehouden ende recht deur na 't fort getroont[1.], sijnde derhalven met hun versproocken dat de voorsz. vrije luyden (hun daertoe genegen gethoont) met haer na hun leger telckens heen ende weder sullen gaen, quansuys tot beschermínge van[2.] 't wilt gediert, met haer schietgeweer, doch ons ooghmerck sijnde om haer van de Caapmans te diverteeren ende alsoo te beeter[+] tot d' onse te gewennen, etc. Ten eynde verhaelde verwisselingh oocq te meer voorgecomen[3.] blijve, is derhalven met voorss. vrije luyden g'accordeert 25 stuyvers daegs op haer eygen cost te genieten soo langh sij uyt sijn, ende telckens haer sulcx op hun wedercompste contant te betaelen, dat graegheyt maeckten, ende haer gerecommandeert is wel acht te nemen op alles wat bij dit volck is, ofte te crijgen wesen mochte, etc. [+]113v

6 *dito*, goet weer. Quaemen des morgens noch eenige van deselve aen 't fort met acht beesten ende twee schaepen, die altemaelen ten eersten mede voor coraelen ende tabacq, excepto de twee schaepen voor coper, ingereuylt wierden.

Den Commandeur heden de landerijen, etc., overal hebbende wesen besichtigen ende op verscheyde saecken (de culture aengaende) wegen 't somergesay hier ende daer de nodige ordre gestelt hebbende, is jegens den avondt omtrent 5 uyren (een Suytoostelijck luchjen wayende) met het *Parkitjen* (nu conform resolutie van den 12en Augusty passado, wegen[4.] de vertimmeringh t' eenemael g'absolveert ende treffelijcq bequaem gemaeckt tot dit crappe vaerwater) voorts na 't Robben-eylandt gevaeren, expres om te sien off het verongeluckte *Schape-jachjen* niet weder sal cunnen gerepareert worden, comende derhalven daer 's avonts doncker te arriveeren ende den

7*en*, 's morgens aen lant varende, te bevinden 'tselve geheel ende glad met de laeste stormwinden over de clippen aen stucq gesmeten, soodanigh datter geen repareren meer aen en was, latende derhalven de touwen, riemen, masten ende wes[+] meer gebruyckelijck[5.] was, bergen, ende voorts 't eylandt oversien hebbende op alle saecken de behoorlijcke ordre <gestelt>, etc. [+]114

1. meegetrek.
2. teen.
3. verhinderd.
4. wat betref, ten opsigte van.
5. bruikbaar.

Na 't welcke 's avonts met de sloep van de *Perkit*, halffwegen 't eylandt aff geroeyt, wel ende behouden weder thuysquam, mitsgaders alles hier in goede ordre vond[1].

8 *dito*, liefflijck, warm, sonneschijn-weer ende 't luchjen variabel, quam 't *Parkitjen* daermede oock ter rheede, welckers opperhooffden g'ordonneert sijn nu voorts hun werck vooreerst met dit moye weer principael ende pleyn te maecken om te vissen na de blinde[2] anckers, tot suyveringe der rheede deser Taeffelbay, etc.

Soo is oock ordre gestelt om een andre cleyn vaertuygh, in plaetse van 't verloren *Schape-jachjen*, te maecken van seecker op stapel staende roeysloep, om bij absentie van 't *Parkitjen* onverlegen te blijven, 't Robben-eylandt dickwils nodigh in der haest aff ende aen te bevaren.

Volgens welcke dan de scheepstimmerluyden morgen na 't bos sullen gaen, met mallen[3], om de nodige houtwercken, etc., daertoe aldaer te prepareren ende dan met vrije luyden wagens bij[4] 't fort te laten halen. Ende alsoo de lantbouwers, Pieter Vasagie ende Jan Coenraet Visser, hun langs soo slapper aenstellen[5] ende ondertusschen groote schult maecken, sonder behoorlijcken ijver te thoonen in hunnen corenbouw, waeruyt het weder soude cunnen betaelt worden, soo is, na langh genoegh insien, eyndelijck ordre gegeven aen Compagnies boumeester Cruythoff, dat hij de gemelte luyden, alsoff het Compagnies dienaers waren, dagelijcx op haer eygen landt tot hun behoorlijcke debvoir sal aenpressen, ende dát soo lange tot[+] haer landt soo verde bequaem sal gemaect wesen dat het de gemaecte ende vorder te maecken schult waerdigh sal sijn; idem oocq, om andre door dit exempel [+]114v mede wat te meer tot hun debvoir op te wecken, alsoo haer d' E. Compagnie doch alles seer civil is borgende ende de mont openhoudt, mitsgaders van onder tot de gront[6] op de been helpt, niet meer als billicq dan sijnde, dat se naersticheyt aenwenden tot wederbetalinge, off dat men hun door Compagnies authoriteyt sulcx laet doen, etc.

9 *dito*, idem liefflijck weer, hebben die van 't *Parkitjen* een ancker opgevist, sijnde dit nu het vierde, seer out, ende swaer stijff 500 lb., daervoor betaelt is aen dito *Perkits* volcq het 4e paert[7] volgens de jongste ordre van d' E. Heer Commissaris Sterthemius[(a)], 't ijser gereeckent tegen 10 guldens 't 100 lb., conform de last onser Heeren Meesters uyt 't Patria[(b)], 'twelcq monteert 12½ gulden, ende gelast is goede notitie te houden omme ter gelegener tijt op 't sluyten der boucken te brengen op reecqueninge van equipagie, omme alles te doen blijcken na behooren ende alsoo voorts daermede te continueren.

10 *ende* 11 *dito*, stijff, windrigh weer van den Noortwesten, sonder regen. Ende sijn op dato van de Chainouquas weder 24 beesten ingeruylt voor craelen, tabacq ende pijpen, te weten 12 redelijcke koeyen, 3 oude ende 9 jonge ossjens ende bulletjes.

Met desen handel hebben sigh weder 2 fraye[8] persoonen in geselschap begeven

1. Gedurende V.R. se afwesigheid weer geen aantekening oor die Kaap self nie.
2. onsigbaar (onder die water).
3. vorme waarna skeepsdele gesaag word.
4. na, tot by.
5. gedra.
6. *tot de gront*, heeltemal.
7. part, deel.
8. flinke.

tot den lantbouw ende daertoe bij den Bosheuvel versocht dertigh morgen landts, dewelcke haer op de conditien als de andere lantbouwers in eygendom sijn belooft,[+] volgens d' erffbrieff daervan te verleenen[(c)], mits boven haere voorige vrij gewesen [+115] tijt noch 12 jaeren van medio deser[1.] in vrijdom alhier sullen continueren, sijnde den eenen genaempt Cornelis Claess. van Utrecht ende den anderen Dircq Mayer van Lunenburgh, beyde al over de drie jaeren langh in vrijdom alhier tot dienst van andere geweest ende preuve van haer comportement gegeven.

Sondagh, *den* 12*en*, windrigh weer als vooren, met swaren hagel ende regenbuyen; echter sijn vandage de vrije vissers onder hun vieren met de Chainouquas mede 't landt in gereyst, ten eynde als op den 5en passado is aengeteyckent. D'Almogende sij haer leytsman.

Dese weeck sijn partije Hollantse appel, peer ende queen[2.], mispel, etc. op eenige jonge stammen bosboomen in 't bos g'ent. Item oock in Compagnies thuynen, hoedanigh met lemoen ende orangieappel mede sal geprobeert worden, om, goet bevindende, te meer in overvloet te geraecken.

13 <*dito*>, heeft den Commandeur eens weder allomme in 't landt over den bouw, etc. visite gedaen ende onder anderen mede uytgecosen een vetten heuvel achter tegen den Taeffelbergh, boven Compagnies bosch tot een wijnbergh voor d' E. Compagnie, ende aldaer partije wijnstocken doen planten ende laten sayen allerhande saden, boonen, etc., tot preuve op een parckjen daertoe expres doen prepareren.

Soo hadde oock met eenen besien het stucq landt bij de, boven op den 11en deser genoemde, nieuwe lantbouwers uytgecosen, om d' erffbrieff op te maecken na 't[3.] opneminge ende affmetinge des lantmeters, etc., beginnende jegenwoordigh de vrije luyden (siende 't redelijck succes van de wijnplantagie van den Commandeur) mede fray aen 't wijngaerdplanten te vallen, die[4.] haer bij honderden gegeven ende[+] noch meer aengeboden worden, vermits 'tselve, na 't cooren in de grondt gebracht [+115v] is, sonder verlet van dien bouw fray geschieden can, ende dat op de magerste gronden.

14 *dito*, heel moy weer, doch hadden die van de *Perkit*, den ganschen dagh besigh geweest na anckers te soecken, niet anders opgecregen als wat stucken van touwerck, door die van de schepen nu ende dan over boort gesmeten, gelijcq als eynden van schoots, stroppen, lengen[5.] ende diergelijcke.

's Nachts woeyt vrij hard van den Zuyt-Zuytoosten, ende is vandage in een fuyck door den lantbouwer Tielman Hendricxss. van Uytrecht d' eerste palingh gevangen in de Versse-revier[(d)], wel twee mansarmen dick, vet ende delicaet.

1. *medio deser*, d.w.s. middel September.
2. kwee-pere, Afr. kwepers; *queen* is eintlik 'n meervoudsvorm van *quee (kwee)*. As dit hier, soos al die ander vrugtename, 'n enkelvoud of kollektief moet voorstel, dan is die vorm *queen* te vergelyk met *schoen* - oorspronklik meervoud van *schoe*. Vgl. *queen* in brief aan Otto Jansz. o.d. 25 Sept. hierna.
3. So in albei tekste. Vir *d'?*
4. Asof *'t wyngaerdplanten* = wingerdstokkies!
5. stroppe ‘dienende om vaten en andere zware voorwerpen op te hijsen’ (Van Dale).

15 *dito*, 's morgens liefflijck weer. Is vandage bij 't *Parkits* volck een van de Francen[1.] anckers gevist van 1600 lb., daeraen rijckelijck een halff touw van 13 duym, ende alsoo 'tselve touw nieuw ende goet was, ende daerom voor eenige sware fluyten ofte jachten can te pas comen, is 't volcq daervoor mede 20 guldens contant vereert, om de graegheyt onder deselve te houden ende voor 't ancker 40 guldens, na de reeckeninge vooren aengehaelt.

16 *ende* 17 *dito*, variabel, windrigh, ende den

18 *dito*, wat stilder weer sijnde, is den Commandeur 's morgens vroegh uytgeweest met partije volck, schoppen ende spaeden om de wegh, door den swaeren regen seer verdorven, overal te laten verhelpen, etc., ende ondertusschen oock de nieuwe vrije lantbouwers hun landerijen aff te meten.

Sijnde die van de *Parkit* tusschenwijle mede doende geweest aen d' anckervisserij, maer niet als oude strengen, dick ende dun touwerck op cunnen vinden, als oock vast geweest aen een ancker, sonder stocq[2.], dat gemerckt is[3.], omdat de lijnen wel[+] hondert vadem langs de gront, tusschen twee roeyvaertuygen slepende, beroest [+]116
waeren ende telckens overslipten, van wat canten sij oocq diverse maelen daeraen quaemen te geraecken, sulcx het, een stocq hebbende gehadt, voorseeckers soude vastgebleven ende opgecregen sijn geworden, doch alsoo 't nu plat leyt, wort bij de naviganten g'oordeelt aen dito ancker geen leet can geleden worden, als oock 'tselve ter oorsaecke voorss. onmogelijcq op te crijgen sij.

Volle maen, *Sondagh den* 19*en dito*, los regen- ende variabel, windrigh weer tusschen het Noort- ende Suytwesten, met hagelbuyen, die al de erten op de particulieren haer landt aen stucq geslagen ende bedorven hebben, sijnde van Compagnies wegen noch geen gesayt, als weynigh[4.] (beneffens andere vruchten) tot preuve op Compagnies wijnbergh, onder de voet van welcke seer vette grondt bevonden sijnde, Compagnies bouwmeester gelast is morgen de ploegh in te brengen ende bequaem te maecken, tegen May aenstaende jaers bouwtijt, met taruw te besayen, alsoo veele van 't oude landt uytgebouwt[5.], alsdan altemaelen niet sal cunnen gemest ende besayt worden, maer gedeelte moeten stil leggen braecken[6.] door manquement van genoechsame mest.

20 *dito*, los weer, is den fiscael uytgesonden om te sien off alles wel in ordre gestelt wierd ende 't gebrecq te helpen, etc.

21 *dito*, idem, tot jegen den avond, begond een stijve Z.Z.Oostesomerwint te wayen.

Ende quaemen den vrij lantbode, Jan Sacharias, neffens de vrije vissers, Pieter[+] Corneliss. van Langesondt ende Carel Broers, met haer vrije knecht, Jan Wolff, [+]116v
uyt

1. *de Francen:* genitieffunksie.
2. 'Houten of ijzeren stok, loodrecht op het dunne einde der schacht van het anker staande en er aan weerzijden even ver buitenstekende; dienende om het anker altyd zoo te laten vallen, dat eene der handen in de grond vat' (WNT).
3. met 'n boei?
4. *als weynich*, behalwe 'n klein bietjie.
5. uitgeput.
6. ongeploeg lê.

het landt weder aen 't fort, nadat nu thien dagen uytgeweest ende met eenige van des Chainouquas volck medegetrocken, na 5 dagen reysens bij haren coninck gecomen, van denselven ende de sijne seer minnelijck ontfangen ende bejegent, mitsgaders met melck ende schapen, als huysvestinge, etc., wel getracteert ende g'accommodeert waren.

Hebbende sigh de voorss. coningh oft CHOCQUE, 'twelck soo veel als coningh te seggen, ende die oock genoempt is Soesöa, noch maer met een leger omtrent 4 dagen reysens van hier ter neder gestelt ende alle sijne andre onderhoorige troupen, ofte legers, mede bij hem aff ontboden, om aldaer een goede wijl te blijven ende met ons in nader kennisse ende handelinge te treden (recht contrarie de hieromtrent woonende Saldanhars ende Caepman die ons altijt van 't binnenlants volcq soecken aff te houden) doch is sulcx maer om ons van haer[1.] legerplaetsen ende weyden onbewust, ende haerselven[2.] te houden alsoff dese ende andere tot ons niet souden gedult worden sonder haer toedoen ende geselschap, hoedanigh sij oock omtrent ons voorgeven, dat geen volcq uyt 't landt sonder haer[2.] tot ons souden comen, 'twelcq wel al te waer mochte wesen, mits sij de natie in 't landt 't contrarie van onse goede ende oprechte intentie wijsmaecken, gelijck ons langs soo meer comt te blijcken, ende sijluyden daerdoor vrij machtigh ende rijck van bestiael worden, hebbende niemandt van haer eenigh coper off craelen meer om de armen, ooren ofte halssen, maer alles aen dese Chainouquas ende Saldanhars tegen bestiael verhandelt,[+] daer sij echter niets van aen ons te verhandelen brengen, maer wel haer uytgeslooft, out bestiael, 'twelck evenwel vooralsnoch soo ingesien[3.] wort [+117]
opdat bij tijt ende wijle de binnenlants natie beter tot ons gewent ende verseeckert worden van der Nederlanders oprechte intentie om met alle ende een yegelijck, sonder onderscheyt, vruntschap te maecken ende onderhouden, te meer dewijl men nu dees ende dan weder dies[4.] volcq siet affcomen ende volgensdien geen partije, maer elcq voor even goet vrunt aen te haelen, ende dogh principael oock op te passen dat de Goringaiquas, ofte Caepman, ende de Tabacqdieven, ofte Gorachouquas, d' E. Compagnie (gelijcq voorleden jaer beoorloght) geen al te groote hinderpaelen in desen alles en[5.] worden, dewijl men bevindt als het binnenvolcq[6.], nu ende dan oyt off oyt bij geweest, d' onse niet anders als met alle minne ende vrundelijcheyt hebben onthaelt ende getracht nader met ons in kennisse te comen ende handelen, etc.

Hebbende desen Soesöa, welcken den rechten CHOCQUE offte coningh van de Chainouquas is, aen den Commandeur een jongh ossjen gestuyrt ende versocht daertegen wat roode coraelen, etc., van hem te mogen sien, tot teycken van genegentheyt, om nader te willen met hem allieren[7.], ende dat d' onse daer in 't landt bij hem wilden met de coopmanschappen comen om te handelen, soude ons bestiael genoegh

1. die Chainouquas se.
2. die Saldanhars en Kaapmans.
2. die Saldanhars en Kaapmans.
3. aangesien, aangekyk.
4. *dees* en *dies* is genitief: volk van hierdie en daardie (opperhoof).
5. Negatiewe partikel: nie word nie.
6. volk van die binneland.
7. alliansie sluit.

laten negotieren, alsoo een seer out man sijnde ende daerom niet wel cunnende gaen, selffs aen 't fort comende, gaerne den ommegangh van de Duytsen selffs+ voor oogen wilde sien, daer hem sijn volcq (hier geweest sijnde) al vrij wat meer +117v aff wisten te vertellen als hij wel coste geloven, etc., gelijcq oock veele van sijn volcq die daeromme met menichte, tot vrouw ende kinderen incluys, van wel een dagh reysens waren comen loopen om de voorss. vrije luyden te sien, als hebbende noyt andre als hun eygen natie gesien, elck niet wetende wat vruntschap sij ons volcq doen soude, verclaerende oocq de twee persoonen, met d' onse heden geretourneert, dat se noyt schepen voor dato oock gesien hadden.

Desen Heer ofte coninck, seer out geworden sijnde, soude (volgens d' overtalinge[1.] van Douman ende Douckema, door Eva in Duyts perfecter doende ende nader ons wetende te beduyden ofte te verstaen te geven) maer een eenigh soon hebben. gelijck de voorsz. vrije luyden volgens alle ogenschijn oock gemerckt hadden, welcke hij jegenwoordigh in sijn plaetse 't regement van 't rijcq had opgedraegen ende doen erkennen voor coninck, eenlijck[2.] den oppertitul ende alle rijckdommen ende domeynen, soo langh hij leeft, aen sigh houdende, als oock de hooghste eere, die hem (bij[3.] sijn zoon, present wesende) altijt eerst aengedaen ende dan gelijcke eere ende respect sijn soon als erffgenaem ende successeur van de heerschappije, etc. bewesen wordt, schijnende dese volgens de vertaelinge als boven van soo grooten ontsagh te wesen, dat Oedasöa, noch niemant van al sijn onderhoorige Cochoquas, noch andere, met ons sullen derven comen handelen, soolange dese Chainouquas+ hier dus dicht bij leggen, maer nu se soo nae comen, plaets voor deselve inruymen +118 ende hem sullen comen begroeten, met vereeringe van bestiael, etc., tot bethooninge van schuldige onderdanicheyt, als sulcx aen hem, volgens sijn qualiteyt, schuldigh wesende ende representerende den naesten van den oppersten coningh, 'twelcq den HAMCUNQUAR soude sijn, die wel mede in matte huysen woont, maer noyt heen ende weer treckt, ende sijn onderdaenen haer, beneffens 't bestiael, oock erneren met d' aenplantinge van het costelijcke cruyt dacha[4.], daer se bedwelmt van worden in de hersenen, als van amphioen[5.], ginje[6.], stercke tabacq ofte brandewijn ende diergelijcke, ende waeromme dese natie daertoe oock seer genegen sijn.

Den oppersten dan van dese Hamcumquas die (soo ons vertaelt wort) altijt vast woont in ontelbare menichte van huysen, zeer verre ende diep, omtrent midden tusschen beyde de zeen van 't Caepse landt, soude wesen den opperheer van al het Hottentoosgeslacht ende met een cort woordt genoemt worden den KHOEBAHA, dat is soo veel als den oppersten van alle de coningen ende lantsheeren, als sulcx dit

1. vertolking.
2. alleen, slegs.
3. deur.
4. Vgl. noot o.d. 21 Junie 1658.
5. opium. *Amfioen* kom via Arabies en Portugees van Grieks *opion* en is dus etimologies dieselfde woord.
6. ginseng?? Afgesien van vormbesware teen die gissing is *ginseng* 'n ‘medical root which has an extraordinary reputation in China as a restorative’ (Yule & Burnell: *Hobson - Jobson* s.v.) maar het dit geen bedwelmende uitwerking nie.

woort ten vollen beduydende, want KHOE[1.] is te seggen ende beduyt dit alles, naementlijcq: een hoogen bergh, rijck, geluckige coningh, ende *Baha* wil seggen: die van alles moet onderdanigheyt bewesen worden; sulcx dat hij soude sijn eygentlijck[+] als keyser van het Hottentoos geslaght ende den gemelten Chainouqar (daer d' onse nu bij sijn geweest) naest hem den aensienlijcxsten van de coningen, [+]118v wordende genoempt den

KHOEQUE, dat is eygentlijck ende recht te seggen: den coningh, wesende desen sijnen naeme, als boven geschreven, Soesöa, ende sijn gemelten soons naeme Goeboe, die hij, als voorsz., 't regiment[2.], vermits sijn ouderdom, voor sijn doot heeft overgegeven ende daerom genoempt wort KHOEQUÖA[3.], ofte successeur des conings, ende daervoor oock erkent wort; anders worden koninexkinderen (noch niet in eenigh gesagh ofte regiment gevesticht sijnde) generaelijck genoempt KHOEQUE KONE, naementlijck soonen ende dochters dooreen, doch den soon ofte prins: 'KHEYSA, de dochters KHOEQUE ACHEBASIS ende d'edelijcke KHOEQUEBJ, dat is generalijck te seggen: volck van coninexklijcq geslaght.

HUMQU is een gestelt ofte gecooren heer ofte gouverneur over 't volcq, doch een persoon echter van de grootste, doch geen coninexklijcq affcompst, gelijck als Oedasöa, den oversten der Saldanhars, soo genoempt ofte g'intituleert worden, ende Ngnonnomöa, sijn tweede offte adjunct, wort genoemt CHAMHUMA, dat is mede- ofte tweede heer van sijn streeck lants, volcq ofte provintie, etc.

HUMQUE worden oocq genoemt d' overste der Charigurquas, als sijnde d' aensienlijcxste uyt haer landt gebooren, maer cunnen alle door den gemelten Soesöa ende sijn soon uyt al haer gouvernementen ende gesagh gedegradeert, verstooten ende verbannen worden, dogh geschiet sulcx selden, als[4.] om groote reden, ende dan oock niet sonder onlusten ende oorlogh, des sigh met tamelijcke bethooninge van eerbiedicheyt laet geseggen.

[+] De Gorachouquas ende Goringhaiquas, naementlijck de Tabacqdieven ende Caepmans, worden onder de groote maer genoempt KHOESANHUMA, dogh sij [+]119 selffs alle arrogeren haer echter al mede den titul van KHOEQUE over hare troupen, daer se <haer> veeltijts oorlogh over den hals haelen ende daerom voor de Chainouquas sulcx openbaerlijck niet wel derven laten blijcken ende volgensdien van hare minderen te cleynder ontsagh hebben, voornamentlijcq als Soesöa hieromtrent verschijnt, die nu, nae 't seggen, voornemens soude sijn tot op een à twee dagen reysens bij ons te comen blijven woonen, verstaende den KHOEQUE Soesöa ende sijn soon Goeboe met haer leger, altoos principael om geduyrigh met ons te verkeeren ende sijn andre troupen maer aff ende aen te laten gaen weyden, 'twelcq soo uytvallende, wel een goede ofte de rechte ende langh na gewenste saecke voor d' E.

1. Kroenlein: *Wortschatz der Khoi-Khoin*, s.v. !*khù*, reich, vermögend; reich sein, vermögend sein' (bls. 225 b.)
2. regering.
3. *Khoeque*, *Khoequa*, afleidinge van bostaande! *khù*? De afleiding van die orige titels bly aan deskundiges voorbehou.
4. behalwe.

Compagnie mochte wesen, vermits[1.] d' authoriteyt die schijnt dat desen onder sijn volcq heeft, ende daeromme de conditien met hem aen te gaen, te beter sal cunnen staet op te maecken wesen[2.]. Wat uytcomst Godt de Heere de saecken sal gelieven te geven, wil den tijt leeren.

Ondertusschen sijn sijne twee domesticquen (met de voorsz. vrije lantreysers geretourneert) wel onthaelt ende onse meeninge door de tolckinne Eva (goet Duyts ende redelijck Portugees hebbende leeren spreecken) grondigh te verstaen gegeven ende gerecommandeert alles haeren Heere recommandabel[3.] over te seggen, werwaerts[4.] sij voornemens sijn morgen weder te vertrecken met eenige vereeringen[+] voor denselven, daertegen belooft claer te maecken[5.], dat haer wel beviel, te meer dewijl den Commandeur seyde gaerne Soesöa te erkennen als vader ende sijnen soone Goeboe als broeder, om alsoo als volck van een[6.] natuyr met den anderen te verkeeren, ende waerdoor den ouden man (maer een eenigh grooten zoone hebbende) in sijn outste dagen noch een ander ofte tweede soone[7.] soude aenwinnen, die genegen was hem te beschicken alle dingen, wat[8.] hij uyt alle oorden van de werelt begeerden, waerdoor sijn naem grootelijcx coste vermeerdert ende verbreyt worden, jae in grooter achtinge comen, selffs bij den KHOEBAHA, als hem alle vreemdicheden door onsen ommegangh sullende cunnen beschicken, etc. [+119v]

Welcke voorsz. domestycken, den eenen genaempt Oocktis Kouköa ende den anderen Hanhumma, versorgers van haers heeren groot ende cleyn vee, naderhandt in des Commandeurs camer voor een groote spiegel gebracht sijnde, schenen heel als g'altereert te sijn, dan meenende volcq in een ander camer ende dan weder siende haer eygen ende ander persoonen, imaginerende spoock te sien, soodanigh dat Eva, Doman ende andere Hottentoos bij 't fort woonende, genoech te doen hadden haer 't rechte verstant wijs te maecken, ende soo heeft men met die vreemde luyden hier veeltijts wondre cluchten ende vermaeckelijcke vremdicheden, etc.

22 *dito*, noch al harde Suyt-Suytooste-, drooge winden, sijn de voorsz. domestycken[+] van Soesöa ende sijnen soone Goeboe, om aen haeren Heeren te brengen, tot teycken van genegen vruntschap ende nader alliantie, etc., met deselve te maecken, ende in recompense van 't gesonden ossjen aen den Commandeur, tot vereeringe ter handt gestelt: voor elcq 9 bossjes roode coraelen, 6 stocken geel coper, 1 spiegeltjen, 6 pijpen ende een pondt tabacq off 1½, sijnde omtrent sooveel als waervoor men 5 à 6 beesten reuylt; des haer die vereeringe seer scheen te bevallen ende genoechsaem bethoonden deselve haere gemelte Heeren op 't hoogste soude aengenaem sijn ende bysondere genegentheyt verwecken om nader bij te comen, soo haest maer de wateren in de revieren wat gevallen waren, daer se nu gansch qualijck met hun beesten deur costen comen door den extraodinairen regen, dit saysoen 't landt overal [+120]

1. weens, danksy.
2. Woordorde!
3. aanbevelend, aanprysend.
4. nl. na hulle Heer.
5. vereringe beloof om teen môre klaar te hê.
6. dieselfde, eenderse.
7. nl. Van Riebeeck.
8. Samevattende betreklike voornaamwoord: alle dinge wat hy (maar)... begeer.

seer g'innundeert hebbende, jae twijffelde<n> niet off souden[1.] selffs in persoon den Commandeur genegen sijn te comen besoecken, vermits sijluyden door de gemelte vereeringen een genegen hert tot hem soude bemercken. Waerop men haer geantwoort heeft dat wij begeerigh ende gereet waeren deselve met alle eer ende respect, etc., te ontfangen ende onthaelen, ende voorts al ons leven met deselve als eygen bloetvrunden om te gaen; item oock, volgens het voorstel van meergedachte haere Heeren, wanneer sij nader sullen gecomen ende 't landt droger geworden sijn, alsdan over en weer alle dagen ons volck met de sijne, neffens bestiael[+] ende coopmanschappen, te laten reysen ende traffiqueren, tot dien eynde seer gaerne sullende sien dat deselve aen 't fort comen, om haer veelderhande [+]120v
dingen te verthoonen ende laten sien, waerinne sijluyden 't beste behagen mochten hebben, om haer dat dan te versorgen[2.], soo veele sij sullen gelieven te begeeren. Na welcke ende meer redenen van nodiginge ende aenlock, deselve elck mede met drie bossen coralen, tabacq ende pijpen, etc., beschoncken ende na genoten tractement hare cnapsacken met broot gevult sijnde den

23*en* <*dito*>, 's morgens vroegh met heel moy weer bysonder vernoeght sijn vertrocken, nadat haer van den Commandeur door Eva doen seggen was dat hij hare Heeren toewenschten duysent jaeren levens met veele kinderen ende rijckdom van vee, als wesende dese maniere de aengenaemste begroetinge, presenterende eenige van d' onse weder met haer te laten gaen tot geleyde; maer sij excuseerden 't, vermits het te moeyelijck reysen ende sijluyden te becommerlijck daeromme voor d' onse waeren, dat deselve in 't overswemmen van de reviere hier off daer mochten comen te verdrencken, ende dan soude hare Heeren niet derven uyt droeffheyt ende beschaemtheyt nader comen. Sulcx sijluyden daermede affscheyt naemen ende bysonder vernoeght na huys keerden. D'Almogende geve met dit vreemde volcq wat goets voor d' E. Compagnie magh uytgewerckt worden; sijn noch heel vreempt, ja hebben noyt soo na[3.] de zee geweest dat se scheepen in 't water, noch ander volcq als haer eygen lants Hottentoos-natie oyt gesien hebben, ende wort des te meer gesubstiliseert[4.] om de Caepmans den ommegangh met haer soo veel mogelijck (politycq) te becommeren[5.] ende aff te snijden, waertoe het reyssen van d' onse met[+] haer, tot geleyde met roers, quansuys over ende weer ende sijluyden om de te handelen beesten na 't fort te drijven, een goede saecke ende de naeste [+]121
middel wel sal wesen om oocq de schadelijcke verwisselinge van haere schoone tegen Caepmans slechte beesten voor te comen.

24 *ende* 25 *dito*, betrocken lucht, variabel weer ende is door 't *Parkits* volcq gister gevist een dregh van 50 lb. met wat stucken touw ende heden dito galjot gestuyrt na 't Robben-eylandt met navolgende

1. d.w.s. die Soesoa en sy seun.
2. besorg.
3. naby. So in albei tekste.
4. Skryffout vir *gesubtiliseert*, subtiel gemaak, ingelig?
5. moeilik te maak.

‘Memorie tot ordre voor d' opperhooffden

Dewijl men met de Zuyt-Zuytoostewinden in 't anckervissen gansch niet can uytrechten, soo sullen Ul. soo haest dié off een ander goede wint dan wat deurcoelt, haer spoedigen eens in der haest te seylen nae 't Robbeneylandt ende aldaer innemen de seylen, touwen, mast, neffens alles wat daer noch verder van 't *Schape-jachtjen* opgespoelt ende in bewaringe is, tot vlaghvleugels, spillen ende anckerstockjens incluys, mitsgaders oock met eenen 't vrackjen laeten sloopen ende alle hout, noch eenichsints gebruyckelijkck tot knies, schoyingh offte andersints, mede al herwaerts brengen onder behoorlijcke notitie daervan aff te nemen. Ende aengaende de rest dat nergens anders als tot branthout bequaem is, sullen Ul. van haer[1.] volck, met hulp van die van 't eylandt sijn, laeten brengen op den vuyrbergh bij het baacken, daer men dogh anders uyt de Hout- ofte[2.] Saldanha-bay, branthout toe haelen ende laeten brengen moet; des hierdoor dan een tochjen sal worden uytgewonnen, ende waeromme Ul. oock gerecommandeert blijft 'tselve soo haest als emmers doenlijck is te laeten volvoeren, om in der ijl weder hier te wesen ende aen 't anckervissen te[+] vallen, tot vorder suyveringe deser rheede.

Ul. werden oock mede gegeven 2 pijen[3.], 2 baytjens[4.], 2 St. Thomese ende een [+]121v
Indis negroscleden[5.], tot cledingh voor de slaeven aldaer, die dan aen Otto[(e)] cunt overhandigen ende vernemen off den jongen, genaempt Pieter Janss. Sampus, hem noch soo ongehoorsaem tegen Ot aenstelt, 'twelck soo bevindende, sullen Ul. denselven mede hier brengen ende soo lange een van U volcq daer laeten, doch soo, bijaldien hem voorss. jongen sal gebetert hebben, sult niet behoeven. Hiermede behouden reyse gewenscht, sullen wij 't voorige U neersticheyt bevolen laten, ten eynde haest wederom mooght comen.

In 't fort de Goede Hoope, adij 25en September anno 1660.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck.’

Beneffens welcke bovengeschreven memorie de gemelte opperhooffden oock ter hant gestelt is navolgend briefken geschreven aen Otto Jansz.:

‘Hierneffens compt met 't *Parkytjen* 2 pijen, 2 baytjes[4.] ende twee St. Tomese negroscleetjes, tot cleedingh ende verschooningh voor de slaven, te weten voor elcq evenveel, ende een Indiaens negroscleedt voor 't kint daer de slavin mede swanger gaet, dat Ul. haer niet eer geven sal, voor sij daervan verlost is.

1. d.i. die volk van *Ul. (Uluyden* of *Ulieden). Ul.* word hier dus gevoel as *derde persoon*, meervoud. Anders sou ons *uw* i.p.v. *haer* verwag het.
2. = *off(te) de:* teenstelling, nie gelykstelling nie.
3. ongeveer: jasse.
4. Dit is eienaardig dat hierdie vindplek - sestien jaar ouer as die oudste aanhaling in WNT - in die literatuur oor die afleiding van *baadjie*, byv. by Hesseling, Bosman, Boshoff nie gegee word nie.
5. I.p.v. *een Indis negroscleden* (sic) kry ons kort hierna in die brief aan Otto Jansz. *een Indiaens negroscleedt: -cleden* sal wel 'n vergissing wees en die onderskeiding tussen *Indies* en *Indiaans* is later ingevoer.
4. Dit is eienaardig dat hierdie vindplek - sestien jaar ouer as die oudste aanhaling in WNT - in die literatuur oor die afleiding van *baadjie*, byv. by Hesseling, Bosman, Boshoff nie gegee word nie.

Soo den jongen Pieter Janss. Sampus noch even ongehoorsaem blijft, den schipper is belast hem dan hier te brengen, in plaets van een ander uyt het galjot.

+ Den oly tot U ransoen, laest vergeten, gaet jegenwoordigh oock mede, insgelijcx een halve legger onsuyver graen ende cruymelbeschuyt[1.] voor de verckens die jongen hebben, ende sendt ons de twee queen[2.], daer Ul. laest van geseght hebt om hier op te leggen ende mesten, verstaende soo se volwassen sijn, anders sullen wij in de plaets twee volwasse burgen verwachten. Ende laet ons telckens weten hoeveel datter sulcke volwassen queen[2.], seugen ende burgen wel sijn, om die dan telckens te laten haelen ende hier te doen mesten, alsoo daertoe over te senden te veel omslagh ende moeyten geeft. Soo sullen wij nu mede verwachten hoeveel oyen, rammen ende hamels datter sijn. Item oock off daer niet noch wel een Hollantse ram off twee nodigh onder de oyen sal wesen, om U die dan te beschicken van die hier fray bij de vrije luyden aengefoct worden. +122

Let wel op het vuyren ende blijft gegroet van Ul. vrundt.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck.'

Sondagh den 26*en*, weer ende wint als vooren. Is na 't sermoen 't navolgende biljet voor de peuy[3.] gepubliceert ende g'affigeert, van inhoude als te weten:

'Alsoo gemerckt wordt dat bij sommige lantbouwers gansch weynigh acht geslagen wordt om vóór 't drooge saysoen, dewijl de gront noch sacht is, haer gegeven landt voorts te breecken ende om te ploegen, waertoe hun de beesten tot maer 12 guldens 't stuck (op credit noch oock) sijn verstreckt, maer dat deselve haer meer beijveren om vrachten hout voor d' een ende d' ander, jae selffs voor de Francen, te voeren[4.] ende daerdoor hun beesten seer matteren[5.] ende onmachtigh+ tot de ploegen maecken, tot groote verachteringh van den corenbouw en de verder culture, etc., +122v - Soo is 't dat de lantbouwers bij desen wel expresselijck verboden wort eenigh hout, anders als tot hun eygen brandt, meer te voeren voor 't begin van de maent November aenstaende, ende dat sijluyden haer tusschenwijlen sullen hebben besigh te houden haer ongebroocken landt voorts om te ploegen, sonder meer vrachten hout aen te brengen als eens ter weeck, namentlijck Saterdagh off Sondagh, 's morgens voor 9 uyren, op pene van verbeurte des[6.] vrachten houts voor

1. Die *gruys van broot* uit die brief van 7/8/1660.
2. onvrugbare diere, in hierdie geval varkensogge. Eintlik is *kween* enkelvoud, die meervoud *kwene(n)*, soos in Afr. Reeds in die 17de eeuse taal kom egter 'n enkelvoud *kwee* meervoud *kweën*, *queen*, voor, wat WNT as 'n vergissing wil beskou. M.i. het ons hier te doen met die teenoorgestelde ontwikkeling wat ons sien in Ndl. enkv. *schoen* (i.p.v.) *schoe*. Vgl. noot 2, bls. 262 hiervóór.
2. onvrugbare diere, in hierdie geval varkensogge. Eintlik is *kween* enkelvoud, die meervoud *kwene(n)*, soos in Afr. Reeds in die 17de eeuse taal kom egter 'n enkelvoud *kwee* meervoud *kweën*, *queen*, voor, wat WNT as 'n vergissing wil beskou. M.i. het ons hier te doen met die teenoorgestelde ontwikkeling wat ons sien in Ndl. enkv. *schoen* (i.p.v.) *schoe*. Vgl. noot 2, bls. 262 hiervóór.
3. stoep (voor die kat van die fort?).
4. vervoer, aanry.
5. afmat.
6. Sic!

d' E. Compagnie, alsoo sulcx tot best van 't gemeen aldus verstaen wort te vereysschen.

In 't fort de Goede Hoope, adij 26en September 1660.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck.'

27 *dito*, fray weer met variable, drooge luchjens. Sijn omtrent 30 persoonen van de Cochoquas aen 't fort gecomen met drie oude koeyen, 1 kalffjen ende 27 schaepen, die alle meest voor koraelen ende tabacq ingereuylt wierden, relaterende ons den tolcq Doman ende de tolckinne Eva dat Oedasöa den coningh ofte oppersten der Chainouquas, genaempt Sousöa, ende sijnen zoone, Goeboe, door sijn gecommitteerde hadden laten begroeten, ende na drie dagen wachtens op hun versoeck consent gecregen[1.] om bij ons vooreerst noch te mogen blijven omgaen ende handelen, ende dat hij[2.] (met Oedasöa dichter bij gecomen sijnde) nader soude spreecken, hebbende de Chariguriquas ende Gorachouquas mede haer schuldige begroetinge door gecommitteerde laten doen, ende de Goringaiquas ofte Caepmans hun saecken soo weten te beleggen, dat sij voor de beste ende leytsluyden[3.] van den voorsz.[+] Soesöa ende zoon aengenomen sijn, seggende Eva dat de Caepmans al de Hottentoos te slim sijn; ende aengaende de Vissers ofte Watermans, sulcke [+123] arme, caele gasten, dat se haer niet eens ergens derven bijvougen, maer hun al onder Compagnies resort houden, tot dienst van den borger, etc. in 't vissen, wassen, schuyren, etc., 'twelcq deselve al vrij adcommodabel[4.] valt.

Op dit goet bescheyt dat Oedasöa van Sousöa ende zoon gecregen hadde, hoopten Eva dat hij niet soo verde wegh wijcken soude als sij wel gevreest hadde, maer soo na noch blijven soude dat sij haer volcq noch somtijts soude sien hier comen, alsoo sij wel wiste dat het hun een groote penitentie soude sijn van den tabacq, etc., versteecken te blijven.

Waerop wij haer induceerden[5.] dat Oedasöa, in plaetse van te landewaerd in, soude wijcken na de Noortsijde van de Saldanha-bay, daer wij dan de *Perkyt* soude senden om van hem jonge koebeesten ende schaepen te reuylen, alsoo de *Perkyt* geen groote, oude beesten soude cunnen overvoeren, etc., 'twelcq sij scheen te begrijpen goet te wesen ende haerluyden te induceren. Sulcx soo willende uytvallen, soude men op twee plaetsen, hier met de Chainouquar, ende daer met al de Saldanhars den handel cunnen waernemen.

Maer seecker ander volcq, genaempt Hesaquas[6.] (bij ons noch noyt hooren noemen, rechte dacha-maeckers van de Hamcumquar, ende noch grooter volcq als de voorgemelte Chainouquas sijnde, van de Saldanhars in spraecke soo different dat se

1. Kyk einde fol. 117v hiervóór, waar betoog word dat Oedasoa ondergeskik was aan die Sousoa.
2. Die Sousoa.
3. leidsliede, raadgewers.
4. gerieflik.
5. voorgestel het; aan die hand gegee het.
6. Dieselfde as die *Hosaqua* van 28 Sept. (bls. 273) hierna.

malcanderen niet verstaen cunnen als door vertalinge van de Chainouquas) seyde+ sij dat hadde van hem laten gaen[1.] de Saldanhars, Caepman ende al wat +123v hieromtrent was, hem plaets inruymen soude, als willende niemandt ter werelt langer hieromtrent lijden[2.], ofte indien se niet bijtijts vertrocken, dreyghde hij al van verre dat hij se alle soude weghjaegen, tot den Chainouquar incluys, ende selffs hieromtrent blijven om met het Duyts volcq alleen te handelen ende om te gaen. Ten dien eynde, als de sterckste sigh arogerende, wilden hij het hier comen overal in besit nemen. Sulcx doende, wel wat wonders mochte in til[3.] wesen. 't Uytval sal den tijt leren.

Altoos begint te blijcken, dat langs soo vreemder volcq van ons kennisse in 't landt crijgt ende elcq even seer genegen soude sijn liever selffs met ons te handelen als door haere tusschen beyde wonende buyren. Op welcke redenen wij dan oocq te meer fondament naemen[4.] de Cochoquas te raden na de Saldanha-bay en de Caapmans na de Hout-bay te gaen, vermits men haer daer met de *Perkyt* can bijcomen. Maer off haer de Caepmans wel weder in die fuyck sullen derven begeven, is twijffelachtigh, vermits haer tot noch soo wat buyten schoots van ons met haer leger ende bestiael blijven houden ende haer vrij beter in de gratie van den Chainouquar hebben weten te brengen als Oedasöa (die noch wat crigel[5.] schijnt ende daerom niet al te ootmoedigh can vallen) apparent omdat de Caepmans wel mercken dat het doch qualijck mogelijck sal wesen de gemelte Chainouquas ende andre uyt[6.] lant langer van ons te diverteeren, welcke hoorende dat een volck hier op 't landt is comen woonen waervan alle coopmanschappen als uyt d' eerste handt te crijgen is, selffs+ genegen sijn aff te comen, ende waerop andere, noch dieper in 't landt, daer dese haere waeren weder aen verhandelen, oock van ons hoorende, +124 de Hollanders mettertijt 't gansche landt door sullen bekent worden ende alsoo, bij verloop van jaeren, die van Monomotapa haer volcq mede wel eens mochten herwaerts senden, welcke dan, siende de civile bejegeningh geconsidereert tegens de superbe heersingh[7.] der Portugesen, wel al soo lieff haren handel der tanden[8.] ende gout, etc. met d' E. Compagnie als die van Mosambicque ende Soffola mochten comen drijven, als woonende soo heel veel verder niet van hier. Doch dit is een saecke die lange jaeren vereyscht, maer om de voorgeroerde reeden sigh van wat schijn van apparentie[9.] wel soude beginnen te laten aensien, etc.

Twee outste van Oedasöa's raetsluyden, met de bovengemelte veehandelaers medegecomen, hadden door Eva laten seggen dat se den Commandeur morgen vroegh wel eens alleen wilden spreecken; des den

28*en*, 's morgens in sijn comptoir geroepen ende daerbij d' ordinaris raetsper-

1. *van hem laten gaen*, berig gestuur het; beveel het.
2. toelaat, verdra.
3. *in til*, gewoonlik *op til*, op koms, in aantog, te verwagte.
4. tot die vaste besluit gekom het. Vgl. noot 2, bls. 318, Deel I.
5. Ongediftongeerde vorm van *krijgel*, weerbarstig, prikkelbaar, verwant met Nieu-Ndl. *kregel*.
6. *uyt 't*.
7. *geconsidereert.... Portugesen*, vergeleke met die trotse dominering van die Portugese.
8. d.i.olifantstande.
9. *schijn van apparentie*, mate van waarskynlikheid.

soonen, seyden sij: dat Oedasöa liet weten, men hem nu emmers niet wilde[1.] uyt de gedachten verwerpen met den Chainouquar, willende niet nalaten, soolangh hij gedult wierd, met ons te handelen, ende tot welcken eynde hij aen Sousöa oock hadde consent gevraeght ende vercregen, die hij anders sooveele[2.] niet wel soude cunnen tegemoet gecomen hebben, ende welcken Sousöa, na 't seggen deser twee outsten, dito consent te eer geaccordeert had, om met Oedasöa's macht de voorss. dreygende Hosaqua[3.] te beter van hier te mogen houden, anders meenden deselve datter weynigh gehoor voor Oedasöa soude gevallen hebben, alsoo hij geen goet[+] hert op Oedasöa is dragende, vermits Oedasöa Goeboe, wat onstercq op seecker [+]124v plaets gelegen hebbende, sijn zoons wijff had affgenomen, dat[4.] de laest overleden vrouw van Oedasöa, Eva's suster, is geweest; sulcx dese tolckinne swagerinne van beyde dese groote heeren soude wesen, soo sij ons altoos[5.] wijs maeckt, doch andere mede confirmeren, hebbende desen Goeboe nu de suster van Osinghkimma, ofte dochter van Gogosöa, overste der Caepmans, ende waerdoor sijluyden oock te meer in Sousöa ende sijns soons gratie staen, schijnende het Eva met alle man te houden[6.], behalven de Caepmans, die jalours op haer vallen, vermits sij (soo sijluyden meenen) ons te veel van haer legenten[7.] ende gelegentheyt deses lants openbaert, etc., 'twelcq oock waer is, want sonder haer souden <wij> noch van al veel dingen niet weten, hoewel sij somtijts oock wel op een leugentjen bevonden is.

Oedasöa wierde dan op voorss. sijn ontbiedinge na vereysch g'antwoort, dat aen onse sijde geen twijffel wilde stellen, alsoo wij niet genegen waeren van ymants vruntschap aff te scheyden maer al vaster in te wortelen, ende dát met alle menschen die haer maer aen ons quamen openbaeren, ende ten eynde hij sigh daervan emmers verseeckert houden mochte, soo wierd hem met dese 2 outsten, boven de vereeringe aen haer, eenige plaetjens coper, coralen ende tabacq, tot onderhoudinge van vruntschap, toegesonden, dat haer aengenaem scheen te vallen. Item oock d'inductie[8.] haer gedaen wegen de Saldanha-bay, hiervooren genoteert.

Sij wisten oocq te verhaelen, dat Chorou, overste der Gorachouquas (een lange wijle met Gnonnoma[9.] te samen bijeen gelegert hebbende geweest) gescheyden[+] ende in oneenigheyt geraeckt waren, overdat[10.] Chorou Gonnoma's vrouw listelijck [+]125 had weghgenomen, ('T vrouwenroven schijnt hier claarder te blijcken, dat wonderlijck dogh bij ons meermael gehoort is) ende waerover sij een wackeren cans tegen den anderen al souden aengegaen ende gewaeght hebben, maer dorsten sulcx nu om Sousöa niet doen, schijnende off hij se dan (die ongelijck heeft) wel verbannen ofte degraderen mochte. Altoos schijnt[11.] off elcq even groote vreese voor desen

1. sou.
2. in so 'n mate.
3. Die *Hesaquas* van fol. 123 hiervóór.
4. Betreklike voornaamwoord, het betrekking op die voorafgaande *wijff*.
5. ten minste.
6. *met alle man te houden*, met alle partye bevriend te wees.
7. So in albei tekste; *legendes* in die betekenis: ‘verhaal van iemands daden. Vaak met ongunstige bijgedachte’ (WNT VIII, 1390)?
8. voorstel.
9. Vir: *Gonnomoa*.
10. Kyk noot 2, bls. 139, Deel I.
11. *schynt 't*.

Sousöa's authoriteyt soude hebben ende over den van ver dreygenden Hesaquas noch meer, mede twee oversten hebbende, dat alle beyde groote heeren sijn, ende 'twelcke[1.] sonderlinge speculatie mitsgaders ons soo allenskens al meer ende meer openinge ende kennisse van dese lants natie geeft. D'Almogende verleene uyt 't een ende 't ander langs soo meer gelucq ende voorspoet ten beste van d' E. Compagnie.

29 *ende* 30 *dito*, goet weer ende 't luchjen betrocken Noordtwestelijck, quam daermede de *Perkit* van 't Robbeneylandt te retourneren, hebbende sijn saken volbracht.

Soo quaemen oocq gister uyt de Saldanha-bay geseylt de twee vrije luyden vaertuygen, de *Peguyn* en de *Zeeleeuw*, 't een met traen ende vis ende 't ander met robbevleys voor de slaven, relateerende die vrije luyden dat Ankaisöa, Caepmans adherendt, met sijn halve leger daer aen de Suytsijde lagh ende sijluyden van denselven maer twee schapen hadden cunnen reuylen, door mancquement van tabacq. Ende eenige van de Cariguriquas (daer oock sijnde) hadden gemelte vrije luyden gevraeght off er geen vreempt volcq, diep uyt het landt, aen 't fort verschenen was,[+] een teycken dat derselver compste al vrij herwaerts aen verspreyt is. D'Almogende geve maer dat se (comende) lustigh wat handelen willen ende d' E. Compagnie met deselve in beter verstant als de hieromtrent woonende geraecken mogen. [+]125v

Die van de *Perkyt* waren besigh 't mede van 't Robbeneylandt gesloopte hout ende ijserwercq van 't verongelucqte *Schape-jachjen* te lossen, om met 't eerste stil weer wederom aen 't anckervissen te vallen, etc.

's Namiddags quam den oppersten ofte coningh van de Chainouquas, genaempt Sousöa, selffs, met sijn soons vrouw, op een grooten os sittende[2.] ende geleyt wordende door een van de ruyterwachters, binnen 't fort gereden, daer sij door een van sijn volcq op de schouderen affgeholpen wierd, medebrengende[3.] 33 stucx oude ende jonge koebeesten, die altemaelen voor coralen, ende 15 schapen, welcke voor coper, tabacq ende pijpen ingereuylt sijn, mitsgaders voorsz. Sousöa ende volcq vrij goede cier aengedaen, seggende dat hem sijn volcq geseght hadde den Commandeur sijn zoon voor broeder ende hem voor vader wilde aennemen, ende dat hij derhalven daerom sijn nieuwen soon eens quam besoecken, ende besien wat het voor een man was, etc., waerop na vereysch g'antwoort wierd ende over ende weder presentatie gedaen van onveranderlijcke ende altijtduyrende vruntschap te onderhouden, seggende ten dien eynde noch nader wilde affcomen, opdat men den anderen te beter over ende weder souden cunnen bereyssen om coopmanschap te drijven, daer hij hem, soo 't scheen, seer genegen toe thoonden, werdende derhalven met kees[4.], vers broot ende suycker in een tinne schotel getracteert ende op een matjen in des Commandeurs camer met voorss. smeerige princesse (sijn soons vrouw) te sitten[+] geset[5.], sulcx noch noyt ymandt gedaen is. Item oock eens op de claversingel ge- [+]126

1. I.p.v. *welcke*.
2. d.i. die vrou, die ‘smeerige princesse’ van hieronder.
3. d.i. die Sousoa.
4. Wisselvorm van *kaes*. Vgl, noot 1, bls. 279 en noot 2, bls. 284.
5. laat sit, laat plaasneem.

speelt[1.], alle 'twelcke hem wonderlijck aengenaem scheen, mitsgaders 't bier, Spaens ende France wijn, seer wel smaeckten, doch soo veel niet na sigh nam dat beschoncken wierd, werdende sijn volcq op de voorsael met hard broot ende brandewijn soodanigh getracteert, dat se lustigh songen ende sprongen ende wonderlijcke aperijen aenrechteden.

Voorsz. Sousöa en de soons vrouw, de huysingen onder ende boven hebbende laeten besien ende gevraeght off er wel volcq in 't landt woonden die mede sulcke huysen hadden, antwoorde jae, maer wat op[2.] ander maniere ende oock vast woonende, wijsende naer den ringh aen des Commandeurs vinger, dat die luyden oock sulcq gout hadden ende wijders aen 't eynd van sijn eygen pingh[3.] hoe groote ende cleyne, witte, blinckende gesteenten hij bij deselve oock gesien hadden; waerop hem fauce ende fijne gesteenten, soo diamant als robijn ende ander coleur, item mede parlkettingen, etc., verthoont wordende, seyden dat noyt anders gesien off vernomen hadde als gout ende witte steenen, wijsende op diamanten, ende dat hij met dat volcq, genaempt Chobona off Choboqua[4.], goede kennisse had, oock wel sijn best doen wilde ymant van deselve herwaerts te crijgen om de waerheyt aen ons te verthoonen, etc. Ende alsoo seecker groot volcq (mede Hottentoos als hij) hem om sijn macht[5.] seer jalours waeren ende daerom alle mogelijcke affbreuck allomme sochten aen te doen - dat nu noch meer soude geschieden, om hem den ommegangh met ons te becommeren[6.] - soo vraegden hij off men hem tegen sijne vijanden, alsse hem quaemen overlastigen, wel souden cunnen goetvinden met soldaten te adsisteren.[+] Waerop g'antwoort wierd: indien hij raadt wist ons van bestiael genouchsaem te versien ende te maecken dat de Chobona's met haer gout ende gesteenten tot ons affquaemen; jae, mits het oocq geen van onse g'allieerde hieromtrent ende voornamentlijcq de Cochoquas en[7.] waeren, met wiens oversten, Oedasöa, wij vruntschap besproocken hadden, etc. [+126v]

Hij gaff tot antwoort: voorsz. sijne vijanden waeren andre, ende versocht de gemelte assistentie tegens deselve niet als met meeninge[8.] om eerst blijcq van sijn seggen te thonen. Den Commandeur wist noch niet wat hij voor een man was, maer den tijt soude het hem doen openbaeren, willende met sijn principael leger in 't Hottentoos-Hollandt, 1½ dagh reyssens van hier, comen woonen, om dagelijcx met den anderen verder te cunnen spreecken ende sijne andere troppen ende volcq maer hier ende daer na gewoonte in vliegende legers laten heen ende weer gaen, met meer andere redenen die niet vreempt[9.] scheenen.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 700: *Men. en Instr.*, 1657-1685, pp. 43-57. K.A.
(b) Sien briewe uit die moederland aan die Kommandeur en sy Raad, d.d. 7 Mei 1659 en 16 April 1660. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 1186-1193; en C. 410: *Ink. Br.*, 1660-1667, pp. 9-15 K.A.

1. Deur Maria van Riebeeck?
2. *wat op*, i.p.v. *op wat*. K het die selfde volgorde.
3. pink.
4. Die uitgange -*na* en -*qua* wissel meermale met mekaar af in Hottentotse stamname.
5. *hem om sijn macht*, d.w.s. *op hem om sijn macht*.
6. moeilik te maak.
7. Negatiewe partikel.
8. *niet als met meeninge*, met geen ander bedoeling as.
9. *niet vreempt*, begryplik.

(c) Hierdie ‘erffbrieff’ is op 20 September 1660 aan die betrokke persone, t.w. Claessen en Mayer, verleen. V.C. 39: *Monsterrollen*, *Vrije Lieden etc.*, p. 25 (*Erfbrieven*, 1657-1667). K.A. Hulle was albei vroeër in diens van Hendrik Boom. Ibid., p. 23 (*Monsterrollen*, 1656-1673).
(d) D.i. die Liesbeekrivier.
(e) Otto Janssen.

October anno 1660

[+] *Adij*, *primo ditto*, 's morgens regenachtigh weer ende 't luchjen westelijcq, quaemen noch eenige van Sousöa's volcq met 10 beesten na, die mede voor coraelen [+127] gereuylt wierden ende 5 schapen voor coper, welcke schapen, vermits 't coper, jegenwoordigh yder wel soo veel costen als drie beesten die, voor coraelen gereuylt wordende, jegenwoordigh niet boven de 9 à 10 stuyvers 't stucq comen te staen. Eenlijcq beswaert het tractement van eeten ende drincken wat voor soo veel volcq daer se telckens mede affcomen.

2 *dito*, 's morgens droogh, windrigh weer van den Zuyt-Zuytoosten. Voorsz. Sousöa met sijn soons vrouw ende volcq sigh gereet maeckende om te vertrecken, is denselven voor hem ende dito vrouw, alsoocq sijn broeder ende een ander soon, mede bij hem sijnde, met navolgende considerable schenckagie vereert, te weten: 42 lb. geel ende 8 lb. root coper, 6 dosijn corale ende fauce silver kettingkens, 3 paer fauce steene breseletten, 4 lb. tabacq, 4 lb. root corael, 9 stucx ijsere hoepen, 17 lb. staff ijser, 2 bijlen, 2 drijffijsers, 7 mingelen brandewijn, 2 spiegeltjes ende wel 100 lb. hart broot, alle hetwelcke hem, en de dese drie dagen genoten tractementen, seer wel behagende, scheyde, met een bysonder goet genoegen, latende sijn zoons vrouw op een witten bonten[1.] os setten ende hij, des vissers huys gepasseert sijnde, gingh op een roden os sitten, hebbende tusschen 't fort ende daer, met Eva te voet[+] gaende, van veel saecken gesproocken ende haer 't volgende gerecommandeert [+127v] den Commandeur te seggen, naementlijcq:

dat als den Commandeur den tijt maer wilde verbeyden, wel soude mercken dat hij den man was die hem coste contentement doen, doch dat versorgt[2.] mochte worden 'tgene de Choboquas voor haer gout ende gesteenten begeerden, door sijn handt mocht passeren, om bij haer[3.] soowel als ons, voor principael oorsaecq van die negotie, etc., erkent te worden, hebbende rede door 't landt al sijn volck vrije toegangh ende de wegh opengestelt ende consent gegeven om tot ons te mogen comen handelen, etc.

Voorsz. bonten os, daer sijn soons vrouw op sadt, was mede ingereuylt, ende om sijn gecregen goet te beter te dragen, hem op sijn versoecq geleendt, die hij beloofden bij d' eerste gelegentheyt met meer bestiael wederom te senden.

Sondagh, *den* 3 *dito*, liefflijcq weer, quaemen even na de predicatie weder 13 à 14 persoonen van de Chainouquas met 27 stucx schoone beesten, waervan 24 voor coraelen ende drie, neffens 6 schaepen, voor coper ende tabacq ingereuylt wierden, hebbende dese luyden in 't herwaerts comen haren coninck Sousöa gemist, ende geseght datter morgen noch meer volcq van de haere met bestiael souden hier comen, als leggende rede in 't Hottentoos-Hollandt gelegert, daer se doorgaens hun

1. Die bedoeling sal wees: witbont. Samenstellinge van die tipe *roodbont*, *witbont*, *zwartbont*, ens., het reeds in Mnl. voorgekom.
2. gesorg.
3. *bij haer*, deur hulle (die Choboquas).

loos[1.] rendevous meenen te houden tot sigh Sousöa daer sal vast gelegert hebben.

Dit wil een wackere knip[2.] op onse buyren haer neus wesen, vermits dese plaetse altijt haere beste weyden sijn geweest, hebbende sedert Sousöa hier geweest is, sigh niet een Caepman noch Saldanhar off ymandt derven verthoonen, ende de strantlopers (hier altijt omtrent woonende) oocq niet derven hun ergens bijvougen, sulcx[+] het schijnt desen Sousöa al vrij ontsien moet wesen, volgens oock 't seggen van de tolckinne Eva ende den tolcq Doman, die der Eva seer fray weet uyt te [+128] botsen[3.] ende haerselven omtrent[4.] dit volcq alleen bysonder aengenaem te maecken, sonder oock de saecken voor Oedasöa ten faveure te versuymen, maer aengaende de Caepmans ende de rest, schijnt se haer weynigh aen gelegen te laeten ende meer in haer schade als voordeel te wesen, waeromme sij onder deselve oocq dapper gehaet, doch om onsentwil gevreest ende ontsien wort, soo ons meermael gebleecken is, om de openinge[5.] van de gelegentheyt deses lants ons altemet gedaen ende langs soo meer de waerheyt van beginnende te blijcken, dat hun dapper spijt, als gemeent ende altijt tot een principael maxime voorgehadt hebbende ons van dies alles blint te houden, vermits sij telckens tegenspraecken datter Cochoquas, Chainouquas off meer ander volcq in 't landt, maer dat sij (Caepmans) alleen de rechte Saldanhars en de machtichste waren, etc., welcke saecke haer nu langs soo meer faljerende[6.], cruypen se al vrij in haer schulp.

Nieuwe maen, *den* 4*en*, goet weer ende westelijcke lucht.

5 *dito*, betrocken, westelijcke lucht met regen. Sijn des voormiddags van de Chainouquas (d'accorde[7.] met de tijdingh van eergister) weder aengecomen ende gehandelt 31 stucx jongh ende oude koebeesten voor coraelen ende 37 dito schapen voor coper ende tabacq, onder welcke[8.] Eva's oom, genaempt Eycouqua, 2 beesten ende 5 schapen hadde aengebracht voor qualijck de helft van 6 bossjens craelen, 17 lb. coper ende wat tabacq, hem over omtrent drie weecken op Eva's woort op anticipatie[+] ter handt gestelt, om als factoor[9.] in 't lant voor d' E. Compagnie vee daervoor te handelen, soo goetcoop als hij coste ende hem dan hier de prijs [+128v] courant[10.] te laten genieten, mitsgaders alsoo met sijn winst ende voorss. op de handt gegeven capitaeltjen voorts tot een fray negotiant te groeyen, waertoe hem bovengemelte goet noch is gelaten, om hierna eens te betaelen als hij wat rijcker sal geworden sijn, neffens informatie hoe hij daerdoor mettertijt veel sal cunnen winnen ende overgaderen, gelijck het met Herry in den beginne soodanigh gemeent was, die door sijn ontrouw sighselffs in de gront geholpen heeft, daer hij anders op die maniere

1. tydelike.
2. Volgens WNT (VII, 467): in figuurlike sin 'n knyper of klem op die neus om hulle in bedwang te hou. Die bedoeling skyn hier verder te wees: teleurstelling, teenvaller.
3. *die der Eva seer fray weet uyt te botsen* beteken m.i. nie dat Doman vir Eva daar mooi weet uit te werk nie, maar dat Eva vir hulle (die Sousoa en sy volgelinge) mooi weet na te boots. Dan sou dus *Eva*, onderwerp, *die* voorwerp wees en *botsen* 'n (meer oorspronklike) variant van *bootsen*, afgelei van Fr. *bocher*, uitbeeld, boetseer.
4. by.
5. verklaring, ontdekking.
6. mislukkende.
7. in ooreenstemming met.
8. d.w.s. die Chainouquas.
9. agent.
10. lopende, gewone (prys).

een heel rijck man ende in 't grootste aensien bij al de Hottentoos soude geweest sijn, in plaetse dat hij ter contrarie nu een bedelaer ende bij niemandt van sijn lantsluyden geacht noch gesien en is, gelijck Eva wel weet, ende daerom door haer voorsz. haer oom de saecke te rechten wort ingescherpt, om het hem wel te mogen doen begrijpen, vermits hij doch in een van des Chainouquas troppen (onder Sousöa gehorende) is woonende ende vandaer 't meeste bestiael can becomen worden, sulcx dit met hem succederende, wel een fraye gelegen saecke voor d' E. Compagnie soude mogen worden, om alsoo door sijn over ende weder reysen continueel bestiael te crijgen, waertoe hij dan oock te beter onthaelt wort, om hem tot soodanigh een dienstige saecke te meer te animeeren ende op te wecken. Item oocq sijn grootvader, genaempt Heestkhema, die heden voor hemselffs 5 beesten ende 6 schapen had aengebracht ende welcken daeromme op anticipatie als vooren mede 5 lb. staffijser, 10 plaeten (wegende 15 lb.) ende 12 stocken (wegende 5 lb.) geel coper, neffens 10 bossjes (sijnde een pont) coralen ende ½ lb. tabacq, gelijck sijn[+] neeff tot 't vorige, oocq sooveel is ter handt gestelt. [+]129

6, 7, 8 *ende* 9 *dito*, donckere, westelijcke lucht, met somtijts wat regen, ende quam des voormiddags Sousöa met sijn broeder ende maer 7 beesten ende 2 schapen aen 't fort, daeronder den os die hem over 8 dagen geleendt was; des de ander ses beesten ende twee schapen wierden ingereuylt, hoewel de schapen tot vereeringe waeren medegecomen, 'twelcq Eva niet hadde begeert over te tolcken, vermits hij soo weynigh van sijn seggen liet blijcken[1.] ende weder dede vragen om vereeringen, etc.

Waerover sij haer tegen hem misnoeght thoonden ende als beschaempt dat hij 't soo slecht liet leggen[2.], seggende 'tgene sij seyden van onsentwegen dat sulcx effectivelijcq liet blijcken ende 'tgene sij van hem ende ander Hottentoos aen ons weder seyde, uyt haer eygen monde daerover geduyrigh in beschaemptheyt bleeff steecken, etc. Ende vorders seggende dat se niet en dorste ergens anders van spreecken als dat hij, nu kennisse met den Commandeur gemaect hebbende, denselven maer quam besoecken uyt genegentheyt, welcke sij wel wiste dat hem met eeten ende drincken wel tracteeren, ende alle eer soude laten aendoen, maer van de rest, seyde sij, kende se de natuyr van de Hollanders sulcx te wesen dat se liberael genoech waren ende genegen met alle menschen vruntschap te maecken ende onderhouden, ende 'tgene sijluyden uyt liberaelheyt vereerden, dat sulcx was om alle volcken tot haer te nodigen ende openingh tot handelingh te hebben, insonderheyt van[+] saecken daer hij, boven 't bestiael, rede[3.] van opgegeven hadde, namentlijck van 't gout ende gesteenten, gelijck (seyde sij) hij emmers uyt des Commandeurs gedaene groete heden wel had cunnen bemercken, als hebbende hem op sijn aencompste aldus laten aanspreecken, namentlijck: [+]129v

1. *soo weynigh van sijn seggen liet blijcken*, so min van sy woorde (wat Eva moes vertolk) waar gemaak het.
2. *slecht liet leggen*, 'n slegte figuur gemaak - soos vandag nog in Ndl. en Afr.
3. reeds, tevore.

dat den Commandeur over sijn wedercompste verblijdt ende hij volgens dien wilcom was ende alle eer ende goede ciere soude aengedaen worden, gelievende maer te seggen wat hem lusten, als denckende den Commandeur dat hij, volgens toeseggingh, nu thuys geweest sijnde, ordre sal gestelt ende volcq uytgesonden hebben, om 't gout ende gesteenten te laten haelen ende verthoonen. Item oock sijn volck g'animeert om veel bestiael, struysveeren, oliphantstanden, herteende andere vellen aff te brengen om te verhandelen, als wanneer hem grooter vereeringen sullen worden gedaen, voornamentlijck als hij verthooningh van 't gout ende gesteenten sal gedaen ende ymandt van 't volcq hier gebracht hebben daer 't vandaen compt, werdende hem ondertusschen wat kaes[1.] ende vers broot met suycker in een tinne schotel voorgeset ende voorts met wijn ende vrundelijcke aenspraecke soo wat onthaelt ende onderhouden, mitsgaders

Sondagh, *den* 10*en*, 's namiddags de gewoonelijcke parade geschiedende, voor hem eens van[2.] de musquettiers los gebrandt, ofte gechargieert ende hem wijs gemaeckt sulcx niet anders als voor groote heeren (gelijcq wij hem achteden) gedaen wierd, latende wijders voor hem eens op de fiool ende claversingel speelen en voorts andre vreughden aenrechten ende seggen dat wij daermede onse goede genegentheyt tot hem bethoonden, etc. Ende wanneer hij ons van 't gout ende gesteenten (daer hij[+] noch bij bleeff ons te sullen beschicken) verthooninge dede, dat alsdan weder geen cleyne vereeringe voor hem soude gereet wesen, etc., [+]130 sulcx hij hieruyt wel begrijpende dat hij dese mael anders niet als de gemelte goede tractementen te verwachten hadde, niet meer tegen Eva van eenige vereeringen jegenwoordigh en spracq ende sigh bysonder verwondert thoonde over de menichte van coper, craelen, etc. die hem verthoont waeren, dat hem geseght wierd wij hadden om te verhandelen, ende versocht sijn volcq wilde laten affcomen, dat hij seyde haer allomme reede al had laten aenseggen.

't Begond tegen den avond vrij hard te regenen ende den ganschen nacht aen te houden.

11 *dito*, westelijcke wint, met felle hagel- ende regenbuyen, echter is Sousöa (met een goet deel tabacq, pijpen, brandewijn, broot ende acht lb. ijser vereert sijnde) vrundelijck gelatigh[3.] vertrocken, met belofte bij tijt ende wijle van sijn opgeven[4.] de blijcken te doen verthoonen, waertoe met alle minnelijkckheyt dan oocq aengemaent wesende, affscheyt is gegeven, hebbende gister al wegh gewilt maer is, om hem de bovenstaende ciere[5.] aen te doen, tot nu met goede tractementen ende vrundelijcke onderhoudinge van discourssen, etc., opgehouden, als oocq om hem ondertusschen de predicatie ende onse vordere gotsdienst eens mede te laten sien ende alsoo occasie te crijgen om met hem daervan, als oocq van haer gelooff, etc., wat te spreecken, gelijcq geschiet ende hij als voorseyt op dato wel tevreden vertrocken is, met beloften vooren aengeroert.

1. Vgl. fol. 125v.
2. deur.
3. tevrede, aangenaam van voorkoms.
4. beweringe, mededelinge.
5. traktement.

12 *ende* 13 *dito*, goet, coel, betrocken weer, met meest westelijcke luchjens, wierd voormiddags omtrent thien uyren een schip onder de wal gesien, meest Noortwestwaerts[+] van de Leeuwenbergh ende Suytwestwaerts boven 't Robben-eylandt, 'twelcke met dito luchjen voor de mont van de bay comende, [+]130v aldaer, vermits een schielijcke opsteeckende Zuyt-Zuyt-oostewindt, moste ten ancker lopen, blijvende die wint den ganschen nacht aenhouden.

Item oock den

14*en*, met donckere lucht, daer alsoo wat regen ende harder wint na volghden.

15 *dito*, 's morgens liefflijck, helder weer, quam voorsz. schip met een westelijck luchjen, voor de wint op, wel ter rheede, sijnde 't fluytschip *Vollenhoven*, in compagnie van de fluyt *Loosduynen* dan 22 May passado voor de Camer Amsterdam uyt Texel geseylt, met 126 coppen, daervan 4 overleden ende noch omtrent 30 wat swaer aen 't scheurbuyck waren, de rest redelijck fris, ende den schipper, genaemt Bastiaen Janss. van Nieuwendam, den bouchouder Govert de Keyser sijnde, de Torrebay in Engelandt om water aengeweest ende van *Loosduynen* den 24 July tusschen de 14 en de 15 graden Noorderbreete affgeraeckt, die als doen noch maer één man verlooren ende oock weynigh siecken had, hebbende de gansche reyse overal doorgaens al meest slappe wint ende veel stilten gehadt, 'twelcke de voyagie dus langh tot hier had doen suckelen. Ware te wenschen dat d' ander fluyt ende den *Oliphant* mede quaemen, souden genoech tot ververssinge vinden, soo van vers vleys als vruchten, etc.

16 *dito*, idem moy weer, sijn van de Caepmans gehandelt 2 koeyen ende een kalff voor coraelen, mitsgaders een schaep voor coper ende tabacq.

Sondagh, *den* 17*en dito*, idem weer en de wint variabel.

[+] *Volle maen*, *den* 18*en*, 19, 20, 21, 22 *ende* 23 *dito*, al goet weer ende wint als boven, is 't *Parkytjen* affgevaerdicht na de Saldanha-bay, met navolgende [+]131

‘Memorie voor d' opperhooffden van 't galiot de *Parkyt*

Dewijl 't *Parkytjen* volgens 't voordragen van de gemelte opperhooffden nootsaeckelijcq moet drooghgeset ende schoongemaeckt worden, dat hier niet geschieden can, soo sullen deselve dan met den eersten goeden wint (die Godt gelieve te verleenen) haer reyse nemen directelijck na de Saldanha-bay, alwaer tot sulcx seer goede gelegentheyt is, ende maecken hetselve soodanigh schoon datter vooreerst geen omsien meer na behoeve te wesen.

Ende om daer oock den handel bij <de> Hottentoos waer te nemen, worden Ul. bij desen medegegeven 76 lb. coper, 21 lb. tabacq, ½ gros pijpen om schapen ende jonge (Nota: geen groote ofte oude koebeesten, om te beter over te voeren) te reuylen ende die telckens, als se gereuylt sijn, op 't Schapen-eylandt te setten tot Ul. laeste vertrecq, om deselve alsdan herwaerts te brengen.

Soo sullen Ul. oock, dewijle daer bendt[1], goet deel harder ende ander vis, daer

1. *Ul.* hier dus soos gewoonlik, tweede persoon. Vgl. noot 1, bls. 269 hiervóór.

divers in soort vallende, maecken te vangen, vlecken, droogen ende insouten, tot abberdaen[1.] ende andersints, elcq na sijn natuyr, tot provisie voor dese plaetse, waertoe na ende onder 't schoonmaecken wel behoorlijcke tijt mooght gebruycken ende voorts 't galjot soo vol branthout stoppen als mogelijck sij, dat in Lakus-bay best te crijgen is.

Soo sullen Ul. oock ter degen eens speculeren ende ons weten te seggen off daer ergens in de Saldanha-bay de schulpen niet met beter gemacq te crijgen sullen sijn als aen 't Robben-eylandt, tot calcq, die wij haest weder van doen sullen hebben.

Ende alsoo daer oock tongen, schol, bot ende diergelijcke plat-ende oock schelvis,[+] etc. valt, sal oock goet wesen dat Ul. eenige in een caertjen[2.], achteraen slepende, [+]131v levendigh mede siet te brengen. Item oocq empassant wat oesters boven tegen de drooghte in de modderkil[3.] te becomen ende goet over te voeren in vaetjes, gelijcq uyt Engelandt in Hollandt geschiet. Laet oock eenige roche[4.]- ende hayevellen droogen, om ons alhier te verthoonen off het oocq sulck slagh is als in Japan getrocken wort[5.], ende vooral geen tijt nodeloos verslijten, om soo haest doenlijck weder herwaerts te keeren, alsoo den Commandeur voornemens is per 't galjot in de maendt December selffs de bay eens te gaen besichtigen. Des hiermede besluytende, Ul. den dienst van d' E. Compagnie gerecommandeert ende een geluckige, spoedige heen- ende wederom-reyse toegewenscht blijft.

In 't fort de Goede Hoope, den 23 October anno 1660.

(Geteyckent:)

Jan van Riebeeck.'

Ende opdat des Compagnies provisien, voornamentlijck den stercken dranck, wat beter na ordre g'oirbaert werde als volgens de opgenomen reecqueninge blijct dat op de uytreyse tot hier wel gedaen sij, soo is ontworpen navolgende

Memorie voor d' opperhooffden van 't galjot de *Parkyt*, omme haer in 't schaffen na te reguleren, te weten:

'Dat wegen den brandewijn, oly, asijn, vleys ende specq, etc., t' eenemael ten vollen sal gevolght worden den rantsoenbrieff onser Heeren Meesters, sonder 't volcq yets 't minste daervan aff te trecken, noch oocq, aengaende brandewijn, den hooghbootsman off eenigh ander minder scheepsofficier dubbelt te geven, als[6.] bij extraordinaire tijden van couw, nat, ongemacq ende dan oocq mede de matroo-

1. soutvis, sout kabeljou. Gewoonlik *labberdaan*; uit Fr. *laberdan*, waar die *l* soms weggelaat is onder die indruk dat dit die lidw. *l'* voorstel. Die woord is oorspronklik Baskies.
2. Verkleinwoord van *kaar*, bak of kis met gate, mandjie om vis lewendig in te bewaar. In hierdie geval word dit agter 'n boot in die water gesleep (WNT VII, 666).
3. *boven tegen de droogte in de modderkil te becomen*. So in albei tekste. Ons kan alleen gis na die bedoeling: bo in die baai, waar die water vlak is, in die moddergeul (-kanaal) op die vlak plek te bekom?
4. d.w.s. roggevellen. Is Roggebaai na hierdie vis vernoem?
5. *getrocken wort*, in trek is.
6. behalwe.

+ sen, die beneffens soodanigh officier yets extraordinaris gedaen ende ongemacq ofte coude geleden heeft, alsoo meer stercken drancq droncke officiers maecken +132
soude, die sulcx 't minste past ende met een hachjen[1.] vleys ende specq ende diergelijcke alsoo wel cunnen tegemoet gecomen ende contentement gegeven worden.

Doch aengaende die van de cajuyt, sijn wijs genoech de maet te houden ende daerom niet behoevende eenigh reglement dienaengaende voorgeschreven.

Vleys- ende speckdagen sullen altijt na ordre van d' E. Compagnie onderhouden worden, verstaende als geen vers vleys aen boort gesonden wort, om, met moes ende aertvruchten in de plaets, van 't soute vleys te laten schaffen.

Van hoedanige vruchten, beneffens de cajuytsversnaperingen uyt Compagnies thuynen bij den hovenier dagelijcx expres gereet gemaect wordende, hier ter rheede 't volcq alle dagen twee mael moet werden opgeschaft, sooveele als sij eeten willen, namentlijcq 's middagh <s> ende 's avonts, in plaetse van grau ende witte erten, die moeten bewaert worden om in zee off elders (van groente ontbloot sijnde) te gebruycken, gelijcq oock, alsser veel vis gevangen wort, daertegen die potspijs mede moet ingehouden worden, alsoo deselve hier qualijck te becomen is, maer gort met pruymen is nodigh ende moet oocq alle morgen bovendien sonder versuym 't volcq tot vroeghcost[2.] geschaft worden, off, wanneer der sooveel melcq aen boort gesonden wort, warme rijstenbrij in de plaets.

In 't fort de Goede Hoope, den 23 October 1660.

(Geteyckent:)

Jan van Riebeeck.'

+ 's Namiddags de wint van den Zuyt-Suytoosten redelijck deurcoelende, is 't *Parkytjen* daermede onder seyl ende lustigh voort geraeckt. +132v

Sondagh, *den* 24 *dito*, 's mogens noch al stijve, drooge Suyt-Suytoostewinden, tot jegen den avond, begondt te stillen.

25 *ende* 26 *dito*, stil, warm weer. Sijn van de Cochoquas ende Chariguriquas gereuylt 2 beesten ende 8 schapen, wesende twee van Oedasöa's domestiken medegecomen, welcke seer instantelijcq versochten den Commandeur den sargeant met ymandt wilde met Eva tot hem senden omme, neffens eenige van sijne outsten, met deselve aen 't fort te comen met den Commandeur spreecken van saecke die yder mans monde soo niet te vertrouwen waeren. Op 'twelcke in antwoort gedient wierde, ons lieff was dat Oedasöa eens selffs belieffde te comen, om soo secreet als hij begeerden in persoon met den Commandeur te spreecken. Na 't schijnt, soude hij wat nader alliantie met ons willen maecken ende ons oocq sunderen[3.] off hij wel met eenige soldaten in 't landt tegen sijne vijanden soude cunnen geaccommodeert worden, 't rechte bescheyt[4.] met sijn comste, ende vermits hij sijn gequesten arm
(a)

1. stukkie; verkleinwoord van *hacht* (WNT V, 1507).
2. ontbyt.
3. sondeer, pols.
4. Die voorafgaande reëls lyk bedorwe in dié sin dat daar vermoedelik woorde uitgeval het, byvoorbeeld so iets as *vernemen wij* na *bescheyt*.

qualijck roeren cost om op een os te comen ende volgens dien versocht had datter een wage mochte medecomen, om in 't herwaerts comen daer op te sitten - Soo is ordre gestelt tegen morgen een wagen gereet te maecken ende den sargeant, Pieter Everaerts, onder sijn elff ficxe soldaten, derwaerts te senden, om Oedasöa met sijne outsten daermede aen 't fort te haelen ende alsdan te hooren watter sal voor den dagh comen.

Heden is 't jonghste graen van Compagnies landt affgedorst, ende ingecomen van 't gewas des verleden jaers 1659 van omtrent 50 morgen:[+]

24⅛ mud haver, 150¼ mud rogh, 113⅝ mud garst, 214½ mud witte en 6 mud bruyne taruw, <tesamen> 508½ mud, tegen 19 mud per last, is 26 29/38 lasten; sijnde het geene van de vrije luyden te verwachten staet noch niet al ingecomen, dat boven haer gebruyck[1.] oocq qualijck 6 lasten wesen sal, sulcx het noch al principael op Compagnies bouw ende secours aencompt, waervan oocq veel d'oorsaeck is dat de vrije luyden haer graenen meest verquanselen in plaets van tot betalinge harer schulden aen d' E. Compagnie te leveren, sonder dat men sulcx can beletten, hoe naeuw daerop oock gepast ende gelet wordt. [+]133

Heden is d' eerste nieuwe garst op des Commandeurs bouw aen sijn hoffstee, genaempt den Uytwijck[2.], begonnen te mayen, sijnde dapper van de Z.Z.Oostewinden verleden nacht uytgeslagen, anders is 't bysonder schoon, dicq graen.

27 *dito*, 's morgens moy weer, is den sargeant, Pieter Everaerts, ende 10 soldaten onder hem, met Oedasöas twee domestycken ende de tolckinne Eva ten eynde voorss. uyt 't fort vertrocken, geproviandeert voor 6 dagen, met een wagen, daervoor 6 ossen. D'Almogende wil haer leydtsman heen ende weder sijn.

Op dato sijn oock d' opperhooffden van de fluyt *Vollenhoven* affscheyt gegeven ende g'intregeert de brieven ende pampieren aen Mijn Heeren den Gouverneur-Generael en de Raden van India tot Batavia[(b)], daer hun Godt de Heere salvo wil geleyden.

Doch 't begond tegen den avont soo hard uytten Zuyt-Zuytoosten te wayen, dat die van de voorss. fluyt geen anckers costen thuys crijgen om t' seyl te gaen.

28 *dito*, 's morgens noch al aenhoudende tot 's namiddags, dat de wint wat slapte,[+] ende sijn anckers thuys crijgende, fray t'seyl ende bij daegh noch buyten in zee geraeckten, stekende de wint tegen de nacht uyt den voorss. hoeck weder heel hard op. [+]133v

29 *ende* 30 *dito*, moy weer. Ende heeft men aen Compagnies boogaerd gesien dat den eenen olijffboom (langh in de bloey gestaen) al fray begon olijven te setten; sulcx hope is dit saysoen daervan vrucht te smaken, gelijck sigh oock van soodanige apparentie laten aensien de orangie-, lemoen-, mispel,- que-[3.], kers- ende aelbesieboomen, maer de wijngaerden bovenal.

Sondagh, *den laesten dito*, droogh, windrigh weer van den Suyt-Suytoosten.

Eindnoten:

(a) 'n Dorp in Noord-Holland
(b) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1122-1129. K.A.

1. *dat boven haer gebruyck*, wat meer is as wat hulle vir eie gebruik nodig het.
2. Die weinig bekende naam van V.R. se plaas laat dink aan Huygens se Haagse buiteplek *Hofwyck*.
3. dw.s. *kwee-*.

November anno 1660

+ *Primo dito*, hard, windrigh weer van den Zuyt-Zuytoosten als gister, tot groote schade van de rijp wordende graenen. +134

2 *dito*, sachter, warm weer.

Nieuwe maen, 3 *dito*, idem. Ende quam des namiddags den sargeant uyt het landt aen 't fort, met den coningh van de Saldanhars, Oedasöa, ende sijn tweeden van sijn leger, Koukosöa, neffens een goede sleep volcq, met maer 19 schapen, 2 koeyen, een bulletje ende een kalff, boven[1.] een draeghos, daer sijn matten ende dingen op lagen omme mede wederom te reysen.

Denselven op de voorzael gecomen sijnde, wierd Oedasöa ende Koukosöa door den Commandeur binnen in sijn camer geleyt, ende aldaer op een matjen nedergeseth sijnde, met een glas wijn ende handtreyckingh vooreerst welcom geheeten ende wijders vers taruwenbroot, kees[2.] ende suycker in een tinne schotel opgedist, ende door Eva gesegt dat de grooten van Hollandt altijt sulcq broot ende uyt sulcke schootels aten, maer geen gemeen volcq, etc.

Comende sigh Herry (aen 't fort sijnde) daer mede bijvougen, maer dorste sigh niet op de mat setten, noch oock Doman; ende nadat met Oedasöa soo eenige vrundelijcke discoursen van geen emporte waren gehouden ende oock tusschen hem ende Herry, soo nam hij een sne broot ende gaff het met sijn handen aen Herry, doch Doman bleeff wat achteraff sitten, ende creegh op 't laest oock een stucq van Koukosöa, welcke maer in de schotel toetasten, ende Oedasöa gaff 't sijn dochter met de handt (Nota: de vrouwen eeten niet anders als dat haer de mans of vaders (bijeensittende) geven), die hij medegebracht had, een fraye, wel besneden deern sijnde, niet bruynder als een redelijcke blancke mestice[3.], sijnde hij oocq niet leelijck, dogh al 't volcq die uyt 't landt comen, fray ende flucxe geschapen mannen, jammer sijnde dat se haer soo leelijcq maecken met smeeren, etc.

+ 4 *dito*, fray, betrocken lucht met stilte, ende is na de Donderdaegse voormiddagh-predicatie[4.] ter behoorlijcke plaetse gepronunchieert ende g'affigeert navolgende +134v

Waerschouwinge[(a)]

'Alsoo gemerckt wort, dat bij veele, jae selffs eenige Compagnies gagie ende costgelt treckende dienaers (daerover oocq gecorrigeert[5.], item sommige vrije luyden, doch noch maer met halve preuve gecalangeert[6.]) haer niet ontsien 't pont vers gebacken broot, vermits de civile prijs der graenen op een braspenningh[7.] gestelt, hoger als tegen drie stuyvers onder den gemeenen man te vercoopen, 'twelcq

1. behalwe.
2. Fol. 125v: *kaes*.
3. iemand van wie die een ouer blank, die ander gekleurd is.
4. Sou die 'Donderdaegse voormiddagh-predicatie' 'n vaste instelling gewees het?
5. gestraf.
6. beskuldig.
7. silwermuntjie, gewoonlik ter waarde van 10 duite, ongeveer 6 sent. Kyk o.d. 27/8/1659. WNT III, 1147 vir die afleiding.

een schandelijcke woecker ende gansch schadelijcke uytsuyperije is, die in een wel gestelde regieringe niet magh geleden, maer ten eersten moet geweert ende g'extirpeert worden - Soo is 't dat sigh ydereen, niemant uytgesondert, soowel vrije luyden als Compagnies dienaren, sigh van voornoemde schadelijcke uytsuyperije sullen hebben te onthouden ende geen broot hoger als tegen een braspenningh 't pont te vercopen, noch oock de booter, 'tsij schape- ofte koeyebooter, 't pond hooger als 15 stuyvers, soowel aen 't volcq van de schepen als hier aen lant, omdat[5] de booter om de hoop van meerder prijs daer niet na opgehouden wort ende 't volcq hier ongerieft blijft, op verbeurte van de boete daerop anno passado gestelt[(b)], alsoo daerinne geene de minste conniventie sal gedult worden, maer met d' executie paratelijck, sonder aensien, voortgevaren, mitsgaders oocq vrij scharp[6] regard op 't een ende 't ander genomen worden, om de overtreders sonder omsien daerover te corrigeren; des hem yeder maecke te wachten voor schade ende voornamentlijck Compagnies dienaers, welcke 't brootvercopen wel expresselijcq verboden wort, ende betrapt wordende, dubbelde boete, ofte wel swaerder correctie sal te verwachten hebben, nae vereysch van saecken ende persoonen, alsoo sulcx ten besten van den gemeenen man ende goede ingesetenen alhier aldus bevonden wort te behooren.

In 't fort de Goede Hoope, den 4en November 1660.[+]
(Geteyckent:) [+]135
Jan van Riebeeck.'

's Namiddaghs, Oedasöa ende Koukosöa met Eva sonder eenigh ander Hottentoos in des Commandeurs comptoir bij denselven en de raetspersoonen alleen bij malcander sijnde, omme na Eva's seggen yts bysonder ende secreets te handelen, scheen der uyt te comen dat, als wij hem met volcq wilden adsisteeren wanneer hij van sijn vijanden wierde geattaqueert, dat hij dan hier dicht bij wilde comen woonen, ende sijn huysen, bestiael ende vrouwen onder de Steenbergen, Hout-bay ende Berghvaleyen laten comen onder ons bescherminge, dewijl hij (met d' onse g'adsisteert) sijne vijanden soude tegenstaen.

Waerop hem geantwoort is, dat hij ons gelieffden te seggen wat volcq sulcx was, want alsoo wij met de Chainouquas, soowel als met hem, nu nieulijcx alliantie, ende met de Ghoringhaiquas ende Gorachouquas oocq weder pais gemaeckt hadden, dat het tegen reden soude strijden deselve, onse geallieerde vrunden, te beoorlogen, gelijcq wij oock geenige van bovengenoemde volcq tegen hem souden cunnen goetvinden te leenen. Eva vertaelden dat het vreempt volcq van de groote Chariguriquas, Namanas ende Chobonas[3.] adherenten waren.

Waerop Oedasöa geseght wierd, dat wij principaelijck sochten met 't volcq van

1.

2.

5
6
3. dat die vreemde volk 'adherenten' van....was.
1. = opdat, soos dikwels in die 17de eeuse taal. Vgl. WNT X, 188.
2. *a* wissel af met *e* voor *r* + konsonant.

't landt vruntschap te maecken ende handel te drijven. Dogh indien hij raedt wiste ons te beschicken voor coopmanschappen sooveel bestiael als wij geduyrigh nodigh hebben, alsmede 't gout ende gesteenten datter bij de Chobonas ende Namanas, etc.,[+] schuylden, men soude ons tot alles redelijcx laten vinden, ende cunnen maken dat hij een van de grootste potentaten deser Hottentoos erkent ende gesocht soude worden, om de coopmanschappen die 't gemelte volcq dan door sijn toedoen souden soecken van ons te becomen. Maer dat sulcx beter met minne ende vrundelijcke alliantie, als door oorloge te bejagen ware. [+]135v

Op 'twelcke weynigh ander bescheyt quam als dat hij meenden wij nu emmers van bestiael genoegh versien waren; maer hem g'antwoort sijnde dat wij jaerlijcx, soo voor de schepen ende ons volcq alhier, etc. wel 1000 goede beesten van doen hadden, quam daerop gansch weynigh bescheyt, sulcx hij, sigh vaeckerigh veynsende, nae de voorsael gingh wat leggen slapen.

Ondertusschen wierden van sijn volcq de 5 oud ende jonge beesten ende 19 schapen buyten[1.] gehandelt ende altemaelen wel treffelijcq met eeten, tabacq ende brandewijn drie mael daegs lustigh getracteert. Ende hij voornamentlijck met een parade ende chargie van musquettiers (gelijcq Sousöa geschiet was) vereert, mitsgaders bij ende van des Commandeurs taeffelcost met Koukosöa ende sijn dochter onder een clavresingelspel fray ende lustigh onthaelt. Na 'twelcke Eva quam spreecken van een groote vereeringe voor hem claer te maecken tegen morgen ofte overmorgen, dat hij vertrecken soude.

5 *dito*, is denselven ende de sijne met 't navolgende beschoncken, naementlijck:

Oedasöa

2 stucken 4-cant staffijser[3.] wegende	20 lb.	}samen 33 lb. ijser
2 dito plat dito, swaer	13 lb.	}samen 33 lb. ijser

[+] 6 bossjens rode coraelen, wegende ½ lb., 1 kettingh om den hals van ijsere[3.] gemaeckte cralen, 10 stocken dick, geel coperdraet, wegende 9 lb., 1 bijl, 6 lb. tabacq, 1 dosijn tabacxpijpen, 6 stucx messen, 3 enden offte worsten uyt[4.] touw. [+]136

Koukosöa, sijn tweede

1 stucq 4-cant ijser, wegende 20 lb., 6 bossjens rode coraelen, wegende ½ lb., 2 messen, 4 lb. tabacq, 6 stocken dicq draetcoper, wegende 5½ lb., ½ dosijn tabacxpijpen, 2 enden ofte worsten out touw.

Oedasöa's dochter, genaemt Namies

6 bossjens rode coraelen, wegende ½ lb., 2 messen, 4 lb. tabacq, ½ dosijn tabacx-[2.]

1. buitekant die fort.
3.
3. *ijsere* hier ook in die betekenis ‘nieuwe’? (Vgl. WNT VI, 1445). Of: cralen van ijser gemaeckt’.
4. Skryffout vir *out*, soos enige reëls verder.
2. Teenswoordig: staafijzer. Die vorm *staaf* kom uit die verboë vorme van *staf*.

pijpen, 1 dosijn corale kettingkens, 4 stocken dicq draetcoper, wegende 4 lb., 5 dito dun draetcoper, wegende 2 lb.

Eva, de tolckinne, bij haerluyden genaempt Krotöa, voor tolcxdiensten, die nu eens weder met Oedasöa mede gaen sal:

12 plaetjens geel coper, wegende 18 lb., 12 bosjens root corael, wegende 1 lb., 5 stocken dun draetcoper, wegende 2 lb. en 10 dito dicq draetcoper, wegende 9 lb., samen 11 lb., 1 rolletjen tabacq, wegende 4 lb., ½ dosijn tabacqpijpen, 2 koehuyden, 1 bijl, 2 stucken 4-cant ijser, wegende 40 lb., 1 dosijn corale kettinghkens.

Ende op reys wel 80 lb. rijs ende 100 lb. broot, 3 can brande- ende 2 can Spaense[+] wijn, 20 lb. meel, wat suycker ende specerijen. [+]136v

Boven 'tgene dat dagelijcx, voor hem en de sijne getracteert, geconsumeert is, 'twelcke opgenomen 't volgende bevonden sij:

153 lb. hart broot, 16 can brandewijn, 250 lb. rijs, 10 lb. taback.

6 *dito*, 's morgens goet weer als de vorige dagen sijnde, prepareerden sigh Oedasöa om te vertrecken, maer alsoo de gemelte vereeringe niet altemaelen op sijnen eenen medegenomen draegos coste geladen worden, resolveerden hij hier te blijven, tot hij der noch een off meer van huys soude hebben laten comen, waertoe hij ten eersten volcq uytsond, ende wij tusschenwijlen met hem ende een goed deel van de sijne noch belast bleven, welcke al weder getracteert ende in alles de maet lustigh vol uytgehouden wierden, om te sien wat vrucht het baren sal willen, maer van geen bysonder saecken wierd door hem meer gerept, anders als altijt goede vruntschap te onderhouden en de handel met sijn volcq vrij ende vrancq te laten drijven, etc., thonende ende wijsende hoe men de rode copere ende ijsere cralen maecken soude, ende belovende oock de sijne na vermogen te animeren om, beneffens de beesten, oock aen te brengen wasch[1.] ende witte gesteenten dat in 't geberghte gevonden wierd ende misschien cristal sal wesen, na de beduydinge dien hij ende Koukosöa ons dede in presentie van Herry ende Doman, op welckers aenspraecke, na 't scheen, hij oock versocht dat wij de Goringhaiquas, sijnde de Caepmans, weder op haer[+] landt wilden comen laten woonen, achter den Bosheuvel onder de Steenbergen, buyten ons begrepen cirkel, alsoocq in de Hout- ende [+]137
Berghvaleyen, etc., dat wij toestonden, onder conditie dat se geen ander als de toegelaten wegen souden gebruycken, deur de gemaeckte slaghboomen buyten de ruyterwacht om, die de uytterste is ende toesicht over alles heeft, ten eynde geen Hottentoos anders dan de gemelte wegen ende slaghboomen regelrecht aff ende na 't fort gaen, ofte wanneer se in de Houtvaley woonen, dan achter de zeecant langs de Gevelbergen deur de Leeuwenclooff herwaerts te comen, sijnde dit de wegh daer se ons anno 1653 't eerste bestiael ontjoegen, ende de slaghboomen daer se ons 't verleden jaer de meeste

1. d.w.s. byewas.

beesten hebben heen weghgedreven, deur welcke laeste wegh sij ende al 't bestiael ons weder moet toegebracht worden, sijnde haer geen andre plaetsen meer opengelaten, maer fray affgeschut, aen 'twelcke men al groote gerustheyt bevindt ende volgensdien niet alleen soodanigh in ordre mach gehouden worden, maer oocq gepractiseert om die affschuttinge van Compagnies begrepen cirkel langs soo vaster[1.] te maecken met een dichte mantelingh[2.] van bitteramandel- ende doornboomen, desen jaere al begonnen te planten, etc.

Oedasöa, na weynige andre discoursen als van vrundelijcheyt, etc., met Koukosöa weder wat gegeten ende redelijcq met eenige glaessjes wijn getracteert sijnde in des Commandeurs comptoir, is wat na[3.] de voorsael gaen leggen slapen, nadat volcq om meer draeghossen (om sijn becomen vereeringe te voeren) hadde uytgesonden, hebbende Herry (na 't scheen omdat de wijn in 't hooft quam) alsoocq Doman, wat meer acces als tevooren bij hem gehadt om te praten, doch scheen, vermits de vrolijcheyt des wijns, van weynigh emporte te wesen.

Eenige diverse sorteringe coraelen hem ende de sijne verthoont hebbende, seyde[+] dat meest alle wel getrocken[4.] soude worden, was 't niet van sijn volcq, het ware [+]137v dan andre uyt 't landt, die horende onse genegentheyt om met ydereen vruntschap te maecken, sonder te oorlogen, in tijt ende wijle al offcomen ende allerhande soorte trecken souden, meer als hij selffs wel bedencken conde, maer soo wij hem in saecke van oorloge wilden adsisteren, daer soude op die manier beesten ende oocq wel volck tot slaven genoech becomen cunnen worden, waerop hem g'antwoort wierd, dat wij liever deselve met vruntschap wilden handelen, alsoo 't met den oorloogh niet altijt seecker gaet, ende wij nootsaeckelijck veel bestiael hebben moeten ende voor een principael maxime houden om met alle volckeren, doenlijcq sijnde, vruntschap te maecken ende onderhouden, gelijcq hij nu selffs bevinden ende sijnenthalven sigh daer oocq wel vast op verlaten mochte, dat hem noch de sijne noyt van d' onse gehoont[5.] ofte beschadicht soude worden, maer g'allieert blijven als bloetvrunden, etc.

Tegen den avont quaemen van Gonnomöas volcq oock eenige met 19 schapen ende 6 beesten aen 't fort, die ten eersten gereuylt wierden. Desen Gonnomöa is den anderen oversten over de cleynste helft der Cochoquas off rechte Saldanhars, die in twee heerschappen sijn verdeelt: een opper, sijnde Oedasöa, die boven alles de hoogste gebooren schijnt, ende een ander ofte tweede, dat Gonnomöa is, elcq in verscheyde legers bestaende, welcke legers, elcq in 't particulier, mede noch haer minder overste hebben, dat des bovengeschreven CHOEQUEES ofte coningen geacht, nadat se van affcompste ofte geboorten sijn, etc.

Sondagh, *den* 7 *en dito*, 's morgens moy, doch tegen den avond seer fel, windrigh weer van den Suyt-Suytoosten, quamen Oedasöas ontboden twee andere draegossen.

8 *dito*, noch al even hard aenhoudende, is Oedasöa na een wel gedaenen ontbijt,[+]

[+]138

1. *langs soo vaster*, hoe langer hoe vaster.
2. heining.
3. *na* behoort by *gaen*, nie by *leggen* nie.
4. *getrocken soude worden*, in die smaak sou val.
5. kwaad aangedaan. K het *gehoort*.

met de sijne ende de tolckinne Eva, 's morgens ten thien uyren, heel wel vernoeght met de voorgemelte vereeringe, op sijn drie ossen geladen, vertrocken, nadat even tevooren in des Commandeurs camer affscheyt genomen hebbende, geseght had, dat hij genegen bleeff al sijn leven nu met <de> Duytsen voortaen vruntschap te houden ende wanneer hem sijne vijanden quaemen overvallen, dat hij (als hebbende door de quetsuyre van de leeuw anno passado een lammen arm gehouden ende volgensdien soo wel als andere sigh in den oorlogh niet cunnende behelpen) sigh dan met sijn vrouwen ende vee onder ons bescherminge souden comen begeven ende sijn andere troupen in 't landt laten gaen oorlogh voeren, overal daer hij, om redenen voorsz., nu soo niet mede overwegh cost ende Koukosöa met sijn leger hem daerom tot geselschap hieromtrent altijt oock soude bijblijven, mitsgaders nu ende dan schapen ende beesten na vermogen laten affbrengen, etc., tot 'twelcke hij met alle industrie[1.], etc., vrij geanimeert is, indien oocq goede tractementen ende affable onthalingen, etc., wat helpen sullen, deselve sijn specialijcq aen hem ende den coningh van de Chainouquas (Sousöa genaempt) genoech gedaen ende wel ter degen volop haer begeerten uytgehouden, willen hopen Godt de Heere 't wercq langs soo meer met segen ende voorspoet sal begenadigen.

De Goringaiquas ofte Caepmans neygen seer om in de Houtbay ende onder de Steenbergen ende overal buyten onsen circkel in 't Caepse landt weder te comen woonen, hebbende tot noch niet nader als tegen ons over[2.] achter 't Lupaertsgeberghte derven comen, beloven, vermits noyt van haer bestiael scheyden willen, seer dat ons uyt den honigh, in de bossen vallende ende bij haer gegeten wordende,[+] het was ('twelcq sij dogh, den honigh uytgesogen hebbende, weghsmijten) beschicken souden, ende de Söaquas (volcq sonder beesten in 't overgeberghte van Africa haer onthoudende ende meest struyckrovers sijnde) dat se ons jonge paerden vandaer soude beschicken, hebbende wel twee à drie opgevulde hooffden van dien hier gebracht, extraordinaire schoon gestreept, doch sulcke lange ooren hebbende, evenals esels[3.], voorts is de reste alles een paerts hooft ende mont, etc., heel gelijcq. Alsser eens een levendigh gebracht wort, sal men 't best sien cunnen, alsoo se ons volcq maer van verre altemets wel hebben sien in 't wilt loopen. [+]138v

Dese Söaquas eeten se veel, seggende dat het vleys lieffelijcker is als ossevleys. Ende omme emmers eenige te mogen crijgen, is haer voor elcq jongh paert dat se levendigh onbeseert brengen, sooveel belooft als men voor 4 cloecke beesten geeft. Met hasagayen weten sij se wel te schieten, soude derhalven jammer sijn dat men geen levendigh soude becomen cunnen; sijnde daeromme den vrije luyden ende particulieren oock belooft die der één levendigh met stricken weet te vangen ende aen 't fort te brengen, daervoor 150 guldens betaelen. Wat al dese beloften sullen uytwercken, sal den tijt leeren.

9 *dito*, noch al harde Zuyt-Zuytoostewinden tot den

1. ywer.
2. *tegen ons over*, teenoor ons.
3. Dus sebras.

10*en*, 's morgens, wasset ghestilt ende 't luchjen uytten N.Westen. Is op dato 't eerste was, omtrent ½ pont, van de Watermans aengebracht.

Ende alsoo op de geruchten van een lantreyse te laten doen na Monomotapa, onder capitale premien, etc., sigh eenige lieffhebbers uyt eygen drift ende genegentheyt niet alleen aenbieden, maer jegenwoordigh daeromme oock ernstige versoecken doen, soo is daerop genomen d' onder g'insereerde resolutie, namentlijck:

[+] Woonsdagh, den 10en November anno 1660[(c)].

'Jegenwoordigh Gode loff niet alleen weder in goede vreede staende met de Caepmans, ofte Choringaiquas, ende Gorachauquas, etc., welcke ons verleden jaer op haer maniere hebben beoorloght gehadt, maer oocq in goede vruntschap gecomen sijnde met meest al het Hottentoos geslacht, te landewaert in, als namentlijcq de Cochoquas, sijnde de rechte Saldanhars, ende de Chainouquas, noch veel grooter volcq ende onderhorige wesende van de Hamcumquas, welckers heer den oppersten van al 't gemelte Hottentoos geslacht soude wesen, aen wiens vruntschap door die met de voorss. Chainouquas gemaeckt, oocq niet te twijffelen sij, ende welcq volcq 't naeste aen de Chobonas (dat de Monomotapäars g'oordeelt wort te wesen) meest Noortwestwaerts van hier woonen, invougen door de gemaeckte vruntschap met alle dit volcq de passagies derwaerts voor ons vrij veyliger als wel voor desen gemaect sijn, ende waeromme de gemelte volckeren (hier aen 't fort om vruntschap te maecken geweest) te liberaelder oocq sijn onthaelt ende getracteert, opdat d' onse in 't landt reysende, te meer vruntschap overal mochten comen te ontmoeten; [+139]

Ende alsoo op de geruchten latende uytgaen van een tocht na Monomotapa te doen (op de conditie hiernaer volgende) sigh dan geopenbaert heeft eenen Jan Danckaert van Nijnoven[(d)], voor adelborst hier gecomen met 't schip de *Gecroonde Leeuw*, anno passado, een goet ingeneur[1.] ende geometricus wesende, mitsgaders oocq aen te sien voor een persoon van wat meer als een gemeen soldaets capaciteyt, om soo een lantreyse als hooft van den trop der lieffhebbers te doen, welcke hij[+] met ons toestaen tot noch twaelff, beneffens hem, heeft opgevonden, namentlijck: [+139v]

Johannes Doerhagen van Gronou[(e)], adelborst,

Pieter Meerhoff van Coppenhagen, anno passado hier gecomen met 't schip de

Princes Royael voor soldaet, die sedert provisioneel is gebruyct als onderbarbier,

Jan Baptist van Francfort, adelborst,

Theunis Kagh van Reygenbagh[(f)], adelborst,

George Fredricus Wrede van Uts[2.] in Lunenburg, adelborst,

Christiaen de Soete van Tedegem[(g)], soldaet,

1. Sic.
2. So in die teks. Die afskrywer het dit 'opgelos' tot *ut supra*, wat gewoonlik *ut s.* geskryf word. *Uts* staan vir die huidige *Uetze* in Hannover, vanwaar Wrede afkomstig was. Vgl. Hoge in *Kulturgeskiedenis van die Afrikaner*, I, bls. 176. Dieselfde verkeerde oplossing kom voor fol. 140v onderaan. Kyk noot 4, bls. 292.

Pieter Roman van Schorsel[(h)], soldaet,
Pieter Hansz. van Nimmegen, soldaet,
Jacob Pritsel van Dresden, adelborst, sijnde een mineur[1.],
Pieter Harthoven van Ceulen, adelborst,
Pelagius Weckerlijn van Cosmis[(i)], adelborst,
Coenraet Schatman van Duynkercken, soldaet.

Alle fraye, rappe couragieuse mannen, welcke uyt eygen lust ende genegentheyt haren dienst, beneffens bovengenoemde Jan Danckert, tot de voorss. lantreyse sijn aenbiedende op de volgende conditien, den gemelten Danckaert voorgehouden, namentlijck:

Dat de lantreysers halff sooveel langer uytblijvende als den tijt van haer medenemende provisien sal cunnen strecken, hun gagie dan van de uyr haers affscheyt uyt 't fort dubbelt sal lopen;

Ende soo sij eenige vaste plaetsen opvinden, in de kaert hun mede te geven aengewesen, ende resolveren noch verder te reysen, haer gagie van die tijt aff (bij haer te noteren) noch een deel hoger sal lopen, namentlijck die een wint drie[2.] tot hun retour aen die eerste plaetse wederom, ende voorts aen 't fort dubbelt als voorss;

Dat de costelijcheyt van gout, gesteenten, paerlen, off wes het oocq mochte wesen, dese eerste reyse opdoende, haer de waerde, hier comende, royael ende t' eenemael sal vereert worden in contant, na[3.] de prijs van 't Vaderlandt, al waer[+] 't oocq noch soo costelijcq ende bij haer noch soo civil genegotieert ofte gevonden; [+]140

Boven noch de vereeringe die elcq sal genieten na de importantie van saecken, die uitgevonden sullen worden;

Ende voornamentlijcq, soo sij aen de vaste plaetsen van Monomotapa, Butua ende Davagul[(j)] op ende omtrent de revier Spiritu Sancto cunnen comen ende volcq vandaer off daeromtrent mede hier brengen, 'tsij sonder ofte onder[4.] eenige hostagiers van d' onse daer te laten, die men altijt sal trachten met alle practicable middelen wederom te haelen, etc.

Dat voorsz. Jan Danckertss. geduyrende dese tocht dubbelde gagie sal winnen ende erkent worden als hooft van den trop, ende sigh yder moeten resolveren te getroosten te gaen soo verde ende uyt te blijven so lange, mitsgaders te lijden sulcke weelde ende armoede als haer opperhooft voorss., welcke over die[5.] onwillige off tegenstrevige mochten worden, sal vermogen te gebruycken soodanige aucthoriteyt alsofft den Commandeur selffs in persoon ware. Ende om bij versterff, dat

1. myngrawer.
2. *die een wint drie* moet beteken dat hulle gasie tydelik driedubbel word, maar die teks (K wyk alleen van H af deur die spelling *windt*) is onduidelik. As na *een* 'n woord soos *had* of *kreeg* ingevoeg word, dan is die konstruksie duidelik.
3. volgens.
4. Sic. Die bedoeling is: met of sonder agterlating van gyselaars.
5. diegene wat.

Godt nochtans wil verhoeden, altijt een ander bequaem man te hebben tot hooft, soo sijn daertoe verkosen den persoon Johannes Dorhagen, ende bij afflijvicheyt[1.] van die, Pieter Meerhoff, ende soo voorts op Jan Babtist, Theunis Kagh ende George Fredricus <Wrede> successive ofte navolgende. Ende 'tgene Jan Danckert met 't merendeel van dito persoonen sal comen te resolveren ende goet te vinden, sullen al d' ander t' eenemael hebben na te comen ende te gehoorsaemen, sonder op ymants tegenstreven (dat wij oocq niet dencken te duchten sal sijn) acht te slaen, maer met hunne resolutie voort te varen soo dat behoort.

Ende gesien sigh yder van de bovengemelte persoonen hiertoe dan niet alleen[+] lustigh ende rustigh thoonen, maer oocq veele daeronder selffs op 't gerucht tot [+]140v dese lanttocht versoecq hebben gedaen ende volgensdien 't bovenstaende met beloften van behoorlijcke obedientie, etc., uyt eygen genegentheyt ende voorgaende aenbiedinge aennemen;

Ende dat[2.] oocq Mijn Heere Rijckloff van Goens, als commissaris bij Sijn E. instructie ons onder anderen is ordonnerende tot soodanige lantreysen[(k)], etc. ende Mijn Heeren de 17e uyt 't Vaderlant bij Haer Ed. daerop gevolgde missiven sulcx niet alleen sijn advoyerende, maer ons oock wel expresselijcq authoriseren voor sulcke lantreysers na waerde van saecken premien te stellen[(l)] - Soo is na goede deliberatien ende uyt consideratien oocq van de gemaeckte vruntschappen met meest al het Hottentoos geslacht, goetgevonden dese notable lantreyse niet te vertragen, maer met den aldereersten sijn voortgangh te laten nemen, mitsgaders de gemelte lieffhebbers te accommodeeren met drie van de macksте draegossen, om sooveel te meer provisien te mogen medenemen, neffens eenige lichte coopmanschappen van diverse soorte in cleyne quantité uyt te maecken.

Ten welcken eynde ende omdat veelderley coralen beginnen gewilt te worden onder de vreemde Hottentoos, nu sedert eenigen tijt aen 't fort verschenen geweest, waervan wij alhier niet sijn versien, soo is oock goetgevonden de Francen[3.], eenige monsters van hare coraelen ende andere cramerijen tot coopmanschappen voor Madagascar bij haer hebbende, sien voor d' E. Compagnie aff te copen, indien men met deselve sal cunnen accorderen.

Is mede verstaen d' navolgende persoonen te benificeren met soodanige verbeteringen ende aennemingh als d' onderstaende actens (hun dienaengaende verleent) sijn dicterende, te weten:

Pieter Raderotjes van Uts[4.] in 't landt van Ceulen, hier te lande gecomen voor vrijman met 't schip *Arnhem*, den 16en Maert anno 1659 met sijn suster Fijtje[+] Raderotjes, huysvrouwe van den vrijborger Jacob Cloeten, welcke op[5.] ons [+]141 versocht

1. dood, oorlye.
2. <*gesien*> *dat*.
3. d.w.s. die skipbreukelinge van *La Maréchale*.
4. Vgl. noot 2, bls. 290 hiervoor. Volgens die monsterrol van 1661 is Pieter Raderotjes afkomstig van Ut by Keulen. K het: *van Ut in 't landt van Ceulen*. Elders word die naam gespel *Oijt*. (So in die lys van vryburgers 1661).
5. Vir *versoecken op* vgl. noot 5, bls. 235.

hebbende omme te mogen in Compagnies dienst te werden aengenomen, ende dies sedert primo April verleden daerop aen Compagnies schuyr tot preuve gestelt sijnde, wort, vermits de goede kennisse aen hem bevonden tot den lantbouw, bij desen voor bouwman aengenomen ende toegeleyt te winnen thien gulden 's maents, mits verbonden blijvende d' E. Compagnie daervoor alhier aen de Caep thien jaeren te dienen, verbandt ende gagie primo April voorsz. ingaende, dat aen Compagnies schuyr dienst gedaen ende preuve gegeven heeft.

Pieter Mouw van Dansigh, hier te lande gecomen met 't schip *Orangie*, den 12en July anno 1659 voor adelborst à 10 gulden per maent, welcke hem sedert dien tijt in verscheyde voorvallen vigilandt heeft gedragen, ende alsoo door 't overlijden van den corporael Elias Giers die plaetse is comen te vaceren[1.], wort dierhalven op sijn versoecq ende bequaemheyt bij desen in gemelte corporaelsplaetse geconfirmeert ende toegevoucht een beloninge van veerthien guldens per maent, ingaende 25 October laestleden, dat de voorss. corporaelsplaetse heeft beginnen waer te nemen, mits gehouden sijnde sijn loopendt verbandt daervoor uyt te dienen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut ante.
(Ende geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Hendrick Lacus, secretaris.'

In conformité van bovenstaende resolutie is dan mede geconcipieert navolgende[+]

[+]141v

Memorie voor Jan Danckerts, als hooft over de lantreysers ende bijhebbende lieffhebbers, omme hun te dienen tot narichtinge ende opmerckinge in verscheyden ende oocq op navolgende saecken, principael

'dewijle Ul. uyt eygen genegen lieffhebbentheyt geresolveert sijn ende aengenomen hebben, dese reyse aen te vangen sonder te keeren vóór drie à 4 maenden uytwesens, ofte dat vaste plaetse ende ander volcq als dese Hottentoos sult opgevonden hebben;

dat Ul. ten dien eynde, om soo haest mogelijcq, conform de medegevende caerte, te comen aen de eerste plaetse genaempt Cortado op de Reviere de Infante, omtrent 40 mijlen van de zeecant ende omtrent 110 mijlen Noortoostwaerts te landt van hier leggende, ten eersten na de sijde van 't overlandt van de Caep Fals wijcken, daer Sousöa, den coninck van de Chainouquas, veeltijts sigh onthoudt ende wij laest seer goede alliantie ende vruntschap mede gemaeckt hebben, mitsgaders toesegginge van gecregen dat hij ons van des Chobonas, alias Choboquas, volcq ende gesteenten soude beschicken, off hij misschien Ul. daerom in 't weghwijsen derwaerts wat

1. vakant te word.

behulpsaem was, doch behoeft echter niet expres na hem gesoght, alsoo Ul. desen wegh wort aengewesen, omdat na sijn onderrichtinge ende des caerts aenwijsinge daerheen de cortste passagie sal gevonden worden, om te comen aen de gemelte eerste plaets genaempt Cortado, daer, na de beschrijvingen, santgout in de revier ende bij 't volcq soude wesen.

+ Vanwaer weder Noort ten Oosten 40 mijlen verder, behalven eenige besijdenplaetsen[1.], een stadt leght genaempt Belugaris, op de revier St. Lucia +142
die in de bay van Medäos do Ouïo in zee uytloopt, leggende die stadt ofte vlecq stijff 60 mijlen westwaerts van de zeecant.

Ende 30 mijlen Noortoostwaerts verder leght de stadt Davagul op de revier Spiritu Sancto, 70 mijlen Westwaerts van de zeecant, daer den keyser van Monomotapa sijn woonplaets ende goutschatten meer houdt als in de stadt Monomatapa selffs, die op deselve revier noch 30 mijlen verder Westwaerts op leght.

Over dese revier is 't rechte landt Butua, daer noch 25 à 30 mijlen Noort-Noortoostwaerts boven de stadt Davagul oock leggen de steeden ofte vlecken Mogar, ende Agrasalle, recht in 't landt daer geteyckent staet Bura Mina de Oro, met noch een plaetsjen dicht daeraen, ende vanwaer de Portugesen in Mosambique al haer gout crijgen, welcke Portugese plaetse vrij verder daeraff leyt als dese Caep, ende daerom gehoopt wort dat volcq alsoo wel tot ons als daeraff[2.] gelockt sullen cunnen worden met minnelijcken ende vrundelijcken ommegangh ende bejegeninghe, daer nootsaeckelijck op gelet ende bij Ul. in achtinge ende voor een principael maxime moet gehouden worden. Ende mochte wel dat eenige inwoonders aldaer de Protugese spraecke eenighsints costen, dat Ul., doordien Jan Danckert in Italien gereyst heeft ende Dorhagen de Latijnse tale can[3.], veele soude te passe comen om terecht+ te raecken, doch moet wel op hoede wesen, ten eynde Ul., vermits de Portugesen met onsen staet buyten alliantie sijn, sijluyden uyt genegentheyt tot +142v
die natie Ul. geen ongeval aendoen ofte verleyden, dogh mochte wellicht, ende is oocq 't gevoelen vastelijcq dat die natie, vermits der Portugese heerse[4.] regeringe tot onsen vredigen ommegangh wel genegen gevonden sullen worden, volgens oocq 't onderricht ons voor dato gedaen van eenen Martinus Martinio(m), die de gansche werelt meest deurgereyst ende veel ondervonden ende beschreven heeft; ende om haer in sulcq goet gelooff van de Duytse natie te brengen, moeten Ul. haer dat met alle mogelijcke middelen sien in te prenten ende te maecken dat doch ymandt van de haere met Ul. hier compt, om sulcx noch verder ende effective aen deselve te bethoonen, al waer 't dat se ymandt van de Uwe daer wilde in hostagie houden, 't welcq wel sal mogen

1. plekke van die hoofrigting weg.
2. daarheen af.
3. Dit is eienaardig dat geen een van die ontdekkingsreisigers Portugees geken het nie. Die meeste van hulle was Duitsers en vermoedelik nog nie lank in die ‘Ooste’ - waartoe die Kaap behoort het - nie.
4. Byvnw. afgelei van *heer*, trots, heersugtug. Vgl. Eng. *lordly*, Du. *herrisch*.

geschieden van die sigh daer gewilligh toe thoont, sullende van hier altijt debvoir gedaen worden om hem weder thuys te haelen.

Ende nademael 't volcq omtrent Monomotapa ende Davagul, daer den keyser woont, als oock 't landt van Butua voornoemt, rijck van gout is, insgelijcx op de voorss. reviere Spiritu Sancto, soo willen Ul. gerecommandeert laten op al 't navolgende oock naeuw opmerckinge te nemen, met goede ende pertinente aenteyckeninge van alles, ende waernemende dan

Eerstelijck

Soo haest Ul. over de Bracke-revier deur de slaghboom sijt, dat vandaer ten eersten begint op een compas aff te peylen de cours ende te noteren, ofte op te teyckenen, hoeveel uyren, half uyren, langer ofte corter, telckens op de genomen cours gegaen sult hebben, in forme als de stuyrluyden ter zee doen, om sulcx in een[+] caert te doen stellen voor de Heeren Meesters in 't Vaderlandt. Die moet emmers vooreerst [+]143 ende vooral wel waergenomen ende niet versuymt worden.

2.

Daer dan mede moet bijvougen, waer kley- ofte bouwgrondt, sandigh, steenigh, berghachtigh, ende water off lopende revieren sijn ende hoe se strecken[1.]; oocq te stellen off ergens in 't gebergte off revieren eenigh minerael steeckt, daer silver off gout uyt te trecken sij, waertoe Jacob Pritsel, een mineur sijnde, te pas comt. Item acht te nemen off de wegen overal met wagens sullen te passeren sijn, gevende sommige remarquable plaetse oocq naemen ende vragende na de naeme van 't volcq ende haer oversten ende steden, om te kennen in toecomende.

3.

Bij al 't ontmoetende volcq moet oocq geleth worden waer se bij leven, wat overste dat se hebben, wat cledingh, wat erneringh, wat godtsdienst, wooningen ende vasticheden[2.], waer sij meest begerigh nae sijn, ten welcken eynde Ul. diverse monsters van coraelen ende lapjens sijde, linne ende geschilderde cleden ende andere cramerije medegegeven worden om te verthoonen, wat haer aengenaempst is, ende te vernemen off se oocq hooningh, was, struysveeren, oliphantsthanden, silver, gout, paerlen, schiltpadshoorn, muscus, civet, amber, eenige fraye vellen ofte yts anders by haer hebben.

4.

Wat bequaeme boom- oft aertvruchten de landen dragen, ende ergens aen 't strant comende, te mercken wat bayen, revieren in zee uytlopen, hoe se strecken ende wat gelegentheyt van water, hout ofte ververssinge, etc. daer te becomen sij,

1. *hoe se strecken*, in watter rigting hulle gaan.
2. forte.

offer oocq ergens oesters ofte mosselen met peerls ende schiltpadden bequaem tot cammen ende ander wercq te crijgen is.

5.

+ Hoe stercq van volcq ende met wie sij in vruntschap off vijantschap leven ende waerom, hoe sijluyden generalijck genoemt worden ende specialijck de naemen van haere voorneme[1.] oversten ofte coningen ende plaetsen, steden, dorpen, mitsgaders wat oorlogsgereetschap dat se hebben. +143v

6.

Hoe sij onse natie genegen sijn, off se oocq wreet, vrundelijcq ende van eenige redelijcheyt ende politie[2.] sijn. Ende opdat Ul. emmers ter degen sout mogen weten hoe Ul. alles sult cunnen aenteyckenen ende opschrijven, hebben wij Ul. bij desen tot meerder opmerckinge ende narichtinge noch medegegeven copie van de memorie bij d' E. Heeren Bewinthebbers ontworpen, om in 't stellen van de rapporten op te letten, waermede wij hopen Ul. boven ons mondelingh onderricht wel voorts sult weten wat Ul. in 't een ende 't ander te doen staet, tot betrachtinge van Ul. eygen eer en de verdieningh van de premie Ul. belooft na meriten van 'tgene bij Ul. opgevonden wort, dat Godt geve considerabel magh wesen. Ende waermede wij ten besluyte Ul. dan toewenschen een geluckige heen- ende wederom-reyse, onder 't beschut van den oppersten Bewaerder aller vroomen, die wij altijt voor Ul. in onse dagelijcxe gebeden sullen bidden dat Hij Ul. met sijn genade wil bijblijven. Amen.

In 't fort de Goede Hope, den 10en November anno 1660.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck.'

11 *ende* 12*en dito*, 's morgens stil, doncker, mottigh weer. Hebben de lantreysers hun voyagie na Monomotapa tusschen 11 ende 12 uyren in den naeme des Heeren aengevangen met de navolgende provisien, amunitie ende cramerijen, geladen op drie draegossen, te weten: +144

Tot monsters ende oocq op de wegh voor montcost wat te reuylen

100 bossjens root corael quispel-greyn[3.], wegende 8 lb., 3 lb. allerhande coraelen van de Francen gecocht, 1 bossje geel corael van bernsteen van glas, 10 strengen allerhande coleurde naysij[4.], wegende 2 loot[5.], 1 rol tabacq, wegende 26 lb., 6 dosijn

1. So in albei tekste.
2. staatsbestuur. Met die oog op die verband is mens geneig om te dink aan 'n betekenis soos in Eng. *politeness* of Afr. *polietsheid*, geslepenheid, maar die Ndl. woordeboeke regverdig nie so 'n verklaring nie.
3. Die woord kom herhaaldelik voor, reeds o.d. 30/10/1658. Hierna o.d. 21/3/1661 en 10/11/1661. WNT VIII, 816: 'Niet geheel duidelijk is de bet. van *kwispelgrein*: wellicht moet men er verschillend gekleurde glazen kraaltjes onder verstaan van Venetiaansch fabrikaat'.
4. naaisy.
5. *Lood*, vroeër, 'n halfons, teenswoordig 1/10 ons. (Van Dale).

tabacxpijpen, 1 St. Thomees cleetjen, 1 lapjen van een negrooscleet, 1 stucq roode ende witte dito, 2 dito mourus[1.], 2 dito salmpourus, 2 dito chits, 2 dito taffachelas, 1 dito niquanias[2.], 2 dito roode bethilles, 2 dito blaeuwe ende 2 dito witte bethilles, Parthije lapjens, allerhande sijde stoffen ende witte gewerckte kanten, mitsgaders sijde linten ende passementen[3.], 10 lb. geel dun draetcoper, 1 paar braseletten, 4 vergulde kettings, 1 dosijn coraele dito, 1 brieffken met oorhangers, 2 copere bellen, 2 copere schellen, 2 copere compassjens, 4 fauce hoetbanden[4.], 1 brieffken met 100 stucx naynaelden, 2 spiegelkens, 2 boucq wit pampier, 6 potlootpennen[5.] en[+] 1 bos schafften[6.] (schrijffgereetschap). [+]144v

Materialen.

2 picken, 4 hantbijlen, 1 spae, 1 aveger, 5 lijnen, te weten: 4 witte dito's en 1 geteerde dito.

Provisien.

520 lb. hart broot, 50 lb. specq, 2 mengelen brandewijn en 2 mengelen Spaense wijn in twee tinnen vlessen, 50 pondt sout.

Specerijen

1 sackje met peper, 4 loot foelje, 4 dito nagelen, 4 dito notenmuscaet, ¼ lb. caneel, 4 lb. suycker.

Amonitie van oorloge.

13 ps[7.] pistoolen, 13 snaphaenroers, 12 stucx houwers, 195 lb. loot, 65 lb. boscruyt, 4 bossen[8.], 2½ dosijn vishoeckjes, vislijntjes ende 1 strengh seylgaren met 1 keteltjen.

's Namiddags gingh den Commandeur met Sr. de Man[9.] de corenlanden eens[+] besichtigen, ende bevond de garst overal meest fray aen 't rijpen, die in d' ander [+]145 weeck[10.] al veel sal affgemaeyt worden, sijnde de hoyers mede ijverigh doende ende de rest van 't coren redelijcq fray staende, etc.

13 *dito*, 's morgens mottigh weer. Is de tweede mael door een van de Caepmans volckjen een stucq van ongeveer 2 lb. was aengebracht, dat, alhoewel heel onsuyver, vrij rijckelijck betaelt wierd, om den aenvangh te doen wackeren ende haer metter tijt beter te leeren.

Sondagh, *den* 14*en*, 's morgens doncker, westelijcke lucht die 's namiddags ophelderden ende alsdoen door de clooffwachters seyn gedaen wierd datter een schip onder de wal was, 'twelcq den

1. Vgl. die lys o.d. 4 Feb. 1659 waar baie van dieselfde name geannoteer voorkom. I.p.v. *dito* het K hier afwisselend *ellen* en @. Hierdie @ moet 'n afkorting vir *el(len)* wees. Ital. *alna*?
2. 'n Soort 'nainsook'. Yule & Burnell: *Hobson-Jobson*, p. 708.
3. omboorsels.
4. los keelbande. Vgl. Fr. *faux col*, los boordjie, *fausse côte*, los rib. Brill het *France* i.p.v. *fauce*.
5. Dieselfde as *potlooden*, stifte om mee te skrywe.
6. skagte, stele (van penne).
7. ? Daar is wel soms sprake van *paren* pistole, hoewel die gewone woord *koppels* is, maar p^s kan beswaarlik 'n afkorting van *paren* wees. Fol. 178 is daar sprake van: 13 *stucx* pistoolen.
8. bukse, skietgewere.
9. Sinjeur Roelof de Man, die Secunde of Tweede persoon.
10. *d' ander weeck*, aanstaande week.

15 <dito>, fray, liefflijck <weer> ende 't luchjen variabel sijnde, 's morgens met den dagh in de bay was ende omtrent elff uyren des voormiddags, Gode loff, wel ter rheede arriveerde, sijnde den *Oliphant*, daerop schipper Phillips de Backer, ende ondercoopman Jan Raphoen, 27 Juny passado uyt 't Vlie geseylt, met 364 coppen, waervan maer 6 verongeluckt ende overleden ende jegenwoordigh omtrent 40 persoonen aen 't scheurbuyck die, om te beter op te queecken, staende 't leggen hier in 't sieckenhuys aen landt te comen geordonneert sijn, ende voor 't volcq desen dagh wel drie schuyten vol versse vis, behalven groote abondantie van cropsalade ende allerhande andere moescruyden ende vers vleys tot ververssinge aen boort beschict is, hebbende sijluyden nergens aengeweest ende de fluyt *Loosduynen* den[+] 23 passado omtrent d' eylanden van Tristan da Cunha noch bij geweest, die derhalven alle uyr van den dagh tegemoet gesien wort. [+]145v

16 *dito*, idem goet weer.

Volle maen, *den* 17*en*, 's morgens heel mistigh weer, 'twelcke met een N.westelijck luchjen haest opclaerde, sag men omtrent acht uyren de gemelte fluyt *Loosduynen*, Gode loff, mede binnencomen ende salvo ter rheede arriveren met 52 coppen, hebbende twee die weghliepen in Gunea aen Cabo Monte (daer, als oocq tevoren in Torrebay, om water aengeweest was) laten staen ende een overleden, voorts nergens anders aengeweest nadat in compagnie van de fluyt *Vollenhoven* 22en May met 55 coppen uyt Texel gelopen was, sijnde den schipper genaempt Carsten Crijnsz. Rechter ende den bouchouder Cornelis Valckenier.

18 *dito*, weer ende wint als vooren.

19 *dito*, stoffregen met stijve Zuyt-Zuyt-Oostewinden, die 's namiddags opdrogende[1.], harder ende harder deurbloesen ende den

20*en dito*, oock noch al aenhielden tot 's middags, als wanneer d' opperhooffden van de schepen aen lant ontboden sijnde, met deselve navolgende resolutie is genomen:

'Saterdagh, den 20en November 1660[(n)].

Nademael volgens de clachten der opperhooffden ende 't opnemen van de consumptie-reecqueninge des fluytschips *Loosduynen* bevonden is deselve, mits hunne lange reyse, van potspijse t' eenemael ontbloot sijn ende volgens dien, om sijn vordere reyse na Batavia te doen, nootsaeckelijcq moet werden gesecondeert - Soo is bij den Raedt, verstercqt met d' opperhooffden van de schepen *Oliphant* ende[+] *Loosduynen*, na gemaeckten overslagh[3.] van des *Oliphants* provisien en de rato[4.] des volcx, uytgereeckent uyt dito grootste schips provisien aen de gemelte [+]146 fluyt sal cunnen overgeset worden 't volgende, namentlijck:

1 halff aem oly, 2 dito brandewijn ende 4 vaten gort ende erten.

2.

1. die 'stoffregen' of die 'winden'?
3. Eintlik: *(pars) rata*, verhouding, eweredige deel.
4.
2. berekening.

Waertoe dan, volgens gemelte raedtsbesluyt, ordonnatie van des Commandeurs handt is gepasseert.

Aldus gedaen ende geresolveert, in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Phillips de Backer
Jean Raphoen
Carsten Crijnsz. Rechter
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Cornelis Valckenier
Pieter Everarts
Hendrik Lacus, secretaris.'

Sondagh, *den* 21 *dito*, 's morgens windrigh weer van den Zuyt-Zuyt-Oosten, doch tegen den avondt stil.

22, 23, 24 *ende* 25 <*dito*>, stijve, windrige dagen van den Zuyt-Suyt-Oosten, quam des avonts den CHOEQUE, oversten ofte coningh der Cochoquas ofte Saldanhars, Oedasöa, weder aen 't fort met een groote sleep volcq, niet anders medebrengende als 16 schapen, welcke den

26*en* <*dito*>, 's morgens fray, liefflijcq weer sijnde, haer affgehandelt wierden ende Oedasöa op sijn versoecq eens aen boort gebracht om de schepen te sien, daer hem soo wat goet cier ende onthael is aengedaen.

27 *dito*, de winden wat variabel, meest van de westelijcker handt, is de fluyt[+] *Loosduynen* affscheyt gegeven ende d' opperhooffden g'intregeert de brieven [+]146v ende pampieren aen Haer Ed. tot Batavia[(o)], daer hun d' Almogende salvo wil geleyden.

Sondagh, *den* 28*en*, 's morgens stil, warm weer, is den *Oliphant*, claer sijnde, mede affscheyt gegeven ende d' opperhooffden insgelijcx ter handt gestelt de principale brieven ende pampieren aen opgemelte Haer Ed[(p)].

29 *dito*, 's morgens heel mistigh weer ende 't luchjen Noordelijck, waerdoor de gemelte schepen noch belet bleven te vertrecken, doch quam daermede 't *Parkytjen* wel ter rheede uyt de Saldanha-bay, nadat den 23en October van hier gescheyden sijnde, door seer harde Zuyt-Zuyt-Oostewint sonder seyl dito bay verbij ende in de bay St. Helena geraeckt was, ende vandaer door langh aenhouden der gemelte winden niet hebbende cunnen opcomen, sigh halff, ende in de Saldanha-bay, met een Noortlijck luchjen naderhant opcomende, voorts heel schoon gemaeckt ende aldaer maer thien schapen gehandelt had, vorders inhebbende tusschen de 6 à 7000 droge harders ende branthout, waermede den 19en verleden al, tot op een gotelinghschoot na, onder 't Robben-eylant gecomen, maer door de felle opcomende Zuyt-

Zuyt-Oostewinden 't ancker niet cunnende houden, weder na 't Dassen-eylandt was affgesackt, de schapen daer aen landt geset ende daer moeten blijven leggen hebbende[1.] tot gistervoormiddagh omtrent thien uyren vandaer eerst met een Zuytwesteluchjen gescheyden ende desen namiddagh hier gecomen is als voorss.

[+] *Ultimo dito*, idem Noortweste-lucht, sijnde noch al contrary voor den *Oliphant* ende *Loosduynen* om uyt te lopen. [+]147

Eindnoten:

(a) Vgl. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), p. 63.
(b) Ibid., pp. 52-53 en 54-55.
(c) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 589-594. K.A.
(d) Nijhoven, 'n dorp in die provinsie Groningen.
(e) Óf Gronau in Wesfale, óf Gronau in Hannover.
(f) Reichenbach. Daar is verskeie plekke met hierdie naam, bv. in Silesië, in Sakse en in Switserland. Die naam van Theunis Kagh word in die Kaapse teks aangegee as *Theunis Cock*.
(g) Waarskynlik Tiegem in Wes-Vlaandere.
(h) Miskien Schouwerzijl in Groningen; of Schoorl in Noord-Holland.
(i) Cosnits. Sien Weckerlijn se naam onder die name van die lede van die geselskap op 20 Januarie 1661. Cosnits (of Kosenitz) is 'n Pruisiese stadjie in Reichenbach.
(j) Hierdie plekke, asook baie van die ou Portugese name wat op die volgende bladsye genoem word, sal gevind word op Linschoten se kaart van die suidelike deel van Afrika, wat teenoor p. 304 gereproduseer word.
(k) Vgl. C. 700: *Mem. en Instr.*, 1657-1685, pp. 5-25. K.A.
(l) Vgl. brief d.d. 16 April 1658. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 1032-1040. K.A.
(m) Martinus Martinio was reisiger, kartograaf en geograaf van betekenis. Sy vernaamste werk was sy *Novus Atlas Sinensis*, wat deur Joan Blaeu in sy bekende groot atlas van die wêreld opgeneem is (IX, 2-1664). Blykens mededeling van Blaeu aan Here XVII in sy voorvoord tot hierdie Chinese atlas, is Martinus Martinio se werk 'op uwe schepen en als onder uwe bescherming' opgestel. Dit is dus duidelik dat Martinio op Kompanjieskepe tussen die moederland en Oos-Indië gevaar het. In die lig van die verwysing wat ons na Martinio in die *Daghregister* kry (Memorie vir Jan Danckert, 10 November 1660), is dit waarskynlik dat Martinio kort tevore by die Kaap aangedoen en Van Riebeeck van inligting voorsien het. Sien oor Martinio ook Tooley: *Maps and Map-Makers*, pp. 106-107. Dank word betuig aan mnr. F. du Plessis van die Universiteitsbibliotheek, Stellenbosch, vir hierdie laaste verwysing.
(n) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 595. K.A.
(o) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1132-1136. K.A.
(p) Ibid., p. 1135.

December anno 1660

[+] *Adij*, *primo dito*, noch al donckere lucht, met stijve Noortwestewinden, tot belet als vooren. [+]147v

Nieuwe maen, *den* 2 *dito*, stil weer, sijn de gemelte schepen wat buyten de rhee gecort.

3 *dito*, idem stilte, is haer (met hun boots water halende) noch wat schapen ende vruchten uyt de thuynen tot ververssinge medegegeven, idem ¾ beest voor den *Oliphant* ende ¼ voor *Loosduynen*.

1. Dit is nie heeltemal duidelik of *hebbende* saamgaan met *moeten blijven leggen* of met *gescheyden* nie. In die eerste geval moet daar 'n komma vóór, in die tweede geval ná *hebbende* ingevoeg word.

Ende gingh des namiddags tusschen 2 ende 3 uyren den Commandeur Riebeecq per de *Perkyt* mede onder seyl na de Saldanha-bay, omme de gelegentheyt van dien eens selffs in persoon pertinent te besichtigen, etc., achterlatende navolgende

Memorie voor den ondercoopman Roeloff de Man ende den fiscael Abraham Gabbema, beyde gader te samen, staende sijn absentie, gestelt in desselffs plaetse, om de saecken van Compagnies omslagh alhier waar te nemen ende letten op 't navolgende, namentlijck:

‘dat 't werck allomme na de in train sijnde ordres wel worden gevordert ende in gangh gehouden;

ende vooreerst dat somerlant onder de corenschuyr met alle macht suyver ende claer gemaeckt wort, tot op de reviercant incluys, totdat de sluys op de drinckwaterrevier[2.] gereet is, om den dam door dat volcq dan op te cruyen ende in der ijl gereet te hebben;

dat door Gijsbert[(a)] ende drie man van de corenschuyr 't hout van 't nieuwe landt altemaelen ten eersten tot branthout gehackt, geclooft ende van 't geploegde lant affgedragen, mitsgaders de dicke wortels met cruyt van den anderen gesprongen worden, om bij gelegentheyt thuys te haelen tot calckoven, etc. ende 't landt daervan schoon te hebben om het eerste wintercoren des aenstaende saysoens daerin te cunnen sayen;

2. Die vars riviertjie wat langs die Fort verby geloop het? Of ('n spruit van) die Liesbeek?

dat Ammon[(b)] met de sijne in 't bos geduyrigh beddinghplancken[1.] voor 't canon[+] saeght ende die alle, ofte om de tweede, Saterdagen door 't volcq van de schuyr [+148] uytgehaelt worden;

dat de timmerluyden de staketsel rontsom 't fort voorts dicht maecken, mitsgaders den barm aldaer dan g'egualeert[2.], ende de Noordwestsijde gedaen sijnde,

dat dan dito werck voor aen 't fort sal begonnen worden, mits ondertusschen 't cat boven met pannen gedeckt ende 't wercq aen 't vernieuwt wordende cleyn magasijn niet stilstaet, noch oocq 't nieuwe vaertuygh voor 't Robben-eylandt, etc.,

dat den hovenier, de thuynen van 't oncruyt suyver hebbende, met alle sijn macht boven in de nieuwe thuynen sal vallen om die te effenen ende dan de ploegh eens daerdeur te haelen ende laten eggen, etc.,

dat op alle buyten- ende binnenwachten bovenal wel scherp reguard gehouden worden, sonder dies ergens in te versuymen, ende voorts gelet worde op de onderhoudinge van alle politie[3.], justitie ende wes meer dienaengaende na d' ordre op alles gestelt ende na gelegentheyt ende voorval met den anderen te beramen, ten welcken eynde den ondercoopman en de fiscael voorsz. niet[4.] sullen ondernemen te doen, als met malcanders beyder weten ende communicatie.

Alsoo den Commandeur om nootsaeckelijcheden per 't *Parkytjen* na de Saldanhabay is vertreckende, staende desselffs absentie voorsz. ondercoopman en de fiscael in sijn plaetse is stellende ende het commandement bij desen bevelende, soo lange hij uyt wesen sal, met authoriteyt om gelijck off hij selffs in persoon present ware, alles in goede ordre te houden ende des Compagnies fort ende verderen omslagh[+] waer te nemen, soo dat behoort, bevelende derhalven soowel officieren, als mindere Compagnies dienaren ende oocq vrije luyden ende [+148v] wie het oocq soude mogen wesen, deselve tot des Commandeurs retour daervoor te erkennen, gehoorsaemen ende onderdanigh te sijn als vooren, ten eynde alles in behoorlijcke ordre ende dissipline gehouden blijven;

dat oocq voornamentlijcq op den oegst wel naeuw geleth ende Compagnies slaven ende slavinnen, daer 't nodigh is, gebruyckt worden tot oplesingh van de airen, voor de helft, gelijck tot Tielman[(c)] is gedaen, om te meer graenen op te gaderen, dat het wel waerdigh[5.] bevonden is;

ende wijders dat geleth worde des Compagnies soldije- ende negotieboecken effen[6.] ende wel correct geslooten worden om op sijn compste de magasijnen, packhuysen, etc. daertegen na te sien ende confronteren, schrijvende elcq op sijn reecqueninge ende plaetse wel op ende aff ten eynde alles liquide sij ende blijcke hoe ende waeraen de materialen, etc. overal toe verbesicht sijn;

dat hier oocq 't minste in versuympt ende elcq op 't comptoir ten dien eynde stip[7.] aen sijn debvoir gehouden worde;

1. planke wat as voetstuk vir kanonne dien.
2. gelyk gemaak.
3. bestuursake.
4. niks.
5. die moeite werd.
6. van dag tot dag bygehou.
7. So in H.K het *styff*.

item Potter[(d)] heel cort aen 't caertemaecken.

Ende alsoo dit het principaelste wel is te recommanderen, vermits door de lange bijwooninge de voorss. in commando gestelde persoonen kennisse genoech van saecken behooren te hebben, soo sal 't hierbij genoegh sijn, ende vorders dienen deselve te recommanderen de goede eenichheyt ende dissipline ende betrachtinge van des Compagnies meesten dienst in alle 'tgene staende des Commandeurs absentie sal comen voor te vallen.

In 't fort de Goede Hope, den 3en December anno 1660, geteyckent:

Jan van Riebeeck.'

[+] 4 *dito*, moy weer ende 't luchjen variabel.

Sondagh, *den* 5 *dito*, idem schoon, helder sonneschijn-weer ende 't luchjen [+]149
als vooren; tegen den middagh de wint hardt uyt den Zuyt-Zuyt-Oosten met valbuyen over den Taeffelbergh, die tot laet toe in den nacht aenhielden.

6 *dito*, 's morgens schoon, helder weer als boven, de Zuyt-Zuyt-Oostewinden die noch seer stercq aenhielden[1.], sijn de vrije luyden met haer vaertuygen nae 't Dasseneylant ende Saldanha-bay vertrocken.

Na de middagh de harde Zuyt-Zuyt-Oostewinden seer fel aennemende[2.] met seer stercke valbuyen over den Taeffelbergh vallende, die noch den

7 *dito*, tot laet in den nacht aenhielden.

8 *dito*, 's morgens schoon, helder, sonneschijn-weer, de wint noch Suyt-Suyt-Oost. aen d' oversijde van de bay noch heel stercq deurwaeyende.

Op den middagh stil, soel weer, 't luchjen uyt den Noort-Oosten.

9 *dito*, 's morgens doncker betogen lucht met reegen, 't luchjen noordelijcq, waermede op den namiddagh tusschen een ende twee uyren retourneerden d' Heer Commandeur Riebeeck met 't galjot de *Perkyt*, uyt de Saldanha-bay alhier in de Taeffelbay weder ter rheede, sijnde staende sijn absentie niet anders sonderlingh voorgevallen[3.], als dat door eenige Hottentoos soo wat aengebracht is ende de lantluyden aen den oegst besigh sijn geweest.

Vindende Sijn E. de saecken alhier wijders in deselve goede ordre als die gelaten hadden.

Ende heeft de Saldanha-bay bevonden een seer voortreffelijcke haven met suyvere sant- ende stecqgronden[4.] voor schepen, bysonder wel in te comen ende beschut voor alle winden te leggen, mitsgaders oocq soo visrijcq van diverse delicate soort[5.] (wel te vangen met hoeck ende zeegens) als men soude cunnen offte mogen wenschen.

[+] Maer goet vers water isser gansch niet, noch oock geen 't alderminste bequaem landt om yets in te sayen ofte planten, vermits al de bergen, heuvels ende valeyen [+]149v

(e)

1. Sic; *aenhoudende* sou makliker gewees het.
2. toenemende.
3. Gedurende V.R. se afwesigheid word aantekeninge aan die Kaap gehou, bestaande byna uitsluitend uit weerberigte en gevolglik deur Brill weggelaat.
4. Vgl. noot 4, bls. 309 hieragter.
5. Sic.

niet anders als witte crael[1.]- ofte gelijcq bicksteen[2.] (defftigh[3.] bequaem om te houwen tot metselwercq) sijn ende waeruyt de salpetericheyt van 't water ontstaet, volgens preuve daervan genomen met eenige van die steenen in Caeps water een etmael geleght ende daerdoor soo siltigh ende salpeterigh van smaecq bevonden, evenals 'tgene in de rechte water-[4.] ende ander plaetsen is.

Sijnde in Lacus-bay geen water[5.], altoos in de drooge tijt, ende die bay met de letter J[6.] in de caert aengewesen gansch ondienstigh ende al te periculeus voor de Zuyt-Zuyt-Oostewinden om te leggen.

Maer Potters-bay (mede sonder water doch vol vis) goet voor 2, 3 à 4 retourschepen ten alderhoogsten voor de gemelte winden, om dan met een Noortlucht eensclaps uyt te lopen na de Taeffel-bay, doch is in allen gevalle best Salmandersbay, dewijl men met de eb (stercq uytlopende) door een gangh[7.] off twee over ende weer doch alsoo wel can buyten comen.

Cunnende derhalven dese Saldanha-bay d' E. Compagnie nergens anders tot nut sijn offte te pas comen als voor retourschepen, die door de Zuyt-Zuyt-Oostewinden soo laegh verdrijven[8.], dat se de rheeden van 't Robben- ende Dassen-eylant mis-'raecken[9.], 'twelcq selden hoeft te gebeuren, om reden in de instructie largo aengewesen, sijnde oock de rhee van die eylanden soo gereet dat men altijt can t' zee raecken ende tot de Taeffelbay weder opcomen eer men eens uyt de Saldanha-bay (na wint ende getije moetende wachten) can buyten in zee raecken, daer de Zuyt-Zuyt-Oostewinden[+] dan weder ontmoetende, heel[10.] de schepen wegh souden cunnen comen te drijven ende alsoo in seer desolaten staet vervallen, verstaende in 't Suytooste-mousson, als bij de nader memorie daervan bij den Commandeur met overlegh van den schipper en de stuyrluyden van de *Parkyt*, na ondersoeck van alles te ontwerpen, verder gedeclareert sal worden, etc., volgende hier voorts het aengeteyckende van 't voorgevallene op gemelte Saldanhase reyse. [+]150

(Kyk Bylae II, *bls.* 464*)*

't Bleeff heden fray regenachtigh, groeysaem weer.

10 *dito*, idem, met westelijcke lucht, als wanneer den Commandeur met den fiscael eens uytgingh inspectie nemen over den bouw ende ander saecken overal, mitsgaders, daer 't nodigh was, wat ordre stelden, etc.

11 *dito*, idem goet weer, lucht als vooren, is niet sonders voorgevallen.

Sondagh, *den* 12*en dito*, helder sonneschijn-weer ende 't windeken N.Westelijck.

13 *dito*, insgelijcx met fraye, groysame, deurdringende stoffregen ende stijve Noortwesten-coelte.

1. koraalsteen.
2. soort sandsteen, skuursteen.
3. voortreflik.
4. plek waar skepe vars water inneem? of: badplaas?
5. d.w.s. vars water.
6. Letter R? Vgl. kaart teenoor bls. 350, Deel I.
7. 'De streek, die het schip bij het laveeren over den eenen of den anderen boeg aflegt' (WNT IV, 230).
8. afdrywe, wegdrywe.
9. nie kan beseil nie.
10. Bywoord by *wegh....drijven*.

‘Maendagh, den 13en December anno 1660[f].

Bij den Commandeur in de reyse jongst gedaen met het *Perkytjen* na de Saldanhabay, etc., ondervonden hebbende de bysondere ongelegentheyt van deselve bay om vandaer voor verbijdrijvende retourschepen (jaerlijcx veel gebeurende) tijdelijck[1.] genoegh weder herwaerts op te comen, boven datter oocq gansch geen goet water[+] te crijgen noch geen 't minste lant beqaem is om vruchten tot eenige ververssinge aen te planten, etc., ende daertegen gesien de beeter [+]151v ende seer gereede, schoone gelegentheden van de rheeden des Robben- ende Dassen-eylandts, om vandaer vrij haestigh tot hier te cunnen opcomen - Soo is bij den Raedt, nae overlegh van saecken, hoogh nodigh, ja t' eenemael dienstigh geacht, mitsgaders in gevolge oock goetgevonden, ten aldereersten 't *Parkytjen* na de voorss. eylanden weder aff te senden, expres met die ordre omme nochmael de gronden rontsom deselve pertinent te ondersoecken ende noteren hoe ende waer de verbijdrijvende retourschepen (alle jaeren meest gebeurende) voor de felle Zuyde- ende Zuytoostelijcke winden best ende bequaemst op 't zegourst sullen cunnen beschut leggen, om na 't overgaen van dito felle winden met west-, suytweste- ende westelijcke, noordelijcke ende noortwestelijcke luchjens veeltijts onverdacht aencomende, op 't gereetste weder t' seyl te gaen ende spoedigh in dese Taeffel-bay te cunnen opcomen.

Den gesurrogeerden schipper Pieter Danielss. Koocker, in de plaetse van den na Batavia vertrocken schipper, Isbrant van Bancken, alsoocq den onderstuyrman, Cristoffel Handelman, in plaetse van den opperstuyrman op voorss. galjot gesuccedeert, bij requeste aen den Commandeur en de Raedt versocht hebbende de verbeteringe in gagie tot gemelte qualiteyten - Soo is, gemerckt derselver suffichantie ende goede comportementen, etc., goetgevonden hun navolgende actens daervan te verleenen, te weten:

Pieter Danielss. Koocker van Bommel, hier te lande gecomen den 27 Juny passado met 't galjot de *Perkyt*, voor opperstuyrman à 48 guldens maendelijcx, jegenwoordigh door 't vertrecq van den schipper, Isbrant van Bancken, provisioneel schipper op 'tselve galjot, welcke plaetse sedert 28 October verleden tot genoegen waergenomen hebbende, wort bij desen op sijn versoecq ende vereyschte[2.] bequaemheyt[+] in de voorss. schippers qualité absolutelijcq geconfirmeert, ende conform den [+]152 generaelen articulbrieff na d' ordre onser Heeren Meesters bij halveringh van gagie, toegevoucht een belooningh van 60 guldens maendelijcx, primo January toecomende ingaende, ende verbonden blijvende sijn tijt daervoor uyt te dienen.

Cristoffel Handelman, van Yburgh[g], hier te lande gecomen den 27 July passado met 't galjot de *Perkyt*, voor onderstuyrman à 32 guldens 's maents, welcke aldaer sedert de zurrogatie van den opperstuyrman Pieter Danielss. Koocker tot de schippers plaetse, dito opperstuyrmans plaetse tot genoegen heeft waergenomen, wort der-

1. betyds.
2. Die korrekte vorm, i.p.v. die gebruiklike *vereyssende*.

KAART VAN SUIDELIKE AFRIKA
(Saamgestel op grond van Linschotense kaarte van Suidoos- en Suidwes- Afrika. Vgl. Jan Huygen van Linschoten: Itinerario, Deel III. Linschoten-Vereniging, No. XXXIX).

halven op sijn versoecq ende bequaemheyt in de gemelte qualité van opperstuyrman geconfirmeert, ende volgens den generaelen articulbrieff bij halveringh van gagie toegevought een beloninge van 40 guldens maendelijcx, Nieuwjaer aenstaende ingangh nemende, ende gehouden blijvende sijn tijt daervoor uyt te dienen.

Maerten Janss. van Hooghcaspel uytte Streecq[(h)], hier te lande gecomen den 27 July passado met het galjot de *Perkyt*, voor quartiermeester à 14 guldens, welcke meest de gansche reyse door d' opperhooffden aldaer tot cock ende bottelier gebruyckt sijnde in de plaetse van den persoon Jacob Albertss. Camp van Amsterdam (bij haerluyden daertoe onbequaem bevonden ende daeromme van die plaetse gedechargeert), soo is 't dat den voorss. Marten Jansen op de getuygenisse van de gemelte opperhooffden in de voorsz. bedieninge van cocq ende bottelier bij desen wort geconfirmeert ende toegevoucht een beloninge van 20 guldens per maent, sijnde een gulden meer als halveringh van gagie, ingaende 28 October passado ende verbonden blijvende sijn tijt daervoor uyt te dienen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roelof de Man
Abraham Gabbema,
Pieter Everaerts
H. Lacus, secretaris.'

14 *dito*, 's morgens seer aengenaem, stil, sonneschijn-weer. 's Avonts quamen 2[+] persoonen van de lantreysers aen 't fort, door sieckte over[1.] 10 dagen van de trop affscheyt genomen, blijckende bij onderstaende medegebracht brieffken van getuygenisse, luydende als te weten: [+]152v

'Alsoo Gregorius Fredricus ende Pieter Harthove op[2.] mij versocht hebben om weder naer 't fort te mogen keeren, seggende hun selven niet cloecq genoech te wesen om de voyagie te volbrengen, soo is 't dat na goede beradingh met meester Pieter Meerhoff, Jan Dorhagen, Jan Babtist van Francfort ende Theunis Kagh[3.], wij goetgevonden hebben van[4.] hun versoecq toe te staen ende hun te geven voor elff dagen broot, waermede sij wel weder aen 't fort konnen keeren, gaende van ons op den 6en Decembris 1660. 't Oirconde[5.] ons aller hantteyckeninge.

(Ende was geteyckent:)
'Jan Danckaert
'Pieter Meerhoff
'Johannis Dorhagen
'T.K.[6.]
'Jean Baptista

1. *over 10 dagen*, 10 dae gelede.
2. Ongebruiklike voorsetsel maar passim in *Daghregister*. In Mndl. gewoonlik 'n casusvorm, soms die voorsetsel *aen*.
3. In K deurgaans *Cogh* of *Cock* i.p.v. *Kagh* in H.
4. *van....te*, teenswoordig: *om....te*.
5. Sic; vir *t' oirconde*, *t' oorconde*, tot oorkonde, tot getuienis.
6. d.w.s. Theunis Kagh (of Kogh).

Volght het brieffken door 't opperhooft van de lantreysers, Jan Dankaert, geschreven aen den Commandeur, luydende als te weten:

‘Mijn Heere van Riebeeck,

Alsoo Gregorius Fredricus[1.] ende Pieter Harthove wederkeeren na 't fort, soo hebbe ick niet willen de occasie laten verbij gaen van Uwe Ed. onse aller gesontheyt te laten weten, behalven dat Theunis Kagh[2.] een weynigh flaeuw is van den loop, die ick verhope dat corts gedaen[3.] sal wesen. Wij sijn alle noch gemoet om onse voyagie te volbrengen, niettegenstaende dat wij acht ofte thien dagen te vergeeffs g'arbeyt hebben om de geberghten te passeren, 'tgene ons tot noch toe onmogelijck[+] geweest is; doch onse hoope is dat, soo wij niet en cunnen comen aen Cortado[4.]-[(i)], [+]153
soo sullen wij comen aen Mosata, waertoe wij soo veele Noort-Noort-ten-Oosten ende Noort-Noort-Oost loopen als ons mogelijcq is, hopen mette gratie Godts, soo ons de reyse niet geluckt naer wensch, weder thuys te wesen in Februario, ende soo alles na wensch gaet in Novembris, in 't jaer 1661, waermede blijvende, naer onser aller groetenisse aen U Ed. ende alle vrunden.

(Was geteyckent:)

Jan Danckaert.’

Onder stont in margine:

‘Bij een fonteyne, 6 December 1660.’

Bij welck brieffken, merckende hare resolutie om bij onstentenisse[5.] van de plaets Cortado haer te willen begeven na Mossata (volgens Linschotens caerte[(j)] leggende op de reviere aen de zeecant bij Cabo das Vacas, genaemt Du Baya ende boven C. Talhado R. de Pescaria) ende alsoo die reviere Noortwaerts langs na Samot ende Cumissa, sullen apparent soo soecken<de> alle geberghten langs ende om, voorts trachten te comen op Jouros ende van daer op Monomotapa, Davagul[(k)], etc., 'twelcke Godt geve succederen magh, alsoo, na 't seggen van de wedergecomen persoonen, deselve noch vol moet ende genereusheyt[6.] waren om haer voyagie te volbrengen, sijnde dese moeyelijck genoegh op haer selffs, dat se wegen hun debiliteyt versteecken waren van de eere[7.] van soo een notable rare voyagie, vermits de groote hoope die se hadden van een goet succes, etc.

Gelijck aen boven g'insereert brieffken te mercken, hadden deselve veele vergeeffse moeyten gedaen om over 't steyle geberghte van Africa (wel eens soo hoogh[+] als de Taeffelbergh), ende na 't seggen van de gekeerde persoonen omtrent 48 mijlen van hier, te geraecken ende daerom heel Noortwaerts aff moeten [+]153v
keeren, van welck geberghte hun oocq een van de draeghossen was van boven nedergestort dat hij gestorven ware, schoon sij 't goet, van deselve affgeladen, selffs boven moeten dragen

1. *Wrede* word om een of ander rede meermale weggelaat.
2. K: *Cocq*.
3. *corts gedaen*, gou klaar, verby.
4. Cortada word in Blaeu se kaart van Aethiopia op 30° S., 49° O. aangegee.
5. *on<t>stentenisse* sal hier moet beteken: onbereikbaarheid.
6. Eintlik: edelmoedigheid. Hier: moed, vertroue.
7. *van de eere* in H, *aen die ere* in K.

hadden ende d' ossen ledigh boven over 't geberghten leyden, sulcx sij der nu noch maer twee hadden.

Voor rantsoen namen se elcq alle dagen een biscuyt. Item de twee Hottentoos, den tolcq Doman ende Bisenté, die se op 't wederkeeren der gemelte twee swacke persoonen oock hadden gepresenteert wederom te mogen gaen indien se wilden, maer waren geresolveert gebleven bij de lantreysers te blijven ten uyttersten, toeseggende sulcx den Commandeur belooft te hebben. 't Schijnt Doman sijn saecken weder soeckt goet te maecken ende sijn begaene faulten van den gestoockten oorloge des vergangen saysoens (tegen sijn opinie ende 't haerder disreputatie[1.] uytgevallen) met extraordinaire diensten te repareren, dat seer wel voor de gemelte lantreyssers t' haeren dienste te passe comt, die tot streckingh hunner provisie oock al hadden geschooten drie groote elanden, ende in de reviere hier ende daer gevangen veel schoone barm ende andre vissen.

Item mede ontmoet seecker cleyn, arm volcq[2.], die haer op de passagie ende over 't eerste geberghte geholpen ende goede vruntschap bewesen hadden, haer vereert hebbende met wat gedrooghde vis ende hoonigh, sijnde deselve cleyne luyden, die vóór dato bij onse lantreyssers (naderbij) meer opgedaen[3.] sijn geweest, heel arm van conditie, woonende in sleghte, lege huttjens van tacken gemaect, die d' onse hier ende daer soo vonden ledigh staen, ende daer hun dese gassjens[4.] schijnen in te[+] vernachten, wel versien wesende van pijl ende boogh ende daermede seer wel wetende te schieten alle wilt tot haer spijse, gelijcq sij oocq den hoonigh [+154] daertoe gebruycken, gecleedt even, dogh met gansch sleghten vellekens van wilt gediert, als de Hottentoos, ende volgensdien niet soo smerigh, want de smerigheyt is een teycken van rijckdom van bestiael ende staet, etc., hebbende mede gecrult caffershair ende wesende oocq van deselve coleur ende spraecq, wat bescheyden, echter mede al clockende gelijck calkoense haenen[5.], hoe dieper in 't landt hoe meer, sijnde onder 't Hottentoos geslacht oock een tael daer de groote malcander mede cunnen verstaen ende den gemeenen man niet, hoewel men nergens noch eenige gevonden heeft die van lesen off schrijven weten.

Een van d' onse, genaempt Pieter Meerhoff (hem op de chirurgye verstaende) hadt een wilt paert boven in de manen geschooten, daerdoor onder de voet gevallen sijnde, voorsz. Meerhoff opgesprongen was met meninge om hem een hackzeenuw[6.] aff te snijden, maer sijn mes daertoe niet tijts genoegh hebbende cunnen vaerdigh crijgen, was 't paert met hem op ende drijvende over een revier gesprongen, dat hij der weder affviel ende al een slagh[7.] in 't aengesicht gecregen had.

1. skande.
2. Die Soaquas (Boesmans), later ook genoem ‘bergvolk’. Kyk bls. 312 hieragter.
3. *meer opgedaen*, meermale teengekom.
4. ‘gastjes’, verkleinwoord van *gast(en)*, mensies.
5. Die stereotiepe beskrywing van die taal van die Hottentotte.
6. In K is *haeckzeenuw* deurgehaal en daar *hartzeenuw* van gemaak.
7. skop. Die verhaal is eg Meerhoffiaans! Vgl. Meerhoff se Joernaal, o.d. 14 Feb. 1661 (Bylae no III).

Dit paert was over 't gantsche lijff extraordinaire schoon g'appelt graeuw, behalven achter van 't cruys over de billen ende langs de beenen gevlampt met witte, hemelsblaeuwe ende bruynroode streepen, wonderlijck schoon ende raer, hebbende recht als een paert mede cleyne ooren, een fray hooft ende dunnen beenen als het beste[+] paert dat men wenschen mochte[1.].

Sijnde 't ander slagh[2.], daer ons de Hottentoos de gevulde hooffden ende stucken [+]154v
vellen somtijts van gebracht hebben, met heel lange ooren, dogh extraordinary raer ende schoon wit ende castany-bruyn gevlampt, bij d' onse mede seer veel in 't landt vernomen, bijtende na 't volcq als honden, recht als muylpaerden dat se oocq best gelijcken te wesen, want oocq van de Hottentoos verscheyden genaempt worden, te weten:

de paerden Haqua	}maer cunnen haer daer noch niet meer toe crijgen dat se ons
de muylen Douqua	}maer cunnen haer daer noch niet meer toe crijgen dat se ons

eenige jonge levendigh hier brengen, wat ende hoeveel daer oocq voor belooft wort, apparent omdat se langs soo meer wel sien wij haer daermede[3.] te veel onder devotie weten te houden, etc.

Oliphanten hadden noch maer een vernomen, dogh renosters veel, ende herte, reebocken ende elanden bij de waterplaetsen overal in groote menichten, als oock phasanten, pardrijsen, duyven, etc., maer seer schouw overal.

Root coper meenden sij dat den berghwercker in seecker gebergte vernomen had, maer noch geen schijn van ander waerdigh minerael.

Wesende dese gekeerde lantreysers een beter padt achter 't overgeclommen geberchte heen wederom gecomen ende maer met haere debile lichaemen 10 dagen gereyst, over 'tgene sijluyden in 't uytgaen over de 20 dagen doende waren geweest, ende van de Hottentoos die haer tusschenwegen hier ende daer ontmoet hadden, wel bejegent, gelijcq oock van 't gemelte cleyne volcq, etc., sulcx dies aengaende[+] het veyligh genoegh is, maer de passagiers vallen, vermits het overal vrij ruygh bewassen is, als oock ten aensien van heel steyl geberghte, vrij [+]155
moeyelijck, vermits sij niet gaerne veel omwegen na der Hottentoos paden soecken te gaen, maer hun reyse soo cort te maecken als mogelijcq is.

Soude de gekeerde wegh met een wagen wel cunnen gebruycken, dat bij occasie seer wel sal comen.

15 *dito*, moy weer ende den Commandeur daermede eens weder op de bouwlanden, bossen, etc., uytgeweest ende tegen den avont thuyscomende, quam Sousöa, den coningh ofte oppersten van de Chainouquas, met een grooten sleep volcq, ende Herry als tolcq, aen 't fort, medebrengende een wackeren trop van 83 oud ende jonge koebeesten ende 71 schapen, welcke derhalven nobel[4.] onthaelt ende vrij wel

1. Beskrywing van 'n kwagga teenoor die volgende sebra?
2. soort.
3. Met ryperde?
4. H het *na wel!*

gecoustert[1.] wierd, als oock Herry, omdat sigh hierdoor mede soeckt aengenaem te maken, etc.

Volle maen, *den* 16*en*, 's morgens clare lucht met stijve, drooge Z.Zuyt-Oostewinden dat den haver, taruw ende rogh lustigh doet rijpen ende de mayers overal wacker reppen om aff te slaen[2.], etc.

Sijnde op dato oock affgevaerdicht d' opperhooffden van de *Perkyt* ende gelast ten eersten t' seyl te gaen, na ende ten eynde als dicteert navolgende

‘Memorie voor d' opperhooffden van 't galjot de *Perkyt*.

Alsoo der den dienst van d' E. Compagnie op 't hooghste aen gelegen is, tot secouriteyt van derselver uyt- ende voornamentlijck de thuysvaerende schepen, die jaerlijcx door de harde Zuyt-Zuyt-Oostewinden dese bay veeltijts misraecken ende affdrijven, dat de gelegentheyt van de rheeden onder het Robben-eylandt ende Dassen-eylandt terdegen worden ontdeckt, soo sullen Ul. jegenwoordigh met 't[+] eerste bequaem weer nochmael eens eerst na 't Robben-, ende daer wel gedaen hebbende, dan na 't Dassen-eylant affsacken ende pleyn[3.] uw wercq daervan [+]155v alleen[1.] maecken, om de gronden onder deselve principaelijck voor 't beschut van alle zuydelijcke ende Suytooste-winden wel ter degen wederomme te diepen ende ondersoecken, met aenwijsinge waer die sandigh, stecq[4.] ende anders alderbest tot segoure ende gereetste[5.] rheeden voor de gemelte Compagnie[6.] groote ende cleyne schepen sijn, sonder te keeren voordat sulcx alles ter degen wel gedaen is, gelijck wij Ul. breeder bij monde oock hebben verclaert, conform onse resolutie den 13 passado daerover expres genomen ende derhalven Ul., om het emmers wel ende te beter te mogen doen, geen ander als de last van dese seer hoog nodige saecke alleen opleggende, waermede wij Ul. dan, met gesontheyt te sijner tijt wederom verwachtende, sullen wij tot besluyt den dienst van d' E. Compagnie in desen voorts op Ul. goeden ijver laeten aencomen ende toewenschen een geluckige heen- ende weerreyse, medebrengende empassant de schapen die Ul., van Compagnies wegen in de Saldanha-bay gereuylt, daerop geset hebt.

In 't fort de Goede Hope, adij 16en December anno 1660.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck.’

Gaende de *Perkyt* noch desen voormiddagh onder seyl, ende wierden de Chainouquas het op gister medegebrachte bestiael affgehandelt, te weten:

83 stucx koebeesten voor coraelen, tabacq ende pijpen,

71 stucx schapen

68 dito schapen voor coper,	}tabacq en de pijpen
3 stucx ditos voor alleen	}tabacq en de pijpen

1. gekoesterd.
2. met die sens af te maai?
3. *pleyn* en *alleen* is pleonasties; *pleyn* beteken eenvoudig, bloot, alleen.
1. *pleyn* en *alleen* is pleonasties; *pleyn* beteken eenvoudig, bloot, alleen.
4. Adj. geabstraheer uit *stecqgrond*. Vgl. bls. 302 hiervóór: *sant- ende stecqgronden*.
5. geskikste.
6. Genitief. So in albei tekste.

soodat door de trecq in coraelen (seer geringh in prijs sijnde, echter g'estimeert bij[+]

[+]156

haer ver boven 't coper dat se daerom voor schapen aennemen) drie beesten qualijck meer comen te costen als een schaep, dat al tusschen de 20 ende dertigh stuyvers ordinair[1.] compt te staen, doch echter mede noch al goetcoop genoech valt, ende dies oocq aengenomen wordende soo veele men maer crijgen can, schijnende bij dese Chainouquas (oostwaerts uyt woonende ende haer traffiquen[2.] aldaer hebbende) de rode coraelen ende de kabarijs[3.] (sijnde de rode copere kettinghs) bij de Cochoquas ofte Saldanhars Noortwestwaerts aff woonende meest getrocken[4.] te sullen wesen, dogh van dese laeste becompt men de minste beesten maer weder de meeste schapen, ende van de Chainouquas de meeste beesten en de minste schapen, welcke ten respecte van de nobele handelinge[5.] wel met hun honderden stercq (doch daeronder veele Caepmans ende Tabacqdieven) met eeten ende brandewijn, dat de coopmanschap wel 't meeste beswaert, lustigh getracteert wierden, maer haeren oversten Sousöa, gecleet met schoone lupaertsvellen, ende Choro, den oversten van de Tabacqdieven, met Herry in des Commandeurs eetcamer apart gesuyckert kaes ende vers broot in een tinne schotel ende Spaense wijn, sijnde quansuys een conincklijck tractement, affgescheyden van 't gemeene volcq, etc., welcq tractement hun te meer aengedaen wierd omdat se oocq seeckeren trecqos van den lantbouwer Harman Remajenne, eenige dagen geleden hem ontlopen, gevonden, jegenwoordigh mede wederom[+] gebracht hadden ende voor een cleyne vereeringh van een span tabacq ende 2 bossjens coraelen overgaven, [+]156v een teycken dat se oocq vruntschap ende trouwicheyt willen schijnen te bewijsen. Na 'twelcke voorsz. Sousöa tegen den avont, noch halff van den wijn verheught wesende, met al sijn volcq is vertrocken, sonder te wachten na de vereeringh die Herry seyde dat den Commandeur voor hem tegen morgen liet gereet maecken, maer had g'antwoort dat binnen weynigh dagen met een ander goeden trop bestiael meenden weder hier te wesen, neffens noch een ander groot heer van sijn g'allieerde, die noyt uytgeweest, doch nu genegen was sigh op een draeghos aen 't fort te laten brengen om den Commandeur te sien ende oock kennisse met hem te maecken, sijnde genaempt Hamkeysoöa, met onderhorige van de Hamcumquas, die noyt haer huysen opbreecken ende met dacha te planten hun oock generen, ende werwaerts oock Sousöa sijn coopmanschappen vertiert[6.] tegen bestiael, dat deselve in extraordinaire menichte hebben, als oocq de natien die noch verder Noortoostwaerts aff woonen, die 't van de Hamcumquas weder trecken ende denselven oocq onderdanigh sijn, genaempt de
Chamaquas,}
Omaquas,}
Atiquas,}
Houtunquas,}
Cauquas,}altemaelen, gelijcq de Hamcumquas, dachaplanters ende rijck van bestiael, ende volcq op vaste plaetsen, doch in matte-huysen, gelijcq al de Hottentoos, woo-

1. gewoonlik.
2. handelsverkeer.
3. ‘rode copere kettinghs’. Herkoms?
4. in die trek, smaak.
5. rojale onthaal. Vgl. *nobel onthaelt*, fol. 155 hiervóór.
6. verhandel.

nende, ende oocq soo gecleedt ende gesmeert, ná 't welcke de Choboquas, ofte 't volcq van Monomatapa, soude volgen, die Herry bij de Chainouquas wel gesien maer noyt aen haer plaetsen geweest is, sijnde swarte caffers[1.], evenals de Gunese ende[+] Angoolse slaven gecleet met calffs- ende schapevellen, die se veel hebben, maer van gout off gesteenten, etc., wiste hij niet als dat nu van Sousöa hoorden, [+]157 ende woonen alle dese voornoemde Hottentoos volckeren meest tusschen 't midden van dit Africase landt ende de zee beoosten de Caep, daer se in verscheyde bayen, na Herry's seggen, te vinden souden wesen ende vruntschap van te ontmoeten, als sij maer seyden dat se van Sourys[2.] volcq waren, alsoo den Commandeur met dese naem overal onder 't Hottentoos geslacht bekent is, sijnde soo veel te seggen als Heer van 't landt, die met alle volckeren soeckt vruntschap te maecken ende deselve alle oock onder den anderen tot vruntschap ende vreede te raden, etc., ende volgensdien yder (van de Duytse natie horende) seer genegen wesende om deselve te sien.

Die nu Noortwestwaerts van 't midden van 't Africase lant na de Saldanha-bay ende 't Angoolse lant aff woonen, sijn vooreerst de Cochoquas, daer Oedasöa ende Gonnomöa heeren van sijn;

de groote ende cleyne Chariguriquas, sonder gecoren oversten, maer rebellen van[3.] de Cochoquas, alle Hottentoos, gelijck dit Caepvolcq, ende daernae:

de Namaquas, met bereyde vellen gecleedt, die manden maecken ende vaten, groot ende cleyn, oock karnen, evenals in Hollandt, in welcke vaten sij haer melcq bewaren, ende eeten met lepels van de schilden van schiltpadden gemaect, hebbende oocq wel vaste huysen, daer se niet van d' een plaets na d' ander mede reysen, maer geen steene huysen. 't Schijnt Herry jegenwoordigh wat beter begint op te clappen[4.], als wel siende dat wij niet langer cunnen geblinthockt[5.] blijven, vermits door de[+] Chainouquas nu dus veel openingh[6.] crijgen ende Eva haer mont diesaengaende oock al te veel na sijn sin mis gepraet[7.] heeft, daer nu veel van [+]157v begint openbaer te worden, hoewel der hier ende daer, nu ende dan, oocq wel een cleyn flitsjen[8.] onder bevonden is, als wetende al vrij een weynigh te flatteren ende te praten soo sij meent dat men 't gaerne hoort. Onthoudende haer jegenwoordigh in Hottentoos cleedingh weder voor een wijl bij haer swager Oedasöa voorss., ende Herry sigh bij de Choragouquas op de passagie van de Chainouquas, die hij met bestiael siende affcomen, waerneempt ende met haer dan hier compt om als tolcq te dienen, vermits Doman met de lantreysers uyt is, ende waervoor hem dese mael soo goeden vereeringe is gedaen, omdat soo goeden kneght weder begint te worden dat hij den

17*en*, 's morgens fray, betrocken, stil weer sijnde, oocq seer wel tevreeden is naer huys gekeert, nadat hem de monsters van de France cralen waren verthoont, die hij

1. Hier blykbaar niks meer as *lede van 'n swart ras* nie.
2. Soos in die teks verduidelik, V.R. se titel onder die Hottentotte: heer, baas.
3. *rebellen van* = rebellerende teen.
4. vertel. Vgl. Deel I, bls. 376, noot 6.
5. Oorspronklik: in 'n blinde (donker) hok gehou. Hier: geblinddoek.
6. inligting.
7. *mis gepraet*, verbygepraat.
8. kletspraatjie.

altemaelen voor goet keurden ende daerom heden, door den fiscael en de sargeant, van de priesters[1] op haer lange voorgaende aenbiedinge voor d' E. Compagnie sijn ontfangen, nadat alvooren de prijs met den Commandeur was gemaeckt, neffens over de 6000 vuyrsteenen.

Heden namiddagh quam 't *Parkytjen*, vermits[2] de Noortwestelijcke wint, weder van 't Robben-eylandt expres om te adverteeren datter cost voor de soogende verkens op 't eylandt manqueerden ende de jonge biggetjes daerdoor seer quaemen uyt te sterven.

[+] Item oocq dat de stal ende het dacq van dien door de laeste Suytoostestorm seer ontramponeert was. Hebbende d' opperhooffden van dito galjot wegen 't afdiepen van de gronden haer saecken mede verricht ende bevonden deselve ende de rheede voor de schepen te wesen even soo als de daervan geformeerde instructie ende caertjes sijn uytwijsende; sulcx deselve dienaengaende aldaer geen veranderingh vereysschen. Gaende voor den avont met een Suytwest-luchjen weder t' seyl na 't Dassen-eylandt om sijn saecken dienaengaende daer oock uyt te richten, conform de memorie hier vooren onder dato 16 deser g'insereert. [+158]

Op dato waren noch negen schaepen van de Chainouquas (wat achtergebleven sijnde geweest) aengebracht ende ingereuylt, te weten:

1 voor coper ende	}tabacq ende pijpen, sulcx dat dese tocht van de Chainouquas
8 voor alleen	}sijn gehandelt, gelijck boven genoteert, 83 beesten ende

net[3] 80 schapen, ende staen (na haer seggen) binnen 8 à 10 dagen weder met een goeden trop te comen.

18 *dito*, 's morgens fray, liefflijck, sonneschijn-weer ende 't luchjen Noortwestelijcq.

Sondagh, *den* 19*en dito*, idem weer ende wint als gister. Wiste ons den Hottento, Claes Das, te seggen dat eenige van de Cochoquas (Oedasöa's volcq) haer hadden laten verluyden[4] dat noch drie van onse lantreysers vrij verre hiervandaen met seer quade beenen ende voeten (door de ruyghte, etc., gecregen) lagen bij de Söaquas,[+] sijnde bergvolcq, die principael haer erneren op 't wilt dat se schieten, ende dat gemelte drie persoonen hun aldaer onthielden ende van deselve gespijst wierden met herte- ende renostersvleys, mitsgaders na wat rustens over eenige weynige dagen van deselve souden herwaerts geleyt worden. [+158v]

20 *dito*, 's morgens fray weer ende 't luchjen van den Zuyt-Suytoosten, is Compagnies nieuwe seylsloep, genaempt 't *Vliegertjen*, d' eerste mael affgesonden na 't Robben-eylandt, met navolgend brieffken geschreven

'Aen Otto Jansz.

Wij hebben U brieffken den 17 verleden met de *Perkyt* ontfangen, verwondert sijnde dat Ul. 't getal van de oyen niet en schrijft. Bij desen worden weder noch

1. die gestrande Katolieke geestelikes.
2. deur midde van, voor.
3. presies.
4. *haer hadden laten verluyden*, hulle te verstaan gegee het.

een goeden Hollantsen ram gestuyrt, hoewel de laeste twee jonge Hollantse rammen na ons oordeel cloecq ende oudt genoech sijn om te springen.

Soo sijn wij oock verwondert dat daer verckenscost manqueert, dewijl Rijck Overhagen de verleden jaeren soo schoone cool ende waterlemoenen in de bemuyrde thuyn gehadt ende van die coolsbladen gecapt in de backen aldaer seer goede slobberingh voor de sooghverckens heeft weten te maecken, daer se gewent waren alle avonden op[1.] thuys te comen, gelijcq oocq de vrije luyden hier aen 't fort sulcx seer fray doen, ende weten wij niet wat gij het volcq ende de twee slaven den ganschen tijd hebt laeten doen, anders als beneffens den oppas der schapen ('t welcq geringh is) den thuyn bequaem te maecken ende onderhouden, ten minsten vol crulcool, met de mest daer soo overvloedigh hebbende, soo treffelijcq te doen als men soude willen wenschen ende waeromme d' oncosten van de muyragie voor 't gedierte om de thuynen oocq gemaect is. Ende aengaende de gansen, sijn der oocq licht uyt[2.] te houden met een roer bij[3.] die in de thuyn wercken; sullen dan[+] door 't schieten wel schouw daervan worden. Want hoe can men se hier van soo [+]159
groote thuynen ende soo veele morgen landts houden, boven dat U[4.], de gansen schietende, deselve tot seer goede delicate cost compt te strecken, maer 't schijnt dat men U die selffs wel mede diende in de mont te stoppen. Ende soo gij[4.] geen raedt weet daer voortaen beter op te passen ende 't volcq in ordre ende op haer debvoir te houden, daer gij oocq soo gemainteneert wort - hier sijn wel luyden die op dat goede baentjen vlammen[5.] ende door ons in U plaets cunnen gesonden worden, comende het d' E. Compagnie niet gelegen, om wat crackeels van 't volcq, deselve telckens soo te veranderen. Daervoor sijn d' opperhooffden om haer tot hun debvoir ende in rust te houden, etc.

Aen de[6.] U versoecq om op 't eylandt vrij te worden, sal niet van vallen, alsoo 't d' E. Compagnie daer ongelegen compt vrije luyden te stellen; daerom mooght sulcx wel uyt U sin laten. Maer soo gij U bequaem tot den lantbouw bevindt, daer sout gij toe cunnen geraecken hier aen de Caep.

Hierneffens gaet wat gecorven tabacq voor de slaven ende vier tonnen[7.] semelen ende meel tot voetsel van de suygende jongen. Indien gij wel op den thuyn had laten passen, soude dit met die vruchten te samen dapper mogen strecken, doch moet gij in de plaets nu laten haelen van de wilde groente ende porceleyn die de verckens op 't eylandt eeten ende dat, onder water gecapt[8.], met weynigh van de voorss. semelen ende meel, in plaets van coolsbladen, daeronder gemengt soo wat strecken; want soo met de cost te werck te gaen als gij tot noch gedaen hebt, souden dat al te costelijcke verckens worden. Beeter ordre moet gij op 't een ende 't ander houden, ende dat oock al in 't cort ende ten eersten, off souden een ander moeten

1. *daer....op*, waarvoor.
2. nl. uit die 'thuynen'.
3. deur.
4. Na die *Ul.* aan die begin van die brief, wissel *U* en *gij* (in albei tekste) op opvallende manier.
4. Na die *Ul.* aan die begin van die brief, wissel *U* en *gij* (in albei tekste) op opvallende manier.
5. *vlammen op*, heftig begeer.
6. Sic.
7. vate.
8. *onder water gecapt*, fyn gekap en in water gehou?

+ in U plaets stellen, alsoo het langh wachten d' E. Compagnie te schadelijcq vallen soude. +159v

Op 't vuyren moet oock prompt gelet, ende alle avonden na schepen wel uytgesien ende opgepast worden, sonder oyt daerin te versuymen.

De negroscleden en de hoet, die gij ontbiet[1.], moet gij laten weten voor wie het is, om op sijn reecqueninge te cunnen stellen. Den fiscael sal eerstdaegs eens mede overcomen om eens de visite te doen ende U vorders te seggen watter gedaen moet worden, daer gij U dan sult hebben wijders na te reguleren. Sal oock met den timmerman sien na de rampen van de stallingh, om die na vereysch dan te laten repareren.

In 't fort de Goede Hoope, den 20 December 1660.

(Geteyckent:)

Jan van Riebeeck.'

Alsoo door 't menichte groot bestiael, dat d' E. Compagnie jegenwoordigh door den opulenten handel soo gewenst is becomende, deselve met ruyter- ende andere wachten vrij verder van de hant moeten geweyt worden als den cirkel, wel begrepen ende rede met wilde amandelboomen tot een lantweer al beplant is, die oock met redelijcq succes beginnen te wassen, soo is den Commandeur op dato expres uytgeweest om te sien hoeveel wijder uyt men deselve, om weyde genoech voor 't bestiael daer binnen te trecken, gansch nootsaeckelijcq op 't bequaemste noch wel sal dienen uyt te breyden, etc. Doch sulcx alles heden niet hebbende cunnen affsien,+ sal de rest met den naesten (als om de meerder weyden gansch nootsaeckelijck +160 sijnde) affgespeculeert worden.

Ondertusschen sijn van de Cochoquas aengebracht 1 bul ende twee jonge ossjens, gereuylt voor coraelen, tabacq ende pijpen, ende 5 schapen voor coper ende dito[2.], doch wisten deselve van onse lantreysers gansch niet te seggen; sulcx te hopen is de sleghte tijdingh van gister onwaer mach wesen.

De Suyt-Zuytoostewinden begonden tegen den nacht vrij hard te stormen. Ende is van avond oocq ordre gestelt de ruyters met een corporael van 't fort noch te verstercken, ende om den anderen dagh door den fiscael off sargeant oocq visite te laten doen off d' ordres over deselve gestelt wel onderhouden worden, alsoo aen 't bewaren van soo schoonen trop beesten als d' E. Compagnie jegenwoordigh is hebbende, ende door handel noch al meer aengroeyende, sooveel gelegen is dat men niet middel[3.] genoech tot wel bewaringe can bedencken, vermits de Gorinchaiquas ofte Caepmans, ende Gorachouquas ofte Tabacqdieven, ende oocq de Söaquas, het berghvolcq (die bij 't vangen van 't wilt ende roven van tamme beesten maer leven) ende oocq niet min de Watermans, bij 't fort ende in de Houtbay haer onthoudende,

1. bestel.
2. d.w.s. 'tabacq ende pijpen'.
3. Sic.

doch de minste cans siende, niet laten sullen cunnen d' E. Compagnie 't bestiael na vermogen doorgaens aff te roven, waerdoor dan weder niet alleen 't verlies geleden, maer oorlogh ontstaen ende door deselve dan d' andre natien in 't landt affgeschrickt blijven souden, als de oorsaecq niet sullende weten waerom het landt hier weder in oorlogh was, tot groot achterdeel van den jegen woordigh soo schoon vloeyenden[+] handel en de vruntschap gemaect wordende met al het Hottentoos geslacht diep in 't lant, nu soo fray ende gerustigh affcomende, etc. Ende [+]160v
waeromme bij meerder opulentie[1.] de voorsz. Caepmens wel heel van de Caepse weylanden souden mogen ende moeten versteecken blijven, als sullende soodoende d' E. Compagnie 'tselve voor haer bestiael selffs wel haest van doen hebben, vermits de weyden binnen de gemaeckte schuttingh en de reviere Liesbeecq alleen voor der vrije luyden groot bestiael (al omtrent de 200, behalven haer schapen, in aental) qualijck genoech sij, ende in de Taeffelvaley, mitsgaders de vlacte achter den Leeuwenbergh, etc., voor de moerpaerden[2.] ende veulens, als des Compagnies ende vrije borgers schapen aen 't fort mede al niet te veel weyden is, sulcx de groote trop verde buyten aff met ruyters ende ander wacht van voetvolcq, etc. seer naeuw ende scherp (staende de drooge tijt) hier ende daer moeten geweyt ende bewaert worden om redenen voorss.

21 *dito*, noch al harde stormwinden uytten Zuyt-Zuytoosten.

22 *ende* 23 *dito*, idem, ende wierd des namiddags een scheepjen voor in de mondt van de bay gesien, met schoverseyls over ende weder laverende.

24 *dito*, 's morgens de wint aen d' oversijde noch al stijff Zuyt-Suytoost, doch aen dese sijde 't luchjen Noortwestelijck, was dito schip aldaer noch doende met laveren ende bekent aen sijn vlagh voor een Engelsman, welcke in voorss. Noortlijck coeltjen geraeckende, daermede voor de middagh noch op de rhee ten ancker quam, sijnde genaempt de *Despasche*, groot 40 à 50 last, den capiteyn ofte schipper Benjuin Visser[+] en de coopman Tomas Nieuman[(l)], ophebbende 26 coppen, ende van sieckte op de Westcust van Sumatra verlooren maer een man, doch sedert 14/24 [+]161
December anno passado, dat van 's Gravesand uyt Engelant vertrocken waren, onderwegen noch 4, hebbende nu acht weecken van Sillebaer[(m)] geweest, daer ende op Indrapoura haer ladingh van peper hadden genegotieert voor stucken van achten[3.], met welcke peper sij tendeerden na Livorn, ende waeromme oock niet voornemens waren St. Helena aen te doen, om van d' Engelse Compagnies ministers in haer voornemen aldaer niet belet te worden, etc., gelijck het met den Engelschen *Dolphijn* (mede geweest sijnde een particulier schip als dit) anno passado gegaen was.

Kersdagh, *den* 25*en dito*, 's morgens fray, liefflijcq weer ende 't luchjen als vooren, was Oedasöa met 16 schapen aen 't fort gecomen, expres om te seggen, dat 't volcq hem wijs gemaeckt had dat ons geseyt was door sijn volcq d' onse in 't landt[4.] eenigh leedt souden wesen aengedaen, versoeckende wij sulcx niet wilde geloven maer

1. d.w.s. Kompanjies rykdom aan beeste.
2. merries.
3. reale van ag skellings; 1 skelling = 30 sent.
4. *d' onse in 't landt*, die ‘landreysers’.

verseeckert te sijn bij ontmoetinge deselve niet als alle vruntschap souden bewesen worden, etc. Waerop na vereysch g'antwoort ende hem geseyt wierd ons sulcke praet noch noyt was ter ooren gecomen, ende dat hij dies vrij gelieffden gerust te wesen, alsoo hem (na sijn seggen) oocq wijs gemaeckt was dat wij hem daerom in 't landt overal souden comen overvallen ende vervolgen met veele ruyters, daer se[+] bysonder voor bevreest sijn. [+]161v

's Namiddags begond al weder heel stijff uytten Zuyt-Zuyt-oosten te wayen,

Sondagh, 2*e Kersdagh*, 26 *dito*, 's morgens vrij stijff aenhoudende, ende wanneer Oedasöa na genoten tractementen, beschoncken met broot, tabacq ende rijs, etc., weder is vertrocken, om 'twelcke loose[1.] bootschap apparent maer aengeleyt heeft; des hem oocq (doch al lachende ende in 't vrundelijck) te verstaen is gegeven als hij met soo groote troppen vee aencompt als Sousöa, den coningh der Chainouquas, datter dan wel brave capitaele vereeringe op staen magh, doch dat echter sijn geselschap ons aengenaem was ende hoe meer bestiael daerbij hoe liever, etc.

Ende bleeff de tolckinne Eva weder bij den Commandeur in huys, haer vellen uyt- en de Indische manier van cleedingh weder aendoende, om haer tolcxdienst hier weder waer te nemen, schijnende het bij de hare nu weder wat moede te wesen; in welcke veranderlijcheden men haer naer eygen sin al laet begaen, om te beeter deegh van te hebben, doch schijnt al soo wel aen 't Hollants leven ende cost gewent te sijn, dat sij het noyt t' eenemael sal cunnen verlaten.

27 *dito*, 's morgens liefflijck weer, maer op den namiddagh al weder seer stijve Z.Z.Oostewinden, na de gewoonte van 't saysoen om dees tijts des jaers.

28, 29, 30 *ende ultimo dito*, idem.

Eindnoten:

(a) Waarskynlik die assistent Gijsbert Reijerssen van Campen van Amsterdam. Vgl. V.C. 39: *Monsterrollen*, *Vrije Lieden etc.*, p. 5 (*Monsterrollen*, 1660). K.A.
(b) Ammon Erickssen van Bergen, opsigter in die bos. Vgl. V.C. 39: *Monsterrollen*, *Vrije Lieden etc.*, pp. 5 en 10 (*Monsterrollen* 1660 en 1661). K.A.
(c) Tielman Hendricksz. van Utrecht. Vgl. V.C. 39: *Monsterrollen*, *Vrije Lieden etc.*, pp. 37-39 (*Erfbrieven*, 1657-1667). K.A.
(d) Pieter Potter, bekende landmeter van Van Riebeeck se tyd.
(e) Genoem na boekhouer Eeuwout Teelingh, wat met die fluitskip *Diemermeer* op 10 April 1660 gearriveer het. Sien *Daghregister* onder hierdie datum. Teelingsbaai is die klein inham in Saldanhabaai tussen Jutteneiland en Salamanderbaai. Sien kaart van Saldanhabaai, *Daghregister*, I, teenoor p. 350.
(f) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp 596-599 K.A.
(g) Miskien Eibergen, 'n dorp in Gelderland; of Eiberg in Wesfale.
(h) Hoogkarspel, 'n dorp in Noord-Holland; Streek, benaming van 'n aantal aaneengeskakelde dorpe in Noord-Holland - Hoogkarspel is een van hierdie dorpe.
(i) Sien gedeelte van Van Linschoten se kaart, wat teenoor p. 304 gereproduseer word.
(j) Ibid.
(k) Ibid.
(l) Waarskynlik die *Despatch*, met kaptein Benjamin Fisher en koopman Thomas Newman. Hierdie skip, met gesagvoerders, word nie in die *Court Minutes* van die Engelse Oos-Indiese Kompanjie vermeld nie, wat verstaanbaar is aangesien die skip - soos 'n paar reëls verderaan blyk - 'n ‘particulier schip’ was, d.w.s. 'n skip wat aan private persone buite die Engelse Oos-Indiese Kompanjie om, behoort het.
(m) Cellabar, 'n hawe aan die weskus van die eiland Sumatra.

1. niksbeduidende, kastige.

January anno 1661

+ *Adij, primo dito*, Nieuwjaersdagh, 's morgens liefflijck, warm, sonneschijn-weer ende 't luchjen aen dees sijde westelijck, doch tusschen 8 ende 9 uyren, vóór de predicatie, aen d' oversijde vrij stijff beginnende te coelen van den Zuyt-Zuytoosten, is 't Engels scheepjen, de *Despesche*, daermede uyt dese rheede vertrocken, tenderende, als vooren meer geroert, na Livorn met een brieffken aen onse Heeren Majores over[2.] die plaetse, gedateert heden ende geadresseert een aen de Camer Amsterdam ende een aen de Caemer Zeelant tot Middelborgh[(a)]. +162

2 <*dito*>, weer ende wint meest als gister, is na 't eyndigen des sermoens 't navolgende biljet gepromulgeert ende g'affigeert van inhoude als te weten[(b)]:

'Alsoo van tijt tot tijt meer ende meer claer ende evident gemerct wort, volgens oock de clachten van alle de vrije luyden in 't gemeen, dat de vrije wiltschutters

(c)

(d)

(e)

(f)

2. d.w.s. *via*.

soo slap in de jacht ende 't schieten van vogels ende ander wilt sijn, dat niemant van deselve en cunnen voor haer gelt eenighsints g'accomodeert worden, daer anders, elcq vrij mogende in 't landt gaen, sijn gerieff genoech soude cunnen becomen, soo is 't dat men, alle niet cunnende verlegen laten om de traecheyt van een alleen, ende volgens dien prefererende 't gemeen gerieff voor particulier, goetgevonden is van nu aff tot nader gelegentheyt ydereen toe te staen in 't landt overal te mogen gaen schieten ende vangen tot sijn eygen huyshoudinge, sulcq ende soo veele wilt als elcq nodigh heeft ende becomen can, mits blijvende van haer buyren ende ander luyden landerijen ende ten minsten oock drie musquetschooten binnenslants van de Soute-revier aff, sonder over deselve na de zeecant te mogen gaen[+] schieten, van de mont derselver reviere aff tot 't achterste van de soutpannen, daer de reviere uyt 't lant sijn begin neempt incluys, 'twelcq [+]162v de vrije wiltschutten alleen gelaten wort - alles op pene daertoe gestelt ende noch te stellen.

Gedaen in 't fort de Goede Hoope, den 2en January 1661.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck.'

3 *dito*, 't luchjen Zuytwestelijck met moy weer, is den fiscael met de zeylsloep, 't *Muskitjen*, na 't Robben-eylandt gesonden, om eenige vervallen saecken wat te redresseren ende aldaer in plaets van Otto Janss. als opperhooft te stellen den vrijman Jan Sacharias, daertoe bequaem geacht ende aengenomen voor 10 guldens 's maents om met sijn swarte vrouw (een Bengaelse sijnde) daer te woonen, alsoo doch geen lantbouwer is, etc.

4 *dito*, fray weer ende de wint N- ende Zuytwestelijck, is den fiscael met de voorss. zeylsloep na verrichter saecken wederom gecomen, rapporteerende dat de schapen, verckens ende conijnen seer wel aerden ende in dit drooge saysoen voor de zuyghverckens wat cost dient geprepareert, waertoe op 't eylandt groente genoegh ende ordre gestelt was om sulcx wel waer te nemen, etc., sijnde de verckens, oud ende jongh, in getal tusschen de 60 à 70, ende Compagnies schapen, als namentlijck 4 rammen tot 48 cloecke oyen, jonge ditos 23, cloecke hamels 40, cleyne hamels 21, sijnde samen 136 stucx, ende conijnen wierden bij honderden hier ende daer vernomen, sulcx dat goetjen mede fray aenteelt ende noch beter doen soude, waren der sooveel slangen ende adders niet op 't eylandt, welcke dagelijcx door 't volcq vernielt werdende, oock vrij beginnen te verminderen.[+]

Soo quam oock 't galjot *Perkytjen* even na den middagh van 't Dassen-eylandt [+]163 hier ter rheede, met bescheyt van de hoedanicheyt der rheede onder 'tselve[1.], welcke sulcx bevonden heeft dat voor retourschepen, die dese bay ende de rheede onder 't Robben-eylandt verbijdrijvende, daer onder 't Noorteynde seer bequaeme ende

1. dw.s. Dasseneiland.

segoure rheeden op 16, 17 à 18 vadem suyvere santgronden te vinden is ende wel beschut voor de felle Zuyt-Zuytoostewinden, welcke daer oocq noyt soo hard gelijck als hier in de Taeffelbay deurbloesen, off cunnen noch altijts met boots dito eylandt aff- ende aenvaren, als breeder in de nader memorie daervan, tot narichtinge ontworpen, g'extendeert.

5 <*dito*>, fray weer met frisse, westelijcke coelte.

6 *dito*, idem Noortweste-coelte met betrocken lucht, is van Oedasöa's volcq heden gereuylt 22 schapen voor tabacq alleen, ende een dito voor coper. Ende <is> 't volcq van de *Perkyt* gesonden achter de Leeuwenbergh om in 't Leeuwenbaytjen wat branthout op voorraet te hacken ende dan met dito galjot vandaer te laten haelen.

7 *dito*, 's morgens N.Westewint als vooren, met frayen regen.

8 *dito*, idem, tot tegen den nacht, begond te drogen[1.] ende weder stijff te wayen van den Zuyt-Zuytoosten.

's Avonts ten 9 uyren is 't kint van den vrij-thuynier, Marten Jacobss., overleden, genaempt Cornelis Martenss.

Sondagh, *den* 9 *ende* 10 *dito*, claer weer met stijve Zuyt-Zuytoostewinden.

11 *ende* 12 *dito*, meest westelijcke luchjens tot tegen den avond, begond weder van den Suyt-Suytoosten wat stijff te coelen.

+ 13 *ende* 14 *dito*, al fray weer met westelijcke coeltjens.

Vollemaen, 15 *dito*, idem wint, ende tegen den avond een moy regenvlaegjen. +163v

Sondagh, *den* 16*en*, 's morgens heel liefflijck, helder, sonneschijn-weer met stilte.

17, 18, 19, 20 *dito*, idem weer. Ende sijn des middags weder aen 't fort gekeert de uytgewesene lantreysers met welcke het noch al niet heeft willen lucken, als sijnde niet verder gecomen dan 55⅔ Duytse mijlen Noortoost ende wel soo Noortwaerts van hier; schijnt het ten principaelen gehapert heeft aen d' inpotentie ende oock d' onwillicheyt van sommige om verder te reysen ende dat haer opperhooft, Jan Danckaert, daerover de vereyssende authoriteyt niet al te absoluyt heeft derven gebruycken ende ingevolge te cleynen ontsagh onder deselve gehadt heeft, soo vernomen wort uyt d' informatien daervan genomen; anders schijnt sijn lust goet genoech geweest te sijn, gelijck de aenteyckeninge bij denselven, hieronder g'insereert, verder is uytwijsende, van inhoude als te weten:

Kyk Bylae III, *bls. 466*.

+ Wegen de compste van de Namaquas herwaerts aff, wiste den tolcq Doman ende den Hottento Bisenté, met d' onse wederom gekeert, te seggen, dat waer soude +173 wesen, ende sulcx heel affirmatyff verstaen had van de Söaquas, sijnde berghvolcq, die haer oocq gesegt hadden dat de Namaquas 't lant bij de Caep wilde comen innemen ende besitten, om met het Duyts volcq alleen te handelen ende het Hotten-

1. op te hou reën.

toos geslacht verdrijven, hebbende al een van Oedasöa's legers, wat ver van de hant aff leggende, verdestrueert, de huysen verbrant ende 't bestiael met 2 jongens weghgenomen, waervan een gesciappeert ende weder thuys gecomen was, dewijle hij, Doman, nu uytgeweest is, moetende derhalven sijn volcq overal metter haest gaen waerschouwen om op hoede te sijn, etc. Hem wierd gesegt dat se de Namaquas maer gerust souden laten herwaerts comen, sonder haer daerinne 't minste belet te doen; wij souden haerluyden (achter de Steen- ende Bosbergen in de Hout- ende Berghvaleyen[1.] maer wijckende) wel bewaren ende mede een goede vreede tusschen haer en de Namaquas sien te bewercken, om alsoo gerustelijck altsamen met malcanderen in vruntschap te handelen ende om te gaen, dat hem ende meer Hottentoos, daerbij sijnde, scheen te bevallen, alsoocq de vereeringh hem ende Bisenté wat liberael gedaen, omdat se met d' onse soo wel uytgeweest ende weder thuysgekeert sijn.

21 *ende* 22 *dito*, idem goet weer, ende sijn 14 schapen van Oedasöa's volcq aengebracht ende gereuylt. Soo is oock de *Perkyt* ende de seylsloep 't *Musquitjen* t'seyl gegaen naer 't Leeuwen-baytjen achter den Leeuwenbergh, om 't gecapte branthout aldaer in te nemen ende hier te brengen, eer den tijt noch aencomt om op de retourvloot uyt te gaen leggen ende cruyssen.[+]

Sondagh, *den* 23*en*, idem liefflijcq weer als vooren. [+]173v

24 *dito*, even schoon weer, is 't volgende na genomen deliberatie over de lantreysers beslooten, conform de resolutie hier onder g'insereert.

‘Maendagh, den 24en January anno 1661[(g)].

Bij nader informatie ondervonden sijnde dat de meeste van de lantreysers, buyten sijnde geweest, soo goeden lust niet hebben gehadt ende veel min sulcken ijver gethoont als haer op hun vertrecq wel lieten blijcken, anders als de persoonen Jan Danckaert, het opperhooft, ende den provisioneelen onder-chirurgijn Pieter van Meerhoff, neffens noch maer 2 à 3 andere, ende dat deselve daerom van de rest harer onderhorige onneerstige[2.] ende onwillige al vrij wat sijn gefexeert[3.] ende gequelt geweest, volgens de blijcken in aller presentie openbaer geworden - Soo is, om die ende meer andere redenen, niet cunnen verstaen worden deselve de toegeleyde beloffte van dubbelde gagie, etc., toe te leggen, anders als het opperhooft, Jan Danckaert, doch aengaende haer te goet gehouden rantsoen brandewijn, dat hun dat, om al te grooten debauche te prevenieren[4.], in contant sal verstrecqt worden, na de prijs als se d' E. Compagnie uyt 't magasijn is vercopende, ende Jan Danckaert dubbelt.

Ende gemerckt dan door gemelte inordentie[5.] de reyse weder genoechsaem vruchteloos is uytgevallen, die anders sigh van een bysondere goet succes heeft verthoont, vermits ons volcq al soo verde sijn geweest, dat se de vuyren van de Namaquas

1. So in K.H het: ‘achter den Leeuw Bosbergen, Hout- ende Bergh-valeyen’.
2. nie-naarstige, trage.
3. ‘gevexeert’, gepla.
4. om al te groot uitspattinge te voorkom.
5. onordelikheid, gebrek aan dissipline.

hebben gesien, selffs in 't wederomkeeren herwaerts; item oocq gesproocken soodanigh volcq die der geen 4 dagen noch waren aff geweest, ende d' onse souden[+] hebben cunnen bijbrengen[1.], soo sij meenden in een à 2 dagen reysens, invougen [+174] het van hier in 20 à 25 dagen ten langhsten soude te bereysen sijn - Soo is goetgevonden de reyse weder te hervatten ende over de lantreysers als hooft te gebruycken den corporael van d' adelborsten, Pieter Cruythoff, Compagnies boumeester, welcke preuve van ontsagh[2.] gegeven heeft, ende sijn dienst daertoe is aenbiedende, mitsgaders moet heeft de saecken in beter ordre uyt te voeren ende 't vereyschte ontsagh onder 't volcq wel te houden, neffens hope voorts op te doen hetgeene in de voorige tocht is blijven steecken, waertoe voorgeroerden Jan Dankaert ende Meerhoff onder voorsz. Cruythoff's gesagh oocq goede hoope geven, ende volgens dien, beneffens deselve, toegestaen volcq na hun sin tot 13 in getal uyt te soecken, om ten aldereersten weder op reys te mogen gaen, etc.

Ende nadien voorss. Pieter Meerhoff hier ter plaetse nu bij de 2 jaeren de onderchirurgijnsplaetse tot contentement heeft waergenomen, soowel hier aen 't fort als oocq buyten ende overal ten platten lande op uyttochten, etc., soo is billik verstaen hem daervan navolgende acte te verleenen, te weten:

Pieter van Meerhoff van Coppenhaven, hier te lande gecomen anno 1659, den 22en Maert, met 't schip *Princes Royael*, voor soldaet à 9 guldens, welcke sedert sijn aenwesen alhier tot onder-chrirurgijn is gebruyckt, soo aen 't fort als in 't landt ende op verscheyde uyttochten, etc., ende dies overal preuve van sijn capaciteyt gegeven hebbende, wort bij desen op sijn versoeck ende bequaemheyt in de gemelte[+] qualité van onder-chirurgijn geconfirmeert ende toegevoucht eene beloninge van 20 guldens maendelijcx, primo deser ingaende. [+174v]

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Hend. Lacus, secretaris.'

Heden namiddagh is 't galjot de *Perkyt* ende <'t> seylsloepjen 't *Muskytjen* weder binnen ter[3.] rheede gecomen met tijdinge dat, vermits de groove deyningen uytter zee, jegenwoordigh ongelegen hadden gevonden vóór 't Leeuwen-baytjen te leggen om 't gecapte branthout in te nemen ende dat het dierhalven tot beter gelegentheyt sal moeten uytgestelt blijven.

Ondertusschen had den schipper, na sijn seggen, onder 't opper[4.] van de vlacte

1. na toe bring.
2. gesag, prestige.
3. Sic.
4. opperwal, beskuttende wal.

tusschen den bil van den Leeuwenbergh ende de staert van de duynen, beneden dito bil, leggende even buyten de bay, een seer bequaeme rhee gevonden om te anckeren voor schepen wanneer de Z.Z.Oostewinden in 't Suytooste-mousson soo hard deurwayen dat se de rhee in de bay niet crijgen souden cunnen, etc.

25 *dito*, heel moy weer sijnde, is den Commandeur Riebeeck selffs in persoon met den schipper 's morgens heel vroegh in een roeysloep na buyten gevaren om de gemelte rhee te gaen bespeculeren, etc., die hij mede seer bequaem heeft gevonden, soo voor 't beschut der Z.Z.Oostewinden; tusschen October ende April meest ende alderfelst subject, als oocq van seer schoone, suyvere santgront op een gotelinghschoot na aen de wal, tusschen de 11 ende 9 vadem, sulcx nooyt schip sal behoeven verbij te raecken ofte dese bay te missen, anders als die dese buytenrhee veronachtsamen[+] ende niet willen waernemen, conform de memorie ende caerten daervan te ontwerpen ende te maecken, etc. [+]175

26 *ende* 27 *dito*, variable luchjens, met donckere lucht ende wat regen.

28 <*dito*>, idem, liefflijcq weer ende westelijcke luchjens, sijnde daermede 't galjot 't *Perkytjen* geen pistoolschoot verre van de strant, dicht voor de poort van 't fort, tegen de wal op 't droogh geset om schoon te maecken ende sijn roer nootsaeckelijck te verhelpen, etc.

29 *dito*, is 'tselve, van alles weder gerepareert, op de rheede gecort[1.]. Ende heden wat regen gevallen.

Sondagh, *den* 30*en*, 's morgens nieuwe maen, sijn tusschen 8 ende 9 uyren middags uyt 't fort weder te landt in vertrocken de nieuwe lantreysers, om de vorige tocht weder te hervatten ende, mogelijcq sijnde, die ten minsten soo verde te volbrengen tot bij de Namaquas, etc., conform de resolutie den 24en passado daerover specialijcq genomen, ende toegenomen[2.] dese navolgende 13 persoonen, te weten:

Pieter Cruythoff, corporael van d'adelborsten ende Compagnies boumeester, als hooft,
Pieter Meerhoff, onder-chirurgijn, als tweede,
Barent Waender, vrij-boumeester van des Commandeurs landerijen,
Harman Ernst van Uytrecht, Compagnies bogardier,
Johannes Dorhagen van Gronou, adelborst,
Pelagius Weckerlyn van Cosnits, adelborst,
Jan Babtist van Franckfoort, dito,
Jan van Asse van Brussel, dito,
Mathijs Huybrechtsz. van Overkerck[(h)], adelborst,
Frans Martensz. van St. Antheunis[(i)], soldaet,[+]
Jan Jansz. van Witmondt[(j)], soldaet, [+]175v
Cornelis Jansz. van Royen[(k)], bosschieter,
Cristiaen van Kerckhoven, soldaet,

1. nader gehaal aan die anker, of aan 'n ander punt.
2. <*daer*> *toe* (parallel met *daerover* hoërop) *genomen?*

Welcke, om voorss. reyse te doen, selffs versocht hebben ende versien sijn met navolgende

‘Memorie voor den corporael van d' adelborsten, Pieter Cruythoff, als opperhooft gestelt over den trop der nieuwe lantreysers.

Alsoo de jongste lantreyse door eenige trage ende onwillige gasten weder genouchsaem vruchteloos is uytgevallen, daer deselve van soo schoone apparentie was dat de Namaquas in een à 2 dagen verder, na allen schijn ende 't raport van de wedergekeerde opperhooffden, souden te bereysen sijn geweest, na welcq volck (wat ander slagh als dese Hottentoos sijnde ende Noortwaerts van hier woonende) soowel als na de Chobonas ofte Monopotapars, lange ende veele moeyten is gedaen geworden ende de reyse telckens expres oocq op sijn aengeleyt, die gehoopt worden nu in 25 dagen van hier souden cunnen aengetroffen worden, soo is goetgevonden, onder 't gesagh van Ul.[1.], als sijn dienst daertoe hebbende gepresenteert, de reyse met noch 12 persoonen, beneffens U[1.], te laten hervatten, te meer sigh deselve persoonen haer bysonder ijverigh ende genegen hunnen dienst oock aenbieden om dese hervatte tocht onder U[1.] gesagh te willen doen. Soo sal Ul.[1.] dan ten principaelen[2.] al sijn[3.] naersticheyt aenwenden langs de beste ende bequaemste wegen, na d' instructie van Pieter Meerhoff, doch oock op Ul.[1.] eygen overlegh oft opmerckingh sigh directelijck te begeven naer de plaetse daer de jongste lantreysers de vuyren van de Namaquas, door de Soaquas gewesen, hebben gesien, welcke Söaquas[+] Meester Pieter Meerhoff meent dat correspondentie[4.] met dese Namaquas souden hebben ende volgens dien Ul. derwaerts cunnen geleyden ofte wijsen, [+176] ende off sij, off de medegaende Hottentoos van hier, Douckeman ende Hans van Neurenburg[(l)], als tolcken Ul. wilden yetswes wijsmaecken, om U van deselve te doen affhouden, soo moeten Ul. dat soo licht niet aennemen, maer selffs maecken te sien ende hooren wat van dat volcq is, alsoo dese Hottentoos altijts daerop uyt sijn geweest om ons van d' andere volckeren, diep te lantwaert in, te diverteren ende oncundigh te houden. Per gouverno[5.].

Door Godes genadigh convoy bij deselve dan comende, moet Ul. haer[6.] met alle vrundelijcheyt bij hun[7.] sien aengenaem te maecken ende wel scherp acht slaen op alle hare hantteringe[8.] ende waermede sijluyden haer al erneren, wordende ons van de Hottentoos wijs gemaeckt, dat in gecuypte carnen op deselve manier als in Hollant hare botter carnen ende de melcq in vaetjes bewaren, etc., mitsgaders hun met craelen te maecken ende vellen te bereyden, neffens andre hantwercken meer, erneren, boven[9.] 't bestiael dat in ongeloofflijck getal bij haer soude te becomen wesen, als oock oliphantstanden, struysveeren ende meer andere dingen; oock dat

1. N.B. afwisseling tussen *Ul.* en *U.*
1. N.B. afwisseling tussen *Ul.* en *U.*
1. N.B. afwisseling tussen *Ul.* en *U.*
1. N.B. afwisseling tussen *Ul.* en *U.*
2. *ten principaelen*, in die eerste plek.
3. *Ul.* as derde pers. enkv. beskou.
1. N.B. afwisseling tussen *Ul.* en *U.*
4. omgang.
5. *Per gouverno*, vir (u) leiding.
6. sig.
7. die Namaquas.
8. besigheid.
9. behalwe.

se van onse residentie alhier gehoort hebbende, al in aentocht ofte ten minsten voornemens souden sijn herwaerts aff te comen, om hier met ons in alliantie te treden ende kennisse te maecken, dat ons te meer hope doet geven Ul. bij deselve aengenaem sult ontfangen worden. Ende om haer te thoonen wat bij ons al te crijgen sal sijn, is Ul. eenige monsters van verscheyde dingen medegegeven, om aen haer te laten sien, ende in te prenten dat hier aen 't fort van allen 'tselve abondantie+ is te becomen, etc., neffens soodanige vordere inductie[1.] meer als practicabel sullen +176v mogen bedacht worden om haer herwaerts aff te locken, off ten minsten eenige gecommitteerdens van haer met U, om die de waerheyt van alles hier te verthoonen ende fray onthael te mogen aendoen, etc. Lettende wijders op de ginsende wederreyse oocq voornamentlijck op 't volgende:

Eerstelijck.

Soo haest Ul. over de Bracke-revier door de slaghboom sijt, dat vandaer ten eersten begint op een compas aff te peylen de cours ende te noteren ofte op te teyckenen hoeveel uyren, halve uyren, langer off corter, telckens op de genomen cours gegaen sult hebben, in forma als de stuyrluyden ter zee doen, om sulcx in een caert te cunnen stellen voor de Heeren Meesters in 't Vaderlant. Dit moet vooreerst ende vooral wel mede waergenomen ende niet versuympt worden.

2.

Daer dan mede moet bij volgen waer kley- ofte bouwgront, sandigh, steenigh, berghachtigh, ende water, affloopende revieren sijn ende hoe se strecken; oock te stellen off ergens in 't gebergte off revieren eenigh minerael steeckt daer silver off gout uyt te trecken sij. Item acht te nemen off de wegen overal met wagens off hoedanigh anders te passeeren sijn, gevende sommige remarquable plaetsen ende revieren namen. Item oocq vragende na de namen van 't volcq ende haer oversten ende steden, om te kennen in toecomende.

3.

Bij al 't ontmoetende volcq moet oock geleth worden waer se bij leven, wat oversten dat se hebben, wat cledingh, wat erneringh, wat Godtdienst, wooningen,+ vasticheden[2.], waer sij meest begerigh na sijn, ten welcken eynde Ul. diverse +177 monsters van cralen ende lapjens sijde, linnen ende geschilderde cleden ende ander cramerijen medegegeven worden om te verthoonen, wat haer aengenaemst is, ende te vernemen off se oock honingh, was, struysveeren, oliphantstanden, silver, gout, paerlen, schiltpadshoorn, muscus, civet, amber, eenige fraye vellen ofte yets anders bij haer hebben.

1. oorreding.
2. versterkte plekke, forte.

4.

Wat bequaeme boom- off aertvruchten de landen dragen, ende ergens aen strandt comende, te mercken wat bayen, revieren in zee uytloopen, hoe se strecken ende wat gelegentheyt van water, hout, off ververssinge, etc., daer te becomen sij; off er oock ergens oesters ofte mosselen met peerls ende schiltpadden bequaem tot cammen ende ander werck[1.] te crijgen is.

5.

Hoe sterck van volcq ende met wie sij in vruntschap off oorlogh leven ende waerom; hoe sijluyden generalijck genaempt worden ende specialijck de namen van haere voorneme[1a.] oversten ofte coningen ende plaetsen, steden, dorpen, mitsgaders wat oorlogsgereetschap dat se hebben.

6.

Hoe sij onse natie genegen sijn, off se oocq wreet, vrundelijck ende van eenige redelijcheyt ende politie sijn; ende opdat Ul. emmers ter degen sout mogen weeten hoe Ul. alles sult cunnen aenteyckenen, offte opschrijven, hebben wij Ul. bij desen tot meerder opmerckinge ende narichtinge noch medegegeven copie van de[+] memorie bij d' E.Heeren Bewinthebberen ontworpen om in 't stellen van rapporten [+]177v op te letten, waermede wij hoopen Ul., boven ons mondelingh onderricht, wel voorts sult weten wat Ul. in 't een ende 't ander te doen staet, tot betrachtinge van Ul. eygen eer ende verdieningh van de premie Ul. belooft, na meriten van 'tgeene bij Ul. opgevonden wort, dat Godt geve considerabel mach wesen, bestaende de beloften in 't navolgende, te weten:

Dat de lantreysers halff soo veel langer uytblijvende als den tijt van haer medenemende provisien sal cunnen strecken, hun gagie dan van die tijt dubbelt sal lopen. Dogh Ul.[2.], namentlijck Cruythoff's, gagie van eersten aff aen, ende dat soo langh als de reyse sal duyren.

Dat de costelijcheyt van gout, gesteenten, peerlen off wes het oock mochte wesen, dese eerste reyse opdoende[3.], haer de waerde, hier comende, royael ende t' eenemael sal vereert worden in contant, na de prijs van 't Vaderlant, al waer 't oock noch soo costelijcq ende bij haer[4.] noch soo civil genegotieert ofte gevonden.

Boven noch de vereeringe, die elck sal genieten na de importantie van saecken die uytgevonden sullen worden.

Dat voorsz. Cruythoff geduyrende dese tocht sal erkent worden als hooft van den trop, ende sigh yder moeten resolveren te getroosten te gaen soo verde ende uyt te blijven soo lange, mitsgaders te lijden sulcke weelden ende armoede, oock op soodanigh ruym ende schaers ransoen, na gelegentheyt des tijts, etc., als haer

1. handwerk.
1a. Sic.
2. Besitl. vnw., enkv.
3. vindende.
4. nl. die ‘lantreysers’.

opperhooft voorss. sal goetvinden, welcke over die onwilligh off tegenstrevigh mochten worden, sal vermogen te gebruycken soodanige authoriteyt alsoff den Commandeur selffs in persoon waere.

Ende om bij versterff (dat Godt nochtans wil verhoeden) altijt een ander bequaem persoon te hebben tot hooft, soo is daertoe verkosen den persoon Meester Pieter Meerhoff in even groot gesagh, dogh soo lange Godt de Heere Cruythoff gelieft[+] in 't leven te spaeren, sal 't oppergesagh aen hem alleen bevolen blijven, [+]178
uytgenomen eenige saecken daer hij 't advys van voorss. Meerhoff mochte goetvinden in te gebruycken, ten aensien hij[1.] de wegen ende sommige andre saecken des lants ten deelen bekent sij, 'twelcke alles wij de rest van den trop bij desen bevelen prompt te gehoorsaemen, als niet twijfelende aen 't goet beleyt van den voorss. Cruythoff, etc., ende oock emmers soo weynigh aen de jegenwoordigh medegaende eerlijcke borsten haere goetwillige genegentheyt, etc., op 'twelcke dan gerust sijnde, sullen wij in hope blijven van een beter succes als te vooren, waertoe d' Almogende sijn genadigen zegen gelieve te verleenen, met toewenschinge van een geluckige heenende wederomreyse onder het beschut van den oppersten bewaerder aller vroomen, die wij altijt voor Ul. in onse dagelijcxe gebeden sullen bidden, dat hij Ul. met sijn genade wil bijblijven. Amen.

Aen Cabo de Bonne Esperance, in 't fort de Goede Hoope, den 29en January 1661.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck.'

De provisien, amunitie ende coopmanschappen, etc. voor dese tocht, geladen op 5 draeghossen, sijn als te weten:

700 lb. broot, 50 lb. speck, 2 mingelen brande- ende 2 dito Spaense wijn in twee tinne vlessen, 2 mingelen asijn, 100 lb. sout, 13 stucx pistoolen, 13 snaphaenroers, 12 houwers, 80 lb. loot, 50 lb. buscruyt, 4 bossen londt, 80 stucx vuyrsteenen,[+] 100 bossjens root corael, wegende 8 lb., 3 lb. allerhande France coraelen, tot [+]178v
monsters, 1 bosjen geel corael van glas, 10 strengen allerhande coleur nay- ende sticqsij, wegende 2 loot, 1 rol tabacq, wegende 25 lb., ½ gros tabacxpijpen, 1 lapken van 1 St. Thomas cleetje[(m)], 1 p[s] negrooscleetmetroodestreepen, 2@[2.] mouris, 2 @ salmpouris, 2 @ chits, 2 dito taffachelas, 1 @ niquanias, 2 @ roode, 2 @ witte en 2 @ blaeuwe bethilles, partije lapjens, allerhande sijde-stoffen, witte gewerckte canten, mitsgaders sijdelinten ende passementen, 10 lb. geel dun draetcoper, 12 stucx kabary, wegende 5 lb, namentlijck: 8 dito dicke en 4 dito dunne kettingen, 1 paer braseletten, 4 vergulde kettings, 1 dosijn corale kettings, 1 brieffken met oorhangers, 2 copere bellen, 1 dito schel, 4 fauce hoetbanden, 1 brieffken met 100 stucx naynaelden, 2 spiegeltjens, 2 boucq wit pampier, 3 potlootpennen, ½ bos schachten, 1 picq, 2 handtbijlen, 1 spade,[+]

[+]179

1. 'hem', d.i. Meerhoff.
2. el. Vgl. noot 1, bls. 297, ook vir verklaring van name.

8 lijnen, 1 sackjen met peper, 4 loot foulje[1.], 4 loot nagelen, 4 loot notemuscaten, 8 loot caneel, 2½ dosijn vishaeckjes, vislijntjes, 1 strengh seylgaren, 1 keteltjen.

Ultimo dito, fray, lieffelijck, stil weer, wel te pas comende voor de lantreysers, etc., die d' Almogende overal met sijn H. geleyde op haere wegen wil bijwoonen ende met zegen geluckigh laten wederkeeren.

Gister een van de vrije luyden vaertuygen uyt de Saldanha-bay aengecomen wesende met vis, vogels ende eyeren, brachten tijdingh dat geen inwoonders altoos daer vernomen hadden, mitsgaders haer ander vaertuygh haest van 't Dassen-eylandt stont te volgen met traen, 'twelck evenwel voor den avond noch quam, mede met eyeren ende andere versnaperingh, uyt meninge dat hier souden gevonden hebben een schip, 'twelcq sij den negenthienden verleden onder 't Dassen-eylandt hadden gesien, stevenende met een westelijck luchjen na dese bay ende wesende een spiegelschip[2.],[+] vrij groot van aensien, 'twelcq derhalven haest sal moeten opdonderen. [+]179v

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 1136-1145. K.A.
(b) Vgl. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 63-64.
(c) Dr. E.E. Mossop gee 'n bespreking van hierdie ekspedisie. Hy volg die ekspedisie stapvir-stap; hy bepaal die roete, en hy identifiseer die plekke wat in die reisjoernaal genoem word. Vgl. *Old Cape Highways*, pp. 122-126.
(d) 'n Voorval wat op Jan van Harwarden se ekspedisie in Maart 1658 voorgekom het. Sien sy joernaal, 19 Maart 1658. Hierdie joernaal word in die *Daghregister* onder datum 21 Maart 1658 aangegee.
(e) Die benaming *Taback Teckeman* kom miskien van die Engels: 'Tobacco take-men'. Moodie het hieraan gedink toe hy die moontlikheid genoem het dat 'the term *tobacco thieves* -like the soubriquets by which other tribes were distinguished - was derived from Harry's broken English'. *The Record*, *or a Series of Original Papers etc.*, p. 227, voetnoot 1.
(f) Die sersant en die soldate het op 27 Oktober 1660 vertrek, en op 3 November van dieselfde jaar met Oedasoa teruggekeer. Sien *Daghregister* onder hierdie datums.
(g) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 600-602. K.A.
(h) Ouderkerk. Daar is dorpe met hierdie naam in Noord-Holland, Suid-Holland en Seeland.
(i) St. Anthonis. Op verskeie plekke in die Nederlande, bv. in Seeland, Gelderland en Noord-Brabant, is daar dorpe met hierdie naam.
(j) Wittmund in Oos-Friesland.
(k) Cornelis Jansz. van Royen, van Woerden. Vgl. V C. 39: *Monsterrollen*, *Vrije Lieden etc.*, p. 8 (*Monsterrol* 1660). K.A.
(l) Een van die baie byname wat aan Hottentotte gegee is. Hierdie Hottentot word later weer op 12 Februarie in die joernaal van Pieter Cruythoff se ekspedisie genoem. Sien *Daghregister*, 11 Maart 1661, waar die ekspedisie se joernaal weergegee word.
(m) Onmiddellik ná hierdie item, en vóór die volgende, kom in die Kaapse teks voor: *1 do. van 1 negros cleetie*. In die Haagse teks word dit egter nie vermeld nie.

February anno 1661

[+] *Primo dito*, betrocken lucht met goet weer, is 't *Perkytjen* affscheyt gegeven om na buyten te gaen cruyssen op de retourschepen ende oock van 't Patria, etc., [+]180 ende d' opperhooffden ter handt gestelt navolgende pampieren, te weten: 10

1. foelie.
2. 'schip met .... hoogoplopende achterschip en platte afsluiting van de romp' (Van Dale).

originele brieffkens, gedirigeert aen d' E. Heer Commandeur ende elck schip van de retourvloote een, van gelijcken inhoude, gedateert primo February 1661;

een memorie voor d' opperhoofdən van 't *Perkytjen*, waerin begrepen is 't zecrete seyn voor de retourvloote;

seeckere vaste mercken van de buyten-rhee;

een nieuwe caert, groot bestecq, van de bay en de zeespiegel[3.] van de buyten-rhee.

Waermede <*'t Perkytjen*> des namiddags met een Zuytoostelijck luchjen is vertrocken ende de zeylsloep, 't *Muskytjen*, bij hem, om met stil weer empassant oock het gehacte branthout uyt het Leeuwen-baytjen te haelen ende mede op de wacht uyt te leggen[4.], als voorss.

's Namiddags brachten eenige Hottentoos van de lantreysers 't navolgende brieffken, van inhoude als te weeten:

‘Aen mein edellen Heer Jan van Riebeeck[5.],

Wie laten U Edelheyt weten, dat wie sein Gotloff ontrent de 6 meil van 't fort aff. Wil Ul. weten[6.], dat ons ossen begenen[7.] heur wel te skichen[8.]. Anders niet, dan

3. seekaart.
4. *op de wacht uyt te leggen*, rond te kruis op die uitkyk na die retoervloot.
5. Hierdie briefie van Van Meerhoff is blykbaar ongekorrigeer, in teenstelling met sy latere reisjoernaal. Hy heet afkomstig van Kopenhagen, maar kon Duits gewees het.
6. ‘laten weten’.
7. ‘beginnen’.
8. ‘schikken’, geskik te word.

wie bevelen sein Edelheyt, met sein Eedelle frou ende kiender onder den Alderhoogsten bescherminge.

Den 31 Januari 1661.

(Was geteyckent:)

Pieter van Meerhoff.'

2 *dito*, 't luchjen Zuyt-Zuytoostelijcq, is met der vrije luyden vaertuygen na 't Robben-eylant mede gesonden het secreete seyn voor de retourvloote, geslooten in navolgend brieffken, geschreven aen Jan Sacharias, luidende als te weten:

'Dit brieffken wort U expres met der vrije luyden vaertuygh toegezonden, waerin geslooten is een ordre van een secreet seyn voor de retourschepen. Maeckt[1.] daer[+] precys ende wel ter degen op te passen ende alle dagen na deselve wel uyt te [+]180v sien, tot gij siet dat se binnen sijn; dan sult gij tot nader ordre dat seyn ophouden. Laet het secreet seyn niemandt lesen, maer hout het bij U selffs alleen bekent.

Soo haest als de *Perkyt* met de boot het branthout van achter de Leeuwenbergh (daer se nu om uyt sijn) sullen binnen gebracht hebben, sal U ten eersten provisie werden toegesonden.

Hiermede, etc.

In 't fort de Goede Hoope, den primo February 1661.

(Geteyckent:)

Jan van Riebeeck.'

Heden is Oedasöa weder aen 't fort geweest met 11 beesten ende 31 schapen, die meest voor coralen, kabary, tabacq ende maer 8 schapen voor coper ingereuylt wierden.

3 *dito*, 's morgens fray, liefflijcq weer, sijn na Oedasöa's vertrecq noch 4 beesten van eenige nalopers gereuylt, hebbende hij van de Namaquas niets gesegt, anders als dat het mede Hottentoos gelijck sijluyden met vellen gecleet waren, in mattehuysen oocq woonende ende haer erneerende met bestiael in bysonder groote abondantie, geen darmen noch kettingen om den hals, noch oock cralen in d' ooren, maer craelen om den middel ende roode copere armringen aen d' armen dragende, ende vermits haer menichte bestiael veel lants beslaende, dapper ten oorlogh met hasagayen, pijl ende boogh, haer borst beschermpt met een borststucq van een gedroogde huyt van een os, daer geen pijlen noch hasagayen deur cunnen, altijt met de Saldanhars oneenigh, dogh dewijl hij, Oedasöa, nu met de Duytsen in alliantie was, meenden niet dat de Namaquas, hier comende, hem souden leet doen, wetende te seggen, dat se in aentocht souden wesen met 4 legers ofte negrijen, doch costen,[+] vermits haer groote menichten bestiael, niet als gansch langhsaem voortcomen. [+]181 Seyde oock dat hij niet wiste waer 'tselve de cost soude crijgen, als soudende[2.] op de

1. sorg.
2. Weer die uitgang van die teenw. deelw. na die 'stam' van die verl. tyd (subjunktief). Vgl. *soudende*, o.d. 12/8/1660, fol. 108v. H: *al souden de*, Brill: *al souden se*. Ek volg K.

gansche Caep niet halff gras genoegh voor deselve sijn. Den tijt sal 't succes leeren, ende is Oedasöa na welgenoten onthael, etc., vernoegt weder vertrocken.

4 *ende* 5 *dito*, al liefflijcq weer met N.Westecoelte, gelijcq nu een lange wijl herwaerts, ende alsoo het verleden nacht wat doncker uytsagh, is 't *Perkytjen*, uyt vreese van quaet weer, van de buyten-rhee binnen gecomen met partije branthout.

Sondagh, *den* 6*en dito*, fray weer met westelijcke lucht en sonneschijn, is 't *Perkytje* 's namiddags, 't luchjen wat Zuyelijcq gecregen hebbende, weder na buyten geloopen, met de seylsloep bij hem, ten eynde voormelt. Ende sijn heden van de Cochoquas 3 koebeesten ende 5 schapen gereuylt, maer tegen den avondt quaemen eenige voorloopers van de Chainouquas met 14 beesten (die ingereuylt wierden) en tijdinge brachten dat niet alleen haren Heere ofte Coningh Sousöa weder met een goeden trop affquam, maer oock eenige van de Hesaquas (hare g'allieerde) met noch veel meer bestiael, dat in corte blijcken moet ende niet onwenschelijcq is.

7, 8 *ende* 9 *dito*, alle dagen even schoon, liefflijcq weer met meestal westelijcke luchjes. Is Oedasöa heden weder aen 't fort geweest, met een mageren os ende 20 schapen, eenige heel out ende de rest altemaelen de staerten versch affgesneden, 'twelcke vernomen wordende dat haer doet ons affsterven alsse maer een dagh off 2 gereuylt sijn, soo sijn deselve altemaelen ongereuylt gelaten ende Oedasöa met[+] vrundelijcke inductien te verstaen gegeven, dat ons goet vee voor onse coopmanschappen (die wel goet waren) moeste toegebracht worden, 'twelcq [+]181v hij ende sijn volcq, in presentie sijnde, seer wel verstaen conden, ende daerom van hem geantwoort wierde dat hij niet beteren coste wat yder van de sijne aen de marckt brachten, ende derhalven (gelijck als sijn volcq de slechste tabacq uytschoten[1.]) wij oock soodanigh haer slechte vee wel mochten uytschieten, opdat de sijne daerdoor mochten leeren beter goet te brengen, etc., sulcx met hem daerover alsoo in één verstant blijvende, wierde tusschen den Commandeur ende hem de saecken daerbij gelaten ende hij na gewoonte wel getracteert, etc., om emmers alle diffidentie[2.] te vermijden.

10 *dito*, begond van den Noortwesten soo stijff te coelen dat 't galjot de *Perkyt* van buyten weder binnen comen moeste ende de seylsloep 't *Muskytjen* volladen met branthout in 't Leeuwen-baytjen beset blijven leggen, alsoo 't niet tijts genoech voor 't opcomen van dito winden soo ver coste t'zee raecken om oocq in dese bay te seylen, sulcx het daer al vrij periculeus sal moeten affrijden.

11 *dito*, 's morgens de gemelte N.Westewinden noch wel soo stijff aenhoudende ende 't volcq der voorss. seylsloep onversien wesende van provisie, is haer over landt wat gestuyrt in een gecuypt dicht vaetjen, om het door 't water aen boort te cunnen haelen. Maer de affgesondene wederkeerende, brachten tijdinge datter geen cans waer[2a.] 'tselve aen boort te beschicken ende dat het de gemelte seylsloep aldaer op den hals sal moeten leggen blijven affrijen tot bequaemer weer, die[3.] haer ingeladen branthout

1. As uitskot behandel, weier om te neem.
2. wantroue.
2a. was.
3. die (opvarendes van die) seilsloep.

oocq al hadden over boort geworpen, ende vermits 't weer vrij verswaerden ende[+] in een volcomen storm uytbrack, groot pryckel loopende, alsoo daer geen cans [+]182
sij om het leven te bergen.

's Namiddags wierd de *Perkyt* sijn boot achter aff ende ten halven tusschen de Soute-revier ende 't fort tegen 't strand aen gesmeten, daer se waergenomen ende opgehaelt, noch sonder schade gesalveert is, sijnde dito galjot oock al deurgegaen door 't breecken van een sijner touwen, die oock al genoegh had aff te rijen.

Heden voormiddagh is hier met 2 van de Caepmans volckjen aen 't fort gecomen een persoon die hem uytgaff afgesonden te sijn van den oversten ofte coningh van de Heusaquas, voor dato meer gementioneert, om te vernemen off denselven oock mede soo aengenaem soude worden ontfangen als hij gehoort had dat Sousöa, den oversten ofte coningh van de Chainouquas, geschiet was, etc., willende dan (sulcx van desen affgesondenen vernemende) met seer veel bestiael affcomen ende oock treden in een vaste alliantie met ons, om te mogen becomen voor sijn bestiael ijser, om daervan hasegayen ende pijlen te maecken, die hij altemaelen hadde geconsumeert[1.] op sijne vijanden, welcke hem dierhalven van sijn landt hadde doen affdeysen[2.], wesende heel swart volcq met dicke lippen ende gestreepte cleden, lustigh affgerecht op pijl ende boogh, in huysen van leeme muyren daer houte stijle ingewerckt waren, wonende, ende meer wonderlijcke dingen die hij, na de tolckinne Eva's vertalinge verhaelden, ofte altoos ons sochte wijs te maecken, waervan de tijt de beste leermeester worden sal.

12 *dito*, 's morgens beter weer ende 't luchjen meest Z.westelijck, is de gemelte zeylsloep 't *Muskytjen* al bijtijts, Gode loff, behouden binnen gearriveert, hebbende sijn branthoudt altemaelen moeten over boort werpen ende op den hals de gemelte[+] storm op een lager[3.] miraculeuselijck affgereden ende niet sonder Godes [+]182v
voorname hulpe behouden gebleven. Welcke daervoor gelooft sij, alsoo geen staet gemaect was dit vaertuygh ende de daerop wesende 5 man oyt weder te sien, maer dat se tegen de clippen souden aen flenters gesmeten sijn geworden.

Desen voormiddagh is den op gister gecomen Heusaqua, buyten[4.] Eva, bij ander Hottentoos wat ondervraeght, ende bevonden sijnde van redenen te accordeeren, etc., alle coopmanschappen verthoont ende oock eenige, op sijn versoeck, om te verthonen aen sijnen Heer medegegeven, wel vernoeght na genoten goet onthael ende eenige vereeringe weder vertrocken, met begeren dat men hem ter degen soude besien, om hem buyten[5.] anderen te mogen kennen, vermits sijn woorden waer bevonden souden worden ende hij daerdoor te aengenamer altijt mochte worden ontfangen, etc.

D' Almogende verleene ons maer wat goets.

1. opgebruik.
2. terugval, vlug.
3. 'lager wal', kus waar die wind op staan. Vgl. noot 2, bls. 74, Deel I.
4. buite Eva om, sonder haar hulp as tolkin.
5. uit.

Sondagh, *den* 13*en dito*, 's morgens fray liefflijcq weer, doch op den dagh buyachtigh uytten Westen, met hagel- ende regenbuyen.

Volle maen, *den* 14*en dito*, 's namiddags 't luchjen Zuytoost blasende, is 't galjot de *Perkyt*, van sijn branthout ontladen wesende, daermede[1.] weder na buyten vertrocken om op de retourvloot te cruyssen ende uyt te leggen, conform d' ordre onder dato primo February in desen g'insereert.

Soo is mede de zeylsloep 't *Muskitjen* gesonden na 't Robben-eylandt, met navolgend brieffken, geschreven aen Jan Sacharias, van inhoude als te weten:

'Bij desen wort U gestuyrt voor 2 maenden provisie ende wat stockige wortelen ende crooten voor de verckens. Insgelijcx oock noch een copie van het secrete seyn[+] voor de retourschepen. Maeckt daerop wel te passen ende bij desen te laten weten hoeveel hamels ende gesneden verckens (bequaem voor de schepen) [+183] rammen, oyen ende verckens (tot den aenteelt) datter noch sijn, ende off noch naersticheyt wort aengewent om de slangen uyt te royen, die anders te veel schade onder de conijnen doen. Den thuyn moet oocq wel toegemaect[2.] worden, om daerinne haest wat te sayen.

In 't fort de Goede Hoope, den 14en February anno 1661.

(Geteyckent:)

Jan van Riebeeck.'

15 *dito*, liefflijck weer. Quam Sousöa, opperconingh van de Chainouquas, tegen den avont met 50 beesten, 14 schapen ende een grooten sleep volcq aen 't fort, die wel onthaelt ende den

16*en* <*dito*>, idem schoon weer sijnde, voorss. bestiael meestal voor coraelen ende tabacq affgehandelt wierden, mitsgaders haerluyden onderricht gedaen, dewijl der al wat veel mager goet onder was, dat se in toecomende sulck slecht goet niet meer gelieffden te brengen, alsoo ons 'tselve telckens affstierff ende volgens dien ondienstigh was, mitsgaders sijluyden de moeyelijcheyt souden hebben om het wederom[3.] te brengen, etc., hoedanigh het de Cochoquas (Oedasöa's volcq) nu al eenige maelen ervaren was.

Sousöa, naderhant apart sijnde met sijn vrouw, drie dochters ende swagerinnen[4.], ende denselven dit bovenstaende wat nader ingeplant wordende, seyde dat sijn volcq niet coste dwingen aen de marckt te brengen anders als wat elcq van 't sijne belieffden,[+] maer nam aen haerluyden mondelingh voor te dragen om beter beesten aff te brengen, waerop wij dan 't magere goet vrijlijck mochten laten wederom [+183v] gaen, soude hem dat niet eens aentrecken.

17 *dito*, 's morgens 't luchjen Zuytoostelijck ende helder weer, is Sousöa voormiddags omtrent 9 uyren met een goede vereeringh aen hem ende sijn geselschap,

1. met die Suidoostewind.
2. voorberei, klaargemaak.
3. terug - na hulle krale.
4. skoondogters?

neffens wat tabacq voor sijn te succederen soon Goeboe, wel vernoegt vertrocken, ende souden na sijn seggen de Heusaquas oock haest met noch veel meer bestiael als hij opdonderen, van welck volcq sijn broeder Heer ofte Coningh was - ende de waerheyt gehoopt wort haest mede openbaer magh worden.

18 *ende* 19 *dito*, stijve Z.Z.Oostewinden.

Sondagh, *den* 20*en*, idem, als oock den

21*en*, wanneer bij den Raedt navolgende resolutie is genomen, als te weten:

'Maendagh, den 21en February 1661[(a)].

In Rade geproponeert, nademael langs soo meer bemerckt wort dat de vrije luyden van hare schaepen, om de meeste penningh voor te crijgen, soo veele slaghten ende particulier vercopen als se tersluyck maer cunnen, voornamentlijck dewijl der schepen leggen, tot tractement van d' een en d' ander, sulcx dat men noyt van dat (beste slagh sijnde) voor de schepen can crijgen, maer 'tselve doorgaens verdonckert wert ende alsoo niet van terecht en compt;

ende sulcx oocq gansch beswaerlijck is voor te comen, selffs niet met de grootste strengheyt van correctie, noch het naeuste reguardt dat daerop doorgaens genomen wort, welcke restrictie den vrije luyden oock hardt ende moyelijck valt, te meer dewijl ondervonden wort, deselve onmogelijck sij haer schapen voor 3 guldens[+] 't stucq aen d' E. Compagnie te leveren, vermits, eer se tot aenteelt van goet slagh comen, [+184] haerluyden de helft wel compt aff te sterven, hoedanigh d' E. Compagnie aen 't haere niet weynigh, selffs aldermeest, wel is ervarende, ende de vrije luyden mitsdien, alsoock om de oncosten van stallingen, hoeders, etc., die sij der voor maecken ende ophouden moeten, al vrij costelijck compt te staen, ende daerom onmogelijck op soo sleghten prijs behouden te blijven, boven dat dito goet met oncosten vetgeweyt ende eygen aenfocq sijnde, mitsgaders metter tijt meest Hollantsen aert wordende (vermits de Hollantse rammen die der elcq al bij houdt) wel 4 mael soo goet valt als 'tgene men van dese natie can inreuylen om voor d' aencomende schepen tot ververssinge te distribueren, sulcx men nooyt terdegen een goet stucq vee aen deselve can verstrecken, vermits gelijck voorseyt, de vrije luyden het haere om de meeste penningh al soecken aen particulieren ter sluyck, geslacht ende ongeslacht (soo se maer best cunnen) te vercopen, etc.;

ende gemerckt oocq de leverantie van de beesten voor 12 guldens en de schapen voor drie guldens gesien heeft op[1.] de vrije reuylinge des vees, die in den eersten haer met d' inwoonders was toegestaen, waeruyt sij wel 1½ cent[(b)] op 'tselve costen avanceeren[2.] ende 'twelcke haer door aenschrijven van onse Heeren de 17e is g'inhibeert, om daerin geen schadelijcke duyrte off cladde (die der al in was) te brengen, sijluyden ingevolge oocq niet min als exempt[3.] sijn van om[4.] voorgemelte prijs haer bestiael te leveren;

1. *gesien heeft op*, bedoel was met die oog op.
2. 150% wins kon maak.
3. vrygestel.
4. teen, vir.

+ ende wijders dat d' E. Heer Commissaris Sterthemius noch jongst bij Sijn E. schriftelijck gelaeten ordre(c) oocq verstaen heeft dat men de vrije luyden soo +184v
naeuw niet behoort te binden, maer de handelinge des vees onder malcanderen vrij toelaten om redenen (nae Sijn E. gevoelen) tot dienst van d' E. Compagnie streckende, daer noch bijgevought, etc.;

item dat de jongste ordre onser Heeren Meesters onder anderen oock is dat men sal maecken de contracten met haer aengegaen te volbrengen(d), welcke onder anderen sijnde de vrije handelinge met d' inwoonders, op conditie van 't bestiael weder te leveren als boven aengeroert ende door Haer Ed. sulcx affgeschreven ende om de schadelijcheyt oock ondienstigh sijnde weder toe te staen, ende vermits men dogh volcomentlijck weet dat sij om de voorgeroerde redenen op de gemelte prijs des bestiaels niet cunnen behouden blijven - Off dan niet alsoo goet ware, om emmers de schepen voortaen van dat fraye ende beter slagh oock wat mede te mogen deelen, dat men de vrije luyden voor hare vetgeweyde hamels ende overige rammen sodanigen hoger prijs toeleyde als waerop sijluyden souden cunnen bestaen, ende van voorss. particuliere sluyckerije affgeleyt ende beter genegen gemaeckt moghten worden alles dat sij boven hun eygen nootdruft overigh hadden, sonder ongenoegen aen d' E. Compagnie te leveren, etc;

Ende om emmers d' E. Compagnie echter buyten schade te houden, dat men maer alleen de reuyl in de rammen ende hamels aenhieldt ende maer de moerschaepen, soo die gereuylt wierden, telckens den vrije luyden bij openbaere opveylingen+ contant vercochte, om daeruyt voor d' E. Compagnie ten eersten soo veel voordeel te doen vervallen als het deselve daernaer van de vrije luyden, +185
nodigh hebbende, weder soude comen te staen, vermits 't vee dogh seer goetkoop wort ingereuylt, ende de vrije luyden met gerustheyt ende beter genoegen als nu d' een voor d' ander dan sullen soecken 't meeste ende beste aen te focken, mitsgaders (de reuylinge blijvende als se nu is) in corte veel meer soodanigh goet slagh sal aengroeyen als d' E. Compagnie tot ververssinge des scheepsvolcq (beneffens de rammen ende hamels uyt de reuylinge selffs aenhoudende) nodigh sal hebben, ende de rest voor de vrije luyden hier selffs ende door haer onder de coloniers alhier particulier vercocht wordende (daermede veel toe van node is) ende volgens dien, als eerst uyt Compagnies handen comende, dat méér vercocht als weder aengenomen wort, altemaelen tot overwinst voor d' E. Compagnie comen soude;

Want dogh langs soo meer ervaren ende voor oogen claer gesien wort dat de vrije luyden[1.] goet veel beter als des Compagnies vee geconditioneert is ende voortgefockt wort, doordien elcq op sijn eygen beter past als men door Compagnies dienaers wel can laten doen, hoe strengh ende naeuw men deselve oock op den tempel laet sitten[2.],

1. Genitief.
2. *op den tempel laet sitten*, goed in die oog hou (en desnoods afransel). Vgl. Afr.: iemand op sy ‘tabernakel’ gee. Die vergelyking van die liggaam met 'n tempel berus op die Bybel (I Kor. VI, 19 en elders).

verdrietigh wesende te sien dat Compagnies jongh aenteelende goet, door die verwarelosinge, tusschen de oude soo worden vertreden, dootgeparst, gedrongen ende soo schandelijck verlooren gaet, boven dat van de oude oock meer als de helft doorgaens versterven, ende schoon het al goetcoop wort ingereuylt, compt het d' E. Compagnie door de gemelte verstervinge ende verwarelosingen evenwel noch duyr genoech te staen;

Ende als d' E. Compagnie eerst bij opveylinge van de oyen veel crijght, gelijck geschieden sal, sal 't dogh in allen gevallen d' E. Compagnie ten duyrsten weder, maer even gelijck ende boven dien groote accommodatie geven, voor slecht weder[+] goet vee t' ontfangen ende maer te betaelen na 'tselve vet ende swaer sal [+]185v bevonden worden, ende alsoo eenmael eens mogen comen op te houden de clachten over de magerheyt, etc., tot treffinge van Compagnies ordre ons gesonden om te maecken dat het vee wat beter in 't vleys mochten gebracht worden[(e)];

Waertoe dan geen bequaemer middel als dese cunnende bedacht worden, ende geconsidereert de vrije luyden hierdoor oock een meerder lust in haeren swaeren aenvangh (ons door d' Heeren Meesters op 't hoogste gerecommandeert wordende) alhier sal verweckt ende veele ongenoechsaemheyt[1.] over voorss. restrictie, etc. benomen worden, oock groote hulp toegebracht sijn, tot haer beter ende meerder behoudenisse ende opcomen[2.], ende dat sijluyden daerdoor oock 't ongenoege over d' inhibitie van de reuylinge des bestiaels met d' inwoonders heel te mael[3.] te beter sullen vergeten ende aen een cant stellen -

Soo is, om alle die goede saecken te bereycken ende wes meer hier vooren aengehaelt, na goet overlegh eenparigh verstaen 'tselve te wesen van bysondre consideratie ende tot de minste schade, maer integendeel niet anders als tot proffijt van d' E. Compagnie streckende, ende volgens dien, na wel genomen overslagh, goetgevonden de vrije luyden voor elcq cloeck volwassen, vetgeweyden ram off hamel te betaelen: levendigh, 2 stuyvers 't pont 's morgens eer 't na de wey gaet, uyt de stal te leveren, ende voor elcq koebeest, na het cloecq ende wel in 't vleys sal wesen, te calculeren tegen een derde meerder als die eerst maeger van d' E. Compagnie gecocht sullen sijn, etc., daervoor het dan (yets boven haer eygen nootdruft[4.] hebbende) oock gehouden sullen blijven in forme voorss. aen d' E. Compagnie sonder tegenseggen te leveren;[+]

Met dien verstande nochtans, dat d' E. Compagnie niet meer sal behoeven [+]186 van de vrije luyden aen te nemen als gedacht sal worden tot behoorlijcke ververssinge voor 't aencomende scheepsvolcq ende guarnisoen, etc., nodigh te vereysschen, twelcq gehoopt wort voortaen haest abondant genouch uyt den handel sal vallen, ende dies g'oordeelt sij door dese middel 't bestiael beter in 't vleys sal cunnen gebracht ende gehouden worden, tot het rechte accommodement van de ver-

1. ongenoeë.
2. op die been kom.
3. Soos nog in Afr. *heeltema(a)l*, ouer vorm van Ndl. *helemaal*.
4. behoefte.

verssinge, etc., ende oock, gelijck geseyt, den vrije luyden te meerder lust tot den nodigen aenfocq te verwecken ende haer van voorss. schadelijcke verdonckeringen des besten vees aff te leyden, veel min yets aen vreemde natien te vercopen, gelijck tot ondienst wel geschiet is, welcke vrije luyden, om haer meerder lust te verwecken, oock vrij sal gelaeten worden uyt haer eygen aenfocq ende 't gene in tijt ende wijlen d' E. Compagnie niet mochten van doen hebben voor haer selffs ende andere die hier woonen, te slachten ende vercopen, mits daertoe altijt haelende van d' E. Compagnie een brieffken van consent, sonder betaelinge van eenige gerechticheyt[1.] ter werelt.

Is mede verstaen de naevolgende persoonen te beneficeren met soodanighe verbeteringh ende aennemingh als d' onderstaende actens (hun dienaengaende verleent) sijn dicterende, te weten:

Jan Janss. van Eyck van Hasersouw[(f)], hier te lande gecomen met 't schip de *Parel*, den 30en Maert anno 1659, voor bosschieter, à 10 guldens per maent, welcke sedert sijn aenwesen alhier meest is gebruyct geworden op Compagnies vaertuygen, waerop sigh ten genougen vigilandt en neerstigh heeft gedragen, wort dierhalven op sijn[+] versoecq ende bequaemheyt voor quartiermeester op Compagnies seyl-chaloup aengenomen met een beloningh van 14 guldens per maent, 14 deser innegaende, mits gehouden sijnde noch een jaer boven sijn eerste verbant d' E. Compagnie te dienen; [+]186v

Pieter Hendricxss. van Odendael[(g)], hier te lande gecomen met 't schip *'s Gravenlande*, den 21en January anno 1660, voor bootsman, à 11 guldens per maent, welcke sedert sijn aenwesen alhier aen timmeren[2.] is gebruyckt ende bevonden sijnde een goet, neerstigh werckman te wesen, wort dierhalven op sijn versoecq ende bequaemheyt bij desen voor timmerman aengenomen, onder een beloningh van 16 guldens per maent, innegaende 14 deses.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Hendrick Lacus, secretaris.'

Welcke resolutie dan met naervolgende billjet[(h)] alomme den coloniers is bekent gemaect, om haer beste vee voor de aencomende schepen gereet te leveren, etc.:

'Den Commandeur ende Raedt van 't fort de Goede Hoope, etc., doen te weten:

1. reg, heffing, belasting.
2. d.w.s. as timmerman.

Dat ten besten van 't gemeen goetgevonden is alle de rammen ende hamels die de vrije luyden sonder verlet van den aenteelt, boven haer eygen nootdruft, gehouden sijn voor de passerende schepen, etc., aen d' E. Compagnie te leveren, voortaen sullen aengenomen worden tegen 2 stuyvers 't pont, levendigh 's morgens uyt de stal te leveren.[+]

Ende om oock elcq gelegentheyt te geven om na macht ende middelen goede [+]187
quantité aen te houden ende lustigh voort te teelen, sal men voortaen de oyen die d' E. Compagnie van d' inwoonders handelt, aen de meest biedende te coop opveylen in troppen van 6 off minder teffens, na gelegentheyt van saecken. Item oocq de koeyen, die dan gust[1.] ende vet off wel in 't vleys geworden sijnde, bij d' E. Compagnie ⅓ hooger in prijs voor contant weder sullen aengenomen worden als deselve van de vrije lantbouwers eerst voor contant sullen wesen ingemijnt[2.], sonder dat die leverantie van de beesten ende schapen sullen ingetrocken worden tegen de gemaecte schulden der vrije lantbouwers, maer sullen soodanige gemaecte schulden met de graenen jaerlijcx affgecort worden, ende die sigh eerst tot den lantbouw begeeft, evenwel altijt in den aenvangh g'accommodeert worden tot sijn lantbouw met 12 jonge ende 8 oude ossen (naer d' E. Compagnie versien is) voor de ploegh, ende 6 off, daer een vrouw is, 12 koeyen, à 12 guldens met 25 schapen à 3 guldens te borgh, even gelijck alle vorige vrije luyden geaccommodeert ende opgeholpen sijn ende echter haer aenteelt van datselve soowel als 'tgeene sij meerder willende aenhouden comen te mijnen[3.], ten selven prijse als boven mede vergunt sijn te leveren, maer sullen geen oyen mogen geslacht worden, ende daeromme, als yemant eenigh vee wil slachten, een brieffken haelen om daerop te beter te mogen letten, soowel den lantbouwers als den stadtborgers, die oock koeyen willende houden, sulcx op 't landt buiten de Taeffel-valey sullen mogen off laten doen, omdat hier in de Taeffel-valey daertoe, jae selffs voor Compagnies vee weyde[+] manqueert ende d' E. Compagnie daerom haer bestiael ten minsten 3 à 4 uyren [+]187v
gaens hier vandaen moet laten gaen weyden, etc.

D' eerste opveylinge van de schapen sal gedaen worden Donderdagh 's morgens aenstaende, ende van de koeyen sal aen de schuyr geschieden ende daegs te vooren altijt waerschouwinge van gedaen worden. Elcq come ende doe sijn proffijt.

In 't fort de Goede Hope, den 21en February 1661.

(Geteyckent:)

Ter ordonnantie van den Commandeur ende Raedt:

Hendrick Lacus, secretaris.'

22 *dito*, 's morgens heel heet, stil weer.

23 *dito*, idem, ende wierd onder de wal gesien 7 schepen, den

24 *dito*, weynigh over de middagh alle seer fray ende geluckigh in goede ordre

1. droog; nie dragtig nie.
2. by afslag ingekoop (deur *myn* te roep).
3. op 'n veiling koop.

met een westelijcq luchjen binnen op de rhee ten ancker quaemen, sijnde de retourvloot onder 't commando van d' E. Heer Andries Frisius, bestaende in de schepen *Wapen van Amsterdam*, *Amersfoort*, *Malacca*, *Hoff van Zeelandt*, *Orangie*, *Mars* ende *Nagelboom*. Ende welcke Sijn E., versien sijnde met commissie om de Caepse residentie te visiteren, is Sijn E. derhalven als Commissaris aengenaem erkent ende aengenomen[(i)], mitsgaders den

25 <*dito*> 's morgens Sijn E. commissie ter behoorlijcke plaetse gepronunchieert, etc.

't Heeft sedert midnacht vrij wat hard gewayt van den Zuyt-Suytoosten, een gelucq sijnde dat de gemelte schepen gister soo fray binnen gecomen sijn; soude anders vandage daeromme de rhee niet wel hebben cunnen crijgen.

[+] 26 *dito*, variabel ende daeronder stijve Z.Zuytoostewinden.

Sondagh, *den* 27*en*, 's morgens stijve Suyt-Suytoostewinden. [+]188

28 *dito*, idem, goet weer sijnde, is d' E. Heer Commissaris Frisius met den Commandeur Riebeeck uytgeweest besigtigen den omslagh van de Caep, etc.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 603-610. K.A.
(b) *waeruyt sy wel 1½ cent op 't selve costen avanceeren*. Volgens Van Dam staan *een cent winst* gelyk aan 'n wins van 100%. Sien *Beschrijvinge van de Oostindische Compagnie* (*Rijks Geschiedkundige Publicatiën*, No. 74), p. 817.
(c) Sien memorie van Sterthemius, d.d. 12 Maart 1660, wat hy vir Jan van Riebeeck en die Politieke Raad opgestel het. C. 700: *Mem. en Instr.*, 1657-1685, pp. 43-57. K.A.
(d) Vgl. briewe uit die moderland, d.d. 2 September 1658 en 5 September 1659. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 1092-1099 en 1272-1284. K.A.
(e) Ibid.
(f) Vermoedelik Hazerswoude, 'n dorp in Suid-Holland.
(g) D.i. Odenthal, 'n dorp in die Rynprovinsie van Pruise.
(h) Vgl. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 65-66.
(i) Andries Frisius, wat drie weke lank met sy vloot aan die Kaap vertoef het, het - net soos ander besoekende kommissarisse - 'n instruksie vir Van Riebeeck en die Politieke Raad opgestel. C. 700: *Mem. en Instr.*, 1657-1685, pp. 59-65. K.A. Sien ook Böeseken, *Nederlandsche Commissarissen aan de Kaap*, 1657-1700, waar die werk van Frisius en ander sewentiende-eeuse kommissarisse aan die Kaap behandel word.

[+] Meert anno 1661

[+]Kol. Arch. 3973

[+] *Nieuwe maen*, *primo ende* 2*en dito*, moy, lieffelijck weer met westelijcke, betrocke luchjens, is bij d' E. Heer Commissaris Andries Frisius en de Breeden Raedt, [+]610 hier aen landt versterckt met den Commandeur en de Raedt van 't fort de Goede Hope, navolgende resolutie genomen, te weten:

'Woonsdagh, den 2en Meert anno 1661[(a)]:

Bij d' E. Heer Commissaris Andries Frisius den Breeden Raedt van Sijn E. vloote aen landt sijnde beroepen, doch den onder-coopman, Samuel de Ligne, in de Raedtcamer aengewesen sijn sitplaetse, hem nae d' ordre van Haer Ed. als lit van

den Breeden Raedt te nemen, die cessie[1.], vermits eenige questien tegen sijn schipper, geweygert, gelijck onderweege tusschen Batavia ende hier mede gedaen heefft, ende dies sonder hem met de besoignes dan voortvarende, mitsgaders bij gemelte Sijn Edele de vergaderingh voorgedragen 'tgeene Haer Ed. van Batavia per derselver missive van de 15 December anno verleden aen den Commandeur Riebeecq sijn schrijvende[(b)] over 't consent gedragen[2.] wegen de passagie nae 't Patria aen de France geestelijckheyt, hier met haer schip de *Mareschal* verongeluckt; ende wijders van sommige versteeckelingen in de vloot van Batavia meedegecomen, etc., is daerop nae goet overlegh eenparigh 't navolgende beslooten:

[+] Eerstelijck aengaende de geestelijckheyt, dat die op de vloot sullen verdeelt worden als te weeten: [+]610v

1. sitting.
2. oorgebring.

Foto Kaapse argief
GRAFSTEEN VAN MARIA QUEVELLERIUS, eerste vrou van Jan van Riebeeck, gebore in Schiedam 1629 en oorlede in Malakka 26 Oktober 1664.

Den Bisschop, Monsr. Estienne, beneffens den Priester, Monsr. Faedijn, aen de taeffel in de cajuyt, ende buyten de cajuyt sijn chirurgijn, Frère Patté, met de knecht van voorsz. Bisschop, genaemt Fantasie, op 't schip *Malacca*,

Den Priester, Monsr. Davroult, aen de taeffel in de cajuyt bij d' Heer Vice-Commandeur, ende sijn knecht, Cordoleth, met den luytenandt de la Cloche buyten de cajuyt op 't schip 't *Hoff van Zeelandt*,

Den Priester, Monsr. de Fontaine, aen de cajuytstaeffel, neffens sijn knecht, Binaire, buyten de cajuyt op 't schip de *Nagelboom*,

Den jongen Priester, Monsr. Bartomet, aen de cajuytstaeffel, neffens een Frans timmerman buyten de cajuyt op het schip *Amersfoort*,

Den 2en Capiteyn van voorsz. Frans schip, genaemt Monsr. Carguadion, aen de cajuytstaeffel, neffens Monsr. Larosse ende de neeff van den gemelten capiteyn b<u>yten de cajuyt op 't schip *Orangie*,

Dat wijders alle de versteeckelingen van Batavia (tot 10 in 't getal bevonden) altemaelen ten aldereersten geslooten[1.] sullen aen landt in 't fort gebracht ende hiernae met de passerende schepen uyt 't Paria aencomende, weder terughgesonden worden om sulcx oock tot een exempel te laeten dienen, die[2.] haer van de Caep in de vloot nae 't Vaderlandt souden meenen te versteecken.

Dat mede de 2 stuyrluyden van 't schip de *Mars*, vermits haer ongebonden, gedebaucheert ende inobediente comportementen, etc., sullen overgeset ende daertegen dat retourschip weder besorght worden als te weeten:

Met den 2en schipper van 't schip *Malacca*, genaemt Jacob Claesz. le Bleu, naest[+] den regierenden om oock de opperstuyrmansbedieninge aldaer waer te nemen [+]611 in de plaetse van den stuyrman Gerrit.....[3.], die op 't schip *Malacca* sal overgaen buyten bedieninge.

Ende den stuyrman Joost.....[3.] van 't schip 't *Hoff van Zeelandt* voor opperstuyrman op de *Mars* tegen den stuyrman Speelman, die op 't *Hoff van Zeelandt* meede sonder bedieningh sal gaen.

Staende dese vergaderinge bij den Commandeur Riebeecq oock verthoont sijnde seeckere caerten bij hem doen maecken ende mercken van een buytenrheede, even om den hoeck van dese Taeffelbay, bij denselven met den schipper van 't galjot opgesocht om bij harde Z. Oostewinden (dese Taeffelbay in dit mousson veeltijts stijff uytwayende) te mogen anckeren ende alsoo te min gedrongen te sijn om van dese bay in 't aenseylen te verdrijven[4.] ende dies, vermits dese vloote met veele oude, ervare schippers van d' E. Compagnie versien is, versocht hebbende eenige gecommitteerde uyt deselve om voorsz. sijn gemaeckte caerte ende zeespiegeltjen[5.] van de gemelte buytenrheede te mogen worden naegesien, etc. - Soo is verstaen sulcx aen te nemen, dogh soo lange daermede nogh te supercederen tot de respective

1. vasgemaak, geboei (WNT XIV, 1963).
2. vir diegene wat.
3. In hss. oningevul.
3. In hss. oningevul.
4. weg te drywe.
5. seekaartjie (van die landprofiel soos dit van die see af lyk?)

schippers van de gemelte retourvloote vooreerst wat door haer druckste scheepswerck sullen gecomen sijn, ende ondertusschen het galjot de *Perkyt* ten eersten aff te senden om eenige vetgeweyde schapen van 't Robben-eylandt te laeten haalen, om den schipper van dien[1.] alsdan daer oock bij te mogen hebben, als hebbende voorsz. buytenrheede met gemelte Commandeur helpen opsoecken.

+ Ende belangende de querellen tusschen voorgemelten ondercoopman de Ligne ende sijn schipper Jan Munt, die malcander over veele onbehoorlijcke dingen +611v beclagen, is goet gevonden die questien door gecommitteerde uyt den gemelte Breeden Raadt nader te laeten ondersoecken, omme op 't een ende 't ander bij nader vergaderinge tot de meeste segouriteyt van dese costelijcke retourvloote soodanigh vorder te disponeren als ten meesten dienste van d' E. Compagnie bevonden sal worden te vereyschen, wes dan tot gemelte commissie sijn genomineert ende vercoosen:

d' E. Heer Vice-Commandeur Dirck Knibber;
den oppercoopman Jan Abrahamsz. Volcq ende
den schipper Pieter Jonasz. ten overstaen van den fiscael des forts de Goede Hoope, Abraham Gabbema.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaereals boven.

(Geteyckent:)
Andries Frisius
Jan van Riebeeck
Dirck de Knibber
Pieter Jonasz.
Jan Abrahamsz[(c)].
Jochim Clasz.
Reynoyt Venhuysen
Jacob Enten
Elbert Kes
Jan Munt
Roeloff de Man
Pieter Danielsz.
Abrahem Gabbema ende
Hendrick Lacus, secretaris.'

+ 3 *dito*, betrocken lucht, is 't galjot, 't *Perkytjen*, met een redelijcke stijve Z.Z.Oostewint nae 't Robben-eylandt gesonden om eenige vetgeweyde hamels +612 voor deretourvloot te haelen.

4 *dito*, betrocken, variable lucht ende 's nachts regen.

1. d.i. van die *Perkyt*.

5 *dito*, 's morgens stil, regenachtigh weer, is 't galjot *Perkyt* van 't Robben-eylandt geretourneert met 40 exellente, cloecke, vette hamels, die over de retourvloote gedistribueert zijn.

Item 't vrijmans vaertuygh, 't *Zeeleeutjen*, uyt de Saldanha-bay met 15 à 1600 stucx drooge vissen ende namiddachs oock haer ander vaertuygh, de *Peguyn*, van 't Dassen-eylandt.

Sondagh, *den* 6*en dito* 's morgens lieffelijck, stil zonneschijn-weer tot 's middachs, begond wat stijff te wayen uyt den Z.Z.Oosten. Ende was desen naermiddagh aen 't fort gecomen den oversten der Chainouquas, genaemt Sousoa, sonder bestiael, gehoort hebbende datter schepen lagen ende daerom den Commandeur comende besoecken, welcke dan nae gewoonte onthaelt ende gewesen[1.] sijnde den Admirael van dese retourvloote, is hem toegeseyt van denselven morgen voor sijn vertreck meede een vereeringe, etc., gelijck den

7*en dito*, weer ende wint als gister, oock geschiet ende hij daermeede seer wel tevreden nae huys gekeert is, met beloffte van haest met eenige beesten wederom te keeren.

Heden is bij d' E. Heer Commissaris Frisius en de Breeden Raadt hier aen landt navolgende resolutie genomen.

'Maendagh den 7en Meert anno 1661[(d)]:[+]

Door den E. Commandeur Andries Frisius den Breeden Raedt aen 't fort de Goede Hope beroepen ende ondersocht sijnde hoedanigh het met de schepen ende vereyschte werck aen deselve, alsmede de dispositie van 't volcq stont, is bevonden de schepen alle te samen claer ende haer water in hadden, dogh dat op eenige derselver nogh vrij goet aental van siecken, soo aen 't water[2.] als de barbery[3.] vast lagen. Soo is bij den Raedt naer voorgaende mature[4.] overweginge goetgevonden ende verstaen alhier aen de Cabo nogh tot Saterdagh aenstaende, sijnde den 12 deser, te verblijven, op hoope inmiddels de siecken door de dagelijcxe ververssinge weder op de been te helpen ende alsdan in Godes Name uyt dese rheede naer de havenen onses lieven Vaderlandts t'zeyl te gaen ende de reyse te vervorderen. [+]612v

D' E. Vice-Commandeur de Knibber, schipper Pieter Jonass., den coopman Jan Abrahamss. Valck ende den fiscael deses forts Abraham Gabbema, leggen<de> in Rade over een schrifftelijck rapport wegens 'tgeene bij haer op 't schip *Amersfoort*, in de questien ontstaen tusschen schipper Jan Munt ende den ondercoopman Samuel de Ligne, als[5.] de onbehoorlijckheden van den stuurman Michiel Janss. van Diepen tegens gemelte schipper gepleecht, ondervonden[6.] hebben, ende naer lecture desselfs als resumptie van 'tgeene op den 2en deser tegen den anderen schrifftelijck ende mondelingh hadden ingebracht, is bevonden: gemelte schipper

1. aangewys.
2. watersug.
3. beri-beri.
4. rype.
5. sowel as.
6. bevind.

Munt ende den ondercoopman de Ligne haer in haere plichten tegens den anderen seer groffelijck met woorden ende schelden hebben verloopen, als[1.] onthoudinge van eenige nootwendicheden, soodat in plaetse van eenigheyt onder de 2 eerste hooffden van soo costelijck retourschip te houden ende die onder haer gestelt met een goet exempel voor te gaen, tot de uytterste verwijderingen sijn gevallen - Soo ist dat den Raedt, met rijpheyt van raade de saecke overwogen hebbende, goetgevonden ende verstaen hebben gemelte schipper Munt ende coopman de Ligne voor den Raedt te ontbieden, offte[2.] door gecommitteerden haerluyden over[+] 't gepasseerde ernstelijck te laeten berispen ende te gelasten dat sij voortaen [+]613 den anderen elcx in 'tgeene hem is competerende[3.] ende daervooren d' E. Compagnie dienen ende t'scheep gestelt zijn, sullen erkennen, houden ende ten vollen voor hem ende de haeren te laeten genieten, als dat behoort, offte bij verdre verwijderingen off nalaticheyt desselffs (dat den raedt niet wil vertrouwen) daerinne alsdan door vereyschende middelen soodanigh op 't rigoureuste sal werden versien als den waren dienst van d' E. Compagnie tot behoudenis van 't schip en de ruste van 't volcq sal bevonden worden te behooren, condemnerende daerenboven gemelte schipper Munt ende coopman de Ligne yder in een pecuniele amende[4.] van 20 realen contant, ten proffijte d' eene helfft voor den fiscus alhier ende d' ander helfft voor den armen der Gereformeerde kercke tot Amsterdam.

Verders aengaende de clachte door schipper Munt over sijn stuyrman Michiel Jansz. van Diepen gedaen ende door voorengemelte E. Gecommitteerdens ondervonden sijnde hij, stuyrman, sigh niet ontsien heefft tegens sijn schipper op te stellen ende onbehoorlijck te bejegenen - Soo is bij den Raedt geresolveert ende g'arresteert gemelte stuyrman buyten bedieninge op 't schip de *Nagelboom* te laeten overgaen ende dat hij, schipper Munt, weder in desselffs plaetse sal stellen een der bequaemste uyt de stuyrluyden die buyten bedieninge op sijn schip bescheyden zijn.

Ten jongsten[5.] verthoont in Raade Jacob Enten, schipper op 't schip *Orangie*, hoe Jacob Spennet, hooplooper met 5 guldens per maent, de cocxmaets plaetse t' zedert van Batavia's rheede t' zeyl gegaen was, hadde bedient, alsoo de cock 't werck in de combuys alleen te swaer viel, derhalven versochte dat denselven[+] daervooren het opgelt[6.] mochte toegevoecht worden, waerop in Raade geleth sijnde, is [+]613v verstaen gemelte Jacob Spinnet bij halveringe van gagie toe te vougen een beloninge van 10 guldens per maent van de tijt dat <hij> de plaetse becleet heefft.

1. sowel as.
2. Sic.
3. tot sy kompetentie behorende.
4. *pecuniele amende*, geldboete.
5. *ten jongsten*, ten slotte.
6. (loons)verhoging.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Andries Fricius
Jan van Riebeeck
Dirck de Knibber
Pieter Jonasz.
Jan Abrahamsz.
Jochim Claese
Reynoyt Venhuysen
Jacob Enten
Elbert Kes
Roeloff de Man
Abraham Gabbema ende
Hendrick Lacus, secretaris.'

8 *dito*, 's morgens lieffelijck, stil weer, is d' E. Heer Commissaris Frisius met de gecommitteerde schippers van de retourvloote nae buyten gevaeren om de buytengronden en de gemaeckte caertjens daervan nae te sien, welcke, soodanigh als die gemaeckt, wel bevonden sijn, maer van de oude schippers g'acht wordt voor haerluyden[+] onnodigh, als die plaetse wel kennende, ende voor nieuwelingen wat periculeus, omdat het wat nae aen de wal is, conform de gemelte caerte, groot besteck, van de Taeffelbay ende dese buytengronden ten overstaen van verhaelde schippers daerinne gelecht ende vertoont. [+]614

9 *dito*, betogen lucht ende moy weer.

10 *ende* 11 *dito*, idem. Quamen des 's morgens omtrent 7 uyren onse landtreysers weder aen 't fort te retourneren, hebbende de Namaquas opgevonden ende eenige teeckenen van deselve medegebracht, die haer seer vrundelijck ende aengenaem onthaelt hadde, al haere mutsen[1.] affgehandelt ende hun seer begerigh nae root laaken getoont als oock cauris offte bougijs[2.] ende meer ander dingen in 't ondervolgende gehouden daghregister van de landtreysers largo aengeteyckent, sijnde seer cloeck volcq, als halve reusen, gecleet met allerhande fraye, bonte, bereyde vellen, die met coopere, ijsere ende andere coralen, etc., cierlijck beset waeren, dragende lange locken ende woonende meede in matte-huysen als dese Hottentoos, principael haer met seer veel bestiael ernerende, sijnde van den coninck aen den Commandeur een bockjen[3.] gesonden, 't eerste dat men hier te lande nogh gesien

1. Daar was geen mutse onder die handelsware wat hulle meegeneem het nie. Dit moes dus die mutse gewees het wat die 'lantreijsers' gedra het.
2. Oor *cauris* vgl. noot 3, bls. 71, Deel I; oor *bougijs* noot 1, bls. 296, Deel I. Sepp: *Tresoor der Zee- en Landreizen*, onder *bougijs* (bls. 59): 'Cauris de Maldiba, malediven, schelpjes als betaalmiddel in Afrika, (Fr.: bouge, coquillage servant de monnaie aux Indes)'.
3. In die marge staan die woord *cabriten*. Met *bockjen* word blykbaar hier nie 'n wildsbok nie, maar 'n mak bokkie bedoel.

heefft, ende over welck bockjen sij veele praterijen binnensmonts hadden gemaeckt eer sij 't overgaven ende souden seer genegen sijn mettertijt herwaerts aff te comen, maer nae 't scheen souden sij de Soaquas, offte de Bergh-Hottentoos[1.], die haer veel[+] bestiael affrooffden, eerst wat soecken te verdelgen ende oock Oedasoa, den oversten der Saldanhars, gaerne een slag willen leveren, dogh hadden sigh door [+]614v d' onse alsoo verde laeten verspreecken[2.], dat, ingevalle Oedasoa door 2 à 3 van sijn persoonen met d' onse daer comende, hem de vreede liet aenbieden, dat sij se dan souden accepteren, ende met groote troppen vee affcomen om aen ons te verhandelen ende oock nader verstand[3.] met ons te maecken, etc., mitsgaders d' onse voorts wijsen ende geleyden bij haere vaste huysen ende oock een volcq, dat se Brijckje[(e)] noemden, waertegen sij jegenwoordigh oorlogh hadden, als breeder te lesen bij d' ondervolgende

Journaelse aenteyckeninge, gehouden bij den onder-chirurgijn Pieter van Meerhoff, wegen dese laetste als 2e persoon meedegeweest[(f)].

Kyk Bylae IV, *bls. 478*.

11*en dito*, 's namiddachs ende tegen den nacht stijve Z.Z.Oostewinden.

12*en dito*, 's morgens lieffelijck, moy weer ende heefft den Breeden Raedt deser jegenwoordige hier ter rheede leggende retourvloot naervolgende resolutie genomen:

[+] 'Saterdagh voormiddagh, den 12 Meert anno 1661[(l)]:

D' E. Commandeur Frisius ende den Breeden Raet der jegenwoordige [+]626 retourvloote in 't fort de Goede Hoope vergadert ende in denselven gecompareert wesende den fiscael van 't fort de Goede Hoope voorss., dewelcke ten laste van eenen Hans Ditmarss. van Hamborgh, gewesene bootsman ende nu buyten bedieningh wesende schieman op 't schip *Wapen van Amsterdam*, hadde gedaen mondelingen eysch overdat op den 11en deser met eenen Ariaen Joppen van Haerlem, cock op 't schip *Orangien*, omtrent de waterplaets alhier met messen hadden gevochten ende malcanderen d' een in 't aengesicht ende d' ander in 't hoofft ende handt seer grootelijcx gequest, jae, tot dootsteeckens toe hadde aen malcander geweest, etc.; Ende oversulcx bij den Raedt (om al sulcke onheylen in tijt ende wijlen voor te comen) goetgevonden de voorsz. persoonen, als den genoemden Hans Ditmars, alhier in apparentie[4.] sittende, te condemneren, dat (als van de quetsure genesen wesende) sal worden gebracht aen 't galjot de *Perkyt*, ende aldaer 3 mael van de groote rhee te vallen ende voor de mast wacker gelaerst te worden, neffens confiscatie van 6 maenden gagie, halff voor den armen ende de rest pro fisco, mitsgaders bovendien

(g)

(h)

(i)

(j)

(k)

1. Boesmans.
2. belowe - soos in Duits. Of: ompraat?
3. ooreenkoms.
4. apprehensie, hegtenis.

nogh een jaer aen de Caep over te blijven, als hem onweerdigh hebbende gemaeckt met de retourvloot naer huys te vaeren; ende den anderen, sijnde den meergenoemde[+] cock van *Orangie*, nogh buyten apprehentie ende t' soeck[1.] wesende, dat sijn reecqueninge op dito schip sal worden geslooten ende [+]626v denselven cock, met sijn goet, geslooten sal aen landt in apprehentie gebracht worden om hem gelijck den anderen over sijne begaene faulten voor den Raedt van 't fort aengesproocken ende sententie t' sijnen laste gewesen te worden.

Wijders noch dat eenen Willem Salomonss. van Haerlem, bootsman van 't schip *Malacca*, gisteravont onder en voor de poort van 't fort hem seer moetwilligh tegen den sargeant deser fortresse, die de wacht in de poort waernam, heefft aengestelt ende denselven sargeant heefft willen buyten de poort hebben, hebbende als doen een stock, dien hij weder ter neder wierp ende den gemelten sargeant met steenen begon te werpen ende veele onfatsoenelijckheden bejegende ende g'affronteert - Is goet gevonden dat denselven mede drie mael van dito galjot's rheede sal lopen ende met hondert slagen gelaerst te worden, neffens verbeurte van 6 maenden gagie, te verdeelen als boven, mitsgaders oock hier aen landt te blijven ter discretie van den Commandeur en de Raedt deser fortresse.

Gemerckt, dat den persoon Pieter Dircksz, soldaet op 't schip den *Nagelboom* bescheyden, die de huysvrou van den vrij-herbergier, genaempt Jannetjen Ferdinandus, op den eersten deser, des nachts voor haer huys met gewelt ende groote moetwillicheyt in de rechterarm omtrent den elleboogh heefft gehouwen ende gequest, tot nogh niet en is te voorschijn gecomen offte cunnen in apparhentie[2.] gecreegen ende genomen worden, maer nae 't schijnt hem segour genoegh weet te verschuylen,[+] etc. - Is verstaen denselven sijn reecqueninge te sluyten, ende in 't schip opgevonden wordende, met sijn plunderagie[3.] geslooten aen landt te [+]627 brengen in hechtenis om te gelegener tijt sijn proces gemaeckt ende daerover gestrafft te mogen worden naer behooren.

Bij den schipper Jan Munt van 't schip *Amersfoort* in Raade voorgedragen datter een persoon op sijn schip, genaemt Hendrick Janss. van de Nes, door sijn selffs offte een ander gequest was geworden, is verstaen (om de waerheyt te mogen hebben off het onnosel[4.] offte door vechterij gecomen was), dat denselven gequesten persoon met reeckeninge ende plunderagie sal aen landt geset worden.

Ende dat den bedienende hooghbootsman van 't schip *Wapen van Amsterdam* om sijn trage ende inobediente comportementen buyten bedieninge op 't schip *Amersfoort* sal overgaen tegen den hooghbootsman Isbrandt[5.] van dito schip weder op 't *Wapen van Amsterdam* over te comen om aldaer de bootsmansplaetse te becleden.

1. *te soeck*, op soek.
2. Sic.
3. matrose-uitrusting, pluiens.
4. onskuldig, per ongeluk.
5. Van nie ingevul nie.

Aldus gedaen ende gepasseert ten dage en jaere als boven, in 't fort de Goede Hoope.

(Was geteyckent:)
Andries Frisius
Jan van Riebeeck
Dirck de Knibber
Pieter Jonasz.
Jan Abrahamss.
Jochim Claesz.
Reynoyt Venhuysen
Jacob Enten
Elbert Kes
Jan Munt
Roeloff de Man ende
Hendrick Lacus, secretaris.'

+ 'Saterdagnamiddagh, den 12en Meert anno 1661(m):

In Rade door den sieckentrooster Pieter van Stael verthoont d' expiratie van desselffs eerste 5-jarigh verbandt ende ingevolge oock sijn genegentheyt om nogh langer in den dienst van d' E. Compagnie te continueren, ende daeromme versoeckende eenige verbeteringh van gagie, vermits oock het sieckenhuys is waernemende, soo volgens sijn cranckbesoekers-ampt als meederegent van hetselve, item debvoiren doet om sommige Hottentoos te leeren lesen onse Nederlantsche taele, alsmede des Compagnie's ende haer dienaeren[1] lijffeygenen, soo is goetgevonden hem de novo aen te nemen onder conditie als navolgende acte, hem daervan verleent, is dicterende, te weten: +627v

Pieter van der Stael van Rotterdam, hier te lande gecomen den 4 Meert anno 1656 met[2] jacht *Weseph* voor sieckentrooster à 36 guldens 's maents, wort bij desen op sijn versoeck ende bequaemheyt, vermits sijn 5-jaerige tijtsexpiratie, voor nogh drie jaeren in voorsz. qualiteyt gecontinueert, ende vermits oock het sieckenhuys als meederegent van dien is waernemende, mitsgaders des Compagnie's slaven ende de Hottentoos in de Nederlantsche tale ende Christelijcke leere is onderwijsende, waerinne al voordeelen is doende, op approbatie van d' Heeren Majores in 't Patria toegevoecht een maendelijcx tractement van 45 guldens, beyde innegaende 4 Meert passado, dat voorss. sijn tijt is comen t' expireren.

+ Ende alsoo den geweldiger deser fortresse, Nathaniël West, sijn 5 jaeren mede heefft uytgedient à 15 guldens per maent ende sigh genegen thoont onder ververbeteringe van gagie off costgelt nogh langer te continueren, so is verstaen hem in voorss. ampt van geweldiger, ende bij gelegentheyt oock als scherprechter, voor +628

1. Genitief.
2. *met 't.*

deselve gagie nogh 3 jaeren te continueren, ende, in plaetse van 2, voortaen drie realen costgelt te laeten genieten.

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)

Andries Frisius

Jan van Riebeecq

Roeloff de Man

Abraham Gabbema ende

Hendrik Lacus, secretaris.'

Sondagh, *den* 13*en dito*, weer ende wint als gister, heeft d' E. Heer Frisius (sijn visite aen de Caep gedaen ende ververssinge in overvloet ende drinckwater, etc. ingenomen hebbende), affscheyt genomen ende nae boort gevaeren, uytgeleyt van den Commandeur Riebeeck, die voor den avont weder aen lant quam, latende den onder-coopman Roeloff de Man met den fiscael Abraham Gabbema aen boort tot de visite[1] na de versteeckelingen, etc.

14 *dito*, is Sijn E. bovengemelt des namiddachs ten 2 uyren (een fraeye Z.Z.Oostewindt krijgende) met de retourvloote onder zeyl gegaen ende treffelijck buyten[+] geraeckt. D' Almogende geleyde deselve salvo in 't lieve Vaderlandt.

Ende is 't galjotjen de *Perkyt* medegegaen om eenige die haer in de vloot [+]628v
versteecken hebben ende nogh niet opgevonden wordende, in zee over te nemen ende weder herwaerts te brengen ende met eenen op de laetste retourschepen te cruyssen.

15 <*dito*>, 's morgens 't luchjen nogh al Z.Z.Oost, is den Commandeur Riebeeck eens uyt wesen besien hoe de saaken overal in 't landt onder de vrijeluyden ende Compagnie's bou al stonde, vermits sulcx zedert eenige dagen herwaerts te doen door 't aenwesen der retourschepen beleth is, ende daerom oock op 't een ende 't ander de noodige ordres weder wat heefft herstelt, etc.

's Avonts is den tamboer van 't fort, genaemt Louys Isaacqss. van Amersfoort van een schielijcke sieckte overleden.

Soo is oock op dato den onder-chirurgijn, Pieter Meerhoff, gesonden na den coningh van de Saldanhars, genaemt Oedasoa, vermits hij sigh soo weynigh haesten herwaerts te comen om over de saken van de Namaquas te spreecken, etc., welcke den

16*en* <*dito*>, 's middachs met sijn 2de van sijn leger, genaemt Koukosoa, ende eenige outsten, neffens den eersten zoon van de Caepman's overste, aen 't fort quam, ende hem voorgedragen wordende hoedat d' onse soo verde met de Namaquas[+] versproocken waeren, dat soo wanneer hij 2 à 3 van de sijne wilde met d' onse medesenden ende laeten weten sijn genegentheyt tot vrede, dat sij [+]629
deselve dan souden accepteren, ende hier comende hem dan de minste quellingh off schade

1. *tot de visite*, vir die ondersoek.

aendoen, maer t' eenemael met hem in vreede leven, daer hij anders grooten overval van te verwachten hadde,'twelcke wij als vreedemakers sochte te middelen[1.], te meer dewijle wij merckten dese Namaquas op hem, Oedasoa, seer verbittert waeren, ende omdat hij onsen g'allieerden vrunt is, hem gaerne met haer wilden bevreedigen[1a.], gelijck sij aengenomen hadden 'tselve te accepteren, indien hij maer 2 à 3 van sijn volcq met d' onse mede stuyrden, welcke eerstdaaghs met vereeringe weder derwaerts souden gaen om haer herwaerts te halen, offte ten minsten eenige gecommitteerde om nader met deselve te allieren ende soodoende met alle de lants volckeren vruntschap te maken ende oock te bewercken, dat se met malcanderen oock in vreede mochten leven, ende wes meer dienen mochte om hem te verstaen te geven, dat wij niet anders als vreede ende vruntschap met alle volckeren sochten.

Doch Oedasoa gaff op 't laetst ten antwoorde, dat hij niemandt van de sijne cost[+] bewegen derwaerts te gaen, oock dat de Namaquas wel sterck van bestiael, [+]629v maer nergens nae soo vol van volcq waeren als sijluyden, ende dat se dierhalven voor deselve weynigh bevreest waeren, ende deden se hem geen quaet, hij soude haer oock niet moeyen[2.]; ende aengaende de vreede, soude tusschen hem ende haer, als se hier quamen, wel geslooten worden; soo niet, hij lagh hieromtrent met de Gorachouquas off Tabackdieven ende Goringaiquas offte Caepmans een halff dagh reyssens vandaen, sterck genoegh om wederstandt te doen, waertoe oock sijn camaraet offte ander overste der Cochoquas, genaempt Gonnoma, mede wel 6 à 8000 man sterck, affquam, ende alsoo de Namaquas yets op haer willende attenteren[3.], wel getroost waeren, schoon deselve met schilden vochten ende groote postuyren van menschen waeren, etc., maer de Hottentoos, die met d' onse als tolcken soude medegaen, wilde hij sijn woordt in de mondt wel geven om de Namaquas sijn vreede te laeten aenseggen.

Hem wierde g'antwoort, dat wij hem als een vrunt de saake hadde willen communiceren, om te doen blijcken hoe 't ons maer te doen is om te maecken dat zij en alle de volckeren dogh mochten in goede vruntschap leven, item oock om sijn meeninge te verstaen ende dan, met hem als onsen g'allieerden vrunt, de saken ten besten te mogen overleggen; 'twelck hem wel liet bevallen, maer wierp het voorts van dese discoursen op een ander praetjen van tabacq, eeten ende drincken. Sulcx wij anders omtrent Oedasoa niet cunnende uytrechten, hier voorts niet meer van gesproocken wierd.

[+] 's Avonts quam den ondercoopman Roeloff de Man ende den fiscael Abraham Gabbema met de zeylsloep 't *Muskietjen* weder aen 't fort, hebbende in 't [+]630 monsteren nogh maer één versteeckelingh cunnen vinden, ende 2 nachten aen 't Robben-eylant verwaeyt[4.] gelegen sijnde, 't *Perkytjen* nogh verder met de retourvloot affgeseylt om de rest, mogelijck sijnde, oock weder te brengen.

1. bemiddel.
1a. versoen.
2. lastig val.
3. onderneem.
4. deur die wind vasgekeer.

't Begon tegen den nacht weder seer stijff te wayen van den Z.Z.Oosten.

17 *dito*, 's morgens nogh niet affnemende, is navolgende resolutie genomen.

'Donderdagh, den 17en Meert anno 1661[n]:

Alsoo bij de jonghst gedaene lantreyse eyntlijck de langh na gesochte volckeren, om de Noort woonende ende genaemt Namaquas, sijn opgevonden, conform het rapport en de teyckenen van ons volcq op den 11en in 't daghregister g'insereert, soo is, om de liefhebbers couragieus te houden, goetgevonden de lantreysers, 13 sterck, hoofft voor hoofft voor 't opvinden van dese Namaquas ende de teyckens daervan meedegebracht te vereeren, elck met 6 realen van 8en contant ende daerenboven 't medegebrachte bockjen te betaelen tot 3 guldens ende 't jonge osjen tot 12 guldens, conform de beloffte aen deselve gedaen, namentlijck dat al 'tgeene sij+ opvonden offte negotieerden, hoe civil het was, haer de eerste reyse soude vereert ende in contant betaelt worden, gelijck dan oock haer tegoet gehouden +630v ransoen brandewijn, om al te groote debauche voor te comen, mede verstaen is haer in contant goet te doen na de prijs als deselve uyt Compagnie's packhuys vercocht wort, mitsgaders 't gewesene opperhoofft, den corporael van d'adelborsten, Pieter Cruythoff, volgens beloffte dese tocht dubbelde gagie gewonnen hebbende, dat surplus meede in contanten te laeten betaelen ende alles stelle op reeckeninghe van extra-ordinaire oncosten, beneffens 'tgeene van de meede gehadt hebbende provisien ende coopmanschappen aen de voorsz. natie, etc. vereert ende verteert is, opdat alles blijcke nae behooren.

Ende alhoewel den coninck der Saldanhars, Oedasoa, weynigh genegentheyt schijn te hebben om aen de voorss. Namaquas (sijne vijanden) eenigh volcq te senden tot aenbiedinge van vreede, welcke vreede sijluyden aen d' onse beloofft hebben t' accepteren als Oedasoa maer 2 à 3 man tot dien eynde met ons meede derwaerts sond, soo is echter geresolveert, 't zij Oedasoa daertoe verstaen wil off niet, vóór de regentijt evenwel nogh een tocht nae die voorss. Namaquas te doen, met een aensienelijcke vereeringh voor den coninck ende sijne 3 soonen, beneffens eenige van de principaelste, omme hun daerdoor te meer tot ons genegen te maecken ende herwaerts aff te locken, off ten minsten eenige gecommitteerden van deselve, om die wat wel alhier te onthaelen, etc., met verseeckeringe van haer voor de Saldanhars, hunne vijanden, te bewaeren, te meer dewijle veele van de gecochte+ coraelen der France geestelijckheyt de meeste soorte bysonder onder dit volcq getrocken is, als oock roode mutsen ende root laken, om soodanige +631 mutssen van te maecken, die daeromme sooveel mogelijck onder 't volck opgesocht ende de slechtste tegen ½ reaal betaelt worden, costelijcker l'advenant, om de gemelte natie al ten eersten te thoonen hoe dat men haer van alles sal cunnen accommoderen, dewijle het een actyff volcq bevonden wordt, die dieper in 't landt met ander luyden handel drijven, ende misschien meer bij haer hebben als men nogh voor eerst wel heefft cunnen vernemen.

Ende nademael tot dese tocht sigh dan weder aenbied den onder-chirurgijn Pieter Meerhoff, welcke de beschrijvinge van de laetste tocht heefft gehouden ende 2de is geweest, mitsgaders seer wel met dit volcq weet om te gaen, is verstaen hem jegenwoordigh daertoe als hoofft te admitteren, met nogh 8 persoonen, meest van de laeste lieffhebbers, die met hem hunnen dienst daertoe oock aenbieden.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts, ende
Hendrick Lacus, secretaris.'

+ 18*en dito*, 's morgens nogh al harde Z.Z.Oostewinden, ende heefft Oedasoa geresolveert 3 van sijn domestycquen te laeten met d' onse medegaen nae de Namaquas, om sijn vreede aen te bieden, welcke 3 luyden hij ons gewesen ende beloofft heefft morgen ten dien fine aen 't fort te senden, sijnde hij heden met Koukosoa ende sijn medegebrachte outsten, nae genoten vereeringen ende goet onthael, daerop naer huys gegaen. +631V

19 *dito*, idem harde winden tot 's namiddachs, begond te stillen.

Sondagh, *den* 20 <*dito*>, fray weer met betrocken N.westelijcke lucht, sijn de voorsz. 3 gecommitteerde domestycquen van Oedasoa ten fine voorss. aen 't fort gecomen.

21 <*dito*>, stijve, drooge Z.Z.Oostewinden. Hebben ons volcq, met 2 Hottentoos als tolcken ende voorsz. 3 gesanten van Oedasoa, haer op reys begeven met navolgende vereeringen:

Voor den coningh offte oppersten van de Namaquas, gaemt Akembie:

1 strengh van de grootste, lichte-blaeu corael,
1 dito wat kleynder soort, dito blaeu corael,
2 dito van de 3e sorteringh van dito corael,
1 bosje blaeu corael van de kleynste slagh, sijn<de> quispelgreyn,
2 strengen doncker-blaeu, groot slagh, glinsterende, van cristal[1.],
1 bosje fioleth-coleur kleyne corael }quispelgreyn
1 dito orangie dito, wat grooter slagh }quispelgreyn
1 dito melck-witte van deselve groote }quispelgreyn
+ 1 dito van 14 strengen root quispel, daer koebeesten voor gehandelt worden, +632

1. Komma na *glinsterende* tereg ingevoeg?

1 strengh wit corael van de grootste soorteringh,
1 dito wit gestreept van cristal,
1 dito vergult ende blau, groot slagh,
1 dito geel vergult,
1 dito groen, geel gesprickelt,
1 dito blaeu, wit gesprickelt,
1 strengh pheoleth[1.], groot slagh,
2 vergulde kettingen tot bresaletten,
2 coraele bresaletten,
1 silvere kettingh,
1 geel copere dito,
1 ringh, daerin een esmeraut-steen,
1 fauce hoetbandt,
1 muts van roode sergie, met 3 pasamenten, ende
1 bagge[2.], sijnde een roos van 7 roode, witte ende groene steenen daerop genaayt,
2 geele coopere plaeten, wegende 3 lb.,
2 stocken dick ende }draetcooper .....[3.] lb.
2 stocken dun }draetcooper .....[3.] lb.
2 stucken ijser wegende .....[3.] lb.,
1 lb. Brasilische taback ende <I> lb. Vergines dito,
1 dosijn tabacxpijpen,
1 mes

Voor sijn eerste soon:
1 bosje root quispelgreyn-corael, daer koebeesten voor gehandelt worden,
1 dito violeth dito }quispelgreyn,
1 dito licht-blaeu dito, }quispelgreyn,
½ dito melckwit }quispelgreyn,
1 strengh licht-blaeu corael van de middelste slagh,
2 dito van de 3e sorteringh,[+]
1 dito wit corael van de grootste slagh, [+]632v
1 dito fioleth, groot sorteringh,
2 strengen doncker-blaeu, groot slagh, glinsterende, van cristal,
1 dito blaeu met witte streepen,
1 dito groen met geele ditos,
1 strengh blaeu, sijnde vergult,
1 dito geel, vergult,
1 strengh wit gestreept corael van christal,

1. d.w.s. violet!
2. Oorspronklik 'n kosbare steen, later 'n sieraad met meerdere stene, hier vermoedelik geen edelstene nie.
3. In albei tekste oningevul
3. In albei tekste oningevul
3. In albei tekste oningevul

1 copere ringh met een esmeraude-steen,
1 vergult kettinghjen,
1 coraele bresaleth,
1 fauce hoetbandt,
1 muts van roode sergie met 2 passamenten,
1 plaet geel kooper,
1 stock dick ende }draetcooper,
1 dito dun }draetcooper,
¾ lb. Brasilische tabacq,
½ dosijn tabacxpijpen,
1 mes.

Voor de 2e soon:
alles als boven.
Voor de 3e soon:
Idem als vooren.
Voor den eersten capiteyn:
1 bosje roode corael, daer wij koebeesten voor handelen,
1 strengh licht-blaeu corael van de middelste slagh,
1 dito van de 3e sorteringh,
1 dito fiolet, groote dito,
+ 1 dito doncker blaeu, groot slagh, glinsterende, van cristal,
1 dito wit gestreept, van cristal, +633
1 dito wit corael van de grootste slagh,
1 strengh blaeu met gele en swarte stippelen,
1 bosjen blaeu quispelgreyn, cleyne sorteringh,
1 fauce[1.] bant,
1 roode Rouaense muts,
1 silver faus[1.] ringetjen,
1 mes.

Voor den 2en capiteyn:
als boven.
Voor den 3en capiteyn:
meede als vooren.

1. ? *fauce bant* sou ‘los bant’ kan beteken, maar ‘*faus ringetjen*’ tog ‘vals ring’? Brill was so ten einde raad met die ‘fauce’ hoedbande, dat hy daar ‘Franse’ van gemaak het! Prof. J.L.M. Franken vermoed dat ‘fauce’ hoedbande los hoedbande beteken. Vgl. Fr. *faux col*.

1. ? *fauce bant* sou ‘los bant’ kan beteken, maar ‘*faus ringetjen*’ tog ‘vals ring’? Brill was so ten einde raad met die ‘fauce’ hoedbande, dat hy daar ‘Franse’ van gemaak het! Prof. J.L.M. Franken vermoed dat ‘fauce’ hoedbande los hoedbande beteken. Vgl. Fr. *faux col*.

Provisien, amonitie van oorloge voor ons volcq ende medegaende Hottentoos, Jan Koninkey ende Tousabé, als tolcken, neffens Oedasoas 3 gecommitteerde.

350 lb. hart broot,
50 lb. speck,
4 mengelen brandewijn }in 4 tinne vlesschen,
4 dito Spaence wijn }in 4 tinne vlesschen,
50 lb. sout,
1 pick,
1 spaa,
2 hantbijlen,
1 sackjen peper,
4 loot foelie,
4 dito nagelen,+
4 dito notenmuscaten, +633v
8 dito caneel,
26 lb. buspoeder,
26 lb. loot,
12 lb. hagel,
2 bossen londt,
40 vuursteenen,
1 rol taback à 30 lb.,
6 lijnen,
9 pistoolen,
9 snaphaenroers,
9 houwers.

Alle welcke goederen, etc., op drie draeghossen geladen, ende d' onse (9 sterck) voorts tot narichtinge ter hant gestelt sijn, navolgende

‘Memorie voor den onder-chirurgijn, Mr. Pieter Meerhoff, als hoofft gestelt over 't volcq met hem gesonden wordende na de opgevondene Namaquas.

Dewijle de Namaquas nu opgevonden sijn, soo is bij ons in Rade goetgevonden een nader besendingh aen die natie te doen, ende dat met een fraye vereeringe van soodanige goederen ende coralen als nae u ondervindingh ende oordeel uytgemaeckt, ende daer 't bequaem g'oordeelt is den coningh beneffens sijne 3 soonen ende andere mindere hooffden meede te vereeren ende congratuleren met versoeck denselven haer huysen ende vee offte eenige van dien met u mede willen laeten affcomen+ om hier nader kennisse met ons ende oock vaster vreede met Oedasoa te maecken, +634

welcke op onse aenmaninge 2[1.] van sijn huysvolcq nogh laet medegaen om de Namaquas sijn vreede oock aen te bieden, ten eynde de wegen voor haerluyden alomme te veyliger mochte wesen, ende waertoe Ul. haer oock wel moocht presenteren dat wij gaerne altijt ymandt van d' onse bij haer willen laeten over ende weder reysen, als, wanneer met Oedasoa al geen vreede cunnende treffen, denselven haer om ons volcx halven niet sullen derven eenigh hinder doen, ende wes meer Ul. cunt bedencken om haer met al haer have aff te locken, ende te sien off se beneffens het bestiael oock genegen te maecken sijn om van haere bereyde vellen ende fraye struysveeren aen ons te verhandelen, item oock oliphantstanden, muscus, civet, groote schiltpadtshoorn, bonte vellekens; ende let wel offer oock gout onder haer ciraet van armringen ende coraelen is, nemende verscheyde toetsen daervan op U toetsteentjen[1a.] om ons hier te thoonen.

Ende wijders nae alles wel scherp vragende ende ondersoeckende conform de memorien die Pieter Cruythoff voor desen mede gehadt heefft ende nu oock, om nae te cunnen sien, medegegeven wordt, daertoe ons dan gedragen[2.].

Ende off dese Oedasoa's gesanten U[3.] onderwegen mochten affvallen ende door vreese off andersints haer bedachten de reys te volbrengen, soo moet Ul.[3.] echter sulcx niet onderlaeten[4.], maer U saken bevorderen ende sien, door de meedenemende vereeringen als andersints, de Namaquas echter te bewegen onder ons eygen volcx geleyde, etc.

[+] In de mosselpoel die wij in U aenteyckeningh sien dat gij gins ende weder gepasseert ende veel mosselen in sijn, doet eens een deel van deselve open [+]634v ende siet offer geen saetpeerl in is, ende voorts scherp acht op alles slaende ende merck[5.] nemende omme ons daervan raport, ende voornamentlijck dogh de Namaquas herwaerts aff te brengen[6.], om deselve hier allerhande saken te thoonen ende lustigh te onthaelen, waeraen Ul. d' E. Compagnie goeden dienst sult doen, welcke niet ongecompenceert sal gelaten worden, nae wicht van saken, als oock 't volcq die met U gaen, welcke bij desen expresselijck bevoolen worden Ul. in alles als haer hoofft te gehoorsamen ende doen wat haer van U sal gelast worden, gelijck off wij selffs in persoon waeren, die wij dan de saken toevertrouwende, bij desen geluck ende den zegen des Heeren op haere heen- ende wederreyse sijn toewenschende.

In 't fort de Goede Hoope, den 21 Meert 1661.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck.'

Heden is oock den Commandeur uyt wesen besien den toestant van den bou, etc.

22 *dito*, 's morgens lieffelijck weer. Quamen des 's morgens vroegh over landt aen 't fort den bouckhouder van 't jacht *Anckeveen*, Hendrick Pax, met den opper-

1. Tot nog toe was daar sprake van 3.
1a. Vgl. noot bls. 409.
2. *daertoe ons dan gedragen*, waarheen ons dus verwys.
3. Afwisseling van *U* en *Ul.*
3. Afwisseling van *U* en *Ul.*
4. agterweë laat, opgee.
5. notisie, kennis.
6. *te brengen* behoort ook by *raport.*

chirurgijn ende 2 matroosen, neffens den vrij Saldanhavaerder, Gerrit Harmanss., tegenover 't Dassen-eylandt op dese cust aengeset[1.] met tijdinge dat het gemelte jacht *Ankeveen* aldaer onder dito eylandt den 11en deser verleden was aengecomen, heel ontbloot van water, dogh gans geen siecken ende maer 2 dooden onderwegen gehadt hebbende, ende uyt Texel geseylt sijnde den 24en November 1660 met 78 gegagieerde coppen, daeronder den schipper Barent Jochimss. ende voorss. bouchouder, in compagnie van 't schip *Marseveen* en de fluyt *Vogelesangh*, van welcke sij op 28½ ende 47 graeden N. breete waeren affgeraeckt, op welcke 28½ graed *Marseveen* al 30 siecken te kooy had leggen, dogh de *Vogelesangh* niet een, sijnde voorts de liny op den 20en January redelijck spoedigh gepasseert ende hier omtrent de hooghte van de Caep wat in suckelingh geweest van Z.Oostecoelte[2.] ende stilte, sulcx dat sij eyntelijck, gelijck voorseyt, onder voorsz. Dassen-eylandt waeren aengecomen, ende aldaer bij haer op den 15en oock het galjot de *Perkyt*, dienselven dagh gescheyden van de retourvloot, welcke met een fraye deurgaende wint dien nacht de Saldanhabay al sullen gepasseert sijn. D' Almogende verleene haer een spoedige behouden reyse ende dat se weder conjungeren mogen, alsoo den Admirael Frisius met de *Nagelboom* alleen voor uyt 't gesicht van de ander 5 schepen was, welcke 2 's morgens vooruyt ende d' andere 5 tegen den avont bij d' opperhooffden van voorss. jacht *Anckeveen* gesien sijn 't gemelte eylandt passeren ende malcander opsoecken, volgens oock het[+] advys van d' opperhooffden van 't galjot de *Perkyt*, bij voorss. *Anckeveen* leggende te wachten nae goede wint om op te comen; ende alsoo ons den bouckhouder meergemelt wiste te seggen dat haer schip gansch van water ontbloot was, is datelijck de zeylsloep, 't *Muskytjen*, affgesonden met 20 halff amen water ende voorts vol wortelen, cnollen, cool ende watermeloenen, etc. tot ververssinge, beneffens onderstaende brieffken geschreven aen schipper Barent Jochimss. [+]635v

‘Eersame, discrete,

Ul. brieffken van 20 deser, gedateert onder 't Dassen-eylant, is desen morgen met den bouckhouder over landt wel ter handt gecomen, waerop, gesien U schraelheyt van water, wij de seylsloep, 't *Muskytje*, jegenwoordigh vol water in halff amen affsenden met goede partije cool, wortelen, pastenaken[3.], cnollen, watermeloenen ende ander ververssingh, dat Ul. ten eersten maer cunt overnemen ende ons datelijck voorss. vaertuygh weder terugh senden om Ul. (langer achterblijvende) daermede meer secours meede toe te cunnen senden. Als ghij hier compt, sult beesten ende vruchten genoch vinden tot ververssingh. Waermede Ul. dan met Godes hulpe haest hier verwachtende, sullen dit besluyten ende U te samen gegroet laten van,

In 't fort de Goede Hope, den 22 Meert 1661.

Ul. goede vrunt,

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck.’

1. aan wal gesit.
2. d.w.s. teenwind.
3. witwortels. Vgl. Deel I, bls. 255, noot 4.

+ 23 *dito*, fraey, lieffelijck weer ende 't luchjen redelijck deurcoelende van den N.Westen, quam daermede des avonts een schip de bay in zeylen, daer 's nachts den fiscael Abraham Gabbema met een roeysloep nae toegesonden wierd, welcke cort daeraen wedercomende, rapporteerde dat het was vooraengetogen jacht *Anckeveen*, gister met de *Perkyt* van 't Dassen-eylandt gescheyden, ende tusschenwegen aldaer wel ontfangen ende overgenomen hebbende de 20 halff amen waters en de ververssinge hem met de zeylsloep *'t Musquietjen* toegestuyrt. +636

'Woensdagh, den 23en Meert anno 1661(o):

Bij de particuliere missive van Mijn Heeren de Bewinthebberen uyt de Camer Amsterdam in dato 11 November 1660 jonghst aen ons geschreven, vernemende Haer Ed. ordre omme ons alhier in postuyre van deffentie te houden tegen soodanige 8 France scheepen als gerucht wierdt dat uyt Vranckrijck naer India stonden te gaen - Soo is goet gevonden de 10 stucken geschuts, op strandt bij de Zoute-revier leggende, vóór 't gestrande France vrack, ten eersten aen 't fort binnen 't hoorenwerck te laten haalen, als oock om de romparden uyt het vrack[1], opdat haer sulcx niet te gereet mochten weesen ons daermeede te quellen, ende sijluyden yets voorhebbende, eerst wat werck mogen hebben om canon aen landt te brengen, sonder kracht van 'twelcke wij met Godes hulpe hoopen, dat se ons soo heel veel niet sullen cunnen deeren.

Jacob Huybrechtsoone van Roosendael van Leyden, hier te lande gecomen met+ 't schip de *Walvis*, den 9 April anno verleden, voor adelborst à 10 guldens ter maent, welcke zedert 15 May daeraen, dat Compagnie's baes-hovenier, Marten Jacobss. van Amsterdam, is vrij geworden, des Compagnie's thuynen ende de verstreckingh der vruchten uyt deselve aen de schepen als baes heefft waergenomen ende daerinne tot heden beter contentement ende preuve van wetenschap als gemelte laetsten vóór hem heefft gegeven, wordt bij desen op sijn versoeck ende vereyschte bequaemheyt in de voorss. qualiteyt als baes-hovenier geconfirmeert ende toegeleyt de volle gagie van 25 guldens per maent, daer den eersten baes-hovenier, Hendrick Boom, bij de Heeren Bewinthebberen voor aengenomen is geweest ende meede contentement gedaen heefft, de gagie heden ingaende ende verbonden blijvende daervoor sijn eerste 5-jarigh verbant aen d' E. Compagnie te voldoen. +636v

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts, ende
Hendrick Lacus, secretaris.'

1. *te laten haalen* is hier weggelaat; anders is *om* onnodig.

24*en dito*, 's morgens lieffelijcke, stille, betrocken lucht, is 't jacht *Anckeveen* met boeghsaerden[1a.] op de rechte rheede g'arriveert.

Ende weynigh daernae 't luchjen uytter zee van den Westen wat deurwayende, retourneerden op den middagh, beneffens voorss. zeylsloep, oock 't galjot de *Perkyt*, rapporterende den schipper van dien wegen de retourvloot in substantie als hiervooren aengeteyckent staat. Welck *Perkytjen* datelijck weder affgevaerdicht is na buyten te gaen om op de laetste retour- en ander schepen te cruyssen ende van Compagnie's goeden toestant hier binnen cuntschap te doen, mitsgaders bij opdoeninge van Francen ons ten eersten waerschouwinge te brengen.

25 *en* 26 *dito*, warm zonneschijnweer ende 't luchjen westelijck. Is Sousoa, den coningh van de Chainouquas, aen 't fort gecomen met 9 schapen, daeronder 2 vette rammen, die hij aen den Commandeur tot vereeringe bracht, ende denselven quam adieu seggen omdat hij nu weder nae sijn landt ende volcq soude vertrecken tot 't aenstaende jaer, als wanneer hij hoopte weder 4 à 500 beesten te comen verreuylen, ende oock ymandt meede te brengen van 't volcq daer hij aff gesproocken hadde, dat gout ende witte gesteenten souden hebben, etc. Tot 'twelcke, ende onderhoudinge van de begonnen alliantie, etc., dan vrundelijck aengemaent sijnde, ende sijn vrou, zoon, etc., voor 't laest nogh een fraye vereeringe gedaen, daer hij met seer goet genoegen ende belofften, als vooren, desen morgen meede is vertrocken.

Sondagh, *den* 27*en*, mistigh weer ende 't luchjen tegen den middagh opclaerende ende fray uytter zee westelijck deurcoelende, is daermede uyt 't Patria wel ter rheede[+] gecomen 't fluytscheepjen *Hilversum*, daerop schipper Jacob Backer ende [+]637v bouckhouder Daniel Raphoen, met 66 coppen, den 17en November uyt Texel geseylt, ende van deselve een persoon overleden, in Brouwershaven door storm moeten inlopen ende aldaer 3 persoonen aen landt verloopen[1a.].

28*en dito*, is de seylsloep, 't *Musquietjen*, nae 't Robben-eylandt gesonden met een zeecreet[2.] seynbrieffken, geschreven aen d' onse aldaer, neffens ordre om met eenen te laaten weten hoeveel hamels datter weeder <sijn> cloeck genoegh voor de schepen te leveren, etc.

29 *dito*, stijve Z.Z.Oostewinden, tot beleth van *Anckeveens* vertreck, die anders op den 28 affscheyt becomen hadde; sijnde dese dagh van Oedasoa meede al wat beesten ende schapen aengebracht.

Nieuwe maen, *den* 30*en*, 's morgens schoon, lieffelijck weer.

Ultimo dito, idem, met regen ende westelijcke lucht, waerdoor 't jacht *Anckeveen* noch beleth bleeff t' zeyl te gaen.

1.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 611-615. K.A.
(b) Vgl. C. 410: *Ink. Br.*, 1660-1667, pp. 165-172. K.A.
(c) D.i. Jan Abrahamsz. Volcq, later ook geskryf Valck.
(d) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 616-619. K.A.

1a. Vgl. Deel I bls. 38, noot 4.
1a. Vgl. Deel I bls. 38, noot 4.
2. *secreet*, geheim.
1. weggeloop.

(e) Later in die *Daghregister*, 23 April 1661, die *Brigodijs* genoem. Sien ook Godée Molsbergen, *Reizen in Zuid-Afrika*, I (*Tochten naar het Noorden*, 1652-1686), p. 62, voetnoot 1.
(f) Dr. E.E. Mossop het ook hierdie ekspedisie se spore gevolg. Hy gee besonderhede oor hulle roete en identifiseer die plekke wat in Van Meerhoff se joernaal genoem word. Sien *Old Cape Highways*, pp. 126-147.
(l) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 620-623. K.A.
(g) Op 30 Januarie 1661 word die naam van dierdie persoon aangegee as: Harman Ernst van Uytrecht. Volgens die *Monsterrollen* was sy volle naam egter Harman Ernst van Gresnich van Utrecht. V.C. 39: *Monsterrollen*, *Vrije Lieden etc.*, p. 23 (1662).
(h) In die Kaapse teks word hierdie persoon se naam aangegee as: Jan Jansz. de Wit. Hy is egter ook al voorheen, 30 Januarie 1661, vermeld as Jan Jansz. van Witmondt.
(i) Sien Jan Danckert se joernaal wat onder datum 20 Januarie 1661 in die *Daghregister* weergegee word.
(j) Mossop doen aan die hand dat hierdie skrikwekkende gedierte moontlik niks anders was nie as ‘a drifting tree-trunk stranded on the river bank’. *Old Cape Highways*, p. 139.
(k) Sowel die Haagse teks as die Kaapse teks het hier *11 dito*. Dit is waarskynlik 'n skryffout en moet wees *10 dito*. Sien ook Godée Molsbergen, *Reizen in Zuid-Afrika*, I (*Tochten naar het Noorden*, 1652-1686), p. 62.
(m) Ibid., pp. 624-625.
(n) Ibid., pp. 626-628.
(o) Ibid., pp. 629-630.

April anno 1661

[+] *Adij primo dito*, doncker, nevelachtigh, vocht weer met heel weynige westelijcke coelte. [+]638

2*en dito*, 's morgens claere Zuyt-Oostelucht sijnde ende redelijck deurcoelende, is daermede 't jacht *Ankeveen* nae Batavia vertrocken met de brieven ende pampieren gedirigeert aen Haer Ed. aldaer[(a)].

Item oock affscheyt gegeven aen 't fluytjen *Hilversum* om met secreete seynen ende ordres, etc., buyten in zee, beneffens 't galjot 't *Perkytjen*, buyten wesende, te cruysen op d' aencomende uyt- ende thuysvaerende schepen ende haer van den toestant alhier advertentie te doen.

Sondagh, *den* 3*en*, 's morgens stil weer, was *Hilversum* daerdoor noch niet cunnen buyten geraecken.

4 *ende* 5 *dito*, even stil weer, tot belet als vooren, ende 't *Perkytjen* in 't gesicht[1.] geweest, die met een roysloep de nader secreete seynen sijn aen boort gestuyrt, waermede weder t' zee stack. Ondertusschen bij raetspleginge hier aen landt navolgende resolutie genomen wierd, te weten:

'Dinghsdagh, den 5en April 1661[(b)]:

Bij de nader missive van Mijn Heeren de Bewinthebberen ter Camere Amsterdam, gedateert 11 November, aen ons alhier geschreven[(c)], noch al siende Haer Ed. continuerende[+] ordre omme niet nae te laaten ons te houden in postuyre van deffentie tegen soodanige 8 France schepen alsser in de havenen van Vranckrijck wel [+]638v sterck bevolckt ende gemonteert, mitsgaders oock voor langen tijt gevictualieert in equipagie hebbende gelegen, al in zee souden sijn, etc., sulcx den Commandeur Riebeeck den Raedt oock is voordragende hem bij opgemelte Haer Ed. ter Camere voorss. onder anderen secreete saaken bij aparte missive van den 25 October 1660[(d)] tevooren noch breeder is aengeschreven; item mede dat om des Compagnie's schepen van de gelegenheyt hier binnen, buyten in zee te waerschouwen, expres oock g'ordonneert sij 't fluytjen *Hilversum*, neffens 't galjot de *Perkyt*, op deselve te laeten cruyssen, etc., ende 't guarnisoen alhier tot nader ordre te verstercken met 40 à 50 coppen, mitsgaders tot dien eynde soo veele van voorss. fluytjen als 'tselve sal cunnen ende mogen missen, off[2.] te lichten om naderhant bij aencompste van andre schepen deselve tegen soldaten te verwisselen;

Gesien dan dat de andere schepen tot dato al vrij langh weghblijven, ende misschien, uyt vreese van de voorss. Francen, ná 't gegeven consent van Mijn Heeren de Bewinthebberen, andere ververschplaetse gecosen hebbende, desen haven ditmael wel souden mogen excuseren, ende wij dies gefrusteert sijn, niet alleen ons alhier

1. Ontbreek in K.
2. af. Gewoonlik alleen: *lichten*. Maar *affgelicht*, van matrose, kom voor o.d. 27 Maart 1658.

soodanigh te verstercken als d' ordre van opgemelte Haer Ed. wel meedebrenght, maer dat men daerdoor oock belet soude blijven tot bewaringe van den strandt[1.] alhier (ons nootsaeckelijckste werck wel wesende) niet alleen te repareren de oude vervallen eerde redout Duynhoop, maer ook nogh een andere tusschen die ende[+] 't fort te stellen, bij den Raadt reede affgesien[2.] ende op 't hooghste noodigh [+]639
bevonden als yets ter werelt, om 't landen van canon[4.] te verhinderen, sonder 'twelcke hier weynigh cans zij des Compagnie's fortresse te overwinnen, al wiert er oock veel volcq aen landt gesmeten[3.], dat anders canon[4.] daervoor krijgende, nae eenigh belegh wel soude tot overgeven cunnen gedwongen worden; ende daerdoor dese soodanige water- ende ververschplaetse d' E. Compagnie tot groote verlegentheyt comen te derven, mitsgaders dit saysoen door 't affdringen van de secreete seynen, etc., oock veel schepen, in dese bay onbewust arriverende, comen te verliesen - Soo is, ingesien de soo seer hooge nootwendicheden om de strandt te verstercken, nae wel lange ende rijpe deliberatien eyndelijck goetgevonden met alle cracht ende hulp van voorss. *Hilversums* volcq ende timmerluyden, vermits 't mancquement[5.] van 't volcq van andre schepen, voor jegenwoordigh in der ijl op de uytgesiene plaets tusschen de voorss. oude redout Duynhoop aen[6.] de strandt op te rechten een goede, hechte, stercke, houte redout van 20 voeten in 't viercant, met een cap bedeckt, om door hantgranaden[7.] daer niet uyt gedwongen te worden, ende dubbeldt met gevoerde plancken voor een drie-ponder uyt boots te schieten, schootvrij[8.], mitsgaders onder op de gront in elcke sij 2 breede vallende schietpoorten, gelijck de schepen, om met canon door te cunnen speelen, etc., mitsgaders daertoe, om de gereetheyt[9.], te gebruycken de houtwercken van het France vrack, dicht ende[+] fray bij de wercken leggende, conform d' authorisatie tot het slopen, etc., van [+]639v
Haer Ed. uyt Batavia becomen.

Ende nademacl den schipper van voorss. fluytjen *Hilversum*, sigh daerop verstaende, als sulck werck meer bij de handt gehadt hebbende, aenneemt de gemelte redout met sijn volcq ende timmerluyden dese weeck bijnae vaerdigh te krijgen, ende oock seght dat het de *Perkyt*, in zee reede wesende om te cruyssen, het aldaer alleen nogh wel can waernemen, beneffens de uytkijckers die men hier aen alle canten heefft, die van eenige schepen in zee waerschouwinge brengende, datelijck met een snedige rooysloep nae buyten seer wel cunnen cuntschap gebracht worden van de gelegentheyt alhier, boven dat het de schepen, voor de bay comende, oock een seer groote gerustheyt sal geven een Hollants scheepjen alhier op de rheede te sien leggen, om waer te nemen de seynen daertoe meede beraempt, ende met de *Perkyt* oock in zee sijnde; wijders oock ingesien, dat de swaricheyt voor des Com-

1. H: *toestandt*.
2. plek voor gesoek.
4. Versamelwoord: geskut.
3. *aen landt gesmeten*, geland, aan wal gesit.
4. Versamelwoord: geskut.
5. afwesigheid.
6. So in albei tekste. Skryffout vir *en?*
7. Naas *granate* vroeër ook *granade*.
8. d.w.s. deur dubbele plankvoering bestand teen drieponderkanonne wat uit bote afgeskiet word.
9. *om de gereetheyt*, aangesien hulle so gereed, by die hand lê.

pagnie's eerste ende costelijcke principale retourvloot, al wel ververscht van hier sijnde gepasseert[1], ende dies de versterckinge alhier om de vooraengetogen reden voor 't nootwendichste worden opgewogen - Soo is eenparigh verstaen den schipper voornoemt met sijn volcq ende timmerluyden, 's morgens aen lant comende ende 's avonts weder aen boort varende, ter stont te laaten aen 't werck vallen ende tusschenwijle dito fluytjen de zeynen op de rhee doen waernemen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man,
Jacob Backer,
Abraham Gabbema,
Pieter Everaerts ende
Hendrick Lacus, secretaris.'

6*en dito*, 's morgens heele donckere, mistige lucht ende stilte, is 't werck van de[+] bovengemelte redout begonnen, ende omtrent 9 uyren de mist weder opgeclaert, [+]640 den fiscael uytgesonden met den tolcq Doman ende den Hottento Carabinga, toegenaemt Platneus, om haer aen te wijsen de plaatsen achter den Bosheuvel, buyten Compagnie's begrepen cirkel, over al de bergen ende dalen leggende tot in de Houtende Bergh-valeyen incluys, alsmeede langhs de zeecant onder de Gevelbergen, mitsgaders de wegen die se vandaer tot ons ende tot haer overal ongemolesteert sullen mogen passeren, hetwelcke de Goringhaiquas off Caepmans ende Gorachouquas offte Tabacq-dieven door haer op ons aldus hebben laten versoecken, om daer overal onder ons bescherminge te mogen comen wijck nemen van den Saldanhar, Oedasoa, die haer schijnt op 't lijff te willen, volgens de vreese die sij seggen daervoor te hebben, uyt sijn ongenoegen over haer, omdat hij meent (soo sij seggen), dat wij de beesten ende schapen die hij te reuylen brenght, door haer instigatie jegenwoordigh in de mont na de tanden ende ouderdom besien, soeckende ons wijders tegen denselven wat op te hitsen met veele quaets, dat sij voorgeven hij met ons soude in 't zin hebben, doch sulcx behoefft niet al te licht geloofft ende maer met discretie[+] aengenomen, dewijl jongst doch oock met alle[2] goeden genoeghen vertrocken is, dogh echter evenwel niet min opgepast[3]. [+]640v

7 *dito*, 's morgens donckere lucht ende N.Westecoelte.

8 *ende* 9*en dito*, idem, ende somtijts wat regen daeronder tot 's middaghs, begond wat hard te wayen van den Z.Z.Oosten.

1. So in K.H het *sijn* i.p.v. *sijnde* en *sij* na *gepasseert*. Die sin bly onduidelik.
2. K het *alte*.
3. Stigtingsdag blykbaar vergeet.

Palm-Sondagh, *den* 10*en*, 's morgens hielden de Z.Z.Ooste harde winden nogh niet op, nogh oock den

11 *ende* 12 *dito*.

13*en dito*, heel fray, lieffelijck weer ende stilte.

Volle maen, *den* 14*en*, stille, betrocke lucht ende op den dagh warme zonneschijn met een Z.westelijck wintjen.

15 *ende* 16 *dito*, even fray, lieffelijck weer en de wint westelijck als vooren.

Paesdagh, 17*en*, betrocken weer ende stilte.

18 *dito*, wat claerder weer met een westelijck luchjen, deden des namiddaghs de clooffwachters seyn dat se 2 schepen van de Zuyt sagen aencomen, ende alsoo deselve door de weynige wint niet costen binnen comen, is den ficael met de zeyl- ende roeysloep nae buyten gesonden met navolgende brieffken geschreven aen d' opperhooffden van de aencomende schepen buyten de bay:

'Erentfeste, voorsienige, seer discreete, goede vrunden:

Dewijl wij sien dat *Perkyt* soo laagh is vervallen, dat UE. van deselve geen waerschouwinge sal cunnen gedaen worden, soo hebben wij goetgevonden onse zeylende roysloep UE. met onsen fiscus in zee tegemoet te senden om UE. van de[+] gelegentheden alhier cuntschap te doen, ende dan ten aldereersten ons met de roysloep inderijl advertentie terugh te senden, wie ende van waer de vrunden [+641] sijn comende, die wij toewenschen een behouden incomste[1.]. Ende geliefft gegroet te blijven van

UE. genegen vrunt ten dienste

In 't fort de Goede Hoope, den 18en April anno 1661.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck.'

's Nachts ten 1 uyren quam den schipper van 't galjot de *Perkyt* met sijn schuytjen aen landt, rapporteerde dat daermede aen de scheepen was geweest, sijnde de fluyt *Venenburgh* ende 't jacht 't *Calff*, 27en January van Batavia onder 't commando van d' E. Johannis Bou(c)heljon vertrocken ende met moy weer tot hier, mitsgaders den

19*en* 's morgens met seer lieffelijck weer ende een Noordtwestelijck luchjen bij nacht op 't Robben-eylandts vuyr ingeseylt, sijnde al bijtijts, Goode loff, wel ter rheede geraeckt met de brieven van Haer Ed. uyt India aen den Commandeur en de Raedt alhier g'addresseert ende overgelevert[(e)]; onderwegen 4 man bij *Venenburgh* ende 3 bij 't *Calff* gestorven, voorts redelijck wel gedisponeert sijnde, uytgenomen 10 à 12, die g'ordonneert sijn in 't sieckenhuys om wat te beeter opgequeeckt te worden.

20, 21, 22 *ende* 23*en dito*, dagelijcx al fray weer met westelijcke luchjens meest.

1. binnekoms in die hawe.

+ Omtrent 8 uyren in den morgenstont comen onse lantreysers van de Namaquas wederom, hebbende haeren coningh op de voorige plaetse niet gevonden, maer +641v
5 dagen ende elcken dagh 6 Duytse mijlen Noort-waerts verder gereyst sijnde, waeren eyntelijck gecomen bij de groote Chariguriquas, daer eenige van des Namaquas volcq bij waeren, die d' onsen datelijck kenden, etc., te verstaan gaven dat haren coningh aen de oversten van de voorss. groote Chariguriquas last hadden gelaeten d' onse, met Oedasoas volcq daer comende, in sijnen name den vreede te accepteren ende besluyten, gelijck oock geschiede, daermeede onder getrocken[1.] de Soaquas, offte 't Berghvolck, nadat se van de Namaquas overwonnen sijn geweest. Sulcx het nu overal vreede onder haer was, soo 't scheen tot groote blijtschap van alle deselve, hebbende de voorss. Soaquas aen d' onse beloofft oliphantstanden, honingh ende was aff te brengen.

Desen oorlogh, die de Namaquas voor hadden op Oedasoa, was niet voor hemselven[2.], maer opgenomen geweest voor de bovengemelte groote Chariguriquas, welcke door Oedasoa al haer vee ontnomen was, dogh met reght, vermits sij 'tselve voor hem om loon maer te weyden plachten, ende sijluyden het haer selffs hadde geapproprieert, waerover het Oedasoa haer met gewelt weder affgenomen had, ende sij haer doen onder de Namaquas begeven, die haer van sijn beesten op gelijcke maniere weder te weyden heefft versien ende tot sijn tributarissen aengenomen hout; dogh echter geerne wil dat se jegenwoordigh met Oedasoa vreede+ houden, om gerustigh herwaerts te mogen comen, gelijck hij dan tegen den oversten van de voorss. groote Chariguriquas 'tgeene voorss. is, hadde gelast +642
te seggen; item meede:

dat hij jegenwoordigh nootsaeckelijck moeste optrecken tegen de Brigodijs, vóór desen abusivelijck Brickje genoemt, om haer te beoorlogen, alsoo tot vreede ende debvotie[3.] te brengen, als wanneer hij dan tegen 't begin van de drooge tijt soude maecken bij de groote Chariguriquas weder te comen ende aldaer tegemoet sien de ordinaris affgesanten van Oedasoa, genaemt Kerrahi ende Hachora, met eenige Duytsen, gelijck nu daer gecomen geweest ende altijt tot sulcx gebruyckt worden, om met deselve dan selffs aen de Caep bij den Duytsen Commandeur te comen, niet leedigh maer met allerhande goet van al 't volcq daer hij meede bekent was ende omgingh, waeronder oock gout soude wesen van een volcq in 't landt, genaemt Geyry-Eyqua, ende bij de Hottentoos Chori-Eyqua[4.], dat is te seggen Goutvolcq, die oock root cooper in haer landt ende jegenwoordigh de armringen daervan aen ons verthoont hebben[5.], ende beneffens de Namaquas ende Brigoudys, oock frequentatie met de Choboquas offte die van Monomotapa[6.], tot malcander comende bij de vaste plaetse Vigiti Magna, Mossata, Samot-Cumissa, Jouras, deur offte heen,

1. betrokke.
2. *haerselven?*
3. Die *b* is te danke aan assosiasie met Lat. *debére*. Vgl. Fr. *debvoir*.
4. Die *Geyry* en *Chori* sal wel beantwoord aan Nama */urib*, metaal; !*huni-/urib*, goud.
5. *hebben* versweë na die voorafgaande *landt*. Ook na die volgende *frequentatie?*
6. Kyk kaart bls. 288.

ende om sulcx dit wel wat soude beginnen te schijnen overeen te comen met 't geene Linschoten onder anderen is meldende(f), naementlijck, dat de swarten van Angola somtijts over landt wel souden comen bij die van Monomotapa, welcke haer gout+ op Soffala aen de Portugesen affbrengen, want nae 't jegenwoordige, meer en meer crijgende bericht souden de Geyry-Eyquas, offte het Gout-volcq, gout +642v geven aen de Brigoudys ende die weder aen de jegenwoordigh bij ons opgevondene Namaquas, ende dat, na ons deesen Kerrahi ende Hachora, Oedasoas ordinaris affgesanten bericht[1.], al met vrij groote stucken, 'twelck de Namaquas dan gewoon sijn te verhandelen aen een volcq gelijck Duytsen, heel verde Noordwaerts aff woonende op de zeecant, daer schepen aencoomen ende fortressen met geschut leggen, dat apparent de Portugesen in Loango St.-Poulo ende daeromtrent sal wesen. Maer nademael dese Namaquas nu saagen, dat aen de Caap meede volcq lagh daer alle dingen van de werelt bij te crijgen was, wilde hij nu, met de Brigoudijs gedaen hebbende, met al sijn macht herwaerts aentrecken ende tegen de drooge tijt na de Caep comen met alderhande dingen, die bij veelderley volckeren te lande te becomen waeren, om te verthoonen wat de Duytsen mochte aengenaem sijn, omdat het hem oock soo moeyelijck ende langh niet te reysen valt na de Caep als wel nae de Portugese plaetsen. 't Succes sal tegen October ende wat laeter moeten affgewacht ende tegemoet gesien worden.

Alle dit bericht hebben wij (<t'> accorde met 't rapport van onse lantreyssers) uyt den voorss. Kerrahi ende Hachora, die van bysonder veel saacken weeten te spreecken, onder anderen oock datter volcq diep te lande in vaste huysen ende+ steden souden woonen, met veelderley huysraedt versien, heel swart, met dicke +643 lippen, die veel oliphantstanden hadden ende gout, dat se aen andere weder verhandelen.

Oock datter seecker kleyn volcq[2.] soude wesen, niet grooter als kinderen van 4 à 5 jaeren, behangen met glinsterende coralen, welcke, aen stuck gestooten sijnde, vergelijcken haer glinsteringh bij de stralen van de zon.

Dat de Namaquas jegenwoordigh tegen de Brigoudys in optocht[3.] waren, soude wesen omdat 't gout, 'twelck de Geyry-Eyquas aen de Brigoudys hadden gelanght voor de Namaquas, bij[4.] de Brigoudys wel de helfft daervan voor sigh selffs affgehouwen[5.] was ende den Namaquar gefraudeert ende vercort[6.] hadt, schijnende mede halff onder desen Namaqua te moeten submitteren, altoos 't gemelte gout, van de voorss. Geyry-Eyquas crijgende, aen hem te moeten altemaelen overbrengen, daer dese Brigoudys somtijts wat bedriegelijck in handelende ende hem vercortende, dan door de wapenen tot debvotie moet gebracht worden. De vordere openingh sal mettertijt moeten comen.

Den coningh van de Namaquas is genaemt Akey.

1. Sic.
2. Die pigmeë van Midde-Afrika?
3. *in optocht*, op die oorlogspad.
4. deur.
5. agtergehou.
6. te kort gedoen.

Den coningh van de Brigoudys is genaemt Eyra, maer des coninghs naem van de Geyry-Eyquas offte het Gout-volcq cost men nogh niet vernemen.

+ Volcht nu de aenteyckeninge gehouden bij den onder-chirurgijn Pieter Meerhoff. *Kyk Bylae* V, *bls. 492*. +643v

Bij den Raedt de bovengemelte aenteyckeninge gelesen ende 't mondelingh rapport van den lantreysers gehoort hebbende, is bij deselve daerop genomen navolgende resolutie, als te weeten:

'Saterdagh, den 23en April anno 1661(g).

Alsoo bij de jongste lantreyse, gedaen bij den onderchirurgijn Pieter van Meerhoff met d' affgesanten van Oedasoa, door denselven 't werck soo verde gebracht is dat tusschen den Saldanhar ende de Namaquas een onderlinge vreede is getroffen, ende de voorss. Namaquas beloofft hebben tegen 't aenstaende droogh weer herwaerts aff te comen, niet alleen met veel bestiael, maer bysonderlijck oock, nae sijn seggen, met veelderhande dingen, die hij van andere natien uyt 't landt sal haelen om ons alhier te verthoonen, onder 'twelcke oock gout soude <wesen>, etc. -

+ Soo is, om de lieffhebbers couragieus te houden, goet gevonden de lantreysers, 9 sterck, hoofft voor hoofft, voor dese tocht, die vrij moeyelijcker als de voorige +652 is gevallen, als hebbende 6 daagen verder gereyst ende veel slijtagie aen clederen, etc., geleden, te vereeren met elck met 4 realen contant, gelijck dan oock haer te goet gehouden ransoen brandewijn, om al te groote debausche voor te coomen, meede verstaen is haer in contant goet te doen, nae de prijs als deselve uyt Compagnie's packhuys vercocht wort, mitsgaders 't geweesene opperhoofft, voorss. Pieter van Meerhoff, volgens beloffte (dese toght dubbelde gagie gewonnen hebbende) dat surplus meede in contant te laeten betaelen ende alles stellen op reeckeninge van extra-ordinaire oncosten, beneffens 'tgeene van de meede gehadt hebbende provisien ende coopmanschappen aen de voorss. natie, etc., vereert ende verteert is, opdat alles blijcke naer behooren.

Ende wijders om de 3 gesanten van Oedasoa, en de 2 meedegewesene Hottentoos van de Caepmans als tolcquen, oock willigh te houden om bij alle occasien altijt meede te gaen ende trou te dienen, is oock verstaen deselve alle met een goede vereeringe te versien, in conformité als voor dato is geschiet.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaert ende
Hendrick Lacus, secretaris.'

's Namiddachs wierden 2 schepen van de uytkijkers in de clooffwacht gesien ende, alsoo door de stilte de *Perkyt* off *Hilversum* daer niet costen bij comen om deselve[+] van den goeden toestant alhier te waerschouwen, etc., sijn haere ende oock [+652v] onse zeyl- ende roeysloepen derwaerts gesonden ende den heelen nacht buyten gehouden, die den

24*en <dito>*, 's morgens, sonder aen deselve hebbende cunnen geraecken, wedergekeert wesende, datelijck met versch volcq wederom nae buyten gesonden ende aen boort gecomen sijn, tijdingh brengende dat het waeren de *Vogelesangh* van Amsterdam ende *Erasmus* van Rotterdam, welcke beyde den

25*en <dito>*, 's morgens heel vroegh met een redelijcke stijve N.Westecoelte wel ter rheede quamen, sijnde de *Vogelesangh* den 24en November uyt Texel geseylt met 198 coppen, daervan 2 overleden, 3 à 4 te koy, ende de rest redelijck wel te pas, den schipper genaemt Tomas Michielss. en de bouchouder Jacob van Straten, wesende spoedigh door de liny geraeckt ende hier bij de Caep oock maer een dagh à 2 van stilte gedreven hebbende, naedat aen Cabo Verde aengeweest ende redelijcke ververssinge becomen hadden.

Erasmus, 't jacht van Rotterdam, was den 7en January uyt Goeree geseylt met 163 man, daervan 1 gestorven ende 1 verdroncken, de rest altemalen fris ende gesont,[+] als oock den schipper, genaemt Dirck van Duynen en de bouchouder Johannes van Hul, mitsgaders een predicant, genaemt Johannes Doncker[(h)], [+653] hebbende ongeveer 3 weecken omtrent de liny ende wel 25 à 26 dagen hier om[1.] bij de Caep van stilte gesuccelt, souden anders een heele corte reys hebben gedaen.

's Avonts wierd weder een schip gesien tusschen 't Robben-eylandt ende d'overcust.

26*en dito*, 's morgens doncker, mistigh weer, 'twelcke 's namiddachs opclaerde met een fray westelijck luchjen, is daermede voorss. schip tegen den avont wel op de rheede comen te arriveren, sijnde 't schip *Dordrecht*, daerop voor coopman Pieter de Lange ende schipper Adriaen Gilde voor de Camer Delff, den 16en December anno 1660 uyt Goeree geseylt met 291 gegagieerde coppen, daervan 5 overleden ende de rest wat scheurbuykigh, hebbende, soo sij meenen, bij de Martijnbaes 't eylandt Trineda[(i)] aengeweest, daer de boot aen landt gestuyrt, maer geen teycken van water cunnen vinden; hadden dogh schoone anckergronden.

27 *dito*, 's morgens stil weer.

Nieuwe maen, *den* 28, 29 *ende ultimo dito*, al even fray, lieffelijck weer, ende sijn op dato de fluyt *Vogelesangh* ende jacht *Erasmus* haer affscheyt gegeven om met d' eerste[+] goede wint die Godt verleenen zal te vertrecken nae Batavia, beneffens de brieven ende pampieren aen Haer Ed. aldaer[(j)]. [+653v]

1. So in albei tekste. *Om en bij?*

[++] Uit de band met het opschrift: Brieven en papieren van de Cabo de Bonne Esperance overgecomen per de schepen *Angelier* en *Oyevaer*, mitsgaders 't fluytschip de *Spreeuw*, anno 1662. [+]Kol. Arch. 3974 [+]1

Eindnoten:

(a) Hierdie stukke is nie in die reeks *Uitgaande Brieven* in die Kaapse Argief terug te vind nie.
(b) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 631-635. K.A.
(c) Vgl. C. 410: *Ink. Br.*, 1660-1667, pp. 61-62. K.A.
(d) 'n Skryffout - die datum van hierdie brief is *15 Oktober 1660*. Vgl. C. 410: *Ink. Br.*, 1660-1667, pp. 57-60. K.A.
(e) Vgl. C. 410: *Ink. Br.*, 1660-1667, pp. 165-172. K.A.
(f) Sien Van Linschoten se kaart van die suidelike deel van Afrika wat teenoor p. 304 gereproduseer word.
(g) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 638-639. K.A.
(h) Ds. Johannes Nathanaël Doncker het op 16 Julie 1661 in Batavia aangekom. Aanvanklik was daar twyfel oor sy bevoegdheid om as predikant op te tree, maar hy is nietemin na Ceylon gestuur, waar hy by Colombo gearbei het. Hier het hy hom egter aan beweerde onbehoorlike gedrag skuldig gemaak, sodat hy afgesit is. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, pp. 115-116.
(i) D.i. die eiland Trinidad in die Martin Vaz-argipel, geleë naby die kus van Brasilië in die suidelike Atlantiese Oseaan.
(j) Nie in die reeks *Uitgaande Brieven* in die Kaapse Argief terug te vind nie.

Mey anno 1661.

Sondagh, *den eersten dito*, liefflijk, stil weer tot tegen den avond, begond wat uytten Noort-Westen de bay in te waeyen, waerdoor de op gister gedespecheerde fluyt *Vogelesangh* en 't jacht *Erasmus* noch niet costen t'seyl raeken om buyten te comen.

2 *dito*, idem contrarie wint voor de gemelte schepen.

3 *dito*, 's morgens heldre lucht met frisse N.Westecoelte. Besigh sijnde onse brieven na 't Patria geslooten te overhandigen aen d' E. Heer Johan Boucheljon[(a)], soo comt hier ter rheede te arriveren 't langh na uytgesiene schip *Maerseveen*, vrij desolaet gestelt, als sijnde den oppercoopman, Willem van de Graeff, 2 February passado overleden ende den schipper, Pieter Barchout, daegs voor eergister, beneffens welke nogh 71 persoonen, daeronder den opper- en onder-chirurgijn, leggende noch wel[+] 80 te coy en d' andre soo swak dat niet costen vertuyen[1.]. Sulx de schippers Gilde van *Dordregt* en Pieter Danielss. van de *Perkyt* met den [+]1v ondercoopman Roeloff de Man ende den fiscael deser fortresse datelijk derwaerts gestuyrt wierden omme 't schip te versorgen en wijders op te nemen hoe het daer vorders gelegen was, welke 's namiddags wederom comende, bovenstaende desolatie confirmeerden ende wijders relateerden dat de regeringe[2.] daer noch gerustig was, mitsgaders bij den scheepsraedt in des schippers plaetse gesurrogeert den opperstuyrman, Jan Janss. Swart, voor dato meer in India geweest, den onder-[3.] tot opper-stuyrman en de seylmaker tot derde waek. Sijnde den predicant Dominee Cornelius Colledius[(b)] mede heel siek ende hebbende 54 etmael van stilte onder de liny (drie mael gecruyst) gesuckelt ende alsoo van 348 coppen, daer se den 24en

1. tussen twee ankers vaslê.
2. skeepsbestuur.
3. K het *ander*.

November in compagnie van *Vogelesang* en *Anckeveen* mede uytgevaren sijn, maer 265 coppen aengebracht, die wij hopen door de ververssinge, naest Godt, hier haest op de been te helpen, sijnde van de liny tot hier in 2 maenden comen seylen, dat noch redelijk gegaen is.

4 <*dito*>, 's morgens noch al stijve N.Westewinden, welke tegen den avont wat stilden, wierden de sieken van *Maerseveen* aen landt gebracht.

+ 5 <*dito*>, morgens 't luchjen wat van den Z.Z.Oosten wesende, sijn daermede al voor daegh t' seyl gegaen de fluyt *Vogelesangh* en 't jacht *Erasmus* naer +2
Batavia, ende weynigh later, noch voor de middagh, ook d' E. Heer Joan Boucheljon met de fluyt *Venenburgh* ende 't jacht *Calff* na 't Patria met de laeste brieven en annexe pampieren aen d' Ed. Heeren Bewinthebberen van de Generale Nederlantse Oost-

Indische Compagnie[c]. D' Almogende wil voorss. Haer Ed.[1.] rijke retouren salvo laten thuyscomen en ook d' andre schepen met hare cargasoenen voor India wel op Batavia.

Ondertusschen is vandage ook gecommitteert aen 't schip *Maerseveen* den oppercoopman Pieter de Lange met schipper Gilde en <de> fiscael van 't fort, omme te gaen opnemen hoe 't met de kisten ende goederen van den overleden oppercoopman Willem de Graeff en schipper Pieter Barchout gelegen sij, en wijders te vernemen hoe alles daer staet, soo met de regeringe als andersints; welke des avonts aen landt comende, haer verrichten[2.] communiceerden als ook de memorien[3.] van de voorsz. overledens kisten ende goederen, die se met eenen versegelt hadden ende vermits de regieringe bij de provisioneel gesurrogeerde hooft-officianten het behoorlijk gesagh redelijk wel scheen te wesen, is den

6*en* <*dito*>, 's morgens, goet weer sijnde, den Commandeur selffs eens met bovengenoemden oppercoopman de Lange en de verdere gecommitteerde na 't gemelte schip *Maerseveen* gevaren en de saken alles buyten eenige de minste[+] disordre vindende, heden daerop genomen navolgende resolutie te weten: [+]2v

'Vrijdagh, den 6en May 1661[d]:

Naer voorgaende twee mael genomen inspectie en verscheyde examinatien door expresse gecommitteerdens bevonden hebbende een goede eenigheyt te wesen onder de gesurrogeerde hooft-officianten van het schip *Maerseveen*, en dat volgens alle getuygenissen geen de minste disordre noch debauche onder deselve oyt is geweest, maer ter contrarie luyden schijnen van nuchteren ommegangh, sulcx daerop dan nagesien de gehouden journalen van den gesurrogeerden schipper ende gevolgde stuyrluyden respective, en daerbij niet anders ook cunnende vernemen als dat elc voor 't sijne bequaemheyt genough schijnt te hebben - Soo is na rijpe deliberatie en overlegh bij den Commandeur en Raedt van 't fort de Goede Hope, versterkt met den oppercoopman Pieter de Lange ende Adriaen de Gilde, schipper op 't schip *Dordregt*, eenparigh verstaen de gedaene surrogatie van de scheepsraedt op den 2en deser op 't schip *Maerseveen* genomen in haer vigeur[4.] en geheel te laten, en deselve persoonen in die qualiteyten voor alle den volke te authoriseren, gelijk dan op dato ook geschiet is, namentlijk:

De opperstuyrman Jan Janss. Swart van Letko[e] in des overledens schippers Pieter Barchout's plaetse tot schipper, den onderstuyrman Cornelis Janss. van Bergen tot opper dito[5.], den derden waek Jan Evertsz. van Nes van Batavia tot onder dito[5.] ende[+] den seylmaker Sacharias de Groot tot derde waek, voor dato in India meer voor onderstuyrman gevaren, latende de approbatie der voorsz. qualiteyten [+]3 en augmentatie van de gagies gereserveert aen Mijn Heeren den Gouverneur-Generael en Raden van India tot Batavia.

1. Genitief.
2. Substantiwiese infinitief.
3. lyste, inventarisse.
4. krag.
5. d.w.s. stuurman.
5. d.w.s. stuurman.

Sijnde wijders op 't een en 't ander de vordere nodige ordres gestelt, soo in 't nemen van den rangh aen de taeffel als andersints, op dat sigh elk soude weten waernaer te reguleren.

Aldus gedaen en geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage en jare als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Pieter de Lange
Adriaen de Gilde,
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Hendrik Lacus, secretaris.'

7 *dito*, windrigh weer van den Noort-Westen.

Sondagh, *den* 8 <*dito*>, 's morgens fray, stil, liefflijk sonneschijn-weer.

9 *dito*, harde drooge Z.Z.Oostewinden.

10 *dito*, 's morgens stil. Hebben de opperhooffden van 't schip *Dordrecht* hare ververssinge voor de reys aen boort gehaelt en becomen haer despeche om met d' eerste goede wint die Godt verleene sal, te vertrecken na Batavia met de brieven en pampieren aen Haer Ed. aldaer(f).

+ 11 *dito*, tegen den avond 't luchjen fray van den Z.Z.Oosten de bay uyt deurcoelende, is verhaelde schip daermede vertrocken en voor den donker noch fray buyten geraekt. D' Almogende verlene deselve vorder behouden reyse. +3v

12 *dito*, 's morgens stille, betrocken lucht. Is den Commandeur eens de visite in 't landt wesen doen over den bouw en ander saken, vindende sommige vrije luyden wat traegh en noch niet eens een ploegh in de grondt geset, daer d' E. Compagnie en andere vrije luyden bijna haer halve landt (jegenwoordigh den bouwtijt sijnde en nu oock moetende waergenomen worden) al met taruw in 't saet[1.] hebben. Is derhalven haer wat tot debvoir aengemaent, off dat geen provisie uyt Compagnie's magasijn voor deselve te coop soude wesen, en wes meer dienen mochte om haer tot wat beter en meer debvoir aen te porren.

13 *dito*, redelijk weer als vooren. Is den Commandeur wesen affroyen de lantweer anno passado begonnen met wilde, bitter-amandelboomen te beplanten, die seer fray opcomen en in 5 à 6 jaren tot een bysonder schoone, dichte hegh staen te groeyen, binnen welke nu mede getrocken is beyde de Bosheuvels- en de Baersrevieren[2.], die bij grooten regentijt sijn uytloop heeft soowel in de Bay Fals als in dese Taeffel-bay, en dat om de weyden en het hoy die aen weercanten van deselve hooghodigh sijn voor 't bestiael en paerden.

+ Heden isser van Gonnoma's volq aen 't fort geweest met 26 schapen en 2 beesten, seggende dat hij selffs haest mede eens comen soude. +4

1. *in 't saet*, besaai.
2. K: *Bosheuvelsrivier - de baersrivier*.

Volle maen, *den* 14*en*, even fray, stil, betrocken weer met weynigh regen altemets[1].

Sondagh, *den* 15*en dito*, idem.

16 *dito*, weer en wint als vooren. Is Gonnoma, den tweden oversten van de Saldanhars ofte Cochoquas aen 't fort gecomen met drie koebeesten en 29 schapen, nadat hij nu in 7 jaren sigh niet had derven hier vertrouwen[2], namentlijk 'tsedert dat Herry d' E. Compagnie in 't jaer 1653 d' eerste mael de beesten ontrooffden, vermits hij[3] des avonts te vooren mede aen 't fort geweest was, en gevreest heeft dat wij hem, Swarten Capiteyn plegende te noemen, daer mede schuldigh aen hielden; des hem nu, om een vast vertrouwen van ons te hebben, te liberaelder onthaelden en seyden dat wij nu met alle de grooten des lants vreden hadden en met alle volkeren noch meer sochten te maken, mitsgaders ook soodanigh met hem te onderhouden, onverbreekelijk, dat sigh seer wel geliet te behagen en sigh machtigh te verwonderen over de gebouwen overal 'tsedert sijn affwesen van hier gestelt; seyde dat nu niemandt in de werelt op de Duytse eenigh quaet meer dachten, maer dat alle de grooten hieromtrent wegen de gepasseerde voorvallen nu volcomentlijk in gerustheyt waren, en met hart en sin genegen waren voortaen altijt tot ons aff te comen handelen en wandelen, daer sigh Herry, jegenwoordigh bij 't fort woonende, met Doman als[+] tolk bij laet gebruyken, en dogh de tolkinne Eva de principaelste uytleggerse van de tael omdat die terdegen, perfect Duyts spreekt; welke uyt [+4v]
den mont[4] van Gonnomoa seyde, dat hij expres gecomen was om den Commandeur, van sijn aenstaende vertrek[5] gehoort hebbende, noch eerst eens te sien en te versoeken, dat mede soowel als Oedasoa en meer andere in deselve vruntschap niet alleen mochte aengenomen, maer ook gecontinueert en ten dien eynde sijn persoon aen den nieuwen Commandeur in goede recommandatie gelaten worden, sullende het sijn cants halven[6] met aenbrengingh van vee niet laten gebreeken; waerop hem na vereysch tot contentement is g'antwoort ende van onse vruntschap verseekeringe gedaen, na 'twelke sijn volcq ook lustigh met eeten en brandewijn, tot vrolijkheyt toe getracteert en, avont geworden sijnde, wat gingh slapen.

17 *dito*, seer moy, liefflijk sonneschijn-weer. Is den Commandeur weder uytgeweest, hebbende door den fiscael en lantmeter de beplant wordende lantweer, soo[7] die affgerooyt is, op sijn streckingen altemalen laten affmeten en peylen om voor sijn vertrek ook noch in de caert te brengen en wijders op den bouw soo voorts wat nodige ordre gegeven.

18 <*dito*>, fray weer als vooren. Is Gonnomoa met een goede vereeringe en contentement weder naer huys gegaen.[+]

19 *dito*, idem liefflijk weer. Sijn d' opperhooffden van 't <schip> *Maerseveen* [+5]
haer despeche gegeven en g'intregeert de brieven en pampieren aen Haer Ed. Mijn Heeren

1. af en toe.
2. waag.
3. d.w.s. Gonnom(o)a.
4. *uit den mont*, as tolkin.
5. Van Riebeeck staan afgelos te word deur Van Harn - inmiddels oorlede op weg na die Kaap.
6. *sijn cants halven*, van sy kant af.
7. soas.

den Gouverneur-Generael en Raden van India tot Batavia[g] omme daermede, met den eersten goeden wint die Godt sal gelieven te verleenen, derwaerts te verseylen.

20 *dito*, 's morgens donker, regenachtigh weer en passelijcke[1] stijve wint uytter zee van den Noort-Westen tot belet van voorsz. schips vertrek. En sijn door Gonnomoas volq weder 8 schapen en 2 koebeestjes aengebracht en verreuylt.

21 *dito*, 't luchjen des namiddags van den Z.Z.Oosten wat opcoelende, is 't schip *Maerseveen* daermede fray t' seyl en voor den avondt noch buyten in zee geraect met 280 gesonde coppen, sijnde de sieken tegen gesonde verwisselt en met noch 15 man meer van hier vertrect[2] als aengecomen was. D'Almogende verlene haer wijders behouden reyse.

Soo waren heden weder eenige voorlopers van de Chainouquas met drie beestjes aen 't fort geweest, seggende dat haren heere weder met goet deel bestiael herwaerts affcomende was, en daermede wel wat eerder mochte hier wesen als de gissinge wel geweest sij, dat niettemin te wenschen is.

Sondagh, 22 <*dito*>, 's morgens drooge Z.Z.Oostewinden met helder weer.

+ 23 <*dito*>, nat weer en westelijke wint uytter zee.

24 *en* 25 *dito*, fray, liefflijk, helder, stil weer. Sijn 4 schaepjes door Oedasoa's +5v volq aengebracht.

Hemelvaert Cristi, *den* 26*en*, idem aengenaem, droogh en coel, gesondt weer.

27 *dito*, quam *Hilversum* met een westelijk luchjen eens binnen om wat water, hebbende noch geen schepen in zee vernomen, en de *Perkyt* sigh heden ook in 't gesight van 't landt verthoont.

Nieuwe maen, 28 *dito*, is *Hilversum* des namiddags met een zacht Z.Z.O. luchjen weder na buyten gegaen, om beneffens de *Parkyt* noch al te cruyssen op de te verwachte winterschepen uyt 't Patria.

Heden is over de navolgende persoonen wegen haer ondertrouw onderstaende resolutie genomen:

'Saterdagh, den 28en May 1661[h]:

Jochum Blank van Lubeek, dispencier en houder van de soldijeboucken deser fortresse de Goede Hoope, sigh in trouwbelofte hebbende begeven met Johanna Boddijs van Doesburgh, weduwe jongswijlen zaliger Jan van Harwarden, in sijn leven vendrigh in dese fortresse, ende dies tesamen in Rade verschenen, versoekende omme metten anderen in den H. echten staet te mogen worden bevestigt, mitsgaders tot dien eynde te vergunnen dat haer eerste gebodt morgen na 't sermoen mochte affgecundicht worden - Soo is bij den Raedt, niet anders hebbende cunnen vernemen[+] als dat beyde lyber en vrije persoonen waren, welke met niemant ter werelt volgens haerluyden eygen verclaringe, onder presentatie +6 van eede, yetwes dienaengaende uytstaende hebben, goetgevonden dese luyden haer billick versoek te

1. taamlike.
2. 3de persoon enkelvoud - ondanks die woordorde - waar mens die verlede deelwoord sou verwag het.

consenteren, mitsgaders ten dien fine op morgen na 't sermoen haer eerste affcundinge te laten doen, en alsoo vervolgens alle Sondagen tot de derde incluys, omme alsdan, na de laeste affroepinge, de solemnisatie wettelijken te laten geschieden en met de trouw publykelijk voort te varen.

Ende alsoo voorsz. Jochum Blank, vermits sijn trouwen, sigh ten eersten meent in vrijdom te begeven, soo wort denselven, ten aensien van sijne naerstige diensten in 't waernemen van Compagnie's magasijnen en dependentien, als ook het houden van de meergemelte guarnisoens-soldijeboucken en specificatie van oncosten der schepen als andersints, nu omtrent de drie jaren tot genoegen waergenomen, bij desen ook gebeneficeert, soo haest sigh in vrijdom sal begeven hebben, tot lantschout[1.] der vrije colonie alhier, mits sigh ook tot den lantbou sal hebben te erneren.

Aldus gedaen en geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage en jare voorsz.
(Was geteykent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema,
bij overstemmingh[2.] in
cas van lantschout
Pieter Everaerts
Hendrick Lacus, secretaris.'

Sondagh, 29 *dito*, fray weer.[+]

30*en ultimo dito*, liefflijk weer. Is den Commandeur eens weder overal buyten [+6v]
in 't landt geweest 't een en 't ander besichtigen, item ook de plaetse daer de Caepmans en Gorachouquas versocht hadden te mogen comen leggen met hare huysen en vee, meest Oost-Suyt-Oostwaerts, omtrent een uyr gaens van hier over de Soute- en Bracke-revieren, achter de strantduynen, ruym ½ uyr buyten Compagnie's begrepen cirkel, omdat na haer voorgeven in de Hout- ende Berghvaleyen (voor dato met ons consent daer van Oedasoa affgeweeken[3.]) geen gras meer voor haer bestiael genoegh was en daerom den fiscael gister met Doman voors. plaetse aengewesen en versogt, waer dat sij souden mogen comen legeren[4.], 'twelke haer toegestaen is, mits te blijven buyten van[5.] de beplant wordende lantweer en van de verse revieren, binnen deselve voor d' E. Compagnie begrepen, item ook geen ander wegen gebruykende als door de slaghboomen in de affschuttingh, daertoe expres volgens de conditien van de jongste vreede met haer gemaect, ende waertoe alle natien hier te lande soodanigh ook al gewent sijn, alsoff het waren poorten van een stadt off provintie.

1. So iets as die latere *veldkornet?*
2. Meerderheid van stemme. Vgl. WNT XI, 2072.
3. Die konstruksie is niet duidelik nie. Brill plaas 'n komma na *-valeyen* en na *affgeweeken*, en skryf *daer van* aaneen.
4. Hen Brill het *logeren*. Onder 8 July hierna staat weer *legeren*.
5. Hierdie gebruik van *buyten van* i.p.v. *buyten* is eienaardig. K is hier nie vir vergelykin g beskikbaar nie.

Den Commandeur, tegen den avont thuyscomende, vond in 't fort beyde den opper- en de tweede conink van de Cochoquas ofte Saldanhars, Oedasoa en Gonnomoa,[+] met 15 tamelijke goede, oud en jonge koebeesten en 48 schapen, die van haer [+]7 voor geel coper, rode coraelen, tabacq en kabary (dat kettingen van root coper sijn) ingereuylt en voorsz. koningen vrij wat goed chier[1.] aengedaen wierden.

Aengaende den bouw, daertoe mosten noch al veele luyden vrij aengeport worden; echter staet dit jaer een wackeren deel taruw in de grondt te raeken, die op veele plaetse ook alsoo fray opcomt dat een lust om sien is.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 494: *Uitg. Br.*, 1662-1667, pp. 1-38. K.A.
(b) Meer korrek: Cornelius Caletus. Hy wou aanvanklik as predikant op die vloot van admiraal De Ruijter dien, maar is in 1661 na Batavia gestuur en het vervolgens predikant op Ceylon geword. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, pp. 79-80.
(c) Dieselfde as noot (a) onder hierdie maand.
(d) Vgl. C.: 1*Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 642-643. K.A.
(e) Miskien Leitzow, of anders Lekno - albei Pruisiese dorpe.
(f) Nie in *Uitg. Br.* in die Kaapse Argief nie.
(g) Ibid.
(h) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 644-645 K.A.

Juny anno 1661

[+] *Adij*, *primo dito*, schoon liefflijk, helder, sonneschijn-weer met stilte en cleyne variable luchjens. [+]7v

2 *dito*, heeft het tegen den avond wat stijff gewayt van den Z.Z.Oosten tot omtrent 9 uyren in de voornagt.

Ende sijn op dato de voornoemde 2 opper- en onderconingen der Saldanhars met een tamelijke vereeringe na goet onthael wel gemockelt[2.] weder vertrocken, hebbende op onse aenradinge aengenomen, wanneer den nieuwen Commandeur gecomen sal wesen, selffs alsdan met eenige vette koebeesten en schapen hier te comen presenteren om denselven daermede wellecom te heten ende van den jegenwoordigen Commandeur aen hem bekent gemaekt te worden, ten eynde hij sien ende weten soude mogen welke persoonen sij waren die met ons g'allieert sijn, ende genegentheyt hadden met denselven, soowel als den jegenwoordigen, in alle vreede en vruntschap ook om te gaen en handelen.

Herry en Doman dit voor een goet werk opvattende, namen aen de Hunquas ofte overste der Gorachouquas ofte Tabacqdieven ende Goringhaiquas ofte Caepmans mede daertoe aen te raden, als wel cunnende merken dat dit affectie baren sal.

De Chainouquas woonden te verde van de hant, anders souden die ten selven[+] fine mede wel comen, maer die luyden sullen op haer tijt altijt wel affcomen, als [+]8 genoegh gesien hebbende de genegentheyt der Hollanders tot een familljaren ommegangh en handeldrijven met alle volkeren van dit landt.

1. d.i. *sier*, onthaal.
2. WNT gee twee ww. *mokkelen*, die een ‘lustig en smakelijk eten’, die ander ‘aanhalen’, albei Suid-Nederlands, en wil hierdie *(na goet onthael) wel gemockelt* van die tweede aflei. Dit kan egter minstens so goed van die eerste afgelei wees.

3 *dito*, 's morgens wederom even schoon, liefflijk weer en stilte.

4 *dito*, idem niet min aengenaem weer.

Pinxsterdagh, 5 *dito*, dogh[3.] is te vermoeden dat de Vaderlantse schepen, vermits de continuele stilte, hieromtrent vrij na 't landt verlangende leggen en swerven. D' Al-

3. Vgl. *dogh* o.d. 14, 15 en 16 Juny hierna.

mogende wil haer haest laten aencomen, sijnde *Hilversum* en de *Parkyt* buyten op haer noch cruyssende.

6 *dito*, noch al drooge stilte, heel tegen de natuyr van 't saysoen.

Heden voormiddagh, na 't lesen des sermoens, sijn de navolgende persoonen voor den Raedt in openen Raedtcameren getrout, achtervolgende resolutie hier onder g'insereert.

'Maendagh, den 6 July (i.p.v. Juny!) 1661[(a)]:

Na 't eyndigen des sermoents[1.] desen voormiddagh, sonder eenige de minste verhinderinge, volgens Christelijk gebruyk de derde affroepinge van de ondertroude persoonen, Jochum Blanq van Lubeek, dispencier en houder der soldijeboucken deser fortresse de Goede Hoope, ende Johanna Boddijs van Doesburgh, weduwe jongstwijlen zaliger Jan van Harwarden, in sijn leven vendrigh in dese fortresse, ende ons niet voorgecomen wesende waerdoor deselve in haer voornemen[+] soude cunnen ofte mogen geretardeert ofte beleth worden - Soo is bij den Raedt [+]8v verstaen, achtervolgens de resolutie van den 28 Mey verleden, de vordere solemnisatie van de trouw in den Name des Heeren te laten voortgaen en ten dien eynde ook goetgevonden, opdat alles wettelijk en met goede ordre tot Godes meeste eere magh toegaen, de gemelte solemnisatie (alsoo geen predicant hebben) door den secretaris van onsen Raedt voor alle den volke in opene Raedtcamere te laten bedienen, gelijk sulcx op dato na 't lesen des Christelijken sermoents in den Naeme des Heeren dan openbaer en wettelijk geschiet ende g'effectueert is.

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hope, datum ut supra.

(Was geteykent:)

Jan van Riebeeck

Roeloff de Man

Abraham Gabbema

Pieter Everaerts

Hendrik Lacus, secretaris.

7 *dito*, heete, stille sonneschijn in 't midden van de winter.

8 *dito*, tegen middagh begond de lucht wat te betrecken ende uyt den Noort-Westen op te coelen, waermede tegen den avond de fluytjes *Hilversum* ende *Perkyt* onder 't Robben-eylandt verschenen, sijnde gister en heden van Oedasoa's volq gehandelt drie schapen, en van eenige die haer uytgaven voor boden van de Chainouquas 6 oud en jonge koebeestjes, welke met eenen wilde seggen dat haren coningh, Oedasoa[(b)], weder met een groot deel bestiael uyt 't landt herwaert affcomen soude,[+]

[+]9

1. Hierdie vorm - 'n paar reëls hoër staan *sermoens* - kom weer voor fol. 8v en 12v hierna. Die aanvoeging van *d* of *t* na *n*, soos in Afr. *oond*, *genant*, Ndl. *arend*, *niemand* is bekend. Hier word *t* ingevoeg tussen *n* en *s*. Vgl. nog *sermoents* bls. 375 onderaan.

dat niet te miswenschen[1.] is, alsoo van hem de grootste plocken[2.] wel gehandelt worden.

Tegen den avondt en staende de nacht heeft het uyt voorsz. Noort-Westhoek al vrij blijven wayen en regenen.

9 *dito*, 's morgens ook soodanigh aenhoudende, is daermede 't schip *Prins Willem* 's namiddags ten 2 uyren hier wel ter rheede g'arriveert, daerop den oppercoopman Johan Pelletier en schipper Daniel de Looper, item een predicant, genaemt Johannes van den Swaerden[(c)], wesende den 7en February passado uyt de Wielingen geseylt in compagnie van 't *Slot van Honingen* ende *Nieuwenhoven*, die ten eersten vooruyt van haer sijn affgeraekt, dewijle dit schip in de spleet[3.] van 't vlak[4.] hadde vastgeseten gehadt, uytgevoert 392 gegagieerde coppen, daeronder 15 overleden, ende noch wel 50 à 60 jegenwoordig aen 't scheurbuyk siek te coy leggen, hebbende nergens aengeweest.

Soo quam ook mede van buyten uytter zee het fluytjen *Hilversum*, welcx opperhooffden datelijck last wierd gegeven, conform de ordre met *Prins Willem* uyt 't Patria nu becomen[(d)], om sijn inhebbende goederen voor India aen voorsz. schip over te geven ende sigh vorders op 't alderspoedigste gereet te maken om in aller[+] ijl na Ceylon t' seyl te gaen, met sulke ordre als voor denselven na luyt[5.] onser [+9v] Heeren Meesters last sal vaerdigh gemaekt worden, insgelijcx voor de *Perkyt*, die noch buyten in zee cruyssende is ende alle uyr mede binnen verwacht wort.

10 *dito*, los, nat weer en wint variabel, is de *Perkyt* mede binnen gecomen en d' opperhooffden gelijke last als die van *Hilversum* gegeven.

11 *dito*, hard, windrigh weer van den N. Westen.

Volle maen, 12 *dito*, fray, liefflijk weer. Sijn noch een deel siecken van *Prins Willem* aen landt gebracht en de gesont gewordene van *Maerseveen* en andere in de plaets weder na boort bestelt om plaets te maken.

Desen morgen is een timmerman van *Maerseveen* overleden, genaemt Cornelis Hermenss. van Uytrecht.

Ende wierd 's namiddags seyn gedaen in de clooffwacht datter 2 schepen onder 't landt waren.

13 *dito*, idem liefflijk sonneschijn-weer en 't luchjen slapjes van den Noordt-Westen.

's Nachts omtrent een uyren sijn de voorsz. 2 schepen op 't vuyr van 't Robbeneylandt wel binnen op de rhee gearriveert, wesende *Slot van Hooningen* en *Nieuwenhoff*, met 't hier ter rheede leggende schip *Prins Willem* den 7en February passado in

1. Hierdie is die enigste voorbeeld van die gebruik van die woord gegee in WNT. Skepping van Van Riebeeck?
2. klompe. *Plok* is 'n byvorm van *pluk*.
3. Albei hss. het *spliet*, wat Brill tereg verander in *spleet*. 'n Snw. *spliet* of *splyt* bestaan nie in Ndl. nie.
4. Waarskynlik Ndl. *vlaak*, sandplaat, met lang a uit 'n verboë vorm van *vlak*. Het een van die baie sandbanke in die Noordsee miskien die naam gehad van *(De Spleet van) Het Vlak*?
5. *na luyt*, eintlik: na die klank, maar vervolgens vir: volgens die inhoud (WNT VIII, 3203).

compagnie uyt de Wielingen t' seyl gegaen. Op *Slot van Hooningen* was schipper[+] Willem Volkertss. en ondercoopman Cornelis van Essen, met drie hondert 74 [+10] coppen van welke 4 overleden en de rest op 6 à 7 na wel gedisponeert waren, hebbende onderwegen Cabo Verde aengeweest en aldaer van 't opperhooft, Hendrik Kops, gehoort datter twee dagen voor haer compste 5 groote Engelsen, ophebbende over de 1200 coppen, hadden geweest, en hem gesegt dat hij in 6 maenden soude maeken die plaetse voor den Coninck van Engelandt in te ruymen, met hoedanige last sij de gansche custe van Africa waren geordonneert voorts te gaen tot heel aen Cabo de Bonne Esperance, gelijk breeder bij den gemelten Cops aen Haer Ed. tot Batavia ook is schrijvende.

't Jacht *Nieuwenhove*, daer schipper op is Frederick Jansz, ende bouchouder Jan de Witte, had uytgevoert 136 coppen, waervan 6 overleden waren, hebbende nergens als voorleden week in de Saldanha-bay aengeweest, daer eenigh water en maer een mager beestjen en 3 à 4 schapen becomen had, wesende 't volq anders altemalen wel gedisponeert op 5 à 6 nae, die wat scheurbuykigh waren.

14 *en* <*dito*>, aengenaem weer, dogh wat te stil voor de schepen die voor de wal sijn om binnen te comen.

15 *en* 16 *dito*, idem, dogh quam met eenige variable luchjens en boucheerden[+] daermede 's morgens wel ter rheede 't schip *Zeepaert*, voor de Camer Zeelandt [+10v] den eersten Maert uyt de Wielingen geloopen met 242 coppen, daervan 2 overleden en de rest meest altemalen fris ende gesont, hebbende nergens aengeweest, ende eergister 2 schepen hier dighte bij gesien, sijnde den schipper genaempt Hendrik Lucifer ende den ondercoopman Cornelis van den Mande.

Soo wierd ook weder een ander schip gesien, dat des namiddags met boucheeren en cleyne variable luchjens, Gode loff, mede wel binnen quam, sijnde 't schip *Arnhem*, den 7 February passado in compagnie van 't *Wapen van Hollandt* en *Overveen* uyt Texel met 358 gegagieerde coppen, daervan 31 overleden, ende onder dies ook den schipper Rens Jansz. ende den predicant Henricus Pelius[(e)] met vrouw en 2 kinderen, wesende anders op 8 à 10 na de rest redelijk, en in voorsz. plaetse gesurrogeert den opperstuyrman Dirk Gerritss. van Norden, den ondercoopman genaemt Abram Ardes met vrouw en kinderen[1.], hebbende nergens aengeweest noch yets notabels meer ontmoet. Is derhalven, gelijk voor d' andre schepen, mede ten eersten de ververssinge aen boort beschict en tot het dagelijcx ordre gestelt.

17 <*dito*>, 's morgens regenachtigh weer en redelijk stijve coelte uyt den Noort-Westen, waerdoor de *Perkyt*, gereet leggende, belet bleeff t' seyl te gaen na Ceylon.

Tegen den avont quamen weder 2 schepen voor de bay, cunnende vermits een[+] [+11]

1. Die opperstuurman is in die plek van die oorlede skipper ‘gesurrogeert’, maar wat het met die onderkoopman, vrou en kinders geskied? K is hier geskonde en kan nie vergelyk word nie. K is trouens vir die res van die dagverhaal onbruikbaar, van Julie 1661 tot half Mei 1662 ontbreek alles.

opcomend Z.Z.Oostewint niet binnen comen, dogh raecten daermede in de nacht het galjot, de *Perkyt*, fray t' seyl.

18 *dito*, 's morgens stil weer, en den fiscael aen boort sijnde geweest van de voorsz. twee schepen, wist te seggen, dat het was 't schip *Wapen van Hollant* en 't jacht *Overveen*, in compagnie als voorsz. op den 7 February verleden met *Arnhem* uyt Texel geseylt, wesende den Commandeur Gerrit van Harn, tot vervanger van den Commandeur Riebeek aen de Caep gedesigneert, den 17en Maert al comen te overlijden ende op 't eylandt St. Vincent begraven, daer voorsz. twee schepen aengeweest waren, opgehadt hebbende 't *Wapen van Hollandt* 343 gegagieerde coppen, daeronder den schipper David de Coninck ende ondercoopman Hendrik Henk, van welke, boven voorsz. Commandeur, noch 25 persoonen waren overleden. Ende 't jacht *Overveen*, daerop schipper Hendrik Franken en bouchouder Cornelis Rosendael, was uytgevaren met 164 gegagieerde coppen, daervan geen overleden hebbende, altijt bij 't *Wapen van Hollandt* gebleven geweest omdat ook den schipper aen St. Vincent genouchsaem op sijn sterven en alsoo dito schip in groote desolatie was, dogh nu beyde, soo wel officieren als 't volk, altemalen redelijk gedisponeert, uytgenomen den ondercoopman op het *Wapen van Hollandt*, die heel siek is.

Sondagh, 19 <*dito*>, dijsigh weer en wint van den N.Westen, is door den predicant Johannes van den Swaerde hier aen lant des Heeren Avontmael bedient.

[+] 's Namiddags 6 beesten en 4 schapen gereuylt van de Gorachouquas en gister 13 van Oedasoas volq. [+]11v

20 *dito*, 's morgens mistigh weer en stil, waerdoor *Hilversum* noch niet coste t' seyl raken na Ceylon, schoon daertoe gister sijn despeche al had becomen.

Soo sijn ook heden mede d' opperhooffden van 't jacht *Nieuwenhove* met haestige brieven vooraff uyt de vergaderinge van 's-Gravenhage(f) aen Haer Ed. tot Batavia gedespecheert.

Op dato is den ondercoopman van 't schip *Wapen van Hollandt* overleden.

's Avonts is *Hilversum* noch onder seyl gegaen, trachtende met laveren buyten te raken, maer te vergeeffs.

21 *dito*, lieff weer. Is *Nieuwenhove* noch buyten geraect maer *Hilversum* niet. Ende is 't *Seepaert* mede afsscheyt gegeven met soodanige brieven aen Haer Ed. tot Batavia als *Nieuwenhove* sijn medegegeven. D'Almogende wil deselve tijdigh laten overcomen.

22 *dito*, 's morgens donkere lucht en Noort-Westewint uytter zee.

23 *dito*, variabel, los weer. Is *Hilversum* en 't *Zeepaert* daer noch fray mede buyten[+] geraect, sijnde die van *Prins Willem* ook besigh haer ververssinge voor de reys in te nemen om morgen mede t' seyl te gaen. [+]12

24 <*dito*>, 's morgens vrij onstuymigh, nat weer, en wint van den N.Westen, tot belet van *Prins Willems* vertreck.

25 *dito*, noch Noort-Westecoelte en los weer, tot belet als vooren. En is op dato een soldaet overleden, genaemt Anthonio de Wit uyt 's-Gravenhage.

Nieuwe maen, 26 <*dito*>, *Sondagh*, nat, onstuymigh weer en stijve N.Westewint tot belet als vooren.

27 *dito*, meest al een[1.], dogh wat sachter weer en wint van den Noort-Westen, gelijk gister. Hebben die van 't *Slot Hooningen* mede hun despeche gecregen.

28 *dito*, idem weer als gister.

29 *dito*, heel moy, stil weer, doende *Prins Willem* ende *Honingen* haer best om na buyten te werpen[2.], maer tegen den avont, 't luchjen comende van den Z.Z.Oosten, sijn deselve daermede buyten in zee geraeckt. D'Almogende wil haer behouden op Batavia laten comen.

Ultimo dito, stijve Z.Z.Oostewint, waerdoor geen schuyts costen varen, soudende[3.] anders *Arnhem* heden mede sijn despeche becomen hebben, en soo 't Godt belieft over drie dagen ook 't *Wapen van Hollandt* ende *Overveen*, de laeste hier aengelangt.

Eindnoten:

(a) In die *Daghregister* staan: *6 July*. Dit is klaarblyklik 'n skryffout en moet wees *6 Junie*. Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 646. K.A.
(b) In die Kaapse teks staan *Sousoa*.
(c) Of Sweerdius. Hy is deur die Classis van Walcheren vir diens in Oos-Indië aangeneem. Hy het op 19 September 1661 in Batavia aangekom en vervolgens predikant op Amboina geword, waar hy later egter deur die plaaslike goewerneur, Pieter Marville, afgesit is. Daarna het hy op Ternate gearbei, waar hy eindelik baie sieklik geword het. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, p. 421.
(d) Vgl. C. 410: *Ink. Br.*, 1660-1667, pp. 176-179. K.A. Hierdie 'ordre' uit die moederland was gedateer 7 Januarie 1661.
(e) Vóór sy tragiese heengaan op die reis na Oos-Indië, het hy op verskeie plekke in Nederland in die bediening gestaan. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, pp. 331-332.
(f) Vgl. C. 410: *Ink. Br.*, 1660-1667, pp. 190-191. K.A. Die 'vergaderinge van 's-Gravenhage', waarvan hier in die *Daghregister* sprake is, is dié komitee van Here XVII wat in 1648 ontstaan het en Here XVII in verband met die korrespondensie met die Ooste behulpsaam moes wees. Hierdie komitee het van die begin af in Den Haag vergader, en dus al spoedig as die *Haagse Besogne* bekend geword. Sien Klerk de Reus: *Geschichtlicher Ueberblick der administrativen, rechtlichen und finanziellen Entwicklung der niederländisch-ostindischen Compagnie* (*Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen*, Deel XLVII), pp. 46-51.

July anno 1661

Adij, *primo dito*, 's morgens fray liefflijk weer, waerdoor *Arnhem*, sijn despeche becomen hebbende, niet coste t' seyl raken.[+]

2 *dito*, onstuymigh, nat weer en stijve noordelijke coelte tot beleth als boven. [+12v]
Soo is heden over de navolgende persoonen wegen haer ondertrouw onderstaende resolutie genomen:

'Saterdagh, den 2en July 1661[(a)]:

1. *meest al een*, hoofsaaklik nog altyd dieselfde (weer). Vgl. onder 10 July hierna: *meest een weer*. K het *alleen* i.p.v. *al een*.
2. *na buyten te werpen*, deur 'werpen' na buite te kom. Vir *werpen* vgl. noot 3, bls. 294, Deel I.
3. Weer uitgang van teenw. deelw. agter 'stam' van verlede tyd. Vgl. o.a. 12/8/1660, fol. 108v, 3/2/1661, fol. 181 en 31/11/1661, fol. 51: *haddende*.

Thomas Cristoffel Muller van Leypsigh, jongman out 25 jaren, vrij Saldanhavaerder, sigh in trouwbelofte hebbende begeven met Catarina Croons van Bommel, jongedochter out 21 jaren, gewesene dienstmaegt van den overleden predicant Henricus Pelius, bescheyden geweest op het tegenwoordige hier ter rheede leggende schip *Arnhem*, welke versoekende omme metten anderen in den H. echten staet wettelijk te mogen worden bevestight, mitsgaders tot dien eynde te vergunnen dat haer eerste gebodt morgen na 't sermoen mochte affgecundicht worden - Soo is bij den Raedt, niet anders hebbende cunnen vernemen als dat beyde liber en vrije persoonen waren, welke met niemandt ter werelt volgens haer luyden eygen verclaringe, onder presentatie van eede, yetwes dienaengaende uytstaende hadden, goetgevonden deselve luyden haer billik versoek te consenteeren, mitsgaders ten dien fine op morgen, na 't eyndigen des Christelijken sermoents, haer eerste affcundinge te laten doen en alsoo vervolgens alle sermoendagen, tot de derde incluys, omme

+ alsdan, na de laetste affroepinge, de solemnisatie wettelijk te laten geschieden ende met de trouw publykelijk voort te varen. +13

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hoope, datum voorsz.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Hendrick Lacus, secretaris.'

Sondagh, *den* 3*en dito*, even nat, onstuymigh weer en wint van den Noort-Westen gelijk gister.

4 *dito*, bedaert weer en wint westelijk.

5 *dito*, stil. Deden die van *Arnhem* haer best om met werpen naer buyten te raken, maer te vergeeffs, en wierden 't *Wapen van Hollandt* en *Overveen* mede haer affscheyt gegeven en d' opperhooffden g'intregeert de brieven en pampieren gedirigeert aen Haer Ed. Mijn Heeren den Gouverneur-Generael en Raden van India tot Batavia(b).

6 <*dito*> 's morgens 't luchjen van den Z.Z.Oosten met seer schoon, helder, liefflijk weer, sijn de voorsz. drie schepen *Arnhem*, *Wapen van Hollandt* ende *Overveen* met den dagh t' seyl gegaen en te samen fray gewenst buyten geraect. D' Almogende geleyde deselve salvo ter gedestineerde plaetse.

7 *dito*, idem stil, liefflijk, helder weer.

8 *dito*, insgelijx, als wanneer den Commandeur Riebeecq met den fiscael Gabbema en sargeant Everardt heeft uytgeweest en allomme buyten eens een visite gedaen,+ bevindende den bouw van d' E. Compagnie in goeden voortgank, als ook van +13v sommige vrije luyden, die daerinne gemoedigt[1.] en andere, slapper vallende, wat aengeport wierden.

Wesende de posten van de ruyter- en andere wachten buyten overal wel in ordre, ende waren de Caepmans gisteren en de Gorachouquas heden in voorsz. Commandeurs gesigt, buyten onse gestelde limitpalen, van achter den Bosheuvel henen comen trecken en haer gaen legeren achter de duynen tegen de Soute-Revier aen, omtrent halffwegen de soutpannen, ofte stijff 1½ uyr gaens van hier, conform haer versoek daeromme vóór desen gedaen, daer se, geen vers water hebbende, noch bij 't onse mogende comen off gedult worden (conform de gemaekte contracten), cuylen in de bracke gronden maken voor haer vee om te drinken.

9 *dito*, 's morgens donker, disigh[2.] weer en stijve N.Weste-stormwinden.

Sondagh, 10 *dito*, meest één weer, dogh niet soo hard. Ende sijn heden voormiddagh, na 't lesen des sermoens, de naervolgende persoonen voor den Raedt in openen Raedtcamere getrouwt, achtervolgens resolutie hier onder g'insereert.

1. aangemoedig.
2. dysig, dyns(er)ig. Ongediftongeerde lang i.

‘Sondagh, den 10en July 1661[c]:

Na 't lesen des sermoens den voormiddagh, sonder eenige de minste verhinderinge, volgens Christelijk gebruyk de derde affroepinge sijnde gepasseert van de ondertroude persoonen, Thomas Christoffel Muller van Leypsigh, vrij Saldanhavaerder, jongman, en Catharina Croons van Bommel, jonge dochter, en ons niet[+] voorgecomen wesende waerdoor deselve in haer voornemen souden cunnen ofte mogen werden geretardeert ofte beleth - Soo is bij den Raedt [+]14
verstaen, achtervolgens resolutie van den 2en deser, de vordere solemnisatie van de trouw in den Naeme des Heeren te laten voortgaen, ende ten dien eynde ook goetgevonden, opdat alles wettelijk ende met goede ordre tot Godes meeste eere mochte toegaen, de gemelte solemnisatie (alsoo geen predicant hebben) door den Secretaris van onsen Raedt voor allen den volke in openen Raedtcamere te laten bedienen, gelijk sulcx op dato na 't lesen des sermoens in den Naeme des Heeren dan openbaer en wettelijk geschiet en g'effectueert is.

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hope, datum ut supra.

(Was geteykent:)

Jan van Riebeeck

Roeloff de Man

Abraham Gabbema

Pieter Everaerts

Hendrik Lacus, secretaris.’

11 *dito*, schoon, liefflijk sonneschijn-weer en stilte.

Sondagh[d], *den* 12 *dito*, idem, en was den 2en oversten van de Cochoquas ofte Saldanhars, Gonnomoa, aen 't fort geweest met 5 beesten en 21 schapen, die hem affgereuylt sijn, wesende onder de gemelte 5 beesten eenen grooten bul, die hij den Commandeur vereerden, welke voor d' E. Compagnie aengenomen sijnde, met wedervereeringe rijkelijk betaelt en hem goet onthael aengedaen wiert om te meer tot ons te gewennen.[+]

Bij opnemingh van Compagnie's casse heden bevonden dat bij deselve qualijk [+]14v
200 Realen meer was, en dat de luyden, in 9 maenden geen contanten op reekeningh genoten, nootsaekelijk, om haer buyten misnoegen te houden, elk ten minsten een maent gelt sal moeten uytgereykt worden - Soo is bij den Raedt verstaen eenige van de weeskinderen-penningen, à deposito voor d' E. Compagnie, te gebruyken, achtervolgens de resolutie hieronder g'insereert, van inhoude als te weten:

‘Dinxdagh, den 12en July 1661[e]:

Dewijle jegenwoordigh qualijk 200 Realen van achten meer bij Compagnie's cassa sijn, uyt welke, boven den dagelijxen uytgeeff van costgelden, subsidien en andere betalinge van traen voor India, robbevleys voor de slaven hier en materialen, etc., niet can vervallen[1], soo swaeren uytreykinge onder 't volq van een maentgelt,

1. uitbetaal, van kassa aan die skuldeiser ‘verval’.

beneffens haer opnemende goet, welcke nu in 9 maenden geen contanten op reekeninge genoten hebben en, om haer niet te mismoedigen, niet wel langer sonder misnoegen over dies souden te houden sijn - Soo is eenparigh verstaen tot versterkinge van Compagnie's cas en om het voorige daeruyt te cunnen doen vervallen, voor d' E. Compagnie à deposito op te nemen een somme van duysent Realen à drie guldens yder[1], tegen een halff per cento 's maents, en dat uyt de penningen van de wesen in Compagnie's bewaringh sijnde, ter tijt toe de cas weder soo sterk worde, dat het sal cunnen affgeleyt[2] worden.

[+] Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage en jare als boven. [+]15

(Was geteykent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Hendrik Lacus, secretaris.'

13 *dito*, droogh, windrigh weer van den Z.Z.Oosten.

14 *dito*, stil, liefflijk, droogh weer. En is op dato bij affcundinge en affixie van billiet ydereen bekent gemaekt:

'dat bij d' E. Compagnie, tot gerieff van alle vrije luyden ende Compagnie's dienaers, voor contant, off de vrije luyden die het te goede hebben op haer reecqueninge, te coop sijn dese naervolgende goederen, te weten:

Inlantse[3] ende Engelse lakens, sargie, heresayen[4], sijde, garen, chits, linten, mourissen, salmpouris, tabacq, suyker, peper, Guinees linnen, taffachelas, smalle bafftas, St. Thomese cleetjens, gebreyde sayette coussen, hoeden, coren- en saetseven[5], gestreepte cleden, negroscleden, combaersen[6], nootenmuscaten, nagelen en caneel.

[+] Die gadinge heeft, come alle Saterdagh 's morgens; sal gerieft worden voor sijn gelt ofte dat hij te goede heeft. [+]15v

Segget voort!'

15 *dito*, 's morgens liefflijk, stil, helder dogh soo couden weer als off het ijs vroos.

16 *dito*, donker, regenachtigh weer en wint westelijk.

Sondagh, 17 *dito*, fray, helder, liefflijk weer en 't luchjen van den Z.Z.Oosten.

18 *dito*, idem met stilte. Is den ondercoopman Roeloff de Man met den fiscael

1. Normaal was 'n 'reaal van achten' *f* 2.40 (8 'schellingen' van 30 ct.).
2. afgelos, terugbetaal.
3. Hollandse of Indiese?
4. goeie soort saai.
5. saadsiwwe.
6. Woord uit die seemanstaal, nog algemeen gebruiklik in Afrikaans; in Nederlands alleen (nog ?) gewestelik bekend. Vermoedelik van Port. *coberta*, deken, met 'n ingevoegde *m*. Die *s* allig oorspr. meervoudsuitgang: *comberts*. (WNT VII, 5174). Maar kyk Franck-Van Wijk: *Etym. Wdb*.

Abraham Gabbema en de sargeant Everaerts uytgeweest om te besien het landt en de plantagie van den Commandeur Riebeek aen den Bosheuvel, dat hij soekt te vercoopen, om, dienstigh bevonden wordende, 'tselve wel voor d' E. Compagnie aen te nemen en met een grooten boogaert van orangie, lemoenen, wijn, etc. te beplanten, gelijk het rheede begonnen ende daertoe alderbest bevrijt van de harde winden gelegen is, mitsgaders tot hetselve dogh[1.] anders nootsaekelijck voor d' E. Compagnie een groot stuk lant opgesogt ende van sijn wildernisse gesuyvert moet worden, 'twelke dit saysoen te laet vallende om de gewortelde sinckelingen[2.] en jonge uytspruytsels van orangie ende lemoenen tegen September ende wijnloten over 10 à 12 dagen in te verplanten, ende voorsz. Commandeur, voor sigh selffs, als menende haest te vertrecken, dogh niet verder soekende aen te planten, maer gelijk voorseyt, dito bouw en plantagie te vercoopen, soo sijn daerop de voorsz. raetspersonen[+] als gecommitteerde ten gemelte fine uytgegaen om hetselve eens ter degen op te nemen en dan te sien hoedanigh het voor d' E. Compagnie van [+16] den Commandeur aen te nemen; welke jegens den avont thuys gecomen sijnde en gerapporteert hebbende 'tselve, volgens ook lange experientie, ondervonden hadden, ten reguarde van de bevrijdinge[3.] der harde winden, voor den bequaemste hoek ende plaets om groote boomen aen te focken des ganschen circkels bij d' E. Compagnie tot haer ende der vrije luyden bouw beslagen. Soo is daerop, na al langh van te vooren genomen deliberatien ende overleggingh, volgende resolutie genomen:

'Dinxdagh, den 18en July 1661[4.-(f)]:

Langs soo meer ondervonden wordende dat hier in Compagnie's thuynen, noch ergens in dese Taeffelvaley, hooge ofte groote vruchtboomen sullen cunnen comen te groeyen, en dat om die cleyne maer weynige voor te comen staet[5.], sulcx voor d' E. Compagnie dienstigh is en ook hoogh tijt begint te worden om nootsaeckelijk een goet stuck lants uyt te kiesen en van sijn wildernissen te suyveren ende claer te maeken, daer men de affsetsels[6.] niet alleen van de olijffboomen, maer insonderheyt die van orange-, pompelmoes-[7.] en lemoenbomen, in goede menichte tegen September, beneffens verscheyde Hollantse jonge fruytboomtjes, staende gewortelt te wesen, sal mogen affsetten en in ordre verplanten tot eenen grooten boomgaert, om na volwassingh de schepen daeruyt abondant tot ververssinge te cunnen dienen

1. tog in elk geval.
2. inlêers, Ndl. *afleggers*.
3. Afleiding van *bevrijden (van)*, gevrywaar, beskut (teen), soos aangegee WNT II, 2363. Onder *bevrijding* word dié betekenis nie in WNT aangegee nie.
4. Hierdie resolusie is so sleg opgestel, vol herhalinge en taalslordighede, dat die vermoede miskien gewettig is dat Van Riebeeck, hoewel hy dit mee-onderteken het, die opstelling aan die 'gecommitteerde' oorgelaat het 'omme buyten alle bedenkelijkheden te blijven'.
5. *om die cleyne maer weynige voor te comen staet* - die bedoeling is nie duidelik nie. Miskien moet ons dit so lees 'dat er maer weynige (substantiwies gebruik) staet om die cleyne voor te comen', d.w.s. dat daar weinig aan te doen is om kleinheid van die bome te voorkom.
6. lote; dieselfde as 'gewortelde sinckelingen' van reël 8 hierbo?
7. WNT gee een ouer voorbeeld van die gebruik van die woord, nl. uit *Daghreg. Bat.* (1648).

+ als ook de wijnlooten, in 't eerste van Augusty aenstaende haer tijt wordende, en nadien[1.] aen nieuw lant daertoe te prepareren seer langh en costelijk werk valt, +16v
en tot soodanige plantagie geen beter, ja, 't alderbeste van de gansche Caep, bysonder gelegen en bevrijt voor de felle Z.Z.Oostewinden leyt, <en nadien> de begonnen orange-, lemoen- en wijnplantagie van den Commandeur Riebeek, die se met de corenbouwerije en al wat daer vorders aen vast is, doch tracht te vercoopen, ende twelcke al binnen den begrepen cirkel, voor d' E. Compagnie best gelegen, onder 't wachthuys Hout den Bul's gesigt en genouchsame bewaringe is leggende, ook groot jammer en schade soude sijn dat die schoone plantagie aen particulieren raecte[2.], die men dogh siet, dat sulken dienstigen werk eer weder terugh- als tevoorensetten souden[3.], als sijnde niemant van de vrije luyden seer genegen tot boom- ofte wijnplantagie, maer hun landt anders niet als tot coorenthuyn en aertvruchten te gebruyken, omdat se ten eersten[4.] proffijt daervan trecken, boven[5.] dat ymant, eenige van de rheede geplante boomen ende wijngaerd al aenhoudende, de vruchten van dien, alsse soo verde al gecomen sijn, gelijk men reede selffs aen 't cooren merkt, weynigh genegen sullen wesen deselve aen d' E. Compagnie sullen[6.] leveren, maer alles naer haer eygen sinnelijcheyt trachten aen ydereen te vercoopen, soodat d' E. Compagnie noyt de macht off de vrucht van soo schoonen orangieappel<en> en lemoenen als daer beloven te groeyen, souden in handen hebben om de aencomende schepen naer rato van haer volq ende sieken te distribueren, gelijk sulcx al seer gewenst wegen moes-, aerd- en eenige andere vruchten uyt Compagnie's thuynen van overlangh geschiet is, en daerom nootsakelijck soodanigen grooten boomgaerd voor d' E. Compagnie dogh moet gemaect worden, boven dat, insonderheyt+ gelijck boven, te vresen, ja, volgens
exempelen wel vast te stellen is, de particuliere gemelte plantagie van jonge +17
orangie en lemoen, ook de wijngaerden daer in goede ordre en meenighte aengeplant ende groeyende, eerder verwaerlosen als bevorderen soude, gelijk tot heden incluys is blijkende dat qualijk yemandt van al de planten, insonderheyt van wijngaerd, haer jaerlijcx bij honderden gegeven, een degelijke wijnstocq noch aen sijn huys off op sijn lant heeft. Wijders geconsidereert dat, gelijk begonnen te seggen, dogh nootsaekelijk een grooten orangie- en lemoenboogaerd voor d' E. Compagnie ten fine voorsz. seer dienstigh vereyscht en om de voorgemelte redenen ook van noode wesen sal, en dat om daertoe nieuw landt gereet te maeken seer groote costen ende seer langh arbeyt met uytroeyen van boomen ende ander wildernissen vast sijn, boven dat ook dese noodige boomplantagie dan ook soo veel te later souden bijcomen om voort te setten, daer[7.] des Commandeurs lant jegenwoordigh, van sijn wildernissen uytgeroeyt, al gereet legt, ende dogh geen plaets aen de gansche Caep soo bequaem is om groote boomen

1. aangesien
2. *aen particulieren raecte*, in hande van partikuliere kom.
3. *eer weder terugh - als tevoorensetten souden*, eerder weer agterniet as vooruit sou bring.
4. *ten eersten*, die gouste.
5. behalwe.
6. Verwarde konstruksie. Lees *te* i.p.v. *sullen*.
7. terwyl.

aen te focken als desen Bosheuvel, best van al de landerijen bevrijt leggende voor de felle Z.Z.Oostewinden, door welke wint men hier in Compagnie's thuynen, gelijk voorseyt, maer seer corte crucken[1.] van boomtjes moet houden, hondert <boomen> niet veel meer vruchten als eenen grooten boom aen den voorsz. Bosheuvel sullen cunnen voortbrengen, is derhalven, al de voorsz. consideratien ingenomen, bij den Raedt op 't hoogste en ten meesten dienste van d' E. Compagnie nodigh en dienstigh geacht de voorsz. plantagie aen den Bosheuvel van den Commandeur voornoemt voor de Compagnie in eygendom aen te nemen, dogh voor sijne gedane costen is de prijs, soo wegen[2.] voorsz. lant en plantagie als den ganschen[+] opstal en schuyr, bergen[3.], wagens, ploegen, eggen ende verdere gereetschappen (op de propositie [+17v] van den Commandeur) verstaen gereserveert te laten aen de beraminge ende het goetvinden van d' E. Heer Commissaris van Batavia, hier jaerlijcx tot de visite aencomende, omme buyten alle bedenkelijkheden te blijven, en waermede het dan, namentlijk alsdat sijn wildernissen uytgeroeyt ende van de ploegh eenige maelen omgehaelt is, soo besayt, bepoot, beplant als onbeplant off braekleggende landt voor d' E. Compagnie is aengenomen, wesende in alles....[4.] morgen, waervan jegenwoordigh....[4.] morgen besaeyt en aen 't wassen is met taruw en garst, mitsgaders wijders bepoot ende beplant met 1162 jonge orangie-, lemoen- ende pompelmoesboomen, 10 pisangh-, 2 olijffen-, 70 Hollantse vruchtboomen, te weten: 3 ockernoten-, 6 queen-, 5 appel-, 2 peren-, 11 carssen-[5.], 24 castanien- en 19 pruymboomtjes, maekende alsoo een aental van 1244 stucx jonge vruchtboomtjes, boven het besayde, ende eenige duysende jonge wijnstockjes van redelijken tier, partije van welk lant voor 't aenstaende ten eersten ook gereet sal te pas comen om vroegh cooren in te sayen, en de rest bequaem tot wijn-[6.], orangie-, lemoen- en andere jonge vruchtboomen, die vermits de harde Zuyt-Zuyt-Oostewinden aen 't Doornbosjen in Compagnie's cleynen boogaert[+] mede niet geraden gevonden worden meer aen te planten, maer deselve tot een queekplaets[7.] te houden, moetende [+18] dogh nootsakelijk plaets gemaekt worden om wel over de duysent jonge orangie- ende lemoenboomtjes tegen September aenstaende (gewortelt sullende wesen) aen te planten, behalven de menighte looten van den wij<n>gaerd, waertoe dit landt aen den Bosheuvel, gelijk meer geseyt, fray te pas gereet is leggende, hebbende ook de Heeren Majores, insiende de schrale gronden en stijve Zuyt-Zuyt-Oostewinden in dese Tafel-valey, dierhalven bij Haer Ed. generale missive van den 2 September 1658[(g)] geordonneert 'tgene wegen de welgemelte harde winden (selffs maer van moescruyden) in dese Taeffel-valey niet

1. WNT VIII, 474 skyn te meen dat die woord hier in oordragtelike betekenis gebruik word. M.i. het ons hier die betekenis (reguit stok, stompie) waaruit die oordragtelike betekenis (sukkel) ontwikkel het.
2. ten opsigte van.
3. skure met verstelbare dak, hooiberge.
4. In hs. oopgelaat. Die totale oppervlakte was 101 morge, soos blyk aan die einde van die resolusie.
4. In hs. oopgelaat. Die totale oppervlakte was 101 morge, soos blyk aan die einde van die resolusie.
5. kersiebome.
6. In V.R. se tyd was die woorde *wingerdstokke*, of -*lote*, blykbaar nog nie baie gebruiklik nie.
7. boomkwekery.

wassen off wel voort en willen, dat men daermede achter den Taeffel-bergh, omtrent de coorenlanden off elders, souden gaen, daer men deselve winden niet subject is, hoeveel te meer dan om soo dienstige plantagie van orangie, lemoen ende andere vruchten, wijn, etc., bij den gemelten Commandeur met groote sorghvuldigheyt dus verde geplant ende in ordre gebracht, welke uyt sijn handen aen particulieren comende, dogh geen voortgank nemen maer, als gesegt, t' eenemael weder tot vervallinge raken soude, boven dat ook het cooren ofte witte boontjes daer aen te bouwen mede in Compagnie's magt en handen sal sijn, daer ten hoogsten mede aen gelegen[1.] is, alsoo men dogh langs soo meer siet dat de vrije luyden haer cooren en boontjes meest verquanselen aen 't volq van de passerende schepen, sulcx men haer cooren het 10e paert[2.] en van de boontjes gansch niet in Compagnie's magasijnen becomen, hoe naeuw dat men daerop ook doet passen, waerdoor d' E. Compagnie[+] genootsaekt blijft alle jaren selffs ten minsten 60 à 70 morgen met graen te besayen, ende gemerct dat dan aen voorsz. Bosheuvel ook noch eenigh [+18v] weynigh landt, boven 'tgene besayt en beplant is, sijn wildernissen uytgeroeyt, gereet, omgeploegt ende braek legt - Soo is om 't coorenshalven, dat men toecomende jaer daer noch eenighsints mede sal cunnen teelen, dogh voornamentlijk om den olijff-, beneffens de voorsz. andere boomen, daer beeter als aen eenige oirden van de Caep mede aen te focken, tot dese resolutie eenparigh en ook te meer verstaen, omdat de gemelte boomplantagie is een saeke om de vóórgeallegeerde ende verscheyde andere wichtige redenen meer, voor d' E. Compagnie op 't alderhoogsten dienstigh wesende, in dat lant ook partijen pattattyssen geplandt aen 't groeyen, en dien bouw daer rede in ordre met 2 vrije Duytse huyrlingen en 8 slaven, beneffens 22 goede treckossen, ende alles meer tot deselve behoorende, staende den gemelten Commandeur op de prijseringe[3.] van d' E. Heer Commissaris van Batavia in toecomende te beramen, met eenen ook t' eenemael aff van alle den vorderen eygendom van de gansche rest van 101 morgen lants bij hem op voornoemde Bosheuvel beslagen ende bovengemelte besayingh ende bepotingh met een mantelingh van wilde boomen rontom besayt gehadt, transporterende deselve derhalven bij desen, op conditien als vooren, t' eenemael aen d' E. Compagnie voor en ten behouve van welke dese resolutie sal dienen tot volcomen transporte en opdrachte, mitsgaders den Commandeur omme over de prijs wijders te accorderen met d' E. Heer Commissaris meer gemelt.

Aldus eenparigh geresolveert, etc.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeek,

Roeloff de Man,

Abraham Gabbema,

Pieter Everaerts en

Hendrick Lacus, secretaris.'

1. *ten hoogsten aen gelegen is*, van groot belang is.
2. part.
3. taksering, prysbepaling. Vgl. *waardering*.

19 *en* 20 *dito*, hard, stormigh weer met veele felle regen- en hagelbuyen.[+]

[+]19

‘Woonsdagh, den 20en July 1661[(h)]:

Navolgende luyden in Rade verthooght hebbende d' expiratie van hunnen verbonden tijt en inclinatie van noch wel langer onder nieuw verbant hier te continueren, is daerop bij den Commandeur en Raedt goetgevonden deselve onder de conditien ende verbeteringe aen te nemen als de onderstaende actens, haer daervan verleendt, sijn dicterende, namentlijk:

Jan Carstense van Sunderburgh[(i)], hier te lande gecomen met 't schip *Prins Willem* in July 1658, voor bosschieter à 10 gulden per maent, welke 'tsedert dien tijt in Compagnie's groote beestecrael en schapenstal hier aen 't fort gebruykt en in 't suyveren ende stroyen[1.] van de gemelte stallen ende opgaderen van de mest voor de thuynen en 't landt seer wel opgepast ende volgens dien goet genoegen gegeven heeft, wort derhalven, ende vermits sijn tijt in July verleden al geëxpireert is, op sijn versoek ende vereyschte bequaemheyt tot bovenstaende saken de novo voor noch drie jaren weder aengenomen als bosschieter onder een beloninge van 13 gulden per maent, gagie heden ende verbant Februari toecomende, tegen de comste van d' aenstaende retourvloot, ingaende.

Maerten Reselaer van Berenburgh[(j)], hier te lande gecomen met 't jacht *Hasselt*, 10 Augusty 1657, voor cuyper à 15 guldens 's maents, welke 'tsedert gebruyckt sijnde in Compagnie's magasijnen ende aldaer gegeven hebbende goet genoegen, wort op sijn versoek ende vereyschte bequaemheyt, vermits tijts expiratie, de novo weder aengenomen voor noch drie jaren als oppercuyper van Compagnie's magasijnen, onder een beloninge van 20 gulden per maent, verbant en gagie ingaende den 10en Augusti verleden, dat sijn eerste verbant is geëxpireert.

Roeloff Michielsz. van Gotlant, hier te lande gecomen met den *Oliphant*, 15[+] November 1660, voor bosschieter à 12 guldens per maent, welke sedert sijn aenwesen alhier aen timmeren is gebruyct, en bevonden sijnde een goet, neerstigh werkman te wesen, wort dierhalven op sijn versoek ende bequaemheyt bij desen voor huystimmerman aengenomen, onder een beloninge van 15 guldens per maent, heden ingaende ende verbonden blijvende sijn tijt daervoor alhier uyt te dienen. [+]19v

Willem Adamsz. van Amsterdam, hier te lande gecomen met 't jacht *'s-Gravenlandt* in Januari 1660, voor bootsman à 11 guldens per maent, welke 'tsedert sijn aenwesen alhier aen 't timmeren is gebruykt ende waerin genoegen heeft gegeven, wort dierhalven op sijn versoek ende bequaemheyt bij desen voor huystimmerman aengenomen, onder een beloninge van 15 guldens per maent, heden ingaende en verbonden blijvende sijn tijt daervoor alhier uyt te dienen.

1. strooi in die stal gooi.

Aldus gedaen en geresolveert in 't fort de Goed Hope. ten dage en jaere als boven.
(Was geteykent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Hendrick Lacus, secretaris.'

21 *dito*, was het onstuymige weer wat bedaert, doch echter noch al redelijck stijff van den Noort-Westen wayende.

+ 22 *dito*, idem, maer tegen den middagh wederom seer harde storm, hagel- en regenbuyen. +20

23 *dito*, al meest één weer, dogh wat sachter.

Sondagh, 24 *dito*, 's morgens fray, liefflijk, stil sonneschijn-weer.

25 *dito*, donkere, gure, coude lucht, die yemandt eer bij 't vuyr als buyten jagen soude, met tamelijke stijve N.Westecoelte, waermede 's middags hier wel ter rheede arriveerde 't schip de *Beurs* van de Camer Amsterdam, daerop schipper Reyer Mauritsz. en twee adsistenten, Anthony van Zoomeren ende Gerrit Pauw, in compagnie van de schepen 't *Huis te Swieten*, *Rijsende Zon*, *Wassende Maen* ende 't *Raedthuys van Amsterdam*, den 11en April verleden uyt Texel geseylt met 247 coppen, daervan 9 gesturven ende drie over boort verongeluct, de rest wat scheurbuykigh, dogh boven 7 à 8 niet plat te koy, hebbende gisteren 't *Raethuys* onder de wal noch gesien ende 't *Huys te Swieten* omtrent de liny, sijnde omtrent Caep de Finistre door storm altemaelen van den anderen geraect en voorts nergens als nu dese plaetse aengeweest, waerdoor 't volq wat veroudert en scheurbuykigh was en dies te meer met ververssinge versorgt sijn.

's Namiddags heeft den Commandeur Riebeeck met sijn huysvrouw d' eerste twee lemoenen[1.] van een boomtjen in Compagnie's thuynen staende affgepluct, sijnde fray geel gecouleurt ende al moy groot, St. Helena's slagh, van jonge boomtjens[+] voor dato vandaer doen haelen, en te hopen datter haest meer sullen beginnen te dragen. +20v

's Avonts met vallen van den donker quam noch een schip de bay in seylen, twelq, vermits 't mottigh ende regenachtigh weer, niet verkent wierd, dogh echter op de seynen weynigh buyten de rhee ten ancker quam, mitsgaders des anderen daegs

Nieuwe maen, 26*en <dito>*, voorts op de rechte rheede, relaterende de opperhooffden van dien, aen landt gecomen sijnde, dat het was 't schip 't *Raethuys van Amsterdam*, mede den 11en April passado, in compagnie als boven verhaelt, uyt Texel geseylt met 241 coppen, daervan 8 gestorven, onder welke den bouchouder

1. suurlemoene? Vgl. bls. 379 onderaan: *orange-*, *pompelmoes- en lemoenboomen*.

Anthonio la Faillje en adsistent Salomon Sandra, wesende het voorts met het volq redelijk wel, op eenige weynige <nae>, die door 't scheurbuyk wat meer als andere verswakt, dogh noch op de been waren, hebbende nergens aen geweest, maer op den 8en Juny drie graden benoorden de liny aen boort gehadt den schipper van de *Mayboom*, daer 't alsdoen noch heel wel mede stont, sonder sieken off dooden, bij welke een Engelsman was die ook na India tendeerden en al 7 dooden, neffens verscheyde sieken had; voorts geen bysondere ontmoetinge noch verkenninge van schepen staende de reys meer gehadt.

Blijvende het weer al even los en buyigh met swaren regen.

27 *dito*, idem weer en wint Noort-West, brachten de vrije wiltschutten de huyt[+] van een wackeren leeuwin aen 't fort, die se gisteren op 't versoek van de [+]21
Caepmans omtrent haer beestencrael, 5 uyren gaens van hier leggende, hadden geschooten; dogh waren den eenen wiltschut, Carel Broers, en haer[1.] knegt, Jan Wolff, beneffens ook twee Hottentoos, al vrij van de leeuwin gequest, welke quetsuren der voorsz. wiltschutten geordonneert sijn, boven de premie op 't vernielen van dat schadelijk gedierte gestelt, bij Compagnie's chirurgijn costeloos te laten cureren, wetende de Hottentoos voor hun selffs raedt genoegh.

28 <*dito*>, 's morgens droogh, windrigh weer, vrij stijff uytten Z.Z.Oosten, en sag men daermede met den dagh een schip de bay in comen laveren, welke voormiddags noch ter rheede rakende en d' opperhooffden aen lant comende, verstonden te wesen het jacht de *Mayboom*, daerop schipper Gijsbert Jansz. Strantwijk en bouchouder Willem van Colster, voor de Camer Rotterdam, den 11 April passado mede uyt de Maes gelopen met 91 coppen, daervan een overboort gevallen is, de rest noch fris ende gesont, hebbende met een schip van Rotterdam, *Ida Marie* genaemt, in compagnie geseylt tot aen Boa Vista, daer se water sochten, maer niet becomen anders als 12 à 13 bocken ende wat pattattissen; sulx hij vandaer sijn reys vervorderende, omtrent de liny een Engelsman ontmoet had, genaempt *De Lojal Marchiant*, groot omtrent 250 lasten, gemonteert met 36 stucken, tenderende naer Bantam met 120 à 130 eters, den capiteyn genaemt Niclaes Milet, ende voor coopman ook eenen Vincent Vette[(k)], anno 1660 met het overwinterde jacht *Erasmus*[l] in Compagnie's dienst[+] voor bouchouder na 't Vaderlant gevaren, hebbende wel 12 à 13 dagen bij den anderen geseylt en 2 à 3 maelen malcanderen aen boort [+]21v
wesen vergasten, in 't welke den Engelsman groote beleeftheyt en vruntschap hadde bewesen.

Heden is den Commandeur op de rheede geweest om eenige bevolen saken in ordre te stellen.

29 *dito*, liefflijk weer en 't luchjen variabel, is den Commandeur ten diergelijken eynde weder op de rheede geweest.

30 <*dito*>, idem weer, en is desen nacht door de vrije luyden een wolff geschooten, waervoor de gestelde premie contant is betaelt.

1. nl. *de vrije wiltschutten*.

Sondagh, *den laesten*, even schoon weer met stilte, dat de hier leggende schepen haer saken dapper doet spoedigen om te vertrecken, en die buyten sijn, vermits de stilte, traineren om binnen te comen.

Des nachts is een soldaet overleden, genaemt Claes ter Maet, uyt 's-Gravenhage.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 647. K.A.
(b) Nie in die reeks *Uitgaande Brieven* in die Kaapse Argief terug te vind nie.
(c) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 648. K.A.
(d) In die *Daghregister* staan hier *Sondagh*. Dit is blykbaar 'n skryffout en moet wees *Dinsdag*.
(e) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 649. K.A.
(f) Hierdie vergadering van die Politieke Raad is op 'n *Maandag* gehou, en nie op 'n *Dinsdag* nie soos dit in die *Daghregister* aangegee word. Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 650-658. K.A.
(g) Vgl. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 1092-1099. K.A.
(h) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 659-661. K.A.
(i) Sonderburg, 'n hawe op die eiland Alsen, Sleeswyk.
(j) Barenburg, 'n dorp in Hannover.
(k) Die *Loyal Merchant* (kaptein Nicholas Millett en koopman Vincent Vettee) was 'n welbekende skip van die Engelse Oos-Indiese Kompanjie. Vgl. *Court Minutes etc. of the East India Company*, 1660-1663 (Clarendon Press, Oxford), pp. XVII, XXXI, 74, 91, 235, 291, 292, 293, 302, 323 ens.
l Die *Erasmus* moes voorheen op Madagaskar oorwinter. Op 25 September 1659 het hierdie vaartuig in 'n ontredderde toestand aan die Kaap aangekom, waar lede van die bemanning ernstige oortredings begaan het. Op 20 Maart 1660 het die *Erasmus* na die moederland vertrek. Sien *Daghregister* onder hierdie datums.

Augusty anno 1661

+ *Adij*, *primo dito*, liefflijk, aengenaem sonneschijn-weer, maer 's namiddags woey het soo stijff van den N.Westen dat de boots van de schepen al wat belet leden +22 in 't aff- en aenvaren, en daerdoor de schepen *Beurs* en *Raethuys van Amsterdam* om heden t'seyl te gaen, waertoe hun affscheyt gereet legt.

2 *dito*, 's morgens bysonder schoon, liefflijk weer, sijn de gemelte schepen tegen den avondt met slappe, variable luchjens t'seyl gegaen ende den

3*en dito*, aengenaem weer als gister, eerst tegen den avont met variable luchjens buyten geraect. D'Almogende verleene deselve een spoedigen, behouden reyse.

Ondertusschen wort 's avonts weder een ander schip ver Westwaerts in zee gesien van de uytkijkers.

Ende was desen namiddagh aen 't fort geweest eenen Chaihantima, onderdaen van de Chainouquas, met 13 beestjens, die voor coralen, coper ende tabak ingereuylt wierden, seggende dat sijnen heere Sousoa tegen de drooge tijt met al grooter partije als anno passado affcomen soude. Desen Chaihantima heeft men jegenwoordigh bij de drie jaren niet gesien, en is denselven die ons sooveel had wijs gemaekt van sijn vrouw, in der Chobonas hoff opgevoet en met veel juwelen behangen, mitsgaders naderhandt door de Cochoquas off Saldanhars verslagen geweest, daer hij noch bij blijft, maer bij ons soo hoogh niet meer en[1.] can aengenomen worden. Wat van het opgeven van voorsz. sijnen heere sal openbaren, wil den tijt leren.

1. Negatiewe partikel.

[+] 4 *dito*, 's morgens stille, betogen lucht, is navolgende resolutie bij den Raedt genomen. [+]22v

‘Donderdagh, den 4en Augusty 1661[(a)]:

Alsoo de gewesene weduwe van den vendrigh Jan van Harwarden saliger, jegenwoordigh hertrout met den dispencier van 't fort, om dies wille de gast- en tapneringe van de groote herbergh is verlatende, ende vermits ter accommodatie van des[2.] passerend volk der schepen wel weder yemandt anders van de vrije luyden daertoe magh worden gepreviligeert - Soo is, ingesien de bequaemheyt van den vrij borger Hendrik Hendriksz. van Surwarden ende sijn huysvrouw, denselven op sijn versoek ende sollicitatien daeromme gedaen, de voorn. gastneringe en groote herbergh te laten houden, **<**toegestaen**>**, mits daertoe op sijn verleende[3.] een[(b)] bequaem huys ten aldereersten bouwende.

2. Dubbele ‘genitief’.
3. Hier skyn iets te ontbreek: *verleende vergunning*?

Ende gesien dat 'et hier seer met vuyl, lelijk gelt begint te vermenichvuldigen en 't beste achter hant blijft[1.], is daerop navolgende billjet gepubliceert en ter behoorlijke plaetse g'affigeert, namentlijk:

Alsoo men dagelijx meer en meer bevint, dat men[2.] van 't volq met de Vaderlantse ende thuysvarende retourschepen verscheyde gelde door Compagnie's dienaren en vrije luyden werden ontfangen ende uytgegeven, die in India niet ganghbaer en sijn, maer aldaer bij de Hooge Overigheyt affgeset[3.], en daerdoor alhier sulken slegten gelde te meer becomen ende in 't corte geschapen soude sijn daervan in abondantie te crijgen en alhier van de goede gelde t' eenemael ontbloot te worden, ten ware bij tijts daerinne versien worden - Soo is 't dat den Commandeur en Raedt deser fortresse alle Compagnie's dienaren en vrije luyden alhier, alsmede van de respective aen- ende affvarende schepen, waerschouwen dese navolgende[+] gespecificeerde gelden niet te ontfangen noch uyt te geven, op pene van 2 Realen [+]23 van achten voor d' eerste en dubbelt voor de tweede reyse, te weten:

de Spaense matten, genaemt Paternosters off Peruanen;
de Spaense matten daer de twee pilaren van Hercules op staen, genaemt Plus Ultra;
de daelders van 28 stuyvers;
alle 8 stuyverspen(n)ingen;
flabbe[4.] ofte 4 stuyverspenningen[(c)];
item alle halve schellingen,
mitsgaders alle enkelde stuyvers sonder pijlen, sulcx alleen van de stuyvers geen ander als met de 7 palen[5.] van onsen algemeenen staet gemunt[(d)], in wandelinge genaemt beesem-stuyvertjes[(e)], gangbaer sullen wesen.

Bijaldien eenige Compagnie's dienaren en vrije luyden van dese bovenstaende affgesette penningen onder hun noch mochte berustende wesen en voor desen al van d' E. Compagnie mochten hebben ontfangen, sullen gehouden wesen deselve binnen den tijt van tweemael 24 uyren na publicatie deses aen 't comptoir deser fortresse te brengen om opgewisselt[6.] en ingetrocken te worden, en die langer als deselve tijt wacht, sal 't hem niet goetgedaen[7.] worden, alsoo wij sulcx ten dienst van d' E. Compagnie alhier bevinden te behooren en elq wachte hem voor schade.

1. *en 't beste achter hant blijft*, en die beste (geld) nie in sirkulasie gebring word nie.
2. Verwarde konstruksie. So in albei hss.; *men* verkeerdelik herhaal?
3. afgeskaf? waarde verminder?
4. Volgens WNT: ‘Groningsche munt ter waarde van vier stuivers’.
5. WNT XII, 22, haal hierdie passasie aan en sê: ‘in toepassing op de pijlen van den pijlenbundel der Vereenigde Nederlanden en hier figuurlijk gebezigd in den zin van: steun, stut’. Skryffout vir *pijlen*, soos in die vorige reël?
6. Teenswoordig *om-* of *ingewisseld*.
7. vergoed, ingewissel.

Aldus gedaen en geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage voorsz., en wijders, sooveel billjet aengaet, gepubliceert.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts ende
Hendrick Lacus, secretaris.'

+ 5 *dito*, 's morgens liefflijk weer, en 't gemelte schip noch wat buyten de rhee leggende, is 'tselve met een labber Z.Z.Oost-luchjen onder seyl gegaen en, over +23v
en weder laverende, tegen den avondt op de rheede gecomen, sijnde ondertusschen met het sloepjen aen landt gecomen den capiteyn, Borger Cox, welke maer tamelijk[1.] gedisponeert sijnde, relateerden dat het was het *Huys te Swieten*, daerop schipper[2.] Gerrit Pieterss. van Vlaerdingen en bouchouder Johannes Brakel, 11 April passado met de voorgenoemde schepen *Beurs*, etc., uyt Texel geseylt met 326 coppen, daervan door sware siekte, onderwegen gehadt, overleden waren 48 ende niet boven 10 à 12 persoonen van dese siekte vrij geweest, doch nu weder altemalen redelijk op de been ende niet anders schortende als wat scheurbuyk (welke hier door de ververssinge haest weghgaet) hebbende nergens aengeweest, maer omtrent de liny gesprooken 't schip de *Jonge Prins van Hoorn*, daer 't doen noch gansch wel mede was, sonder eenige sieken. Willen hopen dat haest mede opdonderen sal.

Desen nacht is overleden den bottelier van 't schip *Het Raethuys*, heel swak, beneffens meer andere, aen lant verbleven, genaemt Lubbert Olphertsz. Tettens.

6 *dito*, 's morgens seer liefflijk, stil weer. Sijn 14 soldaten uyt de *Mayboom* in 't *Huys te Swieten* overgeset.

Sondagh, *den 7en dito*, idem liefflijk weer. En sijn heden 11 beestjens gereuylt van eenige van de voorlopers van de Chainouquas, schijnende haer het goede weer aff te locken.

8 *en 9 dito*, insgelijcx seer schoon weer. Is vandage 't jacht de *Mayboom* sijn affscheyt gegeven ende des nachts met een Z.Z.Oost-luchjen fray de bay uyt in zee geraekt.+ D'Almogende wil hetselve ter gedestineerde haven brengen.

Volle maen, 10 *dito*, aengenaem, liefflijk sonneschijn-weer als voren. +24

11 *dito*, donker, betogen, noortlijke lucht, dogh goet weer.

12 *dito*, fray weer en variable luchjens. Sijnder weder eenige van des Chainouquas voorlopers geweest met 14 beestjens ende 2 schapen, die haer affgereuylt en, om te meer aen te locken, goet tractement sijn aengedaen, relaterende dat haren heere,

1. *maer tamelijk gedisponeert*, nie heeltemal wel nie.
2. Die 'capiteyn' was hoër in rang as die 'schipper', het 'n ander funksie gehad, nl. die van kommandant van die militêre aan boord. Kyk o.d. 16 Aug. hierna.

Sousoa, met een goeden trop al sachjens mede affcomende was om 't bestiael niet al te veel te vermoeyen. 't Succes wil d' Almogende gewenst verleenen.

13 *dito*, 's morgens ruygh, nat, cout weer met stijve Noort-Westewinden de bay in wayende.

Sondagh, *den* 14 *dito*, idem loss weer en wint als vooren, dogh niet soo hard.

15 *dito*, insgelijcx met variable winden, waermede ten 11 uyren voormiddags wel ter rheede quam 't schip de *Rijsende Zon*, daerop schipper Andries Blauw, uytgeseylt in compagnie van 't *Huys te Swiêten*, etc., den 11 April verleden, met 253 coppen, daervan 14 overleden, een vermist ende een aen de Serralionas weghgelopen is, daer se (om de veele sieken in den eersten[1.]) aengeweest en na 11 dagen leggens (redelijke ververssingh van lemoenen en pisangh becomen hebbende) vertrocken, in 9 weken vandaer tot hier geseylt sijn, wesende 't volq altemalen fris en gesont op maer 7 à 8 nae, hebbende wijders geen notable voorvallen onderwegen gehadt; sulcx met dese corte expiditie[2.] sal gemaect cunnen worden.[+]

Comende 't schip de *Jonge Prins van Hoorn* ondertusschen mede binnen [+]24v
seylen, dogh vermits de wint uytten Z.Z.Oosten wat begond op te steeken, raecten eerst tegen den avond op de rheede en den schipper, Cornelis Veldemuys, met den ondercoopman, Mel(c)hior Houwardt, aen landt comende, verhaelden dat se waren alleen uyt Texel geseylt den 11en April passado met 316 coppen, daervan maer twee verongeluct, doch onder de rest 't scheurbuyk vrij toenam, hebbende nergens aengeweest ende geen andere bysondere voorvallicheden gehadt; sijn hierop ook een predicant met sijn vrouw, genaemt Godefridus van Akendam[(f)].

Heden sijn 20 soldaten en matroosen, daeronder een scheepstimmerman van 't fort, aen 't *Huys te Swieten* overgeset.

16 *dito*, 's morgens fray, liefflijk weer, is den Commandeur Riebeek op de rhee gevaren, hebbende aldaer met Capiteyn Cocx 50 van de cloekste soldaten van 't schip de *Jonge Prins* uytgesogt en op 't *Huys te Swieten* geordonneert en vandaer 16 lichte gasten weder op de *Jonge Prins*, mitsgaders 6 sieken <te> lant, en wijders ordre gestelt om 't *Huys <te> Swieten* morgen, de wint dienende, t'seyl te laten gaen.[+]

17 *dito*, idem aengenaem weer, sijn die van 't *Huys te Swieten* haer affscheyt [+]25
gegeven ende den

18*en <dito>*, *even* liefflijk weer sijnde, des 's middags ten 4 uyren met een redelijk Z.Z.Oost-luchjen t'seyl gegaen en fray de bay uyt in zee geraekt. D'Almogende verleene haer een voorspoedige behouden reyse.

19 *en* 20 *dito*, heel stil, liefflijk weer, is den Commandeur weder op de rheede gevaren, hebbende aldaer noch 24 van de resterende cloekste soldaten van 't schip de *Jonge Prins* uytgesocht ende op 't schip de *Rijsende Zon* overgeordonneert, tegen 15 inpotente van dito *Zon* in 't siekenhuys aen landt gecomen om op te queken tegen de compste van andere schepen.

1. *in den eersten*, aan die begin (van die reis).
2. afhandeling.

Ende hebben op dato navolgende persoonen voor den Raet haer ondertrouw gedaen als bij de resolutie hieronder g'insereert is blijkende:

‘Saterdagh, den 20en Augustus 1661[g]:
Den Commandeur en Raedt van 't fort de Goede Hoope, versterct met d' opperhooffden van 't jegenwoordige hier ter rheede leggende schip de *Jonge Prins*, gecommuniceert sijnde dat sigh in trouwbelofte hadde begeven Jan Pieterss. van Caspel ter Mare[h], lantbouwer, alhier aen de Caep te Bonne Esperance, out 33 jaren, weduwenaer van wijlen Hubbeken Reyniersd., met Beatrix Weyman van Uytregt, jonge dochter, out 22 jaren, bescheyden op gemelte schip, de *Jonge Prins*, welke versoeken omme metten anderen in den H. echten staet te mogen worden bevestigt,[+] mitsgaders ten dien eynde te vergunnen dat haer eerste gebodt morgen na 't sermoen mochte affgecundigt worden, ende doordien bovengemelte schip [+25v] jegenwoordigh ten naesten bij seylvaerdigh is omme metten eersten te vertrecken - Soo is, om 'tselve schip ter oorsaeke voorsz. in haere te doene reyse niet op te houden, bij den Raedt, niet anders hebbende cunnen vernemen als dat beyde vrije ende libre persoonen waren, welke met niemandt ter werelt, volgens haerluyden eygen verclaringe onder presentatie van eede gedaen, yetwes dien aengaende uytstaende hadden, verstaen dese luyden haer billick versoek te consenteren, mitsgaders ten dien fine, ende om redenen voorsz., op morgen na 't eyndigen des sermoens haer eerste affcundinge te laten doen, en alsoo vervolgens van dage tot dage tot de derde incluys, om alsdan na de laetste affroepinge op Dincxdagh toecomende, door den predicant Godefridus van Akendam aen lant gepredikt sullende worden, de solemnisatie voor alle den volke wettelijk te laten geschieden en met de trouw publijkelijk voort te varen.
Aldus gedaen en geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage en jare als boven.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Cornelis Veldemuys
Melchior Hauwaert
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Hendrick Lacus, secretaris.’

Sondagh, 21 <*dito*>, heel moy weer. Sijn vandage drie Hottentoos gesonden met dit onderstaende brieffken:

‘Aen d' opperhoofden van 't onbekende schip in de Saldanha-bay:
Alsoo de geruchten uyt Hottentoos lopen, dat aldaer in de bay een schip soude

leggen, soo hebben wij dese drie Hottentoos, genaemt Claes Das, Jan Eraso en+ Bisenté, met dit brieffken affgesonden, waermede wij dan van Ul. behoorlijk +26 bescheyt sullen verwachten, met hope Ul. ondertusschen ook haer best sullen doen om herwaerts op te comen, soo 't d' indispositien van 't volq off andersints niet en comt te verhinderen, van welq een <en> ander ons per dese booden de weet doende, sullen Ul. hiermede, etc.

In 't fort de Goede Hope, den 21en Augusti 1661.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck.'

'Vult dese drie Hottentoos elq haer knapsak vol broot en geeft elq ½ vaem tabacq met een hachjen[1.] kaes boven het tractement dat se moeten gedaen worden van eten en drinken dewijle aen boort sijn, en laet se ten eersten wederom comen.'

22 *dito* liefflijk weer. Is 't schip de *Rijsende Son* sijn affscheyt gegeven ende deden des avonts die van 't eylant met vuyren seyn datter noch een schip de bay quam inseylen, 't welke den

23*en* <*dito*>, 's morgens stil weer sijnde, gesien wierd even om den hoek van de bay op de buytengronden te leggen, ende van 'twelke ook een vaertuygh aen lant quam met den schipper, genaemt Hendrik Pieterss. Springer, en de bouchouder, Abraham van de Woestijne, relaterende dat het was het schip de *Wassende Maen*, 11 April passado in compagnie van de *Rijsende Son*, etc., mede uyt Texel geseylt met 258 coppen, waervan 23 overleden ende de rest meest heel slegt aen 't scheurbuyk sijn, schoon aen St. Vincent 6 dagen geweest ende omtrent de 30 bocken tot ververssingh becomen en hun vaten met water gevult hadden, maer hebben stijff+ 5 weken omtrent de liny gesuckelt, dat hun reyse dus verlengt en 't volq soo scheurbuykigh heeft doen maken, waertoe de hier sijnde ververssinge, +26v met Godes hulpe, een goede remedie is, hebbende over 6 dagen voor de Saldanha-bay geweest, waeruyt de geruchten ontstaen sijn datter een groot schip in de bay lagh, ende waervan ons heden de vrije Saldanha-vaerders, gisteren met 14 halff amen traen vandaer gecomen, ook tijdinge gebracht hebben dat geen schip hadden vernomen, sulcx de besendingh door drie Hottentoos met een brieffken derwaerts gedaen wel tevergeeffs sal sijn, maer echter niet ondienstigh om deselve natie tot de overbrengingh van tijdingh te meer te gewennen door de rijkelijke betalinge die men haer daervan doet.

Nieuwe Maen, 24 <*dito*>, betogen lucht en redelijk stijve N.Westecoelte, contrarie sijnde voor de *Zon* om te vertrecken.

25 *dito*, 's morgens fray, liefflijk weer, en 't luchjen onder de variabelheyt eenighsints ook Z.Z.Oost wesende, is daermede 't schip de *Zon* al vroegh onder zeyl gegaen

1. Stukkie. Verkleinwoord van *hacht*, volgens WNT 'een afgesneden....stuk'. Franck-Van Wijk-Van Haeringen: *Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal*, gee alleen die bett. 'flinke jongen, waaghals, onbeschaamde vent' en sê: 'Oorsprong onzeker'. Brill het *hoeckjen*!

met 248 flucxe en wel ververste, gesonde coppen, maer alsoo de wint weder stijff uyt den Noort-Westen quam te coelen, cost hij niet wel buyten raeken.

Ondertusschen comt Sousoa den coningh ofte overste van de Chainouquas aen 't fort met 16 koebeesten en 22 schapen om te verreuylen, neffens 2 lustige, vetten hamels aen den Commandeur te vereeren, welk eerste ingereuylt en 't ander voor d' E. Compagnie ook aengenomen sijnde met goede tegen-vereeringe en liberale[+] tractementen, wel gerecompenseert is. [+]27

Den Commandeur Sousoa onder anderen vragende off hij nu eenigh monster van gout en witte steenen[1.], als ook ymandt van 't volq daer sulcx bij te vinden was (volgens sijne toeseggingh van anno passado) hadde medegebragt, antwoordde: Neen, omdat voor dese mael soo verde niet geweest was, maer alleen vooreerst getracht had weder een goet deel bestiael aff te haelen van soo nabij als hem mogelijk was, ende waerom nu wel met een cleyntje[2.] begoste, maer met d' aenstaende drooge tijt abondant genoegh vervolgen soude, dat[3.] namentlijk de koebeesten voor coralen en de schapen voor coper, tabacq en pijpen ingereuylt wort, waerdoor 2 koebeesten qualijk sooveel als een schaep comen te kosten, op 'twelke daerom niet gesien, maer sleghts getracht wort nae becomingh van veelheyt, gelijk men ook, gemerkt hebbende anno passado dat het wederterughsenden van het al te magere en out bestiael een stut in den handel ende wat affkerigheyt veroorsaecte, daerom niet goet vindt daer meer na te sien[4.], al soud men deselve voor de slaven gebruyken, alsoo 't ook wel soo goetcoop als 't robbenvleys comt te staen ende de gemelte natie te min ongenegentheyt causeren sal.

26 *dito*, 's morgens stijve Noort-Westewinden, die de *Zon* in de mont van de bay noch dede ten anker blijven.

[+] 27 *dito*, beter, dogh noch al vrij los weer, ende de wint uyt het Westen met regen en hagelvlagen wat na 't Suyen schietende, is de *Rijsende Zon* daermede, 't weer [+]27v onder de hant[5.] seer beterende, 's morgens tusschen 10 en 11 uyren onder seyl gegaen ende 's namiddags fray buyten in zee geraect. D' Almogende geleyde hem ter gedestineerde haven.

Heden quaemen ook noch eenige meer van des Chainouquas volq met 11 oud en jonge beesten en 5 schapen, die als vooren ingereuylt sijn ende 't volq, om aen te locken, wel onthaelt.

Wesende ook op dato wederom gecomen de drie uytgesonden Hottentoos met het brieffken na 't gemeende schip in de Saldanha-bay, en alhoewel die besendingh tevergeeffs is geweest, is haer hunne moeyte echter evenwel rijkelijk betaelt, om haer altijt graegh te houden.

Op dato sijn noch 20 uytgesochte soldaten van de *Jonge Prins* op de *Wassende Maen* overgeseth.

1. d.w.s. diamante.
2. 'n klein klompie.
3. Slordige oorgang!
4. *na te sien*, op te let nie.
5. *onder de hant*, intussen.

Sondagh, 28 <*dito*>, meest weer en wint als gister. Ende is naervolgende billjet[i] ter behoorlijke plaetse g'affigeert en overal alhier omtrent laten aenplacken, luydende als volgt:

'Den Commandeur en Raet, etc.

Alsoo langs soo meer vernomen wort uyt de geduyrige claghten ons telkens voortcomende van de luyden der hier aencomende ende passerende schepen, dat hare[+] goederen en lijwaten[1.], dewelke sij aen landt comen wassen ende op 't velt leggende te bleyken ende droogen, van dese lants brutale inwoonders[2.], ja selffs [+28] wel in hun bijwesen, ontnemen ende ontstelen, sonder 'tselve, ofte yets van dien, wederom te cunnen becomen, doordien se ten eersten daermede weghlopen en vermits hun raddigheyt niet te achterhaelen sijn; ende ook gemerct sulcx niet alleen bij voorsz. brutale ofte dese lants natie en[3.] souden worden geplaegt, ten ware bij eenige van de hier woonende Nederlantse inwoonders (de vrome buyten[4.]) daer wierde onder gespeelt[5.], die haer[6.] weten op te houden en voorsz. gestoole en genomen goederen voor seer geringe prijse aff te coopen, waerdoor die gemelte luyden, in plaetse van deselve brutale menschen volgens haer schuldige pligt met goede exempelen behoorden voor te gaen, van[7.] die ontneminge en affrovinge van voorsz. luyden haer goederen meer en meer opwecken en aenporren, ja soodanigh, dat deselve[8.] de luyden hare hoeden en mutsen van den hooffden derven affnemen en daermede deurlopen en, gelijk voorsz., aen de Nederlanders weten te vercoopen, waerinne seer nootsaekelijk dient versien, alsoo sulcx in soo een beginnende en opluykende colonie niet moet geleden[9.] worden - Soo is 't dat den Commandeur en Raedt van meer genoemde fortresse, ingesien hebbende de groote stout- en moetwilligheden van de voorsz. brutale <menschen> in 't stelen der gemelte goederen, als[10.] de vuyle, lelijke en schandelijke aenhoudinge der voorsz. natie door onse Nederlanders geschiedende en 't affcopen van de ontnomen ende gestoolen goederen, bij desen alle en een yegelijk wel expresselijk verbieden ende interdiceren[+] geenige goederen van de voorsz. natie altoos aen te nemen off te copen, [+28v] waervoor het ook soude mogen wesen, verstaende van goederen die men weet en sien can, dat bij haer genomen en gestoolen moeten sijn, alsoo sulcke bij haer in 't lant niet gemaect off gebracht en worde, op pene van dat d' overtreders van dien als praemdieven[11.] in 't openbaer aen den lijve sullen gestrafft en gecorrigeert worden. Ende ymandt soodanigh persoon wetende aen te wijsen, die alsulke praemdieverije sijn ophoudende en voorsz. natie haer gestoolen goet, gelijk voorsz., affcopen en daerin

1. Vroeër dikwels voorkomende sinkopee van *lijnwaten*, -*waden; lijn* is saamgetrek uit *lijnen*, ouer vorm van *linnen; waad* = *gewaad*.
2. *van dese lants brutale inwoonders:* vir hierdie gebruik van *van*, vgl. Afr.: *van die mense sê*....; d.w.s. die mense, sommige van die mense, sê....
3. Negatiewe partikel.
4. *de vrome buyten*, die goeie uitgesonderd.
5. *onder gespeelt*, vgl. WNT XIV, 2710: '*onder iets spelen*, er bedekt in werkzaam of aanwezig zijn'.
6. die 'brutale inwoonders' van die land.
7. Brill het *tot*, beskou dus *van* as 'n verskrywing.
8. die 'brutale menschen'.
9. verdra.
10. sowel as.
11. helers; van *pramen*, aanpor

voeden[1.], sal daervoor genieten een vereeringe off premie van 10 Realen van 8en en sijn naem verswegen worde, alsoo sulcx ten dienste en welstant van 't gemeen bevonden wort te behooren.

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hoope, den 27en Augusty 1661, mitsgaders gepronunchieert en g'affigeert den 28en daeraen volgende.

(Was geteykent:)

Jan van Riebeeck.'

29 *dito*, liefflijk, stil, dogh op den dagh wederom los weer als voren, is 't schip *Jonge Prins van Hoorn* sijn affscheyt gegeven, 'twelk den

30 *dito*, 's morgens met een Z.Z.Oost-luchjen en zeer fray weer t' zeyl en ook t' eenemael buyten in zee raekten. D' Almogende wil hem vorders spoedigh en[+] behouden laten varen. [+]29

Soo is ook Compagnie's seylvaertuygh, het *Muskytjen*, heden met een van de vrije Saldanha-vaerders mede nae de Saldanha-bay gevaren om vandaer een ladinge ingesouten robbenvleys (op voorraedt leggende) voor de slaven te haelen.

Ultimo dito, 's morgens liefflijk, droogh, dogh soo couden weer als off het gevrosen off gerijpt[2.] hadde.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 662-664. K.A.
(b) In die *Daghregister* word, ná *verleende*, die woord *erff* weggelaat. Dit kom egter in die originele resolusie voor. Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 662. K.A.
(c) Die *flabbe* is 'n ou munt van Groningen ter waarde van vier stuivers. Sien afbeelding daarvan in Cau: *Groot Placaet-Boeck*, I, kolom 2871.
(d) Afbeeldings van hierdie stuivers is te vinde in Cau: *Groot Placaet-Boeck*, I, kolom 2873. Die sewe pyltjies, verteenwoordigend van die sewe provinsies van die Verenigde Nederlande, kan duidelik hierop geslien word.
(e) Genoem *beesem-stuyvertjes* omdat die sewe pyltjies, saam gebonde op die munt, baie na 'n besem gelyk het. Vir 'n beskrywing van die munte, wat in die gebiede van die Nederlandse Oos-Indiese Kompanjie in gebruik was, sien De Graaff en Stibbe: *Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië*, II (*Muntwezen*), pp. 793-811.
(f) Ds. Van Akendam is deur die Classis van Hoorn na Oos-Indië gestuur. Op 14 September 1661 het hy in die Ooste gearriveer, waar hy eers op Amboina en later op Ternate gearbei het. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, p. 9.
(g) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 665-666. K.A.
(h) Miskien Termaar in Limburg; of Ter Meere in Seeland; of Maarn in Utrecht.
i Vgl. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 68-69.

September anno 1661

[+] *Adij*, *primo dito*, stil weer met betrocken lucht en variable luchjens.

2 *dito*, hard weer uytten Westen met regenbuyen. Wierd van 't wachthuys [+]29v Kijkuyt, op 't strant staende, seyn gedaen datter een schip onder de wal gesien wierdt, 'twelk des voormiddags wel ter rheede arriveerde, en d' opperhooffden van dien aen lant comende, rapporteerden dat het was het schip de *Parel*, van

1. aanhelp.
2. Hier dus die gewone Afr. woord *ryp*. Dit is nie duidelik of V.R. met *gerijpt* iets anders, byv. iets minder straf, as *gevrosen* bedoel nie, dan wel of die twee woorde dieselfde beteken.

Amsterdam den 23en April passado uyt 't Vlie geseylt, in compagnie van de *Princes Royael* en 't galjot de *Nachtegael* (voor dese plaetse gedestineert) op hebbende gehadt 323 gegagieerde coppen, daeronder den schipper Robbert Ram ende den ondercoopman Pieter van Leeuwen, sijnde van de *Princes Royael* en 't *Nachtegaeltje* in de Noortzee door hard weer affgeraect ende nergens onderwegen aengeweest, maer seer geluckigh door de liny geraekt en nu eenige dagen herwaerts omtrent de Caep harde winden gehadt, ende onderwegen van siekte en anders verloren 17 persoonen, hebbende noch wel omtrent 120 sieken van scheurbuyk gaende en staende[3], en daervan maer 30 te coy lagen, sijnde gister omtrent Dassen-eylant vervallen geweest, vanwaer het naer de Caep overgeleyt, heden morgen door 't harde weer, den heelen verleden

3. *gaende en staende*, te siek om te loop en nie siek genoeg om te lê nie.

nacht gehadt, sijn voorstenge overboort geraect was, sonder yets notabels meer op de reyse voorgevallen te sijn.

Ende is heden de huysvrouwe van den vrijburger Jan Martens. de Wacht van een jonge zoon in de kraem gevallen.

3 *dito*, stijve Noort-Westecoelte met betrocken lucht, dogh redelijk droogh weer,[+] sijn d' opperhooffden van 't schip de *Wassende Maen* hun ververssinge voor de reys aen boort gebracht, hebbende affscheyt gegeven om ten eersten, de wint dienende, t' seyl te gaen. [+30]

Tegen den avont retourneerden 't seylsloepje, 't *Muskytje*, weder hier met raport dat eergister, beneffens de vrije Saldanha-vaerders vaertuygh, op den 30en Augusti verleden van hier geseylt, omtrent de Saldanha-bay was gecomen ende vermits de stilte niet binnen conde raken, dogh tegen den avont de wint seer vehement hard uyt den Westen opcoelende, genootsaect sijn geweest herwaerts te keeren, welk weer des nachts veel harder aennam, dat haer van den anderen hadden doen verspreyden en voorsz. *Muskytje* op een lager wal besette, van dewelke sij 't noch ter naeuwer noot met cleyn seyl hadden affgehaelt, de mast aen stuk geslagen, eenige schade geleden hadde, maer 's anderdaegs, de wint ruymende en hun compagnon niet vernemende, hadden hun cours na dese bay geset, alwaer se heden noch, Godloff, behouden aengecomen sijn, hopende[1.] dat het ander mede noch behouden aen 't Dassen-eylandt off in de Saldanha-bay sonder schade sal aengelandt wesen.

Ende brachten heden die van 't schip de *Parel* hare sieken, sijnde over de 100, aen lant om onder een tent, vermits hier in 't siekenhuys voor sooveel persoonen geen plaets genoegh was, te beter weder op de been te helpen en reconvaliseren,[+] waertoe de behoorlijke ordre tot refrissingh[2.] van deselve gestelt wierd. [+30v]

Sondagh, *den* 4*en <dito>*, 's morgens claer sonneschijn-weer met een redelijk stijve Zuyt-Oostelijke wint, waermede al heel vroegh 't schip de *Wassende Maen* is onder seyl en fray de bay uyt in zee geraect. D' Almogende verleene hem vorders een voorspoedige en behouden reyse.

Ende sijn den verleden nacht noch drie persoonen van de sieken van 't schip de *Parel* overleden.

5 *dito*, 's morgens moy, stil, liefflijk en warm weer, dogh op den middagh harde Z.Z.Oostewinden aen d' oversijde van de bay, waermede 't seylsloepje, 't *Muskytje*, van sijn geleden rampen in 't verleden harde weer gecregen, weder gerepareert wesende, na de Saldanha-bay, ten eynde als voor dato, is t' seyl gegaen en met eenen g'ordonneert 't Robben-eylant aen te doen om te vernemen na d' oorsake waerom sijluyden verleden nacht gevuyrt hadden.

Ende wiert in de clooff bij de uytleggende wachters seyn gedaen datter een schip onder de wal gesien wierd, en deselve, 's avonts thuyscomende, ook sulcx gerappor-

1. Verandering van onderwerp: *(wij) hopende*.
2. Vgl. Fr. *rafraichir*. Weer vlg. bls.

teert, dat het Westwaerts van de Leeuwenkop was en sij niet anders sien conde off was redelijk groot, dat vermits de harde Z.Zuyt-Oostewint van desen avont niet wel sal cunnen op de rhee seylen.

+ Sijnde heden een matroos van 't schip 't *Huys te Swieten*, hier siek verbleven, overleden, genaempt Jan Teuniss. van Muyden. +31

6 *dito*, 's morgens liefflijk, stil weer, was het vooraengetogen schip voor daegh al ter rheede g'arriveert, sijnde <'t> schip de *Princes Royael*, in compagnie van 't schip de *Parel* en 't galjot 't *Nachtegaeltje* uyt 't Vlie gelopen den 23en April verleden met 340 coppen, waervan onderwegen van siekte gestorven en verongeluct waren 35 persoonen, sijnde den schipper, genaempt Marten Doedess. en ondercoopman Cornelis Bartelss[(a)]. van Marsere, als ook de rest van 't scheepsvolk noch redelijk wel gedisponeert, behalven omtrent de 20, die wat van 't scheurbuyk gequelt sijn en 5 à 6 heel swak te coy lagen, hebbende nergens aengeweest, noch ook 'tsedert dat van de *Parel* en 't *Nachtegaeltje* in de Noortzee door hard weer affgeraekt en sij[1], als ook de *Parel*, benoorden Schotlandt omgeseylt sijnde, geen schepen versproken noch yets aenmerkenswaerdigh meer vernomen, maer onder de liny van stilte en contrarie winden wel drie weken leggen suckelen, dogh vandaer met redelijke spoet herwaerts gecomen sijnde, ten eersten de ververssinge van moes en aertvruchten, als ook vers vleys, tot ververssingh en refrissingh der scheurbuykige claergemaekt en aen boort gesonden.

's Namiddags, de wint wat hard uytter zee opcoelende, quam daermede wederom[+] 't *Muskytje*, gisteren na de Saldanha-bay affgesonden, maer door contrarie wind +31v sijn reys niet hebbende cunnen volbrengen, had 't Robben-eylandt aengedaen en vernomen waerom voorleden Sondaghavondt gevuyrt had, 'twelk geschiet was om seeker sieke slavin, die sij mede hier gesonden hebben, dogh is voorsz. seylsloepje weder gelast met d' eerste goede wint derwaerts te seylen en met eenen 't Robbeneylant aen te lopen en aldaer 't onderstaende brieffken t' overhandigen, geschreven aen Jan Sacharias:

‘Wij verwonderen ons seer, dat Ul. tegen onse ordre 't vaertuygh weder terughsent, en schoon genomen[2.] de wint al contrary geweest is, soo souden sij emmers aldaer hebben cunnen wachten, boven 'twelke Ul. noch gaet[3.] des nachts vuyren en dat om een slavin, daer je[4.] noyt terdegen hebt opgepast wanneer der schepen de bay incomen, gelijk daervan noch een vers exempel hebben van voorleden nacht doen de *Princes Royael* is binnen comen seylen, die geen vuyr hebben cunnen sien, ja, selffs den quartiermeester, Jan Peguyn[5.], getuygt sulcx mede, datter verleden nacht niet gevuyrt is, want hij den gehelen nacht rontom het eylandt leggen drijven heeft,

1 Sic. *En sij* i.p.v. *sijn*. Die negatiewe *en* miskien onder invloed van voorafgaande *nergens* en *noch*.
2. *schoon genomen*, hoewel aangeneem (dat).
3. Let op die funksie van *gaet*!
4. Hierdie *je* is opvallend, veral naas die gebruiklike *U* en *Ul.* in die brief, afgewissel met 'n enkele *gij*.
5. Seker 'n bynaam.

om 'twelke wij sullen genootsaekt wesen een ander in u plaets te senden, dogh waerschouwen u noch voor de laeste mael, datter beter moet opgepast worden off souden Ul., voor elk versuym, dat gij daerin comt te plegen, een maent gagie affcorten <en> op u reekeninge doen stellen en daerenboven noch doen aenspreeken[1]. De slavin sullen wij hier houden en laten cureren, dogh can geen ander in de plaets gesonden worden, maer moet Ul. hun ginder soo lange behelpen tot sij genesen is, als wanneer se Ul. weder toegesonden sal worden.

't Vaertuygh uyt de bay (sijn reys volbracht hebbende) terughcomende en[+] 't Robben-eylant aendoende, sal Ul. Otto Janss. mede herwaerts laten comen, dat hem toegestaen wort, en met eenen, soo in de boot plaets is, mede senden een van de alderbeste en vetste burgen[2]. En past beter op 't vuyren. [+32]

In 't fort de Goede Hope, den 6en September 1661.

(Was geteykent:)[3]

7 *dito*, *dijsigh*, regenachtigh, stil weer, dogh tegen den middagh onder de variabelheyt der winden 't luchjen somtijts wat van den Z.Z.Oosten hebbende, is daermede voor de derde reyse, ten fine als voor dato, na de Saldanha-bay onder seyl gegaen 't seylsloepje de *Muskyt*.

Ende soo wierd ook door den vrijborger Frans Gerritss. van den Uythoorn[(b)] aengedient dat sijn knegt, genaemt Jan Quever van Stammerbergh[(c)], voorleden nacht was comen te overlijden.

Ende is men heden en ook gister in Compagnie's thuynen doende geweest om alle Hollantse vruchtboomen te verplanten[4] en voornamentlijk met 't enten van quee op de Vaderlantse en Caepse doorn[5], welke van goeden thier schijnen, als ook de lemoen-boomen, waervan eenige meer als voorleden jaere hun bloeysel beginnen te laten sien en vrucht beloven, dat mettertijt bij aengroey van vruchten seer schoone ververssinge voor de passerende schepen sullen geven.

Volle maen, 8 <*dito*>, 's morgens betogen lucht en Noort-Westluchjen, dat op den dagh vrij harde begond op en de bay in te blasen, dogh tegen den avond, vermits wat begond te regenen, weder stil wierd ende den[+]

9*en* <*dito*>, de wint al weder uytter zee met seer harde regenvlagen. [+32v]

10 <*dito*>, moy, liefflijk, claer sonneschijn-, dogh redelijk cout weer en westelijke luchjens, wierd 's namiddags van Gonnomoa's volk 3 schapen aengebracht, die haer voor coper en taback affgehandelt sijn, en wisten sij ook te seggen, dat denselven[6] haren heer over eenige dagen met partije beesten selver meende aen 't fort te comen. Wat daervan comen sal, wil den tijt ons wijser maeken. Altoos worden se daerom wel getracteert, op hope dat se wat meer souden affbrengen om te verhandelen.

1. in regte aanspreek, 'n eis teen instel.
2. In sy brief aan Otto Jansz. o.d. 25/9/1660 gebruik V.R. die vorm *bargen*.
3. Handtekening ontbreek in hs.
4. uitplant?
5. 'hagedoorn'? 'meidoorn'? Wat sou onder *Caepse doorn* verstaan moet word?
6. Genitief.

Sondagh, *den* 11*en* <*dito*>, claer sonneschijn- en warm weer, doch 't luchjen uytten Westen.

12 *dito*, betogen lucht en redelijk stijve Noordewint, die tegen den middagh in een harde Noort-Westwint veranderde, comende daermede weder alhier aen te landen ons vaertuygh, 't *Muskytje*, dat volgens 't rapport van den quartiermeester tot tweemaelen onder 't Dassen-eylant was geweest, maer telkens door de haestige en stijve opcomende Noordewinden terugge heeft moeten wijken, en sulcx al weder een verlore tochjen gedaen heeft.

+ Ende worde ook des namiddags d' opperhooffden van 't schip de *Parel*, nadat alvoren visite over haer aen lant gebrachte sieken gedaen was (van dewelke +33
maer 5 bevonden wierd hier te moeten verblijven) affscheyt gegeven om ten eersten, de wint dienende, naer Batavia te seylen, tot dien eynde g'intregeert de brieven ende annexe pampieren gedirigeert aen Haer Ed. aldaer(d). Godt de Heere wil haer leysman1. wesen en een voorspoedige en behouden reyse verleenen.

Nemende de wint seer harde tegen den avondt aen, waerdoor de boots van de schepen *Parel*, de ververssinge voor de reys ingenomen hebbende, en van de *Princes*, vol water leggende, niet hebben cunnen aen boort geraken maer aen lant moeten blijven leggen wachten naer beter weer.

Sijnde ook verleden nacht op de hoffstede2. van d' heer Commandeur Riebeek, genaempt den Uytwijk3., een van de bijhuysen tot de gront toe affgebrant. Hoedanigh 'tselve, vermits de weyffelachtige rapporten, toegecomen was, is onseeker; altoos wort vastelijk gepresumeert dat het door onvoorsichticheyt van de luyden daerop woonende soude bijgecomen wesen.

13 *dito*, idem onstuymigh en regenachtigh weer uytten Noort-Westen, tot belet van 't schip de *Parel's* vertrek, maer begost des namiddags wat beter off handsamer weer te worden, dat de boots van de schepen noch aff en aen boort conde varen.

Sijnde ook heden een soldaet van 't schip 't *Huys te Swieten*, genaempt Joost van+ Eertvelt2., van Gent, hier aen lant siek verbleven, in den Heere gerust.

14 *dito*, idem weer en wint, tot belet van 'tselve schips vertrek als gister. +33v

15 <*dito*>, redelijk goet weer en wint noordelijk, tot belet als vooren, sijn d' opperhooffden van 't schip de *Princes Royael* affscheyt <gegeven> om hun reyse met de eerste goede wint naer Batavia te vervolgen en ten dien fine ook de brieven en pampieren aen Haer Ed. den Gouverneur-Generael en Raden van India gedirigeert ter handt gestelt(e). Godt de Heere wil haer salvo ter gedestineerde haven laten aencomen.

16 *dito*, regenachtigh weer en wint, tot belet als vooren.

17 <*dito*>, 's morgens moy weer en 't luchjen wat oostelijk, waren daermede al voor dagh de bovengenoemde schepen *Parel* en *Princes Royael* onder seyl en de bay uyt in zee geraekt. D' Almogende verlene hun een behouden reyse.

1. Geassimileer uit *leydsman*.
2. Deftige Hollandse naam vir Afr. *plaas*.
3. By Brill hier: *Uytkijk*.
2. Deftige Hollandse naam vir Afr. *plaas*.

Sondagh, 18 <*dito*>, fray, warm sonneschijn-weer, en 't luchjen des naernoens van den Z.Z.Oosten beginnende te coelen, gingh daermede weder naer de Saldanhabay onderseyl 't seylsloepje 't *Muskytje*, volladen wesende met branthout voor het Robben-eylandt, om te vuyren alsser 's nachts schepen de bay willen inseylen, volgens d' ordre rede gestelt, etc., gaende met eenen den vrij Saldanha-vaerder, Thomas Muller, mede om te sien en vernemen hoe 't met henluyden[1.] vaertuygh in[+] 't laeste harde weer, beneffens t' onse geweest sijnde, gelegen is. [+]34

19 *dito*, heel schoon, liefflijk en warm weer, des voormiddags 't luchjen uytter zee. Is de huysvrouw van den vrij steenbacker, Wouter Mostaert, van een jonge dochter verlost en in 't kinderbedde comen te geleggen[2.].

En 's namiddags 't luchjen vrij stijff aen d'oversijde van de bay uytten Z.Z.Oosten, dat in dese tijden van 't jaer soo altemets aen die cant ordinair tegen den avondt al begint te verthoonen, is alhier in 't siekenhuys een van de sieken, van 't schip de *Parel* verbleven, genaemt Wiggert Saackes van Leeuwarden, soldaet, comen te overlijden.

20 <*dito*>, mistigh en nat, nevelachtigh, dogh op den middagh claer weer met een redelijk stijff luchjen uytten Noort-Westen. Ende is tot dato, wat moeyten en debvoiren daeromme met soeken door Duytsen[3.] en Hottentoos ook gedaen en aengewent, noch niet cunnen opgevonden ofte tevoorschijn gecomen is seeker persoon van 't schip de *Princes Royael*, door siekte aen landt verbleven, sijnde genaempt Christiaen Pieterss. van Sunderborgh, soldaet, welke den voorleden Vrijdagh 's morgens heel vroegh, sooals de reveillje[4.] geslagen wierd, uyt het siekenhuys gegaen en 'tsedert als vooren niet weder gesien ofte vernomnen, sulcx wel te presumere en te geloven is dat, vermits sijn inpotentheyt niet langer hebbende cunnen voortcomen, yetwers sal blijven leggen wesen en van eenigh wilt gediert hieromtrent[+] altemets al eenige houdende, gevonden en soo om hals geraect, verscheurt en versleypt[5.] sijn. [+]34v

21 *en* 22 <*dito*>, claer, helder sonneschijn-, dogh redelijk cout weer en 't luchjen moy stijff uytten Z.Z.Oosten.

Nieuwe maen, 23*en* <*dito*>, schoon, liefflijk en warm, stil weer, quamen eenige affgesondene uyt des Chainouquas negerije, medebrengende 11 redelijke groote ende kleyne beestjens en 36 stucx schapen, met versoek uyt haren heere en oversten Sousoas naem aen den Commandeur, dat denselven hem met haer wat tabacq, etc., gelieffden mede te senden, 'twelk naer gedaene handelinge der voorss. beesten en schapen, die[6.] voor cooper en de beesten voor coralen en tabacq ingereuylt wierden,

1. Genitief! Ons sou verwag het *haerluyder*.
2. Eintlik: *geliggen*, verouderde vorm, in die 17de eeu veral nog gebruik in die betekenis: in die kraambed te lê kom (WNT IV, 1160).
3. Nederlanders.
4. weksein.
5. weggesleep. Mndl. *sleepen*, *sleipen* wissel af met *slepen*. Mndl. *slepen* (ablautend met *slijpen*) en *sleepen* (kousatief by *slijpen*) is etimologies afwykende vorme. Brill het *verslint*!
6. nl. die skape.

beneffens wat goet tractement aen de affgesondene gedaen sijnde, claergemaekt en voorsz. heere ook toegesonden is, op hoope en om denselven meer en meer te animeren tot affbrengingh van bestiael.

Sijnde ook heden een van Compagnie's Guineese slaven comen te overlijden tot groote schade, alsoo deselve seer beginnen in de handt te comen[1.] en soo goet als eenige Duytse in de thuynen sijn.

24 *dito*, betrocken lucht en guyr, cout, regenachtigh weer met redelijk stijve Noort-Westewinden.

Sondagh, 25 <*dito*>, redelijk goet weer en variable luchjens. Wierde wederom van Chainouquas volq 17 beesten ende 9 schapen aen 't fort gebracht, die ook voor[+] coper, coralen en tabacq ingereuylt sijn geworden, dogh wisten sijluyden te [+35] seggen, dat haren oversten Sousoa, meermalen genoemt, en eenige van sijne voornaemste groote, siek en niet wel te pas waren, soude anders selffs in persoon, volgens sijne voor dese gedaene belofften met grooter quantité bestiael om te verhandelen affgecomen hebben.

Sijnde ook des naermiddags door eenige van onse beeste- en schapewachters weder opgevonden den voor dato weghgelopen persoon Cristiaen Pieterss. van Sunderborgh, hebbende denselven als nu thien etmael, soo gemeent wordt, sonder eten in 't velt gelegen, wonder sijnde dat, vermits de grooten regen des daegs gevallen en de coude des nachts geleden, als[2.] de perykelen van 't wilde gedierte onderworpen geweest, noch in 't leven gebleven en terecht gecomen is.

Soo worde ook gerapporteert, datter een schip westwaerts van de Leeuw[3.] noch heel verde in zee gesien was, dat vermits de slappe en sachte winden niet wel coste van avondt binnen comen, dogh den -

26*en* <*dito*>, 's morgens al voor dagh op de rhee geset[4.] lagh, sijnde van de nacht op 't vuyr van 't Robbeneylandt soo verde binnen geseylt, en d' opperhooffden van dien, aen lant comende, rapporteerden dat het was *Klaverskerke*, 't fluytschip van de Camer Zeelant, den 13en May uyt de Wielingen in zee gelopen met 94[+] gegagieerde coppen, daeronder den schipper Jacob de Bruyne en bouchouder [+35v] Jan de Loper, sijnde onderwegen 3 man van siecte overleden en een overboort geraekt, de rest vrij wat scheurbuykigh, achterom geseylt met quaet weer en van primo tot 6 July St. Vincent aengeweest, daer water en branthout gehaelt en ook wat bocken gecregen hadde.

27 *dito*, redelijk goet weer en 't luchjen variabel. Sijn heden 11 schapen van de Saldanhars ofte Cochoquas gereuylt.

28 *dito*, idem, sijnder van 't selve volq weder 11 schapen gereuylt.

29 *en* 30, *off ultimo*, *dito*, al cout, betrocken weer en westelijke luchjens.

Eindnoten:

(a) Nie duidelik watter plek dit is nie: miskien Merserum in Suid-Swede; of Marselesche in Suid-Holland; of Maarsen by Utrecht.
(b) Dorp in Noord-Holland.
(c) Miskien een van die volgende: Stammeregg in Stiermarke, Hammelburg in Beiere, of Stammerdyk by Weesp.

1. *in de handt te comen*, handig te word.
2. sowel as.
3. Familiare verkorting van *Leeuwkop*.
4. geanker.

(d) Die gebruiklike afskrifte van hierdie dokumente is nie onder die reeks *Uitgaande Brieven* in die Kaapse Argief terug te vind nie.
(e) Ook nie terug te vind nie.

October anno 1661

Adij, *primo dito*, betoge, soele, stille lucht.[+]

Sondagh, *den* 2 *dito*, nat, onstuymigh weer en de wint van den N.W., waermede [+]36
Compagnie's seylvaertuygh, 't *Muskytjen*, en der vrije luyden vaertuygh, de *Peguyn* (in 't verleden[1.] harde weer noch behouden sijnde gebleven) geladen met vis en traen, als ook partije ingesouten robbevleys voor de slaven, uyt de Saldanha-bay wederom quamen.

Ende waren ook eenige weynige van Chainouquas volq aen 't fort geweest met 8 koeyen, 11 ossjes en 2 kalffjes, beneffens 12 schapen, die haer, namentlijk de koebeesten, voor coralen, en de schapen (wel 2 à 3 mael soo duyr als 't groot bestiael) voor coper, om de meerder waerde als de coralen en tabacq, affgehandelt wierden.

3 *dito*, wat sachter, dogh evenwel nat, betrocken weer als gister. Sijn d' opperhooffden van de fluyt *Klaverskerken* haer affscheyt gegeven om met den eersten goeden wint die Godt sal verleenen t' seyl te gaen, en wijders g'intregeert de brieven en pampieren gedirigeert aen Haer Ed. tot Batavia[(a)], daer hun d' Almogende behouden wil geleyden.

4 *dito*, Noort-Westecoelte, contrarie voor de gemelte fluyt.

5 *dito*, helder weer, en den Z.Z.Oostewindt wat beginnende deur te blasen, is dito fluyt daermede 's middags t' seyl gegaen en fray t' zee geraect, sijnde wijders[+] op dato bij den Raedt genomen navolgende resolutie: [+]36v

'Woonsdagh, den 5en October 1661[(b)]:

Alsoo den vrij houtsager, Leendert Corneliss. van Zevenhuyse, anno passado gecoren tot borgerraedt, in plaetse van de vrije luyden met alle eerlijke en stichtelijke exempelen voor te gaen, sigh dagelijcx en langs soo meer gedebaucheert aenstelt[2.] met drinken, clinken[3.], vechten, smijten en leelijk spreeken, etc., tot disrespect niet alleen van sijn eygen persoon en soo aensienlijk ampt, maer ook tot verdovinge van de luyster des Raedts, in dewelke over vrije luyden messusen[4.] yets te doen wesende, sijn sitplaets en stem heeft gehadt om te helpen sensuren[5.], etc. - Soo is, om die en verscheyde andere redenen meer, als tot conservatie van des Raets respect ende luyster, etc., goetgevonden denselven niet langer in den Raedt te admitteren, maer van voorsz. sijn borgerraetsampt te dechargeren, en uyt het dubbel getal, bij de gecommitteerde borgers daertegen opgebracht, in sijn plaetse te verkiesen den vrijborger en out-borgerraedt, Hendrik Boom van Amsterdam.

1. onlangse.
2. gedra.
3. *drinken* en *klinken* was in die ouere taal 'n gebruiklike kombinasie.
4. wangedraginge.
5. sensuur uitoefen. Teenswoordig gewoonlik *censureren*.

Aldus gedaen en geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage en jaere als boven.
(Was geteykent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Hendrik Lacus, secretaris.'

+ 6 *dito*, 's morgens noch al drooge, stijve Z.Z.Oostewinden tot 's middags, begond 't stil te worden. +37

7 *dito*, alsoo blijvende.

Volle maen, 8 *dito*, idem fray, bequaem, stil weer. En hebben navolgende persoonen ondertrouw gedaen, conform de resolutie daerover genomen en hier onder g'insereert.

'Saterdagh, den 8en October 1661(c):

Frans Gerritsz. van den Uythoorn, jongman out 27 jaren, vrije lantbouwer, sigh in trouwbelofte hebbende begeven met Neeltjen Jacobs van Rosendael, jonge dochter, out 22 jaren, ende dies[1.] den bruydegom geadsisteert met[2.] Jacob Cloeten van Ceulen en Jacob Pieterss. van Caspeltermare[3.], beyde mede vrije lantbouwers, ende de bruyt met haer[2.] vader Jacob van Rosendael, baes-hovenier van Compagnie's thuyn, neffens haer schoonmoeder Barbara Geens, in Rade verschenen, versoekende omme metten anderen in den H. echten staet bevestigt, mitsgaders ten dien eynde vergunt te mogen worden haer eerste gebodt Sondagh naestcomende na 't sermoen aff te laten cundigen - Soo is bij den Raedt, niet anders hebbende cunnen vernemen als dat beyde lyber en vrije persoonen waren, welke met niemant ter werelt, soowel volgens d' eygen verclaringen van henluyden als ook der gemelte ouders en adsistanten[4.], onder presentatie van eede, yetwes dienaengaende uytstaende hadden, goetgevonden deselve luyden haer billick versoek te concenteren, mitsgaders ten dien fyne aencomende Sondagh na 't eyndigen des Christelijke sermoens haere+ eerste affcundinge te laten doen, ende alsoo vervolgens tot de derde incluys, omme alsdan, na de laeste affroepinge, +37v de solemnisatie wettelijk te laten geschieden ende met de trouw publykelijk voort te varen.

Aldus gedaen en geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage en jare als boven.
(Was geteykent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Hendrik Lacus, secretaris.'

1. om hierdie rede, in hierdie geval.
2. deur.
3. Fol. 25 hiervóór *Jan* Pieters. Die naam *Caspel ter Mare* kom by Ter Laan: *Aardrijkskundig Woordenboek van Nederland* nie voor nie.
2. deur.
4. Sic; getuies.

Sondagh, 9 *dito*, fray, liefflijk, stil weer.

10 <*dito*>, Noort-Westecoelte met grau betrocke, vochte lugt ende weynigh regen altemet[1]. Sijn heden van de Cochoquas ofte Saldanhars gehandelt 2 koeyen en een kalff voor coper, coralen en taback, mitsgaders 5 schapen voor tabacq alleen.

11 *en* 12 *dito*, goet weer met variable luchjens tot in de voornacht, begont wat stijff te wayen uytten Z.Z.Oosten. (Nota: De somerse harde Ooste-winden beginnen die[2] veel tot April te wayen.)

13 *dito*, 's morgens noch al aenhoudende, sijn de volgende luyden na de Donderdaegse predicatie voor den Raedt getrouwt, conform de resolutie van bevestinge hieronder g'insereert:

'Donderdagh, den 13en October 1661[(d)]:[+]

Na 't eyndigen des sermoens desen voormiddagh sonder eenige de minste verhinderinge volgens Cristelijk gebruyk de derde affroepinge sijnde gepasseert van de ondertroude persoonen Frans Gerritsz. van den Uythoorn, vrij lantbouwer, jongman, ende Neeltjen Jacobss.[3] van Rosendael, jonge dochter, ende ons niet[4] voorgecomen wesende waerdoor deselve in haer voornemen souden cunnen ofte mogen werden geretardeert ofte beleth - Soo is bij den Raedt verstaen, achtervolgende resolutie van den 8en deses, de vordere solemnisatie van de trouw in den Naeme des Heeren te laten voortgaen en ten dien eynde ook goetgevonden, opdat alles wettelijk ende met goede ordre tot Godes meeste eere magh toegaen, de gemelte solemnisatie (alsoo geen predicant hebben) door den secretaris van onsen Raedt voor allen den volke in openen Raedtcamere te laten bedienen, gelijk sulcx op dato, na 't lesen des sermoens, in den Naeme des Heeren dan openbaer en wettelijk geschiet en g'effectueert is. [+]38

Aldus gedaen en geresolveert in 't fort de Goede Hope, datum als boven.
(Was geteykent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Hend. Lacus, secretaris.'

14 *en* 15 *dito*, liefflijk, bequaem weer. Sijn 'tsedert verleden Maendagh gehandelt, namentlijk

Van de Caepmans:[+]

[+]38v

4 jonge bulletjes en	}voor coper, coralen en tabacq, etc.
3 schapen	}voor coper, coralen en tabacq, etc.

Van de cleyne Chariguriquas:
7 schapen voor idem en gewoone tractementen.

1. af en toe.
2. Sic. Vir beginnende?
3. Mens sou verwag *Jacobsd.!*
4. niets.

Ende is gister overleden een vrij man, genaempt Barent Waender van Varik[(e)], ende heden in 't siekenhuys twee bootsgesellen, genaemt Claes Salomonss. van Amsterdam en Jan Willemss. van der Gouw, beyde jongst van de *Parel* en de *Princes Royael* hier siek aen landt verbleven.

't Begond tegen den nacht al weder hard uytten Z.Z.Oosten te wayen,

Sondagh, *den* 16*en* <*dito*>, 's morgens al aenhoudende, met heldre, drooge lucht.

17 *dito*, insgelijcx.

18 *en* 19 <*dito*>, stil weer. Heeft den Commandeur 't eerste na sijn siekte[1.] weder uytgeweest en in 't landt overal een visite gedaen, daer alles door den fiscael (de buyten- en meer ander saken ten principalen aenbevolen) wel waergenomen bevond, sooveel <hij> desen dagh heeft cunnen besightigen.

Heden is weder een van Compagnie's beste Gunese slaven, op den lantbouw fray gedresseert, overleden, en leggen der ook jegenwoordigh veele siek, hebbende de[+] vrije luyden eenige tijt herwaerts door sterffte in deselve ook al vrij schade geleden. [+]39

20 *dito*, idem weer. Is noch een van Compagnie's Gunese slaven, bij den geweldiger sijnde gestelt geweest, overleden.

21 *en* 22 *dito*, schoon weer. En sijn dese twee dagen overleden noch twee Gunese Compagnie's slavinnen, daeronder een van 't Robben-eylandt.

Sondagh, *Nieuw*[2.] *Maen*, 23*en* <*dito*>, 's morgens vochtige, betoge lucht en westelijke coelte.

24 *dito*, idem. En weder een slavinne van d' E. Compagnie overleden.

25 *dito*, liefflijk weer. Is den Commandeur weder buyten geweest de vordere saken besichtigen, die insgelijcx, als op den 19en genoteert, wel heeft bevonden, en aenwijsinge gedaen tot het wijder vervolgh ende onderhoudinge der saken, staende 't cooren al fray, waerover d' Almogende sijn zegen wil verlenen.

Ondertussen sijn der aen 't fort gereuylt 5 schapen voor coper ende tabacq van de Cochoquas, en drie dagen voorleden noch seven dito's.

26, 27, 28 *en* 29 <*dito*>, fray weer met variable luchjens. Sijn dese twee dagen 2 koebeesten en 5 schapen gehandelt van voorsz. volq. Ende van Compagnie's lantbouwers omtrent de schuyr geschooten een leeuw, onthoudende haer noch drie stucx[+] omtrent de lantbouwers, welke dagelijcx soo al wat schade onder derselver bestiael, dogh[3.] eenige hare ossen en eergister nacht een lantbouwer twee [+]39v schapen en een ander den hondt uyt sijn huys, de deur opstootende[4.], gehaelt hebbende, daertegen[5.] sijluyden met andere in de plaats, om de ploegh gaende te houden, van d' E. Compagnie weder sijn g'accommodeert.

Sondagh, *den* 30*en dito*, droogh en hard, windrigh weer van den Z.Z.Oosten.

1. Die 13de het V.R. nog 'n resolusie geteken. Hij was dus net 'n paar dae ongesteld.
2. Sic. Vgl. *Vol Maen*, bls. 405, noot 6.
3. Die teks lyk hier bedorwe. Daar het vermoedelik woorde uitgeval.
4. Blykbaar is dit 'n leeu, of leeus, wat die deur oopgestoot en die hond uit die boer se huis gehaal het.
5. in plaas waarvan.

Ultimo dito, idem. Is den ondercoopman, Roeloff de Man, met den fiscael, Abraham Gabbema, ende den sargeant, Everaerts, bij haer uytgeweest om 't volq onder voorsz. sargeants toesigt te repareren ende te versterken en[1.] de pega-pega in ordre te brengen, soodanigh het corts[2.] bij den Commandeur in voorss. persoonen haer presentie aengewesen ende goetgevonden was te doen, waertoe de vrije luyden met al haer wagens, om boomen toe te voeren, te hulp sijn genomen, verstaende voor een vereering aen deselve belooft, hoewel het tot stuttinge[3.] van het deurjagen door de Hottentoos (altijt te vresen) haerder soowel als Compagnie's beesten gedaen wort.

't Heeft 's nachts seer hard gewaeyt ende sijn in de crael achter 't fort twee leeuwen deur eenige oude paelen in de gracht, nu juyst om eenige reparatie droogh gestelt, deurgebrooken geweest en hebben een jongh ossjen ende een jongh calff vernielt en noch meer andere beesten schadeloos[4.] gemaeckt sonder dat men haer noch heeft[+] cunnen attrappeeren.

[+]40

Eindnoten:

(a) Nie terug te vind nie.
(b) Vgl. C. 1: *Res*., *Raad van Pol*., 1651-1663, p. 667. K.A.
(c) Ibid., pp. 668-669.
(d) Ibid., p. 670.
(e) 'n Dorp en gemeente in Gelderland.

November anno 1661

Adij, *primo dito*, 's morgens even harde Z.Z.Ooste-, schrale, droge winden.[+]

2 *dito*, idem. [+]40v

3 *dito*, stil tot naermiddags.

4 *dito*, is den fiscael, Abraham Gabbema, met de seylsloep, 't *Muskytjen*, de wint Z.Z.Oost sijnde, eens na 't Robben-eylant gesonden om de saken aldaer te besichtigen ende met eenen een vlaggespil[5.] op te rechten tot het secrete seyn, etc.

5 *dito*, weer ende wint meest van den Zuyt-Zuyt-Oosten als vooren. Is weder een van Compagnie's slaven overleden.

Sondagh, *Vol*[6.] *Maen*, 6*en* <*dito*>, 's morgens voor daegh is den fiscael voornoemt met een westelijk luchjen wederom gecomen, hebbende gemelte vlaggespil op den vuyrbergh opgerecht om het secrete seyn mede waer te nemen voor de retour- en andere Compagnie's schepen, naer Nieuwe Jaer hier aen te comen. Ende wijders alles wel gevonden. Item ook een trop verkens off twee in 't wilde sigh ernerende ende beter voortfockende als die bij 't huys aengehouden worden, tesamen al tot over de hondert weder aengegroeyt, tierende de schapen jegenwoordigh (136 stucx in aantal) ook wel, alsmede de conijnen, dogh cost men die weynigh sien, als hun in hare hoolen bij dagh onthoudende.

1. In die hs. staan *van*. Die passasie is korrup. K. is geskonde.
2. kort gelede, onlangs.
3. stopsetting.
4. *schadeloos gemaeckt*, beskadig, gekwes.
5. vlagpaal.
6. Vgl. bls. 404, noot 2.

7 *dito*, betrocken, westelijke lucht, die redelijk stijff deurbloes.

8 *dito*, idem, met regen. Is noch een van Compagnie's Gunese slavinnen overleden.

9 *dito*, noch al nat, los weer met stijve Noort-Westwinden. Is ook overleden eenen[+]

[+]41

Isaacq de Graeff van Leyden, adelborst, leggende noch al vrij eenige[1.] meer in 't siekenhuys, 'twelk dit saysoen vrij vol gebleven is en noch niet vermindert, vallende die opcomen al ten eersten weder in, sijnde onder de Hottentoos mede groote siekte en sterfte geweest, sulcx het schijnt een gemene plaegh te wesen die de vrije luyden al mede gevoelt hebben met het affsterven eeniger harer slaven al eer 't onder Compagnie's lijffeygenen noch gecomen, die jegenwoordigh veele siek worden ende seer cort[2.] sterven. Willen hopen God de Heere het haest wil gelieven te laten beteren.

Heden sijn 5 schapen gehandelt van Oedasoa ende Gonnomoa's volq voor coper ende tabacq.

10 *dito*, 's morgens noch al los weer en westelijke coelte. Is op dato bij den Raedt genomen navolgende <resolutie>:

'Donderdagh, den 10en November 1661[(a)]:

Nadien, vermits de drooge tijt, jegenwoordigh de wegen beginnen bequaem te worden om weder een lanttocht te cunnen doen na de Namaquas die anno passado opgevonden sijn, ende welkers coningh ende zoonen onse lantreysers alsdoen belooft hebben haer in dese maent op sekere plaetse, omtrent 60 à 70 mijlen van hier, te laten vinden, om vandaer met d' onse hier aen 't fort te comen - Soo is, om dat[+] werk na d' ordre onser Heeren Meesters, meer en meer op 't spoedighste nader te ondecken, goetgevonden met den aldereersten[3.] de tocht weder te ondernemen, [+]41v neffens een goede vereeringe aen voorsz. coningh en zoonen. Ende opdat alles met des te beter ordre uytgevoert en 't volq op de wegh overal onder te ordentlijker discipline gehouden mochte worden, is ook verstaen den sargeant, Pieter Everaert, hooft van de militie alhier, als opperhooft van de lantreysers te gebruyken, dewijle daertoe van selffs sijn dienst is aenbiedende ende voor desen d' E. Compagnie lange jaren in India gedient, ende hier den Raedt als een lith mede een goede wijle bijgewoont hebbende, door ervarentheyt en bewustingh[4.] van saeken vertrouwt wort alles na Compagnie's maximen beeter als een minder sal betrachten ende eer soeken in te leggen.

Ende vermits den onder-chirurgijn, Pieter Meerhoff, anno passado twee mael daer geweest, eens als tweede en 't laeste tochjen als hooft, en sigh alsdoen ook wel gequeten heeft, is geresolveert denselven als tweeden van den voorsz. sargeant weder te laten gaen, en uyt het comptoir[5.] den scribent, Cornelis de Cretser[(b)], als derde, om bij afflijvicheyt[6.] malcanderen in dese ordre als hooffden over den trop te succederen en door voorsz. Cretser opgeteykent te worden de voorvallende saken, overal conform de memorie haerluyden tot instructie mede te geven, beneffens navolgende persoonen, door gemelte sargeant de beste gecosen uyt die haer selffs hier toe ook hebben aengepresenteert, te weten:

1. *vrij eenige*, 'n hele paar.
2. spoedig, na 'n kort siekbed.
3. *met den aldereersten*, so spoedig as moontlik.
4. bekendheid, kennis. Hierdie afleiding in WNT nie vermeld nie.
5. kantoor (van die Kommandeur).
6. afsterwe.

Jan Dorhagen van Gronouw, adelborst,	}verleden jaer op deselve tocht mede uytgeweest.[+]

[+]42

Jan Baptist van Frankfort, adelborst,	}
Pelagius Weckerlijn van Cosnits, dito,	}
Pieter Roman van Schorsel, soldaet,	}
Lourens Janss. van Delft, dito,	}
Bartholomeus Rudolps. van 't Weert, adelborst,	}
Coenraet Schatman van Duynkerken, dito,	}
Jan Bartelsz. van Steenbergen, adelborst,	}
Hendrik Hagens. van Lochum[(c)], adelborst,	}

Jan Hendricxss. de Vries van Leeuwarden, dito voor sijn tour[1.] in 't Vaderlandt mede op verscheyde lanttochten geweest ende dies alle fray uytgelesen, couragieus volq wesende, die dan tot dese tocht, gelijk voorseyt, uyt eygen lust, selffs begerigh, onder gesach van den gemelten sargeant, Pieter Everaerts., sijn geadmitteert op de conditien ende belofften anno passado g'expresseert bij resolutie van den 10en November daerover genomen en hun jegenwoordigh weder voorgehouden.

Ende alsoo onse Heeren Majores bij Haer Ed. missive, gelijk vóór aengeroert, noch al blijven ordonneren de saken te landewaert in sooveel mogelijk vorder te doen ontdecken - Soo is, na goede deliberatie en uyt consideratie van de goede vruntschappen die dese lants volkeren met ons seer fray blijven onderhouden, waerdoor 't overal veylich voor deselve te reysen sal sijn, goetgevonden dese notable lantreyse niet te vertragen, maer ten eersten sijn voortgank te laten nemen, mitsgaders gemelte sargeant t' accommoderen met 6 van de bequaemste draeghossen om hare provisien ende coopmanschappen te dragen.

Is mede verstaen de ondergenoemde persoonen met navolgende verbeteringe te[+] beneficeren, om redenen in d' onderstaende actens hun daervan verleendt, g'expresseert: [+]42v

Cristiaen Cristiaenss. van Vleckeren[(d)], hier te lande gecomen met schip *Arnhem*, den 22en Maert anno 1659, voor bootsman à 8 gl. per maent, welke sedert dien tijt in Compagnie's bosch aen 't houthacken ende sagen is gebruykt ende sijnen dienst naer behooren waergenomen heeft, wort ten dien insichte op sijn versoek ende vereyschte bequaemheyt als houthacker en sager geconfirmeert onder een beloninge van 12 guldens per maent gagie, heden ingaende, mits gehouden sijnde noch drie jaren naer d' expiratie sijnes eersten verbants daervoor te dienen.

Jaspar Andriess. van Langesont, hier te lande gecomen met 't fluytschip *Vollenhoven*, den 21en October 1660, voor bosschieter à 12 guldens per maent, welke, sedert 't vertrek van den gewesene baes in 't bosch, over de houthackers en zagers is gebruyct ende sijnen dienst daervoor wel waergenomen heeft, wort ten

1. *voor syn tour in 't Vaderlant* - blykbaar was hy 'n keer terug gewees in Nederland. Vgl. laatste reël op hierdie bls.

dien insichte op sijn versoek en bequaemheyt, als hebbende voor sijn tour na 't Patria

deselve plaets na behooren al becleet, weder als baes in 't bosch geconfirmeert onder een beloninge van 16 guldens per maent, heden ingaende, mits gehouden sijnde sijn verbonden tijt daervoor alhier uyt te dienen.

Aldus gedaen en geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage en jare als boven.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everaerts
Hendrik Lacus, secretaris.'

+ 11 *dito*, westelijke lucht en liefflijk weer. Sijn des avonts aen 't fort gecomen beyde de oversten van de Saldanhars ofte Cochoquas, Oedasoa ende Gonnomoa, niet +43
anders seggende dan, nadien sij nu heel dichtbij gecomen sijnde met eenige van hare legers, namentlijk achter de soutpannen, 5 uyren gaens omtrent van hier, dat se daerom quamen om den Commandeur te besoeken, welk besoek aengenaem geaccepteert en sijluyden wel getracteert wierden, schoon niet een levendigh oogh[1.] van bestiael mede brachten, clagende seer van sterfte onder 'tselve en ook onder haer volk.

Aengaende de reyse die wij vóór hadden na de Namaquas, gelieten haer sulcx heel wel te wesen ende daer gansch niet tegen te hebben.

Heden sijn twee kinderen van Compagnie's slaven overleden en ook den vrij lantbouwer, Steven Janss. van Wageningen, sijn alderbeste slaeff, daer hem corts noch 500 guldens voor geboden is.

12 *dito*, los, regenachtigh weer en de wint westelijk, sijn de verhaelde oversten der Saldanhars na goet onthael en genoten vereeringen 's namiddags wel vernoegt weder vertrocken, en 18 schapen van haer volq aengebracht en ingereuylt.

Sondagh, *den* 13*en* <*dito*>, mot- en regenachtigh weer, tegen den avondt veranderende in stijve, drooge, Z.Z.Ooste-, harde winden. Ende sijn heden van de Saldanhars 5 schapen ingereuylt.

+ 14 <*dito*>, droogh sonneschijn-weer en stijve wint van den Z.Z.Oosten. Hebben ons volq des 's morgens ten negen uyren, haer goet op 6 draegossen gepact, +43v
hun in den Naeme des Heeren tot de lanttocht op reyse begeven, versien tot instructie met navolgende[(e)]:

Memorie voor den sargeant Pieter Everaerds, als hoofft gestelt over 't volq met hem gesonden wordende na de verledene jaers opgevonden nieuwe volkeren, genaemt Namaquas.

'Omme emmers in alles verseekert te mogen wesen dat alle behoorlijke debvoiren

1. *niet een levendigh oogh van bestiael* - ongewone uitdrukking. Nie in WNT nie. Geen stuk bees nie Vgl. Engels: *head of cattle*. Maar *head* is eers van persone gebruik, soos Ndl. *koppen*.

wel souden werden aengewent, hebben wij niet willen affslaen de presentatie van uwen dienst gedaen tot de jegenwoordige lanttocht na de verleden jaers opgevondene nieuwe volkeren, genaempt Namaquas, en dat ook met een fraye vereeringe van soodanige goederen en coralen als met u overlegh ende goetvinden uytgemaect en bequaem geoordeelt is den conink, beneffens sijne drie soonen en andere mindere hooffden, mede te vereeren en congratuleren, mitsgaders denselven te versoeken dat selffs met sijn huysen, coopmanschappen en alle 't vee met u gelieven mede herwaerts aff te comen om hier nader kennisse en alliantie met ons te maeken, en om haer te beter vertrouwen van ons te doen hebben, sal Ul. wel mogen yemandt van d' onse (daertoe willigh sijnde) tegen eenige van de hare (hier aen 't fort te laten) in 't reysen over ende weder aenbieden tot haer meerder gerustigheyt voor[1.] de Saldanhars en andere Hottentoosvolkeren die tusschen haer ende ons woonen en met ons goede vreede en vruntschap onderhouden, waervan de overste der Cochoquas en Saldanhars, Oedasoa en Gonnomoa, ons wel bekent sijn en dies,[+] om ons volcx halven, haerluyden niet wel sullen derven eenige hinder doen, en wes meer, off anders, Ul. cunt bedenken om haer met alle haer haeve [+44] aff te locken en te sien off se beneffens het bestiael ook genegen te maken sijn om van hare bereyde vellen ende fraye struysveeren aen ons te verhandelen. Item ook oliphantstanden, muscus, civet, groot schiltpatshoorn, bonte vellekens, ende let wel off er ook gout onder haer cieraet van armringen ende coralen is, nemende verscheyde toetsen daervan op Ul. toetsteentjen[2.] om ons hier te thoonen.

Ende off de tot diensten als tolken medegaende Hottentoos U onderwegen mochten affvallen en door vreese off andersints haer bedachten de reys te volbrengen, soo moet Ul. echter sulcx niet onderlaten, maer U saken evenwel bevorderen en sien, door de medenemende vereeringe als andersints, de Namaquas off andere vreemde volken te bewegen onder ons eygen volcx geleyde herwaerts aff te comen, off wel yemandt in forma als vooren tegen eenige van hare principaelste aldaer in hostagie te laten, verstaende soo sigh yemandt daertoe willigh toont, die daervoor dan na behooren van d' E. Compagnie geloont sal worden.

Ende dewijle vastelijk vertrouwt wort dese Namaquas frequentatie hebben met het benaemde[3.] goutrijke volq van Monomotapa, daer de Portugesen van Mosambicque haer meeste gout van crijgen, soo willen <wij> Ul. gerecommandeert laten na alles wel scherpelijk te vernemen en onder anderen ook waernemen:[+]

[+44v]

Eerstelijck

Soo haest als Ul. over de Bracke-revier deur de slagboom sijt, dat vandaer ten

1. wat betref.
2. soort kiesellei (lidiet) waarop naas 'n streek van 'n toetsnaald met bekende gehalte 'n streek gemaak word met die voorwerp wat getoets moet word. Die stryksels op die steen word dan vergelyk. Vermoedelik van Fr. *pierre de touche*, vgl. Eng. *touchstone*.
3. (so)genoemde.

eersten begint op een compas aff te peylen de cours en te noteren ofte op te teykenen hoeveel uyren, halve uyren, langer off corter, telkens op de genomen cours gegaen sult hebben, in forme als de stuyrluyden ter zee doen, omme sulcx in een caerte te cunnen stellen voor de Heeren Meesters in 't Vaderlant en Haer Ed. tot Batavia. Dit moet emmers[1.] vooreerst[2.] en vooral wel waergenomen en niet versuymt worden.

2

Daer dan mede bijvougen waer cley ofte bougront, sandigh, steenigh, berghachtigh, en waterafflopende[3.] revieren sijn, en hoe sij strecken; ook te stellen off ergens in 't geberghte ofte revieren eenigh minerael steekt daer silver off gout uyt te tre<c>ken sij. Item acht te nemen off de wegen overal off ergens met wagens sullen te passeeren sijn, gevende sommige remarcable plaetsen ook namen van 't volq en haer oversten ende steden, om te kennen in toecomende.

3

Bij al 't ontmoetende volq moet geleth worden waer sij bij leven, wat oversten dat se hebben, wat cledingh, wat erneringh, wat Godtsdienst, wooningen, vasticheden en waer sij meest begerigh na sijn, ten welken eynde Ul. diverse monsters van coralen en lapjens sijde, linne en geschilderde cleden ende andere cramerijen medegegeven worden om te verthoonen wat haer aengenaempst is, en te vernemen off[+] se ook honigh ende was, amber off yets anders bij haer hebben.

[+]45

4

Wat bequaeme boom- off aertvruchten de landen dragen en, ergens aen 't strant comende, te merken wat baeyen en revieren in zee uytlopen, hoe se strecken ende wat gelegentheyt van water, hout ofte ververssingh, etc., daer te becomen zij, off daer oock ergens oesters, ofte mosselen met peerlen, ende schiltpadden bequaem tot cammen ende ander werck te crijgen is.

5

Hoe sterck van volcq <zij> zijn ende met wie in vruntschap off vijantschap leven ende waerom; hoe sijluyden generaelijck genoemt worden ende specialijck de namen van haere voorneme[4.] oversten ofte coningen ende plaetsen, steden, dorpen, mitsgaders wat oorlochsgereetschap dat se hebben.

6

Hoe sijluyden onse natie genegen sijn, off sij oock wreet, vrundelijck ende van eenige redelickheyt ende politie sijn, ende opdat Ul. emmers terdegen sout mogen

1. beslis.
2. in die eerste plek.
3. lopende.
4. Sic.

weten hoe Ul. alles sult cunnen aenteyckenen ofte opschrijven, hebben wij Ul. bij desen, tot meerder opmerckinge ende naerichtinge, noch medegegeven copie van de memorie bij d' E. Heeren Bewinthebbers ontworpen om in 't stellen van rapporten op te letten, waermede wij hopen Ul. boven ons mondelingh onderricht wel voorts sult weeten wat Ul. in 't een ende ander te doen staet tot betrachtinge van Ul. eygen eer en de bedieningh[1] van de premie Ul. beloofft nae meriten van tgeene bij Ul. opgevonden wort, dat Godt geve considerabel mach wesen, ende+ waermede wij ten besluyte Ul. dan toewenschen een geluckige heen- en wederomreyse onder +45v
't beschut van den oppersten Bewaerder aller vromen, die wij altijt voor Ul. in onse dagelijcxe gebeden sullen bidden dat hij Ul. met sijn genade wil bijblijven. Amen.

In 't fort de Goede Hope, adij 10en November anno 1661.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck.'

Ende om 't volcq te beter onder dissipline te mogen houden, is voorsz. sargeant oock versien met navolgende commissie, te weten:

'Jan van Riebeecq, Commandeur ende Raedt van 't fort de Goede Hope, etc., doen te weeten:

Alsoo bij resolutie van den 10en November 1661 goetgevonden is een capitale besendinge te doen nae de Namaquas ende andere vreembde volckeren, die meer souden mogen opgevonden werden, ende g'oordeelt is dese saecke sooveel te meriteren om daertoe als hooft wel een uyt den Raedt te gebruycken, tot welcke sigh dan den sergeant, Pieter Everaerts., al van overlangh ende jegenwoordigh noch is aenbiedende, hebben wij denselven, als van sijn capasiteyt meenende verseeckert te zijn, daertoe dan g'admitteert ende g'authoriseert, gelijck wij hem admitteren ende authoriseren bij desen, omme als opperhooft over 't volcq geduyrende dese lanttocht, conform sijn medegegeven instructie te commanderen, ende te doen+ sulcx hij tot bevorderinge sijner bevolen saacken, conform de medehebbende instructie, sal bevinden te behoren, bevelende derhalven alle +46
die meedegaen den voorsz. sargeant, Pieter Everaerts., voor haer opperhoofft te erkennen ende gehoorsamen in alles wat hij haer gebieden zal, als off wij selffs in persoon, gelijck oock in gelijcke cracht bij sijn overlijden (dat Godt verhoede) sullen erkent ende gehoorsaemt worden soodanigen persoon off personen als bij extract van de resolutie, in dato 10 November 1661 genomen ende onder voorsz. sargeant berustende, door ons daertoe successive sijn genomineert ende bij desen g'ordonneert, alsoo verstaen wort dit aldus ten meesten dienste van d' E. Compagnie te behoren.

Gegeven in 't fort de Goede Hope, den 10 November anno 1661.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck.'

1. verdiening.

Volght de notitie van de goederen ende provisien, op 6 ossen geladen, bij de lantreyssers medegenomen.

Voor den coninck offte opperste van de Namaquas:

1 strengh van de grootste licht-blaeu corael, 1 dito, wat cleynder soort, dito blaeu corael,[+] 2 dito van de 3e sorteringh van dito corael, 2 dito blaeu corael, groot slagh, glinsterende, van cristal, 1 dito violeth, groot sorteringh, 1 bosje cleyn dito quispelgreyn, 1 dito orangie, wat groter sorteringh quispelgreyn, 1 dito melck-witte van dito groote quispelgreyn, 1 dito van 12 strengen root corael, daer men koebeesten voor handelt, 1 strengh melck-wit corael van de grootste sorteringh, 1 dito wit gestreept corael van christal, 1 dito vergult blaeu, groot slagh, 1 dito vergult ende geel, 1 dito groen met geele sprenkels, 1 dito blaeu met witte dito's, 1 dito violeth corael, groot slagh, 1 copere ringh, sijnde daerin geset een esmeraude steen, 1 fauce hoetbant, 1 rode sergie-muts met 3 passamenten daerop, 1 roos[1], sijnde een gesteente op dito muts geset, 2 vergulde kettingen, sijnde bresaletten, 2 corale bresaletten, 1 silvere kettingh met schakels, 1 geele copere kettingh, 2 copere plaeten, wegen 3½ lb., 2 stocken dick draat- en 2 dito dun -coper wegende 6 lb., 2 stucken ijser, wegende 3 lb., 1 mesch, 1 lb. tabacq, te weten ½ lb. ordinaris ende ½ lb. Brazilis, 1 dosijn dito pijpen, 2 spiegeltjes. +46v

[+] Voor sijn eersten zoon:

1 bosje root corael quispelgreyn, daer koebeesten voor gehandelt worden, 1 dito melck-wit quispelgreyn, 1 dito blaeu quispelgreyn, 1 dito violeth quispelgreyn, 1 strengh lichtblaeu corael van de middelste sorteringh, 2 dito van de 3e sorteringh, 1 dito wit corael van de grootste slagh, 1 dito fioleth, groot slagh, 2 strengen donckerblaeu, groot slagh, glinsterende, van cristal, 1 dito blaeu met witte strepen, 1 dito groen met geele dito's, 1 dito blaeu, sijnde vergult, 1 dito geele, sijnde vergult, 1 dito wit gestreept corael van christal, 1 copere ringh met een esmeraude steen daerin, 1 vergult kettinghje, sijnde een bresaleth, 1 corale bresaleth, 1 fauce hoetbant, 1 muts van roode sergie, met 2 passamenten geboort, 1 plaet geel coper, weegt 1½ lb., 1 stock dick draet- en 1 dito dun draetcoper, wegende 3 lb., ¾ lb. Brazilische tabacq, ½ dosijn tabacqspijpen, 1 mes. +47

Voor den 2en soon: idem als boven.

Voor den 3en soon: mede als vooren.

[+] Voor den eersten capiteyn:

1 bosjen roode coralen, daer koebeesten voor gehandelt worden, 1 strengh lichtblaeu corael van de middelste slagh, 1 dito van de 3e sorteringh, 1 dito violeth, groot corael, 1 dito doncker-blaeu, groot slagh, glinsterende, van cristal, 1 dito wit ge- +47v

1. sieraad in die vorm van 'n roos? Vgl. noot 2, bls. 349.

streept, van christal, 1 dito wit corael van de grootste slagh, 1 dito blaeu met geel ende swarte stippelen, 1 bosjen blaeu quispelgreyn, cleyne sorteringh, 1 fauce hoetbant, 1 rode Rouansze muts, 1 silver faus ringetje, 1 mesch.

Voor en 2en capiteyn: idem als boven.

Voor den 3en capiteyn: mede als vooren.

Coopmanschappen tot handelingh, te weten:
30 bossen, off 2½ lb., rode coralen, daer men koebeesten voor handelt, 20 lb. tabacq, 1 gros dito[1.] pijpen, 37 lb. coper, te weten: 10 lb. dick ende 9 lb. dun draetcoper, 18 lb. plaet dito, sijnde 12 stucx, 12 stucx kabarij[2.], wegende 7 lb., 12 stucx rode,[+] Rouaense mutsen, 6 dito vilmessen[3.], 3¼ lb. diversze france couleur[4.]-coralen. [+]48

Comptoir- off schrijffgereetschappen:
2 boecken papier, 1 bos schafften.

Amunitie van oorloge:
55 lb. buspoeder, 60 lb. cogels, 10 lb. hagel, 4 bos lont, 100 stucx vuursteenen, 11 snaphaenroers, 12 pistolen, 12 houwers.

Materialen:
17 lijne van 12e, 20 stucx vishoecken, 3 strengen zeylgaren, 3 zeylnaelden, wat cleyne spijkertjes, 1 lege tent met sijn toebehooren, 1 pick offte houweel, 1 spaa,[+] 2 hantbijlen. [+]48v

Cocxgereetschappen:
1 coper keeteltjen.

Provisien:
750 lb. hart broot, 70 lb. speck, 4 mingele brandewijn en 2 flapcan Spaence wijn en 2 mingele asijn in een kelderken met vier tinne vlesschen, 10 lb. suycker, 50lb. zout.

Speserijen:
4 loot foelie, 4 dito nagelen, 4 dito notenmuscaten, 8 dito caneel, 4 lb. peper.

Equipagie:
68 ellen nieuw zeyldoeck, tot sacken vermaeckt, daer 't goet in gepackt is.

Nae 't vertreck dan van de gemelte lantreyssers die door de onwillicheyt van d' ossen wat gesuckelt ende niet verder als tot aen de Bracke-rivier hadden cunnen comen, sijn heden van de Saldanhars oock aengebracht 4 beestjens ende 12 schapen,[+] voor coper, tabacq ende pijpen ingereuylt.
15 *dito*, 's morgens fray, lieffelijck, stil, warm zonneschijn-weer, sijn onse lant- [+]49

1. d.w.s. tabacq(pijpen).
2. koperkettinkies.
3. afslagmesse.
4. Franse, gekleurde krale?

reysers omtrent ten acht uyren voormiddachs wel over de Bracke-rivier geraeckt ende voorts te landewaert ingereyst, mitsgaders <wij> heden aen 't fort gereuylt niet meer als 10 schaepjes van de Saldanhars, hoewel deselve ons jegenwoordigh, als op den 11en genoteert, heel sterck sijn comen bijwonen ende nietjegenstaende de sterffte noch al veel schoon bestiael bij haer hebben, doch is haer gewoonte niet anders als refuys te verhandelen, gelijck oock blijckt dat ons de helft doorgaens wel affsterft, comende dagelijcx met noch al meer volck ende huysen daeromtrent legeren; des oock te nauwer toesicht op de ruyter- ende ander buytenwachten te nemen bevolen is, ende wes meer op 't een ende 't ander nodigh door den Commandeur, heden uytwesende, gestelt, die 't coorn meest overal seer fray in airen heeft bevonden te staen, mitsgaders de garst op veele plaatsen aen 't rijpen ende aen sijn[+] hoffstede, genaemt den Uytwijck, al laten beginnen eenige rijpe gars te mayen, daer 't coorn alle jaeren wel eerst rijp wort. [+]49v

16, 17 *ende* 18 *dito*, idem lieffelijck weer, is den Commandeur met 21 paerden[1.] eens in 't landt nae de Saldanhars geweest, beyde de opperste van deselve, Oedasoa ende Gonnomoa, besoeckende, die, denselven buyten vermoeden[2.] vernemende, seer blijde schenen te wesen, als oock al haer volcq, vrou ende kindren met hantgeclap ende rasend blij gebaer[3.] daervan blijck thonende ende haer gelatende als dit besoeck te wesen den alderbondichsten[4.] bant van onverbreeckelijke vruntschap, etc., brengende tot dien eynde ydereen in potten sooveel melck voor al 't volcq om te drincken als zij begeerden, mitsgaders Oedasoa ende sijn eerste Raedt, Coukasoa, elck een lustigen, vetten hamel tot vereeringe, dat met tabacq, broot ende brandewijn wel gecompenceert ende van dies[5.] oock lustigh onder veele royael gespendeert wierd, nae 'twelcke Oedasoa den Commandeur selfs brachte nae 't leger van Gonnomoa, daer 'tselve onthael aen weercanten ende belofften van eeuwighduyrige vruntschap in 't openbaer wederom geschieden, ende haerluyden, nevens[+] veel van haere volcq, soo getracteert wierden datter veele het staen ontgingh[6.] ende op verscheyde plaetsen in 't velt bleven leggen slapen, [+]50 oock selffs Gonnomoa, doch hield hem Oedasoa ende Koukosoa soo cloeck dat sij met hun beyden desen avont noch met den Commandeur mede aen 't fort quamen, ende daer voorts met goet onthael in slaep geholpen wierden.

't Bestiael dat van haer bij, in, ende omtrent haer legers vernomen wierd, was ontelbaer ende 't landt overal meest als mede bedeckt, wonder zijnde dat sij der soo node affscheyden, want dese 3 dagen niet meer hadden aengebracht om te verhandelen als 5 slechte beesten ende 27 schaepjens, soodat al de goede tractementen echter van haer weynigh goet bestiael schijnt te cunnen afflocken.

1. d.w.s. ruiters.
2. verwagting; *buyten vermoeden*, onverwags.
3. *rasend bly gebaer*, lawaaierige blydskapskrete.
4. mees bindende, sterkste.
5. *van dies*, daarvan, d.w.s. van ‘tabacq, broot ende brandewijn’.
6. *datter er veele het staen ontgingh*, dat baie van hulle nie meer regop kon staan nie.

Echter heeft den Commandeur Riebeeck, met den ondercoopman Roeloff de Man bij hem, selffs in persoon, dit besoeck ende bysondere vruntschap door 't spenderen onder sijn volcq heden soo wat liberael gedaen, opdat zij haer te meer aen ons verbonden souden kennen ende dese verthoninge van ruytermacht oock expres opdat sijluyden, siende dat men soo schielijck daermede overal can wesen, te minder dencken mochten om eenigh quaet op onse lantreyssers voor te nemen, maer ter contrarie deselve overal hulp ende accomodatie te bewijsen, etc.

19 *dito*, 's morgens fray weer ende westelijcke betrocken lucht, is Oedasoa, met sijn eerste Raedt off Capiteyn van sijn leger, Koukosoa, elck wel vereert ende daerover fray in haer schick, weder nae huys gekeert, menende jegenwoordigh eerst de[+] rechte feest off kermis gehouden te hebben over de onderlinge belooffde vruntschap eeuwigh te onderhouden, etc. [+]50v

't Begond op den dagh vrij te regenen ende stijff uytter zee aen te coelen, waermede Compagnie's vaertuygh van 't Robben-eylant quam, derwaerts doorgaens meest heenvarende om branthout tot de vuurseynen te brengen ende met schulpen om calck te branden wederom kerende, hoewel nu, mits 't hard opgecomen weer, niets hadden cunnen innemen, ende der vrijeluyden vaertuygh daerdoor oock genootsaeckt was geweest van 't Dassen-eylandt te scheyden met 20 halff amen traen, leggende haer ander vaertuygh in de Saldanha-bay mede noch op de traenbranderij, met welcke saken, als oock vis, eyeren, verckens, etc., sij goede accommodatie[1.] ende den traen fray te pas voor Batavia's leervetterije alhier aenbrengen.

Sondagh, *den* 20 *dito*, wat cout, windrigh weer, meest van den Z.Z.Oosten, is[+] Gonnomoa met eenige van sijn outsten ende vrouwen aen 't fort geweest, welcke [+]51 mede, gelijck Oedasoa, soo vrij wat goet onthael aengedaen sijn, doch van haerluyden gister ende vandaegh gereuylt maer elff schapen.

Nieuwe maen, *den* 21*en* <*dito*>, lieffelijck, stil zonneschijn-weer, is Oedasoa tegen den avont mede aen 't fort geweest, insgelijcx, als Gonnomoa, voordragende dat se genootsaeckt wierden nader te comen woonen ende dies al wel rijckelijck ten halve met gedeelte van haere legers gecomen waren, sijnde ondertusschen de Caepmans ende Goragouquas (haer, soo 't schijnt, cederende[2.]) desen nacht al binnen Compagnie's begrepen cirkel comen wijcken onder ons beschuttinge, doch alsoo sij 't gras, d' E. Compagnie ende vrijeluyden rede schaers genoech daerbinnen vallende, in seer corten tijt souden affweyden, is haer vandage aengesecht, dat se vandaer wilden opbreecken ende elders weyde soecken, 'twelck zij belofft hebben tegen overmogen te doen, haddende[3.] geerne, dat men den Saldanhar Oedasoa en de sijne terughhield, die ons relateerden dat haer wijck herwaerts-aen mede genootsaeckt was om de volckeren van de Chainouquas, Heusaquas ende meer andere in groote meenichte, diep uyt 't landt affcomende met ons te handelen, volgens de tijdingen[+]

[+]51v

1. gerief..
2. *haer .... cederende*, voor hulle wykende.
3. 'n Vorm waaraan V.R. behoefte gehad het, vgl. *soudende*, Resolusie o.d. 12/8/1660, fol. 108v en noot aldaar.

hem door het berghvolcq, de Soaquas, gebracht ende vermits ondertusschen dese Saldanhars ende Caepmans, etc., ons vast rontom heel naeu op den hals comen ende dat men niet weten can off er wel schelmerij mochte onder schuylen (want wij rede al halff buyten-om genoechsaem al beset sijn) soo is de ruyterwacht met noch 3 paerden versterckt ende alomme wijders tot naeuwe toesicht de behoorlijcke ordre bestelt, sijnde Oedasoa voor 't vallen van den doncker, nae genoten goet tractement, etc., weder nae huys getrocken, willende, nae sijn seggen, morgen met den Commandeur nader comen spreecken om sigh achter den Bosheuvel neder te slaen ende wel maken te versorgen dat sijn vee binnen Compagnie's begrepen cirkel niet en quam, waerdoor de Caepmans haer plaetsen seer cort ingedrongen worden. Hoe 't afflopen sal, leert den tijt; altoos, Oedasoa schijnt maer voort te willen ende de andere voor hem te wijcken, doch 't meeste jammer is dat men van dese luyden al haer vee[1.] gansch weynigh can reuylen, sijnde heden van deselve maer 2 schaepjens aengebracht.

Op dato is overleden den baes-smith, een fray, nuchteren, goet werckman, genaemt Pieter Egbertss. Uyttendam[(f)], leggende ende vallende noch al meer volcq[+] in, sulcx wij dies al wat swackjes jegenswoordigh zijn, houdende de sieckte onder [+]52
de slaven oock noch niet op, ende is den vrijman Steven Janss. boven[2.] sijn slaeff, op den 11en deser van geroert, verleden weeck oock sijn slavin affgestorven, tot haerluyder groote schade.

Onder de Saldanhars grasseert die sieckte oock seer, soodanigh dat Oedasoa een heel leger, die niet reysen cunnen, noch heefft moeten achterlaten, ende maer allenskens sal bijhalen, soo 't anders geen achterhoede is die hij onder schijn van sieckte aldaer is houdende, hoewel nae sijn gelaet[3.] geen quaet schijnt in 't zin te hebben.

22 *dito*, helder zonneschijn-weer ende tegen den avont, na de zomerse manier, harde Z.Z.Oostewinden, waermede Compagnie's zeylvaertuygh weder nae 't Robben-eylant is gesonden met bran<t>hout tot de vuurbakens, etc.

Heden waren de Saldanhars met haer vee al tot tegen Compagnie's schutpalen, binnen de jonghbepoote lantweer, comen weyen, waerdoor de jonge boomen seer vertreden wierden ende voor dit jaer die plantagie vrij ten achteren[4.] sal geset worden,[+] dewijl men doch niet als met soeticheyt haerluyden daer buytenwijssen mach, gelijck oock de Caepmans, tegen den voet van den Bosheuvel leggende, [+]52v
ver binnen voorss. plantagie selffs de gestelde ende haer limitpalen al vertreden hadden, mitsgaders haer vee bijnae onder 't bestiael der vrije luyden van d' oversijde der rieviere al hadden laten weyden, die daeromme oock innewaerts geweecken waeren; sulcx haer[5.] vertreck vandaer ten hooghsten nodigh sal sijn. Ende dies, den corporael van de ruyters haer sulcx in 't minne hebbende vermaent, hadden versocht daer noch

1. *dese luyden al haer vee* vorm 'n nouer eenheid waarbinne *dese luyden* in genitiefverhouding tot *al haer vee* staan. Anders moet aangeneem word dat 'n tweede *van* uitgeval het voor *al haer vee*.
2. behalwe.
3. houding, gedrag.
4. *ten achteren*, agteruit.
5. nl. van die Caepmans.

wat te mogen blijven tot sij den Commandeur gesproocken hadden, daer se jegenwoordigh niet dorsten bijcomen uyt vrese van door de Saldanhars (haer op de passagie in de wegh leggende) aengehouden te worden, derhalven versoeck hebbende gedaen aen voorss. corporael om met hem te gaen, ende dié hetselve op sigh selffs niet hebbende derven nemen, is denselven daertoe dan ordre gegeven om morgen eenige van haere principaelste hier te mogen geleyden. Nae 't wil schijnen (indien der geen bedrogh op ons gemunt onder en[1.] schuylt, daer oock soo nau doenelijck op gelet wort), souden sij dapper vervaert sijn voor Oedasoa, ende denselven oock wel wat met haer in den zin hebben, mitsgaders sijluyden haer daerom niet derven op de ruymte nae 't overgeberghte begeven, als cruypende langs soo dichter nae[+] ons toe.

23 *dito*, 's morgens noch al harde Z.Z.Oostewinden tot den [+]53

24*en dito*, 's morgens, wasset weder stil, heet weer. Ende is heden gepromulgeert navolgende

'Waerschouwinge[(g)]

Alsoo jegenwoordigh dese lants inwoonders: Saldanhars, Caepmans, etc., haer met al haer woningen en vee dicht omtrent, jae sommige al binnen onse uytterste lantweer onthouden ende dat onder deselve, als oock principalijck onder haer bestiael, groote sieckte is, 'twelck daervan gestorven sijnde, sijluyden aen stucken[2.] te coop brengen ende, als off het geslacht was, overal aen d' onse comen verreuylen, waerdoor (onders ons, Godt betert, mede groote sieckte zijnde), deselve noch meerder soude cunnen doen toenemen - Soo is 't dat wij een yegelijck, soo wel Compagnie's dienaren als vrije luyden, bij desen nochmaels waerschouwen ende belasten, gelijck deselve bij promulgatie ende afficxie deser gedaen wort mits desen, dat hun niemant, wie het oock soude mogen sijn, hem in 't alderminste zal bemoeyen eenigh geslacht off ongeslacht vee te reuylen, directelijck noch indirectelijck, onder wat pretecxt het oock mochte wesen, op pene voor dato daerop gestelt[(h)].

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hope, den 24en November anno 1661.

(Geteyckent:)

Jan van Riebeeck.'

Op dato is een van Compagnie's slaven uytte smith[3.] overleden, die sijn werck[+] daer alsoo wel als een Duytsman doen coste, wesende in 3 à 4 dagen fris ende doot, [+]53v hoedanigh het met meer andere oock gegaen is, vallende dagelijcx noch al meer in, daeronder jegenwoordigh oock Compagnie's timmermans slaeff (mede soo goet als een Nederlander sijnde) ende veele Compagnie's dienaeren, dat jegenwoordigh soo heel wel niet comt, dewijl ons al de Saldanhars, mitsgaders oock de Caepmans ende adherenten, soo nau op den hals leggen als off se ons in een halve maen van

1. Negatiewe partikel.
2. *aen stucken*, opgesny.
3. smidswinkel (WNT XIV, 2175).

buyten met voordaght van den voet des Bosheuvels aff tot aen de zeecant besingelt hadden, met uyttermaten veel bestiael, waerdoor al de weyde aen d' overzijde van de rieviere Liesbeecq, binnen Compagnie's begrepen cirkel ende ruyterwacht, seer cael, ende de bouluyden, aldaer wonende, oock vrij groote ongelegentheyt gemaeckt wort, ende 'twelck d' E. Compagnie ende de vrije lantbouwers aen dees sijde der gemelte rievier de binnenweyde haest cael sullende hebben gemaeckt, mede alsoo qualijck sal comen; echter is niet als sachtjes met de gemelte natie te handelen ten aensien van haere menichte ende onse weynige menschen, etc.

Schijnende de Caepmans en de Tabacqdieven noch niet met schoonpraten[1.] op te crijgen[2.] te zijn, houdende haer als off se van ons niet dorsten affwijcken om der Saldanhars wil, die oock de cale[3.] vissers selffs verboden hebben omtrent d' onse[+] te comen, willende Oedasoa ende Gonnomoa expres dat nu haer volcq de [+54] frequentatie tot d' onse alleen sullen hebben voor melck ende veelderhande worteltjes, seecker goet slagh van aertakers, etc., seer veel aenbrengende ende oock met waterhalen, wassen, plassen[3a], etc., dienst willende doen om tabacq, broot, brandewijn ende ander dingen, dat zij de andere, hier bovengenoemt, glad aff-ontzeyt hebben, ende daerom oock niet een van deselve meer vernomen wort, maer hun al te samen seer cort bij den anderen op voorgemelte plaetse getrocken hebben om, off[4.] den Saldanhar, soo zij seggen te vresen, yets tegen haer wilde attenteren, sij des te stercker bijeen mochten wesen, dervende selffs Doman, noch niemant van allen, sonder ymant van d' onse bij haer aff- off aencomen.

Heden ende gister sijn van de Saldanhars geruylt maer 3 beestjens ende 15 schapen, doch is noch beter als niet.

25 *dito*, 's morgens heel lieffelijck weer, heefft den Commandeur selffs eens weder uytgeweest ende onder anderen gesien de legers van de Saldanhars, haer vast rontsom aen d' oversijde van de rieviere Liesbeecq legerende ende de Caepmans aen den voet van den Bosheuvel naderbij comende, die daer tusschen de 90 ende 100 huysen sterck[+] leggen, elck geëstimeert op 8 à 10 weerbare mannen, behalven vrou ende kinderen, ende vrij goet deel bestiael, maer de Saldanhars schijnen [+54v] wel 10 mael soo sterck. Echter blijven 't de Caepmans ende Gorachouquas bij den anderen daer noch al houden; souden seer geerne tot ons nader incomen, dat om de weyde voor Compagnie's en de vrije luyden bestiael niet mach wesen ende haer daerom met alle minnelijcke inductien vermaent wort in de Hout-bay te wijcken, dat se seggen qualijck te derven doen om van de Saldanhars daer niet t' eenemael besloten te worden, ende aengaende de Saldanhars valt[5.] niet anders als noch beter mede te praten, soo om den handel (van haer noch yets meer comende) als ander consideratien.

's Namiddachs al weder, gelijck dagelijcx, harde Z.Z.O. somerwinden.

26 *dito*, idem, ende is Oedasoa met den capiteyn van sijn leger, Coukosoa, nevens

1. met mooipraatjies bewerk (WNT XIV, 852).
2. weg te kry, sover te kry dat hulle opbreek.
3. niks besittende.

3a Kyk WNT XII, 2344.

4. in geval.
5. So ook by Brill. In die hs. *wilt*.

Herry van wegen Caepman, etc., te samen aen 't fort geweest, schijnende naementlijck de Saldanhars ofte Cochoquas, daer Oedasoa opperste van is, met de Gorachouquas ofte Tabacqdieven ende Goringhaiquas offte Caepmans verdragen te wesen[1], doch, nae wij vernemen, uyt vreese van de Chainouquas, Heusaquas ende eenige van de Hancunquas, op comende wege herwaerts-aen zijnde, ende gisternacht de voorsz. Saldanhars ende Caepmans haere legers al hebben comen verspieden,[+] stellende derhalven voorsz. Oedasoa ende Herry voor om adsistentie tegen de voorsz. natie, ende d' overste, die aen 't fort souden comen, vast te houden; doch wiert haer onse tusschenspraeck tot vermijdinge van attacque wel toegeseght ende wat meer tot onderlinge vruntschap soude mogen strecken, maer om ymanden eenigh leet te doen, was tegen ons gemoet, voornamentlijck luyden die met ons sochten te handelen ende ons noyt quaet gedaen hadden, boven dat wij anno passado met de Chainouquas oock, soowel als haerluyden, goede vruntschap gemaeckt hebben, die wij niet costen breecken; doch indien Oedasoa en de Caepmans ons hadden believen sooveel bestiael (dat se doch bij duysenden in seer grooten overvloet hebben) voor onze coopmanschappen te beschicken als wij voor Compagnie's schepen, etc., nodigh hebben, souden noyt nae ander volcq gedacht hebben te soecken, sulcx dat wij daerom niet cunnen laeten deselve tot ons te locken, boven dat het der Hollanders natuyr is met alle menschen van de werelt vruntschap te soecken ende elck te beschicken wat hij begeert; waeruyt dan onse meninge genoech verstaende, hebben versocht onse toesicht ende verhoedinge door tusschenspraeck, etc., van door deselve niet aengetast te worden, dat haer volcomen belooft is nae vermogen te doen,[+] sullende sijluyden haer dan begeven nae het Zuyderdeel van de Caep in de Houtende Bergh-valeyen achter den Bosheuvel, Taeffel-, Bos- ende Steenbergen, wesende een bequame fuyck om haer altemalen daer te cunnen altijt binnen besloten houden, als het d' E. Compagnie maer voor haer dienstigh achteden. +55 +55v

Sondagh, *den* 27*en dito*, 's morgens liefflelijck, doch seer heet zonneschijn-weer ende tegen den avont wat drogen donder ende weerlicht.

Herry seyde heden tegen den Commandeur, in 't comptoir alleen sijnde, dat de Caepmans ofte Goringhaiquas en de Gorachouquas ofte[2] Tabacqdieven, geen ander staet gemaeckt hadden als een slagh van de Saldanhars te souden hebben moeten affstaen die, hoewel zij op verre nae soo sterck niet waeren, liever hadden geresolveert te verwachten ende wagen, als d' overige weyden deser Caep buyten onse cirkel aen haer over te laeten, ende den Saldanhar daerentegen hadde gemeent deselve voor hem in te nemen[3] ende t' eenemael over haerluyden te heerschen, gelijck rheede al begonnen ende haer volcq glad van ons affgesneden ende verboden had meer aen 't fort te comen, oock daerop gespitst sijnde geweest, gelijck over 4 jaeren, om den Chainouquar weder een slagh te leveren ende sijn bestiael affhandigh te maecken, dat[+]

+56

1. *verdragen te wesen*, 'n ooreenkoms bereik te hê.
2. In die hs. en by Brill: *de*.
3. *in te nemen*, in besit te neem.

hij vernomen had denselven opcomende was om aen ons te verhandelen, om alsoo 't heertjen hieromtrent te speelen ende sijn volcq alleen de frequentatie tot ons te dulden, maer zedert gistermorgen vernomen hebbende van de Soaquas, het berghvolcq, dat oock de Heusaquas ende eenige van de Hamcunquas te samen affquamen, waertegen met sijn thiene[1.] niet te doen was, had hij quansuys uyt liberaelheyt de voorsz. Caepmans ende Tabacqdieven toegestaen dat haer volcq weder soude mogen, nae vorige gewoonte, tot ons gaen en comen, ende wijders gesecht met den anderen een nader verbont te maecken om gesamentlijck haer nae 't Zuiderdeel van de Caep te begeven ende aen malcander een stercker hant[2.] te hebben ende haer sooveel doenelijck onder ons beschut aldaer voor de gemelte volckeren uyt het landt te onthouden, want nu niet dorste weder in 't lant terughwijcken, vermits d' andre al te nae op handen gecomen waeren, maer ten waere dies[3.] ende dat Oedasoa maer van des Chainouquas affcompste alleen gehoort hadde, 't soude voorseecker gister off desen[+] dagh haer[4.] beurt al gevallen hebben, ende den Chainouquas dan daernae, ende waertoe alles al gestelt[5.] was [+]56v ende sijluyden oock voornemens aen ons om hulp te versoecken, liever als haer eygen landt van de Caep, buyten ons noch overigh hebbende, soo t' eenemael aen dese Saldanhar over te geven, doch vermits haer den Saldanhar te sterck is, was het haer op dese manier lieffst ende Oedasoa oock geradenst is om, malcander verswackt hebbende, dan niet van de voorss. volckeren uyt 't landt mede te beter overwonnen te worden, etc.

28 <dito>, 's morgens heel heet weer ende 't luchjen westelijck, is Compagnie's zeylvaertuygh, 't *Muskitjen*, daermede weder van 't Robben-eylandt gekeert met schulpen tot de calckoven.

Ende van d' E. Compagnie weder een thuynslaeff vrij haestigh overleden, als hebbende maer 5 dagen gelegen.

Mitsgaders gister ende heden gehandelt niet meer als 1 ouden, mageren os ende 9 soodanige schaepen van de Saldanhars, hoewel Oedasoa met ontallick bestiael in 16 negerijen sigh in manieren als voorsz. op onse grensen gelegert heefft ende de Caepmans met de haere oock noch van geen opbreecken en weten, houdende d' advenuen voor andere van buyten tot ons op dese maniere als heel[6.] besloten, en in plaets dat sij tesamen al van eergister aff beloofft hadden op te breecken, isser Oedasoa noch stercker comen leggen. Watter uytbroeyen wil, is onbekent. Altoos[+] wort van onse kant nae vermogen wel opgepast. [+]57

29 *dito*, 's morgens stil, betrocken weer, doch op den dagh hete zonneschijn ende tegen den avond harde Z.Z.Oostewinden, waermede 't *Muskitjen* weder met branthout voor de vuurbakens nae 't Robben-eylandt is gesonden om schulpen wederom te brengen.

1. Dit is nie duidelik watter *thiene* hier bedoel word nie. Kan *met sijn thiene* hier beteken: met 'n klein getal, met 'n veel swakker mag? Vgl. fol. 61 hierna: *onder sijn thienen sterck*.
2. steun.
3. *ten waere dies*, as dit nie om dié rede was nie.
4. nl. van die ‘Caepmans ende Tabacqdieven’.
5. geskik, voorberei.
6. totaal, heeltemal.

Ultimo dito, weer ende wint als vooren, quamen desen morgen al vroegh aen 't fort den oversten van de Gorachouquas, genaemt Choro, met sijn broeder ende 3 van haere outste, onder geleyde van een van onse buytenwachters, met haer brengende 6 beesten tot vereeringe, ende versoeckende dat men haer doch wilde beschermen voor de Cochoquas offte Saldanhars, die haer zedert gister weder alle passagien tot ons hadden affgesneden, mitsgaders veele overlasten begonden aen te doen, dwingende haer alle hunne huysen, sacken ende packen te laeten deursoecken, quansuys om tabacq, die se wel wisten dat bij haer niet en was, beginnende oock hun bestiael al bijnae onder 't haere te drijven ende alsoo willens onverhoets[1.] gisteravont eenige meede genomen ende bovendien, verboden hebbende dat se niet souden reppen[2.] nae de Houtbay off ergens te wijcken, alsoo 't Oedasoa, hier eerst affgeweyt hebbende, die plaetsen voor haer selffs alleen wilden inhouden,[+] sonder ymant anders eenigh 't minste acces tot ons open te laeten, hebbende [+]57v hunne[3.] negrijen jegenwoordigh al beginnen op soodanigen wijsen te legeren als onder haer de macxime[4.] zij om ymant te benauwen[5.], sulcx sij vreesen noch wel desen avont off morgen de clop op 't hooft te verwachten ende, van alles berooft, mitsgaders met vrou ende kinderen tot knechten van den Saldanhar gehouden te worden, biddende derhalven om hulp offte tusschenspraecke dat sulcx geweert mochte blijven, willende nae vermogen besorgen[6.] ons bestiael genoech toegebracht werde, ende dat vooreerst alle morgen een van onse buytenwachters bij haer mochte comen om onder zauveguarde van deselven den Commandeur dagelijcx te mogen comen spreecken, welcken soldaet haer toegestaen is.

Ende van de Saldanhars (veel in 't fort ende hier omtrent nu dagelijcx alleen verkerende) bij den Commandeur, etc., apart, seyden onder anderen dat Oedasoa over 2 à 3 dagen[7.] maer een schijn hadde gethoont met haer te allieren, om ondertusschen haer soo nau te besetten dat se nergens souden heen cunnen, maer nootsaeckelijck, eer se om onse hulp versochten, in sijn handen moeten vervallen, gelijck het al bijnae soo verde was beschickt, versoeckende derhalven, dewijle de noot op 't hoochste was, onse bijstant.

Op 'twelcke, geconsidereert dat haer dit landt toecomt ende 't beslagene[8.] aen[+] d' E. Compagnie seer gewilligh hebben overgelaeten, ende dat Oedasoa ons al [+]58 wat te stercken ende stouten buyrman valt ende noch meer worden soude als men hem heel liet gewerden, dewijl men hem siet trachten over voorsz. volcq ende Caepmans, als oock de vissers (die zedert gister almede weder hier vandaen gebeten[9.] hadde), 't eenemael 't heertjen te speelen, boven dat hij de Chainouquas (onse beste hande-

1. sonder dat hulle daarop verdag was; hier eerder: onopsetlik; *willens onverhoets* sou dan kan beteken: quasi onopsetlik. Vgl. *quansuys oversiens*, fol. 60 hierna.
2. beweeg, aanstaltes maak.
3. d.w.s. van Oedasoa se volk.
4. stelreël.
5. omsingel, in te sluit.
6. sorg dra.
7. *over 2 à 3 dagen*, 2 à 3 dae gelede.
8. in beslag genomene.
9. Sic. Is die onderwerp 'Oedasoa' en beteken *vandaen bijten* ongeveer: wegbyt, wegjaag? Of is *gebeten* die verl. deelw. van *beten*, afdaal, na benede gaan? 'Vissers' dan die onderw. van *gebeten hadde(n)?*

laers) oock dreyght van ons aff te houden, ende alsoo de frequentatie tot ons alleen aen sigh te trecken, dat voor d' E. Compagnie in dier vougen niet vorderlijck ingesien wort, vermits men van hem oock maer heel weynigh, ende dat oock maer van sijn magerste, bestiael can handelen. Soo is de voorss. Gorachouquas ende Caepmans vooreerst toegeseyt dat wij Oedasoa daerover souden spreecken ende desen avont noch laeten versoecken niet eer yets op haer te attenteren voor hij ons, off wij hem, nader gesproocken hadden, waerover dese luyden soo verblijt waeren als off men se reede al uyt de slavernij verlost had; ende versocht hebbende dat men haer, om hun landt te mogen behouden, doch wilde helpen, is haer daerop in 't secreet g'antwoort sulcx wel doenelijck te wesen, maer ons <in> ymants verschillen[+] te steecken, cost echter soo heel wel niet vallen als met tusschenspraeck, ten waere [+]58v
sij (dewelcke noch al soo weynigh als Oedasoa tot dato niet halff bestiael genoech voor ons alleen hadden beschickt, veel min voor de aencomende schepen) voor elck schip dat hier aenquam voortaen costen ende wilden vaststaen telckens te leveren, tegen rijckelijcke betalinge, 20 beesten ende 20 schapen, als wanneer ons dan niet eens meer bemoeyen souden ander off meer volcq uyt 't landt (om bestiael) aff te locken, ende haer dan oock t' eenemael onder ons bescherminge ende hoede aennemen ende waerop zij dan gelieffden te beraetslagen ende soo haest mogelijk te resolveren, dewijle sijluyden doch anno passado door ons toedoen in goede vruntschap zijnde geraeckt met de Chainouquas, van deselve altijt tegen coopmanschappen van ons voorgemelte leverantie te genieten, telckens weder ander cunnen crijgen met groote advance[1.], 'twelck haer soowat wel ingedruckt is om ter degen te doen verstaen, ende dat sij soodoende rijck ende in ontsagh door ons souden raken, etc., 'twelck dan bij haer aengenomen is met haere outsten van 't volcq op te beraetslagen ende ons affscheyt[2.] te doen hebben, met welcke tijdinge zij 6 van haer volcq, onder geleyde van een van onse soldaten, nae huys stuyrden, 'twelcke Gonnomoa, den 2en oversten van de Saldanhars, (tusschenwijlen in 't fort[+] gecomen ende vernomen ende gesien hebbende dat se met ons in 't heymelijck [+]59
hadden gesproocken, datelijck met al de sijne was nae huys gegaen, als wanneer dese onder haer sessen noch hier zijnde gebleven om[3.] antwoort van hun vooraff gesonden volcq te verwachten, baden dat men haer dogh mede wilde door een soldaet laten thuysbrengen, als vreesende dat haer Gonnomoa, 't naest hebbende belegert, noch desen avont wel mochte overvallen, 'twelck dan gedaen is, ende oock de tolckinne Eva aen Oedasoa gesonden dat hij, vóór ons nader te spreecken, op onsen bodem geen hostiliteyt aen de voorschreve, aen ons om hulp versoeckende, buyrluyden en gelieffden te plegen, die ons door deselve tolckin liet wederom weten dat hij den Commandeur morgen eerst soude comen spreecken, maer sij[4.] hadden sooveel gratie aen hem niet verdient, noch oock aen ons (liet hij weten), dewijl se

1. voordeel, wins.
2. Sic. Skryffout vir *bescheyt?*
3. In die hs.: *van*.
4. nl. die Gorachoquas en Caepmans.

ons over twee jaeren soó leelijck berooft ende noch niets van 't gerooffde bestiael hadden overgelevert, maer het beslagen lant quansuys daertegen gecedeert, omdat se doch wel saagen sulcx van ons niet wederom te nemen was - in somma elck[+] soeckt ons tegen den anderen op te maecken. [+]59v

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 671-674. K.A.
(b) Cornelis de Cretser is 'n interessante figuur uit die ou Kaapse geskiedenis. Hy het later fiskaal en vervolgens sekunde aan die Kaap geword. In 1671 moes hy weens ernstige aanranding tereg staan, maar hy het daarin geslsag om te ontsnap en terug te keer na die moederland, waar hy verhoor en onskuldig bevind is. Op die terugreis na die Kaap is hy deur 'n seerower gevang en daarna na Algiers geneem, waar hy as 'n slaaf verkoop is. Vgl. Theal: *History of S.A. before 1795*, II, pp. 116, 159, 180 en 184-185.
(c) Lochem, 'n stadjie in Gelderland; of miskien Lockem, 'n stadjie in Hannover.
(d) Vlekem in Oos-Vlaandere; of Vlerken - ook bekend as Vladerakken - in Noord-Brabant.
(e) Hierdie instruksies is nagenoeg dieselfde as dié wat vir vorige ekspedisies opgestel is. Vgl. *Daghregister*, 3 Februarie 1659, 10 November 1660 en 29 Januarie 1661.
(f) Dit beteken: van Den Dam (of Damme). Hierdie plek is óf die stad Dam (of Damme) in Wes-Vlaandere; óf Zwammerdam, 'n dorp in Suid-Holland en populêr bekend as Den Dam.
(g) Vgl. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), p. 70.
(h) Ibid., pp. 34-35, 39 en 43-45.

December anno 1661

Primo dito, fray, lieffelijck weer. Is Oedasoa, met den capitein van sijn negrij ofte 60 leger, genaemt Koukosoa, aen 't fort gecomen, welcke vooreerst belooffde ten respecte van ons versoeck voorss. niets op onsen bodem aen te vangen maer haerluyden daerom oock niet quyt te schelden, doch echter niet langer te wachten als tot de Chainouquas (daer se hun verleden jaer mede verbonden hadden) afquamen, ende te seggen dat se van haer sooveel volcq sochten te crijgen tot bijstant dat se gelijck in getal mochten wesen en op de ruymte comen dorsten, alsoo de questie deur een camp off door arbiters moste geslecht ende bij dese Caepluyden ende Tabacqdieven vooral bekent worden, dat hij, Oedasoa, den oppersten was, niet alleen van de Saldanhars, groote ende cleyne Chariguriquas, maer oock van al dit Caepvolcq, welcke haer al te groots omtrent hem begonnen aen te stellen ende daerom wat tot oitmoedicheyt moesten gebracht worden. Oock was het eens gebeurt, al eer d' E. Compagnie hier noch geseten was, dat een leeu, ontrent haerluyden wesende, van Oedasoa's broeder (nu overleden) met een hasegay soodanigh door 't lijff heen geschooten was, dat deselve een van Caepmans volcq, daerachter staende, trefften ende tegelijck mede ter doot velde[1.], 'twelcke emmers een onnosele saeck was, ende waerover zij evenwel soo gepicqueert sijn geweest dat se voorss. sijn broeder, met haer andermael op de jacht van een leeu sijnde ende die beset[+] hebbende, in plaets van na den leeuw te schieten nae sijn broeder schoten, ende die alsoo trachten, quansuys onversiens[2.], om te brengen, maer [+]60v 't was t' alle gelucke langhs de zijde op het been maer heen gepasseert, soodat sij een ongeluckige daet met een schelms verraet sochten te wreecken, ende dat moest

1. Jagerslatyn op sy Hottentots!
2. *quansuys onversiens*, vgl. *willens onverhoets*, fol. 57 hiervoor.

hij haer leeren vergeten ende eens doen gevoelen wie hij was; want, seyde hij, 't is een stout[3.] volcq die haer eygen heer, Gogosoa, dien ouden man, niet meer en achten als een kint, ende die was nochtans mede van geslacht een recht overste van haerluyden, ende met Oedasoa sijn vader wel vereenight ende seer goede vrunden geweest, jae, sij stoten hem[4.] altemets eens voor bedelaer wegh, 'twelck ons oock gebleecken ende wij hem dagelicx als een arm man wel gespijst hadden; ende dat sij hem nu aenhouden, was meer schijn als daet, maer Osinghkhamma, sijn eygen outsten soon, speelden capitein ende achtede sijn vader al te weynigh, ende die was denselven die de hasegay op sijn[5.] broeder, als voorss., door een ander mans handt gestuyrt had, 'twelck betaelt,

3. parmantig, brutaal.
4. *sij .... hem*, die Kaapmans ... Gogosoa.
5. Oedasoa s'n.

off bij[1.] haer schult bekent moest wesen, boven dat Oedasoa's vader hem gesecht[+] had te wesen heer over al dese Caep-gasten, te maecken dat se hem niet te [+61] stout wierden ende een leelijcke part speelden, als se sijn voorouders wel gedaen hadden, want geduyrigh daerop uyt sijn om haer, onder 't een off 't ander pretecxt op eygen heerschappij, van sijn onderdanicheyt aff te breecken, gelijck sijluyden tot dien eynde haer principaelst met de Chainouquas hadden g'allieert, op conditie haer die voor hem beschermen soude[2.], etc.

Oock hielden sij haer mede voor gegraveert[3.], dat Oedasoa's broeder in voortijden met een vrou van haerluyden was deurgegaen ende die voor sijn eygen gehouden, doch oock niet met gewelt, maer onder sijn thienen sterck[4.], sonder geweer, als 2[5.] uyt liefde, die sij tot malcander hadden, soodat de Caepmans ende Gorachouquas maer sochten oorsaecken hier ende daer op te rapen om onder niemants heerschappij maer op hun selffs te leven, ende alsoo hem sijn vader al te wel hadde ingeprent dat hij ende niemant anders den rechten heer van haerluyden was, soo cost hij nu, tot mannelijcke kennisse gecomen zijnde, niet naelaeten hem daervoor te doen[+] erkennen. Sousoa, den oversten van de Chainouquas, was weder meer als hij, die hij, als denselven hier compt, daervoor erkent. Waerom souden dese, [+61v] seyde hij, hem dan oock niet voor haer meerder erkennen? Dat moeste hij haer leeren. Ende als Sousoa hier quam ende dat die verstonde dese om voorss. redenen oorsaeck genoech hadden hem daervoor niet te erkennen, soo had hij dan met de Namaquas soodanigen vasten bant gemaeckt (niet ondienstigh voor d' E. Compagnie sijnde), dat hij oock hem, Sousoa, meede niet meer voor sijn overheer soude behoeven te erkennen, ende dan opperheer op sigh selffs met adsistentie van andren maecken te blijven, gelijck dese Caepmans doch sochten te doen, etc.

Nae welck verhael dan wat getracteert sijnde, is Oedasoa (met ons seer wel tevreeden) tegen den avont nae huys gegaen.

2 *dito*, 's middachs, waeren Herry ende Doman, onder geleyde van een van de ruyters, aen 't fort gecomen, relaterende dat Oedasoa zedert gister haerluyden wel had laeten aenseggen geen quaet te doen, maer zijluyden dorsten evenwel niet openbaer tot ons comen ende gaen als te vooren, want hij daer oock had bijgevoucht dat hij haer daerom[6.], op de ruymte buyten onse palen crijgende, niet quyt scholde,[+] versoeckende derhalven seer dat wij Oedasoa wilden laeten vertrecken, off dat [+62] se anders noyt rust van hem hebben maer altijt benaut ende becommert souden worden.

Wij gelieten ons mede als wel te cunnen verstaen dat Oedasoa haer, als op hun eygen lant sittende, wel behoorde met vreden te laeten, ende dat sij derhalven van haer recht niet behoeffden te wijcken, maer dewijl sij haer overmocht[7.], datter, om

1. deur.
2. *op conditie* ...., op voorwaarde dat die Chainoquas hulle, die Kaapmans, teen hom, Oedasoa, sou beskerm.
3. *voor gegraveerd houden*, in die geheue gegrif hê, vas oortuig van wees.
4. minder as tien man sterk. Vgl. *met sijn thiene*, fol. 56 hiervóór.
5. d.w.s. twee mense, man en vrou.
6. Vgl. Afr. *darem*.
7. *dewijl sij haer overmocht*, aangesien Oedasoa se volk sterker was as hulle (die Kaapmans).

buyten sijn dienstbaerheyt te blijven, geen beter middel was als haer altemaelen met bestiael ende al onder ons beschermingh te begeven, onder de conditien eergister Choro, den oversten der Gorachouquas, haere g'allieerde, voorgestelt, naementlijck, dat hij ende zij, Caepmans, doch bestiael genoech hebbende ende van de Chainouquas (haere goede vrunden om onsentwil anno passado mede geworden) wilden volstaen te leveren voor elck schip datter aenquam 20 goede beesten ende 20 schapen tegen coopmansschappen, alsoo, om dat ten minsten te mogen hebben, wij dus veele moeyten deden om alle volckeren uyt 't landt te locken, 'twelck wij, zijluyden tot voorss. leverantie resolveerenden, (om bestiaelshalven) dan naelaeten, ende haer voor d' een soowel als d' ander beschermen ende mede genoech van haer[+] eygen landt, buyten Compagnie's begrepen cirkel, maken souden, invougen sijluyden haer aen de dominatie van Oedasoa niet souden behoeven [+]62v gelegen te laeten ende haer eygen heerschappij behouden cunnen, sonder aen ymant (gelijck zij doch nu, om gerust te leven) contribueren moeten dan aen Oedasoa, ende dan aen andre, die haer machtshalven overmogende, anders als de gemelte leverantie aen d' E. Compagnie voor coopmanschappen, daer se telckens meer als een cent[1.] weder op winnen costen, ende alsoo, voor deselve coopmanschappen doorgaens ander bestiael handelende, als coopluyden heel rijck ende in corten tijt alsoo grooten meesters worden souden als die haer nu sochten te overheeren, etc., ende 'twelck sijluyden (soo langh met ons omgegaen hebbende) emmers behoorden te cunnen begrijpen. Sij gelieten haer wel van jae, maer seyden dattet het volcq soodanigh noch qualijck ter degen wijs te maecken was.

Waertegen haer wederom te verstaen gegeven wierd, wij Oedasoa om sijn bestiael (dat men noch meer van hem als van haer handelen) dan geerne hieromtrent wilden houden, ende dat het soodoende maer haer eygen cleyn begrijp souden te wijten hebben indien se langh dravende[2.], t' eenemael onder sijn heerschappij quamen[+] te raecken, als presenterende ons al de helfft van haer[3.] bestiael, soo wij maer [+]63 willen toestaen dat se haer[4.] op onsen bodem mochte aentasten, daer hij hun[4.] nu soo nauw becingelt heeft dat se nergens anders als tot ons enige wijck hebben, sulcx dat haer nu t' overleggen stont wat haer best was: op haer eygen heerschappij te leven, off onder dienstbaerheyt van de Saldanhars te vervallen, ende wes meer haer mochte begeven[5.] (nae ons begrijp) ten besten van d' E. Compagnie, etc.

Sij versochten seer om maer 2 soldaten in haere legers te mogen hebben, om welckers wille sij verseeckert waeren haer dan geen moleste van Oedasoa soude aengedaen worden, waerop haer te verstaen gegeven wierd sulcx om verscheyde

1. Vgl. WNT III, 1994, waar gemeen word dat *cent*, ‘slechts in den vorm van het verkleinwoord aangetroffen’, blykbaar 'n afkorting is van *percent*. Vgl. noot 2, bls. 331, Kes. 21/2/1661.
2. Sic. Ek vermoed met Brill 'n skryffout vir *dralende*.
3. van Oedasoa se volk.
4. die Caepmans.
4. die Caepmans.
5. gebeur, oorkom? Hierdie vreemde gebruik van *begeven* sluit miskien die beste aan by die (germanistiese) *zich begeven*, gebeur. Vgl. WNT II, 1348.

reden niet coste geschieden voor zij haer t' eenemael onder de voorss. conditien in ons bescherminge overgaven ende met eenen een goet getal bestiael voor eenige schepen (alle daagen te verwachten) op voorraet, beneffens soodanige vaster verseeckeringe meer als waerop men aen weercanten altijt soude mogen ende cunnen[+] staet maecken, 'twelck Oedasoa (<wij> haer dus soeckende wijs te maecken) aengepresenteert werdende, wel haest accepteren ende haer dan travaljeeren[1.] soude soo hij wilde; behoorden derhalven nu best te weten ende haer wel te beraden wat haer te doen stonde, ende soo voorts. [+]63v

Sondagh, *den* 4*en* <*dito*>, 's morgens droogh, winderigh weer van den Z.Z.Oosten.

5 <*dito*>, idem. Heeft Oedasoa met sijn capitein, Koukosoa, aen 't fort geweest met 2 vette hamels tot vereeringe ende affscheyt, alsoo voornemens waeren, nu 't gras op was, weder te vertrecken langs strant achter het Lupaertsgeberchte heen wegh, werdende derhalven oock met een vereeringe tot maintenue van vruntschap en goede tractementen, etc., versien, doch is weynigh van sijn volcq cunnen gehandelt worden; maer de hoop is, met haer vertreck noortwaerts uyt, dat de Chainouquas van de Oost op handen sijn, die zooden aen den dijck[2.] brengen, wesende zedert primo deser van al de Saldanhars niet meer als 12 jongh ende oude, slechte beesten ende 34 dito schapen gehandelt, hoewel zij wel met sooveel duysent stucx hier bij ons gelegert sijn.

[+] 6 *ende* 7*en dito*, idem moy weer. Is op dato navolgende resolutie genomen: [+]64

'Woonsdagh, den 7en December anno 1661[(a)].

Nae d' uytdelingh, bedragende in contant *f*2059.-4., primo November jongst weder aen 't volcq gedaen hebbende, bij opening van Compagnie's cas bevonden qualijck sooveel penningen op voorraet meer te wesen als de resterende *f*990.-.1 van de weeskinderen van den overleden vendrigh, Jan van Harwaerden, sijn bedragende, sulcx al yets van 'tselve is aengetast, ontstaende ten principalen mede door de betalinge aen traen voor Batavia, vis, materiaelen ende verscheyde versnaperinge voor de schepen, boven den dagelijcxen uytgeeff van costgelden ende subsidien, etc. - Soo is eenparigh verstaen, tot versterckinge van Compagnie's cas ende om het een ende 't ander daeruyt te doen blijven vervallen, vooreerst noch, boven de 1000 Realen in dato 12 July[(b)], van voornoemde weeskinderen[3.] gelt voor d' E. Compagnie noch à deposito op te nemen de 330 Realen, sijnde voorschreve 990 guldens 1 penning, van deselve bij cassa sijnde, ende uyt de verlopen intressen 20 gelijcke Realen daerbij te voegen, wesende alsoo te samen drie hondert en vijftigh Realen[+] van 60 stuivers yder, à ½ per cento 's maents, ingaende 12 November verleden dat de gemelte penningen in gebruyck sijn genomen geweest. [+]64v

1. kwel, laat swaar kry; afleiding van *travaille*, arbeid. Vgl. Afr. *met iemand werk*, iemand opkeil, laat swaar kry.
2. *zooden aen den dijck brengen*, die saak voorthelp. Nog gewoon in Ndl.
3. *voornoemde weeskinderen*, genitieffunksie.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema ende
Hendrick Lacus, secretaris.'

Heden sijn de Saldanhars met hun legers altemalen, ten eynde voorss., opgebroocken ende Oedasoa met zijn capitein Koukosoa noch een tractement aen 't fort wesen haelen. Hoe zij met de Gorachouquas g'accordeert sijn, can niet recht vernomen worden, sijnde maer gesien dat wat hasegayen van haer aen Oedasoa sijn overgebracht[1], in bossen gebonden.

8 *dito*, harde, drooge Z.Z.Oostewinden. En de bouwluyden overal meest aen 't mayen van de gars.

9 *dito*, moy weer met N.Westecoelte.

10 *dito*, vrij harde N.Westewinden met betogen lucht ende weynigh regen. Sijn zedert den 7en gehandelt een koe ende 7 schaepjens van de Saldanhars, die haer nu omtrent 1½ uyr gaens van de Zoute-Rievier nae het Lupaertsgeberchte hebben gelegert.

Sondagh, *den* 11*en* <*dito*>, fray, lieffelijck weer. Is van een merry-paert, daer[+] den esel mede gespeelt had, een muylpeert[2] geworpen, ende sijn noch 2 à 3 [+]65
merryen van den eesel drachtigh, dat wél comt, omdat d' eselin verleden jaer in 't werpen gestorven is.

12 *ende* 13*en dito*, idem. Is de fiscael met eenige coopmanschappen eens gesonden nae de negerijen van de Gorachouquas ende Caepmans om te sien off daer beter wat van haer mochte te handelen wesen als hier aen 't fort, dewelcke van den steert des Bosheuvels nu meede opgebroocken sijnde, haer met de Caepmans in ende omtrent de clooffpas na de Houtvaley hadden gelegert ende gansch weynigh genegen gevonden wierden om te handelen, sulcx tegen <den> avont met maer 3 beesten ende 12 schapen quam te retourneren.

't Heeft op den dagh seer stijff van den Z.Z.Oosten gewaeyt.

Op dato is aen den vrijman, Tielman Hendricx van Uytrecht (3 jaeren al vrij geweest ende nu met sijn vrou noch 12 jaeren vrijdom aengenomen hebbende) omtrent 50 morgen lants, daer de redout Coorenhoop staet, in eygendom affgemeten[+] ende gegeven om tot den corenbou te gebruycken, waertoe dito parck[3] ongeveer [+]65v

1. As teken van onderdanigheid?
2. Die twee voorbeelde van hierdie samestelling in WNT is albei ontleen aan die *Daghregister* van Van Riebeeck. Die verskil in betekenis van *muil*, *muilezel*, *muilpaard* gee in Ndl. ook moeilikheid, soos die geval is met *muil* en *esel* en *muilesel* in Afr.
3. perseel, stuk grond.

het 3e paert[1.] maer bequaem is, sijnde noch omtrent sooveel tusschen den Bosheuvel ende de Bosbergen, maer omdat het 't alderverste van de hant leght, niet seer begeert; doch mach alsoo wel tot weyde overigh blijven, alsoo deselve noch schrael ende luttel genoech valt.

14 *ende* 15 *dito*, al winderigh weer van den Z.Z.Oosten. Is de fiscael oock eens met coopmanschappen na de Saldanhars gesonden, ten eynde als boven, van dewelcke dese 2 dagen maer 2 koebeesten ende 13 schaepjens sijn aengebracht, die omtrent het Lupaertsgeberghte op reyse verder uyt bevond, ende Oedasoa sijn legers nederslaende om sijn volcq te laten handelen; cost echter niet meer als 3 koebeesten ende 17 schaepen becomen, daer hij 's avonts mede thuyskeerden.

16 *ende* 17 *dito*, al stijve Z.Z.Oostewinden. Was noch een koe ende 4 schapen aengebracht van de cleyne Chariguriquas, die oock seyden dat se over 4 dagen een groot ende 1 cleyn schip in de Saldanha-bay hadden gesien, dewelcke nae 3 dagen leggens weder in zee gelopen waeren, doch hoe 't met[2.] volcq, etc., gestelt was, cost[+] niet vernomen worden, sullende apparent *West-Vrieslandt* van Enchuysen voor Batavia ende 't *Nachtegaeltjen* van Amsterdam voor de Caep gedestineert [+]66 wesen.

Sondagh, *den* 18*en* <*dito*>, 's morgens den hemel betogen, doch op den dagh al weder harde Z.Z.Oostewinden met regen, tot beleth voor de buyten in zee sijnde schepen om binnen te comen.

19 *ende* 20 *dito*, 's morgens voorsz. harde winden noch al felder aenhoudende ende te min goet doende aen 't jegenwoordigh affgemaeyt wordende rijpe coorn dat op veele plaetsen, ende voornamentlijck op Compagnie's landerijen, dit saysoen seer schoon geslaegt is, jammer sijnde datter binnen Compagnie's begrepen cirkel geen meer landt tot coorn bequaem is.

Soo laeten haer oock de Hollantse vruchtbomen mede langhs soo meer van gewenscht succes aensien, voornamentlijck appelen ende queen aen eenige jonge boomtjens (hoewel[3.] noch maer 3 à 4 stucx) fray staende, ende andere al bloeyende, ende dies belovende in toecomende[4.] haere vruchten te verthonen wanneer se maer wat ouder ende stercker gewortelt worden; ende 'twelck 't beste van de vruchten noch sal wesen, is dat se tegen de aencomste van de retourvloot ende Patriaesze[5.+] herffst- ende winterscheepen op haer fleur rijp sullen sijn, gelijck sulcx aen de [+]66v lemoenen ende orangie-appelen oock gemerckt wordt, van welcke verscheyde boomtjes jegenwoordigh al redelijck wat aen hebben, en de wijngaerd te bysonder vol, als oock weder denselven olijffboom van anno passado dat hem sijn tacken daervan op de aerde buygen, maer den anderen heeft noch niet als maer 2 à 3 bloeysels verthoont; wat hij doch doen sal, wil den tijt leeren. Ael- ende cruys-besien hebben haer dese maent eenige weynige rijp verthoont, en de kersen beginnen jegenwoordigh

1. *part*, met verlengde *a* voor *r* + *t*.
2. *met 't*.
3. Hs. onduidelik. Brill lees *hoeveel*.
4. *in 't toecomende*.
5. van Patria komende.

te rijpen, die ouder wordende, misschien mede beter dragen sullen, maer die vrucht is voor die hier wonen, omdatter dan selden schepen zijn.

Nieuwe maen, *den* 21*en dito*, quam Compagnie's vaertuygh, 't *Muskitjen*, met een westelijck luchjen van 't Robben-eylandt wederom vol schulpen voor de calcoven, hebbende in 3 dagen door de Z.Z.Oostewinden niet cunnen opcomen, nochte oock yets vernomen van de schepen (op den 17en genoteert), die de Hottentoos in de Saldanha-bay souden gesien hebben, ende belet blijven op te comen door dese continuerende Z.Z.Oostewinden, tegen den nacht al weder begonnen op te steecken ende den

22*en dito* oock aenhielden.

23 *dito*, 's morgens is den fiscael, Abraham Gabbema, met wat coopmanschappen op 2 draeghossen geladen, weder eens nae de Saldanhars, een dagh reysens van hier leggende, gesonden om noch wat bestiael, mogelijck sijnde, van deselve te reuylen,[+] dewijl men van de geruchte[1.] affcompste der Chainouquas ende Heusequas noch niet verneemt, ende gemerckt wort van de Saldanhars beter wat bestiael [+]67 te handelen valt als se veraff leggen dan naebij, omdat se dan voor melck, seeckere soort aerdaackers, wortelkens en ander wilde vruchten, als porey[2.], ende oock voor ondeugende[3.] struysveren ende doppen[4.], schiltpadjes ende andere diergelijcke leuren en seuren[5.], sooveel tabacq weten te crijgen van de vrijeluyden ende particulieren, dat voor d' E. Compagnie alsdan gansch weynigh bestiael te crijgen valt, boven oock de moeyelijckheyt die men mede bevint met deselve hieromtrent leggende te hebben, vermits haere onbeschaemde importuniteyt, etc.

24*en dito*, betrocken, variable luchjens, maer tegen den nacht begond weder even stijff te wayen van den Z.Z.Oosten, ende is zedert den 17en van de Saldanhars 4 en de Caepmans 2 scha<e>pjens gehandelt.

Kersdagh, *den* 25*en dito*, bleven de verhaelde stijve Z.Z.Oostewinden met schrale droochte even seer aenhouden, als oock den

26*en dito*.[+]

27*en dito*, stil weer. Is den fiscael, Abraham Gabbema, tegen den avont van [+]67v de Saldanhars (vrij verder als gegist leggende) wederom gecomen, van haer gehandelt hebbende 4 goede beesten ende 90 schapen, van welcke <hij> 6 op reyse, door de verheyt des wechs niet voort cunnende, achter moeten laeten had[6.], ende sulcx een frayen trop van 84 schapen, neffens de voorss. 4 beesten, thuysbracht.

28*en dito*, idem fray weer ende 't luchjen variabel, doch tegen de nacht al weder seer harde Z.Z.Ooste-zomerwinden, ende is op dato genomen navolgende <resolutie>:

1. gemelde, berigte. In Ndl. is *gerucht(e)* anders alleen bekend as snw. Hier moet dit verklaar word als 'n verl. deelw. van *(ge)roepen*. Vgl. *berucht* en kyk Verdam: *Mndl. Wdb.* I, 956, s.v. *beroepen*.
2. *porey* word *prei* soos *corael kraal* word. Die woord kom van Lat. *porrum* via Ofr. *porée* in Ndl.
3. slegte, waardelose.
4. d.w.s. volstruiseierdoppe.
5. *leuren en seuren*, lorre en prulle, waardelose snuisterye.
6. *achter moeten laeten had* - dieselfde woordorde nog in Afr.

‘Woonsdagh, den 28en December 1661[(c)].

Alsoo het Godt de Heere gelieft heeft dit jaer den corenbouw redelijck wel te zegenen, soo op verscheyde vrije luyden als voornaementlijck oock des Compagnie's landrijen, sulcx dat eenige die tot noch haer brootcoorn van d' E. Compagnie hebben moeten haelen, niet alleen van haer eygen connen leven, maer oock al wat overigh sullen hebben aen d' E. Compagnie te leveren, tot affcortinge haerer schulden, etc. - Soo is, om deselve te meer tot den nootsaeckelijcken bou aengemoedight[+] te houden, als oock op de hoop van een rijs-secours[1.] uyt India, goet gevonden deselve, namentlijck de lantbouwers, van haer eygen coorn voor haer ende derselver huysgesins gebruyck voortaen toe te laten des maents voor yeder hooft, 't sij man off vrouw off meyt[2.], 1¼ schepel[3.], sijnde 50 lb., coorn ter meulen te mogen brengen, ende dat haer sulcx ten aldereersten oock sal worden affgemalen, omdat se, in 't lant wonende, alle dagen niet bij de meulen comen cunnen, ende daerna die hier bij 't fort woonen, sullende d' overige tijt voor Compagnie's volcq waergenomen worden. +68

Reynier Drijver van Cleeff, hier te lande gecomen met 't schip de *Musquaetboom*, 23en July anno 1660, voor adelborst à 10 guldens per maent, ende jegenwoordigh provisionelijck becledende de vacante plaetse van corporael, waerinne tot dato contentement is gevende, wort ten dien insichte op sijn versoeck ende bequaemheyt bij desen in gemelte corporaels qualité geconfirmeert, ende toegevoecht een beloninge van veerthien guldens 's maents, ingaende Nieuwejaersdagh 1662.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jaere als boven.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema ende
Hendrick Lacus, secretaris.’

[+] 29, 30 *ende ultimo dito*, al harde Z.Z.Ooste-, schrale winden.

+68v

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 675. K.A.
(b) Sien resolusie van die Politieke Raad onder hierdie datum in die *Daghregister*; en ook C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 649. K.A.
(c) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 676-677. K.A.

January anno 1662

[+] *Nieuwe-Jaersdagh*, stille, heete sonneschijn.

2 *dito*, 's morgens betrocken lucht, die op den dagh helder wierd, ende 't luchjen wat Z.westelijck sijnde, is daermede van 't Robben-eylant aengecomen Compagnie's zeylsloep, 't *Muskitjen*, vol schulpen tot de calcoven. +69

1. hulp, ontset, deur 'n lading rys.
2. Waarom nie ook *jongen* nie?
3. 'N ‘schepel’ dus 50 lb.

3 *ende* 4 *dito*, warm zonneschijn, stil weer, ende hebben naervolgende personen ondertrou gedaen, conform de resolutie daerover genomen ende hier onder g'insereert.

‘Woonsdagh, den 4 January anno 1662[(a)].

Abraham Gabbema, jongman, geboortigh in 's-Gravenhage, fiscael in dienst van de Generaele Nederlantse Geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie, bescheyden in dese fortresse de Goede Hope, sigh in trouwbelofte hebbende begeven met Petronelle Dous van Doesburgh, jonge dochter alhier, ende dies tesamen in Rade verschenen sijnde, de bruyt g'assisteert met haere moeder, Johanna Boddijs, versoeckende omme metten anderen in den H. egte staet wettelijck te mogen worden bevestight, mitsgaders tot dien eynde te vergunnen dat haer eerste gebodt aencomende Zondagh nae 't zermoen mochte affgecundight worden - Soo is bij den Raedt (niet anders hebbende cunnen vernemen als dat beyde liber ende vrije personen waeren, welcke met niemant ter werelt, volgens haerluyder eygen verclaringe, als oock der gemelte moeder ten reguarde haerer dochter, onder presentatie[+] van eede, yetwes dienaengaende uytstaende hadden) goetgevonden dese luyden[1.] haer billick versoeck te consenteren, mitsgaders ten dien fine [+]69v
eerstcomende Zondagh, naer 't eyndigen des Christelijcken sermoens, haer eerste affcundinge te laeten doen, ende alsoo vervolgens alle Zondagen tot de derde incluys, omme alsdan, nae de laetste affroepinge, de solemnizatie wettelijck te laeten geschieden ende met de trou publicq voort te varen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jaere als boven.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeecq
Roeloff de Man ende
Hendrick Lacus, secretaris.’

Tegen den avont is voorss. fiscael Gabbema, met parthije coopmanschappen op 6 ossen geladen, weder gesonden nae de Saldanhars om te sien off wederom soo een frayen handel als laetst soude mogen aentreffen.

5, 6 *ende* 7 *dito*, fray, stil weer ende somtijts wat betrocken lucht met weynige vochticheyt.

Sondagh, *den* 8 *dito*, 's morgens aengenaem, betogen weer ende 't luchjen slap[+] westelijck. [+]70

9*en dito*, idem weer ende wint als boven. Is daermede Compagnie's vaertuygh, 't *Muskitjen*, vol schulpen tot de calcoven weder van Robben-eylant gekeert, daer alles noch wel was.

Comende 's avonts oock aen te landen[2.] der vrijeluyden vaertuygh, *Peguyn*, met 11 halff amen traen uyt de Saldanha-bay, gister morgen geseylt, met tijdingh dat aldaer in de bay wel een maent gelegen hadden 't schip *W. Vrieslandt* van Enchuysen

1. Genitief of datief?
2. In die hs. en by Brill: *aen te langen*. Die bet. ‘aankom, bereik’ wat *anlangen* in Du. het, skyn by Ndl. *aanlangen* nie voor te kom nie.

ende 't *Nachtegaeltjen* van de Camer Amsterdam, conform navolgende brieffkens geschreven aen den Commandeur ende hier onder g'insereert, luydende van woorde te woorde als te weten:

‘Erentfeste, Achtbaere, Wijse, Voorsienige, seer Discrete Heer:

Mijn Heer,

Alsoo wij den 18en July passado voor de E. Oost-Indische Compagnie ter Camer van Enchuysen met het schip *West-Vrieslandt* uyt het Vlie sijn geseylt met 374[+] zielen, waervan tot dato deser 34 personen sijn overleden, soo is 't dat wij den [+]70v
6en deser[(b)] vervielen benoorden Dassen-eyland, in meninge om aldaer op de rhede te lopen; sagen daer onder de wal een schip, hetwelck een Prince-vlagh liet wayen, schoot een schoot, hijste[1.] doen de vlagh tot een schouw[2.], oversulcx hielden nae hem toe, bevonden hetselve te wesen het schip de *Nachtegael*, bij d' E.HH. Bewinthebberen van de E. Oost-Indische Compagnie ter Camer van Amsterdam uytgerust, sijnde den 15en Juny in zee gelopen uyt Texel met 20 eters; hadt 4 doden gehadt en de rest van sijn volcq was heel swack, soodat <het volcq> het schip niet conde regeren, soodat wij op sijn versoeck hem acht man hebben overgedaen, en conden doen de rhede niet becomen alsoo de wint zuyelijck was, soodat genootsaeckt waren Sardeyny-bay[3.] in te lopen, alwaer wij noch sijn leggende, neffens het voornoemde schip de *Nachtegael*, verhopende den Almogende Godt ons goeden wint sal verlenen; en zal bij ons geen tijt werden versuymt soo haest doenelijck is onse reyse te vervorderen om bij U Achtbaren te comen, edoch versoecken gansch vrundelijck, soo lange wij hier sijn leggende, U Achtbaren ons met eenige ververssinge geliefft te versien, waervoor op het hooghste sullen danckbaer wesen alsoo <wij> hetselve voor onse scheepsvolcq seer nodigh hebben van doen.

[+] Hiermede Erentfeste, Achtbare, Wijse, Voorsienige, seer Discrete Heer, zijt, neffens die U Achtbare lief sijn, den Almogenden in sijn genadige protecxie [+]71
bevolen ende van herten gegroet.

In 't schip *W. Vrieslant*,
leggende in de Saldeyne-Bay,
den 7 January 1662.
UE. achtbare dienstwillige vrunden,
(Was geteyckent:)
schipper Cornelis Jansz. Backer
Elbert Brouwer, ondercoopman.’

Volgenden brieff bij de schipper van 't galjot *Nachtegaeltje* geschreven, van inhoude als hieronder:

1. *Hijs(s)en* was vroeër 'n swak werkwoord.
2. Teenswoordig *sjouw*, vlag wat, gedeeltelik opgerol, gehys word as teken van nood.
3. Byvorm van *Saldanha*. Ander ou byvorme is *Sardania*, *Saldinia*, *Sardinje*. Hieronder *Saldeyne*.

‘Adij 27en December 1661 in 't jacht *Nachtegaeltje*, leggende in d' Baya d' Saldanha.

Mijn Heer,

Nae behoorlijcke reverentie dient dese het haestigh resolveren van Bartholomeus(c) om van hier nae d' Taeffelbay te seylen, vermits de wint in de voornacht schielijck noordelijck begon te wayen is d' reed'[1.] ick geen occasie hebben van alle omstandicheden te schrijven; dient alleen desen te thonen onse tot alhier behouden arrivement, dat de 6 dato was. Hebbe met verlangen van die tijt tot nu nae een goede wint gewacht, dan off noch deurwayen sal, staet te twijffelen, vermits d' flaeuwe coelte. Wat onse reys belangt, hebbe een langduyrige reys gehad door onbequaemheyt[+] van ons onderhebbende schip. Wij sijn d' 15 Juny uyt het Texel geseylt, naedat wij tevooren twee bysondere reyse[2.] van Amsterdam vertrocken [+]71v sijnde, ydermael door fout van 't schip wederomgecomen sijn. 't Rapport van dese, dat mijn 3e tochtmet het schip is, sal ick mondelingh beter rapport van conne <doen> als bij UE. present mocht sijn, waernaer ick seer verlange, temeer omdat eenige van mijn volcq wel weer uyt d' koy op d' been sijn, maer noch niet recht gesont. Heb 8 in de koy alhier gebrocht ende 4 doden gehadt, aen d' scheurbuyck gestorven, 2 van de 4 hier in 't gesicht van 't lant off voor d' wal, dat 12 personen maken die absent waeren om yts te connen doen van 't getal van de 20 die wij sterck waeren doen uyt 't Patria zeylden, waeronder 2 jongens; ende onder dese overige 8 die gesond heeten te sijn, vermits wij het met crachte ende forzeringe onses lichaems uyt de koy hielden, wasser maer een soo machtigh dat hij vier achtereenvolgende glaesen aen 't roer con staen, hetwelck een droeffheyt was aen te sien, vermits wij ons schip niet conden regeren als d' 6 passado u vrije lieden van 't Dassen-eylant sagen, vermits wij door suydelijcke wint daer vervallen waeren ende de rhee aldaer meend te beseylen. Toesiend' sagen met vreughden een schip, dat wat benoorden 't voorss. eyland was ende mede ree socht. Ick schoot een schoot ende liet een schou wayen, waerop hij affquaem. Ick hem prayende, bevond het 't schip *West-Vrieslandt* te[+] sijn van d' Camer van Enchuysen. Ick riep: haelt mijn aen boort, ick ben onmachtigh mijn boot uyt te setten, off oock het schip te regeren - dat hij [+]72 dee, ende nae ick van hem met volcq versien was, resolveerd' wij gesamentlijck alhier te zeylen.

Cortend[3.] blijve,
UE dienaer.
(Was geteyckent:)
schipper Tyaert Meyndertss. Backer.’

Noch een nae-brieffken geschreven bij den schipper van 't galjot *Nachtegaeltje*, inhoudende als volcht:

1. rede.
2. kere.
3. eindigend, besluitend (WNT VII, 5736).

‘*Adij*, 7*en January* 1662, in 't jachtje de *Nachtegael:*
Nae groet en reverentie dient desen: door veranderingh van wint is d' ingesloten de laetste mael[1.] niet versonden, ende dewijl het nu haestigh te doen is dat d' boot vertreckt, heb ick geen occasie meer te cunnen schrijven. Hoop dat d' tegenwoordighe Noort-Oostewint sal deurcoelen.
Cortend' blijve,
Mijne E. Heers dienaer.
(Was geteyckent:)
schipper Tyaert Meynderss. Backer.’

10 *dito*, een moy N.westelijck coeltjen, tegen den avont fray wackerende met wat regen.
[+] 11 *dito*, regenachtigh weer ende 't coeltjen als vooren, daer de voorss. schepen alle uyr mede uyt de Saldanhabay tegemoet gesien worden, als cunnende nu [+]72v
wel vandaer herwaerts om hier ververssinge te vinden, geseylt, maer niet van hier derwaerts gevaren worden om yets daer te brengen.
12 *dito*, 's morgens een betogen hemel ende 't luchjen variabel, is de seylsloep, 't *Muskitjen*, met der haest ongeladen affgesonden met de secreete seynen voor de retourvlote en de Vaderlantsche schepen nae 't Robben-eylant, om deselve daer bijtijts te hebben, ende met eenen schulpen voor de calcoven wederom te brengen.
Ondertusschen is oock het vrijmansvaertuygh met dese variable luchjens voormiddachs al vol cool ende verscheyde aertvruchten affgesonden nae de Saldanha-bay voor Compagnie's schepen aldaer leggende, met navolgende brieffken, 2-dubbelt[2.] geschreven, ‘luydende als te weten:

Aen d' opperhooffden van 't schip
W. Frieslant ende 't galjot *Nachtegael*,
Eersaeme, voorsienige, seer discrete goede vrunden:

Met het vrijeluyden-vaertuygh hebben wij Ul. beyder brieffkens wel ontfangen ende met dese westelijcke luchjens haerluyden oock al tegemoet gesien, ende[+] alhoewel wij niet en twijffelen off zult jegenwoordig daermede al dight hier omtrent gecomen [+]73
wesen, soo hebben echter, off[3.] door 't een off 't ander mochte gemist sijn, 'tselve vrijmansvaertuygh voor u beyden affgesonden vol cool ende verscheyde aertvruchten. Bestiael can het, als te cleyn sijnde, niet innemen, doch twijffelen niet off sult in de bay wel wat becomen hebben, als oock gansen, eenden ende ander vogels, alsmede dat ten minsten met de voorss. westelijcke winden onder 't Dasseneylant sult sijn geraeckt ende aldaer cunnen crijgen van de vrije luyden schapen ende

1. *de laetste mael*, die vorige keer. Vgl. Eng. *the last time*.
2. d.w.s. vir elk van die twee skepe 'n afskrif.
3. in geval.

verckens, die sij daer genoech hebben, alsmede redelijcke goede groente, etc., om aen UE. te verstrecken, ons lieff sijnde te verstaen dat de gemelte vrije luyden haer accommodabel dragen[1.] in 't halen van waeter, groente ende vangen van vogels ende ander dingen. Als UE. met lieff[2.] hier comt (daer de hapjens[3.] met alle mogelijcke middelen toe willen waergenomen sijn) sal 't hier aen beter water ende ververssinge in genoeghsaemheyt niet mancqueren. Indien UE. saeght dat het daer noch langh mocht duyren, soo laet ons de brieven, aen de Caep gehorende, met d' eerste boot mede opcomen ende de ververssinge (naedat elck volcq opheeft[4.]) verdelen, ende die dit vaertuygh eerst ontmoet, 't sijne daer affnemen. Hopende dat UE. d' Almogende in corte sal herwaerts geleyden, sullen affbreecken ende denselven UE. in genaeden bevelen, mitsgaders gegroet laeten van[+]

[+]73v

In 't fort de Goede Hope, den 12 January 1662.
UE. goede vrunt.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck.'

's Namiddachs begond weer seer hard uytten Z.Z.Oosten te wayen, tot belet van de voorss. schepen om herwaerts op te comen.

13 *dito*, even fel aenhoudende, quam de fiscael, Abraham Gabbema, des 'snamiddachs uyt 't landt van de Saldanhars (3 dagen reysens van hier leggende) wederom thuys met een trop van 117 schapen ende 17 gereuylde beesten, sulcx <hij> sijn reys weder wel affgericht ende goet gemaeckt hadde, maer soude nae sijn gevoelen jegenwoordigh voor eerst van deselve niet meer te crijgen wesen, alsoo veel medegenomene coopmanschappen (gehoopt te verreuylen) wederom brachte, omdat se daer nu wat van vervult waeren; te verwonderen sijnde, dewijl se soo bysonder heet nae den tabacq sijn ende 't bestiael seer veel hebben, dat se soo qualijck daeraff scheyden willen, doch blijckt langhs soo meer hetselve te sijn den eenigen acker die se bouwen[5.] om van te leven, als 't vleys ende melck tot spijse nuttigende en de[+] vellen tot cleedingh gebruyckende.

14 *dito*, lieffelijck weer ende 't luchjen variabel. [+]74

Sondagh, 15 *dito*, idem aengenaem weer met een moy, labber, noordelijck luchjen.

16 *dito*, insgelijcx, vremt sijnde dat de schepen uyt de Saldanhabay daer noch niet mede op en donderen.

17 *dito*, betrocken Noortwestelijcke luchjens, seer dienstigh voor de gemelte schepen om op te comen, is de fiscael Abraham Gabbema met parthije coopmanschappen op 2 ossen gelaen weder des 's morgens vrough gesonden nae de negrije van de Gorachouquas offte Tabacqdieven, om te sien wat oock van haer sal mogen te becomen wesen, sijnde gelegert omtrent den uyttersten hoeck van de Steenbergen

1. *accommodabel dragen*, geskik gedra.
2. *met lieff*, gesond en wel.
3. vlagies wind.
4. *naedat elck volcq opheeft*, nagelang van die getal manne wat daar op elke skip was.
5. die enigste akker wat hulle bewerk, die enigste bedryf wat hulle beoefen.

in de Bay Fals, stijff 1 dagh reyssens van hier, verstaende met gelade ossen, etc.

Tusschenwijle, nae een seer lange reyse, comt hier ter reede te arriveren voormiddachs omtrent 10 uyren 't galjot *Nachtegael*, heden van 't Dassen-eylandt gescheyden ende den 15 Juny anno passado voor de derde mael uyt Texel geseylt met 20 coppen, waervan 4 overleden waren, hebbende, volgens rapport van den schipper[+] Tyaert Meyndertss. Backer, den 12en Augusty nodigh om waeter aen Cabo Verde aengeweest ende aldaer vernomen dat d' Engelsen die van de [+74v] West-Indische Compagnie t' eenemael den handel in de riviere Gamla[(d)] verboden ende oock hadden laeten aenseggen haer fort binnen 3 maenden aen den coningh over te leveren, sulcx die luyden daer in groote becommeringh leefden, versterckt waeren van volcq maer seer sober versien van provisien, boven[1.] de moedige[2.] quellingh van d' Engelsen dagelijcx op den hals hebbende, etc.

Is wijders voorss. galjot den... October[3.] de liny op 5 à 6 graden lenghte gecruyst, aldaer ende oock de gansche reyse seer met stilte gequelt sijn geweest, den 6en December anno passado onder 't Dassen-eylant heel machteloos van sieckte bij 't schip *West-Frieslant* geraeckt ende van die 8 man overgecregen hebbende, denselven dito, de rhee van voorss. eylant misgedreven sijnde, tesamen de Saldanha-bay ingelopen, daer hij tusschen den 11en ende 12en deser 's nacht met een noordelijck luchjen uytgeseylt ende onder voorss. Dassen-eylandt door stilte weder g'anckert, gister van daer gescheyden met dese N.luchjens was herwaerts opgecomen.

Soo retourneerden oock Compagnie's seylsloep 't *Musquit<j>en* van 't Robbeneylant met schulpen.

[+] Ende tegen den avont sag men oock 't schip *West-Frieslant* comen aenseylen, met de vrije luyden boots vol traen uyt de Saldanha-bay, welck groot schip met [+75] den doncker noch binnen dese bay ten ancker quam, doch wat buyten de rhee, daer sigh den

18 *dito*, met seer moy weer vorder nae toe schickte ende den schipper, genaemt Cornelis Janss. Backer, ende den ondercoopman, Elbert Brouwer, aen lant comende, rapporteerden dat se waeren uyt 't Vlie geseylt den 18en July verleden met 374 gagiewinners, waervan 34 overleden ende 8 op 't *Nachtegaeltjen*, omtrent 't Dasseneylant in onmacht gevonden hebbende, overgegeven had, sulcx noch met 332 man hier gecomen is, altemaelen, op 4 à 5 nae, fris ende gesont geworden door de ververssinge in de Saldanha-bay, als hebbende daer 15 schapen van de Hottentoos becomen ende alle dagen redelijcke groente van d' eylanden door de vrije luyden vaertuygen aengebracht, van welcke sij, beneffens 't waterhalen, veel dienst genoten hadden; hebbende wijders nergens anders aengeweest ende meest de gansche reyse voornamentlijck omtrent de liny al van contrarie winden vrij gesuckelt, mitsgaders deselve den 3en October verleden op 253 graden, 27 minuten lenghte gecruyst,

1. behalwe.
2. Vir *moedwillige?*
3. Datum nie ingevul nie.

doch heeft haer de verlegentheyt van 't *Nachtegaeltjen* op den 6en December verleden 't meeste verlet veroorsaeckt, alsoo doen de rhede van 't Dassen-eylant soude gecregen[+] ende des anderen daechs hier cunnen wesen hebben, omdat die rhee soo gereet[1.] is om herwaerts op te comen, ende de hapjens dickwils over [+]75v
sijn eer men uyt de bay can raecken, daer se met dese N.wint gistermorgen uytgeseylt ende al 's avonts hier gecomen sijn, doch het luckt uyt de bay om dees tijt van 't jaer soodanigh wat selden, ende van 't Dassen-eylandt gansch gereet.

Nieuwe Maen, *den* 19 *dito*, fray weer met N.Westecoelte tot 's namiddachs, begond seer stijff te wayen van den Z.Z.Oosten.

Tegen den avont quam de fiscael wederom van de Caepmans ende Tabacqdieven, niet meer als 20 schapen ende 7 beestjens hebbende cunnen becomen, hoewel deselve nae haeren doen rijck ende met fray bestiael genoech versien sijn, sulcx noch al blijft blijcken dat men het meeste van de volckeren diep te lant wonende, crijgen moet.

20*en dito*, weer ende wint als gister-voormiddachs stil, ende tegen den avont stijve Z.Z.Oostewinden, die den

21*en* <*dito*>, 's morgens noch al aenhieuwen;[2.] item oock

Sondagh, *den* 23*en dito*, tot tegen de naenacht, wierd het goet weer.

23, 24, 25 ende 26*en dito*, fray aenhoudende, ende is den fiscael, Abraham Gabbema,[+] nae de Donderdaechse predicatie, met juffrouw Petronella Does voor den Raet getrout, conform de resolutie van bevestinge hieronder g'insereert. [+]76

'Donderdagh, den 26en January 1662[(e)]

Laatsleden Sondagh, nae 't eyndigen des sermoens, sonder eenige de minste verhinderinge, volgens Christelijck gebruyck, de derde affroepinge sijnde gepasseert van de ondertrouw<d>e personen Abraham Gabbema uyt 's-Gravenhage, fiscael alhier, jongman, ende Petronella Does van Doesburgh, jongedochter, ende ons niet voorgecomen wesende waerdoor deselve in haer voornemen souden cunnen ofte mogen werden geretardeert ofte beleth - Soo is bij den Raedt verstaen, achtervolgens de resolutie van den 4en deses, de vorder solemnisatie van de trou in den name des Heeren te laeten voortgaen, ende ten dien eynde goetgevonden, opdat alles wettelijck ende met goede ordre tot Godes meeste eere mach toegaen, de gemelte solemnisatie (alsoo geen predicant hebben) door den secretaris van den[+] Raet voor alle den volcke in openen Raetcamere te laeten bedienen, gelijck sulcx op dato, [+]76v
nae 't lesen des sermoens, in den name des Heeren dan openbaer ende wettelijck geschiet ende g'effectueert is.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jare als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Hendrick Lacus, secretaris.'

1. geskik, gemaklik.
2. vir. *aenhielden*.

27*en dito*, moy weer ende 't luchjen gelijck de voorige dagen N.westelijck.

28*en dito*, idem. Ende is op dato 't galjot *Nachtegael* sijn affscheyt gegeven om met den eersten <be>quamen wint sijn reyse naer India te spoedigen, ende ten dien eynde den schipper g'intregeert de brieven ende pampieren aldaer gehorende(f); doch alsoo de wint schielijck seer hard uytten Z.Z.Oosten opstack, is hij daermede vanavont niet cunnen aen boort geraecken, noch oock

+ *Sondagh*, *den* 29*en dito*, vermits het doen noch al even hard uyt voorss. hoeck bleeff aenhouden te wayen. +77

's Middachs wierd een schip onder de wal Z.W.waerts van de clooffwachters in zee gesien, drijvende daer van stilte ende woey in de bay alhier soo hard dat de schepen haer stengen schieten moesten.

30 *dito*, 's morgens wierd[1.] stil, ende voorss. schip onder de wal drijvende noch gesien wordende, is den fiscael met een roeysloep daer nae toe gesonden met naevolgende brieffken geschreven aen d' opperhooffden van 't onbekende schip onder de wal.

'Eersame, voorsienige, seer discrete, goede vrunden,

Dewijl 't *Nachtegaeltjen* gereet leght om te vertrecken ende wij UE. onder de wal vernemen, soo senden bij desen den fiscael Abraham Gabbema met der haest om de brieven die van d' E. Compagnie hier aen de Caep gehooren, alsoo wij gissen daer eenige saecken sullen in sijn, welcke met hetselve scheepjen wel metter haest souden moeten voortgesonden worden. Geliefft derhalven alle deselve brieven+ aen den voorsz. fiscael Gabbema over te leveren, opdat wij ons sooveel te vroeger +77v daervan mogen dienen ende 't gemelte scheepjen daernae te min ophouden. D' adviso. Ende dienst[2.] vrundelijck gegroet van

In 't fort de Goede Hope, den 30en Januari 1662.
UE. goede vrunt
Jan van Riebeeck.'

's Middachs 't luchjen uytten N.Westen braeff opcoelende, quam voorss. schip daermede wel ter rheede ende weynigh daernae den fiscael met de brieven(g), daer niets in gevonden wierd om met 't *Nachtegaeltjen* aff te senden.

's Namiddachs den schipper, Jan van Campen, met den ondercoopman, Caspar van Dalen, aen lant comende, verstonden met des fiscaels rapport d' accorde te wesen 't schip *Wapen van Amsterdam*, 27en September 1661 in compagnie van 't schip *Amersfoort* uyt 't Vlie gelopen met 350 coppen, van welcke maer 3 overleden ende twee verongeluckt waeren en de rest fray bij haer gesontheyt, sonder ergens aengeweest te hebben, ende van *Amersfoort* denselven <dagh> dat se uytseylden, affgeraeckt+ sijnde, mitsgaders 't schip *Malacca* oock vaerdigh om ten eersten mede uyt 't Vlie t' seyl te gaen. +78

1. *wierd 't*.
2. Sic. Skryffout vir *weest?* Brill Het: 'd' adviso ende dienst, vrundelijck gegroet'.

Ultimo dito, de wint N.westelijck uytter zee, is 't galjot *Nachtegael* gelast daermede echter onderzeyl te gaen om het met laveren, mogelijck sijnde, buyten te leggen.

Ende sijn oock d' opperhooffden van 't schip *West-Frieslant* heden haer depesche gegeven ende g'intregeert de brieven ende pampieren gedirigeert aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende d' E.E. Heeren Raden van India(h).

Sijnde 's namiddachs 't *Nachtegaeltjen* met laveren noch fray buyten geraeckt met 52 coppen. D' Almogende verleene hen een spoedige behouden reyse.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res*., *Raad van Pol*.. 1651-1663, pp. 678-679. K.A.
(b) Uit die inligting, wat in die voorafgaande paragraaf verstrek word, is dit duidelik dat 6 *deser* hier verkeerd is; dit moet wees die 6de van die vorige maand.
(c) Bartholomeus Borns (skipper?) van die *Peguyn* van Woerden. Vgl. V.C. 39: *Monsterrollen*, *Vrije Lieden etc*., p. 1 (*Monsterrollen*, 1660-1700); en p. 24 (*Monsterrollen*, 1656-1673).
(d) D.i. die Gambiarivier, wat uitmond op die weskus van Afrika, ietwat suid van Kaap Verde. In hierdie gebied het die Britse Afrika-Maatskappy en die Nederlandse Wes-Indiese Kompanjie 'n kwaai stryd met mekaar gevoer. Vgl. bv. Keltie: *The Partition of Africa*, pp. 65-68.
(e) Vgl. C. 1: *Res*., *Raad van Pol*., 1651-1663, p 680. K.A.
(f) Hierdie stukke is nie onder die *Uitgaande Brieven* in die Kaapse Argief terug te vind nie.
(g) Vgl. C. 410: *Ink. Br*., 1660-1667, pp. 234-249 en 274-275. K.A.
(h) Soos vir (f) onder hierdie maand.

February anno 1662

Primo dito, lieffelijck, betrocken weer en 't luchjen N.westelijck, tot beleth voor+ 't schip *West-Vrieslant* om te vertrecken ende waermede 't *Nachtegaeltjen* oock +78v weder halff binnen quam, maer den

2*en* <*dito*>, 's morgens 't luchjen van den Z.Z.Oosten opcoelende, is 'tselve weder buyten in zee geraeckt, ende daermede oock vertrocken 't schip *West-Frieslant* met 301 coppen. D' Almogende wil haerluyden een spoediger behouden reyse verlenen als se van 't Patria tot hier gehadt hebben.

Heden sijn oock de 2 vrije luyden vaertuygen nae 't Dassen-eylant ende Saldanhabay vertrocken op haer traen- ende visneringe.

Volle maen, *den* 3*en dito*, lieffelijck, stil weer.

4 *dito*, idem, ende waermede des 's morgens vroegh quam binnen boucheren ende seylen sooveel hij cost 't schip *Malacca*, daerop schipper Pieter Janss. Veltmuys ende ondercoopman Isaacq Grammond, 3en October 1661 uyt 't Vlie geseylt met 345 gagiewinnende coppen, daervan 12 overleden, de rest redelijck fris; hadden op de 3 plaet(s)en tusschen Jarmuy ende Dewel(a) vrij gestoten[1.], welcke particulariteyten al met een oorloghschip uyt de Canael hebben g'adviseert aen d' Ed. Heeren Meesters, zijnde wijders recht deur zee herwaerts aengecomen ende omtrent 3 weecken bij de linie gesuckelt, sonder ergens aengeweest te hebben, maer hadden over[2.] 19 dagen bij 't schip *Amersfoort* hieromtrent mede gweest, sulcx die alle dagen met Godes hulpe mede hebben binnen te verwachten.+

't Begon tegen den nacht wat stijff uytten Z.Z.Oosten te wayen, +79

1. die grond geraak.
2. *over 19 dagen*, 19 dae gelede.

Sondagh, *den* 5*en* <*dito*>, 's morgens noch aenhoudende tot na midnacht, wierd het stil.

6 *ende* 7 *dito*, fray weer met N.Westeluchjens uytter zee tot 's middachs, begond soo stijff te wayen van den Z.Z.Oosten dat d' opperhooffden van 't *Wapen van Amsterdam*, om haer affscheyt aen lant sijnde, niet weder costen aen boort comen, maer vernachten moesten.

8*en dito*, noch even fel aenhoudende tot den

9*en* <*dito*>, 's morgens was het stil, als wanneer gemelte opperhooffden nae boort voeren, g'intregeert sijnde de brieven ende pampieren aen Haer Ed. tot Batavia(b), ende geraeckten met een Z.Z.Oostwindeken op den middagh met 345 coppen fray t' zeyl ende in zee. D' Almogende verleene deselve een geluckige, voorspoedige, behouden reyse.

10*en dito*, *ende* 11 *dito*, lieffelijck weer met N.Westeluchjens, ende sijn zedert des fiscaels laetste uyttocht, van welcke den 19en verleden geretourneert was, aen 't fort gereuylt 4 koebeesten ende 23 schapen van de Saldanhars.

+ *Sondagh*, *den* 12*en* <*dito*>, seer lieffelijck, stil weer, ende quam 's avonts omtrent negen uyren tijdingh aen 't fort door een van 't wachthuys Keert de Koe, dat onse +79v lantreysers onder den sergeant Pieter Everaerts daeromtrent gecomen waeren, alle (op een nae, die van een oliphant gedoot was) fris ende gesont ende dat se hoopten morgen al vroegh aen 't fort te wesen; wierd derhalven een vlesch wijn ende wat eeten haer tegemoet gestuyrt om haer wat te verversschen, etc.

13 *dito*, 's morgens donckere, westelijcke lucht, sag men een schip van d' oversijde van de bay comen nae de rheede seylen, 'twelcke ten 6 uyren al op de rheede quam, ende d' opperhooffden van die aen lant comende, verstonden te wesen 't schip *Amersfoort*, daerop schipper Adriaen Joosten Swaen ende den ondercoopman Rudolph van Ommeren, met 341 gegagieerde coppen, daervan 14 soo gestorven als verongeluckt, sijnde, naedat met 't schip 't *Wapen van Amsterdam* den 27en September uytgeseylt was, den 7en October in Zeelant weder ingelopen geweest, ende vandaer den 14en dito wederom zee genomen hebbende, waeren tusschen de 6 ende 7en deser door harde storm uytten Z.Z.Oosten dese bay[1.] misgedreven, onder 't Dasseneylant ten ancker gecomen ende daer met groente, eyeren, vogels, oock schapen ende+ verckens van de vrije luyden redelijck wat ververscht; gister voordagh vandaaer gescheyden ende alsoo desen morgen, Gode loff, hier wel +80 g'arriveert, sonder onderwegen eenige andre plaetsen aengedaen ende stijff 3 weken onder de liny gesuckelt te hebben.

Ondertusschen comen den sergeant Pieter Everaerts met sijne 12 lantreyssers gesont ende wel te pas wederom aen 't fort(c), wesende haeren 13en man[2.], naedat se maer 10 dagen van hier waeren geweest, door een oliphant omgebracht, ende relaterende wijders in substantic dat sij de Namaquas niet hadden cunnen opvinden, schoon wel 48 mijlen verder gercyst waeren als daer se verleden jaer sijn opgedaen geweest, doch indien sij hadden cunnen verder water vinden om te drincken (dat den sergeant onder sijn drien met den capitein van de groote Chariguriquas 4 dagen langh hadde gesocht) souden deselve noch eyndelijck wel opgedaen hebben, maer tusschen seecker waeter dat in een binnenzee uytloopt(d), genaemt d' Oliphants-rivier, en daer de Namaquas nu lagen, was een spatie soo dorren, souten lant, datter onmoge-

1. d.w.s. Tafelbaai.
2. Iets vir bygelowiges!

lijck was over te reysen, ende desen voorss. capitein met eenige van sijn volcq deselve ter vlucht[1.] overgelopen hebbende nae de Namaquas, brachten d' onse, nae 10 à 12 dagen wachtens, tijdinge dat de Namaquas hadden geseyt dit saysoen gansch geen[+] cans te wesen om tot malcander te comen, als oock bleecq, want den sergeant sulcx 4 dagen langh onderstaen hebbende, was halff versmacht [+]80v van dorst bij sijn ander volcq wederom gekeert, wesende gemelte capiteyn ende sijn volcq, 10 à 12 dagen heen en weder over die zoute, dorre gronden gelopen hebbende, noch al vrij slechter van dorst gestelt, want het lant soo dor ende droogh daer was als een planck, ende voorts vol sandige molhopen, sonder lover off gras, ende hier en daer maer een cuyltjen sout, moddrigh waeter dattet aen de canten wit daervan was, ende die ongelegentheyt haer voor dees tijt had gedrongen te retourneren, alsmede een off 2 die vrij sieck waeren, doch naderhant, uyt die dorre gronden comende, weder gesont geworden sijn ende verclaeren, dat nergens op het thiende deel soo goeden lant ende waeter als hier aen 't hoeckje van de Caep gevonden hadden, gelijck in haer dachregister, hier onder g'insereert, breder aengeteyckent staet.

Kyk Bylae VI, *bls. 500*.

Heden was oock 't vrijmansvaertuygh van 't Dassen-eylandt vol eyeren ende vis[+] met 't schip *Amersfoort* aen comen seylen ende een van haerluyden[2.] op dito [+]95v schip in 't opseylen hadde sigh als loots laeten gebruycken, mitsgaders veel gerieff ende accommodatie aen dito schip gedaen, volgens oock verclaringe van d' opperhooffden selffs, sulcx haerluyder residentie somtijts tot dienst van d' E. Compagnie voor de schepen daer al fray te pas compt.

Ende is op dato mede affscheyt gegeven aen d' opperhoofden van 't schip *Malacca*, ende g'intregeert de brieven ende pampieren aen Haer Ed. tot Batavia[(f)], om derwaerts met d' eerste goede wint te vertrecken, drijvende noch desen avont ten dien eynde van de rhee ende den

14*en dito*, 's morgens de Z.Z.Oostewint moy stijff deurcoelende, raeckten daermede fray t' zee. D' Almogende geleyde haer in salvo.

15 *ende* 16 *dito*, fray, lieffelijck weer, is bovengemelte vrijmansvaertuygh weder nae 't Dassen-eylant vertrocken, medenemende voor 't Robben-eylant empassant wat cost voor Compagnie's verckens ende navolgende brieffken geschreven aen Jan Sacharias aldaer, luydende als te weten:

'Alsoo ons de vrijeluyden weten te seggen, dat ghij toegeroepen had cost van noden te hebben voor de jonge biggen ende zuygende zogen[3.], soo wort U bij desen[+] ½ legger vol affval van garst, meel ende ander dingen daertoe gesonden. Laet het [+]96 [(e)]

1. *ter vlucht*, snel.
2. Een van die mense van die 'vrijmansvaertuygh' het as loods op die *Amersfoort* gedien. Die 'dito schip' is verwarrend.
3. *zuygende zogen*, sôe met kleintjies. Vir die vorme *zeug*, *zoog*, *zog*, kyk Kloeke: *Herkomst en Groei van het Afrikaans*, bls. 94 vlg.

nae den oirbaer[1.] wel gebruycken ende maeckt jegenwoordigh gestadigh[2.] wel uyt te sien ende te passen op de seynen voor de retourschepen uyt India, alsoo die alle uyr jegenwoordigh tegemoet worden gesien ende haer daerop sullen verlaeten. Daerom past gau[3.] op, ende blijft Gode bevolen ende gegroet van

In 't fort de Goede Hope, etc., den 16en February 1662.
Ul. goede vrunt
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck.'

Soo is oock heden genomen navolgende resolutie over de thuysgecomene lantreysers te weten:

'Donderdagh, den 16en February 1662[(g)].

Alhoewel den sergeant, Pieter Everaerts, dese mael vrij verder als de vorige tochten 't lant ingetogen, bij de verleden jaer opgevondene Namaquas niet heeft cunnen comen, wat debvoiren daeromme heeft aangewent, vermits deselve van dees sijde des[4.] Oliphants-rivier seer verre wegh getrocken waeren over een groote spatie dor, sout ende sandigh lant, dat jegenwoordigh in de droge tijt door manquement van versch water onmogelijck was over te reysen, hoewel ze belooft hadden[+] haer omtrent 60 mijlen van hier d' onse tegemoet te comen, sulcx 'tselve bij ander gelegentheyt sal moeten waergenomen worden - Soo is, omme de [+]96v
lieffhebbers daertoe lustigh[5.] te houden, verstaen de belofften op haer uyttocht aen deselve gedaen echter evenwel te voldoen, sijnde namentlijck dat het opperhooft, den sergeant voorsz., staende dese tocht soude dubbelde gagie winnen en d' andre oock dubbelde van den dagh off dat se langer uytbleven als se geprovideert waeren, ende alsoo dan maer voor 1⅔ maent geprovideert hebben cunnen worden ende 3 maenden, sijnde 1⅓ maent daerboven, sijn uytgeweest, is verstaen haer die 1⅓ maent gagie in contant te voldoen ende oock haer tegoet gehouden ransoen brandewijn in gelt na de prijs als 't bij de Compagnie uyt 't magasijn vercocht wort, opdat sij der niet al te veel in deboucheren souden, etc.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jaere als boven.

(Geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema ende
Hendrik Lacus, secretaris.'

[+] *Nieuwe maen*, *den* 17*en en* 18*en dito*, al fray, lieffelijck weer, ende sijn noch ge- [+]97

1. *nae den oirbaer*, op sy nuttigste, soos dit die voordeligste uitkom.
2. voortdurend.
3. flink.
4. Sic. Die eerste deel van die samestelling bepaal die geslag van die woord?
5. gretig.

handelt gister van de Saldanhars 6 beestjens ende 4 schaepjens. Tegen den avont begond seer hard te wayen van den Z.Z.Oosten,

Sondagh, *den* 19*en* <*dito*>, 's morgens noch even hard aenhoudende.

20 *dito*, fray weer ende de luchjens variabel, sijn d' opperhooffden van 't schip *Amersfoort* gegeven haer affscheyt, ende g'intregeert de brieven ende pampieren gedirigeert aen d' Ed. Heer Gouverneur-Generael ende d' E.E. Heeren Raden van India(h), omme daermede met den eersten goeden wint haer reyse te vervolgen nae Batavia.

21*en dito*, seer goet weer als boven, ende 't luchjen van den Z.Westen sijnde, is voorsz. schip des middachs daermede onder zeyl gegaen ende, tusschen 't Robbeneylant ende d' overwal heen, fraay buyten in zee geraeckt met 328 coppen. D'Almogende verleene deselve een spoedige ende geluckige, behouden reyse.

22 *ende* 23*en* <*dito*>, idem lieffelijck weer met noordelijcke luchjens. Sijn heden gereuylt 5 beestjens ende 10 schapen van de Saldanhars, welckers oversten, Oedasoa, den Commandeur met eenen eens mede was comen besoecken ende seggen dat hij seer verblijt was ons volcq soo wel uyt het landt geretourneert was. Sij hadden nu alsoo naebij geweest, dat hij niet en dachte off souden niet alleen de Namaquas, maer oock meer andere volckeren opgevonden hebben, soowel die aen dees sijde+ als die aen d' oversijde van de grote riviere bij Vigity Magna1. leggen, en als se die overgecomen waren geweest, seyde hij, dat se het daer overal vol +97v vaste plaetsen ende volcq souden gevonden hebben, als namentlijck de Brigoudi, Chory-Eyquas, dat is te seggen Goutvolcq, want *chory*2. is gout ende *eyqua*3. is volcq, item de Cumissoquas. Off dit nu volcq van Cumissa, in Linschotens caert(i) wat noordelijcker op voorsz. riviere als Vigiti Magna leggende, sal sijn, valt te gissen, ende wiste hij wijders oock te spreecken van een groote binnenzee bij d' onse gevonden, die rontsom in 't lant besloten is ende oock dat de voorss. riviere bij Vigiti Magna der Hottentoos ende het ander volcq haer landt van den anderen scheyde, sulcx dat alle die aen dese sijde zuytwaerts van die rivier wonen Hottentoos geslacht was en aen d' oversijde swarter volcq, gelijck onse Angoolse ende Guinese slaven, die oock een groot heer onderdanigh waeren, welcke noyt uyt sijn huys (veel grooter als 't onse wijsende) gingh,+ off wierd van menichte tot staet4., etc., gevolcht, maer sij, Hottentoos, hadden sulcken gesach niet onder de haere; wiste oock te seggen +98 van strijtbare vrouwen met eene borst, die desen heer soude hebben, ende dat dito vrouwen, haer zoontjens barende, <die> datelijck bij de mans moesten beschicken ende maer de dochterkens bij haer houden om in strijtbaerheyt mede op te trecken5., ende dese vrouwen soude voorsz. heer, nae sijn seggen, geduyrig overal in actie van oorloge houden, daer6. hij die met sijn naebuyren ende tegenstrevige onderdanen mochte hebben. Hoeverre dit,

1. Oor *Vigiti Magna* vgl. *Africana Notes and News*, *XI* 188.
2. Eintlik !*huni- /urib*, geel metaal.
3. Hott. //*eigu*, hulle (3de pers. mv.)?
4. staatsie.
5. op te voed.
6. waar.

ende van steene huysen met koemes[1.] ende cley opgemetselt, daer hij oock van spreeckt, te geloven valt, is te hopen mettertijt voor d' E. Compagnie sal worden ontdeckt.

Ondertusschen comen ons de Caepmans clagen, dat Oedasoa haer weder hier[+] vandaen doet gaen ende dreyght haer te willen ruyneren, sijnde daeromme met [+98v] haer huysen ende vee heel comen wijcken binnen onse ruyter- ende ander wachten in, ende versoeckende derhalven oock onse beschuttinge, etc. Ende nademael dat de Caepmans haer beesten daer binnen een dach 3 à 4 sullen affeeten al het graen voor Compagnie's ende der vrijeluyden bestiael tegen dese drooge tijt gereserveert, is haer aengesecht dat se nootsakelijck sullen moeten van daer vertrecken, off dat anders, haere beesten ons gras affweyende, onse beesten van honger souden comen in 't velt te sterven, etc.; sij daertegen baden, dat men haer wilde onder bescherminge nemen, off souden altemalen, niet alleen berooft van haer bestiael, maer oock t' eenemael onder slavernij van de Saldanhars raecken, ende wouden dan noch liever haer bestiael en haer selffs aen ons overgeven als aen de Saldanhars, alsoo deselve tyrannigh met haer souden te werck gaen, etc.

24*en dito*, 's morgens goet weer ende 't luchjen variabel, is den Commandeur Riebeecq met al de paerden die men eenichsints berijden coste, 21 sterck, heel[+] vroegh, selfs, met den sergeant bij hem, daerop eens na de voorsz. Caepmans [+99] gereden, vindende deselve tegen de voet van den Bosheuvel, heel binnen Compagnie's begrepen cirkel, geconjungeert met de Gorachouquas off Tabacq-dieven, gelegert in 4 negerijen, tesaemen 104, al groote huysen met tacken beschampt[2.], elck huys ten minsten op 20 zielen, soo mans, vrouwen als kinderen, die alle den voorsz. Commandeur, aencomende, met vreuchden schenen te willen omhelsen, latende eenige matten met staken oprechten, daer hij voor de zon onder soude sitten off staen, als wanneer den oversten van de Caepmans, den ouden vetten Gogosoa, met sijn zoon Osinghkimna, ende die van de Corachouquas, Coro, met sijn broeders ende alle haere outsten, voor de paerden in 't velt quamen nedersitten, waeronder Doman voor de Caepmans ende Herry voor de Gorachouquas 't woort deden, doch Herry principael van haer allen, daer geroepen ende in den rangh van de oversten ende haere outsten nedergeset sijnde, orateerden[3.] generalijck ende stelden voor hoedat de gemelte oversten etc., gaern aen 't fort gecomen hadden om den Commandeur[+] te spreecken, doch door de dwinglantse dreygingh van de Saldanhars hadden haer niet derven van huys [+99v] begeven, maer al haer volcq tesamen getrocken om hun selfs sooveel mogelijck te beschermen, ende alsoo haer tegen de Saldanhars niet sterck genoech kenden, waeren sij onder ons beschut comen wijcken, biddende den Commandeur haer aldaer te willen dulden ende, alster[4.] op aencomt, off wanneer haer de

1. beesmis. Die variante *mes*, *mest*, *mis*, *mist* kom al in Mndl. voor.
2. Sic. Vir *beschanst*?
3. as oratore opgetree. Nie in WNT nie. Gewoonlik *oreren*.
4. *als 't er*.

Saldanhars binnen Compagnie's palen quamen aengrijpen, dat men haer aldaer dan wilde met de ruyterwachten deffenderen ende helpen.

Den Commandeur daerop seyde, dewijl hij gister hadde gesien de heerse[1.] bejegeningh van Oedasoa aen haer gedaen, als haer van 't fort ende van al de Hollanders wegh nae huys jagende, etc., ende dies wel gissende haer benauden staet, alsdat ze dierhalven niet dorsten van huys comen, etc., soo was den Commandeur nu selffs in persoon eens bij haer gecomen om haerluyden het voorstel van laest noch eens in memorie te brengen, namentlijck indien sij costen resolveren ende vast beloven ende presteren[2.] voor yder schip datter aenquam te leveren 10 beesten ende 10 schapen, 'twelck in een jaer voor 30 schepen gerekent, van elcx maer 300 stucx soude wesen, mitsgaders yder huys maer 3 van elcx[3.], in mangelinge[4.] tegen sodanige coopmanschappen[+] als sij daervoor souden willen off begeren, dat dan van dese jegenwoordige uyr aff onse bescherminge voor haer gereet stont [+]100 ende voortaen haer alle binnenpaden over ende weer tot ons souden opengestelt worden; doch des niet, quam het d' E. Compagnie soo ongelegen, vermits haer bestiael al 't gras affweyden, dat den Commandeur dan liever sagh dat se vandaer ten eersten opbraecken, eer hij noch van haer affscheyde als datsze daer langer souden blijven, haer wijders seggende hoe sij soo mal waeren altijt die heerschende[5.] quellingh ende ongerustheyt van Oedasoa te lijden, dewijl om 't voorgestelde bestiael niet tot tribuyt maer in mangelinge tegen coopmanschappen onse bescherminge tot haerluyder groote gerustheyt soo gereet stont, ende daer ze voor de coopmanschappen tegen 't bestiael in mangelingh te ontfangen van de Chainouquas, haere goede vrunden, oock weder ander ende veel meer costen reuylen als sij ons souden hebben te leveren, ende alsoo mettertijt veel rijcker als uyt haren aenteelt alleen van bestiael te worden, welck pit van saken haer wat duydelijcker ingescherpt wierd ende door Herry als orator[+] overluyt voorgedragen wesende, seyden de voorsz. oversten, nae een weynigh mommelens onder malcander, dat se met al haere [+]100v outsten souden spreecken, staende op ende gingen in haer huysen, gaende een out patriot aen yder leger, overluyt roepende dat se bij Choro in sijn huys souden bij den ander comen horen ende helpen beraden wat haer in dese jegenwoordige tijden te doen stont, etc., versoeckende den Commandeur daer in 't velt soo langh te willen vertouven; 'twelck denselven deede, ende haer wel 4 uyren langh op 't paert sittende uytwachtende, nae welcke tijt sijluyden ende Herry, met noch een, wat ruympte maeckende van het gemeen dat rontsom liep, gingen weder als te vooren voor de paerden neder sitten met alle haere principaelste, omtrent wel 100 sterck, ende Herry bijnae noch wel een uyr langh reden voerende, dan tegen d' eene dan tegen de andere, ende overleggende 't getal van bestiael dat geeyscht wierd, etc., seyde hij eyndelijck: Commandeur, om beesten te leveren juyst telckens alsser schepen aencomen, soude

1. heerssugtige, baasspelerige. Afleiding van *heer*.
2. nakom.
3. Sic.
4. ruil.
5. heerssugtige.

sonder schade van den aenteelt niet cunnen vallen, maer sij hadden onder malcander verdragen[1] een seecker getal 's jaers, ende was van elck volcq uytgestuyrt om yder haer cote[2] bijeen te halen, ende dan den Commandeur te laeten sien hoe hem dat soude aenstaen, ende naedien het avont soude worden eer se die bijeen hadden, soo[+] gelieffde den Commandeur, om niet bij doncker thuys te comen, maer nae huys te gaen ende den corporael van d' adelborsten, Pieter Cruythoff, [+]101
Compagnie's boumeester, daer op 't landt dicht bij haer wonende, morgenochtent vroegh aen haer legers te senden, om dan de binnenpaden langhs met dat bestiael ende de oversten aen 't fort te comen ende het den Commandeur aldaer te verthonen, mitsgaders met eenen met haerluyden dan nader te spreecken, versoeckende ondertusschen aen de ruyterwachters ordre mochte gegeven worden, dewijl sij aen 't fort souden sijn, wat op haer legers te passen; 'twelck geschieden, alsoo 't voor d' E. Compagnie oock niet voorderlijck[3] wort ingesien dat den Saldanhar t' eenemael over dese luyden soude heerscher worden, dewijl noch moedigh genoech is ende dan wel soo stout soude worden dat hij de Chainouquas, onse beste handelaers, ende de Caepmans ende Gorachouquas, goede vrunden, van ons soude derven affhouden, etc.

Na 'twelcke den Commandeur dan nae 't fort kerende ende omtrent 5 uyren daer comende, sagh men een Hollants fluytschip onder de wal, 'twelck vermits een[+] schielijcke opcomende, stijve Z.Z.Oostewint de rechte ree niet cunnende vatten, [+]101v
weynigh daer buyten met den doncker ten ancker quam.

Heden hadden de Saldanhars een kalff met 7 schapen aengebracht, die haer affgehandelt ende 't ordinair tractement aengedaen sijn.

25 *dito*, 's morgens hield voorsz. Z.Z.Oostewint noch even hart aen, ende quamen ondertusschen den overste van de Caepmans ende Gorachouquas aen 't fort met maer 14 beesten ende 11 schapen, seggende vooreerst niet meer te cunnen missen; ende haerluyden daerop g'antwoort sijnde dat men om soo een cleyn genot, noch[4] tegen coopmanschappen, etc., niet en coste soo een capitale sake van haer in bescherminge te nemen aennemen. Sij daerop: dat se altemet wat soude geven. Ende wij weder: dat wij op 't haere soo wel moeste staet cunnen maecken als wij vast souden staen voor 'tonse. Sijn eyndelijck de voorsz. beesten ende schapen, oock maer refuys sijnde, van haer gereuylt ende de saecken op vorigen stant gebleven, mitsgaders sijluyden, nae goet onthael ende tractement, weder vertrocken, met versoeck dat se onse weyden doch wilden verlaten, opdat ons bestiael van geen honger en quame te sterven; sijluyden[+] daertegen allegeerden dat se niet en dorsten, omdat haer de Saldanhars dan souden op den hals vallen, staende seer [+]102
hard daerop dat wij met haer tegen de Saldanhars behoorden den oorlog aen te vangen; wij daertegen repliceerden geensints de meningh te sijn met ymant ter werelt oorlogh te beginnen, maer vruntschap te onderhouden

1. ooreengekom.
2. Van Oudfr. *quote*, quota. Hier met *k* uitgespreek, maar ook dikwels met *kw* (WNT XII, 5121).
3. voordelig.
4. buitendien.

met die wij se[1.] hadden, ende te maecken met die wij noch niet en kenden, ende sulcx haerluyden maer in bescherminge souden aennemen voor die haer souden willen op onse limiten beschadigen ende dat, wanneer sij ons wat meer bestiael coste leveren, wij ons dan souden cunnen getroosten dat sij onsze weyden gebruyckten, anders was daertoe soo niet te resolveren, willende ons liever met haer saacken niet bemoeyen; waerop sij dan, nae genoten brandewijn en eten, etc., weder met ons convoy sijn vertrocken, willende den Commandeur nader comen spreecken, die haer seyde daertoe altijt bereyt te wesen als 't haer maer belieffde, ende sochte maer fraye saken tot hun eygen ooordeel ende gerustheyt met haer aen te gaen, ende soo voorts.

's Namiddachs compt voorss. fluytjen ter rheede, sijnde de *Zeeridder* met rijs ende andere nootwendicheden voor de Caep, van Batavia geseylt den 17en November passato, daerop <schipper> Jan Foran ende ondercoopman Johannes Barentss. van der Veer, sterck in alles 32 coppen, waervan 2 overleden, ende hadden in de[+] Straet Sunda bejegent 't schip de *Parl* en de *Klaverskercken*, als oock 2 Engelsze schepen, gemonteert wel met 36 't eene en 't ander met 30 stucken, [+]102v tenderende nae Bantam, ende op 't eene Capiteyn Duttem, die voor Gouverneur op Pouloron nae Banda soude gaen voor d' Engelse, bij hem sijnde oock eenen Vincent Romeyn, als coopman vóór desen d' E. Compagnie meede, gelijck capiteyn Duttem, meer gedient hebbende, ende voor bouchouder over 2 jaer met 't jacht *Erasmus* nae 't Vaderlant voor de Rotterdamsze Camer thuys gevaren sijnde[(j)].

Bij het schrijven van Haer Ed. uyt Batavia met dit fluytjen vooraff becomen[(k)], cregen onder anderen advys dat d' eerste besendingh van de retourvloote soude bestaen in 7 schepen. D' Almogende wil deselve haest behouden deze ververschplaetse laeten aentreffen.

Ende alsoo de reyse van dit scheepjen, de *Zeeridder*, dus lange geduyrt heeft, dat wij jegenswoordigh alle ogenblicq selfs de retourvlote in 't gemoet sien, soo is den schipper last gegeven, dat sigh ten eersten van waeter sal versien ende prepareren[+] om morgenavont, off overmorgenochtent ten langhsten, noch nae buyten te gaen cruyssen op de gemelte vlote met onse brieven van advertentie, etc., [+]103 waertoe 'tselve bij Haer Ed. vooraff gesonden is om eerst ontlost ende weder geballast te mogen worden, 'twelck nu, om de tijtspillinge, ten insichte bovengemelt, niet can geschieden, maer met sijn volle ladingh daerop uyt moet, laetende met ons vaertuygh daer empassant, dewijl sij waeter haelen, sooveel rijs uytslepen als geschieden can.

Sondagh, *den* 26*en* <*dito*>, 's morgens seer fray, lieffelijck weer, gingh voorhaelde werck te beter sijn gangh.

Item den

27*en dito*, om 't insgelijcke[2.] moy-weershalven, vermits daerdoor de *Zeeridder*

1. nl. ‘vruntschap’.
2. *'t insgelijcke*, dieselfde (mooi weer as die dag tevore).

sooveel water in creegh, dat desen namiddach noch sijn affscheyt gegeven is, om buyten in 't gesicht van 't lant te cruyssen op de gemelte retourvloote met brieven[+] van advertentie wegen den goeden toestant, etc., alhier aen d' E. Heer Admirael ende d' opperhooffden van de schepen derselver vlote, conform de memorie tot ordre d' opperhooffden ter hant gestelt ende onder dato van gister in <'t> Caeps brieffbouck g'insereert. [+]103v

Ultimo dito, noch even stil ende doncker, betogen lucht.

Eindnoten:

(a) D.w.s. Yarmouth en Well (of Well Bank) - laasgenoemde naam dui 'n sandbank in die see aan, enige myle noord van Yarmouth.
(b) Hierdie stukke is ook nie in die *Uitgaande Brieven* in die Kaapse Argief terug te vind nie.
(c) Verklarende aantekeninge in verband met hierdie ekspedisie is te vinde in Mossop: *Old Cape Highways*, pp. 147-149.
(d) Dit was in werklikheid die mond van die Olifantsrivier. Ibid., p. 149.
(f) Soos vir (b) onder hierdie maand.
(e) Mossop skryf: 'To Everaert, therefore, belongs the credit of the discovery of the mouth of the Oliphants River, which opens to the Atlantic by two branches enclosing Gull Island'. *Old Cape Highways*, p. 149.
(g) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 681. K.A.
(h) Soos vir (b) en (f) onder hierdie maand.
(i) Vgl. Van Linschoten se kaart van die suidelike deel van Afrika wat teenoor p. 304 gereproduseer word.
(j) Die *Erasmus* het op 25 September 1659 by die Kaap aangekom en op 20 Maart 1660 weer vertrek. Sien *Daghregister* onder hierdie datums.
(k) Hierdie brief was gedateer 17 November 1661. Vgl. C. 410: *Ink. Br.*, 1660-1667, pp. 278-288. K.A.

Meert anno 1662

[+] *Primo dito*, noch al betrocken, noordelijcke lucht, daer 't *Zeeriddertjen* mede onderstont om nae buyten te lopen. [+]104

2 *dito*, stille, variable luchjens, talmden 't voorsz. scheepjen ten gemelten fine al voort totdat hij eyndelijck buyten quam. D' Almogende wil hem de retourvlote haest laeten ontmoeten ende met deselve binnen geleyden.

Heden is den baes-hovenier (een expert man in sijn thuynsaken) van een seer corte sieckte overleden, genaemt Jacob Huybertss. van Rosendael, achterlaetende een bedroeffde, onbemiddelde weduwe met 2 kinderen ende van noch een swanger gaende.

Is derhalven den bogardier[1.], Harman Gresnich van Uytrecht, goede preuve in Compagnie's bogaerd ende andre plantagies achter den Taeffelbergh, etc., gegeven ende een wacker jonghman, sijnde 6 jaer hier geremoreert[2.], ende van nuchter ende sorghvuldige comportementen bevonden, vandaer geroepen ende alhier het groote werck van den voorsz. Rosendael overgegeven, onder beloffte van de vereyschende verbeteringe, etc., nae bewesen sufficantie, want nu tegen de retourvlote uyt India

1. O.d. 9 Aug. 1659 *boomgaerdier*, dieselfde as *hovenier* hierbo.
2. verblewe, vgl. Deel I, bls. 20, noot 5.

en de winterschepen uyt 't Patria cort over hoop[3.] comende, om die wel te accommoderen[4.+] sijn hoochste proeffstuck sal hebben aff te staen, etc.

3 *dito*, seer lieffelijck weer en 't luchjen westelijck. [+]104v

Volle maen, 4*en dito*, idem. Is van avondt een zeyl onder wal gesien, doch sal 't cruyssende *Zeeridderken* wesen.

Sondagh, *den* 5*en* <*dito*>, insgelijcx warm zonneschijn-weer tot 's avonts, woey 't vrij stijff in de bay uytten Z.Z.Oosten, ende sag men in de schemeravont een schielijcken brant opgaen in 't France vrack, de *Mareschal*, des ten eersten om te lessen een sloep vol volcq met brantemmers, etc., derwaerts gesonden wierd, maer eer sij daer quamen, was den brant van voren met de Z.Z.Oostewint al soodanigh naer achteren gedreven ende 't gansche vrack sulcx in den brant geraeckt datter geen bijcomen, veel min lessen, aen was, sulcx in corten tijt tot heel schier op de gront, omdat oock juyst laegh water was, affbranden; niet recht wetende hoe den

3. *over hoop*, op 'n hoop, tegelyk
4. voorsien.

brant daerin gecomen is, off door Hottentoos, tot den middel in 't water, daer bij cunnende, om eenigh ijsers willen by avont daer mogende in geweest sijn, ende met haer tabacqdrincken ergens eenige voncken laeten vallen hebben, off hoedanigh anders, is qualijck recht te ondertasten, ten waere oock door de timmerluyden desen dach daer aengeweest om eenigh hout tot reparatie van 't hooft uyt te sien[1.], welcke[+] daerop verhoort sijnde, eenpaerlijck verclaren wel vuur heden in 't vrack gehad [+105] te hebben, maer dat het voor haer wechgaen wel terdegen weder hadden uytgedaen. Altoos, 't is wegh, en groote accommodatien aen die houtwercken verloren, doch 't vrack, dat seer in de wegh lach, weder uyt de wech wierd; anders de noot niet vereyschte om 't gerieff van de houtwercken die der nu en dan, als men se nodich hadde, soo wat suynichjens, om te strecken, affgehaelt wierden[2.].

Heden is een vrijmans jongen overleden, genaemt Jan Mattijsz van Geertruydenbergh, sijnde met *West-Vrieslandt* jongst hier gecomen.

7*en dito*, al wat stijff uytten Z.Westen waeyende, ende den Commandeur Riebeecq heden eens uyt sijnde geweest besien de saecken in 't landt, ende op 't een ende 't ander de nodige ordre gelaeten hebbende, etc., is 's namiddachs met dese wint 't *Zeeridderken* binnengecomen om voor de gemelte stijve Z.Westewinden te schuylen, als hebbende het met de focq op de bouch buyten qualijck cunnende gaende houden, soo den schipper, 's avonts stil geworden ende aen landt gecomen[+] sijnde, rapporteerden; die sonder ¼ uyr te vertouven, datelijck weder affscheyt [+105v] gegeven ende gelast is ten eersten weder in zee te gaen, vermits de vloot alle uyr moet opdonderen, etc.

8*en dito*, 's morgens heel stil met betrocken lucht, ende omtrent 10 uyren voormiddachs, 't luchjen van den Z.Z.Oosten comende, is 't *Zeeridderken* daermede ten eynde voorsz. weder nae buyten geseylt; ende de vrije Saldanha-vaerders met haer vaertuygh nae het Dassen-eylant met een briefken, empassant te bestellen aen Compagnie's volcq op 't Robben-eylant, van expresse belastingh[3.] dat se wel souden maecken geduyrigh op de seynen te passen, etc.

9, 10 *ende* 11*en dito*, seer lieffelijck, stil weer, behalven heden[4.], begond wat te wayen van den Z.Z.Oosten, goet wesende voor de retourvloot, die, deselve wint oock hebbende, fray daermede sal cunnen voort raecken, waertoe d' Almogende gelieve sijn zegen te verlenen ende deselve haest laeten behouden aencomen, blijvende al wat langher als ordinaris achter, alsoo over 3 daagen jarigh zal sijn dat de retourvloot onder d' E. Heer Frisius verleden jaer al weder wech gingen nae 't Patria.

Heden is overleden eenen Jan Evertss. van Emmerick, van 't schip *Malacca*, jongst[+] hier sieck aen lant verbleven.

[+106]

1. uit te soek; of anders (waarskynliker) het *naer* uitgeval tussen *om* en *eenigh* hoërop.
2. Die betekenis van hierdie ingewikkelde sin skyn te wees: die nood (om die gestrande skip uit die weg te kry) was anders darem niet so groot as die gerief van die hout nie, wat so nu en dan van die wrak afgehaal is as dit nodig was, op spaarsame manier om dit lank te laat hou.
3. las, bevel.
4. d.w.s. die 11de, die dag waarop die inskrywing gemaak is.

Sondagh, *den* 12*en dito*, 's morgens fray, lieffelijck weer, doch al te stil om de vloot voort te helpen, insgelijcx

13 *ende* 14*en dito*, doch wierden heden 2 schepen onder de wal gesien, waervan 't eene boucherende desen avond noch binnen quam ende den schipper, genaemt Cornelis Stamper, aen landt, rapporterende, dat het was 't schip de *Phenicx*, daerop den E. Joan van der Laen[(a)] als schout-bij-nacht van de vloot, ende bouckhouder.... Gouda[1.], ende van welcke vloot d' E. Heer Arnold de Vlamingh van Outshoorn[(b)], ordinaris Raedt van India, etc., admirael was, bestaende noch in de schepen boven de *Phenicx*, *Wapen van Hollandt*, daerop bij d' E. Heer Admirael voornoemt schipper Marten Doedese ende bouchouder.... Vrijenbos[1.], *Prins Willem*, daerop de Heer Vice-Commandeur Jacob Willemsz. ende schipper Adriaen van Leenen met den bouchouder Jacob de Voocht, *Princes Royael*, daerop de coopman Gillis Nonnemans ende schipper Cent Hamers met den bouchouder Jan van Schrieck, *Maersseveen* met schipper....Haen[1.] ende bouchouder Denis de Meteren, *Arnhem*, met schipper[+] Pieter Anthoniss. ende bouchouder Pieter Janss. Kermer, *Gecroonde Leeu*, [+]106v daerop schipper Pool ende bouchouder....[2.], met alle welcke schepen sijluyden tesamen den 23en December 1661 sijn van Batavia geseylt ende den 9en January passato eerst uyt de Straet Sunda geraeckt, mitsgaders den 11en February daeraen, omtrent de lengte van St. Brandan[(c)], door harde storm heel van den anderen verspreyt.

15 *dito*, heel stil weer, nae 'twelcke tegen den middach een donckere mist ende N.Westecoelte uytter zee opcomende, quamen daermede heden noch binnen te arriveren de schepen *Maerseveen* ende *Princes Royael*, sijnde van d' uytkijkers noch een onder 't lant gesien ende bij die[3.] van 't Robben-eylant 3 daerenboven, wat dieper t' zeewaerts, volgens tijdingh becomen van de vrije Saldanhavaerders, die heden van 't Dassen-eylandt vertrocken waeren ende empassant 't Robben-eylandt aengedaen ende van Compagnie's volcq 'tselve aldaer verstaen hadden, sulcx te hopen is dat de gansche vloot met Godes hulpe morgen, de wint wat dienende, almede sal binnen comen.

16*en dito*, 's morgens stil, op den dach de wint weder uytte westelijcker hant, quam 't *Zeeridderken* daermede eens binnen, geen meer als dese 3 hier g'arriveerde schepen noch onder 't landt gesien hebbende, sulcx 't rapport van 't eylant abusyff is,[+] sijnde dito *Zeeridder* derhalven 's middachs, een boot water gehaelt ende wat ververssingh ingenomen hebbende, weder uytgesonden ende met een [+]107 Z.Z.Oostluchjen ten eersten nae buyten gelopen om noch al op den Admirael ende de andere schepen te cruyssen.

Heden sijn van de Gorachouquas 4 beestjens ende 9 schapen gehandelt voor coper, tabacq ende coralen, etc.

17 *dito*, 's morgens wederom stil, insgelijcx den

18*en dito*, sonder yts van waerde te passeren.

1. Die voornaam is in die hs. nie ingevul nie.
1. Die voornaam is in die hs. nie ingevul nie.
1. Die voornaam is in die hs. nie ingevul nie.
2. Naam nie ingevul nie.
3. Die volk.

Sondagh, *den* 19*en dito*, stil, warm als de voorige dagen.

Nieuwe maen, *den* 20*en* <*dito*>, idem.

21*en dito* 's morgens stille, donckere mist, doch op den dach weder helder met westelijcke labbercoelte.

22 *dito*, claer weer met seer harde Z.Z.Oostewinden, die tegen den avont stilden.

23 *dito*, lieffelijck weer met een westelijck luchjen, waermede 't *Zeeridderken* weder eens binnen quam seggen dat hij noch niet vernomen, maer veel schade aen de rijs met de laeste harde Z.Oostewint geleden had, als hebbende wel 17 duym waeter in 't ruym geweest, verclaerde oock dat met de minste wint telckens moeste binnencomen uyt vrese van te verdrijven, als moetende, wanneer groote schepen al de zeylen noch al cunnen voeren, met de fock op steven leggen hacken[1.] om de swaere[+] lastshalven van de rijs; is derhalven ordre gestelt 'tselve in der haest van de rijs te ontlossen ende met steen te ballasten om dan te beter tegen 't [+]107v cruyssen te mogen.

24 *dito*, fray weer met een westelijck luchjen.

25 *dito*, seer stijve Z.Z.Oostewinden.

Sondagh, *den* 26*en dito*, 's morgens Noort-Weste- ende tegen den nacht harde Z.Z.Ooste-coelte.

27*en dito*, betrocken, variable lucht, ende tegen den nacht weder harde Z.Z.Oostewinden.

28*en dito*, 's morgens noch al aenhoudende tot al diep in de nacht.

29 *dito*, goet weer, ziende d' E. Heer Admirael Vlamingh met d' andere 4 schepen noch niet opdonderen, heeft den Commandeur Riebeecq met d' Heer van der Laen heden weder uytgeweest ende Sijn E. den ganschen omslach, etc., van de Caep nader verthoont, om daervan in 't Patria aen de Heeren Meesters rapport te cunnen doen, off 't gebeurde ('t welck Godt verhoede) dat d' E. Heer Admirael niet aen en quam, etc.[2.]

's Namiddachs omtrent 3 uyren begond soo wat te donderen en regenen, 't eerste wel in 4 maenden, ende daerom op de plantagies overal treffelijck te pas comende.

30 *dito*, 's morgens seer lieffelijck, schoon weer.

Ultimo dito, idem.

Eindnoten:

(a) Joan van der Laen was 'n bekende amptenaar in die diens van die N.O.I.K. Voordat hy met hierdie skip na die moederland gevaar het, het hy reeds belanrike werk vir die Kompanjie in die Ooste gedoen. Sien oor hom bv. *Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia*, *Anno 1661*, pp. 25, 61-64, 82, 85 ens.; en ibid., *Anno 1663*, pp. 172, 334 ens.

(b) Arnold de Vlaming van Outshoorn is gebore in Amsterdam omstreeks 1618. Hy het in die diens van die N.O.I.K. getree en in 1641 reeds sekretaris van die Raad van Justisie te Batavia geword. In die volgende jaar is hy tot die rang van Opperkoopman bevorder en het daarna agtereenvolgens Goewerneur van Malakka en Amboina geword. Op die retoerreis, waarvan hier in die *Daghregister* sprake is, het hy omgekom. Vgl. Molhuysen, Blok en Kossman: *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, VII, pp. 1265-1267.

(c) St. Brandan was 'n denkbeeldige eiland in die Indiese Oseaan. Dit sou noordoos van Rodriguez gelê het, en is van die sestiende tot die agtiende eeu op kaarte aangewys. Later is dit geïdentifiseer as die Nasareth- of Cargados Carajos-Eilande, noordwes van Rodriguez. Blaeu

1. 'Bij zeelieden heet een hoog aan den wind liggend schip dat moeilijk stampende bewegingen maakt, *in* of *op zee te (liggen) hakken* (WNT V, 1557).
2. Die *Wapen van Hollandt* en die drie ander vermiste skepe het tussen Ceylon en Mauritius met man en muis in 'n swaar storm vergaan.

se bekende wêreldkaart van 1648 plaas St. Brandan op 17 grade suiderbreedte, 88½ grade oostelike lengte van Tenerife (77½ grade oostelike lengte van Greenwich.) Aan prof. P. Serton van Stellenbosch word dank betuig vir hierdie mededeling.

April anno 1662

Primo dito, 's morgens doncker, betoge, westelijcke lucht met regen; wierden[+] 2 schepen onder de wal gesien, maer costen door de stilte niet binnen geraeken. [+]108

Palmsondagh, *den* 2*en* <*dito*>, 's morgens nevel- ende regenachtigh weer, quamen voorss. 2 schepen des voormiddachs met een westelijck luchjen fray binnen, sijnde

't jacht d' *Angelier* ende de fluyt den *Oyevaer*, voor de 2e besendingh den 30en January van Batavia vertrocken onder 't commando ende gesach van den E. Zacharias Wagenaer, voor Commandeur tot vervanger van den Commandeur Riebeecq aen de Caep gedesigneert[(a)] achtervolgens de brieven van Haer Ed. en de commissie op voorss. Sijn E. gedepescheert[(b)], welcke op dato met de behoorlijcke solemniteyten is ingehaelt ende verwilcompt.

3 *dito*, seer goet weer, heeft ons d' Heer van der Laen gecommuniceert dat met den Breden Raet van de 3 eerste ende 2 laetste retourschepen hadden geresolveert haer te conjungeren ende tesamen noch te wachten na d' E. Heer Vlamingh tot den 10en deser ende, dan niet verschijnende, met hun 5en onder 't gesach van d' Heer van der Laen haer reyse nae 't Vaderlant te nemen ende St. Helena aen te doen om[+] te sien off den Admirael de Vlamingh met d' andere 4 verdwaelde schepen van d' eerste besendingh daer mochten leggen. [+]108v

4 *dito*, idem goet weer, is den Commandeur Riebeecq met de E. Heeren Commandeurs van der Laen ende Zacharias Wagenaer uyt gereden, soo om sijn vervanger den omslach te verthonen die haest over te nemen, als oock om door d' E. Heer van der Laen van 't een ende 't ander aen d' E. Heeren Majores rapport te cunnen gedaen worden, off 't gebeurde, 't welck Godt verhoede, dat d' E. Heer Admirael de Vlamingh niet aenquam, etc.

> [+] Vervolgh van 't Caeps daghregister, gehouden in 't fort de Goede Hope nae 't affsenden ende sloth van de brieven ende pampieren per de schepen *Marsseveen*, *Princes Royael*, *Phenix*, *Angelier* ende *Oyevaer* onder d' E. van der Laen nae 't Patria gesonden. [+]109

5 *dito*, even schoon, still weer.

6 *dito*, idem, ende sijn heden geruylt 38 schapen ende 1 koe van de Saldanhars.

7*en dito*, still, mot- ende stoffregeningh weer. Sijn van deselve geruylt 28 schapen, 4 beesten ende 1 calff.

8*en dito*, idem fraey weer, geruylt 1 koe ende 9 schapen.

Paesdagh, 9*en* <*dito*>, fraey weer. Haelden de retourschepen lustich haere verversinge voor de reys aen boort, ende is vandaech overleden eenen Jacob Janss. van Antwerpen, soldaet.

10 *dito*, idem mooy weer. Sijn de 5 retourschepen *Marseveen*, *Princes Royael*, *Phenix*, *Angelier* en de fluyt den *Oyevaer*, onder 't gesagh van den schout-bij-nacht, d' E. Heer van der Laen, met een cleyn Z.Z.Oostluchjen onder zeyll gegaen, met intentie om St. Helena aen te doen, ten eynde als boven, dringende seer hard[+] daerop aen om 't *Zeeridderken* te laeten medegaen om de redenen in onderstaende resolutie aengehaelt: [+]109v

'Maendagh, den 10en April 1662[(c)].

Nadien d' E. Heer van der Laen als Commandeur-Schout-bij-nacht proponeerde,

neffens oock alle de schippers van de retourschepen onder Sijn E. gesagh gereet leggende te vertrecken, dat men behoorde 't fluytjen de *Zeeridder* mede met haer nae St. Helena te laten vaeren, om daermede tijdingh wederom te senden off d' E. Heer Arnold de Vlamingh met de 4 van haer affgedwaelde costelicke retourschepen *Wapen van Hollant*, *Prins Willem*, *Arnhem* ende de *Gecroonde Leeuw*, daer gevonden souden wesen, ende dan Haer Ed. op Batavia daervan te adviseren ende, ingevalle daer tael noch teycken van vernomen wierd (als wanneer noch soude menen seecker te mogen stellen dat se noch achter souden sijn, 't sij aen Madagascar off Mauritius, om haer van geledene rampen misschien te repareren) dat men dan oock soude cunnen overleggen off men 'tselve well over de gemelte plaetsen nae Batavia soude senden, ende van haer opsoecken aldaer oock wijders rapport te geven aen opgemelte Haer Ed. - Soo is bij ons[1.], om te bethonen alsoo genegen te sijn tot presteringe van debvoiren, ten eynde gemelt, naer eenige corte deliberatie,[+] tot het vertreck van de *Zeeridder* met haer naer St. Helena gecondescendeert[2.], stellende derhalven gemelte E. van der Laen ordre dat hij [+]110
datelick 15 leggers waeter, om watervast[3.] te wesen, aen boort creech, alsoo terstont zeyllree raeckende[4.], desen avont met hem noch mochte[4.] mede onder zeyl gaen, etc.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten daege ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Z. Wagenaer
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Evrard ende
Hendrick Lacus, secretaris.'

11*en dito*, noch all mooy weer, lagh de fluyt *Oyevaer* noch dicht onder 't landt ende de *Zeeridder* op de rhee, die echter heden met boucheren ende andersints noch buyten raecten, sijnde heden ende gister geruylt 7 beesten ende 9 schaepen.

12 *dito*, still, bequaem weer
13 *dito*, 's morgens regenachtich weer ende 't luchjen westelick.
14 *dito*, insgelijcx regen ende wat harder winden.
15 *dito*, 's morgens coel, drooch, windrigh weer van den Z.Z.Oosten.

'Saterdagh, 15 April 1662[(d)].[+]

Navolgende personen, gethoont hebbende haer genegentheden tot continuatie [+]110v

1. Die Kaapse Raad het apart vergader, sonder die hoofde van die retoerskepe.
2. Blykbaar vir: *geconsenteert!*
3. Gewoonlik: *bestand teen water;* hier: *bestand teen waternood*, *goed voorsien van water*.
4. d.w.s. die *Zeeridder*.
4. d.w.s. die *Zeeridder*.

ende dies versocht om wat verbeteringe, eenige vermits tijtsexpiratie, andere uyt andere consideratien, soo sijn deselve bij den Raedt, nae goede deliberatien daerinne, sodanigh tegemoet gecomen ende verbetert als d' onderstaende actens, hun daervan verleent, sijn dicterende, te weten:

Jochum Blanck van Lubeecq, hier te lande gecomen met 't schip den *Salmander*, anno 1655 voor adelborst à 10 gulden per maent, naderhant door den Commandeur en de Raedt alhier verbetert tot op 24 gulden, met de qualité van dispencier om de packhuysen ende magesijnen deser fortresse waer te nemen, waerinne alsdoen all preuve van sijn capaciteyt hadde gegeven, zedert welcken tijt naer genoegen ende tot volcomen contentement daerinne gecontinueert ende de soldijeboucken van voorss. fortresse, onder opsicht van den ondercoopman, Sr. Roeloff de Man, mede gehouden hebbende, wort op sijn instantelick versoeck ende bequaemheyt, jegenwoordich, sonder verbeteringe van gagie, gequalificeert tot eerste adsistent, mits sijn verbonden tijt daervoor uyt te dienen.

Harman Ernst van Gresnigh van Utrecht, hier te lande gecomen met 't schip de *Parel*, anno 1656, voor thuynier, à 11 gulden 's maents, naderhant verbetert tot[+] op 12 gulden, welcke zedert het overlijden van den laesten baes-hovenier, Jacob [+]111
Huybertss. van Rosendael, des Compagnie's thuynen ende de verstreckingh der vruchten uyt deselve aen de schepen als baes heeft waergenomen ende daerinne contentement, als oock preuve van sijn capasiteyt geduyrende sijn aenwesen alhier in verscheyde occasien, thuynwerck aengaende, gegeven wort, dierhalven op sijn versoeck ende vereyschte bequaemheyt in de voorss. qualiteyt als baes-hovenier geconfirmeert ende toegeleyt de volle gagie van 25 gulden per maent, daer den eersten baes-hovenier, Hendrick Boom, bij d' E. Heeren Bewinthebberen voor aengenomen is geweest, mits daervoor noch 3 jaeren alhier dienende, verbant ende gagie ingaende primo May aenstaende.

Nicolaes Delbort van Arien[(e)], hier te lande gecomen met 't schip *Henriette Louyse* voor soldaet à 9 gulden, den 10en Augusty anno 1656, naderhant, vermits geduyrende ende zedert voorss. tijt ende sijn goede kennisse aen het metselen als knecht sijnde gebruyct geworden, op den 22en Meert 1660 verbetert tot 13 gulden 's maents ende oock sedert het vertreck van den baes-metselaer die plaets tot contentement waergenomen ende geduyrende sijn verbonden tijt, die nu oock comen te expireren is, sich in de voorss. ende andere diensten neerstigh gedragen heeft, wort ten dien[+] insichte op sijn versoeck ende vereyschte bequaemheyt tot baes-metselaer geconfirmeert onder een beloninge van 20 gulden 's maents, [+]111v
mits gehouden sijnde d' E. Compagnie alhier noch 2 jaeren te dienen, verbant ende gagie 15en Meert deses jaers ingaende.

Christiaen Janss. van Hoesum, hier te lande gecomen den 9en July anno 1654 per 't schip de *Goutsblom* voor soldaet à 9 gulden, naderhant verbetert tot op 12 gulden als opsiender van Compagnie's paerdestall, waerinne tot dato goet genoegen

heeft gegeven ende, alsoo Compagnie's paerden beginnen te vermenichvuldigen (dat den dienst vrij beswaert) ende vermits over[1.] de sorge van den aenqueeck goet contentement geeft, mitsgaders sich wijders well verstaet op het dresseren van de paerden ende wes meer dien[2.] als de sorgh over Compagnie's stall is aengaende, wort ten dien insichte op sijn versoeck ende bequaemheyt geconfirmeert tot stallmeester ende toegeleght een beloninge van 15 gulden per maent, heden ingaende ende sijn verbonden tijt daervoor alhier uyt te dienen.

Jaspar de Boye van Brugge, bosschieter, hier te lande gecomen met 't jacht *Hogelande* in Aprill anno 1659 à 10 gulden per maent, naderhant verbetert voor wagemakersknecht tot 12 gulden 's maents, welcke tot noch sijnen dienst tot genoegen heeft gepresteert, wort bij desen op sijn versoeck ende bequaemheyt als wagemaecker aengenomen voor 15 gulden 's maents, heden ingaende, mits daervoor[+] noch 2 jaeren alhier te dienen.

Jan Janss. van Arnhem, soldaet, hier te lande gecomen in Aprill anno 1660 [+]112
met 't schip *Wapen van Amsterdam* à 9 gulden per maent, welcke sedert dien tijt meest in Compagnie's watercoornmolen als meulenaer is gebruyct ende daerinne goet genoegen heeft gegeven, wort ten dien insichte van die swaren arbeyt met het op- ende affdragen der sacken, etc., als slijtagie van clederen, op sijn versoeck ende vereyschte bequaemheyt bij desen toegelegt een beloninge van 14 gulden 's maents, mits daervoor sijn lopent verbant alhier als molenaer uyt te dienen.

Pieter Tobyas van Harlingen, bootsman, hier te lande gecomen met 't schip *Princes Royael*, 22en Maert anno 1659 à 8 gulden per maent, welcke 'tsedert in Compagnie's thuyn als thuynknecht is gebruyct, waerin goet genoegen heeft gegeven, soo wort denselven op sijn versoeck ende vereyschte bequaemheyt bij desen als thuynknecht geconfirmeert onder een beloninge van 14 guldens per maent, mits daervoor noch 3 jaeren naer d' expiratie sijns eersten verbants (sijnde den 22en Meert deses jaers 1662) alhier te dienen.

Johannis van Asschen van Brussel, adelborst, hier te lande gecomen met 't schip[+]
de *Gecroonde Leeuw* in December anno 1659 à 10 guldens per maent, ende [+]112v
jegenwoordich gebruyct wordende (vermits sijn goede kennis) als cuyper, wort bij desen op sijn versoeck ende bequaemheyt voor ondercuyper toegevoucht een verbeteringh in gagie tot op 13 guldens per maent, mits sijn verbonden tijt daervoor uyt te dienen.

Adriaen Pieterss. van Groningen, bootsman, hier te lande gecomen met 't schip de *Parl* in September anno 1661 à 10 guldens per maent, welcke gebruyct wordende aen 't metselen, wort dierhalven op sijn versoeck ende bequaemheit voor metselaer aengenomen onder een beloninge van 12 guldens per maent, heden ingaende, mits daervoor sijn verbonden tijt alhier uyt te dienen.

Frans de Coninck van Gent, soldaet, hier te lande gecomen met[3.] fluytschip

1. wat betref.
2. Sic.
3. *met 't.*

Leerdam in Augusty anno 1658 à 9 guldens per maent, welcke sedert ende noch gebruyct is aen 't metselen, wort derhalven op sijn versoeck ende bequaemheyt als metselaer toegeleght 12 guldens per maent, heden ingaende, mits daervoor sijn verbonden tijt alhier uyt te dienen.

Laurens Janss. van Delff, soldaet, hier te lande gecomen met 't fluytschip *Venenburch*, 1657, à 9 guldens per maent, welcke hem ten genoege gedragen hebbende, wort op sijn versoeck ende bequaemheyt toegevoucht de qualité van adelborst, met een[+] beloninge van 10 guldens per maent, heden ingaende, mits noch een jaer naer d' expiratie sijns eersten verbants daervoor te dienen. [+]113

Cornelis Willemss. van Lienden[(f)], adelborst, hier te lande gecomen 12 July anno 1659 met het schip *Orangie* à 10 guldens per maent, welcke sedert eenige tijt de corporaelsplaetse provisioneelick becleet heeft, wort op sijn versoeck ende bequaemheyt bij desen in gemelte corporaelsplaetse geconfirmeert met een beloninge van 14 guldens maendelicx, heden ingaende, ende verbonden blijvende sijn tijt daervoor uyt te dienen.

Jan Janss. van Munster, adelborst, hier te lande gecomen met 't jacht den *Hector*, 28en Meert 1659, à 10 guldens per maent, welcke sedert den meesten tijt gebruyct is in Compagnie's paerdestall om dagelijcx het gras voor de paerden te mayen, als oock de mestwagens te voeren[1.] in Compagnie's thuynen ende daer se wijders nodich sijn, wort, ten insichte dat dien arbeyt wat moeyelick valt, verbetert tot op 12 gulden 's maents, heden ingaende, mits sijn tijt daervoor uyt te dienen.

Aldus gedaen ende geresolveert, in 't fort de Goede Hoope, ten daege ende jaere als voren.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Z. Wagenaer
Roeloff de Man
Abraham Gabbema
Pieter Everardt ende
Hendrick Lacus, secretaris.'

[+] *Sondagh*, *den* 16*en dito*, still, mooy, lieffelick weer.

17 *dito*, 's morgens dicke motregen ende stijve N.Westwint uytter zee. Ende is overleden den tamboer, genaemt Huybert Roothoff, van Sluys in Vlaenderen. [+]113v

Heden sijn de eerste 2 rijpe Hollantse appelen offgepluct in Compagnie's fockboomgaerd[2.] van een boomtjen niet boven 5 voeten hooch, genaemt wijnappel, waren tusschen de 11 ende 12 loot[3.], d' een d' ander geen aes[4.] overwegende, ende dichtbij, malcanderen rakende, gewassen, sijnde tot volcomen wasdom <geraeckt?>; mispelen sijnder aen verscheyde boomtjes mede all bijna rijp.

1. bestuur.
2. boomkwekery.
3. 1 lood was ½ ons, 12 onse 1 Hollandse pond.
4. 32 ase was 1 engels, 20 engels 1 Hollandse ons; 'n aas dus die kleinste gewig, 1/320ste van 'n lood.

Nieuwe maen, *den* 18*en* <*dito*>, redelick goet weer, doch wat kout, uytten N.-Westen coelende.

19*e dito*, lieffelick, betrocken weer ende de lucht variabel, is d' E. Heer Zacharias Wagenaer ende den fiscael Gabbema bij sich eens met de zeylsloep, 't *Muskytgen*, over nae 't Robben-eylant gevaren om 'tselve ende den omslach, etc., aldaer eens te besichtigen.

20 *dito*, lieffelick, helder weer ende 't luchjen westelijck, is Sijn E. voornoemt daermede des voor de middaechs wederom gecomen, hebbende op 't eylant bevonden 170 bysonder schoone, vette schapen, 4 geytjens ende well 300 verkens, die haer all in 't wilt erneren ende fraey aerden, welcke beyder vee[1.] mede oordeelt dat eylant bequaem ende groot genoech te wesen om goet getall aldaer te laeten aengroeyen.

Soo wierd oock een schip onder de wall gesien, ende van de Saldanhars gehandelt[+] 3 koebeesten ende 10 schapen.

21*en dito*, slap, westelijck luchjen, is daermede voorss. schip des namiddaechs well ter rheede g'arriveert, sijnde het jacht *Calff*, daerop schipper Symon Pieterss. van Hoesum, ende bouckhouder Gerbrant Sterckman, gemant met 100 coppen, daervan 1 overleden ende de rest fris ende gesont uyt Texel geseylt, eerst[2.] op den 9en January passato, neffens de fluytschepen *Venenburgh* ende *Amstel*<*l*>*ant*, mitsgaders 't *Velthoen* voor Amsterdam, de *Nagelboom* voor Hoorn ende *Bunschoten* van Enchuysen, van welcke hij in de Noortzee affgeraect ende in Zeelant ingelopen wesende, was vandaer den 26en January voor de 2e mael weder t' zeyl gegaen in compagnie van de schepen *Walcheren* ende *Hoff van Zeelandt*. [+]114

22*en dito*, 't luchjen N. westelick, quamen daermede oock ter rheede: 't fluytscheepjen *Bunschoten* van Enckhuysen, daerop schipper Aelbert Croll ende bouckhouder Hero Vesterman, met 51 coppen, geen doden, altemalen gesont volcq, met de bovenstaende uytgeseylt;

't schip *de Mars* van de Camer Rotterdam, daerop schipper Jacob Boom, ondercoopman Jacobus van Nes, uyt Goeree geseylt met de *Peperbael* van de Caemer Delff, den 25en January verleden met 189 coppen, daervan 1 overboort verongeluct, nergens aengeweest;

de fluyt *Venenburgh* van de Caemer Amsterdam, daerop schipper Eldert Janss.[+] van Amsterdam ende boeckhouder Mercelis Boevius, uyt Texel geseylt den 9en January met 158 gagiewinners, daervan 5 overleden ende 1 verongeluct, hebbende 28 sieken, de rest van 't volcq redelick, ende nergens aengeweest. [+]114v

Sondagh, 23*en* <*dito*>, doncker, betogen lucht}met N.Westecoelte.

24*en dito*, idem}met N.Westecoelte.

1. *welcke beyder vee*, ens., vir watter twee soorte vee (skape en varkens) (Sy Edele) ook meen dat die eiland groot genoeg is om daar 'n groot getal aan te hou.
2. d.w.s. met sy eerste poging.

25*en dito*, droogh weer met stijve Z.Z.Oostewinden, quam 1 schip voor de baey, dat daerom[1.] niet cost binnencomen.

26*en dito*, 's morgens still, helder weer, wierd een schip onder 't lant gesien, 'twelck beneffens 't vorige om de calmte mede noch beleth bleeff binnen te comen.

27*en dito*, 's morgens betoge, regenachtige, stille lucht uytten Westen, quam de fluyt *Amstel*(*l*)*ant* ter rheede boucheren, met schipper Meyndert Hermens, uyt Texel gevaren den 9en January met 154 <coppen>, daervan 8 overleden, onder welcke den ondercoopman Dirrick van Wijngaerden, de rest van 't volcq redelijck, hebbende nergens aengeweest[(g)].

Ende sijn heden vertrocken nae Batavia 't jacht *Calff* en de fluyt *Bunschoten* met brieven ende pampieren aen Haer Ed. aldaer.

[+] 's Avonts quam de fluyt *Peperbael* van de Caemer Delff op de rhee. Den

28*en* <*dito*>, 's morgens de schipper, genaemt Vincent de Lange, met den [+]115 bouchouder, Lovinus van Harpe, aen lant comende, seyde dat se waeren uyt Goeree geseylt den 25en January passato met 175 coppen, daervan niemant verloren ende de rest[2.] van 't volcq wijders noch fraey gesont.

Soo quam oock dese morgen ter rheede 't schip de *Nagelboom* van de Caemer Hoorn, daerop schipper Jacob Claess. Coper ende voor ondercoopman Cornelis Portier, uyt Texel geseylt den 9en January passado met 249 coppen, waervan 27 overleden, onder welcke den predicant Oly[(h)], sijnde de rest van 't volcq noch redelick well gestelt.

29*e dito*, mooy, lieffelick weer.

Sondagh, *den laesten dito*, idem weer. Is het H. Avontmael hier aen lant gehouden ende bedient door den predicant Petrus Sibelius[(i)], bescheyden op *Amstel*<*l*>*ant*, ende 's namiddaechs de danck-predekingh door Dominé Henricus Wallius[(j)], varende op de *Peperbael*, sijnde Dominé Slippert[(k)] van *Venenburch* sedert gisteren seer sieck geworden, die anders 't Nachtmael soude hebben bedient.

Eindnoten:

(a) Sien in hierdie verband Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, pp. 166-169.
(b) Vgl. brief van die Hoë Regering van Indië aan die Kaapse owerheid, d.d. 29 Januarie 1662. C. 410: *Ink. Br.*, 1660-1667, pp. 302-305. K.A.
(c) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 682-683. K.A.
(d) Ibid., pp. 684-689.
(e) 'n Buurt in Drente.
(f) 'n Dorp in Gelderland.
(g) Vgl. C. 494: *Uitg. Br.*, 1661-1667, pp. 70-75. K.A.
(h) Sy naam kon nie terug gevind word onder die predikante wat in dié tijd vir diens in Oos-Indië aangeneem is nie.
(i) Ds. Sibelius is deur die Classis van Amsterdam vir diens in Oos-Indië aangeneem, en het op 13 Julie 1662 by Batavia aangekom. Hy is as predikant op Banda aangestel, maar het weens 'n skipbreuk op Ternate te lande gekom. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, pp. 395-396.
(j) Hy het in Julie 1662 in Indië aangekom, en is nog in dieselfde jaar as predikant by Batavia aangestel. Later het hy agtereenvolgens op Ceylon en Malabar gearbei. Ibid., pp. 472-473.
(k) Ds. Slippert (of Slipperius) het op 13 Julie 1662 by Batavia gearriveer, en het kort daarna predikant op Ceylon geword. Hy is oorlede in 1668. Ibid., p. 402.

1. van weë die 'stijve Z.Z. Oostewinden'.
2. Dus al die volk!

May anno 1662

[+] *Primo dito*, betrocken, westelicke lucht.
2*en dito*, idem. Ende is navolgende resolutie genomen: [+]115v

‘Dynsdagh, den 2en May 1662[(a)].
Dewijle van Mijn Heeren de Gecommitteerde Bewinthebberen, binnen 's-Gravenhage vergadert[(b)], ons aengeschreven ende g'ordonneert wort bij Haer Ed. missive van den 30en November 1661[(c)], boven ons ordinaris besettingh te lichten noch 100 à 150 soldaten, sonder op 20 off 25, min off meer, noch te sien, etc.;

Item oock daerop Mijn Heeren de Bewinthebberen ter Caemer Amsterdam bij derselven aenschrijvens van den 6en December 1661(d), dat de soldaten, die men volgens de gemelte ordre sall hebben te lichten, sullen dienen te wesen van de cloeckste ende ervarentste, ende daeronder eenige van de voornaemste officieren, om de redenen daer verder bij gedruct, ende dewijll over sooveel volcx dan oock verstaen wort well een hoger chrijsofficier[1] te vereyschen als onsen sergiant, als hooft van de weynige militie alhier sijnde - Soo is bij den Raedt goetgevonden tot hooft-officier over de jegenwoordige, versterct wordende, swaere militie te lichten den vaendrich François Tullekens, nevens noch 2 sergeanten ende sooveele corporaels als verder nodich sall gedacht worden, mitsgaders den gemelte Tullekens, om te meer ontsagh over sooveel soldaten te hebben, op sijne hoge instantie ende+ ten insichte dat seer gerecommandeert wort, te benificeeren met de qualité van +116 luytenant, provisioneel sonder verbeteringh in gagie; ende dat, tot soo lange de Heeren Meesters over de gemelte militie verder ordre sullen comen te senden ende om voorn. sergiant ten insichte van sijn goede diensten aen de Caep mede wat te animeren, als oock wegen de nootsaeckelickheyt, etc., is goetgevonden denselven, neffens sijne sergiantsplaets, tot wachtmeester te stellen, conform d' actens hier onder g'insereert:

Op ontfangene ordre van onse Heeren Majores jongst uyt het Vaderlant becomen om noch goet getall soldaten uyt derselver schepen te lichten ende alhier aen lant te nemen, mitsgaders over deselve bequame hooft-officieren te stellen, soo hebben vooreerst ende tot nader ordre den persoon van François Tullekens, op 27en Aprill deses jaers per de fluyt *Amstel<l>ant* in qualité van formeel vendrich alhier g'arriveert, in dese fortresse doen guarnisoen nemen, om hem voortaen als 1e bevelhebber over dese militie te gebruycken, doch ten aensien deselve liever hadde willen voort naer India gaen als hier aen landt leggen te blijven, onder voorwende[2] sijn vorder advance op de medegebrachte aensienelicke recommandatien hem aldaer+ niet ontstaen sou, soo hebben hem ten dien insichte, als op sijn ernstich versoeck, +116v de qualité van luytenant, bij provisie sonder verhogingh van tractement, toegevoucht, op approbatie van de Heeren Meesters in 't Vaderlant ofte haer E.E. tot Batavia.

Ten aensien Pieter Evrardt van Cruysaert, tegenwoordich sergeant en geruymen tijt eenigste bevelhebber van de chrijgsluyden deser fortresse geweest sijnde, ons heeft versocht dat, vermits 't advanceren van den vendrich Tullekens tot provisioneel luytenant, hij mede bij provisie in 'tselve vacerende vendrichsampt moght vergunt worden te treden, maer omdat als noch (vermits bysondere redenen) denselven sijn versoeck niet hebben cunnen toestaen, is hem, nevens sijn sergiants-

1. krygsoffisier.
2. vir: *voorwenden*.

bedieningh, (ten reguarde van sijn vigilantie en dapperheyt in verscheyde gelegentheden bethoont) oock het wachtmeesters-ampt deser fortesse met een verbeteringh van 20 tot 25 gulden ter maent toegeleyt, dato deses ingaende, mits gehouden blijft sijnen verplichten tijt daervoor alhier niet alleen behoorlijck uyt te dienen, maer oock voorn. luytenant als adjungant allesints voortaen getrouwelijck bij te wonen[1].

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope ten daege ende jaere als voren.

(Ende was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Z. Wagenaer
Roelof de Man
Abr. Gabbema ende
Hendrick Lacus, secretaris.'

+ 3*en dito*, moy, westelijcke wint met regen.

4*en dito*, idem, doch vrij harder, waerdoor geen van de schepen costen t'zeyll gaen, noch den Commandeur Riebeecq sijn goet aen boort crijgen, alsmede staende op sijn vertreck. +117

5 *dito*, redelijcke Weste- en Z.Westewinden met regenbuyen, ende is desen morgen de fluyt *Venenburch* onder zeyll ende omtrent den middach buyten geraect om sijn reyse naer Batavia te vervorderen, daertoe Godt sijnen zegen gelieft te verleenen.

6*e dito*, West- en N.Westewinden met mooy weer, op den middach is d' E. Heer Zacharias Wagenaer in behoorlicke forme voor alle den volcke alhier als Commandeur voorgestelt ende sijne commissie van d' Ed. Heer Gouverneur-Generael en Raden van India van de puye[2] door den secretaris affgelesen, waernaer eenstemmich voor Commandeur in de plaetse van d' E. Heer Jan van Riebeeck is aengenomen ende erkent. Godt de Heere geve geluck en voorspoet in sijne begonnen regieringe[3].

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 690-693. K.A.
(b) D.i. die Haagse Besogne. Sien Geskiedkundige Aantekeninge, Junie 1661 (f).
(c) Vgl. C. 410: *Ink. Br.*, 1660-1667, pp. 276-277 K A.
(d) Ibid., pp. 290-292.

1. by te staan.
2. bordes, stoep.
3. Die volgende dag, Sondag, 7 Mei 1662, is Van Riebeeck met sy vrouw en kinders aan boord van die *Mars* van die Kaap weg na Batavia.

Bylae I (In tekst bls. 138)
Extract uyt gehouden dagregister van 't jacht *Erasmus*[+]

[+]Kol.Arch. 3972

Adij, 27 *January* (1659) des avonts geraecten, naer vele sporlingh[1.], met stijve topseylscoelte buyten Sundaes engte in ruyme zee, als wanneer onsen cours, volgens gewoonte om Cabo de Boa Esperance te bestevenen, derwaerts aenbougden, beloopende t' onser overgroot leetwesen op Z.breete van 34 ende naer calculatie 48 graden lengte, tussen 29 en 30en Martij, ontrent 's middags, uyt de Zuytwestelijcke hant een seer ongemeene harde storm, verselt met de aldergrootste hagelkeyen (welcke genige onser ervarenste zeeluyden oyt diergelijcke affirmeerden gesien te hebben) ons verder per force constringerende door selden soo gehoort notabel[2.] voorval te resolveren, bijaldien 't mogelijck waer, voorwints onsen bodem sonder eenigh 't minste zeyl te doen lensen, waerop des morgens den scheeps breeden raet achter in de cajuyt ontboden ende yder aldaer hun schriftelijck advys ende bedenckinge naer concientie over te leveren voorgehouden, wat ons <in> dese seer bedroefde perplexitaire en confuse gelegentheyt, mits de overtollige leckagie van 't benedenschip (hebbende tot 2 etmalen vervolgliglijck[3.] wel hondert duysent steecken[4.] moeten pompen, mitsgaders nogh daerenboven 't opperschip geduerigh gangh over gangh[5.] met de bharen bedeckt geweest, tot behout van 's Compagnies schip ende de zielen daerop varende, te doen stont, wesende eyndelijck naer over[+] en weder debatten[6.], gelijck naer effectuele besongies[7.] van dien uyt derselver resumptie <blijkt>[8.] omme alle gedreygde extremiteyten[9.] [+]134 (met Godt de voorste) sooveel doenlijck te verhoeden, dierhalven dan in voorsz. collegie met egualiteyt van stemmen[10.] geresolveert zijnde men de cours naer de Commorisse eylanden, gelegen tussen de 11 en 12 gr. Z. latitudine sal laten voorstaen, omme scheepsachtersteven, wesende door aengehaelte impedimentair[11.] disaister rijckelijck 2 duymen terugh geweecken, mitsgaders de spiegelplancken en rantsoenhouten[12.] gansch en gaer uyt hun postuer[13.] verruckt, alsmede de naden derselve geheel uytgepuylt (inderdaet een seer miserabele conditie, dat Godt erbarmpt) omme aldaer ter voorsz. plaetse naer vermogen te repareren, edogh geconsidereert sulcx niet meer als ten deele, volgens 't voorgeve der timmerluyden, uyt oorsaecke van alle vereyschende materialen ons distituyt bevinden, sal connen geholpen werden, echter als de gevouglijcxste middel 't voorsz. onveranderlijck[14.] beslooten den wegh naer derwaerts tussen de vaste

1. *sporreling*, moeite.
2. merkwaardig, seldsaam.
3. Sic.
4. slae.
5. *gangh over gangh*, keer op keer.
6. Sic, blijkbaar 'n werkwoord.
7. K skryf *besongies*.
8. Deur Brill tussen hakies ingevoeg; ontbreek in albei tekste.
9. uiterste gevare.
10. *egualiteyt van stemmen*, blykbaar: algemene stemme.
11. Letterlik: hinderlik, maar die lang vreemde woord sal wel iets veel sterker moet aandui.
12. 'draaispanten van een schip, die.... de spiegel omsluiten en zijn vorm geven' (Van Dale).
13. posisie.
14. Sic.

Affricaense en Ooste-custe[1.] van Madagasschar te onderleggen, alwaer dan op 23 April successivelijck, naer ontmoetinge van vele slappe zuydelijcke wel soo westelijcke winden, (achterlatende met de aencompste deser boven ontlede[2.] storm t' onser misvertrouwen voor[3.] een quade rescontre 't jacht *Naerden*) op de Noorder rheede van 't eylant Ansuanny sijn comen te paresseren[4.], vindende aldaer g'anckert een Engels jachtje, g'eqipeert en uytgerust bij de Nieuwe Vereenigde Brittanisse Zosieteyt, genaempt 't fregat *Suratta*[d], hebbende inpassant de cust van Gunea aengeweest, tenderende zijn verder voyagie naer 't coninckrijck Persia, met welcken vrunt dato ultimo April op zijn depesche[5.] een missive tucherende[6.] onser eygentlijck overgecomen rampen, aen Compagnies residenten naer derwaerts hebben afgevaerdigt.

Adij, *primo July*, zijn wij uyt de reede Zamodo[e], alwaer verhoopt hadden de tijt van 't goede mousson (zijnde in 't lest van Augusto off 't begin van September) te verbeyden, door nootshalven omdat de lantsieckte[7.] (welcke mede bij d' inwoonderen somtijts in den ougsttijt dapper grasseert[8.] ende onder d' onse dagelijcx seer hevig begon aen te groeyen, vertrocken, hebbende door de voorsz. sieckte aen gemelte plaetse seer subyt 17 personen verloren ende zijnde, Godt beter 't, nogh ontrent 30 à 35 deerlijck van 't clouckste volcq te coye leggende. D' Heere onsen Godt verleene alle een genadige uytcompste.

Adij 17, isser bij den scheepsraetsresolutie beraempt, overmits 't dagelijcx bevonden wiert de stroomen nogh seer vehement uyt 't zuydelijck oort van den Oceaen ons[+] tegenscabbelden[9.] tusschen de 15 en 16 graden Z.breete op de Madagasscharse cust weder vertoeffplaetse te kiesen, 'twelck dan oock soodanigh [+]134v g'effectueert zij, comende

Adij 25 *stantij* op geseyde Z.hoogte in een onbekende bhaey; versagen ons alhier ter plaetse van water en branthout.

Adij 19 *Augusty*, naerdat ontrent een maent alhier verthouft, begaven ons weder t' zeewaerts, hebbende door twee distincte reysen ondernomen[10.] onse boot wel gemant, revier- en lantwaerts op te stueren, omme de gelegentheyt van de hoedanigheden deser plaetse, mitsgaders eenige verversinge trachtende te becomen; edogh in 't wederkeeren raporteerden d' eerste mael menschen aengetroffen maer met deselve, overmits seer irresoluyt[11.] hun gedroegen, niets verricht; die van de tweede expeditie hadden naer den derden dagh uytblijvens geen gewagh[12.] van menschen connen vernemen. 'T is te verwonderen dese groote inwijck des zee's onbevolckt te sien, daer nochtans 't eylant Madagaschar berucht is wel meer dan hondert

1. Verskrywing vir *Weste-custe*. Kyk hierna o.d. 19 Augustus. In albei tekste *Ooste-custe*.
2. beskrewe.
3. K. het: *van*.
4. verskyn, opdaag.
5. vertrek.
6. rakende.
7. een of ander inheemse siekte. Kyk WNT VIII, 1036.
8. veel voorkom, heers. Van Lat. *grassor*, hard te werk gaan, woed. Vgl. bls. 173, noot 3.
9. *kabbelen* vroeër ook van heftige beweging van water.
10. gewaag.
11. Letterlik: twyfelmoedig. Hier so iets as: onbetroubaar, vals.
12. Letterlik: taal, geluid. Hier: teken van lewe.

coningen te hebben, maer naer berichtinge soude allerwegen execrabele verwoestinge tusschen dese barbaren gevoert werden, waerdoor menichte menschen van de zeecant, welcq hun veelmaels te swack bevinden, haer in 't geberchte transporteren, sulcx dit de oorsaecke zij dat de westelijcke oever van dit groot machtig eylant zoo woest ende desert van[1.] den vreemdelingh bevonden wert.

Adij, 23 *Augusto* is schipper Daem Pietersz. Lely, naer een langduerighe, zeer quijnende sieckte, in den Heere ontslapen, waerop den 7en dagh daeraen een onser militiepersonen gevolcht zij, sulcx nu in alles (tot nu toe) onser penible voyagie dertigh personen overleden zijn.

Adij, 25 *September*, zijn wij eyndelijck, Gode sij loff, naer 8 maenden, 10 dagen sedert onse Batavise despesche, wenschelijck binnensbaey[2.] de Goede Hoop gearriveert.

Eindnoten:

d
e

1. deur.
2. Vgl. *binnenshuis. Binnensbaey* hier egter 'n voorsetsel, nie 'n bywoord nie.

+ Bylae II (In teks bls. 303)

+Kol. Arch. 3973

Vrijdagh, *den* 3*en December*, 's namiddags tusschen 2 ende drie uyren met een Zuytwestelijcq luchjen den Commandeur[1.] met de *Perkyt* na de Saldanha-bay seylende, passeerden dien avont 't Robben-eylandt ende tusschen dat ende 't Dassen-eylandt den ganschen nacht meest van stilte hebbende leggen drijven, passeerden

4 *dito*, omtrent 's middags (coelte als vooren) het Dassen-eylandt, waermede tegen den avont ongeveer een halff uyr voor son[2.] in de Saldanha-bay voor Teelings-bay[e] ten ancker quaemen, mitsgaders

Sondagh, *den* 5 *dito*, 's morgens lucht als vooren, met den schipper ende eenigh volcq aen den Oliphantshoecq te landt gingh[3.], ende niet alleen denselven maer oocq de gansche Zuytsijde ende haer valeyen altemaelen van de bay gansch onbequaem, wit bicqsteenigh lant bevond[3.] ende 't water, uyt oorsaecq van dito steen, heel salpetrigh ende siltigh, bouw- noch thuynlandt niet altoos[4.], ende sulcx voor d' E. Compagnie aldaer gansch niet te doen sijnde, geen landt in de werelt soo schrael ende sonder zegen van Godt de Heere na 't schijnt, als de vis die in de bay overvloedigh is, ende seer bequaem aen dese sijde voor alle schepen in Teelings- ende Salmandersbay te leggen.

+ 6*en*, 's morgens met een Zuytwestelijck coeltjen overseylende na Potters-bay ende daer g'anckert leggende, gingen over landt Lacus-bay besien, die +150v
onbequaem bevonden, gelijck oock Pottersbay, niet meer als voor 2, 3 à 4 schepen heel binnen[5.]. Vermits den storm, soo den Commandeur even aen boort wedergecomen sijnde, 's middags uytten Zuyt-Zuyt-Oosten opstacq, waerdoor datelijck het teuytouw[6.] (vermits <wij> wat buyten lagen) bracq, ende voor het dagelijcx ende plegh[7.], heel uytgeviert, soodanige deyningen ende stortingen affstonden dat alle ogenblicq meenden de gemelte 2 touwen oock te sullen moeten breecken ende met 't schip stranden, breeckende oock de strop[8.] van de boot, die noch ter naeuwer noot binnen 't schip cregen, invougen dese bay voor meer als 2, 3 à 4 retourschepen te periculeus sij. Tegen den avond begond aff te nemen ende den

7*en*, 's morgens wint Suyt-Oost met redelijck weer, sagen 't vrijmansvaertuygh, de *Peguyn*, onder den Suythoecq leggen van dese Potters-bay; welcke aen boort comende, rapporteerde dat gisteravont omtrent 10 uyren hier gecomen, met sijn macker 's morgens ten 9 uyren uyt de Taeffel-bay was geseylt, 't Robben-eylandt aengedaen ende vandaer met seer moy weer seylende, cort na den middagh 'tselve

1. Van Riebeeck oor homself in die derde persoon.
2. d.w.s. sonsondergang.
3. V.R. skryf hier in die enkelvoud, vir die res deurgaans in die meervoud. Dieselfde vorme in K, behalwe dat K *ginck* het i.p.v. *gingh*.
3. V.R. skryf hier in die enkelvoud, vir die res deurgaans in die meervoud. Dieselfde vorme in K, behalwe dat K *ginck* het i.p.v. *gingh*.
4. *niet altoos*, in elk geval nie.
5. d.w.s. Lacusbaai was net so ongeskik as Pottersbaai en het geen geskikte ankerplek gehad vir meer as 2 tot 4 skepe agter in die baai nie.
6. tui-tou, 'touw waarmee iets aan de bovenzijde bevestigd wordt, b.v. een bok, een heistelling, enz.' (Van Dale). Hier tog ook 'n soort ankertou.
7. *voor het dagelijcx ende plegh*t, (die toue) aan die daaglikse en aan die pleganker.
8. stuk tou in die vorm van 'n strop.

HIERONDER LIGT BEGRAVEN DEN
E: H: IOHAN VAN RIEBEECK EERSTE
STICHTER DER COLONIE AAN CABO
DE BOA E: SPERANCE EN OVD PRE
SIDENT VAN MALACCA IONGST
SECRETARIS VAN DE HOOGE REGE
RINGE VAN INDIA OBIIT 18EN IA
NVARY AO 1677 OVD 58 IAAREN

Foto Kaapse argief

GRAFSTEEN VAN JAN VAN RIEBEECK,
soos herstel van stukke in die Suid-Afrikaanse Museum, Kaapstad. Links die wapenskild van Van Riebeeck; regs dié van sy tweede vrou (Maria Isaacs, geb. Scipio).

swaer weer mede ontmoet hadden, ende daermede onder 't Dassen-eylandt geraeckt sijnde, sijn mackers roer aen 't stucq geraeckt, daer blijven leggen was, ende hij het niet cunnende houden, op den hals hier gecomen was, sonder eenige cost (die sijn maet in had) hebbende al verscheyde maelen soo gestelt geweest dat dachte te sincken ende vergaen, ende noyt sulcken storm uytten Zuyt-Zuyt-Oosten sijn leven aen de Caep off hieromtrent vernomen.

Hielden hem aen boort om 't ancker van 't gebroocken touw weder te lichten, doch vermits de wint weder als gister opstacq ende met de *Perkyt* wat dieper de bay ingelopen waren onder beeter beschut, mitsgaders des avonts 't weer afnemende[+] ende, alsdoen met verhaelde boot 't verlooren ancker wilden ophaelen, brack de [+]151 boeyreep[1.], sulcx het daerdoor niet cunnende gecregen worden, isser een dregh bijgeworpen ende den

8*en dito*, 's morgens de schipper selffs met de scheepsschuyt na toe gevaeren met een cleyn dreggetjen om het touw op te dreggen, daer hij cort daernaer het ancker ende touw mede creegh ende door hulp van des vrijmansvaertuygh opgehaelt hebbende, aen boort bracht, na 'twelcke 't luchjen wat westelijck ende 's namiddags onder seyl gingen, ontmoetende in de mont van de bay d' ander vrijmans boot, met een brieffken van de Caep dat daer alles noch wel was. Voorts seylende ende 't luchjen Noorlijck lopende, quam den Commandeur met de *Perkyt* daermede den

9*en*, 's middags omtrent een uyr in de Taeffelbay weder ten ancker.

Eindnoten:

e

1. tou waarmee die ankerboei aan die anker bevestig is.

+ Bylae III (In teks bls. 318)
Aenteyckeningh gehouden bij Jan Danckaert wegen de jongst gedaene lantreyse[c].

+1. Arch. 3973

Den 12en November 1660 begonnen ende aengegaen de voyagie naer Monomotapa met dese naervolgende persoonen:

Pieter Meerhoff van Coppenhaven,
Pieter Hansz. van Nimmegen,
Theunis Kagh[1.] van Reygenbagh,
Pieter Roman van Schorsel,
Jan Babtist van Franckfort,
Johannes Dorhage van Gronouw,
+ Georgius Fredricus <Wrede> van Uts[2.],
Christiaen de Soete van Tedegem, +164
Jacob Pritsel van Dreesden,
Coenraet Schatman van Duynkercken,
Pieter Harthoren van Ceulen,
Pelagius Weckerlyn van Cosnits ende

Jan Danckaert van Nijnoven als hooft van den trop, die[3.] wij verhopen mette hulpe Godes te volbrengen.

Ende sijn den eersten dagh gevoyageert tot aen den voet van de Tijgersbergh in de twee pannen, sonder eenige particuliere saecken te bejegenen; daer wij 's morgens weder vertrocken N.O. ten O. opwaerts ten Suytoosten over den Tijgersbergh, tot omtrent de plaetse daer Jan Remeus van de leeuw gebeeten is[d], ende sijn genoodicht geweest aldaer te blijven doordien onse bagagie in te cleyne sacken was ende onse beesten flaeuw waren, wesende omtrent de 2 mijlen en een halff. Ende sijn den

14 <*dito*>, 's morgens weder vertrocken Noortoostwaerts op naer 't crael van den Dicken Capiteyn, ter lenghte van omtrent 500 roeden van 'tselve crael, gelaeten aen de N.Westsijde, ende vandaer voorts Oostwaerts op passeerende door de valey, daer ons volcq het padt verloor doen sij de Hottentoos vervolgden, ende soo voorts tot omtrent twee uyren van 't crael van de Taback-Teckemans[4.-e], liggende onder den bergh genaempt de Clapmus, daer wij dien nacht gebleven sijn.

15 <*dito*>, 's morgens sijn wij weder vertrocken N.Oostwaerts op, naer gedaen hebbende alle debvoiren van de werelt om een draeghos te crijgen van de Tabacq-Teeckemans capiteyn, die wij niet vercrijgen en conde, tot aen een valeye daer een

1. Die naam hierna ook as *Kogh*, in K ook *Cock*.
2. Nie afkorting van *ut supra* nie, maar teenswoordige *Uetze* in Hannover.
3. Verwys na *voyagie* hiervóór.
4. So in albei tekste. Vir *Teeckemans*, soos 'n paar reëls later; ook genoem *Tabackdieven*. Sou *Teeckemans* in verband staan met Eng. *to take?* Vgl. Franken: *Taalhistoriese Bydraes*, bls. 47.

revier ofte moras, comende uytten bergh de Clapmus, ter lenghte van omtrent 500 roeden, daer wij met de beesten niet door en conden, ende sijn genootsaeckt geweest van cours te veranderen ende te gaen Zuytoost ten Z. ter lenghte van[+] omtrent 300 roeden, daer wij, de revier passeerende, weder Noortoostwaerts [+164v] gingen, passerende een ander revier die uytten voorss. bergh de Clapmus oock spruytende was, ende alsoo voorts gaende door een clooff, laetende een bergh aen de Noortwestsijde die een weynigh clippachtigh is ende een bosjen hadden boven op den top, daer wij door passerende, quaemen in een valey bij een ruyge revier daer wij dien nacht bleven, den

16*en*, 's morgens weder onse coers aenveerde, trocken wij Oost-N.Oost, laetende de Peerl- ende Diamant-bergen aen de N.Westsijde ende sijn aldaer gebleven, om onse beesten te laeten rusten, logierende[1.] aen de Berghrevier in een cleyn bosjen, waer dat wij hoorden het lossen van twee stucken geschut, dat wij presumeerden te wesen een schip dat aen de Cabo de Bonne Esperance op rheede quam, ende sijn den

17*en*, 's morgens weder vertrocken, nemende onse cours N.Oostwaerts op ter lenghte van omtrent 40 roeden, daer wij de Berghrevier passerende sonder eenige moeyten, die sijn coers heeft uytten Zuyt-Zuytwesten naer den Noort-Noortoosten, verdeelende hem deselve revier in drie aderen, laetende de Paerl- ende Diamantbergen aen de Noortwestsijde, ende alsoo onse coers nemende Oost-Noortoost, naer de bergen, ter lenghte van omtrent 2 mijlen, daer wij een clooff sagen die mette geladen beesten niet te passeeren was, soodat wij moesten onse coers veranderen, lopende[2.] recht N.West ter lenghte van omtrent 2 mijlen daer wij bleven slaepen; den

18*en*, weder de reyse aenveerde recht Noortwaert op, passerende drie à vier ruggen van bergen ende leeghten, streckende Oost ende West, ter lenghte van omtrent twee mijlen ende aldaer onse coers veranderde[3.], reysden wij Noortoostwaerts[+] op ter lenghte van 1½ mijl ofte omtrent, passerende 5 ruggen van bergen ende leeghten, een seer moeyelijcken wegh, ende sijn aldaer onder de [+165] bergen blijven rusten. Den

19*en* sijn wij daer gebleven om onse beesten te laten rusten, laetende ondertusschen Pieter Hansz., Jan Babtist van Franckfoort ende Georgius Fredricus[4.] gaen sien off wij de geberghten conden passeren ofte niet; 'tselve niet mogelijck bevonden wesende, sijn wij genootsaeckt geweest onse cours te veranderen ende sijn den

20*en* vandaer vertrocken, nemende onse coers W.N-W. op, vont[5.] een bergh ter lenghte van omtrent 1½ mijl, ende aldaer van cours veranderde, naemen wij onse cours N.N.Oost ter lenghte van omtrent drie mijlen, daer wij drie Hottentoos vonden, doch cleynder van persoon als die aen de Cabo de Bonne Esperance wesen[6.],

1. *legerende?* Vgl. bls. 369, fol. 6 V, noot 4 hierna.
2. Bepaal *clooff* hoërop.
3. Vir *veranderende?*
4. Wrede word herhaaldelik alleen by sy voorname vermeld.
5. Sic. Skryffout vir *vonde(n)?*
6. Sic. Vir *wesende?* Daar heers groot verwarring tussen deelw. en tydvorme.

die ons belooffden over de geberghten te brengen; 'tgene occasie was dat wij daer dien nacht bleven rusten ende Theunis Kagh ende Jacob Pritsel gingen om te besien off wij conden passeeren offte niet onder geleyde van een Hottento, die voor antwoorde brachten dat wij niet sonder groote moeyten deselve en souden passeeren; ende alsoo Pieter Roman een hartebeest[1.] geschooten hadde, soo sijn wij hier blijven rusten, den

21 *ende* 22*en*, ons weder begevende op de reyse naer de gebergten die streckende[2.] Zuyden ende Noorden, daer wij alle het goet mosten opdraegen, alsoo onse beesten quaet genoech hadden om ledigh op te comen, nemende onse cours recht Oost, laetende de Taeffelbergh aen de Westsijde; ende sijn dien nacht hier boven gebleven, den

[+] 23*en* menende onse reyse te vervorderen, en conden 'tselve niet geschieden doordien onse beesten niet voort en conden, soodat wij genootsaeckt hebben [+]165v geweest alle het goet van boven naer omlaegh te dragen ende op sommige plaetsen cuylen vullen om de beesten een passagie te maecken, loopende Oostwaerts ter lenghte van ¾ mijl ende oock soo verde naer den Noortoosten, daer wij in een schoone valey bij een revier, die uytten Westen naer 't Oosten sijn cours heeft, bleven rusten, alle seer vermoeyt sijnde ende onse beesten bijnaer affgeloopen[3.]; om onse beesten wat te laten becomen, den

24*en* sijn oocq aldaer moeten blijven om onse beesten wat te laten becomen, den

25*en* hebben wij weder onse reyse hernomen tusschen de gebergten die streckende Oost ende West, recht Oostwaerts op ter lenghte van omtrent 600 roeden, ende de geberghten, aldaer drayende, liepen Noortoostwaerts ter lengte van omtrent 600 roeden een riviere langs, ende de geberghten aldaer weder keerende, liepen wij Noortwaert, langs de voorsz. reviere ter lenghte van een mijl ofte omtrent, ende de bergen aldaer drayende, liepen Noort-Westwaerts langs de voorsz. reviere ter lenghte van een goede halff uyre gaens, daer wij, de reviere passeerende, bleven rusten, ende namiddagh weder beginnende te marcheeren Oostwaerts op ter lengte van omtrent 400 roeden ende aldaer veranderde, deur een clooff gaende, loopende Noortoostwaerts ter lengte van omtrent 500 roeden, drayende sigh aldaer recht Noortwaerts langs een revier ter lengte van ¾ van een uyr ende aldaer goede gissinge[4.] vindende, sijn aldaer blijven rusten. Den

26*en* hebben wij onse wegh gevordert, gaende recht Noortwaert tusschen 't geberghten[+] ter lengte van omtrent 2 mijlen, ende hebben aldaer moeten blijven doordien onsen witten os niet meer voort en conde, en de namiddagh deselve [+]166 cours hernemende tot 2 goede mijlen, daer de witten os niet meer voort connende, bleven

1. *Cervicapra fulvorufula* volgens Scholtz (*Naamgewing*. ens., bls. 13) behoort tot 'n ander familie as die Europese hert.
2. Sic. Vergelyk onder die 25ste hieronder.
3. Wederk. ww.: uitgeput deur die loop, flou.
4. So in albei tekste. Dit kan moeilik die seevaartterm: ‘gissing van die bestek’ wees.

slapen, ende soo Meester Pieter een hertebeest geschooten hadde, sijn daer gebleven den

27*en*, tot 's namiddags, ende alsdan onse cours nemende recht Noortwaert ter lengte van 2 mijlen, bleven daer slapen, den

28*en*, soo[1.] wij een clooff sagen in 't gebergten die Oost van ons lagen, soo gingh ick daernae toe met Theunis Kagh, wesende drie goede uyren gaens daer vandaen daer wij lagen. Daer comende sagen dat het niet mogelijck was daerover te comen, soodat wij wederkeerende, bevonden dat onsen witten os niet meer voort en conde, die ick belaste te dooden. Ende de rest van den dagh sijn daer gebleven om het beste vleys te koocken.

29*en*, naermiddagh, hebben wij onse cours hernomen na een clooff die N.N.West van ons lagh, ter lenghte van een mijl ende een halff[2.], hebbende uytgegeven voor 18 dagen ransoen van broot aen yder man ende belast dat, soo wie de helft van sijn loot[3.] woude affleggen, die mocht het doen, alles om te beter voort te comen. Daer wij bleven slapen.

Den laesten sijn wij wederom gecomen over de geberghten, hebbende aldaer negen dagen tevergeeffs gearbeyt om over de andere geberghte te comen, lopende N.N.West ter lenghte van ¾ mijl ende aldaer Noortwaert drayende ter lengte van 1½ mijl ofte omtrent, daer wij bleven om onse beesten te laeten rusten. Namiddagh hernemende onse reyse, sijn wij recht Noortwaert geloopen ter lenghte van omtrent[+] 2 mijlen, latende de bergen aen de Oostsijde ende sijn daer blijven slapen. [+]166v

Primo December sijn wij weder Noortwaert aengelopen ter lenghte van omtrent 50 roeden, waer wij, een moras vindende, niet door en conden comen, soodat wij lopende Oostwaerts naer de bergen, oock niet door en conden, soodat wij weder Westwaerts mosten keeren, ter lenghte van omtrent een goede mijl, daer wij passerende[4.] op de lengte van omtrent ½ mijl Noortwaert op[4.] omtrent 20 revieren, daer wij mosten rusten, wel drie mijlen gereyst hebbende sonder aen de[4.] voortganck naer den N. als omtrent een goede ½ mijl, namiddagh weder Noortwaert lopende ter lenghte van omtrent 2 mijlen ende bleven aldaer slapen. Den

2*en* weder Noortwaert opgetrocken, ter lengte van 1½ mijl ende aldaer blijven rusten. Naermiddagh weder N.waert lopende, ter lengte van een ende een half mijl, passeerden door een ruyghachtige revier off moras daer wij een doorgangh moesten maecken voor de beesten, ende sijn daer blijven slapen. Den

3*en* weder Noortwaert opgetrocken in de voormiddagh en de namiddagh, drie goede mijlen, ende sijn daer blijven slapen. Dit quartier is kleyachtige gront, vol steenen, doch voorsien met diverse wortelen. Den

1. toe; *soo....soo* = *toe....toe*.
2. Soos in Afr. In Ndl. teenswoordig gewoonlik: anderhalf myl. Vgl. ook onder 2 Dec. hierna.
3. Deel van hulle ‘amonitie’ - om koeëls van te giet.
4. Hierdie slordige passasie is dieselfde in albei tekste. Lees *passeerden* vir *passerende* en laat *op* en *aen de* weg.
4. Hierdie slordige passasie is dieselfde in albei tekste. Lees *passeerden* vir *passerende* en laat *op* en *aen de* weg.
4. Hierdie slordige passasie is dieselfde in albei tekste. Lees *passeerden* vir *passerende* en laat *op* en *aen de* weg.

4*en dito*, weder Noortwaerts opgeloopen ter lenghte van 5/4 mijls ende meenden daer over een hoochte te marcheeren, was 'tselve onmogelijck, doordien de mollen de aerde soo ondergraven hadden, soodat wij mosten van cours veranderen ende[+] trecken Noort-Noortwest, omtrent ¼ mijl, ende na de middagh deselve cours hernemende ter lenghten van een mijl, keerden wij weder N.N.Oost, ter lenghte van een mijl, daer wij bleven slapen, hebbende kuylen gegraven om water te krijgen. [+]167

Desen dagh hadden Pieter Harthoven de wacht bij de beesten ende in 't marcheeren een renoster in 't gemoet comende[1.] ende 't ander volcq na <hem> toe treckende, soodat ick mij alleene bevandt[2.] nevens den voornoemde Pieter Herthoven, die, ick commanderende de beesten wel gaede te slaen, seyde met mij niet te doen te hebben, waerover hem dreygende de snaphaen tusschen hals ende neck te leggen[3.], heeft voor antwoort gegeven, dat hij een carel[4.] was ende mij de snaphaen presenteerde, heeft geseyt dat het mij moste gelden ofte hem; waerover gram wordende, hebbe hem een slagh op den arm gegeven ende soo van hem gegaen, hebbende hem geseyt, dat ick 'tselve soude gedencken. Op dees tijt en ben ick geen meester om het volcq in goede ordre te houden, want sij twisten dagelijcx tegen den anderen, soodat ick genootsaeckt ben mijn eygen slagen te drincken[5.], stilswijgende doorgaen, ende hun met goede woorden voortkrijgen. Den

5*en dito*, hebben wij weder onse cours hernomen, gaende N.N.West ter lengte van ¾ mijl ende aldaer drayende, liepen omtrent sooveele Noortoostwaerts, waer dat Theunis Kagh flau wesende van de loop, bleven aldaer de rest van den dagh. Desen dagh versocht Georgius Fredricus voor hem ende Pieter Harthoven een brieffken om weder na 't fort te keeren, 'tgene goetgevonden wesende bij Johannes Dorhagen, Meester Pieter Meerhoff, Theunis Kagh ende Jan Babtist van Franckfort, hebben 'tselve geconsenteert ende dienvolgende den

[+] 6*en*, 's morgens hun een brieffken gegeven ende hebben hun laeten wederkeeren, hun medegevende voor elff dagen broot ende tabacq. Ende sijn soo voorts vertrocken N.N.Oostwaerts ter lengte van drie goede mijlen. Gelove dat dit quartier het coninckrijck van de mollen is, want het soo doorgraven is dat men genootsaeckt is de renosterpaden[6.] te volgen, vallende anders overal tot over de knien door het sandt. Ende ons daer bevindende onder de bergen, sijn geresolveert geworden om weder over de bergen te trecken, waerover wij de rest van den dagh aldaer sijn blijven rusten ende sijn den [+]167v

1. *in 't gemoet comende*, ontmoetende, teenkomende.
2. Die vorm *bevand* (ook o.d. 22 Jan., bls. 474 hierna) kom in die 17de eeu nog wel in die verl. tyd voor (WNT), sodat ons hier geen Duitse invloed hoef aan te neem nie.
3. *de snaphaen tusschen hals ende neck te leggen*, met die geweer in die nek te slaan. Ook *tusschen hals en hoofd*, *tusschen hals en ooren* in die ouer taal, wat begrypliker is, want die Ndl. verskil tussen *hals* en *nek* (agtergedeelte van die hals) gaan hier nie op nie.
4. kêrel, man (wat hom kon verdedig).
5. *mijn eygen slagen te drincken* moet ongeveer dieselfde beteken as ‘stilswijgende doorgaen’, maar ek kan die uitdrukking niet tuisbring nie. By WNT geen uitkoms nie.
6. Vroeë Afrikaanse samestelling.

7*en* 's morgens langs de bergen heenen gaende[1.], waer dat wij vonden omtrent de 20 Söaquas, die door veel schoone woorden bij ons quaemen ende ons thoonden een padt om over de gebergten te comen, omtrent 1½ mijl N. ten Westen op vandaer wij geslapen hadden, waer wij bleven rusten ende honingh reuylden van de Söaquas voor tabacq, ende Anthony Doman reuylden een vel voor de coraelen uyt sijn ooren; ende sijn omtrent de middagh de bergen beginnen op te climmen, loopende omtrent ½ mijl Noortwaert ende alsdan drayende soovele Noortoostwaerts waer wij een weynigh gevoeglijcker[2.] boven quaemen als de eerste reyse, ende alsdan, daelende door een clooff, in 't gemoet quaemen drie andere Söaquas, die alles lieten wat sij hadden ende weghliepen, daer Doman een vel[3.], een maele[4.] met gebraden dassen, een met honingh ende eenige saecken van hun gebruyck[5.] van kreegh, hebbende hun te vooren diverse reysen doen roepen, sonder dat wij deselve meer gesien hebben; bij[6.] een boschachtige reviere op de lenghte van omtrent 2 goede mijlen O.Noortoostwaert op ende sijn daer blijven slaepen. Den

8*en*, 's morgens sijn wij weder vertrocken N.waert op ter lengte van ½ mijl, daer wij de reviere passeerden, die uytten Z. naer den Noorden loopt, ons cours Oostwaerts[+] nemende naer een clooff, die ick meenden over de andere bergen te loopen op de lengte van een goede mijl, daer wij bleven rusten mette beesten; [+]168 ende ben alleene naer de bergen gegaen om te sien off men dselve conde passeeren ofte niet; 'tgene niet mogelijcq bevonden wesende, ben weder gekeert, ende hebben ons weder mette beesten op den wegh begeven tot omtrent 1 mijl N.N.W., ende aldaer keerende recht N.waert ter lengte van 1½ mijl, daer wij affladen[7.] ende bleven slapen bij een groote reviere, daer wij de schoonste vis van der werelt uyt vongen[8.] ende dat in groote abondantie. Ende wij sagen recht West van ons tegen de bergen wel 2 à 300 oliphanten bij den anderen. Desen ganschen nacht heeft het geregent ende sijn den

9*en* weder vertrocken, recht Noortwaert ter lengte van omtrent 2 mijlen, ende sijn daer blijven rusten; naermiddagh onse cours hernemende, sijn wij N-N.Westwaerts opgetrocken omtrent ½ mijl ende, aldaer drayende, N.waert ter lenghte van ¾ mijl, ende alsoo het alreede laet wierd ende regenachtigh weder was, soo hebben wij ontladen ende hebben huysjens[9.] opgeslagen, te meer omdat Theunis Kagh, Pieter Roman ende Pieter Hansz. seyde, niet wel te wesen. Ende hebben den

10*en* stil gelegen ende sij hebben medecijne genomen, waervan Pieter Roman quijt geworden is wel een ketel vol kerssesteenen[10.] ende d' andere, hebbende oocq een deel quijt geworden, sijnde van eenige vruchten daer dese santachtige valey vol van staet, die zij met steenen en al gegeten hebben.

1. Sic.
2. gemakliker.
3. d.w.s. 'n gebreide vel.
4. sak, (velsak?).
5. *saecken van...gebruyck*, gereedskap.
6. Hier moet woorde uitgeval het, soos *sijn gecomen* vóór *bij*.
7. Verl. tyd; *aflaadden*.
8. Ou verl. tyd wat dialekties nog voorkom.
9. 'n soort mathuise of gewone tente?
10. pitte van 'n wilde vrug soos kersies.

+ 10*en*, Pieter Roman, verlost wesende van alle de vuylicheyt ende Theunis Kagh ende Pieter Hansz. noch heel te midden in wesende, versocht ick onder het volcq +168v dat yemandt met Doman soude gaen om hooningh te soecken om een posistorie[1.] te maecken; soo en was daer niemandt die wou gaen, hoewel ick twee duymen tabacq belooffden aen dengeenen die gaen wou. 'Twelck siende Pieter Roman, soo flaeuw als hij was, is meede noch selver gegaen, sonder yets te connen becomen ende den

12*en* is Pieter Hansz. gesont geworden ende Jacob Pritsel heeft desen dagh oock medecine genomen ende geluckelijck weder fris geworden, doch Theunis Kagh die blijft al in een doen[2.] ende heeft den

13*en* weder medecijne genomen, sonder eenige beteringe in hem te vinden.

14*en*, wesende al in een doen, ben van resolutie geworden om met eenigh volcq een pacq op te nemen ende Meester Pieter Meerhoff met 5 ander maets aldaer te laten ende hebbe dienvolgende

15*en*, broot ende tabacq uytgegeven tot den 12en van de maent January anno 1661, ende ben den

16*en* vertrocken met Jan Babtist van Franckfoort, Johannes Dorhagen, Pieter Roman ende Christiaen de Soete, Doman ende Bisenté, ick opnemende de parten broot soo van mij selven als van de Hottentoos, ende sij dragende de eene de tabacq ende d' andre 't goet, de craelen als anders. Ende hebben bij Meester Pieter gelaeten de commando over de rest van 't goet ende ander volcq, als den siecken Theunis Kagh[3.], Pieter Hansz. ende Coenraet Schatman, Jacob Pritsel ende Pelagius Weckerlijn, hun laetende aen de groote Oliphants-revier, recht Noortwaerts op ter lenghte van drie mijlen, passeerende twee clipachtige sijden van bergen, latende de Eliphantsrevier recht Noortwaert op ter lenghte aen de Westsijde, een seer moeyelijcke wegh, onmogelijck voor de beesten alhier te passeeren ofte ten waere[4.] datter een beter padt over d' ander sijden van de bergen lagh. Ende sijn daer blijven rusten, dichte+ aen de voors. reviere, vangende een goeden hoop schoonen vis tot ons middaghmael, ende naermiddagh onse wegh vervorderende recht +169 Noortwestwaert ter lenghte van ½ mijl, daer wij een bergh ofte hooghten passeerden die geduyrende[5.] omtrent een mijl, ende daer weder bij <de> Oliphants-revier comende, gingen wij omtrent een mijle weegs langs de bergen ende de reviere, wesende santachtige gront, alle met clipsteenen gemenght ende met bosch, alle van doornen, en sijn[6.] soo quaden wegh als men soude cunnen vinden, waer de reviere draeyden nae den Oost-Noortoosten ter lenghte van een cleyn ½ mijl, daer wij bleven slapen, alle seer vermoeyt sijnde.

1. Van Lat. *suppositorium*, Mndl. *suppositorie*, set-, steekpil. Nie in WNT nie. (Mev. J.L.M. Franken het my op die spoor van die afleiding gebring). Vgl. nog Eng. *suppository*.
2. *in een doen*, in dieselfde toestand.
3. K het hier en elders *Cock*.
4. *ofte ten waere*, of dit moes wees, tensy.
5. gestrek het, aangehou het.
6. Sic.

17 <*dito*>, hebben wij ons weder op den wegh begeven recht Noortwaert ter lenghte van 2 goede mijlen, daer een reviere passeerden die van de bergen uytten Oosten naer den Westen loopt, ende alsdan passeerden over een hoogte van een goede mijle, comende aldaer weder bij de Oliphants-revier, daer wij bleven rusten, hebbende dese voormiddagh gepasseert over 7 hoogten van santachtige bergen, gemengt met clippen ende vol bossjens van doornen, ten minsten soo hoogh[1.] als de Leeuwenstaert, ende naermiddagh houdende deselve streeck tot aen de voet van een bergh, ter lenghte van 1½ mijl, daer wij de Oliphants-revier lieten aen de Westsijde van ons. Ende ons over den bergh begevende recht Noortwaert ter lenghte van 1 goede mijl ende aldaer daelende bij een reviere die uytten Z.Oosten naer den Noortwesten loopt ter lengte van een goede halve mijl, bleven wij daer slapen. Ende sijn den

18*en* weder op de rheyse begevende[2.] recht Oost-Noortoost, passeerende een mouras ofte revier die hem verdeelt in acht à thien aderen, met ruyghten in, wel[+] de hooghte van 12 voet, ende vandaer houdende de voorss. cours over een grooten [+]169v hogen bergh, tot bij een reviere in een leeghte bij de groote bergen, ter lenghte van 1½ goede mijle, daer wij bleven rusten; ende naermiddagh beginnende de bergen op te climmen, recht Oostwaert, soo verloore sigh van mij alle mijn volcq, behalven Jan Babtist van Franckfort. Ende soo ick alsdoen mijn gevoegh moste maecken, soo is den voornoemden Jan Babtist een weynigh voorgegaen[3.], sijnde[4.] dat ick hem noch conde beroepen ende <ick> riep dat hij mij volgen soude, sonder van hem te cunnen een woort verstaen, ende merckende dat hij naer omhoogh toe gingh, soo ben ick oock naer boven geclommen, waer comende, hebben t' allen canten naer mijn volcq gesocht, doch tevergeeffs, schietende meer als 20 schooten sonder yets te verneemen, steeckende vuyr in een clooff, dogh alles te vergeeffs. Soo ben ick ten laesten op een van de hooge plaetsen van de bergen geclommen, waer comende ende niet vernemende, ende dat den nacht aenquam, soo ben ick in een valey bij een revier gedaelt, waer dat ik quam omtrent een uyre in der nacht[5.], soo in 't sweet ende vermoeyt dat ick niet en wist wat te maecken. Soo hebbe ick daer gebleven tot omtrent middernacht, als wanneer de natte clederen van het sweet, hetwelck alsdoen heel vercout[6.] was, mij soodanige coude maeckte dat ick anders niet en wist te doen als de pack op te nemen ende recht weder naer boven te climmen, ende ben den

19*en*, metten daege, wederom hooge[7.] gecomen, alwaer weder beginnende te soecken ende niet te vinden van 'tgeene ick socht, ben ick van resolutie geworden van wederom uyt de bergen te keeren ende te gaen naer de plaets daer ick daegs tevooren gepleystert hadde, ende daelende daer naer toe, hebbe ick in een cloove[+]

[+]170

1. d.w.s. die ‘santachtige bergen’ was so hoog soos die ‘bil’ van Leeukop.
2. Sic.
3. vooruitgegaan.
4. Sic. *So sijnde*, so 'n endjie weg synde?
5. Uit wat volg, blyk dat dit nog voor twaalf uur was. Een uur na sonsondergang?
6. koud geword.
7. d.w.s. bo-op.

roock vernomen, waer naer toe treckende, ben daer gecomen, tusschen 9 ende 10 uyren 's morgens, daer ick al mijn volcq bij den anderen vondt, hebbende niet meer geadvanceert als omtrent een mijle weegs Oostwaerts, dogh <ick> was soo qualijck gestelt ende soodanigh vermoeyt, dat ick mij moeste leggen tusschen de boomen bij de reviere ende aldaer den rest van den dagh gebleven. Ende den

20*en* recht Oostwaert gaende door de voorss. clooff, ter lenghte van omtrent een goede mijle, alwaer over een hoogen bergh gaende, quaemen in een clooff bij een ander bergh, recht N.Oost ten Noorden, ter lenghte van 1½ mijle, daer wij bleven rusten bij een schoone ruyghachtige reviere die naer den Westen loopt. Ende naermiddagh onse wegh hernemende naer omhoogh ende deselve[1.] passeerende, wesende ten alderminsten soo hoogh als de Taeffelbergh, quaemen wij in een clooff voor een ander bergh, wel alsoo hooge als de voorgaende, hebbende geloopen N.O. ten Oosten, ter lengte van 2½ uyren, ende sijn daer blijven slapen bij een reviere die uytten Suytoosten naer den Noortwesten streckt. Ende den

21*en*, treckende N.Oost ten Noorden, quamen wij boven op den bergh waer wij, passeerende 5 ruggen van bergen bij den anderen, den minsten soo hoogh als den Taeffelbergh, quaemen op den lesten daer wij de maniere van 't landt sagen, 'tgene vol ruggen van bergen is, soo hoogh als de steert van den Leeuwenbergh, ende omtrent dertigh mijlen vorder sagen wij aen[2.] de taeffelbergen, die scheenen aen[+] den hemel vast te staen, ende daelende van den laesten bergh in een valey daer [+]170v ons de oogen verschrickten in 't nederdaelen van wegen de periculeuse paden die wij affquaemen. Ende sijn daer blijven rusten, heel machteloos, bij een cleyn reviertjen; ende naermiddagh hebben wij onse cours genomen Noortoost ter lengte van 2 goede mijlen, laetende een clipachtigen hoecq van de bergen aen de Noortwestsijde, ende sijn daer tusschen een deel groote clippen blijven slaepen. Ende den

22*en* onse cours veranderende, liepen wij N.N.Oost, daer wij daelende deur clipachtige clooven, gemengt met doornbosch, ter lengte van 2 goede mijlen, daer wij bij een reviere quaemen ende rusten, waer dat ick bevandt dat Pieter Roman ende Christiaen de Soete wel 2 deelen van 3 van hun broot gegeten hadden, ende dat de Hottentoos niet meer voort en conden, ende dat wij waeren in een landt daer niet te bescharen[3.] en was, want duysent bunderen[4.] niet suffichant en was om een beest de cost te geven, ende dat ick noch de kracq[5.] voelde van doen sij mij verlooren hadden, ende datter tusschen de dassen-bergen[6.], die wij gepasseert waren ende de

1. die voorgenoemde berg.
2. *sagen wij aen*, het ons aanskou.
3. Hoogewerff: *Journalen van de gedenckwaerdige Reysen van Willem Ysbrantz. Bontekoe* (uitg. Linschoten-Vereeniging), bls. 21 het 'n noot: ‘boscharen’ of ‘boskaren’: verzamelen, fourageren, afgeleid van het Portugees ‘buxar’, zoals door S.P. l'Honoré Naber terecht is verondersteld.’ Die artikel in WNT i.v. *bescharen* is verouderd. Die oudste aanhaling daar is hierdie plek uit Van Riebeeck: *Dagverh*. III, 499. Die woord kom reeds in die *Dagverhaal* o.d. 26 Sept. 1652 in die *Journael* van Blanx voor. (*Daghregister* I, 68). Bontekoe se gebruik van die woord is van 1619.
4. Vroeër 1½ morg, teenswoordig 1 hectare.
5. slag, knou.
6. berge waarop hulle (Afrikaanse) dassies gevind het.

andere taeffelberghen geen groote reviere vernomen wierd, alle hetwelcke occasie geweest is van[1.] dat ick resolutie getrocken hebbe van wederom te keeren. Ende dienvolgende sijn den

23*en* wederom gekeert, willende Christiaen de Soete niet meer het touw dragen, nochte Pieter Roman de picq, seggende, dat sij het bij den Heer[2.] verantwoorden souden. Sijn soo wederom den

27*en* op de Oliphants-reviere gecomen, ende den

28*en* hadde Pieter Roman de coortse ende seyde geen broot meer te hebben ende[+] Joannes Dorhage heeft hem een handtvol bijgeset. Den

31*en* hebben de Söaquas bij ons geweest, daer wij hooningh van reuylden [+]171 voor tabacq, doch sij en hadden de wetenschap[3.] niet om deselve te roocken; die ons verwittichden dat de Namaquas geresolveert waeren te comen naer de Caep ende alles te vernielen watter was. Deselve natie voert pijl ende boogh ende sijn gewapent met huyden van ossen[4.]. Den

4*en January* 1661, Johannes Dorhage heel flaeuw wesende, versocht datter yemandt hem soude helpen dragen, het waere een ketel ofte 16 staven cooper; soo en wasser niemant cloecker, ofte die min te dragen hadde, als Christiaen de Soete, die ick sulcx commandeerde. Seyde: waer 't dat het dengeenen niet en woude dragen die het gedragen hadden, die mocht het laten leggen. Waerover dat ick hem seyde sulcx te sullen gedencken, hij mij datelijck was verwijtende dat hij mijn hongerigen balgh[5.] gespijst hadde, met noch eenige andere scheltwoorden die soo passeerden. Ende den

5*en* weder bij meester Pieter comende, vonden ons volcq noch in goede gesontheyt, doch Theunis Kagh was noch heel flaeuw; ende bevindende dat het sout heel wegh was, soo commandeerde ick dat wie eenigh sout genomen hadde, die soude het weder krijgen[6.], hetgeene oock gedaen wierd bij[7.] eenige maets; ende alsoo ick Christiaen de Soete vermaende 'tselve te doen, gaff mij voor antwoort dat ick noch wel wat wachten soude. Waerop ick hem datelijck seyde van hem geen ransoen tabacq meer te geven vóór 'tselve voor den dagh en quam, soo heeft hij 'tselve gegeven, mij seggende dat mijn commando haest soude uyt wesen ende dat hij mij[+] alsdan soude vinden, 'tgeene ick hoorende, seyde dat wanneer hij sulcx dede, soo soude hij doen als een braeff man. [+]171v

6*en* hebben wij daer blijven rusten aen de Oliphants-revier. Geloove vastelijck dat dese Oliphants-revier de groote revier, in de caert[8.] gemerct staende, moet wesen. Ende den

7*en* hebben ick een deel broot genootsaeckt geweest bij te setten aen Pieter Roman. Ende soo[9.] het dien dagh regenachtigh weer was en ben maer vertrocken naerdemiddagh, recht Noortwaert op, ter lengte van omtrent 500 roeden, daer wij de

1. daarvan.
2. d.w.s. die Kommandeur.
3. kennis.
4. *huyden van ossen*, beesvelskilde.
5. buik, pens. K het *bast*, wat minder juis is.
6. bring.
7. deur.
8. Wat aan hulle meegegee was. Kyk tweede paragraaf van *Memorie*, o.d. 10 Nov. 1660 en bls. 293.
9. ‘alsoo’, aangesien.

+ revier passerende, van cours veranderden ende recht Zuytwaert gingen, ter lengte van 2 goede mijlen, daer wij bleven slapen, den +171v

8*en* weder vertreckende recht Zuytwaert, ter lengte van 3 goede mijlen, bleven bij de reviere rustende, vangende een deel schoone vissen die wij op ons middaghmael aten. Ende op de middagh quaemen bij eenige Söaquas, die oocq soo datelijck weder vertrocken, ende soo Theunis Kogh[1.] ende Pieter Roman hun heel qualijcq bevoelden[2.], ben genootsaeckt geweest aldaer te blijven ende den

9*en* heeft Meester Pieter sighselven bloet gelaten, insgelijcx aen Theunis Kogh[1.] ende Pieter Roman. Ende sijn stil gebleven. Den

10*en* hebben wij weder onse reyse hernomen, gaende Z.Z.West, ter lengte van 2 mijlen, daer wij bleven rusten, waer dat bij ons quaemen eenige Söaquas daer wij hooningh van reuylden voor tabacq, naermiddagh hernemende onse cours recht+ West door een clooff naer boven, de lengte van omtrent 2 mijlen, waerna drayende +172 omtrent ½ mijl Z.Westwaert ende aldaer weder drayende omtrent sooveele Zuytwaert waer dat wij bleven slapen.

11 <*dito*>, sijn wij weder vertrocken recht Zuyden ten Oosten op, ter lengte van 3 mijlen, daer wij bleven rusten ende naermiddagh onse wegh hernemende, recht Zuytwaert ter lengte van 3 mijlen ofte omtrent, ende sijn daer blijven slapen. Den

12*en* sijn wij weder vertrocken recht Suytwaert, ter lengte van 2 mijlen ende een halff, ende sijn daer blijven rusten, naermiddagh weder onse cours hernemende recht Suytwaert, ter lengte van 3 goede mijlen, ende sijn daer blijven slapen. Den

13*en* weder broot ende tabacq uytgegeven voor thien dagen, ende sijn oock vertrocken recht Suytwaert op, ter lengte van 2½ mijlen, ende sijn daer blijven rusten, ende naermiddagh onse wegh vervorder<d>en[3.] recht Suytwaert op, ter lengte van 3 mijlen, ende sijn daer blijven slapen. Den

14*en* onse wegh hernemende recht Suytwaert op, ter lengte van 3 mijlen, ende sijn daer blijven rusten, namiddagh onse wegh hernemende recht Suytwaert, ter lengte van 3 mijlen ende sijn daer blijven slapen. Den

15*en* hebben wij weder onse wegh hernomen recht Westwaert, ter lengte van 1½ mijl, ende aldaer onse cours veranderende, liepen recht Suytwaert, ter lengte van 2 mijlen, daer wij bleven slapen. Ende sijn den

16*en* weder vertrocken recht Zuyt-Suytwest, ter lengte van 3 goede mijlen, ende bleven bij de Bergh-revier rustende; ende naermiddagh passeerden wij deselve revier, gaende van daer recht Z.Z.West, ter lengte van 4½ goede mijlen daer wij bleven slapen, op een goede ½ mijle vandaer Oedasöa gelegen heeft doen den sargeant hem heeft wesen halen[f]. Ende den

+ 17*en* sijn wij weder vertrocken recht Z. Suytwest over den bergh, ende aldaer +172v

1. Tevore *Kagh*.
2. ‘gevoelden’.
1. Tevore *Kagh*.
3. K. het *vervorden*.

drayende Westwaerts, tot op de lengte van omtrent drie mijlen, ende alsoo Meester Pieter seyde dat wij in lange geen water soude crijgen, soo sijn wij daer de rest van den dagh gebleven. Ende alsoo het volcq claegden dat sij geen broot meer en hadden, soo ben ick genootsaeckt geweest noch voor 4 dagen broot uyt te geven. Ende sijn den

18*en* weder vertrocken, recht Z.W. ten Zuyden, ter lengte van omtrent 4 mijlen, ende naermiddagh weder onse cours hernemende recht Z.W. ten Suyden, ter lengte van omtrent 2 mijlen ende sijn daer blijven slapen, tot den

19*en*, dat weder vertrocken recht Zuytwest ten Zuyden, ter lengte van drie mijlen, daer wij tusschen een deel clippen bij een groot water bleven rusten; ende naermiddagh weder onse cours hernemende, gaende Z.W. ten Z., ter lengte van 2½ mijle, ende dan veranderende van cours, gingen wij over een hoge rugge, daelende in een clooff recht Zuytwestwaert, ter lengte van ¾ mijl ofte daeromtrent, ende sijn daer op eenige Hottentooscralen blijven slapen. Ende sijn den

20*en* weder vertrocken recht Zuytwaert op, ter lengte van ½ mijl, ende aldaer drayende naer den Zuytwesten, ter lengte van een goet quartier mijls, ende aldaer weder drayende naer den Zuyt-Zuytwesten, ter lengte van 2 mijlen ofte daeromtrent, laetende den Tijgers-bergh aen de Oostsijde ende de groote soutpan aen de Westsijde, ende bleven bij een bossjen een weynigh rusten; ende sijn soo datelijck weder vertrocken deselve cours, ter lengte van 1½ mijl, alwaer passeerende de Souterevier ende soo voorts den drayboom[1.], sijn omtrent den middagh weder g'arriveert aen 't fort de Goede Hoope aen Cabo de Bonne Esperance.

Actum 20 January anno 1661.

(Was geteyckent:)

Jan Danckaert.

Eindnoten:

c
d
e
f

1. Die hek waardeur die Hottentotte moes gaan op weg na die fort.

[+] Bylae IV (In die teks bls. 342).

[+]Kol. Arch. 3973

Anno 1661. Den 30en January is begonnen ende aengegaen de reys nae de Namaquas, met ons 13 man sterck, als volcht:

Pieter Cruythoff, als commandeur van den trop;
Pieter van Meerhoff, als 2e;
Johannes Dorhagen van Gronou;
Jan Babtist van Francfort;
Christiaen van Kerckhoven;
Matthijs Huybrechts van Overkerck;
Frans Martensz. van St. Antheunis;
Cornelis Jansz. van Rooyen;
Barent Waender;
Harman Ernst van Gresnigh[g];
Jan Jansz. Wit van Witmondt[h];
Johannes van Asschen van Brussel ende

Pelagius Weckerlijn van Cosnits, met 2 Hottentoos ende 5 draeghossen, die ons goet[+] droegen, de Soute-Rivier[1.] gepasseert sijn<de>, hebben wij ons coers N.N.O. genomen tot aen de steert van de Tijgersbergh aen een brack water. Daer sijn [+]615
wij dien nacht gebleven; dien dagh gemarcheert 4 mijlen.

Ultimo dito, weer opgepackt, ons cours N.N.O., ende ½ mijl gemarcheert hebbende, veranderden wij ons cours ende sijn N.Oost gegaen. Wij sagen 7 regnosters[1a.], ende sijn gemarscheert over den Tijgersbergh aen een cleyne rivier; sijn daer blijven rusten. Dien dagh gemarscheert 2½ mijl. Een weynigh gerust hebbende, sijn 4 Hottentoos van Oedasoas volck bij ons gecomen, seyden nae de Caep te gaen; schreeff datelijck een kleyn brieffken aen Mijnheer Jan van Riebeeck om te laeten weeten, dat onse ossen haer wel begosten aen te stellen[2.] in 't dragen. Denselven namiddagh heb ick, Pieter van Meerhoff[3.], een hartebeest geschooten. Dien nacht begost het seer sterck te regenen, dat wij genoegh te doen hadden om ons goet te bergen ende droogh te houden.

Adij, *primo February*, des morgens is Oedasoa bij ons gecomen met 2 schapen om te verreulen; wij souden wel een gereult hebben, maer hij woude 5 staff[4.] cooper hebben, met nogh een stuck taback en wij woude sooveel niet geven. Hebben datelijck opgepackt, ons cours N.O. genomen ende sijn tot aen een moye rivier gemarscheert, dogh het water staet nu stil; maer in de reegentijt gaet daer een sterck water. Dit water is gansch vol mosselen, van fatsoen gelijck in 't Vaderlandt in de binnenwaters; ende sijn daer blijven rusten. Wij zagen 2 renosters ende 3 vogelstruysen. Dien dach gemarscheert 2 mijlen.

1. K: *Brackque* i.p.v. *Soute*.
1a. Sic.
2. *aen te stellen*: gedra.
3. Dus die skrywer van die joernaal.
4. ‘staven’.

2 *dito*, 's morgens weer opgepackt, ons coers N.N.Oost genomen tot aen een kleyne watervaley, daer wij rusten. Gemarscheert 1½ mijl. Naedat wij gerust hadden, hebben wij weer opgepackt, ons coers verandert en sijn Noort gegaen tot aen een drooge rivier, bequaemen dogh sooveel water als wij van doen hadden ende sagen 9 muylesels[1.] ende 4 vogelstruysen. Daer sijn wij denselven nacht gebleven ende gemarscheert 1½ mijl.

3*en dito*, weer opgepackt, ons coers N.O. genomen. Naedat wij een mijl gemarscheert[+] hadden, hebben wij ons coers verandert en sijn N.N.O. gegaen, sagh[2.] een leeu voor mij op het padt staen; soodra hij mij gewaer werde, gingh [+615v]
hij aen 't loopen. Wij marscheerden dien voormiddag tot aen een drooge, kleyachtige rivier; ons beesten coste niet langer voort; wij begosten daer te graven om waater, bequamen dogh heel weynigh en dat soo dick, dat wij 't niet drincken conden. Dien voormiddagh marscheerden wij 2½ mijl[3.]. Na wat gerust hebbende, hebben wij weder opgepackt, ons coers N. genomen, recht op Riebeecks-Casteel, 'twelck is een berg bij ons soo genaemt, 7 à 8 mijlen in 't rondt[4.], ende daer blijven rusten aen een moye rivier, spruytende uyt dit geberchte. Aen desen bergh onthout[5.] allerhande gedierte, te weeten leeuwen, renosters, paerden[6.], vogelstruysen ende hartebeesten, met meenichten, omdat daer altijt goet gras en schoon water is. Dit geberchte is heel kenbaer en can even gesien worden van de Caep. Om dit geberchte is redelijck goet boulandt, nae het seggen van Pieter Cruythoff. Dien dagh marscheerden wij 4 mijlen en ½, ende dienselven nacht hadden wij de voorseyde leeu geduyrigh omtrent ons, dogh deede ons kleyne schade.

4 *dito*, weer opgepackt, ons coers Oost genomen over den rugh ter sijden Riebeeck's Casteel, ende aldaer gecomen sijnde, hadden wij een uyr gemarscheert, veranderden wij ons coers en sijn N.O. gegaen, ende sijn dieselve tijt den Taeffelbergh uyt 't gesicht gegaen, dat wij hem niet meer te sien en kreegen. De rugh over gepasseert[+] hebbende, quamen aen een kleyne rivier daer wij[7.] Soaquas, 3 huysen sterck, sijnde van de roovers die d' andre Hottentoos haer beesten [+616]
affnemen, soo onse twee Hottentoos ons seyden. Ick vraeghden haer na de Namaquas; sij wisten ons gansch geen bericht van de Namaquas te doen. Nogh een kleyne hooghte over gemarscheert, quamen wij in een schoone valey aen de Oostsijde van Riebeecks-Casteel, daer wij bleven rusten. Denselven dagh gemarcheert 1½ mijl. Denselven dagh hebben wij 13 paerden[8.] gesien en 5 regnosters en eenige vogelstruysen en duysenden van hartebeesten.

5 *dito*, weer opgepackt, met regenachtigh weer, ons coers Noort-Oost genomen. Ick ben vooruyt gegaen, gelijck ick altijt plagh te doen, en ons 2 Hottentoos volghden mij nae, quamen aen een holle rivier, daer een leeu op de Hottentoos

1. sebras.
2. Oorgang tot ie pers. enkv.
3. K: *darde halff*.
4. *in 't rondt:* in omtrek.
5. Afr.: hou, Ndl.: onthouden zich (WNT X, 1870, Aanm.).
6. kwaggas. Vgl. *muylesels* hierbo.
7. Die gesegde (*sagen* ?) het in hierdie sin uitgeval.
8. kwaggas. Vgl. noot 1.

uytsprongh, waerover sij begosten te roepen: Mr. Pieter, Bijteman![1.] Soodra deselve leeu mij gewaer worde, liep hij nae Riebeecks-Casteel. Nogh een weynigh voortgaende, treffften ick een trop hartebeesten aan, daer ick vier van questen, maer bequam daer een[2.] van, dat leyden <wij> op een van onse ossen. Marscheerden tot aen de Groote Bergh-revier, sijn die Godt loff sonder moeyte gepasseert ende daer blijven rusten. Hadden dien dagh 3 mijl gemarcheert, ende dewijle wij nu doende waeren om het hartebeest in stucken te cappen, souden daer eenige van ons volcq vuur maecken om te kooken, raeckten de ruyghte en drooge boomen in brant, soodat wij genoegh te doen hadden om ons cruyt en brootsacken aen een cant te krijgen, soodat wij in groot pericul stonden van ons leven; wandt had daer een vonck vuur aen het cruyt gecomen, soo hadden wij met malcander in de lucht gevloogen. Het vuur had ons bijnae omsingelt.

[+] Denselven nacht is daer een zeekoe dicht bij ons vuur gecomen, soodat de schiltwacht sijn snaphaen daerop losten; ende oock drie wolven hadden wij oock [+]616v geduyrigh omtrent ons, huylden de heelen nacht.

6*en dito*, waeren wij genootsaeckt ons beesten te laten rusten. Denselven dagh heb ik Harman Ernst gepurgieert[3.], die hem niet wel bevont.

7 *dito*, weer opgepackt, ons coers N.O.; ½ mijl gemarscheert hebbende, sijn wij gecomen aen een rivier, spruytende uyt het vaste geberchte, streckt nae het N.N.W. die wij genaemt hebben de Kleyne Bergh-revier. Die rivier is gansch vol zeekoeyen. Daer sijn wij blijven rusten. Nadat wij een weynigh gerust hadden, sijn 8 Soaquas bij ons gecomen; die woude ons wijs maken, dat die[4.] Namaquas ons doot soude slaen. Ick liet haer vragen van onse Hottentoos, off daer 1 à 2 met ons wilde gaen en wijsen ons de Namaquas; ick soude hem taback en coralen geven. Maer daer woude niemant aen; sij gingen van ons aff ende ons 2 Hottentoos gaven de moet halff verlooren en seyden gelijck de andere, dat de Namaquas ons soude dootslaen. Ick gaff haer goede moet en belooffden dat sij geen noot soude hebben. Wij packten datelijck op en gingen N.N.O. aen, tersijden een groote uytsteeckende hoeck van 't vaste geberchte, genaemt Blocx-bergh[4a.]; 1½ mijl gemarscheert hebbende, sijn gecomen aen een moras, is spruytende aen de N.zijde van de voorsz. Blocx-bergh. Dit moras gepasseert hebbende, hebben wij ons cours verandert en sijn N.N.O. gegaen ¼ mijl; sijn daer blijven rusten. Denselven dagh gemarscheert 2½ mijl. Worden daer een trop paerden gewaer, wel 16 in getael. Ginck daer nae toe, meynden een te schieten. Ick queste daer een van, maer hij ontquamt[5.]. Ondertusschen een van ons, genaemt Jan Janss. Wit, hadde finijn[6.] ingecreegen. Ick gaff hem datelijck wat in[+] en hij worde geholpen.

8 *dito*, weer opgepackt, ons coers Oost genomen nae het geberchte, ende een [+]617 uyr

1. *Bijteman* slaat seker op die leeu: die ‘man’ wat byt. In K word *Mr. Pieter* herhaal.
2. maar een.
3. 'n purgasie ingegee.
4. Sic. Skryffout vir *de*?
4a. Vgl. Malherbe: *Afrikaanse Spreekwoorde*, bls. 134.
5. *Ontquam 't*. Of skryffout vir *ontquam*?
6. ‘venijn’, gif.

gemarscheert, veranderden wij ons coers en sijn het geberchte gevolcht, streckende N.N.O. Marscheerden tot aen 2 schoone rivieren, loopende neffens malcander, daer wij rusten, gemarschecrt 1½ mijl. Naedat wij gerust hadden, is weder een van de Soaquas bij ons gecomen, die des daeghs tevooren bij ons geweest hadt, en seyde dat hij met ons na de Namaquas woude gaen. Ick belooffde hem, indien hij met ons wilde gaen, ick soude hem een stuck taback geven soo langh als mijn snaphaen, een coopere stock, een coopere kettingh, een weynigh coralen oock, dat[1.] hij ons maer bequame passagie wijsen soude daer wij met de beesten soude cunnen comen; maer hij woude alle dingen vooruyt hebben. Dat stont ons niet wel aen, want hij meenden ons te abuseeren[2.], hadt hij maer kans gesien. Ick liet hem al ons dingen sien om dies beter moet te krijgen. Het stont hem wel aen. Ons 2 Hottentoos cregen oock goede moet. Naedat wij wat gerust hadden, hebben wij weder opgepackt, ons coers N. langs het geberchte, ende passeerden twee schoone rivieren en sijn aen de derde blijven rusten; gemarscheert twee mijlen.

9*en dito*, weer opgepackt, ons coers N.N.O.; passeerden onderweegen redelijck goet boulant, nae het seggen van Pieter Cruythoff, en 10 à 12 schoone valeyen met loopende rivieren. In deselve valeyen staet gras een halff manslengte, seer goet om hooy van te mayen. Marscheerden tot aen een schoone rivier daer wij rusten. Gemarscheert[+] 2 mijlen. Nadat wij wat gerust hadden, sijn weder voort gegaen, ons cours Noort, tot aen een valey met een schoone lopende rivier. Daer sijn wij dien nacht gebleven. Gemarscheert 2 mijlen. [+]617v

10 *dito*, voortgevaren, ons coers al N. langhs het geberchte. Hetselve geberchte begint hier met een cromme bocht allenskens naer het West te trecken. Marscheerden 2 mijlen, doen hebben wij wat gerust. Dewijl wij nu rusten, heb ick Barent Wander ader gelaeten, die van groote hoofftpijn klaechde. Naedat wij wat gerust hadden, hebben wij weder opgepackt ende sijn al N. gegaen, volgende de regnosterspaden, die langhs onder[3.] het geberchte loopen. Hadden wij die paden niet gevonden, het soude ons heel moeyelijck gevallen hebben, want het is hier anders niet dan dorens ende k<r>eupelbos; sagen onderwegen een regnoster met een kleyn jongh[4.] bij haer. Quamen aen een fonteyn ende sijn daer gebleven, 2 mijlen gemarscheert.

11 *dito*, weer opgepackt, al Noort gegaen sijnde tot op het Casteel Meerhoff[5.] aen; is een ronde bergh, leggende op het vaste geberghte, gelijck een casteel, ende is heel kenbaer; kan wel 17 à 18 mijlen gesien worden eer men daer aencomt. Marscheerden tot aen een valey aen de Z.W. hoeck van 'tselve casteel, ende hebben aldaer gerust, gemarscheert 2 mijlen. Onder de voorn. bergh sijn 4 à 5 schoone

1. op voorwaarde dat.
2. fop.
3. WNT gee *langs achter*, *langs hier*, *langs daar*, nog bekend is *langs....heen*. Gebruiklik is tans *achter*, *boven*, *onder*, *voor langs*, soos in Afr.
4. *kleyn jongh*, kleintjie.
5. Na analogie van *Riebeecks-Kasteel* noem Meerhoff hierdie berg *Casteel Meerhoff* of *Meerhoffs-Kasteel* na homself!

fonteynen; bij deselve fonteynen staen veel Soaquas-huysen, daer sij uyt- ende intrecken[1.], ende een musquetschoot aen de Noort-zijde van dit casteel is een bequaeme plaets om over het geberchte te comen na de Oliphants-rivier, daer wij de eerste reys overgingen in 't jaer 1660[i]. Naedat wij wat gerust hadden, hebben wij weder opgepackt, sijn al Noort gegaen, passeerden onderwegen veel Soaquas-huysen, daer[+] sij uyt- ende intrecken. Wij marscheerden tot aen 't voorn. padt dat over het geberchte gaet; vonden daer nogh eenige Soaquas-huysen, [+]618 die ledigh stonden. Bleven dien nacht daerin, quamen ons wel te pas, want het begost sterck te regenen; 2 mijlen gemarscheert. Dewijle dat wij hier geen Soaquas en vonden op dees sij van 't geberchte en de Soaqua, die ons beloofft had met ons na de Namaquas te gaen, is den 19en verleden van ons in 't geberchte geloopen om dassen te schieten, is nogh niet weer gecomen, dat wij twijffelen aen sijn wedercompste, soo hebben wij den

12 *dito*, goetgevonden als volgende: dat Pieter Cruythoff hier aen dees sij van 't geberchte soude blijven met de beesten en ick, Pieter van Meerhoff, hebbe nogh 4 man bij mij genomen ende een Hottentoo[2.], genaemt Hans van Neurenburgh, met broot voor 4 dagen, om over het geberchte na de Oliphants-rivier te gaen en sien off ick de voorseyde Soaquas niet conde vinden, want wij soude geerne een van haer met ons gehadt hebben na de Namaquas.

Ick heb mijn coers Z.O. over het geberchte genomen en een stuck weegs in 't geberchte gecomen sijnde, worden wij 3 Soaquas gewaer, gingen in 't eerst voor ons loopen[3.]; maer soo ras sij mij sagen, quamen sij terstont bij mij, sij kenden mij nogh van de voorige reys. Sij sijn met mij gegaen na de Elephants-rivier; aldaer gecomen sijnde, hadden wij 2 groote mijlen gemarscheert, gingh bij haer sitten, liet haer een pijp taback zuygen en liet 2 man van mijn bijhebbende volcq visschen. In de tijt van ½ uyr hadden sij sooveel gevangen als sij dragen konden, te weten[+] schoone cerpers[4.]. Liet de Soaquas van ons Hottentoo vragen waer de [+]618v bequaemste wegh was om na de Namaquas te gaen; sij seyden wij mosten de Oliphants-rivier volgen en <ick> gaff tot antwoort, dat ick de paden volgen woude aen de Westzijde van 't geberchte. Hij seijden dat daer geen water die wegh meer te becomen was. Ick liet het volck wat eeten. Ondertusschen is Pieter Cruythoff weder bij mij gecomen met 3 à 4 man om de revier te besien, hadde de beesten aen d' ander sijde van 't geberchte laeten blijven. Ick verhaelde hem alle gelegentheyt ende hij is weder terughgegaen. Ick ben met driën daer gebleven om haer wat uyt te vragen. Dewijle wij hier saten, quam de Soaqua bij ons die den 10 verleden van ons gegaen was en hadde de andere gewaerschout van ons compste.

1. *uyt- ende intrecken*, tydelik bewoon en dan weer laat leegstaan.
2. K het hier *Hottentot*, sover my bekend die eerste maal dat dié vorm, ooreenstemmend met die teenswoordige Afrikaanse, in die *Daghregister* voorkom. Iemand, ek meen Moodie in *The Record*, veronderstel dat die vorm *Hottentot* geabstraheer is uit die vroulike *Hottentottin*.
3. weghardloop.
4. Naas *karper* kom in Ndl. gewestelik nog voor: *kerper*, *kerpel*, *kelper*, ens.

13 *dito*, is Pieter Cruythoff bij mij gecomen met de beesten ende wij sijn nogh 1½ mijl verder langhs de rievier gegaen, die al Noort is streckende.

14 *dito*, hebben wij stil gelegen om onse beesten te laeten rusten; ende dewijle wij stil lagen, hebben ons volcq maghtigh veel vis gevangen, ende des namiddachs sijn 3 Soaquas bij ons gecomen. Wij vraeghden haer nae den Soaqua die met ons gecomen was; sij seyden dat hij nae de Namaquas gegaen was; hij soude morgen weder comen. Ick gaff haer broot te eeten en yder een stuck tabacq. Sij seyden dat de Namaquas geseyt hadden, dat sij ons schapen wilde geven als wij daer quamen; dan souden sij ons sien te vatten met alle man en slaen ons doot. Wij seyden wij hadden daer geen vrees voor. Sij aten wat en scheyden soo van ons. Ende ick, Pieter van Meerhoff, heb mij(n) snaphaen genomen en ben een weynigh langs de rivier gegaen om een vogel te schieten; soo heb ick een levendigh monster vernomen met[+] 3 hooffden, gelijck drie kattenhooffden, en hadt drie lange steerten in 't water uytcomen[j], niet wetende wat het voor een gediert is geweest[1.]. [+]619

15 *dito*, weer opgepackt en sijn de rivier gevolcht, die al Noort loopt; passeerden onderwegen veel Soaquas-huysen, die al ledigh stonden. Marscheerden 2½ mijl, doen hebben wij wat gerust. Ondertusschen sijn 12 Soaquas bij ons gecomen, brachten 5 à 6 dassen en een weynigh honingh, die ons volck reuylden voor taback. Een uyr gerust hebbende, is onse Soaqua weer gecomen en seyde dat hij de Namaquas gesien hadt, begeerde dat wij onse beloffte, aen hem gedaen, soude voldoen. Hij meenden ons met bedrog aen te gaen, maer ick seyde als wij de Namaquas sagen, soud hij 't hebben. Hier maeckte hij ons veel leugenen wijs, ick cost het voor de waerheyt niet geloven. Hij seyde dat de Namaquas hem hadde vernomen, hadden nae[2.] hem geweest met hasagayen en hij ontliep haer. Wij coste hem niet verder met ons krijgen, nogh niemant van de andere, al wat wij haer oock belooffden; de Namaquas soude haer dootslaen, was altijt haer antwoordt. Wij hebben opgepackt en sijn voortgegaen langhs de rivier ende sij sijn weer terughgegaen. Naedat wij verstaen costen, soo woude sij ons niet geerne bij de Namaquas hebben. Marscheerden tot aen een morassische[3.] rivier, spruyt West van ons uyt 't gebercht en loopt in de Oliphants-revier. Daer hebben wij gerust, gemarscheert 2½ mijl.

16*en dito*, weer opgepackt en sijn de rivier gevolcht, noch al N. Wij hadden dien[+] dagh een heele moeyelijcke wegh, want de bergen loopen hier dight aen malcander op beyde de sijden van de revier, soodat 't hier qualijck te passeren was met onse beesten. Omtrent 1½ mijl gemarscheert, sijn wij op de hooghte gecomen daer wij d' ander reys het vuur sagen 'twelck de Soaquas seyden de Namaquas te sijn; wij verlieten hier de Oliphants-rivier en sijn tusschen het geberchte N.W. gegaen; ½ mijl de coers gegaen, hebben wij de beesten gerust[4.], 2 mijlen gemarscheert. Ondertusschen dat de beesten rusten, hebben wij overal in 't geberchte loopen soecken off [+]619v

1. Jagerslatyn!
2. agter.
3. moerassige.
4. Die transitiewe gebruik van *rusten* is verouderd.

wij daer door costen comen; hebben de rest van den dagh lopen soecken, eer wij een bequame passagie vonden voor de beesten, want noordelijck en woude ick niet verder gaen, want ick wist wel, dat wij daer niet opdoen[1.] souden, want wij costen anders niet sien dan groote geberchte; en naer het West wist ick wel dat daer vlack landt was, soo ick voor desen gesien hadt van een hoogh geberghte.

17 *dito*, weder opgepackt en sijn N.West gegaen tusschen het hooge geberchte, volgden de oliphantspaden, anders had het onmogelijck geweest om te passeren met beesten; marscheerden 3 mijlen.

18 *dito*, weer opgepackt en sijn N.W. gegaen, gecomen in een valey tussen 't geberchte; begosten daer uytcompst te sien, sagen een vlack landt. Tusschen W. en N. kosten wij geen bergen meer sien. Marscheerden omtrent 3 mijlen, quamen wij aen een corael daer de Namaquas mochte[2.] drie à 4 weecken gelegen hebben, ende <wij> sijn daer blijven rusten. Wij hebben de rest van den dagh van d' een bergh op d' ander[+] geloopen om te sien off wij se gewaer konde worden, vernamen haer niet; sagen overal oude coralen bij coralen daer sij gelegen hadden met [+620] meenighte van beesten ende schaepen. Tegen den avont worden daer een vuur aengesteecken, W.Z.W. van ons op een bergh. Ick, Pieter van Meerhoff, hebbe bij mij genomen onse twee Hottentoos en sijn daer nae toe gegaen. Halffwegh van 't geberchte gecomen sijnde, begost Donckeman[3.] te roepen: ‘Mr. Pieter, Namaqua’. Ick sagh omhoog, telden 23 stucx, die op de klippen stonden en sagen nae ons. Ick gingh nogh wat hooger ende onse Hottentoos worden soo vervaert, die ick bij mij hadt, sij namen haer schoenen van haer voeten en wouden weer terughloopen, seyden: ‘Namaqua boeba kros mos coqua’[4.]. Ick nam mijn verkijker om te sien off het soo waer; ick sagh dat sij gewapent waeren met drooge huyden[5.] en hadden een vel op haer slincker arm hangen, pijl ende boogh op haer scholderen[6.] ende in yder handt een hasagay. Ick gaf mijn Hottentoos goede woorden en seyde, sij souden niet vervaert wesen, Namaqua soude ons niet doen. Ick belooffde haer wat, sij souden met mij gaen en soover als sij dat niet doen en woude, soo soude ick het mijn heer seggen als ick aen de Caep quam. Sij kosten van bangicheyt haest niet een woort spreecken doen ick sulcx seyde; eyndelijck soo sijn sij met mij gegaen. Boven gecomen sijnde, costen wij haer[7.] niet gewaer worden, waer sij in de klippen waeren geloopen. Ick liet onse Hottentoos roepen: sij souden bij ons comen, wij souden haer taback, coralen en bras[8.] geven; maer sij gaven ons geen antwoort. Ick wachten daer een halff uyr op een bergh, meynde sij soude bij mij comen. Ick cost niet langer wachten, wandt den

1. vind.
2. K ook so. Die bedoeling is: dit kon 3 à 4 weke gelede gewees het dat die N. daar gelê het.
3. Een van die Hottentotte. *Donckerman*, d.w.s. swarte?
4. Die betekenis van die Hottentotse woorde moet ongeveer wees: Kyk die Namakwas met karosse en skilde. (*Boeba*, klanknabootsend vir ‘bees’; *kros*, karos, eintlik skouerbekleding van gebreide velle; *mos*, kyk (Hott. *mũ*?); *coqua*, vel (van die stam *khöb*?).
5. skilde van droë beesvelle.
6. Verouderde gewestelike vorm naas *schouderen*, wat K het. WNT gee geen vorm *scholder* nie. Dié vorm kom in Mndl. voor.
7. die Namaquas.
8. koper. Vgl. Deel I, bls. 70, noot 11.

avondt overviel mij, soodat het heel doncker was doen ick weder bij ons volcq quam. Wij verhoopten sij souden wel des anderen daeghs bij ons comen, soo sij bij ons[+] woude wesen. [+]620v

19*en dito*, hebben wij goetgevonden die voormiddagh stil te leggen, verhoopten dat sij soude bij ons comen, gelijck sij deden; omtrent 10 uyren denselven voormiddagh sijn wij se gewaer geworden daer sij des avonts tevooren geweest hadden. Sij quamen wat aff, begosten te roepen nae ons; wij lieten onse Hottentoos weer roepen dat sij bij ons soude comen, wij waren niet quaet[1.]. Sij quamen een weynigh aff, doen riepen sij wederaen[2.]; sij quamen eyntlijck met haer 7en ontrent een musquetschoot van ons, de andere bleven in 't bosch sitten. Ick liet onse Hottentoos haer toegemoet gaen; de Namaquas gingen sitten aen d' eene sijt van een moras en onse Hottentoos aen d' ander sijde, riepen malcander langh toe eer sij dorsten bij ons comen. Op het lest quamen sij over. Soo heb ick, Pieter van Meerhoff, een pijp taback in mijn mont genomen en sijn deselve tegemoet gegaen om te sien off sij oock eenige kennis van taback hadden. Bij haer gecomen wesende, quam datelijck een van haer, die mij de pijp uyt de mont nam, begost te roocken; die hadt meer bij de Caepse Hottentoos geweest. Ick deed haer geleyt tot de plaets daer sij lagen; ick liet Donckeman vragen off het capiteyns waeren, omdat sij soo costelijck versien[3.] waeren, gelijck hiernaer breder gementioneert. Donckeman vraeghde aen een van de slechtste[4.], wie de coninck van de Namaquas was. Hij worde mij gewesen, dogh was kenbaer genoegh, want is een man gelijck een reus, veel grooter als Cattibou, de grootste slaeff die aen Compagnie's schuyr leyt. Wij gaven haer datelijck wat broot, sij aten daer lustigh van. Doen sij gegeten hadde, heb ick yder een schoone pijp met taback gegeven. Sij wouden wel roocken, maer de meeste part costen niet. Den coninck, in plaets van nae hem te trecken, blies van hem aff; <ick> nam sijn[+] pijp tot 4 à 5 reysen en wees hij soude nae hem trecken. Hij begost te leeren, sij leerden alle tesamen dewijl wij hier waeren, soowel mans als vrouwen, dat sij geck na den tabacq begosten te worden. Wij lieten de coninck al ons dingen sien, 'twelck hem wel aenstont, principael de stocken[5.] cooper ende taback. Ick vereerden den coninck een fauce hoetbandt met eenige france coraelen ende sijn soon een vergulde kettingh, dat sij beleeffdelijck aennaemen. Den coninck liet ons seggen, wij soude morgen aen sijn huys comen, 'twelck ½ dagh reysens daer vandaen lagh. Wij begeerden dat daer een off twee van sijn volck bij ons mochte blijven om ons het reghte padt te wijsen, waerop hij antwoorden jae, ende liet daer 2 blijven. Den coninck woude vertrecken; doen hij bij dat ander volcq quam, die in 't bos saten, heefft <hij> er nogh 2 affgestuyrt, ende sijn met haer vieren bij ons gebleven tot des anderen daechs. [+]621

1. Soos in Afr.: boos.
2. Ek maak hier een woord van, vgl. Mndl. *we(d)eraen*, ‘wederom’. Dit kan egter ook *weder aenriepen* wees.
3. uitgedos.
4. eenvoudigste.
5. Met *stocken....taback* (as *stocken* ook op *taback* slaan) sal wel stukke roltabak bedoel wees.

20 *dito*, opgepackt om na de[1.] coninghs huys te gaen, ons coers W. genomen over den rugh van een klipachtigh geberchte, ende over 'tselve gecomen wesende, hebben wij ons coers Z.W. gestelt; <doen wij> 2 à 3 santduynen over gepasseert hadden, quamen wij in een santachtige valey, daer sij met haer corael lagen. Doen wij haer corael begosten te naderen, is den coninck ons tegemoet gecomen met sijn 3 soons, die al soo kloeck van stature sijn als haer vader. Sij wesen ons aen een plaets ter sijden haer corael, daer wij leggen souden. Soo hebben wij ons leger nedergeslagen bij twee groote klippen; wij packten ons goet op malcander, lieten ons beesten gaen eeten, dogh daer was weynigh gras, want sij hebben een machtige groote quantiteyt[+] beesten. Wij gaven de 4 die ons het padt gewesen hadden, yder een bosjen coralen met een stuck taback, de coningh bij ons sittende met sijn [+]621v
soons en drie capiteyns. Wij vereerden haer yder een kettingh van de France coralen tot welcompst, die hij heel beleeffdelijck aennaemen ende ick gaff de coninck een soopjen brandewijn. Den coninck liet datelijck een jongh, vet kalff halen en sijn soons lieten oock een schaep haelen; sij lieten ons seggen dat sij ons die vereerden, en lieten ons oock seggen, ons volck soude daer lustigh op aen eeten; als die op waeren, soude wij meer krijgen. Wij wouden het ten eersten voor niet niet aennemen[2.], vereerde haer nogh een stock cooper, een bosjen roode cooralen met een stuck taback. Daermede sijn sij in haer corael gegaen. Doen ick wat gerust had, ben ick, Pieter van Meerhoff, in haer leger[3.] gegaen; de coninck liet mijn seggen, ick soude in sijn huys comen; ick ginck met hem; doen ick in sijn huys quam, bereyden[4.] hij datelijck een schoone bereyde huyt neer, daer ick op moest gaen sitten. De huyt was soo sacht, als off het laaken hadt geweest. De coninck liet een groote houte kan met soete melck comen, daer hij mij meede tracteerde; den coningh vereerden ick nogh eenige France coralen, die hij heel beleeffdelijck aennam. Sij hongen se al datelijck om haer hals; ick kreegh mijn tabacksdoos voor den dagh en liet se taback roocken ende ick liet den coninck seggen door onsen tolck, dat dit altemael maer een proeff was, maer aen de Caep was van alles genoegh wat hij mocht begeeren, als hij daer comen woude. Hij liet mijn seggen, dat hij ditmael niet kost comen, hij moste eerst slagh leveren met Oedasoa offte vreede maecken; oock waeren der eenige Soaquas, die most hij aen een kant helpen, dan soude hij na de Caep comen; ick versocht dat[+] daer eenige van sijn volcq met ons mochten gaen, wij souden een Duytsman in de plaets soo langh laeten hier blijven tot dat wij se [+]622
weder brachten; den Duytsen capiteyn[4a.] soude se geven wat sij hebben wouden als hij se maer sagh. Hij antwoorden, dat hij ditmael geen volcq kost van hem laeten gaen, want hij hadde voor[5.] de Soaquas op te soecken. Tegen den avont bracht den conincx soon nogh een schacp met een jonge bock, die wij aennemen mosten; vereerden haer weder yder een

1. Genitief.
2. *voor niet niet aennemen*, nie verniet aanneem nie.
3. K: *corael*.
4. So ook in K. Skryffout vir *spreyden hij* onder invloed van die volgende *bereyde?*

4a. d.w.s. die Kommandeur.

5. *hij hadde voor*, hy was voornemens.

stock cooper met een stuck taback. Den meesten tijt van de middagh heefft den coninck bij ons geseten ende wij tracteerden haer met broot, schapenvleys ende taback; tegen den avont liet den coninck een triumph[1.] blasen daer ick bij stont, op dese manier, te weten: sij stelden haer wel 1 à 200 kloecke persoonen in 't ront in een ronde ringh, hadden elck een hol riet in de handt, sommige waeren langh, sommige kort, andere dick, andere dun ende een stont daer in 't midden met een lange stock, die songh, de andre bliesen in de rieden[2.] en dansten in 't ront, deden veel schoone actien met haer voeten, de vrouwen dansten rontsom den ringh; het gaff soo een geluyt off men basuynen hadde hooren blasen. Den coningh sadt een stuck weegs daer vandaen op sijn stoel; de stoel is een rondt hout, 3 à 4 vinger dick, heerlijck met coopere coraelen beset, die dragen sij gemeenelijck mede waer sij gaen. Dit spel duyrden omtrent 2 uyren met allerhande dansen; doen scheyden sij uyt. De coninck gingh met mij nae onse plaets; daer roockten hij oock een pijp taback off twee ende <doen 't> begost doncker te worden, scheyden hij hier van ons en ginck nae huys. Sij begosten weer te blasen in haer instrumenten, dat duyrden tot 3 à 4 uyren in den avont, daermede[3.] hebben sij gerust.[+]

Volcht de [+]622v

Memorie van haer gelegentheden ende manieren van cleedinge, etc.:

Voor eerst daer den coningh huys hout, hebben sij haer legers gemaeckt gelijck de Hottentoos aen de Caep. Haere huysen sijn oock met matjens gedeckt. Daer staen 73 huysen in 't ront; buyten deselve corael staen drie huysen ende die daer in woonen hebben geen beesten, sij sijn gelijck posten die van d' eene corael nae d' ander lopen waer de coningh haer stuyren wil. Haer huysraedt sijn groote pullen[4.] van een heel hout uytgeholt, boven met enge halsen; oock hebben sij calbassen daer 20 à 30 mengel nat[5.] in magh, die diep in 't landt groeyen; daer vergaeren sij haer melck in en sij karnen haer booter oock in de houte pullen. De coninck is genaemt Akembie, is een man nae gissinge out omtrent 60 à 70 jaeren. Als hij spreeckt, soo spreeckt hij met heel bedaechde[6.] reden. Haer dracht sijn allerley schoone bereyde vellen[7.] als tijgers-, lupaerts- ende dassenvellen, heel treffelijck bereyt en met coopere cooralen heerlijck versiert; sij hebben hair op 't hoofft gelijck de Hottentoos aen de Caep, maer sommige hebben locken soo langh als een Duytsman; deselve locken hebben sij gans vol copere coraelen geregen; dat hanght haer hoofft rontom; aen haer hals hebben sij kettinghs, die 15 à 16 mael om gaen; veel hebben ronde coopere plaeten onder aen de kettinghs hangen; aen haer armen hebben sij veel yvore ringen en koopere ringen onder malcander; om haer middel hebben sij kettinghs van cooper ende ijsere coraelen onder malcander, die wel 30 à 40 mael om haer lijff

1. musiek soos by 'n triomfantelike intog.
2. Oorspronklike vorm: *ried*, *rieden. Riet*, *rieten* is etimologies onjuis.
3. Sic.
4. kanne, kruike, potte.
5. vog, vloeistof.
6. soos 'n bedaagde, ouerige man pas.
7. *schoone bereyde vellen*, mooi gebreide velle.

gaen; voor haer schamelheyt hebber yder een yvoren plaet hangen; aen beyde haer beenen hebben sij gevlochte riemen met coralen beset; sij sijn ontrent 300 kloecke[+] persoonen en 400 wijven ende kinders; sij erneren haer meest van haer bestiael; haer koebeesten, die sij in de corael hebben, sijn omtrent 4000, en wel [+]623
3000 schapen; sij gaen oock veel op de jacht, soo men aen haer vellen sien; sij arbeyden[1.] anders niet dan in cooper ende ijser, daer sij heel nette coralen ende kettinghen van maecken; sij bereyden oock treffelijcke huyden ende vellen. Als sij ten oorlogh trecken, hebben sij schilden van dubbelde ossenhuyden, die droogh sijn; die schilden sijn soo groot dat sij daer heel voor[2.] schuylen connen; haer geweer sijn hasagayen, pijl en boogh. Sij sijn heel vrundelijck tegen onse natie, oock sijn sij gansch trou, soodat wij anders niet van haer vernomen hebben dan alle vruntschap - 'twelck is hetgeen, dat ick van deese natie hebbe connen vernemen. Van wegen het landt, dat is anders niet dan zantduynen met kreupelbosch en doorens begroeyt, hier ende daer is een valey daer sij haer onthouden; dieper in 't landt vertrou[3.] ick wel, dat het goet lant sal wesen. Dat sij nu hier leggen, dat is om den oorloghs wil.

21*en dito*, heefft de coninck opgebroocken en is vertrocken een uyr gaens van daer, O.Z.O. van ons. Daer is hij weder blijven leggen, dat sij om 't gras deden, dat daer soo weynigh voor de beesten was. Des 's namiddachs liet den coningh ons een jongh osjen brengen ende liet ons seggen dat hij mijn en Cruythoff dat schonck; wij vereerden hem weer 6 stocken cooper ende <een> stuck taback.

22*en dito*, hebben wij opgepackt nae haer corael te gaen om ons affscheyt te nemen van den coningh. Aen de corael gecomen sijnde, quamen sijn zoons ons tegemoet[+] en wees ons waer wij leggen soude; wij ontladen onse beesten ende lieten se wat rusten. Ondertusschen lieten wij de coningh bij ons haelen met sijn [+]623v
soons en vier capiteyns, vereerden haer tesamen over de 50 lb. hart broot, ende yder een vadem taback met pijpen daerbij en het overschot van 't cooper, daer sij machtigh op vlamden. Een van des conings soons hadde beyde sijn ooren uytgescheurt, <ick> hechten deselve aen malcander en oock een van de capiteyns, waerover sij mij seer beminde; ick most belooven, dat ick metten eersten weder bij haer most comen. Ick hadde een fijne lakense slaepmuts, die de coningh machtigh behaeghde, begeerde se van mij; ick schonck se hem. Doen sijn soons dat sagen, woude sij der oock elck een hebben. Wij maeckten datelijck 3 à 4 stucx van de blaeuwe cleetjens, die wij hadden en hebben haer yder een gegeven, maer sij hadden machtigh sin in de roo[4.] mutsen. Daer waeren eenige van ons volck die roode mutsen hadden; ick deed se haer geven en ick belooffde haer betalingh als wij aen de Caep quamen. De muts die den coningh van mij creegh, wees hij mijn dat hij se met coralen rontsom woude behangen. Wij namen ons affscheyt, packten ons beesten om weder nae huys te reysen; de coninck ginck met ons met sijn capiteyns wel een groot mijl ende wesen

1. handwerk doen.
2. agter!
3. glo.
4. Saamgetrokke vorm van *roode*.

ons waer wij best door het geberchte conde comen. Namen ons coers recht O. van haer corael tot aen een kleyne rievier, daer rusten wij; ick tracteerden haer nogh met broot en schapenvleys, taback en een soopje brandewijn; ½ uyr voor den avont scheyden sij van ons. Sij hadden het geberchte in brandt laeten steecken des daeghs tevooren omdat[1.] sij bequamelijck daer door soude connen drijven met haer beesten. De brandt begost omleegh te comen ende brande soo machtigh sterck dat wij des 's nachts omtrent een uyr mosten oppacken, marscheerden een groot uyr gaens eer wij het vuur verbij quamen, ontpackten ons beesten weer en sijn op het affgebrande[+] gebleven, dat[2.] den dagh aenquam.

23*en dito*, weer opgepackt en sijn recht Oost tusschen 't geberchte gegaen. [+]624
Wij quamen in een valey, daer wij rusten, gemarscheert 1½ mijl; dewijl wij hier rusten, sijn sij hier in de valey met haer beesten gecomen, sloegen haere huysen neer ontrent ¼ uyr van ons. Doen wij wat gerust hadden, packten wij weer op en sijn nogh al Oost gegaen, omtrent ½ uyr, veranderden wij ons cours en sijn Z.O. gegaen 1½ mijl; doen veranderden wij ons cours weer en sijn recht Oost gegaen omtrent ½ mijl; quamen doen weder aen de Oliphants-rivier, daer wij rusten, gemarscheert 2½ mijl.

24*en dito*, weer opgepackt, ons coers Z. genomen langs de Oliphants-rivier; omtrent 1½ mijl gemarscheert, sijn wij de rievier overgepasseert, want de Soaquas hadden al 't gras op dees sij affgebrandt. Naedat wij de rievier gepasseert hadden, sijn wij nogh al Zuyt gegaen, tot onse oude plaets, daer ick de eerste reys lagh, doen Jan Danckaert van mijn aff was. Daer hebben wij gerust, gemarscheert 3 mijlen. Wij waeren genootsaeckt 2 à 3 dagen hier stil te blijven om onse beesten te laeten rusten, want sij waeren soo affgedreven[3.] in 't geberchte dat sij niet langer voort kosten.

25 *ende* 26*en dito*, hebben wij oock stil gelegen.

27*en dito*, hebben wij opgepackt en sijn de rivier gevolcht; marscheerden tot aen een plaets daer de oliphanten over de revier gaen. Daer sijn wij weer gepasseert, ons cours al Zuytwaert, marscheerden omtrent 2½ mijl; daer hebben wij gerust. Naedat wij wat gerust hadden, hebben wij weer opgepackt, marscheerden tegen de clooff over daer het padt over het geberchte gaet, daer wij rusten. Hadden gemarscheert 2½ mijl.

28*en dito*, weer opgepackt, ons coers N.W. genomen over het geberchte, ende[+]
hetselve gepasseert sijnde, quamen wij aen een moye valey daer wij rusten; [+]624v
gemarscheert 2 groote mijlen. Hier cregen wij het Casteel Riebeeck weer te sien Z.Z.W. van ons; naedat wij wat gerust hadden, hebben weer opgepackt, ons coers recht Z.waert genomen tot aen een schoone valey aen de Z.W. hoeck van 't Casteel Meerhoff. Daer sijn wij denselven nacht gebleven, gemarscheert 2 mijlen.

Primo Meert, opgepackt en ons cours nogh al Z.waert genomen, marscheerden omtrent 2 mijlen; doen hebben wij ons cours verandert en sijn Z.Oost gegaen tot

1. opdat.
2. totdat.
3. deur drywe afgemat.

aen een valey dicht onder 't geberchte, daer wij rusten; gemarscheert 3 mijlen. Dewijle wij hier rusten, heb ick Mathijs Huybrechts adergelaeten, die hem niet wel bevondt. Wij sijn de rest van den dagh daer gebleven.

2*en Meert* weer opgepackt, ons coers al Zuyt genomen, marscheerden tot aen een moye valey, daer wij rusten; gemarscheert 3 mijlen. Daer heb <ick>, Pieter van Meerhoff, een hartebeest geschooten; naedat wij wat gerust en het hartevlees ingezouten, hebben wederom opgepackt, ons cours al Zuyt genomen; marscheerden tot aen een moye valey. Daer hebben wij gerust; gemarscheert 3 mijlen.

3 *dito*, weder opgepackt, met regenachtigh weer, ons cours stellende al Z.waert, recht op de Blocx-bergh aen; marscheerden tot aen een moye valey met een schoone loopende rievier daer wij rusten; hebben wij weder opgepackt, ons cours nogh al Z.waert genomen; omtrent 2 mijlen gemarscheert, veranderden ick ons coers en sijn Z.Z.W. gegaen tot aen het padt dat door het moras gaet, hetwelck is spruytende[+] ter zijden den Blocxbergh. Daer sijn wij dien nacht gebleven; gemarscheert drie mijlen. [+]625

4*en dito*, weer opgepackt, ons cours al Zuyt-waert, omtrent 1½ mijl, doe veranderden ick ons cours, liet de Blocx-bergh O. van ons, sijn Z.Z.W. gegaen, recht op het Casteel Riebeeck aen; noch 1 mijl dese cours gemarseert, quamen wij aen de Kleyne Bergh-revier, daer wij rusten; gemarscheert 2½ mijl. Wij sagen onderwegen 23 schoone peerden bij malcander. Dewijl wij hier rusten, heb ick Frans Martenss. adergelaeten, die hem niet wel bevondt. Naedat wij wat gerust hadden, hebben wij weer opgepackt, ons cours nogh al Z.Z.W. genomen; marscheerden tot aen de Groote Bergh-rievier, daer wij rusten; gemarscheert een mijl.

5*en dito*, des achtermiddachs ontrent 2 uyren opgepackt, ons coers nogh al Z.Z.W., marscheerden tot aen de Oosthoeck van 't Casteel Riebeecq, daer wij rusten; gemarscheert ontrent drie mijlen.

6*en dito*, weer opgepackt, ons cours Z.W. genomen tot op den rugh aen de Z.O. hoeck van 't Casteel Riebeecq; daer cregen wij de Taeffelbergh weer te sien, Z.Z.W. van ons. Doe veranderden wij ons cours en sijn W.Z.W. gegaen, omtrent ½ mijl, tot aen een kleyne rivier aen de W.Z.W.-hoeck van 't Casteel Riebeeck, daer wij rusten; ende gemarscheert 1½ mijl.

7 *dito*, hebben wij met ons beesten stil gelegen.

8*en dito*, weer opgepackt, ons coers Z.Z.W. genomen tot aen een drooge rivier; bequaemen dogh sooveel water als wij van doen hadden, daer wij rusten; gemarscheert drie mijlen. Naedat wij wat gerust hadden, hebben wij weder opgepackt, ons coers Z.W. genomen, marscheerden tot aen een morassige rievier, daer wij rusten; gemarscheert anderhalff mijl. Hier sagen wij 15 schoone paerden, die hier[+] gedroncken hadden; soo ras als sij ons dagen, liepen sij nae 't geberchte.

9*en dito*, weer opgepackt, ons cours Z.-waert genomen, marscheerden tot aen de Mosselbanck, daer wij rusten; gemarscheert omtrent 3 mijlen. Naedat wij wat [+]625v

gerust hadden, hebben wij weder opgepackt, ons koers Z.W. genomen; wij waeren genootsaeckt een van ons draeghossen achter te laeten, die niet meer voort cost; marscheerden tot aen een cleyn brack water, daer wij rusten; gemarscheert 1½ mijl. Naedat wij wat gerust hadden, hebben wij weder opgepackt, ons coers Z.Z.W. genomen, recht op de Bracke-rivier aen, marscheerden tot aen 't wachthuys Keert de Koe; daer sijn wij dien nacht gebleven; gemarscheert omtrent 3 à 4 mijlen.

11 *dito*[k], weer opgepackt, ons coers recht na 't fort de Goede Hoope genomen.

De reys is begonnen den 30en January ende volbracht den 11en Meert.

Van U E. onderdanigen dienaer,

(was geteyckent,)

Pieter van Meerhoff.

Eindnoten:

g
h
i
j
k

+ Bylae V (In teks bls. 362).

+Kol. Arch. 3973

+ Anno 1661, den 21en Meert, is wederom aengegaen de reys na de opgevonden Namaquas met ons 9 man sterck, als volght: +643v

Ick, Pieter van Meerhoff, als hoofft gestelt over 't volcq,
Johannes Dorhagen van Gronou,
Johannes van Asschen van Brussel,
Frans Martenss. van St. Antheunis,
Christiaen van Kerckhoven,
Jan Janss. Wit van Witmont,
Bartholomeus Rudolphus van 't Weert,
Lourens Janss. van Delff,
Pelagius Weckerlijn van Cosnits, ende 3 Hottentoos van Oedasoa's volcq om vreede te maecken tusschen de Namaquas ende Oedasoa, ende 2 Caapse ditos als tolcquen, 3 draaghossen die ons goet droegen, oock eenige vereeringen die den E. Commandeur aen de Namaquas vereerden.

De Bracke-rievier gepasseert sijnde, hebben wij ons co<e>rs N.N.Oost genomen, marscheerden tot aen de voet van den Tijgers-bergh. Daer rusten wij; gemarscheert vier mijlen.

22*en dito*, weer opgepackt, ons cours verandert en sijn N.Oost gegaen, marscheerden tot aen een kleyne rievier achter Tijgersgeberghte; daer rusten wij. Gemarscheert twee mijlen. Wat gerust, hebben wij weer opgepackt, ons cours nogh al N.Oost, marscheerden tot aen de Mosselbanck, daer wij rusten; hadden gemarscheert 2 mijlen.+ En dewijl wij rusten, heb ick een parthij van de mosselen opgedaen[1.], uyt last van de E. Heer Commandeur, meende dat daer eenigh +644 gelijckenis van peerlen in soude wesen; maer en hebbe gansch niet cunnen vernemen.

23*en dito*, opgepackt, ons cours N.N.Oost genomen omtrent 1½ mijl, veranderden ons cours en sijn Noort gegaen tot aen een drooge rievier, daer wij rusten; gemarscheert 3 mijlen. Wat gerust, hebben weer opgepackt, ons cours N. Oost genomen, marscheerden tot aen een salpetrigh water, daer wij rusten; gemarscheert 1½ mijl.

24*en dito*, opgepackt, ons cours N.N.Oost genomen tot aen een drooghachtige rievier, is spruytende uyt Riebeecqs-Casteel, daer wij rusten. Hadden gemarscheert 4 mijlen. En omtrent 8 uyren in den avont is de leeu ons aen boort gecomen[2.] en hielt ons bijcans den heelen nacht in 't geweer, dat wij genoegh te doen hadden om ons selffs ende de beesten te verdiffenderen.

25*en dito*, opgepackt, ons cours O. genomen over een rugh aen de Oost-sijde van 't Casteel Riebeeck; op de rugh gecomen sijnde, veranderden wij ons cours en sijn N.O. gegaen tot aen een valey aen de Oost-zijde van 't Casteel Riebeeck, daer wij rusten. Gemarscheert 2 mijlen.

1. gekry, opgesoek.
2. Seemanstaal!

26*en dito*, opgepackt, ons cours N.Oost genomen, marscheerden tot aen de Groote Bergh-Rievier, die wij (Godt loff), sonder moeyten passeerden. Bleven daer rusten; gemarscheert omtrent 3½ mijl. Een weynigh gerust, hebben wij weder opgepackt, ons cours nogh al N.O., marscheerden tot aen de Cleyne Bergh-rievier daer wij rusten; gemarscheert een mijl. En dewijl wij hier rusten, quamen der eenige[+] Hottentoos van de Gonnomas, alias de Saldanhars, brachten ons tijdingh dat de [+644v] Namaquas slaeghs hadden geweest met de Soaquas, en maeckten ons wijs dat de Soaquas de slagh gewonnen hadden, de Namaquas al haer beesten affgenomen; maer en coste het voor de waerheyt niet aennemen, maer ter contrarie presumeerde <dat> sij dat seyde om ons de reys te beletten, hadden zij het maer te weegh connen brengen. Oock seyden zij, wij souden de Namaquas niet vinden en mochte wel weder terugge nae de vandaan gecomen plaats keeren; gaff haer tot antwoort: soude soo lange soecken tot dat ick se vont.

27*en dito*, weder opgepackt, ons cours N.N.O. genomen, recht op den Blocxbergh aen, daer wij quamen aen 't groote moras; hetselve gepasseert sijnde, hadden wij 2 mijlen gemarscheert. Wij veranderden ons cours en sijn O.N.O. gegaen, 1 mijl, daer wij afflaaden om 's nachts te blijven slaapen; gemarscheert 3 mijlen. Ende den capiteyn van de voornoemde Gonnomas volghden ons al nae, en hadde een Caapse Hottento bij hem die wij kenden, dewelcke seyde naer de Caep te gaan; schreeff datelijck een kleyn brieffken met den voorseyden Hottentoo aen d' Ed. Heer Commandeur en liet Sijn E. weeten 'tgeene van de Hottentoos verstaen hadden.

28*en dito*, weeder opgepackt, ons cours N.N.Oost genomen, langs 't geberghte, marscheerden tot aen een cleyne rievier, is spruytende uyt 't groote geberghte, daer wij rusten; gemarscheert 2½ mijl. Een weynigh gerust hebbende, weder opgepackt, ons cours verandert, en sijn Noort gegaen, reght op 't Casteel Meerhoff aen; marscheerden[+] tot aen (een) morassige rievier, daer wij rusten. Gemarscheert twee mijlen. [+645]

26*en dito*, opgepackt, ons cours N.N.Oost genomen, marscheerden tot aen een kleyne rievier, dewelcke is spruytende uyt 't vaste geberghte, daer wij rusten. Gemarscheert 3 mijl. Ende wat gerust hebbende, weder opgepackt, ons cours verandert en sijn N. gegaen; marscheerden tot aen een fonteyn daer de reynosters gemeenelijck comen drincken, daer wij rusten. Gemarscheert 1½ mijl. Omtrent 2 uyren in de nacht isser een reynoster voorbij ons comen gaan, soodat ons beesten seer begost te springen, en quamen met alle man in 't geweer, meenden daer een leeu hadde geweest, commandeerde de schiltwacht een schoot te schieten, 'twelck hij dede; sijn cruythoorn raeckten in den brandt, soodat hij sijnen eenen arm en handt gansch verbranden.

30*en dito*, weder opgepackt, ons cours nogh al Noort, marscheerden tot aen een valeij aen de Z.W. hoeck van 't Casteel Meerhoff daer wij rusten; gemarscheert 3 groote mijlen. Een weynich gerust, hebben wij weder opgepackt, ons coers al Noort, marscheerden tot aen 't padt dat over 't geberghte na de Oliphants-rievier <gaet>, daer wij rusten. Gemarscheert twee mijlen.

Ultimo dito, weder opgepackt om over 't geberghte te gaan, ons cours Z.O. genomen; boven op 't geberghte gecomen sijnde, met moy, helder sonneschijn, creegen wij den Taeffel-bergh weer te sien Z.Z.W. van ons. Marscheerden tot aen[+] de Oliphants-rievier, daer wij rusten. Hadden gemarscheert 2 mijlen; hebben de rest [+]645v van den dagh stil gelegen om onse beesten te laeten rusten.

Primo Aprilus, weeder opgepackt, ons cours N. genomen, langs de Oliphants-rievier; marscheerden ontrent 3 mijlen, ontladen ons beesten om te rusten. Wat gerust hebbende, weder opgepackt, ons cours al Noort langs dito rievier en omtrent een mijl gemarscheert, quamen aen een vuur, dat de Soaquas aengesteecken hadden; liet onse Hottentoos roepen, dat de Soaquas bij ons soude comen. Ten eynde quam een over de rievier nae ons toe sweeven[1.]. Liet hem vragen nae de Namaquas; liet mijn seggen dat de Namaquas oorlogh hadden met eenige ander natie, nogh dieper in 't landt, daer zij nae toe waeren, en seyden dat de Namaquas geseyt hadden als de Duytsen quamen hem te soecken, dat de voorseyde Soaquas ons seggen soude, dat sij[2.] wederom soude coomen als het regenmousson voorbij was, sij mosten eerst met de ander een slagh leveren. Sij[3.] raaden ons heel hardt om weder na de Caep te gaen; gaff tot antwoort: soude soolangh soecken tot dat se vont, hetwelck de Hottentoos[4.] niet wel aenstont, want sij anders niet en seyden dan te retourneren, wij souden de Namaquas dogh niet vinden. Wij scheyden van de Soaquas, marscheerden tot aen een morassische rievier, is spruytende West uyt 't geberghte en heefft sijn uytvlocy in de Oliphants-rievier, daer wij rusten; gemarscheert drie mijlen.

[+] 2*en dito*, weder opgepackt, ons cours al N., marscheerde 1½ mijl. Hier verlieten wij de Oliphants-rievier en sijn N.West tusschen 't geberchte gegaen; nogh ½ [+]646 mijl gemarscheert, ontlaaden wij ons beesten om te rusten. Hadden gemarscheert 2 mijlen. En een weynigh gerust, packten weder op, namen ons cours N.West, volghden de oliphantspaaden, marscheerden omtrent 2½ mijl en veranderden doen ons coers en zijn West gegaen; ½ mijl die cours gemarscheert, quamen wij in de valey, daer tevooren in ons jongste tocht van de Namaquas scheyden. Bevonden aen 't gras, als oock aen de mest van de beesten, dat sij daer maer 1 à 2 nachten (naedat wij van haar affgegaen waren) hadden gelegen, 'twelck mij niet wel aenstont. Evenwel en gaff de moet niet verlooren, nam voor het spoor van haer beesten te volgen, denckende haer noch wel te vinden; ontladen ons beesten om te rusten. Hadden gemarscheert 3 mijlen.

3 *dito*, weeder opgepackt, volghden noch het spoor van haer beesten N.N.West, marscheerden tot aen een morassige rievier, daer de voorss. Namaquas een nacht hadden gelegen met haer leger, daer wij rusten, hadden gemarscheert 3½ mijl. Een weynigh gerust, packten wij weder op, volghden al geduyrigh 't voorgeseyde spoor[+] van haer beesten, anders was 't onmogelijck die passagie te vinden. Ons cours [+]646v ver-

1. Sic. *zwemmen?*
2. nl. die Namaquas.
3. die Soaquas.
4. watsaam met Van Meerhoff gekom het.

andert en sijn N.O. tusschen een hoogh geberchte gegaan, passeerden drie à vier clippachtige ruggen van bergen, quamen op 't laest in een kleyne valey, daer zij een nacht met haer beesten gelegen hadden. Gemarscheert 4 mijlen.

4*en dito*, opgepackt, ons cours O.N.O. genomen; omtrent 4 mijlen gemarscheert, quamen weder aen de Oliphants-rivier daer de Namaquas met haer beesten overgedreven waeren. Hier rusten wij; hadden gemarscheert 4 mijlen. Ondertusschen wij met ons beesten rusten, liet eenige van ons volcq van d' een bergh op den anderen lopen om te sien off sij eenige Hottentoos offte beesten elders conden in 't gesight krijgen, maer vernamen niet met al. Een weynigh gerust, packten weder ons beesten, namen ons cours N.N.O., marscheerden <over> 3 à 4 clipachtige ruggen, quamen aen een moras daer de Namaquas een nacht gelegen hadden. Hier rusten wij, hadden gemarscheert omtrent 3½ mijl. En omtrent middernacht hebben wij 4 canonschooten gehoort, maer scheen verde van ons te wesen, nae gissingh 16 à 18 mijlen Noort van ons, dat ick presumeerde dicht bij 't strant offte eenige vasticheden moeste wesen.

5 *dito*, weder opgepackt, ons cours N.O., 2 à 3 sandige ruggen van bergen over gepasseert ter lenghte van 1 mijl, quamen wij in een valey. Hier veranderde wij ons[+] cours en zijn N. gegaen; omtrent drie mijl gemarscheert, quamen wij weder aen [+]647
de Oliphants-rievier, die hier nae het N.Oosten streckt. Marscheerden 1 mijl langhs deselve rievier, quamen op een plaats daer de Namaquas een nacht gelegen hadden: hier ontlaaden wij ons beesten om te rusten; hadden gemarscheert 4 mijl. Wat gerust, packten wij weder op, ons cours N.O. ende N.N.Oost langs de rievier omtrent 2 mijlen; saagen 2 Hottentoos naer ons coomen loopen, dewelcke inwachten ende bevonden dat het Soaquas waren. Wij ontladen hier ons beesten; gemarscheert 2 mijlen. Liet haer vraagen na de Namaquas; worde door onsen tolcq overgeseyt[1.] desen jare niet bij haer te coomen, omdat sij soo verde gereyst[2.] waeren; vraaghde vorders off daeromtrent geen ander natie van eenigh volck was, maer den voorn. tolcq weygerde sulcx om te vertaalen, coste dierhalven wel mercken aen die Soaquas, als oock aen onse meedegenomen Hottentoos, dat wij niet verde daer van aff en waeren. Presenteerde de Soaquas elck een plaat cooper met parthije allerhande coralen en taback, als sij ons maer eenigh de minste aenwijsingh wilden doen, 'twelck sij souden gedaen hebben, hadden onse Hottentoos haar 't niet affgeraden, want ick[+] 'tselve wel conde mercken. Gaff de Soaquas taback en droncken lustigh in[3.] den roock; sprack selff met haer en wees dat ick een liberale [+]647v
vereeringh aen haer woude doen, wanneer zij ons maer willen verzellen, 'twelck sij mijn belooffden; gingen naer huys om haer geweer te halen en seyden dien avont nogh weder bij ons te weesen, dewelck omtrent 10 uyren in den avont vernamen. Brachten noch 4 ander Soaquas bij haer, onder welcke twee waeren die ick de jongste reys bij de Namaquas gesien hadde. Sij bleven bij ons en belooffden met mij te gaen. Ons Hottentoos

1. terug vertolk.
2. *verde gereyst*, ver weggetrek.
3. d.w.s. die Soaquas het die rook lustig ingedrink.

hielden vergaderingh met voorseyde Soaquas den ganschen nacht: van de reyse, ende van Oedasoa, en van de andere Caepse Hottentoos. <Ick> vraaghden onsen tolcq wel 10 mael wat voor reeden sij onder malcanderen voerden; gaff tot antwoort: niet met al, dat gemeenlijck 't bescheyt was; costen niet anders dencken off onsen tolcquen moesten de Soaquas veele onware redenen wijs gemaeckt hebben.

6*en dito*, weder opgepackt, ons cours N.N.Oost genomen, de Soaquas met ons gegaen sijnde; een mijl gemarscheert, passeerden wij de Oliphants-rievier weder over en verlieten de Soaquas; ons cours verandert en sijn N.N.West gegaen en sandige bergen gepasseert; quamen weder aen de Oliphants-rievier. Hier hadden de Namaquas 3 à 4 dagen stille gelegen. Wij ontladen ons beesten, gemarscheert 3 mijlen; ende een weynigh gerust hebbende, packten weder ons beesten, ons cours N. genomen. Verlieten hier de Oliphants-rievier die naer het Oosten streckt, en marscheerden[+] op een groot geberghten aen, gelijck den Taeffelbergh; ontrent 3½ mijl gemarscheert, ontladen onse beesten om te rusten. [+]648

7*en dito* weer opgepackt, ons cours N. genomen, marscheerden tot aen den voet van het voorss. groot geberghte, daer wij rusten; gemarscheert 3½ mijl. Hier vonden wij Hottentoos, die genaemt waeren de Chariguriquas, van dewelck ick verstondt, als oock van de voorseyde Soaquas, dat ick voor de regentijt de Namaquas niet conde begaen. Doen 'tselve van haer verstont, versocht aen dese natie off 1 à 2 wouden met[1.] gaen naer de Caep, belooffden haer sooveel cooper, coralen ende tabacq als een van ons dragen conde, en soude haer bovendien weder thuys brengen. Gaven tot antwoort dat de regentijt te dight voor de handt was; sij en conde dit jaer niet wederom comen, anders souden sij het geeren[2.] doen. Dese Chariguriquas hebben voor desen met Oedasoa oorlogh gehadt en denselven heefft haer alle de beesten affgenomen. Deze voorseyde Chariguriquas ende de Namaquas sijn seer goede vrunden, omdat de Namaquas den oorlogh tegen[3.] Oedasoa voor dese natie hadden opgenomen; anders was daer rust ende vreede met de Namaquas. Ende hebbe het soo verde gebracht dat de vreede gemaeckt ende geslooten is met 3 envoyees[4.] van Oedasoa met dese volckeren, ende belooffden soo ras de regentijt gepasseert was, soude zij ende de Namaquas gelijck affcomen naer de Caep, 'twelck sij malcanderen seer vast hadden toegeseyt.

Siende dan daer geen cans te weesen de Namaquas te begaen en conden oock dit[+] jaer niet verder coomen om te cort comende water, resolveerden dierhalven weder naer de Caep te keeren, en maeckten een schenckagie uyt van eenige [+]648v coralen ende tabacq voor den capiteyn van de voorss. volckeren ende liet hiermede een vereeringh bij hem om 'tselve te behandigen[5.] aen den coningh van de Namaquas, en liet hem vorders het ander goet sien, soo coopere platen als cooralen ende taback.

1. *met* as bywoord is in hierdie stadium so ongewoon - in die ouer taal het dit dikwels voorgekom - dat ons hier Du. invloed kan vermoed, ook bl. 506 (noot 6).
2. gaarne.
3. H het *ten*, K is hier onleesbaar.
4. afgesante, gekommitteerde.
5. Tans verouderd: oorhandig.

Seyde tegen ons, dat het den coningh van de Namaquas heel seer soude spijten, wanneer denselven hoorde dat daer geweest waeren, want de Namaquas hadden met haer van de Duytsen gesproocken, dat zij van alles hadden, ende seyden de coningh eenlijck om sijn ander beesten te haelen vertrocken was, die nogh vrij dieper in 't landt waeren, ende wouden de Namaquas altijt aen de Caep blijven en vandaer altijt reysen; hadde haer deselve vertelt aen den capiteyn van de Chariguriquas, want de vruntschap tusschen haer beyden seer groot is, 'twelck wel mercken conde, want de Namaquas haer weder beesten gegeven ende den oorlogh, als geseyt, voor haer tegen Oedasoa opgenomen, ende nae 't slot van vreede tracteerden sij de ambassadeurs van Oedasoa seer lustigh en waaren seer vrolijck met den anderen[1]. Ick schonck den capiteyn met[2] brandewijn dat hij droncken wierden; vrachden haer van wie zij al 't cooper ende ijser creegen, daer sij haer coralen van maeckten, seyden van de Coboquas; vrachden verders hoe verde sij van deselve afflagen, seyden omtrent 1 maent reysens. Deze Coboquas sijn meede Hottentoos, maer vallen wat swarter als dese. Haer hanteringe[3] en is niet anders dan in bestiael, gelijck dese, maer dese[+] Coboquas handelen met reghte Cabonnars van Monomotapa; wisten mij dit wel duydelijck te seggen dat daer Portugesen[4] [+649] woonden, daer al haer cooper ende coralen vandaen quam, en seyden als men daer woude wesen, soo moest men cort nae 't reegen-mousson beginnen te reysen, wandt het anders niet mogelijck was door de machtige drooghte, want hier anders niet dan santduynen en[5] sijn en de beesten hier anders niet en eeten als cort gras en tacken van creupelbosch, alsoo mijn leeven soo een schraal landt niet gesien hebbe, dat geen hantvol goet gras draaght. Namen ons affscheyt om weder te retourneren, want het begost al aen te regenen, en vreesden, hadden wij wat langer gewacht, en souden over de Oliphants-rievier niet gecoomen hebben, gelijck de jongste mael hadden bevonden ende voor oogen gesien, dat deselve in 12 uyren 9 voeten van water verhooghde, en dat nogh in de drooge tijt.

8*en dito*, packten weder ons beesten, namen ons affscheyt van den capiteyn om weder, als geseyt, naer de Cabo te keeren; namen ons cours Z.waert, marscheerden ontrent 4 mijlen, ontlasten ons beesten om te rusten, ende nae weynigh rustens weder opgepackt, ons cours al zuydelijck, marscheerden tot aen de Oliphants-rievier, daer wij rusten; gemarscheert 3½ mijl.

9*en dito*, weer opgepackt, ons cours S.Z.West; ontrent 2 mijlen gemarscheert, veranderden ons cours en sijn Z. gegaen; quamen aen de Oliphants-rievier daer wij rusten. Hadden gemarscheert 4 mijlen. Een weynigh gerust, packten weer op, al[+] Zuyt gegaen; ontrent drie mijl gemarscheert, passeerden wij de Elephants-rievier; deselve gepasseert, marscheerden nogh een mijl langs die rievier, die hier [+649v] Z.Z.Oost streckt. Hier ontladen wij ons beesten; hadden omtrent 4 mijlen gemarscheert.

10*en dito*, weder opgepackt, ons cours al Z. langs de rievier; marscheerden omtrent

1. *met den anderen*, met mekaar.
2. Sic. *wat?*
3. besigheid.
4. H: *Portogesen*.
5. Negatief.

4 mijl, ontladen ons beesten om te rusten. Ondertusschen quamen eenige Soaquas met eenige dassen die sij ons volcq verreuylden voor taback. Deze Soaquas hebben vóór desen altijt oorlogh met Oedasoa gevoert en bracht[1.] het soo verde met ons bijhebbende affgesanten dat Oedasoa en de Soaquas vreede maeckten ende den oorlogh ter neder geleyt ende vast met malcanderen beslooten[2.]. Versochte dese Soaquas om meede naer de Caep te gaen, ende belooffden almede nae 't uytweesen[3.] van de regentijt te doen, met honingh ende oliphantstanden om te verhandelen, die hier bij de Soaquas in overvloet is. Oock vallen hier mede oliphantstanden, die sij aen de Cabonas vóór desen hebben verhandelt ende de Cabonas deselve wederom aen de Portogesen[4] negotieren, 'twelck sij mij alles beduyden; sijn jegenwoordigh seer genegen om met de Duytsen te handelen, dewijl sij saagen dat wij van alles hadden en de vreede nu geslooten is. Hebben de rest van den dagh stil gelegen om onse beesten te laten rusten. Namiddachs omtrent 3 uyren begost een seer hevige wint,[+] regen, donder ende blicxem op te comen uytten N.Westen, dat tot de middernacht aenhielt. 's Avonts omtrent 10 uyren is [+650] daer een gediert bij ons heen comen gaen, waervan ons beesten begosten te springen, presumeerde een zeekoe te wesen. Ben ick selff met mijn snaphaan heengegaen om daerop te schieten, opdat het van ons aff soude wijcken, ende de snaphaen spronck wel in 25 stucken om mijn ooren, ende Godt Almachtigh mij nogh merckelijck bewaerde, dat mijn gansche hant niet quyt en raeckte, altoos soodanigh dat sonder groote quetsuyr daervan quam, als eenlijck mijn duym, die in stucken raeckten. Danckte Godt voor de genadige affcompst.

11*en dito*, opgepackt, ons cours Z.Z.W. langs de rievier; ontrent 3½ mijl gemarscheert, quamen wij aen een fonteyn daer wij rusten, ende nae een weynigh rustens packten weder op ende cours als vooren, marscheerden 3 mijl, ontladen ons beesten en sijn daer blijven rusten.

12 *dito*, opgepaeckt, met regenachtigh weder ons cours Z. genomen; langs de rievier ontrent 3½ mijl gemarscheert, ontladen ons beesten om te rusten; dewijl wij rusten, sijn ontrent 40 Soaquas bij ons gecoomen met eenige dassen ende honingh, die ons volcq voor taback reuylden. Wat gerust, packten weder op, cours als vooren; marscheerden ontrent 3 mijl, daer wij rusten.

13 *dito*, weder opgepackt, ons cours al Z.; marscheerden tot aen de passagie om[+] over 't geberghte te gaen; daer rusten wij; hadden gemarscheert 3 mijlen. Wat gerust, packten weder op, ons cours verandert en sijn West gegaen, het geberghte [+650v] gepasseert, quamen aen (een) valey daer wij rusten. Hadden gemarscheert twee mijlen.

14*en dito*, weeder opgepackt, ons cours Z. genomen, marscheerden tot aen een valey aen de Z.W.hoeck van 't Casteel Meerhoff, daer wij rusten; hadden gemarscheert 2 mijlen. Een weynigh gerust, packten wij weeder op, ons cours al Z.,

1. *(ick) bracht* of *(wij) bracht(en)?*
2. d.w.s. *vreede.... beslooten*, gesluit.
3. *nae 't uytweesen van de regentijt*, as die reëntyd verby is.
4 H sic.

marscheerden tot aen een fonteyn, daer de reynosters gemeenelijck comen drincken, daer wij rusten. Gemarscheert 3 mijlen.

15*en dito*, weder opgepackt, ons cours al Z.; marscheerden tot aen een valey onder 't vast geberghte, daer rusten wij. Gemarscheert 2 mijlen. Wat gerust, packten wij weer op, ons cours als vooren; marscheerden tot aen een moye rievier, is spruytende uyt 't vaste geberghte; daer rusten wij. Hadden gemarscheert 3 mijlen.

16*en dito* weder opgepackt, ons cours al Z.; marscheerden tot aen een cleyne rievier, daer wij rusten. Hadden gemarscheert 3 mijle. Ondertusschen parteerden[1.] ons broot, om yder 't sijn te dragen, want 2 van onse beesten costen qualijck ledigh meede gaan door het geduyrigh sterck marscheeren, naght en dagh. Wat gerust, packten weder op, ons cours verandert en sijn Z.W. gegaen op het Casteel Riebeeck aen; marscheerden tot aen het groote moras, daer wij rusten. Hadden gemarscheert 2½ mijl.

17*en dito*, weer opgepackt, ons cours Z.W., marscheerden tot aen de Kleyne Berg-rievier, daer wij rusten; hadden gemarscheert 2 mijlen. Wat gerust, packten weder op, ons cours als vooren, marscheerden tot aen de Groote Bergh-rievier, daer wij rusten. Gemarscheert 1 mijl.[+]

18*en dito*, weder opgepackt, ons cours al Z.W., marscheerden tot aen 't Casteel Riebeeck; daer ontladen wij ons beesten om te rusten; hadden gemarscheert 3½ mijl. Wat gerust, packten wij weder op, ons cours al Z.W.; ontrent 1 mijl gemarscheert, veranderden wij ons cours en sijn W.Z.W. gegaen tot aen een kleyne rievier. Daer rusten wij; hadden gemarscheert 1½ mijl. [+]651

19 *dito*, sijn genootsaackt geweest stil te leggen om ons beesten te laeten rusten,

20*en dito*, weer opgepackt, ons cours Z.Z.W., marscheerden tot aen een bracke watercuyl, daer wij rusten; hadden gemarscheert 3 mijl. Wat gerust, packten wij weder op, ons <cours> verandert en sijn Z.West gegaen; marscheerden tot aen een morassige rievier. Daer rusten wij; hadden gemarscheert 1½ mijl.

21*en dito*, weder opgepackt, ons cours Z. genomen, marscheerden tot aen de Mosselbanck; daer rusten wij. Hadden gemarscheert 3 mijl. Wat gerust, packten wij weer op, ons cours verandert en sijn Z.W. gegaen; marcheerden tot aen een kleyne rievier achter Tijgers-geberghte, daer rusten wij. Gemarscheert 1½ mijl.

22*en dito*, weer opgepackt, ons cours Z.W., marscheerden tot aen een fonteyn achter den Tijgers-bergh, daer wij rusten. Hadden gemarscheert 2 mijlen. Wat[+] gerust, packten weeder op, ons cours verandert en sijn Z.Z.W. gegaen, reght op de Bracke-revier aen; daer rusten wij. Hadden gemarscheert 4 mijlen. [+]651v

23*en dito*, weer opgepackt en sijn reght naer 't fort de Goede Hoope gegaen, alwaer wij van den E. Commandeur wel wierden onthaelt.

Adij 23 April 1661.

(Was geteyckent:)

Pieter van Meerhoff.

1. verdeel.

Bylae VI (In teks bls. 441).+

+81

November anno 1661+

+Kol. Arch. 39

Journael gehouden bij mij, Cornelis de Cretser, van de heen- ende wederreyse gedaen in 't lant van Africa bij Pieter Everaert, sergeant (in conformité van seeckere memorien denselven daervan ter hande gestelt) in qualité als opperhooft, met sijn bijhebbende compagnie, bestaende in 12 personen, door last van d' E. Jan van Riebeeck, Commandeur van 't fort de Goede Hope ende verderen ommeslach aen Cabo de Bonne Esperance, etc., aengegaen den 14 November 1661, als doen van 't voorss. fort vertrocken sijnde.

Anno 1661.

+ 15*en November*, van den slachboom aen de Zoute-Rivier vertrocken ende ons op reys begeven, nemende onse cours N.O., gaende soo omtrent 1½ uyr ende,+ +[uyren]
naedat wij een weynigh vertoeffde, sijn wederom voortgegaen, vervolgende de +[4]
voorss. cours noch 2½ uyr, sijnde doen tusschen[1.] den Tijgersbergh, daer wij des nachts verbleven.

16*en dito*, des morgens vroegh onse beesten gepackt ende weder op reys begeven, namen onse cours N.O. ten O., ende gingen alsoo rijckelijck 3 uyren, sijnde doen bij een moras-rivier, daer wij met onse beesten (vermits in een corte stont aen geen+ water meer was te becomen) 't vorder[2.] van den dagh ende nacht verbleven. +[3]

17*en dito*, des morgens ut zupra[3.], nemende ons cours N.O., gaende soo rijckelijck[4.+] 2 uyren, sijnde doen bij een rivier die de Mosselbanck genaemt wierde, daer wij de beesten ontpackten ende yts rustende bleven, ende naerdat het +81v
heetste van den dach+ een weynigh gepasseert was, weder op reys begeven, namen de cours N.O. ten N., gaende soo ½ uyr, doen verandert ende gingen 1 +[3½]
uyr N.O. ten O., sijnde doen bij een cleyne waterplaets daer wij onse nachtrust namen.

18*en dito*, weder des morgens voor het opgaen van de son, onse beesten gepackt sijnde, vervolghden onse laetste gepasseerde cours ongeveerlijck[5.] 2 uyren, doen een weynigh water vernemende, doch brackachtigh, daer wij yets vertoeffde, ende naedat de zon sijn grootste cracht getoont hadde, begaven ons weder op reys,+ naemen de cours N.O. ten Oosten, gingen soo rijckelijck 1 uyr, sijnde doen bij +[3]
een cleyn riviertjen, daer wij des nachts verbleven.

1. Vgl. asnog I 392, 409, II 116, 339 waar die grondbegrip *twee (of meer)* ook ontbreek. Die bet. skyn hier te wees: *by*, *omtrent*.
2. *'t vorder*, die verdere, die res. So passim in hierdie joernaal.
3. *ut zupra*, ut supra, soos bo, soos gister. Herhaaldelik in die laaste betekenis in hierdie joernaal.
4. ruim. Kom dikwels voor in die taal van ‘den scribent Cornelis de Cretser’. Kyk Resolusie 10/11/1661.
5. Nog een van De Cretser se vorme. Dit is duidelik dat De Cretser se styl nie op die van die *Daghregister* gemodelleer was nie.

19 *dito*, weder des morgens ut zupra, nemende de cours N.O., gaende soo 1½ uyr, doen yts aen een cleyn riviertjen gerust ende, vermits den geduyrigen regen,[+] 't vorder van dien dagh ende nacht aldaer moeten verblijven. [+][1½]

+ 20*en dito*, des morgens ut zupra, namen onse cours N.N.O., gingen soo 1½ uyr, doen veranderende ende gingen 1 uyr N.O. ten O., sijnde doen bij een claer reviertjen, daer wij ons nedersloegen ende, naedat wij yets gerust hadden, nemende de cours Z.O., vervolgden die totdat wij over de clooff van seecker geberchte quamen, 'twelck bij d' onse Riebeecqs Casteel genaemt wierde, hebbende soo gemarscheert++ 1 uyr, doen verandert ende gingen ½ uyr O. ten N., item gelijck ½ uyr N.O., sijnde hier weder bij een claer riviertjen, alwaer wij des nachts verbleven. +[uyren] +82 +[4½]

21*en dito*, des 's morgens als vooren, vervolghde onse laetste genomene cours rijckelijck 1½ uyr, doen noch ½ uyr N.O. ten N., sijnde doen aen een riviertjen, daer wij (naer yts verblijvingh) weder vandaen trocken, ende vervolgens[1.] laetste gepasseerde cours gemarscheert 2 uyren, sijnde doen bij een groote rivier, die bij d' onse+ den naem van den Grooten Berghrievier voerde, daer wij verbleven, sijnde in dese rivier extra-ordinaire schoone, versche visch, daer bij ons in abondantie aff gevongen[2.] wierde. +[4]

22 *dito*, hebben dien geheelen dach (vermits de groote diepte der voorsz. rievier) besigh moeten wesen met het overvlooten[3.] van onse victualie; derhalven des nachts aen de oversijde verbleven.

Wat aengaet de lantsdouwe[4.] tot hier van de clooff van Riebeeckx voorss. Casteel, mitsgaders ¾ uyrs aen d' oversijde naer de Caep[5.], ofte 't fort van dien, gepasseert, is redelijck goet tot bouwinge, doch al wat sandigh, maer, nopende[6.] 't voorgepasseerde[7.], geheel sant-, steen- ende clipachtigh. Ende welcke passagie met een wagen+ tot aen dese voorgemelte rivier mede (indien 't noot waere) soude te gebruycken. +82v

23*en dito*, des 's morgens geheel vroegh, voor het opgaen van de zon, onse beesten gepackt sijnde, begaven ons weder op reys ende de cours genomen N.O., gingen soo 1½ uyr; sijn doen <gecomen> aen een cleyn riviertjen, 'twelck den Cleynen Berch-rievier genaemt wierde, daer wij (als met de beesten, soo ten deele gepackt+ als ongepackt, doorcomende) bleven rusten, ende naedat het heetste van den dach een weynich over was, namen de cours N.O. ten N., gaende soo 2 uyren, doen verandert ende gingen gelijcke 2 uyren N.N.O., passerende inmiddels 17, soo cleyn als groote rivieren die alle haeren loop tot ende in den voorss. Grooten Berchrivier waeren hebbende. +[5½]

't Lant desen dach gepasseert, is geheel sant- ende steenachtigh.

24 *dito*, des morgens vroegh van meninge wesende ons op de reys te begeven, dochten nootsaeckelijcker dien voormiddach stil te leggen ende ons inmiddels met hertebeesten als anders te provideren doordien, verder sijnde, deselve niet wel en

1. *volgens?* Vgl. nog fol. 93v o.d. 29 Jan.
2. Verouderde verl. deelw. van *vangen*.
3. met 'n vlot oor die water voer. In hierdie betekenis gee WNT alleen hierdie vindplek.
4. landstreek. Teenswoordig min of meer verouderde, digterlike woord.
5. d.w.s. aan die fort se kant van Riebeeckskasteel.
6. Teenw. deelw. van *nopen* in die verouderde betekenis: *aanroer*. Hier = aangaande.
7. die gedeelte gepasseer voor hulle in die omgewing van Riebeeckskasteel gekom het.

+bennen te becomen, oversulcx[1] des achternoens ons op reyse begaven, namen onse+ cours N.O. ten N., gingen soo 1½ uyr, doen veranderende, vermits wij +[uyren]
tegen een riviertjen quamen aenlopen, ende gingen ¼ uyrs Z. ten O., doen weder +[2¼]
onse voorsz.+ cours van N.O. ten N., ongeveerlijck ½ uyr, daer wij ontpackten
ende des nachts aen een rivier verbleven voor welcke voorsz. nacht[2], als in 't +83
vallen van den avont, niet verre van onse rustplaetse, vernomen een oliphant, die sigh gelatende tot ons te willen affcomen, derhalven tot bevrijdinge van onse beesten denselven tegemoet gegaen om hem soo een weynigh, indien 't mogelijck waere, van ons aff te crijgen; in welcke tegemoetcominge[3] (niettegenstaende al verscheyde schooten op denselven waeren gedaen) een van onse mede-compagnie, genaemt Pieter Roman, niet alleen van[4] wierde achterhaelt, maer oock soo deerlijck gequest dat hij ongeveerlijck 2 uyren daernae is comen te overlijden.

25*en dito*, soo over[5] 't begraven van den overleden als de swacheyt van Coenraet Schatman des voormiddachs stil gelegen, derhalven des achternoens ons op reys begeven, nemende de cours N., die alsoo vervolcht tot dat wij aen een moras quamen, daer onse passagie stuytende was; bevonden gemarscheert te hebben 1 uyr,+ doen ½ uyr W. ten N. gaende, ende naer expiratie van dien onse voorsz. cours van N. noch 1 uyr vervolcht, daer wij ontpackten ende des nachts aen <een> +[2½]
cleyn riviertjen verbleven.

't Lant als voorsz., doch soude noch yts wesen om hooy te winnen.+

26*en dito*, vermits de swacheyt van den bovengenoemde noch hadde +83v
toegenomen, stil gelegen.

27*en dito*, des morgens als voorsz., namen onse cours N.N.O., gingen soo rijckelijck 3½ uyr, doen een weynigh aen een cleyne rivier gerust ende, naedat het heetste van den dach een weynigh gepasseert was, de voorss. cours noch 2½ uyr vervolcht sijnde,+ doen weder aen een cleyn riviertjen, daer wij des nacht verbleven.

't Lant ut zupra. +[6]

28 *dito*, des morgens ut zupra, nemende de cours Noorden, gaende soo rijckelijck+ 3 uyren, bevonden doen weder aen eenigh water te wesen, daer wij rusten ende, nae yts verblijvingh, sijn weder op reys getogen, naemen onse cours N. +[5½]
ten W., gaende soo 2½ uyr, daer weder wat water vernomen, daer wij onse nachtrust namen.

't Lant als vooren.

29*en dito*, weder des morgens als vooren, vervolghde onse voorsz. laetste cours rijckelijck 1½ uyr, doen verandert ende gingen 1 uyr Noorden, sijnde doen neffens

1. weshalve, daarom. Weer 'n woord van De Cretser wat selde voorkom in die eintlike *Daghregister*.
2. *voor welcke voorz. nacht*, *als*... 'n uitdrukking wat meermale in die joernaal voorkom, vgl. fol. 85v. Die bedoeling is: in die aand voor die nag in kwessie. Die juiste waarde van die *als* is mij nie duidelik nie, tensy na *als* (= toen) die onderwerp *wij* versweë is.
3. ontmoeting, ‘treffen’; verwys na ‘tegemoet gegaen’ hierbo.
4. deur (‘denselven’).
5. weens.

+ een hoogh geberchte daer de passagie ons oververeyschte[1], ende vermits de swackheyt+ ende vermoeytheyt onser beesten, 't vorder van dien dach aldaer verbleven, sijnde hier oock een cleyn riviertjen. +[uyren] +[2½]

't Lant als boven.

30*en dito*, 's morgens vroegh in 't aencomen van den dagh onse beesten gepackt ende alsoo ons naer 't geberchte begeven. Ons cours was meestendeel Oost, marscheerde+ soo rijckelijck 2½ uyr, sijnde doen aen een grote rivier, die den Oliphants-rievier+ genaemt worden, daer wij 't vorder van den dach, mitsgaders des nachts verbleven. +84 +[2½]

't Lant heel sant- ende steenachtigh.

December anno 1661

Primo December, weder des morgens vroegh ons op reys begeven, nemende onse cours N., gaende soo 2½ uyr, daer wij, als neffens een spruyt der voorss. rivier sijnde, rusten ende, naer yts vertoevingh, vervolghde onse voorss. cours noch ½ uyr, doen+ verandert ende gingen 1 uyr N.O. ten N., doen nochmaels onse voorn. cours 1 uyr, alwaer wij, als 't voorsz. spruytjen noch op sijde hebbende, des nacht verbleven. +[5]

't Lant ut zupra, doch hier en daer een cleyn partijtjen goede, vaste bougront.

2 *dito*, weder ut zupra, noch vervolgens voorsz. cours gemarscheert 1½ uyr, doen een weynigh (vermits de moeyelijcheyt der passagie) gerust ende, naerdat de grootste hette een weynigh gepasseert was, onse meergemelte cours noch 1 uyr vervolcht, alwaer wij ontpackten, des nachts verbleven, hebbende d'Oliphantsrivier hier weder+ dicht op zijde.

't Lant geheel sant- ende steenachtigh. +[2½]

3 *dito*, weder des morgens als voorss., nemende onse cours N. ten O., gaende soo+ ½ uyr, doen veranderende ende gingen rijckelijck 2 uyren N.N.O., mitsgaders noch N. ten O. ½ uyr, sijnde doen bij een moras-rievier daer wij rusten ende, nae yts verblijvingh, namen onse cours Noorden, gingen soo rijckelijck 2½ uyr, hebbende+ doen weder d' Oliphants-rivier op sijde, daer wij ons rendevou namen. +84v

't Land ad idem. +[5½]

4*en dito*, weder als boven, vervolchde onse laetste gepasseerde cours 2½ uyr, gingen doen door ende over de Oliphants-rvier; daer over sijnde, marscheerde noch 1 uyr N.O. ten N., mitsgader ½ uur Noorden tot aen een moras, daer wij rusten ende, vermits de schwacheyt van den meergenoemden Schatman, 't vorder van den dach ende des nachts aldaer moe<s>ten verblijven.

't Lant noch als vooren.

5*en dito*, ter cause voorsz. noch stil gelegen, met meninge om ons op aenstaende morgen weder op reys te begeven.

1. te veel van ons kragte geverg het. Nie in WNT nie; wel *overeischen*, maar dit alleen in die bet. 'overvragen'.

+ 6*en dito*, hadden geerne volgens onse genomene opinie ons vroech op reys begeven, maer doordien de swackheyt[1.] noch meerder hadde toegenomen, dien dach noch stil gelegen, hebbende inmiddels ons wat geprovideert ende versorgt met 't schieten van gevogelte <ende> 't vissen in de rivier, daer bij d' onse in abondantie, ende oock seer groot ende schoon[2.], aff gevongen wierden. +[uyren]

7*en dito*, 's morgens vroech, voor het opgaen van de zon, 3 van onse beesten+ gepackt ende de resterende 2 met 2 man van onse compagnie bij den voorsz. siecken met genoechsame victualie hier gelaten sijnde, begaven ons op reys, vervolghde onse meergemelte cours van Noorden 2½ uyr, passerende weder over de Oliphantsrivier,+ daer wij (vermits de moeyelijckheyt van 't gepasseerde) bleven rusten, ende des achternoens ons weder op reys begeven, namen de cours N. ten W., gaende soo 2 uyren, doen weder onse cours van N. 1 uyr, sijnde doen ter plaetse daer Meerhoff de Chariguriquas, mitsgaders de Namaquas, de jongste reys bij hem creegh, de Oliphants-rivier dicht op sijde. +85 +[5½]

't Lant noch als vooren, doch de veerte van ½ uyr naer 't gepasseerde goede bougront.

8*en dito*, des morgens ut zupra, nemende de cours N.N.W., gaende soo rijckelijck ½ uyr, doen verandert ende gingen gelijck ½ uyr Noorden, mitsgaders noch 2 uyren N.N.W., sijnde doen weder dicht aen de Oliphants-rivier daer wij rusten ende, naer een weynigh verblijvingh, de voorsz. laetste gegaene cours noch ½ uyr vervolcht, veranderende doen ende gingen 2 uyren N. ten W., passerende doen weder over de Oliphants-rivier, naedat een ¼ uyr op die laetste cours gemarscheert hadden,+ sijnde doen bij een claere rivier, dat[3.] uyt off van 't geberchte naer ende in den Oliphants dito[4.] was lopende, daer wij des nachts verbleven. +[5½]

't Lant ad idem.

9*en dito*, weder 's morgens als vooren, passerende soo over de voorsz. rivier, vervolgens+ onse laetste cours rijckelijck 3 uyren, sijnde doen in een seer schoone, vlacke, groene valey dicht aen de meergemelte Oliphants-rievier, daer wij yts vertoeffde ende, naedat de zon sijn meeste cracht betoont hadt, begaven ons weder op reys,+ namen onse cours N. ten O., gaende soo ½ uyr, doen de voorseyde Oliphants-rievier vervolcht, die sijnen loop meestendeel N.N.W. was nemende, rijckelijck 1½ uyr, daer wij des nachts verbleven, voor welcke voorsz. nacht[5.], als naer zonnenonderganck, twee Chariguriquas, g'assisteert met eenige Souquas, bij ons gecregen, die ons belooffden aen haer crael te brengen omme, daeraen sijnde, alsdan terecht soude connen vernemen waer de Namaquas leggende waren. +85v +[5]

10 *dito*, 's morgens ut zupra, nemende onse cours (vergeselschapt met voorss. compagnie) O.N.O., gaende soo ½ uyr, doen daervan verandert ende gingen rijckelijck 2 uyren N.O. ten O., sijnde doen neffens een rivier die uyt 't geberchte quam,

1. nl. van Schatman.
2. d.w.s. visse: *daer....aff* = daarvan.
3. !
4. d.w.s. -rivier.
5. Vgl. noot 2, bls. 502.

[+] alwaer wij onsselven een weynigh ter neder stelde ende, nae yts verblijvingh, vervolghde[+] de voorss. rievier 1 uyr, die sijnen[1.] loop O. ten N. was, hebbende [+][uyren]
doen deselve verlaeten ende gingen ½ uyr N.O., sijnde doen weder aen een [+][5½]
cleyn riviertjen, daer wij verbleven, gaende niettemin onse voorn. compagnie verder ende alsoo vermogens presumptie[2.] naer de voorseyde crael.

't Lant geheel zant- ende steenachtigh.

11 *en dito*, des voormiddachs, vermits de swack- ende vermoe<i>theyt onser beesten, stil gelegen, in welcke ons quamen besoecken 2 capiteinen ofte oversten[+] der voorsz. Chariguriquas, die onder andere versochten aen haer crael te willen [+]86
comen, die sij seyden hier niet veer vandaen te wesen; derhalven des achternoens ons met deselve op reys begeven, nemende de cours van W.N.W., gaende soo ½ uyr, mitsgaders 2 uyren N.W. ten N., alwaer wij sonder eenigh de[3.] minste water te vernemen,[+] des nachts verbleven, gaende de voorss. capiteinen inmiddels nae haere crael. [+][2½]

't Lant als voorsz.

12 *dito*, des morgens vroegh onse beesten gepackt sijnde, begaven ons weder op reys, vervolghde voorss. laetste cours ½ uyr, mitsgaders 1 uyr Noorden, sijnde doen[+] bij ende aen de voorsz crael, hebbende 't vorder van den dach aldaer verbleven ende ons een weynig ververscht. [+][2]

't Lant desen dagh gepasseert redelijck goede bougront.

13 *dito*, noch stil gelegen, doch middelertijt vernomen naer de Namaquas, die[4.] ons berichten voor desen mael daer niet bij te connen comen, vermits deselve geheel ver lantwaert ingetrocken waeren ende op derselver passagie geen waeter noch yts voor de beesten en is te becomen, ende wat belangde de tocht der voorsz. Namaquas, seyden, dat deselve haer in de regentijt op reys hadde begeven; niettemin resolveerden, als haer seggen in geen vast gelove accepterende ende om ons diligentie[+] sooveel doenelijck te bethonen, morgen geheel vroegh ons weder op reys te begeven ende haer crael ofte gelegene plaetse[5.] te soecken ende [+]86v
deselve vindende, 't spoor, indien 't eenighsints mogelijck is, te vervolgen.

14 *en dito*, achtervolgende onsze voorsz. genomene resolutie, vergeselschapt met de meergenoemde capiteinen, ons weder des morgens geheel vroech op reys te begeven, nemende onse cours Z. ten W., gaende soo een crommen hoeck naer 't Noorden, te reeckenen ½ uyr, doen verandert ende gingen gelijck ½ uyr W.N.W., bevonden doen te wesen ter plaetse daer de voorsz. Namaquas met haer vee gelegen[+] hadden; namen doen de cours, conform derselver spoor, N.N.W.; gingen soo 1 uyr, [+][3]

1. *die synen loop O. ten N. was:* Let op die konstruksie.
2. behalwe 'veronderstel, vermoed' beteken *presumeren* in Ndl. ook 'aandurf' - of het dit vroeër ook beteken (WNT XII, 4069). Dit lyk of *vermogens presumptie* hier die beste verklaar kan word deur: nagelang van hulle durf, moed.
3. Blykbaar word *eenigh de minste* as formule gebruik, sonder inagneming van die geslag van die snw.
4. Verstaan *sij* (die mense van 'de voorsz. crael'). na *die*. Vgl. Verhage, a.w. bls. 186 vlg.
5. *gelegene plaetse* in die betekenis: plaas waar hulle gelê het, 'ligplaats'? Vgl. noot 6, bls. 507 en fol. 90v o.d. 29 Des. hierna: *den hier gelegene capitein*.

+ mitsgaders ½ uyr W.N.W., passerende alsoo over een geberchte. Daerover sijnde, gingen soo ½ uyr Z.W., sijnde doen bij een weynigh brack water, daer wij dien dach, mitsgaders des nachts, verbleven. +[uyren]

't Lant redelijck tot bouwinge.

15*en dito*, 's morgens vroech als voorss., namen onse cours Z.W. ten W., gaende soo rijckelijck 1 uyr, doen verandert ende gingen ½ uyr West, item ½ uyr W. ten N., mitsgaders gelijcke ½ uyr Z.W., sijnde als doen weder bij de Oliphants-rivier ende op 't rechte spoor daer de voorsz. Namaquas gedreven[1.] hadden, 'twelck bij ons vermist[2.] was, hebbende daer 't vorder van dien dach (over[3.] 't wachten van den+ capitein der Chariguriquas, die wij belooft hadden heden aldaer te verwachten ende hij met sijn vee bij ons te comen) stil gelegen omme, hier sijnde, als dan met den anderen, indien 't mogelijck <was> ende wij geen gebreck van water en leden+ ('twelck hij voor vast stelden te sullen geschieden) 't voorss. spoor te vervolgen ende alsoo de meer genoemde Namaquas op te soecken. +[3] +87

't Lant ut zupra.

16*en dito*, 's morgens den voorsz. capitein noch niet vernomen, sustinerende met ons gegeckt te hebben, derhalven ons weder op reys begeven, nemende de cours O.N.O., gaende soo ½ uyr, doen verandert ende gingen gelijck ½ uyr W.N.W., mitsgaders 1½ uyr N.W., ende noch rijckelijck 1 uyr N.N.W., sijnde doen weder bij de gemelte Oliphants-rievier, daer wij de beesten ontpackten ende, nae een weynigh verblijving, onse beesten wederom gepackt sijnde, ende van meninge onse reys alsoo te vervolgen, erscheen[4.] ons den voorgemelten capitein, die sijn vee ter plaetse daer wij van den morgen vandaen getrocken bennen, seggende[5.] gelaeten te hebben, ende onder andren repeterende dat, indien wij noch verder marscheren wilden, de rivier nu t' eenemael sullen moeten verlaeten ende verseeckert te wesen in 1 dach à 4 geen waeter meer hebben te verwachten ende, dan al bij water comende, 'tselve soo sout soude sijn omme onmogelijck voor ons te connen nuttigen, mitsgaders niet voor de beesten, ende sijn dienst presenterende om ons 'tselve te doen sien, indien wij met[6.] gaen woude. Derhalven alle hetselve in deliberatie genomen genomen hebbende ende nae genoechsame overlegginge verstaen dat 2 à 3 man+ twee à 3 dagen 't voorss. spoor souden vervolgen ende wel scherpe toesicht nemen off alle 'tselve conform voorss. sijn seggen alsoo mochte wesen, ende ons van al hetselve (die[7.] haer hier ter plaetse weder sullen inwachten) rapport te doen, omme, 'tselve gesien ende gehoort, als dan te resolveren naer behooren, onder welcke sigh dan den sergeant als een derde wil laeten gebruycken ende van meninge op morgen geheel vroegh hem op reys <te> begeven. +87v

1. hulle vee gedryf, getrek?
2. (die spoor) misgeloop, verloor.
3. na aanleiding van, weens.
4. Sic. 'Uit oostelijke dialecten of ontleend aan mhd. *erschinen*, hd. *erscheinen.* - Verschijnen'. (WNT III, 4210). De Cretser was van 'Cuylenburgh', volgens die monsterrol van 1662.
5. Vir *seijde*.
6. mee. Vgl. noot 1, bls. 496.
7. Slaan op voorgaande *ons*.

+ 't Lant geheel zant- ende steenachtigh.

17*en dito*, des morgens geheel vroegh, den voorss. sergiant met 2 van onsen trop offte compagnie, vergeselschapt met den voorss. capitein ende onse medegenomen tolcq, sigh ten fine voorss. op reys begeven, die den 20en daeraenvolgende ons met sijne voorss. medegenomene[1.] in redelijcke gesontheyt weder is verschenen, die rapporteerden gansch geen waeter, mitsgaders gras noch yts voor de beesten vernomen te hebben dan yts brack ende zoutachtigh waeter, als onder breder in 't naervolgende, bij haer gehoudene, journael g'expresseert, d'welck luydende was aldus: +[uyren]

17 *dito*[2.], 's morgens vroegh met 't beginnen van den dach ons op reys begeven, namen onse cours N.N.Oost, gingen soo 1 uyr, doen veranderende ende gingen N. ten W. rijckelijck 3 uyren, sijnde doen bij een weynig water, maer soo brack ende zout onmogelijck om[3.] voor ons te connen drincken, daer wij yts verbleven, ende een weynich tijt g'expireert wesende, vervolchde onse laetste gegaene cours 2 uyren, daer wij weder, sonder eenigh water te vernemen, yts rusten ende, naer yts verblijvingh, noch vervolgens voorss. cours gemarscheert 3 uyren, sijnde doen++ weder bij water, doch een weynigh[4.] beter als 't voorss., alwaer wij een Sonqua +88
vernamen die ons naer examinatie seyde de Namaquas noch 3 dagen hier van +[9]
daen te leggen, oversulcx geresolveert ons daernae te begeven ende, daerbij comende, deselve te bewilligen[5.] om met ons naer onse gelegene[6.] plaets aff te trecken om haere vereringen te ontfangen, waertoe den medegenomene capiteyn insgelijcx resolveerden. Derhalven alhier des nachts verbleven.

18*en dito*, achtervolgende genomen resolutie, ons vroegh op reys begeven, vervolghde onse laetste gepasseerde cours 4 uyren, daer wij aen een weynigh waeter, doch als 't voorss., yts vertoeffde ende, naer een weynigh verblijvingh, weder vervolgens voorss. cours gemarscheert 3 uyren; bevonden doen te wesen aen een crael daer de Namaquas met haer vee gelegen hadden ende waeter als voorss. vernomen, daer wij ut zupra ende naer ut zupra de meergemelte cours[7.] noch 2 uyren vervolcht,+ alwaer wij 2 Sonquas-huyskens, doch sonder menschen, vernomen, daer den voorss. medegenomen capitein verblijven ende wij noch verder +[9]
marscheren wouden, daerbij seggende[8.] dat wij daer niet bij conde comen ende, al bij comende (denoterende+ voorss. Namaquas) met ons niet en souden willen afftrecken ende meer andere uytvluchten, ende dienaengaende ongenegentheden +88v
bethonende ende in 't corte[9.] weder terugh wilde, 'twelcke wij grootelijcx tegenstonde, doch naer lange tegenhoudinge, als aensiende de groote armoede nopende 't gebreck van waeter, eyndelijck naequamen. Dienvolgende begaven ons weder rugwaerts ende de cours conform 't ge-

1. Sy reisgenote.
2. Hier begin dus 'n joernaal binne in 'n joernaal.
3. *om* beter tussen *ons* en *te*. Vgl. ook fol. 87: soo sout.... omme onmogelijck voor ons te connen nuttigen: Proleptiese konstruksie.
4. Beter: *weynigh* i.p.v. *een weynigh*.
5. oor te haal. Hierdie betekenis tans verouderd.
6. Vgl. noot 5, bls. 505 hierbo.
7. waar ons, net soos bo, en volgens die bogenoemde koers, ons koers vervolg het.
8. *seggende* bepaal 'den voorss. medegenomen capitein'.
9. *in 't corte*, gou, onmiddellik. Weer o.d. ultimo December hierna.

+ passeerde Z. ten O., gaende soo 1 uyr, sijnde doen aen een clip daer wij een weynigh regenwaeter, dat dien dach gevallen was, vernamen ende des nachts verbleven. +[uyren]

19 *dito*, 's morgens vroegh, voor het opgaen van de zon, ons weder op reys begeven, vervolghde voorss. cours rijckelijck 2 uyren, doen aen water, als vooren, een weynigh gerust, ende, naer yts vertoevingh, noch vervolgens voorss. cours+ 4 uyren gemarscheert, sijnde doen weder aen de gementionneerde huyskens daer wij des nachts verbleven. +[6]

20*en dito*, weder des morgens vroegh vervolgens voorss. cours gemarscheert 4 uyren, doen aen yts water, als vooren, gerust, ende, nae een weynigh verblijvingh, noch vervolgens dien in 2 schofften[1.] gegaen 6 uyren ende doen verandert, gingen 1 uyr Z.Z.W., sijnde doen weder ter plaetse daer wij vandaen gemarscheert ende onse vordre compagnie gelaeten hadden[2.].

't Lant soo in 't gins als wederreyse gepasseert, is geheel steen- en zantachtigh.+

21 *dito*, siende geen apparentie om de voorss. Namaquas verder (ten aensien 't gebreck van waeter ende gras ofte yts waerbij onse medegenomen beesten 't leven soude behouden) te connen vervolgen, dienthalven versocht op den voorss. capitein om eenige van sijner[3.] volckeren nae deselve te willen affsenden en haer onse compste bekent te maecken, mitsgaders ter cause voorschreve te bewilligen haere vereeringen (die wij seyden bij ons te hebben ende hem oock verthoont) te comen ontfangen, die 'tselve (naedat wij hem een vereringe voor sijne genomene moeyten hadde gedaen ende met belofften, indien hij de Namaquas conde hier doen comen, noch een groter vereringe doen soude) aennam, ende ons in een corten tijt daerop antwoort sou laeten toecomen. +89

Hebbende inmiddels mede geresolveert, vermits 't op- ende aflopen deser voorss. Oliphants[4.] ende 't ruyschen dat wij alle daegen, insonderheyt des avonts, sijn horende, om de voorsz. rivier sijnen loop ofte cours door 2 à 3 man te laten vervolgen ende te sien off daer ergens geen ander water en is waer de meergemelte rivier sijnen loop toe en in is nemende, presumerende dat de zee hier dichte bij is ende alsoo oorsaeck van 'tselve soude mogen wesen. Dienvolgende den sergeant

22 *dito*, geheel vroegh met 3 van onse compagnie ten dien fine sigh op reys begeven,+ die den 23, als des anderen daechs, met sijn medegenomene, tegens den avont weder is verscheenen. Die rapporteerden de voorss. rivier vervolcht te sijn rijckelijck+ 7 uyren, de cours was vervolgens voorss. revier Z.W., ende naer expiratie van dien, bevonden deselve Z.W. in een zee te lopen, separerende aleer sij in die zee comt seecker stucklants[e], dat alsoo tusschen de voorn. rivier ende aen die zee is leggende, moetende oock rijckelijck 4 uyren van de gemelte zee wesen aleer het water in de +89v +[7]

1. Vgl. WNT XIV, 771. Dit is miskien die eerste maal dat *schoft* gebruik word in die Afr. betekenis: trekafstand.
2. Einde van die joernaal binne in 'n joernaal.
3. Sic. Skryffout of moeilikheid met genitief.
4. Eb en vloed bij die mond van die Olifantsrivier.

+ voorss. rievier sijne sout- ofte brackachtige smaeck verlooren heeft, gelijck sulcx bij haerluyden, vermogens[1.] derselver seggen, wel is vernomen. +[uyren]

23*en dito*, sijnde den dach van haere terughreysinge, de cours was conform 't gepasseerde+ N.O., gaende gelijcke 7 uyren, sijnde doen ter plaetse daer sij van ons gescheyden waeren, ende vermits aldaer langer geen eeten voor de beesten +[7] en was te becomen, rijckelijck 1 uyr rugwaerts gereyst, de cours van Z. ten W., alwaer wij weder aen d' Oliphants-rivier verbleven ende ons aldaer denselven dito[2.] bevonden, voor welcke haer compste <wij> besocht wierden van den meergenoemden capitein, vergeselschapt met 3 man, die ons onder anderen te kennen gaff, achtervolgende de beloften ofte toeseggingh op den 21en deser gedaen, 3 man naer de Namaquas toegesonden te hebben, die den 9en dach sonder twijffel weder hier+ soude wesen ende ons alsdan deselve hier te brengen, ofte ten minsten behoorlijck bescheyt waernaer wij ons sullen hebben te reguleren. +90

Wat aengaet het lant op haere[3.] reyse gepasseert, is geheel sant- ende steenachtigh, alsmede 'tgene bij ons in 't rughreysen tot hier is gedaen.

24 *dito*, ten insichte[4.] als op den 23en deser, noch rijckelijck ½ uyr rugwaerts gereyst, de cours was vervolgens voorss. rievier O. ten Z., bevonden doen op een tamelijcke+ plaetse te sijn daer wij ons weder nedersloegen.

't Landt ad idem. +[½]

25 *dito*, ten fine voorsz. stil gelegen.

26 *dito*, aensiende de schraelheyt der weyde voor de beesten, dochten gedienstiger nae de Chariguriquas haere crael te trecken, die in onse te doene passagie sijn leggende, ende aldaer ons bescheyt te verwachten. Derhalven begaven ons op reys ende+ naemen onse cours O. en Z., item ¼ uyrs[5.] Z., mitsgaders gelijck ¼ uyrs[5.] W. ten Z., sijnde doen weder aen de Oliphants-rivier ende op de plaets +[2½] daer wij den 15en deser onse rustplaets genomen hadden, alwaer 't vorder van den dach, mitsgaders des nachts, verbleven.

't Lant ut zupra.

27 *en dito*, 's morgens vroegh ons weder op reys begeven, namen ons cours O.+ ten Z., gaende soo 1 uyr, doen noch ½ uyr Z.Z.W., sijnde doen weder bij de +[1½] voorss.+ crael, dicht aen de gemelte rivier leggende, daer wij ontpackten ende verbleven. +90v

't Lant als vooren.

28 *dito*, ten eynde als vooren noch stil gelegen.

29 *dito*, vermits den hier gelegene capitein met sijn crael op gisteren een weynigh+ rugwaerts (ten aensien van de weyde ende andere sijner[6.] moverende redenen) +[2] was vertrocken, hebben denselven gevolcht, nemende onse cours Z.O., gingen soo 2 uyren, sijnde doen weder als op den 27en deser.

1. na, volgens.
2. dag, datum.
3. Slaan op die lede van die ekspedisie wat na die mond van die Olifantsrivier gegaan het.
4. d.w.s. omdat ‘aldaer langer geen eeten voor de beesten en was te becomen’.
5. Volgens marge: 1¼ *uyrs*.
5. Volgens marge: 1¼ *uyrs*.
6. van de hem moverende redenen?

+ 't Lant noch als voorss.

30 *dito*, als op den 28en deser. +uyren]

Ultimo dito, vermits als op den 29en denselven weder gevolcht, namen ons cours+ Z. ten O., gaende soo ½ uyr, doen verandert ende gingen 1½ uyr Z.O., item 1 uyr Z. ten O., ende eyndelijck noch 1 uyr Z. ten W., sijnde doen als voorss. +[4]

't Lant ad idem.

In welcke voorsz. dach, des achtermiddachs, bij ons vernomen eenige der Chariguriquas, die bekent maeckten offte voor de waerheyt aendiende, alsdat de Namaquas op comende wege ende hier dichte bij waeren, bovendien dat haren voorss. capitein deselve heden geheel vroegh tegemoet was gegaen ende in 't corte hier soude wesen,+ oversulcx, contrarie onse genomene opinie, geresolveert 1 dach à 2 daernae te wachten. +91

January anno 1662

Primo January 1662, ten dien fine stil gelegen.

2 *dito*, ut zupra.

3 *dito*, dito ad idem.

4 *dito*, noch als voorss.

5 *dito*, vermits de vordre hier gelegene, met haer op gisteren opgebroocken ende noch rughwaerts sijn getrocken, deselve weder vervolcht, nemende de cours Z. ten O., gaende soo ½ mijl, doen verandert ende gingen gelijck ½ uyr Z.Z.W., item 1 uyr Z.O. ende noch ½ uyr Z.O. ten Oosten daer wij, als de Oliphantsrivier op sijde hebbende, yts rusten. Derhalven des achternoens ons weder op de reys begeven,+ namen de cours O. ten Z., gaende soo ½ uyr, doen noch 1 uyr Z. ten O., sijnde doen weder aen haer crael, dicht aen de meergemelte Oliphants-rivier leggende, daer wij verbleven. +[4]

't Lant geheel sant-, steen- ende clipachtigh.

6*en dito*, tegens den avont eenige der voorsz. Chariguriquas ontboden die (soo wij verstonden) van de Namaquas waeren gecomen, sijnde diegene daer den meergemelte capiteyn ons den 23en December anno passodo aff geseyt had, welcke ons+ berichten, naer scherpe ondervragingh, dat deselve Namaquas met haren capiteyn soo haest de mane g'eyndicht[1.], ofte (naer haer seggen) doot[1.], soude wesen, alsdan hier soude sijn, ende aengesien 'tselve alsoo noch wel 10 à 12 dagen soude aenlopen, oordeelden (insonderheyt omdat onser[2.] bijhebbende provisie sulcx niet was toelaetende) niet gedienstich daer langer naer te wachten, maer ons op morgen weder op reys te begeven; dienvolgende +91v

7*en dito*, des morgens met 't beginnen van den dag ons op reys begeven ende de cours genomen Z. ten O., gaende soo rijckelijck 1½ uyr, sijnde doen weder in die+ schoone valey daer wij den 9en December anno passado yts verbleven, nochmaels +[4½]

1. d.w.s.: as dit donker maan was.
1. d.w.s.: as dit donker maan was.
2. Sic. Vgl. noot 1, bls. 511.

+ (doordien in een corten tijt aen geen ander waeter was te becomen) gerust ende, nae een weynich verblijvingh, vervolgde de voorss. cours noch rijckelijck 3 uyren, +[uyren] sijnde doen aen de rivier daer wij den 8en December voorss. des nachts verbleven, weder onse nachtrust genomen.

Wat aengaet 't lant nopende[1.] deser onser passagie, is voorheen op onse gins-reyse affgehandelt, oversulcx onnodigh om alhier weder mentie aff te maecken.

8*en dito*, weder 's morgens als voorsz. onse voorsz. cours noch rijckelijck 2 uyren+ vervolcht, naer welcke wij weder over de Oliphants-rivier passeerde, doen +92 veranderende ende gingen 1 uyr Z.Z.Oost, sijnde doen ½ uyr over[2.] onse voorhene+ genomene rustplaetse, daer wij het vorder van den dach (over[3.] 't soecken onser schapen, die bij ons tot ververssing van onse verlatene mede-compagnie +[3] ingereuylt ende vermist waeren) des nachts hebben moeten verblijven.

9 *dito*, 's morgens deselve noch niet weder vernomen hebbende, vervolghde onse voorsz. reys ende cours rijckelijck 1½ uyr, doen verandert ende gingen ½ uyr Z., doen weder onse voorss. cours, gelijck ½ uyr, sijnde doen ter plaetse daer wij den 7en December voorss. des nachts verbleven, alwaer wij yts rusten, ende naerdat+ het heetste van den dach een weynigh gepasseert was, begaven ons weder op +[5½] reys, nemende de cours Z., gingen soo rijckelijck 1 uyr, doen verandert ende gingen gelijcke 2 uyren Z. ten O., passerende alsoo, naedat wij 2½ uyr gemarscheert hadden, weder over de Oliphants-rivier, alwaer wij aen de voorss. rivier des nachts verbleven.

10 *dito*, over[2.] het pergeren van den sergeant, alsoo hij sigh niet wel en was gevoelende, des voormiddachs stil gelegen; derhalven des achternoens ons weder op reys begeven, nemende onse cours Z., gaende soo rijckelijck 2½ uyr, sijnde doen weder ter plaetse daer wij den 7en December voorss. des 's morgens vroegh vandaen+ trocken, ende onser[4.] alhier gelatene mede-compagnie in goede gesontheyt doch+ onder[5.] alle eenen, genaemt Laurens Jansz., geheel sieck ende swack +92v bevonden ende naer haer seggen bijnae 3 weecken bed- ofte coylegerigh[6.] +[2½] geweest te sijn, doch verhopende met de hulpe van Godt Almachtigh hem haest weder op de been te helpen, oversulcx des nachts aldaer verbleven.

11 *dito*, ten fine voorss. stil gelegen.

12 *dito*, ut zupra.

13 *dito*, als boven.

14 *dito*, idem.

15 *dito*, als vooren.

16 *dito*, als voorss.

1. *nopende deser onser passagie* - slordige taal en styl! Vir die betekenis van *nopende*, kyk noot o.d. 22/11/1661 van hierdie joernaal, fol. 82. Daar is geen ander aanduiding dat *nopende* die genitief sou vereis nie. ‘Deftige’ genitiefvorme! Vgl. noot 2, bls. 510.
2. verder as? Weer o.d. 26 Jan. hierna, fol. 93.
3. met die oog op, van weë. Weer o.d. 27 Jan. hierna, fol. 93.
2. verder as? Weer o.d. 26 Jan. hierna, fol. 93.
4. Sic.
5. In die hs.: *sonder*.
6. Spesiaal vir hierdie geleentheid gevormde samestelling; *bed* seker te deftig vir die betrokke slaapgeleentheid in die kamp.

+ 17 *dito*, ut supra.
18 *dito*, idem. +[uyren]
19 *dito*, noch als vooren.
20 *dito*, noch blijven leggen.
21 *dito*, als voorsz.
22 *dito*, ut zupra.
23 *dito*, idem.
24 *dito*, noch als voorss. ende van meninge (doordien den voorn. siecken nu een weynigh sterckte weder heeft becomen ende sigh wel gedisponeert voelende) ons morgen weder op reys te begeven.
25*en dito* 's morgens vroegh ons weder op reys begevende, nemende onse cours Z., gingen soo ½ uyr, doen verandert ende gingen 1 uyr Z.W. ten W., passerende doen weder door ende over de Oliphants-rivier; daerover sijnde, marscheerden noch rijckelijck 2½ uyr, sijnde doen ter plaetse daer wij den 3en December des nachts+ aldaer verbleven; in welcke ons quam besoecken den langh naer gewachten capiteyn, die onder andre seyde alsnu van de Namaquas gecomen te sijn ende +93
tot antwoort te dienen, dat sij niet soude, off conde, comen.
26 *dito*, weder des 's morgens vroegh als voorsz., vervolghde onse voorss. laetste gegaene cours rijckelijck 2½ uyr, doen veranderende ende gingen ½ uyr Z. ten W.,+
sijnde doen ½ uyr over[1.] onse voorheene genomene rustplaets, mede een +[5½]
moras-rivier sijnde, alwaer wij weder yets rusten ende, naer een weynigh verblijvingh, namen onse cours Z.Z.W., gaende soo 2 uyren, doen noch een ½ uyr Z. ten W., sijnde doen ter plaetsze daer wij den 2en December verbleven, dien nacht nochmaels verbleven.
27*en dito*, (over[2.] het purgeren van den voorgemelte Lourens Jansz. alsoo sijner dispositie noch niet al te wel en was) stil gelegen.
28*en dito*, 's morgens vroegh als voorsz., ons weder op reys begevende, namen onse cours Z.O. ten Z., gaende soo 2½ uyr, sijnde doen ter plaetsze daer wij primo+
December onse nachtrust namen, alwaer wij yets rusten ende, nae en weynigh +[4½]
vertoevingh, hebben weder opgepackt, naemen de cours Z., gingen soo ½ uyr, doen veranderende ende gingen gelijck ½ uyr Z.W. ten Z., mitsgaders noch 1 uyr onse cours van Z., sijnde doen neffens een spruyt der gemelte Oliphants-rievier, daer wij des nachts verbleven.
29*en dito*, 's morgens ut zupra, vervolghde onse laetste gepasseerde cours rijckelijck+ 2 uyren, sijnde doen aen een moras-rivier, daer wij wat vertoeffde; deshalven des achternoens ons weder op reys begeven, noch vervolgens voorss. +93v
cours gem[t3.]

1. Vgl. noot 2 o.d. 8 Jan. hiervóór, fol. 92.
2. Vgl. noot 3 o.d. 8 en 10 Jan. hiervóór, fol. 92.
3. Sic. O.d. 2 en 3 Feb. hierna word die woord weer so gebruik. In die teks staan *gem*[t]. Die ‘oplossing’ is onseker. Ek gis *gemarscheert; voorgemart* (fol. 94) sal dan *voortgemarscheert* moet lees.

+1 uyr, sijnde doen ter plaetse daer wij den laetsten November des nachts verbleven; weder aldaer des nachts verbleven. +[uyren]

30 *dito*, ter cause als op den 27en deser, weder stil gelegen.

Ultimo dito, des morgens vroegh als voorsz., namen onse cours W., gaende alsoo naer ende over 't geberchte daer wij den 30en November overgecomen waeren; marscheerden alsoo 2½ uyr, sijnde doen ter plaetze daer wij op den 30en November voorsz. des 's morgens vroegh vandaen trocken, alwaer wij rusten, ende naerdat+ het heetste van den dach een weynigh gepasseert was, naemen onse cours Z., +[5] gingen soo 1 uyr, doen noch 1½ uyr Z. ten O., sijnde doen ter plaetse daer wij den 28en November onse nachtrust naemen; weder des nachts aldaer verbleven.

February anno 1662

Adij, *primo February* des 's morgens weder als voorsz., vervolgde onse laetste++ genomene cours rijckelijck 1½ uyr, alwaer wij, vermits den geduyrigen regen, 't +94 vorder van den dach moe<s>ten verblijven, sijnde hier een weynigh waeter. +[1½]

2 *dito*, des 's morgens vroegh ut zupra, nemende de cours Z., gaende soo 2½ uyr, sijnde doen hier weder bij een cleyn water daer wij ons wat ter neder stelde, ende naer een weynigh rustinge sijn weder voorgem[t1.], vervolghde de voorss. cours noch+ 1½ uyr, sijnde doen ter plaetse daer wij den 27en November des nachts verbleven; nochmaels onse nachtrust genomen. +[4]

3 *dito*, weder 's morgens vroegh, voor het opgaen van de zon, ons op reys begeven, naemen de cours Z.Z.W., gingen soo 2½ uyr, sijnde alsdoen ter plaetse daer wij den 27en November voorss. yts rusten, weder wat vertoefft, ende, naer yet verblijvingh,+ vervolgens voorss. cours gem[t1.] 1½ uyr, bevonden doen te wesen bij een claer lopent riviertjen, daer wij des nachts verbleven. +[4]

4*en dito*, 's morgens als vooren, noch vervolgens voorss. cours gemarscheert 3½ uyr, doen noch een ½ uyr Z.O. ten Z., sijnde doen weder aen een cleyn riviertjen daer wij yts rusten ende, naer wat verblijvingh, namen onse cours Z., gaende soo 1 uyr,+ doen noch ½ uyr Z.W. ten Z., sijnde doen weder bij een riviertjen daer wij des nachts verbleven. +[5½]

5*en dito*, weder 's morgens ut zupra, vervolgens onse laetste genomene cours+ 1½ uyr gemarscheert, doen veranderende ende gingen gelijck 1½ uyr Z.Z.W., +94v doen een weynigh (als sijnde aen ende over de laetste der 17 rievieren daer wij den 23en+ November overgecomen waeren) gerust ende, naer yts vertoevingh, begaven ons weder op reys ende vervolgens voorsz. cours noch gegaen ½ uyr, +[5½] doen verandert ende gingen 2 uyren Z.W. ten Z., sijnde doen weder aen de Cleyne Berch-rivier daer wij des nachts verbleven.

6*en dito*, des voormiddachs (vermits de swack- ende vermoeytheyt onser beesten)

1. Kyk vorige aantekening.
1. Kyk vorige aantekening.

+stil gelegen; oversulcx des achternoens ons weder op reys begeven, namen onse+ cours Z.W., gingen soo rijckelijck 1½ uyr, sijnde doen aen de Groote Bergh-rivier, +[uyren] daer wij des nachts aen d' oversijde verbleven. +[1½]

7*en dito*, weder ter cause als op den 27en January, stil gelegen.

8 *dito*, 's morgens vroegh met het krieken van den dach ons weder op reyse begeven, namen de cours Z.W. ten Z., gingen soo 2½ uyr, doen noch 2 uyren Z.W., sijnde doen weder voor de clooff van Riebeeckx voorsz. Casteel, daer wij (als een weynigh water vernemende) yets rusten, ende naedat het heetste van den dach+ gepasseert was, nemende de cours W. ten Z., gaende soo ½ uyr, doen verandert +[6] ende gingen, naedat wij over voorsz. clooff gepasseert waeren, 1 uyr N.W., sijnde doen ter plaetsze daer wij den 20en November yts rusten, alwaer wij des nachts verbleven.

9*en dito*, des morgens weder als vooren, naemen de coers Z.W. ten Z., gingen soo 1 uyr, doen verandert ende gingen 1½ uyr Z.Z.W., sijnde doen ter plaetse daer wij den 19en November des nachts verbleven, alwaer wij (sonder eenigh water te+ + vernemen) yts rusten ende, naer een weynigh verblijff, sijn weder voortgegaen, +95 namen de cours Z.W., gaende soo 1½ uyr, bevonden doen te sijn ter plaetse +[4] daer wij den 18 November geslapen hadden, alwaer wij weder ons nachtrust namen.

10 *dito*, weder des morgens vroegh ons op reys begeven, nemende de cours Z.W. ten W., gaende soo 1 uyr, doen noch 2 uyren Z.W. ten Z., sijnde doen weder ter plaetsze daer wij den 17en November des nachts verbleven, alwaer wij (sonder <water> als op den 9en deser) ons een weynigh nederstelden ende, naer yts vertoevingh,+ namen onsze cours Z.W. ten W., gingen soo 1 uyr, doen noch ½ uyr Z.W. ten Z., zijnde doen weder aen de Mosselbanck, daer wij des nachts +[4½] verbleven.

11 *dito*, des voormiddachs alhier stil gelegen; derhalven des achternoens ons op reys begeven, naemen onsze cours Z.W., gingen soo 2 uyren, sijnde doen ter plaetsze daer wij den 16en November des nachts verbleven, alwaer wij weder onsze verblijff ende rustplaetse naemen.

12 *dito*, des 's morgens vroegh begaven ons weder op reys, nemende de cours Z.W. ten W., gaende soo rijckelijck 3 uyren, sijnde doen tusschen den Tijgers-bergh ende ter plaetsze daer wij den 15en November des nachts bleven, alwaer wij yts rusten+ ende, naerdat de son sijn grootste cracht betoont hadde, namen de cours Z.W., gingen soo 4 uyren, sijnde doen weder aen de Zoute-rivier ende ter plaetse +[7] daer wij met dese onse journale begin genomen hebben, danckende derhalven den Almogende voor sijne genade aen ons bewesen. Amen.

Eindnoten:

e

Naamregister

Hierdie register is selektief, dit bevat dus alleen die bealngrikste name en bewysplase.

By die skryfwyse is die teks gevolg, maar met dien verstande dat, wanneer 'n naam meer as een spelvorm het, die algemeenste vorm gekies is en alleen waar dit nodig geag is, een of meer byvorme tussen hakies by opgeneem is. Verder staan De Vries onder De en Van Campen onder Van.

Name met verskillende vorme, *soos Riebeeck*, *Van Riebeeck*, *Van Riebeeck*, *Jan*, *is opgeneem onder hierdie vorme met die nodige verwysings*

Abbima, ds. Fredericus: I 357
Achilles, de: II 261, III 104-105
Adriaensz., Jan: II 413-414, 416
Africa, 't eerste overgeberchte van: III 86-87; 't groote overgeberghte van: II 259; 't hooghe landt van: II 36; 't overgeberghte van: II 367-368, III 50, 50 n., 118, 289, (Kyk ook Overgeberghte); 't steyle geberghte van: III 306; 't vaste geberghte van: II 266, 460; 't voorste geberchte van: II 119
Africase bergen: II 115, 115 n., 119 n., III 50, 87, 306
Africase lant: III 311
Agrasalle: III 294
Aguilles, 't riff van: I 331
Akembie: III 348, 487
Akey: III 361
Amersfoort, *de:* I 362-363, II 268, 271-272, 277, III 203, 339
Amsingh, ds. Johannis: I 364, 366
Amstel, de: I 59, 59 n., II 99-100, 102. Kyk ook Liesbeeck
Amsterdam: I 1
Anckeveen, *'t jacht:* III 352-354
Angola: I 380, II 159, 237, 239, 245, 300, 302, III 361
Ankaisoa (Ankeysoa): II 320, 324, III 36, 94, 98, 103, 217, 274. Kyk ook Siginman
Annabon: II 190, 190 n.
Annetjen de boerin: II 39. Kyk ook Boddys
Ansuanny: III 138, 138 n., 462
Antepera: I 173-174, 270
Anthonis, Catarina: II 40
Anthony: II 267, 291-292, 294, 310, 313-314, 377. Kyk ook Doman
Antongil: I 268, 270. Kyk ook Bay van Antongil
Arder: II 235, 237, 287
Arensen (Arisz.), Gysbert: III 9, 172, 174, 209
Ariën (Adriaen), Mr.: I 49 n., 69, 71
Arnhem, *de:* II 208, 211, 218-219, 225, 246-249, 251, 259
Arosia, *de:* II 7, 7 n. 10. Kyk ook Crosia
Atiquas: III 310
Augustynsbay: III 220
Aukes, Douwen: III 27
Aukessen, Teunis: I 276, 278-281
Autshumao: I 20 n., II 334. Kyk ook Herry

Baersrevier: III 366

Bantam: I 105, II 104, 169
Bantammers: III 47
Baptist, Jan: III 290, 292, 305, 321, 407, 466-468, 470, 472-473
Barbadis Marchant, de: III 1, 3
Barber, Pieter: III 166, 168, 168 n., 191
Barentss., Willem: I 193. Kyk ook Wylant
Bartelsz., Jan: III 407
Batavia: I 37, 120-121, 164, II 296
Baya do Sambras: I 82, 114-115, 115 n.
Bay Fals (Falsa, False, Falso): I 151, 167, 417, II 10, 36, 99, 114, 120, 126, 228, 245, 333, 367, III 86-87, 110, 366
Bay van Antongil: I 174, 269, II 18, 30, 118-119
Bay van Os Medaos d'Auro: I 268, 268 n.
Bay van Saldanha: I 83-85, 90-92, 115, 119, 156, 159, 167-168, 199, 213, 221, 276, 292, 383-386, 393, 412, II 31, 230. Kyk ook Saldanhabay
Bay van St. Helena: I 74, 84, 390, II 16, 80, 84, 159, 390, III 149, 154
Bay St. Lucia: I 173, II 17
Bergh-hottentoos: III 342. Kyk ook Soaquas
Bergh-revier: II 190 n., 266, 453 n., 460-461, III 467, 476
Berghvaley: III 17, 36, 36 n., 40, 369, 419
Berghvolck: III 360, 416, 419. Kyk ook Soaquas
Bisenté: III 112, 307, 318, 391, 472
Blanck (Blancq, Blank), Jochum: II 224 n., 428, III 368-369, 454

Blanx (Blancx, Blancq), Jan: I 46, 60, 66-69, 71, 112, 127-128, 152
Blocx-bergh: III 480, 490, 493
Boddys, Janneken (Johanna): II 224, 224 n., 348, 409 n., III 20 n., 42, 368, 431
Bogaert: II 27, 29, 32, 40. Kyk ook Van den Bogaerde
Bonius, ds. Leonard: I 339
Boom, Hendrick Hendricksz.: I 1, 40 n., 349, 421 n., II 76, 170-171, 291-292, 313-314, 316, 409, 416-417, 435, 438, 440, 443, 446-447, 449, III 34, 38, 42-43, 48, 51-52, 59, 65-66, 82, 115, 148, 174, 177, 401, 454
Bosbergen: II 155, 204, 230, III 87, 91, 116, 187
Bosheuvel: II 143, 180, 180 n., 228, 294, 345-346, 358-359, 429, III 36-37, 51, 54, 59-60, 63, 83, 187, 262, 379, 381-382, 416, 444
Bosheuvelsrevier: III 366
Boubo: II 320, 329, 329, 335-336, 338, 363-365, 371-374, 376. Kyk ook Symon
Brackenier, Pieter Jansz.: I 61, 63-66, 158
Bracke-revier: III 67, 218, 295, 413-414, 491-492, 499
Brasil: I 9, 120, 295, II 72, 76
Breda, *de:* II 74-75
Brigoudys (Brigodys): III 360-362, 443; Bryckje: III 342
Brinckman, Caspar: II 203, 308, 316, 440-441, III 38, 49, 63, 110, 117, 173, 219, 244
Brinckmans Compagnie(geselschap): II 359, 449, III 7, 44, 55
Brochborn, ds. Barnardus: II 75-76, 78
Broers, Carel: III 5, 38, 263, 385
Buysman: I 276, 279-281
Bundervoet, Jan: II 366, 429
Bura Mina de Oro: III 294
Bushoff, ds. Harmanus: I 301
Butua: I 380-381, III 291, 294-295

Caap Fals (Vals): I 374, 418, 418 n., II 11, 14, 91, 293; Cabo Falsa: I 162, 165-166, 224
Cabo Anguilles: II 128, 128 n.; Cabo de Aguilles: II 333-334; Caep d'Aguilles: II 42; Caep de Aguilhas: II 208
Cabo Corintas: II 14, 14 n.
Cabo das Vacas: III 306
Cabo de Boa Esperance: I 18, 20-21, 31, 386, II 280
Cabo de Lopo Gonsalvo: II 234, 285
Cabo Negro: II 235, 238, 300
Cabonnars: III 497
Cabo Verde: III 220, 229, 373, 436
Caep, de: I 49, 72, 84, 117, 143, 259, 336, 391, II 15, 37, 86, 112, 126, 270, 288, 305, 430, 430 n., III 29, 173, 178, 380, 441, 451-452; Kaep, de: II 418
Caeplant: III 149
Caepman(s): I 301, 316-321, 330, 333, 336-337, 366, 368-369, 380-381, II 4, 5, 22, 36, 38, 47-48, 55-57, 91-92, 98, 106, 111, 151, 188, 196-197, 231, 292-293, 310, 312, 321, 323, 326-329, 331-332, 334, 343, 351, 402-403, 405, III 7, 10, 35-36, 38-39, 40, 44-49, 55, 69-75, 81, 94-98, 101, 103, 146, 163, 175, 177-178, 185, 188, 189-190, 197, 260, 264, 271-272, 277, 287, 289-290, 314-315, 369, 415-425, 427, 444, 446. Kyk ook Goringhaiquas
Caepse Eylant: II 11

Caepse geberchte: II 119, 231, 368, III 91, 91 n.,; Caepse bergen: II 115
Caepse Schorberglant: III 110. Kyk ook Schorbergen
Caepvogel, de: I 237 n., 240, 243, 251
Calamboelo: II 116-118
Calff, *'t*: I 199, 202
Campius, ds. Joannes: I 291, 294
Campen, Meynsgen: I 294
Canarise Eylanden: I 10
Caron, ds. François: III 249
Carstense, Jan: III 383
Casteel Meerhoff: III 481, 489, 493, 498
Casteel Riebeeck: III 489-490, 492, 499. Kyk ook Riebeecks Casteel
Cattibou: III 485
Cauquas: III 310
Chaihantima: II 291-294, 332, 363, 373, 452, III 164, 208, 386
Chamhuma: III 266
Chancumqua: II 188
Chariguriquas (Charigruqua, Charigrina, Charingurinars): II 184, 187-188, 191-192, 196-198, 200-202, 207, 266, 318, 320, 412, 462, III 11, 24, 189, 248, 266, 271, 274, 285, 311, 423, 440, 496-497, 504-506, 509-510
Chainouquas (Kaynouquas, Chanunquas, Chaynouna): II 187, 189, 194-198, 202-203, 291, 293, 320, 412, 419, 452, III 208, 251-252, 258-259, 262, 264-265, 291, 308-312, 419-426, 445-446
Chinesen: I 30, 32-33, 60, 82
Chobona, den: II 186-189, 196-197, 452
Chobona(s) (Choboqua(s): II 8, 275-276, 290, 311, 322, 360; Coboquas: III 497
Choeringaina (Goeringaina, Goeringayqua): II 188, 196. Kyk ook Watermans
Choro (Chorou, Chora, Coro): III 207-

208, 217, 231, 273, 310, 421, 425, 444-445
Chori-Eyqua (Geyry-Eyqua): III 360-361, 443
Claes: II 323, 328, 330. Kyk ook Namtesy
Claesz., Cornelis: II 169, III 38, 262
Clapmu(t)s, de (Clapmusbergh): II 417, 454, 454 n., III 466-467
Cleyheuvels: III 116
Cleyne Leeuwenbergh: I 417
Cleyn Jan: II 413-414
Cleyne Taeffel: I 32, 32 n.
Cley (Kley), Pieter Paulussen: II 361, 379, 429, 432, III 40-42
Cloeten, Jacob: II 446, III 38, 52, 67, 118, 167, 197, 214, 219, 244, 402
Clooffpas: II 155, 155 n., 230, 245, III 36, 91, 91 n., 108, 427
Clooff tusschen (van) den Leeuwenbergh: I 34, 34 n., 162, II 368
Clooff tusschen (van) den Taeffel- ende Leeuwenbergh: I 111, 162, 162 n., II 54, 149, 149 n., 155
Clooff van de Taeffelbergh: I 30
Cloppenburgh, Hendrick: III 167-169. Kyk ook Van Cloppenburgh
Cochoquas (Kochoquas, Cochona, Kochona): II 184, 186, 188, 197, 202-203, 207, 312, 320, 373, 378-379, 385, 394-395, 399, 401-407, 412, 419, 450-452, III 1, 11, 69, 75, 252, 258, 272, 288, 290, 310-311, 419, 421. Kyk ook Saldanhars
Coenraedt, Willem: III 38
Colledius, ds. Cornelius: III 364
Colombo: II 103, 137
Coninck, Davit: I 19, 20, 27, 38. Kyk ook De Coninck
Coopman, *de:* I 237, 237 n.
Corenhoop (Koornhoop): II 143, 143 n., 148, 150, 169, 324, 441, III 51-52, 56, 59, 122, 427
Cornelis, Mr.: I 69, 69 n., 71
Corneliss., Jacob: III 38
Corneliss. van Langesondt, Pieter: III 5, 38, 40, 215, 263
Cornelisz., Cornelis: III 3 n., 4 n., 19
Cornelisz., Leendert: II 399, 415, III 56, 58, 116-117, 121, 215. Kyk ook Cornelisz. van Zevenhuysen
Cornelisz. van Zevenhuysen, Leendert: II 180, 191, 205, 361, III 57, 110, 114, 123, 174, 214, 255, 401
Cornelisz., Warna(e)r: II 100, 174, 446, III 60
Cornelisz., Wouter: II 349, 378, 449. Kyk ook Mostert
Coromandel: II 128, III 24
Cortado: III 293-294, 306
Cou (Kou), Jan: II 314, 320, 324, 328-329, 335-336, 338, 363-364, 368, 371, 373. Kyk ook Khamy
Crab (Crap), Matthys: II 103-104, 106-107
Crommenboom: II 99, 99 n., III 110, 113-114, 116, 118, 120
Crosia, *de:* II 19. Kyk ook *Arosia*
Cruythoff, Pieter: III 22, 35, 98, 261, 320-325, 347, 446, 478, 481-483, 488
Cumissa: III 306, 443
Cumissoquas: III 443
Cunaeus, Joan: II 251, 251 n., 259, 261-264, 269, 301, 369, 443

Daccha-maeckers: II 312, 312 n., III 271. Kyk ook Hamcumquas

Danckaert (Danckerts), Jan: III 290-292, 294, 305-306, 318-320, 466, 477, 489
Daniëlsz., Jan: I 228-230, 234, 247
Das, Claes: I 340, 340 n., 341, 371-372, 376, III 112, 178, 185, 334, 391
Dassen-eylandt: I 83-84, 123, 126, 175, 180-181, 184, 202, 254, 262, 274-275, 292, 297, 314, 317, 326, 328-329, 361, 365, 385, 392, 403, 413, II 16, 41, 97, 181, 217, 111 7, 32, 37, 304, 309, 317, 441. Kyk ook Ilha Elisabeth
Davagul: III 291, 294-295, 306
David: II 321, 323, 325-326, 328, 334
De Coninck, David: I 2, III 374. Kyk ook Coninck
De Cretser, Cornelis: III 406, 500
De Hase, Martinus: I 94-96
De Jongen: I 248, 248 n.
De Jonge Neuteboom, Dircq Cornelis: III 161. Kyk ook Jongen, en Neuteboom
De la Bee, Louys: III 97. Kyk ook Labé
De la Melleray (Miljerie): I 270, III 234. Kyk ook Lameljery
De la Resse, Hubert: I 284. Kyk ook Laresse.
De Laros: II 116. Kyk ook Laroche
Delbort, Nicolaes: III 454
De Luyne: I 173, 173 n., 270
De Man, Roeloff: I 324, 345, 345 n., II 136, 136 n., 155, 184, 192, 386, 434, III 47, 58, 100, 142, 297, 300, 345-346, 378, 405, 415, 454
Demmer, Gerard: I 129-134
De Soete, Christiaen: III 290, 466, 472, 474-475
Despache, *de:* III 315, 315 n.
De Vlaming, Arnold: III 450-453
De Vries, Jan Hendricxss.: III 407
De Wiltschut, Jan: III 244
Diamant- ende Parelbergh(Peerlbergh): II 454,

460. Kyk ook Paerl-ende Diamantbergen
Dircksz., Gerrit: I 46, 60, 67-69, 71, 112, 128, 152
Dircxz. (Dircksz., Dirckse), Elbert: II 169, 224, 230, 409, 409 n., 410, III 42, 81, 132, 215, 238
Does, Christina: II 224, 231
Does (Dous), Petronella: III 431, 437
Dolphyn, *de:* III 26, 28, 30, 35, 37, 57, 57 n.
Doman: I 375, 376 n., II 267, 267 n., 310, 313-314, 319-326, 332, 334, 339, 351, 360-361, 377, 384-385, 394, 397, 402, 405, 414, III 15-17, 39-40, 44-46, 49-51, 53, 59, 63, 65, 67, 72, 94, 99, 102, 136, 164, 177, 179, 190, 267, 271, 277, 284, 307, 318, 358, 367, 370, 418, 424, 444, 471-472. Kyk ook Anthony
Doornbosjen: III 381. Kyk ook Rondebossjen
Dorhagen, Johannes (Jan): III 290, 292, 294, 305, 321, 407, 466, 470, 472, 475, 478, 492
Douckeman: III 332
Draeck, *de:* I 200-201, II 23, 104, 124, 333, 333 n., III 18, 20
Drommedaris, *de:* I 1, 3, 17, 35, 37, 38, 213
Du Baya: III 306
Ducesse, *La:* II 117, 119
Durivé: III 220
Duynhoop: I 195 n., 240-242, 308, 359, 361, 368, II 128, 141, 143, 179, III 7, 69, 137, 222, 232-233, 357
Duytsen: I 360, 360 n., II 19, 187, 360, 402, III 70, 71, 74, 76, 80, 92, 94, 136-137, 178, 265, 361, 367
Duytsman: III 44, 417

Eersterivier: I 417 n., 419 n.
Egbertsz., Hendricq: II 413, 416
Egbertsz. Tymon: I 291, 328
Egel, *den:* II 69, 72, 76; *Egeltje*, *'t*: II 71
Elbert, Jochem: II 174
Elbertsz., Hendrick: II 100, 174, III 215
Elbertsz., Jochum: I 277, 280, 284, II 396, III 9, 209
Elbrechtsz., Hendrick: II 38
Elisabeth (= - van Riebeeck): III 197
Elisabeth, 't eylandt: I 172. Kyk ook Ilha Elisabeth
Emmenhoven, *de:* III 18-19
Engelandt: I 120, 135, 151, 246, III 182, 373
Engelse: I 65, 72, 99, 105-107, 121, 125, 130, 134-135, 237, 272-273, 382, II 7, 30, 42, 44, 71, 137, 173, 189, 200, III 154, 157, 180, 183, 373, 436
Engelsman: I 135, 138, 360-361, II 20-21, 130, III 31-32
Erasmus, *de:* III 138-139, 141-144, 165-166, 168, 191-192, 385, 385 n., 461
Erman, *La:* II 117, 117 n.
Ernst, Harman: II 169, 174, III 454, 478, 480
Estienne: III 223, 223 n., 227, 234, 337
Euthiopia: II 412
Europianen: I 359, III 259
Eva: I 193, 193 n., II 5, 5 n., 185, 195-197, 310, 313-314, 319, 323, 331-332, 339, 352, 360-361, 374, 377, 387, 394, 401-404, 410, 413-414, 451, III 1, 1 n., 8, 16, 39, 46, 69-82, 86, 92, 94-95, 136-137, 162-164, 177-178, 208, 242, 265-267, 271, 273, 276-278, 283, 285, 287, 311, 316, 367. Kyk ook Krotöa

Eva: II 146, 146 n., 269
Everaerts (Everaert, Everardt), Pieter: III 22, 43, 48, 98, 283, 348, 354, 376, 378, 405-408, 411, 440, 442, 459-460, 500
Eycouqua: III 277
Eyra: III 362

Faesbenger, Hans Pietersz.: II 174, 233
Farnambucquo: I 122, 122 n., Kyk ook Reciffo de -
Formosa: I 33, 113, 117
Francken, Jan: III 9
Francen: I 83, 160, 170, 172-174, 209, 223-224, 269-270, 292, 391, 393, 400, 404, II 18, 28-30, 116, 118-119, 173, III 220, 224, 228, 230, 233, 238-239, 355-356
Fransman: I 159-160, 169, 172-173, 183, 270, 389, 412-413, 415, II 17, III 221
Frisius, Andries: I 135-137, 341, 345, 364, 366, 368-369, III 336, 339, 341, 345
Fronton, ds. Fredericus: I 153
Gabbema, Abraham: II 145, 173-175, 177-179, 192, 283, 390, 432, 458, III 14, 22, 45, 58, 62, 69, 85, 98-99, 102, 142, 157, 300, 345-346, 376, 379, 405, 429, 431, 435, 437, 457
Gamla, de riviere: III 436, 436 n.
Gecroonde Leeuw, de: II 128, III 172-173
Gelton, Pierre: III 220, 225, 227, 233-234
Genuesen: III 259
Georgius (Gregorius) Fredricus: III 305-306, 467, 470
Gerritsz., Frans: II 446, III 38, 402-403
Gevelbergen: II 149, 149 n., 228, 367, 394, 405, III 91
Giers, Elias: II 174, 177, 424, III 22, 100, 108, 110, 162, 176, 254
Gleuge, Ertman: II 58-59, III 60
Gleve, Michiel: I 60 n., II 93
Glijsteen, Jan: I 124

Goa: II 15, III 2
Goeboe: III 266-267, 271, 273
Goede Hoope, 't fort de: I 36, 40, 51, 58, 137, 161
Goede Hoope, *'t jacht de:* I 2, 3, 7, 11, 17-19, 36, 60, 83, 91, 119-121, 213, 392, 403, II 124
Goede Wil, *de:* II 42
Gogosoa: I 86 n., 193 n., II 285, 291, 312, 320, 324-325, 331, 339, 376 n., III 11, 36, 46, 179, 185, 199, 273, 423, 444; Gogosy: III 196. Kyk ook Vetten Capiteyn
Gonnomoa: I 369 n., II 38 n., III 273, 288, 311, 367, 370, 414-415, 422; Ngonnomoa: II 394, 410-413, 418, 452, III 11, 69-70, 79-80, 84-86, 92, 96, 101, 103, 185, 258, 266. Kyk ook Swarten Capiteyn
Gorachouquas (Chorachouquas, Goragouquas, Gorachounas): II 184, 188, 191, 196, 198, 202, 207, 228, 232, 292, 294, 314-316, 320-321, 334, 359, 394-395, 402-405, 410, 420, III 7, 11, 69-70, 76, 78, 80, 94, 98, 103, 136, 185, 207, 216-218, 222, 266, 271, 290, 311, 369, 415, 418-419, 421-422, 424-425, 427, 435, 444, 446. Kyk ook Tabacqdieven
Goringhaiqua (Goringhainas, Choringaiquas, Choeringaina): II 188, 196, III 7, 10, 11, 76, 78, 80, 94, 266, 287, 289, 419. Kyk ook Caepmans
Goringhaycona (Goeringay Coina): I 24 n., II 188, 196.
Gorona (Goroqua): II 186, 197
Goutsblom, *de:* I 237, 239
Gresnich (Gresingh), Harman Ernst: III 448, 454, 478
Groenevelt: II 99-100, 359
Groenlandt: I 204
Groote Bergh-revier: II 192, 196-198, 259, 263, 454, 457, 460, III 103, 480, 490, 493, 501, 514
Groote Schuur: II 147 n., 174 n., 199 n.
Guinea (Gunea): II 159, 190, 238, 301-302, 345, 345 n.,; bocht van: II 285-286

Hackjus, Pieter: II 103, 103 n.
Haerlem: I 150
Haerlem, *de:* I 24, 27, 37, 112, 320, 355, II 166, III 7
Haes, *de:* I 132-133, 135, 241
Hackert, Wilhelm Harmansz.: I 357. Kyk ook Harmansz
Hagens, Hendrik: III 407
Hamcumquas (Hancumquas): II 197, 310, 312, III 208, 265, 271, 290, 310, 312, 419-420. Kyk ook Daccha-maeckers
Hansz., Pieter: III 466-467, 471-472
Harman: III 67, 110, 243-245. Kyk ook Remajenne
Harmans Colonie: II 100-102, 114; Harmans Compagnie(geselschap): II 141, 150-151, 308, 359, 440, 449, III 42, 51
Harmansz. (Harmenss.), Gerrit: I 158, II 94, 108-112, 230 n., 240, III 353
Harmansz. (Harmensen), Willem: I 354, II 73, 106. Kyk ook Hackert
Harp, *de:* 420, 422
Harthoven, Pieter: III 291, 305-306, 466, 470
Hartzingh, Carel: III 33
Hasselt, *de:* II 159, 234, 285-286, 296, 301
Haverbeecq: I 228. Kyk ook Van Haverbeecq
Hector, *de:* II 31
Heer van Goens-Bergh: III 110

Heestkhema: III 278
Hendricksz, Roeloff: I 124, 128, 129
Hendricq de snyder (Hendricq): II 444. Kyk ook Van Surwarden
Hendricxss. Tielman: III 262, 301 n., 427
Henriette Louise, *de:* I 21, 249-250, II 363, 363n.
Herry: I 20 n., 63 n., 64-65, 70-71, 76-77, 81, 88-92, 100-101, 105-106, 115, 117, 119, 156, 161, 163, 165, 167, 185, 193, 215, 301, 309, 316-322, 329, 334, 336-338, 340-341, 343-344, 352, 373-376, 381, 416-421, II 1, 4, 22, 34, 42-43, 45, 47-48, 56, 87, 91, 96, 98, 106, 111, 115, 148-149, 153-154, 169, 185, 188, 190, 195-198, 228, 231, 309, 310-316, 320-323, 328-329, 331, 334-337, 364, 368, 372, 374, 414, III 69, 72, 96-98, 100, 146, 149, 162-164, 177-179, 185, 189-190, 197, 199, 277, 284, 308, 310, 311, 367, 370, 419-424, 444-445
Herpers: I 361-362
Heusaquas (Hosaqua): III 271, 273-274, 329, 331, 415, 419-420, 429
Heussens, ds. Nicolaes: III 197
Hilversum, *de:* II 96-97, III 355-356
Hoff van Zeelant, *'t:* I 129
Holland: II 135, III 198, 226
Hollanders: I 309, 340, II 117, 150, 187, 189, 228-229, III 272, 278, 370, 419
Hollantsen Thuyn: II 199-100, 102
Hollants(e) Rietbeecq: II 458, 458 n., III 7
Hooghsaet, Jan Jansz.: I 19, 27, 31-33
Hosomans: III 11
Hottento: I 63-64, 66, 164, 170-171; 267, 291, 322, 371, 375, III 35, 482;
Hottentot: II 463, III 482 n.; Ottento: I 36
Hottentoos: I 119, 141, 162, 165, 178-179, 184-185, 198, 204-205, 216-217, 220, 236, 240,

245, 258, 263, 280, 287-288, 301, 313, 368-371, 391, 395, 398, 416-417, II 42-46, 60, 87, 98-99, 128, 174, 245, 280, 305, 313, 316, 320, 322, 341, 343, 361, 424, 441, III 34-35, 44, 50-53, 56, 59, 67, 87, 99, 102-103, 111-113, 232-233, 307, 344, 443, 482, 484-485; Hottentos: II 462-463; Ottentoos: I 45, 77
Hottentoos Holland: II 135 n., 367 n., III 86, 89, 275-276
Hottentotshollandberge: I 419 n., II 115 n., 367 n.
Houtbay (Houtbayken, 't): I 64 n., 73 n., 111, 147-149, 151-152, 162, 265, 265 n., 392, II 114, 240, 245, 367, III 91, 250
Hout den Bul: III 116 n., 134, 140, 232, 380
Houtvaley: II 155-156, 228, 245, III 369, 419
Houtunquas: III 310
Hulft, Geraert: I 249, II 104; Hulst: I 247-248
Huybrechts., Matthijs: III 478, 490
Huybrechtsz., Symon: I 344-346, 416
Huijtjens, Willem: I 60, 67-69, 71, 112, 127, 128, 152, 240

Ilha de Cornelia: I 391 n.
Ilha de May: III 197
Ilha Elisabeth: I 83-84, 385-386, 391, 391 n. Kyk ook Dassen-eylandt
Ilha Formosa: I 30, 30 n. Kyk ook Formosa
Ilha Fuogo: II 124, 124 n.
India: I 61, 73, 83, 242, II 412
Infante, de revier de: III 293
In 't Velt, Symon Jansz.: II 204, 436, 446, 449, III 38, 49, 178
Irlant: I 219, 219 n.

Jacobss., Marten: III 215, 318
Jacobs. van Rosendael, Neeltjen: III 402-403
Jacobsz., Hans: III 81
Jacobsz., Hessel: I 223, 263
Jacobsz. (Jacobsen) van Bodegrave, Pieter: II 416-417, III 5, 60
Jamby: II 19, 19 n., 199
Jan: II 310-311. Kyk ook Khuma
Jan Baptist, *de:* I 375, 375 n.
Jansonius, ds. Cornelis: III 103, 106
Jansz., Anderies: I 338
Jansz. Cornelis: I 278, 278 n., 280, 297
Jansz., Eldert: I 234-235
Jansz., Joris: III 214
Jansz. Jurriën: II 180, 218 n., 230 n., 240, 261, 391-393, 410
Jansz., Lourens: III 492, 511-512
Jansz. (Jansen), Otto: III 312, 317 Kyk ook Jansz. van Vreede; Van Vreede en Otto
Jansz. (Jansen), Steven: II 313, 399, 440, 446-447, III 1, 34, 59, 219. Kyk ook Jansz. van Wageningen en Steven
Jansz., Tijmon: I 9
Jansz. van Dalen, Roeloff: II 100, III 42
Jansz. van Hoesem, Christiaen: I 42, II 174, 409, III 9, 35, 176, 454
Jansz. van Leijden, Jan: I 60. Kyk ook Van Leijen
Jansz. van Royen (Rooyen), Cornelis: III 321, 478

Jansz. (Jansen) van Vreede, Otto: II 100, 174, 446, III 38. Kyk ook van Vreede; Vreedens geselschap; Otto
Jansz. van Wageningen, Steven: II 100, 102, 205, 435, III 408, 416, Kijk ook Jansz. (Jansen) en Steven
Jansz. van Witmondt, Jan: III 321. Kyk ook Wit
Japan: I 400, II 412, III 281
Jerasmus: II 63, 63 n.
Jochumsz., Marten: II 356, 361, 413, 416. Kyk ook Vlockaert
Jongen Noteboom, Dircq Corneliss.: II 379, 379 n., III 209. Kyk ook De Jonge en Neuteboom
Jouros (Jouras): III 306, 360
Junius: I 129
Juriaensz., Hendrick: I 234-235, 247
Jutlant (Jutteneylant): II 17, 17 n., 24
Kagh, Theunis: III 290, 292, 305, 305 n., 306, 466-472, 475; Kogh, Theunis: III 476

Kainguqua (Kayguma): II 188, 197-198
Keert de Koe: III 116 n., 127, 132, 154, 207, 218, 232-233, 440, 491
Kemp, Pieter: I 231, 356, 362-364, 366, II 103, 106
Kes, Elbert Cornelis: I 142 n.-143, 169, 412, III 341, 344
Khamy (Chamy): II 335, 363-364, 370-371, 373.
Kyk ook Cou
Khonaiqua: III 11
Khuma: II 325, 343, 378, III 185. Kyk ook Jan
Kleyne (Cleyne)Bergh-revier: III 480, 490, 493, 499, 501, 513
Koukosoa (Coukasoa): III 284-288, 345, 414-415, 418-419, 423, 426-427
Krotöa: III 287. Kyk ook Eva
Kijckuyt: III 116 n., 127, 135, 154, 187, 207, 218, 232-233, 394, Kyk ook Uytkyck

Labé, Louys: III 132. Kyk ook De la Bee

Lacusbay: III 158, 162, 281, 303, 464
Lacus, Hendrick: III 107, 107 n., 189 n., 205, 210, 223, 335
Lambertsz., Claes: III 160, 247
Lameljery (la Milleray): II 28, III 220-221, 234, 236-237. Kyk ook De la Melleray
Laresse (Lairesse), Hubert: I 286. Kyk ook De la Resse
Laroche (Laros). St. Andries: II 28, III 220, 237. Kyk ook De Laros.
Lastman, Cornelisz. Jansz.: II 125
Leenaertsz., ds. Johannes: I 361
Leeuwenbaytjen: III 318-320, 326
Leeuwenbergh: I 19, 40, 50, 117, 148, 161, 161 n., 308, 333, II 36, 81-83, 88, 90, 210, 214; de bil van de:I 32, 32 n.
Leeuwe(n)clooff: II 367, 370, III 91, 91 n., 176, 287
Leeuwenkop: III 396, 400 n.
Leeuwenzantbayken: III 177
Liborn: III 31; Livorno: III 31 n.
Lieffde, *de:* I 9, 360
Liesbeeck, de revier: I 19 n., 47 n., 59 n., II 204, 204 n., 205, 327, 342, 345-347, 359, 421, 444, 453 n., III 1, 54, 114, 116, 118-120, 418
Linschoten: III 306, 361, 443
Lisky, Hans Jacobs: III 9
Loango St. Poulo: II 237, 300, III 361
Loenen, *de:* III 181-185, 189, 195, 212-213, 218, 241, 247, 249
Lojal Marchiant, *de:* III 385
Lubbert: I 177, 295-296, 417
Lupaertsbergh: II 154, 154 n., 190, 310-311, 453, 459, 459 n., III 70; Lupaertsgeberghte: 367, 367 n., III 11, 426; Lupaertsbergen: II 368
Luyten (Luyt), Cornelis: III 61, 117-118, 208

Madagascar: I 173, 218, 222-224, 233, 235, 268-270, 334, II 13-14, 17, 28, 30, 116, 119, III 220, 462
Madagasen-eylandt: II 109, 181; Madagascarseylant: II 24, 24 n., Margasen-eylandt: II 109, 109 n.
Madera: I 9
Maerseveen, *de:* III 364-365, 367-368
Maertens de Wacht van Vreelandt, Jan: II 100; Maertense van Vreelant, Jan: III 114; Maertensz. de Wacht, Jan: III 38, 395. Kyk ook Martenss. en Vreelants Compagnie
Maes, de: II 11
Malabaer: II 30, 30 n.
Malacca, *de:* III 150
Marcus-eylandt: II 94, III 238
Mardyckers: I 32, 32 n.
Maria, *de:* II 159, 234, 237, 239, 244, 300-301, 305, 318, 333, 341
Maria van Bengale: II 330, 344, III 137 n.
Marichal (Mareschal, *Marchale)*, *La:* II 28, 116-118, 122, III 220, 222, 228, 233, 238-239, 242, 336, 386, 448, 460
Mars, *de:* III 460
Martenss. (Martense), Jan: II 446, III 52, 67, 219. Kyk ook Maertens de Wacht van Vreelandt en Vreelants Compagnie
Martensz., Frans: III 478, 490, 492
Martensz., Pieter: I 128, 131, 152

Martinio, Martinus: III 294
Masalipatnam: III 2, 2n
Mascarenha(e)s: I 270, 270 n., II 18-19, 118, III 220
Masius, ds. Marcus: I 262
Mauritius, *de:* I 320, 320 n., II 166, 166 n.
Mauritius: I 174, 223, 242, 334, 414, II 267
Mazarin (Maseryn): I 173, 270
Mayblom, *de:* II 128, 128 n., 130-131
Mayer, Dircq: III 262, 262 n.
Medäos do Ouio: III 294
Meerhoff, Pieter: III 290, 292, 305, 307, 320-322, 325, 345, 348, 351, 362, 406, 466, 470, 472, 504; Meester Pieter: III 469, 476, 480. Kyk ook Van Meerhoff
Meese, *de:* II 277-278
Moen, Joost Pieterss.:III 41-42
Mogar: III 294
Monomatapa: III 294, 311: Monomotapa: I 380 n., III 8, 272, 290-291, 294-296, 306, 360-361, 409, 464, 497; Monopatapa: III 12; Monopotapa: I 380-381
Monomotapaärs: III 290; Monomotaper III 11; Monopotapars: III 322. Kyk ook Chobonas
Moor (Moren): II 19
Morgan, Thomas: III 26, 28, 30, 57
Mosambicque: I 67, 142, II 13-15, III 11, 409
Mossata: III 306, 360
Mosselbank: III 492, 500, 514
Mosselbay: I 268
Mostert (Mostaert), Wouter Cornelisz.: II 174, 194, 318, 341, 348-350, 357, 378, III 34 127, 127, 151, 174, 197, 214, 399. Kyk ook Cornelisz., Wouter
Mulder, Pieter Theunisz.: II 174
Muller, Thomas Christoffel: II 240, III 375, 377, 399
Muller, Willem: I 168, 179, 341-342, 352, 416, 421

Muscaetboom, *de:* III 249
Mus, ds. Petrus: I 291-292, 294
Muskytjen, *'t:* III 318-320, 329, 346, 396
Muyden, *de:* I 285, 302, II 23

Nachtegael, *de:* III 432-434, 436
Nachtglas, *'t:* I 355, 364, 367, II 7, 9, 16, 29, 31, 51, 53, 57, 119, 137
Naerden, *de:* III 30, 31, 35
Nagelboom, *de:* III 241
Namaquas: II 197, III 8, 11, 24, 311, 318-319, 322, 341, 345-348, 351, 360-362, 406, 408-409, 424, 440-443, 475, 479-485, 492-497, 504-508, 510; Namanas: II 188, 188 n., 197, III 8, 11, 285-286
Namtesy: II 328, 334. Kyk ook Claes
Nederlanders: I 32, 136, 175, 194, 212, 236, 236 n., 258, 269, 317, 320-321, 335, II 38, 120, 174, 294, III 264, 393
Neginapatnam: III 2, 2 n.
Neuteboom: III 3, 6, 25. Kyk ook De Jonge Neuteboom; Jongen Noteboom
Nieuhof, Johan: I 199 n.
Nieunederland: I 33
Nuweland: II 42 n., 54 n.
Nijpoort, Anthonij: I 271

Oedasoa: II 387, 394, 401-402, 406, 410-411, 413, 417, 450-452, III 11, 39, 69-87, 89, 92-97, 101, 103, 136-137, 146, 162-164, 177-178, 252, 258, 266, 271, 273-282-289, 311, 315, 316, 327-328, 342, 345-348, 358, 360, 370, 414-428, 443-445, 478, 486, 492, 496-498
Oengayqua: II 188
Oliphant, *de:* I 3, 35-37, II 34
Oliphantshoeck: III 149, 149n., 154, 158, 163, 464
Oliphantsrivier (Elephants-): III 24 n., 243, 440, 442, 472-473, 475, 482-483, 489, 493-497, 503-504, 506, 509-512
Olijfftack, *de:* II 70-71
Omaquas: III 310
Oost Indias Marchiant, *de:* I 271
Orangie, *de:* II 112, III 83, 88-89
Orangie, *de:* II 112, III 83, 88-89
Osaoa: II 312, 324-325, 331
Osinghkimma (Osinghkamma): II 325, 328-330, 332, 339, 378, 444, III 273, 423, 444. Kyk ook Schacher
Otegno, Pieter: II 195-197, 310-312, 324, 325, 377-378, 405, III 185
Otto: III 44, 51, 60, 72, 269. Kyk ook Jansz.; Jansz. van Vreede; Van Vreede en Vreedens geselschap
Oudt St. Helena: II 235, III 212-213, 242
Overgeberghte: II 368. Kyk ook Africa
Overhage(n), Ryck: II 240, 265-267, 269, 281, 283, 290, 298-299, 308, 352, 390, 425-426, 448, III 43, 97

Parel, *de:* III 394-395, 398
Paerl (Peerl)-ende Diamantbergen: II 463, III 467. Kyk ook Diamant- ende Parelbergh
Pas, *de:* II 114

Peguyn, *de:* I 353, 356, II 9, 31, 36, 41, 85, 217, 230, 236, 279, 305, 339, 346, 371-372, 433, III 238
Peguyn, Jan: III 396
Pelius, ds. Henricus: III 373, 373 n., 375
Perkit (*Parkit*, *Perkyt*), *de:* III 250-251, 254, 260-261, 280-281, 309, 317, 345, 355, 373-374, 464-465
Persia: I 142-144, III 462
Pieterss., Jacob: III 195, 390, 402
Pietersz. (Pieterse), Willem: III 161-162, II 375
Pópó: II 285-287
Portugal: I 13, 29, 359, II 13
Portugesen: I 243, 387, II 13-15, 137, 173, 260, III 2, 31, 36, 140, 213, 272, 294, 361, 409, 497-498
Potter, Pieter: II 174, 176, 260, 260 n., 460, III 18, 107, 131, 148, 154, 302
Pottersbay: II 260 n., III 162, 162 n., 303, 464
Princes Royael, *de:* II 68, III 396
Prins Robbert: I 13, 29
Prins te Paert, *de:* I 318, 323
Prins Willem, *de:* II 323, III 372
Pritsel, Jacob: III 291, 295, 466, 468, 472
Provintie, *de:* II 155-157, 160
Pruysser: III 220, 223, 225-226

Qualbergen, Cornelis: II 270, 270 n., 273, 275
Quena: I 115, 115 n., II 186. Kyk ook Saldanhars

Raderotjes, Pieter: III 292
Raine, Louys: I 174, 209
Raine, Nicola: I 174
Ras, Hans: III 243
Reciffo de Fernambuco: I 249, 359
Reiger, die fort die: III 256 n.
Remajenne, Harman: III 100, 174, 311-312, 361, 437, 440-441, 446, III 34, 38, 62, 118, 188, 190, 215, 219, 224-246, 248
Rensckens, Dirck: III 9
Reus: I 102, 102 n.
Reijger, *de:* I 2, 3, 7, 11, 17-19, 36-37, 213

Reijniersz., Carol: I 21
Reyniersz., Jacob: I 156, 159-160, 171, 177, 181, 187, 191, 412, 415
Reyniersz., Jan: II 142, 177, 184, 203, 291, 310, 311, 316, 349, 398, 415, 436, 446, 449, 453, III 34, 38, 42-43, 48, 50-51, 55, 60, 82, 113-115, 177, 193-194
Richart, Louwys: III 160
Riebeeck (Riebeecq): I 25-26, 30, 35, 41, 45, 56-58, 141, 150, 227, 328-329, 345, 351, 364, 368, II 251-359, III 189, 256, 300, 321, 336-337, 345, 356, 376, 379-380, 384, 389, 415, 444, 449, 451-452; Riebeecqs huysvrouw: I 40, 374, II 137, III 384. Kyk ook Van Riebeeck
Riebeecks-Casteel: III 479-480, 492, 501, 514. Kyk ook Casteel Riebeeck
Rietbaey: III 158
Rietvelt, Jan (Johannes): III 34, 38. Rietveldt van Brederode, Johannes: II 446
Rin(c)kes, Sybrand: I 330, 357, II 73, 106
Rio de Plate: II 190
Rio des Reys: I 233, 233 n., 269
Rio Dolce: II 334
Robbejacht, 't: I 342, 345, 353-354, 356, 364, II 24, 31, 41, 50, 60, 75, 76 n., 82, 85, 92, 103, 107, 147, 180, 198, 217, 239, 245, 300, 302
Robbeljaert, Marcus: I 209, 247, 247 n., 248, 267
Robben-eylant: I 45-46, 56-57, 90, 121, 130, 140, 155, 206, 208-209, 211, 218, 264, 312, 312, 314, 328-329, 345, 353-354, 373, 373 n., II 1, 20-21, 74, 84, 88, 113, 135, 135, 145-146, 151-152, 162, 167-168, 173, 180, 182, 217-218 237, 241, 244, 250, 264-265, 269, 274, 281, 283, 297, 307, 335-336, 339-340, 390, 425-426, 434, 448, III 25, 30, 37, 43, 90, 124, 134-135, 253, 260, 304, 309, 313, 317, 396, 405, 420, 457
Robertson (Robberson), Mr. Wiljam (Guiljaeme): II 432, III 42, 165, 169-171, 215
Rodolphus, Anna: III 172, 174
Roggebaytjen: III 67, 67 n.
Roman, Pieter: III 466, 468, 471-472, 474-476, 502
Rondebossjen (ronde bosjen): I 416, II 38-39, 41, 59, 73, 455; ronde doornbosjen: II 73, 76-77, 79, 81-82, 92, 95-96, 99. Kyk ook Doornbosjen
Roode-meer(meyr): I 270, II 18-19
Roode Vos, *de:* I 142-143, 149, 156, 161, 168, 172, 177, 183, 196, 198, 202, 221-222, 248, 252, 256, 260, 265-266, 297, 412
Roons geselschap: III 55. Kyk ook Van Roon
Rosendael, Jacob: II 446, III 38, 72, 177, 219, 244. Kyk ook Van Rosendael
Rotterdam, *de:* II 170, 170 n.
Sacharias, Jan: II 330, 336, 344, III 137, 201, 263, 317, 396, 441
Sadel-bergh: II 460
Saldanha: I 60, 77, 75; Saldania: I 24, 27, 79
Saldanhabay: II 41, 71, 76, 85, 181, 392, III 32, 107, 149, 154, 157, 178, 189, 280, 300-304, 431, 436, 464; Saldeynebay: III 432; Sardeynybay: III 432. Kyk ook Bay van Saldanha
Saldanhaman (Saldanjaman): I 81-82, 101, 109, 316-317
Saldanhars: I 85, 89-109, 111-118, 159, 165, 167, 177, 181, 192-193, 205, 283, 300, 307, 310, 316-318, 321, 369, 380, 399, 413, II 56, 106, 172, 175, 184-186 n., 206, 259, 320, 455, 462, III: 11, 48, 75, 90-92, 162, 264, 288, 290, 373, 414-421, 425-429, 435, 444-446, 493; Saldaniërs: I 70, 71, 76, 82, 85-91, 94-96. Kyk ook Cochoquas
Saldanhars Robben-eylandt: I 183, 183 n., 405, 405 n.

Salmander, *de:* I 29, 151, 361
Salmandersbay: III 303, 464
Samot: III 306
Samot-Cumissa: III 360
Santbay (Sant-baytjen): I 56, 311, II 180, 284, 434, III 19, 25
Sarcerius, Dirk: II 32-34, 52-53
Sas, ds.: II 26, 26 n.
Schacher: II 310-315, 320-325, 328-332, 339, 378. Kyk ook Osinghkimma
Schapejachtje, *'t:* II 267, 336, 354-355, 393, 395, 434, III 107, 131, 180, 186, 193, 256, 260
Schapeneylandt: II 51, 181, 392, III 159
Schelvis, *de:* II 251, 266-267
Schatman, Coenraet: III 466, 472, 502
Schorbergen: III 110; schorre clipbergen: 112
Serliones (Serralionas, Sarleones): I 35, 132, II 84, 421, III 389
Sibelius, ds. Petrus: III 458
Siginman: II 320-321, 324, 413, III 111-112. Kyk ook Trosoa
St. Augustyn: III 220
St. Brandan: III 450, 450 n.
St. Helena: I 60, 83, 220-221, 231-232, 289, 302, 325, 342, II 31, 52-53, 235-236, III 131, 154, 157, 180, 182-183, 212. Kyk ook Oudt St. Helena
St. Helena Nova (Novo): II 13, 159, 159 n., 235, III 212-214, 218

St. Joris, *de:* II 16-17, 28, 117
St. Lucia: I 269-270, II 30, III 294
St. Maria: I 269, II 17-19, 116-117
St. Vincent: I 35, II 67, 237, 279, III 374, 391
Slippert, ds. III 458
Slot van Honingen, *'t:* III 96, 98-99
Soaquas (Sonqua, Souqua): I 115, 115 n. 204, 300-301, 308, 335, II 54, 56, 188, 291, 462, III 24, 289, 312, 314, 318, 322, 342, 360, 416, 419-420, 471, 475-476, 479-483, 486, 495-498, 504, 507. Kyk ook Bergh-Hottentoos en Berghvolck
Soenwater, Jan Pietersz.: I 94-95, 102-103, 152, 240-241, 247
Soete-Revier: I 47, 47 n., 52, 97, 369, II 10, 310
Soffala (Zoffala, Coffala): I 380, II 14, III 272, 361
Soury: III 311
Sousoa (Soesoa): III 264, 266-267, 271, 273-279, 289, 308, 310, 330, 355, 392, 424
Soute-Revier: I 27-28, 32, 47, 59, 65-66, 70, 95, 105, 117, 122, 157, 195, 199, 289, II 10, 141, 304, 327, 347, III 7, 116, 127, 222, 354, 478, 500, 514
Soutpan, de: I 70, 111
Speelman, Claes: II 220, 229, 232, 247-249, 256
Spilbergen, Joris: I 362
Spiljardus, ds. Josias: I 362, 362 n.
Spirito Sancto: III 11, 11 n., 12, 291, 294-295
Stanjan, Eduart: II 7, 7 n., 8
Steenbergen: II 155, 155 n., 230-231, 245, III 36, 86, 435
Sterthemius (Sterthenius), Pieter: I 296, 299, 301, 303, III 189-192, 257, 332
Steven: II 416, III 44, 60, 115, 244. Kyk ook Jansz. (Jasnen) en Jansz. van Wageningen
Stevens Colonie: II 100, 102-103, 110; Stevens Compagnie: II 140, 291, 449; Stevens geselschap: III 51, 449
Straet Sunda: I 29, II 132
Strantlopers: I 24 n., 27, 33, 35, 43, 70, 119, 163, 193, 287, 287 n., 395-396, 419
Sundasstrate: I 135; Sundas-enghte: II 32
Surats Fergat (*Vergat*), *het:* III 23, 25, 462
Suratte: I 142, III 24
Suyckerbroot, het: II 114; Zuyckerbroot, 't: II 115
Swarte Bul, *de:* I 260, 262
Swarten Capiteyn: I 369, 380, II 38, 185, 198, 266, 411, 418, 462, III 96, 185, 367. Kyk ook Gonnomoa
Swarte Vos, *de:* I 120, 122, 140, 142-144, II 72
Symon: II 329, 335-336, 338, 363, 371, 373, 376. Kyk ook Boubo
Symonsz., Jan: I 271, 275-276, 277 n., 279-280, 283, 297, 412, II 209, 242, 388 (Illustrasie 9), III 38

Tabacqdieven: II 196, 198, 202, 207, 228, 314, 321, 418-420, 423, 435, 440, 455-457, III 7, 11, 69, 71, 75, 207, 217, 217 n., 222, 266, 310, 418-420, 444. Kyk ook Gorachouquas
Taback-Te(e)ckemans: III 466, 466 n.
Taeffelbay: I 19, 32, 65, 126, 147, 199, 385-386, 388, II 10, 36, 120, 270, 283, III 179, 337, 366

Taeffelbergh: I 18, 32, 41, 50, 58-59, 63, 73, 79-80, 95, 108, 111, 124, 141, 150, 170, 351-353, 355, 388, II 36, 46, 65, 99, 120, 420, III 479, 490
Taeffelvaleij: I 32, 82, 118, 149, 206, 208, 333, 352, II 53, 77, 81, 89, 120, 140, 149, III 315, 335, 379, 381
Tanneke: I 408, 408 n.
Teeling, Eeuwout: III 202
Teelingsbay: III 464, 464 n.
Tentrevierken: III 36
Terre di Natal: II 42
Texel: I 1, 2, 3
Theunisz., Jacob: II 204, 450
Tielman: III 301. Kyk ook Hendricxss
Tojouan: I 82, II 335
Tolanhaer: II 17, 17 n., 19, 30, 117-119
Toncquin: I 82, 82 n.
Tritstano da Cunha(f): I 366-367, II 7; Tristao da Cunha: I 364
Trosöa: III 111-112
Tullekens, François: III 459-460
Tulp, *de:* I 219, 220, 231, 231 n., 233, 235, 268, 271, 285, 289, 302, 325, 328, 330, 334, II 17, 17 n., 19, 53, 116-117, 301
Turck: I 8, 10
Turver, Symon Pietersz.: I 2, 15, 32, 44, 57, 83, 385, 385 n.
Tygersbergh (Tygersgeberghte): II 178, 178 n., III 466, 478, 492, 499-500, 500 n., 514
Tymonsz., Hendrick: I 157 n., II 106, 113

U*lisses*, *de:* II 269
Uytkijck, den: III 126. Kyk ook Kijckuyt.
Uytwijck, den: III 283, 283 n., 398, 414

Van Akendam, ds. Godefridus: III 389-390
Van Almonde: III 27-29, 283
Van Asse, Jan: III 321; Van Asschen, Johannes: III 478
Van Bemmel, Jan: II 367-368
Van Campen, Gysbert: III 21, 58, 61, 63, 189, 205

Van Clinckenburgh, Pieter: III 215
Van Cloppenburgh, Hendrick: III 167-168, 191. Kyk ook Cloppenburgh
Van de Paver(t), Adriaen: I 311-312, 330, II 109
Van den Bogaerde, Jaspar: II 26-27, 29, 32. Kyk ook Bogaert
Van den Helm, Pieter: I 34, 64, 68, 73, 86-87, 89, 106, II 145 n.
Van den Swaerden, ds. Johannes: III 372, 374
Van der Laeck, Joost: I 56, 112 n.
Van der Laen, Joan: III 450-452
Van der Marckt: III 21
Van der Stael, Pieter: II 26 n., 131, 277, 277 n., 330, 344, III 249, 344
Van der Stel: 174, 174 n., 269
Van Duyn, Pieter: I 251
Van Goens, Rijckloff: I 302, 304-306, II 10, 96, 112-116, 119-120, 123, 139, 145, 167, 171, 185, 192, 294, 313, 333, 369, 426, 442, 447, III 9, 237
Van Ham, Gerrit: III 374, 367 n.
Van Harwarden, Jan: I 162, 166-167, 241, 245, 324, 345, II 122, 171, 192, 224, 259, 266, 334, 369, 388, 390, 403, 405-408, 411, 413, 417-418, 421, 459, 464, III 20-21, 73, 197, 426
Van Haverbeecq, Gysbert Jansz.: I 227. Kyk ook Haverbeecq
Van Holckenburgh, ds. Gerardus: III 237. Kyk ook Olckenburgh
Van Kempen, Jan: I 346
Van Kerckhoven, Christiaen: III 321, 478
Van Leyen, Jan: I 66-67, 69, 71, 128. Kyk ook Jansz. van Leyden en Verdonck
Van Meerhoff, Pieter: III 319-320, 326-327, 342, 362, 478, 482-486, 490-492, 499. Kyk ook Meerhoff
Van Opdorp, Elisabeth: I 171
Van Opdorp, Sebastiana: I 251
Van Passel, Jan: II 100
Van Riebeeck: I 33 n., 46 n., 58, 58 n., 60, 63, 75 n., 82 n., 99 n., 133 n., 143 n., 149, 168, 181 n., 194 n., 214 n., 302 n., 328 n., 397, II 1 n., 12 n., 21 n., 26 n., 50 n., 76 n., 104 n., 115 n., 123 n., 139 n., 214 n., 220 n., 246 n., 310, 332, 336, n. 434 n., 445 n., 447 n., 450 n., III 28 n., 86 n., 95 n., 261, 302 n., 379 n., 404 n., 464 n.; Van Riebeeckx vrouw: I 161. Kyk ook Riebeeck
Van Riebeeck, Abraham: I 161 n.
Van Riebeeck, Jan: I 171, 324, 358, 387, II 214, 244, 285, 387, 435, III 6, 13, 66, 108, 123, 135, 231, 241, 253, 269-270, 285, 296, 302, 314, 325, 352-353, 394, 411, 417, 435, 460: Van Riebeeck, Jan Anthonisz.: I 1; Van Riebeeck, Joan: I 312
Van Riebeeck, Maria: II 137 n., 275 n.
Van Roon, Philips: III 38, 40, 49, 173, 173 n. Kyk ook Roon
Van Rosendael, Jacob Cornelisz.: II 100, 312, III 34, 402. Kyk ook Rosendael
Van Surwarden (Surwurde, Zurwerden), Hendrick, Hendricksz.: II 169, 273, 276, 348, 409, 444 n., 449, III 30, 215, 238, 386. Kyk ook Hendricq de snyder
Van Teylingen, Jan: I 20-21, 23
Van Twist, Isaacq: III 30, 32
Van Vreede, Otto: II 440, 449. Kyk ook Vreedens geselschap, Jansz. van Vreede, en Otto
Verburgh, Fredrick: I 29, 34, 64, 68, 73, 86-87, 89, 120, 147, 151, 169, 172, 196, 198, 207, 211, 215-216, 220, 232, 268-269, 289, 294, 324, 328, 334-335, 385 n., 392, 392, n. 395-396, 399, 403, 412-413, II 116-118
Verdonck, Jan: I 67-68, 128. Kyk ook Van Leijen

Vergulde Dolphijn, *de:* II 199, 204,
Veron, Symon: III 220, 225, 227, 233-234, 236, 238-239
Verse-Revier: I 19, 19 n., 25, 25 n., 48, 52, II 453, 453 n., III 113, 262
Vetteman, Mr. Jan: II 212
Vetten Capiteyn: II 55 n., 320, 325, III 11; dicken Capiteyn: II 285, 312, 324, III 36, 179. Kyk ook Gogosoa
Vigiti Magna: III 360, 443
Vinderus, ds. Wilhelmus: II 62
Vasagie (Visagie), Pieter: II 204, 375, 416, 446, III 219, 261
Vasagies Compagnie (geselschap): II 291, 292, 359, 375, 449, III 40, 40, 44, 49, 54-55, 103
Visman(s): I 81, 81 n., 82, 101, 101 n., 109, 115, 204, 300, 300 n., III, 111 178. Kyk ook Soaqua en Watermans
Visser, Jan Coenraet: III 261
Vliegebay: II 238
Vlielandt, *de:* I 246
Vlock(a)ert, Marten Jochumsz.: II 413-414, 416, 445, III 5
Vogelaer, Harmen: 62-63
Vogelesangh, *de:* II 88, 88 n.
Vollenhoven, *de:* III 280
Vos, *de:* I 126, 130, 133
Vranckrijck: I 172-173, 414, II 17, 61, III 354, 356
Vreede, *de:* I 185, 187, 190-191

Vreedens geselschap: II 449, III 115. Kyk ook Van Vreede; Jansz. van Vreede en Otto
Vreelandt Compagnie (geselschap): II 449, III 6. Kyk ook Maertens de Wacht van Vreelandt en Martenss.
Vreem, Dirck: II 379, 429, 432, III 40-42; Vreem van der Meere, Dirck Adriaensz.: III 40
Vries, Hendrick: I 264
Vuyrbergh, de: II 282-283, 433, 450, III 6

Wagenaer, Zacharias: III 452-453, 456-457, 460
Walrandt, ds. Cornelius: III 197, 201
Wallius, ds. Henricus: III 458
Walvis, *de:* I 1, 3, 35-36, 129
Walvis, de clip: II 21, 21 n., 152, III 173
Wa(e)nder, Barent: III 321, 478, 481
Wapen van Holland, *'t:* III 374, 451 n.
Wassende Maen, *de:* III 391
Waterman(s): I 81, 81 n., 82, 101, 163, 193, II 10, 108, 111, 146-147, 175, 178, 185, 271; Waterlieden: I 90. Kyk ook Strantlopers
Waterplaets: III 158
Weckerlyn, Pelagius: III 291, 321, 407, 466, 472, 478, 492
West, Nathaniël: III 344
Westerwolt, E. Volquerius: II 132-134
West-Indische Compagnie: III 220, 229, 436
West-Vrieslandt, *de:* I 132, 364, II 392-393, 400, 412-314, III 432
Weyers, Hester: II 318, 341
Wilcom, *de:* II 136, 139
Wilken, Juriaen: I 157-158
Wintbergh: III 65, 65 n., 67, 69, 108, 122
Wintervogel, Jan: I 295, 300
Wit, Jan Jansz.: III 478, 480, 492
Woutersz., Jan: I 196, 198, 223, 254, 256, 258, 274, 283, 293, 297, 314, 365, II 7-9, 16, 24, 31, 39, 40, 50, 85, 92, 112, 146, 152, 162, 218, 265, 266-267, 269, 299
Wrede, George Fredricus: III 290, 292. Kyk ook Gregorius Fredricus
Wijlant, Willem Barentsz.: I 40 n., 113, 153 n., 246 n., 310 n. Kyk ook Barentsz

Zamodo: III 462, 462 n.
Zantzee, de: III 162
Zeeleeuw, *de:* II 355, 371-372, 433, III 131, 238
Zieuwertsz., Roeloff: II 191
Zuylen, *de:* III 28, 56, 60
Zuytlandt: II 104, 104 n., 124, 126, 333, III 18

Register op woorde en uitdrukkinge behandel in die voetnote (Kyk Deel I, bls. XXXIX oor die spelling van die *Daghregister)*

ABBERDAEN: III 281
ABONDONNABLE: III 104
ABSOLUTIE: III 47
ABSOLVEEREN: III 258
ABUSEREN: I 230, III 63, 481
ACCES: I 243, 269
ACCIDENTEN: II 49, III 197
ACCOMMODABEL (Kyk ADCOM-): III 435
ACCOM(M)ODATIE: I 288, III 415
ACCOMMODEREN: I 32, 43, 168
ACCORDE: III 277
ACCRESSEREN: II 53
ACHT nemen: III 158
ACHTEN (ww.): I 84
ACHTEN (muntstukke): II 18, IIII 315 ens.
ACHTER hant: III 387
ACHTERBLIJVEN: I 213
ACHTERDEEL: I 125, 345
ACHTERDENCKEN: II 308
ten ACHTEREN: II 413, III 6, 416
ACHTERHEDEN: III 15
ACHTERHEEN: I 162
ACHTERHEER: III 50
ACHTERLIJCK: I 91
ACHTEROM haelen: I 100, III 198
ACHTERSTAL: II 172, III 151
pennen ACHTERUIJTSCHIETEN: II 61
ACHTERUYTSEYLEN: II 158
ACHTERVOLCHEN (ww.): I 121, II 47, III 16
ACHTERVOLGEN (voors.): I 242, 284, 297, 302 ens.
ACHTERVOLGENDE (volgens): I 215, 324 ens.
ACHTERVOLGENS (volgens): II 63
ADCOMMODABEL (Kyk ACCOM-): III 271
AD(D)Y: I 1, 396 ens.
ADMIRAEL: III 20
ADSISTANTEN: III 402
ADSISTENT: III 205
ADVANCE: III 422
a l'ADVENANT: I 378, II 159, III 130 ens.
ADVENUEN (ADVENUS): I 65, II 15, III 78
ADVERTENTIE: II 112
ADVERTEREN: I 39, 71
ADVOY: II 403
ADVOYEEREN: II 44
AELDOORN: II 72
AEN (= mee, byw.): I 317
AEN (naasaan): II 223, (tot aan) I 279
AEN boort: I 29

AEN d'ander sijde: I 215. Vgl. d'*oversyde*, I 116
AEN ons versoecken: I 313
ons AEN sijn: I 381
luttel AEN bevinden: II 349
AENBEGINNE: I 232
AENBRANDEN: I 377
AENBRANDINGH: I 70
AENCOELEN: I 3
AENCOMELIJCK: II 181
AENCOMEN (landen): I 405
AENCOMEN (?): I 118
AENDOEN: I 313, 408, II 362
AENDURVEN: I 90
AENFOCKEN: I 117
AENGANGH: III 232
AENGEHOUDE: I 292
AENGELEYT (gerig op): II 200, 245
AENGELEYT (oorlê): II 79, III 95
AENGENAEM: III 77
AENGENAEMHEYT: III 78
AENGESET: I 285
AENGESOCHT: I 165
AENGETOGEN: I 64
AENGROEYEN: I 89
AENHALEN: III 106
AENHANGEN: I 405
AENHOUDEN: I 195
AENJAGEN: I 91
AENNEMEN: I 192, 201
AENNEMENDE (toenemende): III 302
AENPRESENTEEREN: II 409
(iemand iets) AENSCHRIJVEN: I 160, 267
AENSCHRIJVENS: I 219
AENSETTEN: III 109, 353

ten AENSIEN: II 46, 65, ens.
AENSLAEN: I 252
AENSLAGH: I 391
AENSPREEKEN: III 397
AENSTAENDE (welgevallig): I 395, II 203
tegen 't AENSTAENDE: II 138
AENSTELLEN (gedra): II 457, III 261, 401
AENSTELLEN (van wyn): III 10
AENSTOOT: I 404
AENVAREN: I 405
AENVOEDEN: I 320
AENWESEN: III 211
AERTAECKERS: III 124
AERTJESSOOKEN, AERTJESSOCKEN (kyk ARTIESSOCKEN): I 255, 355
AES, II 258, III 456
AFF ende toe: III 207
AFF en aen: II 235
AFF (van): I 110, 237, II 14, 151, (veraf), II 36
AFFARBEIJDEN: I 391
AFFBACKEN: I 225
AFFBLASEN: I 30
AFFBREECKEN: II 60
AFFDEYSEN: III 329
AFFDIEPEN: I 73
AFFDRIJVEN: III 151, 489
AFFECTIEN: II 98
AFFGAEN: I 2
AFFGEHANDELT: I 374
AFFGEHOUDEN (afgekap): I 197
AFFGEHOUWEN (agtergehou): III 361
AFFGEKNEPEN: I 128
AFFGESLAGEN: II 291
AFFICTIE: II 398
AFFLADEN: I 70, 86
AFFGELEYT: III 378
AFFGELOOPEN: III 468
AFFGESET: III 387
AFFGESIEN: I 52, II 336
AFFHAELEN: I 188
AFFHASPELEN *(uitstaan)*: I 43
AFFHASPELEN: II 321
AFFLENSEN: II 21, 137
AFFLOPEN: (van stapel loop): I 342
AFFLOPEN: (oormeester): I 128, II 112
AFFLIJVIGHEIJT: I 2, III 292, 416
AFFRONT: II 15
AFFRONTEREN: I 216, 226
AFFRIJEN: I 42
AFSCHEYT: III 184, 206
AFFSCHRICKIGH: II 176
AFFSETSEL (nakomelinge): II 290

AFFSETSELS (gewortelde stokkies): II 358
AFFSEYNEN: I 18
AFFSIEN (uitsoek): II 157, III 357
AFFSIEN (klaarspeel): II 126
AFSIEN (waag, aanpak): II 227
AFFSLAEN: III 26
AFFSOETINGH: II 267
AFFSPINNEN: II 323
AFFSTAEN: I 47, 49, 406
AFFSTAENDE is (= afstand doen van): II 213
AFFSTEECKEN: II 83, 174, III 76
AFFUIJTEN: I 265
AFFVAERDIGEN: III 124
AL (heeltemal): I 13, 45, 70, 162
AL (algar): I 408
AL (telw.): I 406
AL (indien al, selfs al): III 239
AL sooveel: II 222
AL eens: I 136
AL gaer: I 125
AL schoon: I 115
AL te garen: II 75
AL waer 't: I 413
AL wat: I 52
ALLE dagen meest: I 308
ALDERBONDICHSTEN: III 414
ALLEEN noch maer: III 17
ALLEENLIJCK eenighsints: I 65
ALLEGEEREN: II 115
ALLENSKENS: I 34
ALLEN 'tselve: I 376
ALLERM: I 70
ALLIEREN: III 264
ALS (alles): II 442
ALS (as ook): III 207, (behalwe) I 59, 77, II 12, III 114, 115, ens. (soas) I 188, 258, II 14, ens., (sowel as) I 41, II 423, III 9, 166, (toe?) III 502, 504
ALS anders: I 406
ALS eenlijck: I 302
ALSE: I 34
ALS gelieffden: I 258
ALSOO (omdat): II 36
ALSOO (sodat): I 41, 365, 390, II 218
ALTEMET(s): I 127, 328, II 196, III 74, 133, ens.
ALTERATIE: I 70, 170
ALTOOS (in elk geval, ten minste): I 11, 40, 62, II 192, III 273, ens., ens.
ALTOOS (versterking van negatief): I 300, III 464, ens.
ALTIJT (= ten minste): I 221
ALTIJTS: I 216
AMENDE: I 324
AMPEL: I 233

AMPHIOEN: III 265
AMSTERDAMMER Kermis (22 Sept.): I 60
ANDER (tweede): II 226, III 19
d'ANDER(E) weeck(e): I 40, 334, II 89, III 297
den ANDEREN (mekaar): I 91, 139, et passim, III 44, 203, 497
aen den ANDEREN (aanmekaar, agtereen): III 166
ANDIVI, ANDIVIJ: I 55, 110
ANGELIER: I 246
ANIMATIE: II 240
ANNEXE: I 37
APENSPEL: I 182
APOSTEMATIE: I 189
APOSTIL: II 485
APPAISEEREN: III 248
APPARENT: I 25
APPARENTIE: I 47, 408, II 395, III 167, 342
APPLICEREN: I 234
ARACQ: I 33
ARBEYDEN: III 488
ARCH dencken: II 178
ARENT: II 76
ARMADE: III 98
ARMOEDE: I 235
ARRIVE: I 61
ARTIESSOCKEN. Kyk AERTJES-: II 72
ATTENTE(E)REN: I 138, 217, III 95, 346
ATTESTANTEN: I 65
ATTESTATIEN: II 68
ATTRAPPEEREN: I 403, II 48
AUGMENTEREN: II 45
AUTENT(E)YCQ: I 133, II 272
AUTHEUR: I 234
AVAGAERS: III 41
AVANCEEREN: III 331
d'AVISO: II 396
t'AVONDT off morgen: I 140, II 145 (een uijr in den) AVONT: I 137, 241, II 23
AVONTUYR: II 39
AVONTUYRERS: III 10
AYUIJN: I 54

BAA - Kyk BAE -
BACQ: I 71, 184, 356
BACK (?): III 156
BAER (BARE): I 205, II 53
BAERDEN: I 204
BAETSUCHTSHALVEN: II 200
BAFFENDE: I 396
BAGGE: III 349
BAK (Kyk BAC = -)
BALGH: III 475
BALIJS: I 57

BANCKETT: I 95
BANDIJT: II 131, 133, II 188
BANGH: III 179
BARBAROT: II 49
BARBERY: III 339
BARBIER: I 36, 125
BARESEN (?): II 208
BARKA longo: I 269
BARM: I 26, 145, III 123
BARMER: II 454
met een BARST: II 117
BASTANT: I 359
BATALIE: III 67
BATARIJTJES: II 22
BAYTJENS: III 269
BAYVANGERS: II 249
BEBOLWERCKT: I 264
BECLAGEN: III 198, 199
BECOMELIJCK: I 54
BECOMMEREN: I 65, III 268, 275
BECOMSTE: I 80, 124
BEDAECHDE: III 487
BEDDINGEN: I 193
BEDDINGHPLANCKEN: III 301
BEDENCKELYCK: I 165, II 171
BEDUCHT sijn: I 94
BEDUCHTELYK: I 26
BEDUCHTINGE: I 91, II 56
BEDURFF: I 50
BEDUIJDEN (verl. tyd: BEDIEDEN): I 94
BEEST (rund): I 153, 399, II 71, III 24, ens.
BEESTEN (vee=skape): II 217
BEE(D)TWORTELEN: I 56
Heer van BEEVEN: I 394
BEGAEN: I 47, III 49, 59
BEGAVEN: III 51
(op een boom) BEGEVEN: II 397
BEGEVEN (gebeur?): III 425
BEGINSELEN: I 339, II 74, III 81, 252
BEGRAVEN: I 121
BEGRIJPEN (oprig): II 36, 140
BEGRIJPEN (insluit): II 103
BEGRIJPEN op: II 99
BEHAEMPT: II 38
BEHALVEN: II 14
BEHANDIGEN: III 496
BEHOOREN: III 250
BEHORIGE: II 16
BEHOUDEN (veilig): II 438
BEHOUDEN cours: I 8
BEHOUDENS lyff ende leven: I 66
BEJAEGHT: I 160
BEK (Kyk ook BEC, BEQU)

BEKENDEN: I 214
BELASTINGE: I 350, II 324, III 449
BELEGGEN: I 61
BELETH: I 91, II 75, III 191
BELETTERS: I 245
BELEYDE attestatien: II 153
BELEIJT: I 61, 250
BELHAMERS: I 157, II 438
BELIEVEN: I 421
BELOEREN: I 279
BELOFFDE(N) (sic): II 154, 160
BELOPEN: I 29, 220
(sigh) BELIJDEN met: II 436
BENAEMDE: III 409
BENAEUT: I 150
BENAUWEN: III 421
BENEDEN: I 361
BENEFFENS: I 249, II 222, III 6
BENODIGHT: I 271, 338, II 69, 393, ens.
B'OOGHT, BEOOGHT: I 247, 364
BEOOSTEN: I 319
BEPALINGE: II 99
BEPOOT: I 342
BEPROEVENDE: I 90
BEQUAEM: I 28
BERAMENDE: I 62
BERBERY: II 227
BEREEDE: I 137
BEREIJDE: I 27, III 486, 487
BEREYDEN: I 410
BERGH: III 59
BERGEN: III 381
BEROEPEN: I 53
BEROERIGE: III 53
BEROERT: II 8
BERRIJ: I 248
BESADICHT: III 68
BESAEN: I 342, II 226
BESCHA(E)REN: I 68, III 474
BESCHAMPT: III 444
BESCHEIJDEN (verstandig, ‘discreet’): I 21, 282, II 32, ens.
BESCHEIJDEN (ingedeel): I 36
BESCHEYDELIJCK (onderskeidelik): I 407
BESCHEYDENTLYCKE (duidelik verstaanbaar): III 186
BESCHEYT: I 171, 175
BESCHICKEN: I 261, III 74
BESCHIETEN (opbring): II 93, 267, III 24
BESCHIETEN (vorder): I 33, 103, 312, II 145, ens
BESCHONCKEN: I 87
BESCHOTPLOEGEN: III 41
BESCHOT van: II 64

BESCHOUT: II 143
BESCHROOMTHEYT: I 171, 236
BESET: I 170, 313, III 250, 257
BESETTER: II 46, 368
BESETTHINGEN: II 245
BESINGELT: III 102
BESLAEN, BESLAGEN: I 32, 96, II 106, III 198
BESLAGER: II 383
BESLOTEN (omheind): II 35
BESLO(O)TEN (ingesluit, veilig): I 393, 410
BESLUYTEN: II 185, III 127
BESLUYTINGE: II 345
BESNIJDINGE: I 335, II 359
BESOECKEN: I 345, 353, II 82, 212
BESOETELDE: II 87
BESOIGNEREN: I 190, III 34, 170
BESOIGNES, BESOINGNIES: II 295, III 461
BESORG(E)LIJCK: I 8, 80
BESORGEN: III 421
BESPECULEERT: I 35
BESPRECK: I 170, 179, II 47, 120, ens.
BESPREKEN: II 43
BESPROOCKEN: I 280
BESTAEN (aanvang): I 215, 216, II 416
BESTAEN (regkry): I 28, 320
BESTANT: I 27
t' haeren BESTEN: II 445
ten BESTEN laten: I 100
BESWAERDER: II 350
BESIJDEN-PLAETSEN: III 294
Godt BETERT: I 126
BETER coop (als coper): I 41, 75, 104
BET(T)HILIS: III 13
BETHOONEN: I 272
BETONINGE: I 272
BETRAPEN: II 49, 401
BEVALLEN: I 222
BEVAREN: I 83
BEVOOCHTIGHT: I 32
BEVOORENS: II 290, 373
BEVRIJDEN: I 199
BEVRIJDEN voor: I 180
BEVRIJDINGH: II 22, 142, III 379
BEWARINGE: III 88
BEWEGINGEN: II 49
BEWILLIGEN: I 321, III 507
BEWINDEN: I 226
BEWOSSEN: III 118, 127
BEWUSTINGH: III 406
BEIJLEN: I 36, 77, 78
B'IJVEREN: I 343
BHARE (Eng. ‘bar’): II 137
BICKSTEEN: III 303

BIL: II 36
BILLIGHEYT: III 227
BILLIET: II 280, III 40
BILLJECTEEREN: III 44
BINNENSBAEY: III 463
BINNENVOLCQ: III 264
BINTEN: II 148
BITTER-AMANDELEN: I 300, II 134
BLAESEN (spog, opsny): II 169
BLAESEN (houers): II 167
BLAEUWE blomtjes, excusen: II 151, 207
BLAEUWE clacht: II 443
BLAEUWTJES: II 67
BLANCK: I 49
BLICKVUYR: II 265
BLOEDIGH: I 298
BLOETGANGK: II 460
BLOETGIERICH: I 180
BLOEIJSEM: I 54
BLOOT: I 120
BLOX: I 407
BLIJCKEN: I 188
BLIJCKERSDOGGE: II 436
BLIJGELATIGH: I 94
BLIJT: I 415
BOCKEN: II 18
BOCKJEN: III 341
(Namaqua) BOEBA kros mos coqua: III 484
BOEBAS: I 399
BOECK: I 95
BOERTENDE: II 195
BOETEN: I 80, II 205
BOETSEN: II 406
BOEYER: II 7
BOEYREEP: III 465
BOFFON: I 406
BOGARDIER: III 448
over hol over BOL: III 4
BOLCKVANGER: II 293
BOLWERCKEN: I 145, 410
BOLWORM: I 288
BOMEN: III 115, 116
BONNETS: I 7
BONT aenstellen: I 275
BONTBREECKINGE: II 335
BOONTJENS: I 102
BOOREN: I 328
BORGH: II 252
te BORGH (op skuld): II 200, III 246
BORGEN: II 440, III 15
BORGER: III 222

BLINDE anckers: III 261
BLINT: III 223
BOSCAT: II 194
BOSJES: II 340
BOSLOPER: I 295
BOSMANNEKEN: I 220
BOSPOEDER: III 14
BOS-REVIER: III 126
BOSSCHIETER: I 46, 284, II 174
BOSSEN: III 297
BOSWAGEN: I 225
BOTSEN: III 277
BOTSTIL: I 15
BOTTELERYE: I 2, 230
BOTTELIER: II 108
BOTTELJES: I 389
BOUCHE(E)REN: I 241, 306
BOU: III 154
BOUGYS: I 296, II 288, III 341
BOUT aan 't been: III 41
(land) BOUWEN: I 227, III 20, 59, 435
(zee) BOUWEN: II 150
BOUWERIJ: II 345
BOVEN: (behalwe) I 261, III 169, 239, ens., (bowendien) II 6, (op dek) I 185, (ten suide van) II 88
BOVEN (hoër geleë binneland): II 189
BOVEN hoope: I 221
BOVEN in 't landt: I 215, III 204
daer BOVEN sijnde: III 31
BOVEN raecken: I 326
BOVENLANDERS: II 305
BOXBANDT: I 228
BOIJERS (boeiers): I 4
BRAECKEN: III 263
BRAETSPEDEN: III 158
BRAEU-IJSER: I 95
BRANTVRIJ: I 141
BRAS: I 70, III 484
BRASELETTEN (Kyk BRESELETTEN)
BRASPENNINGH: III 129, 284
BRESELETTEN: III 14
BROEYEN: I 153, 393
BRUTALE: I 395
BRUY (spul): I 406
den BRUY hebben: I 324
BUYTENWERCX: III 127
BRUYEN: I 219
BULTSACKEN: II 41, 109
BUNDEREN: III 474
BURGEN: III 397
BUYL: II 350
BUYLCISTEN: III 152
BUYTELAERSPRAETJEN: I 406
BUYTEN: (uit) III 329, (behalwe) I 29

(ongeluck) BUYTEN: I 357, II 227, III 139, 393
BUYTEN om: I 147
BUYTEN van III 369
BUYTEN verwijderingh: I 217
BUYTEN vrede(?): III 47
na BUYTEN te werpen: III 375
BUYTEN-GETAL: II 449
BUYTENOEVER: II 305
BIJ: (aan) II 361, (deur) I 35, 65, III 475, ens., (op, van) III 62, (tot by, na) III 261
BIJ duijsende: I 59
BIJ de groote: I 172
BIJ de windt over: I 286
BIJ menschen: I 340
BIJ provisie: I 31
BIJ redres: I 160
BIJALDIEN: I 92, II 462
BIJBRENGEN: III 320
BIJGECOMEN door: III 148
BIJNAE: II 331
BIJSONDER: I 66, 109
BIJTEMAN: III 480
BIJWOONEN: I 146, 287, II 177

C en K

KABARY: III 310, 413
CABEL-LARGE: III 144
CADETTEN: I 340
CADJANGH: I 97, 102
CADIJCKJEN: I 55
KA(EC)KEN: I 7, 43, II 1, 69
KAECKWINDEN: I 220
CAEPLANT: III 149
CAEPSE gerechtigheyt: I 402
CAEPSE doorn: III 397
CAEPSE seyer?: III 158
CAEPSTANDERT: II 282
CAERTJEN: III 281
KAES, KEES, I 110, 108, III 274, 279, 284
KAESJENSBLADEREN: III 121
KAESVRINGEN: I 345
CAETSBALLEN: I 121
CAETSBALLEKEN: I 73
CAFFERS: III 311
CAJUIJT: I 2, 348, II 159
KAKEN (Kyk ook KAECKEN): I 43
CALANGEEREN: II 444, III 284
CALE: III 418
CALFATEN: I 240

leggen CALMEN: II 251
CALUMNIEN: I 282
op een ander CAM geschoren: I 381
CAMPJEN: I 372
wat Duyts CAN: II 48
CANDEEL: I 169
CANEFAS: II 130
KANO, CANOO: I 268, 312
CANON: III 234, 357
CANOO, KANO: I 268, 312
CANOTJEN: I 318
aen een KANT helpen (wegruim): I 198
aen een CANDT maecken (op die vlug gaan): II 323, 337
van CANT aen: I 219, 223
CANTS: I 41
de CAP vullen: I 82
CAPITALE: I 25
CAPITEYN: I 101, 181, 241, III 169
CAPITEYN des armes: II 122
CARAEL (Kyk C(O)RAEL: II 290
CARBEELS: I 165
CARCANTEN: II 189, III 13
KAREL: I 214, III 470
CARESSEN: I 89
CARGASOEN: I 85, 174, II 237
CARIGH: I 122
CARITATE: III 246
CAROLUS-GULDENS: III 41
CARREN: III 174
CARSDAG: II 448
CARSSEN: III 381
CAS: I 289
CAT: I 146, 229, II 3, 152, III 269
CATTIJ: I 82
CAURIS (de Maldiba): I 71, III 341
CAUTIE: II 440
KAVEL: II 216
KAVEN: I 354
CEDEREN: III 415
KEEL: I 25
KEES, KAES: I 108, 110, III 274, 279, 284
CENNEN: I 386
KELDERKEN: II 71
KENDERS: I 405, 411
KENNISSE: I 89, III 205
CENT: III 425
een volle CENT winst: II 193
CENTO: I 356
KERCKVALEY: I 302
KERMIS-SCHEPEN: II 89, 384
CERPERS: III 482
KERSSCHEPEN: II 83
Kerssesteenen: III 471
KESP: II 70, 89

KERVEN: II 164

CESSIE: III 336
KETTINGGASTEN: II 109
CEURE: III 150
CEVETCATTEN: I 34
CHAMPANTJEN (Kyk CHIAMPAN): II 345
CHARGIE: II 370
CHIAMPAN (Kyk CHAMPANTJEN): I 229, 289
C(H)IER: III 370
C(H)IERAGIE: III 164
CHITS: III 13
KHOE: III 266
CHORY: II 186
CHRYGSRAEDT: II 59
CHRIJSOFFICIER: III 459
CIERE (Kyk CHIER): III 279
CIERAGIEN (Kyk CHIER): II 189
CINCERE: I 158
KINDERLIJCKE: I 66, 406
CIRKEL: I 368, III 187
CIRCUMFRENTIE: II 406
KISTBRAECKE: I 241
CITO: II 396
CIVIL (Kyk SIVIL-): I 34, III 154
CLACKELOOS: I 163
CLADDE: I 127, II 446
CLADDE: II 151
CLAPPEN: II 325, III 311
CLAPPERMANS: II 290
CLAPPERMEULENS: I 248
CLAREN: I 236, III 238
CLEETJES: I 231
CLEYN gebeent: I 150
CLEYN gelt, groot gerief: II 434
CLEYNTJEN: I 348, III 392
CLINCKERT: I 202
CLIPCONTEN: I 68
CLIPSTEEN: III 25
KLIPVIS: II 338
CLOECQ: I 257, 290, III 248
CLOOFFWACHTERS: III 249
CLOOSTER-TOBACQ: I 250
CLUWEN affwinden: II 278
KNEPPELS: I 356
KNIEN: I 22
KNIP (op de neus): III 277
in de KNIP (valstrik): II 316
KNIJPEN: I 17
COX-HOUTHAELDERS: I 380
KOEBEESTEN te lubben: II 368
KOEDRECK: III 17
COEKALVEN: I 116

KOEMES: III 444
COELTE, COELTJEN (wind): I 2, ens.
COLCKEN: III 222
COLONIE: I 213
COMBAERSEN: III 378
COMBUIJSEN: I 49, III 111
COMMANDEEREN: III 175
COMMISSIE: I 13, II 14, III 221
COMMITENTEN: II 225, III 188
COMMITTEREN: I 282
COM(M)OTIE: II 256
COMMUNICEEREN: III 238
in COMPAGNIE met, van: II 127
COMPAGNIONS: I 156
COMPANI: II 109
COMPETEREN: III 340
COMPETENTE: I 299
COMPLACEREN: I 76
COMPLEMENTOS: II 20, 28, 29, 70
COMPLICEN: III 165
COMPLOITERIE: I 61
COMPORTEMENTEN: I 112, II 299
COMPOSEREN: III 82
COMPTOIR: III 406
CONDESCENDEEREN: III 453
CONDITIE: I 268
CONDRIJN: I 197
CONFORM: I 91
CONNIVENTIE: II 366
CONSIDEREEREN aen: II 321
CONSTABEL: I 39
CONSTEERT: III 171
CONSUMEEREN: III 329
CONSUMPTIE: I 99, III 147
CONTENTEREN: II 9, III 240
tot CONTENTEMENT: I 393, II 442
CONTENTIE: I 216
CONTERSCHERP: II 174
CONTHORALEN: I 251
CONTINANTIE (CONTENANTIE): II 2, III 218
CONTINUATIE: I 239
CONTINUE: II 371
CONTRAMAINEEREN: III 246
CONTRARIEWINT: I 39
CONTSCHAP (Kyk CUNTSCHAP): I 138, II 235, III 157
CONVERSEREN: III 80
COOCKERS: III 256
de COOP maecken: I 93
COOPMANSCHAPPEN: I 388
COOPTSEN: III 17
de rechte COOSEN: II 232
COPERPLATEN, -DRAET, -VASEN: I 84
COPIEREN: I 258
COPPEL: I 106

COPPESETTERS: II 98
CORAEL (Vgl. CRAEL): II 60
de verckens lopen in 't COREN: II 109
CORENBERGEN: II 358
CORENGARST: II 445
CORN (koring): I 108
CORN (korrel): II 88
COROGRAPHIE: II 176
CORPS-DU-GUARDE(N): I 60, 80
(arbitrale) CORRECTIE: I 330, II 48
CORRESPONDENTIE: I 182, III 11, 322
CORRIGEEREN: I 94
CORRUMPEREN: I 234
CORS: I 102
CORSAYEN: I 95
CORDT schip?: III 29
CORT (spoedig): I 285, III 406
CORTAGIE: I 76, 332
CORTAMIGE: I 406
(in 't) CORTE: III 94, 507
CORTELINGH: I 54, II 313
CORTELIJCQ: III 64
CORTEN: I 183, 363, II 63, 262, III 321, ens.
CORTEND: III 433
CORTS: III 306, 405
COSTELIJCK: I 239
COSTELIJCKER houden: I 118
COSTGELDERS: II 101
COSTUMEN: I 93
COSTY: II 52
COTE: III 466
KOTEN: II 309
COURANT: II 225, III 277
COURTAGE: I 318
COURTESIE: I 89, 273
COUS: II 216
COUSEREN: I 54
COUSTEREN: III 309
COUW(E): I 16, III 240
COIJEN: I 41
COYLEGERIGH: III 511
CRACK (bars): I 363
KRACQ (knou): III 474
CRACKEELPAMPIEREN: I 186, II 422
KRACKELIGE: I 187
KRAECKELINGEN: III 160
CRAEL (Kyk CORAEL): I 77, 397, 418, II 175
CRAELSTEEN: II 90, III 303
CRAENSA(E)GH: III 41
KRAKEN: I 359
CRAMERIJEN: II 189

CRAP: II 419, III 254
CREDIT: II 56
KREKELBOOMEN: III 118, 119
CREKELWORTEL: I 299
CRENCKEN, KRENCKEN: III 76, 255
KRENGEN: II 436
CREPELBOSCH (Kyk CREUPEL-): I 398
CREUPELBOSBOOMTJES: II 21
KRIBWERCK: I 195
CRIGEL: III 272
CROEGH: III 257
CRO(O)TEN: I 78, 242
CROPPEN: I 97
CRUCKEN: III 381
CRUIJEN: I 60
CRUIJMELBESCHUYT: III 270
(in 't) CRUYS: III 115
CRUIJSBESSEBOOMTJES: I 256
CRUYSEERSCHAREN(?): III 41
CRUIJS-OJIFF: III 41
CRUYSSER: II 234
CRIJGEN: I 73, 336, III 475
CRYMEN: III 81
CULTURE: II 295
CUNTSCHAP (Kyk CONTSCHAP): III 157
CUREN: I 21
CURERE N: III 42
CUSTCLEDEN: II 42
CUSTDOEKEN: III 2
KUST-, CUSTLINNEN: II 44, 128
CUIJL: I 45
CUIJPEN: I 94
CUYREN: III 218
KIJCKER: I 28, II 183

DACH: II 310, III 265
DACCHA-MAECKERS: II 312
voor DAEGH: II 131
DAER ende soo: II 450, Vgl. waer ende soo: II 430
DAER, (d'r, er): III 4, (toe) I 177, (terwyl) III 380
DAERAEN (daaropvolgende): I 231, II 207
DAERAEN (aan haar): I 171
DAERAFF (daarheen af): III 294
DAERMEDE: I 414
DAERNA (= met die oog daarop): III 144
DAERNA (daarop): I 251
DAEROM: III 424
DAEROMTRENT: I 37
DAERTEGEN: I 233, III 404
DAERTOE: I 144, 277
DAERVAN: I 172
op den DAGH: I 274, 386
DAGH (stuk tou): I 406
DAGS: II 429

DAM (water+wal): III 256
DAMMEN (walle): I 119
DAMMEN (ww.): I 107
DAN (maar): I 416
DAN (behalwe, as): II 146
DANS maecken: I 68
DAPPER: I 17, 35, 38 II 13, ens.
DARDE HALFF: III 479
DARTIGH: I 238
DASSEN-BERGEN: III 474
DAT: (dat 't) I 37, ens., (als dat) I 277, ens., (sodat) I 398, ens., (totdat) III 489, (op voorwaarde dat) III 481, (waarvan?) I 174, (wat) I 407, II 91
DAT OM: I 268
DATTER: I 372
DANCQ: II 423
DEBILITEIJT: I 40
DEBVOIREN (Kyk DEV-): I 226, 322
DEBVOTIE: (Kyk DEV-) III 360
DECEPTO: I 230
DECIDEREN: I 127
DECKGAERDENS: III 19
DEEGH: I 141, III 83, 128
beter DEEGH: I 119
DEEGH doen: I 50
DEECH hebben: I 217
weynigh DEEGHS: I 41, 316
een goet DEEL: I 379
DEFENCIF (DEFFENCIBER): I 269, II 167, III 213
DEFFEREREN: II 220
DEFFTIGH: II 255, III 308
der DEGEN: I 355
DELICAETES: II 182
DELINQUENTEN: I 225
DELLEN: II 205
DEMISSIE: I 1
DENCKINGH: I 316
DEPENDENTIEN: I 65, II 102, 376
DEPESCHE: (Kyk DESP-) III 462
DENNINGHTJE: II 302
DEPORTEEREN: II 112
DERDE-WAECK: II 157
DERDE-WAECK CONSTABEL: I 186
DERVEN: I 59, 168
DERWEGEN: I 299, II 402
DES: III 93
DES niet willende: I 181
DESE TIJT: I 7
DESELVIGE: I 183
DESENJAERSSE: II 251
DESOLAET: III 26
DESPEREN: I 135

DESPESCHE: I 37
DESTITUIJT: I 29
om haer deughts WILLE: I 84
DEUR: I 124
DEURDRIJVEN: I 123
DEURGAEN (weghloop, -vaar): I 128, 276
DEURGAEN (sleep, van anckers): II 7
DEURGESCHREVEN (DOOR-): I 95, 165, 243
DEURGEWILT: II 242
DEURGRAFFT: II 11
DEURSCHIAPPEREN: II 245
DEURTASTEN: II 385
DEVOIREN: (Kyk DEBV-) I 109
DEVOOR (Kyk DEBV-): I 238
DEVOTIE (Kyk DEBV-): I 221, 323, II 11, 156
DEWIJL: II 84, 331
DEXEL: II 190, 431
DEYSEN: I 181, III 111
DICHT...als lever: I 176
DICK: I 149
DIE (diegene wat): III 61, 291
DIE (prolepties): I 411, III 505
DIE man een musquet: I 387
DIENSTELIJCK: I 223
DIENTHALVEN: I 54
DIES: III 402
van DIES: III 414
DIFFICULTEYT: II 223
DIFFIDENTIE: III 80, 328
DILAIJ: II 253
DINGEN: I 188, III 225
DISATSTER: II 337
DISCRETE: I 188
DISIGH: III 376
DISPENSEN: I 232
DISPOSITIE: II 129
DISREPUTATIE: III 226, 307
DISSIMULAET: III 231
DISTINCTE: I 209
DISTRICKT: I 13
DITO (genoemde): II 143, III 105
DOCK: II 59
DOEN (snw.): I 269, II 18
(cost) DOEN: I 159
DOEN DOEN: I 230
DOENDE met: II 5
DOENLYCK: III 225
van DOEN: II 2, 37, III 4, 55, 198, ens.
DOFFBOOT: I 406
DOGGEN: II 2
DOGHBOOT: I 52
DOL: III 163
DOLEERT: I 21

voor DOLLEN: I 361
DOMINE: I 36, 179
DOMME-krachten: III 238
DONCKER: I 199
DOOR (weens): II 16
DOOR malcander: I 28
DOOR oorsaecke: I 421
DOOR versterf: I 142
DOORCOELENDE: I 3
DOORN (doringstruike): II 35
(Caepse) DOORN: III 397
DOORNCRUYT: III 6
DOORNSOET: I 256
DOOS met pampieren: I 2, II 209
DOOT roeyen: I 157
DOOTSLAENDERS: I 406
DOOT sijnde: I 410
DOOT-VERUW: III 73
DOSERINGH: I 26
DRAECHT: I 298
DRAETCOPER: I 84, 379
DRAETJEN: II 47
DRA(E)YBOOM: III 477
DRAEYREEP: III 143
DRAFF: III 253
DRAGEN (verleen): III 166
DRAGEN (gedra): II 55, III 188
DRAVICQ: II 337
DREGGE, DREGH- I 28, II 63
DREYGEN: II 433
DRIFT: III 219
DRIFTIGH: III 206
DRINKEN, clinken: III 401
(slagen) DRINCKEN: III 470
(taback) DRINCKEN: I 86, III 222
DRINCKWATER-REVIER: III 300
DROGEN: III 318
DROMMELS: I 313
DRONCK: II 51
DRONCKEN (hooft): I 231
DROOGE slagen: I 235
DROOGEN (Kyk DROGEN)
DROOGH op 't lant: I 49
DROOGHGASTERYE: II 212
DROOGHTE: I 387, III 281
DROSSE (= DRASSE?): II 171
DUBBELDE stuyver: II 280
DUBBELT: I 142, 186, 243, II 158, III 139, 200
DUS off soo: III 193
DUIJCKERS (seevoëls): I 57, III 157
DUYCKERS (spykers): II 130

onder den DUYM: II 193
DUIJTS: I 27, 104, II 5
DUYTSEN: I 360, II 364, III 399
DUYTSMAN: III 44
DWEGE: II 93
DIJS: I 329, III 25

ECHTER: I 177
EEN (iemand): I 407, III 224
EEN (net een): III 480
EEN(E) (dieselfde, eenderse): I 71, II 306, III 153, 267, ens.
EENDEN (eende): II 100
in EEN doen: III 472
EENIGE (een of ander): II 68
EENIGH (= Eng. 'any'): I 27, II 231, III 50, 69
EENLYCK: I 10, II 63, 116, III 49, 265, ens.
EENS: I 409
EENS sooveele: I 380
EENVOUDICH: I 198
EERBIEDIGH: III 194
kleine EERE: II 445
EERLIJCK: II 116
EERST: I 209
in den EERSTEN: III 389
den EERSTEN dagh voor den laetsten: III 155
met den EERSTEN: II 8
ten EERSTEN: II 175, III 380, ens.
EERT: III 135
EET: I 406
EFFECT: I 327
EEFECTE: II 256
EFFEN: III 301
EGELSWIJN: II 63
EGUALEEREN: III 301
EGUALISEEREN: I 145
EGUALITEYT: III 461
ELANDEN: I 47
ELCKENS: II 441
ELCX: III 445
ELENT: II 256
ELLEN (à): III 297
ELIPHANT: I 139
EMANEEREN: III 243
EMMER: I 272
EMMERS (immers): I 55, 78, II 133, III 12, 410, ens.
EMMERSEYLTGEN: II 95
EMPASSANT: I 62, 142, ens. (voor) I 53
EMPLEO: I 52
EMPORTUYN: II 28
EN × ENDE: II 2
EN (tweede negatief): II 43
EN(DE) (ontkenningspartikel: I 271, 277, III 47, 67, 76, ens.

ENAREEREN: II 48
ENDEN: I 93
ENGELSE tabak: II 2
ENGELSMAN: I 273
ENORM: III 165
ENQUESTE: I 190, III 5
ENTREPRINSE: III 123
ENVOYEES: III 496
EQUIPAGIES: I 405
ERGH: II 38
ERGHLISTIGER: II 38
ERNST syn: III 94
ERNSTIGE instantie: I 130
ERNTFESTE: I 21
ERTEN sonder schellen: I 48
ESELS: III 54, 289
ESPRES: II 105
in ESSE: I 146, II 164, III 151
ESTIME: I 92
ERVARENTHEYT (van × aen): I 255
ETGROEN: I 105
EVENWEL (in elk geval): II 51
EVENWEL (ewe weinig): III 76
EXCUSE(E)REN: I 315, II 77, 336, III 180, 192, ens.
EXEPTO: II 255
EXEMPEL statueeren: I 406
EXEMPT: III 331
EXERCEREN: I 314
EX(H)IMEEREN: II 63, 112
EXIGENTIE van 't delict: II 326
EXPEDITIE (EXPIDITIE): I 191, III 389
EXPLOI(C)TEN: II 414, III 88
EXPRESSIE: III 203
EXTIME: I 173
EXTRACT: I 392
EXTREMITEYTEN: III 461
EIJGEN: II 156
t'EIJNDE bot: I 233
t'EYNDE maet: III 116
ten EYNDE drinckwater: II 208
EYNDELINGH: II 208
EYNTLYCQ: III 48, 105
EYQUA: III 443

FACE: I 25
FACIL: I 395
FACTOOR: III 277
FAICT: I 241
FAICTELIJCKHEYT: I 216, 380
FAJLEREN: III 277
FATSOEN: I 414, II 382

FATSOENEEREN: II 145
FAUCE: II 189, III 350
FAU(L)T, FAUTE: I 13, 413, III 227
FAVEUR: I 43, 308, III 223
FEYTEN (Kyk FAI-): III 36
FICX: III 38
FINE (soort krale): II 353
ten FINE (doel): I 85, ens.
FIDEEREN: II 443
FINIJN: III 480
FIXTE (Kyk FICX): III 136
FLABBE: III 387
FLANCK: I 25
FLANCQUEEREN: I 30
FLAPKAN: I 16
FLERSEN: I 68
FLIEBOOT: I 327
FLONCQ: I 216
FLOREREN: III 87
FNAESJEN: III 173
FOCELEN (=?): II 266
FOCKBOOMGAARD: III 456
FOCKERHAE: III 219
FOLIE: I 231
FONDAMENT: I 318, II 229, 357, III 113, 272
FONDEEREN op: II 172
FORCE (snw.): I 245
FORCE (bnw.?) Vgl. FORSE: II 438, 444
FORMELE: I 78, 80
FORMEEREN: III 84
FOSSEN hooft: II 8
FORTUYN: I 409
FOULJE: III 326
FOURNEREN: III 72
FOY(E) (VOYE): I 69, 115, 254
(Franse) COULEUR?: III 413
FRAEY aen: I 226
FRAYE: I 379, III 261
FREQUENTATIE: I 380
FREQUENTEREN: II 75
FRIVOLE: I 228
FRIVOLYCQ: III 36
FUYCK: 151, 228

GADT (Kyk GAT): III 65
GAENDE ende staende: II 75, 229, III 394
GAENDE houden: I 278
van hem laten GAEN: III 272
GAER: I 104
GAET vast: I 34
GA(E)U (Kyk GAU)
GAGIE: I 62, II 35
GALJOEN: III 206
GALJOENTJEN: I 342

GANGH (geloop): II 342

GANGH (van 'n skip): II 303
GANGHEN (gedraf): I 194
GANGH over gangh: III 461
GASSJENS: III 307
GAREN: I 319
GAST: I 313
GA(D)T (seegat): III 65
GAU(W): I 83, II 335, III 242, 442
GA(E)USTE: I 166, III 113
G'ABSOLVEERT: II 179
G'ABUSEERT: II 333
G'AMUS(S)EERT: I 203
G'ALTEREERT: II 87
G'ARRESTEERT: I 21
G'ATTENTEERT: I 300
G'ATTRAPEERT: I 94
GEBAER: II 83
GEBALLAST: II 147
(gelyck) GEBESTIAELT: II 442
GEBETEN: III 421
GEBEUREN: I 64
GEBIET: II 260
GEBLAMEERT: I 229
GEBLEVEN: II 104, 116
GEBLINTHOCKT: III 311
GEBOUCHEERT, GEBOUGHSAERT: I 38, 138
GEBRAUT: III 116
GEBRECK hebben: I 173
GEBRECK (syn): III 31
GEBRECK van: I 218
GEBREECKEN: III 61
GEBREECKELIJCKE: II 248
GEBREECKIGH: II 47
GEBREECKT: II 33
saecken van...GEBRUIJCK: III, 471
GEBUYLT: III 160
GECARGEERT: II 7, 38
GECLAERT: I 379
GECOMMITTEERD I 282, III 28
GECOMMITTEERDEN I 131
GECOMPLACEERT II 58
GECONFEDEREERDE VRUNDEN II 130
GECONJUNGEERT I 320
GECRULT II 97
GEDACHTE I 300
GEDAEN II 444
GEDECADEERT II 423
GEDECKTE Taeffelbergh: II 420
GEDEELDE: I 405
GEDEPORTEERDE: II 157
GEDESCHARGEERT: I 282

GEDESSENDEERD: II 112, 427
GEDEURDE: I 326
GEDIRIGEERT: I 379
GEDISTELEERT water: II 71
GEDOEMPT: II 52
GEDOEN: III 126
GEDOENTE: III 212
GEDREVEN: I 22
GEDRUCKT: II 456
GEDUYRENDE: I 86, 69, 108, III 472
GEDUYRICH: I 189
te GEEFF: I 309
G'EFFECTUEERT: I 256
G'EMANEERDE: II 101, 145
GEEN meer: II 234
GEENIGE: I 178, 314
GEEREN: III 496
G'ERMEERT: I 386
GEEXPERIMENTEERT: I 81
G'EXTENDEERT: I 130, 234
GEFEXEERT: III 319
GEFICTALJEERT: II 108
GEFOUDEERT: I 373
GEFRUSSTREERT: I 18, 398
GEGAJEERDE: II 153, III 165
GEHERIDEERT(aen): I 234
GEHOLPEN: II 421, III 115, 120, 234
GEHOUDEN: I 416, 298
G'INTERRIGEERT: II 53, 264
GEJOCKT: II 343
GEJUSTIFICEERT: I 102
GEKIELT: I 71
GELAERST: I 46
GELA(E)TEN: I 82, 88, 182, II 42, III 86
GELAET(H): I 313, II 2, III 416
GELAIEN: I 27
GELATIGH: III 279
GELANGHT: I 260
GELARGEERT: I 71, 128
GELATEN. Kyk GELAETEN
't GELE houdt: II 387
GELEDEERDE: I 177, II 57, III 112
GELEDEN (verdra): III 393
GELEDEN (gepasseerd): I 401
GELEGENE: III 505, 507
GELEGENTHEIJDT (gesteldheid): I 301
GELEGENTHEDEN (ruimte): II 143
GELEGGEN: III 399
tot haer GELIEVEN: I 199
GELIGHTE persoonen: I 258
GELIPT: III 116
GELLICH: I 206
GELOOST: I 260
t'allen GELUCKEN: II 34

GELIJCK (soas): I 124, 174

GELIJCK als (‘obgleich’?): I 365
GELIJCK wel (hoewel?): II 27
GELIJCKELIJCK: II 53
GEMEEN: I 252
met GEMEENDER (hulp, macht): I 238, II 34, III 48
GEMIDDEL: II 437
GEMIDDELEERT: I 17
GEMOEDIGT: III 376
te beter GEMOET: II 211
in 't GEMOET: III 470
GEMONSTERT: II 169
GEMOVEERDE. Kyk MOVE(E)REN
GEMULCTEERT: II 417
GENAKENDE: I 344
GENATUREERT: I 349, II 361
GENEGENTHEYT: I 82, II 393
GENERAEL: III 204
GENERALIJCK: I 125
GENEREN (voortbring): II 60
(haer) GENEREN (= bestaan): II 181
GENERENS: I 380
GENEREUSHEYT: III 228, 306
GENIETEN: I 94, 115
GENOCH: III 19
GENOEGH: I 101, GENOEGH des: I 293
GENOEGDE: II 160
haer GENOEGHEN: II 40
GENOECHSAEM: I 126, II 437
GENOECHT: I 163
GENOMEN (buit gemaak): II 28
GENOMEN (aangenome dat): I 378, II 256
GENOMINEERDE: I 22
GENOT: III 60
G'OBSERVEERT: I 350
G'OBSTEERT: I 92, 147, 234
GEOOGLUYCKT: III 147
GEORBAERT, GHEOIRBAERT, GEOORBOORT: I 227, 356, II 92
GEPASSEERT: II 137
GEPERPETREERDE: I 56
GEPRONUNCHIEERT: I 46
GEQUALIFICEERT: II 195
GEQUEST: III 136
GERECHTICHEYT: II 351, 385, 481, III 231, 334
GERECOLLEERDE: I 188, II 68
GEREET: III 437
GEREETSTE: II 27, III 309
GERENVOYEERT: II 136
GEROERDE fine: III 113
GEREPERTEERDE: I 22, 256
GERESCONSTREERT: I 27
GERESOLVEERT: I 278

GERESPIREERT: III 71
GEREYF: II 430
GEROEPEN: III 252
GEROERT: I 406
GERUCHT (wordende): II 336, III 429
GERUST (transitief): III 483
GERIJPT: I 237, III 394
GESAMENDERHANDT: I 210
GESAMENDER macht: I 284
GESAIJ: I 47
GESAIJSEERT: I 282
GESCHAPEN staen: I 40, 101
GESCHARIFICEERT: II 98
GESCH(I)APPEERT (GESIAPPEERT): I 167, 325, II 245, III 102
GESCHOEYT: II 174
GESCHOOTE: III 134, 141
GESCHOUT: I 390
GESECOEREERT: I 407
GESECONDEERT: II 61
GESETH (afgedryf): I 17
GESETH (geanker): I 365, III 188, 400
te sitten GESET (laat plaas neem): III 274
GESICHT: I 391, 420
GESIEN (geslaan) heeft op: III 331
GESIEN (gesorg): III 49
GESINT: III 51
GESLACHBOECHT: II 216
GESLAGEN: I 100, 298, II 82
GESLIST: II 27
GESLOOPT: III 120
GESLOOTEN: II 110, III 337
GESMETEN: I 280, III 357
GESNEDEN: III 203
GESNOEYT: I 116
GESONCKEN: III 257
GESPIN: II 52
GESPRENGHDE: I 221
GEST: II 97, 384
GESTADICH: I 182, II 179, III 442
GESTAECKT: II 174
GESTALTE: II 208
GESTATUEERT: I 61
GESTEECKEN: III 253
GESTELDE: III 150, 254, 420
GESTOOTEN: I 183, III 439
GESUCCEDEERDEN: I 142
GESURCHEERT: II 349
GESURROGEERT: I 203, II 154
GESUSTINEERT: I 403
GETRAINEERT: I 73
GETROCKEN: I 82, 292, II 289, III 281, 310, ens.
GETROONT: II 56

't GETROOST sijn: II 343
GETUYNT: II 174
GEUSJEN: I 338
GEVAET: II 384
GEVANGEN: I 230, 281
GEVANGENS: I 70
GEVAT: II 221
GEVEYNST: III 46
GEVICTUALIEERT: I 166
GEVISITEERT: I 410
GEVOELEN: II 165
GEVOET: I 307
GEVLEUGELT: III 124
GEVOEGLIJCKER: III 471
GEVOLCH: I 157
GEVIJNSDE vrunden: I 18
GEWAGH: I 252, III 195, 462
GEWANGHT: I 219
GEWEER: I 99, 185, 300, II 315
GEWELDIGER: I 93
GEWELT: I 37
(vonnis) GEWESEN: III 248
GEWESEN (gewys): I 370, III 339
GEWEY: II 375
(reyse...) GEWINNEN: II 33
GEWORDEN: II 136
GEWORPEN: I 128
GIEREN: I 16, II 125
GINJE: III 265
GINS: I 141, 342
GLASPONDER: III 41
GISSINGE: III 468
GLADT (heeltemal): I 45, 315, III 95, 97, ens.
GLAT lager: I 74
GLASEN: I 22
GOED tijt: I 250
GOET te doen: III 32
GOET vallen: I 391
uyt de GOEDEN: I 113
GOETGEDAEN: III 387
GOEDKENNEN: II 455
GOENYSACKEN, GONJESACKEN: II 177
GORDINGHS: II 426, III 115
GORDIJN: I 25, II 3
GORFSCHAEFF: III 41
GOTELINGSCHOOT: I 27
per GOUVERNO: III 322
GRAEGH: I 70, 77, 85, II 280
GRAEGHEYT: I 87, 409
GRAESHACK: I 354
GRAFI: I 389

GRASSEREN: II 83, III 173, 462
GRATIEUSSELIJCK: I 131, 264
voor GEGRAVEERD houden: III 424
GREPPEN: II 138
GRIELDE: I 371
GRIFFEN: II 366
GRIFFIEN: III 113
GRIP: III 158
GRIS: III 14
GROEN (= groente): I 43
GROENTE: I 19, III 19, 124
GRO(E)IJEN (toeneem): I 290
GRO(E)YEN (van sout): II 431, III 7
GRO(E)YEN uit (ontwikkel uit): II 111
GRO(E)IJSAEM: I 53
GROFFTON: II 298
GROM: III 129
aen de GROND haelen: II 117
GROOTE boonen: I 56
GROOTTE: I 195
GRUTTER: II 349
GRUYS: III 253
GUARANDE: II 57
GUARANDE(E)REN: I 194, 320, (op): I 99
GUARAN(D)T: I 217, 286, 368, III 185
in GUARANDE: II 111
GUNSTICHEYT: II 189
GUST: III 335
GIJN(S): II 70
GUIJTEN: I 263, 318
GIJ(D)EN (van GEIEN): I 326
GIJLCUIJP: II 384

HABILDER: II 226
HABIT: I 81, II 186
HACHJEN: III 282, 391
HACKEBORT: III 219
HACKEN: III 451
HACKZEENUW: III 307
HAER (= zich) vertrouwen: I 167
tot HA(E)RENDT: II 291
HAERWORTEL I 72
HAESNEUTEBOMEN: I 255
HAEST: I 23, 125, 171, III 157
dochten wij HALFF: II 45
een mijl ende een HALFF: III 469
HALF wint: II 88
HALFFJEN: I 356
HALFROGH: III 153
HALFFSLACH: II 129, 262, 357
HALFFTAELIGE: I 81
om den HALS helpen: III 224
om den HALS raecken: I 344, II 380
op den HALS: II 164, III 223

tusschen HALS ende neck: III 470

HALSSAECKEN: III 191
HALS-WERCK: III 219
ons HALVE coper: I 116
de HALVE wegh: I 123
sijn cants HALVEN: III 367
ten HALVEN: III 241
HALVERINGH: I 143, II 239, 296, III 61
HANDADICH: I 179
HANDEL: I 93
HANDELEN: III 75
HANDELINGE: I 76
't HANGEN (van den bergh): I 32, 59, 181, 214
HANGERSBLOX: III 143
HANGHMACK: III 18
HANGSELS: II 101
HANSAEM: II 13, 36
HANT: I 315, III 420
in de HANDT comen: III 400
de HANT lichten: I 100
onder de HANT: III 392
HANTGRANADEN: III 357
HANTICQX?: I 401
HANTSPAECKEN: II 384
HAN(D)TSCHRIFT: III 235
HANTERINGE: III 9, 322, 497
HANTTASTINGH: I 127
HANTSWERCKS vrye luyden: III 51
HAPEREN: I 229
HAPJEN: I 152, II 1, 180, 396, III 435
HARANGUE: III 45
HARDT: I 54
een HARDT in 't lijf: II 440
HARTEBEEST: III 468
HARTEN (HERTEN): II 420, HARTJEN (HERTJE): II 365
HARQUEBUSADE: I 346
HASARD(T): I 266, 414
HAVEN: I 146
HECHT: I 370
HECK: II 348
HEEL: III 174, 420
HEEL te mael: III 333
HEELSHUYTS: III 102
HEEL slagh (vs. halffslagh): II 298
HEER: I 347, II 201
HEER VAN BEEVEN: I 394
HEERSCHENDE: III 445
HEERSE: III 294, 445
HEERTBRANDT: II 383
HENGELEN: I 180
HENP: I 87
HERCAS: I 396, 407

HERDERS: I 62
HERESAYEN: III 378
HERIDEEREN (aen): I 234, II 173
HERT (Kyk HART-): II 458
HERTIES (HERTJES = pompharte): II 252
HERWAERTS: I 45, 233
HESP: II 70
HET (hetgene): II 215
HETTE HIE: I 417
HEUL: III 230, 245
HEULEN: I 318
HEIJ: I 390
HEYEN: I 400
HEIJLIGH avont: I 31
HIT: II 214
HOEDANIGH: I 109, 236
HOENDERS: II 62
HOET: III 135
HOETBANDEN: III 297
HOEWEL: III 428
HOFFSTEDE: III 398
HOGER last: I 99
HOL: I 385
over HOL over bol: III 4
haer HOLLANDT offte Vaderlant: II 135
HOLLANTS groen: I 43
HOLLANTS riet: II 458
HOLLANTSE sprake: I 258
HONCK: I 343
HONDERTDERHANDE: I 414
HOOCHBOOTSMAN: I 186
HOOFT (seehooft): III 256
HOOFT (van de Leeuwenbergh): I 32
elck voor sijn HOOFFT: II 45
HOOFFTWACHT: I 94
HOOGH ende droogh: II 430
HOOGHE landt van Africa: II 36
ten HOOGSTEN aen gelegen: III 382
HOOPLOPER: I 323, III 144, 248
HOORENDE: II 104
HOORNWERCXWIJSE: I 145
HOOS-VAT: I 398
HOOY (= ooi): II 240
te HOOY en te gras: I 314
HOTTENTOOS-MEESTERS: II 424, III 79
HOUDEN met: III 273
HOUDEN op: II 373
HOUDENDE aen: I 168, 246
HOUTE: I 150
HOUTLOVER: II 7
HOUW: II 414
HOUWEN: III 229
HOUWERS: I 254, 395
HOUWERCKEN: I 351

HOVEN (= oven?): I 244, II 25
HULPEN: I 108
HULPENDE hant: I 293
HUMAGIE: II 186
HUYCK: III 220
HUYDEN: III 475, 484
HUYS: III 126
HUIJS gehouden: I 391
HUYSINGH: II 216, III 143
HUIJSJES: I 287, III 471
HUYSTIMMERMAN: III 117

ICK: I 33
IMPEDIMENTAIR: III 461
IMPETREREN: I 72
IMPORTANTIE: III 136
IMPUTEREN: I 22
IN: apprehentie I 56, cas I 165, corten I 137, deffentie I 27, deliberatie I 148, de eerste school I 263, de queeck I 255, een verstant I 17, esse I 264, questie I 380, reciproque I 96, recompens I 87, reputatie I 127, somma I 163, sijn ingewant II 375
INAPPARENT: III 18
haer INBEELDEN: II 258
INCOMEN: I 64, 73, 88
INCOMSTE: III 359
INCONVENIENTEN: III 142
INCOOPS: II 220
INCRIJGEN: I 178
INDERHAEST: I 163
INDIAEN: II 169
INDIRECTIEN: III 15, 84
INDUCEREN: III 72, 271
INDUCTIE: I 321, III 323
INDUSTRIE: II 53, III 289
INFORMEREN: III 91
INEENGETROCKEN: I 342
INGEBERGDE: III 174
INGEHAELT: I 256
INGENOMEN: III 115, 234
INGESIEN: III 264
INGETROCKEN: III 180
INGEVOLGE: I 239, II 33
INHORBITANT: I 282
INHOUTEN: I 295
INJURIE: I 46
INLANTSE: III 378
INMIJNEN: III 335
INNEMEN (in besit neem): III 419
INNEMEN (verstaan): II 321
INOBLIGENT: I 350
INORDENTIE: II 191, III 319

INPOTENTEN: I 366
INRESOLUTIE: I 321
INSGELIJCKE: III 186
't INSGELIJCKE (dieselfde): III 447
ten INSICHTE: II 191
INSINUATIE: II 339
INSOLENTIEN: I 56
INSTALLIGH: III 222
INSUFFICHANTIE: II 220
INSTANTIE: I 377, II 78
INSTANTELIJCK: I 323, 375
INSTEECKEN: II 166
INSTELLEN: II 416
INSTIGATIE: I 91, 303
INSTRUMENTEN: III 205
INTERDICEREN: I 252, II 250
INTERDICTIE: I 29
INTERLOCUTOIRE: I 284
INTERROGATORIE, INTER(R)OGATORIUM: I 131, II 68
INTREE: I 182, II 43
INTREGEN: I 20, 30
INTREST: I 331, II 157, ens.
INTRUM: I 64
INVALLEN: I 38, 254
INVALLINGHE: II 256
INVOUGEN: I 21, 53
IRRESOLUYT: III 462
ISER × IJSER: II 8, 147
ISERE (Kyk IJSERE): I 356
ISERHOUT: III 259
ITERATIVE: I 73, 88, III 30
IVER: I 306

JA: II 422
't JACHT: I 98
JACHTSNEE: I 151
JAGEN: I 410
JAMMEREN: III 95
JAN HAGEL: I 406
JARICH: I 208
JE (wissel af met UL.): III 396, Vgl. UL.
JOFFERS (JUFFERS): I 80, II 216
kleyn JONGH (kleintjien): III 481
JONGE (skeepsjong): III 209
JONGEN (jong bediende): II 391
JONGEN (lammers): III 5
JONGEN: (= lam, ww.) II 64
JONGETJES (jong diere): I 330
JONGERS (knegte, volk): II 340
JONGHST: I 200
ten JONGSTEN: III 340
JUDICATURE: I 282

JUFFERS (JOFFERS): I 97

K kyk onder C

LABBERE: I 10
LABBERTJENS: I 3
LACCAGIE: II 41, 107, 424, ens.
LACK: II 11, 92, LACKJES: II 10
LAEGH... verbonden: III 254
op 't LAEST: I 72
de LAETSTE mael: III 434
LAGEN: II 401
LAGER-Kyk LEGER: III 180, 329
LANDELIJCK: I 46
LANGHHALSEN: I 14
LANGHSDOOR: III 86
LANGHS ONDER: III 481
LANGHS soo...: I 42, 187, 288, III 288
ten LANGHSTEN: II 27
LANGHTE: I 93
LANGWIJLIGE: III 69
LANINGE: I 342
LANSPASSAET: I 186, II 383
LANT: I 26
een LANT vol: III 80
LANTERFANTEN: III 236
LANTREYS: I 343
LANDTRYSERS: III 7
LANT(S)DOUWE: II 100, III 501
LANTSCHOUT: III 369
LANTWEER: III 187
LAPSALVEN: II 339
LARGER: I 274
LARGEREN: II 249
LARGERINGE: I 334
LARGO: I 46, 404
LAST (inhoudsmaat): I 130, 342, II 95, 440
LAST (bevel): III 94, 130
LAST (lading): III 190
LATOU: I 43
LAVEREN: I 390
LEBBE: I 354
LECTE: II 132, 421
LEDICH (ongewapend): I 164
LEDIG (onbelemmerd): I 112
LEDIG(H) (LEEG) gaen, leggen, sijn: I 53, 60, 311, II 59, ens.
LEEDER hebben: II 314
LEEGH (laag): I 385
LEEGERPLAETSEN: I 106
(ossen) LEEREN: II 101
LEERTOUWERSGEREEDTSCHAPPEN: I 83

LEGENTEN: III 273
LEGER (lager): I 407, 411
LEGER (lêplek): I 68, 397
LEGER (laer, kraal): II 134
LEGER (byv. nw.): II 88
(een vergadering) LEGGEN: II 217, 317
LEGGEN (afleggen): II 155, III 149
LEGGER (leër, laer): I 366, 368
LEGGER (maat): I 274, 275, II 168
LEMIEREN: I 412
(1) LEMOENEN (LIMOENEN): I 54, 294, II 14, III 384
(2) Mauritius-LEMOENEN: I 257
St. Helenase LEMOENBOOMTJES: II 39
LENGEN: III 262
LEPEL: II 282
LEPEL HOUWEN: I 76
LEPELBLADEN: II 74
LEPELCOST: III 128
LENSEN: III 27
L'ESQUINE: I 327
LETTERKEN: II 139
LEUREN: I 379, III 429
LEVENDIGH: II 295
niet een LEVENDIGH oogh van bestiael: III 408
vast als LEVER: I 176
LEYSMAN: III 398
LEIJTSE steen: I 231
LEYTSLUYDEN: III 271
LICENTIE: I 375
LICHT: III 2
LICHTELIJCK: I 258
LICHTEN: I 184, III 155
LICHTER: I 2
met LIEFF: I 23, 146, 169, III 435
LIES: II 345
LIGHT (allig) Kyk LICHT: II 146
LIMOENEN. Kyk LEMOENEN
LOCKJES: I 356, III 218
LOEFFT: I 386
LOETEN: I 223
LOGIE: I 268, 414, II 119
LOGIERENDE: III 467
LOJANGH: I 374
in de LOOP: III 49
LOOPEN: I 269, III 482
LOPENDE natuyr: II 389
LO(O)PERS: II 362
LOOS (loods): I 30, 40
LO(O)SE (voorlopige): I 2, 31, III 277, 316
LOOSEN: I 50
LOOSJE: III 151
LOOT: III 296, 456
LOOTS (boot): I 52

LOS: I 367
LOSSPRINGHEN: II 63, III 111
LOUFFWAERTSE: I 28
LOUW ('luwte') II 415
LOU(W)TE ('luwte'): I 116, 352, II 454
LUBBEN: II 284
LUCHTEN: II 305
LUNY (= linie): II 66, 67(bis)
LUPERT: I 310, II 59
LUSTIGH: III 442
LUTTEL: II 349
LUYCHHEYT: III 5
LUYDE: I 195
na LUYT: III 372
in LIJ: I 4
LIJCQ: II 226
(pryckel, last) LIJDEN: I 37, 43
LIJDEN (bely, erken): II 313
LIJDEN (toelaat, verdra): III 272
LYFF: I 228, 317, II 144, III 203, 225
op 't LYFF WESEN: II 96
LIJFFSGENADE: I 66
LIJFHOUTEN: III 255
LYN (van sessen): I 48
LIJWAETEN: I 222, III 393

MACH: I 60, 386
MACHTIGE: I 111
MACQUERS: I 71
MAECKELARDIJ: I 76, 317
MAECKEN: II 327, 363, III 11
MAELE: III 471
10-MAENDIGH lam: I 267
MAER: I 57, III 388
MAER eenige: I 413
MAES (maats): I 279
MAES (goudgewig): I 197
de MAET vol: I 180
t'eynde MAET: III 116
MAGERE water: I 3
MALLE schapen: II 198
MALLEN: III 261
MANGELINGE: III 445
MANCQUEMENT: I 19, II 43, III 357
MANCTEREN: II 43
in MANDATO: I 233, II 404
MANGEL: II 71
MANGELEN: I 271, 396
MANGELINGE: I 272
MANNE-WAERHEIT: III 239
MANTELINGH: III 288

MARDIJCKEIS: I 32
MARE: I 372
MARLINGH: II 216
MARSEYL-SCHOOTEN: III 143
MARTILASEEREN: II 42
MAS: II 404
MASSIJFF: I 33
MATELIJCK: I 75
MATERIALEN: III 238
MATERIE, MATERY: II 290, 456
MATEURALEN: II 37
MATTEREN: III 270
MATURE: III 339
MAURASSICHEYT: II 342
MA(C)XIME: III 421
MAYENDE: III 154
ME(E)DE (ook): I 47, 71, ens., ens.
MEDELANGEN: I 214, II 78
MEDEGENOMEN: III 507
MEERDERE estime: I 92
MEERDERINGH: III 105
MEESTER (chirurgyn): I 409, II 94, III 26, 72, ens.
MEESTERS (base, eienaars): I 398
MEESTER-METSELAER: I 45
MEESTSTEMMIGH: III 99
MELCX worden: II 389
MELISOEN: I 38
MELITIE: I 157
MEMORIEN: III 365
MEMORIKEN: II 104
MENAGIE: II 176
MENGELEN: III 10
MERCK: III 352
MERCKELIJCKE prejuditie: I 76
MEREDICK (MIEREDICK): II 135
MERITABLE: I 195
MERITEEREN: I 52
MESNAGIE: I 232, II 108
MESNAG(I)EREN: I 16, 63
MESSUSEN: III 81, 401
MESTICEN: II 13, III 284
MET (= deur): III 402, (deur middel van) I 174, (mee) I 87, III 496, 506
MET accoort: II 104, den (alder)-eersten I 3, 85, 238, III 406, ens., eenen I 42, 61, 101, ens., duysenden I 59, 165, GODT de voorste I 11, 51, lieff I 23, 146, III 435, nauwer nooth I 388, ses maenden III 254, sins I 277, syn tween I 34
M(E)URW: I 244
MEIJSCHEEPEN: I 73
M(E)YSJEN: I 49
MEYT: III 430
MEY-TIJT: I 61
MIDDELEN: III 346

MIDDELNAGELS: II 130
MIDDELSCHUYT: I 184, II 62
ten MIDDEN: II 140
MIDDENWATERS: II 21
M(I)EREDICK: II 135
MILIE, MILY: II 134, 238, 345
MIN: I 378, III 24, 127
MINE(N): I 87, 179, II 377, III 227, ens.
MINEUR: III 291
MINGELEN (MENGELEN): I 240, III 129
MINISTERS: I 349, II 349
weynich MINNE baren: II 111
MINNEBROEDERS: II 420
MISGREEP: I 354
MISLOPEN: II 185
MISNOEGENT: III 86
MISPRAETEN: III 311
MISPRAECKEN: III 303
(hem) MISSEN: I 400, II 88
dappere MISSERIE: II 13
MISSINGE: I 291
MISSIVE: I 276
MIST (Ndl. mest): II 338
MISTROOSTICH: I 175
MISWENSCHEN: III 372
MIS(S)WIJSINGH: I 13
MITS (deur middel van): II 12, (om rede van) III 73, (op voorwaarde dat) II 250, III 252, 255, (tesame met) III 52, (weens) I 42, 180, 355, 356
MITSGADERS: II 193
MOCHTEN: III 49
MODDERKIL: III 281
MOEDIGE: III 436
MOEDICHEYT: I 166
MOER: I 357
MOERPAERDEN: III 315
MOERWIJNGAERDEN: II 360
MOETWILLIGEN (byw.): I 216
MOETWILLIGH (kwaadwillig): II 249
MOETWILLIGERS (baldadiges): II 259
MOM: III 143
MOEYCHEYT: II 460
MOEYEN: III 86, 346
MOEYTEN: I 189
MOFFEVELLEKENS: II 93
MOLESTJE: II 459
MOMVATEN: II 318
MONSTEREN: I 208, 240, II 411
MONTEREN: I 75
ter MONTURE van: I 92, II 220
MO(OC)KER: II 145, 450
MORASSISCHE: III 483

MORDIABEL: I 400
MORGEN dien dagh: II 371
te MORSEL: I 313
MOSTERBLAADEN: I 204, 227
MOSTERTSAET: I 74
MOT-REGENACHTIG: I 16, 117, 132, II 172
MOTREGENICH: II 199
MOUILLAGIE: I 327
MOURIS (MOURUS): III 13, 297
MOUSSON: I 325
op de MOUW spelt: III 258
MOVE(E)REN (aanroer): II 215
MOVE(E)REN (beweeg): II 21, III 215
MOVE(E)REN (lastig val): III 200, 203
MR. van 't ... fort: II 3
MUL: I 26
MULCTE: I 324
MUSCUS: I 75
MUSQUETSCHOOT: III 254
MUTSEN (hoofdeksels) III 341
MUTSJENS (vogmaat): I 14, 356, III 129
MUYLESELS: III 479
MUYLPEERT: III 427
MIJL: I 3, 288
MIJN LEVEN (lewenslank): I 328
MIJNEN: III 335
MIJTEN: III 160

NA(E): (agter) III 483, (in die rigting van) II 368, (naby) I 115, II 185, III 178, 268, (ooreenkomstig) I 32, II 47, 419, III 291, (op) I 123, (volgens) I 32, II 229, III 291 wachten NA: I 3, 8, 414, ens.
NAE allen ooghenschijn: I 46
NA...toe: I 278
NA(E)BLIJVEN: I 93
NACHT: III 504
NADIEN: III 380
NA(E)LATIG VAN: II 48
NA(E)MENTLIJCK: III 257
NAER (na'): I 24, 68, 402, III 69, ens.
NAER advenant: I 118
NAERDAT: I 22
NAERGESIFT: I 189
NAEST (sedert): I 70, 173, II 62
NAESTE: I 140
NAGEBLEVEN: I 73
NAT (snw.): III 487
NATTE mousson: I 32
NATUER: III 104
NATURELE: II 13
NA(E)UWE (byw.): III 147
NAUWER: I 93

NAYSIJ: III 296
ter NEDER geleyt: III 254
des NEEN (so nie): II 37
NEFFENS: I 316, 383, II 45, 203, III 178, ens.
NEG(E)RY: I 309, II 134, II 456
NEGOTIANTEN: I 317
NEGROSCLEEDEN: II 166, III 269
NEMAER: II 398
NERGENS nae: I 260, II 81
NET: I 369, III 312
NEUTEN: II 433, III 73
NEVENS (met) Vgl. NEFFENS: I 311
NEVENS (naas): I 79
NIET (niets): I 277, 297, III 45, 244, 403
NIET...en: I 349, 388, 417, III 39
NIET sonders: I 355
NIET te min: I 392
is NIET affgecomen: II 440
voor NIET niet aennemen: III 486
NIEUW geslagen (-pas geslag): I 298
NIQUANIAS: III 297
NOBEL: III 308, 310
NOCH (nog wel): III 446
NOCH eens (tevore reeds): I 61
NOCH soo groot: II 162
NODIGHEYT: II 29
NON paresse: I 62
NOORTCAPER-WALVIS: I 204
NOORTWESTERINGH: I 18
NOOT: I 343
onsen hooghen, by den hongers-NOOT: I 243
NOOT aff hebben: I 166
NOOTDRUFT: III 333
NOOTSAECKELIJCK: I 303
NOOTSAECKELICKHEDEN: I 404
NOOTWENDIGHEDEN: III 142
NOPENDE: III 501, 511
NOSIE: I 417
NOTABEL: III 461
NOTITIE: I 353, III 142
NOVAS: I 153
NU als dan: II 262
(op pene van) NULLITEYT: II 281
NIJP: II 347

OBEDIEUS: II 315
OBLIGATIE: I 173, 272, 383
OBSERVANCE (gebruik): II 44
OBSERVEEREN (nakom): II 56
OBSTAKEL lijden: II 78
OCCURENTE: II 241

OEGST: II 233
OFF(AFF): I 3, 166, 187, III 27, 356, ens.
OFF: (as, wanneer) II 9, (asof) I 164, (in geval) I 74, III 36, 118, 418, ens.
OFFER: I 330
OFFENCEEREN: II 325
OFFHANDIGH: I 99
OFFICIANTEN: II 49
OFFITIE: I 61
(OFF)LENSEN: III 27
OFFLICHTEN: III 356
OFFRESSEREN: I 180, 236
OFFSCHEYT (AFFSCHEYT): II 57
OFFSTEEKEN: III 31
OFT (= OF'T?) I 283
OFT (in geval) I 239, ens.
OFTE (= OF(F) de, OF(F)TE DE): III 269
OFFTE (of): II 144, III 257
OFTE ten waere: III 472
OGENBLICK: I 200
OIRBAER: II 180, III 442
OIRBOOREN (OIRBA(E)REN) I 155, II 181
OIRCONDE: III 305
(cruys)-OJIJFF: III 41
OLIPHANTSTANDEN: I 71
OLY-DE-PALM: II 286
OM (omgeploeg): II 39
OM: (omdat) II 112, (met die doel om) I 271, ens., (met die oog op) II 357, (teen, vir) III 331
OM den hals geraeckt: I 197
OM... halven: I 221, 255
OM redenen: I 306
OMBRAGIE: III 119, 160
OMDAT (opdat): I 141, 210, III 285, 489
OMGAEN: I 239
OMHER: III 134
OMKIJCKEN: I 340, 363
OMPAGGEREN: II 35
OMSEYLEN: I 410
OMSIEN: II 15
OMSLAGH: I 256, II 31
OMTRENT (by): I 50, 53, 237, III 119, 277, ens.
OMTRECKEN: I 34
ONAENCOMELIJCK: III 158
ONAENGESIEN: I 9, 28, II 357, ens.
ONBEBOUDE: I 275
ONBEGANCKELIJCK: II 345
ONBEGREPEN: I 17, III 211
ONBESCHROOMDER, ONBESCHROOMT: I 103, 72
ONBESEIJLT: I 243
ONBETHUYNDE: III 259
ONBEVIJNST: I 272
ONCOSTELIJCKER: II 315
ONDER: (gedurende) II 13, (met) I 63, 179, 194, III 424, (tussendeur) I 125

ONDER: de wint I 3, dies III 117, schoots I 167, 't zeyl gaen I 257
ONDERBLINDEN: II 226
ONDERBLIJVEN: I 211
ONDERDAEGS: II 334
ONDERTUSSCHEN: III 182
ONDERHALEN: I 162, 246
ONDERHEBBENDE: I 236
ONDERHOEDE(R): III 44
ONDERJARIGEN: I 208
ONDERLAETEN: III 352
ONDERLEYDEN: I 331
ONDERLOPEN: II 294, 311
ONDERNEMEN: III 462
ONDE(R)RECHT: III 3
ONDERSCHEYDENTLIJCK: II 234
ONDERGESPEELT: III 393
ONDERSPELINGE: III 45
ONDERSPIT: III 194
ONDERSTAEN: I 28, 37, 106, II 122, ens.
ONDERTASTEN: III 146, 199
ONDERUYT gewelt: I 157
ONDERVINDEN: III 339
ONDERWIJSEN: I 90
ONDERWYSINGE: II 325
ONDEUGENT: I 183, III 429
ONDONCKERT: I 162
ONDUIJTS: I 10, II 185
ONEERLIJCKE: II 48
ONFATSOENLIJCKHEYT: II 171
ONGANS(CH): I 206, 211
ONGEDIFFICULTEERDE: II 223
ONGELEGENTHEYT: II 358, III 251
ONGEMA(E)CK: I 164, II 266
ONGEMANIERT: I 243, III 250
ONGEMANIERTHEYT: I 363
ONGENAKELIJCK: I 60
ONGENOECHSAEMHEYT: III 333
ONGEPRAYT: II 84
ONGEROERT: II 424
ONGETOUCHEERT: I 403
ONGEVAER: II 134
ONGEVEERLIJCK: III 500
ONNEERSTIGE: III 319
ONNO(O)SEL: I 191, 394, III 343
ONNOSELIJCK: I 288
ONORDENTIE: III 235
ONREDELIJCKE: I 21
ONTBIET: III 314
tot den ONTFANGH stellen: III 224
ONTDECKEN: I 288, III 244
ONTGAEN: III 414

ONTHAELT: I 208
haer ONTHOUDEN (bly): I 83, 168, III 479
ONTHOUDEN (weghou van): II 3
ONTJAEGHT: I 117, 128, 166
ONTLASTINGE: I 185
ONTLEDE: III 462
ONTLOOPEN: I 94
ONTLOSSEN: II 142
ONTMOETEN: I 165, III 49
ONTPRAET: I 272
ONTRAMPONEERT: I 77, III 196
ONTRENT. Kyk OMTRENT: I 402, 403, ens.
ONTSACHELIJCKER (indrukwekkender): II 411
ONTSAGH: III 320
ONTSET (verlossing, bystand): I 79, 80, 124, 190, ens.
ONTSET (ontwrig): II 33, III 239
ONTSETTEN (bevry): I 66
ONTSETTEN: (afneem) II 14
ONTSETTINGH (ontwrigting): II 52
ONTSLOOPT: III 237
ONTSTENTENISSE: III 306
ONTSUYVERT: III 242
ONTVLECHTEN: I 328
ONVERHOETS: III 421, 423
ONVERMOGEN(D): III 155, 230
ONVERNUFTICH: I 226
ONVERSEECKERT: I 398
ONVERSETTELIJCKE: III 59
ONVREDEN: I 182
ONWAERLIJCK: I 381
OOGENSCHIJNLYCK: II 56
OOG(H): III 17
OOGLUYCKEN: III 147
OOGHMERCQ nemen: II 388
O(O)RHANGSELS: III 13
OORSAKE (om rede dat): II 53
OOST aen: I 391
OP (oop): II 93, OPDOEN (oopmaak): II 249 (met 't ancker) OP ende neer: III 206
OP (de heete daet) I 163, (den dagh) I 33, 133, ens., (den hals) I 28, 290, (een ander cam) I 381, (deselve) III 63, (een coppel) I 106, (conditie) III 424, (geweer) III 34, (hoede) I 162, ('t hoogste) I 23, ('t jongste) I 130, (de pomp) II 339, (de reyse) I 159, (stont) I 119, (stroom) III 181, (voorraedt) III 48, (de wint) II 105
versoecken OP: III 235, 305
OPBRENGEN (rapporteer): II 130, 297, 306
OPBRENGEN (grootmaak): I 75
OPBRENGER: III 169
OPCLAPPEN: I 376
OPCOMEN (groot word): II 284

OPCOMEN (opkoms): III 333
OPCRIJGEN: III 418
OPDOEN (kry, verneem): I 53, 214, II 800, III 97, 184, ens.
OPDOENINGH: III 180
OPDONDEREN: I 23, 55, ens.
OPDOUWEN: II 21, 42, 234
OPENHEYT (opening): II 11, 346, III 120
OPENHEYT (helderheid): I 82
OPENING (mededeling): II 33, 262, III 277, 311
OPENHOUDEN: I 211
OPENLEGGEN: I 32
OPENSMYTEN: I 96
OPEREN: I 335
OPGEBOEYT: II 388
OPGEBRACHT: I 93
OPGEDAEN: I 111
OPGEHAELT: I 279
OPGELT: III 340
OPGELEYT: III 253
OPGEMELTE: I 242, passim
OPGESLAGEN: III 36
OPGESP(A)ERDE: II 61
OPGESTEECKEN: III 21
OPGESTEMPT: II 391
OPGEVANGEN: I 276
OPGEVEN: III 279
OPHISTEN: I 282
OPHOUDEN: III 46
OPINIE: I 137
OPMAECKEN (opstook): 304, 311
(fortresse) OPMAECKEN: I 213
OPMEUGEN: II 3
OPMOGEN (op kan eet): I 235
OPMOGEN (teen op kan): II 382
OPNIEUW: I 321
OPPER: I 4, III 320, 394, passim
OPPERWAL: I 394
OPPOSITIEWOORDEN: I 219
OPPSLAEN: I 175
OPRECHTE (regoppe): II 65
OPROCKENEN: II 56
OPRUYMEN: II 166
OPSISSEN: II 18
OPSTACULEN (Kyk OBST-): III 32
OPSTAPPEN: II 396
(tabacq) OPSUYGEN: I 322
in OPTOCHT: III 361
OPTRECKEN: III 443
OPVINDEN: I 295
OPWINNEN: II 279
OPWISSELEN: III 387

ORANGHLAMMEN: I 210
ORATEEREN: III 444
ORDENTLIJCK: III 235
ORDINAIRE: II 72, III 310
ORDINARIS: I 49
ORENBARE: II 334, III 112
ORENCANEN: I 108
OSTAGIERS: I 387
OUTHEIJT: I 80
OUWELTJES: III 3
OVEN (Kyk HOVEN): I 244, II 25
OVER: (aan die anderkant van) II 190 (as gevolg van) III 67, (gelede) I 64, 66, II 16, III 91, 305, ens. (langer as) I 413, (teen, vir) II 241, 343, (teenoor) III 1, (verder as) III 511, 512, (weens) I 381, II 283, III 511, 512, (wat betref) III 145
OVER den hals te vallen: II 332, hol OVER bol: III 4
OVERBLIJVEN: III 90
OVERBODIGH: II 255
OVERDRIFT: III 114
OVERDWERS: I 167
van OVEREN: III 133
OVERDAT: I 139, 191, 234, II 329, III 207, 273, ens.
OVERGELEIJT: I 279
OVERGESET: III 131
OVERGESEYT: III 495
OVERGEVEN: II 15
OVERHALEN (afstroop): I 293, II 8, 93
OVERHOOP (tegelyk): II 259, III 448
OVERIGHEIJT: I 22
van OVERLANGH: II 172, II 294
OVERLANGEN: I 232
OVERLASTEN: III 178
OVERLEYDEN: I 9
OVERLOOP: III 235
OVERLUYDEN: III 44
OVERLIJDEN: I 47
O(O)VERMOGEN: I 194, III 424
OVERSIEN: I 416
OVERSLAEN, OVERSLAEGEN (plan maak): II 198, III 204
OVERSLAGH (plan): II 141, 391, III 205, 298
ten OVERSTAEN van: II 155
OVERSTEMMINGH: III 369
OVERSTEUR: I 279
OVERSULCX: III 502
d'OVERSIJDE (= oorkant): I 116
OVERTALINGE: III 265
OVERTOLLIGE: II 242
OVERUYTGEDIENT: II 232
OVERVALLETJENS: I 20

OVERVEREYSCHTE: III 503
OVERVLOOTEN: III 501
OVERVRIJELUYDEN: II 426, III 62
OVERWAL: II 66
OXELDOECKEN: II 143
OYT off OYT: III 75

PADIJ: I 269
PAERDEN (kwaggas?): II 267, 377, 420, 454, 460, III 71, 479
PAERT (part): II 204, III 53, 261, 382, 428
PAGGERS: II 144
PAGGERINGEN: II 179
PALEN (grense): II 155
PALEN (i.p.v. pijlen?): III 387
PALMIT: II 347
PALMSONDACH: I 207
PANNEKOECKEN: II 284, 456
PAPEN: III 2
PAPISTISCHE: III 227
PARCELEYNSAEDT: III 4
PARCK: I 32, 33, II 71, 180, III 158, ens.
PARDRIJSEN: III 130
PARESSE: I 73
PARESSE COSTY: II 33
PARESSEREN: I 73, III 462
PARFORCELYCQ: II 438
PARLTJES: I 376
PARTEEREN: II 267, III 499
PARTICULARITEYTEN: II 349
PARTICULIER: I 174, 348, II 280, III 204, 380
PARTVAERDERS: I 119
het volcq een PARTY: II 109
PARTIJE ('n party, 'n klompie): I 70
PARTIJEN (opponente): II 372, 385
PAS: (byw.): I 62
op dit PAS: I 278
PASSADO: II 127
PASSAET: I 10
PASSAGIE: I 151
PASSAGIERS-SCHIPPERS (Kyk SCHIPPER-PASSAGIER): III 138
te PASSE comen: II 443
PASSELIJCK: II 430, III 368
PASSEMENTEN: III 297
PASSEN op: II 188, III 62
PASSIE: I 190
PASSO (Afk. passato, passado): I 20
PASTENAKEN: III 353
PATACHES: I 359
PATJENTEN: II 272
PATIENTEREN: III 81
PATRIASE: I 43, III 428

PATTATISSEN: I 145, I 314 (noot), II 61
PECUNIELE: III 340
PEDRA PORCA: II 61
PEGA-PEGA: III 126
PEGUIJNS: I 57
PELGRIJN: III 14
PENE: I 61, II 281
PENIBLE: I 35, 243
PENNEN: I 275, II 93
PER gouverno: II 176
PER (pro, pr.) memorie: I 105, 195
PER tout: III 211
PEREIJ (Kyk POREY): I 71
PERICLITEREN: I 265
PERLMOSSELEN: I 377
PERPETRANDT: III 200
PERPETREREN: I 56
PERSINGE: I 41
PERSONAGIE: I 217, II 40
PERTINENT: I 106, 408
PETITIE: II 333
PETROSELIJ: I 47
PETULANTER: I 46
PEUPLEREN: II 28
PEUREN: I 387
PEXEEREN: II 366, III 152
PEYLEN (de cours): III 12
PHEOLETH: II 349
PIECKEN: III 52
PIKEL: II 252
PINAS: I 21
PIN(C)K: I 93, 112, II 51
PINGH: III 275
PINNEN: I 356
PINSTENAKELWORTELEN: I 255
PINSTERNAKER: II 41
PIOLIER: II 286
PIP: II 168
PISTOOL: I 172
PLAETS houden: III 16
PLANTEN: I 247, III 30
PLA(E)TCOPER: I 92, 389
op sijn PLADT: I 191
PLANTAGIE: II 83
PLASDANCK: II 184
PLATEN: I 84
PLEGHT: III 464
te PLETTEREN: II 179
PLEY: III 169
PLEIJN (volledig, alleen): I 74, 98, 156, III 234, 309, ens.
PLEIJN (van 't fort): I 107
PLOCKEN: III 372

PLOCHAEREN (Vgl. PLUCHAREN): II 109
PLOY: II 357, III 15
PLUCHAREN (Vgl. PLOCHAEREN): II 108
PLUK: I 78
PLUNDERAGIE: III 343
POFFERTJEN: I 115, 128, II 38, 58
POLITIE: III 13, 296, 301
POLUSHOOGTE: I 14
op de POMP: II 339
POMPELMOES: III 379
(peper) POMPEN: I 22
POOCK: III 200
POORT: I 288
POPLONDT: III 53
PORCELEYN (Kyk PARSE-)
PORCELEYNGROENTE: II 80
POREY (Kyk PEREY): II 183, 396, III 427
POSISTORIE: III 472
POSSIDEEREN: III 213
POSTURE: I 27, III 461
POTSPIJSE: III 128, 377
POTTEN: I 196
PO(O)TLOOTPENNEN: III 297
PRACHACHTIGH: II 411
PRAEMDIEVEN: III 393
PRAEUTJEN: II 274
PRAIJEN. Vgl. PREYEN: I 4
PREADVERTENTIE: I 75
PRE-EXCUSE: II 405
PREGNANTIEN: II 144, III 76, 228
PREGNERENDE: II 222, 393
PREJUDITIE: I 76
PREMINENTIEN: II 388, III 5
PREPARADE: I 248, II 3
PREPARAET: I 249
PRESENNINGH: I 40
PRESIDERENDE: II 24
PRESIDIE: III 182
de PRESENT: I 404
PRESSEN: I 396
PRESTEREN: III 445
PRESUMPTIE: III 505
PRESUPPONEEREN: II 15
PRETENDEREN: II 335
PRETENDEREN op: III 47
PRETENTIE: II 220
PREUVE: II 235
PREVENIEEREN: I 85, III 319
PREVILISEREN: III 128
PREIJEN. Vgl. PRAIJEN: III 186
PRIESTERS: III 312

PRINCE-STUCKENS: I 404
PRINCIPAEL (snw.): I 59
PRINCIPAEL (byv. nw.): I 270
PRINCIPAEL (byw.): I 156, 215
ten PRINCIPALEN: I 307, III 66
PRINSEN: II 159, 237, 238
PRIVE: I 20
PRO. Kyk PER
PROCEDEREN: II 348
PROFIJTABELER: II 374
PROJECTEEREN: III 233
PRONOSTICQUEREN: II 335
PROPOOSTE: I 174
PROTESTATIE: II 258
PROTESTEREN: I 191, III 236
PROY: II 48
PRIJCKEL: I 7, 53, ens.
PRIJSERINGE: III 383
PUDS, PUTS: I 248, 356, II 250, 448
PULLEN: III 487
PUNTJENS: I 398
PURGIEEREN: III 480
PUTS. Kyk PUDS
P(E)UY(E): III 270, 460
PIJEN: III 269
PIJNE: I 403
PIJP (vat): II 70, 286
PIJPEN (verdedigingswerktuie): I 30

QUADE (slegte): I 175
QUAET (boos): III 485
te QUAET (in die skuld): II 233
te QUAET (nadelige saldo): II 303
QUALIJCK: I 92, 173, 261, 337, ens.
QUANSUYS: III 423
QUANTEN: III 112
QUARTEELEN: I 204
QUARTIER (kwart): I 122
QUARTIER (lyfsbehoud): III 102
QUARTIEREN (wagte): I 288
QUECORNEN: I 54
QUEEKPLAETS: III 381
QUEEN (vrugte): III 262
QUEEN (diere): III 270
QUERELEUSTE: II 423
QUAD(R)EREN: III 193
QUESTIE: I 186, 371
QUISPELGREYN: II 404, III 296

RA. Kyk RHAES
RABAT: I 342, II 37
te RADE: III 212
RAEDT (raadslid): I 97
RAER: I 387

RAMMELAERS: II 131, 264

RAMMELASSEN: II 393
RAMPAERD. Kyk ROOPAERDEN: I 30, 265, II 17
RANCQ: I 7
RANT: I 15
RANSOEN: II 51
RANTSOENHOUTEN: III 461
RANVOYEREN: III 150, 191
RAT: II 308
RATO: III 298
RAVELIJNEN: II 139
REALEN (Spaense, van achten): I 2, 18, 382
REBELLEN: III 311
RECEPISSE: I 2, 35, 130
RECHT deur: I 261
in RECIPROQUE: II 45
RECLAMATIE: II 112
RECOLLEREN: I 65
RECOMMANDABEL: III 267
RECONITIE: I 24
RECONSTRE(E)REN: I 164
RECONVALISEEREN: I 35
RECREATIE: III 10
RECREEREN: I 406
REDE (reeds): II 72, ens.
REDELIJCK: II 140
REDOUTJEN: I 65
REDRES: II 51
REDUNDEREN: II 33
REEBEESJEN: I 388
REED' (rede): III 433
REEDE, REDE(N) (reeds): I 76, 110, 369, II 441, III 59, 106, ens. Kyk ook RHEEDE
REEDT (gereed): I 397
REETSCHAEF: III 41
(sig) REFERENREN: I 120
REFRISSINGE: I 363
REFUYS: II 418, III 253
REGENVLAGEN: II 94
REGERINGE: III 364
RECHT: I 315
REGIMENT: III 266
REGNEREN: I 314, II 45
REGUARDE: I 322
REKENINGH-COPEN: II 248
RELEGEREN: III 161
REMONSTREEREN: II 283
REMOREREN: I 20, 24, III 444
RENCONTRE: III 102
RENOCHELOS × RENOCHEROS: I 169, 281, II 182
RENOSTERS: I 68
RENOSTERPADEN. Kyk ook REYN-: III 470
RENOVEEREN: III 241

RENVOYEREN: Kyk RAN-
REPAREREN: I 112, 177
REPPEN: III 421
REPREMENDEEREN: II 248
RESCRIPTIE: I 245
RESIDENTIE: III 71
RESIQUEREN: I 291
RESOLUUT (rojaal): I 76, 94, 122, II 72, 218, III 95
RESOLUYT (beslis, flink): II 219
RESOLVEREN: I 302
RESPECTIVE: I 261
REST: I 227
RESUMPTIE: I 186, II 393, 421
RETARDEMENT: I 80
de RETOUR: II 116
RETOUREN: III 182
RETOURSCHEPEN, -VLOOTE: I 20, 97, II 384, ens
RETRET: II 208
('t hooft van den) REUS: I 102
REVALIE: II 83
REVEILJE: III 399
REVEN (mv. van RIF): I 84
REYNOSTERSPADT: I 168
REYS (rys): III 28
REYS (keer): I 406, II 438, III 433
REYSERS. (Kyk ook LANDTRYSERS): II 413
RHAES (mv. van RA): I 44, II 224
RHEE(DE) (ra): I 46, II 166
RHEEDE (ankerplek): I 326
in 't RIEDT laten loopen: III 53
op RIEMEN: II 1, 396
RIETDACK: III 174
RIF. Kyk REVEN
RISCO: I 404
RISIQUEREN. Kyk RESIQUEREN
RISP: II 200
RRRSJENS: I 257
ROAELE (Kyk ROYA(E)LE): I 232
ROBBENPAT: I 406
ROCKENEN: II 95
ROCKWINDEN: I 99
ROE: III 116
in de ROEDE vallen: II 315
ROEFF: I 342
ROEPEN (aanvraag): I 300
ROEPEN (oproep): I 61
ROEPENDE syn: II 441
ROEREN: II 326, III 113
ROERVINCK: I 62
ROESMOESEN: III 256
ROEIJSEYLVAERTUYGEN: I 404
ROLLETJEN: I 365
ROMER (roemer): II 95, II 447

de RONDE: I 94, 107, III 63
RONDE ysers: I 82
in 't RONDT: III 479
RONDEN: I 62
RONDHOUT: II 127, II 197
RONDTSCHARP: II 163
ROO: III 488
ROODE-LOOP: I 39
ROOMEER: II 18
ROOMNAPPEN: I 354
ROOPAERDEN (Kyk RAMPAERDEN): II 218
ROOS: III 412
ROSMEULEN: II 128, II 349
ROVERS: I 270
cleyn ROYAEL: II 142
RO(Y)AELE: I 232
ROYAELHEYDT: I 136
ROYEN (uithaal): II 96
ROIJEN (roeien): I 78, 295, 342
ROIJERS (roeiers): I 19
ROYINGH (ROOILYN): II 116, III 249
ROIJVAERTUYGEN (roei-): I 59
RUCKWINDEN. Kyk ROCKWINDEN
RUDSEN (mv. van RUTS, rots): I 84, 365
RUSLE: I 162
RUYMER sop: I 8
RUYNEEREN: II 285, III 135
RIJCKELIJCK: III 500
RYNLANTS (maat): I 25, 272, II 119
RIJS (Ndl. rijst): I 33, III 139
RYS (takkies): I 244, 310, II 174
RIJSBOSSEN: I 315
RIJS-SECOURS: III 430
RIJTUYGH: I 391, III 219

SACKEN ende packen: I 375
in 't SAET: III 366
SAETPARELTJES: II 377
SAETSEVEN: III 378
SAISEMENT: II 321
SALADA: I 257
SALDANJAMAN: I 81
SALMPOURIS: II 166, III 13
SALVO: I 23, 284
SAMBLANT(EN): I 82 (bis)
te SAMEN met: I 341
SANBAIJ: I 56
(oude) SANGH: II 313, 420
SANTCRUIJPERS: I 69
SAPPENHOUT: I 284
SARTER: I 295

SAUVEGARDE (voor): II 175
SAVEGUARDE: I 319
SCAETERINGE: III 2
SCHACHERIJE: I 252
SCHADELOOS: I 288, II 137, III 45, 405, ens.
SCHAFFEN: I 54, 67
SCHAFFTEN: III 297
SCHAKELS: II 295
SCHALOEPEN: I 19
SCHAMSCHOOT: III 58
te SCHANDE hacken (maecken): III 122, 237
SCHAPENTENTEN: I 148
SCHARP: III 285
SCHARPEN: I 8
SCHEEP (te scheep): I 410
SCHEEPSVERSTANDEN: I 302
SCHEGGE: I 363, II 82
SCHELLINGEN: I 93
SCHEPELS: I 227, II 298, III 480
SCHEPENKENNISSE: II 107
SCHEREN: II 70
SCHERP (wint): I 390
SCHERVELINGHS: II 145
SCHEURBIGHE: I 239
SCHEURBUYKIGE: I 151, 242
SCHEYTPALEN: III 16
SCHIAPPE(E)REN. Vgl. GESCHIAPPEERT: I 167, 325, II 245, III 319 (3 r.v. bo)
SCHIEMAN: I 186, 284, III 234
SCHIER (byna): I 287
SCHIER (vroeër): I 103
SCHIETEN (leen): II 443
SCHIETEN (raakskiet): I 368
SCHIETEN (laat sak): II 105
SCHIKKEN: I 73
SCHILDEREN: I 47
SCHILDERHUIJSEN: I 59
SCHILPEN: III 25
SCHILTWACHT: I 94
SCHIPPER: II 136
SCHIPPERPASSAGIER (Kyk PASSAGIERS-SCHIPPERS): II 220
SCHOFFTEN: III 508
SCHOLDEREN: III 484
SCHOLVERS: I 394
SCHOON (ofskoon): I 348, II 283
SCHOON (ondanks): III 241
SCHOON (genomen): I 301, III 396
SCHOONMAECKEN: I 277
SCHOONPRATEN: I 272, III 418
onder SCHOOTS: II 37
SCHORFFT: II 299
SCHORTEN op: III 46
SCHOR: II 7
SCHOOT NEMEN: I 185

SCHOTIGH: II 412
SCHOUW (byv. nw.) SCHUW: I 301, 329, 382, II 7, 284
SCHOUW. Kyk SJOU: III 432
SCHOUWEN: III 148
SCHOUWER: (Vgl. SCHOLDER): III 164
SCHOUWETJEN: I 59
SCHOVEN: II 384
SCHRAEPBANKEN: I 275
SCHRAEPBOOMEN: I 404
SCHROOM: I 318
SCHRUPEL: I 171
SCHULPSAEGH: III 41
SCHURFFDE (byv. nw.) Vgl. SCHORFT: I 357, II 339, III 342
SCHUT: II 53
SCHUTLEUNINGH: III 109
SCHUW. Kyk SCHOUW, byv. nw.
SCHUIJM: I 287
SCHUYNSIGHT: I 26
SCHIJN van apparentie: III 272
SCHIJN (kenteken, sinjaal): II 20
SCHYTGEWEER: III 227
SCRIBENTEN: II 233
SECOURS (SECOERS): I 62, 221, II 393
SECREETEN: III 92
SECUNDEREN: I 167, 261
SEECKER gaen: I 210
SEECKERHEYT: III 245
SEECKERS: I 125
SEESNOECKJENS: I 407
SEGOURSTE: I 323, II 230, 251, III 193
SELFFS: I 91, III 74
SELVE: III 194
SENSUREN: III 401
SERGEANT: I 366
SESTEHALFF hondert: I 379
('t) SETTEN (anker): I 74, 327, 410, II 67
leuren en SEUREN, III 429
SEYER: I 295
SEYL ende treyl: II 129, 208
SEIJLLAETS: I 295
SEIJNEN: I 18
SIECKENHUIJS: I 80
SIECKEVAER: I 98, 310
SIEN na (let op): III 392
SIGH: III 227
SIGH arrogeeren: I 76
SIMULATIE: III 232
SIMULEREN (uitstel): II 115
SIM(M)ULE(E)REN (veins, deur die vingers sien): II 381
SINCKELINGEN: III 379
SINJEUR: II 222

SINNELIJCKHEYT: III 95
SIVILE. Kyk CIVIL-: I 409
SJOU. Kyk SCHOUW (snw.): II 163
SJOUWERS: I 8
SKICHEN: III 326
SLACH: II 209
SLACHBOUCHJENS: II 167
SLACHTEN: I 407
SLAEN (slag van 'n skaap): II 176, 316
water SLAEN (skep): II 250
SLAGH (winding van 'n tou): II 252
SLAGH (skop): III 308
SLAGH (soort): I 342, III 307
eygen SALGEN te drincken: III 470
SLAGHBOEGH: I 38, II 94
SLANGESMOUT: II 373
SLAPPENDE: I 103
SLECHT laten leggen: III 278
SLECHT, SLEGHT (glad) I: 70, 333, 394, 405, ens.
SLECHTE (blote, eenvoudige): I 212, III 485
SLECHTELIJCK: I 248
SLEEP: II 29
SLEMP: III 251
SLEMPEREN: II 151
SLIM (erg): II 422
SLIM (skeef, krom): II 10
SLIMSTE (ergste): I 352
SLISSINGE: II 326
SLOOTWERCK: II 22
SLUYTEN: I 113
SLUYTGELT: III 82
SMAL: I 51
SMALTON: I 74, 97
SMEDEN, SMEEN: I 254, 419
SMEER: I 102
de SMIDSDOCHTER vinden: II 44
SMITH (smidswinkel): II 121, III 417
SMITS (smidswinkel): III 216
SMOCKELTAPJENS: III 84
met een SNAP: II 153
SNAPPERS (mv.): I 323
SNAPPERT (enk.): II 249
SNAREN toestellen: I 110
SNEDIGE: I 404
SNOESHAEN: I 27
SNOFF: I 128
SNIJDEN op de penningen: II 186
SOBER: I 47, 106, 288, II 225
SODAT: I 277
SOEBAT. Kyk SOUBAT: II 332
SOECKEN: I 194
SOET: I 135, 271, II 208, 222

SOLDATESQUE: III 460
SOLDIE, SOLS: II 35, III 128
SOLUTIE: II 432
SOMERSCHIJN-WEER: III 133
SOMMA: I 389
SOMTIJTS: I 117, 174
SOMWIJL: I 365
SON: III 464
SONDERLINGH: I 9, 13, 310, 356
(niet) SONDERS: I 4, 99, 355
SONNESCHIJN (adj.): I 44, 112
SON(D)T (sinds): III 2, 43
SOO (‘sode’): I 22
SOO (kooksel): I 190
SOO (indien): I 106
SOO (soas): I 155, 283, III 367
SOO (‘alsoo’): III 475
SOO...SOO: III 469
SOOALS: (as) III 48; (sodra) I 128; (solank as) II 65; (toe) I 45, 58, 218, III 96, ens.
SOOLANGE (totdat): III 155
SOO langhs soo meer: I 75
SOODAT (omdat): I 278
SOOPER (?): III 218
SOORT: III 302
SOOVEELE: III 273
SORGELIJCK: I 390
SORGEN: I 105, 171, 197, II 178, ens.
SOUBASTER: II 360
SOUBAT, SAUBAT (ww.) Kyk SOEBAT: II 169, 310
SOULAGEMENT (SOULAGIMENT): I 135, 212
SOUDEN: I 174
SOULAES: II 85, 235
SOULAGEREN: I 404
SPADEN, SPAEN: I 26, 356
SPAENSE druyfen: III 10
SPARGIES. Kyk SPERGES: I 355
SPARRY. Kyk SPORREY: III 158
SPECIFICE: I 190, II 33
SPECKVERCKEN: II 168
SPECULATIEFF: I 392
SPECULEREN: I 25, 279, II 98
het SPEL alleen in hebben: II 443
SPEL (las, moeilikheid): I 92, 105, 200, III 106
SPENDEREN: I 116
SPERGES. Kyk SPARGIES: I 395
SPETIE: I 2, 18, 70, 87
SPIEGEL: III 138
SPIEREN: II 424
SPILLEN: I 44
SPINNAGIE: II 434

SPIONIERS: III 50
SPLEET: III 372
SPLIT-VLEUGELS: III 219
SPOELJIERDERS: II 202
SPOET (voortgang): I 45, 46
SPOET (voor- of teenspoed): III 211
SPOOCQ: II 293
SPORLINGH: II 45, III 461
SPORREY. Kyk SPARRY: II 337
de SPOT houden: II 314
SPOTSWIJSE: I 63
SPRINGH (kabel): III 220
SPRINGH (springvloed): I 59, 229, II 307, 400
SPRINGEN: II 164
SPIJSEN: I 262
SPIJT: I 267
STABILEREN: I 268
STADS-BORGERS: III 56
STAEN (bestand wees teen, uithou): I 79
STAEN (verwag word): II 422
STAENDE (gedurende): I 53, 236, 349, II 30
STAENDE haer leggen: III 33
(daerop) STAENDE: III 197
STAET (staatsie): III 443
STAET maecken: III 189
STAFF: III 478
STAFFIJSER: III 286
(anno) STANTIJ: I 21, II 52
STATUTEREN AEN: I 198, II 305, III 198
STECQ. Kyk STEECKEN: III 358
STECQGRONDEN. Kyk STEECKGRONT: III 302, 309
STEECK: I 201
STEECKEN. Kyk STECQ: III 253
STEECKEN (pompslae): III 461
STEECKGRONT. Kyk STECQGRONDEN: I 390
STEENBOCQ: II 48
STEENHOVEN: I 244
STEENSTUCKEN: I 387
(ponden) STEERLINGS: II 199
STEERT: II 241, 257
STEGHACHTIG: I 391
STELLEN: I 402
STENGE: I 35, 44
de man van de STENGH: II 234
STERCORS: I 43
STEVEN: I 295
STICKEN (steek, spit): I 28, 82, 140, III 121
STICKEN (stukke): I 278
STILTE: I 326
STOCQ (van anker): III 263
STOCKEN...(taback): III 485
STOFFE: II 125, 232, 422, III 194
STOLLEN: II 168

STOLP: II 344
STOOCKERT: I 108
STOOTER (op 't oor): I 229
STOPPEN: II 357
STORMIGH: II 37
STORTEN: II 164
STOTER: III 129
STOUT: I 185, 240, II 83, III 52, ens.
STOUTELIJCK: I 287
STRACX: I 263, 337
STRECKEN (in 'n rigting gaan): III 295, 468
STRECKEN (reik): I 225, II 162
STRECKINGE: II 302
STREECKEN, STREECQ: I 363, II 448
STROPPEN: II 53, III 464
STROWIS: II 68
STRUELLEN: III 218
STRUYCKEN: II 58
STRUYCKROVENDE: III 64, 109
STRIJCKEN: II 43
aen 't STUCK: II 448
STUCKEN (kanonne): I 30, 159, 264, III 62
STUT: I 91, III 160, 249
STUTTEN: I 27
STUTTINGE: III 405
STUWEN: I 8
STUYFMEEL: II 349, III 152
ST(E)UYTEN: II 10
STUYT keeren: III 103
STUYTKEERINGH: III 132
STIJFF: I 10, 13, 28, 72, 342
STIJFF-WINDRIGH: II 343, 387
(oude) STIJL: II 128
STIJLEN: I 89
STYVER (vaster): I 13
STIJVINGE: I 7
SUBJECT: II 454
SUBMITTEEREN: I 62
SUBSTILISEEREN: III 268
SUBTYLIJCKE: I 173
SUCCEDEREN: I 40, 54
SUCKELINGH: I 343
SUFFICHANT: I 330, III 35, 36
SUNDEREN: II 369, III 282
SUPERCEDEREN: I 329, 382, II 115, 227
SUPPL(E)EREN: II 60, 107
SURCH(E)ANCE: I 63, 97
SURCHEREN: III 191
SURROGATIE: II 220
SUSPECT: I 169
SUSPECTEREN: III 94

SUSPENDEEREN?: III 169
SUSPENSE: I 284
SUSTENEREN: I 103, 287, 409
SUSTENTEMENT: II 255
SUSTENUE (SUSTUNUE): I 317, 381, 407
SUSTERBESOECKEN: III 242
SUIJCKERWORTEL: I 54
SUYGENDE oyen: II 161
SWAER: I 396
SWAERLIJCK: I 390
SWAERT: II 69
SWAERTE: III 119
SWALPEN: II 191
SWARIGHEYT: II 74, 215
SWART (snw.): I 387, II 311
SWAVELSTAERTEN: II 70
SWEEVEN: III 494
SWEEX (= des weeks): I 61
SYGORDEYNEN: II 143
SIJD- offte schytgeweer: III 227
sijn SIJDTS halven: III 71
SIJNDE(?): III 473
SIJNTEIJCKEN: I 293
SIJTGEWEER. Kyk SIJD-: I 100

TABACKJE(N): I 79, 86
TABACQSUYGERS: III 17
TABERNE: II 20
TACHTERHEYT: II 103, 417
TAELEN: I 106, II 359
TAELY-REEPS: II 216
TAFFACHELIS: II 13
TALINGEN: III 130
TAMBOER: I 181, III 259
TAMELIJCK: I 157, III 388
TANGH: I 26
TAP: III 161
TARDANCE: II 42
TARDEREN: I 415
TAR(R)UW: I 109, 231
TAXT: II 440
niet TE pijne waert: I 217, II 38, ens.
TEECKEN: I 182
TEER: II 157
TEERLINGH: II 114
TEFFENS: I 119
TEGEMOETCOMINGE: III 502
TEGEN(S): (den avont) I 35, III 192, (dat) I 260, (den ander) I 195, (ons over) III 289, (opinie) II 194, (welcke) II 325
TEGENSCABBELEN: III 462
TEGENSTELLEN: I 288
TELCKENS, T'ELCKENS: I 54, 167, 287
TEMET: I 182, 340
op den TEMPEL sitten: III 332

TEN: (aensien) I 13, 103; (aensien van) I 41; (dien fine) I 74; (eersten) I 45, 161, 249, ens.; (eynde) I 397, 401; (hoochsten) I 259; (principaelen) III 322
TEN WARE: I 55, 411, III 420
TENALIE: I 26
TENDEREN: I 114, 331, II 1
TENEUR: II 390
TENT: I 31
TER: I 210; (nauwer nood) I 196; (vlucht) III 441
TERNEDERGELEYT: III 248
TERUGHLENSEN: II 73
TEVOORENGELEYT: III 226
TEVOORENSTELLEN: III 350
TEYCKENS: I 151
TEYL: I 82
THUYS gaen: II 293
niemandt THUYS vinden (bereid vind): II 439
THUYSVA(ER)DERS: I 210
THIJN: I 356
TIER: I 47, III 158
TIGHELS: III 174
in TIL: III 272
TNEGENTICH: II 340
TOBBEN: I 57
TOCHT: III 128
TOE (daartoe): II 347, III 95
TOE (daarvoor): III 120
TOE (as toespys): I 289
TOECOMEN: II 275
(Maendagh) TOECOMENDE: I 34
(in) TOECOMENDE: I 50
TOEDOEN: III 161
er TOE gaan: II 58
TOEGEBRACHT: I 159
TOEGEDAEN (geneë): I 89, II 118
TOE GEVEN: I 72
TOELEGGEN: II 173
TOEMAECKEN (voorberei, bemes): III 82, 330
TOEMAECKEN (toetakel): I 313
TOEMAECKINGE: I 77
TOEGEPAST: II 489
TOEGESCHICKT: III 254
TOEHEBBEN: I 212
TOEMAKEN: II 90
TOEPASSEN: II 56
TOESTAEN: I 189
TOESTELLEN: I 393
TOETELLEN: I 209
TOETSTEENTJEN: III 409
TOEVERSIGHT: II 75
TOEWEGEN: III 82
TON: I 97, II 215, III 223, 313

TOPSEIJL: I 389
TOT: (by) I 292, 298, II 177, (te, op) II 13, 246, (vir) I 95, 145, II 58, ens.
TOT behulp: I 83
TOT de gront: III 261
TOT harent: III 243
TOT NOCH: III 64
TOT waeghhalsen: III 63
per TOUT: III 211
TOUTS: I 201
TRACHTINGHE: I 209
TRACTAMENT: I 89
TRAFFIQUEN: III 310
TRAINEREN: I 121, 230, 336, II 280
TRAVADIGH: I 12
TRAVAETBUIJTJENS: I 12
TRAVALJEEREN: III 426
TRECK: I 292
TREFFELIJCK: I 214
TREFFINGE: III 212
TRENCHEMENT: II 123, 245
seyl ende TREYL: II 129
TREYN (gebruik, swang): II 348
in TREYN (aan die gang): II 133
TRIUMPH: III 487
TRO(C)QUE: II 232, 260
TROGGELACHTIGH: I 86
TROGGELENDE: I 226
TROMBAS × TROMPAS: I 203, III 247
TROONEN: III 260
TROS: II 130
TSEVENTICH: II 240
T'SOECK: III 343
TUCHERENDE: III 462
TUFFONS (TUFFANS): I 108, 180
T(E)UYTOUW: III 464
TURBEREN: II 28, III 147
TURCXE tarwe: II 345
TURKSE boonen: I 54
TUSSCHEN: I 392, 409, II 116, 389, III 500
T(H)UYNWERCKSTAKEN: II 54
TWIJFFEL slae(n): I 408
TYDELYCQ: I 11, 19, ens., II 153, 360, III 304, ens.
TIJGERS: I 305
TYTCORTIGE: II 2
TIJTS genoegh: III 212

U: wissel af met GY): III 313
(wissel af met UL.): III 323, 352
U (besit. vnw.): III 156
UE. (wissel af met UL.): II 353

UL. (wissel af met JE): III 396
UL. (afkorting van ULIEDEN of ULUYDEN): I 23
UL. (2de pers. enkv.): II 135, III 149, 156
(2de pers. mv.): III 107, 280
(3de pers. mv.): III 269
UL. (besit. vnw.): III 324
naer USO: II 145, 366
UUT: II 340
UWE (= UE. of Uwe?): II 307
UYT (= van): I 154
U(W)YT (= u(u)yt 't): I 35, 44, 175, 181, ens.
UYT (uitgedien): II 13
UYT den goeden: I 379
UYTBOTSEN: III 277
UIJTCALBINGE: I 244
UYTKIJCKERS: II 136
UYTDEELINGE: I 408
UYTGAEN: I 149
UYTGEBOUWT: III 263
UYTGEGAEN: II 39
UYTGEMARGELT: I 130
UYTGESEYT: I 410
UYTGESIEN: II 148
UYTGEVROCHT: II 215
UIJTGEWACHT: II 147
UYTLADINGEN: II 148
UYTLEGGEN: III 68, 87, 90, 244, 326
UYTLIGGEN: III 199
UYTMAECKEN: III 51, 62
UIJTRECTEN: I 364
UYTREEDINGH: I 408
UYTROEYEN: II 309
UYTSCHIETEN: III 328
UYTSIEN: III 449
UYTSPOUGEN: II 445
UYTSPRAECKEN: II 47
UYTTEN (= over den): I 193
UYTVAL: III 16
UYTWE(E)SEN (snw.): II 434, III 498
UYTWERCKEN: III 119

VACANTIE: II 242
VACEEREN: II 48, III 293
VAEM (taback): I 76
VAERTUYHG(EN): I 238, 359
VALBUIJEN: I 55, 224
VALLEN (gebeur, voorkom): I 174, II 396, III 151, 236
van sichselfs... VALLEN: II 194
VALLEUR: I 387
VAN: (daarvan) III 475, (deur) I 107, 159, III 47, 245, ens., (met) III 81, (oor, aangaande) I 44, (teen) I 342, III 260

VAN buyten: I 118
VAN cant aff: I 77
VAN dat: (daarvan): II 240, (dat) III 475
VAN de voormiddagh: I 366
VAN dien dag: I 413
VAN gewoonte: II 86
VAN nu af: I 414
VAN selfs: I 165
VAN stilte: I 206
VAN...te: III 305
VANDAT (= dat): I 360
VARCKENSTAERT: II 282
VARST: II 426
VAST gaen: I 34, III 70
VAST aen syn: III 147, 165
VAST maken: II 28
VASTGESETEN: I 381
voor VAST houden: II 312
VASTICHEEDEN: III 12, 295
VEE: I 48, 52
VEELDERHANDE: I 64
VEELE gelegen laten: I 347
VEER aff: II 6
VEERDE: II 345
VEERDICHIJT: III 24
VENCOL: I 54
VERACHTERINGH: II 27
VERALLIENEREN: II 101
VERANTWOORDE: I 373
VERANTWOORDELIJCQ: III 47
VERBESICHT: II 240
VERBETEREN: II 121
VERBETERINGE: I 133, 295, III 22
VERBLEVEN: II 135
VERBROT: II 75
VERBROIJT: I 58, 60, II 350
VERBURGEN: I 337
VERBIJTEN: II 290
VERCKEN (inhoudsmaat): I 132, 198, 370, III 143
de VERCKENS lopen hier al in 't coren: II 109
VERCKENSDUYGH: II 218
VERCLOECKEN: I 270, II 447
VERCORT: III 361
VERCOUWEN: II 447, III 473
VERDE, VERT: I 18, III 495
VERDOLINGE: II 447
VERDRAGEN: II 187, III 101, 204, 419, ens.
VERDRENCKEN: I 157, II 139, 141
VERDRYVEN: I 129, II 209, III 33, 199
VEREEREN: I 61, 373, II 45
VER(E)YSSCHENDE(vereist): I 53, III 9, 22, 34, 76, 214, ens.
VEREYSCHTE: III 221, 304

VERFRISSEN: I 319, II 14
VERGANGEN: I 307
VERGEEFDE: I 149
VERHAELDE: I 21, 23
VERHEYT: III 116
VERHOPENDE (hopende): I 388
VERHOPENDE (gehoopte): II 14
VERKIJKER: III 69
VERLATEN (= laat gaan): I 67, II 61, 167, 456
VERLAETEN (snw. mv.): III 257
VERLEDEN (gelede): I 4
VERLEDEN (onlangse): III 401
VERLEDEN (jongslede): II 237
VERLEDEN (verduurde): III 81
op sijn VERLEENDE(?): III 386
VERLEGEN (weer): I 405
VERLEGGEN: II 86
VERLEMPT: II 198
VERLETH: I 223, II 95, 302
VERLEYDINGH: I 142
VERLICHTE: III 167
VERLOPEN (verkeerd gaan): I 128
VERLOSSEN: I 143, II 367
VERLOSSER: III 223
VERLUCHTEN: I 35
VERLUYDEN: III 312
VERMAECKEN: I 77, 254, II 57, 162, III 259, ens.
VERMAENDER: II 411
VERMAENEN: II 414
VERMAERT: III 76
VERMANGELEN: II 172
VERMENICHVULDICHT: I 209
VERMITS: (deur, met behulp van): III 312,
(met die oog op): I 254,
(weens, danksy): III 267
VERMITS om: II 246
VERMOEDEN: III 414
VERMOGENS (volgens, na): III 509
VERMOGENS (in staat): I 315, II 395
VERMOGENS (indien moontlik): II 394
(SIGH) VERNACHTEN: II 245
VERNEMEN: I 95, 151, II 21, 117, ens.
VERNESTELEN: III 108
VERNIELT: III 243
VERNIEUWINGH: I 51
VERNOEMT: I 161, 322
VEROUDERT: I 19
VERPLANTEN: III 397
VERPRAET: II 232
VERPLET: I 259, II 231
VERPLEXT: II 96

VERQUICKEN: I 56
VERQUICKINGE: I 86
VERREPPEN: III 239
VERRICHTEN: III 365
VERSAEYEN: II 297
VERS: III 114
VERSCHANSINGE: I 190
VERSCHEREN: II 70
VERSCHEYDEN: III 66
VERSCH-PLAETSE: I 19
VERSCHREVEN: I 132
VERSCHUT: I 390
VERSEECKERINGE (waarborg): I 320
VERSEECKERINGH (inhegtenisneming): III 17
VERSEECKERTHEYT: I 323
VERSETTEN: I 135
VERSEYLEN (strand): I 88
VERSEYLEN (wegseil): I 134, 410
VERSEIJT, VOORSEIJT: I 106
VERSIEN (sorg vir): I 35, 410
VERSIEN (voorsien) met, van: I 1, 43, 68
VERSIEN (opgeknap): II 148, 339, III 139, 485
VERSIENDE BRIL: I 412
VERSLAEN (voorslaan): II 55
VERSLAGENE (gedode): III 112
VERSLEYPT: III 399
VERSLIMMEN: III 144
VERSLOFFEN: II 292
VERSMACHT: II 265
VERSMELTEN: III 31
VERSOECKEN (probeer): I 215, III 237
VERSOECKEN...aen: I 313
VERSOECKEN op: I 395, III 235, 292
VERSORGEN (= besorg): III 268
VERSORGEN (daarvoor sorg): II 315, 354, 410, III 276
VERSPAERT: I 61, 63
VERSPREKEN (afspreek, belowe): II 43, III 342
VERSPROOCKEN (afgespreek): I 181
VERSPROOCKEN (gepraai): III 27, 237
VERSTAEN (ooreenkom, instem): I 137, III 224
VERSTAEN (van plan wees): I 407
VERSTAEN (goedvind): II 24
VERSTAEN (verstand hê): III 195
VERSTAND: III 342
VERSTOUWEN: III 101
VERSUYMPT: I 189
VERSWELLEGEN: I 235
VERT (Vgl. VERDE): I 405
VERTHONINGE: III 219
VERTIEREN: I 118, III 310
VERTRAGENDE: III 54
VERTROUWEN: I 293, 389, 390, III 488
VERVAET: II 39

VERVAL: III 16
VERVALLEN: III 377
VERVAREN: I 294
VERVOLGEN: I 126
VERVOLGENS: III 501, 512
VERVOLLIGHLYCK: II 32
VERVULL: II 410
VERVULLINGE: I 274
VERWACHTEN: III 199
VERWAEYT: III 124, 346
VERWATEREN: I 409
VERWEERT: I 28, 268, 285, 339
VERWILLECOMPT: I 375
met VERWONDERINGH: II 372
VERWIJDERINGE: I 185, II 29, 60
VEXEREN (aen): I 230
VETTEWARIJ: III 128
VIANDIGH: III 71, 75
VIAMENTE (vehemente): II 42
VICTUALEEREN. Kyk GEFICTALJEERT
VIERCANT: II 90
VIERDEHALFF: I 19, 379, II 390
VIERDE-WAECK: II 157
(ketting van) VIEREN: II 408
VIER(R)EN (VU(Y)REN): I 399, II 282
VIGEUR: III 365
VIL: II 369
VILDERS: I 119
VILIPENDIEN: I 264
VILMESSEN: I 275, 356, III 413
VINGERLINGEN: II 9
VIOLET. Kyk PHEOLETH
VISITE: II 269, 432, III 226, 345
VISITEREN: I 188, 358
VLACKER: I 254
VLACKTE (gelyk grond): I 32
VLACKTE (off santplaten): I 400
VLAGGESPIL: III 405
VLAK: III 372
VLAMMEN op: III 51, 313
(als) VLAS: I 258
VLECKEN: II 41, 240, 285
VLEET: II 165
VLERCKGATEN: II 93
VLEUGEL: I 412, II 245
VLEYS: II 108 (drie maal. Dial.)
VLOOT...houden: III 144
in 't VLOT: II 105, 165, III 253
VOCATIE: II 188
VODDERIJEN: II 192
VOEDEN: I 296, III 394

VOER: I 94, 433
VOERAGIE (fourage): II 64
VOERDER: I 338
VOEREN (dra, vervoer): I 406, III 148, 270
VOEREN (bestuur): III 456
VOERT (= voort, geul): I 386
VOESTER: II 264
VOETEN (skene): I 229
VOETEN (voetspore): II 58
VOETEREN: I 415
VOGELSTRUIJS: I 68
VOL jongen: I 249, 346
VOLCKEREN: II 53
...kleyn VOLCQ: III 361
VOLGEN: I 210
welcken VOLGENDE: II 258
VOLGENS: I 143, III 172
VOLGENS dien: I 67
VOLLADEN: II 126
VOLWASSEN: I 339
VOOGHTIGH: I 47
VOOR (in die belang van) I 252, (in die hoedanigheid van, as) III 249, (in plaas van) II 59, III 140, (in ruil vir) I 101, 254, (teen) I 417, II 82, III 80, ens., (vir) I 311, 417, (wat betref) III 409
VOOR AEN(?): I 84
d'eerste...VOOR de beste: III 48
VOOR d'eerste reyse: I 159
VOOR gaets: I 129
seijde VOOR mij: I 417
VOORAENGETOGEN: I 62, 96
VOORAFF: I 75
VOOR (te) COMEN: III 379
VOORDAGH: I 28
VOORDAT (in ruil vir): I 87, 102
VOORDEREN: I 53
VOORDERLYCK: III 446
VOOREERST: III 410
VOOREN: I 399
VOORKEEREN: II 342
VOORGEPASSEERDE: III 501
VOORGEWENT: III 87
VOORGEWORPEN: II 388
VOORHAELDE: I 10, 179, II 309
VOORHEBBEN: II 29, 345, III 46, 486
VOORLOPER: III 41
VOORNEME (vername): III 296
VOORNEMEN: I 230
VOORS (Kyk VOORTS): III 16
VOOR SIEN (oppas): II 438, III 70
VOOR- ende NA-RETOURSCHEPEN: III 210
VOORSCHRIJVENS: II 439
(met Godt de) VOORSTE: I 11, 51
VOORT: I 317

VOORTGAEN: I 201
VOORTS: I 352
VOORVECHTERS: III 155
VOOR wesen: III 160
VORDE (ver): II 133
't VORDER: III 500
VORDERE: I 25, III 47
GEVORDERT: III 194
VORMERS: I 273
VOYE, FOYE: I 69, 115, 254
VRACHT: I 112, II 124
VRANGEN: I 22
VREMDE (suspisieuse): I 76
VREMPT (onbegryplik): I 90
VREMPT (ongewend, wild): I 330
niet VRF(E)MPT (nie onvanpas nie): I 30, 414, II 175, III 275
VREMPTS (verdags): I 62
VREVELICH: I 187
VROEGHCOST: I 126, III 282
VROLYCK SYN: II 108, 109
VROUWEROVINGE: II 188
VRUCHTEN: I 80, 117, II 58
VRUNDEN waren met: I 329
VRUNTSCHAPPEN: I 317
VRIJ eenige: III 406
VRY (taamlik): I 3, 19, 152, 174, ens.
VRYE hantwercksluyden: III 5
VRIJLUYDEN: I 117, ens.
VUER. Kyk VUYR: III 174
VUYL (verdag): II 154
VUIJL (vol klippe): I 385
VUIJLE clippen: I 83
VUYLEN ('vuil' grond): II 21
VUYRBERGH: II 244
VUYREN (VUEREN, VIER(R)EN): I 289, II I, 151, 282
VUYLESBALY: II 429
VYANDIGH. Kyk VIANDIGH
VIJGHEN: I 181
VYFDUIMEN: II 130

WACHT: I 4
WACHTEN: I 61
WACHTEN na: I 356, II 32, ens.
WACHTEN voor: III 38
WACKERE: I 185
WAECK: I 263
(tot) WAEGHALSEN: III 63, 89
WAER ende soo. Vgl. DAER ende soo: II 430
WAERDIGH: III 301
WAERMEDE: III 173
WAERNAER: I 21

WAERNEMEN: III 3
WAEROVER: I 66, 387, 416
WAERSCHOUWEN van: II 29
WAERTEECKENEN: II 386
WAGENSCHOT: III 144
WAL: I 52
WALVIS (kollektief): I 46, 391
WANGEN: I 358
WANREYSE: III 45
ten WARE des: II 22
WAREN: I 395
WARMOES: I 72, 227
WARS: III 193
WAT: III 267
WAT in den avondt: I 285
WATER: I 126, 319, II 217, III 339
WATEREN: I 107
WATERAFFLOPENDE: III 410
WATERGANGH: I 295
WATERLEGGERS: II 211
WATERPLAETS: III 303
WATERVAST: III 183, 453
WAYDE: I 188
WAYKISTEN: II 350
WEDERAEN: III 485
WEDER gedaen: I 314
WEDEROM: III 330
WEDEROM bestellen: II 44
WEDRIGH: I 80
WEECKELIJCKE: III 249
's WEECKS: III 128
WEECLIVIGH: II 240
WEER: III 24
WEERCANTEN: II 55
de WEET: III 133
WEGEN (met betrekking tot) I 70, 203, II 375, (oor) I 176, (ten opsigte van) III 381, (wat betref) I 84, II 296, 420, III 260
WEGH wijsen: II 294
WEGHEN: I 67
WEGHNEMEN: II 55
WEGHSPOEDIGEN: I 344
WEL doen: II 240
WEL eens: I 182
WEL gevende: I 8
WEL bestelling: II 129, 137, 139
WEL te passe: I 41
WELACHTIGH: I 158
WELCKE: III 243
WELCKEN volgende: I 171, 331
WELDOEN: I 327. Vgl. WEL doen
WELGEMOCKELT: III 370
WELLEN: II 282

WERCK (handwerk): III 324
WERCK hebben (moeite kos): II 298
WERCK van maecken: I 107
WERP: I 39, II 165
WERPEN: I 294, II 63
WES meer: I 51
WESEN: I 214
WETENSCHAP: III 475
W(E)YDERS: I 136
WEIJERS: I 119
WEYNIGH (een weinig): I 31, 100, 124, 170, III 263, ens.
WEYNICH op den dag: II 30
WEYNICH voormiddagh: II 31
WIERINGH: I 22
WIL (= dank?): II 383
WIL (nut): I 79
WIL (vergunning): III 187
WIL van hebben: I 47
WILDE vijgen: I 116
WILDEN ('souden', 'moesten'): I 96, III 71, 73, 273
WILDERNIS: I 226, 388
WILLIGH: III 187
WINDEN: II 391
die een WINT drie: III 291
in de WINT: I 38
WINTERLAEGH: I 399, II 236
WINTVERINGH: I 13
in WISSELINGH: III 33
WIT van saecken: III 104
WITTEN-BONTEN: III 276
WOELEN: I 358
WOELINGH: II 215
WOLFF: II 61
wat WONDERS: III 245
WONEN: III 460
WOONSDACHS: II 75
WORMTEN: II 426
WORSTEN: II 94
WULPEN: II 396
WIJCK(?): II 247
WIJNBOOMEN: III 381
WIJNGAERDEN: II 358, III 253
WIJSMAECKEN (in die waan bring): II 5
WIJSMAECKEN (meedeel, leer): II 4, 69, III 40
WIJSEN: II 360
WIJTSTE: II 385

XBER: I 276, III 27

IJDER: I 130
natuurlijck IJS: I 48

IJSER. Kyk ISER: I 69
IJSER (vir ysterkoeël): II 7
IJSERE: III 286
IJSERE touwwerk: III 143
IJSERE tros: II 216, 252, 271
IJSERVERCKEN: I 67, II 61
IJTWES: I 20, 41

Z. Kyk onder S.
ZEECREET: III 355
ZEEKOE(Y)EN: I 31, 78, II 11
ZEEMANSCHAP: II 419
ZEEPAERDEN: II 11
ZEEPUNTJENS: I 30
ZEESPIEGEL: III 326, 337
ZEEVARE: II 255
ZEYL, TREYL. Kyk SEYL: II 208
ZOO: I 19, 80
ZOODEN aen den dyck: III 426
zuygende ZOGEN: III 441
ZOOM: II 243

Register op grammatikale en ander besonderhede aangedui in die voetnote

(Die register is nie volledig nie. Veral tiperende afwykinge is opgeneem)

Analogie:

kannen I 278
wassen I 272

Germanismes:

Kyk voetnoot II 429 waar *erst*, *dar*, *glooven*, *glijck*, *ongluckigh*, *war* gegee word.
erscheen III 506
twingen(?) II 437, 438
vrayluyden II 436
waer II 430, 434
warden II 452

Klankleer:

Assimilasie: *ontrent* I 403, *niet te pyne waert* I 217
Dissimilasie: *belhamers* I 157, *renochelos* II 182
d intervokalies weggeval, *gelaien* I 27, *schouwer* III 164
d epenteties na *n*, *begond* I 9 passim
d in plaas van *t*: *de* i.p.v. *te* III 2, 4, *den* i.p.v. *ten* III 5, *Der Goes* i.p.v. *Ter Goes* I 303, *Der Schellingh* I 246, i.p.v. *Ter Schellingh*, *doch* i.p.v. *toch* I 323, III 370, 379, *doen* i.p.v. *toen*, III 38
gerinck I 404
jonck I 95, 395, 398 passim
hey vir *haey* I 390
hooy vir *ooy* II 240. Vgl. *steenhoven* I 244, *calckhoven* II 25
hulpen I 108, *hulpende* I 293
i (lang, ongediftongeerd) *andivi* I 110, *iver* I 306, *iser* II 147, *tiger* III 122 (6 reëls van onder)
commende II 430
lupert II 194
mergen II 72
n aan slot weggelaat: II 41, noot
smert II 71
stieren II 282
stip (oorspr. vorm) III 301
wierd II 439
vrack I 112, II 124
vrevelich I 187

Zijelijck II 173

Kongruensie:

(a) By byv. nw. gebrekkige kongruensie passim, byv. *jongh ende oude schapen* I 368, *oud ende jonge koebeesten* I 372; *voeren wij na het eijlandt daer onsen volcq op was ende haelde ons volcq daer aff* I 279 (Brief van Turver)

(b) By werkwoord:

(i) Enkelvouds- i.p.v. meervoudsvorm: *ben* vir *bennen* II 274 (Overhagen) *bender* vir *bennender* I 312 (Van de Pavert); *des hun overgegeven is de brieven* II 318; *vont* i.p.v. *vonden* III 467; I 277, noot 2; *was* i.p.v. *waren*, *ben* i.p.v. bennen, *heeft* i.p.v. *hebben*

(ii) Meervouds- i.p.v. enkelvoudsvorm:

I 277 *ick... hebben; dat daer geen speck op en wassen* (Symonsz);
I 386 *ick... vinghen; ick... voeren* (Turver);
I 73 *Soo schieten oock de garst;*
II 73 *de garst...stonden;*
II 77 *heden syn wat...saet gesonden;*
II 87 *dat Herry niet derven uytcomen;*
II 186 *se* (enkelv.) *souden niet;*
II 235 *den schipper...waren;*
II 279 *'t vrymansvaertuygh...sijn;*
II 339 *het hoy...werden;*
II 351 *ick...sijn; ick...hebben* (Overhagen)
III 69 *des vissers vrou...vluchten*

Lidwoord:

(i) *die* as lidw.:

I 248 (7 maal in brief van Robbeljaert)
I 385-391 passim (in rapport van Turver)
I 329 (16 reëls v.o.) *die gelegentheden*
III 5 *die revier;* 10 *die nieuwe most;* 54 *die buytenste frontier:* 393, noot 7 *van die ontneminge;* 480 *die Namaquas*

(ii) *dat* as lidw.:
I 164 *dat vee*
II 231 *dat binnenlandt*

Verdubbeling:

I 385 *waervan wij..20 van dootsloegen*
II 250 *op de schapenwacht...wert...ijverigh op gepast*
II 307 *is een oye...is by het vuur gelegt*
II 352 *UEd. gelieft voor dese mael gelieft te excuseeren*
II 421 *met niet met al*
Dubbele negatief:
niet...en(*de*) passim
I 228 *ontkende...dat nooyt*
II 207 *geen van allen nooyt*...
II 154 *ontkende...daeraen geen schult te hebben*

Vormleer

(a) Selfstandige naamwoord:
(i) Geslagte: Vgl. noot 6, bls. 55, Dl. I
des bays I 73
den bouwen III 20
deser lants brutale menschen III 64
die deucht dat III 74
den huysvrou I 346
de jacht Erasmus III 191
die middel I 55, III 48 (noot)
eenigh de minste III 505
uyt de Zuyden ende Westen II 352
in 't minne II 292

(ii) Getal: Meervoude: (Kyk I 15, noot)
advenuen I 65, *advenus* III 78
bax I 110
giens (*gyns*) II 216
haecx II 384
heckens I 119
heggens II 380
hollen I 150
Hottentot: Hottentoos III 8
kalven I 113, 311, II 388
knies I 330
kosyns I 353

-*lieden*, -*luyden* I 2
-*man*, -*mans* I 81 (noot), I 376, II 4, 5
oliphants I 72
(*taely*)*reeps* II 216
schaeps I 399 (Verburgh)
schrijvens I 247
(*bram*)*stengens* I 15 (noot)
vlaggens III 241
volckeren II 33
vruntschappen I 317
Kollektiewe:
clinckert I 202
pisangh II 14
steen I 354
vogelstruys I 68
vaertuygh II 13, 14
volcq I 373, II 157, III 386
vrou (*ende kinderen*) I 76, 82, 84
walvis I 46, 391

(iii) Naamval:

(a) Nominatief:

den volcke III 128
hunluyden II 256. (Drie reëls later *sijluijden*)

(b) Genitief: (Kyk Deel I bls. XLI)

(i) met verboë adjunk:

der vrije luyden vaertuygen III 228
des chirurgyns vrou I 50
des Engels schip II 130
des Compagnies landeryen III 44
deser...schepenes ladinghe II 33
dies mans discretie II 256
t' haerder straffe I 308
hares leggens I 186
welcke beyder vee III 457

(ii) met 'onverboë' adjunk:

den opperchirurgyns...kind I 14
den sieckentroosters vrou I 40
den Engelsmans boot II 7
dese lants natie II 143, 374, III 45
dese lants...inwoonders III 393
't forts wallen II 174
dese tydt jaers manier II 248
den tolcq Doman, *ofte anders genaemp*, *Anthony's...hyusjen* II 377

den vryborger, *Steven Jansz.*, *weghgelopen twee slaven* II 408
een van den vryhoutsager, *Leendert Cornelisz.*, *vrije knechts* II 378
't jacht de Schelvis boots II 259

(iii) woordorde van genitief, sonder verbuiging:
gemelte Compagnie groote ende cleyne schepen III 309
een van de Francen ankers III 263
den Fransman sloep I 168
Goaso, *Lochhoeve broeder* II 326
voorsz. oppercoopman...verclaringe II 273
de Portugesen vaertuygen II 14

de Hollanders voorspraeck II 360
de vrije luyden goet III 332
de vrye luyden huysen II 170
de vrije luyden vaertuygen III 33
onse vijanden plaetsen III 191
voornoemde weeskinderen gelt III 426
denselve (genitief) *overigheyt* II 68
henluyden (genitief) *vaertuygh* III 399

(iv) ander gevalle:
Caepman's capiteyn zoon II 320
een heerschap op zyn Herry's III 15
Herry ende Watermans volcq II 339
een stucq schelms II 360

(v) omskrywing van genitief:
de capiteyn sijn vader I 193
de hoenders hare nesten I 97
d'onsen haer goet I 99
dese luyden al haer vee III 416
dese luyden haer billick versoeck III 431
die haer vee I 317
de... Saldanhavaerders hun eene vaertuygh
de slaven hun vrouwen III 52
't gemene volcqjen...hun praeteryen II 2
het schip den Oliphant syn tou II 34

(vi) ‘swaar’ vorme:
onser provisie (nom.) III 510
onser mede-compagnie (acc.) III 511
aen onser sijde I 185
van onser sijde I 187, 188
met derselver (acc., masc.)

Werkwoord:

(a) Skeibaar:

aengevaert I 270
overgecomen I 338
uyt...mosten scheyden I 226

(b) onskeibaar:

overlesen II 422
volladen II 78

Persoons- en getalsvorme:

Het = *heeft* I 277 (Symonsz.)
sel = *sal* II 89
sijnnen = *sijn* II 437
waer = *was*(?) II 47
Kyk verder onder KONGRUENSIE (b) i & ii

Verlede Tyd:

bedurff I 50
begond I 2, 9 (Noot)
begonde (dubbele verl. tyd) I 340
begos(*t*) I 9
bevandt III 470
bloes(*en*) II 73, 169, II 169, *deurbloes* II 263
brieden I 68
koft II 109
connen I 279
coste(*n*) I 3, 396
docht (van *deugen*) I 408, II 56
hongh II 109
hijste III 432
moste I 259
prateden I 182
regen I 68
rieden III 487
setteden II 67
sturff II 63
tegen I 403
trefften II 322
versochte ('swaar' verl. tyd) II 3
vongen I 63, II 109, III 471
worden (verl. tyd). III 149

Verlede deelw.:

beweegt II 20
bewossen III 118, 127
gecoft II 344
gecroode I 212
g'-eten II 20
gevlechte II 373
gevongen III 501

‘Passiewe’ teenwoordige deelww.:

brengende tijdinge I 75
gravende sloten I 54
handelende beesten II 408
medenemende broot II 176
opmetselende huysen I 342
ontmoetende volcqen III 12
reuylende schapen I 367
sendende persoonen I 167
vresende inconvenienten III 142

‘Verlede teenwoordige deelwoord’:

haddende III 415
soudende III 255, 327, 375

Onbepaalde wys:

heb ick leaet weten I 278 (Symonsz.)
meenen gezien te zouden hebben II 250

Adjektivering van snww.

sonneschyn stil weer II 279 en elders (gewoonlik byv. *stil*, *sonneschyn-weer*)
Z.Z.Ooste harde coelte I 268, II 268
Z.Z.Ooste harde winden II 79, 231

Sintaksis:

Nominale woordgroepe:

syn knie 't been I 205
het volcq een party II 109
by welcken haer susters man (= *by welcken man haer*(*s*) *susters*) II 401
na dese tydt jaers manier II 248
hantwercks vrye luyden (= *vrye hantwercksluyden*) III 51
alles dit II 442 (= dit alles, all this)
allen 't selve I 376 (= dit alles)
volgens dien 't stuyven I 196
kleyn, *keyachtig landt* II 266 (= *kleinkeiachtig*)
klyn singel, *stenigh lant* (= *kleinsingel-*, *stenig*) Kaart no. 806 in Deel III

Verbale woordgroepe:

heeft beginnen te lossen I 36
heeft begeeren te doen I 191
om 't selve beginnen te maecken I 353
laten vernemen heeft I 412
preuve laten nemen heeft I 122
moeten doen had I 318
doen wentelen ende spoelen hadden II 57
achter moeten laten had III 429
op de dreg gelegen gehad I 325
de cost voor moeste gesorght worden II 27
hadden gemaeckt te dencken I 300
wiert een leeuw gevonden leggen II 63
souden...cunnen...gebracht hebben geworden II 228
souden de Caep niet cunnen krijgen (*hebben*) III 207
waeromme oock niet cunnen goetvinden is III 249
wanneer se quamen haer schip weder in 't diep te crijgen III 225
verbonden hun hebben (= *sich* (*hun*) *verbonden hebben* II 257
dat het...niet soude cunnen of willen sonder onlusten gaen hebben II 248
op sommige plaetsen gaen daer wel een vuijst door con waren I 22
van eigen mont te spreken woorden III 71
meenen gezien te zouden hebben II 250
vesocht hebbende gehad II 371

genomen hebbende ooghmerck II 388
omlopende soecken II 64
waervan ons de tyd ervaringe wert geven I 52
bovendien gaet UL. *noch snachts vuyren* III 396
staen en wassen I 55
lagh en beijlden I 78
saten en broeyden I 153
lagen en sliepen I 393
leggende en dreef III 249

Onreelmatige konstruksies:

Deel I, 22, noot 14: I, 275, noot 8; I, 283, noot 2; II, 130, noot 3; II, 151, noot 3; II, 179, noot 4; II, 188, noot 4; II, 223, noot 4; II, 339, noot 6; II, 444, noot 4; II, 445, noot 6; III, 11, noot 9; III, 18, noot 3; III, 59, noot 3; III, 103, noot 2; III, 116, noot 3; III, 206, noot 5; III, 233, noot 2; III, 277, noot 3; III, 379, noot 5; III, 404, noot 3; III 405, noot 1; III, 449, noot 2

Enige voorgestelde teksverbeteringe

I 4 *Rouaensvaeders* in -*vaerders*; I 8 *vercortinge* in *verachteringe*; I 26 *schuynsight* in *schuynsheyt*; I 33 *neutjens* is goed. Vgl. noot.; I 39 *is* in *sijn*; I 60 *ongenakelyck* in *genakelyck*; I 65 *over de* in *overdien*; I 96 *Edoch* in *Oock*; I 153 *suyr* in *guyr*; I 174 *vindinge* in *soeckinge*; I 187 *krackelinge* in *krackelige*; I 210 *thuysvaders* in -*vaerders*; I 233 *versteecken* in *oversteecken*; I 281 *eerst* in *eer* 't; I 292 *verdorven* in *verdorren*; I 298 *draecht* in *vracht*; I 346 *in* in *is*; I 372 *maer* in *met*; I 388 *alomme* in *clomme*; I 393 *daer* in *dat*; I 400 *leggen* in *seggen*; II *mosten* in *masten*; II 59 *gedacht* in *gedaen*; II 63 *menende* in *nemende*; II 60 *veel* in *wel*; II 84 *dat nae* in *daernae*; II 88 *meulen* in *mulle*(?); II 90 *noorluyden* in *voerluyden*; II 90 *differentie* in *defentie*; II 103 *opdat* in *omdat*; II 134 *moet regen* in *motregen*; II 207 *niet nader onset* in *met nader ontset*; II 216 *eenighe* in *geenighe*; II 208 *voy* in *ooy*; II 308 *gesloten* in *gestoten*; *gesloofft* in *gecloofft*(?); II 316 *suspect* in *subject*(?); II 349 *mondt* in *moudt*; II 426 *schapestaff* in *schapestall*; II 433 *plaetse* in *platte*; III 7 *sooden* in *saeden*; III 24 *corssen* in *coursen*; III 174 *min als* in *niet min als*; III 175 *soo hy seyde* in *soo sy seyden*; III 217 *Tabacqdieven* in *Caepmans*; III 369 *logeren* in *legeren*; III 467 *veranderde* in *veranderende*, *logierende* in *legerende*; III 496 *ten* in *tegen*.

Verbeteringe en aanvullinge

Deel I

bls.

xxv,	reël 12 van onder: lees *voorgebergte* i.p.v. *voorgebeigte*	xxvi,	reël 12 v.o.: die nootsyfer moet by *Borcherds* staan, nie by *Brand* nie
xl,	reël 12 v.o.: lees *betroubaar* i.p.v. *betroubare*		
28,	noot 8: lees *aan die windkant* i.p.v. *weg van die wind*		
52,	noot 8: lees *afgehandel* i.p.v. *klaargekom*		
53,	noot 10: lees *vereist* i.p.v. *vereisende*		
68,	noot 7: Vgl. *Reijsen van...Bontekoe*, uitg. Linschoten-Ver., bls. 21. Afkomstig van Port. *buxar*		
124,	noot 5: *gelijck* = soas?		
143,	noot 2: Vgl. *Journal of Jan van Riebeeck*, uitg. Van Riebeeck-Ver., I 159: *de halve gagie van den opperstierman*, *ende de halve gagie van den schipper*		
177,	noot 5: Mnr. Helmut Weigert gee aan die hand, ek glo tereg, dat na *daer*, 7 reëls v.o., versweë *wij* moet gelees word, i.p.v. *daer* te verklaar as = *toe*		

187,	noot 2: Voeg nou by: Kaapse teks (C 583, onder datum 8/1/1654: '*kraekelige luyden*'
194,	noot 4: Skrap *minder as*
203,	noot 6: Vgl nou hierbo bls. 143, noot 2
208,	noot 11: *koperen*, i.p.v. *koperen*:
211,	noot 8: Mnr. Helmut Weigert meen dat die pas gestigte nedersetting aan die Kaap die *nieuwe plaetse* is waaraan die *arbeyt* vir eers nie gaan afneem nie. Ek kan my hiermee vereenselwig
256,	noot 4: Mnr. Weigert doen aan die hand dat *geworpen sijnde* slaan op *jongen*, terwyl *op 't landt soude comen* op die robbe 'vol jongen' sou slaan
258,	reël 11 v.o.: lees *wil* i.p.v. *wi*
271,	noot 6: lees *ende* i.p.v. *en* (*ne*)
293,	noot 2: lees *afgestroop* i.p.v. *afgeskuur?*
296,	noot 1: Vir *bougys* = skulpmuntjies, kan verwys word na Sepp: *Tresoor der Zee- en Landreizen*, uitg. Linschoten-Ver., bls. 59: 'BOUGIJS, Cauris de Maldiba, malediven,

	schelpjes als betaalmiddel in Afrika, (Fr. bouge, coquillage servant de monnaie aux Indes).’
325,	reël 17 v.b.: lees *los* i.p.v. *os*
327,	noot 5 verval. In die teks behoort 'n komma na *gesien*
335,	noot 1: Die lesing *opperen* is te verkies bo *operen*. Vgl. WNT XI, 1088, *opperen* (II): ‘Het werk van een opperman (handlanger-D.B.B.) verrichten’
340,	noot 8 verval. Na *alleen* en *handel* is *soude* versweë
357,	noot 6: In plaas van die laaste sin, lees: Vgl. Deel II 339, noot 9, en 342, noot 5
389,	noot 6: Voeg by: Kyk bls. 393, noot 1
405,	noot 3, lees *hang* i.p.v. *hangt* noot 12: Voeg by: Vgl. bls. 393, noot 6
416,	noot 5: I.p.v. (*slot*) lees: bls. 346
421,	noot 6: Die bedoelde *bergh* sal Tafelberg of Windberg wees, *het groote bos* die bos teen die oostelike hellinge vab Tafelberg, en *het ronde bosken* is natuurlik die latere *Rondebosch*(*jen*)

Deel II

bls.	
v,	Lees: *Daghregister* i.p.v. *Daghregistes*
13,	noot 12 verval. Lees: *Genitief* na *veele*. Vgl. bls. 14, 17 reëls v.b.
60,	noot 3 verval. Lees: *onenigheid*. Vir verdere voorbeelde van dié gebruik kyk Register op Woorde
111,	noot 2: lees *weinich* i.p.v. *weinicg*
245,	noot 3: lees: Dl. I, bls. 167, 325
259,	noot 4 verval. Lees: *tegelijk op 'n hoop*
293,	noot 3. Vgl. *Reijsen van...Bontekoe*, uitg. Linschoten-Ver., bls. 33, waar die verklaring van WNT aanvaar word
325,	noot 1: lees *Veelwywery* i.p.v. *Veelwyvery*
329,	noot 2: Voeg in: *Deel* I voor *noot*
339,	noot 1: verval. Vir *tussen* in die betekenis *ongeveer*, vgl. Register op Woorde, waar meer voorbeelde gegee word
340,	(onderskrif by portret teenoor): Voeg toe: ‘Hierdie portret word deur sommige beskou as dié van die moeder van Jan van Riebeeck. Vgl. *Jan van Riebeeck, zijn voor- en nageslacht*, uitgawe van Het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht-en Wapenkunde, 's-Gravenhage, 1952, bls. 8.
362,	noot 3: Die woorde: *Gewoonlik transitief gebruik* verval.
455,	noot 2: lees *goedvind* i.p.v. *goedkeur*